22

ALEXAN.
HISTOR.
ECCLES.

TO. XVII.

BIBLIOTECA
SALA
SCAFFALE
NUMERO

BIBLIOTECA

BIBLIOTECA
SALA
SCAFFALE
NUMERO

BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aule Hegne
SCAFFALE I
NUMERO 50

MUNICIPIO DI MONTEFUSCO

BIBLIOTECA C. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

3221

R. P. NATALIS

ALEXANDRI

ORDINIS FF. PRÆDICATORUM

IN S. FACULTATE PARISIENSI DOCT. & EMERITI PROFESSORIS

HISTORIA ECCLESIASTICA

VETERIS NOVIQUE TESTAMENTI

Ab orbe condito ad Annum post Christum natum millesimum sexcentesimum: Et in loca ejusdem insignia Dissertationes Historicæ, Chronologicæ, Criticæ, Dogmaticæ.

EDITIO OMNIUM NOVISSIMA,

Notis & Animadversionibus, quoad Historiam & Dissertationem novi Testamenti, aucta ad castigationem & illustrationem opinionum quorundam Auctoris,

OPERA ET STUDIO

CONSTANTINI RONCAGLIA

LUCENSIS, CONGREGATIONIS MATRIS DEI.

Quibus accedunt, præter animadversiones

A P. JOANNE DOMINICO MANSI

Congregationis ejusdem in secunda Lucensi editione inserta, aliæ insuper ejusdem Auctoris noviter elucubratæ.

TOMUS DECIMUS SEPTIMUS.

BIBLIOTECA DEI MIN. CAPPUCCINI
MONTEFUSCO
LETT. F. PALC. N. 6
VOLUME N. 1

VENETIIS, MDCCLXXI.

SUMPTIBUS SOCIETATIS.

Superiorum Permissu.

BIBLIOT. O.F.M. CAP.
MONTEFUSCO

BIBLIOTECA DEI MIN. CAPPUCCINI
MONTEFUSCO

INDEX

Capitum, Dissertationum, Questionum, Articulorum, Propositionum, Voluminis XVII. Historiæ Ecclesiasticæ XV. & XVI. Sæculum continentis.

CAPUT I. DE Romanis Pontificibus, Pag. 1
Art. I. De Innocentio VII. & Gregorio XII. Romæ, & Benedicto XIII. Avenione sedentibus. *ibid.*
Art. III. De Alexandro V. & Joanne XXIII. 6
Art. III. De Martino V. 8
Art. IV. De Eugenio IV. 14
Art. V. De Nicolao V. 20
Art. VI. De Calixto III. 22
Art. VII. De Pio II. 25
Art. VIII. De Paulo II. 31
Art. IX. De Sixto IV. 36
Art. X. De Innocentio VIII. 43
Art. XI. De Alexandro VI. 45
Art. XII. De Pio III. & Julio II. 49
Art. XIII. De Leone X. 58
Art. XIV. De Adriano VI. 62
Art. XV. De Clemente VII. 66
Art. XVI. De Paulo III. 71

Art. XVII. De Julio III. & Marcello II. 83
Art. XVIII. De Paulo IV. 86
Art. XIX. De Pio IV. 93
Art. XX. De Pio V. 99
Art. XXI. De Gregorio XIII. 107
Art. XXII. De Sixto V. 113
Art. XXIII. De Urbano VII. Gregorio XIV. & Innocentio IX. 118
Art. XXIV. De Clemente VIII. 122
Cap. II. De Hæresibus XV. & XVI. Sæculi. 127
Art. I. De Hæresi Husitarum. *ibid.*
§. I. De illius Origine, Authore, primisque Defensoribus, & variis Factionibus. *ibid.*
§. II. De Erroribus Joannis Hus & Hussitarum. 131
§. III. De Hussiticæ Hæreseos, ipsiusque Joannis Hus & Hieronymi de Praga Damnatione. 146
§. IV. De Gestis a Synodo Basileensi in Causa Bohemorum, & de Compactatis Pregensibus. 156
Art. II. De Secta Hominum Intelligentiæ. 161
Art. III. De Adamitis. 162
Art. IV. De Errore Joannis Parvi, & ejus Damnatione. 163
Art. V. De Erroribus F. Matthæi Grabon. 168
Art. VI. De Erroribus Augustini de Roma. 170
Art. VII. De Erroribus virorum quorumdam Religiosorum ex Mendicantium sodalitiis. 171
Art. VIII. De Petro Oxomensi. *ibid.*
Art. IX. De Fossariis. 172
Art. X. De Hermano Ruissvich. *ibid.*
Art. XI. De Lutherana Hæresi. *ibid.*
§. I. De Luthero, ejusque moribus, & Hæreseos initiis. *ibid.*
§. II. De Lutheri Erroribus, ac Scriptis quibus illos adstruit & tuetur. 174
§. III. De Carlostadio, Zuinglio, Oecolampadio, Philippo Melanctone, Martino Bucero, Scuvenkfeldio, Joanne Agricola, Osiandro, Brentio, Mathia Flacco Illyrico, & Stancharo. 196
§. IV. De Conventibus, Actis, Colloquiis, Synodis, cum Catholicorum, tum Hæreticorum in causa Lutheranæ Hæreseos habitis. 206
§. V. De Scriptoribus qui Lutheranam Hæresim impugnarunt. 223

Art. XI. De Anabaptiſtis. 224
Art. XII. De Calviniana Hæreſi. 225
§. I. De Calvino, ejuſque Actis & Scriptis. ibid.
§. II. De Calvini erroribus. 236
§. III. De Calviniſtarum Diſſidiis. 253
§. IV. De Colloquiis & Synodis in Cauſa Calvinianæ Hæreſeos XVI. Sæculo habitis. 260
§. V. De Scriptoribus Eccleſiaſticis qui Calvinianam Hæreſim impugnarunt. 268
Art. XIII. De Antitrinitariis, & Socinianis. 270
§. I. ibid.
§. II. 273
§. III. 275
§. IV. ibid.
Art. XIV. De Erroribus Michaelis Baji. 281
Art. XV. De Guillelmo Poſtello. 288
Cap. IV. De Scriptoribus Eccleſiaſticis, aliiſque claris Authoribus Sæculi XV. ibid.
Art. I. De illuſtrioribus Scripturæ Sacræ Interpretibus. ibid.
Art. II. De Theologis XV. Sæculi. 291
Art. III. De Concionatoribus, & Authoribus qui de Rebos Aſceticis & Moralibus ſcripſere. 295
Art. IV. De Theologiæ Moralis Interpretibus, ſeu Caſuitis. 298
Art. V. De Juriſconſultis Illuſtribus. 300
Art. VI. De Claris Hiſtoricis. 302
Art. VII. De Eximiis Philoſophis. 308
Cap. V. De Scriptoribus Eccleſiaſticis, aliiſque Illuſtribus Authoribus Sæculi XVI. 309
Art. I. De Scripturæ Sacræ Interpretibus. ibid.
Art. II. De Theologis XVI. Sæculi. 323
Art. III. De Concionatoribus eximiis, & Scriptoribus Aſceticis Sæculi XVI. 337
Art. IV. De Theologiæ Interpretibus, ſeu Caſuitis Sæculi XVI. 341
Art. V. De Juriſconſultis Illuſtribus Sæculi XVI. 342
Art. VI. De Claris Hiſtoricis. 345
Cap. VI. De Conciliis Nationalibus, & Provincialibus, quibus ſancita vel inſtaurata Diſciplina eſt Sæculis XV. & XVI. 350
Art. I. De Concilio Oxonienſi. ibid.

Art. II. De Concilio Saltzburgensi. 352
Art. III. De Concilio Coloniensi. 354
Art. IV. De Concilio Parisiensi. *ibid.*
Art. V. De Concilio Dertusano. 355
Art. VI. De Concilio Andegavensi. 356
Art. VII. De Concilio Suessionensi. 357
Art. VIII. De Concilio Toletano. *ibid.*
Art. IX. De Concilio Senonensi. 358
Art. X. De Conciliis Provincialibus XVI. Sæculo ante Synodum Tridentinam, in Causa Fidei, & Reformationis Ecclesiasticæ Disciplinæ celebratis, scilicet Bituricensi, Senonensi, Coloniensibus, Moguntino, Treverensi, & Narbonensi. 359
Art. XI. De Conciliis Provincialibus post Sacram Oecumenicam Synodum Tridentinam Sæculo XVI. celebratis, ad illius executionem & observantiam promovendam. 361
Cap. VII. De Politia Ecclesiastica Sæculi XV. & XVI. 370
Art. I. De Metropolitanis. *ibid.*
Art. II. De Episcopis. 371
Art. III. De Clericis. 393
Art. IV. De Religiosis Viris & Sanctimonialibus. 404
Art. V. De Bonorum Ecclesiasticarum administratione. 418
Art. VI. De Immunitatibus & oneribus Personarum & Bonorum Ecclesiasticorum. 412
Cap. VIII. De Græcorum Imperatoribus. 428
Cap. IX. De Turcarum Regibus & Imperatoribus XV. & XVI. Sæculis. 429
Art. I. De Filiis Bajazethis, & Amurathis II. *ibid.*
Art. II. De Mahomete II. & Bajazethe II. 430
Art. III. De Selimo I. Solimano II. 434
Art. IV. De Selimo II. Amurathe III. & Mahomete III. 438
Cap. X. De Imperatoribus occidentis, XV. & XVI. Sæculo. 440
Art. I. De Ruperto Bavaro, Jodoco Moravo & Sigismundo. *ibid.*
Art. II. De Alberto II. & Friderico III. 443
Art. III. De Maximiliano I. 446
Art. IV. De Carolo V. 448
Art. V. De Ferdinando I. & Maximiliano II. 452
Art. VI. De Rodulpho II. *ibid.*
Cap. XI. De Regibus Francorum, XV. & XVI. Sæculis. 453

Art. I. De Carolo VI. *ibid.*
Art. II. De Carolo VII. 450
Art. III. De Ludovico XI. 459
Art. IV. De Carolo VIII. 466
Art. V. De Ludovico XII. 470
Art. VI. De Francisco I. 472
Art. VII. Henrico II. 475
Art. VIII. De Francisco II. 478
Art. IX. De Carolo IX. 480
Art. X. De Henrico III. 486
Art. XI. De Henrico IV. 495
Cap. XII. De Regibus Hispaniæ. 499
Art. I. De Joanne Castellæ, Ferdinando & Alfonso Aragoniæ, Joanne & Eduardo Lusitaniæ Regibus. *ibid.*
Art. II. De Henrico IV. Castellæ, Joanne II. Aragonum; & Alfonso V. Lusitaniæ Regibus. 502
Art. III. De Ferdinando & Isabella Hispaniarum, Joanne II. & Emanuele Lusitaniæ Regibus. 505
Art. IV. De Carolo Hispaniarum Rege & Imperatore hujus Nominis Quinto, & Johanne III. Rege Lusitaniæ. 509
Art. V. De Philippo II. Hispaniaram, Sebastiano & Henrico Lusitaniæ Regibus; & Regni utriusque in Philippo Rege Catholico conjunctione. 511
Cap. XIII. De Regibus Angliæ, XV. & XVI. Sæculis. 515
Art. I. De Henrico IV. & Henrico V. Henrico VI. Eduardo IV. *ibid.*
Art. II. De Eduardo V. Richardo III. & Henrico VII. 518
Art. III. De Henrico VIII. 519
Art. IV. De Eduardo VI. 527
Art. V. De Maria Regina. *ibid.*
Art. VI. De Elisabetha Regina. 528

DIS-

BIBLIOTECA C. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ SÆCULI XV. ET XVI. SYNOPSIS.

CAPUT PRIMUM

De Romanis Pontificibus.

ARTICULUS I.

De INNOCENTIO VII. & GREGORIO XII. Romæ, & BENEDICTO XIII. Avenione sedentibus.

JUSTIS *Bonifacio Nono* persolutis, Obedientiæ illius Cardinales Conclave ingressi, nuncupato sacramento de consiliis studiisque omnibus ad schismatis extinctionem adhibendis, etiamsi Pontificatu cedere opus foret ei qui mox eligeretur, oculos conjecerunt *in Cosmatum de Melioratis*, patria Sulmonensem, (Est autem Sulmo provinciæ Aprutii in Regno Siciliæ oppidum) doctrina, rerum agendarum experientia, morum etiam integritate, quam natalibus clariorem. *Innocentius VII.* His enim dotibus per omnes dignitatum gradus provectus, ex Bononiensi Episcopo Cardinalis, & Archiepiscopus Ravennas a *Bonifacio Nono* creatus, in Cathedram Pontificiam ascendit, 16. Kalendas Novembris, anno 1404. nomenque sumpsit *Innocentii VII.* Se ad extinctionem schismatis propensissimum si-

gnificavit, datis ad Prælatos literis, quas edidit *Odoricus Raynaldus* num. 12. Obicem tamen insuperabilem posuit Ecclesiasticæ paci, cum *Ladislao* Regi Neapolitano pollicitus est Constitutione data, se numquam Ecclesiæ unioni consensurum, nisi regnum Siciliæ ipsi adversus *Ludovicum* Andegavensem assereretur, cui conditioni Rex Christianissimus nunquam consensurus erat. Istud pro *Ladislao* Decretum exhibet *Odoricus Raynaldus* numer. 14. *Ladislai* in Siculas Ecclesias ac Monasteria tyrannidem non solum dissimulavit *Innocentius*, sed maximis ipsum beneficiis cumulavit, pro quibus insignes ille reposuit injurias. Ad Urbis enim Imperium aspirans, Romanos in Pontificem concitavit: deinde se pacis interpretem ac sequestrem constituens, auctor fuit Pactionum, quæ apud *Odoricum Raynaldum* Num. 16. & sequentibus leguntur, quibus Urbanorum Magistratuum circumscripta auctoritas, perduellio, cæteraque flagitia populo condonata. Hæc indulgentia popularis furoris irritamentum fuit. Vulgus enim insolens domari tantum, non blanditiis mulceri poterat. Pontifici cum primis infesti Columnenses importunis & inquis petitionibus ejus patientiam fatigabant, ut *Theodoricus Niemus* lib. 11. cap. 37. testatur. Cum *Tamerlanes* victo Bajazethe, Regnoque Turcico expugnato, ingentem exercitum in Europam traducere meditaretur, & Constantinopolitano Imperio immineret, *Emanuel* Græcorum Imperator missis ad *Innocentium* Oratoribus, ejus ac omnium Occidentalium opem imploravit. Bellum sacrum adversus Tamerlanem indixit Pontifex, profusis in eos qui nomen darent, aut pecunias in bellicos sumptus conferrent, Indulgentiis. Qua de re ejus extant ad *Emanuelem Palæologum* literæ apud *Odoricum Raynaldum*, ad annum 1405. Num. 11. *In Albericum e Barbiano* Ecclesiæ Romanæ clientem, Equitum in Sicilia Magistrum, qui nonnulla Bononiensis Agri oppida castraque occupaverat, & Bononiam invadere tentabat, spretis *Balthassaris Cossæ* Cardinalis Legati monitis, Status Ecclesiastici Proceres concitavit, jussitque eum armis coercerent. Novis interim tumultibus ac seditionibus Roma conflagravit. *Columnenses* populum spe libertatis ad rebellionem impellebant, *Ursini* Pontificem inconcussa fide tuebantur. Rex *Ladislaus* Urbis inhians dominationi, copias rebellibus submisit. Romani Pontem Milvium Pontificio præsidio munitum noctu occupare tentarunt. *Ludovicus de Melioratis* Innocentii Nepos, temerarius juvenis, undecim e Romanorum Primoribus e Palatio redeuntes immaniter trucidari jussit: quod facinus *Innocentium virum mitissimum* execratum fuisse, Deumque invocasse innocentiæ suæ testem, *Leonardus Aretinus*, *Theodoricus Niemus*, & *S. Antoninus* testantur. Interim populus ad arma concurrit, *Joannes Columna* Palatium occupat, plebs Pontificiam supellectilem diripit, Regesta lacerat, *Innocentii* stemmata injecto luto commaculat, expungit. Rex *Ladislaus* copias immisit, Duce *Perreto* Trojæ Comite, quæ a conjuratis exceptæ, & in suburbana admissæ; sed cum in urbem penetrare, ac eam *Ladislai* imperio subjicere conarentur, a Romanis propulsatæ sunt, & a *Paulo Ursino* Pontificii Exercitus Duce dissipatæ, Ecclesiasticæ, quod præ se ferebat, studio pacis, Pontifex Viterbii agens, quo fugere compulsus fuerat, Concilium antea indictum celebrare vehementer optabat, sed illius celebrationem ad Kalendas Majas anni sequentis 1406. ob seditiones urbanas prorogare necesse fuit, ut constat ex ipsius literis apud *Odoricum Raynaldum* ad annum 1405. Num. 15. *Petrum de Candia* Tituli SS. 12. Apostolorum Cardinalem, Sedis Apostolicæ Legatum in Liguria, Insubria, & in Patriarchatibus Aquilejensi & Gradensi creavit eodem anno *Innocentius*. Pragensi Archiepiscopo *Sbinkoni* jussit ut Provincialem Synodum congregaret, ac in eos qui Pontificibus Avenione sedentibus adhærebant, velut in schismaticos animadverteret. In auctores necis *Richardi Scrupi* Eboracensis Archiepiscopi, qui conjurationis adversus *Henricum VI.* Angliæ Regem convictus, capite damnatus fuerat, Censuras Ecclesiasticas distrinxit, jus Ecclesiæ violatum esse arbitratus, quod Ecclesiæ judicio permittendus fuisset, secundum Canonica Instituta puniendus. Id constat ex *Gregorii XII.* literis, qui Censuras illas sustulit, ab *Odorico Raynaldo* descriptis ad annum 1405. Num. 21.

Indictio belli sacri.

Factiones Romæ.

Romani ad officium & Inno-

II. Lætior *Innocentio* fuit annus Christi millesimus quadringentesimus sextus, quo Romani ad Officium reversi in ejus verba juràverunt, multisque legationibus ipsum

in Urbem revocaverunt. Misit ille *Bartholomæum* Cremonensem Episcopum designatum, qui Capitolii, portarum, pontium, castrorum, præsidiorum omnium, Pontificio nomine possessionem iniret. Romam reversus, & summa populi gratulatione exceptus, Academiam excitavit, & doctissimos omnium Facultatum Professores evocavit, qui Philosophiam, Theologiam, Jus Canonicum & Civile in Urbe docerent. In *Columnenses*, in *Perretum* Trojæ Comitem, in *Antonellum Thomacellum* Arcis Sancti Angeli Præfectum, aliosque conjurationis reos, in ipsumque *Ladislaum* Regem judiciaria severitate animadvertit. Ei Campaniæ & Maritimæ Præfecturam, qua ad Romanam Ecclesiam opprimendam fuerat abusus, abrogavit; Regno terrisque, quas in feudum ab eadem tenebat Ecclesia, privavit, in Censuras omnes & Sententias olim contra Carolum de *Durachio* latas ipsum incurrisse declaravit, ut *Theodoricus Niemus* commemorat. Pontificio fulmine prostratus *Ladislaus*, veniam pacemque exoravit. *Paulum Ursinum* & *Ludovicum Melioratum* Nepotem suum pacis arbitros constituit *Innocentius*. Conditionibus Pontifici Regique commodis conciliata est. Arx Sancti Angeli *Innocentio* restituta, Censuræ ac Sententiæ latæ in *Ladislaum*, ejusque fœderatos dissolutæ, nuncupato fidelitatis sacramento, pristinis honoribus restitutus est, & nova dignitate Vexilliferi Romanæ Ecclesiæ auctus. Pacta conventa Diplomate Pontificio confirmata legere est apud *Odoricum Raynaldum* ad annum 1406. N. 7. Pax diu duratura non erat, *Ladislao* fidem violante, novasque injurias pro acceptis beneficiis referente; ingratumque Principem novis Censuris ac Sententiis *Innocentius* coercuisset, ut scribit *Niemus*, nisi mors ipsum oppressisset. Obiit ex apoplexia die sexta Novembris anno 1406. ut *Gregorius XII.* ejus Successor in literis encyclicis testatur. Severissimas in Simoniacos sanctiones edidit, ut refert *Gobellinus* in *Cosmodromio*, Ætate sexta, cap. 88. Regulam Fratrum & Sororum Tertii Ordinis de Pœnitentia *S. Dominici* approbavit anno 1. Pontificatus, Constitutione quæ incipit, *Sedis Apostolicæ*, quæ in Bullario Romano edita est.

centii VI. obedientiam reversi.

III. Cardinales creavit lectissimos viros, *Conradum Caracciolum* Nobilem Neapolitanum, Episcopum Melitensem, & Nicosiensis Archiepiscopatus Administratorem; *Jordanum Ursinum* Nobilem Romanum, *Francisci Ursini* Urbis Præfecti fratrem, Neapolitanum Archiepiscopum; *Angelum Corarium* Venetum, ex gente Patritia, virum eximiæ probitatis Constantinopolitanum Patriarcham, qui post ipsum Pontifex fuit *Gregorius XII.* in sua Obedientia nuncupatus; *Joannem Melioratum*, Nepotem, Juris Pontificii doctissimum interpretem, Archiepiscopum Ravennatem; *Petrum Philargum*, in sacra Facultate Parisiensi Doctorem, Archiepiscopum Mediolanensem ex Ordine FF. Minorum assumptum; *Antonium de Calvis*, Nobilem Romanum, primo Imolensem, deinde Tudertinum Episcopum; *Antonium Archionem*, Romanum, Asculanum Episcopum; *Petrum Stephanescum de Hannibaldis*, & *Othonem*, *seu Odonem Columna*, Nobiles Romanos, quorum postremus in Concilio Constantiensi electus est Summus Pontifex *Martinus IV.* *Joannem Ægidii*, Gallum, e Neustria oriundum, Leodiensis Ecclesiæ Præpositum, Rotæ Romanæ Auditorem, qui Concilii Pisani congregandi præcipuus Auctor fuit; *Franciscum de Aguzzonis*, Italum, in utroque Jure peritissimum, Burdegalensem Archiepiscopum.

Innocentii VII. Cardinales.

IV. Post *Innocentii VII.* obitum, ab illius Obedientiæ Cardinalibus Pontifex electus est *Angelus Corario* Titulo *S. Marci* Presbyter Cardinalis pridie Kalendas Septembris anni 1646. ea lege jurejurando firmata, ut primo quoque tempore Pontificatu se abdicaret, si idem *Benedictus XIII.* quemadmodum se facturum juraverat, præstitisset: ita ut magis Procurator ad deponendum Pontificatum, quam Pontifex factus censeretur. Virum prisca severitate & sanctimonia reverendum, quasi agnum innocentem & sine felle columbam, *Leonardus Aretinus* & *S. Antoninus* prædicant. Addit Sanctus Archipræsul Florentinus, ipsum Ecclesiæ unionem & reformationem semper optasse. Verum convenientia ad eam procurandam & promovendam media non semper assumpsit. Savonam enim vero se conferre noluit prout condictum erat, ut ex mutua cessione cum Æmulo ageret; quamvis doctissimi Juris interpretes, *Paulus a Castro*, *Antonius de Butrio*, *Matthæus de Mattasselanis*, & alii ipsum proprio Juramento, Pactisque Massiliensibus ad id teneri respondissent. Davidicum illud vere usurpare potuit: *Si mei non*

Gregorius XII.

fuerint dominati, tunc immaculatus ero: Ipsius siquidem egregias cæteroquin virtutes & vitam integerrimam nimius propinquorum amor infuscavit, commaculavit. Persuaserunt enim optimo Seni, ipsi paratas esse insidias, illum cedere non debere, nisi reipsa cederet Æmulus; tergiversationis & collusionis, de qua cum *Petro de Luna* certavit, quamvis ipsum his artibus vicerit *Petrus*, auctores fuere. Schismatis extinguendi studio secesserunt ab ipso Cardinales & cum adversæ Obedientiæ Cardinalibus conjuncti, Pisanum Concilium indixerunt, celebrarunt; ipsum cum Æmulo exauctorarunt, alterum Pontificem elegerunt *Alexandrum V.* Pisanum Concilium disturbare ac evertere conatus est, indicto altero atque celebrato Austriæ in Aquilejensi Provincia anno 1409. quod Universale dixit, quamvis paucissimi Prælati adessent, & Conciliabulum potius dicendum fuerit. Electiones *Urbani VI. Bonifacii IX. Innocentii VII.* & ipsius *Gregorii XII.* Canonicas fuisse & esse, ipsosque veros & legitimos Pontifices pronuntiavit. Electiones vero *Roberti Gebennensis*, *Petri de Luna*, & *Petri de Candia*, nullas, temerarias, illicitas, injustas, & de facto sacrilege præsumptas: ipsosque *Petrum de Luna & Petrum de Candia* fuisse & esse notorios Schismaticos. Cardinalibus, qui a se defecerant, diem dixit *Gregorius*, in eosque tulit exauctorationis Sententiam, cujus nulla ab Ecclesia habita ratio est. Legi potest apud *Odoricum Raynaldum* ad annum 1409. Num. 1. Perturbatis Ecclesiæ rebus Romam occupavit *Ladislaus* Siciliæ Tyrannus, & alias plerasque Status Ecclesiastici civitates & castra invasit, sed longa non fuit ejus dominatio, qua scilicet illum intra annum depulit *Paulus Ursinus* Romanæ Libertatis vindex. Prioris collusionis *Gregorius XII.* maculam eluit, cessione liberrime facta in Concilio Constantiensi Sessione 14. per *Carolum de Malatestis* Arimini Dominum, anno 1415. Obiit Cardinalis Episcopus Portuensis, & perpetuus Marchiæ Anconitanæ Legatus, Recaneti anno 1417. Congregationem Canonicorum Regularium *S. Salvatoris* Sylvæ Lacus prope Senas, a *Stephano* Senensi Ordinis Eremitarum *S. Augustini* institutam, confirmavit Constitutione data Nonis Aprilis anno 1408. quæ incipit his verbis *Excitat nostræ mentis arcanum*: quam Tom. 1. Bullarii Romani pag. 306. legere est. Confirmavit etiam Institutionem Canonicorum Sæcularium *S. Gregorii* in Alga Venetiarum, & Congregationem Fratrum Eremitarum *S. Hieronymi de Fesulis*. Diplomata ibidem edita sunt. Monasteriorum etiam Ordinis *S. Benedicti* Reformationem in Italia edixit, *Ludovicum Barbum* Patricium Venetum, Congregationis *S. Georgii* in Alga tunc Præfectum, Abbatem Monasterii *S. Justinæ* Pataviensis instituens. Unde celebris *S. Justinæ* Congregatio sumpsit originem. Contra fidem in Conclavi juramento firmatam quatuor primum Cardinales creavit, *F. Joannem Dominici* Ragusinum Archiepiscopum, ex Ordine FF. Prædicatorum assumptum, Regularis Observantiæ in Italia Reparatorem, Concionatorem ferventissimum, Auctorem Ecclesiasticum, multis ipsius *Gregorii*, & *Martini V.* Legationibus perfunctum, sanctimonia & miraculis clarum, *Antoninum Corarium*, Nepotem, Episcopum primo Bononiensem, mox Patriarcham Constantinopolitanum, pietatis & Doctrinæ fama celebrem, unum ex conditoribus Congregationis S. Georgii in Alga, *Gabrielem Condulmerium*, Nepotem alterum, Senensem Episcopum, Summum postea Pontificem *Eugenium IV.* cujus mater *Bariola Coraria* raro felicitatis exemplo fratrem *Gregorium XII.* filium ipsum Gabrielem *Eugenium IV.* & Nepotem ex *Polixena* filia *Nicolao Barbo* matrimonio juncta *Paulum II.* Romanos Pontifices vidit. *Jacobum Utinensem* Protonotarium Apostolicum, cujus Religionem *S. Antoninus* commendat. Post veterum Cardinalium ad Pisanum Concilium secessionem, nova creatione partes suas munivit. *Angelum* civem Recanatensem, Decretorum Doctorem, *Ludovicum Bonetum*, natione Siculum, Panormitanæ, Antibarensis, Thessalonicensis, Bergomensis, Pisanæ, ac Tarentinæ Ecclesiæ successive Præsulem: *Angelum Barbadicum*, Chimensem primo, deinde Veronensem Episcopum; *Bandellum de Bandellis*, Lucanum, Juris utriusque Doctorem, Tiphernatem primum, deinde Ariminensem Episcopum: *Philippum Repindonum*, Doctorem Theologum Oxoniensem, Lincolniensem Episcopum, ex Ordine Canonicorum Regularium S. Augustini assumptum: *Matthæum*, Wormatiensem Episcopum, *Roberti* seu *Ruperti* Romanorum Regis Oratorem, Auctorem Ecclesiasticum: *F. Lucam Manlium*, alias *Ognisanti*, Florentinum, Ordinis Humiliatorum, Professorem,

Cardinalium Secessio.

Pisanum Concilium.

Synodus Austriæ.

Gregorii XII. cessio.

Gregorii XII. Cardinales.

Ec-

Fesulanum Episcopum, magni consilii, probitatis, doctrinæque virum: *S. Autonino* teste, Auctorem pariter Ecclesiasticum, *Octavianum de Octavianis* Nobilem Florentinum: Petrum *Maurocenum* Patricium Venetum: *Vincentium Valentinum Rivum*, in Jure Canonico Doctorem, ex Ordines *S. Benedicti*, cooptavit. Illi porro a *Gregorio XII.* creati Cardinales, ab Ecclesia recepti non fuerunt ante illius abdicationem.

V. *Petrus de Luna*, nobilissimo genere in Aragonia natus, Juris utriusque Doctor & quondam apud Montempessulanum Professor ex Præposito Valentinæ Ecclesiæ a *Gregorio* XI. Diaconus Cardinalis *S. Mariæ in Cosmedin* creatus, post *Clementis* VII. Avenione sedentis obitum, in Schismate electus est Pontifex ab illius Obedientiæ Cardinalibus, seditque Avenione, & Peninsulæ, *Bonifacii* IX. *Innocentii* VII. *Gregorii* XII. *Alexandri* V. *Joannis* XXIII. & *Martini* V. Romæ sedentium Æmulus. Violata spretaque Jurisjurandi Religione, qua se ad cedendum Pontificatu obstrinxerat, si Cardinalibus Obedientiæ suæ pro bono pacis & Ecclesiæ expedire videretur, Dignitatis insignia invicta pertinacia retinuit. Ad Pisanum usque Concilium & latam a Sacri illius Conventus Patribus in ipsum, Æmulumque *Gregorium*, Sententiam, dubius fuit Pontifex, deinceps vero Antipapa. Conciliabulum Perpiniani celebravit, quo se adversus Pisanam Synodum muniret anno 1409. de quo *Zurita* in Indicibus Rerum Aragonensium. A Sacro Concilio Constantiensi Sessione 37. lata in ipsum peremptoria Sententia est velut in perjurium, Schismaticum, Hæreticum, & Articuli *Unam Sanctam Ecclesiam Catholicam*, violatorem pertinacem, die 26. Julii anno 1417. Obiit Peninsulæ in Regno Valentino pene nonagenarius, non absque suspicione veneni ipsi a *Thoma* Monacho ejus familiari propinati, ut *Ludovicus Pansanus* & *Mariana* lib. 20. de Regibus Hispaniæ, cap. 14. referunt. Adeo persuasum habebat se legitimum esse Pontificem, quamvis Ecclesia tota ipsum ceu Antipapam execraretur, ut moriens duobus Cardinalibus, qui ipsi adhuc adhærebant, sub interminatione maledictionis æternæ jusserit, ut alium Pontificem post obitum suum eligerent. Nec Pisani, neque Constantiensis Concilii Decretis se teneri arbitrabatur, ex illius sententiæ præjudiciis, quam edito etiam Tractatu propugnaverat: *Summum Pontificem superiorem esse Concilio*. Corpus ejus a *Joanne de Luna* ejus Nepote Illuecam Aragoniæ oppidum suæ ditionis, translatum, sacra sepultura caret, incorruptum nihilominus perseverans si qua vulgi rumoribus fides: quod, si ita res habet, naturali causæ, quamvis ignotæ, non miraculo tribuendum. Post ejus obitum duo Cardinales Schismatici, secundum suprema ipsius mandata, *Ægidium Sancii Munionis*, Aragonensem, Barcinonensis Ecclesiæ Canonicum, Antipapam elegerunt, favente *Alphonso* Aragonum Rege: qui post annos quinque, anno scilicet 1429. die 26. Julii, abdicavit.

Benedictus XIII. dubius primum Pontifex, tum Antipapa.

Quod Cardinales spectat a *Benedicto* XIII. creatos, hi ab iis qui de Cardinalibus scripserunt, recensentur: *Petrus Blani* Gallus, Diœcesis Mimatensis, Juris utriusque Doctor; *Ferdinandus de Calniello*, Hispanus, Tarraconensis Episcopus; *Gaufridus* Hispanus, Referendarius Apostolicus; *Petrus Serra*, Martini Regis Aragoniæ sobrinus, Catanensis in Sicilia Episcopus; *Berengarius Anglesola* Hispanus, Gerundensis Episcopus; *Bonifacius Amanatus* Pistoriensis, Jurisprudentiæ consultissimus, Protonotarius Apostolicus; *Ludovicus de Barro*, Gallus, Regum Christianissimorum sanguine progenitus, filius Roberti Ducis Barrensis, & *Mariæ*, Joannis Regis Francorum filiæ, Virdunensis Episcopus; *Antonius de Calanto*, Comitis Sabaudiæ Cancellarius, Lausanensis Episcopus; *Michael de la Salva*, Legum Doctor, Navarrus, Episcopus Pampilonensis; *Petrus de Fuxo*, Gallus, ex illustri Comitum Fuxensium domo, primum Episcopus Lascarensis, deinde Convenarum, tum Lomberiensis, deinde Aquensis, tandem Arelatensis Archiepiscopus, ex Ordine FF. Minorum assumptus, a *Martino* V. Pontifice Maximo missus in Hispanias Legatus, ubi Castellæ & Aragoniæ Reges conciliavit, Schismatis reliquias sustulit: *Carolus de Urries*, & *Alphonsus Carrilius*, Hispani; *Petrus Fonseca* Lusitanus, &c. Qui ex istis Cardinalibus ad Concilium usque Constantiense vixerunt, *Benedictum* in Schismate pertinacem deseruere, plures etiam ante Pisanam Synodum. Qui ad Concilium Constantiense, aut post ejus celebrationem ad *Martini V.* obedientiam statim accesserunt, legitimi Cardinales sunt habiti. Qui

Cardinales Benedicti XIII.

vero ab eodem *Benedicto* creati, in ejus obedientia & post Synodum Constantiensem permanserunt, *Exhiminus Dabæ*, *Julianus Dobla*, *Dominicus de bona spe*, Carthusianus, *Joannes Carrerius* Pseudo-Cardinales & Schismatici. Annos triginta sedit *Benedictus* XIII. seu dubius Pontifex, seu Antipapa, annis pene quindecim ante Concilium Pisanum, duobus & viginti ante Constantiense: unde non minus verum est quod hucusque est observatum, nullum Pontificem vidisse annos *Petri*, seu tot annos in *S. Petri* Cathedra sedisse, quot Romæ sedit *S. Petrus*. Quamvis falsissimum sit, quod a nonnullis leviter scriptum aut creditum est, Romano Pontifici in solemni Coronationis ejus ritu acclamari: *Non videbis annos Petri*; ut constat ex *Augustino Patricio* lib. 1. *Sect.* 2. cap. 3. Rituum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ & ex *Andrea Victorello* in Notis ad *Ciaconium*.

ARTICULUS II.

De ALEXANDRO V. & JOANNE XXIII.

Alexander V. PEtrus *Philargus*, vulgo *de candia* nuncupatus, quem alii ex Insula Cretensi in Græcia, alii ex Candia oppido Papiensis Territorii, ex gente *Philarga* ejus Urbis civilitate ornata, quæ & Churfnallum oppidum Novariensis ditionis fiduciaria potestate teneret, oriundum scripsere, Theologus eximius, in sacra Facultate Parisiensi Doctor, & in Fratrum suorum Minorum Collegio quondam Professor, a *Galeatio Vicecomite* Insubrum Principe in familiaritatem ascitus & summo in honore habitus, primum Vicentinus, postea Novariensis Episcopus, mox Archiepiscopus Mediolanensis; ab *Innocentio* VIII. Sanctorum duodecim Apostolorum Cardinalis Presbyter creatus, *Benedicto* XIII. & *Gregorio* XII. sacri Concilii Pisani Sententia exauctoratis, Cardinaliumviginti quatuor concordibus suffragiis legitimus Pontifex electus est, die 15. Junii anno 1409. nomenque sibi sumpsit, *Alexander Quintus*. Concilii Pisani Decreta confirmavit; Christianos Principes ad sacram Militiam contra Turcas excitavit. Constitutionem edidit in favorem Religiosorum Mendicantium, quæ incipit his verbis, *Regnans in excelsis*: contra quam reclamavit Parisiensis Academia; Fratres nostri Prædicatores, & Carmelitæ palam professi sunt hanc se insciis impetratam fuisse, nec eam approbare, seque Privilegiis præcedentium Pontificum esse contentos. Cum enim non ita pridem Academiæ restituti essent, a qua ob *Joannis de Montesono* errores diu exules fuerant, Privilegiis uti noluerunt, quæ ipsos cum Episcopo & Universitate Parisiensi committerent. Qua in re laudanda ipsorum prudentia fuit. Fratres vero Minores de *Alexandri Quinti* Exaltatione intemperantius exultantes, ejusque in Ordinem suum amore & benignitate abusi, pertinaciores fuerunt, quibus juncti Augustiniani, cum Privilegiis nova illa Constitutione collatis cedere nollent, Edicto Regio publica Præconum voce, Parochis prohibitum est gravi mulcta, ne ipsos in Ecclesiis suis Confessiones audire, aut Conciones habere sinerent. Ita refert Sandionysianus Monachus in Historia *Caroli Sexti*. Idemque in MS. Codice Victorino legitur, quem laudat *Spondanus* ad annum 1409. Num. 22. In *Ladislaum* Neapolitanum Regem judicio egit, favitque *Ludovico* Andegavensi. Romam e *Ladislai* tyrannide vindicatam ad *Alexandri Quinti* obsequium traduxit *Paulus Ursinus*. Sbinkoni Archiepiscopo Pragensi jussit idem Pontifex, ut adversus Wickleffi errores a *Joanne Hus* per Boemiam propagatos invigilaret, adhibitisque in Concilium Doctoribus, illos in Ecclesiis, Scholis, & quibuslibet locis doceri prohiberet; & Hæreticos eorumque fautores juris remediis coerceret. *Alexandri* ad *Sbinkonem* literas exhibet *Odoricus Raynaldus* ad annum 1409. Num. 89. Obiit Bononiæ, die quarta Maii anno 1410. Venenato clystere extinctum *S. Antoninus* testatur. Varia doctrinæ monumenta transmisit ad posteros. Fuit is magno erectoque animo, summa prudentia, incredibili in pauperes præcipue liberalitate; quibus levandis ita studuit, ut nihil omnino sibi reservaret, nec videri sibi sapientes ajebat, qui cum summam gloriam eroganda pecunia comparare possint, summam aut colligenda infamiam, aut asservanda invidiam conflant. Nam cum triplex sit ea in re errandi ratio, eorum

qui,

qui, unde fas non est, aurum comparant; qui ubi comparaverint, nemini dant; qui dant quidem, sed non quibus dare maxime oporteret: primos raptores, alteros lucifugos, postremos dilapidatores appellabat: feliciter eos summum sibi locum adipisci, qui faciliorem inde sibi sternunt ad cœlos viam. Ita refert *Ægidius* Cardinalis *Viterbiensis* in Historia MS. Per jocum dicere solebat, Se divitem Episcopum fuisse, pauperem Cardinalem, mendicum Pontificem, ut *Platina* commemorat. Sedit menses decem & dies octo. Nullos creavit Cardinales, sed veterum Titulos primus Pontificum mutavit, ut *Ciaconius*, *Petrus Rodulphi*, & *Andreas Victorellus* observant.

II. *Alexandro Quinto* sexdecim Cardinalium suffragiis suffectus est, *Ludovici Andegavensis* Siciliæ Regis commendatione, *Balthassar Cossa* Neapolitanus, Titulo *S. Eustachii* Presbyter Cardinalis, Bononiæ Legatus, *Vir quidem in temporalibus magnus, in spiritualibus nullus omnino atque ineptus*: ut *Leonardus Aretinus*, *Theodoricus Niemus*, & *S. Antoninus* testantur. His *Platina* consentit: *In homine*, inquit, *plus ferociæ, plusque audaciæ & sæcularitatis (ut ita dicam) erat, quam ejus professio requirebat. Militaris prope habebatur ejus vita, militares mores; adeo ut multa etiam quæ loqui fas non erat, sibi licere arbitraretur.* Audito *Ruperti* Imperatoris obitu, *Sigismundum* Hungariæ Regem Electoribus ad successionem Imperii commendavit. *Ludovicum* Andegavensem & *Paulum Ursinum* in *Ladislaum Regem* Ecclesiæ hostem & *Angeli Corarii* Pseudo-pontificis fautorem immisit. Certamine commisso fugatus est *Ladislaus*, magna suorum strage, præcipuorumque Procerum captivitate: sed Ducibus a prosecutione victoriæ cessantibus, animos viresque resumpsit, & *Ludovicum* Regni aditu prohibuit. *Ludovico Andegavensi* in Gallias reverso, Pontifex de potentia sua diffidens, sacrum bellum in *Ladislaum* velut in Ecclesiæ hostem indixit. Quo territus pacem Rex iniit cum *Joanne*, ad ejus obedientiam accedens, relicto *Gregorio XII.* quem hucusque tuitus fuerat. Id factum anno 1412. quo vertente, Concilium Romæ celebravit, ut Pisano Concilio morem gereret, quod Generale Concilium triennio post iterum celebrandum statuerat; sed cum Prælati tanto numero non convenissent, quantum rerum gerendarum gravitas postulabat, nec universalem Ecclesiam Synodus illa repræsentaret, Œcumenica dici non potuit. In ea V. Vickleffi errores librique damnati sunt. Anno sequenti perfidus *Ladislaus* Romam aliasque Ditionis Ecclesiasticæ urbes & castra occupavit. Compulsus in fugam Pontifex, Florentiam venit, indeque Cardinales duos ad *Sigismundum* Romanorum Regem tunc in Italia agentem Legatos misit, tum ut ejus opem contra *Ladislaum* implorarent, cum ut de Concilii Œcumenici proxime celebrandi loco cum ipso agerent. De Constantia ad Rhenum convenerunt, quam paulo post *Joannes* Laudæ cum Rege congressus, ad totius orbis Catholici Comitia celebranda designavit. Concilium itaque Constantiense indixit ad Kalendas Novembres anni proximi 1414. Mortuo interim *Ladislao*, Italiaque ab ejus tyrannide liberata, cum Pontifex Romam reverti decrevisset, ipsum ab eo consilio Cardinales dimoverunt, ne Synodi Œcumenicæ celebratio Ecclesiæ paci adeo necessaria intempestivo ipsius reditu disturbaretur, ipsique persuaserunt ut negotia spiritualia & Ecclesiastica per seipsum, temporalia per Vicarios & Legatos gereret, ut Acta MSS. Concilii ab *Odorico Raynaldo* laudata, *Leonardus Aretinus*, & *S. Antoninus* testantur. Prioribus duabus Concilii Sessionibus præfuit *Joannes XXIII.* Tum Concilii dissolutionem meditatus, ne cessionis promissum juramento ac voto confirmatum exequi cogeretur, Schaffusiam aufugit. Sessione 12. lata in ipsum exauctorationis Sententia, cui se parere humiliter professus, Pontificiæ Dignitatis insignia deposuit. Nihilominus *Ludovico* Comiti Palatino Rheni commendatus, *Haldebergam* primum, deinde ad castrum *Gorlevem* ductus est, & triennio diligentissime custoditus. Tandem cum ad *Martinum V.* duceretur, fuga evasit: At liber suique juris factus, meliori consilio, suaque sponte Florentiam venit, ubi *Martinus V.* agebat & ad ejus pedes procumbens, eum ut legitimum Pontificem veneratus est, omniaque a Concilio Constantiensi de se Decreta rursus approbavit & rata habuit, 9. Kalendas Julii. A Pontifice Cardinalis Episcopus Tusculanus & Sacri Collegii Decanus renuntiatus est, ac sedes ipsi prope Pontificiam paulo eminentior quam cæterorum Cardinalium posita, ob memoriam Romani Pontificatus, quem aliquando juste ac legitime gesserat. Obiit Florentiæ die 22. Decembris ejusdem anni 1419. Cardinales crea-

Joannes XXIII. & ejus mores.

Concilium Romanum.

Concilii Constantiensis inditio & celebratio.

Joannis XXIII. exauctoratio.

BIBLIOTECA D. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

Joannis XXIII. Cardinales. verat *Franciscum Landum* Patritium Venetum, Juris utriusque Doctorem, Gradensem primum, deinde Constantinopolitanum Patriarcham, *Antonium Panciarinum de Portogruario*, Aquilejensem Patriarcham; *Joannem*, Lusitanum, Ulissiponensem Archiepiscopum; *Alamanum Admarum* Nobilem Florentinum, suæ primum urbis Episcopum, deinde Tarentinum, tandem Pisanum Archipræsulem, Sedis Apostolicæ Legatione in Galliis functum; *Petrum de Alliaco*, Gallum, Compendiensem, in Sacra Facultate Parisiensi Doctorem Theologum, Regii Collegii Navarrici quondam Gymnasiarcham, *Carolo VI.* Regi Christianissimo ab Eleemosynis, Regii Sacelli Thesaurarium, auctorem Ecclesiasticum, Aniciensem, deinde Cameracensem Episcopum: *Georgium Rosco* seu *Rusca*, Tridentinum Episcopum & Principem: *Brandum Castellionium*, Placentinum Episcopum: *Thomam Brancacium*, ex sorore nepotem, Tricaricensem Episcopum: *Thomam Langlei*, alias *Armellinum*, natione Anglum, Dunelmensem Episcopum: *Robertum Alun*, Anglum Sarisberiensem Episcopum: *Ægidium de Campis*, Theologum Parisiensem, *Carolo VI.* Regi Christianissimo a Confessionibus, Constantiensem in Neustria Episcopum: *Franciscum Zabarellam* Patavinum, Juris Canonici Doctorem ac Professorem celeberrimum, qui summam eruditionem variis Operibus prodidit, Florentinum Archiepiscopum: *Lucidum*, seu *Lucium de Comitibus*, Nobilem Romanum: *Guillelmum Philasterum*, alias *Filastrum*, Gallum, Cœnomanum, Juris utriusque Doctorem insignem, ex Decano Ecclesiæ Metropolitanæ Remensis, Aquarum Sextiarum Archipræsulem: *Simonem de Cramaudo*, Gallum, Episcopatu Pictaviensi, aliisque ornatum, ad Remensem Archiepiscopatum translatum, & Alexandrino Patriarchatu adauctum: *Jacobum Insulanum*, Nobilem Bononiensem; *Guillelmum Carbonum* Neapolitanum, Episcopum Theatinum.

SCHOLION.

In hoc Articulo, pag. 15. Edit. primæ Religiosi Censores hanc Propositionem notant; *Prudenter Dominicani noluerunt acceptare Privilegia sibi data a Papa qui exules remanserant ob errores Montesoni.*

R. *Alexander Quintus*, Pontifex Maximus Constitutionem ediderat in favorem Religiosorum Mendicantium, contra quam reclamavit Parisiensis Academia. Fratres Prædicatores professi sunt atque declararunt hanc se insciis impetratam fuisse, nec Privilegiis per eam collatis uti velle, quæ illos committerent cum Episcopo & Universitate Parisiensi, a qua ob errores Joannis de Montesono diu exules fuerant. Historiæ res est. Hac in re laude dignam censui Fratrum nostrorum prudentiam, qui & Ecclesiæ Parisiensis, & Universitatis paci sua cessione consuluerunt. Sane cum Privilegia Religiosis Ordinibus concedantur ab Apostolica Sede in Ecclesiæ bonum ac ædificationem; religiosæ ac generosæ prudentiæ fuit novis privilegiis non uti, quæ pacem perturbatura videbantur, & eximios salutis animarum fructus quæ Religiosi Viri concionibus ac lectionibus suis in Diœcesi & Academia Parisiensi producturi erant Dei gratia adjuvante, impeditura, nisi cum Episcopo & Universitate Parisiensi concordassent.

ARTICULUS III.

De MARTINO V.

I. PETRO *de Luna* & *Joanne* XXIII. exauctoratis, cum & *Gregorius XII.* sponte Pontificis infulas posuisset, Sessione 41. Concilii Constantiensis de legitimo Pontifice eligendo actum est. Triginta viri spectatissimi ex universis Nationibus delecti, una cum Cardinalibus, qui antea vel *Joanni*, vel *Gregorio*, vel *Benedicto* adhæserant, numero viginti tribus, die 8. Novembris anni 1417. Conclave ingressi, die 11. *Sancto Martino* sacra Summum Pontificem concordibus suffragiis elegerunt ODONEM DE COLUMNA, Romanum, ex nobili Columnensium familia, Sancti Georgii ad Velum Aureum Diaconum Cardinalem, qui *Martinus V.* appellatus est. „ Tanta fuit de ejus creatione omnium „ lætitia, ut præ gaudio vix loqui homines possent. Effusus nimio gaudio Imperator,

„ nullo

„ nullo habito dignitatis suæ discrimine, conclave ingressus, & gratias omnibus egit, „ qui tantum virum & tam necessarium Reipublicæ Christianæ prope extinctæ delegissent: & ante Pontificem prostratus, cum summa veneratione ejus pedes exosculatus „ est; quem contra Pontifex amplexus, non secus ac fratrem in pretio habuit, eique „ gratias egit, quod sua opera & industria pax tandem Ecclesiæ reddita esset. Ad hunc „ honoris apicem tum cæteræ virtutes, tum eximia præcipue moderatio ipsum extulere. „ Nam cum in Conventu Constantiensi multæ in utramque partem altercationes haberentur propter diversa factionum studia, ipse medium quoddam tenuit quo in alterutram partem inclinare nullo modo videbatur, communi utilitati semper consulens. In „ consultationibus autem miræ prudentiæ vir est habitus. Nam & quid agendum, & „ quid vitandum esset, statim re proposita acutissime dijudicabat. Brevis in dicendo, „ cautior in agendo, adeo ut prius rem factam cernerent homines, quam ab eo excogitatam putarent. Ejus autem sermo plenus sententiis erat. Ex ore ejus nullum verbum tam crebro, quam justitiæ nomen prodibat. Ad suos persæpe conversus maxime „ ad eos qui provincias & civitates gubernabant, his vocibus utebatur: *Diligite justitiam qui judicatis terram*. Indigebat tum profecto tali Pontifice Ecclesia Dei, qui „ naviculam *Petri*, schismatis & omnium seditionum fluctibus quassam, redigere in „ portum salutis, gubernaculo admotus sciret ac posset. Verba sunt *Platinæ*. Reliquis Synodi Constantiensis præfuit Sessionibus. Constitutionem edidit 8. Kalendas Martias anni 1418. contra *Wickleffi*, *Joannis Hus*, & *Hieronymi de Praga* pestilentissimas hæreses, quæ in Regno Bohemiæ & Marchionatu Moraviæ grassabantur, qua Archiepiscopis, Episcopis, & Inquisitoribus hæreticæ pravitatis jussit, ut hæreticos, eorumque fautores & defensores, ex præscripta judiciorum forma coercerent: eorumque mentem circa Fidei Catholicæ dogmata, damnatis a sacra Synodo Constantiensi Articulis opposita explorarent, secundum subjectam Formulam in triginta quinque capita distinctam. Ista Constitutio, quæ incipit his verbis, *Inter cunctas*, promulgata in Concilio Constantiensi Sessione 45. in Bullario etiam Romano Tom. I. pag. 309. edita est. *Joannem Dominici* Cardinalem Ragusinum ex Ordine FF. Prædicatorum assumptum, in Bohemiam & Hungariam Legatum misit ad exscindendas hæreses, & Hæreticos ad veritatem Catholicæ Fidei, ad unitatem Ecclesiæ, & Sedis Apostolicæ obedientiam revocandos. Mandata amplissima Legato data exhibet *Odoricus Raynaldus* ad annum 1418. num. 9. Sacram adversus Hussitas expeditionem indixit, misso eam ob rem *Branda* Cardinali Sedis Apostolicæ Legato, cum *Joannes Dominici* in Hungaria pie defunctus esset. Mandata *Brandæ* Legato data legere est apud *Odoricum Raynaldum*, ad annum 1421. num. 6. Ad *Sigismundum* Romanorum Regem, & Septemviros, Nuremburgæ Comitia Imperii celebrantes, scripsit ut Expeditionem Bohemicam urgerent. Germaniæ Clero subsidiaria stipendia in sacri belli sumptus imperavit. Pontificias ea de re literas edidit *Odoricus Raynaldus* ad annum 1422. num. 19. & 20. *Alexandrum* Lithuaniæ Ducem ab auxilio hæreticis ferendo deterruit. Cumque nefaria hæresis in Poloniam penetrasset, Gnesnensis Archiepiscopi, & Plocensis, Cracoviensis, Poznaniensis Episcoporum vigilantiam zelumque excitavit, ut exitiales illius propagines ex agro dominico evellerent. Latam ab Apostolico Legato excommunicationis sententiam in *Sigismundum* Lithuaniæ Principem, Regis Poloniæ nepotem, qui spe Regni Bohemici delinitus, hæreticorum patrocinium contracto exercitu susceperat, confirmavit, datis ad Præsules Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæ, & Germaniæ literis 10. Kalendas Januarii anno 1424. *Wladislao* Polonorum Regi gratulatus est, quod oblatam ab hæreticis Bohemici Regni coronam respuisset, ac nepotem ipsis fœderatum hostis loco se habiturum professus esset. *Conradum* Pragensem Archiepiscopum Apostatam, qui Hussitis se adjunxerat, coactoque conciliabulo errores confirmaverat, propagaveratque, anathemate confixit, Archiepiscopali Dignitate dejecit, omnique dignitate, honore, ordine, statu, beneficio, Privilegio, ac libertate Ecclesiasticis & mundanis privatum edixit; Germaniæque jussit Episcopis ut illum caperent, & in custodiam traderent. Sententiam 4. Nonas Januarii anno 1426. latam Annalibus suis inseruit *Odoricus Raynaldus* ad eumdem annum num. 11. Quia vero *Conradus* in Pseudo-synodo sua Decretum de Communione sub utraque specie Laicis exhibenda ediderat,

Martini V elogium.

Acta Martini V. contra Hæreticos.

Ibid. Num. 21.

Num. 22.

Apud Odoricum Raynal. Num. 11.

Ibid. Num. 9.

derat, *Martinus V.* Concilii Constantiensis Decretum de Eucharistia sub specie panis dumtaxat iisdem porrigenda confirmavit, & Germaniæ, Hungariæ, & Poloniæ Præsulibus & Inquisitoribus jussit, illud executioni mandari curarens, & illius transgressores velut hæreticos coercerent. Pontificiæ Literæ apud Auctorem mox laudatum extant ad eumdem annum N. 13. *Jordanum* Cardinalem *De Ursinis*, Albanensem Episcopum in Germaniam, Hungariam, & Poloniam Legatum Apostolicum misit, ut sacram expeditionem adversus Bohemos hæreticos promoveret. *Witholdum* Magnum Lithuaniæ Ducem hortatus est, ut ad hæresim delendam pro viribus incumberet, Fidei Orthodoxæ succurreret. Anno Christi 1427. Bohemicam Legationem *Henrico* S. Eusebii Presbytero Cardinali ad hæresim debellandam imposuit Pontifex. Testes sunt ejus literæ ab *Odorico Raynaldo* editæ num. 1, 2. 3. & 6. Cum vero Catholicus exercitus ingentem ab hæreticis cladem, Deo ita permittente, accepisset; eaque conterriti Pilzinenses, inducias cum hæreticis ea conditione pepigissent, ut in Natali Domini publica disputatio de Controversiis Fidei cum ipsis fieret, periculosum congressum *Martinus V.* dissuasit, prohibuitque. Quidquid enim agunt (inquit) *non eo spectat ut ipsi converti velint ad sanam doctrinam, sed ut mentes vestræ subvertantur. Ideo devotionem vestram rogamus, vobis nihilominus injungentes, ut cum fide stetis firmi, fundati supra petram, quæ est Christus, nolitis ingredi vias lubricas, ne cadatis; sed fugiatis hanc conventionem, & disputationes inutiles, quæ nihil valent nisi ad subversionem animarum vestrarum. Satis probata, immo comprobata est Fides Catholica tot Martyrum sanguine, & dilucidata tot Conciliis, tot SS. Patrum Sanctionibus, tot SS. Doctorum Scripturis, tot expositionibus excellentium virorum, ut superfluum sit super ea disputare amplius, salutare autem sequi quæ ab illis nobis sunt tradita.* Nec animos despondit magnanimus Pontifex, sed ut bellum sacrum ad exterminandam hæresim ferventius urgeretur, Viris Ecclesiasticis toti orbi Christiano contributiones ac decimas imperavit, quintam ipse redituum Ærarii Apostolici partem attribuit, Diplomate dato S. Kalendas Novembris anno 1427.

Apud Odoricum Rayn. ad an. 1427. Num. 7.

II. Nec VVickleffistarum & Hussitarum dumtaxat Hæreses abolere curavit Pontifex vigilantissimus, sed in Fraticellorum, qui vulgo *Fratres de Opinione* in Italia vocabantur, excidium incubuit. Ejus literas ad Præsules & Inquisitores ea de re datas anno 1428. exhibet *Odoricus Raynaldus* Num. 11. Albanensi & Portuensi Episcopis Cardinalibus amplissimam dedit ad eosdem Hæreticos exscindendos auctoritatem an. 1421. Iisdem opposuit *B. Joannem Capistranum* Ordinis Minorum Professorem sanctissimum, *Jacobum Antonii e Monte Brandono* ejusdem Ordinis Concionatorem egregium, & *Bernardum e Boyandis* Ordinis FF. Prædicatorum Doctorem, ut Barcinonensem, Gerundensem & Uticensem Diœceses ejusmodi hypocritarum lue expurgaret. Testes sunt Literæ ex *Martini V.* Regesto indicatæ ab *Odorico Raynaldo* ad ann. 1426. Num. 8. *Nicolai Serurarii*, Ordinis Eremitarum S. Augustini, damnavit errores, qui Sacramenta ab impiis Sacerdotibus & concubinas publice foventibus valide confici, & Sanctos religiose coli negabat.

III. *Alphonsum* Aragonum Regem, qui ægre ferens *Ludovici* Andegavensis Jura in Regnum Neapolitanum ex *Joannæ* Reginæ adoptione, immo Jura Ecclesiæ Romanæ, quæ usurpare molitus fuerat ipse *Alphonsus*, a Summo Pontifice vindicari, ab Obedientia Sedis Apostolicæ defecerat, & *Ægidio Munione* Antipapa post obitum *Petri de Luna* a duobus Pseudo Cardinalibus eligi jusso Schisma continuabat, in Jus vocavit *Martinus V.* anno 1426. eodemque scelere obstricto *Joanni* Armaniaci Comiti diem dixit: ac demum ad Sedis Apostolicæ Obedientiam, ad Schismatis delendas reliquias, ad Ecclesiarum Immunitatem & Libertatem asserendam, ad Regni Neapolitani infestationem remittendam, *Petri* Cardinalis Fuxensis Legati Apostolici prudentia & virtute compulit, ut Legationis ejus Acta testantur. *Joannem* vero Comitem Armaniaci domuit lata in ipsum Sententia, qua non modo Sacrorum usu, sed etiam temporali Principatu ipsum privatum edixit, jubens Regi Christianissimo, seu aliis Principibus ac Dominis, quorum intererat, ut infra annum ejus Comitatus, Vicecomitatus, Baronias, Dominia, terras, vel jura, bonaque occuparent. Hac Sententia, quam ad annum 1429. Num. 11. descripsit *Odoricus Raynaldus*, fractum *Joannem* ad *Martini V.* obedientiam rediisse, ejusdem Pontificis Literæ ad ipsum datæ testantur. Græcis a Schismate revocandis cu-

Acta Martini V. contra Schismaticos.

ras Apoſtolicas impendit optimus Pontifex, datis ad *Manuelem* & *Joannem Palæologum*, Græcorum Imperatores, Literis, miſſiſque Nuntiis, qui de conjunctione Eccleſiarum cum ipſis & *Joſepho* Patriarcha Conſtantinopolitano, unionis ſtudioſiſſimo, agerent; ac Latinorum auxilia contra Turcas ipſis Pontificio nomine pollicerentur, ut primum ſacrum fœdus inſtauratum eſſet. Hanc Provinciam impoſuit *Antonio Maſſano* Ordinis Minorum Profeſſori, qui cum Imperatore *Joanne Palæologo* & Patriarcha congreſſus eſt, Octobri menſe, anno 1422. Hujus congreſſus Acta in Concilio Senenſi habentur pag. 307. Tom. XII. Conciliorum Editionis Pariſienſis. Reſpondit Imperator, ſe non expetiviſſe unionem ſimpliciter ſub ea fide quam Romana profitetur Eccleſia, nec Oratoribus ſuis id in Mandatis dediſſe, ſed ut Concilium Univerſale *ſecundum Ordinem & Conſuetudinem Sanctorum ſeptem Univerſalium Conciliorum* celebraretur, & quod conceſſiſſet Spiritus Sanctus ad pacem, illud firmaretur & teneretur. Nullum aptiorem eſſe locum Conſtantinopoli. Neceſſe non eſſe ut omnes Epiſcopi ad illud conveniant. Fervente bello Turcico indici non poſſe, ſed illius metu depulſo miſſurum ſe ad Romanum Pontificem Oratores, ut quamprimum congregetur. De unione tractatum iri, cum Cardinalis Legatus Conſtantinopolim appulerit. Cæterum ſanctum opus promoveri non poſſe, niſi auxillia contra Turcas mittantur. Imperatoris ad *Martinum* V. Literas exhibet *Odoricus Raynaldus* Num. XV.

IV. Concilium Œcumenicum Ticini ex Decreto Synodi Conſtantienſis celebrandum, ac ibidem inchoatum, cum peſtifera lues in ea Urbe graſſaretur, Senas tranſtulit *Martinus V.* ibique celebravit annis 1423. & 1424. Sed Apoſtolici Legati Concilii Præſides ipſum juſtis de cauſis diſſolverunt, & Conſilium Baſileenſe ad ſeptennium, ex prædicti Concilii Conſtantienſis Decreto indixerunt. Quam diſſolutionem, indictionemque Pontifex confirmavit, ut docent ejus Literæ in Actis Concilii Senenſis & ab *Odorico Raynaldo* ad annum 1424. Num. 5. editæ. Ne vero propter ejuſdem Concilii diſsolutionem Reformatio univerſalis Eccleſiæ & Romanæ Curiæ negligi aut differri videretur, ſelectis Cardinalibus Provinciam commiſit inquirendi, & conſulendi ea de re, & a quibuslibet recipiendi Monita & conſilia in ſcriptis circa Reformationis iſtius capita, ut tandem omnibus in unum collectis tam ſanctum negotium conficeretur. Utque ad reſtaurandam diſciplinam efficacius ac felicius collaborarent Domini Cardinales, has ipſis Leges impoſuit, quas ex Vaticanæ Eccleſiæ Tabulario deſcripſit *Felix Contelorius* in ejus vita: *Cardinales munditie vitæ alios præcellant, ac ſobrie, juſte, pieque vivant; non ſolum a malo, ſed a ſpecie mali abſtineant, pœnam in aliorum exemplum ſubituri, ſi vitam ſuo ſtatui minime congruentem ducere comperti fuerint. Humilitatem continuo exerceant, Prælatoſque benigne ac honorifice pertractent. Domui ſuæ ſe bene præeſſe oſtendant, familiamque, tam Clericorum quam Laicorum boneſtam, honeſtiſque veſtibus incedentem induant; Sacerdoteſque & Levitas in teſtimonium bonum ſecum habeant. Protectiones Regum, Principum, Comitum, aliarumque Perſonarum Sæcularium non aſſumant, aſſumptaſque non exerceant, ut liberius ipſi Sanctiſſimo in Conſiliis ac aliis actibus valeant aſſiſtere, &c.* *Leges Cardinalibus poſitæ.*

Narbonenſem Eccleſiam Metropolitanam Viennenſis ac Bituricenſis Primatus jure & imperio ſolutam dixit anno 1418. Simoniacos, & omnes qui ipſos non detulerint, Cenſuris Eccleſiaſticis percuſſit. Sedis Apoſtolicæ Nuntiis in Anglia dedit in mandatis, ut Cantuarienſis Archiepiſcopi temeritatem coercerent, qui Romanorum Pontificum auctoritatem æmulatus, Jubilæi ſtatis temporibus recurrentis ſpeciem quamdam effinxerat, Eccleſiamque Cantuarienſem viſitaturis plenariam propoſuerat Indulgentiam, qualem Apoſtolorum limina Romæ luſtrantes Jubilæi tempore conſequuntur: quin & Pœnitentiarios inſtituerat, qui ab omnibus peccatis, nulla exceptione facta, nullove habito diſcrimine, ipſos abſolverent. In dandis Beneficiis mira prudentia uſus eſt. „ Non „ enim unicuique petenti ea conferebat, ſed ſtatim mente agitabat quis potiſſimum eſ- „ ſet idoneus cui talis cura demandaretur. Quod ſi homines Provinciarum non noſſet, „ in quibus vacare Beneficia contigiſſet, ſtatim peritos regionum conſulebat, quis aut „ in Curia, aut Gymnaſiis publicis, eſſet doctrina, nobilitate, moribus tanta pro- „ vincia dignus. Atque hac quidem ratione & Eccleſiis, & hominibus honore di- *Literas Martini V. ea de re datas apud Odoric. Raynald. legere eſt ad annum 1439. Num. 21.*

„ gnis

„ gnis pariter consulebat cum maxima celebritate nominis sui. Verba sunt *Platinæ* in ejus Vita.

Martini V. acta cum Principibus. V. Apostolicam in Christianos Principes beneficentiam explicuit, dissidentes conciliare studit, Ecclesiæ Jura & Libertates adversus ipsos generose fortiterque defendit *Martinus V.* Magnis auxit Privilegiis VVLADISLAUM Poloniæ Regem propter bella in Barbaros præclare gesta, susceptos pro Græcis ad unitatem Ecclesiæ revocandis labores, *Ibid. ad ann. 1416. Num. 10.* Saggniacas populos ad Christi fidem traductos: eumque in Polonia, Novagroda, Pliskouvia, & Russia Vicarium instituit ad Infidelium & Schismaticorum conversionem. Siciliæ Regnum, Sedis Apostolicæ Beneficiarium, *Joannæ* Reginæ contulit, ejusque jura adversus *Alphonsi* Aragonum Regis tyrannidem tuitus est. *Henricum, V. & Henricum VI.* Angliæ Reges ad pacem *Carolo VII.* Regi Christianissimo concedendam pluribus Legationibus est adhortatus. A *Carolo* obtinuit ut Leges Ecclesiasticæ Libertati, & Sedi Apostolicæ incommodas, de Beneficiorum collatione, & causarum Ecclesiasticarum judicio, tempore Schismatis a Patre latas rescinderet, vel emendaret, eumque solvit juramenti religione, quo se ad illarum observantiam, cum junior Delphinus esset, quondam obstrinxerat. Ipsius Majestatem, id præstaret, verbis amantissimis obsecravit. *Multa sunt* (inquit) *magna & gravia officia, ad quæ te nunc strictius obligavit Regiæ Dignitatis auctoritas, quibus satisfacere sine magna difficultate non potes: sed ipsa Regalis Amplitudo nihil tibi efficacius commendavit, & quod possis adimplere facilius, quam defensionem Ecclesiæ, & conservationem Ecclesiasticæ Libertatis. Nam in cæteris Regni muneribus obeundis plerumque armatis exercitibus indigebis, & consensu ac voluntate auxiliisque multorum, quæ plerumque non facile comparantur; ad hoc unum pium opus & debitum Dignitati Excellentiæque Regali tuæ, sola vox sufficit, ut tuo beneficio corrigatur, quod aliena culpa peccatum est. Quare, Fili charissime, cum ad hoc tenearis, & facile implere possis, cum suave Chirographum nobis dederis tuæ erga nos constantissimæ devotionis & fidei, sine ulteriori dilatione velis nunc illud auctoritate Regia comprobare, abolendo statim atque cassando omnia interdicta contraria Ecclesiasticæ Libertati, ut omnes intelligant Te, sicut Regem decet, & Regem de Christianissima Domo Franciæ procreatum, venerari Ecclesiam Dei, & Te penitus inserere in sinu charitatis nostræ.* *Ann. 1427.* VVintoniensi Episcopo *Henrico* dedit in Mandatis, ut Edictum Pontificiæ Dignitati, & Libertati Ecclesiasticæ contrarium a Rege Angliæ promulgatum, in proximo Parlamento rescindi curaret. Regios Consiliarios conveniret, ipsis ostenderet hujusmodi Legem, Conciliorum, SS. Patrum, Summorum Pontificum Decretis & Universalis Ecclesiæ observantiæ adversari: exponeret eos Anathemate devinciri, qui Jus Ecclesiasticum lædunt. Idipsum initio Parlamenti significaret. Edicti istius acerbitatem Literæ Pontificiæ his verbis exprimunt: *Perlege Statutum illud Regium, si tamen Statutum, si tamen & Regium dici fas est. Nam quomodo Statutum, quod Statuta Dei & Ecclesiæ destruit? Quomodo Regium, quod justitiam perimit, contra id quod scriptum est,* Honor Regis judicium diligit? *Imprimis per id execrabile Statutum ita Rex Angliæ de Ecclesiarum provisione & administratione disponit, quasi Vicarium suum Christus eum instituisset: Legem condit super Ecclesias, Beneficia, Clericos & Ecclesiasticum Statum. Ad se suamque Laicalem Curiam Causas Spirituales & Ecclesiasticas jubet introduci; quasi Ecclesiæ claves in manibus haberet... Impias quasdam contra Clericos adjecit pœnas, quæ ne quidem contra Judæos vel Saracenos per ullum de suis Statutis promulgatæ inveniuntur. Possunt ad Angliæ Regnum cujuslibet generis homines libere proficisci: soli acceptantes Beneficia auctoritate Summi Pontificis Vicarii Jesu Christi jubentur exulare, capi, carcerari, omnibusque bonis exui; Executoresque Literarum Apostolicarum, Procuratores, Notarii, & quicumque alii censuram seu processum ab Apostolica Sede in Regnum mittentes aut deferentes, ultimo supplicio deputantur,* &c. In Castella, Aragonia, Lusitania, Polonia, Ecclesiæ Jura pariter tuitus est *Martinus V.* Plurimas Ecclesiasticæ Ditionis urbes castraque recepit, Principum aut Magnatum quorumdam tyrannide, fervente Schismate, occupata. Bononia, quam invaserant Bentivoli, precibus & industria Beati *Conradini* Ordinis Prædicatorum potitus est, qui pro Imperii Pontificii defensione

Apud Odor. Rayn. ad ann. 1426. N. 19.

ne

ne carcerem pertulit, ad subeundum etiam Martyrium paratissimus, ut *Leander* commemorat lib. V. De Viris Illustribus Ordinis Prædicatorum. *Urbani IV.* Decretum de Festo Sanctissimi Corporis Christi celebrando novo Diplomate confirmavit, novisque propositis Indulgentiis Fidelium pietatem excitavit anno 1429. Fratrum Minorum Ordinem reformavit, editis Declarationibus singulorum Capitum Regulæ, quam profitentur a Joanne *S. Petri* ad Vincula Presbytero Cardinali, quem ad Capitulum Generale Assisii celebrandum Legatum a Latere miserat: quas Declarationes Pontifex confirmavit anno 1430. Editæ sunt Tom. I. Bullarii Romani, pag. 328.

Martinus V. a calumnia vindicatus.

VI. *Martinum V.* perperam accusant Hæretici quod cuidam veniam fecerit Matrimonii cum sorore germana contrahendi. Non enim ita se res habet, sed dispensavit dumtaxat cum homine, qui fœminam duxerat, cujus sororem constupraverat. Cujus affinitatis impedimentum solvere posse Summum Pontificem, cum nec Juris naturalis sit, nec divini, omnes Theologi & Canonici Juris Interpretes docent. Quamquam *S. Antoninus* *II.* P. Summæ Tit. I. Cap. X. testetur ea de re varie tunc a Doctoribus fuisse disceptatum: ideoque dispensasse *Martinum V.* quod fornicatio esset occulta, & vir ille Monasticæ Professioni aut longinquæ peregrinationi impar esset, & gravia ex divortio scandala secuta fuissent. Hæreticis occasionem hujus calumniæ præbuit *Angelus de Clavasio*, qui in hujus facti relatione erravit, & *S. Antoninum* commenti sui testem falso appellavit, ut observat *Spondanus* ad annum 1431. Num. III. Cæterum quanto examine, quam matura deliberatione Dispensationes concederet *Martinus V.* constat ex ea quam concessit *Joanni* Comiti Fuxensi, ut cum prioris uxoris, filiæ *Caroli* Regis Navarræ, sorore nuberet, Navarreni Regni suæ stirpi asserendi spe, & firmandæ pacis Navarros inter & Fuxenses. Quæstionem de Romani Pontificis potestate respectu Dispensationis hujusmodi, virorum doctissimorum examini commisit *Martinus V.* Jure concedi posse Gallicani Doctores, & plerique aliarum Nationum Deputati in Concilio Constantiensi responderant; non solum utilem, sed necessariam fore Inquisitio facta in partibus probaverat; Cardinalium Consilium concedendam esse dixerat, cum nec potestatis Pontificiæ fines excederet, publicique boni ratio id postularet. Nihilominus ad majorem cautionem duobus S.R.E. Cardinalibus commisit, ut quæstione iterum a viris eruditis discussa, dispensationem si fas esset, concederent. *Ad hæc*, inquit, *procedere consultissime intendentes, licet per prius vicibus repetitis multorum peritissimorum tam in Sacra Pagina quam Jure Magistrorum pariter & Deliberatione potissime dilectorum Filiorum Gallicanorum, ac majoris partis Commissariorum aliarum Nationum Sacri Generalis Constantiensis Concilii, asserentium hujusmodi dispensationem de Jure concedi posse, & a pluribus notabilibus Dominis & Prælatis illarum partium informatione suscepta intellexerimus, plenarie asserentibus dispensationem ipsam non solum utilem, sed summe necessariam fore, & si non fiat, exinde maxima scandala & horrenda verisimiliter discrimina emersura: consultatione demum per nos habita cum nonnullis ex Venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus super his: Nihilominus ut circa præmissam materiam exactissima diligentia & consultius procedatur, circumspectioni vestræ tenore præsentium committimus, quatetenus habitis per vos prius super dispensatione hujusmodi facienda, an de Jure divino pariter & humano fieri possit, a peritissimis in Sacra Pagina Magistris, nec-non in Jure Doctoribus, consiliis, nec-non Informatione plenaria a fide dignis, quod ex hujusmodi dispensatione ac matrimonio, si sequantur, inter Regem & Comitem, Prælatos, Nobiles, Universitates atque Dominia, partesque prædictas & subditos pax & concordia sint verisimiliter jugiter permansuræ: de præmissis omnibus & eorum circumstantiis universis auctoritate nostra vos informetis: & si per consilia & informationem hujusmodi inveneritis dispensationem ipsam de jure concedi posse, ac etiam inter partes ipsas pacem & concordiam propterea duratura, super quibus vestras conscientias oneramus; cum ipsis Joanne Comite & Blanca primogenita & ærede dicti Regis Navarræ, ut impedimento quod ex affinitate hujusmodi quomolibet provenit non obstante, matrimonium inter se contrahere, & in eo, postquam contractum fuerit, remanere libere & licite valeant, eadem auctoritate dispensetis.* Qui tanta cautione usus est in dispensationibus concedendis, hunc alicui veniam fecisse ducendæ germanæ sororis, ab omni specie veri alienum est.

Martini V. cautio in Dispensationibus concedendis.

VII.

Martini V. Cardinales.

VII. Obiit ex apoplexia *Martinus V.* die 20. Februarii, anno 1431. cum annos 13. tres menses, diesque duodecim sedisset, *Temporum suorum felicitas* appellatus in inscriptione sepulchri, quod in Lateranensi Basilica ipsi positum est. Huic (inquit *Spondanus*) Ecclesia unionem, Italia quietem, Roma restaurationem debuit, cæteræ nationes eximiam de omnibus bene merendi voluntatem. Cardinales creavit præstantissimos viros, *Dominicum Ram* Hispanum, Tarraconensem Episcopum, *Dominum Capranica*, Firmanum Episcopum, doctrina, religione, & sanctis operibus admirabilem, XIII. Apostolicis Legationibus clarum, quem *S. Antoninus* Chronici P. III. Tit. XXII. Cap. XVI. impense commendat, ejusque Vitam scripsit *Baptista Poggius*, quam *Baluzius* V. C. edidit lib. III. Miscellaneorum. *Joannem de Rupescissa*, Gallum, Bituricensem quondam Archiepiscopum Constantinopolitanum Patriarcham, Ecclesiæ Parisiensis perpetuum Adiministratorem, ac demum Rothomaguensem Archipræsulem: *Ludovicum Alemandum*, Gallum, Arbencio apud Burgesios illustri genere ortum, Lugdunensis primum Ecclesiæ Canonicum & Comitem, deinde Magalonensem Episcopum, demum Archiepiscopum Arelatensem, virum sanctissimum, quem miraculorum gloria post obitum conspicuum *Clemens VII* Pontifex Maximus in Beatorum numerum retulit, *Henricum Beaufort*, Anglum, e Regio Sanguine, Cantuariensem Archiepiscopum; *Joannem Pragensem*, Olmucensem in Bohemia Episcopum: *Antonium Casinum*, Senensem Episcopum, Juris utriusque Doctorem, Cameræ Apostolicæ Clericum: *Nicolaum Albergatum*, Bononiensem, suæ urbis Episcopum, ex Carthusiensium Ordine assumptum, Nuntii Apostolici munere in Galliis functum ad pacem inter Francorum & Angliæ Reges componendam, virum eximiæ sanctitatis, Auctorem Ecclesiasticum: *Raymundum Mayrosium*, Gallum, Castrensem Episcopum: *Hugonem Lusignanum*, filium Jacobi Regis Cypri, Nicosiensem Archiepiscopum: *Joannem Cervantes*, Hispanum, Hispalensem Archipræsulem: *Julianum Cæsarinum*, Romanum, scientia & fama probitatis insignem, postea in Concilio Basileensi *Eugenii IV.* Legatum, in Florentino præcipuum Catholicæ Fidei vindicem adversus Græcos: *Prosperum Columnam*, Romanum, ex Fratre Nepotem: *Joannem Casanova*, Hispanum, Regi Aragonum quondam a Confessionibus, Sacri Palatii Magistrum, deinde Elnensem Episcopum: *Guillelmum de Monteforti*, Gallum, Macloviensem Episcopum: *Leonardum Statium*, Florentinum, tetius Ordinis FF. Prædicatorum Generalem Magistrum.

ARTICULUS IV.

De EUGENIO IV.

Juratos in Conclavi articulos Eugenius confirmat.

I. JUstis *Martino V.* persolutis Cardinales in Conclavi congregati in Conventu *S. Mariæ super Minervam* Ordinis Fratrum Prædicatorum, quinto Nonas Martii anno 1431. in Summum Pontificem elegerunt *Gabrielem Condulmerium*, Venetum, *Gregorii XII.* ex sorore nepotem, *S. Clementis* Presbyterum Cardinalem, qui sibi nomen sumpsit *Eugenius IV.* Statim atque coronatus fuit, juratos a se & Cardinalibus reliquis in Conclavi Articulos diplomate confirmavit; 1. De Reformatione Romanæ Curiæ in capite & in membris, secundum consilium majoris partis Cardinalium. 2. De Romana Curia non transferenda absque eorum assensu. 3. De Concilio Generali loco & tempore debitis celebrando, & de Universalis Ecclesiæ Reformatione in ea sancienda. 4. De Cardinalibus juxta formam a Concilio Constantiensi præscriptam curandis, de consilio & assensu majoris partis Sacri Collegii. 5. De bonis Cardinalium morientium non occupandis, & de libertate condendi testamenti eis relinquenda, exceptis illis qui ex Religiosis Ordinibus sunt assumpti, &c. Pontificatus initio cum a Columnensibus *Martini V.* nepotibus thesaurum pro Ecclesiæ necessitatibus congregatum severe exegisset, civilem seditionem passus ab ipsis est. Sed eorum audaciam Legibus armisque fregit, subsidiariis Florentinorum ac Venetorum copiis in ipsos immissis. Sententiam in ipsos latam apud *Odoricum Raynaldum* ad annum 1431. Num. 10. legere est. *Juliano* Cardinali *Cæsarino* creditam a *Martino V.* Legationem cum ad sacram expeditionem contra Hussitas promovendam, tum ad Œcumenicam Synodum Basileæ celebrandam, confirmavit. Infelix eo anno

fuit

fuit belli Bohemici exitus, præcipiti Germanorum fuga, & Cardinalis ad Exercitum contra illos ducendum ac regendum aptioris, incuria. Nec feliciorem habuit exitum Synodus Basileensis, die 23. Julii inchoata, quam statim dissolvere, ac Bononiam transferre frustra conatus est *Eugenius*. Immo precibus Principum, ipsaque rei æquitate, dissolutionis Decretum rescindere, Concilii celebrationem & continuationem approbare, Censuras in Patres Basileenses latas irritas dicere compulsus est Diplomate dato XVIII. Kalendas Januarii, anno 1434. quod Basileæ Nonis Februarii, Sessione XVI. promulgatum est. Novis subinde Synodum inter & Pontificem ortis dissidiis, ipsaque Synodo duas in partes discissa XXV. Sessione, *Eugenius* Translationem Concilii Ferrariam edixit Diplomate dato XIV. Kalendas Octobris anno 1437. Hinc novi Conciliarium in *Eugenium* motus, quem ab omni administratione Pontificatus IX. Kalendas Februarii 1438. Sessione 31. suspendere & in eum exauctorationis sententiam Sessione XXXIV. ferre sunt aggressi VII. Kalendas Julii anno 1439. & III. Kalendas Novembris *Amedæum* Sabaudiæ Ducem sub *Felicis V.* nomine Papam salutarunt. Synodum Ferrariæ aperuerat *Eugenius* Januario mense anni 1438. Ibi de Græcorum cum Ecclesia Latina conjunctione agi cœptum. Cum vero pestilentia Ferrariæ grassaretur, Synodum Florentiam transtulit anno ineunte 1439. Ibi Constitutionem edidit pridie Nonas Septembris contra Patres Basileenses, eorum Acta & Decreta post Synodi translationem irrita declaravit, illosque ut Schismaticos habendos atque puniendos. Unio utriusque Ecclesiæ feliciter consummata est pridie Nonas Julii, anno 1439. Armenorum Jacobitarumque ad Ecclesiæ Romanæ gremium accessione aucta lætitia est. Decretum de Unione Armenorum, cui Formulam Fidei inseruit *Eugenius*, quam ipsi summa reverentia susceperunt ac professi sunt, post discessum Græcorum editum est IV. Idus Decembris anno 1439. Jacobitæ anno 1441. suscepti. Unionis ipsorum Literæ, quæ incipiunt his verbis, *Cantate Domino*, datæ sunt Florentiæ in publica Sessione Synodali, pridie Nonas Februarii, anno 1441. Porro de Conciliis Basileensi & Florentino proprias Dissertationes instituemus.

Concilii Basileensis infelix exitus.

Conciliarium in Eugenium molitiones.

Concilium Ferrariam primum, tandemque Florentiam ab Eugenio translatum.

Unio Ecclesiæ Græcæ cum Romana.

Unio Armenorum.

Unio Jacobitarum.

II. Sigismundo Romanorum Regi Coronam Imperii solemni titu Romæ imposuit *Eugenius IV.* sacro die Pentecostes, ultima Maji anno 1433. cum se Catholicam Fidem, & Romanæ cæterarumque Ecclesiarum jura ac privilegia illibata servaturum jurasset. Anno sequenti Romanorum conjuratione, qui Nepotem ipsius S. R. E. Cardinalem in custodiam tradiderant, Romamque *Philippo Mariæ* Duci Mediolanensi dedere meditabantur, fugam capessere, ac Florentiam se recipere compulsus est, ut narrat *Blondus* ejus Notarius lib. 6. *VVladislao* Poloniæ Regi plenariam in articulo mortis Indulgentiam concessit, ea lege, ut sacra Exomologesi conscientiam expiaret, & singulis per annum sextis feriis jejunaret. Tunc scilicet hujusmodi gratiarum parciores adhuc erant Pontifices, cœlestisque thesauri dispensationem ita moderabantur, ut pœnitentialis disciplinæ satisfactionisque necessarium officium non penitus negligeretur: sed *Pœnitenti*, *operanti*, *oranti*, (ut ait *S. Cyprianus*, lib. de *Lapsis*) concederet Deus & in acceptum ferret, quod pro eo Pontifices Christi Vicarii decrevissent. *Nicolaum Albergatum* S. R. E. Cardinalem Sedis Apostolicæ Legatum anno 1435. in Gallias misit *Eugenius*, ut in Conventu Attrebatensi pacis inter *Carolum VII.* Regem Christianissimum & *Henricum* Angliæ Regem, Pontificio nomine interpres esset. Conditiones æquissimas Angli respuerunt. Synodi Basileensis, Eugeniique Legati pacem Regem inter & *Philippum* Burgundiæ Ducem conciliavere, Anglis frustra frementibus. Pactorum formula edita est in Appendice Concilii Basileensis, cap. 7. pag. 805. Editionis Parisiensis. Beneficiarium Ecclesiæ Romanæ Neapolitanum Regnum defuncta *Joanna* Regina *Renato* Duci Andegavensi contulit idem Pontifex, & contra *Alphonsum* Aragonum Regem, qui in illud irruperat, jura ipsius tuitus est. *Renatus* a *Philippo* Burgundiæ Duce detinebatur, quem ut a custodia solveret, *Eugenius* rogavit, datis ad ipsum literis; impositaque provincia Cardinali *Albergato* Sedis Apostolicæ Legato, ut hocce negotium promoveret. Hæc gesta ipso anno 1435. Seminarium Clericorum Florentiæ instituit, teste *S. Antonino* 3. parte Chronicorum, tit. 22. cap. 1. §. 6. *Eduardum* Lusitaniæ Regem de libertate Ecclesiastica servanda admonuit, illumque reprehendit, quod causas de jure Patronatus suum ad Tribunal traheret, Præsulesque in jus vocaret. Pontificias ea de re literas exhibet *Odoricus Raynaldus* ad annum

Sigismundi Imp. coronatio.

Eugenii & priscorum Pontificum in concedendis Indulgentiis moderatio.

Acta Eugenii cum Principibus Christianis.

Pragmaticam Sanctionem Eugenius improbat. Cardinalium praeeminentia. Legis de Paschali Communione explicatio.

num 1433. n. 28. Pragmaticam Sanctionem in Conventu Bituricensi editam, & a *Carolo VII.* Rege Christianissimo confirmatam die 7. Julii anno 1438. improbavit, literis ad ejus Majestatem datis anno sequenti, quas apud laudatum Annalium Ecclesiasticorum Continuatorem Num. 28. legere est: Eamque aliis hortatus est Literis ut illam abrogaret, quas anno 1440. Num. 1. refert idem Auctor. Sed Ecclesia Gallicana Rexque Christianissimus, hanc a Romano Pontifice convelli non posse sentiebant, quae sacri Basileensis Concilii Decretis tota constaret. Cardinalibus primum in sedendo locum honoremque supra quosvis Episcopos & Archiepiscopos asseruit, scripta ad Henricum Cantuariensem Archiepiscopum Epistola, quae dignitatis illius exponit Eminentiam. Ibidem ad annum 1439. Num. 40. edita est, & Tom. 1. Bullarii Romani pag. 351. Civilibus in Castella discordiis motibusque sedandis operam dedit. De miraculis editis a *S. Francisca* Vidua Romana quae anno 1450. die nona Martii in cœlum migravit, inquiri jussit. Excitata quaestione an Ecclesiae praecepto de Paschali Communione satisfecissent, qui ipsa die Dominicae Resurrectionis Eucharistiam non suscepisent; declaravit optimo jure satisfactum esse praecepto, si in hebdomada Sancta vel infra Octavam Paschae *praeparatione debita* Sanctum Eucharistiae pignus accepisent. Constitutio ea de re edita die 8. Julii 1440. habetur Tom. I. Bullarii Romani pag. 359. *Alphonso* Aragonum Regi qui Neapolitanum Regnum injuste occupaverat, pulso legitimo Rege *Renato*, Andegavensi, ejudem Regni investituram concessit; rerum suarum necessitate compulsus, cum illius jam in Regno confirmata potentia facile frangi non posset, ejus auxiliis ad *Franciscum Sfortiam* Ecclesiasticae Ditionis hostem edomandum indigeret, ipsumque *Alphonsum* a *Felicis V.* ac Basileensis Concilii partibus abstrahere operae pretium esset. Pacta inter eos conventa & Diplomata *Eugenii* hoc spectantia negotium suis inseruit Annalibus *Odoricus Raynaldus* ad annum 1443. Eodem anno Romam reversus Pontifex, sacram Expeditionem contra Turcas in Hungaria urgendam decrevit *Juliani* Cardinalis *Caesarini* Legali Apostolici opera, & *VVladislai* Poloniae & Hungariae Regis virtute, missa ex Italia Classe 50. triremium cui *Franciscum Condulmerium*, Nepotem, S. R. E. Cardinalem Camerarium, & Vicecancellarium praefecit. Uvarnensi praelio, cui *Amurathes* ipse Turcarum Imperator interfuit, profligatum Christianorum Exercitum, caesum Polonorum Regem, *Julianum* Cardinalem interemptum luxit Pontifex, anno 1454. Syros ac Mesopotamenos, quorum Patriarcha *Abdalam* Edessenum Archiepiscopum suo totiusque Orientis nomine in Urbem miserat incorruptae Fidei regulam ab Ecclesia Romana petiturum in ejusdem Ecclesiae gremium recepit in Synodo Lateranensi, cum Fidei Professionem secundum formulam ab *Eugenio* sibi traditam edidisset, ejuratis erroribus de Processione Spiritus Sancti a solo Patre, & de una in Christo natura & voluntate, suo Patriarchae, totiusque Nationis nomine, pridie Kalendas Octobris anno 1444. ut docet Instrumentum ea de re editum, quod III. P. Actorum Concilii Florentini ab *Horatio Justiniano* collectorum legere est. Ad tuitionem Rhodii contra Soldani Ægiptii impetus, *Marcum* Patriarcham Alexandrinum amplissima Legatione ornatum, cum valida Classe misit anno 1445. Eodem anno Chaldaei & Maronitae suo ad Ecclesiae fidem & Communionem reditu *Eugenium* recrearunt, *Timotheus* Metropolitanus Chaldaeorum, qui in Cypro versabantur. Tarsensis nimirum Archiepiscopus, & *Isaac*. Nuntius *Eliae* Maronitarum Episcopi, Gentis utriusque nomine Fidem Catholicam professi sunt, damnatis *Nestorii*, *Eutychetis* & Monothelitarum, quibus antea imbuti erant, erroribus, & Spiritus Sancti Processione a Patre & Filio, nec-non Romanae Ecclesiae & Summi Pontificis Primatu approbatis. Id in solemni Sessione Lateranensis Concilii peractum 7. Kalendas Augusti, Pontificiae Literae testantur, in Actis Concilii Florentini ab *Horatio Justiniano* collectis relatae, P. 3. *Friderici III.* Romanorum Regis, Principumque Germanorum Oratores, quorum unus erat *Æneas Sylvius*, anno 1447. suscepit. Hi Neutralitatem ejurarunt, quam anno 1438. die 7. Martii amplexi fuerant, & in ea octo annis perseveraverant, Synodum Basileensem reveriti, nec tamen ab *Eugenio* penitus deficientes, sed suspensa veluti obedientia, donec in altero Concilio concordia iniretur. Hac (inquam) ejurata Neutralitate, Germani Principes ac Praesules *Eugenio* ceu vero, unico, & indubitato Pontifici debitam reverentiam & obedientiam per Oratores suos exhibuerunt,

Expeditio sacra.

Syri ac Mesopotameni in Ecclesiae gremium ab Eugenio recepti.

Chaldaeorum & Maronitarum ad Ecclesiae Fidem & communionem reditus.

Germani ad Eugenii obedientiam reversi, ejurata Neutralitate.

runt, teste *Gobelino*, & S. *Antonino*, qui in Consistorio, cum hæc gesta sunt, præsens erat. Quatuor conditionibus pacem obtulerunt, postularuntque Germani, 1. Ut Generale Concilium tempore ac loco designando convocaretur. 2. Ut Professio potestatis, auctoritatis, & præeminentiæ Generalium Conciliorum, a Legatis Apostolicis facta, Pontificis ipsius Diplomate confirmaretur. 3. Ut Nationis Germanicæ Gravamina relevaret. 4. Ut quæ contra Coloniensem & Treverensem Archiepiscopos & Electores decreverat, ejus Sanctitas clementer revocaret, illosque pristinum in statum restitueret. His conditionibus ac postulatis annuit *Eugenius*, tribus Diplomatibus quæ apud *Odoricum Raynaldum* habentur, ad annum 1447. num. 5. 6. & 7. Actis omnibus Ecclesiasticis Neutralitatis tempore factis, auctoritatis Apostolicæ robur adjecit: Censuras omnes Ecclesiasticas, mulctas & pœnas, ejus Neutralitatis, aut adhæsionis Concilio Basileensi post ejus dissolutionem atque translationem occasione latas abrogavit Diplomate, quod incipit: *Inter cætera*: quod Tom. I. Bullarii Romani, pag. 372. editum est. Pacis Ecclesiasticæ studio de severiori disciplina & rigidiori exactione Juris aliquid interdum remittendum, maxime si cum populosissimis Ecclesiis, & potentissimis Principibus agatur, œconomia illa sua tam prudenti ac laudabili docuit *Eugenius* IV. Germanici illius fœderis Interpretes ac Promotores fuerant *Thomas* Sarzanensis, Bononiensis Episcopus, & *Joannes Carvajal* Hispanus, Legati Apostolici, qui ob rem bene & feliciter gestam Cardinalitias Infulas promeriti sunt & consecuti. Cæterum prudentissimus Pontifex metuens ne forte in Sedis Apostolicæ detrimentum cederent, quæ, necessitate & Ecclesiæ utilitate exigentibus, Germanis concedebat, publicis Literis contestatus est, se hujusmodi responsis & concessione *non intendere in aliquo derogare doctrinæ SS. Patrum aut præfatæ Sedis Privilegiis & auctoritati: & habere pro non responsis & non concessis, quæcumque talia a se contigisset emanare*. Beatum *Nicolaum Tolentinatem*, Ordinis Eremitarum S. Augustini, virtutibus & miraculis clarum, in Sanctorum numerum retulit Kalendis Februarii anno 1447. Rescissis, quæ de Pontificis electione latæ fuerunt a Synodo Basileensi Legibus, *Gregorii X.* in Concilio Lugdunensi, & *Clementis V.* in Viennensi Decreta servari jussit, cum Pontifex post obitum suum foret eligendus. Obiit ex febre 7. Kalendas Martias ejusdem anni, decimi sexti Pontificatus, ætatis sexagesimi sexti, integro sensu atque aspectu, ut *S. Antoninus* testatur 3. 3. P. Tit. 11. C. 11. §. 17. qui & hoc ipsi cap. 10. scribit Elogium: *Eugenius statura fuit procerus, gratiosus aspectu, nec animo minor, liberalissimus ad pauperes, ad reparationem Ecclesiarum munificus, Religiosos Deum timentes eximio fovebat affectu pariter & effectu, cultus divini & Christianæ Religionis dilatandæ zelator præcipuus*. Vitæ ejus Auctor, cujus MS. a *Ferdinando Ughello* secum communicatum laudat *Odoricus Raynaldus*, testatur ipsum raro vinum bibisse, & unico ferculo contentum fuisse; quod urgente fame, nulla stata hora afferri jubebat, contemptorem auri eximium extitisse: Nepotes Laicos in Pontificio Palatio aluisse, nullo ab aliis Pontificiæ Familiæ Equitibus discrimine, asciviſſe in Cubicularios quatuor Religiosos Viros, duos nimirum ex Ordine *S. Augustini*, totidemque ex Monasterio *S. Gregorii de Alga*, in quo olim se Deo devoverat, nec non Clericum, hosque omnes pietate conspicuos, cum quibus Divinum persolvebat Officium: in vili & aspero lecto dormivisse, & abrupto somno lectioni incubuisse; in pauperes fuisse beneficentissimum: ita constantem, ut nullis Principum precibus ab æqui tramite deflecteret: Morti proximum, ad quam susceptis religiose Sacramentis se comparavit, verso ad Viros Religiosos quibus cinctus erat, vultu dixisse: *O Gabriel, quanto magis conduxisset saluti animæ tuæ, ut numquam Cardinalatum vel Pontificatum obtinuisses, sed in tuo Monasterio Religiosam Disciplinam coluisses!* „ Vir fuit aspectu insignis (inquit *Platina*) „ gravis in dicendo potius quam eloquens, modicæ literaturæ, multæ cognitionis, Historiæ præsertim; liberalis in omnes, tum maxime in literatos, quorum familiaritate „ delectatus est. *Nam Leonardum Aretinum, Carolum Poggium, Blondum*, Viros doctissimos, Secretis suis, admisit. Neminem ad se accedentem dimittebat, quin diligenter sciscitatus esset quid ageretur in Urbe: hac industria maximos interdum emendavit errores. Cum „ in viros doctos beneficia profunderet, *Non modo eorum Eruditionem amandam, sed indi-*

Göbel. in Comment. Pii II. Lib. II. S. Antonin. III. P. Chron. Tit. XXX. C. II. §. 27.

Eugenii prudens declaratio.

Eugenii Quarti Elogium.

De Erudi. torum amore & remuneratione præclara Eugenii IV. sententia.

„ *gnationem quoque formidandam, cum impune offendi non soleant, & iis telis sint armati, quæ vitari facile nequeant*. Dictum Platonis non contemnendum arbitrabatur, „ ajentis: *Satius esse Imperatorem vel Exercitum armatum, quam Poetam vel Oratorem iratum hostem habere: Exercitum Exercitu refringi, horum stylum studio nullo deleri posse*. Ita refert *Ægidius* Cardinalis Viterbiensis. Humili sepulchro condi voluit, sed *Franciscus* Cardinalis *Condulmerius* ejus Nepos, marmoreum tumulum ipsi posuit cum eleganti Epitaphio, in Vaticana Basilica, ex qua deinde ejus ossa ad *S. Salvatoris in Lauro* translata sunt, ipsique magnificum Mausoleum ibi erectum est. Ipsum eleganti Oratione celebravit *Laurentius Valla*.

Eugenii Cardinales.

III. Cardinales creavit meritissimos, *Franciscum Condulmerium*, Nepotem, Bisuntinum olim Archiepiscopum & Patriarcham Constantinopolitanum, demum Veronensem Episcopum: *Angellotum* Fuscum, *Patricium Romanum*, *Joannem Vittelleschum*, patria Cornetanum, Patriarcham Alexandrinum, cui ob Tyrannos & hostes Ecclesiæ subactos, equestrem statuam, in Capitolio cum honorificentissima inscriptione S. P. Q. R. decrevit; in ejusque gratiam Cives omnes Cornetanos Romanorum Civium juribus ac privilegiis donavit; Virum sane meliori fato dignum: *Reginaldum de Carnuto*, Remensem Archiepiscopum, Galliæ Cancellarium: *Joannem Tagliacotium*, Tarentinum Archipræsulem: *Joannem Kemp*, Anglum, Cantuariensem Archiepiscopum, Angliæ Cancellarium: *Nicolaum de Acciapacia*, Italum, patria Surrentinum, Capuanum Archiepiscopum: *Ludovicum de Luxemburgo*, *Gallum* Rothomagensem Archiepiscopum: *Isidorum Thessalonicensem*, Græcum, Ruthenorum Archiepiscopum, auctorem Ecclesiasticum: *Georgium Fliscum*, Genuensem Archiepiscopum: *Bessarionem*, Græcum, Nicænum Archipræsulem, Auctorem Ecclesiasticum, unionis Ecclesiæ Græcæ cum Latina in Concilio Florentino præcipuum Promotorem: *Gerardum Landrianum de Capitaneis*, Mediolanensem, Comensem Episcopum, *Sbigneum Olesnicium*, Polonum, Cracoviensem Episcopum: *Petrum Schombergum*, Germanum, Augustanum Episcopum: *Antonium Martini de Clavibus*, Lusitanum, Eborensem Episcopum: *Joannem Juvenem*, Gallum, Ambianensem, Morinensem Episcopum, *Dionysium Zechum*, Hungarum, Agrigensem Episcopum, postea Strigoniensem Archiepiscopum: *Guillelmum de Estoutevilla*, Gallum, Normannum, Rothomagensem Archiepiscopum, ex Congregatione Cluniacensi assumptum, consanguinitate Regibus Francorum junctum, doctrina Pontificii Juris insignem: *Joannem de Turrecremata*, Hispanum Ordinis FF. Prædicatorum Professorem, Sacri Palatii Magistrum: *Albertum de Albertis*, Nobilem Florentinum, Cameriensem Episcopum: *Ludovicum de Mediarata*, Patavinum, Patriarcham Aquilejensem, Pontificiarum copiarum, post casum Cardinalis *Vitteleschi* Ducem, qui *Piccininum* Philippi Mediolanensis Præfectum, Hetruriam longe lateque vastantem, apud Anglarium vicit, fregit, fugavit: Agrum Picenum a *Francisci Sfortiæ* tyrrannide ereptum Romanæ Ecclesiæ recuperavit; Turcas sub *Callixto Tertio* navalibus præliis contudit: *Petrum Barbum* Venetum, ex Sorore Nepotem, Patavinum Episcopum, qui postea fuit Summus Pontifex Paulus II. *Alphonsum Borgia*, Hispanum, Valentinum Archiepiscopum, *Thomam Sarzanensem*, Italum, Bononiensem Episcopum, postea Summum Pontificem Nicolaum V. *Henricum de Sancto Allosio*, Terdonensem primo, deinde Papiensem Episcopum; tandem Mediolanensem Archiepiscopum: *Joannem Siculum*, patria Messanensem, Monachum Congregationis *S. Justinæ* Patavii, & Abbatem *S. Pauli* extra Muros Urbis: *Joannem Carvajal*, Hispanum, Juris peritissimum, ex Rotæ Auditore Placentinum Episcopum, maximis Legationibus ipsius *Eugenii IV. Nicolai V. Callixti Tertii*, & *Pii Secundi* triginta duabus cum insigni laude perfunctum, in quibus *B. Joannis de Capistrano*, Ordinis Minorum, viri sanctissimi opera plurimum usus est.

SCHOLION I.

In hoc Articulo Religiosi Censores hanc propositionem notant, pag. 41. *Olim Indulgentiarum parciores erant Summi Pontifices, cœlestisque thesauri dispensationem ita moderabantur, ut Pœnitentiæ officium non penitus negligeretur*.

R. *Eugenii Quarti* gesta commemorans observavi, ipsum VVladislao Poloniæ Regi plenariam

nariam in articulo mortis Indulgentiam conceſſiſſe ea lege ut ſacra Exomologeſi conſcientiam expiaret, & ſingulis per annum ſextis feriis jejunaret. Hiſtoriæ res eſt, cujus occaſione ſcripſi Summos Pontifices tunc Indulgentiarum parciores fuiſſe. Quid porro in ea obſervatione Fidei aut Chriſtianæ morum Diſciplinæ repugnat? Quid non Concilii Tridentini doctrinæ ſanctiſſimiſque Decretis conſentaneum eſt, quod Seſſione 25. *In indulgentiis concedendis moderationem, juxta veterem & probatam in Eccleſia conſuetudinem adhiberi cupit; ne nimia facilitate Eccleſiaſtica Diſciplina enervetur.*

SCHOLION II.

In eodem Articulo, pag. 42. Religioſi Cenſores hanc velut meam propoſitionem notant: *Eccleſia Gallicana & Rex ſenſerunt, Papam non poſſe Pragmaticam abrogare Sanctionem, approbatam a Concilio Baſileenſi.*

R. Pragmaticam Sanctionem approbatam a Concilio Baſileenſi non ſcripſi, ſed ex Baſileenſis Concilii Decretis conflatam. Quod vero ita ſenſerit olim Eccleſia Gallicana & Rex Chriſtianiſſimus Carolus VII. facti veritas eſt nemini ignota qui Hiſtoriam legerit. An vere ſenſerint, non expendi eo loci. Cæterum ſummum Pontificem poteſtatem novas leges condendi & veteribus ſubſtituendi, cum Eccleſiæ neceſſitas & utilitas evidens id expoſcunt, agnoſco & fateor. Quid in eo genere poſſit Apoſtolica Sedes, Concordatorum in locum Pragmaticæ Sanctionis abrogatæ ſubſtitutio a Leone X. facta, oſtendit, & a Rege Chriſtianiſſimo Franciſco I. *Tam pro bono obedientiæ, in qua magnum meritum vere conſiſtit, quam pro communi & publica Regni ſui utilitate acceptata*, ut loquitur Leo X. in eorumdem Concordatorum Præfatione. S. Cæſarii Arelatenſis Epiſcopi verba in Libello Symmacho Papæ oblato repetimus Sanctiſſimo Pontifici nunc in S. Petri Cathedra, utinam ad multos annos ſedenti: *Sicut a perſona Beati Petri Apoſtoli Epiſcopatus ſumit initium, ita neceſſe eſt ut diſciplinis competentibus Sanctitas veſtra ſingulis Eccleſiis quid obſervare debeant evidenter oſtendat.* Gallicanorum Epiſcoporum ad Nicolaum I. ſcribentium verba uſurpamus: *Apoſtolicis documentis & Pontificalibus Decretis multipliciter informamur, ut veſtri ſanctiſſimi Apoſtolatus apicem, Principis Apoſtolorum fide & nomine conſecratum, quoties ſancta Eccleſia aliqua novitate pulſatur, humiliter adeamus, ibique veri conſilii ſaluberrima inſtituta ſinceriter hauriamus, ubi mitis Magiſter Chriſtus, & Summum Caput noſtrum fundamentum Eccleſiæ poſuit.* (*Tom. 3. Concil. Galliæ, p. 158.*) Cenſemus & credimus, *Romanum Epiſcopum eſſe unum jure divino ſummum in Eccleſia Pontificem, cui omnes Chriſtiani parere tenentur*, ut loquitur ſacra Facultas Pariſienſis. Denique Hincmari Remenſis Archiepiſcopi ad Hincmarum Laudunenſem ſcribentis verba ſincere & ex animo uſurpo: *Ego Decretales Epiſtolas Sedis Apoſtolicæ diverſis temporibus pro diverſorum Patrum conſolatione vel conſultatione ab ejuſdem Sedis Pontificibus datas, & venerabiliter ſuſcipiendas dico & ſcribo, & ſacroſanctorum Conciliorum Canones cum Decretis Apoſtolicæ Sedis ex iiſdem ſacris Canonibus promulgatis, & recipiendos, & cuſtodiendos, & ſervandos profiteor.* (*Oper. Hincm. Tom. 2. Num. 36.*)

SCHOLION III.

In eodem Articulo, p. 45. Religioſi Cenſores hanc propoſitionem notant: *Approbavit Papa ſummam Concilii auctoritatem.*

R. Mera facti quæſtio eſt, cujus veritas ipſius *Eugenii Quarti* Diplomatibus probata eſt. *Concilium autem Generale Conſtantienſe*, inquit, *Decretum* FREQUENS, *ac alia ejus Decreta ſicut cætera alia Concilia Catholicam militantem Eccleſiam repræſentantia, ipſorum poteſtatem, auctoritatem, honorem,* EMINENTIAM, *ſicut & cæteri Anteceſſores noſtri, a quorum veſtigiis deviare nequaquam intendimus, ſuſcipimus, amplectimur, & veneramur.* (*Apud Odoricum Raynaldum ad an. 1447. n. 5.*)

Nota.

SI intenderit Natalis Eugenium IV. ita probasse Concilii œcumenici auctoritatem eminentiamque, dum suscipere Concilium Constantiense professus est, ut agnoverit ejusdem auctoritatem indubitati Pontificis potestati superesse, illi adnuendum non est; nec desinam infra ostendere.

ARTICULUS V.

De NICOLAO V.

I. EUGENIO IV. legitimis suffragiis suffectus est *Thomas Sarzanensis*, Tit. *S. Susannæ*, Presbyter Cardinalis, & Bononiensis Episcopus, cui *B. Nicolaus* Cardinalis, *Albergatus*, cujus in obsequiis ac familiaritate fuerat, Pontificatum prædixerat. In cujus memoriam nomen sibi sumpsit *Nicolai V.* Ubi nuntium de ipsius electione in Germaniam perlatum est, *Fridericus* Rex Romanorum in solemni Ordinum Imperii Conventu confirmata neutralitatis abrogatione & omni cum *Felice V.* & Basileensibus Patribus communicatione vetita, obedientiam ab omnibus Imperio subditis illi exhiberi jussit Lege lata, cujus hæc præclara verba: *Et non potuimus laudabiliorem, possibiliorem, ac magis Deificum excogitare modum pro Ecclesiæ Dei unione, quam Sanctæ Romanæ Sedi associari, & a communione Christi Fidelium minime segregari.* Rex Christianissimus *Carolus VII.* indicto Lugduni Conventu, cui Treverensis Archiepiscopus, Coloniensis item, atque Ducis Saxoniæ Electorum Imperii, Regum Angliæ & Siciliæ Oratores, *Felicis V.* & Patrum Basileensium Legati adfuerunt, in dissidii extinctionem toto studio incubuit. *Felicem* conveniri placuit Gebennæ tunc agentem, eique cessionem persuadere. Certi compositi sunt articuli, quibus si *Nicolaus* assensum præberet, *Felix* abdicaturus esset. Rex misit Romam Oratores, cum *Nicolao V.* ea de re collaturos. Pontifex plenam potestatem dedit ejus Majestati procurandi pacem Ecclesiæ, & cum *Felice* eique adhærentibus paciscendi, secundum modum a *Roberto Aquensi* Episcopo, Sedis Apostolicæ Legato explicandum, ut constat ex ejusdem Pontificis Literis, apud *Odoricum Raynaldum* ad annum 1447. Num. 19. Anno 1448. *Joannes* S. Angeli, Diaconus Cardinalis, Sedis Apostolicæ in Germania Legatus, cum *Friderico* Cæsare, Principibusque Pactiones quasdam iniit, quibus modus conferendi Ecclesiasticas Dignitates ac Beneficia, & Annatas exigendi, in Germania constitutus est. His *Concordatorum Germanicorum* nomen inditum, quæ *Nicolaus V.* confirmavit Constitutione data Romæ Kalendis Aprilis ejusdem anni quæ incipit: *Ad sacram Petri Sedem*: quam Tom. 1. Bullarii Romani pag. 301. legere est. Annus 1449. faustissimus Ecclesiæ fuit, cessione *Felicis*, & Concilii Basileensis Lausanum translati dissolutione. Publicas tabulas cessionis exhibet *Odoricus Raynaldus* Num. 3. Basileenses Patres *Nicolaum V.* in Summum Pontificem elegerunt, ac *Amedæum* ceu concordiæ zelatorem, & Ecclesiasticæ pacis Auctorem commendantes, iisdem honoribus ac privilegiis ornarunt, quibus ut ornaretur, inter *Nicolaum V.* & Christianissimi Regis Oratores convenerat. Sabinensem nimirum Episcopum, S. R. E. Cardinalem, & Sedis Apostolicæ in ditionibus Ducis Sabaudiæ, aliisque in eorum Decreto expressis, Vicarium & Legatum perpetuum renunciarunt. Hæc acta Lausanæ in solemni Sessione 7. Kalendas Maji. Decretum habetur apud *Odoricum Raynaldum* Num. 5. *Nicolaus* Diplomate dato Kalendis Julii promotiones omnes, electiones, confirmationes, provisiones quarumcumque Ecclesiarum ac Beneficiorum, consecrationes, absolutiones, dispensationes bonorum, jurium ac subventionum Sedis Apostolicæ administrationes, & cætera tam justitiam quam gratiam spectantia, seu in foro contentioso, seu in foro conscientiæ, in personis & locis quæ tempore concessionis obediebant *Felici* aut congregatis Basileæ & Lausanæ, nec-non omnia & singula per Ordinarios in iisdem locis eorum auctoritate facta, pro bono pacis & unionis Ecclesiæ de Apostolicæ Potestatis plenitudine approbavit & confirmavit. Hæc *Nicolai V.* Constitutio edita est post Sessionem 45. Concilii Basileensis, Tom.

Ecclesiæ Pax & unitas a Carolo Rege Christianissimo procurata.

Concordata Germanica.

Amedæus in sua obedientia Felix V. appellatus, & Basileensis Concilii reliquiæ ad Nicolai V. obedientiam revocatæ.

Tom. 12. Conciliorum Editionis Parisiensis pag. 663. Altera Constitutione omnes personas cujuscumque dignitatis, ordinis & conditionis, quæ ratione adhæsionis *Felici* & Concilio, Beneficiis aut Jurisdictionibus ab *Eugenio IV.* privatæ fuerant, in integrum restituit. Demum tertia Constitutione omnia contra eumdem *Felicem*, & Basileæ vel Lausanæ Congregatos, vel eis adhærentes, odiose dicta vel scripta, nulla & irrita declaravit; eaque omnia ex *Eugenii* Regestis & aliis quibuscumque locis expungi jussit. Editæ sunt hæ *Nicolai V.* Constitutiones in libro cui titulus est *Amedæus pacificus*. Ad quas si attendisset Annalium *Baronii* Continuator *Odoricus Raynaldus*, & *Nicolai* V. mentem pacificam induisset, infinitis injuriis, probris ac conviciis Basileensem Synodum, & *Amedæum* in sua Obedientia *Felicem V.* Papam quondam nominatum non vexasset.

Odoricus Raynaldus notatur.

II. Restituta Ecclesiæ pace, *Nicolaus V.* repullulantem in Bosna Manichæorum hæresim exscindere sategit, Sedis Apostolicæ Legatione propterea commissa *Thomæ* Pharensi Episcopo. Jubilæum indixit, anno quinquagesimo recurrente, secundum *Clementis* VI. Constitutionem, quod incredibili Fidelium ex toto orbe Christiano Romam concursu anno 1450. celebratum est. Quo etiam anno *S. Bernardinum Senensem* in Sanctorum numerum retulit nono Kalendas Junii. De Bohemis ad fidem revocandis solicitus Nuntios misit in Bohemiam, & inter alios *Ænæam Silvium*, qui cum ipsis congressus est: Illuc etiam misit *B. Joannem de Capistrano* Concionatorem Apostolicum Ordinis FF. Minorum, qui multos ad Ecclesiam traduxit. *Friderico* III. Coronam Imperii imposuit anno 1452. Classem instruxit Græcis adversus Turcas Constantinopolim obsidentes laturam auxilium, cui *Jacobum* Ragusinum Archiepiscopum, Sedis Apostolicæ Legatione auctum præfecit. Sed ante Constantinopolis a *Mahomete* expugnata est, quam Pontificia Classis appulisset. Quæ etiam a Turcis intercepta est, anno 1453. Christianos Principes ad sacrum bellum confœderare conatus est, decimasque generales Clero Catholico ad hoc opus imperavit. *Stephani Porcarii* conjurationem favente Numine, evasit, dissipavitque. Post excidium Constantinopolitanum, libros Græcos tum Patrum cum Auctorum profanorum conquiri jussit, ac Latinitate donari, teste *Jannozio Manetto* in ejus Vita. Italicam pacem composuit opera *Simonetæ Camers*, Augustiniani, doctrina & pietate insignis, ad eamque firmandam *Dominicum Capranica* Sedis Apostolicæ Legatum Neapolim misit ad *Alphonsum* Aragonum & Siciliæ Regem. „ Viros Doctos sui temporis quotquot invenit, toto Pontificatus sui tempore in Libris conquirendis, exscribendis, interpretandis exercuit, neminemque qui aliquid Librorum aut invenisset solertia, aut ingenio elaboratum edidisset, indonatum abire passus est: quamobrem tantum bonorum ingeniorum numerum excitavit, ut primus Auctor fuerit suis temporibus eloquii & eruditionis. De ipsius liberalitate commendanda prædicandaque soli Viri Docti, Pauperes, Pupilli, Virgines datæ nuptui, defensæ Viduæ, instaurata mœnia, refecta Templa, & omne genus hominum egentium afflictorumque certabant „ (inquit *Ægidius* Cardinalis *Viterbiensis* in Historia MS.) Obiit Pontifex Maximus & Religiosissimus qua pietate vixerat, die 24. Aprilis anno 1455. Pontificatus VIII. Ipsum commendaverunt *S. Antoninus* P. III. Chronicorum Tit. 22. Cap. 12. *Ænæas Sylvius* de Statu Europæ; & in Commentario de Rebus Basileæ statutis, vel dissoluto Concilio gestis, *Franciscus Philelphus* in Epistola ad Callixtum III. *Poggius* in Oratione Panegyrica, &c.

Sacra Expeditio.

Nicolaus Virorum Eruditorum fautor & remunerator.

III. Cardinales creavit maximo delectu, *Antonium Cerdanum*, eximium Theologum, Archiepiscopum Messanensem, ex Ordine Sanctissimæ Trinitatis de Redemptione Captivorum assumptum: *Astorgium Agnensem*, Nobilem Neapolitanum, Archiepiscopum Beneventanum: *Latinum Ursinum*, Domicellum Romanum, Juris utriusque Doctorem, Barensem primo, deinde Tranensem Archiepiscopum: *Alanum de Coetivo*, Nobilem Armoricum, ex Dolensi & Corisopitensi Episcopo Avenionensem Archiepiscopum: *Joannem Raulinum*, Ludovico Delphino, qui postea Rex fuit hujus nominis Undecimus, a Confessionibus, Æduensem Episcopum: *Philippum Calandrinum* ex matre fratrem, Bononiensem Episcopum: *Nicolaum de Cusa*, Virum doctissimum, Archidiaconum Leodinensem, Auctorem Ecclesiasticum, magnis Legationibus pro Sede Apostolica perfunctum: *Amedæum* olim Sabaudiæ Ducem *Felicem V.* in sua Obedientia nuncupatum:

Nicolai V. Cardinales.

Joannem de Arsiis, Gallum, Tarentasiensem Archiepiscopum: *Ludovicum de Palude*, Gallum, Dominum de Varambone: *Hugonem Guillelmum de Stagno*, Virdunensem, *S. Vitoni* Ordinis S. Benedicti Abbatem Metensem & Virdunensem Archidiaconum: qui *Felici* adhæserant, & ab eo inter sui Collegii Cardinales fuerant cooptati.

ARTICULUS VI.

De CALLIXTO III.

Nicolao V. successit *Alphonsus Borgia*, SS. Quatuor Coronatorum Cardinalis Hispanus, IV. Idus Aprilis Canonice electus, septuagenario major, ingentium in tanta senectute vir animorum, qui *Callixtus Tertius* appellari voluit. Ut primum coronatus est, ad bellum sacrum contra Turcas promovendum gerendumque voto se obstrinxit, ut *S. Antoninus* III. P. Tit. 22. Cap. 14. & *Eneas Sylvius* lib. de Europa, cap. 58. testantur. Immo votum ea de re ipsum ante Pontificatum nuncupasse, se *Callixtum Pontificem* in ejus Formula scripsisse (certa spe ex Prophetia *S. Vincentii Ferrerii* concepta, qui supremam ipsi dignitatem a Deo fuerat auguratus) *Platina* in Vitis Pontificum, & *Cochlæus* Historiæ Hussitarum Libro 11. commemorant. Missis ad Christianos Principes Legatis, qui ad fœdus contra hostes Christiani nominis ipsos hortarentur, valida instructa Classe, indictis ad signum campanæ meridianum precibus, ac supplicationibus publicis prima cujusque mensis Dominica, Christianos ad Bellogradum de Turcis victoriam insignem reportasse audivit, 24. Barbarorum millibus interfectis, ducentis ferme tormentis captis, Turcarum Tyranno vulnerato. Ad sacram illam Expeditionem promovendam propensissimo Pontifici novos stimulos addidit *S. Antoninus* Florentinus Archiepiscopus, ejusdemque Reipublicæ ad ejus Sanctitatem cum aliis Legatus, erudita illa & eleganti Oratione, quam ad ipsum habuit, quam tacito nomine suo modestiæ causa, Chronico suo inseruit Tit. 22. Cap. 16. in qua Summi Pontificis dotes his verbis exprimit: *Decet talem ac tantum Pontificem pro hominibus assumptum in iis quæ ad Deum sunt, normam fore justitiæ, sanctimoniæ speculum, pietatis exemplum, veritatis Assertorem. Defensorem fidei, Doctorem gentium, Ducem Christianorum, amicum Sponsi, Sponsæ Paranymphum, Ordinatorem Cleri, Pastorem plebium, Magistrum insipientium, oppressorum refugium, Advocatum pauperum, spem miserorum, tutorem pupillorum, Judicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum senum, ultorem scelerum, metum malorum, gloriam bonorum, virgam potentium, malleum tyrannorum, patrem Regum, moderatorem legum, canonum dispensatorem, Orbis terræ lumen, Vicarium Christi; Christum Domini, Deum Pharaonis. Quæ quidem data optima & dona perfecta in Te esse, in populis prædicatur.* Belli etiam adversus Mauros Granatenses gerendi *Henrico* Castellæ Regi Auctor fuit *Callixtus* III. & ad Christianos sub ejus signis cogendos amplissimas delictorum Indulgentias, iis qui sacræ militiæ nomen darent, aut pecuniam conferrent proposuit. Magnanimi Pontificis fuit illa vox, in ejus etiam literis exarata: *Confidimus, quod si ex Francia auxilium nobis non defuerit, cum adjutorio Altissimi Sectam illam Mahometi, & alios infideles, funditus delere, & omnino perdere poterimus.* Anno 1455. die SS. Apostolis *Petro & Paulo* sacra, *B. Vincentium Ferrerium*, Virum Apostolicum, inter Cœlites retulit. Cum nullas ea de re Literas *Callixtus* vulgasset, *Pius* II. sanxit exhibendos illi Sanctorum honores a Decessore suo decretos, ac si publicas de illius canonizatione literas edidisset. *Pii* II. Diploma datum Kalendis Octobris anno 1458. habetur Tom. 1. Bullarii Romani. Ecclesiæ jura & immunitatem *Callixtus* III. tuitus est, promulgato in eos Anathemate qui Clericos ad sæcularia Tribunalia traherent contra *Friderici* II. & *Caroli* IV. Imperatorum Edicta. Vetuit ne quis inconsulto Sacri Palatii Magistro in Sacello Pontificio orationem haberet, & nisi prius ostenso ipsi Sermone, ab eoque diligenter examinato, & si opus fuerit, emendato. Si qui vero correctionem hujusmodi ea qua par est humilitate recipere recusaret, eidem Magistro liceret Sermonis habendi munus alteri committere, nisi temporis obesset angustia; alioquin Concionem pro ea die prohibere. Si quis vero ea pronuntiare ausus esset, quæ a Magistro emendata fuissent, excommunica-

Sacra Expeditio.

Insignis de Turcis victoria.

S. Antonini ad Callixtum III. Oratio.

Bellica Gallorum fortitudinis elogium.

Magistri Sacri Palatii auctoritas.

nicationem incurreret, a Magistro palam argueretur etiam in conspectu Summi Pontificis, & a Concionibus in eodem facello habendis in perpetuum repelleretur. Diploma *Callixti* datum Idibus Novembris anno 1456. apud *Odoricum Raynaldum* num. 70. legere est. Tunc Sacrum Magistratum gerebat *F. Jacobus Ægidii* Ordinis Prædicatorum. Anno 1451. Magnanimus Pontifex novam classem adversus Turcas instruxit, & Principum Christianorum vires ad communem hostem propulsandum conjungere studuit variis Legationibus ac literis. Pontificia classis insignem de Turcica victoriam ad Mitylenen Insulam retulit, teste *Ænea Sylvio*, in historia Asiæ Minoris. Ægerrime tulit Pontifex, quod Parisiensis Academia, & Provinciæ Rothomagensis Clerus de exactione Decimæ ratione belli Turcici ad futurum Concilium appellassent, jussitque *Alano* S. R. E. Cardinali, Sedis Apostolicæ in Galliis Legato ut Parisios se conferret, Virosque Academicos ad revocandam Appellationem compelleret, maxime cum Rex Christianissimus, & Ecclesia reliqua Gallicana, collationi Decimæ in tanto Christianæ rei discrimine consensissent. Pontificium Diploma exhibet *Odoricus Raynaldus* ad annum 1456. num. 56. Regem Christianissimum Decimæ exactioni in subsidium exercitus contra Turcas consensisse, docent *Callixti tertii* Literæ, Tomo 7. *Spicilegii*, & Tom. 13. Conciliorum Editionis Parisiensis editæ, pag. 1393. quibus ea de re illius Majestati gratias egit. Gallicanam Ecclesiam ingentem pecuniam ad sumptus belli sacri contribuisse constat, ex qua viginti quatuor triremium Classem Legatus Apostolicus instruxit, ut narrat *Gobellinus* in Commentariis lib. 4. Sed Libertatum antiquarum tuendarum studio a nonnullis, a quibusdam forte ex avaritia peccatum est. Cæterum majoris partis Ecclesiæ ipsius Gallicanæ, Regisque consensus necessarius semper fuit ad hujusmodi Decimarum exactionem a Summis Pontificibus; oblationesque suas gratuitas omnino, non coactas aut imperatas esse voluerunt. Gravius, at inique omnino adversus *Callixtum* III. Germani expostularunt cum de pecuniarum extorsione, tum de Concordatorum violatione. Sed has criminationes diluit Pontifex, datis ad *Fridericum* Imperatorem Literis pridie Kalendas Septembris, quæ apud *Odoricum Rynaldum* leguntur, ad annum 1457. Num. 40. Objectiones vero de Concordatorum violatione injustas esse ac inanes ostendit *Æneas Sylvius* Cardinalis Senensis Epistola 338. aliisque ad *Martinum Mayer* Jurisconsultum, Archiepiscopi Moguntini Cancellarium, datis, nec-non Tractatu de Moribus & conditione Germaniæ scripto. Festum diem Transfigurationis Christi, in gratiarum actionem ob victoriam de Turcis ad Bellogradum reportatam, non instituit, ut *Platina*, *Ciaconius*, & *Genebrardus* lib. 1. Chronicorum commemorant: siquidem ante ea tempora institutum invicte probat Cardinalis *Baronius* in Notis ad Martyrologium Romanum 8. Idus Augusti, sed instauravit, & celebrius esse jussit amplissimis Indulgentiis erogatis Fidelibus, qui ejusdem Solemnitatis Officio recens edito interessent. Pontificium ea de re Diploma datum Romæ anno 1457. octavo Idus Augusti, quod incipit his verbis: *Inter divinæ dispensationis arcana*, legere est apud *Odoricum Raynaldum* Num. 73. *B. Osmundum* Sarisberiensem Episcopum sacris Fastis adscripsit, Kalendis Januarii anno 1456. Diploma ea de re promulgatum edidit *Odoricus Raynaldus* ad annum 1457. Num. 81. *Matthiæ*, filio *Huniadis* invictissimi Turcarum debellatoris, Hungarorum Regi electo gratulatus est, effecitque ut e Bohemico carcere, in quo a *Georgio Podiebracio* Bohemiæ Gubernatore, & mox Rege detinebatur, ad Regnum capessendum educeretur. Negotium illud feliciter confecit Cardinalis *Joannes Carvajal* Sedis Apostolicæ in Hungaria Legatus. *Alphonso* Rege Aragonum & Siciliæ defuncto, anno 1458. *Ferdinandum* ejus Nothum, intentato Anathemate, a Regni adeunda possessione depulit, Regnumque ad Sedem Apostolicam devolutum declaravit: Sed *Eugenii IV.* arcano) Diplomate fultus *Ferdinandus*, ab Edicto *Callixti* appellavit ad futurum Concilium, & se Regem nihilominus dixit, ut *S. Antoninus* refert Tit. 22. cap. 16. §. 1. Ortam Lugdunensem Archiepiscopum inter & Rothomagensem de Primatu controversiam cum *Dominicus Cardinalis e Capranica* Sedis Apostolicæ in Galliis Legatus diremisset, Rothomagensem a Lugdunensis Primatis Imperio liberum pronuncians, ac nihilominus Lugdunenses litem instaurare ad sæcularium Judicum tribunalia ausi essent, Magistratibus quibuscumque sub pœna excommunicationis prohibuit, ne hujusmodi causæ mere Ecclesiasticæ, &

Expeditio contra Turcas altera.

Festum Transfigurationis Christi.

Rothomagenses Archiepiscopi a Lugdunensis Primatis imperio absoluti.

 Ma-

Majoris, cognitionem ſibi arrogarent; Archiepiſcopo vero, Capitulo Officialibus, & Procuratoribus Lugdunenſis Eccleſiæ, ne Archiepiſcopo Rothomagenſi, ejuſque Suffraganeis, Procuratoribus vel ſubditis moleſti eſſent; omniaque, contra Rothomagenſis Eccleſiæ Jura, & Legati Apoſtolici decretoriam Sententiam geſta in irritum miſit, Diplomate dato VIII. Idus Julii, anno 1458. quod ab *Odorico Raynaldo* ad eumdem annum Num. 37. editum eſt. Obiit *Callixtus tertius* octavo Idus Auguſti Feſto Dominicæ Transfigurationis, quod inſtauraverat, cum annos tres & menſes quatuor Eccleſiam rexiſſet; optimus Pontifex, in victu parcus, in ſermone modeſtus, in pauperes liberalis, in Chriſtianos Principes benevolus & munificus, quorum tamen precibus aut poſtulatis ab honeſto abduci numquam potuit. Eam ob rem cum *Alphonſo* Aragonum & Siciliæ Rege ſimultates exercuit, quod is peteret Epiſcopatus interdum his dari, quibus vel propter ætatem, vel ignorantiam tum literarum, tum rerum humanarum, committi numquam debebant. Summa ejus laus eſt, quod dum Epiſcopus eſſet aut Cardinalis, nullum Beneficium commendatum habere voluerit, dicens: *Se una Sponſa, & quidem Virgine contentum eſſe*; hoc eſt Eccleſia Valentina. Ita refert *Platina* in ejus Vita. Moriens centum & quinquaginta aureorum millia reliquit, in ſumptus belli ſacri contra Turcas comparata. Unam tot virtutibus maculam aſperſit, nimium Nepotum augendorum ſtudium. Has Sententias in ore frequenter habebat: *Ignavorum eſſe pericula formidare; cum ſint ager ex quo meſſis & fructus gloriæ colliguntur. Se natura liberum, adulandi ſtudio ſervum non futurum. Falſa effingentes hominibus ſervire, vera referentes imperare. Principes ſuas quidem laudes amare, at falſos laudatores irridere*. Ita refert *Ægidius* Cardinalis *Viterbienſis* in Hiſtoria MS. *Callixtum tertium* Oratione funebri laudavit *Joannes Antonius Campanus*, Epiſcopus Aprutinus.

Callixti Tertii Elogium.

Callixti Tertii præclara Sententia.

Callixti Tertii Cardinales.

II. Cardinales ab ipſo creatos legimus *Joannem Ludovicum Milan* ſeu *Milanum*, ex ſorore Nepotem, Segobienſem Epiſcopum electum: *Jacobum* Luſitaniæ Principem, qui Medicis conſulentibus ut lethalem qua decumbebat ægritudinem actu impudico depelleret, generoſe reſpondit: *Malo mori, quam fœdari*: alterum ex ſorore Nepotem *Rodericum Lenzolium Borgiam* cognominatum, qui Summus poſtea Pontifex immeritus fuit *ALEXANDER VI*. *Raynaldum Piſcicellum*, Juris Canonici Doctorem, Neapolitanum Archiepiſcopum: *Joannem de Mella*, natione Hiſpanum, Zamorenſem Epiſcopum: *Joannem Caſtellionem*, patria Mediolanenſem, Papienſem Epiſcopum: *Jacobum Thebaldum*, Romanum, Epiſcopum Montis Feretri: *Ricardum Oliverium*, Gallum, Conſtantienſem in Normannia Epiſcopum: *Æneam Silvium Picolomineum*, Civem & Epiſcopum Senenſem, pietate & varia eruditione conſpicuum.

SCHOLION I.

In hoc Articulo Religioſi Cenſores hanc propoſitionem notant pag. 60. *Clerus Gallicanus ſuas oblationes vult eſſe liberas, non imperatas.*

R. Et hæc mera facti quæſtio. De Romani Pontificis poteſtate ſumma non diſputo, nec diſputare velim. *Sed is modus pietati Chriſtianæ congruentior eſt*, (inquit Auctor Tractatus De Libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ, Leodii editi anno 1684. & Romæ magno applauſu recepti, lib. 6. cap. 11. n. 21.)

SCHOLION II.

In eodem Articulo pag. 61. Religioſi Cenſores hanc propoſitionem notant: *Ferdinandus appellavit ad Concilium.*

R. Ferdinandum Alphonſi Regis Aragonum filium nothum, & Regi Apuliæ heredem ab illo inſtitutum, Callixti III. Pontificis Maximi Diplomate ab adeunda Regni poſſeſſione ſub pœna Anathematis prohibitum, ad Concilium appellaſſe ſcripſi. Facti veritas eſt, cujus teſtes S. Antoninus 3. P. Tit. 22. Cap. 16. & Surita lib. 16. Annalium cap 50. & alii. Refert Odoricus Raynaldus ad annum 1458. num. 34. Juſtam appellationem fuiſſe non ſcripſi, nec ſentio. Regnum Neapolitanum, quod Alphonſus jure fiduciario

ducidioa a Sede Apostolica tenebat, ad eamdem Sedem post ejus obitum summo jure devolutum erat: Siquidem ipse Alphonsus in Literis quibus Regnum Eugenio IV. acceptum retulit, hunc articulum juraverat: *In Regno & Terra prædictis nullus succedat, qui non fuerit de legitimo Matrimonio procreatus.*

Nota.

CUm Papa sit omnium Ecclesiarum Primas, omniumque solicitudinem gerat, quomodo ex Ecclesiarum redditibus possit congruam portionem capessere, explicat Gerson, *lib. de vit. spirt. anim. lect.* 3. ubi hæc habet: *Quarta potestas naturaliter Papæ conveniens habet, & requirit, ut tamquam Superior, & tutor, atque Conservator honoretur, & juvetur ab omnibus. Habet præterea tamquam Caput, & Præpositus invigilans totius Ecclesiæ incolumitati posse cogere bona Ecclesiastica possidentes ad ea suppeditanda, quæ ipsius Ecclesiæ defensioni, seu fidei propagationi sunt necessaria; eo maxime quia membrorum affectiones & officia sunt, ut unum alteri opem ferre teneatur, dicente Apostolo 1. ad Cor. 12. Id ipsum pro invicem solicita sint membra. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.* Ne proinde in hujusmodi causis morosi essent Ecclesiastici in aliqua suarum opum parte tribuenda, Concilium Lateranense IV. præcepto usum est, ut Clericos reluctantes ad hujusmodi cogeret subsidia; & Lugdunense I. Censuram adjecit: *Sciantque*, ait, *se omnes ad hoc fideliter observandum per excommunicationis sententiam obbligatos, ita quod illi qui super hoc fraudem scienter commiserint, sententiam excommunicationis incurrant.* Similiter Urbanus IV. natione Gallus non solum secundi ordinis Clericos, sed Archiepiscopos ipsos Remensem, Senonensem, & Bituricensem renuentes ad hujusmodi præstanda subsidia coegit, ut apud Raynaldum ad an. 1256. n. 13. Cum vero an. 1267. Clemens IV. e Gallia oriundus, pietate atque integritate conspicuus S. Ludovico Francorum regi omnium Ecclesiasticorum redituum decimam ad triennium ob expeditionem in terram sanctam concessisset, Capitula hujusmodi subire onus detrectantia graviter increpavit, ac excommunicationem beneficiorumque privationem minitando, ad obedientiam coegit, ut ex Raynaldo ad an. 1263. n. 63. Ita ostenderunt Romani Pontifices & Concilia ex beneficiorum redditibus posse detrahere, quæ ad Ecclesiæ defensionem, seu fidei dilatationem &c. sunt necessaria. Quando vero largitio esset spontanea, christianæ magis congrueret pietati.

ARTICULUS VI.

DE PIO II.

I. CALLIXTO III. substitutus est *Æneas Sylvius* Tituli S. Sabinæ Presbyter Cardinalis, 14. Kalendas Septembris, qui *Pius II.* appellari voluit. Jurata prius ab ipso Cardinalibusque cæteris in Conclavi Capitula quædam, de sacra in Turcas Expeditione urgenda; de Romanæ Curiæ Reformatione; de Sede non transferenda sine purpuratorum Patrum consilio; de Cardinalibus non creandis, nisi de consilio & assensu majoris partis Sacri Collegii, singulorum suffragiis consistorialiter, non auricalariter rogatis; de centum florenis quolibet mense cuilibet Cardinali non habenti quatuor millia florenorum tribuendis; de Beneficiis Consistorialibus absque eorumdem Cardinalium consilio non conferendis; de non alienandis Ecclesiæ juribus, &c. Compositis Italiæ rebus, Regnoque Siciliæ *Ferdinando* confirmato, solemnem Conventum Mantuæ indixit, celebravitque, in quo de bello contra Turcas gerendo deliberatum est. Adfuerunt Regum Christianorum, Principum, Rerumque publicarum Oratores: Pontifex, & *Bessarion* Cardinalis habita Oratione omnium animos ad sacram Expeditionem commoverunt. Christianissimi Regis *Caroli VII.* Oratores, Turonensis nimirum Archiepiscopus, Episcopus Parisiensis, *Thomas Coursellus* Theologus Parisiensis, & Ballivus Rothomagensis, audientiam a Pontifice prius non obtinuerunt, quam Regis nomine Obedientiam ejus Sanctitati præstitissent. Eo functus est officio Parisiensis Episcopus, & eleganti Oratione

Articuli in Conclavi a Cardinalibus jurati.

Mantuanus Conventus.

ter FF. Prædicatores & Minores coram Pio secundo disceptata.

tentione Minores inter & Prædicatores agitata est anno 1463. Minores Sanguinem pretiosum in triduo Passionis effusum & in terra jacentem ab unione hypostatica excidisse propugnabant; & propterea cultu Latriæ indignum fuisse, *Jacobus Marchianus*, Vir alioqui Sanctissimus, & serventissimus Concionator, *S. Bernardini* quondam socius Brixiæ prædicaverat. FF. Prædicatores, quorum ex Ordine fidei Censor *Jacobum* in Jus vocaverat contrariam propositionem tuebantur, totum nihilominus Sanguinem in Passione fusum a Christo resurgente resumptum fuisse non asserentes, ne *Pii* Literis adversari viderentur, Tybure datis, quibus declaraverat, assertionem quæ portionem aliquam Sanguinis Christi in terris remansisse traderet, non esse Christianæ Religioni contrariam. Inter Prædicatores præcipuæ disputandi partes *Gabrieli Catalano* sunt attributæ; inter Minores *Francisco Saonensi*. Uterque Philosophus, uterque Theologus peritissimus habebatur. „ Adventaverat „ ex Gymnasio Parisiensi, *Willelmus* quidam nomine, Ordine Minor, natione Gallus, quem „ sui gentiles, omnia supra verum extollentes, *in doctrina Theologica Monarcham, & „ omnium Doctorum Doctorem appellabant*, ac veluti quoddam numen admirabantur, cui „ Theologi Italici generis comparati vix nomen Discipulorum mererentur. Hunc Minores „ qui de Sanguine disputaret, Triumvirum elegere. Ea res virum contemptibilem reddi„ dit, cum nihil diceret auditu dignum, &c. Ita refert *Gobelinus* lib. 11. & quæ ab utriusque partis Theologis coram Summo Pontifice & Sacro Senatu disceptata sunt, quæ momenta ac rationes utrimque prolatæ. Soluto auditorio, Pontifex cum Cardinalibus plerisque diebus rem tractavit. *Major pars sententiam Prædicatorum approbavit, pauci cum Minoribus sensere. Pius quoque ex majori parte fuit: sed non est visum eo tempore fieri Decretum declarationis, ne multitudo Minorum cujus erat contra Turcas prædicatio necessaria, offenderetur: in aliud tempus decisionem referre placuit*. Ita refert *Gobelinus*. Interea ne ex Religiosorum Ordinis utriusque Virorum contentione scandalum oriretur, prohibuit Pontifex Diplomate Kalendis Augusti anni 1464. promulgato, ne ulli ex Minorum aut Prædicatorum Sodalitiis Fratres de ista controversia disceptarent, prædicarent, aut publice vel privatim verbum facerent, seu aliis suaderent: *Quod videlicet hæreticum, vel peccatum sit, tenere vel credere Sanguinem ipsius sacratissimum triduo Passionis ejusdem Domini nostri Jesu Christi ab ipsa Divinitate quomodolibet fuisse, vel non fuisse divisum vel separatum:* donec quid ea de re tenendum esset, a Sede Apostolica fuisset definitum. Plura ingenii monumenta posteris reliquit *Pius II.* inter quæ illa retractavit, quæ olim in minoribus positus pro Synodo Basileensi adversus *Eugenium* scripserat. Diploma Retractationis datum Romæ sexto Kalendas Maii an. 1463. habetur apud *Bzovium*, *Odoricum Raynaldum*, & Tom. 1. Bullarii Rumani. A *Ludovico XI.* Rege Christianissimo Pragmaticæ Sanctionis abrogationem obtinuit, de qua in Dissertationibus dicemus. Caput *S. Andreæ* Apostoli ex Peloponeso allatum, ad Pontem Milvium excepit, suis manibus in Urbem portavit, in Vaticana Basilica deposuit. De ipsius Laudibus legendi *Gobelinus*, *Jacobus* Cardinalis *Papiensis* in Commentariis, & passim in Epistolis, *Campanus*, *Platina*, & alii. De ipsius Scriptis agunt præter *Trithemium*, *Platinam*, *Ciaconium*, *Ludovicus Jacobus a S. Carolo* in Bibliotheca Pontificia, & *Oldoinus* S. J. in Additionibus ad *Ciaconium*.

Pragmaticæ Sanctionis abrogationem a Ludovico undecimo obtinuit Pius secundus.

Pii secundi Cardinales.

V. Cardinales a *Pio II.* creati sunt *Angelus Capranica*, Nobilis Romanus, Reatinus Episcopus: *Gerardus*, Narniensis, ex Rotæ Romanæ Auditore Spoletanus Episcopus & Urbis Vicarius, vir doctissimus: *Nicolaus Fortiguerra*, Nobilis Pistoriensis, Theanensis Episcopus, cujus laudes *Jacobus* Cardinalis Papiensis celebrat in Epistola ad Cardinalem Spoletanum. *Brocardus* Præpositus Salisburgensis, *Friderici III.* Imperatoris ad ipsum *Pium II.* Orator. F. *Alexander de Oliva*, natione Italus patria Saxoferratensi, Ordinis Eremitarum S. Augustini Prior Generalis, doctrina & sanctitate illustris: *Franciscus Todeschinus Piccolomineus*, ipsius *Pii II.* ex Sorore Nepos, Ecclesiæ Senensis Administrator, cujus præclaras dotes Cardinalis Papiensis passim in Epistolis suis prædicat; *Bartholomæus Roverella*, Ravennas Archiepiscopus: *Joannes Gofredus*, Atrebatensis, ac deinde Albiensis Episcopus, vir literatissimus, ex Monasterio Cluniacensi assumptus, quem acerbissimo stylo insectatus est Cardinalis Papiensis: *Jacobus Cardona* Hispanus, Episcopus Urgellensis: *Ludovicus de Alberto*, Gallus, Comitis Albretii Filius, ad preces Regis Christianissimi promotus, quem Sacri Collegii amorem ac delicias Cardinalis Papiensis

pienſis appellat, & impenſe laudat in Epiſtolis ad *Franciſcum* Cardinalem *Picolomineum* & ad *Gregorium Lollium*: *Jacobus Menſbona*, patria Lucenſis, Papienſis Epiſcopus, elegantis vir ingenii, politioris literaturæ, ſummæque in magnis rebus agendis dexteritatis, cujus Commentarios a *Pii II.* profectione Anconam, dum in Turcas Expeditionem pararet, uſque ab obitum Carvaialis Cardinalis, annorum ferme quinque hiſtoriam complexos, nec-non plures Epiſtolas habemus: *Franciſcus Gonzaga*, Mantuani Principis Filius.

SCHOLION.

Ad hunc Articulum, pag. 67. Edit. primæ Religioſi Cenſores hanc notam appoſuerunt: *De quibus Appellationibus intelligenda ſit Pii II. Conſtitutio*: Diſplicere ſibi ſignificantes explicationem Pontificiæ Conſtitutionis a me allatam.

R. De Appellationibus, quas in caſibus quibuſdam extraordinariis Eccleſiæ populoſiſſimæ ſummo conſenſu interjicerent, ad Fidem, Diſciplinam, & antiquam Libertatem tuendas, illam Pii II. Conſtitutionem non eſſe intelligendam mihi viſum eſt, ſed de iis quæ paſſim fiebant ea tempeſtate ad correctionem canonicam vitandam. Ipſius Conſtitutionis verbis, quæ deſcripſi, fultam ac probatam explicationem illam ſum opinatus. Eccleſiam Gallicanam, Academiam Pariſienſem, omnes Regni Chriſtianiſſimi Ordines, qui in ſimilibus caſibus a Papa ad Concilium appellarunt, damnare non potui. Decretales Summorum Pontificum etiam in Corpus Juris relatas quotidie interpretantur in Scholis Juris Canonici Interpretes, & Teologi. Ut illi ſuam, ſic & ego meam explicationem Sedis Apoſtolicæ judicio & auctoritati ſubjeci: Theologis enim & Canoniſtis doctrinalem dumtaxat Canonum & Decretalium interpretationem permiſſam eſſe fateor, judiciariam vero & auctoritativam (ut loquuntur) Sedi Apoſtolicæ ſervatam eſſe. Si Pii II. mentem non ſim aſſecutus, nihil certe contra Fidem aut bonos mores peccavi ea in re. Appellationes ad Conſilium legitimas eſſe non dixi, frequentandas non aſſerui. Auctor eſſe nollem ut in caſibus etiam extraordinariis ſupra expoſitis interjicerentur. Immo conſilium aliud non darem, quam quod dedit S. Ivo Carnotenſis Epiſcopus, Epiſtola 59. ut *Ab ipſa* Romana Eccleſia & Sede Apoſtolica *ad ipſam confugiant & inde expetant levamen, unde ſe conqueruntur accepiſſe gravamen*. Ut enim ſcribit S. Bernardus Epiſtola 108. *Apoſtolica Sedes hoc ſolet habere præcipuum, ut non pigeat revocare, quod a ſe forte deprehenderit fraude elicitum, non veritate promeritum*. Si porro Leges evidenter injuſtas forte Summus Pontifex conderet, aut Mandata iniqua imponeret, vel ita gravia ut pia devotione tolerari non poſſent, indeque vel Fidei, vel Diſciplinæ vel Libertati Eccleſiæ, aut Reipublicæ tranquillitati periculum grave crearetur; in his caſibus non parere fas eſſet, cum Leges, Mandata, & Sententiæ aperte injuſtæ non ligent. Dixi, *aperte injuſtæ*, quia in dubio de juſtitia Legis, Mandati, vel Sententiæ, non ſolum pro Summo Pontifice, ſed pro quocumque Principe præſumendum, & interim obediendum eſt. Unde Nicolaus Cuſanus S. R. E. Cardinalis, Epiſtola ad Rodericum de Trevino, Archidiaconum Oratorem Regis Caſtellæ, in Dieta Francofordienſi anno 1442. die 20. Maii ſcribit: *Ubi Princeps ea fieri mandaret, quæ ad finem ædificationis Eccleſiæ illi creditæ non tenderent, non procederet juſſio a Principatu: quare ei tunc obedire non eſſet neceſſe. Si vero dubium eſſet, & de mente Sacri Principis non conſtaret: pro Sacro Principe præſumendum eſt, quod recte credita poteſtate utatur, & ipſi obediendum eſt*. In dubiis tutior pars eligenda. *Tene certum* (inquit S. Auguſtinus) *dimitte incertum*.

Nota.

QUicumque nullo præjudicio præventus Pii II. Conſtitutiones legerit, ſane fatebitur abſque ulla limitatione appellationes a Papa ad futurum Concilium prohibuiſſe, tranſgreſſores pœnis excommunicationis, læſæque majeſtatis divinæ & humanæ ſubjiciendo. Primo igitur ita appellando induci aſſerit abuſum execrabilem, & priſtinis temporibus inauditum, quem cohærere non poſſe ſupponit cum illis Chriſti verbis, quæ in perſona D. Petri dicta etiam fuerunt Romano Pontifici: *Paſce oves meas — Quodcumque ligaveris*

ſuper

super terram, erit ligatum & in cælis. Ubi vero istæ appellationes ab Ecclesia sint eliminandæ quia non licet ovi adversus Pastorem querelas intentare, nec fidelibus solvere quod Deus ipse ratum habuit fuisse ligatum, etiam populosissimis Ecclesiis ex hujusmodi rationibus interdicitur a judicio Papæ ad futurum Concilium provocare. Addit Pius has appellationes ridiculas esse non desinere, quia ad Concilium provocatur *quod nusquam est, neque scitur quando futurum sit*: quæ ratio cum exceptionem non patiatur, si populosissimæ appellent Ecclesiæ, non cessabunt earum appellationes ridicularum notam evitare. In secundo deinde ejusdem constitutionis paragrapho universaliter præcipitur, ut *nemo audeat quovis quæsito colore talem appellationem interponere, aut interpositæ per alium adhærere*; non excipiendo in tertio illos, qui *Imperiali, Regali, vel Pontificali præfulgerent dignitate*. Hæc autem verba aperte ostendunt cuicumque vetitum voluisse his appellationibus Papæ judicium declinare. Sed de hac Constitutione iterum alibi.

JOAN. DOM. MAN.

Nota.

MUltus essem si mihi assumerem ea omnia colligere, quæ ad augendam historiam præcedentium Pontificum suppeditant monumenta post obitum P. Alexandri vulgata a P. Martene, sive in quinque Anecdotorum suorum, sive in IX. amplissimæ collectionis suæ voluminibus in lucem edita monumenta; cum præsertim id fuerit præter consilium P. Alexandri a quo ne recedam suadet impositum mihi non historici sed meri adnotatoris munus. Igitur cum de Innocentio VII. agit sermone inducto de Benedicto XIII. narrat a Pontificatu depositum a Concilio Constantiensi adhuc sibi inane nomen Romani Pontificis retinuisse usque ad exitum suum, quod contigisse anno 1424. ego in meis ad Raynaldum adnotationibus non levibus argumentis demonstravi. Post ejus obitum duo quidem veteres ejus Cardinales superfuerunt, sed & novi addendi sunt quatuor, quos idem Pontifex jamjam moriturus renunciavit. Ab his fere omnibus novum idolum in cathedra Petri stabilitum est, nempe Ægydius Sancius Munio, vir genere illustris, & ex Barchinonensi Canonico Cardinalis S. R. E. ab eodem Benedicto renunciatus. Ejus tamen electio non fuit sine schismate; nam Joannes Carterius Gallus, qui alter erat ex vetustis Cardinalibus Benedicti Aquitanum quemdam extulit in Pontificem Benedictum XIV. appellatum. Verum ludrica hæc scena haud multum duravit, nam dignitate sua sese abdicante Ægydio æmulus alter disparuit. Hæc docent literæ ejusdem Joannis Carterii datæ ad Comitem Armeniaci, quas e Codice Fuxensi exhibet Martene Anecdot. tom. II.

Per quos vero dignitatis gradus Innocentius VII. ad Pontificium solium ascenderit, accuratius quam hic factum est a P. Alexandro, designat Anonymus Vaticanus in vita ejusdem a Muratorio Rer. Ital. to. III. par. 2. editus: Tempore Urbani VI., ait, factus est Clericus Cameræ; dein *factus in Anglia collector annis X. reversus est in Italiam, & idem Urbanus fecit eum Episcopum Ravennatem*, dein *Episcopum Bononiensem reservato sibi Archiepiscopatu in Commendam. Post obitum Urbani Papæ remansit Vicecamerarius ad custodiam conclavis. Cum electus fuit Bonifacius IX. in prima promotione fecit eum Cardinalem Bononiensem tit. S. Crucis in Hierusalem*.

Vix electo Innocentio Ladislaum copias suas in fomentum rebellium Romam submisisse scribit post multos P. Alexander; neque negaverim id quidem accidere potuisse; cum tamen ea de re sileat Antonius Petri, qui tunc res singulis diebus Romæ gestas scribebat, vix credendum est rumoribus per alias orbis provincias sparsis, & a credulis scriptoribus captatis.

De Alexandro V. addendum succurrit virum fuisse maxime religiosum, de quo hæc posteritati commendavit Frater Andreas Billius, Mediolanensis, ex Ordine Eremitarum S. Augustini Scriptor æqualis in historia vulgata a Muratorio Rer. Ital. tom. XIX. *Nihil vitiorum habuisse diceres, si non tanta cura invigilasset ventri, ut sæpe inhærens mensæ juberet ex mercato, quod forte in mentem venisset, emi, & concoqui. Ita sane dimidium.*

midium temporis conviviis trahebatur. Levitatis id modo notatum plus quadringenti vernaculi uno vestitu insignes in domo versabantur. Verum hæc imputanda Græciæ, ex qua oriundus dicebatur. Cæteris enim rebus professam religionem in usque ultimum diem summa pietate coluit, etiam ingemuisse dicitur quo die factus Pontifex togam mutavit. Hinc hodie quoque Fratres sui Bononiæ sanctum colunt.

Suspicio non inanis increbuit obiisse illum a Balthassare Cossa, qui ei successit in Pontificatu, *intoxicatum*, quà de suspicione hæc lege in Epistola scripta a Carthusiano quodam, qui tunc aderat Constantiæ, cum de gestis ejusdem Balthassaris judicialis inquisitio fiebat; quam Epistolam vulgavit Martene Anecdot. tom. II. col. 1634. *timeo quod probata sit simonie* (ejusdem Balthassaris) *homicida & intoxicatio Alexandri*.

De Martino V. plura addi hic possent, quamquam & multa dantur a P. Alexandro; sed his omnibus omissis utpote quæ ex Annalibus & diffusioribus scriptis repeti possunt, unum tantummodo referam quod Carolus VII. Galliarum Rex, legatione sua ad illum instituta, quam gessit Episcopus Leonensis ab eo petiit, ut ab excessibus a subditis suis commissis *occasione guerrarum, ut incendia sacrorum locorum, violatio Ecclesiarum, & immunitatum Dominus Papa committeret confessario Regis & aliis usque ad tres vel quatuor annos facultatem illos absolvendi a sententiis, interdictis, excommunicationibus, & super irregularitatibus, &c.* hæc religiosa sunt, & in exemplum trahenda. Instructiones hasce legas in Anecdotis Mart. to. I. pag. 1729. &c.

Ad gesta Martini V. pertinet institutio studii Lovaniensis, rogante Joanne Lotharingiæ Duce, & Comite Flandriæ, ut ex pluribus ea de re monumentis, a Martene ibidem vulgatis, eruimus.

Præter ea quæ in hoc articulo in fine historiæ hujus ecclesiasticæ in priori hujus operis editione a me adnotata sunt, juvat hic addere nonnulla, quæ me olim dum scriberem fugerunt. Institerat plus vice simplici Pius II. apud Ludovicum XI. Francorum Regem, ut pragmaticam sanctionem in regno suo aboleret, utpote juri Pontificio ex adverso oppositam. Parere Pontificiis jussionibus diu Rex recusat, tandem sæpe pulsatus obsequendum sibi esse statuit, ideoque solemni instituta legatione ad eumdem Pontificem pragmaticæ illi renuntiavit; qua de re adeo lætatus est Pontifex ut per epistolam gratias agendum illi duxerit, tum & rem hanc impetratam Cardinalibus in consistorio renunciaturus, luculenta oratione laudes ejusdem Regis prosequutus est. Hanc ego orationem in Codice Lucensi nactus evulgavi in collectione omnium Orationum Pii II. quam tribus comprehensam voluminibus per hos annos Lucæ evulgavi. Eamdem pariter orationem eruditissimi Bibliothecarii Taurinensis Universitatis in suo MS. Codice offendentes, dederunt in volumine secundo Codicum MSS. Bibliothecæ ejusdem Universitatis, quod opus lucem aspexit Taurini.

Fatendum est tamen gaudium Pontificium brevi durasse, cum haud diu post Ludovicus, instantibus maxime Gallis acceptationem suam revocaverit. In eadem pariter collectione opera mea evulgatæ sunt quamplures responsiones Pontificis datæ Oratoribus Regum ac Principum, obsequium suum novo Pontifici præstantibus, sicut & inter orationes jam luci expositas, sive a Dacherio, sive ab aliis plures quæ ad nostram usque ætatem in pluteis bibliothecarum latuerant cum publico communicatæ sunt. Insuper historica quædam Opuscula, nondum in publicam lucem extracta, eodem Pio II. auctore, ibidem prodierunt.

ARTICULUS VIII.

De PAULO II.

SAcris Novemdialibus *Pio II.* peractis Pontifex renunciatus est summo Cardinalium, seu eligentium seu accedentium consensu, *Petrus Barbus*, patria Venetus, *Eugenii IV.* ex Sorore Nepos, Tituli S. Marci Presbyter Cardinalis, & *Paulus II.* appellatus. Leges in Conclavi conditæ ad optimam administrationis Pontificiæ rationem, quibus Patrum quisque subscribens Jurejurando votoque promisit se illas religiose servaturum si

ad

ad Pontificatum assumeretur. Harum capita recenset *Jacobus* Cardinalis Papiensis Commentariorum lib. 2. „ Jurabat vovebatque Deo, Sanctisque Apostolis Petro & Paulo, „ quisque Patrum ad Pontificatum esset assumptus, inchoatam expeditionem in Turcas „ quantum Romanæ paterentur opes, continuare, proventumque aluminis ad eam „ integrum adhibere. Lapsos etiam Curialium mores ad Patrum disciplinam restringere. „ Curiam porro ipsam de Provincia in Provinciam, sine plurium ex Patribus, intra Italiam; extra Italiam sine omnium assensu, qui subscriptionibus pateret, non transferre. „ Concilium Generale intra triennium cogere, in quo & Principes sæculi ad tuendam Religionis causam accenderentur, ægræque partes Ecclesiæ communi medicamento sanitatem reciperent: Cardinales non ante creare, quam ii qui creati jam haberentur, ad numerum 24. essent redacti: Majoremque hoc numero non pati in Ecclesia „ esse: Neminem quoque assumere, qui non trigesimum annum excederet, quique non „ professus esset vel Pontificium Jus vel Civile, vel literas Sacras. Nec nisi unum, „ eumque hujus generis hominem ex cognatione sua eligere: In omnibus autem eligendis, sententias Patrum non tacitas in aurem, ut ante, sed ex subselliis, ad declinandos errores palam accipere. De majoribus insuper committendis Sacerdotiis, nonnisi „ in Consistorio, sententiis auditis decernere; Jus ad ea nominandorum nulli omnino permittere: Diplomata etiam non dare, quibus ad alienum arbitrium ea se collaturum promitteret: Si qua essent antea data, uno edicto adimere. Non destituere „ Sede sua Episcopum quemquam, Abbatemque, postulatione ulla Principum, nisi & „ talionem ex Juris forma ante in se reciperent, auditique rei solemni judicio essent. „ Non Cardinalem remve suam apprehendere, nisi ex Patrum sententiis: Non damnare „ etiam, nisi ex Synodali Constitutione, cujus est initium: *Sanctissimus Præsul*: Nisi „ ex omni Ecclesiæ patrimonio, quod paulo insignius esset, in quemquam distrahere, „ aut ejus censum minuere, nisi & assenserint Patres, & concessioni subscripserint. Iisdem quoque non consulentibus, nulli non subdito bellum inferre, aut ad inferendum „ fœdus quoddam inire. Testamenta defunctorum Curialium libera sinere. Portoria nova nulla inducere, nec veter augere. Principi Potentatuive tributum de Clericis sine „ ratione nullum concedere. Arcium Custodes jurejurando vadimoniisque adigere de „ iis vacante Sede Collegio reposcenti tradendis; Eas quæ essent momenti majoris, solis „ Clericis, qui tamen suæ cognationis non essent committere. Eumdem vero & Arcis Custodem, & Præsidem Civitatis non facere. Præsidibus Provincia decedentibus „ Administrationum onmium Judices dare. Ducem Ecclesiastici exercitus ex suo genere „ non constituere. Nil ex diplomatibus factum dicere ex Fratrum consilio quod revera „ consulentibus eis Decretum non esset. Demum primo quoque mensium Consistorio „ imperare has leges ad innovandam memoriam, ex scripto recitari. Additum est: ut „ bis quotannis, per Kalendas Decembres Majasque, Patres seorsim a Pontifice convenientes cognoscerent inter se, an servatæ illæ judicarentur. Id si minus factum intelligerent, charitate quæ filiis in parentes est debita, usque ad tertia rememorationis „ officia transgressionis & perjurii illum monerent, ad servandumque precarentur. Has „ Leges cum ante Cardinalis, jamque Pontifex factus, subscriptionibus duabus jurejurando votoque firmasset, delere nihilominus paulo post aggressus est, aliena magis instigatione, quam suo proposito. Erant inter ministros ejus domesticos Præsules duo Cardinalatum magnopere ambientes, *Stephanus* Ecclesiæ Mediolanensis Antistes, & *Theodorus* Tarvisinæ Episcopus: qui videntes desideria sua his Legibus impediri, quod „ numerus Cardinalium justo major nonnisi longa expectatione rediturus ad legitimum „ videretur, simulato in Pontificem affectu, agere cum eo de his abrogandis cœperunt, „ indignum ajentes, Vicariam Christi potestatem humanis conditionibus subdi: ipsumque non tam sui arbitrii, quam alienæ moderationi ministrum videri: quærendam „ libertatem esse, idque agendum, ut auctoritatem Ecclesiæ apud se, non apud Cardinales esse omnes agnoscerent. Tarvisinus summi ingenii vir, summæque doctrinæ „ qui multos jam annos ad tribunal Rotæ exercuisset judicia, fidemque veritatis haberet, facile insinuationibus hisce rem *Paulo* persuadet, cum Literis non multum imbuto, tum sui Juris admodum retinenti. Itaque ex amborum sententia novæ quæ-

Pauli II. inconstantia, Juramenti violatio, & violentia.

„ dam

„ dam Leges quasi ex persona Patrum scribuntur, quarum erat obtentus, quod priores „ illæ cognoscerentur inutiles. Induxisse eos has novas, quibus tantum obnoxium esse „ Pontificem vellent. Libellum quoque, in quo erant digestæ, sigillatim cuique ad „ secundam subscriptionem offerre cœperunt, imperio sius totam rem jam contendentes. „ Inventi inter eos nonnulli sunt qui gratiæ magis quam animæ obsecuti, manus sta- „ tim requirentibus dederint. Qui vero & jurisjurandi magnitudinem, & voti sanius ex- „ pendebant, sanctumque Ecclesiæ ministerium cupiebant, eam inconstantiam a Ponti- „ fice deprecabantur, nec dicto erant audientes: Pudendam rem ajentes, earum Legum „ damnatores eos mutatoresque videri, quarum nuper summo consensu constitutarum vix „ dum essent atramenta siccata. Quo loco commotiore jam animo ille factus, atque ad „ pervincendum firmato, agere in dies severius cum Patribus cœpit, nunc pollicitus mul- „ ta, nunc vexans, nunc lacerans maledictis, nunc etiam liberius minitans; nec ullum „ erat tentandæ mentis tormentum, quod ad oppugnandum horis omnibus non adhi- „ beret. Nicænum Cardinalem primæ sententiæ Patrem, fatigatum diu intra cubicu- „ lum, moxque insuperatum egredientem, manu intus retraxit foribusque occlusis, eo „ angustiarum aduxit, ut Anathema illum pronunciaret, si non statim subscriberet. Quin „ & poscentibus quibusdam ut perlegendi semel libelli ante acciperent potestatem, gra- „ vate admodum indulgebat, manu nonnumquam inter subscribendum Scripturam con- „ tegens totam, ne scriptorum vanitas appareret, quæ callidi artificis formata ingenio, „ plena erant verborum effugiis. His atque hujusmodi molestiarum assiduis machinis de- „ bilitati Patres, tandem cesserunt, atque ad unum omnes non sine gemitu subscripse- „ re, *Joanne Carvaial* tantum excepto, qui Portuensis Ecclesiæ Antistes, annosque „ jam septuaginta natus juvenem se non fecisse meminerat, ut ulla de causa mutaret „ sententiam, id jam ætatis non commissurum respondit. Hæc *Jacobus Cardinalis Papiensis*, lib. secundo Commentariorum. Porro hæc violentia Cardinalibus illata, Legumque optimarum abrogatio, maximam dedecoris labem *Pauli secundi* nomini inussit. Lege liberrimam Cardinalis *Papiensis* Epistolam ad ipsum ea de re datam 181.

Pauli secundi pro Christiana Republica sollicitudo.

II. Mox ut coronatus est, ad Christianæ Religionis contra Turcas defensionem curas omnes intendit, tres primos ex Cardinalibus delegit, qui ea de re cum Principum Italorum Oratoribus conferrent: vectigal ingens, quod ex alumine colligebatur, belli sacri sumptibus consecravit. *Eversi* Comitis *Anguillarii* filios tyrannidis patris successores, immissis in eos copiis oppressit, & ditionibus exuit. *Georgium* Bohemiæ Regem Hussitam, & catholicorum persecutorem damnavit, sententiaque lata exauctoravit, anno 1466. Romanam Curiam a Simoniaca labe purgavit. Abbreviatorum sustulit Ordinem, quorum unus erat *B. Platina*, qui ob muneris ac lucri jacturam iratus, cum ipsi, Collegisque aditus ad Pontificem interclusus esset, insolentem ad eum scripsit Epistolam his verbis: „ Si tibi licuit indicta causa spoliare nos emptione nostra justa & legitima, de- „ bet & nobis licere conqueri illatam injuriam inustamque ignominiam. Rejecti a Te „ ac tam insigni contumelia affecti, dilabemur passim ad Reges, ad Principes, eosque „ adhortabimur, ut Tibi Concilium indicant, in quo potissimum rationem reddere cogaris, „ cur nos legitima possessione spoliaveris. Ideo in carcerem conjectus est, quem & alia postmodum occasione, ob leves de conjuratione suspiciones *Paulus* vexavit, eique & aliis Viris Clarissimis, communione studiorum cum ipso conjunctis, Hæreseos crimen impegit, quod de Deo & Animarum immortalitate, ut Philosophis, Theologisque mox est, disseruissent ac disputassent. Sed ab iis criminibus *Platina* se purgavit, & a Sixto IV. Pauli Successore in pretio habitus, Vaticanæ Bibliothecæ præfectus est. Pacem inter Polonos & Cruciferos Prussiæ Equites conciliavit. Italiæ quoque Principibus concordiam imperavit. *Joanni* Cardinali Attrebatensi Legationem Apostolicam in Galliis commisit, ut Pragmaticæ Sanctionis abrogationem, a *Ludovico* XI. decretam, in Supremi Senatus Parisiensis tabulas referri curaret, quod impetrare non potuit, repugnante *Joanne a S. Romano* Regio Cognitore, & intercedente Academia. Rubris capitiis Cardinales ornavit *Paulus Secundus* quibus soli Pontifices Romani antea utebantur; pannoque ejusdem coloris equos ipsorum stratos esse jussit, dum equitabant, ut *Jacobus* Cardinalis Papiensis, & *Platina* testantur. Gemmis admodum delectatus, conquisitis undique pretiosissimis.

Cardinalium ornatus.

simis. Mitram quæ tribus instructa Coronis Regnum appellatur, atque a Pontificibus multis ante sæculis gestari desierat, sibi paravit, qua ornatus tamquam alter *Aaron*, in publicum forma humana augustiore prodibat. *Fridericum* Imperatorem, quem voti Religio ad Apostolorum limina adduxerat, magnificentissime suscepit. Gubernatores locorum Ditionis Ecclesiasticæ munera accipere prohibuit, Constitutione quæ incipit: *Munera*, data 15. Kalendas Aprilis, anno 1466. Jubilæi celebritatem ad annum 25. revocavit Diplomate quod incipit, *Ineffabilis Providentia*, dato 13. Kalendas Maii anno 1470. Bona Ecclesiastica alienari, aut ultra triennium locari vetuit, Diplomate *Ambitiosæ*, dato Kalendas Martii, anno 1467. Editæ sunt in Bullario Romano. Noctes totas usque in primam lucem vigilabat, diebus tantum Senatus exceptis. Audientiam vix concedebat ante noctem: unde perpetim vigilare cogebantur, quibus erat in Curia negotium. Numismata sua imagine signata, fundamentis ædificiorum, quæ magnifica erexit, parietibusque admiscebat, & Titulus operibus jubebat incidi, gloriam & nominis immortalitatem hisce rebus quærens, quibus prisci Cæsares, non Sancti Pontifices gloriabantur. Bachanalium pompam, ludosque, quod indignissimum Pontifice jure meritoque visum est, auxit. Quibus de rebus ipsum libere monuit *Jacobus* Cardinalis *Papiensis*, Epistola 281. *Ignosce* (*inquit*) *Paule; veram laudem ista non habent. Sacerdotalis non putantur officii. Vanitas est his intendisse. Sapiens nemo numismata, & titulos, & lasciva plebis delinimenta probavit. Peccatum etenim continent. Videntes ea audientesque posteri, sectatorem quemdam inanis gloriæ Te conjicient; Ita, quod minime quæris, ignominiam pro laude invenis.* Gloria nostra hæc est (*ait Apostolus*) testimonium conscientiæ. *Quære ergo ut conscientia tua satisfaciat Deo, & in illum respiciat. Parabis Tibi gloriam permansuram, quam nunc quærens non invenis. Opera autem æternitatis in Pontifice sunt: Vitam immaculatam præstare, lapsam Ecclesiæ Disciplinam erigere, restituendæ libertati Clericorum intendere; sic justitiæ cultorem esse, ut tamen misericordiæ sit recordatio: In bonis causis intrepidum se præstare, non vultus, non minas Potentum timere; potiorem vita conscientiam ducere, ad publicam gregis salutem oculos semper intendere: Nihil suum credere, quod Christi non sit: Meditari jugiter de miseris Christianis, qui proximi Infidelibus sunt, præsidia his mittere: incitare Principes ad capessenda pro fide arma; ducatum, si opus sit, illis præstare; Thesauros in piam hanc causam effundere, parcitate non impediri: Missione Legatorum, profectione etiam propria, si expediat, pacare Regna: Nullibi ob causam privatam dissensiones optare. Conari ut Ministerium Sedis ubique sit salutare. Domi quoque bene compositum esse, non iracundum, non impatientem, non male de Ministris qui probati jam sunt, æstimare. Partiri noctem & diem ad opus vicissim & quietem, naturam non invertere: Velle ut suo potius incommodo omnium consulatur commodis, quam ut unius quies aliorum paretur inquietudine, meminisse Gregoriani verbi, quod Literæ Apostolicæ præferunt:* Servus servorum Dei. *Si quando a curis vacet, lectionem sacram assumere, identidem scribere, colligere quæ memoratu sunt digna, laborare ad præsentem pariter & futuram utilitatem. His titulis, & numismatibus, & ludis, & epulis paratur solida & perennis gloria. Illa sæcularia, ut inania sunt, ita evanescunt quamprimum, nec fructum acceptabilem habent.* Qui gloriatur, *inquit Jeremias*, in Domino glorietur. *Et Apostolus Paulus:* „ Mihi absit gloriari, nisi „ in Cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego „ mundo. *Hos audi, Paule, & in quærenda laude ante oculos pone. Suadebunt saniora quam vana Gentilitas.* Quantum avidus gloriæ, tam pecuniæ liberalis erat. Omnem simoniacam licitationem ac pravitatem perinde atque pestiferum morbum oderat. Indulgentias etiam ipsas temporum necessitate concessas quoniam lucrariæ viderentur, magna ex parte abrogavit: Gratias expectativas ex quibus grandes Thesauri conflarentur, inhibuit, teste *Francisco Philelpho* lib. 35. Epist. 1. ad *Sixtum* IV. In Virginum Pauperum dotem, viduarum solatium, pauperum quorumvis levamen, Templorum ornamenta, Venetorum contra Turcas subsidia, opes profundebat, ut idem Auctor & *Platina* ipsi alias iniquior, testantur. Ob verbositatem, vanosque sermones, & quod Astrologiæ Judiciariæ credere videretur, a *Jacobo* Cardinali *Papiensi* vituperatus est Epistola 156. ad Rothomagensem, & Avenionensem Cardinales. Ut auditu difficilis; sic exo-

Marginal notes: Jubilæum. — Pauli secundi mores. — Jacobi Cardinalis Papiensis libera ad Paulum secundum admonitio. — 2.Cor. 11. 18.

exoratu plerumque durus fuit, sed qui deinde præstaret longe plura quam aut vultu, aut oratione polliceretur. Justitiæ clementiæque laudem promeritus est. Monstra domi non aluit, nullam in familia insolentiam passus. Obiit ex apoplexia, cujus causa fuisse credita est peponum, pisciumque, cum aquæ frigidæ potu, ad cœnam comestio, 17. Kalendas Augusti anno ætatis 54. Pontificatus 7. Christi 1471.

III. Selectos variis Promotionibus creavit Cardinales, *Thomam Bourcherium*, Oxoniensis Academiæ Doctorem Theologum, Archiepiscopum Cantuariensem: *Stephanum de Varada*, Hungarum, Colocensem Archipræsulem: *Oliverium Carafa*, Nobilem Neapolitanum, suæ Urbis Archiepiscopum, qui gravissimis pro Ecclesia Legationibus sub *Sixti* IV. Pontificatu functus est, & pluribus *Jacobi* Cardinalis *Papiensis* Epistolis commendatur: *Marcum Barbum*, Patritium Venetum, patruelem suum, Vicentinum Episcopum, quem & Aquilejensi Patriarchatu postmodum auxit. *Joannem Balue*, Gallum, obscuro quidem loco natum, sed qui ingenio, sagacitate, industria, astutia, viam sibi ad majores Dignitates aperuit, ex Ærarii Quæstore Beccensem Abbatem Commendatarium, deinde & Fiscanensem, *Ludovico* XI. Regi Christianissimo ab Eleemosynis; Ebroicensem primo, tum Andegavensem Episcopum, fortunæ ludibrium, de quo alias plura dicemus: *Amicum Agnifilum*, Italum, patria Aquilanum, ex Juris Pontificii Professore in Academia Bononiensi, suæ civitatis Episcopum: *Franciscum de Ruvera*, Savonensem, Ordinis FF. Minorum Ministrum Generalem, qui fuit Summus Pontifex Sixtus IV. *Theodorum Palæologum*, Marchionis Montisferrati filium, qui ad Imperatoriam Palæologorum Domum referebat originem: *Baptistam Zenonem*, Patritium Venetum, ex sorore Nepotem, Vicentinum Episcopum: *Joannem Michaelium*, Nepotem alterum, Protonotarium Apostolicum, qui deinde Veronensi, Patavinæ, Albanensi, Prænestinæ, Portuensi Ecclesiis successive præfuit, Patriarchatu etiam Constantinopolitano auctum, magni ingenii virum, doctrinæ & pietatis cultorem a Cardinali Papiensi, aliisque hujus ætatis Scriptoribus impense commendatum. Præclara erat illa *Pauli* II. sententia; *In rebus aliis hominem esse posse, in Ecclesiarum Rectoribus creandis Angelum, in Collegio augendo Deum, Pontificem esse oportere. Qui in altero peccet, impium, qui in altero dæmonem esse existimandum. In illo unam Ecclesiarum prostitui, ac viro alieno conjungi; in hoc Ecclesias universas periclitari, tum ob ea quæ quotidie per Senatum decernuntur, tum ob ipsos Dei Vicarios, qui a Senatu creari consueverunt: Quamobrem altera hac culpa non unum tantum, sed plures simul pessundari, perdique Pontificatus.* Ita refert *Ægidius* Cardinalis *Viterbiensis* in Historia MS.

Pauli secundi Cardinales.

Præclara Pauli secundi Sententia.

SCHOLION.

Ad hunc Articulum, pag. 77. Editionis primæ, Religiosi Censores hanc notam apposuerunt: *Multa mala dicit de Paulo* II. *quia non servavit juramenta*, pag. 81. *Bacchanalia auxit*, pag. 83. *Verbosus, Astrologiæ nimis credens.*

R. Quæ de Paulo II. scripsi, a coævis Scriptoribus memoriæ prodita sunt, & ex Jacobi Cardinalis Papiensis Literis & Commentariis hausta; Pactiones juratas in Conclavi *Paulum* II. dissolvisse; gravissime a Cardinali Papiensi monitum, ut vota nuncupata servaret. Cardinales, partim blanditiis, partim terrore compulisse, ut Legum juratarum dissolutioni consentirent; Joannem Carvaialem, Cardinalem Hispanum, morum sanctimonia illustrem, summa constantia hanc turpitudinem esse deprecatum; dissolvendi voti Consultores divina ultione percussos, ex Cardinali Papiensi pariter refert Odoricus Raynaldus ad annum 1464. Num. 58. 59. 60. 61. Cæterum ut *Pauli* II. vitia non taceo, sed obiter perstringo ex Jacobo Cardinali Papiensi integerrimo Scriptore, sic nihil eorum prætermitto, quæ ad Summi Pontificis istius commendationem vel ab ipso Jacobo Papiensi, vel ab aliis, & maxime ab Ægidio Cardinali Viterbiensi commemorata sunt. Historiæ leges secutus sum. Votum a se nuncupatum in Conclavi ante & post acceptum Pontificatum, pactiones juramento firmatas violasse Paulum II. certum est. Nescio an id excusari velint aut sileri Religiosi Censores. Sileri vetant Historiæ leges, excusari prohibet Lex divina. Suam ea de re sententiam libere scripsit

Jacobus Cardinalis Papiensis Epistola 421. ad Cardinalem Theanensem : *Quamdiu* (inquit) *Paulus in eodem jurejurando mansit ac voto successum præbuit Deus : mox ut violavit, uno judicio æstimationis & vitæ est facta jactura. Clamat Propheta*, Reddite *vota vestra Domino Deo vestro, terribili & ei, qui aufert spiritum Pauli, eique non modo vocem, sed ne testem quidem interitus in morte miserrima liquit*. Hæc ille, Jacobi Cardinalis Papiensis Literæ cum ejus Commentariis editæ sunt ; nec a Sede Apostolica improbatæ. Quæ de Paulo II. scribit, res gestæ sunt, mera facta, quorum testis fuit occulatus.

Nota.

CUM Paulus II. inter multa commendatione digna, alia admiscuerit quæ illius ætatis Scriptores improbarunt, nec valde laudandum, nec vituperandum dixit Spondanus ad an. 1411. Monitum tamen hic volo Lectorem fidem Platinæ non præstandam gesta hujus Pontificis describenti . Cum ob patria crimina hic Auctor post diuturnum carcerem variis tormentis fuerit excruciatus, libidine se ulciscendi abreptus Pauli famam denigrare non cessavit : quod tamen falsitatem præseferre ex eo satis dignoscitur , quod Cardinalis Papiensis huic Pontifici liberrime alia objecit, unde si vera fuissent quæ scripsit Platina, & hæc exprobrare non desiisset. Multo magis cavendum a putido hæreticorum commento, quod Plesseus Mornæus in suo mysterio iniquitatis sibi adoptavit, hunc nempe Pontificem in actu venereo a Diabolo strangulatum obiisse. Non solum falsitatis tam enormis altum est silentium apud omnes , qui hujus Pontificis gesta scripsere, & apud ipsum Platinam eidem infensissimum, sed ipsius mortis causam describens Franciscus Philelphus in Epistola, quam ad Sixtum IV. Pauli successorem dedit, ita ait: *Ex hujusmodi exculentorum, peponum nempe, pisciumque cum potu aquæ frigidæ, mala , & turbulenta concoctione variis surgentibus Flatibus, cum ii meatus, per quos fit respiratio , illico sunt obstructi , tum mors continuo nervorumque omnium contractio consecuta . Sed ii qui aut hujusmodi causas naturæ ignorant, aut sunt animi livore, atque odio in sanctissimum Patrem illum exulcerati, alii inscitia, alii malevolentia novas fabulas per Italiam dispergunt.*

ARTICULUS IX.

DE SIXTO IV.

I. PAULO II. unanimi Cardinalium omnium electione suffectus est *Franciscus de Ruvera*, alias *Roboreus*, Sancti Petri ad Vincula Presbyter Cardinalis , ex Ordine FF. Minorum assumptus , annum agens ætatis 57. qui sibi nomen sumpsit , *Sixtus* IV. Prima ipsi cura fuit de *Mahomete* Turcarum Tyranno a Christianorum finibus propulsando. Quamobrem Legatos misit ad Principes, qui pacem inter ipsos componere, eosque ad communem Religionis hostem expugnandum hortari satageret. *Marco* Tituli S. Marci Cardinali Germanicam Legationem commisit, ut pacem inter Hungarum & Polonum de Bohemiæ Sceptro certantes conciliaret : *Bessarioni* Cardinali Nicæno Gallicam, *Roderigo Borgiæ* Hispanicam : *Oliverio Carafæ* Neapolitano Cardinali , Classis Maritimæ Legationem & Præfecturam. Hanc porro sacra prece lustravit Festo die Corporis Christi anno 1472. Ea Expeditione Attalia Pamphiliæ urbe conatu impugnata . *Smyrna* Joniæ civitas opulenta a Classe Pontificia expugnata est. Eodem anno *Ludovicus* XI. Rex Christianissimus *Theobaldum Luxemburgium* Cenomanensem Episcopum, ex Ordine Cisterciensi assumptum, ad *Sixtum* IV. Oratorem misit . Is Regis nomine Concilium Lugduni celebrari petit , cujus opera & auctoritate pax inter Christianos Principes sanciretur , & communia subsidia contra Turcas decernerentur : Rogavit ut *Carolus Borbonius* Lugdunensis Archiepiscopus in Cardinalium cœtum cooptaretur : Gallorum nemo invito vel inscio Rege ad eam promoveretur Dignitatem. Ut Ecclesiis Gallicanis Viri ejus Majestati grati præficerentur : Minorum Beneficiorum collatio saltem alternis mensibus

Expeditio sacra adversus Turcas.

Ludovici XI. Regis Christianissimi postulata.

ſibus penes Epiſcopos eſſet ; Vacantium taxæ Conſtantienſis Concilii Legibus congruerent: prima cauſarum cognitio ad Curiam non traheretur : Clero Gallicano nova non imperaretur contributio : Leges quædam Sanctionem Pragmaticam ſpectantes ad trium Regni Ordinum petitionem explicarentur ac temperarentur . Concilium intempeſtive poſtulari Pontifex reſpondit; quippe rem eſſe quæ tempore indigeret , ac multis eſſet obnoxia difficultatibus , cum præſens eſſet Chriſtianæ rei diſcrimen, imminentibus graſſantibuſque Turcis. Regem Chriſtianiſſimum rem facturum ſua Majeſtate dignam ſi alios Principes æmulatus, ferret opem Religioni ſubſidiaque in Regno ſuo tum a Clericis , cum a Fidelibus reliquis conferri juberet: Ipſum Apoſtolicam benignitatem in aliis probaturum. Hæc ex Libro Expeditionum *Sixti* IV. refert *Bzovius* noſter num. 12. Gallis re vera favit, promulgata Conſtitutione, quæ incipit ; *Ad Univerſalis Eccleſiæ regimen*: qua Ordinariis hujus Regni ad conferenda Beneficia ſex menſes conceſſit : Cauſarum Beneficialium primam cognitionem judiciumque in partibus permiſit , in iiſque ante finitivam Sententiam appellari prohibuit: Annatarum ſolutionem ſecundum veram æſtimationem fructuum Eccleſiæ ſeu Monaſterii , ad quæ promotus quis eſſet, moderatus eſt . Habetur lib. Extravagantium Communium Tit. I. *De Tregua & Pace*. Sacramenta Fidei, quæ Bohemi præſtiterant *Wladislao* Poloniæ Regis filio, reſcidit, quod Bohemicum Regnum ad *Mathiam* Hungariæ Regem pertineret, qui Sedis Apoſtolicæ conſilio ſacrum bellum ad reſtituendam religionem in ea regione collapſam ſuſceperat . Bohemos, Sileſios, Moravoſque *Wladislao* faventes, intentato Anathemate, *Mathiæ* Regi obſequi juſſit . *Sixti* Diplomata his de rebus edita exhibet *Odoricus Raynaldus*, ad annum 1472. num. 32. & 33. Cum Eccleſiæ diſpendio *Leonardi Ruverii* Nepotis ſui rebus conſuluit *Sixtus*, cui ut *Ferdinandi* Siciliæ Regis filiam collocaret , Soranum Ducatum, quem *Pius* II. Eccleſiaſticæ Ditioni adjunxerat, ipſi reddidit, & condonavit Regni cenſum , tam qui debebatur , quam qui vivo illo poterat in futurum deberi ; ut narrat *Jacobus* Cardinalis Papienſis Epiſtola 439. Eodem in propinquos affectu *Hieronymum Riarium* Nepotem alterum, cui Eccleſiaſtici Exercitus Supremum Imperium contulerat , Imolæ & Forolivii Toparchia donavit. *Joanni* ex ſorore Nepoti filiam Urbinatis Comitis, quem titulo Ducis auxit, deſpondit, eumdemque Nepotem Senogalliæ & Mundani Dominum creavit, pernicioſo exemplo ex ſpoliis Eccleſiæ ſuos ditans. In quoſdam Ordinis FF. Carmelitarum Profeſſores , qui impie aſſeruerant , non eſſe hæreticum & a veritate Fidei alienum Dæmonum expectare reſponſa , quæſtionem haberi juſſit a Vicario Epiſcopi Bononienſis, ad quem datæ ea de re Literæ extant poſt Directorium Inquiſitorum *Nicolai Eymerici* pag. 82. *Alphonſum Bolanum* Ordinis Minorum Profeſſorem Apoſtolica Auctoritate inſtruxit ad religionem in Canariis Inſulis , & Africæ, Aſiæque oris maritimis, propagandam: quod cum incredibili fructu præſtaret , Pontifex conceſſit ut ſexdecim ſocios ejuſdem Ordinis, e quatuor Hiſpaniæ Provinciis in laborum ſocietatem aſſumeret , quamvis petita a Præſulibus facultas negaretur . Eccleſiam Avenionenſem Archiepiſcopali Dignitate auxit, illique Cavallicenſem, Carpenctoratenſem, & Vaſionenſem Epiſcopos , ab Arelatenſis Archipræſulis abſolutos Imperio ; Suffraganeos addidit Diplomate dato 11. Kalendas Decembris anno 1475. Ad Deiparæ Virginis opem contra Turcas implorandam, Feſtum Viſitationis ejuſdem cum Officio proprio, quod ipſe conſcripſit , & Octava , toto orbe Chriſtiano celebrari juſſit , profuſis ad fidelium pietatem excitandam Indulgentiis. Omnibus immaculatam Virginis Deiparæ Conceptionem devote celebraturis , & qui Officium a Magiſtro *Leonardo de Nogarolis* Clerico Veronenſi compoſitum recitarent , vel Horis Canonicis aut Miſſæ intereſſent , in Feſto ejuſdem Conceptionis & per octavas, eaſdem Indulgentias conceſſit, quæ celebrantibus Officium & Miſſam, vel devote frequentantibus, in Solemnitate & per Octavas Corporis Chriſti, ab *Urbano* IV. *Clemente* V. & *Martino* V. conceſſæ fuerunt . Ea de re extat Conſtitutio , *Cum præ excelſa* ; Lib. III. Extravagantium Communium , Tit. *De Reliquiis & Veneratione Sanctorum*.

Sixti Conſtitutio Gallis favens.

Sixtus Quartus pernicioſo exemplo ex Eccleſiæ ſpoliis Nepotes ſuos ditat.

Sixti ſtudium pro fide propaganda.

Avenionenſem Eccleſiam Metropolitica Dignitate ornat.

Deiparæ Virginis cultum auget.

Immaculata illius Conceptionis celebritas & Officium.

II. Pazzorum Florentinam familiam in Mediceorum odium fovit *Sixtus* IV. quibus nonnullis de cauſis temporalem Eccleſiæ Romanæ Statum , Nepotiſque ſui *Hieronymi Riarii* commoda ſpectantibus, eorumque cauſa toti civitati ab eorum nutu penden-

Conjuratio in Mediceos. ti infensus erat. Tetra conjuratio in Mediceos facta anno 1478. pene ipsos oppressit. Sexto Kalendas Majas, in Ecclesia *S. Reparatæ*, inter Missarum Solemnia, conjurati *Julianum Mediceum* confoderunt: *Laurentii* natu majoris jugulum ferro petiere. Is levi vulnere saucius, in Sacrarium confugit, & Æditnis portas æreas occludentibus evasit. Conjurati plerique omnes capti, & supplicio affecti. Quos inter *Franciscus Salviatus* Pisanus Archiepiscopus laqueo suffocatus. Cardinalis Legatus honesta custodia detentus est, donec ejus innocentia comperta fuit.

Sixti bellum in Florentinos. *Sixtus*, quem hujus in Mediceos conjurationis participem fuisse tradunt *Angelus Politianus*, *Michael Brutus* Lib. VI. Historiæ Florentinæ, *Machiavellus* Lib. VIII. *Volaterranus* Lib. V. Geographiæ & Lib. XX. Anthropologiæ, *Stephanus Infissura*, in Chronico, & *Onuphrius Panvinus* in Vita ejusdem Pontificis; gravissimum Florentinis, Sacris omnibus interdictis, bellum intulit. *Ferdinandus* Rex Neapolitanus, & Senenses, a Pontificiis partibus contra Florentinos steterunt: Florentini Regem Christianissimum, Venetos, Mediolanensium, Mantuanorum, & Ferrariensium Principes fautores habuere.

Gallicanorum Præsulum Conventus. Culpam omnem in Pontificem rejecere, cujus auctoritate conjurati coivissent, ab ipso ad Synodum provocavere; Sacerdotibus Etruscis jussere ut nihilominus Sacris operarentur. *Ludovicus* XI. Rex Francorum, indicto Aureliæ Præsulum procerumque Conventu, de Pragmaticæ restitutione & Annatis abrogandis deliberari permisit, quo Romanam Curiam terreret.

Ludovici XI. Christianissimi Regis Oratores ad Sixtum IV. Tum oratores misit ad *Sixtum*, qui Majestatis suæ nomine Sacra Florentinis restitui, Conjuratos plecti, vel Concilium Generale convocari postularent: Nisi Pontifex annueret, eodem nomine protestarentur, Regem cum aliis Principibus convocaturum Concilium, ad remedia malis Ecclesiam prementibus quærenda. Omnibus denique ac singulis Beneficia Ecclesiastica in Galliis habentibus, & Romæ tunc degentibus, jussit ut ad ea quamprimum redirent, alioqui fructibus privarentur. De hac Legatione, & de commotione Romanæ Curiæ ad ejus famam, legatur *Jacobi* Cardinalis Papiensis Epistola 677. ad *Sixtum* IV. data XVI. Julii 1478.

Quomodo se gessit erga Regem Christianissimum Sixtus IV. Regis Oratoribus optimo consilio respondit Pontifex: Si Rex Christianissimus, justi & æqui amantissimus, observantissimus Ecclesiasticæ libertatis & totius Religionis Orthodoxæ, ut audivit *Laurentii Medicei* querelas, ita aliquem pro Pontifice respondente audivisset, numquam ejusmodi Legationem missurum fuisse: de consilio & assensu Cardinalium latas in Florentinos Censuras, indictumque bellum, quod si Regi perspectum fuisset, ea non dedisset suis Oratoribus Mandata. Non consuevisse Christianissimum Regem facile se committere judicio Dei, & pœnis quas Lex divina decernit in eos qui Summi Sacerdotis imperio restiterint. Decere ut Rex *Carolum Magnum imitetur*, cujus præclara illa verba sunt: *In memoriam B. Petri Apostoli honoremus Sanctam Romanam Ecclesiam, & Apostolicam Sedem, ut quæ nobis Sacerdotalis Mater est dignitatis, esse debeat Ecclesiasticæ Magistra rationis. Quare servanda est cum omni mansuetudine humilitas, & licet vix ferendum ab illa Sancta Sede imponatur jugum, tamen feramus, & pia devotione toleremus.* Pontificem nullum jugum Regi imponere, & si quod imponit *Laurentio Mediceo*, quem Cognatum vocat, suave illud esse, leve & medicinale. Quamvis Summus Pontifex de Judiciis suis nemini rationem reddere teneatur; nihilominus de singulis querelarum capitibus se rationem redditurum ejus Majestati per Nuntium ad eam mittendum, ut nunc reddit ejus Oratoribus vivæ vocis oraculo; exemplo *Leonis IV.* qui ad *Ludovicum Pium* scribebat: *Nos si incompetenter aliquid egimus, & in subditis justæ legis tramitem non servavimus, Vestro ac Missorum vestrorum cuncta volumus emendari judicio.* Si concilium Generale facile congregari posset, nihil fore Pontifici hac in causa conducibilius, cum non Reges, sed Pontifex solus Concilio Generali præesse possit, tamquam universali Ecclesiæ caput. Præterea Concilii Patres libertatem Ecclesiasticam & jus fori servaturos atque defensuros quod nec ipse Romanus Pontifex tollere Sacerdotibus potest; neminemque futurum qui *Laurentii Medicei* facinus non improbet, qui Archiepiscopum Ecclesiæ servandum Judicio e medio sustulit: sed Concilii congregationem tempore & multa deliberatione indigere; fieri non posse Imperatore & aliis Regibus inconsultis. Tribus de causis Concilia celebrari solita, propter extirpationem hæresum, propter pacificationem Principum, & propter reformationem morum. Hæreses per Dei gratiam novas

vas non grassari, quibus extirpandis necessaria sit Synodus, incertum esse an pax inter Principes ea via conciliari possit. Quamobrem satius visum esse Pontifici, qui de celebrando Concilio in ipsis Pontificatus exordiis cogitabat, id in tempus magis opportunum differre. Mirum videri quod Rex Pragmaticæ Sanctionis restitutionem meditaretur; Hac in re agi de ejus honore & conscientia: Si enim justa erat, cur eam abrogavit? Si injusta, cur eam repetit? Quod Regia Majestas vocationem Prælatorum sibi arroget ad ferendum de Viris Ecclesiasticis Judicium, esse contra dispositionem divini Juris & humani. Quod denique ejus Majestatis Prælatos in Curia degentes revocare velit, id nihil aliud esse quam a Summo Pontifice alienari velle. Si hæc attendisset Rex Christianissimus, suasurum potius *Laurentio Mediceo*, ut veniam criminis a Christi Vicario postulet, quam suis Oratoribus ista commissurum. Hanc responsionem Regis Christianissimi petitionibus datam ex MSS. Vaticanis retulerunt *Bzovius* noster, & *Odoricus Raynaldus* in Annalibus Ecclesiasticis ad annum 1478. Immane bellum a Pontifice & *Ferdinando* Neapolitano Rege in Florentino gestum, *Laurentii Medicei* prudentia finitum est, qui cum hostes Florentinis mœnibus jam imminere conspiceret, saluti publicæ consulens, *Ferdinandum* Regem addiit, pacem ab eo rogavit, impetravit annui census pactione. Pax ingrata Pontifici fuit, qui se neglectum graviter ferebat. Auxiliis tamen destitutus, pacem facere & ipse coactus est. Quamobrem Oratores XII. ad eum missi, qui veniam præteritorum peterent, ac Populum Florentinum communi causa expiarent. Ita referunt *Raphael Volateranus* Lib. 5. *Onuphrius Panvinus* in Vita *Sixti IV.*

Pax Florentina.

III. Fidei puritati conservandæ idem invigilans Pontifex, prædamnatas ab *Alphonso* Toletano Archiepiscopo, de Selectorum Doctorum consilio, *Petri Oxomensis* Salmanticensis Theologi, Hæreticas Propositiones confixit, Constitutione edita Romæ, quinto Idus Augusti, anno 1478. quam Tomo I. Bullarii Romani pag. 430. legere est. Subsidia Rhodiis misit adversus Turcas Insulam obsidentes, quæ *Petri Albussonii* Supremi Equitum S. Joannis Hierosolymitani Magistri bellica virtute servata est, pulsis Infidelibus anno 1480. Cum Turcica Classis in Calabriam invecta Hydruntem expugnasset, ac per Italiam fœde Barbari grassarentur, *Sixtus* curas omnes ad eos propulsandos adhibuit. Solemnes Conventus Romæ celebravit cum Regum ac Principum Christianorum Oratoribus, ut universi contra Religionis hostes conjunctis viribus insurgerent: Fœdus ad bellum sacrum sancitum est, *Ludovico XI.* Rege Christianissimo Interprete: ac sumptuum bellicorum onera, ad suppeditanda Militi stipendia, conflandamque Classem, inter se partiti sunt. Pontifex ad triremes 25. instruendas se obstrinxit. *Ferdinandus* Rex Neapolitanus ad quadraginta ornandas: quinquaginta millia aureorum Hungariæ Regi Sixtus decrevit, *Ferdinandus* centum millia, cæteri Principes taxam eis convenientem, ad bellum contra Turcas gerendum. Omnibus placuit ut Rex Christianissimus eo fœdere comprehensus, ut illius Auctor ac præcipua Columna, pro arbitrio ad communem Religionis defensionem triremes pecuniasque contribueret. Sacri Fœderis tabulas edidit *Odoricus Raynaldus* ad annum 1481. Num. 4. ad imploranda in tanto Christianæ rei discrimine Cœlitum suffragia Octavam Festi omnium Sanctorum Pontifex instituit. Hydruntem a Turcarum tyrannide Christiana Classis vindicavit. Nuntio de *Mahometis Secundi* morte accepto, Turci ex Italia secessere. Eo metu liberati Italiæ Principes, opportuna hac occasione neglecta Turcici Imperii imminuendi, mutuis armis inter se certarunt, *Sixto* Pontifice nunc Venetis adversus Ferrariensem Ducem, & *Ferdinandum* Regem Neapolitanum, ac Florentinos & Insubres fœderatos favente, nunc Principibus adversus Venetos fœderatis. Tot bellorum sumptibus exhaustus Pontifex, non solum vectigalia nova induxit, veteraque auxit, & plures a sacratis hominibus decimas exegit, sed nova Collegia primus omnium Romanorum Pontificum excogitavit, quorum munera venalia essent: ac imprimis *Breviatores Minoris Præsidentiæ* a Pio II. creatos, a *Paulo Secundo* sublatos, restituit: addiditque *Solicitatores*, tum certos *Adstipulatores*, sine quibus nullæ possent confici tabulæ: deinde *Janizzarorum*, *Stradiotarum*, *Mamaluchorum* officia induxit, non minus reipsa gravia Romanæ libertati quam barbaro nominum sono injucunda. Postremo Apostolici Fisci novem Notarios

Petri Oxomensis errores damnati.

Bellum sacrum adversus Turcas promovit Sixtus.

Novorum Officiorum institutio, ac venalitas.

tarios

tarios constituit quibus redditus unius assignavit, qui antea cunctis præerat. Primus etiam vendidit Officia Procuratoris Cameræ, Notariatus Apostolici, Protonotariatus Capitolii, Notariatus Gymnasii, Metiendi salis, & Cameriaratus Urbis. Ita refert *Panvinus* in ejus Vita: quamquam hæc seu temporum necessitati, seu verius proximis aut Ministris ejus tribuenda censeat; maxime cum nemo Pontificum nec animo ad munificentiam propensior, nec in dando hilarior, nec in promovendis hominibus promptior fuisse memoretur. Ejus magnificentiam ædificia, cum sacra, tum profana, seu a fundamentis excitata, seu instaurata, maximo Urbis commodo & ornamento prædicant. De quibus legendi *Onuphrius Panvinus* in ejus Vita, & *Augustinus*, *Oldoinus* in Additionibus ad *Ciaconium*. Inter hæc Pontem ab ejus nomine nuncupatum supra Tyberim erexit, & Bibliothecam Vaticanam construxit, ornavit, advectis ex omni Europa Libris, certosque proventus assignavit, in Custodum & Librariorum stipendia, nec non ad Libros comparandos; eidem Bibliothecæ præfecit *Platinam*, virum eruditum, cujus opera usus est in colligendis veteribus Monumentis Privilegiorum Ecclesiæ Romanæ. Quinque Martyribus Marrochitanis ex Ordine Minorum, *Berardo*, *Petro*, *Othoni*, *Accursio* & *Adjuto*, qui anno Domini 1220. decimo septimo Kalendas Februarii a Tyranno Mahometano trucidati fuerant, sacros honores decrevit die 7. Augusti anno 1481. *B. Bonaventuram* Episcopum, Cardinalem, ac insignem Ecclesiæ Doctorem, in Sanctorum album retulit, 8. Kalendas Maii anno 1482. Sacrum Minimorum Ordinem a *S. Francisco de Paula* institutum confirmavit Constitutione edita sexto Kalendas Junii anno 1474. Item Congregationem Augustinianorum Excalceatorum, a *Baptista Poggio* Genuensi, viro pietatis & doctrinæ laude insigni institutam. FF. Minoribus & Prædicatoribus amplissimas gratias & Privilegia concessit, quæ propterea *Mare Magnum* nuncupata sunt. Continentur Diplomatibus quæ incipiunt his verbis: *Regimen universalis Ecclesiæ*, editis in Bullarii Romani Tom. 1.

Sixti magnificentia.

Bibliotheca Vaticana.

Controversia de Sacris Catharinæ Senensis Virginis stigmatibus sub Sixti IV. Pontificatu excitata.

Controversiam de Sacris Stigmatibus Sanctæ *Catharinæ Senensis* inter FF. Minores & Prædicatores nostros ortam sopire conatus est. Negabant illi *Catharinam* Virginem his divini amoris characteribus fuisse insignitam, id Privilegii uni *S. Francisco* datum propugnantes: Nostri vero cum *Sancta Catharina Senensi* privilegium illud communicatum asserebant, quamvis in ejus corpore sacra Stigmata non ita apparuerint, uti in *S. Francisci* membris. Ipsius Virginis & *Raymundi Capuani* ejus Confessarii, Viri Sanctissimi testimonio nitebantur, in illius Vita Cap. 7. hæc narrantis. Et ipsa quidem Virgo Confessario suo ait: *Noveritis, Pater, quod Stigmata Domini Jesu misericordia sua ego jam in corpore meo porto.* Quo rogante quomodo id factum esset, respondit Christi Sponsa: *Dominum vidi Cruci affixum, super me magno cum lumine descendentem: propter quod ex impetu mentis volentis suo Creatori occurrere, corpusculum coactum est se erigere. Tunc ex sacratissimorum ejus vulnerum cicatricibus quinque in me radios sanguineos vidi descendere, qui ad manus, & pedes & cor mei tendebant corpusculi. Quapropter advertens Mysterium, continuo clamavi: Ita, Domine Deus meus! Non appareant, obsecro, cicatrices in corpore meo exterius. Tunc adhuc me loquente, antequam dicti radii pervenissent ad me, colorem sanguineum mutaverunt in splendidum, & in forma puræ lucis venerunt ad quinque loca corporis mei, manus scilicet, & pedes, & cor.* Secundo, testimonio *S. Antonini* III. P. Chronicorum Tit. 23. Cap. 14. §. 10. hæc ipsa referentis & approbantis. Tertio *Pii Secundi* Pontificis Maximi, qui *Catharinam Senensem* Sacris Fastis adscripsit, ac Officium in ejus Festo celebrandum composuit, in Hymno ad Vesperas ita Divam compellans:

Vulnerum formam miserata Christi,
Exprimis ipsa.

FF. Minores apud Pontificem ex eorum Ordine assumptum ita prævaluerant, ut etiam intentatis Censuris Ecclesiasticis prohibuisset, Sanctæ Virginis imagines cum Stigmatibus pingi. At Decretum suum mitigavit Censurasque sustulit anno 1483. Ea controversia sub *Clementis VIII.* Pontificatu renovata, Pontifex post maturum rei examen coram Sacra Rituum Congregatione institutum anno 1599. utrique parti silentium indixit. Tandem litem finivit *Urbanus VIII.* qui tertiam Lectionem Romano Brevia-

rio

rio suis curis & auctoritate emendato inserendam propria manu conscripsit; & auctoritate Apostolica ex consilio Sacræ Congregationis Rituum approbavit; in qua hæc leguntur; *Hanc gratiam amantissimus Dominus nova gratia cumulavit, ut sentiret dolorem illapsa vi vulnerum, & cruenta signa non apparerent. Quod ita contigisse cum Dei Famula Confessario suo Raymundo retulisset; ut oculis etiam repræsentaretur, radios in imaginibus Beatæ Catharinæ ad dicta quinque loca pertingentes pia Fidelium cura pictis coloribus, expressit.* Quanto ea res totius Senensis civitatis applausu excepta sit; & quam celebri atque magnifico apparatu celebrata die 8. Maii, narrat *Franciscus Boninsignius* Senensis, in Tractatu Italico, quem decimo post anno vulgavit sub hoc Titulo: *Triumphus Stigmatum S. Catherinæ Senensis*. Sed in his diutius immorari non est opus, cum Franciscanos assentiri existimem illustri ac pio Annalium Ecclesiasticorum Continuatori *Henrico Spondano* Appamiarum Episcopo ad annum 1483. Num. 8. scribenti: *Satius longe ipsis esse humilitatem ac paupertatem sui Conditoris imitari, quam hujusmodi disputationibus gratiam Dei restringere velle ad suas æmulationes.*

Eodem anno controversiam alteram de Beatæ Virginis Immaculata Conceptione inter Theologos fervente composuit *Sixtus IV.* Diplomate promulgato Nonis Septembris, quo Assertiones eorum qui affirmare præsumerent, credentes aut propugnantes *Dei Genitricem ab originalis peccati macula in sua Conceptione præservatam fuisse*, propterea *alicujus Hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut hujusmodi Officium Conceptionis celebrantes, seu hujusmodi Sermones audientes alicujus peccati reatum incurrere*, damnavit, ut *falsas, erroneas, & a veritate penitus alienas*: Librosque id continentes quoad hoc reprobavit; sanxitque ut *Prædicatores Verbi Dei, & quicumque alii, cujuscumque status, gradus, aut ordinis ac conditionis fuerint, qui de cætero ausu temerario præsumpserint in Sermonibus ad Populum, seu alias quomodolibet affirmare sic improbatas & damnatas Assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere, vel habere, Excommunicationis Sententiam eo ipso incurrant, a qua ab alio quam a Romano Pontifice, nisi in mortis articulo nequeant Absolutionis Beneficium obtinere.* Simili Censura confixit eos, *Qui ausi fuerint asserere contrariam opinionem, tenentes videlicet, Gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, Hæresis crimen, vel peccatum incurrere mortale, cum nondum sit a Romana Ecclesia, & Apostolica Sede decisum.* *Controversia de Immaculatæ Deiparæ Virginis Conceptione, a Sixto composita.*

IV. Obiit *Sixtus IV.* Idibus Augusti anno Christi 1484. ætatis 71. inchoato, Pontificatus 13. accedente ad podagram animi dolore, quod Veneti jam pene Bello Ferrariensi attriti, pacem ab Italiæ Principibus in ipsos fœderatis, ipso neglecto, immo inscio, obtinuissent. Præter Constitutiones quamplurimas, alia reliquit doctrinæ Monumenta ante Pontificatum edita, nimirum Tractatus de Sanguine Christi; De futuris contingentibus; De Potentia Dei; De Conceptione Deiparæ Virginis; & contra errorem Carmelitæ cujusdam Bononiensis, qui procaciter affirmabat, Deum sua omnipotentia damnatum hominem salvare non posse. Aggressus fuerat longe difficillimum Opus, quo *S. Thomæ & Scoti* doctrinam atque placita conciliare nitebatur. Cardinales octo Promotionibus creavit, *Petrum Riarium* ex sorore Nepotem, Ordinis FF. Minorum Professorem, Tarvisinum Episcopum, de cujus præmaturo obitu legenda est Epistola 548. *Jacobi* Cardinalis Papiensis ad Cardinalem Mantuanum, & Epistola *Celsi Veronensis* ad Cardinalem Julianum *Ruverium*, Nepotem alterum, Carpentoratensem Episcopum, deinde primum Avenionensium Archipræsulem, tum Bononiensem Episcopum & Legatum: *Philippum de Levis*, Gallum, Auxitanum, ac deinde Arelatensem Archiepiscopum: *Stephanum Nardinum* Italum, patria Forojuliensem, Mediolanensem Archiepiscopum: *Anxiam de Podio*, Hispanum, Montis Regalis in Sicilia Archiepiscopum: *Petrum Gundisalvum de Mendoza*, Hispanum, Oxomensem Episcopum, Magnum Castellæ Cancellarium; qui & postea Hispalensis, & Toletanus Archiepiscopus fuit: *Antonium Jacobum Venerium*, patria Recinetensem, Conchensem Episcopum: *Joannem Baptistam Cybo*, Genuensem, filium *Aaronis Cybo* Neapolitani quondam Proregis, Melfitanum Episcopum, qui postea Summus Pontifex fuit *Innocentius VIII.* *Joannem Arcimboldum*, Novariensem Episcopum, postea Mediolanensem Archipræsulem: *Philiber-* *Sixti Quarti Opera.* *Sixti Quarti Cardinales.*

tum

tum *Hugonetum*, Gallum, Matisconensem Episcopum, Juris Utriusque Consultissimum: *Georgium Costam*, Lusitanum, Ulyssiponensem Archiepiscopum: *Carolum Borbonium*, Caroli I. Burgundiæ Ducis Filium Archiepiscopum Lugdunensem: *Petrum Ferrici*, Hispanum, Jurisperitissimum, Tirasonensem in Aragonia Præsulem: *Joannem Baptistam Millinum*, Romanum, Urbinatem Episcopum: *Petrum Fuxensem*, Gallum, Venetensem in Britannia Minori Episcopum: *Christophorum de Ruvere*, Allobrogem, Tarentasiensem Episcopum: *Hieronymum Bassum de Ruvera*, Nepotem, Episcopum Recanetensem; *Georgium Hesler*, Germanum, Protonotarium Apostolicum, *Gabrielem de Verona* Ordinis FF. Minorum Professorem, ex Inquisitore Fidei contra Hussitas Hæreticos in Agriensem primum in Hungaria, deinde Albiensem in Transsylvania Episcopum, *Matthiæ* Hungariæ Regis & Sedis Apostolicæ Legationibus cum laude perfunctum: *Joannem Aragonium*, Ferdinandi Regis Siciliæ Filium: *Raphaelem Riarium*, Savonensem, quem Nepotem adoptaverat: *Dominicum de Ruvera*, Taurinensem, Ecclesiæ S. Petri Canonicum, ac suum Cubicularium, Christophori Cardinalis Tarentasiensis fratrem: *Paulum Fulgosium*, Ducem & Archiepiscopum Genuensem: *Cosmam de Melioratis*, Romanum, ex *Innocentii VII.* Familia cum Ursina conjuncta progenitum, ideoque *De Ursinis* etiam appellatum, Tranensem Archiepiscopum, ex Ordine S. Benedicti assumptum: *Ferricum de Cluniaco*, Burgundum, Juris Utriusque Doctorem, Tornacensem Episcopum: *Joannem Baptistam Sabellum*, Nobilem Romanum: *Joannem Columnam*, Romanum, ex Principe Familia, Reatinum Episcopum: *Joannem de Comitibus*, Nobilem Romanum, Compsanum Archiepiscopum: *Eliam de Bourdeille*, ab Episcopatu Petragoricensi ad Archiepiscopatum Turonensem translatum, Ordinis FF. Minorum quondam Professorem nobilitate generis, vitæ sanctimonia, doctrinæ præstantia, zelo pro defensione Ecclesiasticæ Libertatis, miraculis etiam illustrem qui pro Sanctionis Pragmaticæ abrogatione scripsit: *Joannem Moles a Margaritis*, Hispanum, Regum Castellæ & Aragoniæ Legationibus gloriose functum, eloquentia, doctrina, ac pietate insignem: *Joannem Jacobum Sclafenatum*, Mediolanensem. Parmensem Episcopum: *Joannem Baptistam Ursinum*, Nobilem Romanum, Cameræ Apostolicæ Clericum: *Ascanium Mariam Sfortiam*, Francisci Ducis Mediolanensis filium: *Theobaldum de Lucemburgo*, Cenomanensem Episcopum, ex Ordine Cisterciensi assumptum.

SCHOLION I.

In hoc Articulo, pag. 87. Edit. primæ, Religiosi Censores hanc propositionem notant: *Sixtus Quartus pessimo exemplo suos ditavit, spoliando Ecclesiam.*

R. Historiæ res est ab Odorico Raynaldo minime dissimulata ad annum 1472. Num. 54. *Cum Ecclesiæ dispendio*, inquit, *suos promovet Sixtus.* Num. 59. *Ductus præterea humanis affectionibus Sixtus Hieronymum Riarium, cui Ecclesiastici Exercitus supremum contulerat imperium, Imolæ, & Forolivii toparchia donavit, sed male collatæ Ecclesiæ opes illi ac filiis exitum postea attulere.* Bartholomæum Platinam in MS. Vita Sixti Quarti quæ in Archivis Vaticanis asservatur, & Jacobum Cardinalem Papiensem Epistola 439. ad Angelum Episcopum Tudertinum testes appellat Odoricus Raynaldus. Ad annum denique 1484. n. 24. hæc habet: *Scripsit reliquas ejusdem Pontificis res gestas Raphael Volaterranus in Anthropologia, qui simulandi nescius nonnullos ejusdem Pontificis nævos perstringit, tum ejusdem virtutes in luce collocat. Suorum in primis ipsum fuisse amantissimum, nimisque in eos indulgentem, quorum causa magnam sibi creavit invidiam: Petrum Riarium Franciscani Ordinis Cardinalitia Dignitate donavit; juvenem luxui deditissimum ubi ex mendicitate emersit, quique tabidus, voluptate decessit; Gieronymum autem Forlivii Foricorneliique Principem creasse virum sæviorem ingenio, non sine rei Ecclesiasticæ damno.* Hæc Raynaldus.

SCHOLION II.

Ad eumdem Articulum, pag. 89. Edit. primæ hanc notam apposuerunt Religiosi Censores:

sores: *Citat Machiavellum asserentem Sixtum Quartum fuisse promotorem conjurationis in Mediceos.*

R. Non unum Machiavellum, sed Angelum Politianum, Michaelem Brutum, Raphaelem Volaterranum, Stephanum Infissuram testes hujus facti appello, ad quos accedit & Onuphrius Panvinus. Sed & Odoricus Raynaldus ad annum 1478. Num. 3. scribit: *Passim ab Historicis, etiam Pontificio nomini addictis carpitur Sixtus ut coitionis in Mediceos particeps, quamquam illum patrandi flagitii ratio ultima a conjuratis concepta latuit; sed quod Mediceos, quos sæpius hostes senserat, Reipublicæ Florentinæ gubernaculis depelli percuperet.* Uni Machiavello non credidissem, cui tamen res omnes suo tempore gestas in Historia Florentina scribenti fidem omnem derogandam, quia impia quædam in aliis Operibus scripsit, non est consequens. Historiam Florentinam Machiavelli citat interdum Odoricus Raynaldus ad fidem rerum gestarum faciendam in his quæ ad Florentinam Rempublicam pertinent: Nemoque in Romana Curia inventus est, qui id ipsi vitio verteret.

SCHOLION III.

Ad eumdem articulum, pag. 91. Edit. primæ hanc notam apposuerunt Religiosi Censores: *Sæpe refert illud Caroli Magni, Ut vix ferendum jugum toleremus.*

R. Illud apposite refero eo loci, *Sixti Quarti* gesta recensens, qui Ludovico XI. Christianissimo Regi seu potius ejus Oratoribus respondit: Decere ut Rex Carolum Magnum imitetur: cujus præclara illa verba sunt: *In memoriam Beati Petri Apostoli honoremus sanctam Romanam Ecclesiam, & Apostolicam Sedem, ut quæ nobis Sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat Ecclesiasticæ magistra rationis. Quare servanda est cum omni mansuetudine humilitas; & licet vix ferendum ab illa sancta Sede imponatur jugum, tamen feramus & pia devotione toleremus.* Nunc autem sanctissimus Dominus noster eidem Regiæ Majejestati nullum jugum imponit, & si quod imponit Laurentio, quem suum cognatum appellat, non est importabile; suave est enim jugum Ecclesiæ quando quidem palam est esse medicinale, &c. Sic habet Pontificium Responsum ad Gallicorum Oratorum postulata, ex MS. Vaticano editum ab Odorico Raynaldo ad annum 1478. Num. 20. Pia Sancti Imperatoris verba, & ad observantiam ac submissi animi devotionem erga Sedem Apostolicam promovendam conducibilia, quæ *Sixtus Quartus* Ludovico XI. in memoriam opportune revocavit, quæ Continuatuor Annalium Ecclesiasticorum refert, quod repetam mihi vitio vertunt Religiosi Censores.

Nota.

RE vera non pauci Scriptores Sixtum ex eo culpandum censent, & quod cum Ecclesiæ dispendio genti suæ nimis ditandæ incumberet, & quod conjurationis in Medicæos Principes particeps fuerit. Non illubenter tamen credendum, ut ex Raynaldo narrat Natalis in scholio secundo, Pontificem saltem ignorasse ultimam tetram illam conjurationem, qua 6. Kal. Maii 1478. Julianus Medicæus in Ecclesia S. Reparatæ cæsus fuit, vulneratusque Laurentius, quem in Sacrarium cum confugisset, æneæ portæ a Patre suo ibi positæ a morte præsevarunt.

ARTICULUS X.

DE INNOCENTIO VIII.

Pacta conventa Cardinalium in Conclavi a novo Pontifice juramento confirmata.

I. POST obitum *Sixti* IV. Cardinales in Conclavi congregati quasdam Leges tulerunt, quibus futurum Pontificem obstrictum voluere. Pleræque ad Cardinalitiæ Dignitatis augendam amplitudinem, aliæ ad Christianæ rei defensionem editæ, quas ex MS. Codice *Joannis Burchardi*, Argentinensis Clerici Sacris Cæremoniis Præfecti descripsit *Odoricus Raynaldus* ad annum 1484. Num. 28. & sequentibus. His cum omnes & singuli Cardinales subscripsissent, consentientibus suffragiis elegerunt *Joannem Baptistam Cybo*, ex fami-

Onuph. Panvin. in Vita Innocentii VIII. Leonellus in ejus Oratione Funebri. familia Genuensi, ortum ex Græcia trahente, cujus priscam nobilitatem *Onuphrius Panvinus & Leonellus* Concordiensis explicant, Tituli *Sanctæ Cæciliæ* Presbyterum Cardinalem, qui statim pacta conventa jurejurando confirmavit. Missis ad Principes Legatis, illos ad mutuam pacem, armaque in Turcas convertenda excitavit: ac inito cum S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus & Oratoribus Principum consilio, triremium sexaginta, & viginti navium majoris alvei classem, ad tutanda Italiæ Litora, arcendumque hostem, instruendam decrevit, & sumptuum collationem inter fœderatos Principes æqua & rata portione divisit, ut testantur ejus ad *Ferdinandum* Siciliæ Regem Literæ datæ die 11. Februarii, anno 1485. Alteri *Ferdinando & Elisabethæ* Castellæ Regibus, ad bellum contra Mauros Granatenses gerendum Decimas attribuit, ac Indulgentias proposuit Cruce signatis, aut subsidium ad illam expeditionem conferentibus. *Bellicæ expeditiones. Religionis propagatio.* *Ferdinandum* Neapolitanum Regem Ecclesiæ Jura violantem, & tyrannidem in Sedis Apostolicæ clientes exercentem, bello fregit, & ad rogandam pacem compulit. Ad eum edomandum plurimum valuerunt formidanda *Caroli Octavi* Christianissimi Regis arma, qui ad Regni Neapolitani possessionem suæ Majestati jure debitam ab *Innocentio Octavo* vocabatur. Granatensis Regni expugnatione a *Ferdinando* Hispaniæ Rege, gloriosisque victoriis de Mauris reportatis; propagata in Regno Congitano & apud Jalophos Æthiopiæ Occidentalis Populos, nec-non in Benii Regno Religione, auctoritate & curis *Joannis* Lusitaniæ Regis; *Zizimi* Fratris *Bajazethis Secundi* Turcarum Imperatoris e custodia Gallica in Romanam translatione; Divino cultu in Regno Granatensi restituto; Tituli Crucis Christi Inventione Romæ facta in Basilica Sanctæ Crucis Jerusalem; ferri Lanceæ quo Christi latus perfossum est; (Cujus cuspis in Sacro Sacello Parisiis habetur a *S. Ludovico* redempta) oblatione ac receptione a *Bajazethe Secundo* lætus fuit *Innocentii VIII.* Pontificatus. Constitutionem contra Maleficos edidit, quæ incipit his verbis: *Summis desiderantes affectibus*: Nonis Decembris anno 1484. Extat in Bullario Romano. *Leopoldum* Austriæ Principem in Sanctorum numerum retulit, Diplomate, *Sacrosanctam*, dato octavo Idus Januarii, anno 1485. *Ordo Monialium sub Titulo Conceptionis Beatæ Virginis.* Ordinem Monialium sub titulo Conceptionis Beatissimæ Virginis, quem *Beatrix a Silva* Nobilis Virgo Lusitana ubi Regula Cisterciensis Ordinis, & Diœcesanorum Episcoporum obedientia instituerat, confirmavit anno 1484. Libellum Nongentarum Conclusionum *Joannis Pici*, Mirandulæ & Concordiæ Comitis damnavit anno 1487. & sub pœna Excommunicationis legere prohibuit, quod in iis Propositionibus Dialecticis, Physicis, Metaphysicis, Moralibus, Theologicis, Magicis, Cabalisticis, quas nobilissimus Juvenis annos dumtaxat 24. natus Romæ publice propugnaverat, nonnullæ *suspectæ & hæresim sapientes* visæ essent Episcopis & aliis Sacræ Theologiæ & Juris utriusque Professoribus, quos ad earum examen Pontifex ipse nominaverat: Quas tamen Conclusiones gratia tantum *Scholasticæ Disputationis, ac sub Apostolicæ Sedis correctione disputandas publicaverat*; & tales demum eas se habiturum professus erat, quales per Summum Pontificem judicarentur: Jurejurando promittens, se cuicumque Declarationi quam ipsum *Innocentium* super hoc facere contingeret, assensurum. *Joannis Pici Mirandulæ Comitis propositiones damnatæ.*

Innocentius VIII. cum Norvegis Sacerdotibus non dispensavit, ut Missæ Sacrificium absque vino offerrent. II. Hunc Pontificem Norvegis concessisse, ut absque vino Missæ Sacrificium Sacerdotes apud illos offerrent, falso refert *Volaterranus*. Nec id concedere potuit Pontifex, & in eo quod Juris Divini est dispensare, nec verisimile est concessisse; cum nullum ejus ea de re verisimile Decretum extet, nec ulla apud alios Auctores memoria; & falsa sit ratio ob quam hujusmodi dispensationem concessam *Volaterranus* scripsit, quod scilicet vinum in eam regionem importatum statim acescat; cum ibi vina generosissima conservari experientia comprobaverit.

Innocentii Octavi Cardinales. III. Cardinales creavit *Laurentium Cybo*, Nepotem Beneventanum Archiepiscopum: *Ardicinum de la Porta*, Novariensem, Episcopum Aleriensem; *Antoniottum Palavicinum*, Genuensem: *Andream Despinay* Gallum Armoricensem, Burdegalensem, ac deinde Lugdunensem Archiepiscopum: *Maphæum Gerardum*, Venetiarum Patriarcham, ex supremo Camaldulensis Ordinis Moderatore; *Petrum d' Aubusson*, Gallum, Equitum S. Joannis Hierosolymitani Magnum Magistrum Rhodi contra Turcas Defensorem invictum: *Joannem Medicæum*, filium *Laurentii* viri in Republica Florentina

tina Principis, decimum quartum circiter ætatis annum agentem, magnæ expectationis adolescentem, qui postea fuit Summus Pontifex Leo X. *Fridericum Sanseverinatem*, Roberti Sanseverinatis, Comitis Cajazzi, copiarum olim Ecclesiasticarum Ducis filium: *Pantaleonem Cybo*, consobrinum *Hermolaum Barbarum*, Venetum, Patriarcham Aquilejensem, virum optimis artibus excultissimum.

Nota.

SI excipiatur Volaterranus, nullus est qui scripserit Innocentium Norvegis concessisse calicem sine vino consecrare. Cum præterea hujus concedendæ dispensationis ea allata fuerit falsa ratio, quod vinum eo importatum statim acescat; id etenim experientia compertum est a veritate aberrare; ideoque Volaterrani narratio ab Eruditis ut putum commentum habetur. Sed & illud hic addendum ex Bzovio in Annal. ad an. 1490. fortasse alicubi hujus rei falsum diploma publicatum fuisse; ea etenim ætate pessimi quidam Sacerdotes Pontificia diplomata adulterare veriti non sunt, unde tandem combusti sceleris sui pœnas luerunt. Supposita autem, minime vero concessa illius dispensationis veritate, hæc habet Bellarminus l. 4. de Rom. Pont. cap. 14. „ Innocen- „ tius octavus non edidit decretum, quo universæ Ecclesiæ declarasset licere sine vino „ sacrificium offerre. Itaque si erravit, erravit facto, non dogmate. Deinde non per- „ misit loco vini liquorem alium consecrari, quod fuisset materiam sacramenti perver- „ tere, sed id solum permisit ut in altera tantum specie Eucharistiam consecrarent, „ idque ob extremam necessitatem, cum in ea regione conservari non posset, quin sta- „ tim acescat. Quod quidem aut nullus error est, aut certæ exploratus error non est. „ Accedit mirum videri posse, si eo tempore vini usum non habuerint, cum hoc tem- „ pore adeo sit frequens, ut sine illo ne communicare quidem velint.

ARTICULUS XI.

De ALEXANDRO VI.

Alexandri VI. mores.

I. DEfuncto *Innocentio* VIII. plerique Cardinales partim auro corrupti, partim amplissimorum Sacerdotiorum pollicitatione deliniti, quidam morum similitudine pellecti, Suffragia sua in *Rodericum Borgiam* Cardinalem Portuensem *Callixti* III. Nepotem contulerunt, qui ob effrænem lasciviam a *Pio* II. Pontifice Maximo quondam reprehensus, intemperantiam suam ac libidinem non occuluerat, sed justæ propemodum uxoris loco cultuque habuerat *Vanoziam* Romanam puellam, ex qua quatuor filios genuerat Cardinalis, *Petrum Ludovicum* natu maximum, *Cæsarem*, *Joannem*, *Gotifredum*, & filiam unam nomine *Lucretiam*. Cæterum vir erat ingenio ad quæcumque versatili, & ingenti animo, sermone facili, & ad persuadendum apto, literatura mediocri, natura callidus, miræ ad res tractandas industriæ, opibus potens, Regum ac Principum clientelis clarus. Creatus est Pontifex die 11. Augusti, anno 1492. sibique nomen sumpsit, *Alexander sextus*. Novi Orbis Insulas a *Christophoro Columbo* inventas, & Ferdinandi Hispaniæ Regis quæsitas imperio, eidem asseruit, Lusitaniæ Rege nequidquam reclamante; & *Bernardo Boil* Ordinis Minorum in Hispaniarum Regnis Vicario Generali potestatem dedit Evangelii in Orbe Novo prædicandi, cum aliquibus sociis, quos ipse vel Rex & Regina, ad hoc opus eligerent, seu ex Minorum Ordine, seu ex aliis Religiosis Sodalitiis. Mortuo *Ferdinando* Neapolitano Rege, *Alphonso* ejus filio Regni investituram concessit, posthabito *Carolo Octavo* Francorum Rege, qui Regnum illud hæreditario Andegavensium Principum jure repetebat. *Alexandri* ea de re Literas, *Alphonsi* clientelare Sacramentum, ejusque inaugurationis Solemnia ex *Burchardo*, qui sacris tunc præerat Cæremoniis, descripta legere est apud *Odoricum Raynaldum* ad annum 1494. *Sanciæ* filiæ nothæ *Alphonsi* Regis, cum *Joffredo* Pontificis notho, nuptiis firmatum inter utrumque fœdus est. Christianissimi Regis Orator, vindicatis in Cardinalium Consistorio Domini sui juribus, a Sententia Pontificis qua violata erant, ad futurum Con-

Alexandri VI. Gesta in Carolum Regem Christianissimum.

Concilium appellavit. *Carolum* Regem a Neapolitana Expeditione deterrere frustra conatus est *Alexander*, misso ad ejus Majestatem Legato *Francisco S. Eustachii* Cardinali. Rex potentissimo cum Exercitu Alpes transgressus, ac Florentiæ receptus, sua in Regnum Neapolitanum jura Regiis Literis explicuit, ut iis ubique promulgatis, belli a se suscepti æquitatem demonstraret. Legi possunt apud *Odoricum Raynaldum* ad annum 1494. N. 13. Ad Arma Christianissimi Regis tota tremuit Italia. Anxius *Alexander* quid facto opus esset, *Ascanium Sfortiam*, & *Sanseverinatem* Cardinales, Gallis faventes, in custodiam tradidit; *Ferdinandum Aragonium* Calabriæ Ducem in urbem recepit, quam tueri non poterat, cum Romani rerum suarum discrimen subire recusarent, Regemque potentissimum, a quo gratiam pacisque honestas conditiones referre poterant, ad serviendum alienis commodis in se concitare. Quamobrem compulsus est Pontifex cum Rege Christianissimo pacisci, captivos Cardinales libertate donare, Calabriæ Ducem ex Urbe dimittere, *Carolum* Regem recipere, quatuor Arces, nimirum Terracinam, Urbem veterem, Viterbium, Spoletumque ejus Majestati cedere, donec Neapoli abscessisset; *Zizimum* Turcarum Imperatoris fratrem ipsi tradere, ipsi Regni Neapolitani investituram coram polliceri. Rex Pontificem coluit, ipsique ut Christi Vicario obedientiam detulit solemni ritu; Pontifex honorificentissime Regem excepit, sed Neapolitano Regno ab ipso expugnato, fœdus cum Maximiliano Romanorum, *Ferdinando* Hispaniarum Regibus, & Venetiarum, ac Mediolanensium Ducibus contra Gallos iniit; Pactionum adhuc recentium fide violata *Carolo Octavo* in Gallias reduce, Neapolitanos ad excutiendum Gallicæ dominationis jugum concitavit, misso in Regnum *Joanne* Episcopo Amalphitano, cum Legationis Apostolicæ auctoritate; ac *Ferdinandum Aragonium* ad recuperandam Ditionem maximis præsidiis juvit. Quam iniquus Gallis, tam liberalis in Hispanos fuit *Alexander* VI. quibus & *Catholici* nomen tribuit: quin etiam *Christianissimi* titulum Regibus Francorum hæreditarium tribuere decreverat, nisi Cardinales aliqui obstitissent, ut *Philippus Cominæus* tradit, & Regum Africæ titulum, si ipsam expugnarent, & Christi imperio subjicerent. *Alexandri* Literas refert *Odoricus Raynaldus* ad annum 1494. num. 26. & 27. Ad *Constantinum* Georgianorum Regem auxilia contra Turcas rogantem, & conjunctionis cum Romana Ecclesia cupidum, Decretum unionis Ecclesiæ Græcæ cum Latina in Concilio Florentino editum misit, ut in Regni sui Ecclesiis promulgaret. Equitibus *Militiæ Jesu Christi*, & *De Avis*, Cisterciensis Ordinis, rogante *Emanuele* Lusitaniæ Rege, concessit, ut deinceps castitati voto se non obstringerent, sed matrimonium contrahere, in eoque permanere possent. Cum *Joannes Borgia* Gandiæ Dux, *Alexandri Sexti* spurius, cui Beneventanum Principatum cum Ducis titulo in posteros transfundendum contulerat, in media libidinum licentia trucidatus fuisset, Pontifex ad divinam iram placandam de Disciplina Ecclesiastica restituenda consilium iniit, idque munus demandavit sex Cardinalibus, ut *Petrus Delphinus* Epistola 37. lib. 1. ad *Franciscum* Cardinalem Senensem data, & *Guicciardinus* lib. III. testantur. Cum *Cæsare Borgia* filio notho, Diacono Cardinali dispensavit, ut deposita purpura cum *Carlota Alani Alebreti* Reguli filia, ac sorore *Joannis* Regis Navarræ nuberet, cui Rex Christianissimus *Ludovicus* XII. Ducatum Valentinum in Delphinatu, & Alam centum Cataphractorum Equitum, cum annua pensione viginti millium librarum Francarum contulit.

Alexandri Sexti consilium de restauratione Disciplinæ.

Hieronymum Savonarolam Ordinis FF. Prædicatorum concionatorem ferventissimum sanctitate vitæ, doctrina, Prophetiæ dono, miraculis insignem, injuste (ut plurimis visum est) excommunicatum oppressit, missis Florentiam Romulino Antistite, & *F. Turriano* Dominicani Ordinis Generali Magistro, qui damnationem ipsius jam Romæ decretam urgerent, eumque exauctoratum Florentini Magistratus in ipsius perniciem conjurati potestati traderent. Quod anno 1498. præstiterunt, cujus quidem Magistratus iniquissimo judicio cum Sodalibus, patibulo affixus & combustus est. Causæ supplicii fuerunt vehementes in Cleri & præsertim Romanæ Curiæ corruptelam ac mores dissolutos in sacris Concionibus declamationes; Florentinæ libertatis adversus *Mediceos* defensio; civium in amicitia & expectatione *Caroli Octavi* Regis Christianissimi confirmatio *Alexandro* VI. & *Ludovico Sfortiæ* Duci Mediolanensi ingratissima, scriptæ ad Principes Literæ, quibus ipsos hortabatur ut concilium Generale ad reformandos mores in capite

Alexandri VI. gesta in Savonarolam virum religiosissimum.

& in membris congregarent. Sed de *Savonarola* commodior erit postea differendi locus, cum de Scriptoribus Ecclesiasticis agemus. Habito cum Principum Oratoribus consilio, bellum in Turcas Ecclesiæ nomine decrevit *Alexander VI.* & redituum Ecclesiasticorum Decimas in eum finem imperavit anno 1500. a quibus conferendis Cardinales quidem immunes esse voluit. Venetorum, Gallorum & Rhodiorum fœderatorum Classem in Barbaros instrui procuravit: *Wladislaum* Hungariæ & *Joannem Albertum* Poloniæ Reges in belli sacri societatem adduxit, decretis subsidiis, ac propositis indulgentiis iis qui nomen darent, ac illorum vexilla sequerentur. Pium etiam morem a *Callixto Tertio* institutum instauravit, ut campanæ meridie pulsarentur, quo Fideles ad Orationem Dominicam & Salutationem Angelicam repetendas excitarentur, ut divinum contra Turcas præsidium impetrarent. Ad VValdensium hæresim quæ in Bohemia & Moravia pullulabat, excidendam Præpositum Nuremburgensem, pietate & doctrina conspicuum, & *Henricum Institoris*, Ordinis FF. Prædicatorum professorem, Fidei Censores cum amplissima auctoritate instituit. Ordinem Sanctimonialium *Annunciationis Beatæ Mariæ Virginis*, a *Joanna Valesia*, *Ludovici* XI. Christianissimi Regis filia, *Caroli Octavi* sorore, *Ludovici* XII. conjuge repudiata, conditum confirmavit, ac Regulam quæ Deiparæ decem Beneplacita, seu Virtutes præcipuas sacris Virginibus proponit imitandas, approbavit pridie Idus Februarii anno 1501. Puritatis Fidei conservandæ studio, Typographis prohibuit sub pœna Excommunicationis, ne Libros, Tractatus, aut Scripta quævis typis mandarent sine Episcoporum licentia, prævio hujusmodi Operum examine concedenda. Cum de Ruthenorum Baptismate orta esset controversia, iis repetendum non esse sanxit, qui ejurato Schismate ad Romanæ Ecclesiæ sinum redirent. Pontificiam ea de re Constitutionem apud *Odoricum Raynaldum* legere est, ad annum 1501. num. 37. Regni Neapolitani juribus inter *Ferdinandum* Hispaniarum, & *Ludovicum* XII. Francorum Reges, divisis; *Ferdinando* scilicet Calabriæ & Apuliæ Duce, *Ludovico* Neapolitano & Hierosolymitano Rege appellato, *Fridericum Aragonium*, qui cum Bajazethe Turcarum Tyranno exitiale Christiano Imperio fœdus iniverat, exauctoravit. Apostolicas ea de re Literas datas Romæ 17. Kalendas Julii anno 1501. exhibet *Odoricus Raynaldus* ad eumdem annum num. 53. Turcarum in Venetos excursionibus cohibendis Classim instruxit, cui præfecit *Jacobum* Paphensem Episcopum, ann. 1502. Dum in rebus *Cæsaris Borgiæ*, Nothi sui, augendis totus esset *Alexander Sextus*, obiit 25. Kalendas Septembris anno 1503. veneno potatus, quod *Cæsar Borgia* vino miscuerat, ad *Hadrianum* Cardinalem Cornetanum, Pontifici summa familiaritate conjunctum, aliosque nonnullos e medio tollendos, ut eorum amplissimas opes invaderet: quod pocillatoris errore, Deique vindicis Decreto, ipsi *Cæsari*, & Pontifici propinatum est. *Cæsar* tamen vi remediorum, ætatisque robore mortem evasit. Sunt qui falsam de veneno præparato narrationem contendant, quod ex febre ad septimum diem continua obiisse omnibus Ecclesiæ Sacramentis procuratum Diaria quædam MSS. testentur. Sed *Anglerius* Epistola 264. ad Comitem Tendillæ & Archiepiscopum Granatensem, rem commemorans, prout ad *Ferdinandum* Hispaniæ Regem, apud quem agebat, delata est; *Raphael Volaterranus*, lib. 22. *Petrus* Cardinalis *Bembus* lib. 6. Historiæ Venetæ, *Guicciardinus* libro 5. *Panvinus* in *Alexandri Sexti* Vita, & alii, veneno sic parato extinctum testantur.

Sacra in Turcas Expeditio.

Signum campanæ Meridianum ad Orationem Dominicam & Salutationem Angelicam.

Ordo Monialium B. M. Virginis Annuntiatæ.

Librorum editio.

Regni Neapolitani divisio.

Alexandri VI. mors infausta.

Cardinales Alexandri Sexti.

„ In otio solutissimus, in metu constantissimus *Alexander*, numquam negotia voluptate „ omisit; res in multam noctem protrahebat, brevissimi somni cibique. Artes liberales si „ non colebat, admirabatur, & Juris præsertim scientiam. Salaria Doctoribus, sti„ pendia militus, mercedem operariis, numquam est differre, nedum auferre visus; „ cujus rei gratia Exercitum, quem magnum ductore filio nutriebat, obsequentissimus „ habuit, brevique tempore ac parvo negotio tantum ei imperium comparavit. Hæc „ animi ornamenta magnis infuscaverat vitiis, perfidia plusquam Punica, sævitia imma„ ni, avaritia immensa ac rapacitate inexhausta, parandi filio imperii per fas & nefas „ libidine. Si quando negotiis non premeretur, omni se jucunditatis generi sine discrimine „ dedit, mulieribus maxime addictus: Comœdias Plautinas, cæteraque Judrica libenter „ spectavit. In urbe gladiatorum & sicariorum numquam licentia major, numquam „ Populo Romano libertas minor, delatorum ingens numerus, brevissimo maledicto pœ-

„ na

„ na mortis erat. Grassatorum insuper omnia plena, nec noctu tutum per Urbem iter;
„ nec interdiu extra Urbem. Roma gentium profugium & asylum, jam carnificina fa-
„ cta erat. Quæ quidem omnia suorum causa, quibus omnia indulserat, permittebat.
„ Quos etiam ut magnis clientelis sublevaret, dominationis præsidia in eo quoque iis
„ paravit, ut ad quadraginta tres Cardinales variis electionibus, in his octodecim Hi-
„ spanos creaverit. Hæc *Alexandri VI.* ab *Onuphrio Pavino* adumbrata effigies.

II. Cardinalitiis Infulis ornati ab ipso fuerunt *Joannes Borgia*, ex sorore nepos, Montis Regalis in Sicilia Archiepiscopus: *Joannes Mortonis*, Anglus, Juris utriusque Doctor, Cantuariensis Archiepiscopus, quem *Thomas Morus* in Vita *Richardi tertii* Angliæ Regis plurimum commendat, & ab *Henrico Septimo* Summus Angliæ Cancellarius creatus est: *Joannes Antonius de S. Georgio*, Juris utriusque Doctor, quod eruditis Commentariis illustravit, Alexandrinus Episcopus: *Joannes Langrolasius*, vulgo *de la Groiaye*, alias *de Vilariis*, appellatus, Gallus, Monachus, & Abbas *S. Dionysii* prope Parisios, & *S. Quintini* Bellovacensis, Lomberiensis Episcopus: *Bernardinus Carvaial*, Hispanus Carthaginensis Episcopus, Regis Hispaniæ quondam ad *Innocentium* VIII. Orator: *Raymundus Perault*, Gallus, Sanctonensis Episcopus, deinde Gurcensis in Germania, ex quo nomen illi adhæsit Cardinalis Gurcensis: *Cæsar Borgia*, ipsius *Alexandri VI.* filius nothus: *Hippolitus Estensis*, filius *Herculis* primæ Ferrariæ Ducis, Strigoniensis Archiepiscopatus Administrator: *Fridericus Casimirus*, Regis Poloniæ filius, Cracoviensis Episcopus: *Julianus Cæsarinus*, Nobilis Romanus, Protonotarius Apostolicus: *Dominicus Grimanus*, Nobilis Venetus, vir doctissimus: *Alexander Farnesius*, Nobilis Romanus, Cornetanus Episcopus: *Bernardinus Lonati*, Italus, patria Papiensi, Protonotarius Apostolicus: *Guillelmus Brisonettus*, Gallus, ex Ærarii Præfecto sub *Carolo Octavo* Macloviensis Episcopus; qui postea Remensem & Narbonensem administravit Ecclesiam: *Philippus Lucemburgius*, Gallus, Cenomanensis Episcopus, sanctimonia & miraculis post obitum conspicuus, qui in Martyrologio Gallicano die 22. Junii celebratur: *Bartholomeus Martinus*, Segobricensis Episcopus in Aragonia: *Joannes de Castro*, pariter Hispanus, Agrigentinus Episcopus: *Joannes Lopez*, Hispanus, Perusinus Episcopus: *Joannes Borgia*, ipsius *Alexandri VI.* Nepos, Melphitanus Episcopus, deinde Capuanus Archipræsul: *Aloysius Aragonius*, filius naturalis *Ferdinandi* Aragonum Regis: *Georgius de Anbasia*, Rothomagensis Archiepiscopus, Regni sub *Ludovico decimo-secundo* Administer, deinde Mediolani Prorex, Legatus Apostolicus in Galliis, vir antiqua virtute & fide, & ob id maxime laudatus, quod unius Rothomagensis Ecclesiæ Sacerdotio absque ullis Abbatiis contentus vixerit: *Didacus Hurtadus de Mendoza*, Nobilis Hispanus, ex Archiepiscopo Hispalensi Patriarcha Alexandrinus: *Almaneus Albretius*, Gallus, Convenarum Episcopus: *Ludovicus Borgia*, Alexandri Sexti Nepos alter; *Jacobus Serra*, Hispanus, Arbonensis Archiepiscopus: *Thomas Bacocius*, Hungarus, Strigoniensis Archiepiscopus: *Petrus Isualia*, patria Messanensis, Rheginus Archipræsul: *Franciscus Borgia*, Cosentinus Archiepiscopus: *Joannes Verat*, Hispanus, Juris utriusque consultissimus Salernitanus Archiepiscopus: *Antonius Trivultius*, Italus Mediolanensis, Episcopus Comensis; *Joannes Baptista Ferrarius*, Mutinensis, suæ civitatis & Capuæ Episcopus: *Marcus Cornelius*, Nobilis Venetus, Protonotarius Apostolicus: *Joannes Stephanus Ferrerius*, Italus, Bononiensis Episcopus: *Joannes Castellar*, Hispanus ipsi *Alexandro Sexto* affinis: *Franciscus Remolinus*, Hispanus, Surentinus Episcopus, *Franciscus Soderinus*, Florentinus, Volaterranus Episcopus: *Melchior Copis a Mekanu*, Germanus, Brixinensis Episcopus: *Nicolaus de Flisco*, Genuensis, Forojuliensis Episcopus: *Franciscus de Sprata*, Hispanus, Legionensis Episcopus: *Adrianus Castellensis*, Italus, patria Cornetanus *Innocentii* VIII. ad Scotiæ & Galliæ Reges Nuntius, Erfordiensis, Bathoniensis & VVellensis Ecclesiæ successive Episcopus: *Jacobus Casanova*, Hispanus, patria Valentinus, Protonotarius Apostolicus, & Summi Pontificis Cubicularius: *Franciscus Iloris*, seu *de Loris*, Hispanus, ipsius *Alexandri* VI. affinis, Elnensis Episcopus.

Optime dotes ac ...tia.

A R-

ARTICULUS XII.

De PIO III. & JULIO II.

I. ALEXANDRO VI. suffectus est *Franciscus Todeschinus*, Picolomineo nomine & stemmate donatus a *Pio secundo* cujus erat ex Sorore Nepos, & ab eodem Senensis Archiepiscopus, & Cardinalis creatus anno ætatis circiter 20. Urbis ac Piceni Legatione integerrime functus, a *Paulo secundo* ad *Fridericum tertium* missus, ut Germanorum arma in Turcas concitaret, conventum frequentissimum habuit, qui Pontificis obitu dissolutus est. Sub *Innocentio octavo* dissidentes Umbros pacavit, *Carolo octavo* Gallorum Regi in Italiam irrumpenti ab *Alexandro sexto* fero admodum obviam missus. Ut primum in *S. Petri* Cathedra collocatus est, de Christiana Disciplina restauranda serio cogitavit; utque id felicius exequeretur, Concilium Œcumenicum, quod unanimi consensu intra biennium celebrandum Patres in Conclavi decreverant, se quantocyus congregaturum significavit in solemni Consistorio ante suam coronationem habito: Sed præclarum ac sanctum propositum importuna mors disturbavit, quæ ipsi accidit ex cruris ulcere, non absque suspicione veneni, 15. Kalendas Novembris, anno Christi millesimo quingentesimo-tertio. Vixit annos sexaginta-quatuor, menses quinque, eloquio, prudentia, religione, innocentia & gravitate domi forisque insignis. Diem Pontificatus dumtaxat vigesimum-sextum numeravit. *Puis III.*

II. Justis *Pio tertio* persolutis, Pontifex, electus est *Julianus Ruvereus*, Sixti IV. Nepos, Cardinalis Episcopus Ostiensis, qui *Julius secundus* appellari voluit, intuitu potius Julii Cæsaris, cujus bellatorem animum æmulabatur, quam *Julii primi*, Sanctissimi Pontificis, cujus mansuetudinem & pacificam indolem non adeo imitari curabat. Certas leges futuro Pontifici proposuerant Cardinales in Conclavi congregati, quas unusquisque se servaturum promisit, juravit ac vovit, si Pontifex eligeretur. Præcipua illarum capita erant de bello nulli Principum temere inferendo sine consensu expresso duarum ex tribus partium Dominorum Cardinalium, præstando per calculos albos & nigros; De Cardinalium consensu in majoris momenti negotiis expectando, scilicet in creatione Cardinalium, in sententiis adversus eos ferendis, translationibus & Exauctorationibus Episcoporum, in missione Legatorum, in novorum Officiorum institutione, in generali decimarum impositione, &c. de Concilio generali intra biennium a creatione sua indicendo & celebrando in loco libero & tuto, determinando per eum, & duas partes Cardinalium, ad pacem Christianorum Principum, & Ecclesiæ reformationem, multarum exactionum moderationem, & sacram Expeditionem contra Turcas promovendam. Eo voto & juramento ita se Patres singuli obstrinxerunt, ut ab illo nec absolvere seipsum, nec alteri absolutionem committere futurus Pontifex posset, ejusque transgressor *tamquam perjurus, perturbator & scandalizator Ecclesiæ & totius Christianitatis* haberetur, & ex nunc dabat & *concedebat facultatem & potestatem duabus partibus Collegii, congregandi Concilium Generale, cujus sententiæ in concursu pœnarum supradictarum, & aliarum de jure, propter dictorum, publicum & libertatem Sacri Collegii respicientium, transgressionem infligendarum, se subjiciebat & submittebat.* Hoc juramentum ac votum post electionem suam *Julius II.* confirmavit hac verborum formula, *Ego Julius II. electus in Summum Pontificem, præmissa omnia & singula promitto, juro & voveo observare & adimplere in omnibus & per omnia, pure & simpliciter & bona fide, realiter & cum effectu, & sub pœna perjurii & anathematis, a quibus nec me ipsum absolvam, nec alicui absolutionem committam. Ita me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei Evangelia.* Hæc in Actis Pisani Conventus anno 1511. celebrati legere est: cui Conventui seu Synodo juramentum hujusmodi a *Julio secundo* violatum occasionem dedit, illius cum *Ludovico* XII. Rege Christianissimo dissidio roboratam. Enimvero *Julius*, qui toto fere *Alexandri sexti* ipsi infensissimi Pontificatu apud Reges Galliæ *Carolum octavum & Ludovicum* XII. versatus fuerat, eorum patrocinio securus; qui ipsos ad Expeditiones Italicas suscipiendas impulerat; qui inito cum *Ludovico* fœdere

Julius secundus.

Pacta convent a Cardinalium in Conclavi a Julio II. jurejurando firmata.

Julii secundi in Regem Regnumque Galliæ inimicitiæ.

triumphalibus ejus armis Venetos Ecclesiasticæ Ditionis hostes debellaverat, Urbesque, Castra, & Terras Apostolicæ Sedi ab ipsis ereptas receperat, Faventiam scilicet, Ariminum, Ravennam, Cerviam, &c. paulo post receptis in gratiam Venetis, quos ad futurum Concilium appellantes Ecclesiastico mulctaverat Interdicto, se *Ludovici* Regis, Gallorumque hostem aperte professus est, Gallos Italia pellere decrevit, *Ferdinando* Hispaniæ Regi Neapolitani Regni possessionem ac investituram concessit, eodem censu quo Galliæ Reges obtinuerant, violatis *Ludovici* Regis Christianissimi Juribus, cui ab *Alexandro* VI. pars ejus Regni confirmata fuerat, nomenque Neapolitani Regis attributum. Inanes iniquissimæ sententiæ causas *Julius* obtendit, quod nimirum Rex Christianissimus honorarium vectigal numquam repræsentasset, fœdusque cum *Ferdinando* absque Pontificis venia pepigisset. Grande scilicet crimen, & exauctoratione dignum! quasi id ipsum etiam *Ferdinandus* (si tamen peccatum fuit) non peccasset. Secundum hæc, *Julius* inquieti vir animi & pacis impatiens, Helvetiis, Venetis, Hispanisque in partes vocatis, conditiones æquissimas a *Ludovico* Rege pro ejus gratia obtinenda propositas rejecit, imperans ut ab *Alponsi* Ducis Ferrariensis patrocinio abstineret, ac Genuæ protectionem dimitteret. Exercitum in Ferrariensem agrum immisit, Bononiam se contulit, ut rem præsentia sua acrius urgeret; *Alphonsum* Ducem, & quotquot ei opem ferrent aut tulissent, nominatimque *Clamontium*, Cardinalis de *Ambasia* Nepotem, *Ludovici* Christianissimi Regis vices in Italia gerentem cum omnibus Gallici Exercitus Ducibus, diris devovit. Qui nihilominus cum paulo post ab eodem *Clamontio* pene intra Bononiam obsessus fuisset, urgentibus Cardinalibus consensit, licet ægerrime, ut ad ipsum pro ineunda concordia mitteretur. Sed metu ac periculo liberatus, acceptis Venetorum & Turcarum militantium subsidiis, ad pristina consilia reversus, Regem Christianissimum apud omnes Christianos Principes accusavit, quod; Pontificis Romani sanguinem sitiens, Exercitum ad eum cum universo Cardinalium Collegio obsidendum immisisset. Mox Exercitum suum ad obsidionem Ferrariæ progredi jussit, ac Mirandulam prius expugnari, quæ in clientela Regis erat. Cujus obsidionem cum lentius procedere videret ob hyemis asperitatem, validamque obsessorum propagationem, in Castra profectus est, ibique Ducem agens, non absque sui periculo, tandem Oppidum ad deditionem compulit decimo tertio Kal. Februarii anni 1511. quæ *Guicciardinus* lib. 9. prolixe commemorat. Tractatum interim de pace, Gurcensi Episcopo Interprete, quem *Maximilianus* Imperator Oratorem ad *Julium* II. & ad Regem Christianissimum propterea miserat; sed pacis consiliis *Julii* pertinacia & odio in Regem dissipatis, Gurcensis Antistes, contemptis honoribus & Cardinalitiis infulis, quas illi Pontifex pollicebatur, si Imperatorem a Gallorum amicitia divelleret, re infecta in Germania rediit. Pacis spe sublata, ad quam se propensissimum Rex Christianissimus exhibuerat, *Stephano Poncherio* Parisiensis Episcopo, summæ auctoritatis, doctrinæ & prudentiæ viro ad Mantuanum Conventum misso Oratore, Gallicus Exercitus Duce *Trivultio* Polemarcho, Concordiam ac Bononiam expugnavit, Pontificias Venetasque copias dissipavit. Rex bellum in Pontificem, quamvis hostem, gestum nec decorum, nec utile Majestati suæ ratus, *Trivultio* Duci jussit, ut Bononia in Bentivolorum potestate relicta, & restitutis, si quæ occupasset, Ditionis Pontificiæ locis, Exercitum in Mediolanensium fines reduceret. Regiis Mandatis paruit *Trivultius*. Hac vero Christianissimi Regis moderatione *Julius* nequaquam delinitus, sed efferatus magis, omnes penitus concordiæ rationes abjecit. Adeo impotens ipsius erat in Regem, Gallosque odium. Pisano Conventui, sub nomine Concilii Generalis a novem Cardinalibus, *Maximiliani* Imperatoris, & *Ludovici* XII. Regis Francorum auctoritate fretis indicto, Concilium Lateranense Quintum opposuit, anno 1512. Utriusque Historiam in Dissertationibus exponemus. Nec vero bellum Ecclesiasticum quod oppositis Conventibus gerebatur, profani belli, quod gladio temporali conficiebatur impetum retardavit. *Gasto Fuxius* Dux Nemorsius Regis Sorore natus, viginti duorum annorum adolescens, copiarum Gallicarum Imperator, Bononiam, Brixiamque recepit, Ravennam oppugnare decrevit: Ad cujus auxilium accedente Fœderatorum Exercitu, celeberrima illa pugna Ravennas ipso die Paschatis 11. Aprilis anno 1512. commissa est, multa hostium strage, ipsius etiam *Fuxii*, victoris licet

Gallici Exercitus cum Pontificio pugna ad Ravennam.

cet

cet suoque sepulti triumpho, cæde cruenta. Captus a victore Exercitu Pontificius Legatus *Joannes Medicæus*. Ravenna expugnata ac direpta est. Victores in patriam remearunt, dicentes *Adversus pietatem non pugnandum: si quis illam vicerit, vel in ipsa victoria pœnas dare. Ita victoriæ suffragium temperavit Deus, ut uterque victus sit, uterque vicerit, ne plane vel superbiret victor, vel victus interiret; uti uterque disceret, hic Sacris, non armis fidere; ille Sacra armis non oppugnare; alter bellis, alter templis parceret, uterque ab injuria abstineret.* Verba sunt *Ægidii* Cardinalis *Viterbiensis* in Historia MS. 20. Sæculi. Ad *Julii* partes tandem accessit *Maximilianus* Cæsar, quibus etiam se adjunxit *Henricus* Angliæ Rex. Galli Mediolano pulsi post pugnam Ravennatem: *Julius* instituisse dicitur ut in Italia contra Gallos ad pulsum Angelicæ Salutationis Deiparæ, cum eadem Salutatione tres breves Orationes ad Virginem *Mariam* quas ipse dictaverat, recitarentur. Rex vero *Ludovicus* XII. ab Episcopis Regni sui obtinuit, ut quotidie ad elevationem Corporis Christi in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, & Conventualibus, inter Missarum solemnia Versiculus ille decantaretur: *Raven'æ expugnatio.*

O Salutaris Hostia,
Quæ cœli pandis ostium;
Bella premunt hostilia,
Da robur, fer auxilium.

Ad cujus finem loco illorum verborum, *fer auxilium*, Cantores Regii adjunxerunt, *Serva Lilium*. Ita referunt *Urbanus Reversus* Doctor Theologus, Canonicus & Præcentor Senonensis, in Vitis Pontificum Senonensium, *Clictoveus* lib. 1. Hymnorum Ecclesiasticorum, *Espencæus* lib. 1. *De Eucharistiæ Adoratione*, cap. 10. *Sanctesius* lib. de Rebus Eucharistiæ Repetit. 9. cap. 7. & *Pithæus* in Glossis ad Libros Capitularium.

Sententiam Excommunicationis in *Ludovicum* Regem Francorum promulgasse *Julium* in Consistorio, mense Junio anni 1512. refert *Paris de Grassis* in Diariis MSS. ab *Odorico Raynaldo* sæpe laudatis. Eodem anno 12. Kalendas Augusti, Diploma in eumdem Regem Christianissimum promulgavit, quo universis & singulis Christi Fidelibus, præsertim Bascis & Cantabris, seu Navarris, sub majoris Excommunicationis latæ sententiæ pœna, quam quilibet transgressorum, etiamsi Marchionali, Ducali, Regia, Pontificali, aut alia quavis Ecclesiastica vel mundana Dignitate præfulgeret, post triduum a die publicationis Literarum illarum in Cæsaraugustana, Calaguritana, Burgiensi, & Elnensi Ecclesiis, vel aliqua ex eis, faciendæ computandum, incursuri essent ipso facto; mandavit ne contra ipsum Pontificem, aut aliquem ex ejus aut Sedis Apostolicæ confœderatis, arma sumere, aut ad *Ludovici* Regis, vel aliorum fautorum stipendium militare, seu fœdus aliquod cum ipsis inire præsumerent, & eis qui talia stipendia forte recepissent, seu arma sumpsissent, vel fœdus percussissent; ut arma in ipsius Pontificis & Confœderatorum favorem, auxiliumque converterent, vel saltem eam illico deponerent, & a damnando fœdere discederent. Qui vero contumaciter repugnarent, & Excommunicationis hujusmodi sententiam per alios tres dies sustinerent, ipsos & eorum quemlibet se anathematizare, maledicere, & perpetuo damnationis laqueo innodare, *omnique honore & dignitate* privare & exuere, eosque excommunicatos, anathematizatos, maledictos, privatos & exutos declarare; aliasque ad omnes actus legitimos omnino inhabiles & læsæ Majestatis reos eadem auctoritate, & de Apostolicæ plenitudinis potestate denuntiare; eorumque omnia & singula bona publicare, & ipsos capientium servos effici velle, statuere atque decernere; civitatesque, oppida, & terras, loca quæcumque, Ecclesiastico supponere interdicto. Eodem anno, Idibus Augusti, Pontifex de Fratrum consilio, totum Franciæ Regnum, atque imprimis Lugdunum, quo translatus demum fuerat Pisanus Conventus Ecclesiastico subjecit Interdicto, Nundinasque Lugdunenses Gebennam transtulit, ut ipse declarat Sessione 3. Concilii Lateranensis, Constitutione quæ incipit: *Sacro approbante Concilio*. De Interdicti æquitate hic non disputo. Romanum Pontificem Ecclesiasticas Censuras in Reges ipsos, & Regna integra ferre posse, modo causa subsit, Canonesque serventur, nec his quasi ultionis suæ instrumentis utatur, *Julii fecundi intemporalia Regis Christianissimi jura invasio.*

 ut

ut *Julius* II. usus est, nemo negaverit, qui Primatum ipsi a Christo in universa Ecclesia collatum agnoverit; ut agnoscere & credere Catholici omnes tenentur; sed potestatem transferendi Nundinas ab una civitate in aliam, & privandi Regnum, Urbem, universitatem, Regem, vel subditos, jure aliquo temporali extra Ditionem Ecclesiasticam, quis Romano Pontifici asseret, si secundum Scripturam Sacram & Traditionem sapiat? Jus igitur alienum usurpavit *Julius*, cum Nundinarum translationem a Civitate Lugdunensi in Gebennensem sibi abrogavit. *Guicciardinus* Lib. 11. scribit, Pontificem Regnum *Ludovici*, ejusque Fœderatorum ditiones, cuivis occupandi fecisse potestatem, sed illud ita Diplomatibus contra *Ludovicum* Regem promulgatis non legimus, nec ab aliis Historicis memoriæ proditum est.

Julii secundi Decretum aut Sententiam falso jactant Hispani vi cujus Ferdinandus Hispaniæ Rex Navarricum Regnum occupaverit.

III. Ea tempestate *Ferdinandus* Hispaniæ Rex Navarricum Regnum occupavit, quod auctoritate Pontificii Decreti ab ipso factum Scriptores Hispani tradunt, quo *Julius Secundus* ad plectendum *Joannem Albretium* Regem, Schismatis (ut ajunt) fautorem, Navarram prædæ exposuerit. Ita *Zurita* lib. 10. *Mariana* lib. 30. cap. 8. *Sandovallius* in Vita *Caroli V.* Imperatoris lib. 1. §. 45. *Anglerius* Epistola 496. *Antonius Nebrissensis* lib. 1. de bello Navarrico, &c. Sed nullum hujusmodi Decretum a *Julio* II. datum ac promulgatum fuisse, multa probant. Primo dissensus Auctorum Hispanorum in assignando die quo datum sit; cum tamen Navarræ Regnum a *Ferdinando* mense Julio anni 1512. occupatum esse consentiant. Nam *Mariana* & *Zurita* datum ajunt die 18. Februarii; *Sandovallius* die prima Martii; *Anglerius* qui tunc apud *Ferdinandum* agebat, Literas Pontificias mense dumtaxat Augusto Roma allatas testatur. Si datæ sunt Februario aut Martio mense, cur tamdiu Romæ retentæ, tuncque demum in Hispanias missæ, cum Regnum Navarræ a *Ferdinando* occupatum est? Præterea, si Navarram occupavit *Ferdinandus* mense Majo, quomodo illam occupavit auctoritate Pontificii Diplomatis, quod Augusto dumtaxat mense datum est? Secundo, falsi suspicionem auget, quod Hispani sua tanta pompa ostentare solent, nusquam hujus Diplomatis autographum protulerint, nusquam apographum legitime collatum & authenticum exhibuerint, nullibi in suis Historiis ac Libris ediderint. *Sandovallius* ipse, Pampilonensis Episcopus, cum certa occasione de finibus Regnorum ageretur, & ipsum inter a *Philippo* Rege Catholico delegatum, & Bajocensem Episcopum a Rege Christianissimo quæstio de Navarræ occupatione disceptaretur, protulit quidem Diplomatis hujusmodi Pontifici exemplar, sed ita suspectum, ut ad Monasteria Hispaniæ dirigendum curarit, cum hac epigraphe, *Transunto de Bulas paraque se busca los Originales*: ut scilicet apographum nancisci posset, sicubi delitesceret. Quasi vero Pontificiæ hujusmodi Literæ quibus Jus Regis Catholici in Navarram niti volunt, in Monasteriis, & non potius in Regiarum Chartarum Thesauro servarentur. Tertio, idem *Sandovallius* in Vita *Caroli* V. Imperatoris, *Julii* II. mentem per *Bullam*, *Breve*, aut *Sententiam* ejus apparere scribit. Sane Hispanos Scriptores nusquam Pontificium illud de Navarræ expositione, & *Joannis Alberti* Regis exauctoratione Decretum legisse compertum est, qui ne quidem sciant quo nomine vocandum sit, an Bulla, an Breve, an Sententia, cum tamen hujusmodi Literarum ac Instrumentorum forma longe diversa sit. Quarto, *Sandovallius* Decretum istud fuisse datum scribit Kalendis Martii, anno Pontificatus Julii decimo; cum tamen *Julius* mortuus sit nono Kalendas Martii, & Kalendæ Martiæ præcedentes in annum Pontificatus ipsius nonum inciderint. *Mariana* vero & *Zurita* die 18. Februarii datum scribunt, quo tempore *Julius* lethali ægritudine oppressus erat, qua post triduum obiit, adeoque Consistorium celebrare non poterat, in quo hoc Decretum conditum volunt: aut si in lecto, non ex Cathedra, hoc Edictum tulerit, tribuendum potius fuerit deliquio hominis moribundi quam consilio & ratiocinationi viventis; ut recte ait illustris & eruditus Annalium *Baronii* Continuator *Spondanus*, Appamiensis Episcopus. *Guicciardinus* quidem Lib. 11. tradit *Ferdinandum* vi Diplomatis a *Julio* in *Ludovicum* Galliæ Regem promulgati, quo illum quotquot ab ejus partibus starent, cunctis Hæreticorum & Schismaticorum pœnis damnabat, Navarrici Regni possessionem adivisse. Verum cum acerba illa *Julii* II. adversus *Lodovicum* Regem Decreta promulgata tantum fuerint mense primum Augusti, deinde Decembri, qua ratione occupata dici potest

a *Fer-*

a *Ferdinando* Navarra mense Julio vi hujusmodi Decretorum? Uni itaque *Ferdinandi* Regis impotenti ambitioni Navarræ invasio tribuenda est, non *Julii Secundi* auctoritati. Quamquam si Navarram prædæ exposuisset, id fecisset injuria, cum Navarræ Regnum Romanæ Ecclesiæ feudum non esset, nec ulla sit prorsus Romani Pontificis in temporalia Regum qui Ecclesiæ Feudatarii seu Clientes non sunt, auctoritas. Quinto, Diploma in *Ludovicum* Regem Christianissimum promulgatum 12. Kalendas Augusti anno 1512. nec *Joanni* Navarræ Regi, nec ipsi *Ludovico* nocere potuit, utpote iniquissimum, & contra rectam judiciorum formam datum a professo Regis utriusque hoste Hispanis contra Gallos jam fœderato, & bellum atrox in Christianissimum Regem movente, quo jam ipsum tum Italia reliqua, & Genuæ Protectione, tum Neapolitano Regno, & Mediolanensi Ducatu hæreditario pepulerat, nec intra Regni sui fines pace frui permittebat, Imperatore, Hispano, Anglo, Helvetiis contra ipsum concitatis. Quis immanem clavium abusum in illo Decreto non agnoscat, quo in re tanti momenti triduum dumtaxat ad commonendum datum est, & triduum alterum ad pœnas incurrendas? Cujus publicatio in Meditullio Hispaniæ fieri jussa est, unde nec ad *Ludovicum* Regem, nec ad Regem Navarræ, qui jam relicto Regno ad Bearnensem ditionem confugerat, hujus rei nuncius tam brevi ferri posset? Præceps plane Judicium, & a Sedis Apostolicæ gravitate, æquitate, moribus alienum, quæ semper in longe minoribus caussis, & adversus inferioris conditionis homines mature, servatisque formulis Juris, & ampliationibus atque comperendinationibus, procedere consuevit. Sexto, Decretum istud comminatorium tantum fuit, nullam secutam sententiam, nullam saltem contumaciæ *Ludovici* & *Joannis* Franciæ & Navarræ Regum declarationem videmus. Promulgatum quidem est illud *Julii* Diploma in Ecclesia Calaguritana die Sabbati 21. Augusti, & sequenti Dominica anni 1512. postulante *Petro Maria* Protonotario Apostolico, Priore Ecclesiæ Granatensis, & *Ferdinandi* Regis Hispaniæ Capellano, Majestatis ejus nomine: Sed nulla sententia damnationis apparet. Regnum itaque Navarræ auctoritate Pontificia non occupavit *Ferdinandus*, cum illud ante invaserit, quam *Joannes* Rex Navarræ pœnas generatim Literis Pontificiis expressas incurrisset. Pœna enimvero secundum illarum tenorem incurri non potuit, nisi post sex dies a promulgatione, ac proinde non ante diem 27. Augusti Regno excidisset *Joannes Albretius*. Propria itaque auctoritate, & impotentis ambitionis impulsu, non vi Pontificii Diplomatis, Navarram invasit Rex Catholicus: Si quidem Ducem Albanum nomine *Ferdinandi* die 21. Julii in Regnum Navarræ hostiliter ingressus tradit *Zurita*; & *Anglerius*, qui tunc apud *Ferdinandum* agebat, Pampelonem primariam Regni Civitatem sese ei dedisse Kalendis Augusti, die Dominico testatur; cum jam Rex Navarræ Regnum suum deseruisset, ac in Bearnensem se recepisset, libertati consulens suæ, seque fortunæ servans meliori. Septimo, non solum defectu auctoritatis, quam in Regum non feudatariorum temporalia Summus Pontifex nullam habet; non solum ob defectum formæ, & præscripta Juris non servata; verum etiam ob defectum materiæ, *Joanni* Regi Navarræ nocere non potuerunt generales illæ *Julii* II. Literæ, cum nullius in Sedem Apostolicam criminis reus esset. Neque enim Pisano Conventui adhæserat, ut *Anglerius* testatur Epistola 467. nec si adhæsisset, culpa hæc fuisset exauctoratione punienda (etiamsi hanc potestatem habuisset Pontifex) cum venialiter in eo errasset, quod Synodum legitimam arbitraretur, ita sentientibus magni nominis Theologis & Jure consultis, & Ecclesiæ Gallicanæ Præsulibus, secundi Ordinis Sacerdotibus, ac Doctoribus, qui ex Juramenti a *Julio Secundo* ante suam electionem præstiti, & post suam electionem confirmati verbis, Concilium istud legitime convocatum probabant. Fœdus quidem iniit *Joannes* Rex Navarræ cum *Ludovico* Rege propinquo suo 17. Julii, anni 1512. cum *Ferdinandum* & Anglos in suam perniciem armatos, & in procinctu invasionis Regni sui conspexit; verum fœdus contra Summum Pontificem aut Ecclesiam non iniit, sed pro defensione sua dumtaxat temporali. Nec ei jusserat nominatim Pontifex, nec jubere poterat, ut adversus Christianissimum Regem bellum gereret. Unde *Anglerius* Epistola 490. scribit, 15. Kalendas Augusti ejusdem anni, cum urgeretur *Joannes* Rex Navarræ a *Ferdinando* Hispaniæ Rege, ut in *Ludovicum* Francorum Regem arma converteret, alioqui hæreseos infamiam incursurus;

ipsum respondisse: *Nihil hujusmodi sibi a Summo Pontifice imperatum.* Octavo, quamvis Rex Navarræ reus fuisset, *Catharina* ejus conjux, cujus Regnum erat proprium & hæreditarium, nullo crimine irretita, in viri sui condemnatione involvi minime debuisset. Nono, hunc aliosque occupationis Regni Navarræ ab Hispaniæ Regibus titulos adeo caducos agnovit *Carolus V.* Imperator, ut anno 1548. Augustæ Vindelicorum, mori timens, antequam filius ejus *Philippus* ad ipsum in Germaniam pervenisset, in Monitis eidem relictis scripserit; credere se quidem *Ferdinandum* Regnum Navarræ legitime adeptum, Seque, Matremque suam illud bona fide possidere; verum ad omnem conscientiæ scrupulum discutiendum, præcipere se filio, ut diligenter inquireret an restitui deberet; & si ita esset, vel omnino restitueret, vel congrua compensatione redimeret: Consiliumque illi dedit, ut cum *Joanna Albretana*, Nepte *Joannis* & *Catharinæ* postremorum Navarræ Regum, ejusdemque Regni hærede, Matrimonium iniret, ut Regni illius jura certo ac inconcusso titulo possideret. *Philippus* vero in Testamento suo, Patris Mandata, ob negotia quibus impeditus fuerat, implere se non potuisse excusans, filio suo *Philippo Tertio* pariter jussit, ut de Regni Navarrici restitutione serio cogitaret, eamque exequeretur, nisi certis documentis compertum haberet, post diligentem inquisitionem, *Ferdinandum* illud optimo jure occupasse. Decimo, *Pius Quartus* Pontifex Maximus, anno 1561. *Antonium* Regem ad obedientiam de Regno Navarræ, insuperhabita Hispanorum intercessione admisit; Nullum itaque contrarium *Julii Secundi* Decretum extare ipsi persuasum erat, aut certe nullius fuisse roboris.

Salubres Julii II. Constitutiones.

IV. Constitutiones aliquot Ecclesiæ admodum utiles edidit *Julius* II. Statuit scilicet, ut si in electione Romani Pontificis crimen simoniæ vel ab Electo vel ab Electoribus committatur, electio ipso facto nulla sit ac irrita, & contra ipsum uti Hæreticum agi possit, & brachii sæcularis auxilium implorari, & cum ipse, tum Simoniaci Electores privati sint Cardinalatu, aliisque omnibus Dignitatibus & Beneficiis Ecclesiasticis, feudis, bonis, honoribus, &c. & ad Cardinales qui simoniæ puri extiterint, jus electionem alteram, & Concilium etiam Generale celebrandi sit devolutum. Constitutio ista data est 19. Kalendas Februarii anno 1505. incipit: *Cum tam divino;* & habetur Tom. 11. Bullarii Romani, eamque in Concilio Lateranensi confirmavit. Sacro Minimorum Ordini a B. *Francisco de Paula* condito favit, eorum Regulam a Sancto Patriarcha reformatam, Regulamque alteram ab eodem Tertii Ordinis Personis utriusque Sexus præscriptam confirmavit; Mendicantium Privilegia cum ipsis communicavit, Constitutione data quinto Kalendas Augusti anno 1506. quæ incipit: *Dudum*; & altera quæ incipit: *Virtute*: quæ in Bullario Romano pariter habentur. Monachis etiam Congregationum Montis Oliveti & Vallis Umbrosæ Ordinis S. Benedicti, nec-non Eremitis S. Augustini, amplissima concessit Privilegia. Collegium Scriptorum Archivi Romanæ Curiæ instituit. Duella in Ecclesiastica Ditione prohibuit sub pœna Excommunicationis latæ sententiæ, quacumque de causa, etiam Legibus permissa committerentur; pugiles ubique impune capi & puniri posse pro homicidio aut vulnere, juxta juris communis dispositionem, nulla eis consuetudine suffragante, statuit, corporaque in duello morientium Christiana Sepultura privari. Sub eadem Excommunicationis & Interdicti Ecclesiastici pœna Ducibus, Comitibus, Marchionibus, Domicellis, Baronibus, & aliis temporalibus Dominis, Vicariis, Communitatibus, & Universitatibus Civitatum, Terrarum & Locorum Ecclesiæ Romanæ mediate vel immediate subjectorum prohibuit, ne deinceps, perpetuo futuris temporibus, aliquibus, cujusque dignitatis & nobilitatis essent, ex quacumque causa etiam a Legibus non improbata, locum seu campum liberum ad duellum concederent. Constitutio data 6. Kalendas Martii anno 1509. incipit: *Regis pacifici.* Bona naufragantium ad Litora Maris, civitatum, terrarum, & locorum Romanæ Ecclesiæ mediate vel immediate subjectorum pervenientia, a quoquam occupari prohibuit, sub pœnis tam a Lege quam a Canone statutis, nec-non publicationis propriorum bonorum.

Julii II. obitus.

V. Obiit *Julius* II. nono Kalendas Martii anno 1513. Sacramentis Ecclesiæ religiose perceptis; se Cardinalibus qui ab ipso defecerant; & Pisani Conventus fuerant Promotores, quos propterea exauctoraverat, injuriam omnium condonare professus ut privatam personam, ut Pontificem vero justitiam servari velle, nec eos ad electionem futuri Pontificis

ficis admitti. Dira adversus *Ludovicum* Francorum Regem moliebatur, a quo in Regem Angliæ, ejus hostem, titulum *Christianissimi* transferre decreverat, ipsumque Regia Dignitate spoliare, & Regnum proscribere ac prædæ objicere, ferale Decretum Concilii nomine promulgaturus, ut *Guicciardinus* Lib. 11. testatur; nisi illius orbisque Christiani in quo majora bellorum incendia concitasset, misertus Deus, tam præceps acerbumque consilium ipsius morte dissipasset. Ipsum *Joannem Maria de Monte* Sipontinus Archiepiscopus Oratione habita in Lateranensi Concilio, *Parisius de Grassis*, Cæremoniarum Sacelli Pontificii Magister, in suis Diariis, *Ægidius* Cardinalis *Viterbiensis*, ab illo Cardinalis creatus, *Ubertus Folieta*, aliique ipsi addicti, a studio Libertatis Ecclesiasticæ propugnandæ, & Ditionis Ecclesiasticæ conservandæ, a magnanimitate & constantia in adversis, ab odio Simoniacæ pestis, ab ædificiorum magnificentia prædicant. Contra, in ipsum alii ob ea præcipue quæ in Regem Regnumque Christianissimum attentavit, vehementius invehuntur, & inter alios *Budæus* Parisiensis, tum Regius Secretarius, postea Libellorum Supplicium Magister, Lib. 3. *de Asse & Partibus ejus*, Fol. 91. & 92. & *Petrus Bizarius* in sua Senatus Populique Genuensis Historia, ubi eum potius ad belli quam pacis artes tuendas & obeundas natum scribit. *Qui si tantum operæ acuendis Regibus ad bellum in Turcam decernendum, quantum ad Imperia & Respublicas conturbandas & inquietandas contulisset, nemini dubium esse potest, quin Respublica Christiana ejus præsidiis subnixa, meliore loco & conditione diutius suo tempore stetisset ac floruisset.*

Julii secundi Cardinales.

VI. Cardinalitiis Infulis a *Julio secundo* ornati fuere *Franciscus Guillelmus de Claromonte*, Gallus filius *Tristandi* Magni Franciæ Dapiferi, Agathensis, Valentinus, ac Senecensis Episcopus: *Joannes de Estunica* sive *De Zuniga*, Hispanus, Equitum de Alcantara Magnus Magister, deinde Archiepiscopus Hispalensis: *Clemens Ruverius*, Sixti IV. ex Sorore Nepos: *Galeottus Franciottus Ruverius*, Nepos ipsius *Julii*, cui & Beneventanum Archiepiscopatum contulit: *Marcus Vigerius*, seu *Viguerius*, Savonensis, Ordinis FF. Minorum Professor eruditus, *Sixti IV.* Pronepos: *Robertus Brittus*, Gallus, Armoricus, Trecorensis primum, deinde Rhedonensis, demum Nannatensis Episcopus: *Leonardus Grossus Ruverius* Sixti IV. ex Sorore Nepos alter, Aginnensis in Gallia Episcopus, Juris utriusque scientia & morum integritate spectatissimus: *Carolus Dominicus de Carreto*, Genuensis, Thebanus Archiepiscopus, deinde Turonensis & Remensis: *Antonius Ferrerius*, Savonensis, Perusinus Episcopus, Domus Pontificiæ Magister: *Franciscus Alidosius*, Italus, Forocorneliensis, Papiensis primum Episcopus, deinde Bononiensis: *Fatius Santorius*, Viterbiensis, quondam *Julii secundi* Præceptor, Cæsenatum Episcopus, ac Datarius: *Gabriel de Gabriellibus*, Nobilis Fanensis, Episcopus Urbinas: *Sigismundus Gonzaga*, Mantuanus, suæ civitatis Episcopus: *Joannes de Tremolia*, Gallus, Auscensis Archiepiscopus; *Renatus de Pria*, Gallus, Bajocensis Episcopus: *Ludovicus de Ambasia*, Gallus, Albiensis Episcopus: *Franciscus Ximenius*, Hispanus, Toletanus Archiepiscopus, ex ordine FF. Minorum assumptus, nobilitate, doctrina, sanctimonia clarissimus; Hispanici Regni Administratione, Orani Maurorum urbis munitissimæ expugnatione, Granatensium Maurorum conversione, Bibliorum τετραγλώττων editione, Complutensis Academiæ erectione, ad posteritatis memoriam celeberrimus: *Sixtus Gara Ruverius*, Julii II. ex Sorore Nepos, Romæ Ordinis S. Joannis Hierosolymitani Prior: *Christophorus*, Anglus, Eboracensis Archiepiscopus, *Henrici Septimi* Magnus Britanniæ Regis ad *Julium Secundum* Orator: *Antonius Ciochi de Monte*, Jurisconsultus insignis, Archiepiscopus Sipontinus: *Matthæus Schiner*, Helvetius, Sedunensis Episcopus: *Petrus de Accoltis*, Aretinus, Anconitanus Episcopus: *Achilles de Grassis*, Bononiensis, ex Rotæ Auditore Tiphernas Episcopus, deinde ad Bononiensem translatus: *Franciscus Argentinus*, Venetus, Concordiensis Episcopus: *Bandidellus Saulius*, Nobilis Genuensis, Hieracensis Episcopus: *Alphonsus Petruccius*, Senonensis, Suanensis Antistes, qui postea cum in *Leonis X.* vitam conjurasset, purpura & omni Sacra Dignitate exutus, in Arce S. Angeli a carnifice jugulatus est anno ætatis 27. *Matthæus Longus*, Germanus Episcopus Gurcensis, vir singularis prudentiæ & doctrinæ, *Maximiliani* Cæsaris Legationibus magna cum laude functus.

SCHOLION I.

Hunc & præcedentem Articulum his notis confixerunt Religiosi Censores, pag. 106. 108. 109. 112. *de Alexandro VI. pessime loquitur*: *Pag.* 117. *&* 119. *pessime loquitur de Julio II.*

R. De his Pontificibus locutus sum ut probati quique Historici. Historiæ leges sum secutus, recte maleque gesta, virtutes ac vitia, quæ quidem in publica luce fuerunt, descripsi, nihil affinxi. De Alexandro Sexto locutus sum sicut locuti sunt Infissura, Volaterranus, Guicciardinus, Petrus Cardinalis Bembus, Onuphrius Panvinus, Mariana, Odoricus ipse Raynaldus ad annum 1492. num. 24. ad annum 1502. Num. 10. & 1503. numero 10. de Julio II. locutus sum, ut loquuntur Historici nullis adversus Ludovicum XII. Gallorum Regem præjudiciis occupati, & a studio partium alieni; nec silui quæ gessit commendatione digna. Non ne ita loquitur Palavicinus? *Indulsit Julius Militiæ studiis supra quam opus fuit, & supra quam tanti Capitis sanctitatem deceret*... *Erat Julius feraci animo atque iracundo*, &c.

Histor. Con-cil. Trid. lib. 1. c. 1.

SCHOLION II.

In Eodem Articulo pag. 124. Edit. primæ Religiosi Censores hanc propositionem notant: *Qui secundum Scripturam loquitur, non tribuit Papæ potestatem in temporalia Regum*.

R. Non singularis hæc opinio mea; sed sacræ Facultatis Parisiensis & Ecclesiæ Gallicanæ doctrina est.

SCHOLION III.

In eodem Articulo pag. 125. hæc verba notant Religiosi Censores: *Hispani qui sua tanta pompa ostentare solent*, &c.

R. Hæc gentis indoles. Mirum quod in his minutiis notandis Religiosi Censores immorentur.

SCHOLION IV.

Eidem Articulo pag. 125. & 129. hanc notam inurunt; *Pessima scribit auctoritate Papæ in temporalia*.

R. Nullam prorsus esse Romani Pontificis in temporalia Regum, qui Ecclesiæ feudatarii & clientes non sunt, auctoritatem, scripsi ex Sententia sacræ Facultatis Parisiensis & Ecclesiæ Gallicanæ Julii II. in Regis Christianissimi temporalia invasionem approbare non potui.

SCHOLION V.

In Eodem Articulo pag. 130. hanc propositionem notant Religiosi Censores: *Nec jusserat Pontifex, nec jubere poterat, ut adversus Regem Galliæ bellum gereret*.

R. Id utique Joanni Navarræ Regi non jusserat, nec jubere poterat Julius II. Auctoritatem regendi & pascendi universam Ecclesiam, Fideles omnes, Reges ipsos & Imperatores Christianos, S. Petro & Successoribus ejus Christus concessit: potestatem incendendi bellum & jubendi ut in Regem Christianum & Catholicum arma convertant alii Principes, Pontificibus Christus non contulit: ad S. Petri & Romani Pontificis primatum non pertinet. Arma ejus quatenus Christi Vicarius & Sancti Petri Successor est, spiritualia sunt potentiora magisque formidanda, quam temporalia. Reges ipsos exigentibus criminibus & pertinacia excommunicare & Satanæ tradere potest: sed post hæc non habet Ecclesia amplius quid faciat.

SCHO-

SCHOLION VI.

In hoc denique Articulo, pag. 133. Religiosi Censores hanc propositionem notant: *Julius II. ex Dei misericordia obiit.*

R. „ Dira adversus Ludovicum Francorum Regem moliebatur Julius II. a quo in „ Regem Angliæ ejus hostem titulum *Christianissimi* transferre decreverat, ipsumque Re-„ gia Dignitate spoliare, & Regnum proscribere ac prædæ objicere, ferale Decretum „ promulgaturus, ut *Guicciardinus* lib. 11. testatur: *Nisi illius orbisque Christiani misertus Deus tam præceps acerbumque consilium ipsius morte dissipasset*. Hæc ego eo loci. Errorem ne putant Religiosi Censores, asserere quod Deus Julii II. misertus sit misertus & orbis Christiani, in quo nova bella concitasset acerbioris executione consilii? Non ne misericordiæ Dei tribuendum est quod mala cujuspiam consilia dissipentur, in publicum exitium eruptura, sive illius morte, sive aliis mediis omnipotenti providentia ordinatis? Non-ne in omni opere Dei misericordia ejus & justitia elucescunt? *Omnes viæ Domini misericordia & veritas*. Mors ipsa justorum misericordiæ simul & justitiæ Dei opus est. Quid mirum igitur si Julii II. mortem divinæ misericordiæ tribuerim? Quid in hac loquendi ratione censura dignum? *Ps. 24. S. Thomas 1. p. q. 21. ar. 4.*

Nota.

UBI Ignatius Hiacynthus Amat de Graveson de Alexandro VI. agere debebat, primo ponit sub oculos lectoris illam Melchioris Cani regulam, qua dicit viros bonos atque sinceros esse non posse, qui ficte fallaciterque Historiam Ecclesiasticam scribunt; deinde vero ita subdit: *In istud vitii genus referendo præcipua Alexandri VI. Pontificis maximi gesta non impingam, neque enim aliquid ficte fallaciterque dicam, sed solum habita ratione loci & temporis, attentisque prudentiæ christianæ legibus, ejus mores silentio omnino prætermittam. Sic enim S. Augustinus in lib. cont. mendac. excusat Abrahamum a fictione & mendacio dicens: non dixit aliquid falsi, sed tacuit aliquid veri. De moribus itaque Alexandri VI. penitus silebo, secutus consilium Apostoli dicentis 2. ad Cor. 5. 12. Omnia mihi licent; sed non omnia expediunt.*

Œconomiam Graveson amplectendam non putavit Natalis, ac in boni historici leges peccaturum credidit, depravatos Alexandri mores reticendo. An vero in aliquo excesserit facillime videre est, consulendo rerum ab Alexandro gestarum scriptores. Quamvis vero tot alii veneno obiisse dicant, febre sublatum volunt Bzovius & Odoricus Raynaldus ad an. 1503. ex manuscripto Diario Archivii Vaticani, quod fide dignissimum putant.

Nota.

JUlii II. simultates cum Ludovico XII. Galliarum Rege illius temporis scriptores pro uniuscujusque affectione varie describunt, aliis Gallorum in Italia dominationem execrantibus, aliis Julium accusantibus animi nimia ira adversus Gallum ebullientis, & Principes contra ipsum solicitantis; unde ipsius mortem speciali Dei erga Galliam providentiæ tribuunt. Illud indubitatum est a Ludovico pessimum initum consilium, dum una cum Massimiliano Cæsare Conciliabulum vocavit, ut Julium in ordinem redigeret: quapropter cum Pontifex infensissimum Ecclesiæ hostem, schismatisque fautorem judicaverit, hanc fortasse ob rationem de Ludovici viribus attenuandis, in illum varios Principes excitando cogitavit. Cum Alphonsus Ciaconius videret Julium passim traduci tamquam armis nimis addictum, quod universalem Pastorem dedecere videbatur, hæc apologetica verba in ipsius vita conscripsit: *Nec probari ob id minus debet, seu Julius II. Pontifex Maximus quod tam infracta animi virtute contra Ecclesiæ dignitatis invasores pugnaverit, quando temporum ea conditio tantum virum religione, ac fortitudine vere maximum Pontificem postulabat. Neque sane ob alias causas tot bella gessit, nisi ut a pluribus occupatum Sacræ Sedis imperium recuperaret. Ad quod præ-*

standum

standum insita a natura invicto animo bellicæ virtutis semina cernebantur. Erat enim animo magnus, acer, constans, liberalis, contumacibus implacabilis, in calamitatibus se ipso semper excelsior. Irritari adversis, non enervari, virtus ejus poterat. Non mirandum vero unusquisque judicabit, si etiam ad temporalia Principum indirectam potestatem extenderit, cum ea potiri Romanum Pontificem non pauci tunc judicaverint, quod alibi animadvertere non omisi.

ARTICULUS XIII.

DE LEONE X.

I. JUlio II. Juniorum Cardinalium opera substitutus est *Joannes Medicæus*, Florentinus e Familia Principe, *S. Mariæ in Dominica* Diaconus Cardinalis annum agens ætatis trigesimum-octavum, Idibus Martii anni 1513. & *Leo X.* appellatus est. Cardinales ob Pisanum Concilium a *Julio* abdicati, ad novum Pontificem, ejus freti clementia, supplices accesserunt, ab eoque benigne suscepti, cum Pisanum Conventum ceu Conciliabulum ejurassent, & Lateranensi Concilio se adhærere professi essent, in pristinam restituti sunt dignitatem. Actis Pisani Conventus rescissis, Lateranense Concilium continuavit, pacis præsertim Christianos inter Principes conciliandæ, & sacræ contra Turcas Expeditionis promovendæ causa; Regemque Christianissimum *Ludovicum XII.* Roberti Cardinalis Nannetensis, Sedis Apostolicæ Legati, industria adduxit ad Lateranensis Concilii reverentiam, improbatis Pisani Conventus Gestis. *Thomam* Titulo *S. Martini in Montibus* Cardinalem Strigoniensem, Legatum a Latere destinavit in Poloniam, Bohemiam, & Hungariam, ut sacrum bellum adversus *Selymum*, qui a Perside in Hungariam arma Turcica converterat, promulgaret, Reges ad mutuam concordiam ac fœdus hortaretur, Bohemos ad Fidem Catholicam revocaret. Pacem inter *Ludovicum* Francorum, & *Henricum* Anglorum Reges conciliavit. Pacem inter Moscovitas & Polonos conficere conatus est, ut in Turcam communem hostem arma verterent. A *Joanne de Lasko* Archiepiscopo Gnesnensi Regis Polonorum Oratore, de Ruthenorum erroribus monitus, de ipsis ad Ecclesiæ fidem & unitatem reducendis consilia agitavit: missa ad Regem Abyssinorum *Davidem* Legatione, Christianam Religionem apud illos propagare studuit; nec-non in America, novis Episcopatibus erectis. Cum Rege Christianissimo *Francisco I.* Bononiæ congressus, Decembri mense anno 1515. unius anni Decimas a totius Regni beneficiis exigere ipsi permisit; omniumque ejusdem regni Archiepiscoporum, Episcoporum & Abbatum nominationem; vacantibus Ecclesiis, ejus Majestati ac Successoribus, in perpetuum concessit. Pragmaticæ Sanctionis abolitioni Rex consensit, pactis cum Pontifice Concordatis, de quibus in Dissertatione de Concilio Lateranensi agemus. Nominationem tamen ad Prælaturas, Regi gratis omnino *Leo X.* non concessit, siquidem ab eo obtinuit, ut Annatæ non ex veteri censu qui longe minor erat, sed ex vero & novo solverentur. Ortis inter *Franciscum I. & Maximilianum* Cæsarem dissidiis componendis omnem adhibuit operam: Eumdem Christianissimum Regem inter & *Carolum* Hispaniæ, qui postea evectus ad Imperium est, pacem composuit anno 1516. ut ipsorum arma in Turcas converteret. *Franciscum Mariam Ruvereum*, Julii II. nepotem, ob vetera crimina, recentemque defectionem, *Urbani* Ducatu, Pisaurique & Senogalliæ Dominiis exuit, eisque Principatibus auxit *Laurentium Medicæum* nepotem, ut *Parisius de Grassis* in Diariis, & *Guicciardinus* lib. 12. testantur.

Pacta Concordata inter Franciscum I. Regem Christianissimum & Leonem X.

Leo X. pacis inter Francorum Hispaniæ Reges sequester.

Soluto Lateranensi Concilio, Congregationem instituit, in qua de sacra in Turcas Expeditione urgenda & exequenda deliberaretur. Deliberationum Capita ad Principes missa, & eorum examini correctionique subjecta, legi possunt apud *Odoricum Raynaldum*, ad annum 1517. Num. 33. Justitiæ clementiæque laudem conjunxit *Leo X.* cum Cardinales quosdam in ipsius vitam conjuratos Infulis ac Beneficiis omnibus exuit, conjurationis caput *Alphonsum Petrucium* Cardinalem Senensem, Rerum Capitalium Judicibus tradidit, quorum Sententia in carcere strangulatus est: consciis vero criminis *Bandinello Saulio* & *Raphaeli Riario* pepercit, eosque in pristinam restituit Dignitatem. *Tho-*

Thomam de Vio Cardinalem *Cajetanum* in Germania Legatum misit, cum ut *Maximilianum* Imperatorem, cæterosque Germaniæ Principes ad bellum sacrum suscipiendum urgeret, tum ut Bohemorum reliquias ab Hussitica Hæresi ad Catholicam Fidem, & Ecclesiæ Romanæ Communionem reduceret: tum etiam ut *Lutherum* novam hæresim spargentem coerceret. *Bernardo de Bibiena*, S. Mariæ in Porticu Diacono Cardinali Gallicam Legationem commisit, ejusque opera *Franciscum Primum* Regem Christianissimum ad suppetias Christianæ rei contra Turcarum Tyrannum ferendas hortatus est anno 1518. Magnos ad sacram Expeditionem animos Rex ostendit, multa pollicitus est; cui propterea Gallicanorum Sacerdotiorum decimas Pontifex attribuit. *S. Franciscum de Paula* sacri Minimorum Ordinis conditorem in Sanctorum numerum solemni ritu retulit anno 1519. prima die Maii. Diploma ea de re datum, quod incipit his verbis: *Excelsus Dominus*: habetur Tom. II. Bullarii Romani pag. 607.

Lutheri damnatio.

Lutheranorum errorum 41. Capita confixit 17. Kalendas Jul. anno 1520. Lutherii Libros ac Scripta, in quibus illi continebantur damnavit ac flammis tradi jussit: Hæresiarchæ ac Sectatoribus peremptoriam diem dixit, qua nisi errores ejurarent, velut Hæretici ab omnibus Fidelibus haberentur atque vitarentur: Tandem Archiepiscopis, Episcopis, Principibus ac Magistratis dedit in mandatis, ut eos caperent, & ex Legum præscripto in ipsos agerent. Diploma Pontificium, quod incipit his verbis: *Exurge, Domine*, habetur Tom. 14. Conciliorum Labbeanæ Editionis pag. 390. & Tom. II. Bullarii, pag. 614. Elapso termino, *Lutherum* & ejus Sectatores Patronos ac Defensores quoscumque, & cujuscumque Dignitatis, Excommunicatione feriit, in pœnas in hæreticos inflictas ipsos incurrisse declaravit: omnibusque & singulis tum Parochialium Ecclesiarum Rectoribus, cum Religiosis quorumcumque Ordinum Professoribus dedit in mandatis, ut e sacro suggestu damnatos *Lutheri* Articulos refellerent. Diploma ea de re datum 3. Nonas Januarii anno 1521. quod incipit: *Decet Romanum Pontificem:* habetur Tom. II. Bullarii, pag. 618.

Varia Leonis X. Decreta ac gesta.

Caroli V. Regis Catholici electionem in Regem Romanorum approbavit, permisitque ut Neapolitanum Regnum cum Imperio retineret, quamvis olim ejusdem Regni Investituram ab Apostolica Sede suscipiens, Sacramentum de illis non conjungendis præstitisset. Pactiones de Regno Neapolitano inter *Leonem* & *Cæsarem* initas apud *Odoricum Raynaldum* legere est, ad annum 1521. Num. 81. & sequentibus. Dubia quædam circa Regulam Monialium *Sanctæ Claræ* declaravit, Diplomate quod incipit: *Cum sicut nobis*: dato die 29. Maii anni 1515. Constitutione edita die 14. Novembris anno 1517. quæ incipit: *Intelleximus*. Declaravit *Omnes Christi Fideles utriusque sexus, qui non contento proprio Sacerdote Parochiali, in Ecclesiis Fratrum Ordinum Mendicantium Dominicis & Festis diebus Missas audiunt, satisfacere Præcepto Ecclesiæ de Missa audienda, nec in aliquam labem mortalis peccati, pœnamve incurrere*. Julii II. Constitutionem contra pugnantes duello confirmavit X. Kalendas Augusti, anno 1519. Communicationem Privilegiorum omnium inter Ordines Mendicantium edixit Constitutione, *Dudum*, data X. Decembris ejusdem anni. Statuit ut quæcumque supplicationes, etiam motu proprio sub quibusvis datis in posterum signandæ, dispensationum retentionum quorumcumque Monasteriorum & Beneficiorum Regularium, & Sæcularium, & quarumcumque Pensionum, & similium Beneficiorum vacantium, & Pensionum translatarum per Promotiones & Commendas Consistoriales, nullius sint roboris, nec in aliquo eisdem personis provisis suffragentur; sed hujusmodi Monasteria & Beneficia impetrari possint, ac Pensiones cassatæ & extinctæ intelligantur, nisi in Literis Provisionis expressa fuerit dispensatio. Decretum istud motu proprio edidit *Leo Decimus* die tertia Januarii anno 1520. Archiconfraternitatem *Caritatis* ad pauperum mendicare erubescentium, & incarceratorum subventionem, Mortuorumque sepulturam, a *Julio* S. Laurentii in Damaso Presbytero Card. S. R. E. Vicecancellario institutam approbavit quinto Kal. Februarii, anno 1520. Monasterium pro mulieribus ab incontinentia & turpi quæstu conversis sub Regula *S. Augustini*, & *S. Mariæ Magdalenæ* patrocinio erexit, sub administratione Rectorum Sodalitii, seu Confraternitatis Charitatis: ac eidem Monasterio omnia ac singula bona Curialium Meretricum, ab intestato & absque condendi Testamenti facultate

mo-

morientium attribuit Constitutione data 14. Kalendas Junii anni 1520. Tertiam Regulam *S. Francisci*, a Seraphico Patriarcha pro utriusque sexus Fidelibus in statu sæculari manentibus conditam, Fratribus & Sororibus Tertii Ordinis in communi sub trium Votorum Professione viventibus accommodavit, Constitutione data die 15. Februarii anni 1521. quæ incipit, *Inter cætera*. *Henricum VIII.* Angliæ Regem, ob egregium Librum contra *Martini Lutheri* Hæresim editum, illustri titulo *DEFENSORIS FIDEI* donavit, Diplomate dato quinto Idus Octobris ejusdem anni. Has Constitutiones & Diplomata legere est Tom. II. Bullarii. Cum ob Mediolanum Gallis a *Carolo V.* ereptum impotentius exultaret, apoplexia oppressus est die prima Decembris, anno 1521. ætatis 46. Pontificatus nono. Ingenii acie, sermonis elegantia, facilitate, prudentia, morum suavitate ac benignitate qua omnes excipiebat, patientia qua audiebat, magnanimitate & munificentia in viros præsertim eruditos, laudem, amoremque plurimorum promeritus est. In Sacerdotiis conferendis se integerrimum præstitit. Libellos ab aliquo e suis Cubiculariis oblatos, quibus indecorum aliquid poscebatur, interdum laceravit. Romanam Academiam instauravit conquisitis undique viris doctrina excultissimis. *Sancto Pagnino* Versionis Scripturæ Sacræ ex Hebræo Textu edendæ auctor fuit, sumptus ad tantum opus necessarios liberaliter subministravit, Religioso ac Erudito Interpreti gratulatus est. Venationibus, aucupiis, luxui, splendidissimis conviviis, musicæ magis deditus fuit, quam Pontificem deceret. Moribus alias castissimis, famaque intaminata fuit, quam nec *Lutherus* Ecclesiæ infensissimus hostis ab ipso damnatus, violare ausus est. Bis per hebdomadam jejunabat, quarta feria temperabat a carnibus, sexta in memoriam Christi patientis herba tantum ac legumine vescebatur. De ipso legendi *Cabrera*, *Paulus Jovius*, *Onuphrius Panvinus*, & *Ciaconius*.

Leonis X. Elogium.

II. Inter Cardinales adlegit *Laurentium Puccium*, Florentinum, Protonotarium Apostolicum & Datarium: *Julium Medicæum*, fratrem patruelem, Archiepiscopum Florentinum: *Bernardum Divitium*, Bibiena Florentinæ Diœceseos oppido oriundum, Ærarii Pontificii Præfectum: *Innocentium Cybo*, Genuensem, ex sorore nepotem: *Thomam Wolsæum*, Anglum, Eboracensem Archiepiscopum, & Regni sub Henrico VIII. Cancellarium. *Hadrianum Gouffier de Boisi*, Gallum, Albiensem Episcopum, Magnum Franciæ Eleemosynarium: *Antonium Bohierium*, ex Ordinis Benedictini Monacho & Abbate Fiscanensi, Bituricensem Archiepiscopum: *Guillelmum Crojum*, Belgam, Cameracensem Episcopum, deinde Toletani Archiepiscopatus Administratorem: *Franciscum de Comitibus*, Nobilem Romanum, Compsanum Archiepiscopum: *Joannem Picolomineum*, Pii II. Nepotem, Senensem Archiepiscopum: *Joannem Dominicum de Cupis*, Romanum, Tranensem Archipræsulem: *Nicolaum Pandulchinum*, Florentinum, Pistoriensem Episcopum: *Raphaelem Petruccium*, Senensem, Crossetanum Episcopum, Arcisque S. Angeli Præfectum: *Andream de Valle*, Romanum, Cancellariæ Apostolicæ Regentem, & Episcopum Melitensem in Calabria: *Bonifacium Ferrerium*, Vercellensem Episcopum: *Joannem Baptistam Palavicinum*, Genuensem, Cavallicensem Episcopum: *Pompejum Columna*, Nobilem Romanum, Reatinum Episcopum, & Bononiæ Prolegatum, deinde Montis Regalis Archipræsulem: *Scaramutiam Trivultium*, Mediolanensem, Juris in Ticicensi Gymnasio quondam Professorem doctissimum, Comensem Episcopum: *Dominicum Jacobatium*, Patritium Romanum, pietate & Juris utriusque scientia spectatissimum, ex Rotæ Auditore *Lucerinum* Episcopum, qui de Concilii & Summi Pontificis auctoritate scripsit: *Laurentium Campegium*, Bononiensem, Juris peritissimum, ex Rotæ Auditore Feltrensem Episcopum, apud *Maximilianum* Imperatorem Nuntium Apostolicum: *Ludovicum Borbonium*, Regiæ Francorum stirpis Principem, Laudunensem Episcopum, Senonensem deinde Archipræsulem, Sorbonæ Provisorem: *Hadrianum Florentinum*, Belgam, Theologum Lovaniensem, Caroli V. Imperatoris, & Hispaniæ Regis Præceptorem, Dertusensem Episcopum: *Aloysium Rossum*, Florentinum, affinem Medicææ genti, Protonotarium Apostolicum: *Franciscum Armellinum*, Perusinum, Cameræ Clericum, *Medicæo* nomine & insignibus ab ipso *Leone* donatum: *Thomam de Vio Cajetanum*, Ordinis FF. Prædicatorum, virum pietate, doctrina, operibus celeberrimum, qui Legatione Apostolica in Germania ad cooer-

Leonis X. Cardinales.

coercendum *Lutherum*, nascentemque hæresim profligandam functus est: *Christophorum Numalium*, Ordinis Minorum Ministrum Generalem: *Ægidium Viterbiensem*, Ordinis Eremitarum *S. Augustini* Moderatorem supremum, virum doctissimum, qui multa ingenii sui ac eruditionis argumenta reliquit, & inter alia Historiam viginti sæculorum, quam ex MS. Angelicæ Bibliothecæ *S. Augustini* sæpe laudat *Odoricus Raynaldus*: *Guillelmum Raymundum de Vich*, Hispanum, Protonotarium Apostolicum: *Sylvium Passerinum*, Italum patria Cortonensem, Datarium: *Franciscum Ursinum*, Nobilem Romanum, affinem suum: *Paulum Æmilium Cæsium*, Romanum, Juris peritissimum, Cancellariæ Apostolicæ Regentem: *Alexandrum Cæsarinum*, Romanum, virum ingenio clarum, Juris & Sacrarum Literarum scientia conspicuum: *Joannem Salviatum*, Florentinum, ex sorore Nepotem; *Nicolaum Rodulphum*, familiarem suum, & Cubiculariorum Principem: *Augustinum Trivultium*, Patritium Mediolanensem, qui Romanorum Pontificum & Cardinalium Historiam scripsit, quam laudat *Onuphrius Panvinus*: *Franciscum Pisanum*, Nobilem Venetum, Narbonensem postmodum Archiepiscopum; *Alphonsum*, Lusitaniæ Infantem: *Albertum*, Joannis Marchionis Brandeburgensis filium, Magdeburgensem, ac Moguntinum Archiepiscopum: *Joannem a Lotharingia* Principem, Coadjutorem Metensem: *Herardum a Marcka*, Leodiensem Episcopum.

III. Præter eos quos leviter perstrinximus *Leonis X.* nævos, vitio ipsi vertitur quod majori cura foveret ac promoveret viros humanioribus literis excultos, quam Theologos, magisque Poetica quam Ecclesiæ Historia ac Patrum doctrina delectaretur. Ac utriusque noxæ pœnas ipsum exolvisse *Palavicinus* observat. Si namque Theologis assuevisset, cautius in distributione Indulgentiarum eorum consilio se gessisset; & nisi virorum Ecclesiastica eruditione præstantium copia ipsi defuisset, eorum forte Scriptis nascentem *Lutheri* hæresim oppressisset. Profusas illas Indulgentias concessit causa colligendæ per eleemosynas pecuniæ, ut opus Vaticanæ Basilicæ a *Julio Secundo* inceptum perficeret. *Leonem X.* accusant *Guicciardinus*, & *Petrus Suavis Polanus*, in Historia Tridentini Concilii, quod pecunias ex Indulgentiis collectas in Saxonia, finitimisque regionibus, *Magdalenæ* sorori suæ dono dederit. Id tamen falsi suspicione non caret, cum in Vaticano Tabulario & Cameræ Apostolicæ libris, nulla hujusmodi concessionis mentio habeatur, teste *Felice Conteloro*, ejusdem Tabularii Custodiæ ac diligentissimo Scrutatore. Præterea *Leonis* excelsus animus operisque magnificentia persuadent, pias illas Fidelium collationes, longeque majores opes in illius Ædificii fabrica fuisse absorptas. Eumdem Pontificem accusant; quod hunc Indulgentiarum proventum privatis quibusdam divendiderit, ut Principes in vectigalibus constituendis facere solent. Atque id turpem faciem præ se tulisse fatetur *Palavicinus*, adeo ut satius fuisset quodcumque incommodum devorari quam hoc scandalum vel activum vel passivum Christianis populis afferri. At vix aliam iniri potuisse rationem, subdit, nec in cujusquam detrimentum id cessisse, cum voluntaria collatio esset ex Indulgentiis proveniens.

Leonis X. Nævi.

Palavicin. in Histor. Concil. Trident. lib. 1. c. 2.

Cap. 3. Lib. 3.

Calumniatur *Suavis* cum Indulgentiarum promulgationem fuisse demandatam ait Dominicanis, non Eremitis *S. Augustini*, ut mos erat, quo quid auctius exprimeretur. Falsum imprimis est quod Augustinianis hoc munus injungi consuevisset. Id enim *Julius II.* Minoribus imposuerat. Id Ministro Generali Minorum una cum Archiepiscopo Moguntino commiserat *Leo* in pluribus Germaniæ locis, Diplomate dato die ultima Martii, anni 1515. Equites Teutonici FF. Prædicatores elegerant ad promulgandas similes quasdam Indulgentias, ipsis ab eodem Pontifice in subsidium adversus Turcam collatas. Præterea *Leo* FF. Prædicatoribus hanc provinciam non demandaverat, sed *Alberto* Archiepiscopo Septemviro Moguntino, e Brandeburgensi familia, viro tunc in Germania præstantissimo. Hic vero Indulgentias promulgandas dedit *Joanni Tetzelio* Quæsitori Fidei, ex Ordine prædicatorum doctissimo viro, & Concionatori ferventissimo, qui pro Teutonicis Equitibus simili promulgatione antea functus fuerat.

P. Suavis Polanus refellitur.

SCHO-

SCHOLION.

In hoc Articulo pag. 145. hanc Propositionem Religiosi Censores reprehendunt: *Si Leo X. Theologis assuevisset, cautius in distributione Indulgentiarum eorum consilio se gessisset.*
R. Verba sunt Palavicini lib. 1. Historiæ Concilii Tridentini, cap. 2. pag. 8.

Nota.

FAcile erit sub eruditorum oculos hæreticorum libros occurrere, ubi calumniis, injuriis, ac male dictis in Leonem V. insurgunt, hujus Pontificis vitam infamia aspergere enitentium, quia omnem operam industriamque contulit ut nascentem Lutheri hæresim in cunis ipsis suffocaret. Ad ipsorum calumnias contumeliasque retundendas, sufficit illis opponere Desiderium Erasmum Heterodoxis non invisum, & quem ab adulationis vitio procul fuisse omnes norunt. Hic igitur variis in Epistolis Leonem laudando mitissimo ingenio ac eximiis moribus ornatum prædicat, adeo ut pietate, integritate, benignitate, boni pastoris vigilantia, ac concrediti gregis procurando salutem Christum ipsum referret. Non silet quale illius fuerit in bonas artes literasque studium, in viros eruditos munificentia, in pace excolenda solicitudo, in utraque fortuna seu moderatio, seu constantia. Legesis ipsius Epistolas 144. 274. 453. 529. in editione illius Operum Lugduni Batavorum adornata, aliasque quibus ad varios amicos scribendo Leonem debitis laudibus non fraudat.

ARTICULUS XIV.

DE ADRIANO VI.

I. ADrianus, Batavus; Trajecti, quæ Urbs uni ex fœderatis Hollandiæ Provinciis nomen facit, patre *Florentino* aulæorum testore, seu ut alii volunt, cervisiæ coctore natus, in Lovaniensi *Portiorum* Collegio cum pauperibus Scholasticis gratis educatus, & optimis artibus institutus est. Theologicam Lauream in Academia Lovaniensi consecutus, cujusdam in Batavia Parochiæ administrationem, opera *Margaritæ*, Maximiliani Cæsaris filiæ, quæ tum Belgis imperabat, obtinuit. Deinde munus Cancellarii in celebri illa Universitate ipsi delatum est. Porro cum in Belgio, ubi natus erat *Carolus Austriacus*, Philippi I. Castellæ Regis filius, educaretur, ac patre defuncto *Maximiliani Augusti* Avi sui curæ relictus esset, *Adrianum* ipsi Præceptorem dedit *Maximilianus*. A *Carolo* minus ad studia propenso in Hispaniam ad *Ferdinandum* Regem Catholicum Orator missus, illi sibique ita conciliavit senioris Regis, cujus in Regna successurus erat, animum ob suspiciones quasdam subalienatum, ut Episcopatu Dertusensi ab ipso ornatus fuerit. Post hæc a *Leone X.* in Collegium Cardinalium commendatione Imperatoris, & ob egregia merita adlectus, cum *Carolus V. Ferdinando* in Regna successisset, ac paulo post ad Imperii coronam capessendam vocatus, in Germaniam proficisci decrevisset, *Adrianum* Regni Procuratorem creavit. Defuncto *Leone X.* Julii Medicæi Cardinalis studiis, & *Thomæ de Vio Cajetani* auctoritate, summo totius Collegii consensu, absens licet, paucisque Patrum ex facie notus, divino Consilio Pontifex electus est, retentoque nomine, *Adrianus Sextus* appellari voluit. Quamvis *Carolo Quinto* multis nominibus obstrictus, communem se parentem Principibus omnibus præstitit, ipsum inter & *Franciscum I.* Francorum Regem pacem conciliare studuit; Christianissimo Regi benevolentissimam explicuit voluntatem, Romam appulsus, ad componendam Aulam statim animum adjecit. Indulta Cardinalium, Reservationes, & Gratias Expectativas a die notitiæ Electionis suæ revocatas declaravit, deque illa revocatione inter alias Cancellariæ Sanctiones, Regulam edidit ac promulgavit, ad Curiæ reformationem viros doctrina, pietate, industria eximios accersivit. Ex eorum consilio modum adhibuit quæstuosæ in concedendis Indulgentiis ac Dispensationibus liberalitati.

nati. Nova Officia super ordinariis Apostolicæ Cameræ proventibus a *Leone X.* instituta, ex quibus pretio datis plurimum emolumenti ejus ærario accesserat, paulatim abolebat; vacantia nulli pretio dabat, etiamsi ærarium Pontificium exhaustum esset.

II. Multos invenit obices perficiendæ Reformationis, quam ad Lutheranam Hæresim evertendam plurimum profuturam, immo necessariam noverat. *Ludovico* Hungariæ Regi suppetiæ adversus Turcarum impetum ferendæ Hierosolymitanis Equitibus in Insula Rhodo, a *Solimano* obsessis auxilia mittenda, vindicandum Ariminum a *Malatestis* subreptum. Ad hæc pestis gravissima justitium indixit. Immensis sumptibus in tanta rerum necessitate faciendis, nec parsimonia quam erga se adhibuit *Adrianus*, nec plenissima carnis & sanguinis oblivio suffecere. Ideoque illi necesse fuit severioribus modis pecuniam parare, quæ res apud populum avaritiæ illi opinionem, immerito licet, peperit. Invidiam auxit credita Belgis dumtaxat rerum administratio, cum Italorum artibus diffideret. *Franciscum Soderinum* Cardinalem, quicum arcana rerum communicare liberali fiducia solitus erat ceu ambiguæ fidei virum, propriis literis, arbitrariis notis conscriptis, convictum carceri tradidit. *Bernardino Carvajali*, & *Nicolao Flisco* Cardinalibus, cum forte quererentur, quod eos in consilium superiorum Pontificum more non adhiberet, respondit: Nemini vel Cardinali se temere credere, quod absque Reipublicæ periculo credere non posset.

III. *Franciscum Cheregatum* Episcopum Aprutinum, ad Conventum Norimbergæ, absente Imperatore coactum, Nuncium destinavit. Duo potissimum ipsi injuncta: Hungariæ a Turcarum incursibus defensio, & Germaniæ a Lutherana lue curatio. Ex mandatis illi datis intelligimus, quanta esset *Adriani* sinceritas, quantum restaurandæ disciplinæ studium Hæresim propter peccata populi dissolutosque Cleri mores ortam fatetur, se a Romana Curia reliqui Ordinis Ecclesiastici emendationem inchoaturum promittit, eo se consilio Pontificatum suscepisse declarat; Beneficia in Germania vacantia probis doctisque, & nihilominus tenuioris fortunæ viris distribuere statuit. Religiosissimi Pontificis verba temperare mihi non possum quin describam.

Adriani VI. Mandata Francisco Cheregato in Germania Nuncio data.

Item dices, Nos ingenue fateri, quod Deus hanc persecutionem Ecclesiæ suæ inferre permittit propter peccata hominum, maxime Sacerdotum & Ecclesiæ Prælatorum. Clamant Scripturæ peccata populi derivari a peccatis Sacerdotum: proptereaque (ut ait Chrysostomus) Salvator noster curaturus infirmam civitatem Jerusalem, ingressus est prius Templum, ut peccata Sacerdotum primo castigaret, instar boni Medici, qui morbum a radice curat. Scimus in hac Sancta Sede aliquot jam annis multa abominanda fuisse, abusus in spiritualibus, excessus in Mandatis, & omnia denique in perversum mutata: nec mirum si ægritudo a capite in membra, a Summis Pontificibus in alios inferiores Prælatos descenderit. Omnes nos (id est, Prælati & Ecclesiastici) declinavimus unusquisque in vias suas, nec fuit jam diu qui faceret bonum, non fuit usque ad unum. Quamobrem necesse est, ut omnes demus gloriam Deo, & humiliemus animas nostras ei, videatque unusquisque nostrum unde ceciderit, & se potius quilibet judicet, quam a Deo in virga furoris sui judicari velit. Qua in re quod attinet polliceberis nos omnem curam adhibituros, ut primum Curia hæc unde forte omne hoc malum processit, reformetur, ut sicut inde corruptio in omnes inferiores emanavit; ita etiam ab eadem sanitas & reformatio omnium emanet. Ad quod procurandum nos tanto arctius obligatos reputamus, quanto universum mundum avidius hujusmodi reformationem desiderare videmus. Nos uti alias tibi dixisse credimus, Pontificatum hunc numquam ambivimus, immo, quantum in nobis fuit, longe maluissemus privatam vitam agere, & in sancto otio Deo servire. Et profecto Pontificatum ipsum plane recusassemus, nisi Dei timor & sincerus electionis nostræ modus, nec-non schismatis ex recusatione nostra imminentis metus nos acceptare illum coegisset. Subjicimus igitur colla summæ dignitati, non ob dominandi libidinem, neque ad ditandos propinquos nostros, sed ad divinæ volantati parendum, ad deformatam ejus sponsam Ecclesiam Catholicam reformandam, ad subveniendum oppressis, & doctos & virtute præditos, qui multo jam tempore neglecti jacuerunt, erigendum & ornandum; & denique ad omnia illa agendum, quæ bonum Pontificem & legitimum Beati Petri Successorem agere oportet. Quamquam nemo mirari debebit; si

Apud Odoricum Rayn. Tom. 1. Annal. Eccles. ad an. 1522. Num. 66.

non

non statim omnia errata & abusus omnes per nos emendatos viderit. Inveteratus nimium morbus est; nec simplex, sed varius & multiplex, pedetentim in ejus cura procedendum est, & prius gravioribus magisque periculosis occurrendum, ne omnia pariter reformari volentes, omnia perturbemus. „ Omnes subitæ mutationes (*inquit Aristoteles*) „ in Republica periculosæ sunt: & qui nimis emungit, elicit sanguinem.

Et infra: *Item quia intelleximus in Germania esse multos bonos & doctos viros pauperes, aliqua etiam præclara ingenia quæ ex indignitate Apostolicarum provisionum Histrionibus & Stabulariis, potius quam viris doctis fieri solitarum, a Sedis hujus devotione aversa; cupimus ut inquiras quinam illi sint, eorumque nomina ad nos transmittas, ut occurrente Beneficiorum Germanicorum vacatione, illos proprio motu providere possimus. Scimus enim quantum Dei honori & animarum saluti, ac ædificationi obfuerit, quod jam diu Beneficia Ecclesiastica data fuerunt hominibus indignis.*

Responsa Principium Germaniæ. Pontificis Mandatis Conventus Norimbergensis respondit. Moram in Pontificio Diplomate, Edictoque Cæsareo exequendis Principes excusarunt. Promissionem Pontificis de observandis *Concordatis Germaniæ* laudarunt, rogarunt ejus Sanctitatem ut postulationibus sæcularium Principum separato Libello ad eum mittendis satisfaceret. De Annatis expostularunt, ut a Cæsareo Fisco, non a Romano Pontifice deinceps exigerentur, quandoquidem earum exactioni ad tempus sub conditione consenserant Germani, dummodo in bella contra Turcas pecunia impenderetur, quod neutiquam præstitum fuerat. Cum vero ipsorum consilia Pontifex exposceret, quibus *Lutherus* ejusque Sectatores comprimerentur, responderunt; Concilium intra annum a Summo Pontifice de consensu Cæsaris congregandum videri in aliqua Germaniæ urbe: in quo Concilio, amoto quovis obice obligationis jurisjurandi, libere quisque sententiam diceret de mediis ad sananda vel avertenda Christianæ Reipublicæ mala conducibilibus & opportunis. Interim se daturos operam, ut Saxoniæ Dux, in cujus ditionem *Lutherus*, ejusque nonnulli Asseclæ se receperant, eos quidquam scribere vel typis edere prohiberet. Comitiorum quoque Principes curaturos, ut ea tempestate in Concionibus purum Evangelium pie placideque prædicaretur, & Sacra Scriptura secundum interpretationem ab Ecclesia receptam & approbatam, subtilioribus quibuscumque, quæ populi captum superarent, prætermissis, explicaretur. Ad hæc, aliaque Conventus Responsa, nonnulla reposuit Apostolicus Nuncius, effecitque ut in Edicto, quod Nomine Cæsaris die sexta Martii anno 1523. editum est, illa temperarentur, vel omitterentur, quibus coarctari Summi Pontificis auctoritas, vel Ecclesiastica Jurisdictio imminui visa esset. Post Nuncii discessum conscriptus mandato Principum Libellus, & ad Pontificem missus hoc titulo: *Centum Gravamina Sedis Apostolicæ non ferenda Germanis*. Editus est apud *Goldastum* Tom. 1. Constitutionum Imperialium pag. 456. Lutherano veneno afflatos fuisse, qui illa Gravaminum capita scripserunt atque vulgarunt, ex lectione compertum est. Nuncii Apostolici conatus a *Friderico* Saxoniæ Duce elusi; quem Pontifex gravissimis Literis monuit ut Luthero favere desineret. Extant apud *Odoricum Raynaldum* ad annum 1522. Num. 73. & Tom. 11. Bullarii Romani.

Apud Goldastum Tom. 1. Constitutionum Imperialium, Pag. 452. & 453. Et apud Odoricum Raynaldum ad an. 1523.

Adrianus sextus in Beneficiorum & dignitatum Ecclesiasticarum distributione nihil carni & sanguini concessit. II. Naturæ necessitudini in Beneficiorum & Dignitatum Ecclesiasticarum distributione nihil usquam *Adrianus* VI. concessit, ne Sion in sanguinibus ædificaret. Cognatum quemdam suum in Lovaniensi Academia stadium Theologicum decurrentem, ingenioque, doctrina, & morum integritate maxime jam commendatum, rogantibus Germaniæ Proceribus Cardinalitiis Infulis ornare noluit. Patruelis sui filium Senis in Gymnasio studentem, quod Romam non vocatus venisset, statim equo meritorio impositum remisit, de animi levitate increpitum. Alios non remoto affinitatis gradu necessarios, qui spe celsioris fortunæ e Germania pedibus Romam venerant, verbis severioribus excepit, singulosque sagis laneis & frugi viatico donatos, pedibus in patriam redire jussit. Cum in Nepotem Beneficium annui census septuaginta Ducalium aureorum contulisset; illeque paulo post aliud pinguius, quod ad centum aureos ascendebat, postulasset, illum acerbissimis verbis corripuit, præcepitque ut cupiditati modum poneret: Prius enim Beneficium illius sustentationi sufficere; ac demum multorum precibus permotus assensit, ut posterius Sacerdotium opulentius consequeretur ea lege, ut priore se abdica-

dicaret: Neque enim pati velle ut quisquam duo Beneficia, quibus animarum cura demandata est, conjuncta gerat, sæpiusque id adagium in ore habebat: *Ecclesias Sacerdotibus, non Sacerdotes Ecclesiis ornare se velle*. Ita refert *Hieronymus Niger*, qui tum vivebat. In atrocissima pestilentiæ vastitate, quæ tum Romæ omnia depascebatur, in Urbe mansit impavidus. Quotidie Sacris operabatur. In mensa, frugalissima illa quidem, Sacram Lectionem semper audiebat. *Antonium* Florentinum Archiepiscopum, ex Ordine Dominicano assumptum, & *Bennonem* Misnensem Episcopum, Sanctorum Catalogo adscripsit, ultima die Maii, anno 1523. Regibus Hispaniæ potestatem fecit nominandi Episcopos, Diplomate dato 8. Idus Septembris ejusdem anni. Dedit etiam ut trium Militarium Ordinum Præfectura, *S. Jacobi*, *Calatravæ*, & *Alcantaræ*, ab aliis Pontificibus ad tempus collata, deinceps Castellæ Regibus propria perpetuaque esset. In conficiendis negotiis aliquanto lentior timidiorque erat. Unde illa in eum *Hieronymi Baldi* Hungari libertas, qui a *Ferdinando* Cæsaris Fratre missus Orator, cum Lutheranis coercendis, Turcisque propellendis auxilium imploraret, & ille cunctantius perplexiusque in re petita ageret: *Sanctissime Pater* (inquit) *Fabius Maximus cunctando rem Romanam restituit, tu cunctando rem Romanam, atque adeo universam Europam perditurus videris*. Cardinalem creavit unicum *VVillelmum Enckenvoirtium* Brabantinum Dertusensem Episcopum & Datarium.

Jus nominandi Episcopos Regi Catholico tribuit Adrianus Sextus. Adriani sexti cunctatio.

V. Obiit Religiosissimus Pontifex, sive ex renum dolore, quo multis diebus laboravit, sive ex veneno, ut suspicio fuit, mœrentibus bonis, exultantibus Aulicis, quibus ob severitatem & parsimoniam invisus erat, 18. Kalendas Octobris, anno ætatis sexagesimo quinto, cum annum unum, menses octo, & dies sex Ecclesiam rexisset. Ipsi in Vaticano sepulto Epitaphium istud positum est: *Adrianus Sextus hic situs est, qui nihil sibi infelicius in vita duxit, quam quod imperaret*. Ejus corpus postea translatum est ad Ecclesiam *S. Mariæ de Anima*, & magnificentiori tumulo conditum, curante Cardinali *Enckenvoirtio*. Ejus Vitam scripsit *Paulus Jovius*, ex cujus, & *Onuphrii Panvini* Commentariis, nec-non ex *Adriani Sexti* Itinerario hæc delibavi, per *Blazium Ortizium* in Decretis Doctorem, Canonicum Toletanum, ac Generalem Vicarium, ejusdemque Pontificis Domesticum scripto, quod Vir Clarissimus *Stephanus Baluzius* ex veteri Codice MS. Navarrici Collegii publici juris fecit, Lib. 3. *Miscellaneorum*.

Obitus. Epitaphium.

VI. Vivens mortuusque calumniam passus est *Adrianus Sextus*, teste *Ortizio* Cap. 40. *Heu* (inquit) *miseram temporis calamitatem! Antequam fastigium Pontificatus adipisceretur, erat exemplar virtutum: in Pontificatu vero non defuerunt detractores, critici & blaterones, qui illi detraherent. Post obitum vero a malevolis quasi vas contumeliæ fuit reputatus. Deus tamen qui cuncta per veras causas agnoscit, aliterque homines judicat, qui bene noverat mentem & opera piissimi Papæ, quem neque magnitudo status movit ut vitam mutaret, immo eadem frugalitas, eadem continentia, par in sacris eloquiis enucleandis ardor & studium, sibique per omnia similis in cultu & parsimonia, æquali in omnes mansuetudine usus, nulli servivit desidiæ, nulli denique fuit perturbationi apud eum locus. Neque minus clementer ac leniter, ubi res postulabat, vel severe & rigide & dixit & fecit omnia, ni forsan clementior fuerit natura, quam Regnorum Gubernatores decet. Audacter fortassis asserere possem, ut domesticus testis, quod neque vidi, neque persensi, quamdiu in ejus obsequio & ministerio permansi, quidquam sinistrum aut minus grave in dictis aut factis; immo quasi speculum cunctarum virtutum, antequam Urbem ingrederetur, ut cuncti noverunt. Cujus orationi studium vehemens succedebat. Et studium interdum oratio interpellabat, ita ut ea solum tempora, quæ naturæ necessitas exigit victui & quieti concederet, cætera omnia officiis divinis ac humanis ita distribuens, ut humani generis adversario nullum locum vacuum relinqueret. At quid moror in illius præconiis enarrandis, cum esset vir ex omni parte irreprehensibilis?*

Adriani sexti elogium.

VII. Plerisque non satis æquum videtur quod de tanto Pontifice judicium tulit *Palavicinus* in Historia Concilii Tridentini, libro 2. cap. 9. *Fuit sane optimus Sacerdos*, inquit, *sed Pontifex revera mediocris: apud populum vero res ex eventu metientem, infra mediocrem, ob temporum iniquitatem. A Vaticanis Senatoribus supra meritum æque æstimatus, cum evexerunt ad Solium; ac supra noxam Aulæ invisus, cum in eo regnavit;*

Adrianum sextum mediocrem Pontificem falso vocat Palavicinus.

vit; ac supra verum incusatus, cum inde moriens descendit. Parsimonia ad Reipublicæ commodum adhibita, infamiam illi peperit, tamquam aurum avare cumulanti. Sed ab ea infamia eumdem liberavit in ejus obitu ipsa Quæstorum manus quæ ne tria quidem scutorum milia ex ipsius arca numeravit. Quod *Adrianum VI. Pontificem revera mediocrem,* Palavicinus dixerit, viris plerisque sapientissimis jure merito displicuit ac displicet, cum Pontificiis virtutibus in gradu heroico fulserit, fueritque sanctimonia, doctrina, Christiana prudentia & omnibus ad Ecclesiam sancte regendam necessariis dotibus clarissimus; etsi defuerit illi sæcularis illa Politica, dissimulandi, & fallendi artifex, & ambitio studiumque dominationem promovendi ultra fines Canonibus totius mundi reverentia consecratis præscriptos; quæ sane non modo mediocrem, sed pessimum Pontificem fecisset. Iniquum illud & imprudens *Palavicini* de *Adriano VI.* Judicium perstringit ac refellit Vir Eruditus *Joannes Launojus* Theologus Parisiensis in Epistola ad *Henricum Barillonium* nunc Illustrissimum & Meritissimum Lucionensium Episcopum, P. IV. Epistolarum, ac prioris ævi Pontificibus coæquandum *Adrianum VI.* probat.

SCHOLION.

Ad hunc Articulum Religiosi Censores hanc notam apposuerunt, p. 157. *Lege quæ dicit de Adriano Sexto.*

R. Nil de *Adriano Sexto* scripsi, quod ad illius commendationem non pertineat. Minus æquum *Palavicini* de illo judicium non potui quin reprehenderem, Libro 2. cap. 9. de illo scribentis: *Fuit sane optimus Sacerdos, sed Pontifex revera mediocris: apud populum vero res ex eventu metientem, infra mediocrem.*

Nota.

ADrianum Sextum Papam fallibilem credidisse, ex eo quidam colligunt, quia cum esset Doctor Lovaniensis docuit *in 4. Sent. q. de Confirm. 9.* posse Pontificem hæresim *per suam determinationem, aut decretalem* asserere; neque hanc sententiam expugnandam curasse, quando jam Pontifex factus sua Commentaria edita voluit. Sed observandum cum Sapientissimo Cano *de Loc. Theolog. l. 6. c. 8.* etiam Innocentium IV. Commentaria in primum librum Decretalium edidisse, in quibus tamen si quid errari legeretur, non Pontifici ut definienti, sed ut privatæ personæ esset adscribendum: idem proinde sentiendum est de Adriano quod jam docuerat publicante. Illud insuper animadvertunt, jam etiam in Schola Lovaniensi docuisse, non potuisse S. Gregorium simplicibus Sacerdotibus Siculis concedere, ut Confirmationis Sacramentum conferrent, quam tamen opinionem in Pontificatu dimisit; cum eamdem potestatem ipse concesserit iis, qui ad convertendos infideles mittebantur. Idem proinde credendum est ab ipso præstandum fuisse, si quæ Lovanii docuit de Pontificis fallibilitate, novo examine introspexisset.

ARTICULUS XV.

DE CLEMENTE VII.

I. ADriano VI. post longa Comitiorum dissidia, summo Cardinalium consensu suffectus est *Julius Medicæus* Leonis X. patruelis, S. Laurentii in Damaso Cardinalis Presbyter, & Romanæ Ecclesiæ Vicecancellarius decimo tertio Kalendas Decembris, anno 1523. & *Clemens* VII. appellari voluit, nulla ejus habita ratione qui Avenione tempore Schismatis contra *Urbanum* VI. sederat. Anno sequenti ad Comitia Norimbergensia Legatum misit Cardinalem *Campegium*, Bononiensem Episcopum, qui Germaniæ Principes ad Catholicam Fidem retinendam, ad *Lutheri* Sectam opprimendam hortaretur, Religionis unitatem defenderet, postulata Principum in Libello *Centum Gravaminum* iniqua esse ostenderet; eorumque impetrationem frustra sperari quoad singula capita

Legatus in Germaniam missus.

Sedem

Sedem tamen Apostolicam paratam esse ex honesti ac decori præscripto corrigere, immutare, minuere, restaurare quidquid prudentia postularet. Nulla solliciti Pastoris officia prætermisit Clemens, ut Lutheranæ hæreseos progressum impediret, qua Epistolis, qua Nuntiis Reges Academiasque urgens, ut ad immane incendium extinguendum operam omnem, hæ doctrina, illi salutaribus Edictis conferrent.

II. Gravissimis offensionibus inter *Clementem* II. & *Carolum* V. Cæsarem ortis, *Clemens* cum Gallis fœdus pepigit. Victoria deinde ad Ticinum a Cæsare reportata, captoque *Francisco* Rege Christianissimo, Cæsarianorum in Ditionem Pontificiam incursione ac prædationibus ad novum fœdus cum *Carolo* sanciendum compulsus est, anno 1525. Anno sequenti, cum *Franciscus I.* duris & iniquis conditionibus, utpote per vim a Rege captivo extortis, libertati restitutus esset, Pontifex ipsum a Sacramento Pactionis exsolvit, ab ea servanda dehortatus. Mox adversus Cæsarem fœdus sanxit cum Regibus Galliæ atque Angliæ, cum Venetis, cum Helvetiis & Florentinis, ad *Franciscum Sfortiam* Mediolanensem Ducem liberandum, redintegrandumque, a Cæsarianis in Arce Mediolanensi circumsessum, & perduellionis nomine a Cæsare Principatu exutum, necnon ad alia perficienda, communi utilitati atque indemnitati opportuna; aditu etiam ad societatem fœderis Cæsari relicto; si eisdem conditionibus subscribere vellet. Cæsarei, *Hugone Moncada* Neapolis Prorege, & *Carolo Borbonio* Ducibus, *Columniis* ferentibus suppetias, Romam usque penetrarunt, Urbem expugnarunt ac diripuerunt, Pontificem in Arce Ælia, in quam confugerat, sub gravissima custodia detinuerunt. Periit in ipso Urbis ingressu Dux *Borbonius*, in Regem Christianissimum perduellis, in Romanum Pontificem impius, plumbeo globo minoris tormenti ictus. *Clemens* deditionem fecit *Philiberto* Arausicano Principi, qui *Borbonio* in Exercitus Imperium successerat, gravissimis conditionibus, ut scilicet quadringenta aureorum millia numeraret, quinque præcipuas Ecclesiasticæ Ditionis Arces una cum Ælia seu *S. Angeli*, ac Placentinam, Parmam, Mutinam civitates, Cæsaris potestati, quamdiu ei libitum foret, retinendas permitteret; Ipse cum tredecim Cardinalibus, quos secum habebat, donec pars pecuniæ soluta fuisset, in Arce captivus maneret, deinde Neapolim aut Cajetam iret, expectaturus quid Cæsar de ipso decerneret; Obsides Exercitui pro reliqua pecunia darentur: *Columnii* Sacris & Dignitatibus Pontificia Sententia privati, restituerentur in integrum. Octo mensibus captivus *Clemens* fuit, cum interim *Carolus Quintus* dolorem de ipsius captivitate, ac Urbis direptione simularet, festiva Aulæ specie ob natum filium in vestes lugubres ob captivum Pontificem, quod tamen ipsi gratissimum acciderat, commutata. Ad eas angustias redactus est Pontifex, ut cum promissæ pecuniæ solvendæ non satis esset, Cardinales aliquot, partem collaturos, creare compulsus fuerit; ad reliquam, decimas in Regno Neapolitano indicere, Ecclesiæ bona alienare, sacra vasa conflare. Die 26. Novembris anni 1527. Pactiones cum Cæsareis composuit *Clemens*. Dies nona Decembris ejus liberationi condicta; sed Hispanorum, & *Hugonis Moncadæ* præsertim insidias veritus, mercatoris cultu e custodia evasit. In libertatem assertus, Francorum & Angliæ Regibus, nec-non *Lautrechio* Gallici exercitus in Italia Duci, qui pro ejus liberatione arma contra Cæsarem commoverat, honorificis officiosisque literis gratias egit, quas apud *Odoricum Raynaldum*, ad hunc annum, Num. 43. legere est. De hisce dissidiis, bellis, pactionibus, pluribus agunt *Guicciardinus* & *Paulus Jovius*, & ex recentioribus, Cardinalis *Palavicinus* lib. 11. Historiæ Concilii Tridentini, cap. 13. & 14. Amicitiam cum Cæsare ex tantis inimicitiis *Clemens* revocavit, eique solemni ritu Imperii Coronam imposuit Bononiæ anno 1530.

Clementis VII. cum Carolo V. Imperatore dissidium.

Clementis VII. captivitas.

Graves pacis cum Cæsareis conditiones.

III. Sub id tempus *Henricus* VIII. Angliæ Rex, *Thomæ Volsæi* Cardinalis Archiepiscopi Eboracensis, & Regni Cancellarii consiliis impulsus, & perditis in *Annam Bolenam* amoribus incitatus, contractum olim matrimonium cum *Catharina* Ferdinandi & Isabellæ Regum Catholicorum filia & sorore natu minore *Joannæ* Caroli V. Matris, a Summo Pontifice irritum declarari rogavit, causamque in Anglia committi duobus Legatis Pontificiis, Cardinali videlicet Eboracensi, & Cardinali *Campeggio*. Nupserat prius *Catharina* Arcturo Principi Henrici fratri natu majori: eo vero intra paucos menses extincto, ipsi *Henrico* tradita fuerat in Matrimonium, *Julio* II. Pontifice Maximo Legis

Gesta Clementis VII. in causa Henrici VIII. Angliæ Regis.

Ecclesiasticæ connubium inter affines, in eo præsertim gradu jungi prohibentis, solutionem concedente. Dubitatum fuerat an per Summum Pontificem id liceret: cum Divina Lege cautum sit in Levitico, ne frater alterius Fratris turpitudinem revelet, & *Joannes Baptista* Herodem corripuerit ob injunctam sui fratris uxorem. Responsum fuerat, quod etsi maritalis conjunctio inter *Arcturum* & *Catharinam* intercessisset, quod illa pernegabat, Levitici prohibitio in eam sententiam trahi non poterat, cum in Deuteronomio jubeatur frater excitare semen fratris absque liberis demortui. Præterea, utcumque res esset, inter judicialia, quibus Judaicus dumtaxat populus obstringebatur, non inter Legis naturæ præcepta immutabilia contineri: alioqui Patriarcha Judas Onæ filio non præcepisset, ut duceret Tamarim viduam ex obitu majoris natu fratris. Objurgationem vero Præcursoris eum spectare, qui veram fratris adhuc viventis uxorem sibi copulaverat. Regis Angliæ postulata auctoritate sua apud Pontificem sustentabat *Franciscus* Rex Christianissimus, cujus cum sorore, *Alenconii* Ducis vidua, *Henricum* novas Nuptias initurum spem faciebat *Volsæus* Cardinalis. Cum intelligerent Oratores Angli, Cardinalium, aliorumque Virorum Eruditorum cœtum, ad rem discutiendam a Summo Pontifice delectum *Catharinæ* Nuptias jure divino irritas non judicare, nec spem esse ullam ita judicatum iri, quod eo in judicio falsum dogma & Divinis Literis repugnans involveretur, & *Julii* judicium improbaretur, aliam inire viam, & dispensationem ab ipso impetratam per fucatas rationes subreptitiam ostendere conati sunt. *Clemens* ex novi Cœtus Cardinalium & Theologorum sententia *Campeggio* Cardinali, quem Legàtum in Angliam nominavit, una cum Eboracensi, causam demandavit. Arcana tamen *Campeggio* mandata dedit. Primum in Serenissimis Conjugibus ad pristinam benevolentiam revocandis studeret. Secundo, si nulla reconciliationis spes affulgeret, Reginæ suaderet ut Sanctimonialium claustra subiret, divinis tantum rebus vacatura. Si neutrum efficere posset, rem protraheret, nec Judicis personam assumeret. Cæsaris ac Ferdinandi Regis Oratores, & *Catharinæ* utriusque materiam, quodcumque in Anglia Tribunal tamquam suspectum repudiarunt. Pontifex causam ad se revocatam *Paulo Capisucchio*, Romanæ Rotæ Decano, cognoscendam commisit, sibi servata ferendæ Sententiæ potestate; palam tamen significans, velle se quantum fas esset, Regis causæ favere de se & de Religione optime meriti. At cum Angliæ Rex *Annam Bolenam* nuptias ei pollicitus, in Regiam induxisset, eique se reipsa nupturum ostentaret, *Clemens* edito Diplomate Regi & *Annæ*, seu cuicumque alteri fœminæ prohibuit, ne Matrimonium inirent: vel aliud quidquam ea in causa attentarent; alias totum irritum foret. Datum est die 22. Decembris, anno 1530. Cæsar ac *Ferdinandus* Rex Catholicus Pontificem ad ferendam Sententiam acerrime compellebant, Rex Christianissimus inducias flagitavit, deterruitque, quantum in se erat, ne Regem libidinis impotem una cum Regno præcipitem ageret. Toto pene triennio procrastinavit *Clemens*: sed effrænis Regis libido, & adversus Apostolicam Auctoritatem contumacia, Censuras a Pontifice extorserunt; cum *Guillelmus Cranmerus*, Cantuariensis Archiepiscopus connubium *Catharinæ* irritum lata sententia pronuntiasset, eaque nixus *Henricus* clandestinum cum *Anna* jam gravida conjungium contraxisset. Die itaque trigesima Julii anno 1533. *Clemens* in secreto Consistorio Sententiam tulit: qua declaravit Regem in Censuras incurrisse ob attentatum divortium, & *Annam* sibi adjunctam contra Pontificia Mandata: Matrimonium istud irritum, prolem ex eo susceptam, vel suscipiendam, illegitimam fuisse & esse. Reginam vero in pristina conjugii Regiæque Dignitatis jura, quibus injuste deturbata fuerat, restituendam edixit. Ad Septembrem usque proxime futurum sententiæ suspensus effectus est, ea temporis mora Regi concessa, si forte ad officium rediret, ac Apostolicæ Jussioni pareret. Hæc Sententia legitur apud *Sanderum* Lib. 1. de Schismate Anglicano, pag. 76. *Henrico* adeo non paruit, ut solemni ritu nuptias celebraverit cum *Anna* pellice: eamque Regia corona donaverit, *Catharinam* uxorem suam Reginamque vocari prohibuerit, *Mariam* filiam ex eo connubio natam titulo Principis VValliæ, & jure successionis in Regnum, ceu ex justo Matrimonio non susceptam, privaverit. Præcipuum causæ caput non attigerat Pontifex, an ratum esset *Catharinæ* Matrimonium, ut Rex metum inter spemque medius,

Clementis VII. cum Francisco Rege Christianissimo congressus.

dius, Apostolicam Sedem obedientia promereri studeret. Massiliam interim appulit *Clemens*, ibique cum *Francisco* Rege Christianissimo congressus, *Catharinam Medicæam* neptem suam *Henrico* Duci Aurelianensi, secundo genito ejus filio collocavit. De Concilii celebratione, de bello in Turcas promovendo, de Angliæ Rege ad saniorem mentem revocando, eo in congressu actum est. Pontificem Romam reversum *Carolus* V. ad ferendam sententiam, finiendamque litem incitavit, validissimas copias ad executionem pollicitus. *Joannes Bellayus* Parisiensis Episcopus, Christianissimi Regis ad *Clementem* Orator, vir prudentia & doctrina illustris, Sanctitatem ejus lenire, ac litem protrahere satagebat, juxta Domini sui mandata. Demum per certum nuntium Angliæ Regi significavit *Bellayus*, mox ipsum ut contumacem damnatum iri, nisi per eumdem Nuntium missis literis, seu procuratorio libello, se judicio Summi Pontificis subderet. Nec præscripto tempore Nuntius rediit, nec spes affulsit ulla obedientiæ ab *Henrico* exhibendæ; immo Romæ vulgatum est, Pontificem ac Purpuratos Patres, dum Comœdia coram Rege haberetur, ejus jussu in scenam ad ludibrium productos. Quamobrem Pontifex, audita relatione *Jacobi Simonettæ*, Episcopi Pisauriensis, Romanæ Rotæ duodecimviri, cui causam, absente *Capisuccho*, cognoscendam commiserat, pronunciavit matrimonium inter *Henricum* & *Catharinam* ratum esse, præcepitque Regi ut in eo persisteret, & *Catharinæ* litis impensas persolveret. Id actum 23. Maji anno 1534.

IV. Apud eos qui ex eventu facta metiuntur imprudentiæ notam incurrit *Clemens* VII. judiciique præcipitis insimulatus est, quod paucis post latam Sententiam diebus Romæ redditæ sint *Henrici* literæ, quibus Pontificis judicio se pariturum pollicebatur, modo Fidelium communione minime submoveretur, & a Causæ cognitione excluderentur homines sibi suspecti; & Commissarii sibi non infensi Cameracum delegarentur, ea excepturi quæ pro Causa proferre cupiebat. Qui post menses unum & viginti contigit *Catharinæ* Reginæ obitus, opinionem auxit, quod Pontifex nimia festinatione Sententiam tulisset. Ea siquidem morte, si res integræ fuissent, finita controversia fuisset, cujus, inquiunt, præproperum Judicium Regem Regnumque in Schismatis voraginem submersit. Malum quidem illud Angliæ quam Romanæ Ecclesiæ longe funestius, *Clemens* divinare non potuit, quem excusat *Palavicinus* Cardinalis, lib. 3. Historiæ Concilii Tridentini, cap. 15. Sed etsi forte peccasset *Clemens* in præclaram illam *S. Augustini* Regulam: *Cum quisque fratrum, id est Christianorum intus in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut Anathemate dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum Schismatis nullum est*: Nihil tamen contra æquitatem peccasse dici posset, cum Regis indomita libido, despecta Matrimonii religio, abjecta reverentia in Ecclesiæ Caput, pœnam Anathematis mererentur. De gestis *Clementis* VII. hac in causa legendus *Sanderus* lib. 1. de Schismate Anglicano.

Lib. 3. Contra Parmenian. c. 1.

VI. De Concilio Œcumenico celebrando, quo Religionis rebus consuleretur, sæpe cum Principibus deliberavit *Clemens* VII. Ea de re Bononiæ egit cum Cæsare, anno 1533. & Nuncium legavit ad *Ferdinandum* Regem & Catholicos Principes *Hugonem Rangonium*, Rhegiensem Episcopum: ad Reges vero Galliæ & Britaniæ *Ubaldinum de Ubaldis*, sibi a Cubiculo, cum Diplomatibus 20. Februarii datis, qui Synodi convocandæ conditiones cum iis Principibus componerent. Sæpe etiam ea de re actum in purpuratorum Patrum consessu; at *Clementis* obitu hujusmodi consilia abrupta. Obiit Romæ die 26. Septembris, anno 1534. anno ætatis quinquagesimo sexto, Curiæ invisus, principibus suspectus, fama potius gravi, & odiosa, quam grata; existimatus avarus; ambigua fide & natura a beneficiis in mortales conferendis alienus; ac nihilominus in suis actionibus valde gravis, sagax, victor sui, maximoque ingenio, nisi sæpe metus judicium ipsius corrupisset (inquit *Guicciardinus* lib. 20. Historiæ). Literas dedit ad Senatum Parisiensem, ejusque studium ac vigilantiam in Fide, ac veteri Religione tuenda, comprimendisque Novatoribus, qui Lutheranæ doctrinæ virus in Galliis diffundere conabantur, laudavit. Diploma Canonizationis *S. Antonini* Archiepiscopi Florentini ab *Adriano VI.* celebratæ, promulgavit sexto Kalendas Decembris anno 1523. Congregationem Clericorum Regularium, qui *Theatini* deinceps vocati sunt, a *Joanne Petro Caraf-*

De Concilii Generalis celebratione Clemens septimus deliberat.

Ejus obitus.

Mores.

Clementis VII. variæ Constitutiones & Acta.

sa Episcopo Theatino, & *Gaboytano* Presbytero Vicentino institutam approbavit Diplomate dato die 24. Junii anno 1524. quod incipit, *Exponi nobis*; & Tom. 2. Bullarii editum est. Eisdem gratias & Privilegia concessit Diplomate dato 17. Martii, anno 1533. quod incipit, *Dudum*. Cum pro Ecclesiæ negotiis ad Imperatorem & ad Regem Francorum proficisci decrevisset, Constitutionem edidit de Romani Pontificis Electione in Urbe, & non alibi facienda, si forte ante suum in eadem reditum e vita migraret, ac *Alexandri Tertii*, *Gregorii* X. in Concilio Lugdunensi, & *Clementis* V. in Viennensi Constitutiones ac Decreta circa hujusmodi Electiones confirmavit pridie Nonas Octobris, an. 1529. & tertio Nonas Septembris, anno 1533. *Paulo Butigellæ* Ordinis FF. Prædicatorum Vicario Generali, & in Ferrariensi & Mutinensi Diœcesibus Hæreticæ pravitatis Inquisitori, aliisque ex eodem Ordine Inquisitoribus potestatem fecit agendi ex Juris præscripto, contra Regulares cujuscumque Ordinis in causa hæreseos, quo facilius Lutheranæ pestis impediretur propagatio. Filios Presbyterorum, ex fornicatione genitos, in Patrum suorum Beneficia succedere prohibuit quocumque tempore, *Alexandri Tertii* Constitutione revocata, qui ipsos media intercedente persona, hujusmodi Beneficia obtinere permiserat. *Clementis Septimi* Diploma ea de re datum tertio Nonas Junii anno 1530. incipiens his verbis, *Ad Canonum Conditorem*, Tom. 11. Bullarii Romani editum est. Congregationem FF. Minorum Strictioris Observantiæ, 16. Kalendas Decembris anno 1532. Item Congregationem Clericorum Regularium *S. Pauli Decollati* in Diœcesi Mediolanensi a *Bartholomæo Ferrario* & *Antonio Maria Zacharia* institutam approbavit die 18. Februarii, anno 1533. Deiparæ Virgini devotissimus fuit, piumque Rosarii Sodalitium in ejus honorem institutum commendavit, & Indulgentias Sodalibus Rosarium recitantibus a *Sixto* IV. & *Leone* X. concessas ampliavit. Ejus de Rosarii devotione verba in Diplomate quod incipit: *Etsi temporalium*, quod in Bullario Romano habetur, consideratione digna sunt: *Considerantes* (inquit) *quam Religioni nostræ salubre ac fructuosum fuerit Rosarii Institutum, quantaque exinde provenerint, & quotidie proveniant bona; quamobrem tum Clerici, tum Laici, tam masculi, quam feminæ ad tantum devotionis fervorem devenerint, quod Deus & ipsa Virgo, ad cujus honorem fuit originaliter institutum, eosdem non solum gratiis decorare, verum etiam miraculis & signis quamplurimis illustrare non dedignatur*, &c.

Rosarii Deiparæ Virginis devotio.

Clementis septimi Cardinales.

VII. Cardinales variis Promotionibus creavit Clemens VII. *Benedictum Accoltum*, patria Florentinum, Ravennatem Episcopum: *Augustinum Spinula* Savonensem, Perusinum Episcopum: *Nicolaum Gaddium*, Florentinum Episcopum: *Herculem Gonzaga*, Mantuani Ducis fratrem, & Mantuæ Episcopum, qui Concilii Tridentini sub *Pio V.* Præses fuit: *Marinum Grimanum*, Venetum, Patriarcham Aquilejensem: *Antonium Sanseverinatem*, Neapolitanum, generis nobilitate & virtutum ornamentis illustrem: *Vincentium Caraffam*, Neapolitanum Archiepiscopum: *Andream Matthæum Palmerium*, Neapolitanum, Archiepiscopum Materanum & Acheruntinum; *Antonium a Prato*, ex Principe Senatus Parisiensis & Franciæ Cancellario, Abiensem primum, deinde Meldensem Episcopum, demum Senonensem Archipræsulem: *Henricum de Cardona*, Hispanum, Montis-Regalis Archiepiscopum: *Hieronymum Grimaldum*, Genuensem, Venafri in Regno Neapolitano Episcopum: *Pirrhum Gonzaga*, Mutinensem Episcopum: *Sigismundum Pappacoda*, Nobilem Neapolitanum, Tropejensem Episcopum: *Franciscum Quignonium*, Hispanum, Comitis de Luna filium, Ordinis FF. Minorum Supremum Moderatorem, Carolo V. Imperatori a Confessionibus: *Franciscum Cornelium*, Nobilem Venetum: *Hieronymum de Auria*, Patritium Genuensem: *Hippolytum Medicæum*, Nepotem: *Mercurium Arborensem de Gattinaria*, Pedemontanum, *Caroli V.* Imperatoris Cancellarium: *Franciscum Turnonium*, Ebredunensem primum, deinde Bituricensem Archiepiscopum, ex Ordine S. Antonii Viennensis assumptum, tandem Lugdunensem Archipræsulem; Religionis ad Reipublicæ præcipuum columen sub Christianissimis Regibus Francisco I. Henrico II. Francisco II. Carolo IX. *Bernardum Celsinum*, natione Germanum, Tridentinum Episcopum: *Ludovicum de Gorrevodo, de Chalanto*, Allobrogem, Maurianensem Antistitem: *Garciam a Loaysa*, Hispanum, Ordinis FF. Prædicatorum Generalem Magistrum, *Carolo* V. Imperatori a Confessionibus, Regni Indiarum Con-

Consilii Præsidem, Hæreticæ pravitatis in Hispania Inquisitorem Generalem, Archiepiscopum Hispalensem: *Enneum de Estunica*, Hispanum, Burgensem Episcopum: *Gabrielem de Grandmont*, Tarbensem Episcopum, amplissimis Legationibus *Francisci* I. Regis Christianissimi ad Cæsarem, ad Angliæ Regem, & ad ipsum Pontificem *Clementem* VII. functum, qui & Pictavensis, Burdegalensis, & Tolosanæ Ecclesiæ Sacris successive præfuit: *Alfonsum Manricum de Lara*, Hispanum, Archiepiscopum Hispalensem: *Joannem de Tavera de Pardo*, Hispanum, Compostellanum Archiepiscopum, & Regii Castellæ Consilii Præsidem, Archipræsulem deinde Toletanum: *Antonium Puccium*, Florentinum, Sacrarum Literarum peritissimum, Pistoriensem Episcopum, Sedis Apostolicæ Legatione ad Galliæ Hispaniæque Reges functum, Episcopum deinde Venetensem in Gallia: *Stephanum Gabrielem Merinum*, Hispanum, Barensem Archiepiscopum: *Joannem Aurelianensem*, Francisci Ducis *A Longavilla* filium, Tolosanum Archipræsulem, & Aurelianensem Episcopum: *Joannem le Veneur*, Gallum, Episcopum Lexoviensem, & Abbatem Beccensem, Magnum Franciæ Eleemosynarium: *Claudium de Giury*, Matisconensem primum, deinde Lingonensem Episcopum ac Ducem, qui & Ambianensis & Pictaviensis Ecclesiæ Sacris præfuit, cujus illa præclara vox: VIX ESSE CHRISTIANI LITIGARE: *Odetum de Colligny*, Gallum, Bellovacensem Episcopum ac Comitem, qui postmodum ad Calvinianam Sectam defecit, & a *Pio* IV. exauctoratus est: *Philippum de Camera*, Sabaudum, ex Monacho Benedictino & Abbate Corbejensi Boloniensem Episcopum.

ARTICULUS XVI.

Ee Paulo III.

I. NOvemdialibus *Clementi* VII. persolutis, Cardinales illius judicium secuti, primo comitiorum die, Octobris decimo tertio, concordibus suffragiis, *Alexandrum Farnesium*, Sacri Collegii Principem, Episcopum Ostiensem, ad Pontificatum evexere, qui *Pauli* III. nomen accepit. Præcipuas curas adhibuit in Christianis Principibus conciliandis, Cæsare præsertim & Christianissimo Rege, in Concilii celebratione promovenda; de extirpanda hæresi & coercendis Hæreticis; de morum emendatione & restauratione Disciplinæ. Legatos destinavit qui de pace & de Concilio agerent, *Jacobatium* Cardinalem ad Cæsarem, & Pium Cardinalem Carpensem ad Galliæ Regem. Ipse Niciam ad colloquium venit cum utroque Principe anno 1538. induciasque inter eos in decem annos firmavit. Anno sequenti, *Farnesium* Cardinalem, Nepotem, ad eosdem Reges Pacis & Religionis gratia Legatum destinavit, cui Legationis comitem & ducem adjunxit *Marcellum Cervinum* Politianum, purpura etiam ornatum. Is postea Legationem illam gessit, cum *Farnesius* Romam rediisset. *Cervino* datum in mandatis, ut curaret ne in Spirensibus & Haganoensibus Comitiis, aut in VVormatiensi Colloquio aliquid contra integritatem Religionis, aut contra reverentiam Romanæ Sedis tentaretur. Legationem deinde ad Ratisponentia Comitia, a Cæsare ad componendas Religionis discordias indicta, Pontifex *Gaspari* Cardinali *Contareno*, prudentia & peritia in civilibus negotiis, doctrina tam in profanis, quam in sacris disciplinis, studio Religionis, integritate vitæ spectatissimo commisit, anno 1541.

An. 1534. *Pauli tertii studia pro Religione & pace Reipublicæ Christianæ.*

Eodem anno Pontifex cum Cæsare Lucæ congressus est, de Christianæ gentis pacificatione, de Religionis negotio, ac potissimum de Concilio acturus. Ubi vero Legatorum ac Nunciorum opera pacem confici non posse Christianæ rei adeo necessariam animadvertit, Buxetum adiit, quod oppidum est prope Padum, ut rursus cum Cæsare colloqueretur, eumque ad pacem cohortaretur, anno 1543. Anno sequenti *Farnesium* Cardinalem iterum delegavit ad pacem Cæsarem inter & Regem Christianissimum componendam. Pax feliciter confecta facilem Concilii celebrationi viam aperuit. Illud Mantuæ primum, deinde Vicentiæ indixerat, ob novas difficultates prorogatum, Tridenti tandem indixit, anno 1544. eique præfuit per Legatos. Octo Sessiones ea in Urbe celebratæ: nona & decima Bononiæ, quo ob contagiosum morbum Tridenti grassantem, translata Synodus fuerat, ex sententia Patrum,

Concilii Tridentini indictio & celebratio.

anno 1547. Tandem orta inter Patres ob eam translationem dissensione, Concilium a *Paulo* III. suspensum est anno 1549.

Cæsarea quædam Edicta Paulus tertius improbat.

Edictum Spirense Religioni periculosum, Sedis Apostolicæ dignitati indecorum, a Cæsare anno 1544. promulgatum, improbavit, Cæsaremque gravissimis Literis arguit, quas apud Cardinalem *Palavicinum* lib. 3. Historiæ Concilii Tridentini, cap. 6. legere est. Libellum pariter improbavit ab eodem Imperatore in Comitiis Augustanis, anno 1548. promulgatum, quem, INTERIM, nuncuparunt, quod in eo præscriberetur quidquid interim usque ad futuri Concilii Decreta credendum esset. In *Henricum* VIII. Angliæ Regem, in sceleribus, schismate, Sedis Apostolicæ, & Ecclesiæ Romanæ contemptu, Catholicorum persecutione obduratum, Sententiam tulit *Paulus* III. tertio Kalendas Septembris, anno 1535. qua post ejus recensita crimina, & Leges quibus subditos suos compellebat ad Articulos quosdam schismaticos & hæreticos tenendos, quorum unus erat, *Romanum Pontificem Ecclesiæ Caput & Christi Vicarium non esse; ipsum vero Regem Supremum Caput Anglicanæ Ecclesiæ agnoscendum*: Illum ad errorum ac scelerum emendationem, Legumque revocationem hortatur. Complices vero & fautores monet, ne ipsi consilium, auxilium vel favorem in his præbeant: Si *Henricus* & ejus asseclæ vel fautores Monitis Pontificis non pareant, sub pœna excommunicationis latæ Sententiæ & amissionis Regni mandat, ut per se, vel per Procuratorem legitimum infra nonaginta dies, complices vero infra dies sexaginta, Romæ ad dicendam causam se sistant; alioqui *Henricum* Censuras & pœnam privationis Regni ipso facto incursurum denunciat: Omnia loca ad quæ ipse, vel ejus complices, vel fautores declinaverint Interdicto supponit; eorum filios omnibus Dignitatibus, gratiis & privilegiis, dominiis ac bonis privatos, ad quæcumque obtinenda inhabiles declarat: subditos *a Juramento fidelitatis jure vassalitico, & omni erga Regem & alios subjectione* absolvit; eisque sub Excommunicationis pœna præcipit: *Ut ab ejusdem Henrici Regis, suorumque Officialium, Judicum & Magistratuum quorumcumque obedientia penitus recedant, nec illos in Superiores recognoscant*. Cunctis Fidelibus sub pœna excommunicationis prohibet, ne ullum cum *Henrico*, aut cum hominibus, civitatibus, provinciis, & locis ipsi obedientibus commercium vel in civilibus negotiis habeant, omnesque cum illis contractus, factos aut faciendos, irritos facit. Prælatis, aliisque Viris Ecclesiasticis mandat, ut Regno Angliæ, aliisque *Henrici* ditionibus quantocyus exeant. Principibus Viris ac Ducibus Angliæ, cæteræque Nobilitati jubet, ut vi ac armis *Henrico* & ejus complicibus se opponant, eosque ex Regni finibus expellere nitantur: Regum ac Principum reliquorum fœdera cum *Henrico* dissolvit: sequaces in servitutem tradit capientibus, eorumque bona occupantibus addicit. Prælatis omnibus jubet, ut hancce Constitutionem promulgent; in eos qui promulgationem directe vel indirecte impediverint, easdem pœnas decernit. Executione Sententiæ, Principum, aliorumque virorum insignium precibus inflexus Pontifex, triennio pene supersedit. Verum cum Rex novo sacrilegio, novaque immanitate superiora cumulasset, in sacras *S. Thomæ Cantuariensis* Reliquias sæviisset, in ipsum tamquam in perduellem Sententiam dicere ausus esset, ejus memoriam damnare, ossa igni, cineres fluvio, Templi ornamenta fisco Regio addicere: Pontifex latas in eumdem Regem Censuras ac mulctas promulgavit altero Diplomate, dato die 27. Decembris anno 1538. misso privatim *Polo* Cardinali ad Cæsarem & *Franciscum* Regem Christianissimum, qui eos ad abrumpendam quamcumque cum *Henrico* communionem inflammaret. Edita sunt hæc Diplomata Tom. II. Bullarii Romani, de quibus legendus *Sanderus* Lib. I. de Schismate Anglicano. Diris omnibus dignus erat *Henricus*; nulla in ipsum ferri poterat censura severior; juribus omnibus, privilegiis, gratiis ab Ecclesia concessis, a Romano Pontifice privari poterat; in Summi Pontificis erat potestate Anglos absolvere a Juramento fidelitatis in iis quæ Religionem spectarent; denuntiare quod nullo vinculo adstringerentur ad parendum Regi contra fidem, contra Ecclesiæ unitatem, contra pietatem, contra reverentiam Sedi Apostolicæ & *S. Petri* Successoribus debitam: sed utrum potuerit *Paulus III.* auctoritate clavium a Christo concessa regem exauctorare; subditos a juramento fidelitatis absolvere etiam quoad effectus politicos & civiles; Regnum tradere primo occupanti; inter omnes non convenit. Hanc

Pauli tertii Acta in Henricum.

Theologorum disceptatio de finibus Ecclesiastica potestatis.

pote-

potestatem in Ecclesia vel Romano Pontifice Theologi Parisienses & Ecclesia Gallicana non agnoscunt; ad mulctas temporales privationis Regnorum, proscriptionis bonorum, servitutis, infligendas auctoritatem ligandi & solvendi pertinere negant, secundum firmissima Scripturæ Sacræ ac Traditionis oracula: Ultramontani Theologi plerique ac Jurisconsulti hanc potestatem Romano Pontifici tribuunt. Ecclesiæ judicio nondum eliquata est hujusmodi controversia. *Paulus III.* Theologorum & Jurisconsultorum quorumdam Italorum improbabilem & falsam opinionem secutus, nec ad Dogmaticæ Theologiæ principia Regulasque, sed ad Prædecessorum quorumdam suorum facta; non ad Doctrinam & Traditionem Romanæ Ecclesiæ, sed ad stylum, usumque Romanæ Curiæ ex *Gregorii VII.* privata opinatione & exemplo inductum, *Innocentii IV. Bonifacii VIII. Joannis XXII.* aliorum ævi recentioris Pontificum, auctoritate confirmatum, attendens: & forte persuasum habens Majorem Britanniam Regnum esse Romanæ Sedis Beneficiarium, sententiam privationis Regni in *Henricum VIII.* tulit, ejusque subdito a Juramento absolvit; quod præstare sane potuit, si Regnum Angliæ Romanæ Ecclesiæ Beneficium fuit; sicut Reges Dynastas sibi Beneficiarios ipsorum Ditionibus jure spoliant tamquam perduelles. Sed hæc Anglicani Regni subjectio in temporalibus Romanæ Sedi fictitia est; cui nihilominus in spiritualibus parere Jure Divino tenentur Angli, & omnium gentium Christiani, & Romanum Pontificem ut Christi Vicarium, *Sancti Petri* Successorem, ministeriale & visibile Ecclesiæ Caput. Summum Controversiarum Judicem, Christianorum omnium Patrem & Doctorem, Primatum in Ecclesia universa, & super omnes Ecclesias particulares ex institutione Christi habentem: Ecclesiam Romanam ut cæterarum Matrem & Magistram; Cathedram *S. Petri*, ut centrum Ecclesiasticæ unitatis, venerari; a cujus communione discedere, cujus obedientiam ejurare sine sacrilegio schismatis minime potuerunt.

Selectorum Cardinalium & Prælatorum Consilium ejusque ad Paulum tertium Monitum.

III. Ad morum emendationem, & reformationem Curiæ Paulus III. Cœtum instituit quatuor Cardinalium, & quinque Præsulum in primis præstantium. Cardinales fuere *Contarenus*, *Carafa*, *Sadoletus*, *Polus*: Præsules, *Fridericus Fregosius* Archiepiscopus Salernitanus; *Hieronymus Alexander*, Aerchipiscopus Brundusinus, *Joannes Matthæus Gibertus*, Episcopus Veronensis, *Gregorius Cortesius*, Abbas S. Georgii Venetiarum, Ordinis Benedictini; & *Thomas Badia*, Sacri Palatii Magister, Ordinis FF. Prædicatorum. Hi Consilium suum de re tanti momenti Summo Pontifici in scriptis exhibuerunt, anno 1538. quod, ut eorum integritas, & *Pauli III.* ad restaurandam disciplinam studium innotescat, hic repræsento.

IV. „ Beatissime Pater, tantum abest ut verbis explicare possimus quam magnas gratias Respublica Christiana Deo Optimo Maximo agere debeat, quod Te Pontificem „ hisce temporibus ac Pastorem Gregi suo præfecerit, eamque quam habes mentem, „ dederit: ut minime speremus cogitatione eas, quas Deo gratias debet, consequi „ posse. Nam Spiritus ille Dei quo virtus cœlorum firmata est (ut ait Propheta) „ labantem, immo fere collapsam in præceps Ecclesiam Christi per Te restaurare, & „ huic ruinæ manum, ut videmus supponere decrevit eamque erigere ad pristinam subli- „ mitatem, decorique pristino restituere. Certissimam divinæ hujus sententiæ conjectu- „ ram nos facere valemus, quibus Sanctitas tua ad se vocatis mandavit, ut nullius „ aut commodi tui, aut cujuspiam alterius habita ratione, Tibi significaremus abusos „ illos, gravissimos videlicet morbos quibus jampridem Ecclesia Dei laborat, ac præser- „ tim hæc Romana Curia; Quibus effectum prope est, ut paulatim sensim ingravescen- „ tibus pestiferis his morbis magnam hanc ruinam traxerit, quam videmus. Et quoniam „ Sanctitas tua Spiritu Dei erudita (qui, ut inquit Augustinus, loquitur in cordibus „ nullo verborum strepitu) probe noverat principium horum malorum inde fuisse, quod „ nonnulli Pontifices Prædecessores tui, prurientes auribus (ut inquit Apostolus Paulus) „ coacervaverunt sibi Magistros ad desideria sua, non ut ab eis discerent quid facere de- „ berent, sed ut eorum studio, & calliditate inveniretur ratio qua liceret id quod li- „ beret: inde effectum est, (præterquam quod Principatum omnem sequitur adulatio, ut „ umbra corpus; difficillimusque semper fuit aditus veritatis ad aures Principum) quod „ confestim prodirent Doctores, qui docerent, Pontificem esse dominum Beneficiorum

Prolapsionis Ecclesiasticæ Disciplinæ origo indigitatur.

„ omnium:

„ omnium : ac ideo, cum dominus jure vendat, id quod suum est, necessario sequi in „ Pontificem non posse cadere Simoniam. Ita quod voluntas Pontificis, qualiscumque ea „ fuerit, sit regula, qua ejus operationes & actiones dirigantur. Ex quo proculdubio „ effici ut quidquid libeat, id etiam liceat. Ex quo fonte, Sancte Pater, tamquam ex „ equo Trojano, irrupere in Ecclesiam Dei tot abusus & tam gravissimi morbi, quibus „ nunc conspicimus eam ad desperationem fere salutis laborasse, & manasse harum re„ rum famam ad Infideles usque (credat Sanctitas vestra scientibus) qui ob hanc præ„ cipue causam Christianam Religionem derident adeo ut per nos (inquimus) Christi „ nomen *blasphemetur inter gentes*. Tu vero Sanctissime Pater, & vere Sanctissime edo„ ctus a Spiritu Dei, præter veterem illam tuam prudentiam, cum totus in hanc cu„ ram incubueris, ut sanatis ægritudinibus, Christi Ecclesia tuæ curæ commissa, bonam „ valetudinem recuperaret, vidisti, ac probe vidisti, inde incipiendam medicationem, „ unde primum ortus est morbus; secutusque doctrinam Apostoli Pauli, vis esse dispen„ sator, non dominus, & fidelis inveniri a Domino; imitatus etiam servum illum, quem „ in Evangelio Dominus præfecit familiæ suæ, ut det illis in tempore tritici mensu„ ram, ac propterea decrevisti nolle quod non liceat. Ideoque nos ad te accersivisti, im„ peritos quidem ac tam magno negotio impares, non parum tamen affectos cum hono„ ri & gloriæ Sanctitatis tuæ, tum præcipue instaurationi Ecclesiæ Christi, ac gra„ vissimis verbis injunxisti, ut omnes hos abusus colligeremus, Tibique illos significare„ mus: obtestatus, nos reddituros esse rationem hujus negotii nobis demandati Deo „ Optimo, si negligenter ac infideliter ageremus. Atque ut omnia liberius inter nos „ tractari possent, Tibique a nobis explicari, jurejurando nos obstrinxisti, addita etiam „ excommunicationis pœna, ne cuipiam aliquid hujus nostri muneris proderemus. Nos „ igitur tuo imperio parentes collegimus, quanto paucioribus fieri potuit, hos morbos „ eorumque remedia ea (inquam) quæ tenuitate ingenii nostri excogitare potuimus. Tu „ vero pro tua bonitate ac sapientia omnia resarcies ac perficies, in quibus pro tenuitate „ nostra offenderimus. Verum ut omnia certis quibusdam finibus complectamur, cum „ Sanctitas tua & sit Princeps Provinciarum harum quæ subsunt Ditioni Ecclesiasticæ, „ & *sit Pontifex* universalis Ecclesiæ, sit etiam Episcopus Romanus, nihil nobis di„ cendum sumpsimus de his quæ pertinent ad hunc Principatum Ecclesiæ, quem tua „ prudentia optime regi videmus; tangemus tantum ea quæ pertinent ad officium uni„ versalis Pontificis, & nonnulla quæ sunt Romani Episcopi. Illud vero ante omnia, „ Beatissime Pater, putamus statuendum esse, ut dicit Aristoteles in Politicis, sicut in „ unaquaque Republica, ita & in hac Ecclesiastica gubernatione Ecclesiæ Christi hanc „ præ omnibus legem habendam, ut quantum fieri potest, leges serventur. Nec pute„ mus nobis licere dispensare in legibus, nisi urgenti de causa & necessaria. Nulla nam„ que perniciosior consuetudo in quavis Republica induci potest, quam hæc legum in„ observantia, quas sanctas Majores nostri esse voluerunt, earumque potestatem vene„ randam & divinam appellarunt. Scis tu hæc omnia, Optime Pontifex, legisti jam„ pridem apud Philosophos & Theologos. Illud vero non tantum huic proximum, sed „ longe prius & potius superiore putamus, non licere Pontifici & Christi Vicario in usu „ potestatis (clavium potestatis inquimus) a Christo ei collatæ, lucrum aliquod com„ parare; Hoc etenim est Christi mandatum: Gratis accepistis, gratis date. His pri„ mum statutis, cum Sanctitas vestra ita gerat curam Ecclesiæ Christi, ut ministros „ plurimos habeat, per quos hanc curam exerceat: (Hi autem sunt Clerici omnes, „ quibus mandatus est cultus Dei, Presbyteri præsertim, & maxime Curati, & præ „ omnibus Episcopi). Idcirco, ut gubernatio hæc sit recte processura, primo danda est ope„ ra, ut hi Ministri idonei sint muneri quo fungi debent.

Abusus emendandi.

De ordinationibus.

„ Primus abusus in hac parte est Ordinatio Clericorum & præsertim Presbytero„ rum, in qua nulla adhibetur cura, nulla adhibetur diligentia: quod passim, qui„ cumque sint, imperitissimi sint, vilissimo genere orti sint, malis moribus adolescen„ tes admittantur ad Ordines sacros, & maxime ad Presbyteratum, ad characterem, „ (inquam) Christum maxime exprimentem: Hinc innumera scandala, hinc contem„ ptus Ordinis Ecclesiastici, hinc divini cultus veneratio non tantum diminuta, sed

„ etiam

„ etiam prope jam extincta. Ideo putavimus optimum fore, si Sanctitas tua primo in
„ hac Urbe præficeret huic negotio duos aut tres Prælatos, viros doctos & probos,
„ qui Ordinationibus Clericorum præessent. Injungerent etiam Episcopis omnibus, adhibi-
„ tis etiam pœnis Censurarum, ut id curarent in suis Diœcesibus. Nec permittat Sanctites
„ vestra ut quispiam ordinetur, nisi ab Episcopo suo, vel cum licentia Deputatorum in Ur-
„ be, aut Episcopi sui. Insuper ut in Ecclesiis suis quisque Episcopus Magistrum habeat,
„ a quo Clerici minores & literis & moribus instruantur, ut Jura præcipiunt.

„ Abusus alius maximi ponderis est in collatione Beneficiorum Ecclesiasticorum, maxi- *In Collatione Beneficiorum.*
„ me Curatorum, & præ omnibus Episcopatuum, in quibus usus invaluit ut provideatur
„ personis, quibus conferuntur Beneficia, non autem gregi Christi & Ecclesiæ. Ideo in
„ conferendis his Beneficiis, Curatis (inquam) sed præ aliis Episcopatibus, curandum
„ est ut conferantur viris bonis, doctisque: ideo ut per se possint fungi illis muneribus
„ ad quæ tenentur: insuper illis quos verisimile est Residentiam facturos. Non ergo
„ Italo conferendum est Beneficium in Hispania aut in Britannia, aut e contra. Hoc
„ servandum est tam in collationibus, cum vacant per decessum, quam in cessionibus,
„ quibus nunc tantum habetur ratio voluntatis cedentis, nullius præterea rei. In
„ cessionibus his, si quispiam præficeretur probus, unus pluresve bene factum iri pu-
„ taremus.

„ Alius abusus, cum Beneficia conferuntur, seu cum ceduntur aliis, irrepsit in consti- *Pensionum abusus.*
„ tuendis super eorum fructibus Pensionibus: immo quandoque cedens Beneficio omnes
„ sibi fructus reservat. Qua in re illud est animadvertendum, nulla alia de causa alio-
„ que jure Pensiones constitui posse, nisi ut quasdam eleemosynas, quæ in pios usus &
„ indigentibus concedi debent. Nam reditus sunt annexi Beneficio ut corpus animæ: ideo
„ sua natura pertinent ad eum, qui Beneficium habet, ut possit ex eis vivere honeste
„ pro suo ordine, simulque queat sustinere impensas pro divino cultu, & templi, sa-
„ crarumque ædium reparatione, ut quod reliquum est, impendat in pios usus. Hæc
„ est enim natura eorum redituum. Verum sicuti in rerum naturæ administratione non-
„ nulla fiunt a natura particulari præter inclinationem universalis naturæ; sic in Pon-
„ tifice, quoniam est universalis dispensator bonorum Ecclesiæ, si viderit eam fructuum
„ portionem, quæ in pios usus expendi debet, aut ejus partem in pium quempiam
„ alium usum, ut expendatur, magis expedire, potest proculdubio id facere. Ideo ju-
„ re merito Pensionem ponere potest ut subveniat egeno, præsertim Clerico, ut honeste
„ queat vitam ducere pro ejusdem ordine. Ideo omnes fructus reservari, adimique id
„ omne quod divino cultui, sustentationique habentis Beneficium tribui debet, magnus est
„ abusus. Itemque Pensiones dari Clericis divitibus, qui commode & honeste vivere queunt
„ ex reditibus quos habent, magnus est abusus, tollendus uterque.

„ Alius item abusus in permutationibus Beneficiorum quæ fiunt cum pactionibus,
„ quæ simoniacæ omnes sunt, nulloque respectu habito, nisi lucri.

„ Abusus alius omnino auferendus, qui calliditate quadam nonnullorum Peritorum jam
„ invaluit in hac Curia. Nam cum lege cautum sit, Beneficia testamento legari non
„ posse, cum non sint testatoris, sed Ecclesiæ, & ut res hæc Ecclesiastica servaretur com-
„ munis bonorum omnium, non autem fieret privata cujuspiam, invenit humana, non
„ tamen Christiana industria, plurimos modos quibus huic legi illudatur. Nam fiunt re-
„ nuntiationes Episcopatuum aliorumque Beneficiorum primo cum regressu, addunt reser-
„ vationem fructuum, addunt reservationem collationis Beneficiorum. Insuper cumulant
„ reservationem administrationis faciuntque hoc pacto Episcopum, qui nullum jus habet
„ Episcopi. Alterum vero cui jura omnia Episcopi competant: non tamen Episcopum. Vi-
„ deat Sanctitas tua quo processit assentatoria illa Doctrina, qua tandem effectum est
„ ut id liceat, quod libeat. Quid, quæso, est hoc, nisi hæredem Beneficii sibi consti-
„ tuere? Alius præter hunc inventus est dolus, cum scilicet Coadjutores dantur Episco-
„ pis petentibus, minus idonei, quam ipsi sint, ita ut nisi quispiam claudere oculos
„ voluerit, liquido videat hæredem ea ratione institui.

„ Item lex est antiqua instaurata a Clemente, ne Filii Presbyterorum habeant parentum
„ Beneficia, ne scilicet res communis hoc modo fiat privata. Dispensatur tamen (ut

„ audi-

„ omnium : ac ideo, cum dominus jure vendat, id quod suum est, necessario sequi in
„ Pontificem non posse cadere Simoniam. Ita quod voluntas Pontificis, qualiscumque ea
„ fuerit, sit regula, qua ejus operationes & actiones dirigantur. Ex quo proculdubio
„ effici ut quidquid libeat, id etiam liceat. Ex quo fonte, Sancte Pater, tamquam ex
„ equo Trojano, irrupere in Ecclesiam Dei tot abusus & tam gravissimi morbi, quibus
„ nunc conspicimus eam ad desperationem fere salutis laborasse, & manasse harum re-
„ rum famam ad Infideles usque (credat Sanctitas vestra scientibus) qui ob hanc præ-
„ cipue causam Christianam Religionem derident adeo ut per nos (inquimus) Christi
„ nomen blasphemetur inter gentes. Tu vero Sanctissime Pater, & vere Sanctissime edo-
„ ctus a Spiritu Dei, præter veterem illam tuam prudentiam, cum totus in hanc cu-
„ ram incubueris, ut sanatis ægritudinibus, Christi Ecclesia tuæ curæ commissa, bonam
„ valetudinem recuperaret, vidisti, ac probe vidisti, inde incipiendam medicationem,
„ unde primum ortus est morbus; secutusque doctrinam Apostoli Pauli, vis esse dispen-
„ sator, non dominus, & fidelis inveniri a Domino; imitatus etiam servum illum, quem
„ in Evangelio Dominus præfecit familiæ suæ, ut det illis in tempore tritici mensu-
„ ram, ac propterea decrevisti nolle quod non liceat. Ideoque nos ad te accersivisti, im-
„ peritos quidem ac tam magno negotio impares, non parum tamen affectos cum hono-
„ ri & gloriæ Sanctitatis tuæ, tum præcipue instaurationi Ecclesiæ Christi, ac gra-
„ vissimis verbis injunxisti, ut omnes hos abusus colligeremus, Tibique illos significare-
„ mus: obtestatus, nos redditturos esse rationem hujus negotii nobis demandati Deo
„ Optimo, si negligenter ac infideliter ageremus. Atque ut omnia liberius inter nos
„ tractari possent, Tibique a nobis explicari, jurejurando nos obstrinxisti, addita etiam
„ excommunicationis pœna, ne cuipiam aliquid hujus nostri muneris proderemus. Nos
„ igitur tuo imperio parentes collegimus, quanto paucioribus fieri potuit, hos morbos
„ eorumque remedia ea (inquam) quæ tenuitate ingenii nostri excogitare potuimus. Tu
„ vero pro tua bonitate ac sapientia omnia resarcies ac perficies, in quibus pro tenuitate
„ nostra offenderimus. Verum ut omnia certis quibusdam finibus complectamur, cum
„ Sanctitas tua & sit Princeps Provinciarum harum quæ subsunt Ditioni Ecclesiasticæ,
„ & sit Pontifex universalis Ecclesiæ, sit etiam Episcopus Romanus, nihil nobis di-
„ cendum sumpsimus de his quæ pertinent ad hunc Principatum Ecclesiæ, quem tua
„ prudentia optime regi videmus; tangemus tantum ea quæ pertinent ad officium uni-
„ versalis Pontificis, & nonnulla quæ sunt Romani Episcopi. Illud vero ante omnia,
„ Beatissime Pater, putamus statuendum esse, ut dicit Aristoteles in Politicis, sicut in
„ unaquaque Republica, ita & in hac Ecclesiastica gubernatione Ecclesiæ Christi hanc
„ præ omnibus legem habendam, ut quantum fieri potest, leges serventur. Nec pute-
„ mus nobis licere dispensare in legibus, nisi urgenti de causa & necessaria. Nulla nam-
„ que perniciosior consuetudo in quavis Republica induci potest, quam hæc legum in-
„ observantia, quas sanctas Majores nostri esse voluerunt, earumque potestatem vene-
„ randam & divinam appellarunt. Scis tu hæc omnia, Optime Pontifex, legisti jam-
„ pridem apud Philosophos & Theologos. Illud vero non tantum huic proximum, sed
„ longe prius & potius superiore putamus, non licere Pontifici & Christi Vicario in usu
„ potestatis (clavium potestatis inquimus) a Christo ei collatæ, lucrum aliquod com-
„ parare; Hoc etenim est Christi mandatum: Gratis accepistis, gratis date. His pri-
„ mum statutis, cum Sanctitas vestra ita gerat curam Ecclesiæ Christi, ut ministros
„ plurimos habeat, per quos hanc curam exerceat: (Hi autem sunt Clerici omnes,
„ quibus mandatus est cultus Dei, Presbyteri præsertim, & maxime Curati, & præ
„ omnibus Episcopi). Idcirco, ut gubernatio hæc sit recte processura, primo danda est ope-
„ ra, ut hi Ministri idonei sint muneri quo fungi debent.

Abusus emendandi. In ordinationibus.

„ Primus abusus in hac parte est Ordinatio Clericorum & præsertim Presbytero-
„ rum, in qua nulla adhibetur cura, nulla adhibetur diligentia: quod passim, qui-
„ cumque sint, imperitissimi sint, vilissimo genere orti sint, malis moribus adolescen-
„ tes admittantur ad Ordines sacros, & maxime ad Presbyteratum, ad characterem,
„ (inquam) Christum maxime exprimentem: Hinc innumera scandala, hinc contem-
„ ptus Ordinis Ecclesiastici, hinc divini cultus veneratio non tantum diminuta, sed

„ etiam

„ etiam prope jam extincta. Ideo putavimus optimum fore, ſi Sanctitas tua primo in „ hac Urbe præficeret huic negotio duos aut tres Prælatos, viros doctos & probos, „ qui Ordinationibus Clericorum præeſſent. Injungerent etiam Epiſcopis omnibus, adhibi- „ tis etiam pœnis Cenſurarum, ut id curarent in ſuis Diœceſibus. Nec permittat Sanctitas „ veſtra ut quiſpiam ordinetur, niſi ab Epiſcopo ſuo, vel cum licentia Deputatorum in Ur- „ be, aut Epiſcopi ſui. Inſuper ut in Eccleſiis ſuis quiſque Epiſcopus Magiſtrum habeat, „ a quo Clerici minores & literis & moribus inſtruantur, ut Jura præcipiunt.

„ Abuſus alius maximi ponderis eſt in collatione Beneficiorum Eccleſiaſticorum, maxi- „ me Curatorum, & præ omnibus Epiſcopatuum, in quibus uſus invaluit ut provideatur „ perſonis, quibus conferuntur Beneficia, non autem gregi Chriſti & Eccleſiæ. Ideo in „ conferendis his Beneficiis, Curatis (inquam) ſed præ aliis Epiſcopatibus, curandum „ eſt ut conferantur viris bonis, doctiſque: ideo ut per ſe poſſint fungi illis muneribus „ ad quæ tenentur: inſuper illis quos veriſimile eſt Reſidentiam facturos. Non ergo „ Italo conferendum eſt Beneficium in Hiſpania aut in Britannia, aut e contra. Hoc „ ſervandum eſt tam in collationibus, cum vacant per deceſſum, quam in ceſſionibus, „ quibus nunc tantum habetur ratio voluntatis cedentis, nullius præterea rei. In „ ceſſionibus his, ſi quiſpiam præficeretur probus, unus pluresve bene factum iri pu- „ taremus. *In Collatione Beneficiorum.*

„ Alius abuſus, cum Beneficia conferuntur, ſeu cum ceduntur aliis, irrepſit in conſti- „ tuendis ſuper eorum fructibus Penſionibus: immo quandoque cedens Beneficio omnes „ ſibi fructus reſervat. Qua in re illud eſt animadvertendum, nulla alia de cauſa alio- „ que jure Penſiones conſtitui poſſe, niſi ut quaſdam eleemoſynas, quæ in pios uſus & „ indigentibus concedi debent. Nam reditus ſunt annexi Beneficio ut corpus animæ: ideo „ ſua natura pertinent ad eum, qui Beneficium habet, ut poſſit ex eis vivere honeſte „ pro ſuo ordine, ſimulque queat ſuſtinere impenſas pro divino cultu, & templi, ſa- „ crarumque ædium reparatione, ut quod reliquum eſt, impendat in pios uſus. Hæc „ eſt enim natura eorum redituum. Verum ſicuti in rerum naturæ adminiſtratione non- „ nulla fiunt a natura particulari præter inclinationem univerſalis naturæ; ſic in Pon- „ tifice, quoniam eſt univerſalis diſpenſator bonorum Eccleſiæ, ſi viderit eam fructuum „ portionem, quæ in pios uſus expendi debet, aut ejus partem in pium quempiam „ alium uſum, ut expendatur, magis expedire, poteſt proculdubio id facere. Ideo ju- „ re merito Penſionem ponere poteſt ut ſubveniat egeno, præſertim Clerico, ut honeſte „ queat vitam ducere pro ejuſdem ordine. Ideo omnes fructus reſervari, adimique id „ omne quod divino cultui, ſuſtentationique habentis Beneficium tribui debet, magnus eſt „ abuſus. Itemque Penſiones dari Clericis divitibus, qui commode & honeſte vivere queunt „ ex reditibus quos habent, magnus eſt abuſus, tollendus uterque. *Penſionum abuſus.*

„ Alius item abuſus in permutationibus Beneficiorum quæ fiunt cum pactionibus, „ quæ ſimoniacæ omnes ſunt, nulloque reſpectu habito, niſi lucri.

„ Abuſus alius omnino auferendus, qui calliditate quadam nonnullorum Peritorum jam „ invaluit in hac Curia. Nam cum lege cautum ſit, Beneficia teſtamento legari non „ poſſe, cum non ſint teſtatoris, ſed Eccleſiæ, & ut res hæc Eccleſiaſtica ſervaretur com- „ munis bonorum omnium, non autem fieret privata cujuſpiam, invenit humana, non „ tamen Chriſtiana induſtria, plurimos modos quibus huic legi illudatur. Nam fiunt re- „ nuntiationes Epiſcopatuum aliorumque Beneficiorum primo cum regreſſu, addunt reſer- „ vationem fructuum, addunt reſervationem collationis Beneficiorum. Inſuper cumulant „ reſervationem adminiſtrationis faciuntque hoc pacto Epiſcopum, qui nullum jus habet „ Epiſcopi. Alterum vero cui jura omnia Epiſcopi competant: non tamen Epiſcopum. Vi- „ deat Sanctitas tua quo proceſſit aſſentatoria illa Doctrina, qua tandem effectum eſt „ ut id liceat, quod libeat. Quid, quæſo, eſt hoc, niſi hæredem Beneficii ſibi conſti- „ tuere? Alius præter hunc inventus eſt dolus, cum ſcilicet Coadjutores dantur Epiſco- „ pis petentibus, minus idonei, quam ipſi ſint, ita ut niſi quiſpiam claudere oculos „ voluerit, liquido videat hæredem ea ratione inſtitui.

„ Item lex eſt antiqua inſtaurata a Clemente, ne Filii Presbyterorum habeant parentum „ Beneficia, ne ſcilicet res communis hoc modo fiat privata. Diſpenſatur tamen (ut

„ audi-

Reservationum & Gratiarum expectativarum abusus.

„ audivimus) in hac veneranda lege. Noluimus tacere id quod verissimum esse quivis prudens per se judicaverit, nullam rem magis conflasse hanc invidiam Clericis, unde tot seditiones sunt ortæ, & aliæ instant, quam hanc aversionem commodorum & proventuum Ecclesiasticorum a communi ad rem privatam: antehac omnes sperabant, nunc ad desperationem adducti, acuunt linguas contra hanc Sedem.

„ Alius abusus est in Expectativis & Reservationibus Beneficiorum, quibus & datur occasio ut aliena mors desideretur, & libenter audiatur. Præcludunt etiam aditum supremum dignioribus, cum vacant, dant litibus causam; Omnes has putamus tollendas.

Beneficiorum incompatibilium retentio cum dispensatione.

„ Abusus alius est eadem calliditate inventus; nam quædam Beneficia incompatibilia jure sunt & appellantur, quæ ex ipsa vi nominis Majores nostri admonere nos voluerant, non debere ea uni conferri: nunc„ in his dispensatur, non tantum duobus sed pluribus, & quod pejus est, in Episcopatibus. Hunc morem, qui ob avaritiam tantum invaluit, tollendum ducimus præsertim in Episcopatibus. Quid de unionibus Beneficiorum ad vitam unius, ne scilicet obstet illa Beneficiorum pluralitas ab obtinenda incompatibilia, nonne est mera fraus legis?

„ Alius etiam abusus invaluit, ut Reverendissimis Cardinalibus Episcopatus conferantur seu commendentur, non unus tantum, sed plures: quem, Pater Beatissime, putamus magni esse momenti in Ecclesia Dei. Primo quidem quia officium Cardinalatus & officium Episcopi, incompatibilia sunt. Nam Cardinalium est assistere Sanctitati tuæ pro gubernanda universali Ecclesia: officium autem Episcopi est pascere gregem suum, quod præstare bene, & ut debet, haud potest, nisi habitet cum ovibus suis ut Pastor cum grege. Præterea, Pater Sancte, hic usus maxime obest exemplo; quomodo namque hæc Sancta Sedes poterit dirigere & corrigere aliorum abusus, si in præcipuis suis membris abusus non tollerentur? Nec ob id quod Cardinales sint, putamus eis magis licere transgredi legem, immo longe minus. Horum enim vita debet esse aliis lex; nec imitandi sunt Pharisæi, qui dicunt & non faciunt: sed Christus Salvator noster incœpit facere, & postea docere. Amplius hic usus nocet in consultationibus Ecclesiæ, non hæc licentia fomentum est avaritiæ. Ambiunt præterea Cardinales a Regibus & Principibus Episcopatus, a quibus postea dependent, ne possint libere sententiam dicere; immo si possent & vellent, fallerentur tamen passione animi in judicando perturbati. Ideo utinam hic mos tolleretur, & provideretur Cardinalibus, ut possent honeste pro dignitate vivere, omnibus æquales reditus: quod putamus facile fieri posse, si vellemus abjicere servitutem mammonæ, & Christo tantum servire.

Cardinalium vita lex animata aliis esse debet.

Abusus non Residentiæ Pastorum.

„ His castigatis, quæ pertinent ad constituendos Tibi Ministros, quibus veluti instrumentis & cultus Dei bene administrari, & populus Christianus in vita Christrana bene institui & regi possit, accedendum nobis est ad illa quæ spectant ad gubernationem Christiani populi. In qua re, Pater Beatissime, abusus ille primo & præ omnibus corrigendus est, ne scilicet Episcopi primum & præ omnibus aliis, deinde ne Curati abessent a suis Ecclesiis & Parochiis, nisi ob gravem aliquam causam; sed residentiam facerent, maxime Episcopi, ut diximus, quia sunt Sponsi Ecclesiæ ipsis demandatæ. Nam, per Deum immortalem, quis miserabilior viro Christiano conspectus esse potest, Christianum orbem peragranti, quam hæc solitudo Ecclesiarum? Omnes fere Pastores recesserunt a suis gregibus, commissi sunt omnes fere mercenariis. Imponenda ergo esset magna pœna Episcopis præ aliis, deinde Curatis, qui absunt a suis gregibus, non tantum Censurarum, sed etiam ne reciperent redditus illi qui absunt, nisi impetrata licentia a tua Sanctitate Episcopi, Curati ab Episcopis, per breve aliquod temporis spatium. Leganturin hoc aliqua Jura, aliquorum Conciliorum Decreta, quibus cautum erat, Episcopo non licere abesse a sua Ecclesia, nisi tribus tantum Dominicis.

„ Abusus etiam est, quod tot Reverendissimi Cardinales absint ab hac Curia, nec aliqua in parte faciant quidpiam ejus officii, quod spectat ad Cardinalem. Ideo etsi fortasse non omnes, quia expedire existimamus nonnullos habitare in Provinciis suis: (Nam per illos tamquam per radices quasdam in totum orbem Christianum sparsas, continentur populi sub hac Romana Sede:) plurimum tamen esset Sanctitati tuæ vocare ad Curiam, ut hic residerent. Hac enim ratione, præterquam quod fungeren-

„ tur

„ tur officio suo Cardinalatus, provideretur etiam amplitudini Curiæ, suppleretur que; „ si quid ei detractum fuisset per recessum multorum Episcoporum, qui ad suas Ecclesias se contulissent.

„ Alius abusus magnus & minime tolerandus, quo universus Populus Christianus scandalizatur, est ex impedimentis quæ inferuntur Episcopis in gubernatione suarum ovium, maxime in puniendis scelestis & corrigendis. Nam primo multis viis eximunt se mali homines, præsertim Clerici, a Jurisdictione sui Ordinarii. Deinde si non sint exempti, confugiunt statim ad Pœnitentiariam, vel ad Datariam, ubi confestim inveniunt viam impunitati, & quod pejus est, ob pecuniam præstitam. Hoc scandalum, Beatissime Pater, tantopere conturbat Christianum Populum, ut non queat verbis explicari. Tollantur, obtestamur Sanctitatem tuam per Sanguinem Christi, quo redemit sibi Ecclesiam suam, eamque lavit eodem Sanguine, tollantur hæ maculæ, quibus si daretur quispiam aditus in quacumque hominum Republica aut Regno, confestim aut paulo post in præceps rueret, nulloque pacto diutius constare posset; & tamen putamus nobis licere, ut per nos in Christianam Rempublicam inducantur hæc monstra.

Quod Episcoporum Jurisdictio impediatur.

„ Alius abusus corrigendus est in Ordinibus Religiosorum, quod adeo multi deformati sunt, ut magno sint scandalo Sæcularibus, exemploque plurimum noceant. Abolendos putamus omnes, non tamen ut alicui fiat injuria, sed prohibendo ne Novitios possint admittere. Sic enim sine ullius injuria cito delerentur, & boni Religiosi eis substitui possent. Nunc vero putamus optimum fore, si omnes pueri qui non sunt professi, ab eorum Monasteriis repellerentur.

Abusus in Ordinibus Religiosis.

„ Hoc etiam animadvertendum & corrigendum censemus in Prædicatoribus & Confessoribus constituendis a Fratribus, quod ab eorum Præfectis primum adhiberetur magna diligentia ut idonei essent: deinde ut præsentarentur Episcopis quibus præ omnibus cura Ecclesiæ est demandata, a quibus examinarentur, per se vel per viros idoneos, nec nisi eorum consensu admitterentur ad hæc peragenda.

„ Diximus, Beatissime Pater, non licere aliquo pacto in usu clavium aliquid lucri uten- ti comparari; est hac in re firmum verbum Christi: *Gratis accepistis, gratis date*. Hoc non tantum ad Sanctitatem tuam pertinet, sed ad omnes qui sunt participes hujus potestatis: ideo a Legatis & Nunciis vellemus idem servari. Nam sicut usus qui nunc invaluit, dedecorat hanc Sedem & conturbat populum, ita si fieret e contra, maximum decus huic Sedi compararetur, & ædificaretur mirifice populus.

Abusus in Legatis & Nunciis Apostolicis.

„ Abusus alius turbat Christianum populum in Monialibus, quæ sunt sub cura Fratrum Conventualium, ubi in plerisque Monasteriis fiunt publica sacrilegia cum maximo civium scandalo. Auferat ergo Sanctitas vestra omnem eam curam a Conventualibus, eamque det aut Ordinariis, aut aliis prout melius videbitur.

Abusus in Monialibus.

„ Abusus magnus & perniciosus est in Gymnasiis publicis, præsertim in Italia, in quibus multi Philosophiæ professores impietatem docent. Immo in Templis fiunt disputationes impiissimæ; & si quæ sunt piæ, tractantur in eis res divinæ coram populo valde irreverenter. Ideo putaremus indicendum Episcopis, ubi sunt publica Gymnasia, ut per eos admonerentur Lectores ne docerent adolescentes impietatem, sed ostenderent infirmitatem luminis naturalis in quæstionibus pertinentibus ad Deum, ad Mundi novitatem vel æternitatem & similia, eosque ad pietatem dirigerent. Similiter ne permitterent fieri publicas disputationes de hujusmodi quæstionibus, neque etiam de rebus Theologicis, quæ certe multum existimationis perdunt apud vulgus; sed privatim de his rebus fiant disputationes, publice de aliis quæstionibus Physicis. Idemque injungendum esset omnibus aliis Episcopis, maxime insignium civitatum, in quibus hujus generis disputationes fieri solent. In impressione etiam Librorum eadem adhibenda esset diligentia, scribendumque Principibus omnibus, ut caveant ne passim quivis Libri in eorum Ditione imprimantur; dandaque esset hujus rei cura Ordinariis. Et quoniam pueris in ludis solent nunc legi Colloquia Erasmi, in quibus multa sunt quæ rudes animos informant ad impietatem; ideo eorum lectio in ludis literariis prohibenda esset, & si qua alia sunt hujus ordinis.

Abusus in Gymnasiis.

Colloquiorum Erasmi periculosa lectio.

„ Post hæc, quæ ad instituendos Ministros tuos in hac universalis Ecclesiæ cura, &

„ in

Abusus in gratiarum concessione & dispensationibus.

„ in ejus deinde administratione spectare videntur, animadvertendum est in gratiis quæ „ fiunt a tua Beatitudine, præter priores abusus, alios quoque abusus introductos.

„ Primus est in Fratribus, seu Religiosis Apostatis, qui post votum solemne a sua „ Religione recedunt, impetrantque ne teneantur gerere habitum sui Ordini: immo nec „ vestigium habitus, sed tantum vestem honestam Clericalem. Prætermittamus nunc de „ lucro: jam enim diximus in principio, non licere ex usu Clavium, & potestatis a Chri- „ sto traditæ comparare sibi lucrum, sed ab hac gratia abstinendum. Nam habitus est si- „ gnum Professionis. Unde nec ab Episcopo potest dimitti cui tenentur hi Apostatæ: ideo „ hæc gratia eis concedi non deberet: neque etiam cum ipsi recesserint a voto, quo Deo „ se obligarant, eis permittatur ut habeant Beneficia neque Administrationes.

„ Alius abusus in Quæstuariis Sancti Spiritus, Sancti Antonii, aliisque hujus generis, „ qui decipiunt rusticos & simplices, eosque innumeris superstitionibus implicant. Tol- „ lendos nos Quæstuarios censemus.

„ Abusus alius in dispensatione cum constituto in Sacris Ordinibus, ut possit uxo- „ rem ducere. Hæc dispensatio non esset ulli danda, nisi pro conservatione populi cu- „ juspiam vel gentis, ubi esset publica causa gravissima: præsertim his temporibus, „ in quibus urgent Lutherani hanc rem maxime.

„ Abusus in dispensatione in Nuptiis inter consanguineos seu affines. Certe in secundo „ gradu non putamus faciendam esse, nisi ob publicam causam gravem. In aliis vero gra- „ dibus, nonnisi ob causam honestam & absque pecunia, ut jam diximus, nisi jam prius „ conjuncti essent; ubi liceret pro absolutione a peccato jam perpetrato imponi mulcta „ pecuniaria post absolutionem, & deputari ad pios usus, in quibus facit Sanctitas tua „ impensas. Nam sicut ubi non est peccatum in usu clavium, nihil exigi potest pecu- „ niæ: ita ubi absolutio petitur a peccato, imponi mulcta pecuniaria potest, & deputari „ ad pios usus.

„ Abusus alius in absolutione simoniaci. Proh dolor, quantum in Ecclesiæ Dei re- „ gnat hoc pestilens vitium! adeo ut quidam non vereantur Simoniam committere, de- „ inde confestim petunt absolutionem a pœna; immo eam emunt, sicque retinent Be- „ neficium quod emerunt. Non dicimus Sanctitatem tuam non posse pœnam illam quæ „ est de *Jure Positivo* constituta, eis condonare: sed quod nullo pacto debeat, ut tan- „ to sceleri resistatur, quo nullum perniciosius, nec magis scandalosum.

„ Licentia etiam testandi Clericis de bonis Ecclesiæ non esset danda, nisi pro causa „ urgenti: ne bona pauperum converterentur in privatas delicias, & amplificationes do- „ morum.

„ Confessionalia autem cum usu Altaris portatilis non essent facile danda; sic enim „ vilescunt Ecclesiasticæ res, & Sacramentum omnium præcipuum.

„ Nec Indulgentiæ item dandæ essent nisi semel in anno, in unaquaque insignium ci- „ vitatum.

„ Commutatio item votorum neque ita facile facienda, neque commutanda præ- „ terquam in æquivalens bonum.

„ Consuevere etiam mutari voluntates ultimæ testatorum, qui ad pias causas legant „ quampiam pecuniæ summam, quam auctoritate Sanctitatis tuæ transferunt ad hæ- „ redem vel legatarium, ob prætensam paupertatem &c. idque ob lucrum. Certe nisi „ facta sit magna mutatio in re familiari hæredis per obitum testatoris, ita quod veri- „ simile sit ob eam mutationem testatorem mutaturum fuisse voluntatem, voluntates te- „ statorum mutari impium est. De lucro jam toties diximus, quare putamus omnino „ abstinendum.

Abusus in Urbe emendandi.

„ Omnibus in summa explicatis, quæ pertinent ad universalis Ecclesiæ Pontificem, „ quantum animo potuimus comprehendere; restat ut nonnulla dicamus quæ pertinent „ ad Romanum Episcopum. Hæc Romana civitas & Ecclesiæ Mater est & Magistra alia- „ rum Ecclesiarum. Ideo maxime in ea vigere debet divinus cultus & morum hone- „ stas. Ideo, Beatissime Pater, scandalizantur omnes exteri, qui ingrediuntur Templum „ B. Petri, ubi Sacerdotes quidam sordidi, ignari, induti paramentis & vestibus, qui- „ bus nec in sordidis ædibus honeste uti possent, Missas celebrant. Hoc magnum est

„ omni-

„ omnibus scandalum: ideo injungendum est Reverendissimo Archipresbytero, vel Reverendissimo Pœnitentiario, ut hæc curent, & amoveant hoc scandalum: sicque in aliis Ecclesiis.

„ In hac etiam Urbe meretrices ut Matronæ incedunt per Urbem, seu mula vehuntur, quas affectantur de media die nobiles familiares Cardinalium Clericique. Nulla in Urbe videmus hanc corruptionem, præterquam in hac omnium exemplari. Habitant etiam insignes ædes; corrigendus etiam hic turpis abusus.

„ Sunt etiam in hac Urbe privatorum civium odia & inimicitiæ, quas componere, & cives conciliare præcipue interest Episcopi. Ideo per Cardinales quosdam Romanos præsertim, qui essent magis idonei, omnes hæ inimicitiæ componendæ essent, & civium animi conciliandi.

„ Sunt in hac Urbe Hospitalia, sunt pupilli, sunt viduæ. Harum cura maxime pertinet ad Episcopum & ad Principem. Ideo Sanctitas tua per Cardinales viros probos posset etiam commode hæc omnia curare.

„ Hæc sunt, Beatissime Pater, quæ in præsentia pro tenuitate ingenii nostri colligenda esse duximus, & quæ nobis corrigenda viderentur. Tu vero pro tua bonitate & sapientia omnia moderabere: Nos certe si non rei magnitudini, quæ nostras vires longe superat, conscientiæ tamen nostræ satisfecimus; non sine maxima spe, ut sub Te Principe videamus Ecclesiam Dei purgatam, formosam ut columbam, sibi concordem, in unum corpus consentientem, cum æterna tui nominis memoria. Sumpsisti tibi nomen Pauli, imitaberis, speramus, charitatem Pauli. Electus fuit ille ut vas quod deferret nomen Christi per Gentes; Te vero speramus electum ut nomen Christi oblitum a Gentibus, & a nostris Clericis, restituas in cordibus & in operibus nostris, ægritudines sanes, oves Christi in unum ovile reducas, amoveasque a nobis iram Dei & ultionem eam, quam meremur, jam paratam, jam cervicibus nostris imminentem.

Indultum Cancellarii Franciæ & Senatus Parisiensis Paulo III. acceptum refertur.

IV. Gesta *Pauli* III. reliqua memoria digniora ut breviter persequar, auctor ille est Indultorum Cancellarii Franciæ & Senatus Parisiensis quibus Rex Christianissimus vi Pontificiæ gratiæ hos Magistratus & Officiales, vel ab ipsis nominatos, Codicillis Regiis Ordinariis Collatoribus præsertim præsentat & nominat, ut Beneficia suæ collationi addicta, cum vacaverint, ipsis conferant, vel iis quos nominaverint. Ab *Eugenio IV.* Summo Pontifice concessum jam fuerat id privilegium *Carolo VII.* Galliarum Regi anno 1431. mense Majo. Ab Ecclesia tamen Gallicana nedum fuerat neglectum, sed contemptum penitus, eo quod Basileensis Concilii Decretis, quibus Reservationes & Gratiæ Expectativæ antiquatæ fuerant, vulnus gravissimum inferret. Quapropter *Francisci* I. Regis Christianissimi votis annuens Paulus III. *Eugenii* literas cum omnibus clausulis approbavit, innovavit, confirmavit Diplomate dato 29. Junii anni Domini 1538. Laudantur equidem vetustiores Pontifices, qui hanc gratiam Senatui Parisiensi fecerint, *Benedictus* scilicet *XII. Joannes* XXIII. & *Martinus V.* ut refert Commentator Libertatum Gallicanarum a *Pithæo* editarum ad Articulum 69. Sed quia gratiæ illæ perpetuæ non fuerunt, vel pro una & sola vice, certisque ex causis concessæ fuere; consultius ad *Paulum* III. refertur Indultorum origo, qui hanc gratiam *Francisco* I. (ut diximus) concessit in colloquio cum ipso habito extra muros Niciæ: quibus porro conditionibus subjaceat Indultaria Nominatio, alias exponemus. Idem Pontifex florentissimam *Societatem Jesu* maximo Ecclesiæ bono approbavit, primum vivæ vocis oraculo, anno 1520. tum publico Diplomate post relationem *Guidiccioni* Cardinalis, cui hujus Instituti examen commiserat, quinto Kal. Octob. an. 1540. Confirmavit pariter congregationem Clericorum Regularium *S. Pauli Decollati* a *Clemente* VII. comprobatam; item Congregationem *Capucinorum* ab eodem Prædecessore suo susceptam, quam ob *Ochini* Vicarii Generalis ad *Calvinum* defectionem abrogare cogitaverat; item pium Sodalitium seu Confraternitatem sub invocatione Sanctissimi Corporis Christi in Ecclesia *S. Mariæ* super Minervam; alteram ad erigendum Hospitalia pro subventione pauperum orphanorum & mulierum conversarum. Academiam in civitate Maceratensi erexit. Monasterium & Hospitale pro Neophytis ex Judaismo ad Christianam Religionem conversis, & Archiconfraternitatem ad illius administrationem instituit. Sex Cardinalium Cœtum negotiis Inquisitionis amplissima

plissima cum auctoritate præfecit Diplomate dato 12. Kalendas Augusti anno 1542; quod incipit: *Licet ab initio*; & Tom. 2. Bullarii Romani, cum aliis ejusdem Pontificis Constitutionibus editum est. *Cosmum* Florentiæ Ducem, qui FF. Prædicatores ex urbe sua expulerat, quod *Savonarolæ* famam ac prophetias vindicarent: atque in eorum Domum Augustinianos intruserat, qui tum ob *Lutheri* hæresim maxime suspecti erant, gravissimis literis arguit, jussitque intentatis Censuris, ut homines nostros in integrum restitueret; tum si quam de ipsis haberet conquerendi causam, illam Sedi Apostolicæ exponeret. Sanguinis illicio nimium indulsit & amplificandæ familiæ supra modum studiosus, Parmam ac Placentiam Nobiles urbes a reliqua Ecclesiastica Ditione sejunctas, quas *Julius* II. acquisierat, & *Leo X.* postea recuperaverat, cum Nepa, quam a *Petro Farnesio*, & Camerino, quam ab *Octavio* accepit, urbibus in Ecclesiasticæ Ditionis umbilico sitis, commutavit, & *Aloysio* dedit. Immoderatam illam hominis affectionem in Pontifice acerbis molestiis Deus mulctavit in eo plane genere, in quo peccaverat. Etenim concessa *Petro Aloysio* urbium possessio, causa fuit, ut miserabilem illius cædem *Paulus* spectaret, ac Placentiam ab exterorum armis occupatam; & insuper tam graves inter ipsum & Nepotem *Octavium* offensiones attulit, ut ad illum Parma spoliandum adductus fuerit.

Paulus Tertius amplificandæ familiæ supra modum studiosus.

Pauli III. Elogium.

Obiit *Paulus* III. quarto Idus Novembris, anno 1549. ætatis octogesimo-primo, Pontificatus 15. subinde Davidicum illud ingeminans: *Si mei non fuissent dominati, tunc immaculatus essem, & emundarer a delicto maximo.* Fuit hic Pontifex multis insignibus virtutibus clarus, humanitate, affabilitate, clementia, comitate, præcipue vero prudentia singulari, per sexaginta fere annos, quibus publica munera obiit feliciter collecta, literisque apprime excultus. Et nisi gravioribus vectigalibus tributisque subditos onerasset, nemo ad eum diem per multos annos jucundiorem sui memoriam reliquisset. Et tamquam recens mortuus non admodum probaretur, insequentium temporum tamen infelici eventu maxime a Bonis omnibus, & ab infirma etiam multitudine desideratus est. Verba sunt *Onuphrii Panvini* in ejus Vita. Urbem situ & diverticulis viarum deformem & imperviam, disjectis male positis ædificiis, in meliorem formam redegit, viis areisque cum veteribus directis & ampliatis, tum novis constitutis auxit, ornavitque; quo nomine ipsi statua in Capitolio posita est.

Pauli III. Cardinales.

V. Sacrum Cardinalium Collegium viris ætatis suæ longe præstantissimis cohonestavit *Paulus III.* In his fuere, præter Nepotes *Alexandrum* & *Ranutium Farnesios*, & *Guidonem Ascanium Sfortiam*, quos præclaræ animi dotes & egregia merita non temere adlectos comprobarunt; *Nicolaus a Schomberg*, natione Suevus patria Misnensis, Capuanus Archiepiscopus, ex Ordine FF. Prædicatorum assumptus, virtute, doctrina, rerum peritia celebratissimus, qui in Comitiis post *Adriani VI.* & *Clementis VII.* obitum, nondum licet Cardinalis, suffragiorum parte prope majori ad Summum Pontificatum postulatus fuerat. *Joannes Bellayus*, Parisiensis Episcopus, vir genere, literis, facundia, magnarum rerum gerendarum capacitate insignis, *Francisci I.* Regis Christianissimi Legationibus amplissimis perfunctus: *Hieronymus Ghinuccius*, Italus, patria Senensis, laudatissimi vir ingenii, in Calabria Episcopus: *Jacobus Simonetta*, Nobilis Mediolanensis, ex Romanæ Rotæ Duodecimvir, Pisauriensis Episcopus, Auctor egregii Tractatus de Reservationibus Beneficiorum: *Joannes Fischerius*, Anglus, Roffensis Episcopus, pro Fide, unitate, & libertate Ecclesiastica ab *Henrico VIII.* Rege capite damnatus, qui Scriptis eruditis Catholicam Religionem propugnavit: In carcere Cardinalis renuntiatus est, & suo sanguine, gloriosus purpuratus ad martyrii coronam evolavit, antequam Infulas reciperet. *Gaspar Contarenus*, Nobilis Venetus vir integritate vitæ, Historiæ cognitione, Linguarum peritia, gestis in Republica sua summis Magistratibus insignis, Scriptis etiam clarus, inter quæ non infirmum locum obtinet Liber *De Immortalitate Animæ*, quæ juvenis contra *Pomponatium* Præceptorem suum, quamquam modestiæ causa suppresso nomine, edidit. *Marinus Caracciolus* Pontificius ad *Carolum quintum* nuncius, cui primam coronam Aquisgrani imposuit, multisque ejusdem Cæsaris Legationibus functus, Episcopus Catanensis: *Joannes Maria de Monte*, Aretinus ex Apostolicæ Cameræ Auditore, Sipontinus Archiepiscopus, qui postea Summus Pontifex fuit

Julius

Julius III. *Joannes Petrus Caraffa*, Neapolitanus, Hebraica, Græca, Latina linguis, bonisque disciplinis & Sacris Literis excultissimus, omnium virtutum splendore illustris, Theatinus Episcopus, Clericorum Regularium, qui Theatinorum nomen ab ipso sortiti sunt, cum *B. Cajetano Thienæo* Institutor, Summus postea Pontifex Paulus IV. *Ennius Philonardus*, Italus, Verulanus Episcopus, *Christophorus Jacobatius*, Romanæ Rotæ Auditor, *Carolus Hemord*, Gallus, Matisconensis Episcopus, *Francisci I.* Regis Christianissimi ad ipsum *Paulum III.* Orator, deinde Ambianensis Episcopus. *Jacobus Sadoletus*, Mutinensis, vir piissimus, doctissimus, & eloquentissimus, Carpentoratensis Episcopus, ingenii monumentis clarissimus. *Rodolpus Pius*, Carpensis, Faventinus Episcopus, a *Clemente VII.* Nuncius Apostolicus in Gallias destinatus. *Hieronymus Alexander de Motta*, e Comitibus Landri in Carnia, non longe a Foro Julio oriundus, Parisiensis Academiæ quondam ornamentum Rectorisque Dignitate in ea insignitus, *Ludovico XII.* & *Francisco I.* Regibus Christianissimis gratissimus, Bibliothecæ Apostolicæ Præfectus, vir omni literaturæ genere clarissimus, Brundusinus & Oritanus Episcopus, variis Sedis Apostolicæ Legationibus, præsertim in Germania, pro Fidei Catholicæ negotiis, præclare functus. *Reginaldus Polus*, Anglorum Regum sanguine procreatus, unitatis Ecclesiasticæ scriptis actisque defensor invictissimus, hæroicæ magnanimitatis Princeps, qui Pontificias Legationes obiit in Galliis, in Belgio, in Anglia, ubi Catholicam Religionem restituit, *Maria* regnante. *Rodericus* seu *Ludovicus Borgia*, Hispanus, Joannis Gandiæ Ducis filius. *Nicolaus Cajetanus Sermoneta*, Bonifacii VIII. gentilis. *Petrus Sarmientus*, Hispanus, Compostellanus Archiepiscopus. *Joannes Alvares*, Hispanus, *Friderici Alvares* Albæ Ducis filius, Cordubensis primum, deinde Burgensis Episcopus, ex ordine FF. Prædicatorum assumptus, postea Compostellanus Archiepiscopus. *Petrus Manriquez*, Hispanus, Cordubensis Antistes. *Robertus de Lenocourt*, Gallus, Catalaunensis Episcopus. *David Betonius*, sanguine & cognatione Scotiæ Regibus propinquus, Jacobi Scotiæ Regis ad *Franciscum I.* Regem Christianissimum Orator, Mirapicensis in Occitantia Episcopus, deinde *S. Andreæ* in Scotia Metropolitanus. *Hippolitus Estensis*, Alphonsi Ferrariæ Ducis filius, a *Francisco I.* & *Henrico II.* Regibus Christianissimis multis Sacerdotiis ornatus. *Petrus Bembus*, Nobilis Venetus, vir Græcis Latinisque literis excultissimus, *Leoni X.* quondam ab Epistolis. *Ludovicus Fregosius*, Italus, patria Genuensis, Salernitanus Archiepiscopus, & Eugubinus Episcopus. *Petrus de la Baume*, Gallus, Genevensis Episcopus, qui tuendæ fidei & auctoritatis Ecclesiæ causa in ultimum vitæ discrimen non semel adductus est, cum Genevenses ad Calvinianam superstitionem defecerunt. Præfuit deinde Bisuntinæ Ecclesiæ Sacris. *Antonium Sanguis de Meudun*, Galus, Aurelianensis Episcopus. *Ubertus Gambara*, Brixiensis, Nuncii Apostolici munere in Lusitania, Galia, Anglia, difficillimis temporibus perfunctus, Episcopus Dertonensis. *Ascanius Parisianus*, Tolentinas, Ariminensis Episcopus. *Petrus Paulus Parisius*, Cosentinus, utriusque Juris Interpres celeberrimus, Cameræ Apostolicæ Auditor, qui unus fuit e *Pauli* III. Legatis & Præsidibus Concilii Tridentini. *Marcellus Cervinus de Spannochiis*, Nobilis Politianus, Episcopus Eugubinus, ad *Carolum V.* Imperatorem & *Franciscum* I. Regem Christianissimum pro gravissimis Ecclesiæ & Reipublicæ negotiis Nuncius, in Concilio Tridentino Legatus ac Præses, postea Summus Pontifex Marcellus II. *Bartholomæus Guidiccionius*, Lucensis, Romanæ Curiæ Datarius, Aprutinus, ac deinde Lucensis Episcopus. *Dionysius Laurentinus*, Beneventanus, Ordinis Servorum Summus Moderator. *Henricus Borgia*, Hispanus, Alexandri VI. pronepos, *Jacobus Sabellus*, Nobilis Romanus, *Pauli III.* consanguineus & Cubicularius. *Michael Silvinus*, Lusitanus, ex Comitibus de Portalegria, Visensis Episcopus, *Marcellus Crescentius*, Nobilis Romanus, Marsicanus Episcopus. *Joannes Vincentius Aquaviva*, Neapolitanus, Melphiensis & Rapollanus Episcopus. *Pomponius Cæcius*, Romanus, Nepesinus ac Sutrinus Episcopus, & Pontificis in Urbe Vicarius. *Robertus Puccius*, Florentinus, postquam summos in civitate sua Magistratus gessisset, Pistoriensis Episcopus. *Joannes Moronus*, patria Mediolanensis, vir Juris Consultissimus, Episcopus Mutinensis Nuncius Apostolicus in Germaniam missus, Sedis Apostolicæ in Sacro Concilio Tridentino & Præses. *Gregorius Cortesius*, Mutinensis, vir

Græcis Latinisque literis, Jurisprudentia, studiis Theologicis ornatissimus, Ordinis S. Benedicti, Congregationis S. Justinæ Monachus, & Mantuanus Abbas, Scriptis celeberrimus. *Thomas Badia*, Mutinensis, Ordinis FF. Prædicatorum eruditione ac pietate clarissimus, Sacri Palatii Magister. *Christophorus Liber Madrucius*, Tridentinus Episcopus & Princeps. *Gaspar de Avolos*, Hispanus, Compostellanus Archiepiscopus, qui & Gerundensi & Granatensi Ecclesiis præfuit. *Georgius Armaniacus*, Gallus, Ruthenensis Episcopus, & Ecclesiarum Lescariensis & Vabrensis Adimistrator, Christianissimi Regis ad Venetos & ad Summum Pontificem Orator, Tolosanus deinde, ac demum Avenionensis Archiepiscopus. *Franciscus de Mendoca*, Cauriensis primum, deinde Burgensis Episcopus, vir eruditione spectatissimus. *Jacobus d' Annebaut*, Gallus, ex Normaniæ Provincia, Beccensis Abbas, & Lexoviensis Episcopus. *Otho Teuchses de Watlburg*, Augustanus Episcopus. *Bartholomæus de la Cueva*, Hispanus, ex illustri Domo Ducum Albuquerquii. *Franciscus Sfondratus*, Cremonensis, Amalphitanus Archiepiscopus, qui & urbis suæ Sacris præfuit, Mediolanensium Ducum Legationibus functus, ab iisque ad Consilium adscitus; qui antequam Clero nomen daret, *Annæ Vicecomiti* lectissimæ fœminæ nupserat, ex eaque inter cæteros liberos *Nicolaum* susceperat, qui ob vitæ sanctimoniam & eruditionem Summus Pontifex evasit Gregorius XIV. *Fredericus Cæsius*, ex familia Romanas inter primaria, Tudertinus Episcopus. *Durantes de Durantibus*, Brixiensis, Juris peritissimus, Casfanus Episcopus. *Nicolaus Ardinghellus*, Forosempronienfis Episcopus, olim in Galliis Apostolicus Nuncius, Juris utriusque Consultissimus. *Andreas Cornelius* Junior, ex Patritia stirpe Venetiis clarissima, Spalatensis Archiepiscopus. *Hieronymus de Capiteferreo*, Romanus, variis Curiæ Muneribus, ac Sedis Apostolicæ Legationibus cum laude perfunctus. *Tiberius Crispus*, Romanus, S. Petri Canonicus. *Georgius de Ambosia* junior, Gallus, Rothomagensis Archiepiscopus. *Henricus*, Regis Emanuelis Lusitaniæ filius, vitæ sanctimonia & eruditione, commendatissimus Princeps, Bracarensi primum, deinde primus Archiepiscopus Eborensis, & Academiæ ejusdem urbis Conditor, Generalis Fidei Inquisitor. Rex demum Lusitaniæ post *Sebastiani* Regis obitum, Cardinalitiis Infulis novum splendorem Diadematis accessione contulit. *Petrus Pathecus*, Hispanus, Giennensis Episcopus. *Carolus a Lotharingia*, Remensis Archiepiscopus, & Academiæ in eadem urbe conditor, qui & Metensis Diœceseos Sacris præfuit, & Mussipontanam Academiam erexit, cujus in Tridentino Concilio magnum nomen, & summa in Religionem ac Rempublicam merita sub Christianissimis Regibus Henrico II. Francisco II. & Carolo IX. *Julius Feltrius Ruvereus* Urbinatis Ducis filius, postmodum Ravennas Archiepiscopus. *Carolus Borbonius*, Vindocinensis Ducis cognominis filius, Ludovici Condæi Principis, & Antonii Navarræ Regis frater, Archipræsul Rothomagensis, & Bellovacensis Ecclesiæ Administrator, *Francisci* II. & *Caroli* IX. Regum Christianissimorum Tutor, ab *Henrico* III. primus Præsulum in Ordinem *S. Spiritus* adscriptus, Cœtus Cleri Gallicani Meloduni celebrati Præses, Catholicæ Religionis Defensor ac vindex accerrimus. Hæreseos, & Hæreticorum hostis infensissimus, per omnia laudandus Princeps, nisi conjurationis, quæ sacri fœderis nomine est adornata, se ducem præstitisset, Regiumque nomen affectasset. *Hieronymus Verallus*, Romanus, Casertanus Episcopus, & postea Rossanensis Archiepiscopatus perpetuus Administrator, ad *Carolum* V. Imperatorem in Germania Nuncius pro bello in Turcas promovendo, & Religione procuranda postmodum ad *Henricum* II. Galliæ Regem Legatus. *Joannes Angelus*, Mediolanensis, Archiepiscopus Ragusinus. *Philibertus Ferrerius*, Vercellensis, Episcopus Eborediensis. *Bernandinus Maffæus*, Nobilis Romanus, vir omnium scientiarum genere instructissimus, Theatinus Archiepiscopus.

Academiarum Remensis & Mussipontanæ erectio.

Primus Præsul in Ordinem Sancti Spiritus ab Henrico III. adlectus.

SCHOLION I.

Ad hunc Articulum, pag. 175. & 176. Religiosi Censores hanc notam apposuerunt: *Sententiam de exauctoratione Regum improbabilem & falsam appellat.*

R. Sententiam quæ potestatem directam vel indirectam exauctorandi Reges & Principes

cipes supremos Pontificibus asserit, improbabilem & falsam appellavi ex Sacræ Facultatis Parisiensis, & Ecclesiæ Gallicanæ Sententia.

SCHOLION II.

In eodem Articulo, pag. 193. Religiosi Censores hanc propositionem notant: *Neglectum & contemptum Indultum Papæ a Parisiensibus.*

R. Concessum ab Eugenio IV. Summo Pontifice Carolo VII. Francorum Regi Indultum Ecclesia Gallicana non solum neglexerat, sed contempserat penitus, eo quod Basileensis Concilii Decretis, quibus Reservationes & Gratiæ Expectativæ antiquatæ fuerant, vulnus gravissimum inferret. Historiæ res est. Nam merito contemptum fuisse Pontificium illud Indultum, absit ut scripserim vel dixerim. Quid gestum fuerit, non quid geri debuerit, commemoro.

Nota.

QUoad ea quæ dicit Natalis de Regum exauctoratione a Romanis Pontificibus intentata, lectorem remitto ad ea, quæ in rem præsentem pluries adnotavi.

Nota.

OChinus, Vergerius, Balæus, Sleidanus aliique hæretici, & apostatæ Pauli III. memoriam variis calumniis denigrare non omiserunt; illum etenim vatiniano odio insectati sunt, quia ad novas hæreses conterendas Concilium Tridentinum indixit. At nullam prorsus fidem ipsorum mendaciis præstandam, observat Spondanus ad annum 1549.

ARTICULUS XVII.

DE JULIO III. & MARCELLO III.

I. CUM Sedes Apostolica post obitum *Pauli* III. tribus pene mensibus vacasset, præter omnium expectationem ad Summum Pontificatum consentientibus suffragiis electus est sexto Idus Februarii, anno 1550. *Joannes Maria de Monte*, Aretinus, Cardinalis, Episcopus Prænestinus, qui *Julii* III. nomen sibi adscivit, ob collata in domum suam Beneficia a postremo hujus nominis Pontifice. Grati animi specimen exhibuit Familiæ *Pauli* III. & *Farnesii* Cardinalis, quibus universam amplitudinem suam debebat, Parmam *Octavio Farnesio* restituens, beneficiario jure possidendam. Incredibilem in subditos mansuetudinem & clementiam exercuit. *Ascanium Columnam* in gratiam recepit, redditis illi cunctis oppidis, honorumque ornamentis, quæ per annos plurimos *Paulus* abstulerat. Farsensem Abbatem ex *Ursina* familia absolvit, quem *Paulus* tamquam perduellem damnaverat. Adempta etiam a *Paulo* oppida *Rodulfo Baleonio*, aliisque primariis subditis restituit. Diploma de Concilio Tridenti resumendo promulgavit Kalendis Decembris, anni 1550. Præsidesque designavit *Marcellum* Cardinalem *Crescentium*, *Sebastianum Pighinum*, Sipontinum Archiepiscopum, & *Aloysium Lippomanum*, Veronensem Episcopum. Sex sub *Julio* III. Sessiones celebratæ. Parmense bellum inter Imperatorem & *Henricum* II. Regem Christianissimum, cujus in fidem & clientelam se contulerat *Octavius Farnesius* Dux Parmensis, a Cæsare bello petitus, Concilii suspensioni occasionem dedit. Cum enim Pontifex hujusmodi bello se nimium implicuisset, ac in Cæsaris gratiam Exercitum etiam adversus *Octavium*, & Gallicana auxilia conflasset: cum Cardinalis *Turnonii*, qui negotia Regis in Italia procurabat, & *Pauli Thermei*, Majestatis ejus Christianissimæ Oratoris, rationes, quibus Regem de suscepta *Octavii* tuitione excusabant, rejecisset: cum Regi Censurarum Ecclesiasticarum minas intentasset; Rex vero Pontifici Synodi Nationalis convocationem: cum ejus Majestas Gallicanos Episcopos Tridentum proficisci non permitteret pecuniam e Regno

Julius III.

Tridentinum Concilium sub Julio III. resumptum.

Tridentini Concilii suspensio.

Romam deferri prohibuisset; Protestationes ad Concilium misisset; cum Septemviri Tridento discessissent ob Germanici belli apparatum: cum Regis Galliæ & fœderatorum Principum exercitus Oeniponto immineret, ubi Cæsar degebat, & Tridentum urbem propinquam terrore implevisset, ac multi Episcopi non solum Itali, sed Hispani fugam arripuissent; cum insuper Marcellus Cardinalis *Crescentius*, Legatus Pontificius in morbum lethalem incidisset, Pontifex in cœtu Purpuratorum Patrum die 15. Aprilis 1552. Concilii suspensionem decrevit, de qua & ipsa per se Synodus Decretum edidit promulgavitque in solemni Sessione, die 28. Aprilis. Interim, agente Cardinali *Turnonio*, Pontifex Maximus a belli Cæsarei societate recessit, pactis ad biennium induciis, quarum una conditio erat ut medium se inter Imperatorem & Regem Christianissimum gereret.

Syri ad Ecclesiæ Romanæ fidem & unitatem reversi.

II. Anno 1553. *Julius* III. Syriæ Patriarcham *Simonem Sulakam* Sancti Basilii Monachum, & suo nomine & legitimis literis eorum Populorum, qui Nestoriano Schismati diutius adhæserant, obedientiam exhibentem, & ad unitatem Ecclesiæ remigrantem suscepit. Extant Literæ ab Ecclesiasticis Laicisque Nationis illius ad *Julium* scriptæ, quas *Andreas Masius*, ex Syriaco Latinas fecit, quibus Patriarcham suum ab eo confirmari & consecrari postulabant, & una cum eo regressuro idoneos viros mitti, qui de Fidei rebus ipsos edocerent. Extat etiam in Actis Vaticani Senatus Fidei Professio quam in Consistorio edidit idem Patriarcha. In quo divinæ Providentiæ dispositio & gratiæ œconomia enituit, quæ Syros Schismaticos ad Romani Pontificis Primatum profitendum colendumque perduxit, cum Lutherani & Calvinistæ petulantius ipsum impugnabant. Post inducias Parmenses, *Julius* ad concordiam inter Cæsarem & Regem Christianissimum transigendam Nuntios legavit *Prosperum Sanctacrucium*, Romanæ Rotæ Duodecimvirum, ad *Henricum II.* & *Achillem Grassium* Montis Falisci Episcopum ad *Carolum* V. Demandatum est *Sanctacrucio*, ut certum redderet Regem de sincera Pontificis reconciliatione, quæ tametsi induciarum nomen haberet, perpetua pax reipsa futura erat, simulque commoneret quam oportuna foret inter ipsum Regem ac Cæsarem pacificatio, cum per eorum discordias incrementa caperent Turcæ atque Hæretici, quos postea coercere facile non esset: offerebatque seipsum accessurum ad pacem componendam, ubi ambo Principes in eam propenderent. Cum vero missio Nuntiorum inefficax esset, & in dies magis & arma & iræ inter *Carolum* V. & *Henricum* II. exasperarentur, experiri voluit, si forte ipsorum animi ad pacem inclinarentur, duorum Cardinalium Legatione, qui utriusque Aulæ negotia optime callebant, & utrique Principi erant in primis gratiosi. *Dandinum* ad Cæsarem, *Capiteferreum* ad Galliæ Regem destinavit. *Polo* Cardinali Legationem in Angliam commisit, *Maria* Regina postulante, ut Religionem eo in Regno restitueret, Anglosque cum Ecclesia Romana reconciliaret. *Moronum* Cardinalem rogante Cæsare, ad Augustana Comitia, Legatum misit, in quibus de gravissimis Religionis rebus deliberandum erat. Utiles publico bono Constitutiones edidit, & inter alias Edicta severissima contra blasphemos & Hebræos. Pium *Societatis Jesu* Institutum, Regulamque accuratius & clarius explicatam iterum confirmavit, Diplomate dato duodecimo Kalendas Augusti, anno 1550. quod cum aliis editum est Tom. 2. Bullarii Romani. Obiit *Julius* decimo Kalendas Aprilis anno 1555. ætatis sexagesimo septimo, Pontificatus quinto. Tener fuit in amore, celer ad iram, sed non minus celer ad eam deponendam quam concipiendam, ad laxamenta pronior, quam ad negotia. Benefico fuit animo, sed interdum absque delectu: quædam illius libertas ac familiaritas, quæ ipsi privatam gerenti personam amorem inter æquales conciliaverant, in excelso postea Principis gradu venerationem minuerunt. Ejus moderatio in eo laudatur quod abstinuerit a transferendis in suos Apostolicæ Sedis bonis: unde *Ascanio Corneo* solum, quoad viveret, donavit pagum prope Perusiam, & germano fratri *Balduino*, itidem quoad viveret, Camerini Principatum concessit, qui postea a *Julii* Successore, compensatis aliunde proventibus, ablatus illi fuit.

Pacem inter Imperatorem & Regem Christianissimum componere conatur Julius III.

Julii III. virtutes & nævi.

Julii III. Cardinales.

III. Cardinales creavit, *Innocentium* ignobilem adolescentem, quem, dum Sipontinus Archiepiscopus esset, e domestica servitute eductum, pietatis ergo de suo alendum, studiisque imbuendum curaverat: hunc, inquam, septemdecim dumtaxat annos natum,

& a

& a Balduino fratre suo adoptari jussum, tametsi nec tunc, nec postea dignum, quodam benevolentiæ fascino abreptus ad Eminentissimam Dignitatem provexit. *Georgium Utissenovichium*, Hungarum, Strigonensem Archiepiscopum, ex Ordine S. Pauli primi Eremitæ, ad Hungaricæ Reipublicæ Administrationem & pueri Regis tutelam assumptum. *Christophorum de Monte*, ipsius *Julii* III. patruelis fratrem, Montanæ familiæ nomine & insignibus donatum, Patriarcham Alexandrinum. *Fulvium Corneum*, patria Perusinum, suum ex sorore nepotem, Perusii Episcopum. *Joannem Michaelem Saracenum*, Neapolitanum, ex illustri familia, Acheruntinum & Materanum Archipræsulem. *Joannem Riccium*, Politianum, Sipontinum Archiepiscopum, & Clusinæ Ecclesiæ Administratorem. *Jacobum a Puteo*, Gallum, patria Nicienſem, ex Rotæ Romanæ Auditore, Barensem Archiepiscopum, Juris Consultissimum. *Alexandrum Campegium*, Nobilem Bononiensem, suæ civitatis Episcopum. *Joannem Andream Mercurium*, Siculum, Messanensem Archiepiscopum. *Petrum Bertanum*, Mutinensem, Theologum & Concionatorem eximium, Farnensem Episcopum, ex Ordine FF. Prædicatorum assumptum. *Sebastianum Pighinum*, Sipontinum Archiepiscopum, unum ex Tridentini Concilii Præsidibus. *Fabium Mignanellium*, Senensem, Lucerinum primo, deinde Grossetanum Episcopum. *Joannem Poggium*, Bononiensem, Episcopum Tropiensem, Sedis Apostolicæ ad Cæsarem Nuncium. *Joannem Baptistam Cicadam*, Genuensem, Juris Peritissimum, ex Cameræ Apostolicæ Auditore Albiganensem in Liguria Episcopum. *Hieronymum Dandinum*, Cæsenatem, Juris Utriusque Doctorem, Episcopum Imolensem, Sedis Apostolicæ Legationibus cum laude functum, *Aloysium Cornelium*, Patritium Venetum, Jaderensem Archiepiscopum, ex Ordine S. Joannis Hierosolymitani assumptum. *Petrum Taliaviam de Aragonia*, Panormitanum, suæ urbis Archiepiscopum. *Robertum de Nobilibus*, Montepolitianum, ipsius *Julii* III. pronepotem, sanctimoniæ singularis adolescentem. *Ludovicum a Guisia*, Gallum, Albiensem Episcopum, qui & Senonensis, & Metensis Ecclesiæ sacris successive præfuit. *Hieronymum Simoncellum*, Italum, Patria Urbevetanum, ipsius *Julii* III. pronepotem.

Marcellus II.

IV. *Julio tertio* concordibus suffragiis suffectus est die nona Aprilis 1555. *Marcellus Cervinus*, Politianus, Tituli S. Crucis in Jerusalem Presbyter Cardinalis, Legatus olim Apostolicus ad *Carolum* V. & in Concilio Tridentino, eodemque nomine appellatus *Marcellus secundus* ex pietate erga memoriam inclyti Pontificis ac Martyris *Marcelli primi*. Hac in electione nihil fortunæ datum, sed sanctimoniæ, doctrinæ, prudentiæ usu rerum consultissimæ, æquitati, moderationi, cæterisque virtutibus Summo totius Ecclesiæ Principatu dignis, quæ in *Marcello* eminebant. Moderationis ac circumspectionis specimen dedit, Senensium postulatione repulsa, negatisque ipsis auxiliis contra *Cosmum* Florentiæ Ducem, & Cæsarianos, a quibus obsidione premebantur, satis gnarus communem Christianæ Gentis parentem nullis partium studiis flecti debere. Cum ei oblata fuissent a Cardinalibus Capitula quædam in Conclavi de more condita, jurataque, ut ea jam Pontifex chirographo suo firmaret; respondit, se ante paucos dies in eadem ipsa jurasse, nunc vero sibi esse constitutum ea re ipsa præstare, non verbis tantum polliceri. Prima ejus consilia fuere de prosequendo Reformationis negotio: ad quod urgendum statim Purpuratos aliquot Patres destinavit, quibus a Successore idem postea munus confirmatum est. Falso persuasum Decessoribus suis fuisse ajebat, Reformationem ad Pontificiæ Auctoritatis imminutionem spectare; cum nihil ad eam conservandam vel amplificandam sit conducibilius. Ea namque nihil solidum tolli, sed vana tantum, sumptuosa, & gravia. Addebat, quod operæ pretium fuisset in Concilio prius in Reformationem incumbere, ad os Hæreticis obstruendum. Se umquam permissurum contestabatur, ut quibus esset animarum cura credita, a suis abessent Ecclesiis, aut Politicæ Jurisdictionis munia tractarent. Quare viris profanis hujusmodi Officia committere decreverat. Carni & sanguini adeo nihil tribuit, ut neminem propinquorum Romam venire voluerit, ne fratrem quidem: duos Nepotes, quos in Urbe educabat, a nemine salutari passus fuerit, nec sui Pontificatus tempore in conspectum admiserit. Accitis Cæsaris & Regis Christianissimi Oratoribus jussit, ad Dominos suos scriberent, ni ad pacis consilia flecterentur, se non tantum Nuntios & Legatos missurum,

Communis Christianorum parens nullis partium studiis flecti debet.

Marcelli II. in Ecclesiæ Reformationem studia.

Carni & Sanguini nihil tribuit Marcellus II.

ſorum, ſed ad ipſos concordiæ ſanciendæ gratia profecturum. Catholici Regis Oratori veniam homicidii pro Nobili quodam Romano roganti reſpondit, ſe Pontificatum ab homicidæ abſolutione auſpicari nolle. Magnam de ipſius Pontificatu lætitiam, ſpem longe majorem extinxit, præciditque immatura mors, ex aſſiduis Sanctioris Hebdomadæ laboribus contracto morbo, qui apoplexiæ ictu illum perculit poſtremo die Aprilis, Pontificatus vigeſimo ſecundo, anno ætatis quinquageſimo quarto.

P. Suavis mendacii convincitur; Marcellus II. a calumnia vindicatur.

Marcello vitio vertit *P. Suavis* magnam quamdam genethliacæ artis fiduciam, qua ſibi Summum Pontificatum, de eo palam locutus, & in ipſo poſtea diuturnitatem, rerumque; quas apud ſe digeſſerat, ſucceſſum ſpopondiſſet; in quibus ab inopinato vitæ exitu illico ſe deluſum agnoverit. Sed *Suavem* mendacii convincit Cardinalis *Palavicinus* L. 13. Hiſtoriæ Concilii Tridentini Cap. 11. tum ex *Marcelli* vita anteacta, quæ ſummis Chriſtianæ Reipublicæ impenſa negotiis, in quolibet curriculi ſui veſtigio nonniſi prudentiam, maturitatem, animique ſoliditatem oſtendit: & quod in Narrationibus de brevi ipſius Pontificatu editis, ne una quidem vocula deprehendatur quæ hanc laudem offuſcet; tum ex Epiſtola *Seripandi*, Salernitani Archiepiſcopi ad *Camajanum*, Feſulanum Epiſcopum 9. Maii anno 1555. data. In ea Epiſtola is narrat cum ſæpius intento animo res a *Cervino* geſtas recoluiſſet, hanc ſecum ratiocinationem habuiſſe. Si *Cervinus* ad Pontificatum aſpirabat; & ſimul ita ſe gerebat, omnium mortalium hebetiſſimus erat: ſi apicem illum aſcendere hic curabat ſtudio virtutis, non tam homo erat, quam Angelus humana ſpecie indutus. Illi nimirum ea ætate quadrabat, quod olim de *Catone* dicebatur: *O te felicem Marce Porci a quo nemo audet quidquam inhoneſtum petere!* Atqui poſt longiſſimam cum *Cervino* familiaritatem, quo pacto potuiſſet ita ratiocinari *Seripandus*, ſi palam ille, ut pro certo *Suavis* aſſumit, per Aſtrologicas Obſervationes Pontificatum ſibi prædixiſſet? Denique *Suavis* calumniam refellunt Scriptores Illuſtres, qui *Marcelli Secundi* ſanctitatem prædicant, *Sadoletus* & *Bembus*, Cardinales in Epiſtolis ad ipſum datis, *Paulus Manutius* in ea, quam ad ipſum pariter ſcripſit, Epiſtola; *Onuphrius* in ejus Vita, *Bzovius* & *Spondanus* in Annalibus Eccleſiaſticis; *Orlandinus* in Hiſtoria Societatis Jeſu Lib. 15. *Theodorus Bibliander* adverſæ Communionis Auctor; *Latinus Latinius* in literis ad Epiſcopum Cracovienſem, *Jacobi* Cardinalis nomine, V. Kalendas Maii 1555. datis; *Joſeph Silos*, in Hiſtoria Clericorum Regularium; Antiqua Hiſtoria Lauretanæ Domus, Cardinalis *Bellarmini* manu deſcripta, quam apud ſe haberi ait *Oldoinus* in Additionibus ad Ciaconium; *Sylveſter Petraſancta*, in Vita Cardinalis *Bellarmini*, &c. Obſervatione dignum eſt, quod de ipſo, præter alia jam relata, ſcribit *Onuphrius Panvinus* in ejus Vita: „ Ea ſimplicitate, qua privatus cum eſſet, edebat, habebatque, ſive privatim, „ ſive publice convivaretur, Anagnoſtem in menſa, qui Sacros Libros, aut SS. Pa„ trum Scripta legeret. Poſt longum in prandio ſilentium, recordatus aliquando ea „ Adriani VI. Papæ verba: *ROMANO* Pontifice nemo eſt miſerabilior, conditione „ ejus nulla miſerior. Totius enim vitæ lætitia & felicitas amaritudo eſt: Cathedra „ Romani Pontificis eſt ſpinoſa, iter undique conſertum aculeis, pondus tantæ molis, „ ut robuſtiſſimos premat & confringat humeros: manu menſam percutiens dixit: „ NON VIDEO, QUOMODO QUI LOCUM HUNC ALTISSIMUM TENENT, „ SALVARI POSSINT.

ARTICULUS XVIII.

DE PAULO IV.

I. JUſtis *Marcello* II. de more perſolutis, Cæſariana factione repugnante, & Cardinali *Franciſco* Pauli III. Nepote, cum favore Gallorum prævalente, aliis demum cum *Truchesio* Cardinali Auguſtano accedentibus, Summus Pontifex electus eſt *Joannes Petrus Carafa*, Cardinalis, Epiſcopus Oſtienſis, Sacri Collegii Decanus; Theatinus olim Archiepiſcopus, illaque abdicata Dignitate, Ordinis Clericorum Regularium, qui Theatini ab ejus Archiepiſcopatu vocati ſunt, conditor, die 23. Maii Aſcenſionis

sionis Dominicæ memoriæ sacra, & *Paulus* IV. appellari voluit. Pontificatus initio Anglorum suscepit Oratores, superiorum erratorum veniam suorum Principum nomine rogantes, & obedientiam Sedi Apostolicæ exhibentes. Utque eorumdem Principum decus augeret, Diplomate VII. Idus Junii edito Hiberniam Regio titulo ornavit, quem *Henrico* VIII. post Schisma conflatum, illi Insulæ ex Ordinum sententia indiderat, seque tum ipse, tum ejus filius *Eduardus* Hiberniæ Reges dixerant. Cum vero Angliæ Reges opera Sedis Apostolicæ Hiberniam peperissent, eamque ad id usque tempus possedissent, mero nomine *Dominorum*, *Philippus* Rex & *Maria* Regina hunc sibi titulum & honorem a Summo Pontifice confirmari supplicarunt, ut in ipso Diplomate habetur, quod refert *Bzovius* ad annum 1555. Cum *Henrico* Rege Christianissimo fœdus iniit adversus *Carolum* V. Imperatorem. Erat enim alieno prorsus a Cæsare animo, tum ob privatas ipsius, communesque familiæ *Carafæ*, male sæpe ab impotenti Hispanorum dominatu habitæ, injurias; tum vero ob quasdam triremes in portu Centumcellarum captas; & maxime ob insidias in ipsum jam Pontificem, ejusque vitam & auctoritatem a Cæsarianis structas; quarum occasione multi viri primarii, & nonnulli etiam Cardinales carceri addicti, conscriptus Exercitus: *Columnenses* velut conjurationis conscii, perduelles declarati, eorumque oppida occupata. Bellum a *Philippo* Hispaniæ Rege sustinuit Pontifex, opem sibi ferente *Henrico* Rege Christianissimo, qui *Guisium* Ducem cum fortissimo Gallorum & Helvetiorum Exercitu in Italiam misit. Pax demum inter Pontificem & Hispanos his conditionibus composita, ut Dux Albanus, Hispanici Exercitus Imperator, Catholici Regis nomine veniam a Pontifice supplex peteret, ejusque Sanctitati obsequium præstaret; Pontifex vicissim Regem uti filium in gratiam reciperet; Gallorum fœderi renunciaret, ac deinceps inter utrumque Regem medius, communis parentis personam gereret; arces, oppida, aliaque bello capta Pontifici restituerentur, complanatis munitionibus. Offensiones & injuriæ utrimque remitterentur, servata nihilominus Pontifici potestate animadvertendi in *Columnenses* belli auctores, aliosque perduelles. Pax confecta 18. Kalendas Octobris, anno 1557. *Ferdinandi* Romanorum Regis electionem ad Imperium, Francofurti factam anno 1558. post solemnem *Caroli* fratris abdicationem, approbare noluit, nec Oratorem ab ipso ceu Cæsare missum excipere, id absque detrimento Apostolicæ Auctoritatis, Fideique periculo fieri non posse arbitratus. Detrimentum quidem pro causa obtendebatur, quod Septemviri jus eligendi non haberent, nisi quando Sedes Imperatoria morte Cæsaris vacasset: quod abdicatio *Caroli*, & translatio Imperii in *Ferdinandum* absque Pontificis auctoritate & assensu fieri non potuisset; quod ex septem Electoribus tres, qui a Catholica Religione desciverant, suffragium nihilominus tulissent, quod si admitteretur, metuendum erat, ne in posterum eum eligerent, qui aut addictus, aut non infensus esset illorum Sectæ. Periculum vero ex electione *Ferdinandi* imminere videbatur, quod suam auctoritatem impertivisset tot Comitiorum Decretis Religioni perniciosis, & novissime Ratisponensi Conventui, & quod majorem natu filium *Maximilianum* pene inter Lutheranos educasset, a quibus sepiebatur & quorum Prædicantes libere sua in Aula permittebat.

Bellum inter Philippum Hispaniæ Regem & Paulum Quartum.

Pax confecta.

Ferdinandi Romanorum Regis electionem ad Imperium post Caroli V. abdicationem approbare noluit Paulus Quartus.

II. Conservandæ vindicandæque Catholicæ Religioni in Anglia, in Scotia, in Gallia, in Germania, in Polonia, in Italia, & toto orbe Christiano, curas omnes impendit *Paulus* IV. missis ad Principes Legationibus subsidiariis Legionibus in Angliam ad *Mariam* Reginam destinatis, *Thoma Crammero*, Archiepiscopo Cantuariensi, hæretico & præcipuo Schismatis incentore exauctorato, concessis Ecclesiasticis proventibus *Mariæ Stuartæ* sapientissimæ Scotorum Reginæ, ut profligatis Hæreticis, firmataque Religione, ejus auctoritas erigeretur, missis in Poloniam viris doctis cum *Aloysio Lippomano* Sedis Apostolicæ Legato. Propagandæ Religionis studio *Nonnium Barretum*, Lusitanum, Societatis Jesu Professorem, Patriarchali Dignitate adauctum, ad Regem Abyssinorum legavit. Novos Episcopatus in India Orientali instituit, sub Goana Ecclesia Archiepiscopali Dignitate donata; Novum Testamentum Syriaco idiomate characteribusque Romæ excudi [?], quo facilius Syri ad pietatem instituerentur. In Belgio quoque Episcoporum numerum auxit, rogante *Philippo* Rege. Tres Ecclesiæ in Metropoles erectæ,

Pauli Quarti studia & curæ pro fide conservanda & propaganda.

Sanctæ Inquisitionis auctoritas a Paulo Quarto ampliata.

Cameracensis, Trajectensis, Mechliniensis; quibus recentes Episcopatus subditi Cameracensi quidem Tornacensis, Atrebatensis, Audomarensis, Namurcensis, Trajectensis, Harlemensis, Daventriensis, Leonardiensis, Gruvingensis, Gandavensis, Brugensis, Iprensis, Buscoducensis, & Ruremondensis. Jusque designandorum in illis Ecclesiis Præsulum *Philippo* Regi Catholico, & ejus Successoribus in perpetuum attribuit. Sacræ Inquisitionis Tribunali majorem auctoritatem dedit, statuens, ut non tantum de hæresi, sed de quibusdam aliis criminibus etiam cognosceret Cardinalium Cœtus a *Paulo* III. ad id institutus. *Michaelem Gislerium* Cardinalem Alexandrinum, qui postea Summus Pontifex fuit *Pius* V. Summum Inquisitorem creavit, idque munus perpetuum esse voluit. Inquisitionis causas semel in hebdomada, stata die, coram Pontifice Maximo referri statuit, ut ejus auctoritate firmaretur, quod a selectis Cardinalibus præjudicatum esset. Librorum prohibitorum Indicem anno 1550. promulgavit, ut fidei morumque integritate consuleret. Non solum Hæreticorum libros, sed etiam Catholicorum, quorum lectio fidelibus perniciosa esset, cujuscumque argumenti, etiam profani, vel a suspectis Typographis editos, eo Indice complexus est, quos sub pœna Excommunicationis ipso facto incurrendæ, & Summo Pontifici reservatæ, privationis & incapacitatis quorumcumque Munerum & Sacerdotiorum, perpetuæ infamiæ, a quoquam legi vel haberi prohibuit. Constitutionem edidit contra Hæreticos, præsertim qui Trinitatem, Divinitatem Christi, ejus Conceptionem de Spiritu Sancto, mortem ut nos redimeret, aut perpetuam Deiparæ virginitatem inficiabantur. Censuras & pœnas contra Hæreticos aut Schismaticos a superioribus Pontificibus latas innovavit, novasque decrevit in Prælatos & Principes a fide deviantes, Constitutione, *Cum ex Apostolatus.*

Librorum prohibitorum Index ab eodem promulgatus.

Pauli Quarti Decreta ad Morum Reformationem.

III. Totus ad tollendos abusus, quos superiorum temporum negligentia pepererat, incubuit *Paulus IV.* ut hac saltem ratione Lutheranorum voces contra Romanam Curiam obloquentium retunderet. Multa igitur summæ severitatis Edicta promulgavit, quæ ad mores emendandos pertinebant. Ob eam causam multis invisus fuit. Prædia & bona Ecclesiarum male & simoniace alienata, quæ a multis aut occupata aut temere empta fuerant, magno multorum damno, possessoribus deturbatis restitui jussit. *Hosio* antiquo familiari Datario declarato, Datariatus redditus suspendit, eumque severe admonuit, ut nullas pecunias pro impetrandarum quarumlibet rerum, quæ concessione parum dignæ viderentur, compositionibus acciperet, quousque a Cardinalibus quibusdam, quibus id munus demandavit, corrigerentur. Complures ea de re deliberationes habuit Theologorum & Juris Peritorum quærens, an hæ pecuniarum solutiones, quæ *compositiones* vocantur, legitimæ essent & a sponte offerentibus pecuniæ licite capi possent. Dum omnium sententias audit, graviter aliquando in eos invectus est, qui accipiendas probarent; ab omni avaritia alienum animum præ se ferens. Episcopis Residentiam imperavit, & quotquot Romæ degebant, ad suas redire jussit Ecclesias. Solemnem Fidei Professionem, quæ hodieque in usu est, ab iisdem fieri mandavit dum inaugurarentur. Dispensationes Matrimoniales inter affines secundo gradu aut raro aut nusquam concessit. Pœnitentiariæ Officium, item Cleri statum tam in vestitu quam victu emendari decrevit, nec ullius nomen recipi voluit inter Sacerdotiorum Candidatos, quorum ante acta vita non probata esset; ac ei quæstioni viros præfecit integerrimos. Monasticam Vitam semel professos, omnes in Monasteria, unde quacumque de causa exierant, redire compulit, moras nectentes in vincula, nonnullos in triremes conjecit. Contra eos qui pro obtinendis Beneficiis se ipsos pro aliis supponebant, vel annuas pensiones offerebant; aut Beneficia pro aliis impetrabant, ut ab eis aliquid consequerentur; vel pro se ipsis, ut aliis postea cum Pensione resignarent, Constitutionem edidit anno 1557. quæ incipit: *Inter cæteras causas*. Societates pecuniarum, quibus præscriptæ menstruæ usuræ persolverentur, præter eas quæ ex Officiis Romanæ Curiæ capiuntur uti usurarias altera Constitutione iisdem verbis incipiente prohibuit, & ne ultra dimidium valoris dictorum Officiorum hujusmodi Societates inirentur ab eorum Administris. Leges tulit in Judæos in Ditionibus Ecclesiæ degentes, sanxitque ut certis septis a Christianorum habitatione separatis concluderentur, pileum crocei coloris viri, velum ejusdem coloris fœminæ

minæ gererent, quo signo internoscerentur; unicam haberent in singulis civitatibus Synagogam; nutrices ancillasve Christianas, seu Christianos famulos non haberent, Dominicis festisque diebus publice laborare non præsumerent: nec Christianos quoquomodo gravarent, aut contractus fictos vel simulatos celebrarent: ne cum Fidelibus luderent, comederent, aut ullam cum ipsis familiaritatem aut conversationem haberent: Ne mercaturam exercerent: Ne Medici Judæi, etiam vocati & rogati, ad Christianorum curam accederent, &c. In lenones & lenas certis in casibus pœnam capitis, alias fustium & exilii decrevit. Constitutionem edidit contra Summum Pontificatum ambientes, aut Summo Pontifice vivente, & inconsulto de Successoris electione tractantes, quos velut simoniacæ hæreseos, & læsæ Majestatis in primo capite reos, Anathemate, privatione omnium Dignitatum & Officiorum, proscriptione bonorum plectendos edixit. Decanatum Sacri Collegii ad Episcopum Cardinalem antiquiorem, in Curia tempore vacationis Sedis præsentem, aut ex causa publica absentem, & a Summo Pontifice extra eam destinatum, spectare declaravit. Lites & controversias quæ inter Cardinales ortæ essent, vel deinceps orirentur, ab uno Summo Pontifice, qualibet appellatione rejecta, dirimi voluit. Constitutiones Apostolicas circa solutionem Annatarum & Quindenniorum pro Beneficiis Ecclesiasticis Cameræ Apostolicæ debitorum, confirmavit & ampliavit. Archiepiscopos & Episcopos ex quibuscumque Ordinibus assumptos, ad claustra suorum Ordinum redeuntes, ad Dignitates & Officia suorum Ordinum assumi prohibuit.

Multa sancit Paulus Quartus ad divini cultus incrementum.

IV. Ad divinum cultum augendum multa sancivit. Abrogatis brevioribus precibus, quæ tunc in Curia frequentabantur, statas Deo laudes ex antiquioris Breviarii forma ab omnibus persolvi jussit. *S. Dominici* FF. Prædicatorum Institutoris Festum, die 4. Augusti sub Officio Duplici celebrari præcepit. Festivitatem Cathedræ *S. Petri Romæ*, quæ tunc quidem in Gallicana & Hispanicis Ecclesiis, non tamen in ipsa Urbe celebrabatur, in eadem restituit, Solemnitate Cathedræ Antiochenæ, quæ sola Romæ celebris erat, servata. *S. Thomam Aquinatem*, civem suum, præcipua quadam veneratione prosequebatur, cujus in memoriam Sacra solemnia in Ecclesia *S. Mariæ super Minervam* a Sacro Collegio die Martii 7. ipsi dicata fieri statuit, & Concionem ad Purpuratos Patres in Sancti Doctoris laudem Latine habuit, cum primum ea celebritas peracta est. Ipsius Operum lectioni ad supremam usque ætatem tanta cum voluptate vacabat, ut ipsum appellare solitus esset *Baculum senectutis suæ*; de quo etiam aliquando dixit: *Extinctam in ipso puerperio Neapolim, cum enixa Thomam est*. Qua sententia significavit, numquam fore ut alterum ingeniorum, doctrinæ, sanctuatisque miraculum par aut simile Urbs Neapolitana Orbi Christiano daret. Græcis Latinisque literis, sacris profanisque egregie excultus erat. Eloquentiam cum Theologica eruditione, munificentiam cum austeritate vitæ conjunxit.

Pauli Quarti cautio in Pontificiæ Potestatis usu. Pontifices in multis errare posse fatetur. De Summi Pontificis potestate ex superiorum Pontificum factis & exemplis judicium ferendum esse negat; sed vult

V. A *Mommorantio* Duce rogatus, ut matrimonium in *Franciscum* ejus filium & *Joannam Hallunam Piennæam*, Nobilem Virginem, per verba de præsenti contractum dissolveret, Cardinalibus ac Prælatis doctissimis in Consilium vocatis, jussit illos de potestate Pontificis hac in causa dicere sententiam: num scilicet matrimonium per verba de præsenti contractum, ejus auctoritate solvi posset, cum carnalis nulla intercessisset conjunctio; addiditque: *Ne quæso vos teneant Decessorum meorum facta & exempla, quæ eatenus sequi volo, quatenus Scripturæ auctoritas & Theologorum rationes vos ad illud agendum inducent...... NON DUBITO QUIN EGO ET DECESSORES MEI ERRARE ALIQUANDO POTUERIMUS, NON SOLUM IN HOC, SED ETIAM IN PLURIBUS ALIIS RERUM GENERIBUS, & tamen plane condemnandi non sumus. Nam Deus suam ita regit Ecclesiam, ut illi certum ad tempus abscondat multa, quæ tum inde patefacit. Quod Christus ipse satis innuit, cum B. Petro dicebat:* „ Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. *Et in alio loco ajebat:* „ Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit Spi„ ritus Veritatis, docebit vos omnem veritatem. *Quis igitur scit modo, num quæ reliquis circa indissolubile Matrimonii vinculum ante fuerunt incognita, per Nos Deus apertam in lucem nunc prodi velit? Quamobrem, & fratres & Filii mei, studio omni incumbite in illud au-*

xilium,

eam ad verbum Dei, & Canones expendi. *xilium, quod a vobis hac in causa expecto: nec rationem habete ullam exempli, quod hic vel ille Decessor meus posteris reliquerit, ut jam admonui: perspicite an Decessores nostri id satis intellexerint, quod de indissolubili vinculo Matrimonii disquirimus. His confectis, ad Cusentinum Archiepiscopum, Apostolicum alias ad Imperatorem Nuncium, sermonem convertit, & ut deliberaret, præcepit. Cusentinus ingenii industriæque suæ nervos omnes contendit ut persuadeat, Matrimonium de quo agitur, dissolvi neutiquam posse. Pontifex sententiam hanc gratam sibi acceptamque esse indiciis pluribus ostendit... Cusentinum opinando excepit Episcopus nomine Antoniellus, vir admodum senex & veneratione dignus, qui contrariam in sententiam discessit, & paucis pronuntiavit, Pontificem Matrimonium istiusmodi posse dissolvere: cui Pontifex respondit, Se pro attributa sibi potestate tanta gratias nullas agere. Sed quia Episcopus hic nonnullis Beati Thomæ testimoniis usus fuerat, subjunxit Pontifex: B. Thomam potuisse, cum esset junior, multa dicere, quæ factus cum ætate doctor revocaverat: Beatum insuper Paulum dicentem inducit:* „ Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam „ ut parvulus: quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli. *Dein- „ de addidit: Ego non sine causa vos hac de re moneo, sed ut ex his, qui deliberaturi sunt, nullus fundamentum iis rebus quas S. Thomas, cum esset junior docuerit, constituat.* Hæc memoriæ prodidit *Joannes Haya*, Parisiensis Theologus, qui rebus omnibus tum gestis interfuit, cujus narratio refertur ut *Michaelis Castelnavi Malvisserii*, Tom. II. Commentariorum, & in Lib. VI. Additionum ad eosdem Commentarios, qui anno 1659. Lutetiæ Parisiorum in lucem prodierunt. Hæc observare operæ pretium fuit, ut omnes doctissimi Pontificis sinceritatem demirentur, qui indeficientis judicii privilegium sibi ac Decessoribus suis, ex Cathedra, id est, accedente Ecclesiæ consensu, non docentibus, respondentibus, vel decernentibus abjudicat, & illud Ecclesiæ tribuit a Spiritu Sancto illustratæ ac edoctæ. Prudenter etiam declaravit, de Romani Pontificis potestate judicium ferendum non ex superiorum Pontificum factis vel exemplis; sed ex auctoritate Scripturæ, ex Traditione, ex Canonibus, ex rationibus Theologorum, quæ his fundamentis innituntur. Noverat alioqui Legum & Canonum violationem pro Lege & Canone sæpe acceptum iri, quo nihil est ad regendam Ecclesiam periculosius, & perniciosius.

1. Cor. 13. 11.

Pauli Quarti justa severitas in Nepotes. VI. Cum ad se delata Nepotum vitia comperta habuisset, ea in Purpuratorum Senatu detestatus, Decretum edidit, quo ipsos jussit Roma secedere, cum suis cunctis familiis, intra duodecim dies, Cardinale in Lavinium relegato, & *Paliani Duce* in Gallesium, oppidum prope Romam, tunc ab eodem possessum, & Marchione *Montis belli* in suam Ditionem in Æmilia, singulis vetitis ne inde discederent, adscripta perduellionis pœna. Cunctis etiam Magistratibus ac Muneribus, seu militaribus, seu civilibus illos privavit. Quin & Cardinalibus & quibusvis aliis interdixit, ne umquam secum agerent de indulgenda ipsis venia, pœnaque remittenda. Unum apud se retinuit *Alphonsum* Cardinalem *Carafam*, filium Marchionis *Montis-belli* in exilium pulsi, Juvenem insigni probitatis laude, & prudentia supra ætatem conspicuum, in quo fiduciam regiminis collocavit, ita tamen ut a viris doctrina, peritiaque præstantibus res publicæ administrarentur. Ejus rei gratia Tribunal constituit, a quo illud originem traxisse, quod nunc Romæ *A consultatione* vocatur, ubi de communi Ditionis Ecclesiasticæ Regimine agitur, *Palavicinus* Cardinalis observat. Pulsis Nepotibus, ait: *Nunc dicendum & scribendum*, PONTIFICATUS ANNO PRIMO: Quasi illi anni ex tempore Pontificatus ipsius expungendi essent, quibus rerum summam indignis Nepotibus permiserat. Obiit 17. Augusti anno 1559. ætatis octogesimo-quarto, Pontificatus quinto. Sæviit in ejus memoriam populus, ob ejus severitatem efferatus, ad Capitolium cæco impetu confluxit, ad Inquisitionis carcerem, vulnerato formidabilis Tribunalis Præside, seu Commissario ex Ordine Prædicatorum, convolavit, fores perfregit, captivos liberavit. Inde converso furore ad Conventum nostrum *S. Mariæ super Minervam*, homines nostros in odium Inquisitionis contumeliis lacerarunt, facesque Cœnobio admovissent, nisi *Juliani Cæsarini* auctoritate fuissent prohibiti. Mox ad Capitolium regressi, Pontificis simulacro nasum ac brachium abscidere. Post biduum Edictum insolens promulgarunt,

Pauli Quarti obitus. Populi Romani in ejus memoriam furor.

rurunt,

runt; ut unusquisque stemmata tam inimicæ Populo Romano, ac tyrannicæ (ut inquiebant) familiæ Carafensis, quæ penes se essent dejiceret; alioqui tamquam proditor & infamis, ejusdem concremata domo, haberetur. At tanti Pontificis gloriam furor ille popularis obscurare non potuit. Vixit enim, vivetque semper ipsius memoria. De ipso legendi *Panvinus*, *Caracciolus & Castaldus* in ejus Vita, *Ciaconius* noster, & ejus Illustratores, *Joannes Paulus Flavius* in Oratione Panegyrica, *Sylvester Petrasancta* in Symbolis, *Joseph Silos* in Historia Clericorum Regularium, *Palavicinus* Cardinalis in Historia Concilii Tridentini, ubi & ejus nævos his verbis exprimit: *Studium pietatis non potuit in eo extinguere quosdam spiritus vel a patria, vel a familia, vel a temperamento haustos. A patria retinuit immoderatam quamdam solicitudinem in vestium concinnitate, splendoremque pompæ supra Ecclesiasticam in exteriori cultu: A familia nimium amorem sanguinis & in sanguine nimiam existimationem titulorum, amplitudinisque mortalis: A temperamento quamdam agendi rationem elatam, vehementem, iracundam, & quamdam severitatem, quæ animi tumorem præferre videbatur. Plus habuit pectoris ad punienda crimina, in quovis sublimi capite, quam prudentiæ ad eadem præpedienda. Amplitudinem omnem sacrosanctæ suæ potestatis habuit pro mensura eam sapienter exercendi, haud animadvertens rebus naturalibus, non civilibus effatum illud aptari:* Frustra esse potentiam, quæ non reducitur ad actum. *Pauli Quarti Nævi.*

VII. Præter tres e familia sua, scilicet *Carolum*, *Diomedem*, & *Alphonsum Carafas* in Sacrum Collegium adscivit *Paulus IV.* lectissimos viros *Joannem Siliceum*, ex *Philippi II.* Regis Catholici Præceptore, Toletanum Archiepiscopum. *Joannem Bernardinum Scotum*, Italum, in Castro Malliani in Sabina natum, Ordinis Theatinorum Clericorum Regularem, Græcis, Hebraicis & Chaldaicis literis instructum, Canonumque peritissimum, Archiepiscopum Tranensem, postea Piacentinum Antistitem. *Joannem Suavium Reumanum*, Gallum, ex Novempopulaniæ pago oriundum, Romanæ Rotæ Auditorem. *Joannem Gropperum*, Germanum, Theologum & Jurisconsultum eximium, Coloniensis Ecclesiæ Archidiaconum, Fidei Catholicæ adversus Lutheranos propugnatorem acerrimum, ingenii Monumentis illustrem. *Joannem Antonium Capisuccum*, Nobilem Romanum, Romanæ Rotæ Duodecimvirum. *Thaddæum Gaddium*, Florentinum, Archiepiscopum Cosentinum. *Antonium Trivultium*, Mediolanensem, Juris consultissimum, Tolonensem Episcopum, Avenionensem olim Prolegatum, & Sedis Apostolicæ in Galliis Nuncium. *Laurentium Strozzium*, Florentinum, *Catharinæ Medicææ* Galliarum Reginæ consobrinum, Biterrensem Episcopum. *Virgilium Rosarium*, Spoletanum, Juris utriusque Doctorem, Isclanensis Insulæ Antistitem. *Joannem Bertrandum*, Tolosanum, Senonensem Archiepiscopum, *Henrico II.* regnante Regiorum Sigillorum Custodem. *Michaelem Gislerium*, ex Bosco, Diœcesis Detornensis, agri Alexandrini oppido oriundum, doctrina & vitæ sanctimonia insignem, Ordinis FF. Prædicatorum, ex Commissario Generali Sanctæ Inquisitionis, Nepesinum & Sutrinum Episcopum; qui postea fuit Summus Pontifex Pius V. *Clementem Monilianum*, Ordinis FF. Minorum Ministrum Generalem, Theologum doctissimum. *Vitellotium Vitellium*, Jurisprudentia aliisque disciplinis excultissimum, Tiphernatem Episcopum. *Joannem Baptistam Baronem de Consiliariis* seu *Gisleriis*, Romanum, Apostolicæ Cameræ Præsidentem, *Guillelmum Perytoum*, Anglum, Sarisberiensem Episcopum, ex Ordine FF. Minorum de Observantia assumptum. *Pauli Quarti Cardinales.*

SCHOLION I.

Ad hunc Articulum, pag. 213. Religiosi Censores hanc notam appinxerunt: *De Hispanorum impotenti dominatu & machinatione contra Paulum Quartum male loquitur.*

R. „ De *Paulo Quarto* scripsi, illum cum *Henrico* Rege Christianissimo fœdus iniisse
„ adversus *Carolum V.* Imperatorem, a quo alieno prorsus animo fuit, tum ob privatas
„ ipsius, communesque familiæ Carafæ, male sæpe ab impotenti Hispanorum domi-
„ natu habitæ, injurias; tum vero ob quasdam triremes in Portu Centumcellarum ca-
„ ptas: & maxime ob insidias in ipsum jam Pontificem, ejusque vitam & auctorita-

„ tem.

„ tem a Cæfarianis ſtructas. Hæc plane hiſtorica ſunt, non a me adinventa, ſed ex probatæ Fidei Auctoribus accepta.

SCHOLION II.

Ad eumdem Articulum, pag. 121. Cenſorius Indiculus hæc habet: *Legenda quæ dicit de Papæ infallibilitate.*

R. *Pauli Quarti* Sententia verbiſque de Pontificiæ poteſtatis uſu relatis, obſervavi illum indeficientis judicii privilegium ſibi ac Deceſſoribus ſuis, *Ex Cathedra*, id eſt, *accedente Eccleſiæ conſenſu*, non docentibus, reſpondentibus vel decernentibus abjudicaſſe, & illud Eccleſiæ a Spiritu Sancto illuſtratæ ac edoctæ tribuiſſe. Mera hæc facti quæſtio. Non enim quæſtionem moveo an Summus Pontifex ſit infallibilis nec-ne; ſed occaſione data obſervo quæ fuerit *Pauli IV.* ea de re ſententia. Cæterum hac relicta quæſtione, Fidei cauſas, ſive dubia circa Fidem emergentia ad Sedem Apoſtolicam referenda eſſe cenſeo, & ad Eccleſiam Romanam in qua ſemper Fides intemerata ſervata eſt, & ea quæ eſt ab Apoſtolis Traditio, & illius Decretis, *Judiciis*, & *Conſtitutionibus* ita eſſe parendum, ut his obviare, plane ſit *Hæreticæ pravitatis notam incurrere. Hæreticum enim eſſe conſtat, qui Romanæ Eccleſiæ* in Fide *non concordat*, ut ſcribit Yvo Carnotenſis Epiſtola 8. Hincmari etiam Remenſis Archiepiſcopi verba ex animo uſurpo, in Opuſculo de Divortio Lotharii Regis: *De omnibus dubiis vel obſcuris, quæ ad rectæ Fidei tenorem, vel pietatis dogmata pertinent, Sancta Romana Eccleſia, ut omnium Eccleſiarum Mater & Magiſtra, Nutrix & Doctrix eſt conſulenda, & ejus ſalubria monita ſunt tenenda, maxime ab his qui in illis Regionibus habitant, in quibus divina gratia per ejus prædicationem omnes in Fide genuit, & Catholico lacte nutrivit, quos ad vitam præordinavit æternam.*

SCHOLION III.

In eodem Articulo, pag. 224. Religioſi Cenſores hæc verba reprehendunt: *Nævi Pauli Quarti.*

R. Pontificis iſtius nævos non aliis quam *Palavicini* approbati in Romana Curia Hiſtorici verbis deſcripſi, Libro 14. Hiſtoriæ Concilii Tridentini, Cap. 6. pag. 358. Verſionis Latinæ.

Nota.

NOn deſunt qui adlaboraverint pro Hiſpanis vindicandis ob res geſtas in Paulum IV. in quem dicunt ut in hoſtem arma ſumpſiſſe, quia a Neapolitani Regni Imperio expellere cogitabat. Interim ſi ſapiens lector judicem ſe velit conſtituere, non paucos illius ætatis ſcriptores legere neceſſe erit; ſed ſæpe offendet in illos, qui ſtudio partium arrepti non omnino ſinceritatis leges ſervaſſe conſpiciet. Illud certum eſt, quod ſicut quædam vere non probanda in Paulo IV. viſebantur, ita quamplurima adfuere quæ meritis laudibus non ſunt fraudanda; illius maxime cura in fide catholica tuenda, depravatiſque moribus emendandis. Hæc perſpiciens hoc noſtro ſæculo Clemens XI. Statuam Pauli IV. a furente populo dejectam, iterum in Capitolio erigi mandavit, atque in ejus baſi hæc legitur inſcriptio.

PAULO IV. PONTIF. MAX.
Scelerum Vindici Integerrimo.
Catholicæ Fidei Acerrimo
Propugnatori
Statuam olim a S.P.R. in Capitolio erectam
ac diu obſcuro loco jacentem
CLEM. XI. PONTIFEX MAX.
reſtitui juſſit.
an. Sal. M.DCCVIII.

Nota.

Nota.

PRæter rem utitur Natalis Pauli IV. verbis ut infallibilitatem a Romano Pontifice removeat, quoties Ecclesiæ consensus non accedat. Fatemur Romanos Pontifices ut Doctores privatos errori esse obnoxios ac re vera aliquando errasse; atque doctoris privati personam gerunt, dum ad particulares quorumdam expostulationes respondent, atque Ecclesiam universam instruere non intendere ostendunt. Id potissimum observandum, dum super iis, quæ ad fidem non pertinent, respondendum est, ac solum DD. auctoritati, rationibusque innixi aliquid Pontifices deliberant. Hujusmodi quæstiones apud Paulum agitabantur, unde nil mirum, si suos Prædecessores ac etiam seipsum errare posse pertimescebat. Cæterum quæ narrat Natalis unice habentur ex testimonio Michaelis Castelnavi Malvisserii: unde temerarium non esset de illius veritate narrationis dubitate.

ARTICULUS XIX.

DE PIO IV.

I. POST quatuor menses & sex dies vacationis Sedis, summo Cardinalium consensu, Pontifex creatus est *Joannes Angelus Medicæus*, Mediolanensis titulo S. Priscæ Presbyter Cardinalis, qui *Pius IV.* appellari voluit. A clementia Pontificatum auspicatus, Populo Romano condonavit quidquid injuriarum in *Pauli IV.* memoriam, familiam, simulacrum, stemmata, nec-non in Sanctæ Inquisitionis Tribunal intulerat, ea lege ut damna resarcirentur tum locis, tum hominibus injuriam passis; & in hanc postea sententiam Diploma vulgavit. Inito Pontificatu (inquit *Onuphrius Panvinus*, qui tum Romæ versabatur) statim alienam personam, alienos mores induisse visus est. Nam qui hactenus humanus, patiens, beneficus, gratus, mitis, pecuniæ minime cupidus existimatus fuerat, derepente naturam mutasse apparebat. Ante omnia igitur quæcumque *Paulus IV.* præter Curiæ Romanæ mores, & jam receptam a superioribus Pontificibus consuetudinem, publicis Edictis novaverat, disquirens ob multorum querimonias, qui se *Pauli* Sanctionibus male habitos lamentabantur, paulatim retractavit. *Ferdinando* Cæsari Imperatoriam confirmavit Dignitatem, ejusque Oratores perhonorifice suscepit. In patriam gratus, Collegio Doctorum Mediolanensium, cujus membrum olim fuerat, Duodecimviratum perpetuo concessit. *Joannem Moronum*, Cardinalem, & *Thomam Sanfelicium*, Episcopum Cavensem, quos *Paulus IV.* ob hæresis suspicionem in carcerem conjecerat, eorum causa a *Puteo* Juris Peritissimo, & *Gislerio* eximio Theologo, & supremo tunc Inquisitore, S. R. E. Cardinalibus, accurate discussa, absolvit, & in libertatem restituit, cuncta causæ acta iniqua & irrita fuisse pronuntians, nullamque in ipsis tenuem suspicionem Fidei non rectæ apparere. Quam juste *Moronum* liberavit, detersa nota quam enormis & publica criminatio præclaræ ejus famæ inusserat, tam inique *Carafas* damnavit *Pauli IV.* Nepotes. *Paliani Dux* in carcere *Turriosnovæ* una cum uxoris fratre *Comite Aliffensi*, & *Leonardo de Cardine* capite mulctatus est: *Carolus* Cardinalis strangulatur. Duci imputabatur cædes uxoris puerperæ & *Marcelli Capecii* ejus familiaris & consanguinei, subdola commutatio unius Epistolę in alteram in causa Sfortianarum triremium. Cardinali, fuisse ab eo stimulatum dolo malo Patruum ad arma Cæsari inferenda: similiter stimulatos Gallos ad inducias perfringendas, cum eos cohortari debuisset ad pacem ex traditis sibi a Patruo Mandatis: excitos Turcas ad immittendam classem qua Cæsariani vexarentur: ictum fœdus cum Marchione Brandeburgico, pręcipuo Protestantium ductore, defraudatos & Gallię Regem, & Pontificem militari copiarum stipendio; affectos per calumniam capitali supplicio *Nannium & Spinam*. Damnati sunt denique ambo fratres, ut rei læsę Majestatis ac perduellionis, Cardinalis Neapolitanus, Pauli IV. ex fratre pronepos, accusatus quod ad extremos Patrui dies pretiosa quędam ex Pontificia supellectile distraxisset,

Pius IV. sævit in Carafas.

xisset, & curavisset obsignanda aliquot Diplomata in rem suam ab eo qui a Secretis Pontificiis erat, *injussu* moribundi Pontificis, post miserabilem suorum patruorum exitum, centum aureorum millibus mulctatus est. Hac in causa deceptus est *Pius IV.* ab *Alexandro Pallantero* Fisci Procuratore *Carafis* infenso. Cęterum *Carafarum* causa jussu *Pii Quinti* retractata, qui post accuratum Auctorum examen pronuntiavit Cardinalem injuste fuisse damnatum; ac proinde ipsius memorię & hęredibus restituit quodcumque bonorum non irreparabilium genus, tum Dignitatis, tum pecunię quę in cujusvis manum pervenisset. *Baldus Ferratinus*, Amerię Antistes, Romę Gubernator, cui *Ducis Paliani* causam idem Pontifex commisit, per Sententiam a se pronuntiatam declaravit, Ducem male damnatum crimine perduellionis, & lęsę majestatis, reliquis silentio pręteritis; ejus memoriam hęredesque redintegravit, ad ea omnia, quę tunc reddi possent, recipienda, & cuncta detrimenta non irrevocabilia revocavit. *Alexander Pallanterus* Fisci Procurator, qui *Pio IV.* iniquę *Carafarum* damnationis auctor fuerat, capite plexus est.

Concilium Tridentinum restaurat. De Concilio Tridenti restaurando, statim a coronatione sua deliberavit *Pius IV.* Nuntios ea de re misit, ad *Ferdinandum* Imperatorem, ad Regem Catholicum, ad *Franciscum II.* Regem Christianissimum, cæterosque Principes: intercessit, ne Synodus Nationalis in Galliis celebraretur, de cujus convocatione susceptum fuerat in Conventu *Fontisbelli* consilium, omnibusque difficultatibus perruptis, Universale Jubilæum per omnes Christiani orbis provincias promulgavit, & Synodum Oecumenicam indixit Tridenti, suspensione sublata, celebrandam ad diem Paschatis anni 1561. qua de re Diploma editum est in Purpuratorum Patrum Senatu, tertio Kalendas Decembris, anno 1560. Obedientia interim Pontifici exhibita est ab *Antonio Borbonio*, & a *Joanna Albretia* ejus conjuge tamquam a Rege ac Regina Navarræ, per utriusque Oratorem *Petrum Albretinum*, eorum consanguineum. Missi in Germaniam ad invitandos ad Concilium Principes, *Osius Delphius* & *Commendonus*, Nuncii Apostolici. Principibus Naumburgi congregatis, Brandeburgico Septemviro, qui a comitiis abfuerat, Duci Brunsvicensi, Septemviris Coloniensi ac Trevirensi, aliis Episcopis, Cliviensi Duci quibusdam liberis civitatibus cum indixisset Concilium *Commendonus*, missus est ad Daniæ Regem, a quo repulsus, ad Regem Sveciæ, a quo admissus. Ad Angliæ Reginam *Elisabetam* destinatus *Martinenghus*, Abbas *Canobius* ad Moschorum Ducem, sed alteri negatum colloquium, alteri transitus. Legati a Pontifice delecti, qui suo nomine Concilio præessent *Hercules Gonzaga*, Cardinalis, Mantuanus, *Jacobus Putæus* Titulo *S. Simeonis* Presbyter Cardinalis, *Hieronymus Seripandus* Titulo *S. Susannæ* Presbyter Cardinalis. His adjunctus est *Stanislaus Osius* VVarmiensis Episcopus, Titulo *S. Laurentii* Presbyter Cardinalis; quibus adjuncti sunt etiam ante Concilii celebrationem *Ludovicus Simonetta* Titulo *S. Cyriaci*, Presbyter Cardinalis, & *Marcus Siticus Altaenpsius* Diaconus Cardinalis, ex sorore *Pii IV.* Nepos, defuncto demum Cardinali Mantuano, in locum ejus & *Altaempsii*, quem ad se vocaverat, duos alios legatos destinavit, *Joannem Moronum*, Cardinalem, Episcopum Prænestinum, & *Bernardum Navagerium Titulo S. Mariæ inter Imagines* Presbyterum Cardinalem. Novem sub *Pio IV.* Tridentini Concilii Sessiones celebratæ. Ab ipso confirmata Synodus Diplomate dato 7. Kalendas Februarii, anno 1564. secundum ipsius Synodi postulata altero Diplomate dato Idibus Novembris, formam Professionis Fidei præscripsit, ab Episcopis, Dignitatibus, Canonicis Cathedralium Ecclesiarum, aliisque Viris Ecclesiasticis, curam animarum habentibus, Abbatibus & quorumcumque Monasteriorum Præfectis edendæ. Incipit, *Injunctum nobis*; & promulgatum est Idibus Novembris anno 1564. Altero declaravit, quo tempore Concilii Decreta obligare inciperent. Altero demum octo Cardinales deputavit qui eorumdem observantiam Decretorum promoverent & circa eorum executionem invigilarent. Indicem Librorum prohibitorum a selectis Patribus in Synodo adornatum promulgavit. Episcopis Residentiam imperavit in suis Diœcesibus. Bona non residentium, ut spolia Sedis Apostolicæ vindicavit.

Restauranda disciplina studium. III. Dum Concilium celebrabatur, Curiæ Romanæ disciplinam perturbatam & solutos Aulicorum mores restituere ac emendare studuit *Pius IV.* Constitutionibus Purpuratorum

torum Patrum subscriptione firmatis, Conclavis & Comitiorum pro Romani Pontificis electione rationem ad vetera Decreta moderatus est. Decrevit, ut si in Concilii celebratione Romana Sedes vacaret, novi Pontificis electio penes Cardinales tantum esset. Rotæ Romanæ, Pœnitentiariæ Apostolicæ, Correctoris Cancellariæ Apostolicæ, & Literarum minoris Justitiæ, Contradictarum nuncupatarum, Cameræ Apostolicæ, & Auditoris causarum ejusdem, Judicum ordinariorum Romanæ Curiæ, Advocati & Procuratoris pauperum, item Procuratoris Fisci Cameræ Apostolicæ, & Referendariorum utriusque Signaturæ Tribunalia & Officia severissimis Edictis emendavit. Græcos in Sicilia & aliis Ecclesiæ Latinæ locis degentes, Ordinariorum Jurisdictioni subditos esse voluit circa ea quæ Dei cultum, Sacramentorum administrationem, animarumque salutem, & hæresum extirpationem spectant. Sacerdotiorum & præsertim Cardinalatus ambitum prohibuit. Illicitas pecuniarum translationes, quæ *Cambiasicca* vocantur, damnavit. Libellorum famosorum auctores castigavit. Indulgentiis modum posuit. Lateritia monumenta, quæ passim Ecclesiarum ornatum fœdabant, tolli jussit. *Philippo* Hispaniarum Regi ex redditibus omnium Hispaniæ Sacerdotiorum septingenta millia aureorum concessit, quibus 70. triremes contra Turcas parari, instrui, contineri possent septem millibus aureorum in singulas distributis. Anno 1563. *Odetum* Cardinalem *Castillioneum*, Bellovacensem Episcopum, & sex alios Præsules Gallicanos, quorum unus erat *Joannes Monlucius*, Valentinus Episcopus, secundum relationem Cardinalis Alexandrini Inquisitorum Principis deponere aggressus est propter Hæresis indicia; sed Rex Christianissimus per Oratorem suum *Doysellum*, qui tum Romæ agebat, graviter expostulavit apud ejus Sanctitatem, quod ipsa contra Regni sui Jura & Ecclesiæ Gallicanæ Libertates, ejusmodi Causarum primam cognitionem ac judicium suscepisset. *Baptista du Mesnil* in Senatu Parisiensi Advocatus Regius Catholicus, *Caroli IX.* Regis Christianissimi jussu Commentaria his de Causis adornavit, quæ Romam ad Regium Oratorem transmissa fuere anno 1564. cum Papa communicanda. Edita sunt inter Probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ Tom. 1. pag. 135. Uceticensis & Valentinus Episcopi a Pontificis Judicio ad Auctoritatem Regiam, ob abusum, provocarunt, suasque utrique Literas provisionis ac tuitionis Rex concessit, quarum exempla Tom. 2. Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, legere est pag. 418. 419. & 420. Regius Orator apud Summum Pontificem effecit ne Acta Judiciaria contra illos Episcopos amplius urgerentur. Quod spectat Cardinalis *Castillionei* depositionem, Senatus Ecclesiæ Gallicanæ Libertates Decreto solemni vindicavit, quo sancitum est, ut ad Superiorem suum, id est, Metropolitanum Remensem, cui suberat, ut Bellovacensis Episcopus, pro crimine Hæreseos remitteretur, qui Metropolitanus, cum suæ Provinciæ Episcopis, ejus causam secundum Canones cognosceret ac judicaret. At ea de re paulo uberius infra differam, ubi de Ecclesiastica Politia sermo erit.

Acta in Præsules Gallicanos de hæresi accusatos.

IV. Anno 1563. quarto Kalendas Octobris, *Pius* IV. valvis Basilicæ Sancti Petri aliisque locis publicis libellum affigi jussit, quo *Joanna* Regina Navarræ in jus vocabatur ob crimen Hæreseos, sex mensium spatio ad se purgandam concesso, infra quod temporis intervallum Romæ per seipsam sistere se deberet, *Sub pœna excommunicationis latæ Sententiæ, & privationis Regni Navarræ, & Principatus, & cujuslibet Status & Dominii, vel Dominorum directorum, vel utilium, vel quovis modo ad ipsam alias spectantium & pertinentium, & servitiorum a vassallis alias sibi debitis, & quarumcumque gratiarum, & Privilegiorum a Sede Apostolica obtentorum, & confiscationis omnium Jurium, actionum, Privilegiorum, quæ vel, quas in præfatis Regno & Principatu & Dominiis & vassallis habuit, habet, seu habere quomodolibet prætendit, omnium & singulorum feudorum ad se quomodolibet pertinentium & spectantium, omniumque & singulorum bonorum suorum seu dalium seu allodialium, &c. Ita quod in contraventionis, quod Deus avertat, & contumaciæ casu, Regnum, Principatus, ac alia Dominia hujuscemodi dentur & dari possint cuilibet occupanti, vel illi aut illis, quibus Sanctitati suæ & Successoribus dare & concedere magis placuerit.* Monitorii hujus & citationis exemplum legere est apud *Bochellum* Lib. VIII. Decretorum Ecclesiæ Gallicanæ, Tit. V. Cap. X. Adversus hanc Pontificis molitionem, secundum privatorum quorumdam Theologorum & Jurisperitorum opinionem & consilia, non

Acta in Joannam Navarræ Reginam.

Rex Christianissimus Navarricæ Reginæ causam tuitus est.

non secundum verbum Dei & Romanæ ac universalis Ecclesiæ traditionem Jurisque Regulas in hac causa agentis, Rex Christianissimus *Carolus* IX. intercessit, per *Henricum Clutinium Oisellium* Oratorem suum *Pio* IV. significans, se ad Reginæ defensionem suscipiendam multis rationibus obligari. Primo, quod causa ejus communis esset omnium Regum, in quos similia moliri & aggredi Pontifices possent. Secundo, quod vidua esset Regis, qui paulo ante in bello contra Hæreticos occubuisset, liberis pupillis relictis; & quod sibi ex utroque latere consanguinitate conjuncta. Tertio, quod sua interesset, ne quis ratione aut specie Religionis vicinis suis bellum inferret. Quarto, quod *Joannæ Reginæ* plurima Feuda in Galliis essent, adeoque secundum Regni leges in jus extra Regnum vocari quacumque de causa non posset, etiam ratione publici criminis vel accusationis; neque etiam sine insigni ipsius Regis injuria ea Feuda exponi in prædam, & occupantibus concedi. Quinto, quod omnes formulæ Juris in istius Monitorii promulgatione violatæ fuissent. Sexto, quod a Ministris Romanæ Curiæ erga Regem male affectis hac in causa obreptum esse Pontifici plura certissime persuaderent; maxime vero quod incredibile esset Pontificem Optimum, qui nuper tanto studio *Antonii* Navarræ Regis causam contra Regem Hispaniæ tuitus fuerat, ejus Viduam & Liberos opprimere velle: quod etiam verisimile non esset, æquissimum Pontificem propter Religionem in Reginam præsertim Navarræ agere velle, eique honoris, dignitatis, Regni, bonorum omnium privationem intentare, cum ab annis quadraginta in tot Principes, qui a Fide Catholica & ab Ecclesia Romana defecerunt, nusquam ea via ac severitate animadversum esset. Mirari se vehementer quod Summus Pontifex, quasi meritorum Regis, ac Majorum ipsius erga Sedem Apostolicam oblitus, nequidem ejus Majestatem monere dignatus esset, si quas haberet de Regina conquerendi causas, antequam tanta cum infamia ipsam damnare aggrederetur: Nec illam antea benevole fuisset adhortatus, & ex charitate arguisset, prout causæ gravitas, personæque dignitas postulabant. Meminisse debere Pontificem, pro salute animarum potestatem sibi concessam, ut earum incolumitati, & Christianæ Reipublicæ tranquillitati consuleret, quibus eas vias haud idoneas esse, frequentibus exemplis demonstratum fuisset. *Dieu luy a donné Souveraine Auctorité spirituelle au gouvernement de son Eglise, pour le salut des ames & benefice commun de tous Chretiens: non pour la convertir & étendre a priver les Rois de leurs Etats, & disposer de leurs biens: chose qui ne peut apporter autre fruit qu' un tres grand mal à l' Eglise, & trouble a toute la Chretienté. Ce que sa Saniteté connoitra clairement, si elle se veut representer les évenemens des entreprises autrefois faites par aucun Pape, pour spolier les Empereurs & Rois de leurs Etats & biens temporels, d' où sont toujours ensuivis de cruelles guerres, effusion de sang humain, calamitez & desolations incomparables à la Chretienté, décadence de la Dignité Papale, & du Siege Apostolique. Comme aussis les Papes qui ont telle chose attenté, demuerent en la memoire des hommes remarquez non pour pasteurs & Peres de paix, mais comme perturbateurs & autheurs des troubles, malheurs & calamitez du genre humain.* Regem igitur enixe rogare Summum Pontificem, ut vocationem in Jus sive Monitorium & Acta quælibet contra Reginam intentata Sanctitas ejus revocet, ne Rex adversus eam vim remedia a Majoribus suis olim usurpari consueta, & omnem potestatem a Deo sibi traditam in causa tam justa adhibere, ad idque omnium amicorum suorum auxilia implorare cogeretur. Commentaria & Mandata de his missa ad *D. Oisellum*, Regis Oratorem in Romana Curia, cum Protestationis a Rege factæ exemplo, edita sunt inter Probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, Tom. 1. pag. 135. 154. & 161. ejusdemque Protestationis & expeditionis a Rege ad Summum Pontificem factæ exemplum editum est apud *Bochellum* Lib. VIII. Decretorum Ecclesiæ Gallicanæ, Tit. V. Cap. 9. Nullam potestatem, Auctoritatem aut Jurisdictionem, etiam indirectam, in temporalia Regum Summum Pontificem habere, Gallis certissimum erat, ut ex aliis Reginæ Matris *Catharinæ Medicææ* Regni Moderatricis literis ad Redonensem Episcopum, Regis Oratorem in Aula Cæsarea, compertum est: *Mais quand au fait de la dite Reyne de Navarre, qui est celui qui importe le plus, le dit Sieur Doisel aura charge de luy faire bien entendre, qu' il n' a nulle Auctorité ny Jurisdiction sur ceux qui portent titre*

Inter probationes Libert. Eccl. Gallic. Tom. 1.

de

de Roy ou de Reyne, & que ce n' est pas a luy de donner leus Etats & Royaumes en proye au premier occupant, &c. Quæ Regis Expostulatio, & *Doiselli* hominis impigri ac vehementis apud Pontificem diligentia, effecerunt, ut Christi Vicarius a Judiciariis Actis in Reginam Navarræ deinceps abstineret. Eidem Regis Christianissimi Oratori primum locum post Oratores Cæsareos, ante Regis Catholici Oratorem qui controversiam de prærogativa Consessus Romæ renovaverat, anno 1564. laudato more Majorum conservavit: cum de concordiæ forma consuluisset, nec ullam reperisset. In Tridentino quoque Concilio, quia Pontificis jussu utriusque Regis Oratori in Sacris thuris suffimenta simul oblata erant, magna discordia orta fuerat. Ob eam rem Hispanus Orator, *Ludovicus Requesenius*, publica Contestatione Regis sui nomine facta, quam Pontifex suscepit, & Judicium pollicitus est, Roma abiit. Nec ab eo tempore Hispani rem judicialiter persecuti sunt, quamvis jus suum magna semper ostentatione prædicent. At Summorum Pontificum æquitas, & diuturna Gallorum possessio (ut de juris ipsius titulis & rationibus nihil dicam impræsentiarum) potiorem ipsorum causam demonstrat. De *Pii* Judicio secundum Christianissimi Regis Oratores lato, legenda Relatio Cardinalis *Vitelli*, apud *Jacobum Valdesium*, Doctorem Hispanum, in Commentario de Dignitate Regum Hispaniæ, *Petrus Suavis Polanus*, *Onuphrius*, & *Papirius Masso* in Vita Pii IV. *Antonius Herrera*, Hispanus, Historiæ Generalis Lib. X. Cap. XVI. *Cæsar Campana* in Vita *Philippi* II. *Palavicinus* Cardinalis in Historia Concilii Tridentini.

Christianissimi Regis Oratori primus locus post Cæsareos Oratores datus Pii Quarti judicio.

VI. Obiit *Pius* IV. susceptis magna religione ac pietate a Sanctissimo Nepote *Carolo* Cardinali *Borromæo* Ecclesiasticis Sacramentis, verba Sancti Senis *Simeonis* proferens: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace*; quinto Idus Decembris anno 1565. ætatis 66. Pontificatus quinto. Morum ei diversa tempora, ut *Panvinus* testatur. „ Egregius vita famaque fuit, quoad privatus, vel in Magistra„ tibus prioribns sub Pontificibus vixit. Pontifex creatus dum Tridentinum Concilium „ viguit, multa optimi præclarique Pontificis documenta dedit. Concilio absoluto, suo „ igenio libere utens, in multa, quæ non ita ab omnibus probabantur, prorupit. Ine„ rat ei docilitas maxima ad omnes tum pacis tum belli artes; literarum scientia, ac „ negotiorum magna experientia, mira animi patientia atque in laboribus perseveran„ tia, eloquentia non mediocris, memoria singularis, qui veterum Jurisconsultorum, „ Poetarum, & Historicorum accurate de improviso integras paginas memoriter reci„ taret. Ingenio fuit vivacissimus, ac mente firmissimus, sagax & astutus; sed sim„ plex & hebetior haberi volebat: in jocis dulcis, in conviviis & domesticorum pri„ vata familiaritate comis, verbis & scommatibus acutus, cibi vinique avidus, in vo„ luptates pronus. Erat palam iracundus, occulte invidus, in responsis aliquando acer„ bus, dominandi cupidus, pecuniæ avidus, ad aurum excipiendum etiam cum alieno „ detrimento attentus; ad servandum vero parum cautus. Nam quæ excepit, cun„ cta pene liberalissime absumpsit. Amicitias non ex re, sed ex commodo æstimabat. „ Sic eximias ejus virtutes non mediocres defectus obscurarunt.

Pii Quarti virtutes & vitia.

VII. Quadraginta-sex Cardinales creavit, *Joannem Antonium Sorbellonium*, Mediolanensem, amitinum suum, civili prudentia, & rerum publicarum tractatione spectatissimum, Fulginatem Episcopum. *Joannem Medicæum*, Florentini Ducis filium. *Carolum Borromæum*, Patritium Mediolanensem, ex sorore Nepotem, cui & Mediolanensem Archiepiscopatum contulit annum dumtaxat vigesimum-terium agenti, quem ob heroicas virtutes & miracula *Paulus V.* in Sanctorum numerum retulit. *Hieronymum Seripandum*, insignem Theologum, ex Priore Generali Ordinis Eremitarum S. Augustini, Salernitanum Episcopum. *Bernardum Salviatum*, Catharinæ Medicææ Francorum Reginæ consanguineum, Claromontanum primo, deinde S. Pauli Episcopum. *Stanislaum Hosium*, Polonum, VVarmiensem Episcopum, piissimum doctissimumque, Lutheranæ Hæreseos debellatorem. *Petrum Franciscum Ferrerium* Vercellensem Episcopum. *Ludovicum Simonettam*, Jurisconsultum insignem, Pisauriensem Episcopum. *Antonium Perrenotum*, Vesontionensem, Mechliniensem Archiepiscopum. *Philibertum Naldium de la Bourduesiere*, Engolismensem primo, deinde Autisiodorensem Episcopum, Regum Christianissimorum *Henrici II. Francisci* II. & *Caroli* IX. Legationibus ad *Paulum* IV.

Pii Quarti Cardinales.

& *Pium* IV. Pontifices Maximos præclare functum. *Marcum Antonium Amulium*, Patritium Venetum, ac Serenissimæ Reipublicæ Oratorem. *Aloysium Estensem*, Ferrariæ Ducis filium, Ferrariensem primo Episcopum, tum Auxitanum in Galliis Archipræsulem. *Ludovicum Madrutium*, Germanum, civem & Episcopum Tridentinum. *Marcum Siticum Altaempsium*, ipsius *Pii* IV. ex sorore Nepotem, Cassanensem Episcopum *Franciscum Gonzagam*, Ducis Mantuæ filium, Aquæ Nigræ Abbatem. *Innicum Avalos de Aragonia*, Neapolitani Regni Cancellarium. *Alphonsum Gesvaldum*, Neapolitanum, Protonotarium Apostolicum, qui & Compsanæ, & Neapolitanæ Ecclesiæ Sacris præfuit, *Franciscum Pachecum*, Hispanum, Toletanæ Ecclesiæ Canonicum, post adeptam Purpuram, Burgensem Episcopum. *Joannem Franciscum de Gambara*, Brixiensem, Apostolicæ Cameræ Præsidentem. *Bernardum Navagerium*, Patritium Venetum, qui plures Serenissimæ Reipublicæ Legationes obierat, postea Veronensem Episcopum. *Hieronymum Austriacum de Corrigio*, Italum, ad Hispaniæ & Galliæ Reges Nuncium olim Apostolicum. *Fridericum Gonzagam*, Friderici primi Mantuæ Ducis filium, ejusdemque civitatis Episcopum. *Ferdinandum Medicæum*, *Cosmi Medicæi*, Ducis Hetruriæ filium. *Annibalem Bozzutum*, Nobilem Neapolitanum, Cameræ Apostolicæ Præsidentem, & Referendarium Apostolicum. *Marcum Antonium Columnam*, Romanum, ex nobilissimo Columniorum Procerum genere, Tarentinum Archiepiscopum. *Ptolomæum Gallium*, Novocomensem, Sipontinum Archipræsulem. *Angelum Nicolinum* Florentinum, Pisanum Archiepiscopum, Juris Peritissimum, *Aloysium Pisanum*, Patritium Venetum Patavinum Episcopum, *Prosperum Publiolam Sanctacrucium*, Nobilem Romanum, Palatinis Officiis, ac Pontificiis Legationibus præclare gestis, eruditioneque illustrem. *Zacchariam Delphinum*, Patritium Venetum, arduis pro Religione & Ecclesia negotiis feliciter perfunctum. *Marcum Antonium Bobam*, Augustæ Prætoriæ in Allobrogum finibus Episcopum, *Emmanuelis Philiberti*, Sabaudiæ Ducis, ad Tridentinam Synodum Oratorem. *Hugonem Boncompagnum*, Bononiensem, Juris Peritissimum, Vestanum Episcopum, qui strenuam Ecclesiæ in Tridentino Concilio navarat operam, & postea fuit Summus Pontifex Gregorius XIII. *Alexandrum Sfortiam*, Pauli III. Nepotem, Parmensem Episcopum. *Simonem Pasquam de Nigris*, Patritium Genuensem, Sarzanensem Episcopum. *Carolum Vicecomitem*, Mediolanensem, Vintimilliensem Episcopum, unum ex Tridentini Concilii Patribus. *Franciscum Abundum Castillionem*, Mediolanensem, Bobiensem Episcopum qui in Concilio item Tridentino doctrinæ, pietatis, & studii pro Catholica Religione specimen ediderat. *Guidonem Ferrerium*, Vercellensem Episcopum. *Antonium de Crequy*, Gallum, Ambianensem Episcopum. *Alexandrum Crybellium*, Episcopum Gierontinensem & Cariatensem in Calabria, Sedis Apostolicæ in Hispania Nuncium. *Joannem Franciscum Commendonum*, Venetum, Zacinthi Episcopum, ad maxima Christianæ Reipublicæ tractanda negotia a *Julio Tertio*, *Paulo* IV. ipsoque *Pio* IV. adhibitum. *Benedictum Lombellinum*, Genuensem, Juris utriusque scientia præstantissimum, Cameræ Apostolicæ Clericum. *Flavium Ursinum*, Romanum, ex utriusque Signaturæ Referendario, & Cameræ Apostolicæ Auditore, Muranensem in Apulia Episcopum. *Franciscum Alciatum*, Jurisconsultum celeberrimum, *Guillelmum Sirletum*, Calabrum, Hebræis, Græcis, Latinisque literis, & omni Disciplinarum genere excultissimum, Protonotarium Apostolicum, *S. Carolo Borromæo* familiarissimum. *Gabrielem Paleottum*, Bononiensem, Romanæ Rotæ Duodecimvirum, virtutum fama & Scriptorum doctrina celebratissimum, præcipuum ipsius *Pii* IV. in Tridentino Concilio Administrum, qui ejusdem scribendis Decretis Actisque præcipuam operam navavit, post adeptas Cardinalitias Infulas Bononiensem Episcopum. *Franciscum Crassum*, ex Mediolanensi Senatore Protonotarium Apostolicum, & Bononiæ Moderatorem.

SCHOLION I.

Ad hunc Articulum, pag. 232. Edit. primæ refertur hæc Indiculi Censorii nota: *Aliqua dicit de Libertate Ecclesiæ Gallicanæ.*

R.

R. Quæ de Ecclesiæ Gallicanæ Libertatibus a Rege & Senatu Parisiensi vindicatis scripsi eo loci, facta mere Historica sunt: Juris Quæstiones non expendo.

SCHOLION II.

Ad hunc & sequentem Articulum pertinet gemina hæc Indiculi Censorii nota, *pag.* 234. 235. 237. *Lege quæ dicit de exauctoratione Reginæ Navarræ . . , . pag.* 250. *Vide quæ dicit de facto Pii V. exauctorantis Elisabetham Angliæ Reginam.*

R. De Actis Pii Quarti in Reginam Navarræ, & Pii V. in Angliæ Reginam, historice scripsi; & obiter observavi ex hujusmodi factis argumentum trahi non posse contra supremam & a solo Deo dependentem in temporalibus Regum & Principum supremorum auctoritatem. Quæ sacræ Facultatis Parisiensis & Ecclesiæ Gallicanæ sententia est.

Nota.

PArisiensis Facultatis doctrinam ubique prædicans Natalis eam enervari non putat exemplis summorum Pontificum, qui Rges exauctorarunt, subditosque a fidelitatis juramento solutos voluere. Verum quamvis non exempla, sed rationes sapiens judex debeat inspicere, nihilominus pontificiæ indirectæ potestatis assertores, non parum Pontificum gesta urgere contendunt. Cum etenim inter eos, qui eadem potestate usi sunt, aliqui fuerint sanctitate non minus, quam doctrina præstantes, temerarium saltem esse videtur credere aliquid egisse, quod Verbo Dei scripto, aut tradito adversaretur; qua censura passim Natalis inurit opinionem potestati Pontificis adfaventem.

ARTICULUS XX.

DE PIO V.

I. NOno ac vigesimo Interregni die *Michaelem Ghislerium*, Boscho oppido agri Alexandrini oriundum, ex Nepesino, ac Sutrino Episcopo *Sanctæ Mariæ ad Minervam* Presbyterum Cardinalem, Montis Regalis Archiepiscopum, Supremum Inquisitionis Moderatorem, ex Ordine FF. Prædicatorum assumptum, in perpetua illa sua animi æquitate ac moderatione conquiescentem, nihilque tale cogitantem, præter omnium expectationem, derepente divinitus conflato Patrum consensu, cum privatim singuli rejecturi viderentur, communiter universi 7. Idus Januarii anno *1566.* Pontificem Maximum declaraverunt. Cujus suffragationis principes extitere *Farnesius & Borromæus*, Cardinales. Concessit id *Borromæi* Cardinalis precibus ut *Pii* V. nomen acciperet. Festo *S. Antonii*, ac natali suo die, annum iniens sexagesimum secundum, ante Vaticanam Basilicam ab Urbinate Cardinali coronatus est. Initio Pontificatus, omni cogitatione curaque statim incubuit ad purgandam & propagandam Religionem, ac restituendam vitæ morumque Disciplinam. Ipso etiam Pontificiæ creationis die, *Franciscum* Cardinalem *Commendonum* ex Polonica Legatione redeuntem Conventui Principum Germanorum, a *Maximiliano* II. Imperatore Augustæ Vindelicorum indicto, Apostolicæ Sedis nomine Legatum jussit interesse. Illustrissimam *Carafarum* familiam a *Pio* IV. male mulctatam in integrum restituit. Nulla a sacris aut publicis muneribus intermissio, una ei voluptas erat cura omnis & cogitatio de utilitate ac salute communi. Quibus assiduis & laboribus & actionibus, in illa præsertim sanctitate, summam apud omnes admirationem & auctoritatem obtinebat, teste qui tunc florebat, & in *Pio* V. scribendi Vitas Romanorum Pontificum finem fecit, *Onuphrio Panvino*, cujus hæc postrema verba sunt: *Dedit Pius V. Pontifex Maximus adhuc id Religionis, justitiæ, patientiæ, liberalitatis, grati animi specimen, ut, si ei tam longa dabitur vita, quam longam & ex admirabili quadam ipsius victus temperantia sperare debemus, & tempus Reipublicæ postulat, neque ad bene administrandam Dei Ecclesiam consequentibus deinceps Pontificibus exempla, neque eloquentibus viris ob laudem ingenii ab eo facta defu-*

tura videantur. Episcopis omnibus Christiani Orbis, & universis quibus animarum cura injuncta esset, jussit ut ad suum quisque gregem aut Ecclesiam se conferrent infra certum tempus. Qua etiam de re ad eos Apostolicas literas Pastoralis Officii zelum spirantes transmisit. Lectissimos e Societate Jesu Sacerdotes ad Japonios & Sinas destinavit, propagandæ Religionis causa. Cum gravis morbus in Urbe grassaretur, pauperesque præsertim & artifices vexaret, pecuniam viritim distribuit, Medicos designavit, *Gambaram* Cardinalem, *Florebellum* Episcopum, ac duodecim primarios cives constituit, qui omnia charitatis officia erga illos exercerent, nihilque illis deesse curarent, quod ad animæ corporisve salutem opus foret. *Innocentii* III. Constitutionem confirmavit, qua sancitum est ut Medici infirmis suadeant, ut ante omnia Medicos advocent animarum, jussitque ut tertia die ad eos ulterius non accedant, nisi peccata sua confessi fuerint, idque eis per fidem Confessarii in scriptis factam constiterit: alioqui Medici gradu priventur, infamia notentur, pecunia ad arbitrium Ordinarii mulctentur. Concilii Tridentini observantiam totis viribus promovit. Constitutiones edidit saluberrimas de cultu divino, Festorum observantia, veneratione Templorum, Simoniacorum, blasphemorum, Sodomitarum & Concubinariorum punitione; de clausura & numero Monialium; de quæstuariis Indulgentiis abrogandis; de Parochialium Ecclesiarum collatione secundum Synodi Tridentinæ Decreta, de Residentia Parochorum, de Privilegiis Regularium, de justis Censuum conditionibus; de præsumptionibus & conjecturis legitimis, quibus Confidentia in Re Beneficiaria probari potest; de Cambiis illicitis; de pœnis eorum qui libellos famosos scripserint, dictaverint, retinuerint, vel transmiserint. Catechismum ex Concilii Tridentini Decreto editum a viris Eruditis, Breviarium item & Missale, necnon Officium B. Virginis, ex ejusdem Synodi præscripto emendata approbavit & promulgavit, cæteris Breviariis prohibitis, quorum usus a primæva institutione Ordinum a Sede Apostolica approbatus non esset, vel a consuetudine supra annos ducentos, & nominatim Breviario Cardinalis *Quignonii*. Multorum Ordinum Religiosorum reformationem promovit. Humiliatorum Ordinem, quorum emendationem, tum *S. Carolus Borromæus*, Ordinis Protector, tum ipse Pontifex frustra tentaverant, & quorum nonnulli in Sancti Cardinalis necem conspiraverant, extinxit, anno 1571. Congregationem Fratrum *Joannis a Deo* nuncupatam, ad regimen Hospitalium, pro curandis infirmis nuper institutam, sub Ordinariorum correctione, & Regula *Sancti Augustini* approbavit. Clericis Regularibus Congregationis *Sancti Maioli*, sive *De Somascha*, facultatem concessit emittendi tria vota, paupertatis scilicet, castitatis, & obedientiæ, secundum Regulam *S. Augustini*.

Sixti Quarti Constitutiones de B. Mariæ Virginis Conceptione Pius V. confirmat.

II. *Sixti* IV. Constitutiones de *B. Mariæ* Virginis Conceptione, in Synodo Tridentina innovatas, confirmavit, & libera cuique facultate relicta *Opinandi hujus controversiæ partem, prout vel magis pium vel magis probabile esse judicaverit*: Statuit ut *Nemo cujuscumque Ordinis, Gradus, Conditionis, vel Dignitatis existat, in popularibus concionibus; vel ubicumque promiscua virorum & mulierum multitudo convenire solet de hujus controversiæ alterutra parte disputare, rationibus vel Doctorum auctoritate asserendo propriam sententiam, & contrariam refellendo, vel impugnando, vel de hac ipsa quæstione cujusvis pietatis aut necessitatis prætextu vulgari sermone scribere vel dictare præsumat. Qui contra fecerit, Suspensionis pœnam a Divinis, absque nova declaratione ipso facto incurrat, si fuerit in Sacris constitutus, & quocumque præterea gradu, sive dignitate, vel administratione fungatur, illis omnibus sit ipso jure privatus, & ad eadem vel similia munera obtinenda vel obeunda perpetuæ inhabilitatis censuræ ipso etiam facto sit obnoxius, super quibus, nisi a Romano Pontifice dispensari sive absolvi non possit.* Permittit nihilominus, *Quamdiu per Apostolicam Sedem altera pars definita non fuerit, oppositaque sententia condemnata, liceat viris doctis in publicis Academiæ disputationibus, sive Generalium aut Provincialium Capitulorum vel ubi alias intersunt, qui rem capere possunt, nec scandali ulla subest occasio, de illa quæstione disserere & argumentis utramlibet partem vel asserere, vel impugnare, dum tamen neutra veluti erronea prædicetur, serventurque omnia, quæ a Sixto IV. statuta sunt.* Angelici Doctoris festum diem sub Duplicis Majoris Officio in Regno Neapolitano, ex præcepto celebrari jussit;

ſit: in aliis vero locis, ut feſta quatuor Eccleſiæ Doctorum. Taurorum agitationes, aliaque cruenta ſpectacula, tamquam a Chriſtiana pietate aliena prohibuit. Meretrices ab Urbe expulit; cumque Triumviri Urbis conſervatores acriter reſiſterent, ob locandarum ædium detrimenta, *Pius* continuo ſilentium impoſuit, dicens: *Ergo-ne Romani Senatus erit mulierculas has tueri, & impudicitiæ favere? Atqui niſi illæ Roma diſcedant, Nos cum univerſa Curia diſcedemus.* Cum ſeveris Legibus Clerum emendare, Tribunalia omnia reformare, vitioſas conſuetudines tollere ſatageret; pleriſque conclamantibus, Romanam Curiam his innovationibus everſum iri: *Præſtat*, inquit, *Curiam, quam Religionis & Eccleſiæ Catholicæ ſtatum everti.* Judæos ab omni Ditione Eccleſiaſtica exulare juſſit, urbe Roma & Ancona exceptis. Nemo ipſo liberalior ac magnificentior, nemo gratiæ privatis quibuſque pro acceptis olim beneficiis referendæ ſtudioſior, nemo ad privatas injurias condonandas facilior, nemo ad promovendam pietatem propenſior, nemo ad Hæreſim exterminandam ardentior, nemo novitati & errori magis infenſus hoſtis. *Michaelis Baii* 79. Propoſitiones damnavit, anno 1567.

III. *Mariam* Scotiæ Reginam in anguſtiis conſolatus eſt; Regem Chriſtianiſſimum, alioſque Principes ad ejus auxilium adhortatus, miſſo quoque Nuncio Apoſtolico in Scotiam *Vincentio Laureo*, Montis Regalis Archiepiſcopo, qui conſiliis ſuis ei adeſſet, ſcriptis ad eam ſua manu literis, datiſque viginti millibus aureorum ad ſubveniendum ejus neceſſitatibus, plura daturus, cum ferret occaſio. Nuncius poſt longam in Galliis moram, cum Scotiæ aditum ſibi per Hæreticorum ac Seditioſorum turbas clauſum penitus videret, Reginam per literas ad conſtantiam ſæpe cohortatus, in Italiam remigravit. *Eliſabetham* Angliæ Reginam, quæ ſupremi Eccleſiæ Capitis locum & Auctoritatem ea in inſula uſurpaverat, Catholicæ Religionis uſum Edicto prohibuerat, Catholicos Antiſtites, & Eccleſiarum Rectores, omneſque veræ Fidei Profeſſores vexabat, Hæreticam & Hæreticorum fautricem, eique adhærentes in prædictis, Anathematis ſententiam incurriſſe, eſſeque a Chriſti corporis unitate præciſos declaravit. *Quin etiam ipſam prætenſo Regni prædicti Jure, nec-non omni & quocumque Dominio, Dignitate, Privilegioque privatam. Item Proceres, ſubditos, & populos dicti Regni a Juramento & omni prorſus obſequii ac fidelitatis debito obſolutos*: lata in eos omnes qui ipſi obedirent Anathematis Sententia, Conſtitutio ea de re promulgata, quæ incipit: *Regnans in excelſis*: data 5. Kalendas Maii anno 1570. edita eſt a *Sanderi* Continuatore lib. 3. De ſchiſmate Anglicano, & Tom. 3. Bullarii Romani. *Eliſabethæ* crimina, quæ *Pium* Pontificem ad eam ſententiam ferendam impulerunt ad hunc modum exponit: *Hæc, Regno occupato, Supremi Eccleſiæ Capitis locum in omni Anglia, ejuſque præcipuam Auctoritatem atque Juriſdictionem monſtruoſe ſibi uſurpans, Regnum ipſum jam tum ad fidem Catholicam & bonam frugem reductum, rurſus in miſerum exitium revocavit. Uſu namque veræ Religionis, quam ab illius deſertore Henrico VIII. olim everſam, claræ memoriæ Maria Regina legitima hujus Sedis præſidio reparaverat, potenti manu inhibito, ſecutiſque & amplexis Hæreticorum erroribus, Regium Conſilium ex Anglica Nobilitate confectum diremit, illudque obſcuris hominibus Hæreticis complevit, Catholicæ Fidei cultores oppreſſit, improbos Concionatores, atque impietatum adminiſtros repoſuit. Miſſæ Sacrificium, preces, jejunia, ciborum delectum, cœlibatum, Rituſque Catholicos abolevit, libros manifeſtam hæreſim continentes toto Regno proponi, impia Myſteria & inſtituta ad Calvini præſcriptum a ſe ſuſcepta & obſervata etiam a ſubditis ſervari mandavit. Epiſcopos, Eccleſiarum Rectores, & alios Sacerdotes Catholicos ſuis Eccleſiis & Beneficiis ejicere ac de illis & aliis rebus Eccleſiaſticis, in hæreticos homines diſponere, deque Eccleſiæ cauſis decernere auſa; Prælatis, Clero & populo ne Romanam Eccleſiam agnoſcerent, neve ejus Præceptis, Sanctionibuſque Canonicis obtemperarent, interdixit; pleroſque in nefarias Leges ſuas venire, & Romani Pontificis auctoritatem atque obedientiam abjurare, ſeque ſolam in temporalibus & ſpiritualibus Dominam agnoſcere jurejurando coegit; pœnas & ſupplicia in eos, qui dicto non eſſent audientes, impoſuit, eaſdemque ab iis, qui in unitate Fidei & prædicta obedientia perſeverarunt, exegit. Catholicos Antiſtites & Eccleſiarum Rectores in vincula conjecit, ubi multi diuturno languore & triſtitia confecti, extremum vitæ diem*

Acta in Eliſabetham Angliæ Reginam.

Anglos a juramento & omni debito fidelitatis erga Eliſabetham abſolvit.

 miſere

misere finierunt. Quæ omnia cum apud omnes Nationes perspicua & notoria sint, & gravissimo quamplurimorum testimonio ita comprobata, ut nullus omnino locus excusationis, defensionis aut tergiversationis relinquatur. Nos multiplicantibus aliis atque aliis super alias impietatibus & facinoribus, & præterea Fidelium persecutione, Religionisque afflictione impulsu & opera Elizabeth quotidie magis ingravescente, quoniam illius animum ita obfirmatum atque induratum intelligimus, ut non modo pias Catholicorum Principum de sanitate & conversione preces, monitionesque contempserit, sed ne hujus quidem Sedis ad ipsam hac de causa Nuncios in Angliam trajicere permiserit, ad arma justitiæ contra eam de necessitate conversi, dolorem lenire non possumus, quod adducamur in unam animadvertere, cujus Majores de Republica Christiana tantopere meruere.

Pius V. excusatur. IV. Quod superius de sententia a *Paulo* III. in *Henricum* VIII. lata dixi, id repetitum velim hoc in loco de *Pii* V. Sententia in *Elisabetham*, ne ex hujusmodi facto Sanctissimi Pontificis argumentum trahatur contra supremam & a Deo solo dependentem, in temporalibus dumtaxat, Regum & Principum supremorum Auctoritatem, & ex eo colligatur, Ecclesiæ aut Romano Pontifici potestatem indirectam in eorum temporalia convenire, qua ob hæresim saltem exauctorari possint. Hanc opinionem in Aula Scholiisque Romanis tunc vigentem, & quorumdam e Superioribus Pontificibus exempla secutus *Pius* V. Reges hæreticos exauctorare se posse existimavit. Quam quidem opinionem Sacra Facultas Parisiensis & Gallicana Ecclesia respuunt ac improbant verbo Dei cum scripto tum tradito fretæ. Nihil tamen per hoc derogatur eximiæ Beati *Pii* V. sanctitati, quem excusare longe facilius & proclivius est quam *Gregorium* VII. Sanctissimum pariter Pontificem. Nam *Gregorius* VII. nullum exemplum habuit, quo Regum exauctorandorum potestatem sibi ac Sedi suæ tribueret: *Gregorii* VII. & aliorum quorumdam post ipsum Pontificum exempla, & inter alia *Pauli* III. in *Henricum* VIII. Angliæ Regem Judicium recens præ oculis habuit *Pius* V. Unde nihil novi sibi tribuit, sed jura dumtaxat a Decessoribus quibusdam suis Pontificiæ Sedi attributa. Quamquam æquitatem sententiæ in *Elisabetham* natalium ejus vitium manifeste probat. Spuria enim erat *Henrici* VIII. proles ex adulterio cum *Anna Bolena* suscepta, nec jure natalium, nec Regni Legibus capax erat successionis in Regiam dignitatem. Jus evidens erat *Mariæ*, Scotiæ Reginæ. *Henrici* quidem voluntate, & Comitiorum Edicto, sed palam iniquo, regnabat *Elisabetha*. Id attendens *Pius V.* Reginam intrusam, quæ potestate male parta ad Catholicæ Religionis eversionem abutebatur, quæ tyrannidem in Catholicos Præsules & Sacerdotes, priscæque Fidei Professores exercebat, quæ subditos suos ad ejurandam Romani Pontificis obedientiam juramento obstringebat, quæ se unam pro Ecclesiæ Anglicanæ Capite seu Gubernatrice gerebat; *prætenso jure Regni* privatam, & subditos a juramento fidelitatis absolutos denuntiare se posse existimavit, seu declarare quod evidentissimum erat, nullum jus ipsius fuisse nec esse ad Regnum, nullumque esse vinculum juramenti, quo fidelitatem suam ac obsequium ipsi Angli obstrinxerant, nec teneri ad parendum impiis ejus Mandatis ac Legibus contra Fidem, Religionem, Ecclesiam Romanam, & Summi Pontificis Primatum. Hic Sententiæ a *Pio V.* latæ sensus est, unde & ipsam *Elisabetham prætensam Angliæ Reginam* vocat, *Mariam* vero cui successerat *Reginam legitimam*, ipsamque *Regnum occupasse*, id est usurpasse scribit. Qua de re *Sanderum* audire juvabit lib. II. De Schismate Anglicano. *Sæpe quidem* (inquit) *conata est Maria illam ab omni successionis sorte, vel propter hæresim, vel propter crimen læsæ Majestatis* (*Multa enim contra sororem & Rempublicam commiserat*) *vel, quod magis constabat, propter impurissimos natales excludere. Nam ex Clementis septimi Sententia juridica, prætensum Henrici cum Anna Matrimonium, & proles ex illa suscepta, expresse definiuntur esse illegitima. Idemque Henricus postea a perturbatione factus liberior in publicis Regni Comitiis decerni curavit, omnesque sibi subditos a juramento quod Annæ Bolenæ, vel ejus soboli prius præstiterant, absolvi jussit; porro contestatus in Senatu suorum, Annam illam nec fuisse, nec esse potuisse uxorem suam, propter certam causam, quam dixit se Cantuariensi Episcopo secreto insinuasse. Et licet Henricus anno trigesimo quinto Regni sui, impetrata potestate ab Ordinibus nominandi successores suos,*

Sententiæ in Elisabetham latæ æquitas, ob natalium ejus vitium. Sententiæ sensus.

volue-

voluerit etiam Elisabetham habere in ordine regnandi locum, quod & illorum Comitiorum Decreto approbari fecit (Ex quo solo Parlamentario Edicto, & nullo nativitatis jure ista est postea adepta imperium, & ita in hunc diem tenet) tamen nec ab Henrico Patre, nec a se ipsa, ullo Statuum Decreto, aut Matris cum Patre conjunctio, aut Natales ipsius fuerunt umquam postea approbati, aut facti legitimi. Quin & Ordines primo anno Reginæ Mariæ lege perpetua approbarunt conjugium Henrici cum Catharina, & prolem ex eo genitam omni divino & humano jure legitimam fuisse declararunt; omnia contraria Acta, Processus & Sententias abrogantes: ut proinde alteræ cum Anna, Catharina adhuc superstite, veræ nuptiæ esse non potuerint, nec ex illis suscepta soboles legitima, nec Anglicani Sceptri, secundum leges municipales, quæ Spurios non admittunt, vel natura, vel ulla prærogativa capax esse: quod tamen Senatusconsultum nec ab ipsa Elisabetha rescissum est hactenus. Quæ licet jus regnandi vendicet, Regnumque sibi deberi ab omnibus in primis Regni sui Comitiis agnosci voluerit, tamen nusquam jus suum naturæ, sed Parlamento prædicto adscribit: hoc præterea variis postea Decretis cavens, ne quisquam sub pœna capitis affirmet, non esse in potestate Principis & statuum positum, ut quem velint Regem designent. De natalibus autem suis probandis aut reformandis nullus sermo, sed altissimum ubique silentium. Sententiæ Depositionis in *Elisabetham* latæ nulla fuit utilitas. Nec enim Catholici Principes commercium cum ipsa propterea abruperunt, nec Orthodoxi Angli ab ejus obedientia recesserunt & graviorem persecutionem in veræ Fidei Professores hujusmodi sententia excitavit, ut *Sanderi* Continuator lib. 3. de Schismate Anglicano testatur. *Propter hujus*, inquit, *Apostolici Scripti publicationem ac defensionem, unus aut alter majori zelo præditi, mox Londini, ubi ejus Pseudo-Episcopi Palatii valvis affixum fuit, extremum supplicium læsæ Majestatis condemnati constanter subierunt; Catholicis cæteris, vel quia non agnoscebant juridice publicatum, observarentque vicinos Principes ac Provincias Catholicas ab assuetis cum illa commerciis non abstinere; vel quia paulo post Promulgatore Pio V. mortuo, non sciebant a Successore suo renovatum ac confirmatum; vel saltem (licet priora causarentur) propter metum in ipsius obedientia permanentibus . . . . . . Hac Ecclesiæ contra ipsam Sententia, & Catholicorum novis incrementis quotidianis non mediocriter offensa Elisabetha, convocatis Ordinibus, Leges valde iracundas & cruentas contra veteris Fidei cultores promulgat, &c.* Testatur ejusdem Auctoris Continuator, Bullam *Pii* V. occasionem dedisse *Elisabethæ* & impiis ejus Administris ut plerosque Sacerdotes & Religiosos Viros ceu Majestatis reos capite damnarent, quamvis unius re vera Catholicæ Religionis odio ipsos e medio tolli compertum esset, „ Cum, *inquit*, cæteras confictas criminationes in judicio facile depulissent, mox in ipsorum secretiores cogitationes & futura facta quibusdam copiosis interrogationibus super Bulla declaratoria Pii V. fit inquisitio, nimirum si Sententiam illam legitimam fuisse judicent? Si putent in Papæ esse potestate Reges exauctorare, ac subditos ab ipsorum obedientia liberos reddere? Quid sint facturi ipsi, aut aliis in conscientia præscriberent, si bellum a quoquam inferaturpropter Religionem? ac hujus generis alia. In quibus, si quid pro Pontificia potestate, vel prudentissima rerum moderatione dixissent, continuo læsæ Majestatis, & non Religionis rei decernebantur. “ Denique ut se res habeat, nec *Pii* V. nec *Pauli Tertii*, nec *Innocentii* IV. nec *Bonifacii Octavi*, nec *Gregorii* VII. facta & exempla supremæ Regum auctoritati, Scripturæ Sacræ, & Traditionis auctoritate firmatæ, præjudicare possunt, aut indirectam Romani Pontificis vel Ecclesiæ auctoritatem in Regum temporalia stabilire, quia (ut Jure habet ur) *Exemplis non est judicandum, sed Legibus*.

Sententiæ depositionis in Elisabetham latæ inutilitas.

Pag. 326.

V. Nec in Anglia solum, sed in Germania & in Gallia, Catholicam Religionem tuitus est *Pius* V. *Maximilianum* Cæsarem, qui liberam Augustanæ Confessionis Professionem Proceribus & Nobilitati Austriacæ permittere decreverat, misso *Commendono* Legato, scriptisque gravissimis literis, & privatione Imperii intentata, ab eo consilio deterruit. *Carolo* IX. Regi Christianissimo adversus perduellium Calvinistarum Sectam consiliis, precibus, pecuniis, copiis præsto fuit. Quatuor millia, & quingen-

Pii V. Acta pro Religione.

 tos

Pii V. in Galliam merita & beneficia.

tos Pedites, Equites mille, Duce *Sfortia* Comite *Sanctæ Floræ*, misit ad ejus Majestatem. His auxiliis Monconturiensis victoria a *Carolo IX.* reportata. *Sanctæ Floræ* Comes septem & viginti Signa hostibus a se erepta in Italiam triumphans retulit. *Pius* Pontifex solemnes per triduum supplicationes ad gratias Deo agendas celebravit; eamque victoriam insigni Monumento ad posteritatis memoriam commendari voluit, signis illis in Basilicam Sancti Joannis Lateranensis illatis; cum hac inscriptione: *Pius V. Pontifex Maximus. Signa. De. Caroli.* IX. *Christianissimi. Galliæ. Regis. Perduellibus. Iisdemque. Ecclesiæ. Hostibus. A. Sfortia. Comite. S. Floræ. Pontificii. Auxiliaris. Exercitus. Duce. Capta. Relataque. In Principe. Ecclesiarum. Basilica. Suspendit. Et. Omnipotenti. Deo. Tantæ. Victoriæ. Auctori. Dicavit. Anno.* MDLXX. Eodem anno equestria signa duodecim in celebri prælio Jarnacensi Hæreticis perduellibus ablata *Pius* in Basilica *S. Petri* suspenderat. Rege Christianissimo per Oratorem suum in publico Cardinalium consensu prædicante. Hanc se victoriam Sanctissimi Pontificis apud Deum precibus acceptam referre. Auxiliares etiam copias Christianissimo Regi suppeditaverat, instigante Pontifice, *Cosmus Medicæus* Florentiæ Dux, & centum aureorum millia illi mutuo dederat; quem ob rem præclare gestam, ob eximias dotes & magna in Sedem Apostolicam merita, ob potentiam & affinitatem cum maximis Regibus Magnum Etruriæ Ducem creavit, eodemque titulo Successores ipsius perpetuis futuris temporibus auxit, Constitutione data 6. Kalendas Septembris, anno 1559. exemplo (inquit) Decessorum suorum *Alexandri Tertii*, *Innocentii Tertii*, *Pauli* IV. & aliorum Pontificum, qui Portugalliæ & Bulgarorum, & VValachorum, nec-non Hiberniæ Reges, & ut tunc Dux Bohemiæ Rex in suis literis nominari posset, respective creaverant, constituerant, & concesserant: eumdem *Cosmum* Regali Corona donavit, qua tam ipse, quam Successores uti possent hac inscriptione insculpta. *Pius V. Pontifex Maximus. Ob. Eximiam. Dilectionem. Ac. Catholicæ Religionis. Zelum. Præcipuumque. Justitiæ. Studium.* Salva nihilominus (ut addit in laudato Diplomate) in civitatibus & locis Etruriæ, ad Romanæ Ecclesiæ ditionem pertinentibus, ejusdem Ecclesiæ auctoritate, jurisdictione, & potestate, nec-non Imperatoris & Regum superioritate, jurisdictione, ac quibusvis juribus respective in locis mediate vel immediate eis subjectis, ac citra aliquod præjudicium civitatum, terrarum, & locorum in eadem Etruriæ Provincia consistentium, quæ non essent Ditionis dicti *Cosmi*. Ducem ritu solemni inauguravit *Pius* Pontifex III. Nonas Martii anno 1570. frustra per Oratorem intercedente Cæsare, cujus expostulationem his verbis repulit, quæ omnium gustui non sapiunt: *Quo jure Imperatores vel sunt, vel dicuntur, nisi auctoritate Apostolicæ Sedis?* Bullam in Cœna Domini quotannis promulgari solitam, cum per universum Christianum Orbem promulgari jussisset, eo maxime consilio, ut Ecclesiæ Ministri ubique a tributis, vectigalibus, aliisque oneribus, quæ subditi Regibus ac Principibus pendunt, liberi essent; pœna Excommunicationis proposita iis in quorum Ditionibus illa exigerentur, cum prohibitione absolutionis: id ægre admodum tulere *Philippus* Hispaniæ Rex, & Serenissima Venetorum Respublica, quod moribus in eorum Ditionibus receptis illa Constitutio repugnaret. Ipsis jure ac rationibus fecit satis *Pius* Pontifex. Ejus tamen jussa nec Hispani executioni mandarunt, nec Veneti. Quamobrem sacri Interdicti Legibus in eos agere decreverat, nisi gravissimum imminentis contra Turcas fœderis negotium a severiori consilio ipsum deduxisset.

Magni Florentiæ Ducis titulum Cosmo Medicæo Pius V. tribuit.

Bullam in Cœna Domini promulgari jubet Pius V. Quo exitu.

Bellum sacrum contra Turcas Pius V. promovet.

VI. Sacrum illud fœdus cum *Philippo* Rege Catholico, & Serenissima Venetorum Republica contra Turcas iniit ac promulgavit *Pius V.* decimo-tertio Kalendas Junii anno 1571. *Joannem Austriacum*, Catholici Regis fratrem, universi Fœderatorum Exercitus Imperatorem declaravit. *Joannem Odescbalcum* Pennensem Episcopum, Messanam legavit, ut Christianæ Classi Pontificio nomine bene precaretur, Ducesque ad rem strenue gerendam excitaret. Ad Echinadas Insulas in sinu Chorintiaco, sive Naupacti, qui hodie Lepanticus, die 7. Octobris, quæ Dominica fuit, contra Turcas pugnatum. Victoria omnium quæ in Mari conspectæ, post hominum memoriam, maxima, *Pio* Pontifice orante, a Christiana Classe reportata est, Cæsorum hostium nu-

numerùm triginta millium fuiſſe, aut certe viginti-quinque millium, certum eſt, captivos ter mille & quingentos, atque in iis inſignes viros viginti-quinque, cunctos fere Duces certamine periiſſe; imprimiſque *Halim Baſſam* Præfectum Maris; captas fuiſſe centum-ſeptemdecim Turcarum triremes. Hanc victoriam terrorem tantum *Selimo* Turcarum Tyranno intuliſſe, qui tunc Adrianopoli erat, ipſique Urbi Conſtantinopoli, & univerſæ Thraciæ ac circumjacentibus Inſulis, Peloponeſo ad rebellionem proclivi, ut ne per ſuam abſentiam res in Urbe mutarentur, eo ſe confeſtim citatis itineribus tranſtulerit. Victoriam ea ipſa hora qua reportata eſt, Sanctiſſimus Pontifex Deo revelante cognovit. Nuncio vero de tam felici eventu Romam perlato, gratiis ſolemnibus peractis, ad honorem Dei, Sanctiſſimæque Deiparæ Virginis *Mariæ*, cujus potiſſimum auxilio tantam victoriam partam profitebatur, inſtituit ut deinceps in perpetuum, Nonis Octobris, *Commemoratio Sanctæ Mariæ de Victoria* in Eccleſia Catholica Religioſe recoleretur. Atque in Litaniis ejuſdem Virginis inſeri voluit: *Auxilium Chriſtianorum, ora pro nobis*. Gregorius vero XIII. ejus Succeſſor, in ejuſdem victoriæ memoriam feſtum ſolemne ſub nuncupatione *Roſarii*, prima die menſis Octobris, ſingulis annis celebrandum inſtituit ſub Duplicis Majoris Officio in iis Eccleſiis, in quibus Altare vel Capella *Roſarii* fuerit: *Gregorii XIII.* Conſtitutio, quæ incipit his verbis: *Monet Apoſtolus*; data die 1. Aprilis anno 1573. edita eſt Tom. III. Bullarii Romani. Chriſtianos Principes, nec-non *Æthiopiæ* ac Perſidis Reges Turcici perpetuos hoſtes nominis, Legationibus & literis ad Turcam laceſſendum, & ad proſequendam victoriam, qua Imperii Ottomani vires multum erant imminutæ, hortatus eſt. Novum & majus fœdus contra Chriſtianorum hoſtes meditabatur, cum ad calculi morbum accedente febre, ſanctiſſime obiit, uti vixerat, die 1. Maii 1572. ætatis 68. Pontificatus ſexto, miraculis & dum viveret, & poſt obitum clarus. Quamobrem Sacra Rituum Congregatio, ad Relationem Duodecimvirum Romanæ Rotæ anno 1615. cenſuit, ut anniverſaria depoſitionis ejus die, Sacrum non amplius piaculare, ſeu pro Defuncto, ſed de Sanctiſſima Trinitate, in gratiarum actionem ob ejus animam in conſortium Beatorum receptam, deinceps celebraretur, *Urbano VIII.* Decretum confirmante, & *Clemens X.* illum ſolemni ritu in Beatorum numerum adſcripſit, ejuſque Feſtum certis in locis, præſertim Romæ, Boſchi, in Diœceſibus Nepeſina & Sutrina, & in toto Prædicatorum Ordine, die 5. Maii celebrari ſanxit, anno 1672. Gratiſſimus *Selimo* Turcarum Tyranno accidit obitus ejus nuntius, quod ab ejus precibus, quibus cladem Lepantinam tribuebat, longe plus ſibi timeret, quam a reliquorum Fœderatorum armis: adeo ut triduo exhibita fuerint Conſtantinopoli publica lætitiæ ſigna, facibus accenſis, & diſploſione tormentorum. Boſchum in Eccleſiam FF. Prædicatorum corpus ſuum deferri juſſerat *Pius V.* ſed cum totis quindecim annis id curatum non fuiſſet, *Sixtus V.* eo theſauro Urbem privari nolens, illud in ſplendidiſſimum Monumentum, in Baſilica *S. Mariæ Majoris* ipſi erectum, ingenti celebritate deferri curavit. Ingens volumen ſcriberem, ſi *Pii V.* virtutes omnes, ac præclare geſta celebranda ſuſciperem. Inter ejus virtutes non poſtrema illa fuit, quod ab omni ditandorum ſuorum cogitatione plane abhorruerit; ſe ad Summi Pontificatus apicem a Deo vocatum fuiſſe dicens, non ut conſanguineorum commodis aut cupiditati, ſed Eccleſiæ unius utilitati ſerviret. Decies centena millia nummorum aureorum in Ærario reliquit, & quinquaginta præterea millia in nominibus poſt tres inde menſes exigenda, ad bellum Turcicum conficiendum. De illius Geſtis legendi *M. A. Muretus* Lemovix, Orator præſtantiſſimus in Oratione quam in ejus Funere habuit, *Agatius, de Summa*, *Antonius Ciccarellus*, *Archangelus Caraccia*, *Franciſcus Joannettus*, *Hieronymus Catena*, & *Gabutius* in ejus Vita, *Mutius Sfortia in* Poemate, *Ubertus Folieta* in libris de facro Fœdere, *Ciaconius* & ejus Illuſtratores; *Spondanus* in Annalibus Eccleſiaſticis, &c.

Lepantina victoria.

Pii V. obitus.

Sanctitas.

V. Cardinales 21. creavit *Pius V.* Prima quidem creatione *F. Michaelem Bonellum* ex ſorore Nepotem, Ordinis FF. Prædicatorum Profeſſorem, non tam ob ſanguinis neceſſitudinem, quam ob egregias virtutes, & præſtans ingenium ac vitæ curſum continenter actæ (inquit *Folieta*) idque Rege Catholico, & toto Purpuratorum Patrum

Pii V. Cardinales.

Collo-

Collegio rogantibus. Aliis Creationibus in Sacrum Ordinem adlegit *Didacum Spinosam*, Hispanum, Castellæ Præsidentem, & Inquisitorem Generalem in Hispania, Seguntinum Episcopum. *Hieronymum Sochierum*, Theologum Parisiensem, Cisterciensis Ordinis Professorem, Clarevallensem Abbatem, qui Ecclesiæ causam & Romanæ Sedis Dignitatem in Concilio Tridentino strenue defendit. *Joannem Paulum ab Ecclesia*, virum Jurisconsultissimum, Mediolanensem Senatorem. *Antonium Carafam*, Basilicæ Vaticanæ Canonicum, *Pauli IV.* consanguineum, Græcis Latinisque literis, & sacra doctrina excultissimum, cujus industria 70. Interpretum Editio, quæ pene videbatur extincta, *Sixto V.* Summo Pontifice quasi rediviva comparuit, & nostra emendari cœpta est; qui & nonnullas S. Gregorii Nazianzeni Orationes, & Commentaria Theodoreti in Psalmos latine reddidit. *Marcum Antonium Maffeum* Nobilem Romanum, Theatinum Archiepiscopum, Nuntii Apostolici munere in Polonia perfunctum, Pontificis in Urbe Vicarium & Datarium. *Gasparem de Zuniga*, Hispanum, Theologum Salmanticensem Archiepiscopum Hispalensem. *Gasparem Carvantem*, Hispanum, ex Inquisitore Generali, Messanensem primo, deinde Salernitanum, demum Tarraconensem Archiepiscopum. *Nicolaum de Pelleve* ex Libellorum Supplicum Magistro, Ambianensem primum Episcopum, deinde Senonensem Archipræsulem, ex qua demum Ecclesia translatus ad Remensem est. *Julium Antonium Sanctorium* Casernatem, *S. Severini* Archipræsulem, virtute & eruditione clarissimum. *Petrum Donatum* Cæsium, Romanum, Narniensem Episcopum, ad Italiæ Principes, ad Rempublicam Venetam, & ad *Carolum IX.* Regem Christianissimum Nuncium Apostolicum. *Carolum de Grassis*, Bononiensem, Montisfalisci & Corneti Episcopum, Romæ Gubernatorem. *Carolum d'Angennes a Rambovilleto*, Gallum, Cenomanensem Episcopum. *Archangelum De Blanchis* ipsi *Pio V.* a Confessionibus, Inquisitionis Commissarium Generalem, deinde Theanensem Episcopum, ex Ordine FF. Prædicatorum assumptum. *Felicem Perretum* Picenum de Montealto, ex FF. Minorum Conventualium Generali Ministro, *S. Agathæ* Episcopum, qui postea Summus Pontifex fuit Sixtus V. *Paulum Aretinum*, Placentinum Episcopum, ex Ordine Clericorum Regularium Theatinorum assumptum, sanctimonia insignem, postea Neapolitanum Archiepiscopum. *Joannem Aldobrandinum*, Florentinum, ex Romanæ Rotæ Duodecimviro, Imolensem Episcopum. *Vincentium Justinianum*, Genuensem, Ordinis FF. Prædicatorum Generalem Magistrum, cujus in primis judicio, opera, industria in rebusque ducendis lenitate, Legati Pontificii in Concilio Tridentino, in arduis rebus expediendis usi fuerant, eoque interprete quamplurima gravia & impedita negotia transegerant; quique Legationem ad *Philippum II.* Regem Catholicum de Mediolanensis Ecclesiæ rebus magna cum laude obierat. *Hieronymum Rusticucium* Italum, ipsius *Pii V.* dum Cardinalis Alexandrinus esset, familiarem, & jam Pontifici ab intimis Secretis primum. *Julium Aquavivam*, Neapolitanum, utriusque Signaturæ Referendarium. *Joannem Hieronymum Albanum*, Bergomensem, Juris peritissimum, Protonotarium Apostolicum, & Piceni Gubernatorem.

SCHOLION.

Hunc Articulum pag. 257. Edit. primæ, nota illa spectat Indiculi Censorii: *Vide quæ dicit de Auctoritate Imperiali a Papa & de Bulla Cœnæ.*

R. „ Eo loci observavi Pium Quintum solemni ritu Cosmum Mediceum Magnum „ Etruriæ Ducem inaugurasse, frustra per Oratorem intercedente Cæsare, cujus expo„ stulationem his verbis repulit, quæ omnium gustui non sapiunt: *Quo jure Imperatores vel sunt vel dicuntur, nisi auctoritate Apostolicæ Sedis?*

„ Bullam in Cœna Domini quotannis publicari solitam, ejusdem Sancti Pontificis „ Mandatis per universum Orbem Christianum promulgatam fuisse commemoravi, eo „ maxime consilio ut Ecclesiæ Ministri ubique a tributis, vectigalibus, aliisque oneri„ bus, quæ subditi Regibus ac Principibus pendunt, liberi essent, pœna Excommunica„ tionis proposita iis in quorum Ditionibus exigerentur. Id ægre tulisse Philippum His„ paniæ Regem & Serenissimam Venetorum Rempublicam, quod moribus in eorum

„ Ditio-

„ Ditionibus receptis illa Constitutio repugnaret. Ipsis jure ac rationibus fecisse satis *Pium* „ Pontificem. Ejus tamen jussa nec Hispanos executioni mandasse, nec Venetos. Hæc „ mere historica, nullique censuræ obnoxia, uti nec illud quod notant pag. 272. *Bullam in Cœna Domini in Galliis receptam non esse, Pragmatici passim observant*. Absit ut Summos Pontifices potestatem & auctoritatem non habere dicam vel sentiam in tota qua late patet Ecclesia statuendi & præcipiendi quæ ad Disciplinam pertinent, sine populi Christiani aut particularium Ecclesiarum consensu. *Hæc propositio in fide & moribus est erronea, & est error damnatus Waldensium*, ut declaravit Sacra Facultas Parisiensis in Decreto contra Lutherum, anno 1521. Fit tamen & factum est interim ut Summi Pontificis, sicut Legislatoris cujuslibet tacito consensu, tolerantia, dissimulatione, condescensu, Constitutiones illius ac leges non obligent particulares Ecclesias aut Provincias in quibus non sunt receptæ; cum eas non observari videns & intelligens, illarum executionem non urget pro potestate, sed inexecutionem & inobservantiam (ut ita loquar) pro benignitate sua & charitate in illas Ecclesias vel populos tolerat, bonum publicum, & salutem animarum spectans, quibus laqueum inducere veretur; & pacis Ecclesiæ ac Reipublicæ rationem habens, quam mutatione consuetudinum receptarum, quæ divinæ legi & Apostolicæ Traditioni non repugnant, perturbare metuit. *Ipsa enim mutatio consuetudinis etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat* (inquit S. Augustinus Epist. 55. alias 119.) Et hæc Silvestri Prieratis, Doctoris Navarri, Angeli a Clavasio, Bartholomæi Fumi, omniumque pene Theologorum Sententia, necnon Auctoris Tractatus, *De Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ* Leodii editi anno 1684. & in Romana Curia recepti, lib. 11. cap. 7. Hac ratione factum est ut Bulla Cœnæ Domini in diversis Provinciis recepta non sit. Quæ igitur ea de re scripsi, non magis digna sunt animadversione censoria, quam hæc eruditi Cabassutii in Juris Canonici Theoria & Praxi lib. 5. cap. 15. *Reservationes* (inquit) *& Censuras Bullæ Cœnæ Domini in diversis Provinciis neque recipi, neque ligare, diversi Auctores approbati contestantur. In primis Bonaccina in Romana Curia approbatissimus, in qua multos annos ad usque finem vitæ munus gessit Referendarii Apostolici; & Filliucius qui Romæ quoque permultis annis publice Theologiam moralem professus est, suosque ibidem libros omnes in lucem edidit; & cum his alii plerique scribunt de Rege Hispaniæ, & de Republica Genuensi, non teneri Excommunicatione hujus Bullæ, neque eorum Proreges, Gubernatores & Officiales, qui nomine illius Regis insulas Siciliam & Sardiniam, aut nomine illius Reipublicæ Corsicam occupant summo & independenti a Papa jure, quamvis illa Bulla trium illarum insularum occupatores & detentores anathemate ferit Articulo 72. ipseque Summus Pontifex, quo præsente quotannis Bulla illa publice legitur, nullam ejus Excommunicationis rationem habere videtur, cum notorios illos detentores in ipsa Alma Urbe admittat ad omnia Sacramenta, cæteraque Fidelium Privilegia, nulla præmissa ejus rei pœnitentia, vel restitutione, sed in ea retinendi voluntate pertinaces. Item nullatenus hac Bulla adstringi Germanos, apud quos numquam admissa aut recepta fuit, testatur inter alios Becanus Tractatu de lege humana, Quæst. 8. De Belgis quoque hoc idem testatur cum aliis Bassæus. De Galliæ pariter Regno omnes fere Gallicani Jurisconsulti & Canonistæ*. Hæc Cabassutius.

ARTICULUS XXI.

De GREGORIO XIII.

Altera die a Conclavis ingressu, nempe tertio Idus Maii, anno 1572. concordibus quinquaginta duorum Cardinalium suffragiis *Pio V.* substitutus est *Hugo Boncompagnus*, patria Bononiensis, in eaque urbe & Academia olim Juris Antecessor celeberrimus, titulo S. *Sixti* Presbyter Cardinalis, qui *Gregorii XIII.* nomen sibi sumpsit, redintegrando contra Turcas fœderi, & sacræ expeditioni promovendæ animum intendit, missis ad Christianos Principes Legationibus, instructoque validissimo Exercitu, qui Ducum discordia & cunctatione, Christianæ rei adversus Infideles promovendæ pene inutilis fuit. Magni Moschorum Ducis Oratores perbenigne excepit, missoque cum ipsis *Antonio*

BIBLIOTECA D. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

Gregorii XIII. cura de fide propaganda & conservanda.

tonio Possevi o Societatis Jesu Professore, viro pietatis, eruditionis, prudentiæ laude insigni, Magnum Ducem *Joannem Basilii*, post gravissimum bellum, ad pacem cum *Stephano Ba orio*, Sarmatiæ Rege, reduxit, & ad Catholicam unitatem hortatus est, scriptis ad ipsum humanissimis literis, missisque piis muneribus, & Florentinæ Synodi exemplari. Japoniorum Regum Oratores, Obedientiæ & Fidei tesseram deferentes, perhonorifice & peramanter suscepit, scilicet *Francisci* Bungi Regis, *Protasii* Arimanorum, & *Bartholomæi* Omurenorum, anno 1575. Selectos e Societate Jesu Sacerdotes ad Japonios misit, ubi Christianam Religionem mirifice propugnarunt. Archiepiscopum Angamalæ Christianorum *S. Thomæ* in India, a Nestorianis erroribus per ejusdem Societatis Concionatores ad Catholicam veritatem adductum, literisque obedientiam Sedi Apostolicæ præstantem, sacris muneribus honestavit. Maronitarum Oratores, Patriarchæ nomine Dignitatis illius confirmationem postulantes audivit, unaque cum illis *Thomam Radium* & *Joannem* Baptistam *Elianum* Societatis Jesu Professores, ad Montem Libanum Maronitas edocturos allegavit. Regem Cocini Lusitanis amicum, qui pervagata ejus fama permotus, Legationem ad eum miserat, ad Christianam Fidem amplectendam, & Christi cultores tuendos, non sine fructu hortatus est. *Joanni* Regi Ceilan in India Orientali, cum viginti subditorum millibus FF. Minorum opera & prædicatione Christianis Sacris initiato, & hac de causa Regno spoliato auxilium tulit. Ejusdem Ordinis Sacerdotes ad propagandam colendamque Religionem in Indias misit. *Jeremiam* Græcorum Patriarcham, illum, qui Censuram Orientalis Ecclesiæ contra Lutheranos scripsit, Latinæ Ecclesiæ conciliare studuit. Fràticellorum, qui *Illuminati* dicebantur, Sectam repullulantem extinxit. *Michaelis Baii* Propositiones 79. iterum damnavit anno 1579. misso Lovanium *Francisco Toleto* Societatis Jesu viro doctissimo, qui Auctorem ad eas retractandas induceret, quod ille ex sententia confecit. *Bartholomæum Caranzam*, Toletanum Archiepiscopum, ex Ordine FF. Prædicatorum assumptum, a suspicione hæreseos absolvit. *Henricum III.* Galliæ Regem adversus Calvinistas cum Extraneis fœderatos pecunia copiisque juvit. Ad copias adventitias e Regno emittendas cum multa pecunia esset opus, exhaustumque esset Ærarium, *Gregorius* præter subsidium decies centum millium librarum Turonensium, quas ex fructibus Ecclesiarum istius Regni exigi permiserat, ad subveniendum Regis & Regni necessitatibus, potestatem concessit *Carolo* Tit. S. Apollinaris, *A Lotharingia*, & *Carolo* S. Chrysogoni *A Borbonio* Presbyteris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, & *Antonio Mariæ* S. Papuli Nuntio Apostolico, & *Petro Gondio* Parisiensi, Epicopis, alienandi bona immobilia Ecclesiarum, etiam invitis possessoribus, pro Ecclesiæ cujusque statu, qualitate, & reditibus, ex quibus alia decies centena millia librarum Turonensium redigerentur, *Henrico* Regi persolvendas. Diploma *Gregorio* XIII. ea de re datum nono Kalendas Septembris 1574. habetur Tom. 4. Commentariorum Cleri Gallicani, pag. 750. Altero Diplomate dato decimo-quinto Kalendas Augusti anno 1576. potestatem dedit Cardinalibus Borbonio, A Guisia, & Estensi, Nuntio Apostolico & Episcopo Parisiensi, necnon *Florentino Renard* Carnotensi, & *Bono Broe* Sanctæ Capellæ Regalis Parisiensis, Canonicis, alienandi bona Ecclesiarum ad summam annui reditus quinquaginta millium aureorum, cujuscumque qualitatis & naturæ, nec-non census, fructus, reditus, & jura, etiamsi bona feudalia essent, jurisdictionem annexam habentia, dummodo non essent primaria feuda, aut principales domus Beneficiorum, vel oppida mœnibus cincta, vel loca insignia; idque *etiam invitis & contradicentibus possessoribus*: Quam clausulam utpote Gallicanæ Ecclesiæ Libertati contrariam, Senatus Parisiensis non probavit, cum in eo Diploma Pontificium promulgatum est, ut constat ex Senatusconsulto dato septima die Septembris anno 1576. Vel hæc sola falsissimum esse probant, quod jactarunt hæretici, *Gregorium decimum tertium Guisiano* fœderi, quod tuendæ specie Religionis contra Regem ictum est, consensisse. Pro Anglia ab *Elisabethæ* Reginæ tyrannide liberanda, milites & subsidia pecuniaria Regi Catholico obtulit. Cardinalem *Madrutium* Legatum a Latere ad Augustana Comitia direxit, ut Protestantibus aliquid concedi in Fidei Catholicæ & Pontificiæ Auctoritatis injuriam prohiberet. Cophtos, missis in Ægyptum Oratoribus, datisque ad eorum Patriarcham literis erudivit,

divit, & ad Romanam Ecclesiam colendam adduxit. *Joannem Baptistam Castellum*, Arimini Antistitem, pietate & doctrina celebrem, in Gallias legavit, curaturum ut Synodus Tridentina promulgaretur, & in mores induceretur. Neophytis, Græcis, Maronitis, Germanis, Anglis in alma Urbe Collegia erexit, annuisque censibus munificentissime dotavit. Romanum Collegium Societatis Jesu, totius Italiæ Seminarium, fundavit, ingentibusque Beneficiis ac Privilegiis auxit. Alia propagandæ ac tuendæ Religionis studio in variis Orbis Christiani regionibus, etiam apud Japonios, Collegia condidit & Seminaria, ut nulla regio fuerit, quæ optimi Pontificis munificentiam experta non sit. *Truchesium* Coloniensem Archiepiscopum, a Fide Catholica transfugam, exauctoravit. Urbem Romam novis fontibus, Basilicis, inventis atque insigni pompa translatis Sanctorum corporibus, horreis, pontibus, palatiis, viis, porticibus, amplificavit, ornavit, quæ tamquam rerum mutarum linguæ *Gregorii* nomen in omnem loquentur æternitatem.

Gregoriani Kalendarii emendatio.

II. Non terras modo complexa est *Gregorii* XIII. providentia singularis, sed astrorum quoque cursus ad Ecclesiæ usum redegit, dum insignium Astronomorum opera, rogatisque Regnorum, ac Rerumpublicarum sententiis, ita Julii Cæsaris anno, & Nicænæ Synodi Decreto sequester intercurrit; ut indissolubili lege nobis cœli conversiones, & temporum celebritatumque recursus atque intervalla constarent. In celebri illa anni & Kalendarii emendatione, Cyclo *Aloysii Lilii*, magni nominis Mathematici, præcipue usus est, reque diu ac diligenter examinata, statuit, ut quo Vernum Æquinoctium, quod a Patribus Concilii Nicæni ad 12. Kalendas Aprilis fixum fuerat, ad eamdem sedem restitueretur, de mense Octobri subsequenti decem dies inclusive a tertio Nonas usque ad pridie Idus, eximerentur. Deinde ne in posterum a duodecimo Kalendas Aprilis Æquinoctium recedat, statuit Bissextum quarto quoque anno, ut moris erat, continuari, præterquam in centesimis annis, qui quamvis Bissextiles antea semper fuissent, qualem etiam esse voluit annum 1600. qui tamen deinceps consequentur, non omnes Bissextiles sint, sed in quadrigentis quibusque annis primi quique tres centesimi sine Bissexto transigantur, quartus vero quisque centesimus Bissextilis sit. Quo item 14. Paschalis recte inveniatur, statuit ut amoto Aureo Numero de Kalendario, ejus loco substitueretur Cyclus Epactarum. Denique cum partim ob decem dies anno ipso 1592. exemptos, partim ob ternos dies quolibet quadringentorum annorum spatio minime intercalandos necesse esset interrumpi Cyclum Literarum Dominicalium viginti octo annorum in Ecclesia Romana usitatum, voluit ejus in locum substitui Cyclum viginti sex annorum. Constitutionem ea de re publicavit sexto Kalendas Martii anno 1582. quæ incipit: *Inter gravissimas*. Kalendarium Gregorianum impugnarunt *Josephus Scaliger*, Commentariis de Emendatione Temporum, & Elencho Anni Juliani, & *Michael Mæstlinus* Tubingensis Mathematicus, in Examine Kalendarii Gregoriani: vindicarunt *Hugolinus Martellus*, Episcopus Glandatensis, in Assertione Sacrorum Temporum, & Clave Kalendarii Gregoriani, *Christophorus Clavius*, Germanus, Societatis Jesu, Matheseos & Theologiæ Professor, & post illum *Dionysius Petavius*, ejusdem Societatis lumen alterum: & ex Protestantibus *Bartholomæus Scultetus*, Gorliciensis Senator & clarus Mathematicus, qui & illud per universam Lusatiam recipi curavit.

Gratiani & totius Juris Canonici Emendatio.

III. *Gratiani* & totius Juris Canonici Emendationem sub *Pio IV.* & *Pio V.* cœptam, cui & ipse operam navarat, feliciter absolutam gavisus est *Gregorius*, totiusque Juris sic a mendis expurgati & restituti corpus, Romanis Typis edi curavit. Selectissimorum Virorum & Juris peritissimorum qui in id operis sub tribus Summis Pontificibus incubuerunt, indicem exhibet *Antonius Augustinus* in fine libri 1. *De Emendatione Gratiani*. Cardinales a *Pio IV.* adhibiti fuere *Hugo Boncompagnus*, Bononiensis, post *Gregorius XIII.* P. M. *Alexander Sfortia*, Romanus; *Guillelmus Sirletus* Calaber; *Franciscus Alciatus*, Mediolanensis. Hi additi sunt a Pio V. *Guido Ferarius*, Vercellensis, & *Antonius Carafa* Neapolitanus. Doctores delecti fuere, *Felix Montaltus* Ord. *S. Francisci*, postea Card. & tandem Summus Pontifex *Sixtus* V. dictus; *Christophorus Patavinus*, Generalis Ord. Eremitarum

mitarum S. Augustini; *Thomas Manricus*, Ordinis S. Dominici, Sacri Palatii Magister; *Eustachius Lucatellus*, Bononiensis, postea Regii Lepidi Episcopus; *Josephus Pamphilus*, Veronensis Ordinis S. Augustini Eremitarum, postea Sacrista Palatii, & Episcopus Signinus; *Franciscus Turrianus*, Hispanus, postea Societatis Jesu; *Marianus Victorius*, Reatinus, postea Episcopus Amerinensis; *Michael Thomasius*, Majoricensis, postea Episcopus Ilerdensis; *Hieronymus Parisetus*, Regiensis; *Antonius Cuccus*, Mediolanensis; *Joannes Marsa*, Hispanus; *Franciscus Leo*, Hispanus, postea Societatis Jesu. His additi sunt *Melchior Cornelius*, Lusitanus; *Latinus Latinius*, Viterbiensis; *Arnaldus Pontecus*, Gallus, postea Vasatensis Episcopus; *Petrus Ciaconius*, Hispanus; *Franciscus Pegna* Hispanus. Idem Pontifex Sacris Bibliis etiam expurgandis animum adjecit, varios Codices MSS. ex diversis regionibus Romam advehi jussit, hominum linguarum peritia, & Theologica scientia insignium Congregationem ad id instituit: sed hujus Operis executionem *Sixto V.* & *Clementi VIII.* Deus Optimus Maximus servabat. *Cæremoniale Episcoporum* ejusdem *Gregorii* jussu editum est. Primis Congregationibus delectorum virorum ea de re habitis adfuit *S. Carolus Borromæus*.

De Sacrorum Bibliorum expurgatione Gregorius XIII cogitat. Ceremoniale Episcoporum.

IV. Certus quantum Ecclesiæ interesset optimos Pastores Ecclesiis præficere, Cæsarem & Galliæ Regem monuit *Gregorius XIII.* ut ad vacantia ditionum suarum Beneficia digniores promoverent. Metropolitanis jussit ut indicem virorum, moribus, literis, & prudentia insignium, quos quisque in finibus suis haberet, ad se mitterent; ne indignis Ecclesiarum regimen committeret. Carmelitarum Discalceatorum Congregationem a *S. Theresia*, & Societatem Oratorii a *S. Philippo Nerio* institutas approbavit. Militarem Ordinem *S. Mauritii* Martyris sub Regula Cisterciensis, & sub regimine *Emanuelis Philiberti*, Sabaudiæ Ducis, ejusque Successorum, ceu Summorum ejusdem militiæ Magistrorum instituit, novumque Ordinem cum antiqua *S. Lazari* Militia univit, sub nomine *SS. Mauritii & Lazari*, Constitutionibus editis anno 1572. Privilegia a *Pio V.* Religiosis Mendicantibus concessa ad Juris communis apices, & Concilii Tridentini Decreta reduxit, Constitutione quæ incipit: *In tanta*. Formam Professionis Fidei Græcis præscripsit. Religiosos Societatis Jesu Presbyteros, ob ministeriorum illius Instituti multitudinem, & in Ecclesia Dei utilitatem, ad publicas supplicationes cogi prohibuit, Constitutione, *Quæcumque* anno 1576. Immunitatem a solutione & præstatione quarumcumque Decimarum & onerum, eidem Societati ejusque domibus concessit, Diplomate, *Pastoralis*, anno 1578. Ejusdem Societatis Institutum, Constitutiones, & Privilegia confirmavit, Diplomate, *Ascendente Domino* 1574. *S. Basilii* Monachos in unam Congregationem, sub unius Abbatis regimine redegit ac reformavit. Magistro Generali, Provincialibus, & reliquis Superioribus Ordinis FF. Prædicatorum prohibuit, ne ad preces quarumcumque personarum, tam Laicarum, quam Ecclesiasticarum extra Ordinem constitutarum, etiam Cardinalatus honore, & quacumque sæculari dignitate & excellentia, etiam Ducali, & Regali, & Imperiali fulgentium cuivis dicti Ordinis Religioso ullam gratiam concedere, vel pœnas aliquas remittere audeant seu præsumant. Quin immo quoscumque ejusdem Ordinis Fratres & Religiosos, qui contra Decreta suarum Constitutionum hac via & iis mediis per mendicatos favores & suffragia aliquid sibi procuraverint, ad alia & similia, & etiam Majora in eodem Ordine consequenda, Apostolica Auctoritate incapaces in perpetuum esse ac fore decernit, nisi veniam a Sede Apostolica impetrarint. Constitutio ea de re promulgata Kalendis Junii 1580. incipiens his verbis, *Cum nihil magis*, edita est cum aliis ejusdem Pontificis Diplomatibus, Tom. 2. Bullarii Romani. Ratio Decreti fuit, quod *Nihil magis Religiosorum statum perturbet, quam favorum & suffragiorum sæcularium occupatio, & conquisitio, quibus Superiorum æqua mens, quæ pro meritis suorum unicuique subditorum tribui debet, pervertatur*. Bononiensem Ecclesiam in Metropolin idem Pontifex erexit, Placentina, Parmensi, Regiensi, Mutinensi, Imolensi, Cerviensi, & Cremensi Ecclesiis ipsi addictis, anno 1582. Bullam in Cœna Domini promulgavit pridie Nonas Aprilis 1583. quam quidem in Galliis receptam non esse Pragmatici passim observant. Festum *S. Annæ* Matris Deiparæ Virginis, die 26. Julii Officio Duplici celebrandum edixit. Obiit Optimus Pontifex die 10. Aprilis, anno 1585. ætatis 84. Pontificatus 12. De ipsius

Varia Gregorii XIII. Decreta. Religiosorum Ordinum confirmatio.

Privilegia Regularium.

Gregorii XIII. elogium.

ipsius Gestis plura habent *Annales Gregoriani*, & *Mucantius* in *Diariis*, ex quibus *Cabrera*, *Victorellus*, & *Oldoinus* hauserunt. Ipsi marmoream statuam in Capitolio erexit grata Civitas. Ejus virtutes hoc Elogio coronat *Ciaconii* Continuator: *Erat Gregorius in audiendis negotiis patiens, in transigendis solers, eloquio gravis, responsis opportunus, natura benignus & misericors, victu ac potu temperatissimus; in pauperes vero & doctos beneficus, & mirum in modum liberalis.* Literarum studio, si quando per negotia licebat, numquam intermisit, dicere solitus: NULLUM MAGIS DECERE PLURA SCIRE, QUAM PONTIFICEM ROMANUM.

Præclara Gregorii XIII. sententia.

Gregorii decimitertii Cardinales.

V. Triginta & octo Cardinales a *Gregorio XIII.* creati. *Philippus Boncompagnus*, & *Philippus Vastavillanus*, ejus Nepotes, eique virtutum non minus quam sanguinis affinitate conjuncti. *Andreas Austriacus*, Ferdinandi Archiducis Austriæ filius, *Maximiliani* Cæsaris nepos. *Albertus Austriacus*, Archidux Austriæ, *Maximiliani* II. Imperatoris filius. *Alexander Riarius* Bononiensis, a *Pio V.* Alexandrinus Patriarcha designatus, & ad gravissima negotia conficienda adhibitus. *Claudius de la Baume*, Gallus, Archiepiscopus Bisuntinus. *Ludovicus a Guisia*, Remensis Archiepiscopus, qui *Henrici* III. jussu in Comitiis Blesensibus infeliciter obtruncatus est. *Geraldus a Grosbeeck* Leodiensis Episcopus & Princeps. *Renatus Biragus* Mediolanensis, Franciæ Cancellarius, & Regiorum Sigillorum Custos Lodovensis Episcopus, Hæreticorum Malleus, & Catholicæ Fidei Defensor, *Carolo* IX. & *Henrico* III. Regnantibus, nuncupatus. *Petrus de Deza*, Hispanus, Regni Granatensis Præses, vir bello paceque maximus. *Ferdinandus de Toleto*, Hispanus, Pontificii Juris Doctor, insigni vir sanctimonia, & modestia singulari, qui sacram purpuram raro exemplo recusavit. *Carolus a Lotharingia*, Vaudemontii Comitis filius, *Aloysiæ* Reginæ Franciæ frater, Tullensis primum, deinde Virdunensis Episcopus. *Joannes Vincentius Gonzaga*, Proregis Siciliæ filius, Mantuani Ducis consobrinus, Eques S. Joannis Hierosolymitani. *Gaspar de Quiroga*, Hispanus, Toletanus Archiepiscopus, Supremus Castellæ Cancellarius, & adversus Hæreticam Pravitatem Inquisitor Generalis, & Italiæ Præses. *Joannes Antonius Fachinetus*, Bononiensis, Hierosolymitanus Patriarcha. *Joannes Baptista Castaneus*, Rossanensis Archiepiscopus, præclaris Sedis Apostolicæ Legationibus perfunctus. *Alexander Medicæus*, Florentinus Archiepiscopus, *Cosmi* Magni Etruriæ Ducis consanguineus, ejusdem olim ad *Pium V.* Orator, Summus postea Pontifex Leo XI. *Rodericus de Castro*, Hispanus, Archiepiscopus Hispalensis. *Carolus Borbonius*, Ludovici Condæi Principis filius, *Henrici Magni* Galliarum Regis consanguineus, Rothomagensis Coadjutor, Catholicæ Religionis difficilimis temporibus Defensor. *Michael a Turre*, Italus, Cenetensis Episcopus & Princeps a Paulo III. & Julio III. ad Henricum II. a Pio V. ad Carolum IX. Reges Christianissimos Nuncius Apostolicus missus. *Julius Cananius*, Ferrariensis, Adriensis Episcopus, deinde Mutinensis, qui Sacræ Synodo Tridentinæ cum magna pietatis, eruditionis, & sapientiæ laude interfuerat. *Nicolaus Sfondratus*, Mediolanensis, sub *S. Caroli Boromæi* disciplina institutus, Episcopus Cremonensis, unus e Concilii Tridentini Patribus. *Antonius Maria Salviatus*, Clericorum Apostolicæ Cameræ Decanus, olim Sedis Apostolicæ in Galliis Nuncius. *Franciscus de Joyeuse*, Gallus, Narbonensis primum, deinde Tolosanus, tandem Rothomagensis Archipræsul. *Augustinus Valerius*, patritius Venetus, omni literaturæ genere ornatissimus, Episcopus Veronensis, sacris ac profanis Operibus clarissimus, *S. Carolo Borromæo* amicissimus. *Vincentius Laureus*, Calaber, Montis Regalis Archiepiscopus, a Pio V. & ipsomet Gregorio XIII. ad Christianos Principes pro gravissimis Ecclesiæ & Reipublicæ negotiis Nuncius Apostolicus destinatus. *Philippus Spinula*, Genuensis, Nolanus Episcopus. *Albertus Bolognetus*, Bononiensis, Jurisprudentiam Bononiæ & Salerni summa cum laude professus, utriusque Signaturæ primum Referendarius, deinde Massæ Populoniæ Episcopus, Florentiam, Venetias, postremo ad Stephanum Poloniæ Regem Legatus. *Matthæus Contarellus*, Gallus, Datarius, probitatis & Jurisprudentiæ laude clarissimus. *Georgius Radzivil*, Lithuanus, Vilnensis primum, deinde Cracoviensis Episcopus. *Scipio Lancellottus*, Nobilis Romanus, Rotæ Duodecimvir, doctrina & rerum usu insignis. *Simon Talliavia de Aragonia*, Siculus, Complutensis Academiæ Doctor, nobilitate generis, & morum

In-

mitarum S. Auguſtini ; *Thomas Manricus*, Ordinis S. Dominici , Sacri Palatii Magiſter ; *Euſtachius Lucatellus*, Bononienſis , poſtea Regii Lepidi Epiſcopus ; *Joſephus Pamphilus*, Veronenſis Ordinis S. Auguſtini Eremitarum , poſtea Sacriſta Palatii , & Epiſcopus Signinus ; *Franciſcus Turrianus* , Hiſpanus , poſtea Societatis Jeſu ; *Marianus Victorius* , Reatinus , poſtea Epiſcopus Amerinenſis ; *Michael Thomaſius* , Majoricenſis , poſtea Epiſcopus Ilerdenſis ; *Hieronymus Pariſetus* , Regienſis ; *Antonius Cuccus* , Mediolanenſis ; *Joannes Marſa* , Hiſpanus ; *Franciſcus Leo* , Hiſpanus , poſtea Societatis Jeſu . His additi ſunt *Melchior Cornelius* , Luſitanus ; *Latinus Latinius* , Viterbienſis ; *Arnaldus Pontecus* , Gallus , poſtea Vaſatenſis Epiſcopus ; *Petrus Ciaconius* , Hiſpanus ; *Franciſcus Pegna* Hiſpanus . Idem Pontifex Sacris Bibliis etiam expurgandis animum adjecit , varios Codices MSS. ex diverſis regionibus Romam advehi juſſit , hominum linguarum peritia , & Theologica ſcientia inſignium Congregationem ad id inſtituit : ſed hujus Operis executionem *Sixto V.* & *Clementi VIII.* Deus Optimus Maximus ſervabat . *Cæremoniale Epiſcoporum* ejuſdem *Gregorii* juſſu editum eſt . Primis Congregationibus delectorum virorum ea de re habitis adfuit *S. Carolus Borromæus*.

De Sacrorum Bibliorum expurgatione Gregorius XIII cogitat. Ceremoniale Episcoporum.

Varia Gregorii XIII. Decreta. Religioſorum Ordinum confirmatio.

IV. Certus quantum Eccleſiæ intereſſet optimos Paſtores Eccleſiis præficere , Cæſarem & Galliæ Regem monuit *Gregorius XIII.* ut ad vacantia ditionum ſuarum Beneficia digniores promoverent . Metropolitanis juſſit ut indicem virorum , moribus , literis , & prudentia inſignium , quos quiſque in finibus ſuis haberet , ad ſe mitterent ; ne indignis Eccleſiarum regimen committeret . Carmelitarum Diſcalceatorum Congregationem a *S. Thereſia* , & Societatem Oratorii a *S. Philippo Nerio* inſtitutas approbavit . Militarem Ordinem *S. Mauritii* Martyris ſub Regula Ciſtercienſis , & ſub regimine *Emanuelis Philiberti* , Sabaudiæ Ducis , ejuſque Succeſſorum , ceu Summorum ejuſdem militiæ Magiſtrorum inſtituit , novumque Ordinem cum antiqua *S. Lazari* Militia univit , ſub nomine *SS. Mauritii & Lazari* , Conſtitutionibus editis anno 1572. Privilegia a *Pio V.* Religioſis Mendicantibus conceſſa ad Juris communis apices , & Concilii Tridentini Decreta reduxit , Conſtitutione quæ incipit : *In tanta*. Formam Profeſſionis Fidei Græcis præſcripſit . Religioſos Societatis Jeſu Presbyteros , ob miniſteriorum illius Inſtituti multitudinem , & in Eccleſia Dei utilitatem , ad publicas ſupplicationes cogi prohibuit , Conſtitutione , *Quæcumque* anno 1576. Immunitatem a ſolutione & præſtatione quarumcumque Decimarum & onerum , eidem Societati ejuſque domibus conceſſit , Diplomate , *Paſtoralis* , anno 1578. Ejuſdem Societatis Inſtitutum , Conſtitutiones , & Privilegia confirmavit , Diplomate , *Aſcendente Domino* 1574. *S. Baſilii* Monachos in unam Congregationem , ſub unius Abbatis regimine redegit ac reformavit . Magiſtro Generali , Provincialibus , & reliquis Superioribus Ordinis FF. Prædicatorum prohibuit , ne ad preces quarumcumque perſonarum , tam Laicarum , quam Eccleſiaſticarum extra Ordinem conſtitutarum , etiam Cardinalatus honore , & quacumque ſæculari dignitate & excellentia , etiam Ducali , & Regali , & Imperiali fulgentium cuivis dicti Ordinis Religioſo ullam gratiam concedere , vel pœnas aliquas remittere audeant ſeu præſumant . Quin immo quoſcumque ejuſdem Ordinis Fratres & Religioſos , qui contra Decreta ſuarum Conſtitutionum hac via & iis mediis per mendicatos favores & ſuffragia aliquid ſibi procuraverint , ad alia & ſimilia , & etiam Majora in eodem Ordine conſequenda , Apoſtolica Auctoritate incapaces in perpetuum eſſe ac fore decernit , niſi veniam a Sede Apoſtolica impetrarint . Conſtitutio ea de re promulgata Kalendis Junii 1580. incipiens his verbis, *Cum nihil magis* , edita eſt cum aliis ejuſdem Pontificis Diplomatibus , Tom. 2. Bullarii Romani . Ratio Decreti fuit , quod *Nihil magis Religioſorum ſtatum perturbet, quam favorum & ſuffragiorum ſæcularium occupatio , & conquiſitio , quibus Superiorum æqua mens, quæ pro meritis ſuorum unicuique ſubditorum tribui debet , pervertatur*. Bononienſem Eccleſiam in Metropolin idem Pontifex erexit , Placentina , Parmenſi , Regienſi , Mutinenſi , Imolenſi , Cervienſi , & Cremenſi Eccleſiis ipſi addictis , anno 1582. Bullam in Cœna Domini promulgavit pridie Nonas Aprilis 1583. quam quidem in Galliis receptam non eſſe Pragmatici paſſim obſervant . Feſtum *S. Annæ* Matris Deiparæ Virginis , die 26. Julii Officio Duplici celebrandum edixit . Obiit Optimus Pontifex die 10. Aprilis , anno 1585. ætatis 84. Pontificatus 12. De ipſius.

Privilegia Regularium.

Gregorii XIII. elogium.

ipsius Gestis plura habent *Annales Gregoriani*, & *Mucantius* in *Diariis*, ex quibus *Cabrera*, *Victorellus*, & *Oldoinus* hauserunt. Ipsi marmoream statuam in Capitolio erexit grata Civitas. Ejus virtutes hoc Elogio coronat *Ciaconii* Continuator: *Erat Gregorius in audiendis negotiis patiens, in transigendis solers, eloquio gravis, responsis opportunus, natura benignus & misericors, victu ac potu temperatissimus; in pauperes vero & doctos beneficus, & mirum in modum liberalis.* Literarum studio, si quando per negotia licebat, numquam intermisit, dicere solitus: NULLUM MAGIS DECERE PLURA SCIRE, QUAM PONTIFICEM ROMANUM.

Præclara Gregorii XIII. sententia.

Gregorii decimitertii Cardinales.

V. Triginta & octo Cardinales a *Gregorio XIII.* creati. *Philippus Boncompagnus*, & *Philippus Vastavillanus*, ejus Nepotes, eique virtutum non minus quam sanguinis affinitate conjuncti. *Andreas Austriacus*, Ferdinandi Archiducis Austriæ filius, *Maximiliani* Cæsaris nepos. *Albertus Austriacus*, Archidux Austriæ, *Maximiliani* II. Imperatoris filius. *Alexander Riarius* Bononiensis, a *Pio V.* Alexandrinus Patriarcha designatus, & ad gravissima negotia conficienda adhibitus. *Claudius de la Baume*, Gallus, Archiepiscopus Bisuntinus. *Ludovicus a Guisia*, Remensis Archiepiscopus, qui *Henrici* III. jussu in Comitiis Blesensibus infeliciter obtruncatus est. *Geraldus a Grosbeeck* Leodiensis Episcopus & Princeps. *Renatus Biragus* Mediolanensis, Franciæ Cancellarius, & Regiorum Sigillorum Custos Lodovensis Episcopus, Hæreticorum Malleus, & Catholicæ Fidei Defensor, *Carolo* IX. & *Henrico* III. Regnantibus, nuncupatus. *Petrus de Deza*, Hispanus, Regni Granatensis Præses, vir bello paceque maximus. *Ferdinandus de Toleto*, Hispanus, Pontificii Juris Doctor, insigni vir sanctimonia, & modestia singulari, qui sacram purpuram raro exemplo recusavit. *Carolus a Lotharingia*, Vaudemontii Comitis filius, *Aloysiæ* Reginæ Franciæ frater, Tullensis primum, deinde Virdunensis Episcopus. *Joannes Vincentius Gonzaga*, Proregis Siciliæ filius, Mantuani Ducis consobrinus, Eques S. Joannis Hierosolymitani. *Gaspar de Quiroga*, Hispanus, Toletanus Archiepiscopus, Supremus Castellæ Cancellarius, & adversus Hæreticam Pravitatem Inquisitor Generalis, & Italiæ Præses. *Joannes Antonius Fachinetus*, Bononiensis, Hierosolymitanus Patriarcha. *Joannes Baptista Castaneus*, Rossanensis Archiepiscopus, præclaris Sedis Apostolicæ Legationibus perfunctus. *Alexander Medicæus*, Florentinus Archiepiscopus, *Cosmi* Magni Etruriæ Ducis consanguineus, ejusdem olim ad *Pium V.* Orator, Summus postea Pontifex Leo XI. *Rodericus de Castro*, Hispanus, Archiepiscopus Hispalensis. *Carolus Borbonius*, Ludovici Condæi Principis filius, *Henrici Magni* Galliarum Regis consanguineus, Rothomagensis Coadjutor, Catholicæ Religionis difficilimis temporibus Defensor. *Michael a Turre*, Italus, Cenetensis Episcopus & Princeps a Paulo III. & Julio III. ad Henricum II. a Pio V. ad Carolum IX. Reges Christianissimos Nuncius Apostolicus missus. *Julius Cananius*, Ferrariensis, Adriensis Episcopus, deinde Mutinensis, qui Sacræ Synodo Tridentinæ cum magna pietatis, eruditionis, & sapientiæ laude interfuerat. *Nicolaus Sfondratus*, Mediolanensis, sub *S. Caroli Boromæi* disciplina institutus, Episcopus Cremonensis, unus e Concilii Tridentini Patribus. *Antonius Maria Salviatus*, Clericorum Apostolicæ Cameræ Decanus, olim Sedis Apostolicæ in Galliis Nuncius. *Franciscus de Joyeuse*, Gallus, Narbonensis primum, deinde Tolosanus, tandem Rothomagensis Archipræsul. *Augustinus Valerius*, patritius Venetus, omni literaturæ genere ornatissimus, Episcopus Veronensis, sacris ac profanis Operibus clarissimus, *S. Carolo Borromæo* amicissimus. *Vincentius Laureus*, Calaber, Montis Regalis Archiepiscopus, a Pio V. & ipsomet Gregorio XIII. ad Christianos Principes pro gravissimis Ecclesiæ & Reipublicæ negotiis Nuncius Apostolicus destinatus. *Philippus Spinula*, Genuensis, Nolanus Episcopus. *Albertus Bolognetus*, Bononiensis, Jurisprudentiam Bononiæ & Salerni summa cum laude professus, utriusque Signaturæ primum Referendarius, deinde Massæ Populoniæ Episcopus, Florentiam, Venetias, postremo ad Stephanum Poloniæ Regem Legatus. *Matthæus Contarellus*, Gallus, Datarius, probitatis & Jurisprudentiæ laude clarissimus. *Georgius Radzivil*, Lithuanus, Vilnensis primum, deinde Cracoviensis Episcopus. *Scipio Lancellottus*, Nobilis Romanus, Rotæ Duodecimvir, doctrina & rerum usu insignis. *Simon Talliavia de Aragonia*, Siculus, Complutensis Academiæ Doctor, nobilitate generis, & morum

In-

integritate clarissimus. *Franciscus Sfortia*, Romanus, filius *Sfortiæ* S. Floræ Comitis: *Andreas Bachorius*, Stephani Poloniæ Regis ex fratre Nepos, & ad Romanum Pontificem *Gregorium XIII.* Orator.

SCHOLION.

In hoc Articulo, pag. 266. Edit. primæ Religiosi Censores hanc propositionem notant: *Clausula libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ contraria in Gregorii XIII. Diplomate rejecta est a Senatu Parisiensi.*

R. Historiæ res est evidens ex Senatusconsulto.

ARTICULUS XXII.

DE SISTO V.

Eruditorum virorum congregatio ad Latinæ Versionis sacrorum Bibliorum, & Græcæ 70. Interpretum emendationem a Sixto V. instituta.

I. GRegorio XIII. duorum & quadraginta Cardinalium suffragiis substitutus est *Felix Perellus de Montealto*, Titulo *S. Hieronymi Illyricorum* Presbyter Cardinalis, ex Ordine FF. Conventualium S. Francisci assumptus die 24. Aprilis 1585. & *Sixti* V. nomen accepit. Sub ejus Pontificatu nova apparuit almæ Urbis facies, Basilicis ejus munificentia instauratis, viis in commodum publicum stratis, fontibus deductis, arcubus, obeliscis, columnis erectis, Vaticana Bibliotheca magnifice constructa & ornata. Nec tamen terrenis hisce operibus ita curas impendit, ut spiritualia propensius non curaverit. Vulgatæ Versionis Latinæ emendationem lectissimis aliquot Cardinalibus, aliisque tum Sacrarum Literarum, tum variarum linguarum peritissimis Viris demandavit, qui adhibitis MSS. Codicibus antiquissimis, Hebraicis quoque ac Græcis fontibus inspectis, veterum etiam Patrum consultis commentariis, Versionem illam pristino nitori restituerent. Atque in hoc Opus *Sixtus* ipse, studio tam ardenti, tantaque diligentia incubuit, ut cum jam excusum esset, animadvertens non pauca in Sacra Biblia præli vitio irrepisisse, quæ iterata diligentia indigere viderentur, totum Opus sub incudem revocandum censuerit atque decreverit. Primum ea de re consilium inierat *Pius quartus*. Idem institutum prosecutus erat *Pius* V. sed Conventum illum ob varias gravissimasque Sedis Apostolicæ occupationes jamdudum intermissum *Sixtus* V. revocavit: tandem sub initium Pontificatus *Clementis Octavi*, Opus in quod *Sixtus* intenderat, perfectum est. Ejusdem providentia Pontificis Versio Græca 70. Interpretum emendata cum Latina Interpretatione prodiit in lucem anno 1583.

Morum disciplinam saluberrimis Constitutionibus sancit Sixtus V.

II. Publicæ tranquillitati in Ecclesiastica Ditione restituendæ, procurandæ ubertati, supplendo ærario, promovendæ pietati, optimo Urbis Orbisque constituendo regimini animum adjecit *Sixtus V.* Exulum & Sicariorum licentiam compressit, Romanorum Pontificum Decessorum suorum Constitutionibus contra facinorosum illud hominum genus innovatis sumptoque de pluribus supplicio. Astrologiam Judiciariam damnavit, in hujus & cujuscumque divinationis Professores ab Episcopis & Inquisitoribus animadverti jussit, Libros omnes & singulos fallacium hujusmodi Artium prohibuit sub Censuris in indice contentis. Damnavit contractus societatis, quibus sors salva esset, Constitutione quæ incipit, *Detestabilis*. Capitalem contra adulteros & lenones quibusdam in casibus pœnam sanxit, Diplomate, *Ad compescendam*. Eunuchorum ac Spadonum conjugia prohibuit ac rescidit. Abortum quovis modo procurantes, seu fœtus immaturi, tam animati, quam inanimati, formati, vel informis ejectionem, & sterilitatis potiones dantes vel sumentes, homicidii voluntarii pœnis damnavit, decreta insuper in Clericos hujus criminis reos pœna privationis Beneficiorum & inhabilitatis ad ea, Constitutione, *Effrenatam*. Contra male promotos & promoventes ad Ordines Ecclesiasticos Constitutionem edidit, incipientem his verbis: *Sanctum & salutare*. Constitutionum *Pii IV. & Pii V.* contra fiduciariæ mancipationis Beneficiorum corruptelam, executionem in Galliis imperavit. Nimios vestium, dotium, conviviorum sumptus, luxumque in Urbe coercuit. Honestarum viduarum & puellarum Collegium Romæ instituit. Montisalti, Laureti, S. Se-

S. Severini, Tolentini oppida, civitatis & Episcopalis Cathedræ honore; Firmanam Ecclesiam Archiepiscopali Dignitate auxit. Congregationem Clericorum Regularium Ministrantium infirmis a *Camillo Lælio* Presbytero institutam, & Congregationem *B. Mariæ Fuliensis*, Ordinis Cisterciensis, a *Joanne Barrerio* Fuliensi Abbate institutam confirmavit. Festivitates *Præsentationis B. Mariæ Virginis*, *SS. Francisci de Paula*, *Antonii de Padua*, *Januarii & Sociorum*, *Nicolai Tolentinatis*, *Petri Martyris*], *Placidi*, *Eutychii*, *Victorini & Flaviæ* sancivit. *B. Didiaco*, Ordinis FF. Minorum de Observantia, Sanctorum cultum; *S. Bonaventuræ*, Doctorum Ecclesiæ honores decrevit. De Cardinalium numero, ætate, ac dotibus Constitutionem promulgavit, quæ incipit: *Postquam*. Septuaginta dumtaxat creari statuit, sex Episcopos, Presbyteros quinquaginta, & Diaconos quatuordecim, ex iisque quatuor saltem in Sacra Theologia Magistros ex Mendicantium Ordinibus assumendos ex omnibus Orbis Christiani Nationibus, ex legitimis & honestis natalibus exortos vitæ probitate, morum candore, doctrinæ ac eruditionis præstantia, ardenti erga salutem animarum studio, integritate, prudentia, constantia, auctoritate conspicuos, quibus nullus Cardinalium superstitum in primo aut secundo consanguinitatis gradu sit conjunctus. Præter Congregationem Inquisitionis, quam confirmavit, quatuordecim alias instituit S. R. E. Cardinalium, ad faciliorem universæ Reipublicæ Christianæ, Statusque Ecclesiastici, & Romanæ Curiæ negotiorum expeditionem. I. Pro Signatura Gratiæ. II. Pro erectione Ecclesiarum, & Provisionibus Consistorialibus. III. Pro ubertate Annonæ. IV. Pro Sacris Ritibus & Cæremoniis. V. Pro Classe paranda & servanda ad Ecclesiastici Status defensionem. VI. Pro Indice Librorum prohibitorum. VII. Pro executione & interpretatione Concilii Tridentini. VIII. Pro Status Ecclesiastici Gravaminibus sublevandis. IX. Pro Universitate Studii Romani. X. Pro Consultationibus Regularium. XI. Pro Consultationibus Episcoporum, & aliorum Prælatorum. XII. Pro viis, pontibus, & aquis curandis. XIII. Pro Typographia Vaticana. XIV. Pro Consultationibus negotiorum Status Ecclesiastici. Ad pacis securitatem, ad Christianæ Reipublicæ commoda, ad belli, si necessario gerendum esset, subsidium quinquagesies centena millia nummorum aureorum, ut *Ciaconius*, & alii scribunt, seu potius trigesies centena millia, ut ex ipsius Diplomatibus compertum est, annis 1586. 1587. 1588. datis in Arce S. Angeli, Successoribus reliquit, certis tantum casibus & sub præscripta forma insumenda. Præsidium ducentorum millium Scutorum pro ubertate Annonæ in Alma Urbe instituit. Ducentis millibus aureorum census annuos ad Virgines dotandas, æreque alieno oppressos e carceribus eruendos coemit.

Divinum cultum auget.

Constitutio de Cardinalium delectu.

Variæ Congregationes Cardinalium a Sixto V. institutæ.

Thesaurus Christianæ Reipublicæ necessitatibus & utilitate congregatus, & Successoribus relictus.

III. Non æque Christiano Orbi universo probata sunt, quæ *Sixtus V.* in Reges attentavit a *Gregorii XIII.* Mansuetudine alienus. *Henricum* Navarræ Regem, & alterum *Henricum* ejus Patruelem, Principem *Condæum*, ceu in hæresim relapsos, & Calvinistarum perduellium Duces ac protectores, Anathemate perculit, exauctoravit, omni jure successionis in Regnum Franciæ exclusos denuntiavit, ipsorum subditos Fidelitatis sacramento solvit: Regem Christianissimum ad istius executionem Sententiæ hortatus est: omnibus Archiepiscopis & Episcopis ejus promulgationem imperavit. Hanc Sententiam anno 1585. quinto Idus Septembris latam, quæ incipit, *Ab immenso*, legere est apud *Goldastum*, Tom. 3. *Monarchiæ*, pag. 24. Navvarrus & Condæus ea de re certiores facti, Programma in ipsa urbe Roma celebrioribus locis affigi curarunt 8. Idus Novembris, quo de Censuris ob crimen hæreseos, quo sibi falso affictum contestabantur, ad Concilium liberum & legitimum appellabant. De exauctoratione vero & privatione Jurium temporalium, ad Curiam Parium, seu ad Senatum Parisiensem, Rex Christianissimus suam omniumque Regum rem agi certus, Pontificiam Sententiam hoc in Regno promulgari prohibuit. Scripta contra ipsam variis ab auctoribus, variis etiam titulis edita sunt, & inter alia petulanissimus *Francisci Hotomani*. C. Liber quem inscripsit, *Fulmen Brutum*. Extant apud *Goldastum* Tom. 3. *Monarchiæ Sixti* ad *Guisium* Ducem literæ 15. Julii 1588. datæ quibus ipsum *Machabæis* comparabat, qui pro patria, pro Templo, pro Lege Dei immortali cum laude pugnarunt, animos addidere Fœderatis, Regique injuriosæ visæ sunt, quamvis conjurationes in Regem *Sixtus* nusquam approbasse dicatur.

Acta Sixti V. in Regem Navarræ, & in Condæum Principem.

Sixti V. Monitorium in Henricum Tertium Regem Christianissimum, ob Guisiorum cædem.

IV. Cum Ducem & Cardinalem Guisios fratres in Blesensibus Comitiis trucidari jussisset *Henricus III.* anno 1588. in ipsum graviter commota Roma fuit. Rex per Marchionem *Pisanii*, suum in Aula Romana Oratorem, per Cardinalem *Joyosam* ibidem agentem, & *Claudium Angeneum A Rambulieto*, Cenomanensem Episcopum, sanctimonia vitæ, eruditione, & rerum usu præstantem, ea de causa Romam Legatum, *Guisiorum* cædem excusavit. Pontifici exposuit Præsul prudentissimus, Regem erga Fidem Catholicam optime affectum, necessitate compulsum fuisse, ut *Guisios* fratres e medio tolleret, quibus superstitibus, nec ejus vita, nec Majestas, nec Regni tranquillitas in tuto esse poterant, cum in illam conjurassent, istam factione sua & molitionibus a longo tempore perturbarent. Attamen de Cardinalis nece, propter ejus Dignitatem, injectum Regi scrupulum: ideo petita a Confessario suo Absolutione, se tutum existimare. Si quidem Pontifex paucos ante menses arcano Diplomate ipsi concesserat, ut gravissimi cujuscumque peccati, cujus exomologesim apud Sacerdotem egisset, veniam & gratiam plenissimam consequeretur. Supplicare tamen Pontifici, ut sua Sanctitas illum sua benedictione solaretur. Id satis non esse respondit *Sixtus*, sed Regem gravissimis Censuris ob cædem Cardinalis irretitum, Absolutione Pontificia egere. Præsul Cenomanensis reposuit: De Cardinalibus quidem, Episcopis aliisque sacratis hominibus cognitionem in causis Fidei, Disciplinæ, aliisque Canonicis, ad Ecclesiasticos Ordines pertinere; sed in causis profanis, quæ temporalia & publicam tranquillitatem spectarent, & maxime ubi de crimine læsæ Majestatis ageretur, eos Principum Jurisdictioni subesse: ac propterea se Regis nomine Absolutionem non petere, sed Benedictionem dumtaxat Pontificiam. Dum negotium istud tractabatur, Pontifice novas difficultates ac moras ingerente, literas a Rege accepit Cenomanensis Episcopus, quibus mandabat, ut suo nomine Absolutionem a Summo Pontifice rogaret. Quod cum præstitisset Præsul, repulsam nihilominus passus est, nec flectere Pontificem potuit, ut Regi Absolutionem concederet, nisi prius ab ejus Majestate restitutis Cardinali Borbonio & Archiepiscopo Lugdunensi, aut certe Romam missis, ut Sedis Apostolicæ Judicium subirent. Rex de his ab Episcopo Cenomanensi certior factus, respondit: *Se absque suo & publicæ tranquillitatis periculo Borbonium Cardinalem e carcere dimittere non posse, cum perduelles statim ipsum Regem creaturi forent.* Dux *Mayenius*, Guisii Ducis & Cardinalis cæsorum frater, suo & fœderatorum Principum nomine apud Pontificem interim intercedebat, ne Absolutio Regi impertiretur, adversus quam se Protestationem objecturos minabantur. Ab his vehementius inflammatus Pontifex, in solemni Purpuratorum consessu, die 25. Maji anno 1589. Monitorium in Regem emisit, quo narrata Cardinalis *Guisii* nece, & *Borbonii* Cardinalis, ac Lugdunensis Archiepiscopi detentione, ipsum per viscera misericordiæ Dei hortabatur, & Auctoritate Apostolica primo, secundo, tertio monebat, præcipiebatque, ut dictos Cardinalem & Archipræsulem, infra decem dies ab hujusce monitorii publicatione numerandos, pristinæ libertati restitueret, & triginta post restitutionem diebus, id Sedi Apostolicæ significarent: ni pareret, Eum & omnes, & singulos, qui iis in rebus consilium, auxilium, aut favorem præstarent, in Censuras Ecclesiasticas incursuros, & a Fidelium cœtu præcisos fore. Ac præterea diem Regi dicebat ab hac in Jus vocatione sexagesimum, ut per se vel idoneos Procuratores Romæ se sisteret. Declarabat insuper a nemine, præterquam a Summo Pontifice Regem interea absolvi posse, extra mortis articulum; nec tunc quidem, nisi præstita cautione de parendo Ecclesiæ in iis, quæ ejus Majestati indicta essent. Addita derogatio omnibus Indultis, facultatibus, aut Privilegiis, seu Regi, seu ipsius Majoribus, quacumque forma & modo in contrarium concessis. Monitorium istud die 24. Maii promulgatum est, & pro more affixum ad valvas Basilicæ S. Petri, Cancellariæ Apostolicæ, & in Campo *Floræ*. Cumque in eo pariter juberetur, ut ad valvas duarum aut trium Ecclesiarum Cathedralium promulgaretur; id Meldis & Carnuti 23. Junii à Conjuratis peractum est.

V. Nulla Monitorii istius ratio in Galliis habita est. Regem enim Judicii in subditos perduelles, & Majestatis reos lati, etiamsi Episcopali vel Cardinalitia Dignitate fulgeant, soli Deo rationem reddere debere, Gallis a factione & conjuratione alienis persua-

ſum erat. At *Guiſios* in Regem conjuraſſe, hujuſce conjurationis conſcios fuiſſe Cardinalem Borbonium, & Lugdunenſem Archiepiſcopum exploratum habebatur: proinde juſtam fuiſſe, quamvis ſeveram, Regis in ipſos animadverſionem. Qua de re *Servinus* in Senatu Pariſienſi Regius Advocatus Catholicus, in Vindiciis anno 1592. ſcriptis, quas apud *Goldaſtum* Tom. 3. *Monarchiæ* legere eſt, ait: *Hanc Monitionem & citationem non patrium fulmen eſſe, nec ab eo emiſſum, qui illud jacere potuerit. Nec enim Rex Franciæ a Sixto V. ita moneri debuit, cum ſolum Deum agnoſcat eorum Judicem, quæ Auctoritate Regia & ſummi Imperii Jure ab eo geſta ſunt*. Quod autem objiciebatur, Cardinalem *Guiſium* occidi, & *Borbonium* in vincula conjici juſſu Regis non potuiſſe, *Id Legibus Regni, & rerum judicatarum exemplis facile refutari poſſe* reſpondet. *Ægidii*, Remenſis Archiepiſcopi, *Prætextati*, Rothomagenſis, aliorumque profert exempla ex Gregorii Turonenſis Annalibus, qui ſe in cauſa capitali, & ubi crimine Majeſtatis accuſati erant, Judicio Regis obnoxios agnoverunt. Id non ſolum ſub prima & ſecunda, ſed & ſub tertia Regum noſtrorum ſtirpe obſervatum, *ſecundum antiqua Legum Capitula ab Yvone* Carnotenſi Epiſcopo recitata; quin etiam in Hiſpania locum habuiſſe, ut in Concilio Toletano XII. ſancitum legimus, ubi cum Principibus ſibi illatam injuriam ſummi imperii poteſtate vindicare liceat, ipſi eam ſoli remittere & condonare poſſunt. *Quia* (inquiunt illius Concilii Patres) *Remiſſio talium, qui contra Regem, gentem, vel patriam agunt, per Definitiones antiquorum Canonum in poteſtate ſolum Regia ponitur, cui & peccaſſe noſcuntur, ab eis nulla deinceps abſtinebit Sacerdotum Communio: ſed quos Regia Poteſtas, aut in gratiam benignitatis receperit, aut participes menſæ ſuæ effecerit, hoc etiam Sacerdotum & populorum conventus ſuſcipere in Eccleſiaſticam Communionem debebit, ut quod jam Principalis Pietas habet acceptum, nec a Sacerdotibus Dei habeatur extraneum*. Tum *Ludovici XI.* exemplum profert, qui Cardinalem *Balvam* in carcerem conjectum, quod Majeſtatis reus eſſet, precibus & interceſſione Romani Pontificis liberavit: Pontificem, & Legatum ea de cauſa miſſum, decretorium ſtylum non adhibuiſſe, ſed meras preces. Ipſos nimirum agnoviſſe, Regem Francorum in omnes ſuos ſubditos, cujuslibet conditionis, & ſtatus, & gladii & meri imperii jus habere. Se non neſcire a quibuſdam Pontificibus, ſcilicet a *Bonifacio Octavo* & *Clemente* V. ſtatutum, ut qui Romanæ Eccleſiæ Cardinalem hoſtiliter fuerit inſecutus, vel ipſum percuſſerit, infamis perpetuo cenſeatur. Sed has Conſtitutiones Regio Juri, ſummoque Imperio nocere non poſſe, & Canonici Juris Interpretes ad Bonifacianam, quæ eſt in *Sixto* ſub Titulo *De Pœnis*, & ad Clementinam, *Si quis ſuadente*, diſtinguendum obſervaſſe, *Jure-ne an injuria* Cardinalis cæſus ſit. „ Sed (*inquit Servinus*) ut Reges noſtri eorum quæ faciunt, rationem reddere non tenentur, „ neque nos pro ipſis, quos in orbe terrarum neminem ſuperiorem agnoſcimus. Dicam „ tamen, ſi in Cardinalem Guiſium, & alios, quorum ſeſe Pontifex in Bulla ſua Judicem dicit, acerbe & ſevere ab Henrico III. at certe juſte ac merito ſtatutum fuiſſe. Cum enim Eccleſiaſticis Legibus Clerici Sacra tantum tractare debeant, quod ab illis contra eos factum, in quos Rex animadvertit, ſatis notum eſt ex iis quæ diximus „ in Svetionum Urbe, Lutetiæ, & Bleſis a Guiſianis geſta, ubi Cardinalis Guiſius & „ Lugdunenſis Archiepiſcopus in caput Regis ſui conjuraverant.

Servini Regii Advocati Catholici Apologia pro Rege.

Profert ſubinde Vir Clariſſimus Conſtitutionem *Clementis* III. Tit. *De ſententia Excommunicationis*, cujus hæc ſunt verba: „ Perpendimus ex literis tuis, quod quidam Sacerdos pro eo, quod ſe filium Regis nominare præſumpſit, & armis acceptis ſeditionem fecit & guerram, a B. Comite juſſus eſt fuſtigari, qui poſtea ejus mandato „ traditus patibulo expiravit. F. T. duximus reſpondendum, quod ſi memoratus Sacerdos tali modo exceſſit, & non propulſando, ſed inferendo injuriam fuit occiſus, „ non videtur nobis quod interfectores ejus propter hoc, ad obtinendam Abſolutionem, „ Apoſtolicam Sedem adire cogantur. Eum qui Clericum armatum in ſeditione interfecerat, Panormitanus Epiſcopus auctoritate ordinaria abſolvere potuit, non expectata „ Romani Pontificis Sententia. Itaque ſi in Sicilia, quam vindicabat *Clemens*, noluit „ tamen Juriſdictionem exercere; cur in Francia tentavit *Sixtus* V. cur in Regem no-

„ strum, qui solum Deum in temporalibus agnoscit quod sibi a Deo non datum, sed „ prohibitum fuit usurpare conatus est?

„ At a Guisianis, & Hispanis, & eorum fautoribus objicitur, Cardinalem *Guisium* „ cum purpurea veste procedentem a Militibus Regis occisum. Sed etsi vestem non „ mutasset, tamen ut Dux *Guisius*, quod in Regem & Borbonios juraverat, ut eversa „ eorum sobole, Franciæ Regnum adipisceretur, jubente Rege interfectus fuerat: ita ex„ pediebat mori illum Prælatum, qui in Regem ipsum Dominum suum insultaverat, li„ cet *Ecclesias* multas ipsius verbo teneret: qui Trecas & alias multas urbes Regias „ *invaserat*. Publica namque utilitas Regis animum pellebat, ut duos illos fratres e me„ dio tolli juberet, cum certo sciret aliter Rempublicam salvam fieri non posse. Sa„ ne fatendum est id Christianis utile demum videri debere, quod non injustum sit. At „ quis justum negabit, quod a Rege factum est, non pœnæ festinatione, sed prævenien„ di periculi causa?

Sed dicunt *Guisii* „ Non observatas a Rege *Henrico Tertio* solemnes & consuetas quæ„ stionum & judiciorum formulas. Verum cum promptum ad aspera Principibus inge„ nium esse oporteat, commotis seditionibus Leges accelerandum monent, & ut quis„ que præcipuus turbator conquiri, ac cœdi intra tabernacula, & ubicumque obrui de„ bet. Non prætermittit *Servinus* exemplum *Pii* IV. qui Cardinalem *Carafam* tamquam Majestatis reum comprehendi & strangulari jussit, quod clam atque extra ordinem fecit, ne ulla seditio moveretur. Quod si id potuit, cur Regi nostro non liceat, qui in Regni sui territorio neminem agnoscit superiorem præter Deum, & in his causis Legibus solutus est? Hæc & alia *Servinus*, qui de *Sixti* V. Monitorio ita concludit: „ Quamobrem Sixti Bulla vim Legis in Francia habere non potest, maxime adversus „ Regem & suos, qui non ex Privilegio tantum, sed summi Imperii Jure, a Juris„ dictione Pontificia (*in temporalibus*) liberi sunt, ita ut Jus summum & Regni Leges „ a Sixto V. tolli non potuerint.

Occupat demum quorumdam Guisianæ factionis Theologorum objectionem, dicentium: *Sixtum* ultima suæ Monitionis clausula Pontificum Bullis derogasse, & Pactionibus cum illis initis, quibus Regum nostrorum & Franciæ Jura ab iis confirmabantur. His opponit verba *Gersonii*, qui in Tractatu *De Potestate Ecclesiastica* dixit: *Non licere Papæ facere tot & tales Nonobstantias, eorum, quæ in Generalibus Conciliis statuta & a Patribus universalis Ecclesiæ approbata sunt, tollendorum gratia*. „ Non igitur potest „ (*inquit Servinus*) subditos, a fide erga Principem, & a debita obedientia libera„ re. Nam quamvis *S. Petrus* habuerit a Deo concessam ligandi & solvendi pote„ statem, hoc jus de vinculis peccatorum scriptum est, non ut solvantur Sacramenta „ Divinarum Scripturarum. „ Hæc ille. Quæ quidem historice dumtaxat, nec alio animo a me relata sunt, quam ut palam fiat quæ fuerit Gallorum Regi (ut par erat) addictorum, & a factionibus alienorum, de Monitorio *Sixti* V. Sententia; utque *Henricus* III. a calumnia, & suprema Regum nostrorum Auctoritas, ab iis qui ex *Sixti* IV. facto argumentum ad eam oppugnandam ducunt, vindicetur. Quamquam *Henrici* III. factum omnino purgare nolim, sed quid alii senserint, referre dumtaxat in animo habuerim.

Sixtus V. a calumnia vindicatur.

VI. Sed & *Sixtum* a calumnia etiam vindicare æquum est, & cum Clarissimo *Servino* observare affictam fuisse Optimo Pontifici Orationem, qua nefandissimum parricidium in *Henricum* III. perpetratum laudabatur, & (quod dictu horrendum) cum Incarnatione & Resurrectione Christi comparabatur. Denique (ut idem *Servinus* observat) *Sixtus* paucis ante obitum suum diebus aures suas Gallici Regni ac nominis hostibus dedere desierat, ut probat ejus erga *Henricum Magnum*, cum ad Regnum capessendum accessit, moderatio. Nam & improvidam Cardinalis *Cajetani*, Sedis Apostolicæ Legati, agendi rationem improbavit, qui non sequestrem pacis, quod ei *Sixtus* in mandatis dederat, sed factionis fautorem & incentorem belli se gerebat, cum solis agens Fœderatis: nec *Philippi* Regis Hispaniæ precibus annuit, ipsum per *Olivarium* Comitem, & Suessanum Ducem vehementer urgentis, in Gallicum Fœdus adversus *Henricum Borbonium*

bonium

bonium auctoraret ac tueretur; ipsius successionem in Regnum nusquam se probaturum promitteret; Ecclesiasticos Viros qui *Henrici* partes sequebantur, Anathemate confoderet.

VII. Obiit *Sixtus* V. die 27. Augusti, anno 1590. ætatis 69. Pontificatus VI. per quatuor menses & tres dies inchoato. Ei viventi cum S. P. Q. R. Statuam in Capitolio collocasset, eam Romani Nobiles aliquot severius forte ab ipso tractati, cum plebejorum manu quos tributis gravaverat, impetu facto dejicere conati sunt; & reipsa deturbassent, nisi Proceres a Sacro Collegio missi furentem multitudinem auctoritate sua compescuissent. Ea tamen occasione sancitum est, ne in posterum viventi Pontifici statuas erigere liceret.

VIII. Cardinales lectissimos creavit *Sixtus V.* scilicet *Alexandrum Perettum de Montealto*, Nepotem. *Henricum Caetanum*, Romanum, ex Referendario utriusque Signaturæ Patriarcham Alexandrinum. *Georgium Drascovitium*, Hungarum, eximiæ doctrinæ & eloquentiæ virum, Quinquecclesiensem primum Episcopum, & unum e Synodi Tridentinæ Patribus, deinde Colocensem Archipræsulem. *Joannem Baptistam Castruccium*, Lucensem, ex Vaticanæ Basilicæ Canonico & Supplicum Libellorum Præfecto, Theatinum Archiepiscopum. *Federicum Cornelium*, Bergomensem primo, deinde Patavinum Episcopum, ex Ordine S. Joannis Hierosolymitani assumptum, qui inter Synodi Tridentinæ Patres magna cum laude sederat. *Dominicum Pinellum*, Genuensem, Firmanum Episcopum ac Principem, gravissimis in Curia Muneribus sub Pio IV. Pio V. & Gregorio XIII. cum opinione virtutis & industriæ singulari, perfunctum. *Hippolytum de Rubeis*, Parmensem, Theologum & Jurisconsultum insignem, Ticinensem Episcopum, qui in Concilio Tridentino magnam sibi nominis celebritatem pepererat. *Decium Azzolinum*, Firmanum, cujus integritas, virtus, & industria, ipsi *Sixto* probata fuerat, cum ipsi adhuc Cardinali esset a Secretis, Cerviensem Episcopum. *Hippolytum Aldobrandinum*, Fanensem, Jurisperitissimum, Datarium. *Hieronymum de Ruvere*, Taurinensem Archiepiscopum. *Philippum de Lenoncourt*, Gallum, Catalaunensem primo, tum Autisiodorensem Episcopum, Regiorum Ordinum Commendatorem, postea Remensem Archiepiscopum. *Hieronymum Bernerium* Corrigiensem Ordinis FF. Prædicatorum eximium Theologum, Asculanum Episcopum. *Antonium Mariam Gallum*, Auximanum, Perusinum Episcopum. *Constantium Buccafocum*, Italum, Ordinis FF. Minorum Conventualium Theologum doctissimum. *Hieronymum Matthæjum*, Nobilem Romanum, Cameræ Apostolicæ Clericum Præsidentem, ac Generalem Auditorem. *Benedictum Justinianum*, Patritium Genuensem, utriusque Signaturæ Referendarium: *Ascanium Columnam*, Nobilem Romanum. *Guillelmum Alanum*, Anglum, de Fide Catholica optime meritum, qui extorris a patria, multa Seminaria Anglis ob Religionem exulibus condidit, & doctrinam orthodoxam Scriptis luculentis propugnavit. *Scipionem Gonzagam* Mantuanum, Patriarcham Hierosolymitanum, vitæ integritate, literarum scientia, rerum usu, atque elegantia singulari, non minus quam nobilitate conspicuum, *Antonium Mariam Saulium*, Nobilem Genuensem, Urbis suæ Archiepiscopum Cosentinum. *Petrum Gondinum*, Comitem Juniacensem, Lingonum primo, tum Parisiorum Episcopum. *Stephanum Bonuccium*, Tridentini Concilii olim Theologum, & Ordinis Servorum B. Mariæ Supremum Moderatorem, Alatrensem primo, tum Aretinum Episcopum. *Joannem de Mendoza*, Hispanum, ex nobilissima familia, Toletanum Canonicum, & Talaveræ Archidiaconum. *Hugonem Verdalam de Loubenx*, Ordinis S. Joannis Hierosolymitani Magnum Magistrum. *Federicum Borromæum*, Mediolanensem, *S. Caroli Borromæi* nepotem, virtutumque ipsius sedulum æmulatorem, postea Mediolanensem Archiepiscopum. *Joannem Franciscum Maurocenum*, Venetum, ex Reipublicæ Serenissimæ Senatore, & ad varios Principes Oratore, Brixiensem Episcopum & ad *Henricum* III. Regem Christianissimum, difficillimis temporibus Nuncium. *Augustinum Cusanum*, Mediolanensem Jurisconsultum insignem, Cameræ Apostolicæ Clericum & Auditorem. *Franciscum Mariam*, ex Marchionum Montis S. Mariæ Illustrissima familia, Referendarium Apostolicum. *Marianum Perbenedictum*, Marturanum Episcopum, & Almæ Urbis Præfectum. *Gregorium Petrochinum*, Picenum, Ordinis Eremitarum S. Augustini Priorem Generalem. *Carolum a* *Sixti V. Cardinales.*

Lotharingia, Caroli Lotharingiæ Ducis filium, Metensem Episcopum. *Guidonem Pepulum*, Bononiensem, Cameræ Apostolicæ Thesaurarium.

SCHOLION.

Ad hunc & sequentem Articulum referuntur istæ Indiculi Censorii notæ. Pag. 279. hæc improbat: *Non æque Christiano orbi probata, quæ Sixtus V. in Reges attentavit, &c.* Pag. 285: *Lege* (inquiunt Religiosi Censores) *quæ dicit de Monitorio Sixti V. contra Regem Henricum* III. *qui non agnoscit superiorem.*

Pag. 294. 295. 297. *Vide quæ dicit de exauctoratione Henrici Quarti facta a Gregorio* XIV.

R. De istorum Pontificum Actis adversus jura temporalia Regum iis in locis locutus sum secundum Sacræ Facultatis Parisiensis & Ecclesiæ Gallicanæ Sententiam. Quod dixi Regem Christianissimum *Superiorem in temporalibus non recognoscere*, docuit me Innocentius III. cap. *Per venerabilem* Extra, *Qui filii sint legitimi*. Hæc Monitoria & Diplomata Sixti V. Contra Henricum III. Gregorii XIV. contra Henricum IV. Romano Bullario inseri noluit Apostolica Sedes, cujus ea in re æquitas & prudentia Auctori recentiori documento esse debuerant, ne tam invidiosa instrumenta suo Operi insereret.

Nota.

Alibi adnotavi, quomodo intelligenda sint verba Innocentii III. asserentis Reges superiorem in temporalibus non agnoscere.

Cæterum animadvertendum, omnia ea quæ in hoc sæculo, cujus historiam describit Natalis, Pontifices aggressi sunt, ut reges hæresi infectos in ordinem redigerent, etiam Ecclesiam Gallicanam ac Facultatem Parisiensem probasse, immo iisdem Gallis sollicitantibus acta esse. Audiatur quomodo Peranda anno 1592. 16. Aprilis scripserit ad Patriarcham, & Legatum Cajetanum: *Sorbona hujus sententiæ est, urgetque Pontificem, ut ipse regem Galliæ pronunciet, declaretque, alioquin Gallia conclamata est, expersque remedii; & esse hanc potestatem Pontifici, regem declarandi, rationibus plane evidentibus, multisque exemplis ostendunt. Immo adjungunt, ubi Pontifex regem pronuntiaverit, isque in Gallia denuntiatus fuerit, continuo & a Clero, & a populo receptum iri.*

ARTICULUS XXIII.

DE URBANO VII. GREGORIO XIV. ET INNOCENTIO IX.

Urbanus VII. I. Postquam *Sixto V.* solemni ritu parentatum est, Cardinales Conclave ingressi *Joannem Baptistam Castaneam*, Titulo *Sancti Marcelli* Presbyterum Cardinalem, in Summum Pontificem elegerunt, qui *Urbanus septimus* appellari voluit. Ob Imperii brevitatem coronatus non fuit, improviso morbo correptus; & ad Coronam immortalem vocatus, quinto Kalendas Octobris anno 1590. ætatis 78. Pontificatus die 12. Tantum Christiani animi robur extremo in morbo præ se tulit, ut diem mortis adesse prospiciens, diem illum salutis appellaret, curisque aliis amandatis, in eo sibi diceret cogitationes omnes deligendas; gratiasque Deo ageret, quod tam oppurtuno tempore ab ipso vocaretur, quo de onore Pontificatus non esset redditurus rationem. Omnia bona sua, etiam paterna, ad æstimationem aureorum triginta millium, Sodalitati Beatæ Virginis Annuntiatæ legavit, in dotes calamitosarum Virginum conferenda. In ejus funere elegantem Orationem habuit *Pompejus Ugonius*, quam *Oldoinus* in Additionibus ad *Ciaconium* edidit.

Gregorius XIV. II. Defuncto *Urbano*, in Summum Pontificem electus est *Nicolaus Sfondratus*, Mediolanensis ex Episcopo Cremonensi, quo nomine Tridentino Concilio interfuit, Titulo S. Cæciliæ Presbyter Cardinalis a *Gregorio XIII.* creatus, qui *Gregorii* XIV. nomen sibi sumpsit, castissimæ vitæ laude & Christiana modestia spectatissimus. Urbem annonæ difficultate laborantem profusa beneficentia sublevavit. Constitutionem *Pii* V. de non

alie-

alienandis & infeodandis terris ac locis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ confirmavit. Omnes sponsiones, quæ vulgo *excommissæ* vocabantur, de vita, morte, & futura electione Summi Pontificis, aut Promotionibus Cardinalium, damnavit ac prohibuit. De forma promovendi ad Ecclesias Cathedrales, aliasque Dignitates Consistoriales, secundum præscriptum Tridentini Concilii, Constitutionem edidit, quæ incipit: *Onus Apostolicæ servitutis*. Ecclesiarum immunitatem sanxit. Constitutionem *Sixti* V. contra procurantes abortum moderatus est, & pœnas procurantium excussionem fœtus inanimis ad terminos Juris communis & Tridentini Concilii dispositionem reduxit. Sacrum Societatis Jesu Institutum rursus confirmavit, Constitutione quæ incipit: *Ecclesiæ Catholicæ*: eique permisit ut Novitios reciperet, non servata forma Sixtinæ Constitutionis. Regulam Congregationis Clericorum Regularium ministrantium infirmis approbavit. Patribus Capucinis interdixit ne Laicorum & Clericorum Confessiones audirent, quo facilius vacarent cœlestium rerum contemplationi. Biretum rubrum concessit Cardinalibus ex Ordinibus Regularium assumptis. Ad tollendas lites, jurgiaque sedanda, quæ inter Brundusinos cives & Uritanos quotidie oriebantur, Catholico Rege rogante Ecclesiarum illarum unionem dissolvit, relicto Brundusinis antiquo Archiepiscopatus titulo, & Uritanis novo Episcopo sub Tarentino Metropolita concesso. Catholicæ fidei in Galliis conservandæ zelo, sed non secundum scientiam ac prudentiam, incensus, & Hispanorum suggestione incitatus, Exercitum in Gallias misit in auxilium Fœderatorum, contra *Henricum IV.* Regem, nondum ab hæresi conversum, Duce *Hercule Sfondrato*, nepote, cui *Marsilium Landrianum* Referendarium, Nuncium Apostolicum præmisit, anno 1591. Is Diploma Duplex attulit Kal. Martiis datum. Altero omnibus Ordinis Ecclesiastici viris præcipiebat, ut infra quindecim dies ab obedientia & comitatu *Henrici Borbonii* recederent, sub pœna Anathematis; & si infra alios quindecim dies eum non deseruissent, sub pœna exauctorationis & privationis Dignitatum ac Beneficiorum. Ipse vero *Henricus Borbonius* uti Hæreticus & relapsus, excommunicatus denunciabatur, omnibusque Regnis & ditionibus privatus. Quæ Diplomata cum Nuntius Remis Typis excudi, & ubique publicari curasset, majus incendium in Galliis excitarunt. Qui enim ad Jus divinum, Scripturis & Traditione contentum attendebant, certissimum habebant, Pontificem a Gallici nominis hostibus specie Religionis deceptum, potestatem in Regum temporalia sibi præter jus & fas vendicare; nec Regiis excidere Juribus, etsi Hæreticos, etsi relapsos, etsi Ethnicos; aut iis ab ulla Ecclesiastica Potestate exui posse, quæ suis circumscriptam finibus, ligandi quidem & solvendi auctoritatem a Christo collatam exercere potest, non vero omnia miscere, Regna evertere, aut transferre, Reges in ordinem redigere, subditos fidelitatis & obsequii vinculo solvere; quos Regibus parere, & debitis in Cæsarem officiis fungi, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, Christus & Apostoli jubent. Quo circa Suprema Camera Catalaunensis, quæ pars erat Senatus Parisiensis ibi ad majus commodum Campaniæ constituta, postulante Procuratore Regio Catholico pronuntiavit die 5. Junii, Libellos in forma Bullarum monitoriarum Remis excusos, ut injuriosos, scandalosos, & famosos, ad seditionem & eversionem Status, Coronæ, & Domus Franciæ spectantes, de facto, non de jure datos in Foro lacerandos esse; sub pœna capitis quibuscumque prohibuit, ne illos publicarent, iisve seu directe seu indirecte abuterentur: omnibus Regis subditis, Urbibus, communibus, collegiis, & Capitulis, ne publicationem hujusmodi permitterent: eorumque latores capi jussit, ut in eos ceu contra Fautores hostium Regni publicæque tranquillitatis perturbatores ageretur. Altero Senatusconsulto Catalaunensi 29. Augusti dato sancitum est, Monitoria & Diplomata contra *Henricum tertium* bonæ memoriæ & *Henricum quartum* tunc Regnantem præter jus & fas data & impetrata fuisse ac Jure a Regio cognitore appellatum. Irritas dixit, nulliusque roboris literas, excommunicationes & fulminum jactus contra ipsorum Majestatem attentatos. Diplomata hujusmodi per abusum data, scandalosa, seditiosa, mendaciis calumniisque scatentia, contra Sacra Decreta, Constitutiones Canonicas, Concilia approbata, Jura & Libertates Ecclesiæ Gallicanæ pugnantia. Hujusmodi literæ, Actaque omnia Judiciaria vi illarum facta, in foro comburi jussa. Statutum ut *Landrianus* pro Nuntio se gerens, furtim & absque ve-

Acta Gregorii XIV. in Henricum IV. Francorum Regem.

Supremarum Curiarum senatusconsulta pro Regiorum Jurium defensioem.

nia Regis Gallias ingressus, comprehenderetur, & in Regis carceres conjiceretur: ni comprehendi posset, trinundino vocaretur, præmio decem millium nummum statuto ei qui illum traderet: pœna capitis in ipsius receptatores statuta. Archiepiscopis, Episcopis aliisque Ecclesiasticis Viris crimen læsæ Majestatis intentatum, qui Diplomata ab eo allata promulgarent, aut promulgari paterentur. Qui Cardinales, Prælati, aliive, Romæ consilium dedissent aut consensum in parricidium contra Regem *Henricum tertium* omni jure Beneficiorum quæ in Regno possidebant, excidisse declarati. Prohibitum ne pecuniæ Romam mitterentur, aut pro Sacerdotiorum Diplomatibus, aliisve de causis Romana Curia adiretur, donec Rex aliter sanxisset. Demum Regio Cognitori Instrumentum appellationis de *Sfondrati* Cardinalis *Gregorii decimiquarti* intrusione (ut ajebat) in Sedem Apostolicam, ad futurum Concilium legitime congregandum interpositæ, datum. Idem Senatusconsulto Turonensi in *Landrianum* & *Gregorii decimiquarti* Diplomate, majori etiam acrimonia decretum est, die 5. Augusti. Idem a Senatu Burgundiæ Flaviniacum translato præjudicatum fuerat, die 29. Julii. Idem a Senatu Normanniæ Cadomi sedente, 13. Augusti. Quæ Senatusconsulta edita sunt inter probationes libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, pag. 43. & sequentibus. In quibus certe ut nonnulla sunt in *Gregorium decimum quartum* optimum alioqui Pontificem acerbiora, injuriosa, & falsa, verbi gratia quod unitatis Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ & Romanæ inimicus, in Sedem Apostolicam intrusus, execrandi parricidii in *Henricum tertium* Regem Christianissimum perpetrati reus pronuntiatur; ita fatendum est in *Gregorii* literis ac Diplomatibus multa fuisse amariora, & Regi injuriosa, quem Ecclesiæ persecutorem falso appellabat, cum Religionis Catholicæ conservationi ac libertati Edicto irretractabili consuluisset, seque veram Religionem edoceri magnopere desiderare significaret. Fatendum hæc Diplomata nec juste, nec prudenter data, missa, & publicata fuisse. Læsa justitia est, quoniam Regni Successorem legitimum Pontifex nullam in Regum nostrorum temporalia jurisdictionem habens, Regni possessione dejicere tentaret, subditos ad defectionem & perduellionem excitare, hostibus aditum in Regnum patefacere. In prudentiam vero peccatum est, quia perturbatissimis temporibus ea non erant emittenda Diplomata, quæ ad perturbationem augendam quam sedandam erant aptiora, & Magnanimi Regis animus charitate paternaque benignitate monitis, adhortationibus, in Ecclesiæ gremium invitandus erat; non minis, censuris, pœnis, hostili insultu exasperandus. Sed non tam culpandus optimus cæteroquin Pontifex, cui obreptum est, quam Hispani, & Fœderati sub Religionis nomine Galliæ perduelles, qui fraudulenter obrepsere.

Henrici IV. Moderatio.

III. Insignis moderationis & prudentiæ exemplum Rex Magnus hac occasione præbuit. Edictum namque seu declarationem condidit ac promulgavit Meduntæ, die quarta Julii: quo repetitis, quæ de sua ad Catholicam Religionem conservandam, & ad quærendam, amplexandamque veritatem propensione ac voluntate publicaverat, iisdemque confirmatis, de *Gregorio Decimo quarto* querebatur, quod suis & Gallici Regni hostibus aures commodasset, falso & per calumniam jactantibus suam Majestatem multa in religione novasse, nec de vera Fide ullatenus edoceri velle, & quod Nuncium cum acerbissimis mandatis ad Principes, Antistites, Magistratus a se alienandos legasset. Qui quidem Nuncius injussu suo Regnum ingressus, ad perduellium partes, nulla adventus sui significatione facta transierat. Quæ cum ad suæ Majestatis injuriam non solum pertinerent, sed etiam Regni jura, Libertates Ecclesiæ Gallicanæ, ac securitatem publicam spectarent, nolle se hac in causa quippiam auctoritate propria statuere professus est, sed eam integram Supremis Regni curiis relinquere, quæ secundum Regni leges de illa decernerent. Se insuper Gallicanos Præsules hortari, ut quamprimum Conventum haberent, in quo de Censuris contra Juris formam decretis statuerent quod æquum videretur.

IV. Senatus Parisiensis, fœderatis contra Regem tunc addictus, Catalaunensia & Turonensia Senatusconsulta, ceu hæretica & Schismatica, & ab hominibus potestatem non habentibus lata, igne damnavit: Pontificiis mandatis reverentiam & obedientiam præstari jussit, *Gregorium Decimum Quartum* tamquam legitimum Christi Vicarium & Ecclesiæ Caput honorari.

V.

V. Gallicani vero Præsules, qui a Rege stabant, Meduntæ primo, deinde Carnuti congregati, die 21. Septembris Decretum ediderunt, ad omnes Ordines, Civitates, & Catholicos Regni directum, quo significarunt, se intellexisse *Gregorium XIV.* Romæ sedentem, Status Regni & Ordinis Ecclesiastici in Galliis nescium, & malis artibus hostium ejusdem Regni persuasum ac incitatum, Mandata quædam, Monitoria, Suspensiones, Interdictiones, Excommunicationes misisse non solum contra Præsules, sed etiam in Principes, Nobiles, Populumque Gallicum, qui perduellium patres sequi nollent. Ideo re in consultationem adducta, & accurate examinata ex auctoritate Sacræ Scripturæ, Sanctorum Decretorum, Conciliorum Generalium, canonicarum constitutionum; perpensis Sanctorum Patrum exemplis, Juribusque & Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ; ac quod horum executio mandatorum innumeris eventibus periculosis in religionis perniciem vergentibus implicata esset: se interdictiones hujuscemodi tam ratione formæ quam materiæ irritas, injustas, & suggestione hostium Gallici nominis ac Regni factas declarare; neque iis Clerum populumve Gallicanum obligari ullatenus posse: idque salva reverentia Romano Pontifici debita. Atque ut omnis scrupulus e Catholicorum Regni fidelium animis eximeretur, se quamprimum Oratores ad Summum Pontificem missuros, quo ejus Sanctitatem de Regis, Regni & Ecclesiæ Gallicanæ Jure plenius edocerent, eique in omnibus quantum in se esset satisfacerent. A quo idem responsum sperare liceret, quod olim *Alexander tertius* ad Ravennatem Archiepiscopum scribens his verbis dederat: *Patienter sustinebimus, si non feceris quod prava nobis fuerit insinuatione suggestum*. Interim admonere se Dei nomine vere Catholicos & Gallici nominis studiosos, præsertimque Sacratos Viros, ut ferventissimis votis ac precibus pro Regis conversione Deum exorarent. Tandem Curionibus, eorumque Vicariis mandarunt, ut hujus Declarationis exempla pro foribus Templorum suorum affigi, & publice inter Sacra promulgari curarent. Declarationi subscripsere *Borbonius* & *Lenoncurius* Cardinales, Bituricensis Archiepiscopus, Nannetensis, Carnotensis, Bellovacensis, Malleacensis, Cenomanensis, & Catalaunensis Episcopi, aliique Viri Ecclesiastici, qui conventui interfuerunt. Quod vero Legationem spectat ab illis ad Summum Pontificem decretam, missa illa non est, tum ob intercessionem Senatus, tum ob secutum *Gregorii decimi-quarti* obitum. Hac tempestate multa hinc inde pro Diplomatum *Gregorii* defensione & damnatione scripta in publicum emissa sunt, & pro singulorum studiis æstimata & accepta. Extat apud *Goldastum* Tom. 3. *Monarchiæ* Liber inscriptus: *Pium consilium super Papæ Sfrondrati, dicti Gregorii decimi-quarti monitorialibus, ut vocant, Bullis &c.* A *Tussano Bercheto* Lingonensi e Gallico in Latinum sermonem conversus & *Henrico quarto* dicatus. Extant & *Servini* advocati Regii *Vindiciæ*: quibus in libris, esto nonnulla sint minime probanda, quæ nunc discutere non est hujus instituti, multa tamen approbanda sunt, & a bonis omnibus laudanda, Supremæ scilicet Regum Auctoritatis assertio, ac defensio, conjurationum in Sacras eorum Personas & Majestatem execratio, Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, Juriumque Regiorum contra peregrinas opiniones vindiciæ, Auctoritatis Pontificiæ ad Scripturam Sacram, traditionem, & Canones conformandæ necessitas, &c. Hæc ad Historiam *Gregorii decimi-quarti* & jactorum ab eo fulminum illustrandam observare operæ pretium fuit.

Gallicanorum Præsulum erga Regem fidelitas, prudentiaque & constantia in difficillimo negotio.

VI. Obiit *Gregorius* die 15. Octobris anno 1591. ætatis 57. Pontificatus mense decimo ac die decimo, ex calculo & alvi fluxu, cum accersitis ad se Cardinalibus, apud eos modestissime excusasset, si quid minus convenienter in Pontificatu administrasset, adversa valetudine semper impeditus, eosque adhortatus est, ut absque contentione & mora post suum obitum, optimum dignissimumque Pontificem eligerent. De postremo illo *Gregorii decimi-quarti* Sermone ad Cardinales habito, *Augustinus* Cardinalis Veronensis Opusculum scripsit. In ejus funere peroravit *Vincentius Blasius Garcia*, Valentinus, cujus orationem *Oldoinus* edidit in Additionibus ad *Ciaconium*. Quinque Cardinales creavit, *Paulum Æmilium Sfondratum* Nepotem, eximia pietate & munificentia in pauperes commendatissimum. *Octavium Palavicinum*, Romanum, Alexandrinum Episcopum. *Odoardum Farnesium*, Parmensis Ducis *Alexandri* filium. *Octavium Aquavivam Aragoneum*, Neapolitanum, genere, eruditione, & rerum usu

Gregorii XIV. Cardinales.

usu clarissimum, suæ postea urbis Archiepiscopum. *Flaminium Platum*, Mediolanensem *Sfondratæ* gentis affinem, Romanæ Rotæ Judicem.

Innocentius nonus. VII. Justis *Gregorio XIV.* pro more persolutis, altera Comitiorum die summo Patrum consensu Pontifex electus *Joannes Fachinettus*, Bononiensis, morum integritate, eruditione, civili prudentia spectatissimus, Titulo SS. Quatuor Coronatorum Cardinalis Presbyter a *Gregorio XIII.* creatus, ad preces *F. Mirandæ* Ordinis Prædicatorum, Sacri Palatii Magistri, *Innocentii IX.* nomen accepit. *Pii V.* Constitutionem de non alienandis Ecclesiæ bonis, confirmavit. Nihil habuit antiquius, quam ut laxatis populo Romano nuper impositis vectigalibus, de Barbaris ad fidem convertendis, deque Hæreticorum perfidia tollenda, pie ac sapienter cogitaret; neque cogitaret solum, sed reipsa perficere aggrederetur. Japoniorum Ecclesiam, impii ac nefarii Tyranni immanitate vexatam, sua liberalitate recreavit. Ut Turcarum conversioni, Christianorum solatio, commodisque consuleret, Bizantii Collegium fundare decreverat. Sacerdotia nonnisi probatissimis viris distribui volebat; quoque id esset perpetuum, certa quædam capita & quasi Canones propediem evulgaturus erat, quibus caveretur, ne deinceps nisi pii, prudentes, atque eruditi ad Ecclesiastica Beneficia promoverentur: sed præclara Pontificis optimi consilia mors intercepit die 30. Decembris anno præcipitante 1591. cum duos tantummodo menses in Cathedra S. Petri sedisset. In ejus Funere peroravit *Benedictus Justinianus*, Societatis Jesu vir doctissimus & eloquentissimus. Duos creavit Cardinales, *Philippum Segam*, Bononiensem, amplissimis Sedis Apostolicæ Muneribus triginta amplius annos egregie functum, Placentinum Episcopum; & *Antonium Fachinettum*, Nepotem.

Innocentii Noni præclara consilia.

Innocentii Noni Cardinales.

SCHOLION.

Ad hunc Articulum refertur illa Indiculi Censorii nota, pag. 300. *Vide quid dicit de auctoritate Papæ.*

R. Pontificiæ Auctoritatis usum ad Scripturam sacram, Traditionem, & Canones conformandum scripsi eo loci; quod Sanctissimi quique Pontifices senserunt & professi sunt, ut constat ex Professione Fidei olim ab iis edita, quæ in Libro Diurno Romanorum Pontificum legitur. Romanum tamen Pontificem Canonum Spiritu Dei conditorum, & totius mundi reverentia consecratorum, non solum custodem, vindicem, dispensatorem, sed summum Interpretem agnosco auctoritate Primatus S. Petro a Christo collati, & in ejus Successores transfusi.

Nota.

Summum Pontificem sacris Canonibus præesse ostendi alibi.

ARTICULUS XXIV.

DE CLEMENTE VIII.

I. POST *Innocentii IX.* obitum in Pontificiam Cathedram evectus est *Hippolitus Aldobrandinus*, Florentinus, Titulo *S. Pancratii*, Presbyter Cardinalis, tertio Kalendas Februarii, anno 1592. & *Clemens VIII.* appellari voluit. Patriarchæ & Chorepiscopi Alexandrini Oratores anno 1595. suscepit, qui Fidei Professionem eorum nomine ediderunt, & obedientiam *Clementi* præstiterunt. Patriarchæ literas Fideique Professionem apud *Baronium* legere est in Appendice Tomi 6. Annalium. Ruthenos Catholicam Fidem professos, & obedientiam Sedi Apostolicæ pollicitos, ad Ecclesiæ Romanæ Communionem admisit, de quorum Legatione & receptione legendus idem *Baronius* in fine Tomi 7. Annalium. *Henrico IV.* Franciæ & Navarræ Regi Absolutionem ab Hæresi & Censuris per *Jacobum Davy Perronium* Ebroicensem Episcopum designatum, & *Arnaldum Ossatum*, Procuratores suos humillime postulanti, facta ab iisdem, ejus nomine, Fidei Professione, concessit, 17. Septembris ejusdem anni. Nonnulli Cardinales, factionis præsertim

Ruthenorum ad Fidem & Communionem Ecclesiæ Romanæ reditus.

Henrici IV. Francorum Regis Absolutio.

fertim Hispanicæ, conditiones quasdam proponebant, aut pro tempore impossibiles, aut Regiæ Auctoritati ac Regno noxias & indecoras, vel nova bella parituras, nempe ut Edicta a Rege in gratiam Calvinistarum concessa, omnino revocarentur, nullaque alia Religio præter Catholicam in Regno permitteretur; omnia cum Principibus Hæreticis fœdera dissolveret: Rex assentiretur se omni Regni Jure privatum iri, si in hæresim relaberetur. Absolutio non Romæ a Pontifice, sed in Regno per Legatum tribueretur, in cujus præsentia Rex denuo errores ejuraret, denuo inungeretur, & Regni, quasi antea usurpati, insignia sumeret. Has conditiones cum Regii Procuratores rejecissent, in mitiores alias sexdecim conventum est. Clementiam cum disciplina & Sedis Apostolicæ Auctoritate, in hac Absolutione Summus Pontifex prudentissime temperavit. Absolutionem enim ab Archiepiscopo Bituricensi anno 1593. de aliorum Prælatorum consilio, ad *S. Dionysii*, Regi impertitam fuisse, & esse nullam, ac nullius roboris vel momenti prius declaravit: omnes nihilominus actus Religionis, alioqui Catholicos & approbabiles, in consequentiam illius Absolutionis factos validos, ratos, & firmos pronuntiavit, ac si tunc fuisset ab ipso Romano Pontifice absolutus. Ista constant ex Actis Absolutionis *Henrici IV.* quæ inter Literas *Petronii* Cardinalis edita sunt, pag. 162. Pacem inter Catholicum Regem *Philippum III.* & *Henricum IV.* Regem Christianissimum conciliavit, inito ad Vervinum Tractatu, cui præfuit *Alexander* Cardinalis Florentinus, Legatus Apostolicus, anno 1598. Eodem anno Ferrariam, totamque ejus Ditionem, bello *Petri Aldobrandini* imperio feliciter gesto, atque incruenta prorsus victoria, a Cæsare Mutinensium Duce recepit *Clemens Octavus*. Terror armorum *Henrici Magni* Regis Christianissimi, qui Jus Ecclesiæ Romanæ tuebatur, Ducem ad cedendum Summo Pontifici compulit, quod Censurarum metus non fecerat. Eam Urbem sua præsentia illustravit & recreavit Pontifex, anno 1598. Ibi duo nobilissima conjugia, alterum *Margaritæ Austriacæ* præsentis, cum *Philippo Tertio* Hispanorum Rege absente: alterum *Alberti Archiducis*, præsentis, cum *Isabella Clara Eugenia*, absente, Pontifice Sacris operante, celebrata sunt. Cardinalem *Aldobrandinum* Nepotem, a Latere Legatum anno sexcentesimo in Gallias misit, cum ut pacis Regem Christianissimum inter & Sabaudiæ Ducem sequester esset, tum ut Nuptias ejusdem Regis & *Mariæ Medicææ* benediceret. Anno superiore conjugium a Rege cum *Margarita Valesia* olim contractum, ob præcedens consanguinitatis in tertio gradu, dispensatione sufficienti non sublatum impedimentum, defectumque mutui consensus, dissolverat, causa accurate discussa per Judices in partibus delegatos, Cardinalem *Afoyosa*, *Horatium de Monte*, Arelatensem Archiepiscopum & Episcopum Mutinensem Nuncium Apostolicum. *Henricum* Cardinalem *Cajetanum*, Apostolicæ Sedis Legatum in Poloniam misit, ut *Sigismundum* Regem & Poloniæ Proceres ad fœdus contra Turcas cum Imperatore sanciendum inflammaret. *Joannem Franciscum Aldobrandinum*, Ecclesiasticæ Militiæ summa cum potestate Præfectum, copiasque validissimas ad Turcarum impetum sistendum, ter in Hungariam & Croatiam ære Pontificio misit, aluitque; Cæsari ingens auri pondus in belli subsidium subministravit; Strigonium a Turcarum tyrannide vindicavit.

Pax inter Reges Galliæ & Hispaniæ.

Ferraria a Duce Mutinensi recepta.

Nuptiæ Principum.

II. Alia longe plurima pro Ecclesiæ bono egit decrevitque *Clemens Octavus*. Sacrorum Bibliorum editionem *Sixti V.* auctoritate adornatam perfici & castigatissimam prodire curavit. Beatos *Raymundum* & *Hyacinthum* Ordinis FF. Prædicatorum, virtutibus & miraculis claros, in Sanctorum numerum adscripsit, hunc 15. Kalendas Maii, anno 1594. illum tertio Kalendas Maii, anno 1601. *B. Ambrosium* Senensem ejusdem Ordinis, Martyrologio Romano adscribi jussit, *Agneti e Monte Politiano* Virgini, *Laurentio Justiniano*, *Joanni Gualberto*, Congregationis Vallis Umbrosæ Conditori, *B. Coletæ* Ordinis Sanctæ Claræ, *Stanislao Kostka* Polono, Societatis Jesu, sacros honores decrevit. *S. Stanislai* Episcopi & Martyris, & *S. Romualdi* Abbatis Festa Officio Duplici sanxit celebrari. Qui Græcorum Ritus liciti, qui illiciti sint, explicuit, in gratiam Episcoporum Latinorum, in quorum Diœcesibus Græci vel Albanenses Græco Ritu viventes degebant, anno 1595. Indicem Librorum prohibitorum, a *Pio IV.* promulgatum, cum supplemento; Pontificale Romanum, & Cæremoniale Episcoporum, auctori-

Sacrorum Bibliorum Editio emendatissima.

ctoritate ſua recognita & emendata approbavit & Vaticanis Typis excudi curavit. Pace Gallis reſtituta, ad univerſos Gallicanæ Eccleſiæ Præſules literas dedit quibus ipſos hortatus eſt ut Fidei Catholicæ augmento, divini cultus reſtitutioni, diſciplinæ reſtauratio- in diligenter incumberent. Priſtinum fervorem in Religioſis Ordinibus exſuſcitare, & Regularem obſervantiam Sanctiſſimis Decretis reſtituere ſtuduit, quæ Conſtitutione, *Nullus*, data die 20. Martii, anno 1601. continentur. Eodem ſpectant ipſius Decreta de Novitiorum receptione, inſtitutione, ac profeſſione anno 1602. & 1603. promulgata.

Regularis Diſciplinæ in Religioſis Ordinibus inſtauratio.

Utriuſque ſexus Regularibus largitiones munerum interdixit, Conſtitutione quæ incipit: *Religioſæ* data 13. Kalendas Julii, anno 1594. *Gregorii XIII.* Conſtitutionem FF. Prædicatoribus prohibente, ne favore cujuſcumque perſonæ extra Ordinem conſtitutæ ad honorum gradus aditum ſibi patefaciant, confirmavit, Diplomate quod incipit; *Religioſos Viros*, dato 23. Martii 1592. Monaſterium *Refugii B. Virginis* in tres partes diviſum, ad Virginum, honeſtarumque Viduarum, & Mulierum Pœnitentium receptionem, educationem, probationem inſtituit & erexit. Domum *Puellarum Diſperſarum*, piis curis Cardinalis *Baronii* erectam, & Monaſterium ſub Regula *S. Claræ* ipſi adjunctum, in quo pauperes illæ puellæ ad Religioſam Profeſſionem recipi poſſent, approbavit, & Apoſtolica protectione dignatus eſt. Collegium pro Natione Scotica Romæ fundavit. Supremis Ordinum Mendicantium Moderatoribus permiſit, ut Religioſos Viros ſpectatæ vitæ & eruditionis ad Japonios, Sinas, & alias Indiarum Orientalium Gentes, Religionis Chriſtianæ propagandæ & excolendæ cauſa mitterent, cum neceſſitas poſtularet. Clericorum Regularium Miniſtrantium Infirmis Regulam explicuit. Leges Judæis a *Paulo IV. & Pio V.* impoſitas confirmavit; Talmudicos & Cabalicos Libros prohibuit, pœnis graviſſimis conſtitutis. *Pii V. & Innocentii IX.* Decretis de non alienandis Civitatibus & Locis Sanctæ Romanæ Eccleſiæ novum robur addidit. *Sixti V.* Conſtitutiones de conſervatione pecuniarii præſidii trigeſies centenum millium nummum aureorum in Arce S. Angeli depoſitorum innovavit & confirmavit. Archiconfraternitatem *B. Mariæ de ſuffragio*, ad orandum pro liberatione animarum in Purgatorio detentarum, approbavit. Alias Litanias, præter antiquiſſimas & communes in Breviariis, *Miſſalibus*, Pontificalibus ac Ritualibus contentas, ac Litanias de Beata Virgine in Æde Lauretana decantari ſolitas, edi, vel in Eccleſiis, Oratoriis, Supplicationibus uſurpari prohibuit, abſque licentia & approbatione Congregationis Sacrorum Rituum. Capuccinos Sacerdotes temperata *Gregorii* XIII. Conſtitutione, ad Confeſſiones audiendas admiſit. Annum milleſimum ſexcenteſimum, Jubilæo celebrem, multis admirandæ pietatis documentis, exemplisque conſecravit Religioſiſſimus Pontifex. Viros eruditos fovit, Beneficiis honeſtavit, ad Eminentiſſimam Dignitatem promovit.

Congregatio De Auxiliis.

III. Ferventiſſimarum *De Auxiliis Divinæ Gratiæ* Concertationum inter doctiſſimos Societatis Jeſu & Ordinis FF. Prædicatorum Theologos ſpectator eſſe voluit & auditor, graviſſimas illas controverſias, ſi Superis placuiſſet, finiturus. Quam in partem propenderet, Scripto quodam ſuo veluti præjudicio palam fecit, ac celeberrimæ Congregationis Acta, quæ Romæ in Bibliotheca Angelica Eremitarum S. Auguſtini & Lutetiæ Pariſiorum in Colbertina Bibliotheca MSS. ſervantur, ſatis produnt, ſed alia ſunt hominum, alia Dei conſilia, controverſias nondum definitioni maturas & quæ etiamnum ſalva Fide, utinam & ſalva ſemper charitate ingenia Theologorum exercent, Divina Providentia *Clementis* obitu, qui inter hæc accidit, ſuſpenſas manere voluit. His tandem diſputationibus, & Congregationi eo de argumento habitæ finem impoſuit *Paulus V.* Clementis VIII. Succeſſor, anno 1606. ineunte, ſcholaſticis hiſce controverſiis eodem in ſtatu relictis, in quo ante Congregationem *De Auxiliis* erant.

Opinio de Confeſſione per literas abſenti Sacerdoti facta, & Abſolutione.

Non idem fuit alterius controverſiæ, circa Confeſſionem abſenti Sacerdoti per literas ſeu internuntium factam & Abſolutionem ab eodem abſente obtentam, exitus. Auditis enim Theologorum ſuffragiis, & re cum Dominis Cardinalibus contra Hæreticam Pravitatem Generalibus Inquiſitoribus mature ac diligenter conſiderata, Clemens VIII. die 20. Junii 1602. *Hanc Propoſitionem, ſcilicet, Licere per literas ſeu internuncium Confeſſario abſenti peccata Sacramentaliter confiteri, & ab eodem abſente Abſolutionem obtinere, ad minus uti falſam, temerariam, & ſcandaloſam, damnavit, ac prohibuit.* Præ-

cepit-

cepitque ne deinceps ista propositio publicis privatisve lectionibus, concionibus & congressibus doceatur, neve umquam, tamquam aliquo casu probabilis, defendatur, imprimatur, aut ad praxim quovis modo reducatur. Quod si quis illam docuerit, defenderit, imprimi fecerit, aut de ea etiam disputative tractaverit, (nisi forsan impugnando) vel ad praxim directe seu indirecte deduxerit, præter excommunicationem latæ sententiæ, quam ipso facto incurrat, & a qua non possit, (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam Dignitate fulgente, etiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Majori Pœnitentiario, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice absolvi, aliis etiam pœnis arbitrio infligendis subjaceat. Sic habet Decretum Congregationis Inquisitionis editum Tom. 3. Bullarii Romani pag. 132. & a *Clemente VIII.* approbatum.

ne ab eodem absente data a Clemente VIII. damnatur.

IV. Obiit Maximus Pontifex die tertia Martii anno 1605. ætatis 69. seu 70. Corpus ejus temporario tumulo in Vaticana Basilica conditum, *Paulus V.* in monumentum, quod ipsi grati animi ergo magnificentissime extruxerat, transtulit. Viros meritis excellentes in Sacrum Collegium adlegit *Clemens VIII.* scilicet *Lucium Saxum*, Neapolitanum, Ripætransonis Episcopum, amplissimis in Aula Muneribus sub Julio III. Pio IV. Pio V. Gregorio XIII. Sixto V. Urbano VII. Gregorio XIV. & Innocentio IX. cum laude functum. *Franciscum Toletum*, Hispanum, patria Cordubensem, Societatis Jesu Theologum doctissimum, Concionatorem ferventissimum, probatissimæ pietatis ac prudentiæ virum. *Petrum Aldobrandinum*, in quo cursum virtutum ætatis cursu velociorem fuisse testatur Arnaldus Cardinalis Ossatus. *Cynthium Passerum*, ex Sorore Nepotem, utriusque Signaturæ Referendarium. *Silvium Sabellum*, primo Archiepiscopum Rossanensem, deinde Patriarcham Constantinopolitanum & Avenionensem Prolegatum. *Laurentium Priulum*, Patriarcham Venetum. *Franciscum Mariam Taurusium*, Politianum, pietate, doctrina, & sacra facundia præstantem, Avenionensem Archiepiscopum, ex Congregatione Presbyterorum Oratorii Romani assumptum. *Octavium Bandinum*, Florentinum, multiplici doctrina excultum, Firmanum Archiepiscopum. *Franciscum Cornelium*, Patritium Venetum, Episcopum Tarvisinum. *Annam d' Escars de Giury*, Gallum, in Sacra Facultate Parisiensi Doctorem Theologum, Lexoviensem Episcopum, ex Ordine *S. Benedicti & S. Benigni* Abbatia assumptum, postea Metensem Præsulem. *Joannem Franciscum*, ex Comitibus *Blandratæ & Sancti Georgii*, qui *Pio V.* Pontifice Maximo utriusque Signaturæ Referendarius, cum Cardinali Alexandrino Legato insigniores Christiani nominis regiones peragraverat, sub eodem & *Gregorio XIII.* plurimas Ecclesiasticæ Ditionis urbes, Norciam, Camerinum, Bononiam, Provinciasque, semel Umbriam, bis Flaminiam, bis Picenum, ipsam denique Romam egregie administraverat, & a *Sixto V.* ad Aquensem in Insubribus Episcopatum promotus fuerat, Faventium postea Præsulem. *Camillum Burghesium*, Nobilem Romanum, Apostolicæ Cameræ Auditorem, a *Gregorio XIV.* in Hispanias Legatum. *Cæsarem Baronium*, Soranum, morum sanctimonia & eruditione illustrem, *S. Philippi Nerii* in Oratorio Romano discipulum, ipsi *Clementi VIII.* a Confessionibus, Annalium Ecclesiasticorum Parentem, Protonotarium Apostolicum. *Laurentium Blanchettum*, Nobilem Bononiensem, Romanæ Rotæ Duodecimvirum, Cardinalis Aldobrandini in Germanica Legatione comitem & adjutorem, virum Juris Consultissimum. *Franciscum de Avila*, Hispanum, Toletanum Archidiaconum, ejusdem civitatis Apostolicum Inquisitorem, & Commissarium Generalem *Cruciatæ*, in Sacris Literis egregie eruditum. *Ferdinandum Ninnum de Guevara*, Hispanum, claritate generis, studiis literarum, & civilium rerum usu insignem, Regni Granatensis Præsidentem, postea Hispalensem Archipræsulem & Generalem per Hispaniam Inquisitorem. *Bartholomæum Cæsium*, Nobilem Romanum, Apostolicæ Cameræ Thesaurarium Generalem. *Franciscum Manticam*, Utinensem, Juris utriusque peritissimum Apostolici Palatii Auditorem, qui Romanæ Rotæ Decisiones conscripsit. *Pompejum Arigonium*, Romanum, Causarum Apostolici Palatii Auditorem, postea Beneventanum Archiepiscopum. *Andream Perettum de Montalto*, *Sixti V.* affinem. *Philippum Willelmum*, Ducis Bavariæ filium, Ratisponensem Episcopum electum. *Bonifacium Bevilaquam*, Ferrariensem, ex utriusque Signaturæ Referendario, & Camerini Gubernatore, Constantinopolitanum Patriarcham. *Bernardum de Sandoval & Roias*, Hispa-

Clementis VIII. Cardinales.

Hispanum, Rodriocopolitanum Episcopum, deinde Toletanum Archipræsulem, Summum Castellæ Cancellarium, & Generalem Inquisitorem. *Alfonsum Vicecomitem*, virum scientia Juris Præstantissimum, Cerviensem Episcopum summo Christianæ Reipublicæ bono ad Imperatorem, aliosque Principes Nuncium Apostolicum. *Dominicum Tuscum*, Juris peritissimum, Tiburtinum Episcopum, & Almæ Urbis Gubernatorem. *Arnaldum Ossatum*, Gallum, Cassanaberii Auxitanæ Diœcesis pago natum, *Henrici IV.* Galliæ Regis ad ejus Absolutionem a *Clemente VIII.* postulandam, cum Illustrissimo *Perronio* Procuratorem; Episcopum Rhedonensem, deinde Bajocensem. *Paulum Æmilium Zacchium*, Ligurem, inter sui temporis Jurisperitos vix ulli secundum, Protonotarium ex participantibus, Apostolicæ Cameræ Commissarium, & ad Hispaniarum Regem Nuncium Apostolicum. *Franciscum a Dietrichstain*, Nobilem Bohemum, exquisiti ingenii, & singularis honestatis virum, ipsius *Clementis VIII.* familiaritate dignissimum, postea Marcomannorum in Moravia Antistitem, ac sacri Romani Imperii Principem. *Silvium Antonianum*, Romanum, Pontificii Cubiculi Magistrum, & Secretis Brevibus Præfectum, politioris literaturæ, constantis pietatis, prudentiæ & industriæ in rebus agendis singularis, moderationis eximiæ laude conspicuum. *Robertum Bellarminum*, Politianum, *Marcelli II.* Nepotem, Societatis Jesu Professorem, pietate & doctrina admirabilem, Fidei Catholicæ propugnatorem acerrimum, Hæreticorum Malleum, Capuanum deinde Archiepiscopum. *Bonvisonem Bonvisium*, Patritium Lucensem, utriusque Signaturæ Referendarium, Cameræ Apostolicæ Duodecimvirum, Provinciæ Patrimonii Prolegatum, Exercitus Pontificii in Pannonia Quæstorem Summum, deinde Barensium Archiepiscopum. *Franciscum Descoubleau de Sourdis*, Gallum, Burdegalensem Archiepiscopum. *Alexandrum Estensem*, Cæsaris Mutinensis Ducis fratrem. *Joannem Baptistam Detum*, Patritium Florentinum. *Silvestrum Aldobrandium*, Florentinum, ipsius *Clementis VIII.* Pronepotem. *Seraphinum Olivarium Razalium*, Gallum, patria Lugdunensem, ex Romanæ Rotæ Decano Patriarcham Alexandrinum. *Dominicum Ginnasium*, Bononiensem, Juris peritissimum, pluribus in Curia Muneribus præclare gestis, Archiepiscopum Sipontinum, & in Hispanias Apostolicum Nuncium allegatum. *Antonium Zapatam*, Hispanum, Burgensem Archiepiscopum. *Philippum Spinellum*, ex Ducibus Seminariæ, & Principibus Cariatti Archiepiscopum Colossensem, Episcopum Policastrensem primum, tum Aversanum, Apostolicæ Cameræ Clericum, & Legatum apud Cæsarem, apud Ferrarienses summa cum potestate Prolegatum, aliisque egregia cum laude Muneribus administrandis clarissimum. *Carolum de Comitibus*, Romanum, Anconitanum Episcopum, Nuncium Apostolicum ad Cæsarem, Legatum Avenionensem. *Bernardum Macziciovuscki*, Polonum, *Sigismundi III.* Polonorum Regis, quondam ad *Sixtum V.* Oratorem, Gnesnensem Archiepiscopum. *Carolum Madrutium*, Tridentinum Episcopum & Principem. *Jacobum Davy Perronium*, Gallum, sacræ prodigium eruditionis, Ebroicensem Episcopum, Hæreticorum debellatorem, Scriptis doctissimis in posterorum memoria victurum, Conversionis *Henrici IV.* Francorum Regis ad Catholicam Fidem adjutorem præcipuum, ejusdemque reconciliationis & expiationis apud *Clementem VIII.* sedulum fidelemque Promotorem. *Innocentium Bubalum de Cancellariis*, Nobilem Romanum, Camerinum Episcopum, Sedis Apostolicæ ad *Henricum Magnum*, Regem Christianissimum, Nuncium. *Joannem Delphinum*, Nobilem Venetum, Serenissimæ Reipublicæ apud Sedem Apostolicam Oratorem, Divi Marci Procuratorem, tunc Vicentinum Episcopum. *Jacobum Sannesium*, Camerinum, in utroque Jure peritum, Protonotarium Apostolicum, in gravissimis negotiis expediendis industrium. *Erminium Valentem*, Trivii in Umbria natum, Legum Doctorem *Petro* Cardinali *Aldobrandino Clementis VIII.* Nepoti a Secretis Basilicæ S. Petri Canonicum, postea Faventinum Episcopum. *Hieronymum Agucchium*, Bononiensem, utriusque Signaturæ Referendarium, qui Sedi Apostolicæ triginta fere annos variis in locis operam strenue navaverat. *Hieronymum Pamphilium*, Rotæ Decanum, & Pœnitentiariæ Regentem. *Ferdinandum Tabernam*, Nobilem Mediolanensem, Almæ Urbis Præfectum, deinde Novariensem Episcopum. *Anselmum Marzatum*, Monopolitanum, Ordinis Capucinorum Professorem, Concionatorem Apostolicum. *Joannetinum Doria*, Genuensem, postea Panormi-

normitanum Archiepiscopum. *Carolum Emmanuelem Pium*, primariæ apud Ferrarienses Nobilitatis.

CAPUT II.

DE HÆRESIBUS XV. ET XVI. SÆCULI.

ARTICULUS I.

DE HÆRESI HUSSITARUM.

§. I.

De illius Origine, Auctore, primisque Defensoribus, & variis Factionibus.

CUM acerbi schismatis incendio Romana conflagraret Ecclesia, regnante in Bohemia *VVenceslao*, cui vinum cæteræque voluptates dominabantur magis, quam ipse subditis, anno circiter millesimo quadringentesimo-octavo, Hussitica Hæresis Pragæ erupit ex *Joannis VVickleffi* libris pestilentissimis a *Joanne Hus* Presbytero, & in Academia Pragensi Magistro Artium, deinde Rectore, excitata: cujus prædicationi orta inter Academiæ Magistros æmulatio occasionem dedit, ut *Æneas Sylvus*, *Dubravius*, & *Cochlæus* commemorant. Rexerant Scholam Pragensem usque in ea tempora Teutones: id molestissimum Bohemis fuit, hominibus natura ferocibus atque indomitis. Ex quibus vir quidam genere nobilis, ex domo quam *Putridi Piscis* vocant, Oxonii in Anglia studens, cum *Joannis VVickleffi* librum offendisset, *De Realibus Universalibus* inscriptum, aliosque De Jure civili & Divino, De Ecclesia, De diversis quæstionibus contra Clericum, eorum exemplaria velut pretiosum thesaurum patriæ suæ intulit. Venenata Scripta pleraque damnati Hæresiarchæ eodem pene tempore attulerat *Petrus Payne*, VVickleffista, ex Anglia profugus. Multa descripta sunt exemplaria, & cum Academicis Bohemis, qui Teutonicos odio immani prosequebantur communicata. Hos inter eminebat Magister *Joannes*, obscuro loco natus, ex vila *Hus*, quod *anserem* significat, cognomentum mutuatus. Hic cum esset ingenio peracri, & lingua diserta, multumque Dialecticis oblectaretur, & peregrinas opiniones amaret, avide admodum VVickleffianam doctrinam hausit, novisque dogmatibus Teutonicos Magistros vexare cœpit, qui in Academia prævalebant, ut importune lacessiti discederent, & Scholæ regimen Bohemis relinquerent. *XLV. Wickleffi* Articulos damnaverat Pragensis Academia, primo in Generalibus Universitatis Comitiis, deinde in Comitiis Facultatis Theologicæ, tertio in Congregatione totius Nationis Bohemicæ in Domo ad Nigram-Rosam celebrata. Deliberationi ac Sententiæ tam solemni, cui & ipse subscripserat, contradicere non audebat *M. Joannes Hus*, in privatis tamen congressibus non destitit VVickleffico veneno plurimos inficere, cumque flagraret vehementi in Teutonicos odio & invidia, quos velut aggerem suis oppositum molitionibus removere cogitabat, Bohemis suis persuasit, ut *Wenceslao* suggererent, operæ pretium esse ut Pragensis Academia juxta Parisiensis Institutum moresque regeretur. In quatuor Nationes ab initio divisa erat Pragensis universitas, Bohemicam, Saxonicam, Bavaricam, & Polonicam, quæ honoribus, privilegiis, & emolumentis æquo jure fruebantur. A Rege facile impetratum est, ut Bohemica cæteris anteferretur; ipsaque una tantum juris haberet, quantum reliquæ tres simul junctæ, & sub Nationis Teutonicæ nomine deinceps confundendæ. Vexati Bohemorum violentia Teutonici, una die supra duo millia Pragam reliquere, nec multo post ad tria millia secuti, Lipsiam trium dierum itinere a Praga distantem, adiere, ubi novam Academiam, faventibus Lantgravio Thuringiæ, & Marchione Misnæ, religiosissimis Principibus, erexerunt. Hinc Pragensis Academiæ simul & Religionis apud Bohemos ruina. Scilicet *M. Joannes Hus* virus VVickleffieum, quod animo hauserat palam effundere cœpit. Cum enim esset sermone potens, & mundioris vitæ opinione clarus, concionandi munus obtinuit

in

in celebri Templo, quod sub nomine SS. Apostolorum *Matthæi* & *Matthiæ* Pragæ conditum, *Bethleem* vocabatur. Qui cum se libenter audiri animadverteret, multa ex libris *Joannis VVickleffi* in medium attulit, asserens in eis omnem veritatem contineri, adjiciensque crebro inter prædicandum, se postquam ex hac luce migraret, in ea loca proficisci cupere, ad quæ *VVickleffi* anima pervenisset, quem virum fuisse bonum, sanctum, cœloque dignum non dubitaret. Nec ore tantum, sed & calamo impia illius Hæresiarchæ Dogmata propagavit *Hussus*, aliquot ejus libris in linguam Bohemicam translatis, quos vel magni muneris loco mittebat ad potentiores Laicos. Et quidem non solum ad proceres Bohemiæ, sed etiam ad vicinos ejusdem linguæ peritos Moravos: atque adeo ad Moraviæ Principem Marchionem *Jodocum*, quatuor libros *Trialogi* vernaculo idiomate donatos transmisit. *Hussum* Clerici plerique ære alieno gravati, sceleribus ac seditionibus insignes sequebantur, qui rerum novitate se pœnas evasuros confidebant. His & nonnulli doctrina celebres sunt adjuncti, qui cum in Ecclesia consequi Dignitatem non potuissent, iniquo animo ferebant Sacerdotia majorum censuum his committi, qui quamvis nobilitate præirent, scientia tamen inferiores viderentur. Excæcavit eos invidia, ut qui viderant, non viderent; & qui intellexerant, non intelligerent. Proruperunt in blasphemias, cumque in quosdam vitiosos & indoctos Sacerdotes jure forsan invehi possent, odio & invidia perciti in omnes latrare cœperunt, adeo ut nec Sedi Apostolicæ parcerent. Hos inter doctrina & eloquentia eminebant *Hieronymus Pragensis*, & *Jacobellus Misnensis*, qui ad *S. Michaelis* per id tempus Conciones magno cum populi plausu habebat. Cum illo congressus *Petrus Dresdensis* mirari se ait doctum piumque virum, qui Sacra Eloquia plebibus exponeret, errorem illum non animadvertisse, qui circa Eucharistiæ Communionem in Ecclesiam irrepsisset, in qua sub una tantum specie Corpus Christi populo ministraretur, cum apud Joannem Evangelistam sub duplici specie sumi jubeatur, dicente apud eum Salvatore: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. His affectus *Jacobellus*, cum evolutis SS. Patrum Codicibus, *Dionysii* præsertim & *Cypriani*, Communionem Calicis laudatam invenisset, commovere populum cæpit, ne deinceps Communionem sub utraque specie, sine qua nemo salvari posset, negligeret. Huic *Joannes Hus*, ejusque asseclæ consensere, incredibili gestientes lætitia, quod Articulum invenissent in Evangelio (ut putabant) fundatum, per quem Romanæ Sedi vel ignorantiæ vel nequitiæ labem inurere possent. Hunc errorem Hussitæ Bohemi pertinacissime semper propugnarunt, quamvis cæteros plerosque deseruerint, maxime VVickleffiticos, & propterea *Callixtini* etiam appellati fuere.

Dresda Misniæ oppidum ad Albim situm.

II. Verum in retinendis *Joannis Hus* erroribus, & *VVicbleffi* Articulis ab ipso approbatis, constantiores fuere *Thaboritæ*, sic a loco quodam natura munitissimo appellati, quem ad Lusinitium amnem *Joannes Zischia* Dux Hussitarum occupavit, mœnibus cinxit, extructisque domibus, Civitati *Thabor* nomen indidit, comitesque suos fratres *Thaboritas* appellari voluit, tamquam cum tribus Apostolis Tansfigurationis Christi in Monte testes fuissent, ibique sua dogmata didicissent, quæ Fidei veritates appellabant. Hi post *Hussi* mortem bellum in Catholicos immane gessere, Templa & Monasteria eripientes, evertentes, incendentes. Viros Ecclesiasticos & monachos contrucidantes. Tyrannidem arripuit *Zischa*, mortuo *VVenceslao* Rege, cum *Sigismundus* Imperator Regnum Bohemicum adiisset, quem multis præliis lacessivit, & ad pacem compulit indecoram. *Thaboritis* crudelitate non impares *Orebitæ*, factio altera, adversus quam *Martinus V.* Pontifex Maximus nominatim bellum sacrum decrevit. Neque tamen in plures annos extirpari potuit. Hujus Sectæ homines quoties Sacerdotes nostros intercepere, aut igne cremaverunt, aut nudos rigenti hyeme super glaciem colligatos dimisere: quos parvi momenti existimarunt, dissectis virilibus abire permiserunt. Hi territorium Gresense præsertim, vicinasque gentes Romanæ Ecclesiæ cultum observantes, magnis cladibus affecere. Mortuo *Zischa*, scissi sunt in duas factiones *Thaboritæ*. Alii *Procopium Magnum*, quem *Rasum* quoque vocavere, sibi Ducem præfecerunt. Alii nullum inveniri posse dictitantes *Zischæ* parem, selectis paucis qui communi consilio rem bellicam administrarent, sese *Orphanos* appellavere, quos inter potior ha-

habitus est *Procopius* cognomento Minor. Atque ita *Thaboritæ* in duos Exercitus divisi; alii vetus nomen retinuere, alii, ob mortem Ducis, *Orphanorum* inditum nomen. Qui etsi aliquando inter se dissentirent, ubi tamen extrinsecus vis ingruit, junctis viribus in unis castris se defenderunt. Egrediebatur ille in Silesiam, iste Moraviam populabatur, vicinasque regiones assiduis excursionibus infestabat. Theutones per circuitum habitantes, alios *Philistæos*, alios *Idumæos*, & *Moabitas* vocabant. Bohemiam *Terram Promissionis* esse dicebant. Tertium *Orebitarum* Exercitum duxit *Bredricus*, Presbyter Strasmicensis, natione Moravus, qui spreta Religione Catholica, calcatoque Pontificio Jure, uxorem publice duxit. Horum omnium testes sunt *Æneas Sylvius* in Historia Bohemica, *Joannes Dubravius* Olomucensis Episcopus lib. 23. & *Joannes Cochlæus* lib. 1. Historiæ Hussitarum.

JOAN. DOM. MAN.

Nota.

CUm in Lectione historiæ Patris Alexandri hucusque pervenissem succurrit mihi ut legerem opuscula Ven. Stephani, Prioris Carthusiæ Olomucensis, vulgata in tomo IV. par. II. Anecdot. P. Pez, adversus WiKleffum & Hussum, in quibus cum nonnulla offendissem ad historiam Hussiticam pertinentia, alioquin minus nota, haud ingratum futurum lectoribus meis censui, si eorum excerpta hic darem. Ac principio quidem in opusculo inscripto *Epistola ad Hussitas* p. IV. cap. VI. hæc lego: *Ab anno Domini* 1410. *vel citra pestis ista ex libris WiKleffi in Bohemia & Moravia cœpit a suæ sortis filiis excrescere*. In altero Opusculo inscripto *contra medullam tritici libelli cujusdam a VVikleffo olim vulgati*, affert edictum Sbinkonis Pragensis Archiepiscopi latum omnibus Verbi Dei præconibus, ut in publicis ad populum concionibus die solemni Corporis Christi docerent populum in confectione Eucharistiæ, absoluta forma verborum, *ex tunc in hostia substantiam panis non remanere, sed solum verum Christi corpus. Sic similiter completa forma verborum super calicem substantia vini non remanere, sed sanguinem Christi*. Edictum hoc promulgatum dicitur anno 1406.

In opusculo inscripto *Antihussus* statim occurrit Epistola Joannis Hus, qua se apud auctorem excusat, cur vocatus a curia non paruerit, id enim egisse se causatur, quod non sine suo periculo ante judicem sibi infensum sese sistere potuisset.

Datur in fine *Copia instrumenti* nomine Magistri Joannis Hussynecz a publico Tabellione confecti, quo tria proponit solvenda: *primum dubium quæsitum est istud, utrum in Papam sit credendum. Secundum dubium: utrum possibile est aliquem hominem salvari, qui non confitetur ore mortali Sacerdoti. Tertium dubium: utrum aliquis Sanctorum Doctorum sentit, aut dicit, quod aliqui de Pharaonis populo submersi in mari rubro, & ex Sodomitis subversis sint salvati*. Ad singula aptas responsiones subjungit, allatis in medium Ecclesiasticorum Doctorum testimoniis. Signatur hæc charta anno 1412. die 3. Martii Indict. V. Dubia hæc ideo proposita ab Husso credo ad fallendos simplices, quod & Stephanus prodidit his verbis cap. XV. *Sodomitarum ergo salus per Magistrum Huss, ut clarius elicitur, ideo ab eo affirmatur, ut & ille hæresiarca VVikleffi amplius præ illis prædicetur*. Addit insuper Stephanus cap. XIII. *ex quorum* (nempe dubiorum diffamatione) *relatu plurimorum, vox intonat, si homines idololatræ & tam nequissimi brevissima, & ad ictum pene oculi, ducta pœnitentia gratiam, quam nunquam quæsierunt, invenerunt; & hoc per Magistrum Huss assertive probatur & dicitur; quare nos habentes fundamenta rectæ & catholicæ fidei sub spe veniæ non peccemus liberius, valentes æque cum illis, immo & præ illis, in extremorum nostrorum momentaneis temporibus salutis invenire gratiam?*

Dein cap. XVI. adnotat Sbinkonem Archiepiscopum cum aliis *collateralibus suis monuisse, immo mandasse ex apostolico decreto, ut libros & apostaticas lectiones hæresiarchæ VVikleff suæ diœcesis clerici debeant fugere & declinare; & ecce de contrario actum est, & agitur per Magistrum Huss & suos socios usque modo*. Tum post pauca subdit:

Reverendus Pater Dominus Archiepiscopus olim Sobinko, sancto insistens labori pro illerum malorum, & principaliter pro illius venenati capitis malorum, VVikleff, ex ejusdem sacrilegarum doctrinarum exterminio factus fuit ex inobedientia & rebellione illius *magistri Huss, velut contemptibilis & pene fabula in populo, ita ut plerique insolentes vulgares ac ironicas de eodem viro Dei confingerent, & decanerent cantiones Sbynyeh Knybes Spalis &c. publice per plateas .... cujus cum frequentationem, & irreverentiæ Christi, odiosam multiplicationem lenocinantis cantici didicisset serenissimus & magnificus Princeps Romanorum, & Bohemiæ Rex VVenceslaus regio publicæ vocis statuit decreto, ut nequaquam quis amplius eamdem dementiæ cantilenam, non solum sub facultatum forensium, sed & sub capitalis sententiæ pœna audeat decantare*. Capite etiam eodem V. scribit eumdem VVenceslaum regio edicto vetuisse ne contra Papæ indulgentias quis pro concione & etiam privatim declamaret. Addit cap. VI. Archiepiscopum eumdem, *magno examine* Doctorum prævio, & consensu Pontificis Alexandri V. libros quosdam ejusdem VVikleff hæretici sacrilegos in Praga combussisse. Verumtamen defensores ejusdem hæretici palam dictitasse: *Combussit Archiepiscopus quosdam libros famosissimos Magistri VVikleff, nec tamen omnes: Habemus enim adhuc plurimos, & undique etiam requirimus alios ad rescribendum habituros*. In cap. V. historialem hanc narrat: *In Ecclesia Fratrum Carmelitarum, quæ vocatur in arena, Pragensis civitatis, sedente aliquo fratre cum reliquis & quibusdam monstrantiis, & ad fabricam Ecclesiæ mendidicante, accessit quidam tuæ sortis* (nempe Hussi) *discipulus, & cum sedenti diceret: quid hic agis Frater? quo respondente, cum reliquis expecto beneficium elemosinarum. At ille per superbiam: mentiris, inquit, esse sacrorum reliquias, ossa mortuorum cadaverum hic retines, & christianos decipis cupide mendicando. Quo dicto, tamquam equus insolens pede repedans evertit mensam a terra cum reliquiis.*

Quod viro per Fratres eosdem compræhenso, & de tanta nequitia tento, & ad verba posito, venerunt tuæ sortis armati plurimi, & excusso Fratrum illorum habitaculo maxima fit strages & confusio, & scandalum manifestissimum est factum; ut etiam Prior Fratrum illorum cum suis pluribus comprehensi, non solum verbis turpibus; sed etiam verberibus inhonestissime tractarentur.

Quid Sbinkoni Pragensi Archiepiscopo acciderit eodem cap. VI. narrat his verbis: *Qui Reverendus Pater, etsi ætate satis juvenis, morum tamen honestate canus & gravis, desuper admonitus pro temporis congruentia furori cedens persequentium affectus, non confectus tædio, nequaquam autem convictus in accusatis pro parte VVikleff criminationibus, dimissa sui Episcopatus Pontificali cathedra exivit de terra, & diœcesi propria Bohemiæ, & peregrinus effectus, peragrata terra Moraviæ, ut venisset in Hungariam, visitaturus serenissimum Principem ejusdem terræ, & Hungariæ Regni Sigismundum antequam ad ejus pervenisset conspectum obiit.*

De Husso vero quis fuerit homo, qualem de se hominibus opinionem præbuerit hæc habet in dialogo, quem inscripsit, *Volatilis* cap. X. *Ubi ergo allegas austeritatem vitæ tuæ in jejuniis, vigiliis, victu parco, & sobrio amictu placere te dicis Deo & hominibus; utinam addidisses in charitate non ficta ..... propterea dicis te placere Deo & hominibus; sed non Episcopis & Sacerdotibus, sed nec Papæ, quorum peccata arguis. Ex quorum fastu etsi juste & legitime citatus Romam tamen rebellis ad expurgandum te, & ad declarandam tuam innocentiam, quam te habere prætendis, horrende factus contumax parere noluisti*. Et cap. XVII. *Vide ergo quantam & quam magnam excitasti superbiam pro modica tibi per Summum Pontificem imposita disciplina, ut scilicet a prædicatione in capella Bethleem præter alias capellas per Civitatem Pragensem pro tempore conquiescere ex causis scholæ & scholarum VVikleffistarum, quæ ibidem agebantur, nec forte, & nunc conquiescunt; sed tu contempto Summi Pontificis mandato audire noluisti.*

Qui fuerint subinde Hussitarum mores & ritus ita ab eodem describuntur in Epistola ad Hussitas cap. IV. *Factum est in Praga anno præterito 1416, ut quidam Hussita peracta prædicatione de Ambone descenderet, & illico sine omni intervallo ascendit quædam mulier eumdem Ambonem ferens in manu librum, & aperto libro declamatorie*

ad

ad populum prædicabat in Ecclesia, cui tanto major dabatur audientia, quanto in hoc antea minus solitum in Ecclesia agebatur. At ille qui prior docuit, ut mulieris efficeretur discipulus mulieri locum dedit. Tum ejusdem libri ab eadem muliere scripti fragmentum affert, quod eo tendit ut *Magistri Hussi doctrina teneatur, & contemnatur Ecclesia catholica.* Et ibidem cap. VIII. *Novas vobis Sanctæ Romanæ & universali Ecclesiæ contrarias confingitis adulterinas populi regulas non solum de perceptione venerabilis Sacramenti sub utraque specie; & sic per laicos & laicas etiam conjugatos & vestras begutas cogitis quotidie suscipere; & adhuc nova & inaudita ribaldia missas in Bohemico sermone cantatis & legitis juvantibus vos concantare begutis & rebeccis mulieribus.*

Plura alia ejusdem saporis in iis opusculis sparsim leguntur; sed hæc sufficiant ad specimen. Cæterum hæc Stephanus scribebat nonnulla ante obitum Hus, alia vero eo quidem interfecto, sed Concilio Constantiensi nondum peracto. Postremum opusculum signatur anno 1417. mense Octobris.

§. II.

De Erroribus Joannis Hus & Hussitarum.

I. TRiginta præcipuos errores *Hussus* propugnavit, docuit, prædicavit, ut constat ex ipsius Scriptis, & ex Concilio Constantiensi, Sessione 15. ubi his verbis referuntur.

1. *Unica est Sancta universalis Ecclesia, quæ est Prædestinatorum universitas . . . Universalis Sancta Ecclesia, tantum est una, sicut tantum est numerus unus omnium Prædestinatorum.* Utramque propositionem expresse habet in Tractatu *de Ecclesia*, edito an. 1413. Cap. 1. & 2. Præscitos tamen in Ecclesia esse fatetur, quamvis de Ecclesia tamquam partes esse neget, sicut phlegmata sunt in humano corpore, non de corpore.

2. *Paulus numquam fuit membrum diaboli, licet fecerit actus quosdam actibus Ecclesiæ malignantium consimiles.* „ Habetur in eodem libro cap. 3. Præmittit tamen quod du-
„ plex est gratia; scilicet prædestinationis vitæ æternæ, a quo præordinatus non potest
„ finaliter excidere. Alia gratia est secundum præsentem justitiam, quæ nunc adest, &
„ alio tempore abest, quia nunc accidit, & nunc excidit. Et prima gratia facit filios
„ Ecclesiæ Sanctæ universalis, & facit hominem quodammodo in infinitum perfectio-
„ rem quam secunda: quia infinitum bonum confert ad perpetuo fruendum, & non sic
„ secunda. Et prima facit filios hæreditatis æternæ, sed secunda facit Deo acceptos
„ Officiales temporales. Unde videtur esse probabile, quod sicut *Paulus* fuit simul
„ blasphemus secundum præsentem injustitiam, & de sancta Matre Ecclesia, & cum hoc
„ fidelis atque in gratia ferendum prædestinationem vitæ æternæ: sic *Iscarioth* fuit si-
„ mul in gratia secundum præsentem justitiam, & numquam de Sancta Matre Eccle-
„ sia secundum prædestinationem vitæ æternæ, cum defuit sibi illa Prædestinatio.

3. *Præsciti non sunt partes Ecclesiæ, cum nulla pars ejus ab ea finaliter excidat, eo quod prædestinationis charitas, quæ ipsam ligat, non excidit.* Legitur loco mox laudato.

4. *Duæ naturæ divinitas & humanitas, sunt unus Christus.* Legitur conceptis terminis in eodem libro, cap. 4.

5. *Præscitus etsi aliquando sit in gratia secundum præsentem justitiam, tamen nunquam est pars Sanctæ Ecclesiæ, & prædestinatus semper manet membrum Ecclesiæ, licet aliquando excidat a gratia adventitia, sed non a gratia prædestinationis.* Legitur cap. 5. ejusdem libri in responsione ad quintam confirmationem.

6. *Sumendo Ecclesiam pro convocatione Prædestinatorum, sive sint in gratia, sive non, secundum præsentem justitiam, isto modo Ecclesia est Articulus fidei.* (Cap. 7. ejusdem libri.)

7. *Petrus non fuit, nec est Caput Ecclesiæ Sanctæ Catholicæ.* „ (Cap. 9. ejusdem
„ libri) Quod eo sensu se negare significat, quo solus Christus est Caput Ecclesiæ Præ-
„ destinatorum, sicut ipse solus est persona in illa Ecclesia dignissima, conferens ei & mem-
„ bris ejus motum & sensum in vitam gratiæ. Fatetur nihilominus *Petrum* fuisse Capi-

„ taneum Apostolorum, fundamentum Ecclesiarum, primum inter & Apostolos, secun-
„ dum aliquam prærogativam & fuisse Caput totius Ecclesiæ, quam regebat doctrina &
„ exemplo. Addit *Petrum* non ausurum se asserere Caput Sanctæ Ecclesiæ Catholicæ,
„ eo quod nec totam rexit, nec totam dignitate præcessit, nec Sponsus ipsius Ecclesiæ
„ Catholicæ fuit. Christum autem constituisse *Petrum* post se Capitaneum & Pastorem,
„ ob præeminentiam virtutum ad regendam Ecclesiam. Aliter enim Sapientia Patris
„ improvide eum constituisset Ecclesiæ suæ Episcopum. Tres autem commendat virtu-
„ tes in quibus *Petrus* præcelluit, fidem, humilitatem, charitatem.

8. *Sacerdotes quomodolibet criminose viventes Sacerdotii pollunt potestatem, & sicut filii infideles sentiunt infideliter de septem Sacramentis Ecclesiæ, de Clavibus, Officiis, Censuris, moribus, cæremoniis & sacris rebus Ecclesiæ, veneratione Reliquiarum, Indulgentiis, & Ordinibus.* (Cap. 2. ejusdem Libri.)

9. *Papalis dignitas a Cæsare inolevit, & Papæ præfectio & institutio a Cæsaris potentia emanavit* (cap. 13. ejusdem Libri.) Ibidem sex istas propositiones velut *indoctorum nugas* sugillat. Primam: *Papa est Caput Sanctæ Romanæ Ecclesiæ*. Secundam: *Collegium Cardinalium est corpus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ*. Tertiam: *Papa est manifestus & verus Successor Principis Apostolorum Petri*. Quartam: *Cardinales sunt manifesti & veri Successores Collegii aliorum Apostolorum Christi*. Quintam: *Pro regimine Ecclesiæ per universum mundum oportet semper manere hujusmodi manifestos veros Successores in tali Officio Principis Apostolorum Petri, & aliorum Apostolorum Christi*. Sextam: *Non possunt inveniri vel dari super terram alii tales Successores, quam Papæ existens Caput, & Collegium Cardinalium existens corpus Ecclesiæ Romanæ*. „ Quas propositiones hoc ratioci-
„ nio refellere sibi videtur. Omnis veritas in Religione Christi sequenda, & solum ip-
„ sa, vel est veritas a sensu corporeo cognita, vel ab intelligentia infallibili inventa,
„ vel per revelationem cognita, vel in divina posita Scriptura. Sed nullus sex puncto-
„ rum est veritas a sensu corporeo cognita, vel intelligentia infallibili inventa, vel
„ per revelationem cognita vel, in divina posita Scriptura. Igitur nullus sex punctorum
„ est veritas in Christi Religione sequenda.

10. *Nullus sine revelatione assereret rationabiliter de se vel alio quod esset caput particularis Sanctæ Ecclesiæ: nec Romanus Pontifex est caput Romanæ Ecclesiæ.* (Ibidem.)

11. *Non oportet credere, quod iste, quicumque est particularis Romanus Pontifex, sit Caput cujuscumque particularis Ecclesiæ Sanctæ, nisi Deus eum prædestinaverit.* (Ibidem.)

12. *Nemo gerit vicem Christi, vel Petri, nisi sequatur eum in moribus, cum nulla alia sequela sit pertinentior, nec aliter a Deo recipiat procuratoriam potestatem: quia ad illud Officium Vicarii requiritur & morum conformitas & instituentis auctoritas.* (Cap. 14. ejusdem Libri.)

13. *Papa non est manifestus & verus Successor Principis Apostolorum Petri, si vivit moribus contrariis Petro, & si quærit avaritiam, tunc est Vicarius Judæ Ischariotis. Et pari evidentia Cardinales non sunt manifesti & veri Successores Collegii aliorum Apostolorum Christi, nisi vixerint more Apostolorum, servantes Concilia & Mandata Domini Jesu Christi.* (Ibidem.)

14. *Doctores ponentes quod aliquis per Censuram Ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, Judicio sæculari est tradendus, pro certo sequuntur in hoc Pontifices, Scribas & Pharisæos, qui Christum nolentem eis obedire in omnibus, dicentes,* Nobis non licet interficere quemquam, *ipsum sæculari Judici tradiderunt, eo quod tales sunt homicidæ graviores, quam Pilatus.* (Cap. 16. ejusdem Libri.)

15. *Obedientia Ecclesiastica, est obedientia secundum adinventionem Sacerdotum Ecclesiæ præter expressam auctoritatem Scripturæ,* (Cap. 17. ejusdem Libri.)

16. *Divisio immediate humanorum operum est, quod sint vel virtuosa, vel vitiosa: quia si homo est virtuosus & agat quidquam, tunc agit virtuose, quia sicut vitium quod crimen dicitur, sive peccatum mortale inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi.* (Cap. 19. ejusdem Libri.)

17. *Sacerdos Christi vivens secundum Legem ejus, & habens notitiam Scripturæ, & effectum ad ædificandum populum, debet prædicare non obstante prætensa Excommunica-*

ne . . . Quod si Papa vel aliquis Prælatus mandat Sacerdoti sic disposito non prædicare, non debet obedire subditus. (In finem ejusdem capitis).

18. *Quilibet Prædicantis officium de mandato accipit, qui ad Sacerdotium accedit, & illud mandatum debet exequi prætensa Excommunicatione non obstante* (ibidem.) Duas istas postremas propositiones pariter propugnat in *Determinatione de Prædicatione & Auditione verbi Dei*, facta anno 1413. seu in *Defensione quorumdam Articulorum Joannis Wicklef.*

19. *Per Censuras Ecclesiasticas Excommunicationis, Suspensionis & Interdicti, ad sui exaltationem Clerus Populum Laicalem sibi suppeditat, avaritiam multiplicat, malitiam protegit & viam præparat Antichristo. Signum autem evidens est, quod ab Antichristo tales procedant Censuræ quas vocant in Processibus suis fulminationes, quibus Clerus principalissime procedit contra illos, qui denudant nequitiam Antichristi, quam Clerus maxime pro se usurpavit* (in Tractatu *De Ecclesia, cap. 23.*)

20. *Si Papa est malus, & præsertim si est præscitus, tunc ut Judas Apostolus est diabolus, fur, & filius perditionis; & non est Caput sanctæ militantis Ecclesiæ, cum nec sit membrum ejus.* Habetur in Responsione *Joannis Hus* ad Scripta Magistri *Stephani Paletz*, Decani Theologicæ Facultatis Pragensis p. 258. hoc excepto quod sic enunciatur propositio: *Quomodo est Caput sanctæ militantis Ecclesiæ?* &c. sed idem est sensus propositionis prout a Concilio refertur & ab *Husso* asseritur.

21. *Gratia prædestinationis est vinculum, quo corpus Ecclesiæ & quodlibet ejus membrum jungitur Christo capiti insolubiliter.* (Idem pag. 257.)

22. *Papa vel Prælatus malus & præscitus, est æquivoce Pastor, & vere fur & latro.* (Ibidem pag. 258.)

23. *Papa non debet dici Sanctissimus, etiam secundum Officium, quia alias Rex etiam dici deberet Sanctissimus secundum Officium; & tortores & præcones dicerentur sancti; immo etiam diabolus deberet dici sanctus, cum sit Officiarius Dei.* (Ibidem, fol. 58. verso) Romanum Pontificem *Antichristum* appellavit, Libro *De Antichristo & membrorum ejus Anatomia*, quem edidit ac Luthero dicavit *Otho Brunfelsius*, anno 1524. & in Sermonibus *De Antichristo*.

24. *Si Papa vivat Christo contrarie, etiamsi ascenderet per ritam & legitimam electionem secundum Constitutionem humanam vulgatam, tamen aliunde ascenderet quam per Christum, dato etiam quod intraret per electionem a Deo principaliter factam. Nam Judas Ischarioth rite & legitime est electus a Deo Jesu Christo ad Apostolatum, & tamen ascendit aliunde in ovile ovium.* (Ibidem pag. 259.)

25. *Condemnatio XLV. Articulorum Joannis Wicklef per Doctores facta est irrationabilis, & iniqua, & male facta, & ficta est causa per eos allegata, videlicet ex eo quod nullus eorum sit Catholicus, sed quilibet eorum aut est Hæreticus, aut erroneus, aut scandalosus.* (Ibidem, pag. 260. & in Actu pro Defensione Libri Joannis VVicklef *De Trinitate Sancta*, publice celebrato anno 1410. Dominico die post Festum S. Jacobi: in *Replica contra Joannem Stokes Wickleffi calumniatorem*, anno 1411. & in Defensione quorumdam Articulorum *Joannis Wickleff*, anno 1412.) Ægre fert nihilominus quod *Stephanus Paletz* ipsum & Symmistas *Wickleffistas* appellasset: *Ego enim* (inquit) *fateor quod sententias veras, quas M. Joannes Wicklef Sacræ Theologiæ Professor posuit, teneo non quia ipse dicit, sed quia dicens Scriptura vel ratio infallibilis dicit. Si autem aliquem errorem posuerit, nec quemcumque alium intendo in errore quantumlibet modice imitari.* Sic loquitur in Responsione ad Scripta *M. Stephani Paletz*, pag. 264.

26. *Non eo ipso quo Electores, vel major pars eorum consenserit viva voce secundum ritus hominum in personam aliquam; eo ipso illa persona est legitime electa, vel in eo ipso est verus & manifestus Vicarius vel Successor Petri Apostoli, vel alterius Apostoli in Officio Ecclesiastico. Unde sive Electores, bene vel male elegerint, operibus Electi debemus credere. Nam eo ipso quo quis copiosius operatur meritorie ad profectum Ecclesiæ, habet a Deo ad hoc copiosius potestatem.* Habetur in Responsione *Joannis Hus* ad Scripta Magistri *Stanislai de Znonyma*, Doctoris in Theologica Facultate Pragensi, ipsius quondam Magistri, cap. 2. p. 271. in fine.

27. *Non est scintilla apparentiæ, quod oporteat esse unum Caput in spiritualibus regens*

gens Ecclesiam, quod semper cum ipsa Militante Ecclesia conversetur & conservetur (Cap. 5. ejusdem Libri pag. 277.)

28. *Christus sine talibus capitibus monstruosis, per suos veraces Discipulos sparsos per orbem terrarum, melius suam Ecclesiam regularet.* (Ibidem fol. 277. verso.)

29. *Apostoli & fideles Sacerdotes Domini strenue in necessariis ad salutem regularunt Ecclesiam, antequam Papæ Officium foret introductum: sic facerent deficiente, per summe possibile, Papa, usque ad diem Judicii.* (Cap. 8. ejusdem Libri, fol. 283. verso.)

30. *Nullus est Dominus Civilis, nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali* (Initio Libri contra *Stephanum Paletz*, fol. 256. & in Tractatu *De Decimis*, fol. 128. & sequentibus.) Hos omnes Articulos ut legitimos fœtus agnovit & propugnavit *Joannes Hus* in Quæstione contra ipsum habita Constantiæ, ut probant ejus Acta ab aliquo Bohemo ipsius Discipulo, qui se omnibus interfuisse ait, scripta.

II. Hos præterea *Wickleffi* Articulos expresse propugnavit. 1. *Illi qui dimittunt prædicare, sive verbum Dei audire, propter Excommunicationem hominum, sunt excommunicati, & in die Judicii traditores Christi habebuntur.* Hunc tuetur in Defensione quorumdam Articulorum *Joannis VVicklef*, seu in Determinatione de Prædicatione & Auditione verbi Dei facta anno 1412. 2. *Licet alicui Diacono vel Presbytero prædicare verbum Dei absque auctoritate Sedis Apostolicæ, sive Episcopi Catholici.* (Ibidem) 3. *Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab Ecclesiasticis habitualiter delinquentibus.* Hunc propugnavit in secundo Actu eodem anno habito, seu in Tractatu *De ablatione bonorum temporalium a Clericis*. 4. *Decimæ sunt puræ eleemosynæ.* Hunc defendit in tertio Actu anno eodem, post Festum *S. Viti* seu in Tractatu *de Decimis*. 5. *Si Episcopus vel Sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non conficit, non consecrat, nec baptizat . . .* (Ibidem, fol. 154. verso) At fatendum, quod res est, hunc Articulum in sensum Catholicum a *Joanne Hus* flecti, scilicet quod Episcopus vel Sacerdos in peccato mortali existens hæc non facit *digne*. Quo sensu etiam explicat in Libro *De Corpore & Sanguine Christi*. Ad hæc, Christum potestatem, qua ejecit e Templo vendentes & ementes, laicæ potestati ad corrigendum Clerum tribuisse docuit *Joannes Hus*, in *Replica contra occultum Adversarium*, anno 1411. in die *S. Scolasticæ* edita. 7. Item, *Libros Hæreticorum legendos, non comburendos*. Hanc propositionem propugnavit singulari Libro, *De Libris Hæreticorum legendis*.

III. Contra Indulgentias concionatus est, scripsitque, cum *Joannes* XXIII. contra *Ladislaum* Apuliæ Regem Ecclesiasticæ Ditionis urbes, oppida, castra, territoria infestantem, bellum decrevisset, Plenaria Indulgentia proposita his, qui ad tuendam Ecclesiam arma induerent, anno 1412. Extat inter *Joannis Hus* Opera Disputatio hoc anno habita *adversus Indulgentias Papales*. Quo in Opere has Propositiones statuit ac propugnat 1. „ Sacerdotes Christi habent potestatem vere pœnitentes absolvere a „ pœna & a culpa. 2. Non tamen debent absolvere sub hac forma, nec absolvendi „ debent illud expetere, nisi hoc specialiter fuerit revelatum. 3. Nemo est capax Indulgentiæ, nisi fuerit, & de quanto fuerit dignus vel dispositus per gratiam apud „ Deum. 4. Omnis recipiens tales Indulgentias, de tanto eas recipit, de quanto fuerit habilior quoad Deum. 5. Nullius Papæ vel Episcopi prodest Indulgentia homini, nisi de quanto prius se disposuerit apud Deum. 6. Episcopi Indulgentia de „ tanto recipienti proderit, de quanto Episcopus eum in Fide Christi instruxerit, & „ in devotionem & in amorem Dei accenderit, vel quandocumque habilem ad Indulgentiam Dei fecerit. 7. Sacerdotes Christi non habent potestatem donandi Indulgentias, secundum quantitatem temporis, nisi eis specialiter fuerit revelatum. 8. Prælati Ecclesiæ debent in ista veritate Catholica subjectos instruere, ne Laici infideliter occupati circa minus utilia attendant. 9. Licet sæculari brachio pugnare, & „ sibi subsidia ad bellandum præstare, habitis conditionibus XVI. charitatis. 10. Non „ licet Romano Pontifici, nec expedit sibi, vel cuicumque Episcopo vel Clerico pro „ dominatione sæculari, vel mundi divitiis pugnare. 11. Quamvis non litigare pro ter-

„ renis

„ tenis sit inferioribus Christianis consilium, Sacerdotibus tamen pro loco & tempore „ transit in præceptum. 12. Non potest homo salvari [qui peccaverit, sine pœnitentia „ competenti. 13. Non est pertinens Papæ, subducta revelatione, cuilibet corde con- „ trito, & ore confesso, dare & concedere plenissimam remissionem omnium peccami- „ num a pœna & a culpa. 14. Papa multis talibus concedit Indulgentias; qui ex sibi du- „ bio sunt præsciti, & Deus nulli tali concedit tales Indulgentias, ergo Papa in talibus „ extollitur supra Christum. 15. Papa in concessione Indulgentiæ usurpat quod Deo „ proprium est, scilicet donare vel remittere injuriam ipsi factam. 16. Positis Indulgen- „ tiis Papalibus a pœna & a culpa, videtur quod potest Papa Purgatorium destruere. „ 17. Temerarie Sacerdotes præconizant, sine revelatione affirmantes Crucis erectionem „ esse licitam. 18. Non invenitur in Scriptura, quod aliquis Sanctorum diceret alicui: „ Ego tibi peccata dimisi, ego te absolvi. Nec etiam inveniuntur Sancti qui donassent „ Indulgentias sub annorum vel dierum numero, vel a pœna vel a culpa: unde quæ- „ sivi & usque hodie requiro, quis Sanctorum donavit Indulgentias, & non invenio. „ Contra Indulgentias etiam debacchatur Sermone XXII.

Cum Bohemiæ Rex *Wenceslaus*, Pontificiarum Indulgentiarum promulgationem Edicto sanxisset, tres Hussitæ, sordidæ artis homines, Sacerdoti Indulgentias promulganti publice obstrepere ausi sunt, & Papam Antichristum vocare, qui contra Christianos Crucem decerneret. Eos e vestigio Senatus in carcerem rapi jussit. Populus vero arreptis armis dimitti omnes petiit. Sed pacatus Oratione Senatus, tamquam vita captivorum in tuto esset, suam quisque domum rediere. De illis clam supplicium sumptum. At cum sanguis extra Prætorii januam defluens indicium necis fecisset, iterum occurrens populus interemptorum corpora rapuit, & aureo circumvoluta panno per omnes Urbis Ecclesias detulit, clamantibus ejusdem Sectæ Sacerdotibus: *Isti sunt Sancti, qui pro Testamento Dei corpora sua tradiderunt*. Exin cadavera in Sacrario apud *Bethleem* reposita, quasi Martyrum Reliquiæ aromatibus condita. Ita referunt *Æneas Sylvius* Historiæ Bohemicæ Cap. 26. *Dubravius* Lib. 23. *Cochlæus* Lib. 1. *Historiæ Hussitarum*. Suos illos diabolique Martyres *Joannes Hus* celebrat Libro *De Ecclesia*, Cap. 21.

IV. Hussitarum errores aliter refert *Æneas Sylvius*, Historiæ Bohemicæ Cap. 35. Hujus, inquit, pestiferæ ac jampridem damnatæ factionis dogmata sunt: „ 1. Romanum „ Præsulem reliquis Episcopis parem esse. 2. Inter Sacerdotes nullum discrimen: Pres- „ byterum non dignitatem, sed vitæ meritum efficere potiorem. 3. Animas e corpo- „ ribus excedentes, aut in æternas e vestigio pœnas mergi, aut perpetua consequi gau- „ dia: Purgatorium ignem nullum invenire: vanum esse orare pro mortuis, & avaritiæ „ Sacerdotalis inventum. „ At *Joannes Hus* Libro *De Ecclesia* cap. 2. & in *Fidei suæ Elucidatione*, Purgatorium profitetur. „ 4. Dei & Sanctorum Imagines delendas. „ „ Id non docuit *Joannes Hus*, sed tantum non esse adorandas latria, Lib. contra Imaginum Adorationem. „ 5. Aquarum palmarumque benedictiones irridendas. 6. Mendican- „ tium Religiones malos dæmones invenisse: „ In Religiosos Ordines totis viribus debacchatur *Joannes Hus*, Lib. De Sacerdotum & Monachorum abominatione. „ 7. Sa- „ cerdotes pauperes esse debere, sola contentos eleemosyna: *seu* Non licere Clero tem- „ pore Legis Gratiæ super bonis temporalibus sæculariter dominari. 8. Liberam cuique „ prædicationem verbi Dei patere. „ Hunc & sequentem Articulum Hussitæ Bohemi Concilii Basileensis tempore acerrime propugnabant, sicut & præcedentem de Cleri paupertate, ut Acta Synodi probant. „ 9. Nullum Capitale peccatum, quantumvis ma- „ joris mali vitandi gratia tolendarum. 10. Qui mortalis culpæ reus sit, eum neque „ sæculari, neque Ecclesiastica Dignitate potiri, neque parendum ei. 11. Confirmatio- „ nem, quam Chrismate Pontifices inducunt, & Extremam-Unctionem, inter Sacra- „ menta minime contineri. „ At *Joannes Hus* in explicatione Epistolæ *S. Jacobi*, ad hunc locum capitis 5. Infirmatur quis in vobis, &c. Sacramentum Extremæ-Unctionis agnoscit. „ 12. Auricularem confessionem nugacem esse: sufficere sua quemque Deo in- „ cubuli suo confiteri peccata. „ Attamen & in Commentario Epistolæ S. Jacobi, eo quem mox indicavimus loco, & in Libello *De Pœnitentia*, Confessionem Sacerdoti factam partem esse Pœnitentiæ perfectæ docet, eamque *plenam & integram* esse debe-

re. „ 13. Baptifma fluvialis undæ, nulla interjecta facri olei mixtura recipiendum. 14.
„ Cœmeteriorum inanem ufum, quæftus caufa repertum: quacumque tegantur tellu-
„ re humana corpora, nihil diftare. 15. Templum Dei late patentis ipfum mundum ef-
„ fe: coarctare Majeftatem ejus, qui Ecclefias, Monafteria, Oratoriaque conftruunt, tam-
„ quam propitior in eis divina bonitas inveniatur. *Non fic* Joannes Hus, *qui ad Be-*
„ *thleem Pragæ Sacris operabatur*. 16. Sacerdotales veftes, Altarium ornamenta, pal-
„ las, corporalia, calices, patenas, vafaque hujufmodi, nihil habere momenti. 17. Sa-
„ cerdotem quocumque loco, quocumque tempore facrum Chrifti Corpus conficere poffe,
„ petentibufque miniftrare: fufficere fi verba facramentalia tantum dicat. 18. Suffragia
„ Sanctorum in cœlis cum Chrifto regnantium fruftra impetrari, quæ juvare non pof-
„ funt. *Contrarium afferit* Joannes Hus *in Fidei fuæ Elucidatione*, *quam Conftantiæ*
„ *proponere intendebat*. 19. In Canonicis Horis cantandis dicendifque fruftra tempus
„ teri. 20. Nulla die ab opere ceffandum, nifi quæ Dominica nunc appellatur.
„ 21. Celebritates Sanctorum prorfus rejiciendas. 22. Jejuniis quoque ab Ecclefia in-
„ ftitutis nihil ineffe meriti.

V. Pleraque hujufmodi dogmata, quæ toti Sectæ tribuit *Æneas Sylvius*, nec *Joannes Hus*, nec Huffitæ Pragenfes, Nobilefque Bohemi, & Callixtini Clerici, docuerunt aut propugnarunt, fed *Thaboritæ* ut ipfemet exponit in Epiftola *ad Joannem* S. R. E.
Ep. 122. Cardinalem *De Carvajal*, fuam cum illis collationem referens. „ Permifimus (*inquit*)
„ qui Thaboritas accederent, atque ab his jus hofpitalitatis expeterent. Acceperunt hæc
„ latis animis Thaboritæ, dederuntque fidem, atque obviam venerunt. Res fpectaculo
„ digna fuit, rufticanum & incompofitum vulgus, quamvis urbani videri velint. Fri-
„ gus erat, pluviale tempus. (Nam Bohemia fæpe mifcet æftati hyemem) Ex illis
„ aliqui nudi erant, folis tectis camifiis, alii pelliceas tunicas induerant, alii fella
„ carebant, alii fræno, alii calcaribus: alteri crus ocreatum fuit, alteri nudum; Huic
„ oculus defuit, illi manus, & (ut Virgilianis utamur verbis) Fœdum videre fuit
„ Populataque tempora raptis Auribus & truncas inhonefto vulnere nares. Incedendi
„ nullus ordo, loquendi nulla modeftia, barbaro & rufticano ritu nos exceperunt.
„ Obtulerunt tamen xenia, pifces, vinum, cervifiam. Sic oppidum ingreffi, locum
„ vidimus. Quem nifi Hæreticorum arcem aut afylum vocem, nefcio quo appellem
„ nomine. Nam quæcumque deteguntur inter Chriftianos impietatis ac blafphemia-
„ rum monftra, huc confugiunt, tutamentumque habent ubi: tot funt hærefes, quot
„ capita; & libertas eft quæ velis credere. In exteriori civitatis porta duo fuerunt fcu-
„ ta: in altero pictura erat Angeli Calicem tenentis, quafi Communionem fub fpecie
„ vini fuaderet Populo: in altero Zifcha pictus fuit, homo fenex & utroque lumi-
„ ne caffus. Hic olim dux Thaboritarum fuerat, & alterum oculum in pueritia per-
„ diderat, alterum hoftili fagitta confixus amifit. Ab hoc fæpe victos Fideles ajunt,
„ fæpe Chriftianorum cædes factas, complures civitates exuftas, diruta Monafteria,
„ facras Ædes incenfas, proftitutas Virgines, Sacerdotes occifos. Quem Thaboritæ
„ non folum monoculum, fed cæcum quoque fecuti funt Ducem, neque abfurde: Nam
„ tali populo, qui nihil divinitatis intelligit, nihil religionis tenet, nihil æqui re-
„ ctique videt, quis ducatum præbere debuit nifi cæcus? Impletum eft illud Salvatoris
Matt. 15. 24. „ in eis: *Si cæcus cæco ducatum præbeat, ambo in foveam cadunt*. Hic dum morti
„ proximus effet, confultarentque Thaboritæ quem poft fe Principem defignaret: *Poft-*
„ *quam*, inquit, *animus a me fugerit*, *excoriate corpus meum*, *& carnes date volucri-*
„ *bus: ex corio vero tympanum facite*, *atque hoc in prælio Ducem habere*. *Nam quovis*
„ *locorum Teutones fonum ejus audierint, mox terga dabut*, Zifcham *in tympano formi-*
„ *dantes*. Hic poftquam obiit, Thaboritarum alii Procopium fibi Ducem elegerunt:
„ alii in tantum illius memoriam dilexerunt, ut neminem dignum exiftimarent qui tanto
„ Duci fuccederet: afpernatique Principem, Orphanos fefe vocabant, quafi patre ca-
„ rentes atque orbatos, ut qui cæcitatem non vivam tantum, fed mortuam quoque
„ colendam cenfebant, & inferos ufque fequendam. Hunc autem veluti Numen Tha-
„ borenfem habent. Et quamvis picturas omnes abominentur, hujus tamen picturam
„ religiofe colunt, & honorem quem Chrifto negant, concedunt Zifchæ. Horum fe-
„ cta

„ cta pestifera & abominabilis est, ac summo digna supplicio. Romanam Ecclesiam nolunt habere Primatum, aut proprii Clerum habere quidquam, Imagines Christi, Sanctorumque delent: ignem Purgatorium inficiantur: Nihil Sanctorum preces jam cum Christo regnantium prodesse mortalibus asseverant. Festum diem præter Dominicam & Paschalem non agunt: Jejunia spernunt, Horas Canonicas objiciunt. Eucharistiam sub specie panis & vini & parvulis & dementibus præbent: Conficientes, nihil præter Orationem Dominicam, & verba Consecrationis dicunt, neque vestimenta mutant, neque ornatus assumunt aliquos. Quidam vero eo usque desipiunt ut non verum Christi Corpus in Sacramento Altaris, sed repræsentationem quamdam esse contendant, errantis Berengarii, non conversi, sequaces. Ex Sacramentis Ecclesiæ Baptismum, Eucharistiam, Matrimonium Ordinemque recipiunt. De Pœnitentia parum sentiunt: De Confessione & Extrema-Unctione nihil. Monachorum Religionibus infestissimi sunt, inventionesque diabolicas asserunt esse: Baptisma simplicis undæ volunt. Nullam aquam benedicunt. Cœmeteria non habent consecreta: Cadavera mortuorum in campis, & (ut digna sunt) cum bestiis sepeliuntur, vanumque censent orare pro mortuis. Ecclesiarum Consecrationes deridene, & in omnibus locis passim conficiunt Sacramentum. Nulla major his cura est, quam Sermonis audiendi. Si quis negligens est, domique torpet aut negotio ludove vacat, dum Sermo est, virgis cæditur, & jurare ut verbum Dei audiat, compellitur. Est illis domus quædam, lignea, similis horreo ruris, hanc Templum appellant. Hic populo prædicant, hic Legem per omnes dies exponunt: hic Altare unicum habent, neque consecratum, neque consecrandum, ex quo Sacramentum plebibus exhibent. Sacerdotes neque coronas ferunt, neque barbas tondent. His Thaboritæ frumento, cervisia, lardo, leguminibus, lignis & omni suppellectili necessaria publice domum complent, & addunt in singula capita singulis mensibus sexagenam, ex quo pisces, carnes recentes, & (si velint) vinum emant: in Altari nihil offerunt: Decimas omnes damnant: Primitiarum neque nomen, neque rem tenent. Non tamen concordes sunt in una Fide: sed aliter isti, aliter isti sentiunt: Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Joannes Dubravius, Lib. 36. de Thaboritarum & Pragensium Hussitarum dissensionibus sic loquitur: „ Thaboritæ nihil horum ferre poterant, ut se quisquam, qui populum doceret, Artium Magistrum, aut Civilis Canonicique Juris Doctorem appellaret, quod ejusmodi vocabula doctrinam a Lege Divina prorsus alienam præ se ferrent. Deinde ut quis SS. Patrum Scripta tamquam authentica citaret, aut ullum aliud quam Veteris & Novi Testamenti verbum in ore haberet; nec alias vestes Missam celebraturus, quam suas; non verticem rasum, non manus Chrismate unctas, non Calices argenteos aureosque, sed obvios quosque, sive luteos, sive ligneos ... Eademque sine ullis ceremoniis, quemadmodum & Baptismum sine sale & oleo conficiebant; nullas Imagines, nulla organa musica, nullas aquæ aspersiones, nullas auriculares Confessiones, nullum Eucharistiæ aut mortuorum hominum cultum noverant. Ad hanc regulam Pragensium quoque Sacerdotes esse dirigendos clamabant. Contra illi Ritum Ecclesiæ veterem strenue defendebant, ac pro solo Calice obtinendo soliciti erant, passimque illum in parietibus, in vexillis, in templis pingebant, ut haud inscite quidam adscripsit:

Tot pingit Calices Bohemorum terra per urbes,
Ut credas Bacchi Numina sola coli.

Theologus quidam Germanus vaticinari visus est, qui *Jacobello* erroris de utraque specie necessario sumenda primo Prædicatori exprobravit: *Non tu Calicem salutis, sed cyathum furoris, & poculum ruinæ Bohemis suppeditasti, ut illo hausto furiant, vomant, insaniant, & mutuis ad extremum præliis inter se dimicent.*

VI. Errorem de Communione sub utraque specie non invenit quidem *Joannes Hus*, sed a *Petro Dresdensi* inventum & a *Jacobello* prædicatum non improbavit. Quæstionem conscripsit Constantiæ priusquam in carcerem conjiceretur, sub hoc titulo: *Utrum expediat Laicis Fidelibus sumere Sanguinem Christi sub specie vini?* Qua id unum docet:

Licere

Licere & expedire Laicis Fidelibus sumere sanguinem Christi sub specie vini: Quia licet Corpus & Sanguis Christi sit sub utraque specie Sacramentali, tamen Christus non sine ratione, nec gratis instituit utrumque modum Sacramentalem suis Fidelibus, sed ad magnum profectum. Joannem Hus ad Bohemos e carcere rescripsisse, *Illos tandem reperisse poculum, quod sibi mortem acceleraret,* refert *Dubravius* Lib. 23. Historiæ Bohemicæ. Certum nihilominus est, *Hussum* Epistola 16. Constantiæ scripta e carcere, *Gallum* e discipulis suis primarium hortatum esse, ne Communionem sub utraque specie impugnaret, *ne scissio fieret inter suos.* „ Noli (*inquit*) resistere Sacramento Calicis Domini, „ quem Christus per se, & per suum Apostolum instituit: Quia nulla Scriptura est in „ oppositum, sed sola consuetudo quæ (ut æstimo) ex negligentia inolevit. Jam „ non debemus consuetudinem sequi, sed Christi exemplum & veritatem. Modo Concilium allegans consuetudinem damnavit Communionem Calicis quo ad Laicos, ut errorem, & qui pacticaverit, nisi resipiscat, tamquam Hæreticus puniatur. Ecce malitia Christi institutionem jam ut errorem damnat. Rogo propter Deum, ut non impugnes Magistrum Jacobellum, ne fiat scissio inter Fideles, de qua gaudet diabolus. „ Etiam charissime, præpara te ad passionem in manducatione & Communione Calicis „ & sta fortiter in veritate Christi, timore illicito postposito, confortans fratres alios „ in Evangelio Domini Jesu Christi. Motiva pro Communione Calicis, æstimo quod „ dabunt tibi quæ scripsi in Constantia: *Idem ad quemdam Sectæ suæ Sacerdotem scribebat Epistola 9.* Hortare ad Confessionem Fidei & Communionem utriusque speciei „ Corporis & Sanguinis Christi, ut qui de peccatis suis vere pœnitentiam egerunt, eo „ sæpius ad Communionem accedant.

Realem Corporis & Sanguinis Christi præsentiam in Sacramento Eucharistia & Transsubstantiationem Joannes Hus propugnavit.

VII. Apud Sacram Synodum Constantiensem accusatus fuit *Joannes Hus*, quod *Panem materialem vel substantiam Panis, post consecrationem Hostiæ in Altari manere docuisset*, quod multis testimonis probatum est Sessione 15. Sed id se tenere, aut aliquando tenuisse vel docuisse constantissime negavit, ac mendaces testes palam appellavit. Et ad *Brodæ* accusationem respondens ait; *Dixi, & dico, quod in Hostia remanet ille Panis qui dicit*: Ego sum panis vitæ. Et *Apostolus dicit*: „ Probet autem se ipsum homo & sic de pane illo edat, & de calice bibat. *De quo dicit quilibet Sacerdos in* „ *Missa*: Panem cœlestem accipiam, & nomen Domini invocabo ... *Verum est quod panis manet in Hostia, sed non mortalis.* Et Cardinali Cameracensi *Petro de Alliaco* objiciente: *Positis Universalibus a parte rei, tunc sequitur quod facta consecratione manet ibi panis materialis; alioquin ad desitionem singularis desineret universale*: Respondit Joannes Hus: *Quod universale desinit esse in hoc singulari, scilicet Pane materiali desinente, cum ille mutatur & transit in Corpus Domini. Sed nihilominus in aliis singularibus substantiatur.* Et cum reponeret Cardinalis, *Panem non annihilari*, respondit Joannes Hus: *Quod non annihilatur, sed ibi ille singularis panis desinit esse per Transsubstatiationem in Corpus Christi.* Item respondens ad Articulos in carcere sibi oblatos, prope diem mortis suæ, & primo ad illum, *Quod post Consecrationem Hostiæ in Altari, maneret panis materialis vel substantia panis*, respondit: *Non est verum.* Quas responsiones propria manu in carcere exaravit, & ex ejus authographo exscripsit *M. Joannes Przibram*, magnæ quondam inter Hussitas auctoritatis, sed ad Catholicam Fidem feliciter conversus, Lib. *De non Ramanentia panis*, contra VVickleffistas edito; ex quo refert *Cochlæus*, Lib. 2. Historiæ Hussitarum.

Idem *Hus* in Tractatu *De Sacramento Corporis & Sanguinis Domini*, in Carcere edito Constantiæ, Catholicum Dogma Transsubstantiationis expresse professus est. *Cum enim* (inquit) *credunt simplices quod ex potestate & institutione Christi veri Dei & veri hominis per ministerium Sacerdotum est in Sacramento venerabili verum Corpus suum, quod conceptum est, & natum ex Maria Virgine castissima potestate Sancti Spiritus, quod passum est in Cruce; quod jacuit in sepulchro pro triduo, quod ascendit in Cœlum, & sedet ad dexteram Dei Patris: Illud & non aliud, sine nova sui substantiali inceptione est in ipso Sacramento Venerabili. Similiter Sanguis, qui effusus est in Cruce in remissionem peccatorum de eodem Corpore. Nam dixit Christus Jesus*: „ Accipite & comedite, Hoc „ est Corpus meum quod pro vobis tradetur. Bibite, Hic est Sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. *Item credendum est quod tam bonus*

quam

quam malus Sacerdos, habens fidem rectam circa Sacramentum venerabile, & habens intentionem sic facere ut praecepit Christus, & dicens verba in Missa secundum institutionem Ecclesiae, conficit, id est, virtute verborum Sacramentalium facit ministerialiter esse sub specie panis verum Corpus Christi. Similiter sub specie vini facit ministerialiter esse verum Sanguinem Christi. Et dico, facit ministerialiter, quia tamquam Minister Christi, qui potestate & verbis Christi facit, quod facit Christus potestate propria & verbis propriis, transsubstantians panem in Corpus suum, & vinum in Sanguinem suum. Unde canit Ecclesia: „ Dogma datur Christianis, quod in Carnem transit panis, & vinum in Sanguinem. *Et iterum*: Verbum caro panem verum, verbo Carnem efficit: fitque Sanguis Christi merum: & si sensus deficit, ad firmandum cor sincerum sola fides sufficit. *In Hymnis Sanctissimi Sacramenti.*

Et cap. 3. ejusdem Libri: „ Dixi ulterius supra, quod Christus virtute propria & „ verbis propriis transubstantiat panem in Corpus suum, & vinum in Sanguinem suum, „ juxta Canticum Ecclesiae istud: *Verbum caro panem verum Verbo carnem efficit, &c.* „ Verbum caro, id est, Filius Dei existens homo efficit verbo per Transsubstantiationem verum panem carnem: & merum, id est vinum, fit per Transubstantiationem „ sanguis. Patet ista materia, De Consecrat. Dist. 11. per Sanctos Ambrosium, Eusebium, & per alios. Unde cantum supra dictum, approbatum ab Ecclesia ab anno quo „ cœpi cantum discere, cantavi in Scholis & in Ecclesiis. Post legi in Officio, & in „ Missis, & praedicavi in Sermonibus, & numquam praedicavi quod in Sacramento Altaris manet substantia panis materialis, de quo me veritatis inimici mendaciter accusarunt.

Idem confirmatur ex Epistola *Joannis Hus* ad *Joannem XXIII.* Pontificem Maximum data, quam refert *M. Joannes Przibram* in libro *De non Remanentia panis in Sacramento Altaris*, qua Fidem suam hunc in modum professus est: „ Ad reverentiam Jesu Christi, Ecclesiae, supremoque ejus Pontifici exhibendam paratus semper ad satisfactionem omni poscenti de ea Fide, quam teneo, rationem reddere: Confiteor corde „ integro Jesum Christum Dominum esse verum Deum & verum hominem, totamque Legem ejus tam firmae veritatis existere, quod nullum jota vel apex ipsius fallere potest Domum suam sanctam Ecclesiam fundatam tam firmiter supra firmam Petram, quod portae inferi non possunt adversus eam quandolibet praevalere. Promptusque in spe ipsius capitis Jesu Christi Domini, mortis diei potius sustinere supplicium, „ quam elective dicere vel asserere quod foret Christi suaeque Ecclesiae contrarium voluntati. Ex his fidenter, veraciter, & constanter assero, quod a veritatis aemulis „ sinistre Sedi Apostolicae sum relatus. False siquidem detulerunt & deferunt, quod „ docuerim populum, quod in Sacramento Altaris remaneat substantia panis materialis. False, quod quando elevatur Hostia, tunc est Corpus Christi; & quando ponitur, tunc non est. False quod Sacerdos in peccato mortali non conficit. False, quod „ Domini a Clero auferant temporalia; quod Decimas non solvant. False, quod „ Indulgentiae nihil sunt. False, quod gladio materiali suaserim Clerum percutere. „ *Haec Joannes Hus*. Quam quidem literam atque Professionem suam (inquit M. Joannes „ Przibram) Praedictus M. Joannes Hus, introgressus in medio Doctorum & Magistrorum Universitatis Pragensis in pleno Concilio congregatorum, cum duobus Notariis „ publicis, & coram multis testibus, petiit sibi Sigillo Universitatis praecipuo & magno „ eamdem sigillari. Quod & factum est cum subscriptione duorum Notariorum. Quam „ quidem literam nuper in Audientia publica manifeste coram omnibus Adversariis legi „ & ostendi. Et tandem eam Consulibus Pragensibus in plenum eorum Concilium deferri „ & exhiberi procuravi. Ubi & visa est ab omnibus, & lecta & transcripta, praesentibus „ pene omnibus Sacerdotibus Thaboritarum, praedictae Professioni valde invidentibus, „ & punctis praedictis in ea animo toto & tota vita repugnantibus.

In altero quidem *De Corpore Christi* Tractatu, Christum esse panem propugnat *Joannes Hus*, sed panem vivum qui de cœlo descendit, non materialem. Unde sibi objicit. *Si Christus est panis, ergo est panis materialis ex farina factus, non transsubstantiatus.* Quam objectionem sic diluit: *Sed quis sciolus non respueret tam rudem & de*

liram

liram consequentiam? Per illam enim decipiuntur Trutanni, qui nec sciunt quid sit consequentia, nec discernunt inter panem per Christum, & panem per Clericum pistum. Et *Berengarii* sententiam Hæresim appellat: *Ecce,* inquit, *magna hæresis fuit Berengarii, de qua fuit infamatus, quia scilicet tenuit, quod panis qui in Altari ponitur, ante Consecrationem est panis non consecratus, & per consecrationem est solum panis consecratus, non verum Corpus Christi.*

Libro de Sanguine Christi: *Corpus Christi cum omnibus partibus suis solum in Cœlo est localiter & dimensive, licet in Sacramento Altaris sit realiter & vere.*

Hieronymus Pragensis, antequam combureretur, interrogatus quid sentiret de Sacramento Eucharistiæ, respondit: *A natura panem, in Consecratione, & post verum Christi Corpus, & reliqua secundum fidem. Tum quidam: Atqui ajunt te dixisse post Consecrationem remanere panem. Cum (inquit) apud Pistorem remanet, remanet panis.* Ita refert *Poggius* in Epistola ad *Leonardum Aretinum.*

Confessionis Sacramentalis necessitas, a Joanne Hus agnita.

VIII. Confessionis Sacramentalis necessitatem *Joannes Hus* non negavit, immo partem esse Pœnitentiæ docuit, in Tractatu *De Pœnitentia* pro Jacobo. „ Sunt autem (*inquit*) Pœnitentiæ perfectæ, ut dicunt Doctores, tres partes: scilicet Contritio, „ Confessio & Satisfactio. *Et infra:* Secunda pars Pœnitentiæ est Confessio, quæ est „ coram Deo & coram Sacerdote peccatorum recognitio; quæ debet esse plana & in„ tegra; plana, ut Sacerdos intelligat: integra, ne confitens aliquod peccatum scien„ ter abscondat. Qui enim abscondit scelera sua, non dirigetur. *Et infra:* Tu ergo „ appropinquante Quadragesima, quæ est speciale tempus Pœnitentiæ, ut vere pœ„ niteas, dole cordialiter de peccato. Noli amplius peccare. Confide de Dei mise„ ricordia. Confitere peccata tua Sacerdoti non tardans. *Et libro* De Cœna Domi„ ni, *Cap. V. exponens hæc Apostoli verba:* Probet autem seipsum homo, & sic de „ Pane illo edat, & de Calice bibat, *ait:* Probet se in Contritione, si dolet cor„ dialiter de peccatis; in Confessione, si bene de omnibus est confessus: in Satisfa„ ctione, si pœnitentiam facit, & vult perficere. *Et in Epistola ad Magistrum Marti„ num:* Cautus sis dum Confessiones mulierum audis, quod per mulierum hypocrisim „ Satanas te non decipiat. *Et in Responsione ad Scriptum octo Doctorum, Cap. VIII.* „ Baptismus baptizato non ponenti obicem tollit culpam & pœnam Inferni & Purgato„ rii; sed in Sacramento pœnitentiæ non sic est universaliter, cum tres sint partes ipsius „ Pœnitentiæ, scilicet Contritio, Confessio, & Satisfactio. *Et Commentario in Epistolam* S. Jacobi *explicans illa verba Capitis V.* Confitemini alterutrum peccata vestra, „ *ait:* Et quia remissio peccati non fit sine Confessione, si locus est confitendi: non „ sufficit inducere Presbyteros, nisi confiteatur infirmus; propter hoc subdit Glossa: *Ergo confitemini alterutrum*: id est, homo homini peccata vestra, non tantum Deo, sicut „ tempore Legis, quando offerebant Hostias, & sic se peccasse innuebant, non confiten„ tes genus vel speciem peccati: quia in Lege non erat perfecta justitia. Et sic patet „ quod præceptum est confiteri. Et Dominus implicite Confessionem præcepit. Matt. „ 4. *Pœnitentiam agite*. Et Apostoli postmodum explicate præceperunt & distincte, ut „ hic. Intelligitur autem de venialibus, & sic est consilium, *Confitemini alterutrum*, „ alter alteri; id est homo homini, alter alteri coæqualibus levia & quotidiana. Si „ de mortalibus, tunc sic; *Confitemini alterutrum*, id est, homo homini, scilicet ma„ jori. Unde Glossa, & est Venerabilis Bedæ; *Gravioris lepræ immunditiam Sacerdoti „ pandamus, & quanto jusserit tempore purgare curemus.* Ita alia Glossa: *Peccata „ quæ fiunt ex ignorantia, vel ex infirmitate humana committuntur, dicit & præcipit al„ terutrum confiteri, quia facile dimittuntur. Quæ vero cum deliberatione, nonnisi per „ Pœnitentiam majorem, & a Sacerdote susceptam.*

Joannes Hus Extremæ Unctionis Sacramentum admittit.

IX. Extremæ Unctionis Sacramentum agnovit, ibidem explicans illa verba: „ Infirmatur quis in vobis, *&c.* Fuit autem (*inquit*) hoc Sacramentum institutum ad alleviatio„ nem infirmi & remissionem peccati: Unde & unctio ibi est, & oratio. Oratio autem non „ semper impetrat, quia non semper expedit infirmo quod petitur. Ideo non semper alle„ viatur. Sed si in peccatis est, indigne suscepit Sacramentum, quod semper impe-

„ trat

„ trat remiſſionem peccati, quantum eſt de ſe. Quia eſt Sacramentum novæ Legis; „ ideo efficit quod figurat. Unctio autem facta de oleo, quod eſt ſanativum, ſignat „ remiſſionem. Sic patet quod alleviatio non eſt res hujus Sacramenti, ſicut remiſſio pec- „ cati, *&c.* Et ſi objicitur, quod eſt Sacramentum novæ Legis: ergo ſemper efficit quod „ figurat, igitur ſemper alleviat. Solutio: quod cum dicitur: Sacramentum novæ Legis „ efficit quod figurat, litera, *quod*, ſumitur particulariter, quia non omne quod figura- „ tur efficit, ſed aliquod: ſicut patet in Sacramento Euchariſtiæ, ubi ſunt duæ res „ Sacramenti, id eſt, quæ ſignificantur, ſcilicet Corpus Chriſti myſticum, & Corpus „ Chriſti naturale. Sed quare hoc Sacramentum non datur niſi a Sacerdotibus? Solutio. „ Quia eſt ſupplementum pœnitentiæ, quæ a ſolis Sacerdotibus imponitur. Eadem ra- „ tio eſt quare non datur niſi infirmis, & in ſtatu in quo deſperatur de ipſis, ubi deeſt „ auxilium naturæ, quæratur auxilium gratiæ, quæ datur in Sacramento. In hoc Sacra- „ mento non imprimitur character. Aut enim eſt diſtinctionis, & hic imprimitur in Ba- „ ptiſmo, aut ſtrenuitatis, & hic imprimitur in Confirmatione; aut excellentiæ & digni- „ tatis, & hic imprimitur in Sacramento Ordinis. Unde hoc Sacramentum iterari poteſt, „ illa autem non iterantur, quæ relinquunt in ſuſcipiente characterem, ut Baptiſmus, „ Confirmatio, & Ordo. Cætera vero quatuor non relinquunt „. Ibi plura ex Eccleſiæ ſenſu docet *Jo: Hus*. 1. Septem eſſe novæ Legis Sacramenta. 2. Ipſa efficere quod figurant. 3. Tria imprimere Characterem, 4. Extremam Unctionem unum ex ſeptem illis Sacramentis eſſe.

X. Purgatorium, & orationes, ſacrificia, eleemoſynas viventium, Animabus in eo detentis prodeſſe, *Joannes Hus* confeſſus eſt, Sermone *De Exequiis*, habito Pragæ in Synodo ad Clerum. „ Cauſa laudabilis Exequiarum, (*inquit*) conſiſtit in tribus. Primo, „ ut de morte Chriſti turpiſſima & graviſſima, & de peccato noſtro quod fuit cauſa „ mortis ſuæ, cogitemus. Secundo, ut attendendo ad miſerias mortui, nos ipſos in mi- „ ſeriis corrigamus. Tertio, devotius orando pro mortuis, dormienti Eccleſiæ, id eſt San- „ ctis in Purgatorio adjutorium impendamus. *Et infra*: Animæ defunctorum habent poſt „ exitum a corpore triplicem manſio nem. Aliquæ quidem, ut Sanctorum, Martyrum, „ & Confeſſorum: ſic accenduntur pro articulo mortis in amore Chriſti, quod ſtatim po- „ nuntur in patria, non relicta macula expurganda. Secundæ vero Animæ habentes amo- „ rem diſperſum ad temporalia, licet amor Chriſti in eis præponderat, habent venialia „ expurganda. Tertiæ vero Animæ, quæ finaliter diligunt temporalia plus quam Chriſtum, „ ſtatim perpetuam damnationem recipiunt. Et primæ ergo Animæ, vel primi homi- „ nes, ſecundum Auguſtinum, vocantur valde boni: Secundi vero non valde mali: Ter- „ tii valde mali. Unde dicit Beatus Auguſtinus: cum Sacrificii ſive Altaris, ſive quarum- „ cumque eleemoſynarum, pro baptizatis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum „ actiones ſunt; pro non valde malis propitiationes ſunt; ſed pro valde malis etiamſi „ nulla ſint adjumenta mortuorum, tamen qualeſcumque ſunt virorum conſolationes. „ Ex jam dictis habetur, quibus defunctis proſunt ſuffragia ad celeriorem liberationem a „ pœnis: quia illis qui non ſunt valde boni, nec valde mali, ſed medii, qui nec ſunt „ æternaliter damnati, nec actualiter in Patria beatificati, ſed Militantis Eccleſiæ ſuffra- „ gio expurgandi. „

Joannes Hus Purgatorium confitetur.

Et infra: „ Quoad tertium, ſcilicet, quæ ſunt ſuffragia defunctorum, reſpondet S. Tho- „ mas in Lib. 7. De Veritate dicens, quod Animæ defunctorum quatuor modis ſolvun- „ tur: Aut oblationibus Sacerdotum, aut eleemoſynis charorum, aut precibus Sancto- „ rum, aut jejunio cognatorum. Proſunt autem eis, ſecundum eumdem Doctorem, „ non ad meritum vitæ æternæ quia illud meruerunt, dum vixerunt; ſed proſunt ad „ mitigationem pœnæ, ad accelerationem gloriæ. „

Et in Fidei ſuæ Elucidatione: „ Univerſalis Eccleſia (*inquit*) principaliter tripartitur: „ in Eccleſiam triumphantem, militantem & dormientem. Eccleſia triumphans, eſt Bea- „ ti quieſcentes in Patria. Eccleſia militans, dum hic viant ad Patriam. Eccleſia San- „ cta dormiens eſt numerus Prædeſtinatorum in Purgatorio patiens. *Et infra*: San- „ ctorum Communio eſt bonorum participatio, quæ omnibus membris Corporis Chri- „ ſti myſtici, dum ſunt in gratia, congruit, ita quod quilibet Juſtus Prædeſtina- „ tus poteſt in ſpiritu humili cum Pſalmiſta dicere: *Particeps ergo ſum omnium timen-*

„ *tium*

„ *tium te, & custodientium mandata tua*. Ex quibus sequitur, quod Sancti in Patria juvant „ Electos in Militante Ecclesia, gaudentque de eorum pœnitentia & vitæ meritoria. Bea- „ ti etiam viantes suis orationibus, jejuniis, atque eleemosynis, & aliis sanctis operibus, „ Sanctos dormientis Ecclesiæ, ut a pœnis Purgatorii exeant, & in patria citius collo- „ centur. Et ista Fide de Communione Sanctorum corde habita, & jam ore palam ex- „ posita, rogo piissimum Jesum Christum, qui vere pœnitentibus non denegat gratiam, „ ut dignetur illis culpam dimittere, qui de me dicunt vel dixerunt privatim vel publice, „ quod ego negarem Sanctorum suffragia, & respectu viantium, & respectu in gratia „ mortuorum.

Et Libro *De Ecclesia*, Cap. 11. „ Ecclesia dormiens, est numerus prædestinatorum in „ Purgatorio patiens. Et dicitur dormiens, quia ibi existens jam beatitudinem non pro- „ meretur, eo quod Dei præveniente & juvante gratia in præsenti meruit, ut post sati- „ sfactionem Purgatorii in patria præmietur. *Addit in signum triplicis partis universalis* „ *Ecclesiæ, Sacramentum Eucharistiæ dividi in tres partes, ut Doctores exponunt*. Primam „ partem immersam Sacramento liquido dicunt significare Ecclesiam triumphantem, quæ „ absorpta & inebriata est intinctione divinæ essentiæ. Per illas duas partes, quas Sacer- „ dos tenet in manibus, major supposita significat Ecclesiam Militantem, & minor innixa „ suppositæ significat Ecclesiam in Purgatorio expectantem. Ipsa enim initiatur suffragiis „ Militantis Ecclesiæ. Et pro istis duabus partibus geminamus preces Agno, qui est „ Caput Ecclesiæ, ut misereatur nobis. Sed pro tertia parte, ad cujus locum & requiem „ aspiramus, petimus ut idem Agnus triplicis naturæ donet finaliter nobis pacem.

Joannes Hus Sanctorum in Cœlo regnantium invocationem nobis salutarem esse profitetur, eosque pro nobis apud Deum intercedere.

XI. Sanctorum in Cœlo regnantium intercessionem eorumque invocationem nobis salutarem esse professus est *Joannes Hus*, in Elucidatione Fidei suæ. „ Scio, *inquit*, quod „ Christus docet, quod unumquodque membrum prodest cuilibet membro, dum sanat „ puerum Centurionis a paralysi ad rogatum ejus, antequam domum veniat. Nam Matth. „ 8. dicit: *Vade & sicut credidisti, fiat tibi*. Et juxta fidem mulieris Chananeæ filiam „ ejus sanavit, Matth. 15. Si igitur homo adhuc mortalis peccatis irretitus venialibus, „ potest apud Christum Deum alteri, immo toti Ecclesiæ militanti pia oratione obtine- „ re suffragium, quis stultus auderet dicere, quod existens cum Christo in gloria illud „ non posset? Etenim foret minoris potentiæ & acceptationis apud Regem gloriæ in „ gloria, quam fuit in miseria dum vivit. Rogo etiam pro meis ejusdem accusatoribus „ Virginem castissimam, Genitricem Salvatoris, reparatricem humani generis, Reginam „ Cœli, quæ ex titulo gratiæ naturæ superadditæ Angelicam naturam superat, quæ in- „ ter omnes Beatos circa suum Filium est beatior, singulari privilegio gloriosior, gratia „ & dotibus gloriæ fœcundior: de cujus plenitudine, ait Bernardus, accipiunt universi, „ ægri curationem, tristes consolationem, peccatores veniam, justi gratiam, Angeli læ- „ titiam, Filius Dei humanæ carnis substantiam, tota Trinitas gloriam. *Et infra*: Ma- „ riam Virginem Advocatam, & Mediatricem, & quodammodo causam Incarnationis, „ Passionis, & Resurrectionis Jesu Christi, & per consequens & causam salvationis to- „ tius omnium salvandorum *prædicat*. „

B. Virginem Mariam invocat, & præconiis extollit.

Joannes Hus venerationem Sacris Imaginibus debitam agnoscit

XII. Religiosum cultum latria inferiorem Imaginibus tribuit *Joannes Hussus*, doctrinam *Holcot* in Cap. Sapientiæ 13. approbans, dicentis: „ Nulla adoratio debetur ima- „ gini, nec licere adorare imaginem. Vera enim adoratio consistit in spiritu, devotione, „ & amore summo, & ista nullo modo debemus in aliquam creaturam dirigere. Quia tamen „ propter Imaginem Christi excitamur ad adorandum Christum, & coram imagine adora- „ tionem nostram facimus, dicitur large sumendo, quod imaginem adoramus. Unde vide- „ tur mihi, quod nec adoro imaginem Christi, quia signum, nec quia Imago Christi, „ sed adoro Christum coram Imagine, quia est Imago Christi, & excitat me ad adoran- „ dum Christum. Et sic expono Joannem Damascenum, lib. 4. Sententiarum cap. 8. „ ubi videtur docere, quod Imagines Sanctorum debent adorari. Hoc intelligo sic, quod „ propter Imaginis repræsentationem, licet mihi coram Imagine Sanctum cujus est, ora- „ re. Et eodem modo intelligo S. Thomam & Basilium, & totum Ecclesiæ Ritum. „ Nec video bene esse dictum quod eodem honore honoretur Imago, & Deus cujus est „ Imago. *Et infra*: Ex quo patet (*inquit Hussus*) quod quamvis coram Imagine Chri- „ sti:

„ cti, vel alia cujuscumque Sancti, licite possunt homines genuflectere & orare, offer-
„ re, candelas ponere, & sic faciunt: non tamen in nomine Imaginis, sed in nomine
„ illius, cujus Imago est, illa debent facere, sicut & Imago, non propter se, sed pro-
„ pter imaginatum est coram hominibus sculpta, posita, vel depicta. Secundo patet,
„ quod non sequitur: Ille homo coram Imagine orat: igitur Imaginem orat. Similiter
„ non sequitur: Ille osculatur Imaginem, igitur ille osculo adorat Imaginem. Unde li-
„ cet tale osculum sit materia latriæ, non tamen ipsa latria vel dulia. Sicut licet di-
„ stributio, qua homo distribuit uno tempore virtuose, & alio vitiose temporalia, sit
„ materia operis virtutis, non tamen ipsa est virtus, cum omnis virtus sit per se bona.
„ Ex quo tertio patet, quod falsum est quod adorans Salvatorem, osculando Imaginem
„ ejus eadem adoratione, quæ est osculum, adorat Salvatorem & Imaginem ejus, cum
„ nullum tale osculum sit adoratio, licet sit materia adorationis. Quarto patet, quod
„ licet Fideli multa signa adorationis exteriora coram Imagine Christi, vel alicujus
„ Sancti facere, quibus non licet eas adorare, vel quæ non licet eis exhibere. *Hæc*
„ Joannes Hus *in Libro* De Imaginum Adoratione.

XIII. Hæ de *Joannis Hus* doctrina, deque ejus cum Ecclesia Romana consensu circa dogmata Transubstantiationis, numerum & efficaciam Sacramentorum, Confessionem Sacramentalem, Purgatorium & Orationes pro defunctis, intercessionem & invocationem Sanctorum, venerationem Imaginum, Observationes, palam ostendunt *Lutheri* & *Calvini* doctrinam circa eadem capita ab eo damnatam, quem *Lutherus* ipse *Magnis & excellentibus Spiritus Sancti donis ornatum* prædicat, *& Scriptis dictisque suis Doctrinæ Christianæ consensisse, & mortem pro assertione veritatis tolerasse. Qui si pro Hæretico habendus est, haud facile quisquam omnium, quos umquam Sol vidit, vere Christianus haberi poterit.* Eumque *Magnanimum & fortem Christi Martyrem* appellat. Viderint Lutherani & Calvinistæ, quomodo cum eo conveniant, quem ceu testem veritatis venerantur. Qua fide suarum falsi nominis Ecclesiarum origines aut successionem a *Joanne Hus* & *Hieronymo Pragensi* deducant, quibuscum in præcipuis Fidei suæ dogmatibus non consentiunt. Quomodo illos pro Hæreticis habendos esse negant, & Christianam Doctrinam Scriptis asseruisse ajunt; & hanc ipsam doctrinam ab illis assertam, in Ecclesia Romana damnant, ab ejusque communione propter hæc ipsa capita discesserunt, quæ *Joannes Hus*, quem Christi Martyrem, & donis Spiritus Sancti plenum appellare non verentur, propugnavit?

Lutherus in Scripto quod in fine Literarum Joannis Hus anno 1537. editarum legitur.

XIV. Sed aliis momentis demonstratur quam parum cum Hussitis Lutherani & Calvinistæ conveniant; maximeque ex Pragensi Hussitarum Synodo, an. 1421. die VII. mensis Julii celebrata Præsidentibus *Joanne Przibram*, *Procopio de Pilzna*, *Jacobo de Missna*, seu *Jacobello*, & *Joanne de Nova Civitate*, Præmonstratensis Ordinis Apostata, qua in Synodo confitentur, *In divinissimo Eucharistiæ Sacramento tam sub forma panis, quam sub forma vini totum Dominum Jesum Christum verum Deum & hominem, cum suo proprio Corpore & Sanguine nobiscum esse sua præsentia reali: Ordinem & Ritum Missæ a Sanctis primitivæ Ecclesiæ approbatum, ab omnibus & singulis Sacrificantibus observandum: Confessionem auricularem non illicitam.* Consecrationem Fontis Baptismatis, Oleum Sacrum cum Chrismate, Exorcismos, interrogationes & responsiones, unctiones omnino retineri debere. Quemlibet Sacerdotem ad Horas Canonicas obligatum esse. Quatuor dumtaxat Articulos Ecclesiæ Fidei ac moribus contrarios asseruerunt. Primum, de Communione sub utraque specie. Alterum, quod nullus Sacerdos Christi super prædiis, agris, domibus, censibus, aut quibuscumque aliis proventibus & possessionibus civili & sæculari jure dominetur. Tertium, de Lege Domini ab omnibus Sacerdotibus prædicanda. Quartum, de peccatis mortalibus non tolerandis.

Hussitarum dogmata Lutheranis & Calvinianis dogmatibus maximam partem opposita.

XV. Idem confirmatur ex Articulis XXIII. Pragensium Hussitarum contra Thaboritas, quos *Joannes Lukauvitz* Thaborita Presbyter, & *Cochlæus*, lib. V. Historiæ Hussitarum referunt. Primus est de veritate Corporis Christi in Eucharistia, his verbis conceptus:
„ Credimus & tenemus, ad quod singulos Christianos adhortamur, ut credant & te-
„ neant, quod Christus, verus Deus & verus homo est in Sacramento visibili Eucha-
„ ristiæ secundum suam propriam naturam & substantiam corpoream, & secundum ejus

Pragensium Hussitarum Articuli contra Thaboritas.

„ natu-

„ naturalem eſſentiam, eamdem penitus in numero quam ſumpſit de Virgine Maria, & „ ſecundum quam reſidet in Cœlo in dextera Patris'. Cui in eodem Sacramento honor, cultu, genuflexione, adoratione, luminum accenſione, & aliarum venerationum „ exhibitione debet exhiberi.

Secundus de ſeptem Sacramentis: „ Credimus & tenemus, quod ſeptem Sacramenta, „ videlicet, Baptiſmus, Confirmatio, Pœnitentia, Sacroſancta Euchariſtia, Ordo, Matrimonium, Unctio-ſacra ſunt ex Fide Catholica neceſſaria, & ſalubria antidota animarum, ab omnibus promovenda & tenenda.

Tertius de Baptiſmo: „ Item tenemus, quod Sacramentum Baptiſmatis more Eccleſiæ cum Exorciſmis, & cum Patrinis, cum Chriſmate & oleo ſacris, ac cum trina „ immerſione in aqua benedicta, ac aliis ritibus conſuetis eſt exercendum: dum ad „ illa adeſt opportunitas loci, temporum, & perſonarum.

Quartus, de Confirmatione: „ Item credendum, & tenendum, & inſtandum eſt, quod „ baptizati a proprio Epiſcopo, juxta formam & ſtatuta Eccleſiæ primitivæ cum Chriſmate ſunt confirmandi.

Quintus, de Pœnitentia & Confeſſione: „ Item tenemus, quod pro remedio animarum lapſarum & labentium, ac pœnitere volentium, Confeſſiones auriculares idoneo „ Sacerdoti ſunt exercendæ, & remedia ſalutifera, ſcilicet jejunia, Eleemoſynæ, & „ Orationes, ac cætera opera ſatisfactionis, pro modo culpæ, ſunt eis injungenda.

Sextus, de Sacramento Ordinis: „ Item credendum eſt & tenendum eſt, quod „ Sacramentum Ordinis dumtaxat ab Epiſcopo vel Epiſcopis eſt conferendum.

Septimus, de Clavibus Ordini annexis: „ Item credendum eſt quod Sacramento Ordinis ſoli dumtaxat annexæ ſunt Claves Eccleſiæ, & poteſtas ſolvendi, & conficiendi, & „ vaſa ſacra contrectandi: ſic quod non alteri ſtatui vel perſonæ.

Nonus, de Sacramento Extremæ-Unctionis: „ Item credimus & tenemus, quod Sacramentum Extremæ-Unctionis, poſcentibus ægris & infirmis, juxta formam & ritum „ Eccleſiæ ſanctæ eſt miniſtrandum & exercendum. Et nos hortamur omnes, & de poſt „ volumus adhortari, ut cum in gravem infirmitatem inciderint, illud Sacramentum „ non omittant, aut quovis modo contemnant. Quia contemptores illius & aliorum „ Sacramentorum ſunt caſtigandi, & juxta Cenſuram Eccleſiæ corrigendi.

Decimus-tertius, de Invocatione Sanctorum: „ Credimus, & ex Scriptura comperientes tenemus, quod Sancti in Cœlis, Chriſtianis ac Fidelibus ſuis orationibus, charitativis auxiliis, pro capacitate ſive eorum diſpoſitione ſuffragantur, quos Fideles poſſunt licite poſtulare & exorare pro auxilio & interceſſione.

Decimus-quartus, de Purgatorio, & de Orationibus pro Defunctis: „ Item tenemus, „ & ex multis Scripturis Sanctorum comperientes, in Lege Domini fundatis credimus, „ quod Animarum a corpore exutarum locus Purgatorii poſt hanc vitam eſt ponendus, „ quæ non ad plenum hic in via pro peccatis ſatisfecerunt, poſt hanc vitam purgatæ „ ſalvabuntur: quodque Fideles hic in via, talibus propter vinculum Charitatis & Spiritus, poſſunt & debent jejuniis & Orationibus, Eleemoſynis, & ſanctis operibus pie „ ſuffragari.

Decimus-quintus de ritu ſacrificandi & orandi: „ Item tenemus, & firmiter obſervare „ intendimus, quod ritus & ordo ſacrificandi in Miſſa, & Veſperis, & circa alia Officia Divina, in ſignis & habitu conſuetis, eſt legitimus & debitus: prout circa „ Miſſationem eſt Humerale, Alba, Stola, Mappula, Cingulus, & ornatus more ſanctæ Eccleſiæ ordinatus, &c.

Decimus-ſextus, de jejuniis Eccleſiæ: „ Item jejunia in Vigiliis Sanctorum ipſi Deo „ facienda, & alia jejunia debita, in Eccleſia ſancta hucuſque legitime obſervata, ipſi „ volumus obſervare, & nobis ſubjectos ad obſervandum tenere.

Decimus-ſeptimus, de Feſtivitatibus Sanctorum: „ Item tenemus quod Feſtivitates Sanctorum, præſertim Domini noſtri Jeſu-Chriſti, & quæ ſunt Beatæ Virginis Mariæ; „ Apoſtolorum Chriſti Jeſu, Martyrum, Sanctorum, & cæteræ antiquæ in Eccleſia „ Dei, in celebratione ab antiquo obſervatæ modo debito, non ſolum ab opere ſervili corporalis laboris, ſed & abſtinendo a peccatis feſtivandæ.

Vige-

Vigesimus-primus, de Horis Canonicis: „ Quilibet Christi Sacerdos, cui tempus & „ locus facultatem dant, ad Horas Canonicas sit obligatus.

Vigesimus-tertius, de obedientia Episcopis præstanda: *Item tenendum & fideliter observandum, pro unitate & societate Catholica in nobis perpetuo conservanda, & pace Ecclesiæ custodienda, juxta Decretum Clementis: Omnes Sacerdotes & alii Christi Fideles subjecti teneantur Episcopis, etiam discolis, & aliis Præpositis, in omnibus præceptis licitis & honestis obedire, etiamsi ipsi aliter agant quam debeant. Et quod tales Episcopi non leviter sunt arguendi, sed potius supportandi, nisi in fide erraverint.* His XXIII. Articulis totidem alios opposuerunt Thaboritæ, ac super iis longissimum contentionis funem duxerunt. Post multas concertationes, causa Religionis Arbitris ab utraque Factione electis commissa, qui contra Thaboritas pronuntiaverunt. Nec tamen victa ipsorum pertinacia est, sed armis Schisma suum ac errores defenderunt, ut ex *Ænea Sylvio*, *Dubravio*, Belli Hussitici Historia, & ex *Cochlæo* constat.

XVI. *Calixtinorum* & *Thaboritarum* discrimen rursus confirmatur ex protestatione publica a Capitaneis, Consulibus, totaque Communitate Civitatis Pragensis edita anno 1421. Qua de quatuor dumtaxat Articulis propugnandis conjurant. „ *Primò*, Quod verbum „ Dei per Regnum Bohemiæ, libere & sine impedimento ordinate a Sacerdotibus Do„ mini prædicetur & nuncietur. *Secundo*, Quod Sacramentum Divinissimæ Euchari„ stiæ, sub utraque specie, scilicet panis & vini, omnibus Christi Fidelibus, nullo pec„ cato mortali indispositis libere ministretur. *Tertio*, Quod Dominium sæculare super di„ vitiis & bonis temporalibus, quod contra præceptum Christi Clerus occupat, in præ„ judicium sui Officii, & damnum brachii sæcularis, ab ipso auferatur, & ipse Clerus „ ad Regulam Evangelicam & Vitam Apostolicam, quam Christus vixit cum suis Apo„ stolis reducatur. *Quarto*, Quod omnia peccata mortalia, & specialiter publica, aliæque „ deordinationes Legi Dei contrariæ, in quolibet statu rite & rationabiliter, per eos „ ad quos spectat prohibeantur & destruantur „. Præter hanc vero sententiam si quis aliqua ipsis affinxerit, hunc tamquam falsum & iniquum testem a Christi Fidelibus haberi volunt. Hi sunt celebres Articuli, de quibus post annos 12. in Concilio Basileensi latissime tractatum ac disputatum est, anno 1433.

Quæstiones a Joanne Hus animo heretico propositæ, ejusdemque Responsa.

XVII. Catholicos Doctores, eruditosque viros suis erroribus adversos acutis & variis quæstionibus interim *Joannes Hus* exagitabat, ut eruditionis gloriam aucuparetur, & censoriam auctoritatem sibi arrogaret. Ingenii ea in re sui malitiæque specimen præbuit publico Instrumento, & Tractatu De tribus Quæstionibus, propositis in *Holomutz*, anno 1412. Prima erat: „ Utrum in Papam esset credendum? *Secunda*: Utrum possibile „ esset aliquem hominem salvari, qui non confiteretur ore mortali Sacerdoti? *Tertia*: „ Utrum aliquis Sanctorum senserit aut dixerit, quod aliqui de Pharaonis populo sub„ merso in Mari Rubro, & de Sodomitis subversis sint salvati?

Ad primum respondit negative, oblique Prælatos & Doctores calumniatus, quasi plebem docuisset, in Papam esse credendum.

Ad secundum affirmate respondit ex Magistro Sententiarum in IV. Dist. XVII. Cap. 2. dicente: *Quod sine Confessione oris, & solutione pœnæ exterioris deleantur peccata per contritionem & humilitatem cordis.* Locum Magistri Sententiarum fœde mutilavit, & in contrarium sensum (quod Hæreticorum proprium est) detorsit. Hæc siquidem verba Magistri omisit: „ Nonnulli in vita peccata confiteri negligunt, vel erubescunt, & „ ideo non merentur justificari. Sicut enim præcepta est nobis interior Pœnitentia; ita „ & oris Confessio, & exterior Satisfactio, si adsit facultas. Unde nec vere pœnitens „ est, qui Confessionis votum non habet. *Et in eadem Distinctione probat, ex testimo„ niis SS. Patrum* Indubitanter ostendi oportere Deo primum & deinde Sacerdoti offer„ ri Confessionem: nec aliter posse perveniri ad ingressum Paradisi, si adsit facultas „.

Ad tertium respondit ex *S. Hieronymo* Commentar, in *Naum* Prophetam dicente: „ Quod Deus genus humanum diluvio, Sodomitas igne, Ægyptios Mari, Israelitas in „ Eremo predidit; scitote ideo temporaliter eos pro peccatis punivisse, ne in æternum „ punirentur: quia non judicat Deus bis in idipsum. Quia ergo puniti sunt, postea non „ punientur. Alioquin mentitur Scriptura, quod nefas est dicere „. Et Magistri Sen-

tentiarum in IV. Dist. XV. cap. III. verba quædam ad idem probandum attulit. Qua in Responsione & *S. Hieronymi*, & Magistri loca truncavit. Vera enim *S. Hieronymi* sententia est: „Deum ut omnium rerum, ita suppliciorum quoque scire mensuras, & non „ præveniri Sententiam Judicis, nec illi in peccatorem exercendæ de hinc pœnæ auferri potestatem & magnum peccatum magnis diuturnisque lui cruciatibus. Levem „ vero culpam præsenti compensari supplicio; qualis fuerat illius qui in Sabbato ligna „ collegerat. Alioqui si magna peccata præsenti compensarentur supplicio, optandum foret adulteris, ut impræsentiarum brevi & cita pœna cruciatus frustrarentur æternos „. Dissimulavit etiam *Hus* Magistrum Sententiarum aperte dixisse loco laudato, illam Prophetæ *Naum* Sententiam: *Non judicabit bis Deus in idipsum*, vel secundum aliam Versionem, *Non consurget duplex tribulatio*; de his tantum intelligi debere, qui temporalibus suppliciis commutantur in bonum, & sic perseverant. Qui vero inter flagella duriores & deteriores fiunt, ut *Pharao*, præsentibus æterna connectunt; ut temporale supplicium sit eis æternæ pœnæ initium, secundum *S. Augustinum* super illud Deuteronomii XXXII. *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad Inferni novissima.*

JOAN. DOM. MAN.

Nota.

QUid senserit Joannes Huss circa dogma de transubstantiatione e nullo alio melius colligitur quam ex Stephano, de quo in nota superiori egimus, qui in Opusculo inscripto: *Medulla tritici* par. 4. cap. 3. uni tantum VViklesso impugnationem hujus dogmatis tribuit, ac ne verbo quidem Hussum perstringit, quod sane non omisisset, siquidem posterior iste hæreticus aliquid contra doctrinam catholicam mussitasset. Hoc opusculum scribebat Stephanus anno 1408. & absolutum est anno 1411. Porro hoc caput tertium ita inscribit venerabilis Auctor: *In hoc sacramento nulla est impanatio, quam vocem primus fabricavit Wikleffus*, laudatque in decursu ejusdem capitis trialogum illius, ex quo hæretici verba superius data descripta sunt. In aliis vero opusculis, in quibus dogmata ab Husso impugnata defendit, ne verbo quidem illi impanationem exprobrat.

Non ita vero excusandus est in dogmate de Confessione sacramentali, nam in tractatu ejusdem Stephani inscripto Antihussus necessitatem Sacramenti Pœnitentiæ non uno capite adversus eumdem hæreticum defendit, indicatque hæresim hanc de ableganda necessitate Sacramenti Pœnitentiæ ab Husso non propositam tantummodo, sed & adductis veterum Patrum testimoniis firmatam fuisse.

§. III.

De Hussiticæ Hæreseos ipsiusque Joannis Hus, & Hieronymi de Praga Damnatione.

Joannes Hus a Pragensi Archiepiscopo damnatus.

I. CUm *Joannem Hus* Catholici Pragensis Academiæ Doctores pia fraterna admonitione incassum, & sine correctionis fructu increparent, & frustra rogarent, ut damnatæ *VVickleffi* doctrinæ patrocinari cessaret, Magister *Andreas de Broda* Facultatis ejusdem Baccalaureus *Subinconem* cognomento *Leporem*, Pragensem Archiepiscopum Raudnicii tunc degentem per Literas monuit ac obtestatus est, ut malo in Provincia sua ac Pragæ præsertim grassanti, ac ex Librorum *VVickleffi* disseminatione & lectione magis invalituro, Pastorali vigilantia occurreret. His excitatus Archipræsul consilio & animo illustris, Libros *Joannis VVickleffi* ad se deferri, omnesque Doctorum Virorum consilio adhibito publice concremari jussit. Supra ducenta volumina fuisse traduntur pulcherrime conscripta, bullis aureis, tegumentisque pretiosis ornata. *Joannis* Prædicatio interdicta, & adjectæ minæ, si quando priores in populum errores vulgare audiret. Ipse Praga excedens, in Villam unde illi origo fuit & cognomen, permittente loci Domino, qui ejus insaniæ favebat, convocare plebem ac docere non destitit; multa in Romanum Pontificem, multa in reliquos Ecclesiæ Præsules maledicta congerens, & cumu-

numeliosas in Pragensem Archipræsulem cantiunculas a suis componi & cantari permittens, quousque *VVenceslaus* Bohemiæ Rex eas sub pœna capitis prohiberet. Mox pellifices, sartores, sutores & id genus Mechanicos auctoravit, qui concionandi munus usurpantes, & Sacras Literas in Linguam Vernaculam translatas fervide legentes, cum Sacerdotibus coram plebe disputarent: Nec solum viri, sed & mulieres aliquæ, eo audaciæ & inverecundiæ proruperunt, ut de Sacris Literis differere, & Presbyteris certamina movere præsumerent; quin etiam Libros de Religionis dogmatibus componere.

II. De *Joannis Hus*, Asseclarumque protervia certior factus *Alexander* V. Pontifex Maximus ipsum in Jus vocavit, scripsitque Pragensi Archiepiscopo, ut Auctoritate Apostolica prohiberet Conciones ad populum fieri, nisi in Cathedralibus, Collegiatis, Parochialibus, aut Monasteriorum Ecclesiis seu earum Cœmeteriis: & Articulos *Wickleffi* publice vel occulte doceri: ac de consilio quatuor in Theologia, duorumque in Jure Canonico Doctorum adversus eos qui damnata hujusmodi dogmata docerent, defenderent, aut approbarent, velut contra Hæreticos ageret. Nisi errores publice ac solemniter ejurarent, Librosque *Wickleffi* traderent, carceri addicerentur, invocato (si opus esset) brachii sæcularis auxilio. Adversus istud *Alexandri* V. Diploma insolenter expostulavit *Joannes Hus*, Pontificia Mandata factis & verbis Christi & Apostolorum contraria esse effutiens: cum Christus in Mari, in Deserto, in loco campestri, in domibus, in Synagogis, in vicis, in plateis, ad populum Sermones habuerit, & Apostoli prædicaverint ubique Domino cooperante. Objiciebat præterea Mandatum istud in detrimentum Capellarum cedere; quæ ad hoc erant extructæ ut in illis verbum Dei libere prædicaretur. Ecclesiæ denique esse incommodum & exitiale, cum Dei verbum alligaret. Quocirca de ipso Diplomate ad ipsum Romanum Pontificem melius consultum appellavit. Ita *Hus* ipse refert lib. *De Ecclesia* Cap. XVIII.

Joannes Hus ab Alexandro V. damnatus.

III. Hæc *Wenceslao* Regi minime quidem grata, sed desidia tamen corruptus & inertia torpens impune debacchari sinebat Hæreticos. *Subinco* Archiepiscopus, ubi nullum adversus tantum emergens malum in *VVenceslao* præsidium invenit, ad *Sigismundum* Hungariæ Regem confugit, obsecrans ut negligentiam fratris emendet, neque labefactari Orthodoxæ Fidei Sacramenta permittat. Dat fidem *Sigismundus*, petiturum se brevi Bohemiam, Ecclesiæ Catholicæ consulturum. Sed, cum dies dieducitur, *Subinco* in Hungaria obiit, eique sufficitur *Albicus* Natione Bohemus, arte Medicus, & *Sigismundo* propterea charus, fœdissimum avaritiæ monstrum, qui cellæ vinariæ claves nemini credebat, animalia viventia dono accepta vendebat, nullos præter abjectam anum domesticos ac ministros habebat; qui aliquando interrogatus, sonorum omnium quem molestius audiret? *Maxillarum* (inquit) *ossa frangentium*. Idoneus profecto Pontifex, qui nascenti fomentum hæresi præberet, (inquit *Æneas Silvius*.)

IV. Qui *Alexandro V.* successit *Joannes* XXIII. *VVickleffi* errores in Synodo Romæ celebrata damnavit anno 1413. *VVickleffi* defensoribus diem dixit, Librosque illius intra e- rim aboleri jussit & cremari; contra hujus Mandati violatores, ceu contra viros de fide suspectos, & Hæreticorum fautores, ex Legum severitate animadverti. Hussitæ Pontificium Diploma spreverunt, glossisque & observationibus petulantibus proscidrunt. Christianissimi Regis, & Sacræ Facultatis Parisiensis operam ac auctoritatem ad Bohemos ab Hæresi revocandos Pontifex adhibuit. Pragensi Archiepiscopatu in gratiam *Conradi*, Olomucensis Episcopi, Regni Bohemiæ Subcamerarii, cesserat *Albicus*, Regis, Pragensisque Capituli accedente consensu, seu potius vendiderat, infame avaritiæ mancipium. Ad hunc Venerabilis *Gersonius* literas dedit, quibus consulebat, siquidem miracula ad revocandos ab errore Hæreticos expectanda non erant, & inutiles disputationes forent, ad ipsorum edomandam proterviam brachii sæcularis auctoritas adhiberetur. Misit una Regis & Academiæ Parisiensis literas, ad exterminandam Hæresim adhortatorias. Verum cum Pragensis Archipræsul *Husso* conniveret, *Joannes* XXIII. Sacrorum celebrationem Pragæ suspendit, quamdiu *Joannes Hus* ibi versaretur, cui nominatim concionandi & Sacris operandi munere interdixit, quod Romæ non comparuisset, in Jus vocatus, & Procuratores ab eo missi petulantius causam ejus agerent. A Summi Pontificis Sententia ad Christum appellavit Hæresiarcha; *S. Joannis Chrysostomi*, S.

Joannes Hus a Joanne XXIII. damnatus.

Joannes Hus a Sententia Pontificis ad Christum appellat.

S. Andreæ Pragensis Archiepiſcopi, *Roberti* Lincolnienſis Epiſcopi exemplis tam inſolitam Appellationem defendit: contumaciam excuſavit quod loco minime tuto, ſcilicet Romæ comparere non potuiſſet, Judicemque ac teſtes habuiſſet inimicos. In gratiam *Huſſi* Rex *Wenceslaus*, Bohemique Nobiles ſcripſerant, *Sophia* Regina procurante, cui illum a Confeſſionibus fuiſſe tradunt, ut Romani itineris neceſſitate ipſum Pontifex liberaret, Legatumque mitteret in Bohemiam ad cauſæ cognitionem. Ipſi Regem præſto futurum ad coercendos, qui violatæ per aliquos errores fidei rei deprehenſi eſſent. Verum Legationem decernere neceſſe non judicaverat Summus Pontifex, nec vero expedire, cum a *VVenceslao*, cellam vinariam, quam Rempublicam, & Religionem magis curante, jam abalienatis Bohemorum voluntatibus, nihil boni ſperandum eſſet, ſed cognitionem cauſæ ſelectis Cardinalibus commiſerat, qui auditis *Huſſi* Procuratoribus, ipſum contumaciæ reum pronuntiaverant, & diris omnibus devovendum. Ex quorum Sententia Pontifex iſtud, cujus meminimus, Diploma contra *Joannem Hus* in Bohemiam miſerat.

Facultatis Theologicæ Pragenſis Conſilium contra Huſſiticam Hæreſim.

V. Officio ſuo non defuit Facultas Theologica Pragenſis, quæ *VVenceslai* Regis mandato Conſilium ſapientiſſimum dedit de mediis ad novam Hæreſim extirpandam opportunis, cujus hæc ſumma erat: Ut ſub Pœnis graviſſimis Eccleſiaſticis & Civilibus provideretur, ut nullus e Regno Bohemiæ, de Sacramentis, Clavibus, Officiis, Cenſuris, Cæremoniis, Indulgentiis, Religioſis Ordinibus, aliiſque Catholicæ Doctrinæ capitibus aliter teneret aut doceret, quam Eccleſia Romana: *Cum in omni materia Catholica & Eccleſiaſtica ſtandum ſit Fidei, Sententiæ & determinationi Sedis Apoſtolicæ & Eccleſiæ Romanæ.* Si quis de Clero Bohemico faveret ſententiis, aut ſcriptis *VVickleſſi* vel alterius, circa præmiſſa Romanæ Eccleſiæ Fidei ac Declarationi contrariis, ea defendendo, tenendo, vel aſſerendo, Cenſuris Eccleſiaſticis emendaretur; ſi corrigi nollet, ſæculari Judicio traderetur. Nullus ſic errantem & Romanæ Eccleſiæ contrarium, quovis modo defenderet. Damnatos ab Univerſitate Pragenſi, a Natione Bohemica, a Theologica Facultate ejuſdem Studii 45. *VVickleſſi* Articulos, & Regia etiam Auctoritate prohibitos, nemo aſſerere vel docere auderet ſub pœna Excommunicationis latæ Sententiæ, quam Romani Pontifices inflixerant, & exilii a Regno quam Rex decreverat. Proceſſus contra *M. Joannem Hus* factos, lataſque Sententias, de voluntate Regis ab Archiepiſcopo, Capitulo, & Clero Pragenſi receptas, magna veneratione ſuſcipiendas eſſe, illiſque parendum: cum non ſit Cleri Pragenſis judicare ſi juſta vel injuſta ſit *M. Joannis Hus* Excommunicatio & aggravatio a Curia Romana. Quamvis autem Conſilium iſtud Pragenſium Theologorum, a Doctoribus etiam Conſultiſſimæ Facultatis approbatum, immo & publica receptum auctoritate, & in Bohemicam linguam translatum, Regiſque juſſu palam in Prætorio recitatum fuerit; tanta tamen fuit partis adverſæ pervicacia, tam pertinax contradicendi ſtudium, ut non ſolum in Concionibus clamitaverit inique *Joannem Hus* ejici, maleque contra eum Romanæ Curiæ Sententiis pareri; verum etiam variis Libris & Scriptis Conſilium iſtud Theologicæ Facultatis impugnarint. Nam & Juriſconſultos quoſdam invenerunt, qui cauſa ipſorum ſuſcepta, non ſolum Scriptis, ſed & publicis diſputationibus, Pontificia ſimul & Academica contra *Huſſum* & ejus Aſſeclas Decreta convellere tentarunt, atque refellere; maxime vero *Joannes de Jeſſenitz* Doctor Juris Canonici in Bononienſi Univerſitate, & *Fridericus Epinge* Baccalaureus, quos eo nomine *Joannes Hus* in Libro ſuo *De Eccleſia*, Cap. 22. commendat. Theologorum Pragenſium conſilium adverſus Huſſitas, Huſſitarum contra illud Objectiones, & eorumdem Reſponſa Doctorum, legeſis apud *Joannem Cochlæum* Lib. I. Hiſtoriæ Huſſitarum. Catholicos inter Doctores Pragæ eruditione & fidei tuendæ ſtudio eminebant *Stephanus Paletz*, *Stanislaus de Znoyma*, & *Andreas Broda*, qui adverſus *Joannem Hus* ſcripſerunt.

Joannes Hus a Sacra Facultate Pariſienſi damnatus.

VI. Sacra etiam Facultas Pariſienſis, auctore *Gerſone* Cancellario, *Joannis Hus* errores ex illius Tractatu de Eccleſia excerptos damnavit anno 1413. Hos Articulos & Cenſuram ſingulis inuſtam refert Auctor Hæreticus Hiſtoriæ *Joannis Hus* initio ejus Operum editæ. Primus, „ quod nullus præſcitus eſt verus Papa, vel Dominus, vel Prælatus: *Error in fide & moribus, pridem & pluries condemnatus, tam contra Pauperes de Lugduno,*

duno, *quam VValdenses & Picardos. Cujus erroris assertio est temeraria, scandalosa, perniciosa, & in seditionem cujuslibet humanæ Politiæ vergens, cum nemo sciat an amore vel odio dignus sit, & in multis offendamus omnes. Ac proinde redderetur incertissima & instabilissima dominatio, si in Prædestinatione vel Charitate fundaretur: Nec recte jussisset Petrus servos subditos Dominis esse debere, etiam discolis.*

2. „ Quod nullus existens in peccato mortali, ex quo non est membrum Christi, „ sed diaboli, est verus Papa, vel Prælatus, vel Dominus. *Error ut prius.*

3. „ Nullus præscitus, vel existens in peccato mortali, sedet in Apostolica Sede Pe„ tri, nec habet Potestatem Apostolicam in populo Christiano, *Error ut prius.*

4. „ Quod nulli præsciti sunt de Ecclesia, neque similiter qui non imitantur vitam „ Christi. *Error contra communem Doctorum acceptionem de Ecclesia.*

5. „ Illi soli sunt de Ecclesia, & sedent in Sede Petri, habentes Auctoritatem A„ postolicam, qui Christum & Apostolos ejus imitantur in vita. *Error in fide & moribus, sicut in primo Articulo, plus arrogantiæ & temeritatis habens.*

6. „ Quod omnis bene vivens secundum vitam Christi potest, & debet docere palam „ & prædicare, etiam non missus, immo etiam si prohibitus sit a quocumque Præ„ lato, vel excommunicatus; sicut eleemosynam dare deberet & posset, quia bona vi„ ta & scientia sufficienter mittunt eum. *Error temerarius, scandalosus, & totius Ec„ clesiæ Hierarchiæ confusivus.*

7. „ Quod Papa Romanus, alius a Christo, non est universalis Episcopus, nec Ec„ clesia Romana habet Primatum super alias, nisi forsan a Cæsare, non a Christo. „ *Error pridem & expresse reprobatus.*

8. „ Quod Papa non debet vocari Sanctissimus nec pedes ejus beati, nec sunt osculandi. *Error temerarius, irreverenter & scandalose publicatus.*

9. „ Quod secundum doctrinam Christi, non esset infligenda mors Hæreticis etiam „ incorrigibilibus, nec fulminandum est Interdictum. *Error Donatistarum, temerarie & scandalose assertus adversus Ecclesiasticæ Disciplinæ Leges datas, sicut arguit Augustinus.*

10. „ Quod subditi & plebei possunt & debent palam & publice detegere & redar„ guere vitia superiorum, veluti habentes potestatem a Christo, & exemplum a Pau„ lo istud faciendi. *Error perniciosus, scandalosus, totius rebellionis & inobedientiæ, & seditionis, & maledictionis Cham inductivus.*

11. „ Quod solus Christus, non Papa, est Caput Ecclesiæ. *Error juxta communem Doctorum acceptionem, si omnis a Papa ratio Capitis excludatur.*

12. „ Quod sola Ecclesia, quæ continet Prædestinatos & bene viventes, est univer„ salis Ecclesia, cui debetur obedientia a subditis. *Error, ut in prioribus Articulis continetur.*

13. „ Quod decimæ & oblationes Ecclesiæ factæ sunt publicæ eleemosynæ. *Error scandalosus, & contra determinationem Apostoli* 1. *ad Corinthios* 9. *positus.*

14. „ Quod Ecclesiastici male viventes possunt & debent per Laicos coerceri per „ subtractionem decimarum, & aliorum emolumentorum temporalium. *Error perniciosissimus & scandalosus, ad sacrilegia perpetranda sæculares inducens, & Ecclesiasticam subjiciens libertatem.*

15. „ Quod Benedictiones Ecclesiasticorum præscitorum, vel male viventium, sunt „ maledictiones & execrationes apud Deum, juxta illud: Maledicam benedictionibus „ vestris. *Error pridem a Divo Augustino contra B. Cyprianum & sequaces ejus reprobatus. Immo nec Magister Sententiarum, pro quanto favere videtur Articulo huic, tenetur a Magistris.*

16. „ Quod istis & multis temporibus nullus fuit verus Papa, nulla vera Eccle„ sia aut fides, quam Romanam dicimus, quibus esset obediendum; sed fuerunt & „ sunt Antichristi, & Synagoga Satanæ. *In hoc Articulo error, pro quanto in illis prioribus deductus est & fundatus.*

17. „ Quod omnis datio pecuniæ Ministris Ecclesiæ facta in ministratione spiritualium, „ reddit Ecclesiasticos hujusmodi Simoniacos. *Error scandalosus & temerarius; quoniam*

potest aliquid dari talibus Ecclesiasticis titulo sustentationis Ministri, absque venditione & emptione spiritualis rei.

18. „ Quod excommunicatus a Papa, si appellet ad Christum, præservatur, ut excommunicationem non timeat, sed spernat. *Error temerarius & arrogantia plenus.*

19. „ Quod omnis actus extra charitatem est peccatum. *Error alias Parisiis reprobatus & revocatus, præsertim si intelligatur de mortali peccato. Non enim oportet quod carens gratia peccet assidue noviter, licet assiduo sit in peccato.*

Addebant Theologi Parisienses: „ Asserimus quod Articuli præfati notorie sunt hæretici, & ut tales judicialiter condemnandi, & ne cæteros inficiant, sunt diligentissime cum doctrinis suis scandalosissimis extirpandi. Etsi enim videntur habere zelum contra vitia Prælatorum & Clericorum, nimis, proh dolor! abundantium, non tamen secundum scientiam. Zelus itaque discretus ea peccata quæ videt in domo Dei se non posse tollere, tolerat & gemit. Non possunt autem per vitia & errores bene tolli vitia, quia non in Beelzebub ejiciuntur Dæmonia, sed in digito Dei, qui est Spiritus Sanctus, volens ut in corrigendo modus habeatur prudentiæ. Prælati & Principes obligentur sub pœnis Juris gravibus & expressis, vigilanter se habere adversus errores prædictos & similes, & suos assertores. Attendatur quod error, cui non resistitur, approbatur; nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.

Joannes Hus ad Concilium Constantiense proficiscitur.

VII. Ad Constantiense Concilium, pridie Idus Augusti anno 1414. congregatum se conferre decrevit *Joannes Hus*, Sigismundi Romanorum & Bohemorum Regis mandato, suaque de propriis opinionibus, & ingenii viribus, ad earum defensionem, confidentia incitatus. Jamjam autem abiturus, ad Basilicas omnes, Monasteria, Collegia, Pontemque Pragensem, Programma affigere ausus est Latina, Bohemica, & Germanica lingua, quo significabat, se Concilio adstiturum, ibique doctrinæ suæ rationem redditurum: si tamen Archiepiscopus juberet, se in Provinciali Synodo compariturum, & Episcoporum aliorumque Virorum Ecclesiasticorum Pragensis Provinciæ Sententiam auditurum. Secundum hæc, ad Regem, Reginam, Aulæque Proceres ac Magistratus literas dedit, quibus ipsis notum fecit, se ab Archiepiscopo petiisse ut audiretur, & quæstio de Hæresi, quam sui æmuli affingebant, haberetur. Porro inventum esse neminem, qui ipsum *Hus* accusaret; Ideoque jussisse Archipræsulem, ut ille cum suis in pace abiret. Proinde rogabat Regiam Majestatem, Reginam, eorum Consiliarios, & reliquos Magistratus, ut ejus rei testimonium sibi concedere dignarentur. Nullum hujusmodi testimonium, sed Salvum-conductum dumtaxat obtinuit. Mox a *Nicolao* Nazareno Episcopo, in urbe Diœcesique Pragensi Fidei Inquisitore, per *Joannem de Jessenitz* Procuratorem suum petiit, ut indicaret, an ipsum *Joannem Hus* alicujus Hæreseos Auctorem aut Defensorem nosset. Episcopus respondit, Se cum illo sæpius collocutum, ipsum Virum Fidelem & Catholicum probavisse, nihilque in eo animadvertisse, quod hæresim saperet vel errorem. Quocirca publicum ea de re instrumentum a Notario fieri curavit *Hussi* Procurator. Qui deinde ad generalem Cleri Conventum in Curia Archiepiscopali congregatum se contulit: petens ut eum in Cœtum admitteretur, ab omnibus & singulis Regni Prælatis quæsiturus, an hæresim ullam aut errorem ipsi imputare vellent aut possent: cum vero ipsi negatus fuisset ingressus, solemnem Protestationem coram Notariis edidit, ejusque juridicum Instrumentum sibi tradi petiit. Congregatis eodem tempore Pragæ Comitiis, *Joannes Hus* ab Equitibus, ac Civitatum Deputatis impetravit, ut Archipræsulem in suum Nationisque totius honorem interrogandum curarent, an ipsum Magistrum *Joannem* Hæresim docere aut docuisse compertum haberet. Si affirmate responderet, se ad satisfactionem & obedientiam comparatum. Archipræsul ab Ordinibus rogatus, respondit; *Joannem Hus* alicujus hæreseos errorisve reum se nescire, sed Romani Pontificis Excommunicatione devinctum, a qua absolvi ipsum necesse esset. De quo Archiepiscopi Responso Patentes Literas Barones aliqui ipsi tradiderunt. Instrumenta, quorum hic mentionem [illegible]us, legere est in Historia *Joannis Hus* ab Anonymo Hæretico edita, & ejus Operibus præmissa. His Instrumentis præsidiisque munitus *Hussus*, lætus itineri se commisit, libero regioque comitatu, data ad suos asseclas Pragæ relictos Epistola

Ejus audacia & artes.

sexto

sexto Idus Octobris, quæ inter ejus Epiſtolas ſecunda eſt. Cum Norimbergam perveniſſet, Programma affixit, quo ſe Conſtantiam tendere ſignificabat, Fidei ſuæ rationem redditurum, & omnibus, qui ipſum erroris accuſare vellent, reſponſurum. Idemque præſtitit in omnibus civitatibus quas pertranſiit. Conſtantiam appulit tertio Nonas Novembris. Die ſequenti, *Joannem Chlumæum*, & *Henricum Lazembogium* ad Summum Pontificem miſit, qui *Joannem Huſſum* Cæſareo munitum Diplomate, quo tutus eſſet, ad Concilium Œcumenicum a ſe deductum nuntiarunt: proinde a ſua Sanctitate petere, ut ille abſque periculo & impedimento Conſtantiæ degere poſſet. Annuit Pontifex *M. Stephanus Paletz* & *Michael de Cauſis*, contra *Huſſum* cauſæ Promotores adfuerunt.

VIII. Undecimo Nonas Decembris, *Joannes* XXIII. Pontifex Maximus *Joanni* Patriarchæ Conſtantinopolitano, *Joanni* Lubecenſi, & *Bernardo* Civitatis Caſtelli, Epiſcopis, in Synodo Conſtantienſi præſentibus, Cauſæ *Joannis Hus* cognitionem ſua & Synodi auctoritate commiſit, ut habita quæſtione, de re univerſa ad Concilium referrent, a quo Decretoria Sententia ferenda eſſet. Pontificias literas refert *Odoricus Raynaldus* ad annum 1414. Num. 10. *Huſſo* prohibitum a Judicibus ne urbe excederet. Tum ille animadvertere cœpit, longe aliam ibi eſſe diſceptandi rationem in Cœtu Doctiſſimorum ex omni Natione Hominum, quam Pragæ in Capella *Bethleem* coram Laicis novarum rerum cupidis, aut in Aula coram Nobilibus Eccleſiaſticorum cenſuum avidis, aut etiam in foro coram minaci & Clero infeſta plebe. Vidit item e Clero Bohemico adverſarios, ad accuſandum paratos & inſtructos. Quocirca fugam meditari cœpit, facile conſiderans, ſe Patribus de tot excitatis in Bohemia adverſus Clerum & omnem Religionem malis ſatisfacere non poſſe niſi per publicam revocationem & pœnitentiam, ubi adverſariis ſuis liceret libere, & abſque omni metu & furentis plebis terrore, dicere & teſtari contra ipſum de omnibus injuriis Clero, Templiſque, & univerſæ Religioni Catholicæ per ejus Prædicationes illatis. Acceſſit altera fugiendi cauſa. Sacrum in hoſpitio ſæpe faciebat *Huſſus*, licet excommunicatus; plebs frequens eo concurrebat. Id ubi ad Epiſcopum Conſtantienſem relatum eſt, ipſe pro ſui muneris ratione illi prohibuit ne Sacris operaretur. Non paruit ſuperbus Hæreſiarcha. Populo diras intentavit Præſul vigilantiſſimus, ſi ejus Miſſam audiret. Tum de fuga cogitavit, & Dominica tertia Quadrageſimæ, celebrata Miſſa, in curru ſtraminibus undique tecto, & ea die ex urbe educendo ſe abſcondit. De illius fuga monitus Conſul civitatis, Equites miſit, qui fugientem inſequerentur, & Conſtantiam reducerent. Repertus eſt in curru latitans, & ab *Henrico Latzenbok* equo impoſitus, ad Pontificem in Palatium adductus. Ille vero liberi commeatus literis fretus vinciri ſe ac detineri poſſe negabat, niſi publica fide violata. Cui Vir Nobilis reſpondit: *Ita Decretum eſt ut cauſam tuam juſtifices, ne ſit hæretica, aut moriaris ni revoces*. Tum *Huſſus* ex equo deſiliens, in circumſtantem Bohemorum multitudinem ſe proripuit. At ab Apparitoribus Papæ & Cardinalium comprehenſus, in Palatium adductus eſt: ac poſt octo dies in Ædibus FF. Prædicatorum cuſtodiæ traditus. Quem Viri eruditi, qui Synodo frequentes aderant, ſæpe convenerunt, ut eum ad ſaniorem mentem revocarent, & errorum ejurationem illi ſuaderent. Ita referunt *Ulricus Reichental* in Hiſtoria Concilii Conſtantienſis Teutonice ſcripta, *Joannes Nauclerus* Præpoſitus Tubingenſi, Parte 2. Chronici, Generatione 48. & *Joannes Cochlæus*, Lib. 2. Hiſtoriæ Huſſitarum. *Joannis Hus fuga.*

IX. Apud Fratres Prædicatores detentus *Joannes Hus*, quinto Nonas Martii pene evaſit, unde in alium carcerem translatus, ad diem uſque Mercurii proximam ante Dominicam Palmarum, pii argumenti quoſdam libellos conſcripſit, ſcilicet *De Decalogo*, *De Dilectione & Cognitione Dei*, *De Matrimonio*, *De Pœnitentia*, *de Tribus hoſtibus hominis*, *De Oratione Dominica*, *De Cœna Domini*, &c. Eo die *Joannes* XXIII. clam mutatis veſtibus Conſtantia ſe ſubduxit, Judicium metuens, quo poſt fugam, propter plura accuſationum capita exauctoratus eſt. Hæc cauſa fuit *Joannem Hus* in alium carcerem transferendi. Miniſtri enim Pontificii, quibus illius cuſtodia demandata fuerat, Dominum ſecuti, claves carceris *Sigiſmundo* Romanorum Regi &

Synodo reddiderunt. *Joannes Hus* in Constantiensis Episcopi potestatem traditus, in Arcem quamdam trans Rhenum deportatus est, diligentius custodiendus.

X. Interea *Hieronymus* Pragensis pridie Nonas Aprilis 1415. Constantiam pervenit, cum ut doctrinam ostentaret, tum ut Magistro suppetias ferret: Programmaque affixit, quo *Sigismundo* Imperatori & Synodo significabat, se comparatum esse ad doctrinam suam coram universo frequentique Concilio defendendam, & Adversariorum sibi hæresim affingentium calumniam diluendam. Mox a Concilio sextum considente in Jus vocatus est, data fide publica, die XVII. Aprilis, dictaque ipsi dies ab hinc decima quinta, infra quam Synodo se sisteret, ad ea quæ ipsi in causa Fidei objicerentur, responsurus, recepturus & facturus in omnibus justitiæ complementum. Die 18. Aprilis qua Synodus septimum considebat, Literæ Citationis Magistri *Hieronymi* valvis Conventus FF. Minorum, Ecclesiæ Sancti Stephani & Beatæ Virginis affixæ sunt, & publicum ea de re confectum Instrumentum, agente *Henrico de Piro* Concilii Promotore. Sessione VIII. die Sabbati quarta Maii celebrata, universi damnandæ doctrinæ ac memoriæ *Joannis VVickleffi* Defensores iterum in Jus vocati. XLV. illius Articuli, nec non alii 260. Librique, Dialogus præsertim & Trialogus, Concilii Sententia damnati: *VVickleffi* ut pertinacis Hæretici nomen ac memoria diris omnibus devota: decretum ut ipsius ossa exhumarentur & comburerentur. Commissarii a Concilio deputati, qui *Joannis Hus* doctrinam contraherent. Dum hæc aguntur, *Hieronymus Pragensis* fugam arripit, a Præfecto *Joannis* Comitis Palatini in itinere intercipitur, vinctus Constantiam devehitur, in carcerem conjicitur. Bohemi Proceres ad Cæsarem, & ad Synodum scribunt pro *Hussi* libertate, ipsum inauditum carcere damnatum conqueruntur, violatum Salvi-conductus fidem. Orant Patres ut hanc ipsi servari curent; in causam illius diligenter incumbant, nec moras trahant incommodas: Imperatori supplicant ut Fidei publicæ *Husso* datæ memor, efficiat, ut e carcere eductus, publice audiatur. Meræ calumniæ Bohemorum literis continebantur. *Husso* fides violata non fuerat, Concilii Judicio sese fuga subtraxerat, Sacris contra Ecclesiæ interdictum fuerat operatus. Errores *VVickleffi* plerosque pertinaciter defendere pergebat; nec spes affulgebat ulla correctionis. Præsens subversionis Fidei ac Religionis in tota Bohemia, Moravia, & Polonia periculum metuebatur, si redire sineretur *Hussus* non ejuratis erroribus, nec finita causa. Ideo arctiori carcere detentus est. Nonis Junii, septimoque & sexto Idus, testes legitimi contra ipsum audiri, libri ipsi exhibiti: Errorum capita ex Libris de Ecclesia, contra *Stephanum Paletz*, & *Stanislaum Znoyma* excerpta, ipsi oblata; ejus ad singula responsiones auditæ. Cardinalium Cameracensis & Florentini, aliorum Præsulum, ac eruditorum virorum, *Sigismundi* Imperatoris mandatis, consiliis, precibus, adhortationibus adduci non potuit ut errores ejuraret. Tum Imperator his verbis Patres est allocutus: „ Quos errores hic homo docuerit, audivistis, „ qui omnes, quantum quidem judicare possum, & immo & singuli, morte digni sunt. „ Nisi eos adjurarit, comburendum curate: si ejuraverit, nolite committere, ut in posterum suggestum conscendat, neve in Bohemiam revertatur; ab errore namque suo „ non recedet, sed suorum ope plura capita inveniet. Tum vero Capitum suorum refutationem, addito simul Mandato de iis extirpandis, totaque illa doctrina prorsus delenda, in Bohemiam & Poloniam mittendam: Denique & Asseclas sive Sectatores „ suos, imprimis Hieronymum, severe puniendos censeo. Hussus in carcerem reductus, Epistolas quasdam ad Bohemos suos scripsit, quæ Latinitate donatæ, etiamnum inter ejus Opera, Tom. I. leguntur.

Causa Joannis Hus examinatur.

XI. Die Sabbati sexta Julii, Hæresiarcha ad Synodum decimo quinto considentem adductus est, sententiam damnationis excepturus. Ejus Articuli recensiti, probationes ac testimonia contra ipsum allata publice lecta. Tum Sacra Synodus lata Sententia hujusmodi Articulos, quos ipse in publica Audientia coram Patribus confessus fuerat in suis Libris & Opusculis contineri, non esse Catholicos, nec ut tales docendos pronuntiavit, *Sed ex iis plures esse erroneos, alios scandalosos, aliquos piarum aurium offensivos, pluresque eorum esse temerarios, & seditiosos, nonnullos notorie Hæreticos, & jamdudum a Sanctis Patribus & Generalibus Conciliis reprobatos & damnatos*: Ipsosque prædicari, doceri,

Joannis Hus damnatio, & supplicium.

doceri, aut quovis modo approbari prohibuit. Libros ejusdem quocumque Idiomate conscriptos igne damnavit, contra damnatæ istius doctrinæ defensores & fautores ab Inquisitoribus hæreticæ pravitatis ex Canonum severitate agi præcepit. Ipsum vero *Joannem Hus* pronuntiavit ac declaravit fuisse & esse verum & manifestum Hæreticum, *pertinacem & incorrigibilem*, ideoque ipsum *ab Ordine Sacerdotali, cæterisque Ordinibus deponendum & degradandum*. Quod munus Archiepiscopo Mediolanensi, Feltrensi, Astensi, Alexandrino, Bagarensi & Vaurensi Episcopis demandatum est. Qua profanatione & execratione solemni ritu peracta, ipsum Curiæ seculari relinquendum Synodus decrevit his verbis: *Hæc Sancta Synodus Constantiensis Joannem Hus, attento quod Ecclesia Dei non habeat ultra quid gerere valeat Judicio sæculari relinquere, & ipsum Curiæ sæculari relinquendum fore decernit*. Solemniter exauctoratus, & chartacea mithra redimitus, in qua dæmones depicti erant, cum hac inscriptione, *Hæresiarcha*, Civili Potestati relictus est. Tum Imperator *Ludovico* Bavariæ Duci jussit, ut *Joannem Hus* ab Episcopis receptum lictoribus traderet. A quibus cum ad locum supplicii duceretur, pro foribus Templi Libros suos comburi cernens, subrisit. Cum ad locum supplicii pervenisset, Psalmos trigesimum & quinquagesimum-primum læto & hilari vulto recitavit, versum illum non semel repetens: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum*. His scilicet adulterinæ pietatis signis se insontem persuadere, sectatores suos in hæresi confirmare, Martyris nomen apud ipsos consequi studebat, ambiebat. Priusquam bustum incenderetur, Dux Bavariæ & Dominus *De Papenheim* adequirarunt, ipsum admonentes, ut tandem errores ejuraret, vitæque suæ parceret. Qui cum operam perderent, ignis admotus est. Ubi ardere cœpit, hunc versum cecinit: *Jesu Christe Fili Dei vivi, miserere mei*: quem vix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Cineres ejus in Rhenum projecti, ne ab ejus Sectatoribus in Bohemiam superstitiose deferrentur, & colerentur.

XII. Sumpto de *Joanne Hus* supplicio, Synodus in causam *Hieronymi de Praga*, Magistri Artium, Laici, ejusdem *Hus* discipuli, sed ipso longe facundioris, incubuit. *Petrus de Alliaco* Cardinalis Cameracensis, aliique a Concilio Deputati, ipsum ad Ecclesiæ Fidem revocare conati sunt, & ad errorum abjurationem adducere. Nec infelices eorum conatus aut inutiles labores videbantur, siquidem sese paratissimum exhibuit ad abjurandam omnem hæresim, præsertim VVicklefficam & Hussiticam, de quibus accusabatur, & ad Fidei Professionem edendam, quam ipsi Judices a Synodo deputati descripserunt. Id præstitit Sessione 19. celebrata die 23. Septembris 1415. sub hac formula:

In Hieronymum Pragensem habita quæstio.

Ejus Retractatio.

„ Ego Hieronymus de Praga, Artium liberalium Magister cognoscens veram Catholicam Ecclesiam, & Apostolicam Fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam de qua hactenus infamatus fui, & quam præteritis temporibus dogmatizaverunt & tenuerunt Joannes VVicklef & Joannes Hus in suis Opusculis, Libellis, seu Sermonibus ad Clerum & ad populum, propter quam causam prædicti cum suis erroribus & dogmatibus damnati sunt ab hac dicta Constantiensi Synodo tamquam Hæretici, & eorum doctrina prædicta sententialiter damnata, maxime in nonnullis Articulis expressis in Sententiis per hoc sacrum Concilium contra ipsos latis. Consentio autem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ Sedi, & huic Sacro Concilio, & ore ac corde profiteor in omnibus & per omnia, & præsertim de Clavibus, Sacramentis, Ordinibus, Officiis, & Censuris Ecclesiasticis, Indulgentiis, & Reliquiis Sanctorum, & Ecclesiastica libertate, ac etiam de Ceremoniis, & aliis omnibus ad Religionem Christianam pertinentibus, prout ipsa Romana Ecclesia, & Apostolica Sedes, & hoc sacrum Concilium profitentur; & specialiter quod prædictorum Articulorum plures sunt notorie hæretici, & dudum a Sanctis Patribus reprobati: quidam vero blasphemi, alii erronei, alii scandalosi; quidam vero etiam piarum aurium offensivi, & ipsorum nonnulli temerarii & seditiosi; & pro talibus fuerunt prædicti Articuli per hoc sacrum Concilium & nuper condemnati & inhibitum omnibus & singulis Catholicis sub Anathematis interminatione, ne de cætero dictos Articulos, seu eorum aliquem aliquis prædicare, dogmatizare, vel tenere præsumeret ".
Porro se *Joanni Hus* adhæsisse, & favisse declaravit, quod existimaret, virum bonum

num esse, nec in aliquo obviare Traditionibus Sanctæ Matris Ecclesiæ ac Sanctorum Doctorum; immo cum sibi fuissent oblati Articuli ab *Husso* asserti, & a sacro Concilio damnati, prima fronte non crediderat illius esse saltem in ea forma. At Libris ipsius sibi exhibitis damnatos Articulos, sub ea forma, qua damnati fuere, se propria illius manu conscriptos reperisse. Quamobrem se compertum habere, ipsum, & ejus doctrinam, cum eorum Sectatoribus, ab hoc sacro Concilio fuisse jure damnatam & reprobatam *tamquam hæreticam & insanam*. Et hæc omnia se pure & sine conditione asserere professus est, ut plene persuasum de Sententiarum a Sancta Synodo in *Joannem VVicklef* & *Joannem Hus* latarum æquitate: seque illis Sententiis tamquam devotum Catholicum, in omnibus & per omnia humiliter consentire & adhærere. Insuper juravit per Sanctam Trinitatem, & Sancta Evangelia præsentia, se *in veritate Ecclesiæ Catholicæ semper & sine dubio permansurum, & omnes qui contra hanc Fidem venirent*, cum dogmatibus suis æterno Anathemate dignos pronuntiavit. Tandem se *Canonum severitati, & æternæ pœnæ* obnoxium ac obligatum fore, *si aliquid contra sentire aut prædicare aliquando præsumeret*. Quam Abjurationem ac Professionem propria manu conscripsit, & subscriptione firmavit. Eadem Professione veniam erroris deprecatus est, quod Ecclesiæ Triumphanti fidem tribuisset. Cum etiam in propugnanda Universalium realium opinione figuram triangularem induxisset quam *Scutum Fidei* appellabat, ita rem in Catholicum sensum traxit, ut Divinam Essentiam in tribus personis adumbraret: qui Articulus Catholicæ veritatis Clypeus sit & fundamentum.

Hieronymi Pragensis ceu relapsi damnatio, & supplicium.

XIII. Die 27. Aprilis, anni 1416. habito omnium Nationum Cœtu *Hyeronymus Pragensis* in hæresim relapsus, a Concilii Promotore ob pestiferam *VVickleffi* doctrinam in Hungaria; Bohemia, Polonia, Germania disseminatam delatus est. Multa ipsi crimina primum objecta, quæ partim negavit, partim variis effugiis eludere visus est. Alia addita criminationum capita, scilicet quod profectus in Angliam, *VVickleffi* libros exscripsisset, juventutem infecisset, lectione damnatorum hujusmodi librorum commendata; Bohemiam ac Moraviam ad spargendam hæresim lustrasset; *Joanni Hus*, *Christamio*, & *Jacobello*, impiis hominibus se adjunxisset, asseclas in Clerum & alios Catholicos Pragenses summo fidei damno, & piorum offensione insigni concitasset; *VVickleffum* ut Sanctum coluisset, ejusque imaginem gloriæ diademate redimitam proposuisset adorandam. Accusatus est præterea quod Concionatores Catholicos crudelissime persecutus esset, Carmelitas onerasset vinculis, *Nicolaum* Ordinis FF. Prædicatorum Professorem e Monasterio raptum, vinctumque in Multaviam flumen præcipitasset. Quod Pragæ & in aliis Bohemiæ locis prædicasset in Sacramento Altaris post consecrationem remanere panem materialem, nec in eo esse vere Christum, sed ut signatum in signo. Quod doctrinam *VVickleffi* ut verum Evangelium coluisset; eam tenentibus cœlestem felicitatem promisisset. Quod verba Consecrationis in cantilenas, quibus Laici conficere se se posse Corpus Christi gloriabantur; Quod Scripturam Sacram in Rithmos redegisset ad factionis ostentationem. Quod Sacramentorum confectionem & administrationem Laicis tribuisset, contemnendam Excommunicationem docuisset, Indulgentiarum vim impugnasset, easque a Summo Pontifice concedi posse negasset, Laicis licere docuisset ubique sine Papæ, Episcopi, Curati, aut cujuscumque alterius licentia & missione verbum Dei publice prædicare; & hanc sibi auctoritatem Laicus ipse arrogasset. Ob crimina & errores Jussione Regia captus evasisset, Pontificia Indulgentiarum Diplomata meretricum uberibus per ludibrium appendi, & publice comburi curasset. Contra sacrarum Imaginum picturam cultumque declamasset. Quod imaginem Crucifixi stercoribus fœdasset; Reliquias Sanctorum conculcasset. Quod VVickleffitarum & Hussitarum conventicula veram esse Ecclesiam asseruisset; scelestos Hussitas, ob seditiosam pertinaciam supplicio affectos, ut Martyres coli procurasset. Addidit Concilii Promotor nullam ejus promissis fidem adhibendam, qui fidem fallere, Judicibus illudere, priores errores capta fuga repetere solitus esset. Vocatum olim in Judicium ab Academia Parisiensi, cum ibi Deo redigendæ in nihilum alicujus creaturæ potentiam detraheret, erroremque revocare jussum, fuga evasisse: Fuga simili delusisse Heidelbergenses, cum refertas hæresibus Theses proposuisset. A Cracoviensibus etiam Academicis ob pestiferum doctrinæ virus

quæ-

quæsitum, inde avolasse: Profectum postea Viennam, atque hæresis infamia inustum; & in custodiam traditum: cum ad meliorem frugem se rediturum simulatis verbis spopondisset, violata fide Pragam abiisse. Ut suos in perfidia confirmaret publicis Scriptis propositis Pragæ, & in aliis Bohemiæ locis, vulgasse se Constantiam iturum ad *VVickleffi* ejusque Sectatorum doctrinam defendendam: Nec alia de causa Constantiæ inscriptis Romanorum Regi & Concilio literis sparsisse ad purgandam suspicionem hæreseos, & incorruptæ fidei puritatem illustrandam se accessisse, quam ut fictæ Religionis umbram consectaretur, ad suosque reversus victoriam se de piis viris reportasse, ac *VVickleffi* Sectam Catholicam esse jactaret. Quod denique post revocatos anno superiori in Sessione publica errores, cum esset pollicitus literas ad *Venceslaum* Regem, Reginam & Academiam Pragensem se daturum, quibus *Joannem Hus* & *VVickleffum*, una cum ipsorum impia doctrina jure damnatos profiteretur, promissis defuisse; immo postea *Joannem Hus* in Cœlum laudibus extulisse; ad hæreses autem objectas, etsi publico Scripto se responsurum jam antea vulgasset recusasse præstito juramento respondere.

XIV. Diebus 23. & 26. Maii *Hieronymus Pragensis* in Judicium adductus, & legitimis testimoniis, quin & propria confessione de plerisque errorum & criminum capitibus convictus est: solo enim incendii metu se *VVickleffi* & *Joannis Hus* errores ejurasse, injuriaque & contra conscientiam se illorum doctrinam & personas damnasse professus est, cum doctrina *Joannis Hus* sancta, & justa esset ejus vita, cui vellet inhærere, eamque constanter tueri. *VVickleffi* tamen opiniones se probare ac tenere negavit quoad Sacramentum Altaris, immo quatuor Ecclesiæ Doctorum, & totius Ecclesiæ communem de Transsubstantiatione panis & vini in corpus & Sanguinem Christi sententiam tenere se & propugnare contestatus est.

XV. Sessione vigesima prima Concilii Constantiensis, quæ trigesima-prima die mensis Maii, anno 1416. celebrata est, post Orationem ab Episcopo Laudensi habitam, quam apud Cochlæum Lib. 3. Historiæ Hussitarum legere est, lata fuit in *Hieronymum* Pragensem damnationis sententia, qua ipsum Sancta Synodus *Hæreticum & in hæresim relapsum, excommunicatum, anathematizatum pronuntiavit, & declaravit, atque damnavit*. Observatione dignum est quod ea in Sententia habetur, *Hieronymum de Praga* de Sacramento Altaris & Transsubstantiatione cum Ecclesia, non cum *VVickleffo* sensisse. *Unde idem Hieronymus de Sacramento Altaris, & Transsubstantiatione panis in Corpus, professus est se tenere & credere, quod Ecclesia tenet; dicens, se plus credere Augustino, & cæteris Ecclesiæ Doctoribus quam Joanni VVicklef, & Joanni Hus*. Addunt acta MSS. Congregationum Generalium, ipsum professum esse *se tenere ceremonias Missarum, Officiorum, Jejuniorum*. Item ad objecta de Sacrarum Indulgentiarum contemptu, ipsum respondisse tradunt; *Indulgentias Papæ & Cardinalium esse rite datas & concessas, & fieri posse. Sed Indulgentias* execratus est *prout* (inquiebat) *Papa communiter mittit Quæstuarios suos ad partes alienas, ad extorquendum denarios S. Petri*, illasque *non Indulgentias, sed abusiones Indulgentiarum asserebat*.

XVI. Lata Sententia, Potestati sæculari traditus *Hieronymus* Pragensis, & ipsa die combustus est, non minoribus adulterinæ pietatis signis datis, quam dederat *Hussus*. De utriusque supplicio scribit *Æneas Sylvius* Historiæ Bohemicæ Cap. XXVI. *Pertulerunt ambo constanti animo necem, & quasi ad epulas invitati, ad incendium properarunt, nullam emittentes vocem, quæ miseri animi posset facere indicium. Ubi ardere cœperunt. Hymnum cecinere, quem vix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Nemo Philosophorum tam forti animo mortem pertulisse traditur, quam isti incendium.*

De morte *Hieronymi Pragensis* elegantem *Epistolam ad Leonardum Aretinum* scripsit *Poggius* Florentinus. „ Stabat, (*inquit*) impavidus, intrepidus, mortem non contemnens solum, sed appetens, ut alterum Catonem dixisses. Non laudo, si quid adversus Ecclesiæ „ instituta sentiebat: doctrinam admiror rerum plurimarum, scientiam, eloquentiam, dicendi „ suavitatem, & argutiam respondendi. Sed vereor, ne hæc omnia in pestem suam sibi fue„ rint a natura concessa. Datum deinde spatium pœnitendi biduo. Multi ad eum accessere „ Viri Eruditissimi, ut ipsum a Sententia sua dimoverent; inter quos Cardinalis Florentinus „ eum adiit, ut eum flecteret ad rectam viam; sed cum pertinacius in erroribus perseve„ ret,

„ ret, per Concilium hæresis damnatus est, & igne combustus. Jucunda fronte, & „ alacri vultu ad exitum suum accessit: non ignem expavit, non tormenti genus, „ non mortis, Nullus umquam Stoicorum tam constanti animo, tum forti mortem „ perpessus, quam ipse appetiisse videtur. Cum venisset ad locum mortis, se ipsum „ exuit vestimentis; tum procumbens flexis genibus, veneratus palum ad quem ligatus „ fuit, primum funibus madentibus cum catena nudus ad palum constrictus fuit: Li- „ gna deinde circumposita pectore tenus, non minuscula, sed grossa, paleis interje- „ ctis: tum flamma adhibita, canere cœpit Hymnum quemdam, quem fumus & „ ignis vix interrupit. Hoc maximum constantis animi signum cum lictor ignem post „ tergum (*ne id videret*) injicere vellet: *Huc*, inquit, *accede*, *& in conspectu ac-* „ *cende ignem*: si enim illum timuissem, numquam ad hunc locum, quem effugien- „ di facultas erat, accessissem. Hoc modo vir (præter fidem) egregius est consum- „ ptus. Vidi hunc exitum, singulos actus inspexi. Sive perfidia sive pertinacia id ege- „ rit; certe ex Philosophiæ Schola interitum viri descripsisses. *Epistola* Poggii *data* „ Constantiæ III. Kalendas Junii, qua die hic Hieronymus hæresis pænas luit. *De* „ *qua* Poggii *Epistola* Aretinus *ad ipsummet prudenter rescribit Lib. IV.* Nudius ter- „ tius exemplum habuimus literarum tuarum a Barbaro missum de Hieronymi suppli- „ cio; quarum elegantiam valde probo; tu illi tamen plus tribuere videris quam ego „ vellem, etsi judicium tuum sæpe purgas ... Ego cautius hisce de rebus scribendum „ puto „. Hæreticus Auctor *Belli Hussitici* ipsum damnationis tempore vaticinatum fuisse scribit his verbis: *Ad justissimum Jesu Christi Tribunal appello, ut centesimo ab hinc anno mihi ad hæc respondeatis*. Quidam similia ab *Husso*, cippum Septentrionem versus vidente, his verbis prædicta asserunt: *Hodie Anserem assatis, centum ab hinc annis niveus Cygnus veniet, quem occidere non valebitis*: Idque vaticinium in *Luthero* impletum. Verum hujusmodi vaticinia falsa esse probat silentium coævorum Scriptorum, *Poggii*, *Æneæ Sylvii*, Hussitæ Historici, qui Vitam *Joannis Hus* initio ejus Operum editam scripsit, & Relationum de illius & *Hieronymi Pragensis* morte, quæ in fine eorumdem Operum editæ sunt.

XVII. Subdit *Æneas Sylvius* cap. XXVI. Historiæ Bohemicæ: „ Cineres exustorum, ne raperentur a Bohemis, in lacum * projecti. Discipuli eorum ex eo solo terram abstulere, in quo ignis fuit, eamque veluti sacram secum attulere in patriam. *Joannes* ac *Hieronymus* apud Bohemos Martyrum honores meruere, nec minores quam *Petrus* & *Paulus* apud Romanos habiti. Nuntiatis enim in Bohemia, „ quæ Constantiæ gesta fuerunt de *Joanne* ac *Hieronymo*, discipuli eorum sequacesque „ omnes in unum convenientes, memoriam in primis defunctorum consecrant, ce- „ lebrandamque quotannis decernunt. Exin per amicos nonnullas sibi Ecclesias a Re- „ ge tradi poscentes extorquent, in queis suæ prædicare plebi, Sacramentaque mi- „ nistrare libere possint. Neque hoc modo contenti, apud Sclavoniam nobile Mo- „ nasterium FF. Prædicatorum extra mœnia oppidi situm a fundamentis dejiciunt: ea- „ que prima Ecclesiarum ruina in Hussitarum novitate facta, decurritur in Ecclesia „ Monasteriaque passim; nobilissima Superis dicata Templa ferro atque igne vastantur.

* *Alii in Rhenum projectos scribunt.*

XVIII. Hussitarum hæresim damnavit rursus *Martinus V.* seu damnationem a Synodo Constantiensi factam promulgavit & executus est, formamque habendæ in ipsos quæstionis Archiepiscopis, Episcopis, & Inquisitoribus hæreticæ pravitatis Encyclicis Literis, quæ incipiunt, *Inter cunctas*, datis Constantiæ octavo Kalendas Martii, anno 1418.

§. IV.

De Gestis a Synodo Basileensi in Causa Bohemorum, & de Compactatis Pragensibus.

I. Post immane bellum a Thaboritis *Zischa* Duce, & Orphanis Duce *Procopio Raso*, in *Sigismundum* Imperatorem & Catholicos gestum, post sacram expedi-

peditionem a *Martino V.* Pontifice Maximo in ipsos institutam, & prælium contra illos infeliciter commissum, Julianus Cardinalis, Sedis Apostolicæ Legatus, e Bohemia cum Exercitu fugatus, Basileam se contulit, ibique Concilium Œcumenicum a Concilio Senensi, nec-non a Summis Pontificibus *Martino V.* & *Eugenio IV.* indictum celebravit anno 1431. *Sigismundus* Imperator scriptis ad Bohemos literis, ipsos hortatus est ut eo proficiscerentur; nec plus sapere vellent, quam Ecclesia Catholica. Auditurum benigne Conventum rationes eorum; operam darent ut cum Synodo Ecclesiam universam repræsentante de Religione convenirent. Scripsit & ipsa Basilensis Synodus Bohemis, ut Oratores mitterent, fidei suæ rationem exposituros, plenissimamque itineris in eundo, manendo, ac redeundo securitatem, qualem optare poterant, ipsis concessit; nec-non & libertatem in Generali Concilio proponendi Articulos quatuor, quorum elucidationem urgebant, Scripturis Sacris, Sanctorumque Doctorum verbis, sententiis, & rationibus eos declarandi, astruendi, persuadendi, & (si opus esset) etiam ad objecta Concilii Generalis respondendi; vel cum aliquo vel aliquibus de Concilio super eisdem disputandi, aut conferendi; servatis modis & forma, de quibus inter Legatos Synodi & Bohemorum Oratores in Egrensi Civitate convenerat; maxime quod in causa quatuor Articulorum ab eis proponendorum, Lex Divina, praxis Christi, Apostolica & Ecclesiæ Primitivæ, una cum Conciliis, Doctoribusque fundantibus se veraciter in eadem pro verissimo & indifferente Judice in ipso Basileensi Concilio admitterentur. Salvum-conductum & Epistolam Concilii ad Bohemos legere est sessione IV. De his inter Bohemos duæ fuerunt Sententiæ. Orphani, & Thaboritæ, & plebs ferme omnis, eundum ad Concilium esse negabant, *Joannis Hus* & *Hieronymi Pragensis* exemplum in medium afferentes, qui Constantiam ad Synodum profecti sub fide *Sigismundi*, publice combusti fuissent. Nobilitas vero *Mainardum* sequuta, Novæ-Domus Dominum, petendum esse Concilium prorsus ajebat: nec *tolerandos videri, qui novas peregrinasque de Fide sententias, novumque Ritum Religionis invenissent, nisi dictorum factorumque rationem universali Ecclesiæ redderent, & quæ vulgo inculcaverant, coram doctis defenderent*. Vicit hæc sententia. Legatio 300. Equitum Basileam missa, cujus principes fuere *Guillelmus Cosca*, non tam equestri dignitate, quam Ecclesiarum direptione insignis; *Procopius* cognomento *Rasus*, multis victoriis, magnisque sceleribus nobilitatus; *Joannes Rokysana* Pragensium Hussitarum Rector; *Nicolaus Galecus*, Thaboritarum Presbyter; & *Petrus Anglicus*, patria profugus, ac solis elenchis in disputatione confidens.

II. Bohemorum Oratores anno ineunte 1433. a Synodo Basileensi honorifice & perhumaniter excepti, quos *Julianus* Cardinalis Concilii Præses benigne allocutus, & longa ac luculenta Oratione ad ea quæ pacis & unionis essent, adhortatus est. Audita est Cardinalis Oratio summo Patrum consensu. Bohemi pauca respondere, quibus par facundia non esset. Audientiam circa quatuor de Religione capita rogantibus Synodus annuit, *Quatuor* diemque designavit Januarii 16. qua die quatuor Articulos proposuere, in quibus a Ro- *Bohemorum* mana Ecclesia dissentirent. 1. De Communione divine Eucharistiæ, quam sub specie *Articuli* panis & vini his qui salvi esse velint necessario sumendam affirmabant. 2. De Civi- *Synodo Ba-* li Dominio, quod Clericis interdictum divina Lege dicebant. 3. De Prædicatione *silensi pro-* Verbi Dei, quam liberam permissamque passim omnibus arbitrabantur. 4. De publicis delictis, quæ nulla ratione toleranda putabant, etiam majoris mali vitandi gratia. Nam quamvis plurima essent, quæ Hussitarum perfidia adversus Catholicæ Fidei veritatem astruere ac prædicare non dubitaret, coram Concilio tamen doctorumque Patrum Cœtu hæc tueri tantummodo se posse arbitrati sunt (inquit *Æneas Sylvius*) eaque Regni nomine dicta. Verum cum Legatus alia quoque de Bohemis accepisse se affirmaret, quæ Christianas aures offenderent: inter quæ illud esset, quod Religiones Mendicantium inventum esse diabolicum prædicarent; assurgens Procopius: *Neque hoc falsum est* (inquit) *Nam si neque Moyses, neque ante eum Patriarchæ, neque post eum Prophetæ, neque in nova Lege Christus Dominus, neque Apostoli Mendicantes instituere: quis non intelligit diaboli tenebrarumque opus esse?* Excepta est ingenti auditorum cachinno *Procopii* vox. Legatus argumentationem indocti hominis placi-

placide dissolvit. *Neque enim Patriarcharum, Prophetarumque placita, & quæ Christus instituit, quæ sanxerunt Apostoli, dumtaxat a Deo esse docuit, verum Ecclesiæ quoque Decreta, quæ Sancto dirigente Spiritu ducitur, opera Dei esse monstravit: quamvis & aliunde Mendicantium vita ex Evangelio sumpta videri possit.* Selegerunt Bohemi quatuor Magistros, qui suos Articulos ex Divina Lege sumptos ostenderent. Qui eos confutarent, ex Cœtu Patrum totidem assumpti viri præstantes, & ad dicendum parati. Disputatum est quinquaginta diebus: multa in utramque partem adducta.

Ad primum Bohemorum Articulum De Communione sub utraque specie octo diebus, horis antemeridianis respondit *Joannes de Ragusio* Ordinis FF. Prædicatorum Procurator Generalis, Natione Dalmata, postea S. R. E. Cardinalis. Ad secundum Articulum De punitione peccatorum publicorum, per quatuor dies respondit *Ægidius Carlerius*, Ecclesiæ Cameracensis Decanus. Ad tertium De libera Prædicatione verbi Dei, tribus diebus respondit *Henricus Kalteisen*, Ordinis FF. Prædicatorum, in Academia Coloniensi Doctor & Professor, ac hæreticæ privitatis Inquisitor. Ad quartum De civili Dominio Clericorum, diebus totidem respondit *Joannes de Polemar* Archidiaconus Barcinonensis, Causarum Sacri Palatii Auditor. Eorum Orationes in Collectionibus Conciliorum post Acta Concilii Basileensis editæ sunt. Postremo cum victa Hussitarum perfidia vinci nollet, ad Tractatus ventum, tentatumque si fortasse amice trahi possent. Missi & Oratores in Bohemiam viri doctissimi, & qui gentis versutiam nossent, scilicet *Philibertus* Constantiensis in Normannia Episcopus, *Petrus* Augustensis Episcopus, *Joannes de Polemar* Barcinonensis Archidiaconus, *Fridericus Parsberger*, Præpositus Ratisponensis, *Ægidius Carlerius* Decanus Cameracensis, *Alexander Sparus* Jurisconsultus Anglus, *Thomas Haselbachius* Theologus Viennensis, *Henricus Tockius* Magdeburgensis Canonicus, *Martinus Bernerius* Decanus Turonensis & *Joannes Gelhusius* Monachus Mulbrunensis. Synodi Legatis Principum etiam Oratores sunt adjuncti. Multa cum Bohemis agitata, nunc pacis spes facta, nunc belli metus.

Pragensium Theologorum de quatuor Articulis sententia.

III. Pragensis Academiæ Theologi a Bohemiæ Baronibus rogati ut suam de quatuor Articulis sententiam aperirent, Schedulam Oratoribus Concilii porrexerunt, eorum explicationem continentem. *De libertate Verbi Dei dixerunt, ut sub potestate Diœcesani, & jure ejus libere prædicetur.*

De evellendis peccatis dixerunt: Ut spirituales in spiritualibus; sæculares in sæcularibus, secundum potestatem a Deo eis concessam, extirpent publica mala.

De bonis Ecclesiæ dixerunt: Quia non debent Sæculares vel alii bona Ecclesiæ (quia sunt communia, & quia sunt Patrimonium Crucifixi, ejus Ecclesiæ & pauperum) sibi appropriare, quoniam sacrilegium esset. Quia tamen pro opposito quasi semper objicitur, quod talia bona sint superflua, ad hoc dixerunt: Si sunt superflua, tunc illi qui habent super ea potestatem dispensatoriam, convertant in usus pios & communes. Ad nos talia non pertinet diffinire. Ac civiliter non debere super his dominari dixerunt, quia Dominium civile (ut videtur) præsupponit pro subjecto bona temporalia per modum proprietatis possessa.

De communione utriusque speciei dixerunt: Quia est a Christo tradita & instituta, ab Apostolis, & sua Ecclesia practicata. Et ideo est animæ utilis, meritoria, & salubris, dummodo fuerit in charitate, juxta limites SS. Patrum, practicata. Ad præceptum vel necessitatem ejus dixerunt: quia adhuc est eis dubium an cadat sub præcepto, aut sub quali præcepto; qualisve pœna illum sequeretur qui hoc præceptum omitteret, aut quovis modo non impleret. Hæc autem nesciunt per aliquod Concilium alicubi fore diffinita. Sed ex quo Concilium Basileense nunc congregatum dicit & offert se velle ferre judicium in talibus, juxta doctrinas Sacræ Scripturæ & SS. Patrum authenticas, ideo volunt decisionem expectare.

IV. Cæterum post diversos Tractatus, multasque Oratorum Concilii adhortationes ad pacem, quas vana loquacitate per spinosas & aculeatas responsiones ludificabant Hussitarum & Thaboritarum Sacerdotes, cum pertinaciter quatuor Articulis insisterent, ne spes pacis omnino evanesceret; utrique parti visum est denuo mittere Legatos ad Concilium, pro illorum Articulorum declaratione. Transmissa igitur a Concilio pro Bo-

hemorum Oratoribus nova securitate ac Salvo-conductu, venerunt illi Basileam una cum Synodi Legatis. Quatuor Articulos Patribus obtulerunt, rogaruntque ut intuitu Ecclesiasticæ unitatis ac pacis ipsos libere doceri, & irrevocabiliter observari in Regno Bohemiæ, & Marchionatu Moraviæ, locisque illis adhærentibus, permitteret. Erat porro hic Articulorum tenor: Primo, *Ut Communio divinissimæ Eucharistiæ utilis & salubris, sub utraque specie, scilicet panis & vini, universis Christi Fidelibus in Regno Bohemiæ, & Marchionatu Moraviæ, & locis eis in hac parte adhærentium constitutis; per Sacerdotes libere administretur.* Secundo, *Ut omnia peccata mortalia & præsertim publica, per eos quorum interest rationabiliter & secundum legem Dei cohibeantur, corripiantur, eliminentur.* Tertio, *Ut Verbum Dei a Sacerdotibus Domini, & Levitis idoneis libere & fideliter prædicetur.* Quarto, *Ut non liceat Clero tempore Legis Gratiæ super bonis temporalibus sæculariter dominari.* Formam vero Unionis hanc obtulerunt: *Parati sumus uniri & esse unum, quomodo omnes Christiani Fideles uniri secundum Legem Dei obligantur; & adhærere ac obedire quibuscumque nobis legitime præfectis in omnibus Ecclesiasticis, quæcumque nobis secundum Legem Dei mandaverint. Quod si quidquam Concilium, aut Papa, aut Prælati, quod a Domino prohibitum est, determinaverint faciendum, aut facere jusserint; vel quod in Canone Bibliæ scriptum est, præterierint, aut præteriri mandaverint: cum Canones tales dicant execrabiles & anathema, obedire non obligamur nec obediemus. Præterea istud per Ambasiatores nostros tandem ad Concilium pro finali unione facienda mittendos, volumus propter confirmationem & conservationem unitatis & pacis obtinere, ut unione facta, Concilium suis literis præcipiat omnibus Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, Regibus, Principibus, & universis utriusque status sibi subjectis, quatenus nos & nobis in hac parte adhærentes & adhærere volentes amplius palam vel occulte hæreticare, aut quovis modo infamare, aut etiam hostiliter invadere non præsumant propter aliquem prædictorum Articulorum, & præsertim propter primum,* &c. Unionis formula Patribus non placuit. *Hæc* (inquiebant) *non unitas, sed duplicitas est. Non est in Christiana unitate dicere, Nos & Vos, sed tantum, Nos. Unus est Populus Christianus; pura, simplex, & perfecta debet esse unitas Ecclesiastica, non ambagibus, non duplicitatibus involuta. Tandem quia materna viscera negare non potest pia Mater, quia exhibitione uberum ad vitæ provocet alimentum: Decrevit Sacrum Concilium iterum destinare ad vos, & iterum ad veram, puram & simplicem unitatem & pacem hortari: quam si acquieveritis acceptare, prioribus omnibus abolitis eritis Charissimi Filii, nec aliter habiti quam Regna cætera, Potentatusque & Provinciæ Populi Christiani.* Ita refert *Joannes de Polemar* in Oratione quam in secundo suo in Bohemiam adventu Pragæ habuit ad Bohemos, & ex eo *Cochlæus* Libro 7. Historiæ Hussitarum.

V. Secundum hæc, Basilea Pragam cum tribus Oratoribus Bohemorum reversi sunt quatuor Synodi Legati, qui antea in Bohemiam missi fuerant, *Philibertus* Episcopus Constantiensis in Normannia, *Joannes de Polemar*, *Henricus Tockius*, & *Martinus Bernerius*. Inter ipsa Conventorum tempora, dum adhuc penderent omnia, *Procopius Rasus* ex iis unus qui paulo ante Legati ad Concilium venerant, perditæ audaciæ homo, victoriisque nonnullis adversus Catholicos celebris, collecto Hæreticorum exercitu, *Pilznam* oppidum obsidere graviter cœpit, a solis Fidelibus habitatum. Cumque operibus undique circumventi, eo angustiarum adducti essent oppidani, ut cedendum obsessoribus brevi tempore videretur, opem a Synodo, impendenti periculo, postulavere. Patres vero, etsi ærarium nullum eis esset, raptim tamen pecuniam in capita collatum ad *Mainardum* misere, Bohemicæ Nobilitatis Principem, præcipuum & mittendæ prius Legationis, & accipiendorum post Conventorum auctorem, qui jam ad idipsum delectu Militum habito, ducere in *Procopium* properabat. Commissæ acies, Thaboritarum Orphanorumque ex plebe collecti exercitus, invicti ad illud tempus, cum scelerato Duce deleti sunt. Secundum hanc victoriam, Pragæ Catholicorum res facta superior est, Hæreticorum audacia cecidit. Legati in publico Nobilium & Plebejorum conventu trium Articulorum Declarationem proposuerunt, quam si Bohemi suscipere vellent, de quarto Articulo, hoc est de Communione sub utraque specie, res per concordiam transigeretur.

Compacta Pragensia Bohemorum.

Pri-

Primum, de cohibitione & correptione omnium peccatorum mortalium, & præsertim publicorum, sic restrinxere & exposuere: *Dicimus quod secundum Scripturæ Sacræ sententiam, Sanctorumque documenta Doctorum, sic Catholice est tenendum: Quod omnia peccata mortalia, præsertim publica, quantum rationabiliter fieri potest, secundum Legem Dei, & Sanctorum Patrum instituta, sunt cohibenda, corripienda, & eliminanda. Potestas autem puniendi criminosos, non ad privatas personas, sed ad eos tantummodo pertinet, qui Jurisdictionem habent in eos, fori distinctione, juris & justitiæ ordine observatis.*

Secundum Articulum de libera Prædicatione verbi Dei sic declaravere: *Dicimus quod secundum Scripturæ Sacræ sententiam, Sanctorumque documenta Doctorum, sic Catholice est tenendum: Quod verbum Dei a Sacerdotibus Domini, & Levitis ad hoc idoneis, & per Superiores, ad quos pertinet, approbatis & missis libere; non tamen passim, sed ordinate & fideliter prædicetur; salva auctoritate Pontificis, qui est præordinator in cunctis, juxta SS. Patrum Instituta.*

Articulum tertium de sæculari Dominio Clericorum in bona temporalia, sic explicuerunt. „ Meminimus quod dum in Sacro Concilio super hoc disputatio ageretur publica & solemnis, ille qui ad disputandum per Sacrum Concilium extitit deputatus, „ duas Conclusiones posuit sub his verbis: *Prima*, Quod Clerici non Religiosi, seu qui „ voto se ad hoc non obligarunt, licite possunt habere & possidere quæcumque bona „ temporalia, hæreditates paternas aut aliorum, si eis relinquantur, & alia bona juste „ acquisita, ex causa donationis vel alterius liciti contractus, vel arte licita. *Secunda*, „ Quod Ecclesia potest licite habere & possidere bona temporalia, mobilia & immobilia, „ domos, prædia, villas, oppida, castra, civitates, & in eis habere privatum & civile „ Dominium. Ille siquidem ex vestris Ambasiatoribus, qui disputabat, concessit easdem, „ dicens; Illas sensui sui Articuli bene intellecto non contradicere; cum ipse Articulum „ suum intellexerit de Dominio civili formaliter intellecto. Ex quo & aliis satis possit „ intelligi, quod verba, *Sæculariter dominari*, in præinserto Articulo posita, ad aliquem „ specialem dominandi modum vel usum videantur referri. Sed Quoniam Doctrina Ecclesiæ non est verbis ambiguis pertractanda, sed plane, propterea illud quod secundum „ Legem Dei, & Sanctorum documenta Doctorum Catholice tenendum est, duximus „ exprimendum, videlicet: Præmissas duas Conclusiones esse veras: Quodque Ecclesiastici Viri bona Ecclesiæ, quorum sunt Administratores, debent fideliter administrare, „ juxta SS. Patrum salubria Instituta. Ipsaque bona Ecclesiæ ab aliis injuste non debent detineri, vel occupari. „ Hanc declarationem Comitia suscepere.

Circa IV. Articulum hæc ratio concordiæ inita est: *Ut Bohemis ac Moravis suscipientibus Ecclesiasticam unitatem & pacem realiter & cum effectu, & in omnibus aliis quam in usu Communionis utriusque speciei, Fidei & Ritui universalis Ecclesiæ conformibus, illi & illæ, qui talem usum haberent, communicarent sub duplici specie, cum auctoritate Domini nostri Jesu Christi & Ecclesiæ sponsæ ejus. Et hunc Articulum in Sacro Concilio discussum iri, quoad quæstionem de præcepto, & constituendum quid circa illum Articulum pro Catholica veritate sit tenendum, & agendum ad utilitatem & salutem Populi Christiani. Et omnibus mature pertractatis, si nihilominus in desiderio Communionis sub duplici specie perseveraverint, Sacrum Concilium Sacerdotibus dictorum Regni & Marchionatus, communicandi sub utraque specie populum, eas videlicet personas, quæ in annis discretionis constitutæ reverenter & devote postularent, facultatem in Domino, pro eorum utilitate & salute concessurum. Hoc semper observato, quod Sacerdotes sic communicantibus semper dicerent: Ipsos firmiter credere debere, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie panis sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer & totus Christus.*

VI. Hanc reducendæ unitatis formam *Compactata* illi vocavere: hujusque obtentu nominis & tutati aliquando se sunt, & Catholicos oppugnare tentarunt. Concepta sunt Pragæ anno 1433. die ultima Novembris, & postmodum Iglaviæ consummata & firmata, anno 1436. In Concilio Basileensi pronuntiatum est: *Calicem quantum ad Laicos pertinet, ex præcepto Christi non esse, moremque sub specie tantum panis ministrandi populo*

a San-

a Sanctis Patribus institutum, & sane institutum videri, & servandum ab omnibus Fidelibus esse, nec licere cuiquam suo judicio hunc declinare. Legi possunt *Compactata* apud *Joannem Cochlæum* lib. 7. Historiæ Hussitarum . De vocatione Bohemorum ad Concilium Basileense, & de Tractatibus cum ipsis initis, extat etiam Historica narratio, quæ ab *Ænea Sylvio* scripta videtur, edita ab *Ortuvino Gratio* in *Fasciculo Rerum Expetendarum*, & Historiæ Bohemicæ ejusdem *Æneæ Sylvii*, Editionis *Freberi* post Caput L. inserta, ac tandem relata in Tomum 12. Conciliorum Editionis Parisiensis anni 1672. De iisdem legendus *Jacobus* Cardinalis Papiensis, Libro 6. Commentariorum. Addit ille: Non petiisse ex illo tempore Calicem Bohemos, non indulsisse Synodum ultro, a Romano etiam Præsule tale quidquam nec postulatum esse, nec comprobatum. Ipsos etiam, qui ad omnem Catholicorum contentionem *Compactata* velut clypeum defensionis objiciebant, illa eadem contempsisse verius quam non servavisse. Etenim pueris passim & dementibus non de Pane tantum, sed de Calice ministrasse. Invitos quoque & non postulantes ad Calicem adegisse, Sacramenta Ecclesiæ, & sepulchra publicosque honores iis, qui illum non vellent, per injuriam adimentes: De Mysterio etiam tam panis quam vini nil plebibus juxta condictum annuntiasse. Postremo nec Romanæ Sedis Institutis, a qua longe errabant, in cæteris assensisse. *Quorum omnium* (inquit) *si præstita ab illis fuisset fides, vix nunc post annum quadragesimum exorti mali ostenderentur vestigia, iis videlicet in renovata ætate defunctis quibus tantummodo, quod usum jam haberent, Calix esset indultus.*

ARTICULUS II.

De SECTA HOMINUM INTELLIGENTIÆ.

HÆc Secta Auctores habuit G. *Guillelmum de Hildernissen*, Ordinis B. Mariæ De Monte Carmelo Sacerdotem & Concionatorem, & *Ægidium Cantoris*, Laicum, Belgas. Asserebat *Ægidius*, 1. Se esse Salvatorem hominum, qui per ipsum visuri Christum essent, sicut per Christum Patrem. 2. Diabolum, omnesque homines tandem salvandos fore. 3. Actus carnalis copulæ delectationes Paradisi vocabant homines spurcissimi, & sine peccato exerceri docebant. 4. Omnes actus nefarios ad divinam referebant voluntatem * 5. Tempus Veteris Legis; tempus fuisse Patris ajebant; tempus novæ Legis Filio; tempus proximum Spiritui Sancto attributum; quod tempus *Eliæ* appellabat, quo reconciliabantur Scripturæ, ut quæ prius tamquam vera habebantur, jam refutarentur; sicuti & Catholicæ veritates, quæ consueverant prædicari, de paupertate, continentia, obedientia, quarum oppositum tempore Spiritus Sancti prædicandum esset. Afflatum Spiritus Sancti in rebus etiam inhonestis & nefariis jactitabant. Orationes, Jejunia, Ecclesiæ præcepta, castitatem & continentiam summopere oderant, nullam esse in mundo virginem effutientes, præter unam, cui *Sapientiæ* nomen. Circa Purgatorium quoque & Infernum contraria Doctrinæ Ecclesiæ dogmata tradebant. *Guillelmus* præter hæc affirmabat; Quidquid agit homo, illi non cedere ad salutem vel damnationem; quod Passio Christi satisfaceret pro omnibus. 2. * Hominem exteriorem non maculare interiorem. 3. Deum esse ubique, in lapide, in membris hominis, in inferno, sicut in Sacramento Altaris. 4. Resurrectionem amplius sperandam non esse, quod jam facta sit in Christo, cujus membra sumus, cum Caput sine membris non surrexerit. Hos aliosque errores ejuravit coram *Petro de Alliaco* Episcopo Cameracensi, & Priore FF. Prædicatorum Conventus *S. Quintini* in Picardia, Hæreticæ pravitatis inquisitore, die 12. Junii, anno Christi 1412. illosque deinde Cameraci & Bruxellis publice revocavit.

* *Hunc errorem renovarunt Quietistæ.*

* *Hunc errorem Quietistæ adoparunt.*

JOAN. DOM. MAN.

Nota.

HÆresum quas Guillielmus de Hildernissem ejuravit capita sunt XVIII. eaque in publicas tabulas de ejuratione hac confectas ac signatas die 12. Junii anno 1411. non 1412. ut est hic in P. Alexandro redacta sunt. Tabulas illas integras evulgavit Baluzius Miscell. tom. 2. pag. 277. Errores vero suos Guillelmus revocavit primo quidem Cameraci coram Petro de Alliaco Cameracensi Episcopo, & Priore Conventus PP. Prædicatorum S. Quintini in Viromandia Noviomensis diœcesis Inquisitore. Inter hos errores quidam Ægidium habent auctorem; alii vero nonnullis ejus sectatoribus inter quos eminet quædam puella, cui nomen *Seraphin* imposuerunt. Alios vero tamquam a se prolatos idem Willelmus revocat. Insuper idem F. Guillelmus negat se unquam docuisse ut factæ Sacerdoti confessiones negligerentur; addit enim: *hoc falsum est de persona mea; hoc etiam scio esse falsum de illis, qui solent mihi confiteri*. Negavit insuper se scire quidquam de velato actu carnalis copulæ sub honesto nomine paradisi, vel *acclivitatis*; sicut etiam professus est nunquam sibi venisse in mentem ut *actus suos omnino nefarios* ad divinam voluntatem referret. Diffitetur etiam nihil sibi excidisse, ut tempus veteris legis esse Patris diceret, tempus novæ legis esse Filii &c. Alia insuper interrogatus in judicio sentiisse se vel dixisse negavit; sicut vicissim alia a se dicta fassus est & ejuravit, quæ videri in eisdem publicis tabulis cuique pronum est.

ARTICULUS III.

De ADAMITIS.

I. ANno circiter 1420. nefariam *Adamitarum* hære sim exsuscitavit *Pikardus* quidam nomine, qui ex Gallia Belgica, transmisso Rheno, per Germaniam in Bohemiam penetravit. Is præstigiis quibusdam fidem sibi concilians, brevi tempore non parvam mulierum, virorumque plebem ad se traxit, quos nudos incedere jubens, *Adamitas* vocavit: & occupata Insula quadam amne Lusinicio cincta, Filium Dei se dixit, & *Adam* appellavit. Connubia eis promiscua fuere: Nefas tamen ipsis injussu *Adam* mulierem cognoscere: sed ut quisque libidine incensus in aliquam exarsit, eam manu prehendit, & Sectæ Principem adiens: *In hanc*, inquit, *Spiritus meus concaluit*. Cui respondebat ille: *Ite, crescite, multiplicamini, replete teram*. Ajebat quoque cæteros homines servos esse, se vero, & qui ex eis nascerentur, liberos. Ex iis quadraginta viri Insula exiere, & intrantes vicinas villas evaginatis gladiis supra ducentos agrestes interfecere, quos diaboli filios asserebant. *Zischa* Dux Thaboritarum, quamvis sceleratus, scelus tamen exhorruit, ductoque in eos exercitu, & expugnata insula Adamitas omnes gladio delevit, duobus tantum reservatis, ex quibus gentis superstitionem cognosceret. Ista constant ex *Ænea Sylvio*, Cap. 41. Historiæ Bohemicæ.

II. Revixit rursus execranda illa hæresis decimosexto sæculo, Auctore *Adamo Pastoris*, qui Christum insuper merum hominem professus, eum cum *Photino* negabat natura Deum esse. Matrimonium etiam quasi per se malum damnabat. Fuere & alii secta Anabaptistæ, qui quod nuditatem *Adami* æmulari gestirent, *Adamitarum* nomen mutuati sunt. De his *Lindanus* Ruremondensis Episcopus, eo in Libro quem *Dubitantium* inscripsit, Dialogo II. *Tales*, inquit, *fanaticos vidit Anstelodamus nostra: Hos loco honestissimo natos, & rebus lautis opulentissimos, vidit nudos discursitare nostra Hollandia anno 1535. Horum quidam tam fuere insani capitis, ut conscensis arboribus, nudi cœlestem panem frustra expectantes, in terram deciderint semineces.*

ARTICULUS IV.

DE ERRORE JOANNIS PARVI, ET EJUS DAMNATIONE.

I. CUm *Joannes* Burgundiæ Dux *Ludovicum*, Ducem Aurelianensem *Caroli VI.* Christianissimi Regis Fratrem, Patruelem suum, postquam in signum absolutissimæ cum ipso reconciliationis in Sacrificio Missæ Sacratissimum Domini nostri Jesu Christi Corpus una cum ipso percepisset die Dominica 20. Novembris, anno 1407. immani proditione occidi curasset, immissis in eum sicariis, die 22. ejusdem mensis, & crimen confessus in Belgium aufugisset: *Joannes Parvus*, natione Normannus, Theologus Parisiensis (quem nonnulli Franciscanum, alii Dominicanum falso ac perperam faciunt, cum sæcularem fuisse *Joannes Juvenalis de Ursinis*, & alii Historici testentur) venalis homo, & ingenii ad assentationem fœde projecti, parricidium horribili impudentia defendendum suscepit, defuncti Principis manes crudelius insectatus, quam fuerat corpus a sicariis confossum. Aurelianensem scilicet Ducem Regnum affectasse. Magos adhibuisse, variasque incantationes ac sortilegia ad Regem de medio tollendum, item ad fœminas suæ libidini subjiciendas, calumniatus est tentasse apud *Benedictum XIII.* ut Rex e solio deturbaretur ob mentis impotentiam, ipseque in ejus locum substitueretur: atque etiam fœdus ad id exequendum cum Angliæ Rege pepigisse; aliisque atque aliis modis Regis vitæ, & totius Stirpis Regiæ insidiatum esse; gravia exegisse vectigalia, quibus se adversus Regem exaltaret: aliaque ejusmodi plurima tyrannica perpetrasse. Quare non solum pœna dignum esse Burgundiæ Ducem, quod eum occidisset, sed contra gratia, honore, divitiis, aliisque præmiis cumulandum, tamquam tyrannidis depulsorem, & tyranni peremptorem. Execrandum libellum inscripsit *Justificationem Ducis Burgundiæ*: octo momentis quæ Veritates vocabat, probare satagens, fas esse ac meritorium cuilibet homini privato propria auctoritate Tyrannum hujusmodi opprimere: nec potuisse Burgundum absque gravissimo peccato id facinoris non perpetrare.

II. Anno 1414. Februario mense, immanes *Joannis parvi* Articuli, qui hactenus ob summam Burgundiæ Ducis potentiam absque Censura manserant, mortuo *Parvo*, & Rege Burgundum Edictis & armis lacessente, a *Geraldo de Montecauto* Episcopo Parisiensi & F. *Joanne Poleti* hæreticæ pravitatis Inquisitore Ordinis FF. Prædicatorum, prævia Sacræ Facultatis Censura damnati sunt. Censuræ, damnationisque Promotor fuit *Joannes Gersonius*, ejusdem Academiæ Cancellarius; qui ex libro *Joannis Parvi* novem Assertiones excerpsit, quas cum censura legere est Tom. 1. Operum *Gersonii*, pag. 409. hoc tenore.

Censuræ Articulorum Joannis Parvi a sacra Facultate Parisiensi edita.

1. „ Licitum est unicuique subdito, absque quocumque præcepto vel mandato, secundum Leges, naturalem, moralem, & divinam, occidere, vel occidi facere quemlibet Tyrannum, qui per cupiditatem, fraudem, vel malum ingenium, machinatur contra salutem corporalem Regis sui & Superiorum omnium, pro auferendo sibi suam nobilissimam & altissimam dominationem: Nedum licitum, sed honorabile, & meritorium, maxime quando est potentiæ tantæ, quod justitia non potest bono modo fieri per Superiorem. *Erronea in fide, & in moribus, multipliciter scandalosa.*

2. „ Leges naturalis, moralis, & divina „ auctorizant unumquemque subditum de occidendo, vel occidi faciendo dictum Tyrannum. *Erronea in fide & moribus, ac legibus, naturali, morali, & divinæ injuriosa.*

3. „ Licitum est unicuique subdito, honorabile, meritorium, occidere, vel occidi facere supra nominatum Tyrannum proditorem, & infidelem suo Regi & supremo Domino, per explorationes & insidias. Et est propria mors qua debent mori Tyranni. Et est licitum dissimulare & silere voluntatem suam de sic faciendo. *Falsa, erronea, & scandalosa.*

4. „ Jus est, ratio, & æquitas, quod omnis Tyrannus occidatur per explorationes & insidias, & est propria mors qua mori debent Tyranni & infideles. *Erronea, crudelis, & impia.*

5. „ Ille qui occidit, vel occidi facit Tyrannum modis prædictis, non debet de ali„ quo reprehendi, & Rex non debet solum esse contentus; sed debet habere factum „ acceptabile, & auctotizare, quantum opus vel necessitas esset. *Erronea in fide & moribus, ac Regiæ Dominationi injuriosa.*

6. „ Rex debet præmiare vel remunerare illum, qui occidit modo qui dictus est, „ vel occidi facit Tyrannum supra nominatum, in tribus rebus, scilicet in operibus, „ honoribus, divitiis; exemplo remunerationum factarum *S. Michaeli* Archangelo pro „ expulsione *Luciferi* a Regno Paradisi, & *Phinees* pro occisione Ducis Zambri. *Erronea in fide & moribus, scandalosa, ac Regiæ Dominationi injuriosa.*

7. „ Rex debet plus amare quam prius illum qui occidit, vel occidi facit Tyran„ num supra nominatum modis supra dictis; & debet facere prædicari suam fidem, „ & bonam fidelitatem suam per Regnum suum, & extra facere publicari per literas. *Erronea in fide, & moribus, scandalosa, ac Regiæ Dominationi injuriosa.*

8. *Litera occidit, spiritus autem vivificat*; „ hoc est dicere, quod semper sensum „ literalem servare in Scriptura Sacra, est occidere animam suam. *Expositio distorta, & erronea.*

„ In casu societatis, juramenti, promissionis, seu confœderationis factarum ab uno „ Milite ad alterum, quocumque modo illud fiat, aut fieri possit, si contingat quod il„ lud vertatur in præjudicium unius promittentium ad confœderationem, sponsæ suæ, „ aut suorum liberorum: ipse de nullo tenetur eas observare. Hoc probatur ex ordine „ charitatis, quo quilibet tenetur se ipsum plus diligere, uxorem, & liberos. *Falsa, erronea, seditiosa, & perjurio viam præbens.*

Episcopi Parisiensis & Inquisitoris Fidei sententia in Articulos Joannis Parvi.

III. Secundum doctrinale Magistrorum Sacræ Facultatis Judicium, Parisiensis Episcopus, & Inquisitor hanc tulere Sententiam. „ Nos Girardus, Miseratione divina Parisien„ sis Episcopus, & F. Joannes Poleti Ordinis FF. Prædicatorum sacræ Theologiæ Pro„ fessor, Inquisitor hæreticæ pravitatis in Regno Franciæ Auctoritate Apostolica depu„ tatus, &c. Evocato vicibus repetitis Magistrorum & Licentiatorum in Theologia Pa„ risius existentium, & aliorum peritorum saluberrimo sapientissimoque Consilio diu „ multumque deliberantium, Christi nomine invocato, ad ejus laudem, gloriam & „ honorem, ac fidei exaltationem, decrevimus & decernimus per Præsentes, quod „ antedicta Propositio Magistri Joannis Parvi in sese & suis Assertionibus principaliter „ intentis, & in ea contentis, ac in Processu latius declaratis, est abolenda atque da„ mnanda tamquam erronea in fide & bonis moribus, ac multipliciter scandalosa; & „ eam sic abolemus & damnamus, & cremandam solemniter decernimus, cremarique „ præcipimus ac jubemus. Monentes omnes subditos nostros cujuscumque status, gra„ dus, ordinis, conditionis, aut præeminentiæ existant, primo, secundo, tertio, ac una „ Canonica monitione pro omnibus, sub pœna Excommunicationis, quam in ipsos in „ his Scriptis ferimus, nisi fecerint quod mandamus, ut ipsi infra sex dies postquam „ Præsentes ad eorum pervenerint notitiam, quorum sex dierum duos pro primo, „ duos pro secundo, & reliquos duos pro tertio & peremptorio termino assignamus „ eis, si quos haberent penes se quaternos hujusmodi Propositionum in se continen„ tes, nobis afferant seu afferri faciant, ut de eis disponere valeamus juxta & secun„ dum formam & modum nostræ condemnationis hujusmodi. Inhibentes nihilominus „ & interdicentes omnibus & singulis supra dictis sub eisdem, ne deinceps quisquam ip„ sorum audeat prædictam Propositionem asserere, prædicare, publicare, defendere, seu „ dogmatizare publice, vel occulte. Quod si quis audierit, vel sciverit aliquem in hac „ parte culpabilem, nobis infra octo dies, vel Cancellario Parisiensi, denuntiare tenea„ tur. Datum & actum in Aula Episcopali Parisiensi, anno ejusdem Domini 1413. „ secundum morem & consuetudinem Gallicanæ Ecclesiæ, Indictione 7. Pontificatus „ Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Joannis divina providentia Papæ 23. „ anno quarto, præsentibus ad hæc RR. in Christo Patribus & Dominis Henrico Nan„ netensi, Gaufrido Xantonensi, & Joanne Cabilonensi, Episcopis; Philippo Sancti „ Dionysi in Francia; & Petro Sancti Maxentii Abbatibus, ac venerabilibus & circum„ spectis viris DD. & Magistris Joanne de Templis, Almæ Matris Universitatis Pari-

„ siensis

„ ſienſis Rectore, Nobili Viro Jacobo de Borbonio Sacræ Capellæ Regiæ Pariſienſis „ Theſaurario, &c. „ Hæc Sententia die 23. Februarii lata, & die 25. publice promulgata eſt, damnatique Articuli cremati, ut Monachus Sandionyſianus in Vita *Caroli VI.* & *Monſtreletus* Tom. 1. Cap. 114. & 117. teſtantur. Edita eſt in Hiſtoria Univerſitatis Pariſienſis, ad annum 1415. Cum vero id in opprobrium & dedecus Ducis Burgundiæ vergere videretur, Ducis nomine ad Sedem Apoſtolicam provocatum eſt.

IV. *Joannes* XXIII. latam contra *Joannis Parvi* Aſſertiones ab Epiſcopo Pariſienſi & Inquiſitore Sententiam, appellante Burgundiæ Duce, tribus Cardinalibus examinandam commiſit, ſcilicet Cardinali Epiſcopo Albano, *Antonio* Cardinali Aquilejenſi, & *Franciſco* Cardinali Florentino, qui illam irritam & nullam pronuntiavere, ut *Joannes Juvenalis de Urſinis*, & *Monſtreletus* referunt. At nulla ipſorum Judicii habita ratione, res ad ſacram Synodum Conſtantienſem delata eſt, agente *Gerſonio* Pariſienſis Academiæ Cancellario, & Chriſtianiſſimi Regis Oratore. Burgundiæ Dux datis ad Synodum literis quæſtus eſt, quoſdam eſſe Conſtantiæ qui honori ſuo detraherent, præſertim in materia Fidei: rogavit Patres, attenderent Se e glorioſiſſima Franciæ Domo originem ducere, quæ Dei gratia nulla umquam hæreſeos labe contaminata fuiſſet: ſe Theologum non eſſe, ac ſubtilitatum Fidei peritum, firmiter tamen credere quod Eccleſia crederet, & credendum decerneret, idque ad effuſionem uſque ſanguinis defendere paratum. Ideoque non poſſe dici approbaſſe errores, quos numquam cognoviſſet, vel intellexiſſet. Negare tamen plurimos ſinceram *Joannis Parvi* Propoſitionem ullos errores continere, quos forte contineret alia ejuſdem *Parvi* nomine Pariſiis confecta ab æmulis & inimicis ipſius Ducis. Obſecrare itaque Patres ut ſi quid hac in cauſa proferretur, præſentibus Oratoribus ſuis diſcuteretur, ut evidenter conſtaret de Propoſitionibus a *Parvo* prolatis, non aliæ ipſi affingerentur. Rex in Synodo Conſtantienſi magna partium contentione agitata eſt. *Martinus Porræus* Attrebatenſis Epiſcopus objecit Gerſonio, quod parum ſinceræ fidei fuiſſet in exhibendis Theologicæ Facultati Propoſitionibus & Articulis novem, quos & Concilio obtulerat velut *Joannis Parvi*. Gerſonianos Articulos ſub *Parvi* nomine vulgatos, illius eſſe negabat. Damnandos fatebatur, ſed non prout a Magiſtro *Parvi* conſcripti fuerant, & in illius ſenſu.

Appellatio ad Summum Pontificem.

Res ad Concilium Conſtantienſe a Gerſonio delata.

V. Octo Propoſitiones *Joannis Parvi* Judicibus a Synodo Conſtantienſi deputatis oblatæ (e quorum numero Cardinalem *De Alliaco* expungi Burgundi Oratores obtinuere, quod olim *Gerſonii* Magiſter fuiſſet) ex MS. Victorino editæ ſunt apud *Spondanum*, in Annalibus Eccleſiaſticis ad annum 1415. & in Hiſtoria Univerſitatis Pariſienſis Sæculo 7. quas & hic ſubjicio, ut ex earum cum Gerſonianis collatione bona fides & ſinceritas Chriſtianiſſimi Doctoris appareat.

I. „ Quilibet ſubditus & vaſſallus, qui per cupiditatem, fraudem, ſortilegia, & malum ingenium machinatur contra ſalutem corporalem ſui Regis & Superioris Domini „ pro tollendo ſibi & ſubtrahendo ab illo ſuam altiſſimam dominationem peccat tam „ graviter, & committit crimen tam horribile, ſicut eſt crimen læſæ Majeſtatis in primo gradu; & per conſequens eſt dignus duplici morte prima & ſecunda. Quia quilibet ſubditus & vaſſallus ſic faciens eſt Tyrannus, peccatque mortaliter. *Probavit auctoritate B. Gregorii dicentis*: Tyrannus eſt proprie qui in Republica non jure principatur, aut principari conatur.

II. „ Licet in caſu prædicto quilibet ſubditus & vaſſallus ſit dignus duplici morte, & „ committat tam horribile crimen quod non poſſet nimis puniri: tamen plus puniendus „ eſt unus Miles, quam unus ſimplex ſubjectus; & iſto caſu unus Baro quam unus „ Miles ſimplex, unus Comes quam unus Baro, unus Dux quam unus Comes, cognatus Regis quam extraneus, Frater Regis quam cognatus, & Filius Regis quam Frater. „ Probavit hanc ex majoritate obligationis feudalis, naturalis & gradualis. Item, ratione majoris ſcandali. Tertio, ratione majoris periculi Regi imminentis propter propinquitatem talis Tyranni.

III. „ Item, caſu prædicto licitum eſt unicuique ſubjecto, ſine quocumque mandato „ aut præcepto, ſecundum Leges, moralem, naturalem, & divinam, occidere vel occidi facere illum eumdem Proditorem & infidelem & Tyrannum: & non ſolum

„ eſt licitum, ſed honorabile & meritorium; maxime quando eſt tam grandis pote„ ſtatis, quod juſtitia non poteſt de eo fieri bono modo per Superiorem, & quando per„ ſeverat in ſua malitia, nec ſe vult corrigere, nec emendare; & ſpecialiter quando „ eſt periculum in mora. „ Probavit hanc duodecim rationibus (falſiſſimis) quarum tres primæ erant fundatæ in auctoribus ſolemnium Doctorum in Theologia (male intellectis) ſcilicet *S. Thomæ* in II. Sententiarum Diſt. ultima, *Joannis Sarisberienſis* Policratici Lib. 3. Cap. 16. *Alexandri Alenſis*, *Richardi de Mediavilla*, & Aſtenſis in ſuis Summis. Tres aliæ fundabantur in tribus auctoritatibus trium Philoſophorum, ſcilicet *Ariſtotelis* in Politicis, *Tullii* in Officiis, & *Bocatii*. Tres aliæ rationes fundabantur ſuper tribus auctoritatibus Legum Civilium. Prima, *De Deſertoribus militiæ*; ſecunda, *De Inſidiatoribus viarum publicarum*; tertia, *De Fure nocturno*. Tres rationes ultimæ fundabantur ſuper tribus exemplis Scripturæ Sacræ. Primum eſt de *Moyſe*, Exodi 21. Secundum de *Phinees*, Num. 26. Tertium de *Michaele* Archangelo, Apocal. 7.

IV. *In caſu ſupradicto, magis honorabile, licitum & meritorium eſt, quod ille Tyrannus infidelis ſit occiſus, aut fiat occidi per unum de parentibus & ſubditis dicti Regis, quam per unum extraneum*. Probavit hanc ratione majoris obligationis: tum quia in hoc magis reluceret amor, & obedientia, atque potentia Regis prædicti.

V. *In caſu alligantiarum, juramentorum, promiſſionum factarum Militiæ ad alterum, quocumque modo ſit, aut eſſe poſſit, ſi contingat quod eas ſervare vergat in præjudicium ſui Principis, aut ſponſæ, ſuorum liberorum, aut Reipublicæ, non tenetur talis Miles eas ſervare: immo in tali caſu eas ſervare, eſſet facere contra Leges, mortalem, naturalem, & divinam.*

VI. *Si contingat quod dictæ alligantiæ vergant in præjudicium animæ, aut alterius promittentium & confœderatorum, ſuæ ſponſæ, aut ſuorum infantium, in nullo tenetur eas ſervare.*

VII. *In caſu prædicto licitum eſt unicuique ſubjecto, honorabile, & meritorium, occidere ſeu occidi facere ſupra dictum Tyrannum, Proditorem, & infidelem ſuo Regi, & Superiori Domino, per aſtutias, cautelas, & inſidias. Et eſt licitum diſſimulare, & tacere voluntatem ſuam ſic faciendi.* Probavit auctoritate *Bocatii*, Lib. 4. *De Caſibus illuſtrium Virorum*, Cap. 5. Item exemplis Sacræ Scripturæ, de Rege *Jeroboam*, 4. Regum Cap. 6. & *Judith*, quæ occidit *Holofernem* per inſidias, & de hoc laudatur Cap. 13.

8. *Quilibet ſubditus aut vaſſallus, qui propoſito deliberato machinatur contra ſalutem ſui Regis, & Superioris Domini, pro faciendo ipſum mori in languore, cupiditate habendi ſuam Coronam & dominationem, facit conſecrari, aut magis proprie loquendo, execrari in nomine dæmonum enſes, pugiones, cultellos, virgas, & annulos aureos, facitque dedicari in nomine dæmonum per Necromanticos, &c. Ille, & omnes qui faciunt, non ſolum committunt crimen læſæ Majeſtatis humanæ in primo gradu, & ſicut proditores & infideles Regi ſuo, & Deo ſuo Creatori; ſed ſicut Idololatræ, & corruptores, ac falſarii Fidei Catholicæ ſunt digni duplici morte, prima ſcilicet & ſecunda; maxime quando dicta ſortilegia, & ſuperſtitiones & maleficia ſortiantur ſuum effectum in perſona Regis.*

VI. Ad calumnias eorum qui a Burgundo ſtabant, & *Parvi* Propoſitionem ſecundum ſenſum Auctoris damnandum non eſſe contendebant, luculente reſpondit *Gerſonius* Chriſtianiſſimi Regis Orator, in Propoſitione facta coram Concilio Conſtantienſi, quæ Tom. I. Operum ipſius, p. 375. edita eſt. Extant ejuſdem ſermones coram Commiſſariis Fidei Conſtantiæ habiti, *De erroribus contra fidem & mores*, circa præceptum *Non occides:* ſed tum illa Propoſitio facta, cum Sermones ipſi habiti ſunt anno 1416. jam damnata *Joannis Parvi* Aſſertione a ſacra Synodo Conſtantienſi.

Joannis Parvi propoſitio de cæde Tyranni per quemcumque ejus ſubditum ut hæretica damnatur a Concilio Conſtantienſi.

VII. Damnata quippe fuit Seſſione XV. celebrata die 6. Julii, anno 1415. abſque ulla mentione Auctoris, aut Libri ex quo fuerat excerpta; ne quæſtio facti intempeſtive agitata novas turbas excitaret, utque Ducis Burgundiæ honori parceretur. His porro verbis ſacri Concilii Decretum conceptum eſt: *Præcipua ſollicitudine volens hæc Sacroſancta Synodus ad extirpationem errorum & hæreſum in diverſis mundi partibus invaleſcentium providere, ſicut tenetur, & ad hoc collecta eſt; nuper accepit, quod nonnullæ Aſſertiones erroneæ in fide, & bonis moribus, ac multipliciter ſcandaloſæ, totiuſque Reipublicæ ſtatum & ordinem ſubvertere molientes, dogmatizatæ ſunt, inter quas hæc aſſertio delata eſt:* „ Quilibet Tyrannus poteſt & debet licite & meritorie occidi per quemcumque vaſſallum ſuum, „ vel

„ vel subditum, etiam per clanculares insidias, & subtiles blanditias, vel adulationes, „ non obstante quocumque præstito juramento, seu confœderatione factis cum eo, non „ expectata sententia vel Mandato Judicis cujuscumque, „ *Adversus hunc errorem satagens hæc sancta Synodus insurgere, & ipsum funditus tollere, præhabita deliberatione matura, declarat, decernit, & definit, hujusmodi doctrinam erroneam esse in fide, & in moribus, ipsamque tamquam hæreticam, scandalosam, & ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones, perjuria, vias dantem reprobat & condemnat. Declarat insuper, decernit, & definit, quod pertinaciter doctrinam hanc peniciosissimam asserentes, sunt hæretici, & tamquam tales juxta Canonicas Sanctiones puniendi.*

Ducis Burgundiæ motus contra Gersonium.

VIII. Cum damnatam a sacra Synodo Constantiensi *Parvi* Propositionem Burgundiæ Dux accepisset, *Joannem Montleonem*, Eleemosynarium suum Parisios misit cum literis ad Nationem Picardiæ, Parisiensis Academiæ portionem sincerissimam, quibus de Magistro *Joanne Gersonio* vehementer conquerebatur, quod Propositionem a se confictam, a Synodo velut *Joannis Parvi* errorem damnari procurasset. Id in summum hujus Regni dedecus vergere exponebat, cum vulgo Constantiæ diceretur, *Hæresim Franciæ damnatam esse*; licet a nemine hujusmodi Propositio propugnata esset iis verbis, quibus in Schedula *Gersonii* concepta erat, & a Patribus damnata. Proinde sincerissimam Nationem rogabat, Serenissimum Aquitaniæ Ducem *Ludovicum* Franciæ Delphinum adiret, ab eoque literas obtineret ad Concilium, ne inde labes aliqua Regno inureretur: ageret etiam ut *Gersonii* actio hac in causa improbaretur, eique Oratoris Christianissimi Regis munus abrogaretur. Literas ad Synodum scripsit Dux Aquitaniæ, sed *Gersonii* Legationem, qua tanto cum gentis honore fungebatur, non attigit, nec ejus curas in urgenda parricidalis Propositionis damnatione improbavit. Miserat interim doctissimus Cancellarius Schedulam Parisios contra Ducem Burgundiæ, & ejus fautores, his verbis conceptam: „ Præstans „ scienter impedimentum, commissive vel omissive, consilio, vel auxilio, ne Dux Burgundiæ recognoscat publice & absolute, quod peccavit in Fide & bonis moribus, „ justificando, aut justificari faciendo notorie & scandalose interfectionem Ludovici „ quondam Ducis Aurelianensis, & circumstantiam necis illius, omnis talis est inimicus dicti Ducis Burgundiæ, & salutis suæ, & peccat adeo taliter, quod si in hoc „ sit pertinax, condemnandus est ut fautor hæreticæ pravitatis. Redditurus est insuper rationem de omnibus damnis, tam spiritualibus, quam temporalibus, inde provenientibus vel futuris. Recogitet idcirco quilibet sive Doctor, sive Prælatus, aut „ alius, quemadmodum dissimulavit in hanc materia, vel dissimulabit, favore, vel timore, vel negligentia, prout quilibet scit vel scire debet, qualiter obligatur ad correctionem fraternam vel doctrinalem, aut judicialem, præcipue Summus Pontifex „ cum sacro Cardinalium Collegio, aut etiam Generali Concilio. Attento, quod „ evidentia patrati sceleris, clamore non indiget accusantis. Denique tàlis, qualis prædictus est censendus impeditor pacis, & boni tractatus in hac parte, quoniam circa hunc „ errorem versatur principalis ratio belli in Franciæ Regno. „ Refert *Joannes Juvenalis de Ursinis*, Remensis Archiepiscopus in Historia *Caroli VI.* ad annum 1415. pag. 293. Editionis Regiæ.

Gersonii Schedula contra Burgundiæ Ducem & ejus fautores.

Sententia Parisiensis Episcopi & Inquisitoris in Articulos erroneos Joannis Parvi, Regio edicto in Tabulas supremi Senatus Parisiensis relata est.

VIII. Non omnibus placuit œconomia Concilii, quæ *Joannis Parvi* nomini ac memoriæ pepercerat. Id cum accepisset Senatus Parisiensis, Literas Regias triennio ante datas, die scilicet 16. Martii, anno 1413. quibus executionem Sententiæ ab Episcopo Parisiensi & Inquisitore in *Joannem Parvi* latæ ejus Majestas imperabat, in Commentarios seu Regesta Curiæ retulit, die quarta Junii 1416. Hujus porro tenoris erant.

„ Carolus Dei Gratia Francorum Rex, dilectis & fidelibus Consiliariis, Gentibus nostrum „ præsens Parlamentum tenentibus, & quæ futura nostra tenebunt Parisius Parlamenta, „ salutem in Eo per quem Reges regnant, & Legum conditores justa decernunt. Quoniam omnis potestas a Domino Deo est, sceptrumque Regiæ Dignitatis de manu Domini suscepimus, dignum est ut in lege ejus jugiter ambulemus, & nostrorum Progenitorum imitatione Nos Evangelicæ Veritatis constituamus defensores, &c. Nuper igitur

„ tam

„ tam ex insinuatione charissimæ Filiæ nostræ Universitatis Parisiensis, quam aliunde, „ cognovimus, quod quidam errores contrarii nostræ Fidei, bonisque moribus quam plurimum adversantes, humanam confundentes pietatem, pacemque cujuslibet Politici Regiminis conturbantes, ac multipliciter scandalosi, citra paucos annos fuerunt in hac „ Urbe Regia, & per totum Regnum nostrum seminati, & specialiter in quadam Propositione, quam Magister Joannes Parvi *JUSTIFICATIONEM DUCIS BURGUNDIÆ* fecit appellari: in qua quidem propositione dictus Auctor in suis Assertionibus „ principaliter intentis Legem immaculatam humanis divinitus inspiratam cordibus hæreticali quamplurimum labe perfudit, pestiferam horridamque doctrinam in agro dominico seminando, spiritualibusque alimentis venenum immiscens lethiferum; unde, „ proh dolor! tantus error cæcis animis invaluit, ut simplex populus, gensque facile credula, a viris Domini procul abjecti, per devia in perditionem ambulabant. „ Quamobrem dilectum ac fidelem Consiliarium nostrum Episcopum Parisiensem, ac „ dilectum nostrum Inquisitorem pravitatis hæreticæ diligenter commonuimus, ut tam „ æstuanti morbo salubriter occurrerent. Qui animadvertentes hanc labem in ovili „ dominico jam gravem intulisse jacturam, post diligentem ac solemnem negotii examinationem per egregios Sacræ Theologiæ Professores, ac Licentiatos tam numerose „ tamque solemniter super hoc convocatos, diu multumque deliberantes, dictam Propositionem tamquam erroneam in fide & bonis moribus, ac multipliciter scandalosam, abolendam atque condemnandam esse decreverunt, eamque per celeberrimum „ Fidei Concilium judicialiter condemnari procurarunt, cremandamque publice, prout „ decet, ordinarunt: prout ex inspectione Sententiæ seu condemnationis super hoc per „ dictos Episcopum & Inquisitorem promulgatæ; quam una cum Præsentibus sub Contrasigillo nostro vobis mittimus obligatam, præmissa possunt latius apparere. Nos „ itaque considerantes, quod jam dicta Propositio inventa est in suis Assertionibus non „ solum divinam, & æternam sed etiam temporalem offendere Majestatem, & ob „ hoc desiderantes, ut non solum id Ecclesiasticis Curiis, sed etiam per totum Regnum nostrum, & potissime in nostra capitali Curia, ipsius pestiferæ Propositionis „ abolitio ac condemnatio divulgetur, ejusdemque (prout decet) concrematio subsequatur: Vobis præcipimus & mandamus, quatenus dictam Episcopi & inquisitoris Sententiam judicialemque condemnationem, faciatis coram vobis in nostra Curia solemniter „ publicari, ac in Registris seu Libris dictæ Curiæ ad memoriam perpetuam registrari; ipsamque damnatam Propositionem, seu ejus quaternos & particulas, ubicumque & apud quemcumque reperiri poterunt, faciatis in vestro Auditorio palam & „ publice tamquam nobis injuriosam, & læsivam nostræ Regiæ Dignitatis lacerari; „ inhibendo, præcipiendoque ex parte nostra sub pœna confiscationis corporis & bonorum, ne quis deinceps cujuscumque status, dignitatis, præeminentiæ, aut conditionis existat, dictam Propositionem aut nefariam doctrinam in ea contentam, verbo aut alias fovere, publicare, defendere, sustinere, seu dogmatizare audeat publice vel occulte: quodque si quis aliquem sciverit contrarium facientem, illud Procuratori nostro Generali, quam citius & commode fieri poterit, sub jam dictis pœnis „ denuntiare teneatur.

ARTICULUS V.

DE ERRORIBUS F. MATTHÆI GRABON.

FRATER *Matthæus Grabon*, Ordinis Prædicatorum Professor, Conventûs VVismariensis, Merseburgensis Diœcesis, Provinciæ Saxoniæ, Fratres *Vitæ Communis*, seu eorum Institutum, quo Religiosorum instar, nullam tamen Regulam, nullumque Ordinem ex approbatis ab Ecclesia professi vivebant, impugnando, in plures errores lapsus est. Hos edito Libello expressit, qui cum ad Concilium Constantiense delatus esset, *Martinus V.* Pontifex Maximus ejus examen ac censuram commisit Cardinali Aquilejensi, *Petro de Alliaco* Cardinali Cameracensi, aliisque Prælatis & Doctoribus, quo-

quorum unus erat *Joannes Gersonius* Ecclesiæ & Academiæ Parisiensis Cancellarius. Judices Deputati, *Fratris Matthæi* propositiones damnarunt, quasdam ut hæreticas, alias ut erroneas, nonnullas ut scandalosas, & piarum aurium offensivas: ipsumque *F. Matthæum Grabon* ad illarum abjurationem lata Sententia compulerunt, quam Summus Pontifex confirmavit. Erant autem hujusmodi propositiones ex *Grabonis* Libello excerptæ.

1. *Proprietas temporalium rerum statui sæculari essentialiter est annexa.*

2. *Nullus sine peccato potest illud abjicere, quo retento potest convenienter vivere secundum statum suum.*

3. *Omnes peccant, qui bona sua simpliciter in eleemosynam largiuntur propter Christum.*

4. *Abdicationem omnium propter Christum nullus facere potest extra veras Religiones manendo sine peccato mortali; & dico veras Religiones per Sedem Apostolicam approbatas.*

5. *Papa non potest dispensare cum sæcularibus, ut omnibus in singulari careant.*

6. *Si Papa posset alicui concedere hoc, tunc posset ei concedere propriæ vitæ subtractionem, quod est contra Præceptum Decalogi:* Non occides.

7. *Religiosus non potest sine peccato mortali abdicare voluntatem habendi communia, quando actu talia non habet.*

8. *Quod aliquis sit voluntarie pauper propter Christum, in sæculo manens, omnino nihil habendo in singulari, nec etiam ipsam voluntatem habendi propria, includit omni tempore contradictionem.*

9. *Nullus potest paupertatis consilium meritorie observare, nisi fuerit in statu spiritualis perfectionis, sive veræ Religionis. Dico autem veram Religionem, secundo modo dictam Religionem.*

10. *Reputantes se bene facere assumendo paupertatem, quæ est Salvatoris consilium, remanendo in Statu sæculari, peccant mortaliter.*

11. *Abdicare omnia etiam propter Christum, nisi veram & approbatam Religionem ingrediatur, est sibi & suis, quorum cura sibi incumbit, vitam subtrahere; quod est homicidium committere tot hominum, quot ejus curæ subduntur.*

12. *Credentes se mereri vitam æternam abdicatione, credunt se posse mereri vitam æternam mortaliter peccando.*

13. *Effundi omnes opes simul ab his qui volunt in sæculo manere, reducitur quasi immediate ad illud præceptum:* Non occides.

14. *Dicens omnia meritorie esse abjicienda propter Christum, remanenti in sæculo, est hæreticus judicandus.*

15. *Nullus potest meritorie & secundum Deum, obedientiæ, paupertatis, & castitatis consilia extra veras & approbatas Religiones manendo, adimplere.*

16. *Tria Salvatoris consilia sic sunt concatenata, ut ubi paupertas meritoria, in quantum est Salvatoris consilium, invenitur, oportet ut necessario alia duo, scilicet castitas & obedientia inveniantur, quæ a paupertate separari non possunt.*

17 *Matronæ seu mulieres communem vitam ducentes, in simul commorantes, Beguttæ vulgariter nuncupatæ, quoscumque errores non tenentes aut prædicantes, seu alias de erroribus vel hæretica pravitate non suspectæ, æternæ damnationis sunt filiæ; & earum status est prohibitus & damnatus.*

18. *Peccant, qui propria sua resignant, non intrantes Religionem approbatam.*

19. *Non licet Presbyteris & Clericis communem vitam ducere, nisi in Religione approbata, sub pœna peccati mortalis.*

20. *Peccant omnes qui fovent consilio & auxilio communem vitam ducentes extra Religionem approbatam.*

21. *Excommunicati sunt omnes communem vitam ducentes extra Religionem approbatam.*

22. *Similiter excommunicati sunt illi, qui vitam communem extra Religionem approbatam ducentibus præbent eleemosynas. Et qui tales fovent consilio & auxilio, vel defensione, similiter stant & sunt in statu perpetuæ damnationis; & nisi de hujusmodi excessibus eorum magna contritione pœnituerint, ad vitam æternam non possunt pervenire, neque solvi permanere.*

23.

23. *Omnes vitam communem ducentes extra Religionem approbatam, sunt illi a quibus Salvator noster præcipit esse abstinendum, & tamquam a falsis Prophetis attendendum.*

24. *Quilibet faciens contra Jura Canonica peccat mortaliter.*

25. *Nullus corpore validus, absque communi utilitate & necessitate potest extra veras Religiones sine peccato eleemosynas Christi Fidelium tollere.*

Istæ propositiones cum Censuris *Petri de Alliaco* & *Gersonii*, ejusdemque *F. Matthæi Grabon* Revocatione & Abjuratione, habentur inter ipsius *Gersonii* Opera Tom. 1. pag. 628. & sequentibus

ARTICULUS VI.

De ERRORIBUS AUGUSTINI DE ROMA.

Augustinus de Roma, Nazarenus Archiepiscopus, ex Ordine FF. Eremitarum S. Augustini assumptus, Librum *De Christo & Ecclesia* conscripsit, cujus primus Tractatus *De Sacramento unitatis Jesu Christi & Ecclesiæ, sive da Christo integro* inscribebatur: Secundus, *De Christo Capite, & ejus inclyto Principatu*: Tertius, *De Charitate Christi erga Electos, & ejus infinito amore*: multis propositionibus erroneis scatentem, quarum præcipuas in Actis Concilii Basileensis, Sessione 22. legere est.

1. *Christus quotidie peccat, & ex quo fuit Christus, quotidie peccavit.* Quam tamen assertionem non de Christi persona, sed de membris ejus se intelligere declarabat, quæ cum Capite unum Christum esse asserebat.

2. *Non omnes Fideles Justificati sunt membra Christi, sed soli electi, finaliter in perpetuum regnaturi cum Christo.*

3. *Secundum ineffabilem præscientiam Dei sumuntur membra Christi, ex quibus constat Ecclesia, quæ tamen non constat nisi ex eis qui secundum propositum electionis vocati sunt.*

4. Non *sufficit Christo uniri vinculo charitatis, ut aliqui efficiantur membra Christi, sed requiritur alia unio.*

5. *Humana natura in Christo vere est Christus: Humana natura in Christo est Persona Christi: Ratio suppositalis determinans humanam naturam in Christo, non realiter distinguitur ab ipsa natura determinata.*

6. *Natura humana assumpta a Verbo ex unione personali, est veraciter Deus naturalis & proprius.*

7. *Christus secundum voluntatem creatam tantum diligit naturam humanam unitam personæ Verbi, quantum diligit naturam divinam.*

8. *Sicut duæ Personæ in divinis sunt æqualiter diligibiles, ita duæ naturæ in Christo, divina & humana, sunt æqualiter diligibiles propter Personam communem.*

9. *Anima Christi videt Deum tam clare, & intense, quantum clare & intense Deus videt seipsum.*

Has propositiones, & alias ex eadem radice procedentes, in prædicto libello contentas, *tamquam erroneas in fide* damnavit Synodus Basileensis Sessione 22. Librum & Tractatus ejus defensorios damnavit, reprobavit, prohibuit: Auctoris vero personæ præjudicare noluit, quia etsi debite vocatus fuisset, causas tamen absentiæ allegaverat, & in aliquibus suis scriptis, & alias doctrinam suam Ecclesiæ Judicio subjecerat.

JOAN. DOM. MAN.

Nota.

Augustini de Roma libros de Christo & Ecclesia examini suo commissos a Basileensi Concilio discussit Cardinalis de Turrecremata, celebris ætate illa Theologus, plenamque eorum censuram suam Concilii Patribus de scripto dedit. Scriptum hoc ego in Lucensi Codice nactus evulgavi in Supplemento meo ad Concilia Labbei tom. 4. pag. 1203.

ARTI-

ARTICULUS VII.

De ERRORIBUS VIRORUM QUORUMDAM RELIGIOSORUM EX MENDICANTIUM SODALITIIS.

ANNO 1443. quidam ex Ordinibus Mendicantium Religiosi homines, Ecclesiasticæ Disciplinæ prorsus ignari, in Taurinensi præsertim & Astensi Diœcesibus erroneas quasdam, scandalosas, & Sacræ Hierarchiæ perturbatrices propositiones docebant & prædicabant, quarum tenorem *Augustinus Patricius* in Historia Conciliorum Basileensis & Florentini exhibet, cap. 137.

1. *Parochiani non tenentur de Jure Dominicis diebus & solemnibus Missas in propriis Ecclesiis Parochialibus audire, sed ubi pro sua devotione maluerint, prætermissis suis Parochiis: neque hæc libertas ipsis adimi potest a Synodalibus Constitutionibus.*

2. *Parochiani suis Curatis illis diebus non tenentur ad oblationem faciendam, sed in voluntate dantis est cui velit, oblationem facere.*

3. *Obnoxius quavis causa ut Missas celebrari curet pro vivis & defunctis, non satisfacit debito suo si per Curatum Sacerdotem id fieri curet: quoniam ratione Beneficii ad id est obligatus.*

4. *Decimarum solutio, etsi de præcepto sit; non tamen de præcepto est cui sit solvenda: liberum igitur est omnibus cui velint eas solvere, vel in opera pietatis pro arbitrio impendere.*

5. *Morientes in habitu & Professione Ordinis Minorum, ultra annum pœnas Purgatorii non patiuntur: quoniam B. Franciscus ex divino privilegio quotannis ad Purgatorium descendit, Professoresque omnes sui Ordinis ad Cœlum secum deducit.*

6. *Fratres Mendicantes, etiam non præsentati Ordinariis, omnium Confessiones audire possunt; & qui apud eos sunt confessi, non tenentur etiam semel in anno confiteri proprio Sacerdoti, nec petere confitendi veniam.*

7. *Episcopi Diœcesani, etiam in suis Synodis, non possunt sibi reservare absolutiones aliquorum criminum præter casus in Jure expressos.*

Has propositiones ut falsas & erroneas damnavit Synodus Basileensis Decreto edito pridie Idus Februarii, anno millesimo quadringentesimo quadragesimoquarto, ut refert *Augustinus Patricius.*

ARTICULUS VIII.

DE PETRO OXOMENSI.

PETRUS *De Osma* sive *Oxomensis* Theologiæ in Urbe Salmanticensi Professor, audaci vir ingenio, Librum vulgavit anno 1479. quo inter alios errores asserebat, Non a Christo institutam, sed ab hominibus invectam Confessionem Sacramentalem, peccataque mortalia una cordis contritione; pravas cogitationes sola displicentia deleri. Hos errores *Alfonsus Carillius*, Toletanus Archiepiscopus Compluti, jussu *Sixti IV.* Pontificis Maximi, convocatis viris doctissimis post accuratum examen damnavit; Auctoremque, nisi retractaret, Anathematis ignominia notavit, lata Sententia ad nonum Kalendas Junii, quam paulo post *Sixtus* Romæ confirmavit edita Constitutione V. Idus Augusti; plures alias ejusdem *Petri* erroneas Assertiones; propter earum enormitatem (ut loquitur) silentio premens, ut ex hominum memoria delerentur. *Petrum Oxomensem* justo volumine confutavit *Joannes Prexanus*, nobilis ea ætate Theologus. Narrat vero *Bannes* Commentario in Secundam Secundæ, *S. Thomæ* Quæst. 1. Art. X. *Petri Oxomensis* Librum simul cum Cathedra, in media Schola igni traditum,

ARTICULUS IX.

De FOSSARIIS.

TUrpissimæ *Fossariorum* Hæresis Annales Ecclesiastici ad annum millesimum quingentesimumprimum meminerunt, sic nuncupatorum, quod in fossis & speluncis noctu convenirent, & promiscua libidine more brutorum se commiscerent, ut docet *Trithemius* in Chronico Spanheimensi. In Bohemia præsertim grassabatur hæc pestis, in qua ad undeviginti millia crevisse dicebantur: qui & Ecclesiam Dei & ministros ejus contemnebant, Sacramenta irridebant, infinitosque alios errores profitebantur. Errores suos mira subtilitate defendebant, certis superstitionibus & execrationibus spiritum erroris, quem ipsi quidem divinum appellabant, recipientes, haustu grandis muscæ, quæ in os eorum ingrediebatur, qui nefariæ Sectæ nomen darent. Ad hunc modum in hæresi confirmabantur, adeo ut nec disputationibus, nec suppliciis ad Catholicam Fidem revocari possent.

ARTICULUS X.

DE HERMANO RUISSVICH.

HErmanus Ruissvich, natione Batavus, cum in multos lapsus olim errores, palinodia cantata, perpetuo carcere damnatus esset anno 1499. inde evasit, ac in priorem insaniam relapsus, pejores quam antea blasphemias evomuit; propter quas Hagæ captus anno 1512. per Hæreticæ Pravitatis Inquisitores sæculari Magistratui traditus, vivus exustus est. Hi porro ejus errores fuere: 1. Angelos a Deo creatos non esse. 2. Animam simul cum corpore interire. 3. Nullum esse infernum. 4. Materiam ex qua elementa facta sunt, non esse a Deo factam, sed ipsi coæternam. 5. Christum fuisse stultum, & simplicem, phantasticum ac seductorem hominum; damnasse universum mundum, & neminem salvasse. 6. Quæcumque Christus gessit, humano generi & rectæ rationi esse omnino contraria: proindeque ipsum omnipotentis Dei Filium non esse. 7. *Mosen* a Deo modo visibili Legem non accepisse; nec facie ad faciem cum eo locutum. 8. Fidem nostram fabulosam esse, fatuam Scripturam, ficta Biblia, delirum Evangelium. 9. Evangelium falsum esse, quod qui potuit creare mundum sine incarnatione, eumdem quoque salvare sine Incarnatione potuerit. Hos & consimiles Articulos coram Inquisitore confessus vir impiissimus, addidit: Se Christianum natum esse, sed jam a Christianismo descivisse, quod Christianos omnes amentissimos judicaret. Ita referunt *Bernardus Lutzemburgus*, & *Prateolus*, Lib. 8.

ARTICULUS XI.

DE LUTHERANA HÆRESI.

§. I.

De Luthero ejusque moribus, & Hæreseos initiis.

I. HÆreseos ac Sectæ Auctor *Martinus Lutherus* Islebii in Saxonia plebeis parentibus natus est anno 1483. *Luder* familiæ nomine appellatus, quod in *Lutheri* nomen mutavit ob vocabuli significationem minus honestam. Humanioribus literis imbutus, Erfordiam se contulit, insignem Thuringiæ urbem, ubi celebris erat Academia, in qua Lauream Artium consecutus est, anno ætatis suæ vigesimo. Juris deinde studium aggressus, cum rure esset, fulminis in sodalem immissi ictu perterritus, Ordini Eremitarum *S. Augustini* nomen dedit, anno ætatis vigesimo-secundo, ut ipse ad *Parentem*

sem scribit in Præfatione Libri De Votis Monasticis: *Memini* (inquit) *cum jam placatus mecum loquereris, & ego de cœlo terroribus me vocatum assererem. Neque enim libens & cupiens fiebam Monachus, multo minus vero ventris gratia, sed terrore & agone mortis subitæ circumvallatus, emisi coactum & necessarium Votum. Utinam, ajebas, non sit illusio & præstigium!* In Cœnobio Erfordiensi mansit annis quatuor, speciem quamdam pietatis præ se ferens, Fratribus tamen nonnihil singularitatis habere visus, seu ex occulto cum dæmone commercio, seu ex morbo comitiali. Quodam enim die cum in Missa legeretur Evangelium de dæmonio a surdo & muto per Christum ejecto, subito concidens, clamavit: *Non sum, Non sum*. Nefarii ipsius cum dæmone fœderis auxere suspicionem, quæ postea dixit scripsitque. In quodam enim ad populum Sermone, se diabolo familiarem esse ait, seque cum ipso plusquam unum modium salis comedisse. Et in libro *De Angulari* (ut vocat) *Missa*, Disputationem diaboli noctu secum habitam commemorat. VVittembergam anno 1508. translatus, post Actus Academicos Lauream Doctoralem obtinuit, ac Theologiæ Professor creatus est. In disputando acer erat & vehemens, humanæque gloriæ percupidus.

II. Accidit interea ut *Leo X.* Pontifex Maximus novas Indulgentias profunderet ac per orbem prædicari curaret occasione Fabricæ Templi *S. Petri* Romæ, quam *Julius II.* inceperat. Archiepiscopo Moguntino & Magdeburgensi S. R. Ecclesiæ Cardinali *Alberto*, Marchioni Brandeburgensi, promulgandarum in Germania Indulgentiarum provincia demandata est. Is Septemvir delegatus munus id commisit *Jaanni Tetzelio* Ordinis FF. Prædicatorum professori doctissimo, Quæsitori Fidei, fervido Concionatori, qui paulo ante similem delegationem pro Teutonicis Equitibus administraverat. Id Augustinianorum promovit invidiam, quibus Vicarii generalis nomine præerat in Germania *Staupitius*, apud Saxoniæ Ducem *Fridericum* perquam gratiosus. Eo favente Ordinis Eremitani moderatore, *Lutherus* contra Indulgentias declamare cœpit ac debacchari, scripta primum Epistola ad *Albertum* Moguntinum Archiepiscopum, qua conquerebatur de Indulgentiis Pontificiis, sub ejus Excellentiæ nomine promulgatis. Se Concionatores, quos non audierat, minime reprehendere ajebat; sed per vulgus serpere audacem fiduciam suadentem, quicumque eleemosynam quæsitam conferret, æternæ gloriæ certum esse, nec alia satisfactione indigere, ut culpa simul & pœna solvatur: nihil cogitari posse Scripturæ Sacræ repugnantius ea persuasione; cum *S. Petus* doceat *vix justum esse salvum*, & apud *Amos* & *Zachariam* æquiparentur electi torribus e medio incendio subtractis. Vim aliam Indulgentiis non inesse, nisi a pœnis Canonicis liberandi, quas imponit Ecclesia. Denique opera pietatis & charitatis esse in infinitum Indulgentiis meliora. Ipsius Archipræsulis nomine circumferri libellum; in quo affirmabatur, unam principalium gratiarum esse donum illud Dei inæstimabile, quo reconcilietur homo Deo & omnes pœnæ deleantur Purgatorii. Item quod non sit necessaria contritio sive ad Indulgentias impertiendas defunctis, seu ad absolutionem obtinendam ab eo, quem sibi ex privilegio delegissent ad peccatorum suorum Confessionem excipiendam. Se a Septemviro suppliciter postulare, ut hujusmodi libellum prohiberet, aliamque formam Indulgentiarum Prædicatoribus præscriberet, ne forte aliquis libellum ipsum confutaret, ad summum Celsitudinis ipsius vituperium. Scripta est hæc Epistola in Vigilia omnium Sanctorum, anno 1517. Ad Epistolæ calcem adjecit nonagintaseptem Conclusiones, quas, non expectato responso, eodem die proposuit in Templo magnifico, Deo sub omnium Sanctorum invocatione VVittembergæ a Saxoniæ Duce dicato; typisque mandatas per omnem Germaniam dispergendas curavit. Utque non solum apud Studiosos, verum etiam apud plebem Indulgentiarum Religionem elevaret, solemnem super eodem argumento Concionem in eodem Templo habuit, ac typis mandavit. Adversus *Lutheri* Theses *Tetzelius* alias exposuit Francofurti, ubi Quæsitorem Fidei agebat, quibus Novatoris fallacias detexit, & Romanum Pontificem Concionatoresque a calumnia vindicavit. Verum, quod objicerentur ab æmulo, pertinaciam *Lutheri* magis in sententia obfirmarunt. Addit *Melanchton* in vita *Lutheri*, Theses ejus a *Tetzelio* igni traditas ut hæreticas. Parem contumeliam VVittembergæ octingentis exemplaribus Thesium *Tetzelii* inferi procuravit *Lutherus*. Quod etsi in foro

Lutheri contra Indulgentias declamatio.

Tom. 1. Operum Lutheri fol. 92. verso.

Lutheri Theses contra Indulgentias.

foro publice peractum fuerit, Duce tamen, Magiſtratibus, ac ſe inſcio, immo ægre ferente patratum fuiſſe ſcribit Epiſtolis 42. & 47. Hæc turbulentæ contentionis exordia, quæ anno ſequenti in apertum efflagravit incendium. Hæreſim propagavit favente *Friderico* Saxoniæ Septemviro.

Lutheri Mores. III. *Lutheri* petulantiam, ſuperbiam, ambitionem, impudentiam, ſcurrilitatem, irreverentiam in Principes, propenſum ad ſeditiones concitandas animum, impudicitiam, impietatem, blaſphemias, mendacia, calumnias, ipſa ejus Scripta, Actaque a *Joannes Cochlæo* fideliter conſcripta teſtantur. *Lutheri* aſſeclæ, ipſo probante ac laudante, novem Virgines genere Nobiles & Deo ſacras, ipſis diebus quibus Eccleſia anniverſariam Dominicæ Paſſionis memoriam celebrat ex Monaſterio Nimicenſi VVittembergam ad ſtupra rapuerunt. *Leonardum Koppen* raptorem inceſtuoſum Panegyrica oratione *Lutherus* celebravit, illud facinus in Deum refudit, illumque cum Chriſto animas ex Inferorum Poteſtatibus eripiente contulit, anno 1523. *Feciſti* (inquit) *opus novum, de quo Provinciæ homineſque cantabunt & loquentur; quod multi velut ingens incommodum proclamabunt: qui autem cum Deo ſentiunt, velut ingens commodum glorificabunt, ut ſis certus Deum ita ordinaſſe, & non eſſe hoc opus aut conſilium tuum proprium. Ne dixeris, Hic in me concitatur totum Cœnobium Nimicenſe, quando jam audiunt me illum fuiſſe raptorem. Reſpondeo*, inquit Lutherus, *immo vero felicem raptorem, ſicut & Chriſtus raptor erat in mundo, quando per mortem Principi mundi auferebat arma & vaſa ſua, ipſumque ducebat captivum, ita & tuas miſeras animas ex carcere humanæ tyrannidis eduxiſti; & quidem opportuniſſimo tempore, in Paſcha, quo Chriſtus ſuorum quoque captivitatem captivam duxit.* O ſacrilegas voces! Infelicium illarum Monialium unam *Catharinam de Borè*, jam gravidam inceſto matrimonio ſibi copulavit: Conjugium vocat, hoc prætexit nomine culpam. Tres ex ea reliquit liberos. Obiit anno 1546. die decimaſeptima Februarii, Islebii, noctu, cum ſero præcedenti opipare cœnaſſet, & facetiis pro more indulſiſſet. Varios de illius obitu libellos emiſere præcipui ejus diſcipuli, *Jonas*, *Philippus Melanchthon*, & *Joannes Pomeranus*. Jonas morti ejus ſubitaneæ & improviſæ interfuit, ac funebris poſtea pompæ contexuit hiſtoriam. Alii duo funebres habuere Conciones: *Pomeranus* Germanicam ad populum, Latinam ad Scholaſticos *Melanchthon*, qui & vitam ejus ſcripſit præfationis loco adtextam Operum ſuorum Tomo I. Ejus cadaver ſtanneo loculo incluſum VVitembergam delatum eſt, comitante *Catharina* pellice carpento vecta, una cum tribus filiis, *Joanne*, *Martino* & *Paulo*, & magna equitum peditumque ſuæ ſuperſtitionis proſecutione. Inſanam ejus ſuperbamque ſententiam celebrat, ejuſque tumulo inſcribendam ait Pomeranus: *Peſtis eram vivus, moriens mors ero tua, Papa.*

§. II.

De Lutheri Erroribus, ac Scriptis quibus illos adſtruit & tuetur.

Tomo I. Operum Lutheri, pag. 51. I. NOn ſtatim ſuos omnes errores evomuit *Lutherus*, ſed ſucceſſione quadam prout data eſt occaſio illos publicandi, in diſputationibus, in Concionibus vel libris. Ab Indulgentiis & Purgatorio errandi initium fecit: De quibus concluſiones iſtas propoſuit diſputandas VVittembergæ anno 1517. *Papa non vult nec poteſt ullas pœnas remittere, præter eas, quas arbitrio, vel ſuo, vel Canonum impoſuit.*

„ 2. Papa non poteſt remittere ullam culpam, niſi declarando & approbando remiſ„ ſam a Deo, aut certe remittendo caſus reſervatos ſibi.

„ 3. Imperfecta charitas, ſeu charitas morituri, neceſſario ſecum fert magnum timo„ rem, qui ſatis eſt ſe ſolo ut pœnam Purgatorii faciat, cum ſit proximus deſpera„ tionis errori„. Hic Articulus quartus eſt e damnatis a Leone *X.*

„ 4. Non videtur probatum ullis aut rationibus aut Scripturis quod Animæ in Pur„ gatorio ſint extra ſtatum meriti, ſeu augendæ charitatis, & quod ſint de ſua beati„ tudine certæ & ſecuræ, ſaltem omnes„. Eſt trigeſimus ſecundus e damnatis *a Leone X.*

„ 5. Theſauri Eccleſiæ non ſunt merita Chriſti & Sanctorum.

II.

II. Eodem anno Conclusiones alias quinquaginta proposuit, in quibus hi errores extant.
„ *6.* Remissio culpæ non innititur contritioni peccatoris, nec officio aut potestati „ Sacerdotis. Innititur potius fidei, quæ est in verbum Christi dicentis: Quodcumque „ solveris, &c. Verum est enim quod non Sacramentum fidei, sed fides Sacramenti, id est, „ non quia fit, sed quia creditur, justificat „. Est undecimus e damnatis a *Leone X.*

Tom. I. Operum Lutheri, Ædit. VVittemb. fol. 53. verso.

„ 7. Quantumlibet incertus sit, tam Sacerdos, quam peccator de contritione, rata est „ absolutio, si credit se absolutum. Certum est ergo remissa esse peccata, si credis re„ missa, quia certa est Christi Salvatoris promissio „. Est decimus Articulus a *Leone* „ *X.* damnatus. Idem repetit in Concionibus: *Nullo modo te confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi, qui dixit Petro: Quodcumque solveris, &c.* fol. 61. verso.

„ 8. Super contritionem ædificantes remissionem, super arenam, id est, super opus ho„ minis, fidem Dei ædificant.

„ *9.* Injuria est Sacramenti, & desperationis machina, non credere Absolutionem, „ donec certa sit contritio.

„ 10. Finge casum per impossibile: sit absolvendus non contritus, credens tamen se„ se absolvi, hic est vere absolutus „. Pars est Articuli 12. a *Leone X.* damnati.

„ 11. Sacerdos etiam levis ac ludens, vere tamen baptizat & absolvit. „ Pars est „ ejusdem Articuli. Idemque repetit in Concionibus: *Esto per impossibile quod confessus non sit contritus, aut Sacerdos non serio sed joco absolvat: si tamen credat se absolutum, vere est absolutus.*

„ 12. Sacramenta Novæ Legis, non sic sunt efficacia gratiæ signa, quod satis sit in „ percipiendis non ponere obicem „. Est primus Articulus a *Leone X.* damnatus. *Fol. 61.*

„ 13. Sicut venialia peccata non pertinent ad Confessionem & Absolutionem clavium, „ ita non omnia mortalia. Si homo teneretur omnia peccata mortalia confiteri, & ab „ eis absolvi, teneretur simpliciter ad impossibile „. In Sermonibus idem asseruit. *Nullo modo* (inquit) *præsumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est ut omnia mortalia cognoscas. Unde in primitiva Ecclesia solum manifeste omnia peccata mortalia confitebantur.* Est Articulus 8. a *Leone X.* damnatus.

Tom. I. fol. 61.

„ 14. Nullus hominum cognovit quoties peccet mortaliter, etiam in bonis operibus, „ propter vanam gloriam. Est Articulus 13. a *Leone X.* damnatus.

III. Alias Conclusiones proposuit *Heidelbergæ* sexto Kalendas Maji ejusdem anni, in quibus hi leguntur errores.

Tom. I. fol. 34. verso.

„ 15. Opera hominum, ut semper sint speciosa, bonaque videantur, probabile ta„ men est ea esse peccata mortalia. Justorum opera essent mortalia, nisi pro Dei ti„ more ab ipsismet justis ut mortalia timerentur. Tunc vere sunt peccata apud Deum „ venialia, quando timentur ab hominibus esse mortalia „. Sunt Articuli vigemus-sextus & vigesimus-septimus a *Leone X.* damnati.

„ 16. Liberum arbitrium post peccatum res est de solo titulo, & dum facit quod in se est, peccat mortaliter. Est articulus trigesimus-primus a *Leone X.* damnatus.

„ 17. Non ille justus est qui multum operatur, sed qui sine opere multum credit in „ Christum.

IV. Concionibus eodem anno habitis VVittembergæ hos errores asseruit.

„ 18. Novi Auctores, ut Magister Sententiarum, S. Thomas, & horum imitatores, „ tres partes faciunt Pœnitentiæ, nempe Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem. „ Quæ distinctio deduci non potest ex Scriptura, neque ex antiquis Religionis Christianæ „ Auctoribus „. Est Articulus quintus a *Leone X.* damnatus.

„ 19. Ex nulla Scriptura colligi potest, divinam Justitiam sive pœnam sive satisfa„ ctionem exigere de peccatore.

„ 20. Illius imaginariæ pœnæ nomen, quam Indulgentiæ excludunt, nemo explica„ re potest, neque quisquam novit quidnam sit.

„ 21. Frivolum est, quod dicunt, numerum pœnarum & operum, quibus satisfacien„ dum pro peccatis, esse majorem, quam homo in omnem vitam tum facere tum „ perferre queat, ob exiguum vitæ spatium, eoque necessarias Indulgentias.

„ 22.

„ 22. Fœdus est error, quod quispiam de peccatis se putet satisfacturum, quæ Deus „ gratis remittit, nihil a nobis requirens, quam ut in posterum bene vivamus.

„ 23. Indulgentiæ admittuntur propter inertes & pigros Christianos, qui nolunt animose „ neque bona facere, neque mala sustinere. Nam Indulgentiæ nihil promovent in melius: „ Ideoque non est licitum ad eas adhortari.

„ 24. Indulgentiæ neque præcepti, neque consilii sunt, sed ex illarum rerum nu„ mero, quæ sub permissionem cadunt.

Fol. 59. verso. „ 25. Contritio, quæ paratur per discussionem, collectionem, detestationem peccato„ rum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccato„ rum gravitatem, damnum, fæditatem, multitudinem, amissionem æternæ beatitudinis, „ ac æternæ damnationis acquisitionem, & alia quæ possunt tristitiam & dolorem excitare, „ spe satisfaciendi per bona opera, facit hypocritam, immo magis peccatorem „. Est Articulus sextus a *Leone X.* damnatus.

Fol. 60. verso. „ 26. Verissimum est Proverbium, & omni doctrina de contritionibus hucusque data „ præstantius; De cætero non facere: optima pœnitentia, nova vita. „ Est Articulus septimus a *Leone X.* damnatus.

„ 27. Dum volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, quam quod miseri„ cordiæ Dei nihil relinquere volumus ignoscendum „. Est nonus Articulus a *Leone X.* damnatus.

Fol. 62. verso. „ 28. Plus est a confitente requirendum an credat se absolvi, quam an sit vere con„ tritus.

„ 29. Excommunicatio est dumtaxat eternæ privatio communionis, non spiritualium „ Ecclesiæ bonorum, communiumque orationum „. Est Articulus decimus-octavus a *Leone X.* damnatus.

„ 30. Excommunicatio amanda est „. Decimus-nonus Articulus a *Leone X.* damnatus.

Fol. 64. verso. „ 31. Magnus & perniciosus error est, si quis accedat ad Sacramentum ea nixus fidu„ cia, quod confessus est, quod non est sibi conscius peccati mortalis, quod orationes & „ præparatoria sua præmiserit. Omnes hi judicium sibi manducant & bibunt, quia „ his omnibus non fiunt digni neque puri, sed si certissime confidant se gratiam consecu„ turos. Hæc fides sola & summa ac proxima dispositio facit vere puros & dignos „. Articulus duodecimus a *Leone X.* damnatus.

Fol. 73. „ 32. Baptismus non totum peccatum tollit & abluit. Cœpta tantum in eo Chri„ stiana innocentia est non absoluta.

Fol. 75. „ 33. Ab impiis Doctoribus persuasi, sentimus nos a Baptismo seu Contritione sine „ peccatis esse. Item, quod bona opera non ad mortificanda peccata, sed ad cumulan„ da merita, & ad satisfaciendum pro peccatis, valeant. Confirmant autem impiam hanc „ opinionem, qui Vitas & opera Sanctorum impudenter prædicant, quasi ea proposita „ sint exempla, quæ nos imitari conveniat.

Fol. 74. verso. „ 34. Tum vim suam Baptismus obtinet, & certo mihi remissa sunt peccata, cum „ credo Deo promittenti quod nolit mihi imputare, quamvis maxima earum pars ad„ huc in carne remaneat.

Fol. 76. „ 35. Quod si sentis, si a peccatis recedas, & fœderis quod in Baptismo cum Deo „ junxisti sis memor, tum remissa tibi esse peccata, in eo quidem non falleris, & re„ cte sentis.

Idem. „ 36. Longe illi errant, & peccant quoque graviter, qui cogunt homines sub peccato „ mortali, in Paschatis Festo, Sacramento uti.

Fol. 77. „ 37. Confessionem auricularem, quæ fit coram Sacerdote, Deus non præcepit, ve„ rum Papa ad eam coegit homines „. Sic autem de ea censet: *Quamquam ad eam* „ *nemo sit cogendus; non tamen ideo contemnendam propter absolutionem*; id est, *Evangelii verbum, quod ex Sacerdote auditur*. Absolutionem ergo nil aliud esse quam verbum Sacerdotis, *remissionem peccatorum Dei nomine peccatori annuntiantis*. Præter quam quod autem in Confessione *ad unum* peccatorem *verbum dicitur*, *& refertur*, hoc in ea esse commodi, quod ipsi licet *tuto Sacerdoti dicere quibus in rebus maxime laboret, & consilium ab eo, vel quovis alio, quisquis tandem fuerit, petere*. Neque enim

multum

multum referre, sive is sit Sacerdos, aut publicus Ecclesiæ Minister, *sive alius quilibet Christianus*.

38. *In communione Eucharistiæ*, „ una species nemini exhibenda, sed is qui Sacramen- „ to uti volet, aut integrum Sacramentum, ut a Christo institutum est, accipiat, aut „ prorsus abstineat. *Fol.* 79. *Lutherus Librum De Indulgentiis Leonis X. dicare ausus.*

„ 39. Jus interpretandi Scripturas, æque Laicis concessum atque doctis.

V. Eodem anno 1518. *Resolutiones Disputationum de virtute Indulgentiarum*, id est, Errorum suorum probationes scripsit, & *Leoni X.* Summo Pontifici dicare ausus est. In Epistola ad ipsum data his verbis eum compellat, maximam Sanctæ Sedis reverentiam & animi submissionem præ se ferentibus. „ Quare Beatissime Pater, prostratum me pe- „ dibus tuæ Beatitudinis offero, cum omnibus quæ sum & habeo. Vivifica, occide, „ voca, revoca, approba, reproba ut placuerit: Vocem tuam vocem Christi in Te præsi- „ dentis & loquentis agnoscam. Si mortem merui, mortem non recusabo. *Hanc vero Pro- „ testationem Lib. suo præmisit.* Protestor me prorsus nihil dicere aut tenere velle, nisi quod „ in & ex Sacris Literis primo, deinde Ecclesiasticis Patribus, ab Ecclesia Romana rece- „ ptis, hucusque servatis, & ex Canonibus ac Decretalibus Pontificiis habetur, & ha- „ beri potest. Quod si quid ex eis probari vel improbari non potest, id gratia disputatio- „ nis dumtaxat, pro judicio rationis & experientia tenebo; semper tamen in his salvo „ Judicio omnium Superiorum meorum.

Eo in Libro, cum præcedentes circa Pœnitentiæ Sacramentum, & Indulgentias, errores confirmat, tum istos expressius asserit.

„ 40. De Sacramentali Pœnitentia nullum habetur preceptum Christi, sed est per „ Pontifices & Ecclesiam statuta, saltem quoad tertiam sui partem, scilicet satisfactio- „ nem, ideo & mutabilis arbitrio Ecclesiæ.

„ 41. Per Scripturas probatur non requiri aliquam satifactionem pro peccatis. *Fol.* 111.

„ 42. Sextuplex hominum genus non eget Indulgentiis: primo, mortui seu morituri; „ secundo, infirmi; tertio, legitime impediti; quarto, qui non commiserunt crimina; „ quinto, qui crimina sed non publica commiserunt; sexto, qui meliora operantur. „ Est Articulus decimus-septimus *a Leone X.* damnatus.

„ 43. Solum inertibus, frigide pœnitentibus, delicatis scilicet peccatoribus, Canonicæ „ Pœnitentiæ sunt impositæ, ideo solummodo duris & impatientibus Indulgentiæ pro- „ prie concedi videntur „. Est Articulus decimus sextus a *Leone X.* damnatus.

„ 44. Indulgentiæ sunt remissiones bonorum operum, sunt nullius pietatis, nec meriti, „ nec præcepti, sed licentia tantummodo quædam, videtur quæstus augeri per eas ma- „ gis quam pietas. Sunt de numero eorum quæ licent, non quæ expediunt: quomodo „ in Veteri Lege Libellus repudii, & Sacrificium Zelotypiæ. Sunt vilissimum bonum „ omnium bonorum Ecclesiæ, nec nisi vilissimis Ecclesiæ donandum „. Pars est decimi „ tertii Articuli a *Leone X.* damnati. *Fol.* 118. 125. 130. 131.

„ 45. Thesaurus Ecclesiæ, unde Papa dat Indulgentias non sunt merita Christi & San- „ ctorum „. Est pars Articuli decimi-tertii a *Leone X.* damnati. *Fol.* 132

„ 46. Romana Ecclesia tempore B. Gregorii non erat super alias Ecclesias. *Fol.* 118. *verso.*

„ 47. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, moratur exeuntem a „ corpore Animam ab ingressu Regni cœlestis „. Est tertius Articulus a *Leone X.* „ damnatus. *Ibidem.*

„ 48. Etiamsi Papa cum magna parte Ecclesiæ sic vel sic sentiret, nec etiam erra- „ ret, adhuc non est peccatum aut hæresis contrarium sentire, præsertim in re non „ necessaria ad salutem, donec fuerit per Concilium Universale alterum reprobatum, „ alterum approbatum „. Est Articulus vigesimus tertius a *Leone X.* damnatus. *Fol.* 124.

„ 49. Seducuntur qui passim Indulgentias non aliter intelligunt quam salutares, & „ ad fructum spiritus utiles „. Est Articulus decimus quintus a *Leone X.* damnatus. *Ibidem.*

„ 50. Absolutio est efficax, non quia fit, sed quia creditur. *Fol.* 132.

„ 51. Nullus Sanctorum in hac vita implevit mandata Dei. *Fol.* 128.

„ 52. Opus bonum optime factum est veniale peccatum „. Articulus vigesimus se- „ ptimus a *Leone X.* damnatus. *Fol.* 133

T. 1. Operum. Fol. 140. verso. VI. Eodem anno 1518. probationes Conclusionum Heidelbergæ disputatarum edidit.

VII. Adversus *Lutherum* brevissimas notas edidit *Joannes Eckius*, Ingolstadii Procancellarius, & Augustæ Concionator, vir doctrina & eloquentia præpollens. Obeliscis *Eckii*, Asteriscos seu Notas adversarias *Lutherus* opposuit.

Fol. 145. verso. VIII. Eodem tempore, *Sylvester Prieras*, Ordinis FF. Prædicatorum Professor, Sacri Palatii Magister *Lutheri* Sophismata detexit potius quam confutavit Dialogo summo Pontifici dicato. Huic statim respondit *Lutherus*, Scholasticam & Thomisticam Theologiam, in qua exercitatissimus erat *Prieras*, contemnens, seque in errore pertinacius obfirmans, quod Sacrarum Literarum, SS. Patrum, veterum Conciliorum testimoniis ad Adversario non satis promeretur. Epitomen Responsionis edidit *Sylvester*, quæ *Lutherum* magis exasperavit: & ab errorem contra Summum Pontificem, Ecclesiamque Romanam jacienda fundamenta impulit. In Præfatione Editionis hujus Epitomes Silvestrinæ, quam venenatis ad Marginem Notis fœdatam Tom. 1. Operum ipsius fol. 189. legere est, sic blasphemare incipit: „ Si Romæ sic sentitur & docetur scientibus Pontifice & Cardinalibus (quod non spero) libere pronuntio his Scriptis: Antichristum illum verum sedere in Templo Dei, & regnare in Babylone illa purpurata Roma; & Curiam Romanam esse Synagogam Satanæ . . . . Si sic Roma credit, beata Græcia, beata Bohemia, beati omnes qui sese ab ea separaverunt, & de medio istius Babylonis exierunt. Damnati vero omnes qui ei communicaverint. Et ego quoque si Pontifex & Cardinales hoc os Satanæ non compescuerint, & ad palinodiam adegerint, his testibus confiteor me dissentire Romanæ Ecclesiæ, & negare eam cum Papa & Cardinalibus, tamquam abominationem stantem in loco sancto. Extincta est in ea jamdudum fides, proscriptum Evangelium, exul Christus.

Eodem anno Librum edidit contra Scholasticorum sententiam, quo Propositionem illam erroneam tuitus est: *Justus etiam inter bene operandum peccat*. Eodem anno edidit Acta Augustæ apud Cardinalem *Cajetanum* Sedis Apostolicæ Legatum. Ibi fassus est, *Thesaurum Indulgentiarum esse merita Christi, non formaliter & proprie, sed effective & improprie; quia Papa non dat merita Christi; id est, per Claves merito Christi Ecclesiæ donatas*.

IX. Anno 1519. Fratres Minores Conventus *Juterbocensis*, strictioris Observantiæ, scripta ad Episcopum Brandeburgensem Epistola *Lutherum* Hæreseos in nonnullis capitibus accusarunt, quæ ipse pertinacius propugnavit Epistola contumeliosissima ad ipsos data. Hi porro sunt errores (Tom. 1. fol. 238.)

„ 53. Deus præcepit homini impossibilia.

„ 54. Deus exigit a quolibet Christiano summam perfectionem & totum Evangelium.

„ 55. Nulla sunt consilia, sed omnia Evangelii sunt præcepta.

„ 56. Laico habenti auctoritatem Scripturæ plus est credendum quam Papæ, quam Concilio, immo quam Ecclesiæ.

„ 57. Petrus non erat Princeps Apostolorum.

„ 58. Papa solum Jure humano est Vicarius Christi.

Theses Lipsiæ Lutheri contra Eccium. X. Eodem anno Theses proposuit Lipsiæ contra *Eckium* publice disputandas, in quibus hi præsertim errores continentur.

„ 59. In bono opere peccare hominem, & peccatum veniale non natura sua, sed Dei misericordia solum esse tale: aut in puero post Baptismum peccatum remanens negare, hoc est Paulum & Christum semel conculcare.

„ 60. Qui opus bonum, aut pœnitentiam a peccatorum detestatione ante dilectionem justitiæ incipi, nec in eo peccari asserit, hunc inter Pelagianos Hæreticos numeramus.

„ 61. Deus mutat pœnam æternam in temporalem, cujus Canones aut Sacerdotes, nec statuendæ, nec auferendæ habent ullam potestatem.

„ 62. Quilibet Sacerdos debet absolvere Pœnitentem a pœna & culpa, aut peccat.

„ 63. Quod Deus a morituro plus quam voluntariam mortem requirat, vanissima temeritate asseritur.

„ 64. Neque quid fides, neque quid contritio, neque quid liberum arbitrium sit „ ostendit se nosse, qui liberum arbitrium actuum sive bonorum, sive malorum dominum esse balbutit; aut non sola fide verbi quem justificari; aut fidem non tolli quolibet crimine somniat.

„ 65. Merita Christi & Sanctorum esse thesaurum Indulgentiarum, nemo nisi fœdus adulator, extravagantes a veritate, & fictæ quædam Ecclesiæ praxes, aut usus simulant.

„ 66. Dicere Indulgentias esse bonum Christiano, est insanire: sunt enim verissime operis boni vitium, & improbare Indulgentias debet Christianus ob abusum.

„ 67. Papam posse remittere omnem pœnam pro peccatis debitam, hujus & futuræ vitæ, & quod Indulgentiæ prosint non criminosis, somniant secure indoctissimi Sophistæ.

„ 68. Romanam Ecclesiam esse omnibus aliis Superiorem, probatur ex frigidissimis Romanorum Pontificum Decretis intra quadringentos annos natis, contra quæ sunt Historiæ approbatæ mille & centum annorum, textus Scripture Divinæ, & Decretum Nicæni Concilli.

Hos errores propugnavit in Lipsiensi Disputatione inter ipsum & *Eckium*, cœpta die quarta Julii ejusdem anni, cujus Acta legere est Tom. I. Operum ipsius *Lutheri*, pag. 243.

In hac Disputatione alios præterea errores asseruit.

„ 69. Certum est inter Articulos Joannis Hus vel Bohemorum multos esse plane Christianissimos & Evangelicos, quos non possit Universalis Ecclesia damnare, velut ille: Non est de necessitate salutis, credere Romanam Ecclesiam esse aliis superiorem „. Est vigesimus quintus Articulus a *Leone X.* damnatus. Hunc pariter *Hussi* Articulum approbat: *Papalis Dignitas a Cæsare inolevit.* *Fol. 25*

„ 70. Concilium potest errare. *At postea hoc dictum temperat, fol.* 247. verso: Ut „ meo sensu loquar, credo Concilium & Ecclesiam numquam errare in his quæ sunt „ Fidei, in cæteris non est necesse non errare.

„ 71. Primatus Romani Pontificis non est Jure Divino. *Hunc in tota Disputatione „ passim tuitus est.*

„ 72. Sanctus Petrus Primatum dumtaxat honoris, non Primatum potestatis habuit „ supra cæteros Apostolos. *Fol. 257*

„ 73. Divina Scriptura tota prorsus nihil habet de Purgatorio. *Fol. 25*

Quod Indulgentias spectat, ait illas a se vocatas *Vitium operis, non quod sint malæ & noxiæ, sed quod abusus perversus nocet dum tale opus non facerent, nisi veniæ essent.* Numquam se Indulgentias contempsisse, aut contemnendas docuisse, *Nisi contemptus intelligatur hoc modo, quod incomparabiliter meliora possumus eisdem expensis facere, quibus Indulgentiæ redimuntur, vel quam sunt Indulgentiæ ipsæ. Quare prærogativa melioris, non est contemptus deterioris.*

XI. Paulo post Resolutiones edidit super Propositionibus suis Lipsiæ disputatis, *Georgio Splatino* inscriptas *Friderico Saxoniæ* Septemviro a Libellis & Sacris, in quibus rursus asserit Concilium Constantiense male damnasse hunc Articulum Joannis Hus: *Papa non est Jure divino super omnes Ecclesias*; & hanc damnationem esse alteri ejusdem Concili Decreto contrariam, qua declaratum est, *Concilium esse supra Papam.* Alios item errores in eodem Opere propugnavit, scilicet.

„ 74. Nullum esse peccatum natura sua veniale, sed omnia damnabilia: quod autem „ venialia sunt, Dei gratiæ tribuendum est.

„ 75. Certum est in manu Ecclesiæ aut Papæ prorsus non esse Articulos fidei statuere, immo nec Leges morum seu bonorum operum „. Est Articulus vigesimus-secundus a *Leone X.* damnatus. Articulorum tamen *declarandorum potestatem* ibi Pontifici concedit. *Tom. I. fol. 307.*

Specialem Resolutionem edidit super Propositione de potestate Papæ, in qua ad id unum controversiam omnem revocat, Jure-ne divino Primatum habeat Jurisdictionis? „ Ego (*inquit*) omnia admisi quæ Romano Pontifici hodie tribuuntur, rem non nego, *Fol. 318*

„ facto non contradico; sed de Jure ejus disputo, & sentio, quod non Jure divino,
Fol. 322 „ sed Decretis hominum talia tribuantur....Duplex est Primatus, honoris & potestatis. Quod Petrus primus fuit in ordine, nemo negat. Nam & inter Cardinales, Episcopos, *Sacerdotes*, Doctores, Principes, etiamsi nullus alteri subjectus est, tamen necesse est in Conventu aliquem primo loco sedere. Ita Petrum fatemur Principem Apostolorum primum Ecclesiæ membrum, Caput Collegii Apostolici, & alia quæ de eo SS. Patres dixerunt. Alter autem Primatus potestatis numquam fuit Petro datus „. Idem tractat argumentum in Epistola contra *Hieronymum Emserum*, & in Apologia contra *Joannem Eckium*, ubi hos Articulos non esse erroneos propugnat, quamvis a Concilio Constantiensi damnati sint.

„ Papa non est immediatus Vicarius Christi & Apostolorum.

„ Non est de necessitate salutis, credere Romanam Ecclesiam esse supra alias.

„ Petrus non est nec fuit Caput Ecclesiæ sanctæ Catholicæ.

„ Nullus sine revelatione assereret rationabiliter de se vel de alio quod esset Caput Ecclesiæ particularis sanctæ, vel Romanus Pontifex Caput Romanæ Ecclesiæ.

„ Obedientia Ecclesiastica, est obedientia secundum adinventionem Sacerdotum Ecclesiæ, propter expressam auctoritatem Sacræ Scripturæ.

In eodem Libro propugnat *Confessionem Sacramentalem non esse de Jure divino*: solum nomen liberi arbitrii superesse. *Sicut civitas vastata, vel collapsa domus habet quidem nomen & titulum quem prius habuit, & posterius habebit, non tamen idem potest quod prius; ita liberum arbitrium*. Bonorum operum necessitatem simpliciter se rejecisse negat, sed solum *opera legis*, *quæ noxia sunt*. Quæ Propositio duabus aliis nititur, quas docuerat: *Bona opera quæ extra gratiam fiunt, nihil esse*: Deinde, *Soli fidei sine operibus Legis, juxta Paulum, tribui justitiam*. Stare ergo hanc sententiam: *Non sunt necessaria, immo sunt noxia opera Legis cujuscumque. Sed necessaria sunt & salubria opera bona quæcumque*. Tum asserit *Mandata Dei etiam levissima & minima, esse homini impossibilia*, quia *non valet nisi peccare*. Propositionem tamen ibidem explicat: „ Sunt (*inquit*) homini impossibilia per seipsum, sed cum gratia Dei sunt facillima, ut Apostolus; Possum omnia in eo qui me confortat. *Christum* nihil sibi meruisse *affirmat*. *Porro* Mereri, non esse animo merendi bona facere, sed simplici corde nullo meriti aut præmii respectu, solo gratuito affectu gratis divinæ voluntati obtemperare. Charitas enim non quærit quæ sua sunt. Merita vero & præmia sua sponte sine nostro studio sequuntur ad obedientiam divinæ voluntatis.

Tom. VI. Edit. VVitemb. p. 282. De Justificatione per solam fidem loquens, Commentario in Cap. 22. Geneseos, S. *Jacobum* Cap. 2. Epistolæ suæ Canonicæ dicentem: „ Quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum: *ore sacrilego sic proscindit*. Abraham fuit justus fide, antequam cognoscitur a Deo talis. Igitur male concludit Jacobus, quod nunc demum justificatus sit post istam obedientiam: per opera enim tamquam per fructus cognoscitur fides & justitia. Non autem sequitur, ut Jacobus delirat: Igitur fructus justificant. Sicut non sequitur: Ego agnosco arborem ex fructu, igitur arbor ex fructibus fit bona. Facessant itaque e medio adversarii cum suo Jacobo, quem toties nobis objiciunt.

XII. Hos etiam errores ante annum 1520. *Lutherus* prædicavit & docuit, quos & in Libro quem inscripsit *Adversus execrabilem Bullam Antichristi*: & in Assertione Articulorum a *Leone X.* damnatorum pertinaciter tuetur.

75. *Indulgentiæ his qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam*. Est Articulus 14. a *Leone X.* damnatus.

76. *Romanus Pontifex Petri successor, non est Christi Vicarius super omnes totius mundi Ecclesias ab ipso Christo in Beato Petro institutus*. Est Articulus vigesimus a *Leone X.* damnatus.

77. *In Sacramento Pœnitentiæ ac remissione culpæ non plus facit Papa, aut Episcopus, quam infimus Sacerdos: immo ubi non est Sacerdos, æque tantum quilibet Christianus, etiamsi mulier aut puer esset*. Est Articulus duodecimus a *Leone X.* damnatus.

75.

78. *Verba Christi ad Beatum Petrum*, Quodcumque solveris super terram &c. *extendantur dumtaxat ad ligata ab ipso Petro*. Est Articulus vigesimus-primus a *Leone X.* damnatus.

79. *Via nobis facta est enarrandi auctoritatem Conciliorum & libere contradicendi eorum gestis, & judicandi eorum Decreta, & confidenter confitendi quidquid verum videtur, sive probatum fuerit, sive reprobatum a quocumque Concilio*. Est Articulus vigesimusquartus a *Leone X.* damnatus.

80. *Hæreticos comburi est contra voluntatem Spiritus*. Est Articulus vigesimus octavus a *Leone X.* damnatus.

81. *Præliari adversus Turcas, est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos*. Est Articulus vigesimus-nonus a *Leone X.* damnatus.

82. *Nemo est certus se non semper peccare mortaliter, propter occultissimum superbiæ vitium*. Est Articulus trigesimus a *Leone X.* damnatus

83. *Purgatorium non potest probari ex Sacra Scriptura quæ sit in Canone*. Est Articulus trigesimus-primus a *Leone X.* damnatus.

84. *Animæ in Purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quærunt requiem & horrent pœnas*. Est Articulus trigesimus-tertius a *Leone X.* damnatus.

85. *Animæ ex Purgatorio liberatæ suffragiis viventium, minus beantur, quam si per se satisfecissent*. Est Articulus trigesimus-quartus a *Leone X.* damnatus.

86. *Prælati Ecclesiastici, & Principes Sæculares non male facerent, si omnes saccos Mendicitatis delerent*. Est Articulus trigesimus-quintus a *Leone X.* damnatus.

Lutheri Liber De Reformatione.

XIII. Anno millesimo quingentesimo vigesimo, *Lutherus* ad *Carolum V.* Cæsarem electum, & ad Christianam Nobilitatem Germaniæ Librum *De Reformatione* Lingua Theutonica scripsit: in quo, ut omnium mentes a Romano Pontifice alienaret, quam diligentissime recensuit pompas & abusus Romanæ Curiæ, odiosissime traducens quidquid ibi reprehensioni obnoxium esset, aut videretur; addens præterea calumnias non leves in Romanos Pontifices. Utque sensum omnem venerationis erga Summum Pontificem, Episcopos, Sacerdotes, Clerumque reliquum in Laicorum animis extingueret, nonnisi fictitiam inter Laicos & Clericos differentiam, præterquam in officio esse asserebat; adeo ut quisquis baptizatus est gloriari possit se jam Presbyterum, Episcopum, & Papam esse: licet cuilibet ejusmodi functiones non conveniant. Ad hæc Summo Pontifici auctoritatem adimit declarandi sensum Scripturæ Sacræ, & indicendi Concilium Generale: in mores usu sque Romanæ Curiæ acerrime invehitur: Annatas, Episcoporum Confirmationes, Archiepiscoporum Pallia, Romanas Excommunicationes, Bullas, Sigilla, Jus Canonicum, præsertim vero Decretales, penitus aboleri debere suadet. Paulo post facinus execrandum, & omnibus retro sæculis inauditum perpetravit.

Lutherus totum Jus Pontificium comburit.

Sacrilegum facinus edito Libello excusat.

Tom. II. Operum pag. 119.

Tom. II. Operum Lutheri, Edit. Wittemb.

Totum nempe Jus Pontificium publice VVittembergæ combussit decima die Decembris, una cum *Leonis X.* Diplomate, quo ejus Errores 40. paulo ante damnati fuerant, his verbis prolatis cum illud in ignem conjecit: *Quia tu conturbasti Sanctum Domini, ideoque te conturbet ignis æternus*. Mox sacrilegum facinus edito Libello excusavit, Articulos triginta ex Decretorum volumine velut absurdos & impios traducens, ipsisque pravum sensum per calumniam affingens, quasi omnes eo tendant *Ut Papa sit & Deo, & omnibus hominibus superior, ipsique etiam Deus & Angelus sint subjecti*. Hanc totius Juris Canonici summam esse ait: *Papa est Deus in terris, Superior omnibus cœlestibus, terrenis, spiritualibus & sæcularibus; & omnia Papæ sunt propria, cui nemo audeat dicere, Quid facis?* Deinde Romanum Pontificem *Antichristum*; Romanam Ecclesiam *Synagogam Satanæ*, *Babylonem*, *Lupanar*, *Sedem Antichristi* vocavit Hæresiarcha perditissimus, omnique abjecto pudore & timore, Ecclesiæ Romanæ Summique Pontificis sacrosanctæ Auctoritati bellum indixit. Articulos a *Leone X.* damnatos defendit Libellis duobus, scilicet Libro inscripto, *Adversus execrabilem Bullam Antichristi*; & altero, cui titulus est, *Assertio Articulorum a Leone X. damnatorum*. Tertium Libellum edidit ludicro stylo, inscriptum: *Articuli Martini Lutheri quare damnati sint*; in quo joculares damnationis rationes, velut a *Simone Husso* Sedis Apostolicæ Protonotario perscriptas, sed revera confictas profert.

Responsio Lutheri ad Librum Catharini.

Lutheri Liber De Captivitate Babylonica.

XIV. Eodem anno prodiit Responsio *Lutheri*, blasphemiis, convitiis, contumeliisque referta, ad Librum *Ambrosii Catharini* Dominicani Theologi, postea Episcopi Minoritani, quod Pontificium Primatum egregie tuitus fuerat. Circa idem tempus prodiit *Lutheri* Liber *De Captivitate Babylonica*, cujus in limine se pœnitere profitetur, quod *Indulgentias non pænitus rejiciendas* esse senserit; seque beneficio *Sylvestri* & Fratrum, qui illas strenue tutati sunt, intellexisse, *eas aliud non esse quam meras adulatorum Romanorum imposturas, quibus & fidem Dei, & pecunias hominum perderent*. Moderationem etiam sibi displicere ait, qua Papatum, quem divini Juris esse negaverat, humani saltem Juris agnovit; nunc vero se scire & certum esse, *Papatum esse Regnum Babylonis, & potentiam Nembroth robusti venatoris*. Scripserat olim conveniens fore, ut de utraque specie Sacramenti Laicis porrigenda Concilium Generale statueret; hic errorem ulterius provehit solo æmulationis & negotii Catholicis facessendi animo. Sic enim loquitur: „ Dabo operam ut negotium scribendi habeant copiosum. Præcurram enim, ut dum gloriosissimi victores, de una aliqua mea hæresi (ut eis videtur) triumphant, ego interim novam moliar. Itaque dum illi murmurant a me laudari utriusque speciei Communionem; ego procedam, & jam conabor ostendere, omnes esse impios, qui utriusque speciei Communionem Laicis denegant; sub altera specie non esse integrum & legitimum Sacramentum. Et contra Christi Institutionem agere, qui utriusque speciei Sacramentum liberum non permittunt. *Alios errores in eo Libro adstruit, scilicet.*

„ 87. Non esse septem Sacramenta, & tantum tria pro tempore ponenda, Baptismum, Pœnitentiam, Panem; & hæc omnia per Romanam Curiam in miserabilem captivitatem ducta. Quamquam si usu Scripturæ loqui velit, nonnisi unum Sacramentum sit, & tria signa Sacramentalia.

„ 88. In Altari verum panem, verumque vinum absquæ hæresi credi posse; Transsubstantiationem nulla Scriptura, nulla ratione niti. Ecclesiam ultra mille ducentos annos recte credidisse, nec usquam de ista Transsubstantiatione (portentoso scilicet vocabulo & somnio) meminisse Sanctos Patres, donec cœpit Aristotelis simulata Philosophia in Ecclesia grassari.

„ *89. Impiissimum esse illum abusum quo factum est, ut fere nihil sit hodie in Ecclesia receptius ac magis persuasum*, quam Missam esse opus bonum, & Sacrificium. Evangelium non sinere Missam esse Sacrificium. Manifestum & impium errorem esse, Missam pro peccatis, pro satisfactionibus, pro defunctis, aut quibuscumque necessitatibus suis vel aliorum offerre, seu applicare.

„ 90. Missam, secundum substantiam suam nihil aliud esse, quam verba Christi: *Accipite & man„ ducate*, &c. seu Christi promissionem.

„ 91. Ad Missam digne habendam aliud non requiri quam fidem, quæ huic promissioni fideliter nitatur.

„ *92.* Periculosum errorem esse, quo Pœnitentia secunda post naufragium tabula creditur & dicitur: perniciosum (*inquam*) errorem esse, putare per peccatum excidisse vim Baptismi. Baptismum esse Pœnitentiam. Promissionem divinam, quæ dicit: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*, sic observandam, ut prorsus nos esse salvos, postquam sumus baptizati. Nam nisi hæc adsit aut paretur fides, nihil prodesse Baptismum, immo obesse, non solum tum cum suscipitur, sed toto post tempore vitæ.

„ *93. Impie asseri*, Quod Sacramenta signa sint efficacia gratiæ; nisi hoc modo efficacia dicantur, quod si adsit fides indubitata, certissime & efficacissime gratiam conferant.

„ *94.* Numquam irritum fieri Baptismum, donec Baptizatus desperans, redire ad salutem noluerit. Baptizatum, etiam volentem, non posse perdere salutem suam quantiscumque peccatis, nisi nolit credere.

„ *95.* Neque Papam, neque Episcopum, neque alium hominum, habere jus unius syllabæ constituendæ super Christianum hominem, nisi id fiat ejusdem consensu; quidquid aliter fit tyrannico spiritu fieri. *Ecclesiæ Legibus* veram Ecclesiæ libertatem non modo captivari, sed pessundari penitus. Christianis nihil ullo jure posse imponi Legum, sive ab homine, sive ab Angelis, nisi quantum volunt. Nullam

„ Rem-

„ Rempublicam Legibus feliciter administrari, Orationes, jejunia, devotiones & quæcumque tandem Papa in universis suis Decretis tam multis quam iniquis statuit, & exigit, prorsus nullo jure statuere aut exigere, peccareque in Ecclesiæ libertatem.

„ 96. Vota prorsus omnia tollenda atque vitanda, sive sint Religionum, sive peregrinationum, sive quorumcumque operum, & manendum in libertate Baptismi.

„ 97. Deus ulturus ingratitudinem & superbiam votariorum facit ut vota sua non servent, aut cum ingenti labore servent. *Vota tamen privatim facta penitus non damnat, sed commendari publicam rationem vivendi in votis*, perniciosum esse Ecclesiæ asserit.

„ 98. Votum est Lex quædam ceremonialis, & humana traditio, seu præsumptio, a qua Ecclesia per Baptismum liberata est.

„ 99. Christianus nulli legi addictus est, nisi divinæ.

„ 100. Vota nullum habent in Scripturis testimonium & exemplum; Fideique & Baptismo detrahunt.

„ 101. Opera quantumlibet sacra & ardua Religiosorum & Sacerdotum in oculis Dei prorsus nihil distant ab operibus rustici in agro laborantis, aut mulieris in domo sua curantis.

„ 102. Si votum dispensari potest, quilibet frater cum proximo, & ipse secum dispensare potest. Sin dispensare proximus non potest, nullo jure Papa potest.

„ 103. Matrimonium non dirimitur, si conjugum alter altero invito Monasterium ingrediatur, nondum consummato Matrimonio.

„ 104. Necesse non esse occulta peccata confiteri Prælato aut Sacerdoti, sed sufficere ut frater fratri confiteatur.

„ 105. Eum esse a peccatis suis occultis absolutum, quisquis sive sponte confessus, sive correptus, veniam petierit & emendaverit coram quovis privatim fratre.

„ 106. Omnibus & singulis Christianis dictum esse, *Quodcumque ligaveritis super terram, ligatum erit & in Cœlis, & quodcumque solveritis super terram, erit solutum & in Cœlis*.

„ 107. Pontifices & Episcopos non habere jus reservandi sibi casus.

„ 108. Circumstantias peccatorum, cum matribus, filiabus, sororibus, affinibus, locorum, temporum, dierum, personarum, esse penitus contemnendas. Apud Christianos quippe unam esse circumstantiam, quæ est peccasse in fratrem.

„ 109. Veram satisfactionem esse innovationem vitæ.

„ 110. Nullam esse causam ut Confirmatio inter Sacramenta divinitus instituta numeretur: Satis esse pro Ritu quodam Ecclesiastico seu ceremonia Sacramentali ipsam habere.

„ 111. Matrimonium Novæ Legis Sacramentum non esse.

„ 112. Nullum esse impedimentum Matrimonii, quod non est in Scriptura expressum. Contracta contra Leges Ecclesiæ Matrimonia dirimi non posse. Impedimenta spiritalis affinitatis, disparitatis cultus, criminis, Ordinis, meras esse nugas & hominum commenta.

„ 113. Inter Sacerdotem & uxorem, verum esse & inseparabile Matrimonium, mandatis divinis probatum.

„ 114. Urgente amore juventutis, & quavis alia necessitate propter quam dispensat Papa, dispensare etiam posse quemlibet fratrem cum fratre, aut ipsum cum seipso.

„ 115. Conjuges, facto divortio, ad cœlibatum non cogendos.

„ 116. Sacramentum Ordinis Ecclesiam Christi ignorare, inventumque esse ab Ecclesia Papæ.

„ 117. Concilium Constantiense omnium impiissime errasse. In novissimis trecentis annis multa perperam determinata esse, quale est, Essentiam divinam nec generare, nec generari, & Animam esse formam substantialem corporis humani.

„ 118. Characterem indelebilem, qui Ordinatis imprimatur, figmentum esse.

„ 119. Christianos omnes esse æqualiter Sacerdotes, hoc est, eamdem in verbo & Sa-„ cramento quocumque habere potestatem. Sacramentum Ordinis nihil aliud esse, „ quam Ritum quemdam eligendi Concionatoris in Ecclesia; & eum, qui non prædicat verbum, nequaquam esse Sacerdotem. Quare eos, qui tantum ad Horas Canonicas legendas, & Missas offerendas ordinantur, esse quidem Papisticos, sed non Christianos Sacerdotes.

„ 120. Ordinare Sacerdotes, & Ecclesias & Campanas consecrare, pueros confirmare, posse Diaconum vel quemlibet Laicum.

„ 121. Unctionem-Extremam Sacramentum non esse.

„ 122. Epistolam in qua scriptum est, *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros, &c.* probabiliter asseri non esse Apostoli Jacobi, nec Apostolico spiritu dignam.

„ 123. Duo tantum esse in Ecclesia Sacramenta, Baptismum, & Panem.

„ 124. Pœnitentiæ Sacramentum, quod antea his duobus accensuit, signo visibili & divinitus instituto carere; & aliud non esse quam viam & reditum ad Baptismum.

Librum de Captivitate Babylonica his verbis concludit: *Audio paratas esse denuo in me Bullas, & diras Papisticas, quibus ad revocationem urgear, aut hæreticus declarer. Quæ si vera sunt, hunc Libellum volo partem esse revocationis meæ futuræ, ne suam tyrannidem frustra inflatam querantur. Reliquam partem prope diem editurus sum talem, Christo propitio, qualem hactenus non viderit nec audierit Romana Sedes, obedientiam meam abunde testaturus.* Denique Carmen hoc Sacrum adjecit:

Hostis Herodes impie,
Christum venire quid times?
Non arripit mortalia,
Qui Regna dat cœlestia.

Innuens Romanum Pontificem *Herodi* similem, propter terrenum Imperium persequi Hæreticos, immo Evangelium Christi. Partem porro, de qua minas intentabat, reliquam edidit postea contra *Ambrosium Catharinum*, eamque inscripsit, *De Visione Danielis*: In qua duodecim facies Romani Pontificis ita appinxit, ut per eas omnem Dei in Ecclesia cultum in ludibrium verteret.

XIV. Anno 1521. *Lutherus* plerosque Libros tum Latina, tum Theutonica lingua edidit, ut eruditionis, pietatisque laudem, & apud alios Principes aucuparetur, scilicet *Expositionem decem Præceptorum*: *De Libertate Christiana*: *Thessaradecadem Consolatoriam*: *Explanationem Orationis Dominicæ*: *Commentarium in Epistolam Pauli ad Galatas*: *Enarrationes Epistolarum & Evangeliorum per Dominicas Adventus*: *Operationes in XX. Psalmos*: *Expositionem VII. Psalmorum Pœnitentialium*: *Expositionem Cantici*, Magnificat: *De bonis operibus*, ad Ducem Saxoniæ. Eodem anno post VVormatiensia Comitia, eorum Acta conscripsit, fide parum integra, falsa veris admiscens, in suique gloriam omnia referens. (*Tom. 2. Fol. 163. verso.*) In Comitiis VVormatiensibus audacter propugnavit, *Concilia errasse, potissimum Constantiense, quod Verbum Dei damnavit in hoc Articulo Joannis Hus: Ecclesia Christi est Universitas Prædestinatorum.* Eodem anno Librum edidit *De Confessione Secreta*, Theutonice. Item, Librum contra *Jacobum Latomum*, Theologum Lovaniensem, qui inscribitur: *Rationis Latomianæ pro incendiariis Lovaniensis scholæ Sophistis redditæ confutatio.* In quo impiissimus Hæresiarcha Papam vocat *Antichristum*, Universitates *Synagogas Satanæ*, Theologos *Sophistas, Porcos, Asinos*. Confessionem nihil aliud esse propugnat, quam *Tyrannicam exactionem Pontificum, nullis radicibus Scripturæ nixam*. Hunc præsertim errorem a *Latomo* nervose impugnatum tuetur: *Omne opus bonum est peccatum*. Concupiscentiam post Baptismum superstitem vere *peccatum* esse propugnat, non quidem *regnans*, sed *regnatum, captum, judicatum, infirmatum*. *Theologiam Scholasticam nihil aliud esse ait, quam ignorantiam veritatis & scandalum juxta Scripturas positum.* Auctor est adolescenti ut vitet Philosophiam & Theologiam Scholasticam, *ut mortem animæ suæ*. De *Thoma Aquinate* se dubitare profitetur, *an damnatus vel beatus sit*, *citius Bonaventuram crediturus Beatus Thomas*, (inquit) *multa haretica scripsit, & Auctor est regnantis Aristotelis, vastatoris piædoctrinæ.*

Lutheri Liber contra Latomum.

XV.

XV. Eodem anno edidit Librum, *De abroganda Missa privata*, ad Fratres suos Augustinianos Cœnobii VVittembergensis: in cujus Præfatione illos in audacia sua confirmat qui primi omnium Missas abrogaverant, suoque exemplo omnes conscientiæ stimulos retundere docet. „ Quot (*inquit*) Medicamentis, quam robusta resina Galaad, quam „ potentibus & evidentibus Scripturis meam ipsius conscientiam vix dum stabilivi, ut „ auderem unus contradicere Papæ, & credere eum esse Antichristum, Episcopos esse „ ejus Apostolos, Academias esse ejus Lupanaria? Quoties mihi palpitavit tremulum „ cor, reprehendens objecit eorum fortissimum & unicum argumentum: Tu solus sapis? Totne errant universi? Tanta sæcula ignoraverunt? Quid si tu erres, & tot tecum in errorem trahas damnandos æternaliter? Et tandem confirmavit me verbis suis „ Christus, ut jam nec tremat, nec palpitet, sed insultet cor meum his Papisticis ar„ gumentis, non aliter atque tutissimum littus minaces & tumidas procellas ridet. „ Hunc librum scripsit in *Alstat* oppido munitissimo Turingiæ, quod *Pathmum* suam appellat. *Lutheri Liber D. Missa privata abroganda.*

XVI. Ibidem, eodemque anno in publicum emisit Librum *De Votis monasticis*, ad Parentem suum. Fatetur *Divinitus institutum Jus reddendi Voti*; nec se in quæstionem vocare, an reddendum sit *Votum*, sed impia tantum & Deo displicentia Vota se impugnare. Tum probandum sibi sumit, Vota monastica non niti verbo Dei, immo illi adversari; Fidei, libertati Evangelicæ, præceptis Dei, charitati, rationi repugnare. Ait *S. Hieronymum* de Virginitate contra *Jovinianum* scribentem, hoc argumentum pro dignita„ te non tractasse, raptum impetu & fervore humano, & nimio studio obsequendi ami„ cis, & suæ imprimis Eustochio: magis premere Jovinianum auctoritate quam solida „ eruditione. Id quod probat parum consideratus ardor corradendi undique testimonia „ Scripturarum congrua & incongrua, magno ludibrio futurus, si paris auctoritatis An„ tagonistam sortitus fuisset. „ Sanctorum exemplis, qui Monasticos Ordines condiderunt, & in iis Vota emiserunt, & servarunt cum premeretur, illos excusatos se velle profitetur. „ Non disputo (*inquit*) ut Sancti vixerint sub Instituto isto, sed de ipso „ Instituto. Non ut tres pueri in fornace Babylonis vixerint, sed an passim omnibus li„ ceat in eamdem fornacem ruere, aut auream Regis statuam adorare. Non disputo an „ Paulus cælebs vixerit, sed an exemplum suum sit in jus & formam doctrinæ trahen„ dum. Idem Paulus totam Legem Mosis servabat, & tamen nolebat doceri & audiri „ eam ad servandum. Ita Bernardus sub Voto, sine Voto ceu Apostolus sub Lege sine „ Lege agebat; sed non ideo Votum aut Lex in doctrinam & formam vitæ redigi, sed „ aboleri debet ... Bernardus, & alii, qui pia opinione voverunt & vixerunt in votis, „ comparandi sunt ducentis illis viris, qui cum Absalom iverunt de Jerusalem in He„ brom, moliente seditionem adversus Regnum Patris sui David. Nihil enim sciebant „ de causa Absalom, & simplici corde ibant, quos certum est re cognita resipuisse. „ At si in media re intercepti fuissent, poterant accusari læsæ Majestatis rei, si opus „ eorum & viam spectes, sed secundum animum judicati absolverentur. *Docet*, Vo„ tum castitatis, & totius monasticæ, si pium est, debere necessario secum involvere „ libertatem rursus omittendi, & in hanc ferme sententiam interpretari. Voveo tibi „ obedientiam, castitatem, paupertatem servandam cum tota Regula S. Augustini us„ que ad mortem, libere, hoc est, ut mutare possim, quando visum fuerit. *Lutherus Vota Monastica impugnat.*

XVII. Eodem anno, cum Sacra Facultas Parisiensis doctrinali judicio *Lutheri* Propositiones damnasset, *Philippus Melanchthon* præcipuus Lutheranæ doctrinæ defensor, *Apologiam pro Luthero* edidit *adversus furiosum Parisiensium Theologastrorum Decretum*, inscriptam, in qua de hujusmodi Censura, & de Schola celeberrima sic loquitur: *Liber est, qualem Lutetiæ scribi posse, nemo facile crederet, siquidem ita vulgo persuasum est, in ea Schola, velut in arce quadam, regnare Christianas Literas. Neque negari potest, inde prodiisse olim gravissimos homines, adeoque proximo sæculo Gersonem illum plenum (ut apparet) Christiani Spiritus.* Addit ibi *pro Theologis Sophistas, pro Christianis Doctoribus calumniatores regnare.* Non tunc primum peccare Lutetiam, cum ibi profana illa *Scholastica* nata sit, *qua admissa nihil salvi reliquum est Ecclesiæ, Evangelium obscura-* *Melanchthonis Apologia pro Luthero contra Parisienses Theologos.*

scuratum est, fides extincta, recepta operum doctrina. Apologiam *Philippi* in Theutonicam linguam transfudit *Lutherus*, judiciumque suum interposuit, in quo Scholam Parisiensem *omnium hæresum sentinam, Papæ veri Antichristi maximum fornicationis cubiculum* appellat, qui a tribus annis Augustæ coram Cardinali *Cajetano*, immo a duobus annis Lipsiæ coram Deputatis Ducis *Georgii* judicium expetierat *Parisiensis Studiorum Parentis, & ab antiquo semper Christianissimæ ac in Theologia florentissimæ Universitatis*; ut ipsemet in Actis Augustanis testatur. Eodem tempore prodiit ridiculus contra Theologos Parisienses Libellus ab Anonymo Factionis Lutheranæ editus, sub hoc titulo: *Determinatio Almæ Facultatis Theologiæ Parisiensis super Apologiam Philippi Melanchthonis.*

Hanc Apologiam in Theutonicam linguam vertit Lutherus.

XVIII. Anno 1522. *Lutherus* a Pathmo sua, reversus Wittembergam, etsi propter abrogatam Missam Fratres suos ante collaudasset, facinus illud publice pro Concione Dominica prima Quadragesimæ improbavit, quod absque mandato suo factum esset. Coarguit etiam *Carlostadii* audaciam qui sacras Imagines privata auctoritate sustulerat, quamvis ipse earum cultum improbaret, non tamen Imaginis Crucifixi, ad cujus pedes flexis genibus repræsentaturi, manibusque junctis, rogantis habitu, cum *Friderico* Saxoniæ Duce, in limine Operum suorum Editionis Wittembergensis anni 1562. Ad eumdem annum 1521. pertinet Liber *Lutheri* contra Bullam Leonis X. in Cœna Domini publicatam, in qua cum cæteris Hæreticis *Lutherus* ipse, & ejus Sectatores diris devovebantur. Item, Liber *Adversus falso nominatum Ordinem Episcoporum* inscriptus, in quo Presbyteros Episcopis pares facit, multisque conviciis, calumniis, blasphemiis, execrationibus, adversus ordinem Sacratissimum, totamque Ecclesiæ Hierarchiam debacchatur. Libro pestilentissimo Bullam reformationis interseruit, seditiones spirantem, cujus hæc sunt verba: „ Omnes quicumque eo rem, honorem, sanguinem, vitam im„ pendunt, ut hi Episcopatus pompatici & aulici, tam remoti & alieni ab omni fun„ ctione Apostolica præsertim ministerio verbi, totumque hoc Satanicum Regnum ever„ tatur & extinguatur: aut si reipsa extinguere eis non licet, contra clamant, da„ mnant & tamquam abominationem vitant, hi sunt filii Dei, & veri Christiani, pu„ gnantes, & decertantem fidem Evangelii adjuvantes contra portas Inferi. Contra qui „ Regno Episcoporum tam impio, tam tyrannico & Satanico favent, obediunt, ac sub„ diti sunt, hi Satanæ Ministri sunt, contra verbum, leges & sanctiones Dei hostiliter „ pugnantes.

Sacræ facultatis Parisiensis judicium expetierat antea Lutherus.

Lutheri Liber contra Episcoporum Ordinem.

XIX. Eodem anno Librum edidit contra *Henricum VIII.* Angliæ Regem, qui Captivitati Babylonicæ ipsius Lutheri *Assertionem Septem Sacramentorum* opposuerat, e fastigio Regali in arenam literariam pro fidei defensione descendens, ac propterea *Defensoris Fidei* illustre nomen consecutus. In præfatione ad Comitem *Sebastianum Schlik* Bohemos & *Joannem Hus* vindicat. *Justissima causa* (inquit) *Bohemi homicidas istos & Antichristos Papistas deseruerunt, postquam innocentem virum Joannem Hus ipsi septies Hæretici exusserunt, & utramque speciem a Christo institutam sacrilege damnaverunt*: Ita secum ipso *Lutherus* pugnat, qui in Disputatione Lipsica *Eckio* ipsi Bohemicæ factionis labem inurenti responderat: *Numquam mihi placuit, nec in æternum placebit quodcumque Schisma. Inique faciunt Bohemi, quod se auctoritate propria separant a nostra unitate, etiamsi jus divinum pro eis staret: cum supremum jus divinum sit charitas & unitas Spiritus.* Omni contumeliarum, probrorum, convitiorumque genere Majestatem Regiam lacessit ac proscindit. *Nescias* (inquit) *an ipsa mania sic insanire possit, aut ipsa stoliditas tam stolida sit, quam est caput hoc Henrici nostri: Forte ut verum faciat Proverbium: Aut Regem, aut fatuum nasci oportuit .... Cum prudens & sciens mendacia componat adversus mei Regis Majestatem in cœlis, damnabilis putredo ista & vermis, jus mihi erit pro meo Rege, & Majestatem Angelicam luto suo & stercore conspergere, & Coronam istam blasphemam in Christum pedibus conculcare.* Hæc novi Evangelii præconem, hæc Reformationis auctorem decent; Sic Paulus, sic Christus, Regibus insultare docuit, sic superbe sapere; Et sua tamen Dogmata se de Cœlo habere gloriatur. „ Certus sum (*inquit*) Dogmata mea habere me „ de Cœlo, quæ etiam adversus eum triumphavi, qui in ungue novissimo plus ha„ bet

Lutheri Liber contra Henricum VIII. Angliæ Regem.

Secum ipso Lutherus pugnat.

Lutheri convitia in Regem.

„ bet virtutis & astutiæ, quam omnes Papæ, & Reges, & Doctores: Ut nihil „ agant, qui Bullas nominum & titulorum contra me jactant, & Libellos sub Re- „ giis inscriptionibus venditant. Dogmata mea stabunt, & Papa cadet, invitis omni- „ bus portis inferi, & potestatibus aeris, & terræ & maris. Ipsi me provocaverunt „ ad bellum, bellum igitur habebunt: Pacem oblatam contempserunt, pacem igitur „ non habebunt. Deus viderit, uter primo fessus defecerit, Papa an Lutherus. Sic „ placet in Christo in dies magis ac magis superbire adversus insulsos istos & ineptos „ Basiliscos, quo magis ipsi furunt. *Quo spiritu* Lutherus *ageretur, & hæc verba osten-* „ *dunt in eodem Libro:* Hæc sunt arma, quibus Hæretici vincuntur hodie, ignis & „ furor & insulsissimorum asinorum, & Thomisticorum porcorum. Sed pergant porci „ illi, & si audent, exurant me. Hic sum, & expectabo eos, cineribus solis post „ mortem etiam in mille maria projectis, prosequar & fatigabo hoc abominabile vul- „ gus. Summa, vivens Papatus hostis ero, exustus bis hostis ero. Facite, porci Tho- „ mistæ, quod potestis, Lutherum habebitis ursam in via, & leenam in semita, undi- „ que vobis occurret, & pacem habere non sinet, donec ferreas vestras cervices & æ- „ reas frontes contriverit.

XX. Eodem anno 1522. prodiit Novi Testamenti fœdissime interpolati in linguam Germanicam Lutherana Translatio; in qua supra mille errores viri Catholicæ ac Romanæ Communionis eruditi notarunt, quos inter *Hieronymus Emser* præcipuam laudem promeritus est, qui & propriam Versionem cumprimis accuratam, & Latino Textui ab Ecclesia recepto & probato consonam, velut antidotum contra *Lutheri* venena vulgavit. Ex novi Testamenti Canone audacter expunxit *Lutherus* Epistolam ad Hebræos, Epistolam *S. Jacobi*, Epistolam *S. Judæ*, & Apocalypsim *S. Joannis*. Ea Translatio Lutheranæ Sectæ vires addidit, cum nemo ex ea factione Novum Testamentum non legeret, ac memoriæ commendaret: quo factum est ut Lutherani Catholicis Theologis & Concionatoribus passim insultarent, etiam mulieres ipsæ, tamquam mera mendacia aut figmenta hominum pro concione dixissent. Accedebant & alia incommoda. Nam cum antiqui Theologi multis retro annis peritiam linguarum, & politiores literas neglexissent, Lutherus mox ab initio per *Melancthonem*, *Zuinglium*, *Oecolampadium & Bucerum*, antequam ab eo in nonnullis articulis dissentire cœpissent, totam Juventutem eloquentiæ literis, Linguarumque studio deditam in partem suam traxit. Juvenes vero & ingenio alacres, & laboris patientes mox in Sacris Literis (quibus Lutherus unicum tribuebat sensum; eumque literalem) ita profecerunt literaliter, ut vel triginta annorum Theologi tam prompti in Scripturæ locis proferendis non viderentur, quam illi: qui & de peritia linguarum, & de styli elegantia superbientes, mox quoslibet veteris farinæ Theologos non solum contemnere, verum etiam provocare cœperunt, maxime quando ad populum verba faciebant; ut refert *Cochlæus* Libro *De Actis & Scriptis Lutheri*. Post aliquot annos priorem suam Editionem in plerisque locis mutavit, adeo ut ex solo S. Matthæi Evangelio loca 33. nonnulli observaverint, in quibus Editio secunda aliter habet ac prima, quæ posteriorem annis quinque præcesserat. Nec his Versionibus contentus, Latinam quoque Editionem a propria sua Theutonica in multis diversam adjecit anno post primam Editionem septimo. *Bucerus* Dialogo contra *Melancthonem* ait, *Lutheri* lapsus in vertendis explanandisque Scripturis, manifestos esse, nec paucos. Quin etiam Osiandrici *Luthero* non verentur objicere loca ab ipso magna falsitate & dolo reddita. Inter alia Novi Testamenti loca, interpolavit illud *S. Pauli* ad Romanos tertio Oraculum: *Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus Legis:* Vertit siquidem, *Justificari hominem per solam fidem sine operibus Legis*. De qua exclusivæ dictionis additione cum in Conventu Augustano anno 1530. expostulatum esset, *Lutherus* respondit amico ea de re interroganti: *Si Papista tuus multa vult garrire de hac voce, sola, ei confestim dicito sic: Doctor Marthinus Luther vult sic habere, & dicit, Papistam & asinum esse rem unam. Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas. Nolumus enim Papistarum Scholares aut Discipuli esse, sed Magistri ac Judices*. Plura alia Interpolationum *Lutheri* exempla recenset *Prateolus*, Lib. 10. Elenchi Alphabetici omnium Hæresum.

Novi Testamenti in linguam Germanicam Lutherana Translatio.

Plura Novi Testamenti loca interpolavit.

Eodem

Eodem anno 1522. Libellum edidit Lutherus *De Vitandis hominum doctrinis*; in quo damnat omnia præcepta & instituta Ecclesiæ, quæ in Sacris Literis expressa non sunt, qualia sunt, de abstinentia ab ovis & carnibus Quadragesimali tempestate, de Jejuniis Quatuor Temporum & Vigiliarum, de Religioso habitu nusquam a Monachis abjiciendo, & libertate redeundi ad sæculum ipsis adempta, &c. Item Librum alterum Germanico pariter idiomate, *De Vita Conjugali*: In quo Sacerdotes, Monachos, & Moniales teneri ad ineundum conjugium docet, votis insuperhabitis, quod tam necessaria sit res uxoria, quam cibus, potus, somnus, aliaque naturæ officia.

Lutheri spurcities & falacitas Tom. V. Edit. VVittemb.

Eodem anno Sermonem de Matrimonio VVittembergæ habuit, in quo cœlibatum & continentiam, sive custodiam virginitatis pœnitus impossibilem esse hominibus asserit, atque ita Christi & Apostoli consilium frustratur: „Ut (*inquit spurcissimus & salacissimus Hæresiarcha*) non est in meis viribus situm ut vir non sim, tam non est „etiam mei juris, ut absque muliere sim. Rursum, ut in tua manu non est ut femina „non sis, sic nec in te est ut absque viro degas. Nec enim libera est electio aut con„silium, sed res natura necessaria, ut marem feminæ, feminam mari sociari oporteat. „Verbum enim hoc quo Deus ait, *Crescite & multiplicamini* non est præceptum, sed „plusquam præceptum divinum, puta opus, quod non est nostrarum virium vel ut im„pediatur, vel ut omittatur, sed tam est necessarium, quam ut masculus sim, magis„que necessarium quam edere, bibere, purgare, mucum emungere, somno & excubiis „intentum esse. Insita est natura & indoles, æque ac membra, quæ eo pertinent. *Rur„sus asserit*, Omnes tum Monachos, tum Nonnas, qui de suo Cœlibatu & Ordine „gloriantur, indignos esse qui baptizatum infantem in soporem collocent, aut pulmen„tum illi conficiant, etiamsi nothus sit. Religio enim & vita eorum nullum Dei verbum „pro se habet, nec gloriari possunt quod sua opera Deo grata sint, ut mulier, etiamsi „nothum in utero ferat„. Multos alios errores ibidem adstruit circa impedimenta, & indissolubilitatem Matrimonii: illudque per alterutrius conjugum fornicationem omnino „solvi quoad vinculum propugnat.

Lutheri Liber De Formula Missæ & Communionis.

XXI. Anno 1523. cum Catholici Germaniæ Principes Editionem Novi Testamenti a *Luthero* translati & interpolati prohibuissent, edidit ille Theutonicum Librum *De sæculari potestate*, in Principes maledicentissimum. Item *Epithalamium* lascivum contra virginitatem. Item Librum de *formula Missæ & Communionis* pro Ecclesia VVittembergensi, adeo imperiosum ut arrogaverit sibi jus constituendorum rituum, quod nec Romano Pontifici, nec ipsis Conciliis Œcumenicis permittit. *Missas & Communionem panis & vini Ritum esse a Christo divinitus institutum*, ait, *qui sub ipso Christo primum, deinde sub Apostolis, simplicissime atque piissime absque ullis additamentis observatus fuit*. Missam dumtaxat sub ratione Sacrificii, Canonemque Missæ sugillat & explodit. Introitus Dominicales, & in Festis Christi, nempe Paschatis, Pentecostes, Nativitatis, probat & observat. Virginis, Apostolorum, aliorumque Sanctorum Introitus, e Psalmis, aut aliis Scripturis sumptos non improbat. VVittembergæ omnia Sanctorum Festa abrogat. Festa Purificationis & Annunciationis pro Festis Christi, sicut Epiphaniam & Circumcisionem vult haberi. Loco Festi *S. Stephani* & *S. Joannis* Evangelistæ, Nativitatis Officium substituit. Festa *S. Crucis* Anathemate damnat. Quid aliud ab inimico Crucis Christi expectandum? Aliis tamen permittit, ut pro sua conscientia, vel aliorum infirmitate faciant, quod Spiritus suggesserit. *Kyrie eleison*, *Gloria in excelsis*, Orationem seu Collectam unicam, Lectionem Epistolæ amplectitur, sed ex Epistolis *S. Pauli* eas optat eligi partes, in quibus fides docetur, potius quam morales & exhortatorias. Missam lingua vernacula haberi cupit. Graduale duorum versuum cum *Alleluja*, admittit. Alios ritus in Quadragesima, in Hebdomada Sancta, aut Feria sexta in Parasceve, non vult usurpari. Sequentiam, & Prosas rejicit, præter brevem illam in Nativitate Christi: *Grates nunc omnes*: & illas de Spiritu Sancto, *Sancti Spiritus*, & *Veni Sancte Spiritus*, quas sive sub Vesperis, sive sub Missa cantari permittit. Sequitur Lectio Evangelii, ad quam nec cereos, nec thurificationem prohibet, sed nec exigit. Symboli Nicæni cantum non improbat. Tum parari jubet panem & vinum ad benedictionem

Ritus Lutherani.

ritu

itu solito, omnibus illis repudiatis, quæ oblationem sonant. Hæret circa mixtionem aquæ, eo potius propendet ut merum vinum paretur, quamquam id liberum relinquit. Tum Præfationem subjungit Ritu nostro. Deinde: *Qui pridie quam pateretur, accepit panem, gratias agens, fregit, deditque Discipulis suis, dicens: Accipite, comedite, Hoc est Corpus meum, quod pro vobis datur.*

Similiter & Calicem, postquam cœnavit, dicens, Hic Calix est Novi Testamenti in meo Sanguine, qui pro vobis & pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hæc quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis.

XXII. Hæc verba Christi vult modica post Præfationem interposita pausa in eo tono vocis recitari, quo canitur alia Oratio Dominica in Canone, ut a circumstantibus possint audiri. Quamquam liberum relinquat vel silenter, vel palam ea verba recitare. Finita panis & vini benedictione, Lutherano Ritu canitur *Sanctus*, & dum canitur *Benedictus*, elevatur Panis & Calix *Ritu hactenus servato, vel propter infirmos, qui hac repentina hujus insignioris in Missæ Ritus mutatione forte offenderentur.* Post hæc legitur Oratio Dominica: *Oremus, Præceptis salutaribus moniti*, Omissa Oratione sequenti, omissis signis super Hostiam, & cum Hostia super Calicem, ejusque fractione, & in Calicem mixtione. Sed statim post Orationem Dominicam dicitur: *Pax Domini, &c.* quam Lutherus Publicam *Absolutionem Communicantium a peccatis* esse ait, *vocem plane Evangelicam, annuntiantem remissionem peccatorum, unicam & dignissimam ad Mensam Domini præparationem, si fide apprehendatur, non secus atque ex ore Christi prolatam.* Ideoque vellet eam nuntiari verso ad populum vultu. Sequitur Communio Celebrantis & Populi. Interim canitur *Agnus Dei.* Orationes illas, *Domine Jesu Christe, &c.* &: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam meam*, vel *tuam in vitam æternam*, Lutherus probat. Communionem cani permittit. Sed loco ultimæ Collectæ, quæ fere Sacrificium sonat, legi præcipit in eodem tono Orationem illam: *Quod ore sumpsimus, &c.* Loco *Ite Missa est*, substituit, *Benedicamus Domino.* Benedictionem solitam dari jubet, vel alias ex Scripturis desumptas. Liberum esse vult Episcopo, quo nomine Ministrum quemlibet intelligit (Lutherani *Superintendentem* vocant, qui pluribus Ecclesiis falsi nominis præest) quo ordine velit, utramque speciem vel sumere vel ministrare: ita ut possit utrumque, nempe panem & vinum continuo benedicere, antequam panem sumpserit, vel inter Benedictionem panis & vini statim sese, & quotquot voluerint, pane communicare: deinde vinum benedicere, ac demum omnibus bibendum dare. Vestium usum permittit, sed eas consecrari aut benedici vetat.

XXIII. Nullam Missam privatam relinqui vult in Ecclesia, *nisi toleretur & hic infirmitas ad tempus.* Hunc vero Communionis Ritum præscribit, ut Ministro significetur qui futuri sint Communicantes, ut eorum nomina & vitam cognoscere queat. Deinde petentes non admittat, nisi rationem fidei suæ reddiderint, & interrogati responderint, quid sit Cœna Domini, quid præstet, quo usu illa velint potiri, &c. Vitam & mores eorum probari jubet; ut si Minister viderit aliquem scortatorem, adulterum, ebrium, lusorem, usurarium, maledicum, aut alio crimine manifesto infamem, eum a Cœna excludat donec manifesto argumento vitam se mutasse testatus sit. Communicaturos seorsim uno loco stare jubet, dum Missa celebratur. *Confessionem privatam, nec necessariam, nec exigendam, utilem tamen & non contemnendam* esse docet. Vult *utramque speciem peti & ministrari.* Matutinas trium Lectionum, & Horas, tum Vesperas, & Completorium, de Tempore, exclusis Sanctorum Festis, & Officiis approbat. Hi Ritus VVittembergæ a *Luthero* instituti, qui ægre admodum ferebat, quod in Ecclesia sub omnium Sanctorum memoria Deo dicata Ritus Catholicæ & Romanæ Ecclesiæ, volente *Friderico* Saxoniæ Septemviro, perseverarent, ut ipse in ejusdem Libri fine queritur. Eodem anno Librum edidit *De piis Cæremoniis.* Item Librum contra Canonem Missæ, seu *De Abominatione Missæ privatæ.*

Lutheri Liber ad Vvaldenses & Bohemos.

XXIV. Ad annum 1523. pariter pertinent Libri *Lutheri* ad VValdenses, & ad Bohemos, quos antea velut Hæreticos & Schismaticos etiam publicis Scriptis fuerat insectatus. Sic enim in Resolutionibus suis, (Tom. 1. pag. 112.) *Mihi certissimum*

Ejus inconstantia.

est

est Purgatorium esse. Nec multum me movet quid blaterent Hæretici, quando jam mille & plus centum anni sunt, quod B. Augustinus in suarum Confessionum IX. pro Matre sua orat & orandum petit. Et eadem Sancta Mater ejus moriens (ut ibi scribit) memoriam sui fieri optaverit ad Altare Domini. Sed & a B. Ambrosio id factum narrat. Quod si etiam tempore Apostolorum non fuisset Purgatorium (ut superbit fastidiosus Pighardus) numquid ideo credendum est Hæretico vix quinquaginta annos nuper nato, & fidem tot sæculorum falsam fuisse contendendum? Maxime cum ipse nihil aliud faciat, quam quod dicit: Non credo; & sic probavit omnia sua, & improbavit omnia nostra, quasi non & lignum, & lapis non credant. Quod contra Pighardos *Lutherus* scripserat, contra ipsummet retorqueri jure merito potuit. Idemque dicendum est de his quæ scripserat contra Bohemos in Commentario ad Galatas, cap. 6. quod tamen in prima tantum Editione habetur, in sequentibus omissum est. *Consequens est* (inquit) *quod Bohemorum dissidium a Romana Ecclesia nulla possit excusatione defendi, quin sit impium, & Christi omnibus Legibus contrarium: quia contra charitatem, in qua omnes Leges summantur, prestat. Nam hoc quod unice allegant, sese timore Dei & conscientiæ defecisse, ne inter malos Sacerdotes & Pontifices viverent, hoc eos maxime omnium accusat.*

XXV. Eodem anno edidit Libros Theutonicos, *De formula baptizandi*; *De Institutione Cultus divini*; *De communi Fisco:* Cui addicebat Episcopatuum, Capitulorum, Monasteriorum campestrium Ordinis Benedictini, Cisterciensis, & Beneficiorum omnium bona, census& reditus. Cœnobia vero Fratrum Mendicantium in Civitatibus, jubebat converti in Scholas puerorum & puellarum, aut in alios publicos usus civitatis. In distributione vero primam partem Pastoris & Concionatoris esse voluit, atque Præpositorum Fisci, & custodum Templi: Alteram, Rectoris Scholæ utriusque sexus. Tertiam senibus & pauperibus invalidis. Quartam, pro infirmis. Quintam, pro plebe oberata. Sextam, pro Mercenariis adventitiis. Septimam, pro ædificiis. Octavam, pro coemenda siligine tempore fertilitatis.

XXVI. Anno 1524. cum Episcopus Misnensis Beati *Bennonis* ejusdem olim Urbis Præsulis, ab Adriano VI. Pontifice Maximo inter Cœlites recens adscripti corpus e vetusto tumulo eductum, in loco sublimiori ac honestiori collocare decrevisset, annuumque ejus memoriæ Festum auctoritate Sedis Apostolicæ instituisset, *Lutherus* ira invidiaque accensus, impium Libellum Germanico idiomate edidit, *Adversus novum Idolum, & antiquum Diabolum, qui Misnæ exaltandus est*, ut populos ab ea devotione averteret. Eodem anno Libellum Theutonice edidit, inscriptum, *Duo contraria & inter se pugnantia Edicta Cæsarea de Lutheri negotio*. Scilicet Wormatiense anno 1521. & Norimbergense hoc anno datum: in quo seditiosus Hæresiarcha furiosissimis conviciis in Cæsarem & Catholicos Principes debacchatur.

Lutheri Liber contra Carlostadium. Anno 1525.

XXVII. Orto inter *Carlostadium* & *Lutherum* de Cœna domini dissidio, cum *Lutherus* aureo nummo velut arrhabone *Carlostadium* ad certamen provocasset, ac Libellos aliquos eadere in vulgus emisisset, *Carlostadius* realem Corporis Christi in Eucharistia præsentiam impugnans, & pronomen, *Hoc*, in verbis institutionis, non panem, sed Corpus crucifigendum demonstrare contendens, ipsis *Librum contra cœlestes Prophetas seu Fanaticos*, Lutherus opposuit: quem duabus partibus complectitur. In Prima tractat de imaginibus & Missa. De Imaginibus docet: „ In Lege Moysi nullas alias Imagines, quam Dei, prohiberi ne adorentur: Crucis autem, vel alicujus Sancti Imagines prohibitas non esse. „ In Evangelio autem neminem teneri Imagines, ne Dei quidem, vi abrogare; nam „ ibi omnia libera esse, Christianos Moysen audire non debere. Abrogatores imaginum „ Mosaicos Doctores esse. Christum ipsum approbasse Imagines, eo quod denarium ac„ ceperit, cui Cæsaris Imago impressa erat. Si Judæis licuerit in moneta sua habere „ imagines Cæsarum, multo magis licere Christianis habere etiam in Templis Cruces, „ & Mariæ Imagines. *De Missa docet*, Posse hoc vocabulum in Ecclesia Christi retineri, „ & Eucharistiam sic nominari; elevationem Sacramenti rem liberam esse, quod neque „ Christus, neque Apostoli eam prohibuerint. Liberum quoque esse, sive in vulgari, „ sive in peregrina lingua celebrare.

Apud Hospinianum, p. 11. Historia Sacramentaria p. 25.

In

In altera parte Libri, agit de Sacramento Altaris; docetque, verba hæc: „ Corpus „ Christi tam magnum, latum, crassum, & longum in Sacramento contineri: rationi „ quidem humanæ, non autem verbo Deo adversari. Pronomine demonstrativo, *Hoc*, „ in verbis Cœnæ Panem demonstrari. Christum vere & carnaliter Corpore suo esse in „ Cœna. Communicationem Corporis Christi, de qua Paulus loquitur, esse Corpus Christi in Pane edere: Communicationem illam non esse naturalem tantum, sed corporalem. Quemadmodum ferrum & ignis, licet duæ substantiæ sint, tamen in ferro ignito „ miscentur, sic etiam Panis & Corpus conjunguntur in Pane, ut de eo recte dicere „ possis, Panem simul & corpus esse. *Hancque suæ sententiæ rationem affert*: Quia sicut „ se habet res in ipso Christo propter personalem unionem sic quoque de Sacramento „ sentiendum esse, in quo Panis & Corpus unum quiddam constituant, & præter omnem „ rationis captum una sint essentia seu massa. Unde sicut Homo Deus est, ita etiam „ Panis dicatur Corpus, & e contra.

Lutheri Liber De Servo arbitrio.

Eodem anno, cum *Erasmus Roterodamus* vir exquisitæ facundiæ & eruditionis errorem *Lutheri* Diatriba *De Libero Arbitrio*, luculente & diserte impugnasset, quem *Emserus* & *Cochlæus* in Germanicam Linguam transfuderant, *Lutherus* Librum *De Servo Arbitrio* contra ipsum, & contra Ecclesiæ doctrinam, quam ille defenderat, edidit.

Pugna Lutheri contra Sacramentarios quos velut Hæreticos insectatur.

XXVIII. Anno 1527. Libellum in Angliæ Regem edidit, qui gravem & eruditam ad ipsum Epistolam scripserat, ut ipsius *Lutheri* Literis responderet, quibus ejus Majestati significaverat, se pœnitere eorum quæ in ipsam scripsisset atque ad canendam palinodiam paratum, quod Regem *Evangelio*, (ita suam Hæresim vocabat) favere didicisset, Librumque sub ejus nomine contra se editum Majestatis ejus non esse. Eo in libro non solum adversus Ecclesiam, & Catholicos Principes, quos *Syllæ* & *Herodi* comparat; quos *Lendes* appellat, qui necdum *Pediculi* evaserint; sed etiam adversus Sacramentarios stylum acuit: *Hic ego* (inquit) *idem Sacramentariis Papista; Papistis Sacramentarius traducor, cum tamen ut hi Christum, sic illi Sacramentum Cœnæ Domini Ecclesiis eripere conentur. Et hi quidem sese solos Christum prædicare jactant; cujus tamen Sacramenta in Ecclesia nihil nisi signa & velut tesseras militares faciunt. Quasi vero Christiani externis signis tantum a reliquis gentibus discerni debeant, quemadmodum diversi ovium greges diversis notis signisve dignosci solent . . . Multiplices quidem & insidiosas machinationes sum hactenus expertus; sed hæc Sacramentariorum hypocrisis, ob inusitatum prætextus fucum, superat omnem vafritiem, & omne genus fraudum.*

Ad eumdem annum refert *Hospinianus* Sermonem *De Sacramento Corporis & Sanguinis Christi* VVittembergæ *contra Fanaticos Sacramentariorum Spiritus habitum*: In quo Sacramentarios ceu Hæreticos insectatur: „ Cæterum (*inquit*) ille ipse Diabolus de „ cujus virtutibus nobis jam sermo fuit, nos hodie per fanaticos homines oppugnat „ blasphematione Cœnæ Doni nostri Jesu Christi, qui somniant in ea solum Panem & „ Vinum dari in signum aut symbolum Christianæ Professionis, nec volunt concedere „ ibi Corpus & Sanguinem Christi esse; cum tamen expressa & clara sint verba: Comedite, Hoc est Corpus meum. Quæ quidem verba adhuc firmiter subsistunt, nec possunt ab iis labefactari. Equidem contra Carlostadium rem istam adeo diligenter tractavi, ut nisi quis videns sciensque errare vellet, facile posset contra ista Diaboli phantasmata se tutari. *Et infra:* Nec quidquam hanc hæresim magis promovet, „ quam novitas. Nam nos Germani tales homines sumus: ea quæ nova sunt affectamus, & avide arripimus, & insani mordicus retinemus, & quo quis nos vehementius reprimit, eo furiosiores reddit. Si vero nemo se nobis opponit, prope diem „ satietate & tædio affecti, sponte abjicimus, & ad alia nova inhiamus. Hæc res „ Diabolo magnam affert occasionem, ut nullum adeo monstruosum somnium, aut „ commentum possit proferre, cujus non inveniat assertores, & hoc quidem eo citius, „ quo id quod affert est absurdius & ineptius. Verumtamen solum Dei verbum manet in æternum, hæreses vero prope id oriuntur & rursus occidunt. Quamobrem „ non possum mihi persuadere hanc hæresim fore diuturnam. Nimis enim crassa & „ effrænis est, & non impugnat incertas opiniones, & dubia Scripturæ testimonia, sed „ planas & explicatas Scripturæ sententias.

Rem

Rem levem esse ajebant Sacramentarii, ob quam Christiana concordia, charitas, & pax non essent dissolvendæ. Contra quos Lutherus: „ Maledicta sint in omnem æter- „ nitatem illa charitas & concordia, eo quod talis concordia non solum Ecclesiam mi- „ sere dilacerat, verum etiam more diabolico irridet, & tam illiberaliter aspernatur .... „ Si cui parentes, uxorem, liberos interfecissem, & de eo quoque occidendo cogita- „ rem, & tamen dicerem: Amice bone, securo sis animo, & otioso, diligemus nos „ mutuo, *res non est tanti ponderis*, ut ob eam inimicitias suscipiamus, & bellum „ geramus. Quid is, quæso, respondeat? Censeone illum me charum habiturum? Ita „ Sacramentarii mihi Dominum meum Jesum Christum, & Deum Patrem in verbo suo „ trucidant; & Matrem suam Sanctam Ecclesiam una cum fratribus meis mactant, me- „ que jugulare quærunt, & adhuc dicunt, Me tranquillo & bono animo esse debere; „ sed mecum familiaritatem & amicitiam juncturos & conservaturos.

Et infra: *Hic manifestum & notum est, quod de verbis Christi, de Cœna Dominica contendamus, & confitetur utraque pars, quod sint Christi & Dei verba. Deinde nos clare affirmamus, quod (ut verba sonant) verum Corpus Christi, & Sanguis adsit, cum ait:* Accipite, comedite, Hoc est Corpus meum. *Si perperam credimus & docemus, quid quæso, facimus? Deum mendacii arguimus, & asseveramus quod illa verba non protulerit, sed contrarium dixerit. Quod sit fit, reipsa probamus nos in Deum mendaces, in Spiritum Sanctum blasphemos, Christi proditores & parricidas, & mundi seductores esse. Nostri vero Adversarii plane affirmant, solum Panem & vinum, & non Corpus & Sanguinem Christi adesse. Si hæc non recte creduntur & docentur, tum revera Deum blasphemant, Spiritum Sanctum mendacii accusant, produnt Christum, & mundum seducunt. Alterutram partem a Diabolo exagitari contra Deum necesse est, tertium nullum esse potest. Judicent nunc singuli Christiani utrum causa hæc sit levis, & an Verbum Dei pro joco sit ducendum.*

Verba vero institutionis contra ipsos expendens, ipsos Scripturam *propriis verbis & genuina sententia exuere, & in suum sensum & verba transmutare* probat: ac *Zuinglium* asserentem verbum, *Est*, idem valere quod verbum, *significat*; & *Oecolampadium* scribentem verbum, *Corpus meum*, idem esse quod, *Signum Corporis mei*, similes esse illi, qui hæc verba Moysis, *In principio creavit Deus cœlum & terram*, contra errorem Philosophorum Ethnicorum de Mundi æternitate objecta, sic exponeret: *Deus, id est, cuculus, creavit, id est, devoravit, cœlum & terram id est currucam totam & integram, una cum ossibus & plumis*. Vel hæc verba *Joannis I.* neganti Filium Dei hominem factum opposita, *Verbum caro factum est* ita interpretaretur: *Verbum* significat *baculum curvum & caro milvum*; & sensus est, *Baculus curvus factus est milvus*.

„ Hoc itaque hujus rei caput est, quod nos ex partibus nostris habemus Scripturam „ expeditam & claram quæ sic sonat: *Accipite, comedite, Hoc est Corpus meum*: „ Nec nobis opus est, nec debet a nobis a quoquam postulari, ut hunc textum Scri- „ ptura confirmemus, licet abunde satis præstare possimus. Sed illis necesse est Scri- „ pturam afferre in medium, quæ sic habeat. „ Hoc significat Corpus meum: *Aut*, Hoc est Corporis mei signum.

Eodem in Libro Sacramentariorum pugnas hoc modo exponit, *Carlostadius Corpus finit esse Corpus, & in suo τῦτο perseverat. Alii texum sic macerant:* Accipite, comedite; Corpus meum pro vobis datum est hoc: „ intellige; spiritualis esca. Hi vocabulum, *Corpus*, intactum relinquunt, & tamen cum iis consentiunt: Alii verba „ illa pretiosissima hoc modo crucifigunt: *Accipite, comedite; quod pro vobis da-* „ *tur, Hoc corpus meum est*. Tot capita & tot sensus hæc unica Secta habet, qui in „ re principali omnes congruunt, & Spiritum Sanctum singuli jactitant. Is vero Spiri- „ tus Sanctus in probando & fundamenta jaciendo, non solum multiplex, sed etiam „ sibi contrarius & inconstans reperitur: quod eam ob causam fieri mihi persuasum est, „ ut Spiritus Sanctus palam coarguat, quod isti singuli æque errent, cum nullus eo- „ rum Scripturam sic, ut sonat, accipiat, neque demonstrare possit quod aliter ac so- „ nat, intelligenda sit.

Et

Et infrà: *Doctor Carlostadius ex his sacrosanctis vocabulis*; Hoc est Corpus meum; *misere detorquet pronomen*: Hoc. *Zuinglius autem verbum, substantivum*, Est, *macerat. Oecolampadius nomen*, Corpus, *torturæ subjecit. Alii totum textum excarnificant & invertunt vocabulum*, Hoc, *ex primo in postremum locum deturbantes, & dicunt*: Accipite, comedite, Corpus meum, quod pro vobis tradetur, est hoc. *Alii dimidiam partem textus crucifigunt, & vocem*, Hoc, *in medium locum collocant, & inquiunt*: Accipite, comedite, quod pro vobis datur, Hoc est Corpus meum: *Alii textum sic obtruncant*: Hoc est Corpus meum ad mei commemorationem: *Hoc est Corpus meum hic non debet adesse reipsa, sed tantum commemoratio mei Corporis, ut textus ita sonet*: „ Accipite, comedite, Hoc est Corporis mei commemoratio, quod pro vobis „ datur. *Præter hos alii accedunt, ut septenarius numerus compleatur, qui dicunt, Non esse Articulos fidei, ideoque non esse de his contendendum: Liberum enim cuique esse ut hic sentiat quidquid velit. Hi omnia pedibus conculcant & destruunt. Verumtamen Spiritus Sanctus est in his singulis, & nullus vult erroris argui in his tam diversis contrariis probationibus, & textus ordinationibus; cum tamen unam tantum textus collocationem veram esse oporteat. Adeo crasse & manifeste diabolus nos naso suspendit.*

Ad ratiunculas tandem & blasphemias *Oecolampadii*, Deum nostrum vocantis pistum & coctum, panaceum, carneum, &c. sic respondet: *Equidem si rationis nauseam & consilium sequi velim, singulos fidei Articulos æque ac illi, fœdissimis ructibus ac vomitibus inquinarem. Non est igitur quod putent isti blasphemi ex Spiritu Sancto omnia sua sputalica proficisci. Quæram de Deo, Ad quid opus sit ut Deus sit homo? Quare tam difficilia credamus? Quare Apostoli eum non adorent in Cœna? Quomodo deceat tantam Majestatem a sceleratissimis hominibus crucifigi? O Deum carneum! o Deum sanguineum! o Deum mortuum! & sic deinceps. Boni ergo Sacramentarii scite sua nausea aditum parant ad Christum, & Deum ipsum, & omnes Articulos abnegandum. Et quidem magna ex parte jam incœperunt nihil omnino credere. Nam in rationis compita sese conferunt, quibus recta ducentur ad interitum.*

Hæc paulo prolixius retuli, aliaque referrem luculentissima, quibus Sacramentariorum hæresim refellit, eorumque argumenta dissipat ac frangit *Lutherus*, si id instituti mei ratio pateretur, ut omnibus innotescere Lutheranos, qui communionem & fraternitatem cum Calvinistis inierunt, cum *fanaticis, hæreticis, Christi proditoribus, blasphemis in Spiritum Sanctum, seductoribus mundi*, Luthero judice, communione conjunctos esse: Calvinistas, qui ipsos ut fratres agnoscunt, suæ damnationi hoc facto subscribere, siquidem non minus ab ipsis habentur ut Hæretici, quam Romanæ Communionis homines. Sed de his alias. Ad Historiæ seriem redeundum.

XXIX. Anno 1528. *Lutherus* Libellum Theutonico idiomate scripsit *contra Anabaptistas*, probans non tam fidei baptizantis, aut baptizati, aut Patrinorum fidendum esse, quam promissionibus Christi, & susceptioni Baptismi. Fidem enim esse incertam: Sacramentum autem certum. Cumque Rebaptizatores dicant, Nusquam haberi in Scripturis quod parvuli habeant fidem propriam, aut quod baptizari debeant, ipse in hunc modum respondet: „ Quod parvuli credant, nullo Scripturæ loco demonstrare possumus, „ qui clare his aut similibus verbis dicat: Parvulos baptizate, nam & ipsi credunt. „ Si quis nos urgeat ad demonstrandam ejusmodi literam, huic nos credere oportet ac „ victoriam dare: Nusquam scriptam invenimus. Boni autem & ratione præditi Chri„ stiani tale a nobis non exigunt: contentiosi & cervicosi Sectarum Duces id faciunt. „ At contra neque ipsi ullam afferent literam quæ dicat; Adultos baptizate, & nullos „ parvulos. Sic Traditionum auctoritatem volens nolens admittit, quam alias impugnat. Sic sibi contradicit, qui ad VValdenses olim scripserat: *Præstare prorsus omittere Baptismum in parvulis, quam baptizare sine fide*: Et in eis hunc Articulum reprehenderat, *Quod parvulos baptizarent ad futuram fidem, quam adulti consequuturi essent.*

Lutheri Liber contra Anabaptistas.

XXX. Eodem anno Librum alterum contra *Zuinglium & Oecolampadium* edidit *Lutherus*, Theutonico idiomate, qui inscribitur *Confessio magna de Cœna Domini*, in qua postquam triplicem modum essendi in aliquo loco distinxit, *localem vel circumscriptivum*, defi-

Lutheri Confessio de Cœna Domini, contra Zuinglium & Oecolampadium.

definitivum, *& repletivum*, secundum tribuit Corpori Christi in Pane Eucharistiæ: „ Quemadmodum, *inquit*, consignatus sepulchri lapis, & clausa janua immutata manserunt; & tamen simul Corpus Christi ibi fuit, ubi lapis & lignum fuerunt; ita quoque in Sacramento Corpus & Sanguis Christi sunt ubi panis & vinum sunt, quæ „ immutata manent. *Docet*, per prædicationem identicam, Panem esse realiter & „ proprie loquendo Corpus Christi. *Errare Sacramentarios*, *æque ac Glossatorem Juris* „ *Canonici*, Cum Nicolaum Papam reprehendunt, propterea quod coegerit Berengarium „ ad Confessionem illam, qua dicit, se premere & atterere dentibus verum Christi Corpus. „ Atque utinam (*inquit*) omnes Papæ tam Christiane egissent, ac iste Papa cum Berengario in sua illa Confessione egit. Utque explicet quomodo per Sacramentalem unionem panis dici possit Christi Corpus, ex omni genere sermonis usitato exempla profert, scilicet de sacco & pecunia, ac si quis diceret, *Hoc sunt centum floreni*. Item, de vase seu cantharo & vino, ac si quis diceret: *Hoc est vinum Rhenense*. Item, de vitro & aqua, ac si quis diceret: *Hoc est aqua*. Item, de ferro & igne, ac si quis diceret: „ Hoc est ferrum, Hoc est ignis. In his omnibus locutionibus, *inquit*, quoniam saccus „ & pecunia, cantharus & vinum, vitrum & aqua, ferrum & ignis, quodammodo una „ sunt massa, ideo pronomen hoc simul ad utrumque refertur: Eodem modo & in „ verbis Christi, *Hoc est Corpus meum*, Pronomen Hoc, non simpliciter de pane, sed „ de pane carneo oportet intelligi.

Lege Hospinianum Historia Sacrament. Ep. 2. p. 86. & seq.

Transsubstantiationis dogma in medio relinquit Lutherus.

In eadem illa Confessione, Transubstantiationis dogma in medio relinquit. Scribit enim: *Se hactenus docuisse, & adhuc docere, parum referre, nec magni momenti quæstionem esse, sive quis panem in Eucharistia manere, sive non manere & transsubstantiari credat*. Ubiquitatem Corpori Christi affingit, & per absurdum illud & erroneum dogma Sacramentalem Christi præsentiam in quovis pane Eucharistico probat. Non ita tamen infensus semper fuit errori Sacramentario *Lutherus* ut *Hospinianus* probat tum ex plerisque aliis locis, tum maxime ex Præfatione ad Syngramma Suevicum, anno 1525. editum. Tandem *Bucero* concessit, Christi Corpus & Sanguinem extra usum in Eucharistia non esse, in Concordia VVittembergensi, anno 1526

In tertia parte ejusdem Confessionis, se rejicere profitetur ac damnare omnem doctrinam, quæ liberum nostrum arbitrium jactitat. Asserit Vigilias, Missas ac Anniversarios dies pro Defunctis, esse inutiles, ac *nundinas diaboli*. Item quod Sancti invocandi non sint. Item quod Extrema Unctio, Matrimonium, & Ordo Sacerdotalis, Sacramenta non sint. Missam denique sacrilegis his verbis execratur: *Super omnes vero abominationes teneo esse Missam, quæ pro Sacrificio ac bono opere prædicatur ac venditur.*

Alium Librum Theutonico idiomate eodem anno edidit *De Communione sub utraque specie adversus Papistas* seu Romanæ Communionis homines.

XXXI. Anno 1529. Cum Turcarum Tyrannus Germaniæ immineret, Librum Theutonicum *Lutherus* edidit, *De Bello contra Turcas*, in quo queritur, inique damnatum a Papa *Leone* illum Articulum suum: *Pugnare adversus Turcas, est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos.* Nefaria illa dicta evomit: *Tam malus est Papa quam Turca: Et e converso: Tam bonus est Turca quam Papa.*

XXXII. Anno 1530. prodiit in lucem Lutheri *Catechismus*. Hoc anno Comitia Imperii Augustæ celebrata: Augustana Confessio edita est, de qua inferius dicemus. Soluto conventu, *Lutherus* Libellos suos seditiosos contra Imperatorem edidit, quorum unum inscripsit: *Glossam in prætensum Edictum Imperiale*, quo scilicet Cæsar Lutheranis Augusta recessuris certos Articulos præscripserat: Alterum inscripsit: *Præmonitionem ad Germanos suos dilectos*: De quibus *Cochlæus* in Actis & Scriptis Lutheri,

Lutherus Diaboli Discipulus.

XXXIII. Anno 1534. Libellum Diabolicum *De Missa Angulari*, *& Unctione Sacerdotum*, Germanico idiomate *Lutherus* edidit; In quo celebrem illam refert cum Diabolo Magistro suo disputationem. „ Ego, *inquit*, coram vobis Reverendis & Sanctis Patribus Confessionem faciam. Date mihi absolutionem bonam, quæ vobis opto, quam „ minimum noceat. Contigit me semel sub mediam noctem subito expergefieri, ibi „ Satan mecum cœpit hujusmodi Disputationem. Audi, inquit, Luthere, Doctor „ perdocte. Nosti etiam te quindecim annis celebrasse Missas privatas pene quotidie?

„ Quid

„ Quid si tales Missæ privatæ horrenda essent Idololatria? Quid si ibi non adfuisset Cor-
„ pus & Sanguis Christi, sed tantum panem & vinum adorasses, & aliis adorandum
„ proposuisses? Cui ergo respondi: Sum unctus Sacerdos, accepi Unctionem & Con-
„ secrationem ab Episcopo, & hæc omnia feci ex mandato & obedientia Majorum.
„ Quare non consecrassem, cum verba Christi serio pronuntiarim, & magno serio Missas
„ celebrarim? Hoc nosti. Hoc totum, inquit, est verum; sed Turcæ & Gentiles etiam
„ faciunt in suis Templis omnia ex obedientia, & serio Sacra sua faciunt. Sacerdotes
„ Jeroboam faciebant etiam omnia certe zelo & studio contra veros Sacerdotes in
„ Jerusalem. Quid si tua ordinatio & Consecratio etiam falsa esset sicut Turcarum &
„ Samaritanorum falsi Sacerdotes, falsus & impius cultus est? Diaboli objecta recenset,
„ approbatque: Patrem mendacii a mendacio excusat.

XXXIV. Anno 1544. *Lutherus* Librum maledicum & obscœnum edidit adversus *Pauli III.* Epistolam ad Cæsarem post Spirensia Comitia datam. Item, Libellum alterum, Germanico pariter idiomate, in quatuor partes tributum. Prima inscribitur: *De Principalibus Articulis Christianæ Fidei contra Papam & Inferorum portas sustinendis*. Secunda continet ejus Confessionem. Tertia est, *De vera & falsa Ecclesia*. Quarta, *De tribus Symbolis*, aut Confessionibus Catholicæ Fidei.

Eodem anno *Parvam Confessionem* edidit *Lutherus*, qua Sacramentarios vehementius & acerbius quam ante insectatur. Ait, Se in Marpurgensi Colloquio ne in uno quidem Articulo in illorum partes concessisse, sed ipsos Lutheranorum sententiam in omnibus complexos. *Ac mallem*, inquit, *centies discerpi vel comburi, quam illorum doctrinæ consentire*. Se de reali Corporis & Sanguinis Christi præsentia cum Romanæ Communionis hominibus sentire profitetur. „ Ex instinctu, *inquit*, diaboli nos vo- *Lutheri in Sacramentario declamatio.*
„ cant carnivoros & sanguipotores: Nam ne Papistæ quidem sic umquam docuerunt.
„ Ad hunc enim modum sub Papatu traditum est, quemadmodum & nos statuimus,
„ atque docemus adhuc, veluti vera & prisca Ecclesia ante mille quingentos annos sta-
„ tuit & docuit. Si de Altari panem accipis, & comedis, non brachium a Corpore
„ Christi avellis, aut nasum vel digitum ejus voras; sed totum Corpus ejus accipis
„ tu, & qui te sequuntur omnes, juxta illud quod canitur in Corporis Christi Fe-
„ sto: Sumit unus, sumunt mille, quantum isti, tantum ille, nec sumptus ab-
„ sumitur. *Item*, Hoc modo docent etiam Papistæ, immo non Papistæ, sed Ecclesia
„ (non enim Papa Sacramentum instituit) & nos cum iis, quod Corpus Christi non
„ sit localiter in Sacramento, sed definitive: id est, certo est ibi corporaliter & vere.
„ *Zuinglianos vocat* panivoros, vinibibones, animarum latrones. Neminem pro illis
„ orare posse *ait*, peccare enim eos ad mortem. *Illos vocat* blasphemos in Deum &
„ Christum, damnatam Sectam, mendaces homines, maledictos, superbos & arrogan-
„ tes spiritus, Sacramentorum profanatores & hostes, contra propriam conscientiam
„ agentes: ut nullius fanatici, sive is sit Scuvenkfeldius, sive Carlostadius sive quis-
„ quam alius Hæreticus ἀρτοφάγος, οἰνοπότης consortium recipere, nec literas, libros,
„ salutationes, benedictiones, scriptiones aut nominationem, intra animi sui penetra-
„ liaadmittere, nec visu vel auditu dignari decreverit. " Lege *Hopinianum* P. 2. *Hi-*
„ *storiæ Sacramentariæ*, pag. 326. & sequentibus.

Anno 1545. *Lutherus* contra Lovanienses Theologos Theses edidit, in quibus contra Sacramentarios hæc habet, Thesi 28. *Hæreticos serio censemus, & alienos ab Ecclesia Dei esse Zuinglianos & omnes Sacramentarios, qui negant Corpus & Sanguinem Christi ore carnali sumi in Venerabili Sacramento*. Hæc postrema *Lutheri* sententia fuit. Qui pleniorem desiderat Operum *Lutheri* cum latinorum, tum Theutonicorum Indicem, illum habet ad calcem Operis Joannis Cochlæi, *De Actis & Scriptis Lutheri*.

§. III.

De Carolostadio, Zuinglio, Oecolampadio Philippo Melancthone, Martino Bucero, Scuvenkfeldio, Joanne Agricola, Osiandro, Brentio, Matthia Flacco Illirico, & Stancharo.

DE his breviter agendum, quod in Lutheranæ Hæreseos Historia frequenter occurrant, & novando in Religione vel cum *Luthero*, vel contra *Lutherum* nomen sibi fecerint.

Id legere est apud Joannem Cochleum, in Lib. De Actis & Scriptis Lutheri.

Sacrilegæ Carlostadii Nuptiæ.

Carlostadii error.

I. Andreas Carlostadius, Archidiaconus VVittembergensis, postea factus Agricola, postquam ejurato Christiano Sacerdotio primus Reformatorum uxorem duxit: cujus sacrilegas nuptias VVittembergenses Lutherani proprio Missæ Officio prosecuti sunt, quod impietatis & lasciviæ impudentissimæ monumentum aut trophæum jure dixerim: dum absens Vittemberga esset *Lutherus*, eo inconsulto Missam abrogavit, sacrum habitum abjecit, Eucharistiam profanis manibus contrectari permisit, concitandæque plebis auctor fuit, ut quasi portis effuse patentibus, infesta signa Templis & Aris inferret, & ex illis Imagines ejiceret. Mox Christi Corpus & Sanguinem reipsa & secundum substantiam in Eucharistia adesse negavit, quod propugnabat *Lutherus*, & sepultam olim Sacramentariorum Hæresim excitavit, affirmans Christum cum dixit: *Hoc est Corpus meum, quod pro vobis traditur*; istud pronomen, *Hoc*, non in panem direxisse, sed in seipsum: ut sit sensus: *Accipite & comedite; nam ego hoc Corpus meum sum vobis traditurus*. Libellis *De Cœna Domini* Orlamundæ, ubi Ministrum agebat, editis, hunc suum errorem tueri conatus est. De quo fusius scribit *Zuinglius*, in Epistola ad *Matthæum Albertum* Reutlingensium Ministrum. Ejus sententiam nec probat omnino, nec penitus improbat. Ipsum laudat, quod senserit *verbis Christi alium oportere subesse sensum, quam prima fronte promittant: verum ut illum explicaret, non satis clare vidisse: Illique idem accidisse quod tyroni, cui animus & arma ad pugnandum non desunt, sed armorum peritia*. Hoc ipsi tribuit elogium *Philippus Melancthon* in Epistola ad *Fridericum Myconium*, quam Testimoniis Patrum *De Cœna Domini* a se collectis præfixit: *Carlostadius primus excitavit hunc tumultum, homo ferus, sine ingenio, sine doctrina, sine sensu communi, quem nullum unquam humanitatis officium aut intelligere, aut facere animadvertimus, tantum abest ut in eo significatio aliqua Spiritus Sancti animadversa sit; immo extant manifesta signa impietatis. Damnabat omnes Leges ab Ethnicis conditas, contendebat in foro jus ex Moyse dicendum esse, non intelligens vim & naturam Christianæ libertatis: totam illam fanaticam Anabaptistarum doctrinam statim initio amplectebatur, cum cœpisset eam in Germania serere Nicolaus Stork: controversiam de Cœna Domini tantum odio Lutheri, non aliqua pietatis opinione movit. Bona pars Germaniæ testari posset, me nihil in hac causa fingere. Quamquam si testibus opus sit, Libelli ipsius adversus Auctorem dicent certissimum testimonium. In his apparet hominem ne ratione quidem aliqua in speciem probabili motum esse ad scribendum. Quam suaviter nugatur de demonstratione vocis τοῦτο? Quod affert ad causam tantam Ecclesiæ veteris, aut illius magni Auctoris testimonium? Quæ vox est in tota disputatione, in qua sit aliqua pietatis significatio? Tantum vociferatur, ut nunc solent homines βάναυσοι inter pocula, qui nullis fabulis, nisi maxime profanis, delectantur. Ad hæc, magnam Librorum partem consumit in convitiis, & homo infulsus studet etiam urbanitatis laudem auferre .... Meo quidem judicio magna est temeritas, dogmata serere non consulta Ecclesia veteri.* Exul e Saxonia *Carlostadius*, in Helvetiam venit; & a Tigurinis Diaconus creatus est. Post *Zuinglii* demum obitum, Basileam profectus, ad Ministerium assumptus est, ibique obiit.

II. HULDRICUS ZUINGLIUS, in Pago Doggiorum in Helvetia natus, Glaronensis primum, postea Eremitanæ Ecclesiæ Pastor, ad urbis Tiguriæ Parochialem administrandam vocatus, cum multos ibi privatis colloquiis pervertisset, contra Indulgentias & Romani Pontificis Primatum anno 1519. prædicare cœpit; aliosque errores contra Fidem Catholicam Tigurinis afflavit. Senatus populusque Tigurinus Pseudo-

syno-

synodum indixit ad diem vigesimam nonam Januarii. *Zuinglius* in eo Conventu summam doctrinæ suæ 68. Articulis comprehensam proposuit examinandam; ad disputationem omnes, qui contradicere vellent provocavit. *Joannes Faber* Constantiensis Episcopi Vicarius Generalis, ipseque Præsul, intercessere nequid in Religione novaretur. Inter *Zuinglii* Articulos hi leguntur.

1. *Missa non est Sacrificium, sed Sacrificii in Cruce semel oblati Commemoratio, & quasi sigillum redemptionis per Christum exhibitæ.* *Zuinglii Articuli.*

2. *Nobis extra hanc vitam intercessore præter Christum nullo opus est.*

3. *Christus est nostra justitia. Hinc consequitur opera nostra eatenus esse bona, quatenus sunt Christi, quatenus vero nostra, non esse vere bona.*

3. *Christianorum nullus ad ea opera quæ Christus non præcepit, adstringitur. Quolibet tempore quolibet cibo vesci potest.*

5. *Quidquid Deus non vetat & permittit, juste fit. Ex quo discimus Matrimonium ex æquo omnibus convenire.*

6. *Qui Ecclesiastici vulgo seu Spirituales vocantur, peccant dum postaquam senserint castitatem sibi a Deo negatam, non uxores ducunt, aut nubunt.*

7. *Qui vovent castitatem, stulta præsumptione, & pueri arrogantia tenentur. Qui ergo ab eis vota hujusmodi vel exquirunt, vel oblata recipiunt, injuriam eis faciunt, & tyrannidem in simplices exercent.*

8. *Potestas, quam sibi Papa & Episcopi, cæterique, quos spirituales vocant, arrogant, ex Sacris Literis & doctrina Christi firmamentum non habet.*

9. *Confessio quæ Sacerdoti aut proximo fit, non pro remissione peccatorum, sed pro consolatione haberi debet.*

10. *Opera Satisfactionis a Sacerdote imposita, humanæ sunt Traditionis.*

11. *Scriptura Sacra Purgatorium post hanc vitam nullum novit.* Preces tamen pro Defunctis *Zuinglius* damnare non audet. *Si quis*, inquit, *pro Mortuis solicitus, apud Deum gratiam eis implorat aut precatur non damno.*

12. *De Charactere, quem postremis hisce temporibus excogitarunt Sacrifici, nihil novit divina Scriptura.*

13. *Scriptura alios Presbyteros aut Sacerdotes non novit quam eos qui verbum Dei annuntiant.*

Tigurinus Magistratus audito *Zuinglio*, omnibus Pastoribus urbis & ditionis suæ mandavit, ne quid posthac aliud Ecclesiis suis proponerent, & annuntiarent, quam purum Dei verbum, Prophetarum & Apostolorum Libris comprehensum. Conventus alter postmodum indictus, habitusque. Eucharistiæ circumgestatio solemni pompa Senatusconsulto prohibita; Sanctorum Reliquiæ sublatæ; Helvetiorum Tribus reliquæ ad 26. diem Januarii Lucernam convenientes, quidquam in Religione novari suis in ditionibus prohibuerunt. Missis ad Tigurinos Oratoribus, dolorem suum de sacrilega novitate apud ipsos introducta, hæresique suscepta significarunt. Nulla tam justæ expostulationis habita ratio. A Senatoribus & Ædili urbis sacræ Imagines eversæ, mense Junio anni 1524. Ad Constantiensis Episcopi Monita, Librumque pro Catholicæ Religionis defensione ab ipso præscriptum, aures obturarunt, oculos animi clauserunt Tigurini. *Zuinglio*, ejusque Symmistis rogantibus, undecima die Aprilis 1525. Missa, & Eucharistiæ adoratio Senatusconsulto abrogatæ sunt. Novus Sacramentariæ Cœnæ Ritus institutus. Duodecimo post die cum *Zuinglius* diu cogitasset qua ratione figuram in verbis Christi Eucharistiam instituentis explicare posset, ipsi in somnis visus est Monitor. (*Ater an albus fuerit*; se non meminisse profitetur in Libello *De Subsidio Eucharistiæ*, fol. 249. Editionis Tigurinæ anni 1581.) qui ipsi suggessit locum Exodi: *Est Phase, hoc est, transitus Domini*. Quo fretus, conceptum dudum errorem, & lectione Epistolæ Batavi cujusdam *Honii* confirmatum vulgavit in Responsione ad Confessionem *Lutheri*, anno 1528. edita, & *Joanni* Duci Saxoniæ ac *Philippo* Hessorum Lantgravio dicata; in qua his verbis suam de Eucharistia fidem exponit: „Credo „quod in Sacra Eucharistia, hoc est gratiarum actionis Cœna, verum Christi Corpus „adsit, fidei contemplatione: hoc est, quod ii qui gratias agunt Domino pro benefi-

Figura clavem ad explicanda verba Christi Eucharistiam instituentis a quo accepit Zuinglius?

Error Zuinglii de Eucharistia.

„ cio nobis in filio suo collato agnoscunt, illum veram carnem assumpsisse, vere in illa passum esse, vere nostra peccata Sanguine suo abluisse, & sic omnem rem per Christum gestam illis fidei contemplatione velut præsentem fieri: Sed, quod Christi Corpus per essentiam & realiter, hoc est, Corpus ipsum naturale in Cœna aut adsit, aut ore dentibusque nostris mandatur, quemadmodum Papistæ, & quidam qui ad ollas Ægyptiacas respectant, perhibent, id vero non tantum negamus, sed errorem esse qui verbo Dei adversatur, constanter asseveramus.

De Sacramentis, profitetur ipsa gratiam non conferre. „ Credo, *inquit*, immo scio omnia Sacramenta tam abesse ut gratiam conferant, ut ne afferant quidem aut dispensent . . . . . Sacramenta dari in testimonium publicum ejus gratiæ, quæ cuique privato prius adest. Sic dari Baptismum coram Ecclesia ei, qui priusquam illum recipiat, Religionem Christi aut confessus est, aut promissionis verbum habet, quo scitur illum ad Ecclesiam pertinere. *Adultos fidem profiteri antequam Baptismum recipiant, pueros promissionem Dei habere*, qua ipsos non minus reputat de Ecclesia, quam Hebræorum. Cum enim, *inquit*, hi offerunt, qui de Ecclesia sunt, jam baptizatur infans hac lege, quod quandoquidem ex Christianis natus sit, intra Ecclesiæ membra divina promissione reputetur. Baptismo igitur Ecclesiam publice recipere eum, qui prius receptus est per gratiam. Non ergo Baptismum afferre gratiam, sed Ecclesiam testari gratiam factam esse ei cui Baptismus datur.

Error Zuinglii de peccato originali. De peccato originali censet, „ Ipsum, ut est in filiis Adæ, non proprie peccatum esse, sed morbum & conditionem. Morbum, quia sicut ille ex amore sui lapsus est, ita & nos labimur: conditionem, quia sicut ille servus factus est & morti obnoxius, sic & nos servi & filii iræ nascimur, & morti obnoxii. *Fatetur tamen hunc morbum & hanc conditionem, juxta Pauli morem*, appellari peccatum: immo tale esse peccatum, ut quicumque in eo nascuntur, hostes & adversarii Dei sint: Huc enim trahere illos nativitatis conditionem, non sceleris perpetrationem, nisi quantum hoc semel perpetravit Primus Parens. Veram igitur perduellionis & mortis causam esse perpetratum ad Adam crimen ac nefas, atque hoc vere esse peccatum. At peccatum istud, quod nobis adhærescit, & vere morbum, & conditionem, immo necessitatem esse moriendi. *Suum de peccato originali errorem magis explicat in Declaratione ad* Urbanum Rhegium *Augustanum Ministrum*: Sic ergo diximus, originalem contagionem morbum esse, non peccatum, quod peccatum cum culpa conjunctum est: culpa vero ex commisso vel admisso ejus nascitur, qui facinus designavit. Exemplum do: servum nasci, misera conditio est, non culpa ejus qui sic nascitur, neque crimen: qui enim nascitur nondum quidquam admisit aut commisit. Si ergo dicat quis: At majores ejus commiserunt, ut in servitutem redigerentur tam ipsi, quam ex sese prognati: ergo crimen fuit ex quo culpa, quam deinde servitus seu mulcta seu pœna sequuta est. Recte sane. Hoc ipsum volo, culpam originalem non vere, sed metonymice a primi Parentis admisso culpam vocari: esse autem nihil aliud quam conditionem, miseram quidem illam, at multo leviorem quam crimen meruerat, &c. *Consequenter ad hunc errorem, alterum asserit*: Quod Baptismi lavacro nullum prorsus peccatum tollitur; & durius definiri, Christianorum liberos, si tincti non sint, æternæ damnationi alligari; & quod nullo Scripturæ testimonio nititur Baptismo tolli peccatum originale, aut gratiam eo conferri; nisi Baptismi signo Christum, qui eo signatur, intelligas: & Baptismum Ecclesiæ Christi signum esse, non aliter quam exercitus aliquis signatur, non quod signum hoc conjungat Ecclesiæ; sed qui ei jam conjunctus est publicam tesseram accipit: sicut nemo in exercitum scribitur eo quod signum induit (alioquin & hostes & proditores, qui nonnumquam signa per insidias variant, de exercitu essent) sed is qui in exercitum jam scriptus est, signo publico dignus ducitur, quo omnibus manifestus fiat nomen dedisse Duci ei, sub quo militaturum promisit. *Eosdem errores asserit Libro* De Baptismo & Catabaptismo. *Purgatorium ignem, ceu figmentum*, & rem contumeliosam in gratuitam redemptionem per Christum donatam, rejicit in eadem Responsione ad Confessionem *Lutheri*.

Error Zuinglii de Baptismo.

Anno

Anno 1528. habita Bernæ Disputatione ex Decreto Laici Magistratus, Bernates, & Constantienses a Catholica Religione ad *Zuinglii* Sectam defecerunt. Hos secuti sunt deinde Basileenses, Schafhusiani, Santgallenses, Mulhusani, & Bielenses.

Zuinglius Confessionem Fidei, immo perfidiæ suæ scribit ad Regem Christianissimum.

Paulo ante obitum Confessionem Fidei suæ scripsit *Zuinglius* ad Galliæ Regem, mense nimirum Februario anni 1531. in qua & Sacramentarium errorem exponit, realemque & substantialem Corporis Christi in Eucharistia præsentiam, & manducationem rejicit, & virtutem eximiam se Sacramentis tribuere profitetur, quibus tamen nullam tribuit efficaciam, sed meram significationem, excitationem fidei, & quod Juris jurandi vices suppleant. Nihil enim aliud importat virtus illa septuplex, quam ipsis attribuit. Prima, *Quod res sanctæ ac venerandæ sint, utpote a Summo Sacerdote Christo institutæ & susceptæ*. Secunda, *Quod testimonium rei gestæ præbeant*. Tertia, *Quod vice rerum sint, quas significant, unde & nomina earum sortiuntur*. Quarta, *Quod res arduas significent*. Quinta, Analogia symbolorum & *rei significatæ*. Sexta, *Quod auxilium opemque afferant Fidei*. Septima, *Quod vice jurisjurandi sint*. Tum de Eucharistia hunc in modum colligit: *Cogimur ergo, velimus, nolimus, agnoscere hæc verba*, Hoc est Corpus meum, *&c. non naturaliter, ac pro verborum proprio sensu esse intelligenda, sed symbolice, sacramentaliter, denominative aut μετωνυμικῶς hoc modo*. Hoc est Corpus meum: *id est: Hoc est Sacramentum Corporis mei; sive, Hoc est Corpus meum Sacramentale, sive Mysticum: id est, ejus quod vere assumpsi, mortique objeci, symbolum sacramentale vicarium.*

Zuinglius in acie cæsus.

Obiit *Zuinglius* in acie adversus Catholicas Helvetiorum Tribus, die 11. Octobris 1532. annum agens ætatis 48. cujus cadaver a Victoribus inventum, & in quatuor partes sectum, in ignem conjectum est ac in cineres redactum. De illius exitu tam vere quam eleganter scribit *Stanislaus Hosius* Cardinalis in Judicio& Censura De adoranda Trinitate: „ De vestro (*inquit*) Tigurini, Papa Zuinglio, quid dicam? Qui Lutheri fastum alio majori fastu calcabat, ac minus etiam quam ille tolerabilis fuisse videbatur: „ cum nullum illius dictum celebretur magis quam illud: Evangelium sitit sanguinem. „ Tartaream hanc esse vocem Poeta diceret: Verum talis Evangelii, quod ex immo „ Tartaro profectum est, præconem non alia vox magis decebat. Neque vero dictis „ magis, quam ipsis etiam factis Evangelium, quod ipse prædicabat, sitire sanguinem „ demonstravit. Statim enim ut se Papam esse vestrum constituit, cœpit *Ære ciere* „ *viros, Martemque accendere cantu*. Quem quidem cantum ille verbum Dei, Christi„ que vocabat Evangelium. Bellonam videres sanguineo flagello armatam. Illo ductore „ complerunt campos acies: cumque futurum prædixisset, ut omnes eorum, qui sta„ bant ex adverso, bombardæ atque lanceæ, ac alia tormenta bellica, in propria ipso„ rum viscera converterentur, evenit illud quod est apud Poetam. *Primusque cadit To-* „ *lumnius Augur*. Cujus Evangelium sanguinem sitiebat alienum, suum ipse sanguinem „ in acie prior cum vita profudit. Et quam verum fuit Evangelium quod prædicabat, „ tam erat illius vera prædictio. Nec obscuro signo Deus tum declaravit, quinam es„ sent illi qui suum defenderent Evangelium, cum paucis admodum, & eis inopia re„ rum omnium pressis, victoriam concessit de suis & Evangelii sui hostibus: quos & „ numero militum, & viribus, & armis, & rebus omnibus ad bellum gerendum ne„ cessariis, multo fuisse constat instructiores: ut non homines, verum ipse Deus pro suis „ Fidelibus in aliquot illis præliis pugnasse videretur.

Oecolampadius in modo tantum explicandi Sacramentariam hæresim a Zuinglio diversus.

III. *Joannes Oecolampadius*, Linguarum peritia clarus, Ordinis S. Brigittæ Apostata, *Zuinglii* fidus Achates, eamdem hæresim Basileæ prædicavit, quamvis in modo explicandi ab eo differret. Permisit scilicet verbum, *Est*, pro verbi substantivi natura in sua genuina & propria significatione manere, accipique ut verbum veritatis & existentiæ; Metonymiam vero collocavit in verbo *Corporis*, ut hic sensus reddatur: *Hoc est Corpus meum*, id est, *Hoc est figura Corporis mei*. Hunc errorem propugnavit in Libro *De genuina verborum Domini*, Hoc est Corpus meum, *juxta vetustissimos Auctores Expositione*: Item in *Antisyngrammate* seu libro contra *Syngramma Suevicum*: Item in Responsionibus ad *Lutherum*, & ad Epistolam *Theobaldi Billicani* ad *Urbanum Rhegium*: Item, in Responsione ad *Bilibaldum Bilkeimerum*: In Epistola Apologetica ad *Philippum Me-*

 lan-

lanEthonem; cujus fragmentum describit *Hospinianus* secunda parte Historiæ Sacramentariæ, pag. 115. in Dialogo Sententiarum ex Patribus, & in Sermone *De Dignitate Eucharistiæ*. Se S. Augustini auctoritate hac in causa fretum falso gloriatur. Obiit Basileæ anno 1531. ætatis anno 49. sive ex ulcere super os sacrum erumpente, ut quidam tradunt, & inter alios *Simon Grynæus* in ejus Vita, sive a fœmina, quam incestis polluerat nuptiis, & ex qua tres liberos reliquit, vel a dæmone suffocatus, aut alio quocunque modo exanimis in lecto repertus, ut alii scripserunt.

IV. *Philippus MelanEthon*, Germanus Bretæ inferioris Palatinatus oppido natus, qui *MelanEthon* Græce voluit appellari, cum proprio nomine & patrio idiomate *Schuartzerd* diceretur, viginti quatuor circiter annorum juvenis, humaniorum literarum elegantia superbus, anno circiter 1521. *Luthero* nomen dedit, merendique apud ipsum initium fecit, scribendo petulantissimam & injuriis scatentem pro ejus doctrina Apologiam adversus Theologos Parisienses. Pleraque *Lutheri* dogmata mollivit, præsertim immanem illum contra libertatem arbitrii errorem: immo hac in controversia discessit tandem a sententia *Lutheri*, quem in *Locis Communibus* VVittembergæ anno 1520. editis secutus fuerat, nec-non in Annotationibus in Epistolam ad Romanos. Liberum (inquam) arbitrium agnovit & professus est in iisdem locis anno 1526. Argentorati, 1528. & 1543. VVittembergæ 1546. Lipsiæ, denique 1555. VVittembergæ excusis. Negatque Deum esse causam peccati, velle peccatum, & impellere voluntatem ad peccandum, aut approbare peccatum. Augustanæ Confessionis anno 1530. editæ Auctor fuit, unde illius Sectatores *Confessionistæ* nuncupati sunt & ob emollita *Lutheri* duriora quædam dogmata, *Molles Lutherani*: ob Ritus plerosque Ecclesiasticos admissos, & Constitutiones legitimas Conciliorum & Ecclesiæ ita receptas & approbatas, ut liberum esset cuique iis uti, vel non uti, absque salutis discrimine, dicti sunt *Adiaphoristæ*, sive *Indifferentes*. In tradendis Dogmatibus, præsertim de Cœna Domini, & (ut quidam ajunt) de Justificatione, varius fuit & anceps. In Confessionis Augustanæ Articulo X. Editionis VVittembergensis, doctrina de Eucharistia his verbis exprimitur: „ De Cœna Domini sic „ docetur, quod verum Corpus & Sanguis Christi vere sub specie panis & vini adsint „ in Cœna Domini, & in ea distribuantur, & sumantur: Quare & contraria doctrina „ rejicitur. „ Quæ verba nihil nisi Catholicum sonant. At in Editione Latina VVittembergensi ejusdem anni 1530. his verbis conceptus est idem Articulus: „ De Cœna „ Domini docent, quod Corpus & Sanguis Christi vere adsint, & distribuantur vescentibus in Cœna Domini, & improbant secus docentes. „ In ejusdem vero Confessionis Apologia quam anno 1531. edidit contra Scripta Catholicorum Doctorum ipsam confutantia, de Articulo 10. sic habet: „ Decimus Articulus approbatus est, in quo confi- „ temur, nos sentire, quod in Cœna Domini vere & substantialiter adsint Corpus, „ sanguis Christi, & vere exhibeantur cum illis rebus quæ videntur pane & vino, his „ qui Sacramentum accipiunt. Hanc sententiam constanter defenderunt nostri Concionatores. Et comperimus non tantum Romanam Ecclesiam affirmare corporalem præ- „ sentiam Christi, sed idem & nunc sentire, & olim sensisse Græcam Ecclesiam ut „ testatur Canon Missæ apud Græcos.

MelanEthon Augustanæ Confessionis Auctor.

MelanEthon in Dogmate de Eucharistia tradenda varius & anceps.

SS. Patrum testimonia de Cœna Domini collegit *Philippus MelanEthon* anno 1530. quibus præmisit Epistolam ad *Fridericum Myconium* in hæc verba: „ Mitto tibi locos „ veterum Scriptorum de Cœna Domini qui testantur illos idem sensisse quod nos sentimus: videlicet Corpus & Sanguinem Domini vere adesse in Cœna Dominica. Quam- „ quam autem non pendeat fides ab humana auctoritate, sed a verbo Dei: tamen cum „ Scriptura imbecilles a fortioribus confirmari velit, juvat habere Ecclesiæ testimonium „ in omni genere tentationum. Ut enim vivos libenter consulimus, quos judicamus „ usum aliquem habere spiritualium rerum: Ita & Veteres, quorum Scripta probantur, „ censeo consulendos esse. Sunt & aliæ causæ cur Veterum testimonia non contemnam. „ Existimo enim hoc communiter sensisse Ecclesiam quod isti scripserunt. Neque vero „ tutum est a communi sententia veteris Ecclesiæ discedere. *Et in Epilogo hujus libelli*: Clare, *inquit*, & aperta sunt testimonia Hilarii & Cyrilli; quæ affirmant Corpus „ Christi adesse in Cœna. Neque ego ullam satis firmam rationem invenio, cur ab hac „ sen-

„ sententia discedamus. Fieri potest ut alia sententia blandiatur otioso animo, quæ est „ magis consentanea humano judicio, præsertim sic instructa & ornata argumentis eru„ dite cogitatis. Sed quid fiet in tentatione, cum disputabit conscientia, quam habue„ rit causam dissentiendi a recepta sententia in Ecclesia? Tunc ista verba, *Hoc est cor„ pus meum*, fulmina erunt. Quid his opponet mens perterrefacta? Quibus Scriptu„ ris, qua voce Dei muniet se, ac sibi persuadebit necessario fuisse hic interpretan„ dam metaphoram? . . . . Ego itaque sequor veteris Ecclesiæ sententiam, quæ af„ firmat adesse Corpus Christi in Cœna: ac judico hanc habere Scripturæ testimo„ nium. Non enim invenio firmam rationem, cur nomine Corporis in verbis Cœ„ næ oporteat tantum absentis corporis signum intelligi. Quamquam enim sermo „ in sacris Literis plenus sit figurarum omnis generis, tamen plurimum inter narra„ tiones rerum gestarum interest, & inter ordinationes divinas seu dogmata de na„ tura seu voluntate Dei. In narrationibus exponuntur res inter homines gestæ, ubi „ series factorum subjecta sensui, cogit nos absurde dicta figurate interpretari. Si in præ„ ceptis seu dogmatibus, quæ de natura & voluntate Dei loquuntur, idem conemur „ facere: quid consecuturum sit facile possunt homines eruditi existimare. Hic cum „ absurditas impingit in alios clariores Scripturæ locos, seu Fidei Articulos, corrigenda „ est beneficio figurarum: sed si tantum in rationem impingat, non in Scriptura, „ convenit præferre verbum Dei judicio rationis. Necesse est enim certam esse senten„ tiam illorum locorum, unde Dogmata seu Articuli sumuntur. *Profert exemplum* „ Abrahæ, *cui mandatum est ut circumsideret præputium, quod etsi Gentes irride„ rent*, non tamen licuit illi, cum institueretur Ritus, aliud suspicari, quam quod ver„ ba sonant. Homo astutus poterat disputare, rem tam ridiculam nullo modo præ„ cipi a Deo; sed significari, libidines esse coercendas ac frænandas.

Anno 1536. in Formula Concordiæ initæ inter Lutheranos, & superioris Germaniæ Protestantes, procurante *Bucero*, approbavit *Melancthon* quod profitebantur: *Nullam fieri localem inclusionem* Corporis *Christi in Pane; aut durabilem aliquam conjunctionem extra usum Sacramenti: tamen concedunt Sacramentali unione panem esse Corpus Christi, hoc est sentiunt, porrecto pane, simul adesse & vere exhiberi Corpus Christi*.

Anno 1539. Augustana Confessio a *Philippo Melancthone* recognita, emendata, aucta & locupletata est. Ex Articulo X. verba illa expungit, *adsint & distribuantur*, & pro illis unum, *Exhibeantur*, substituit. Hæc etiam verba delevit: *Et improbant secus docentes*. Atque illum Articulum his verbis expressit: *De Cœna Domini docent, quod cum pane & vino vere exhibeantur Corpus & Sanguis Christi vescentibus in Cœna Domini*.

In Confessione doctrinæ Saxonicarum Ecclesiarum scripta anno 1541. ut Synodo Tridentinæ exhiberetur, veram & substantialem Christi præsentiam in usu tantum agnoscit: *Docentur etiam homines* (inquit) *Sacramenta esse actiones divinitus institutas, & extra usum institutum res ipsas non habere rationem Sacramenti, sed in usu instituto in hac Communione vere & substantialiter adesse Christum, & vere exhiberi sumentibus Corpus & Sanguinem Christi*. Item asserit in Epistola ad *Vitum Theodorum*, die 25. Octobris anno 1543. data. Quam ob causam inter *Lutherum* & *Melancthonem* ortum dissidium est, cujus meminit *Camerarius in Melancthonis* Vita. Idem asserit *Melancthon* in Responsione contra Clerum Coloniensem & in Judicio de controversia excitata Heildebergæ in negotio Cœnæ Dominicæ inter *Heshusium* & *Klebitium*.

In Articulo de Missa, non minus *Lutheri* doctrinam emollivit *Melancthon*, ut constat ex Augustanæ Confessionis lectione. *Falso*, inquit, *accusantur Ecclesiæ nostræ, quod Missam aboleant. Retinetur enim Missa apud nos, & summa reverentia celebratur; servantur & usitatæ cæremoniæ fere omnes, præter quam quod Latinis cantionibus admiscentur alicubi Germanicæ, quæ additæ sunt ad docendum populum*. Et infra: *Postquam igitur Missa apud nos habet exemplum Ecclesiæ ex Scriptura & Patribus, confidimus improbari eam non posse; maxime cum publice cæremoniæ, magna ex parte similes usitatis serventur, tantum numerus Missarum est dissimilis*.

Quod

Melanchthonis variatio in justificationis dogmate.

Quod spectat Dogma Justificationis, non minus in eo varius fuit *Melanchthon*, quam in illo de Eucharistia, si audiatur *Osiander* ejus æmulus de Augustana Confessione agens. Viginti namque dicit esse diversas opiniones de hoc uno Dogmate ac *Philippi Melanchthonis*, Discipulorumque ejus, quatuordecim enumerat in eo Libello, quem contra *Nycticoracem quemdam* scripsit. „ Nam simul ut (inquit) locum aliquem in „ Scripturis viderunt, in quo justitiæ mentio fieret statim novam ex eo justificationem „ sunt fabricati. Verbi gratia, legit aliquis, *Credidit Abraham Deo, & reputatum est* „ *illi ad justitiam*: jam ex hoc uno loco duo colligit justificationis genera, unam „ ex verbo *credidit*, ut diceret fidem esse nostram justitiam: alteram ex verbo *reputatum est*, ut diceret Deum justitiam suam nobis imputare; nos pro justis habere, „ etiamsi non simus, atque hanc esse justitiam nostram. Legit alius, *Justificati sumus per Sanguinem ejus*: statim ex eo colligit, quod pretiosus Christi sanguis sit ju„ stitia nostra. Legit alius: *Sicut per unius inobedientiam peccatores constituti sunt mul„ ti, ita per unius obedientiam justi constituentur multi*: mox docuit, Obedientia Chri„ sti est justitia nostra. Legit alius: *Resurrexit propter justificationem nostram*. Resurre„ ctio, inquit, Christi est justitia nostra. Legit alius: *Spiritus Sanctus arguet mun„ dum de justitia, quia vado ad Patrem*: affirmavit illico, quod Christi transitus ad „ Patrem est justitia nostra. Legit alius, quod efficimur justi absque meritis ex gra„ tia Dei; non dubitavit affirmare, quod gratia & misericordia Dei sit justitia no„ stra. Legit alius: *Ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem præcedentium deli„ ctorum*: e vestigio docuit remissionem peccatorum esse justitiam nostram. Legit alius: „ *Livore ejus sanati sumus*: asseruit illico quod vulnera Christi sunt justitia nostra. „ Jam igitur enumerasse se scribit novem genera justificationum e Scripturis collecta, „ male inter se cohærentia, neque tamen omnia se adhuc recensuisse. Enumerat dein„ ceps quæ suo quisque capite confixit. Aliqui, inquit, dicunt quod justitia sit opus „ Dei, quod ipse in Christo operatur: Alii, quod nos Deus ad æternam vitam re„ cipit: Alii: quod meritum Christi: Alii de media quadam justitia loquuntur, quam „ tamen explicare nequeunt, Alii docent, quod essentialis justitia Dei creat in no„ bis aliam novam justitiam. Sic *Osiander* quatuordecim opiniones de justificatione re„ censet, & quam ipse profert est quinta decima. Juxta numerum autem, cujus memi„ nit in Confutatione scripti, quod contra se *Philippus* ediderat, erunt omnes vi„ ginti & una. Ita refert Cardinalis *Hosius* Libro *De Hæresibus nostri temporis*. Illi *ta„ men* opinioni præsertim insistere videtur *Melanchthon*, quæ homines *fide speciali* justificari asserit cum credunt se in gratiam recipi, & *peccata remitti propter Christum*, nec bona opera ad justificationem concurrere, quamvis *fides* justificans *debeat bonos fructus parere & bona opera a Deo mandata facere oporteat*, ut habet Augustana Confessio. *Hæc igitur fides specialis* (inquit ejusdem Confessionis Apologia) *qua credit unusquisque sibi remitti peccata propter Christum, & Deum placatum & propitium esse propter Christum, consequitur remissionem peccatorum, & justificat nos*. Atque hoc argumento suum illum errorem probare aggreditur: *Consequi remissionem peccatorum, est justificari juxta illud*: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates. *Sola fide in Christum, non per dilectionem, non propter dilectionem, aut opera consequimur remissionem peccatorum, & si dilectio sequitur fidem. Igitur sola fide justificamur, intelligendo justificationem, ex injusto justum effici, seu regenerari*. Et Catholicos sugillat, quod *dubitent utrum consequantur remissionem peccatorum*: seu fidem illam specialem non habeant; qua certo credant sibi remissa esse peccata. Idque magis explicat in Locis Theologicis: *Cum dicit Apostolus* (inquit) *Justificamur Fide, vult te intueri Filium Dei sedentem ad dexteram Patris, Mediatorem interpellantem pro nobis, & statuere, quod tibi remittantur peccata, quod justus, id est, acceptus reputeris seu pronuntieris propter illum ipsum Filium, qui fuit victima. Ut igitur vocabulum*, Fides, *monstret illum Mediatorem, & nobis applicet, significat Fides non tantum Historiæ notitiam, sed fiduciam misericordiæ promissæ propter Filium Dei; qua sibi unusquisque in conversione & consolatione promissionem applicat*; ut etiam docet in Catechesi, in Examine Ministrorum, in Responsio-

ne

ne ad Articulos Bavaricos, Articulo 23. in Ennarratione postrema Symboli Nicæni, & in Commentario Capitis 3. Epistolæ ad Romanos.

Obiit *Philippus Melancthon* anno 1560. quem *Tilemanus Heshusius*, aliique rigidiores Lutherani, & post mortem Scriptis suis flagellarunt. Sic Regnum Satanæ divisum est.

V. *Martinus Bucerus*, Germanus, Ordinis Dominicani Apostata, *Elisabethæ* Sanctimoniali incesto ac sacrilego connubio junctus, quæ tredecies puerpera fuit, de qua *Melancthon* in Responsione contra Clerum Coloniensem, *Luthero* doctrina non inferior, Linguarum peritia superior, Argentoratensis Minister, pacis & concordiæ inter Sacramentarios & Lutheranos frequens interpres, in Conventu præsertim VVittembergensi, anno 1536. in Smalcaldico 1537. Tigurino 1538. in Ratisponensi 1540. cujus etiam Acta scripsit: *Hermannum* Coloniensem Archiepiscopum in hæresim pertraxit, eique evertendæ in ea Ecclesia Disciplinæ, specie Reformationis auctor fuit. Anno 1549. cum *Paulo Fagio* in Angliam pervenit, *Eduardo* Regnante, & Cantabrigiæ data societatis dextera *Petro Vermilio* Florentino, *Martyri* nuncupato, Canonicorum Regularium Ordinis S. Augustini Apostatæ, qui biennio ante ipsum præcesserat, & in Academia Oxoniensi Sacris Literis interpretandis præfectus erat, Hæresim docuit, & Apostaticæ Reformationis disciplinam in Anglia condidit. Ejus error circa Eucharistiam in eo positus erat, quod Corpus & Sanguinem Christi substantialiter in ea præsentia non esse *extra usum Sacramenti* affirmaret, nec in ipso usu ore corporis manducari, sed *contemplatione Fidei percipi*. Secundo, impios, id est, qui fidem non habent, *solum panem & vinum*, non *Christi Corpus & Sanguinem* sumere. Id constat ex ipsius *Buceri* Epistola ad *Georgium Pontanum*, Electoris Saxoniæ Cancellarium scripta anno 1530. quam refert *Hospinianus* II. Parte Historiæ Sacramentariæ, pag. 177. Item ex Historia Concordiæ VVittembergensis, circa negotium Eucharistiæ, quæ habetur Tomo Scriptorum Anglicanorum *Buceri*: ex Articulis Concordiæ ab eodem *Bucero* explicatis: ex illius Apologia *De Cœna Domini* ad *Eduardum Foxum*, Episcopum Herephordensem: ex Epistola ad Italos ex Confessione de Eucharistia, Argentinæ dictata anno 1544. in qua etiam *Lutherum* vel repugnantem in suam sententiam trahit, Articulo 26. „ Si me quis roget, *inquit*, cur igitur dicam me consentire cum LUTHERO, qui affirmat panem ipsum esse Corpus Domini, vel in pane, & id omnibus „ sumentibus, piis & impiis? Respondeo, Lutherum his suis loquendi modis nihil „ quam veram exhibitionem Christi in Cœna velle exprimere, Panem & Corpus „ Domini non idem natura, sed Sacramento facere: Corpus Domini non includere „ pani localiter: non opinari ascensum vel descensum hic Christi fieri. Cum igitur „ ut nos duas res vel in Sacramento agnoscit, Corpus Domini & Sanguinem, & „ symbola, nec colligat aut commisceat hæc ulla ratione hujus mundi: Denique „ non credentibus verbis Domini, & non viva fide credentibus, nihil salutare percipi „ affirment (quæ omnia ex Scriptis & ore ejus cognovi sic habere) cur non consensum cum illo cognoscerem? *Idem constat ex ejus* Retractatione De Cœna Domini: „ *Ex* Axiomatibus Apologeticis *contra* Amsdorfium. *Ex* Responsione adversus Axioma Catholicum Roberti Episcopi Abrincensis: *Ex* Pleniori Definitione, & Explicatione Eucharistiæ: *Ex* Censura trium propositionum Petri Martyris, & Epistola ad „ eumdem: *Ex* Confessione de Eucharistia *in Anglia scripta anno* 1550. *Ex* Epitome „ Doctrinæ Christianæ, cap. 19. & ex Defensione Reformationis *Hermanni* Archiepiscopi Coloniensis. Calvinianus magis quam Lutheranus fuit hac in controversia. „ Unde & maxima illi necessitudo cum *Calvino* intercessit, ut mutuæ ipsorum Epi- „ stolæ ostendunt.

Bucerus hæresim in Anglia docuit

Error Buceri circa Eucharistiam.

Lutherum vel repugnantem in partes suas trahit.

Calvinianus magis hac in controversia fuit quam Lutheranus.

Docuit præterea *Bucerus*, Baptismum infantibus necessarium esse *necessitate ministerii, & jussu Dei, non salutis; servarique posse virtute Christi etiam qui non baptizantur.*

Item, *Quod Canonici Libri docent soli abunde renatos, quæ sint saluti necessaria.* *Quod nulla est in terris Ecclesia quæ non erret, tam in Fide, quam in Moribus.* *Quod ita gratis justificamur a Deo, ut ante justificationem revera peccatum sit:* irami-

Alii Buceri errores. In Articulis Concordiæ explicatis. In Disputatione Cantabrigiæ habita anno 1550 & in Lib. de bonis Operibus contra Jungum.

Lib. II. De Regno Christi, a cap. 24. ad c. 47. In Tractatu de Usuris.

iramque Dei in nos provocet, quidquid boni operis facere videamur, justificati autem bona opera facimus necessario.

Esse quosdam homines sic a Domino factos ad conjugium, ut Dei decreto repugnet, qui illis connubio interdicat ulla de causa.

Conjugibus sua culpa repudiatis, vel legitimo divortio separatis, aut a consorte relictis; viris item quorum uxores in morbos immedicabiles inciderunt, & e contra, permittendum esse alterum conjugium.

Quamvis usuram non esse peccatum, nec adversari præceptis Dei, quovis modo accipere aliquid ultra peccuniæ sortem, quam quis alteri tradiderit utendam.

Cantabrigiæ obiit *Bucerus* Februario mense anno 1551. ætatis 61. ibidemque sepultus: anno vero 1556. *Mariæ* Reginæ Catholicæ jussu, ejus & *Pauli Fagii* ossa exhumata, & igne consumpta sunt. Regnante demum *Elisabetha*, in integrum restituti sunt, die 22. Julii 1560.

Scuvenkfeldius Lutheranorum non minus quam Ecclesiæ Romanæ hostis. Ejus errores.

VI. *Gaspar Scuvenkfeldius*, Nobilis Silesius, Lutheranæ Synagogæ non minus, quam Ecclesiæ Romanæ hostis, docuit Scripturæ Sacræ non esse attendendum, ut quæ verbum Dei non esset, sed mortua tantum litera; sed privatis potius contemplationibus & visionibus credendum. Spiritum Sanctum enim e supernis delabi citra omne medium; non per externum auditum & vocalem prædicationem, seu Scripturarum lectionem.

Asserebat præterea, carnem Christi in gloria ita deificatam esse, ut ejusdem sit cum divinitate virtutis, & majestatis, ut Christus etiam secundum hanc Deus sit: immo asserebat carnem Christi nulla ex parte esse creaturam.

Dona Spiritus Sancti, justitiam, sapientiam, charitatem, pacem conscientiæ, & similia, esse meram Dei essentiam, ac homines ipsis præditos, hac ipsa natura divina Deos.

Verba Christi Eucharistiam instituentis in alienum sensum detorquebat, & sic interpretabatur: *Corpus meum est hoc*: scilicet spirituale quiddam, cibum spiritualem & cœlestem designans, alentem animas, sicut panis alit corpus. Sectam suam late propagavit, quam specioso nomine *Confessorum gloriæ Christi* adornabat. Plurimos Libellos edidit, plurimisque vicissim Libris a Lutheranis exagitatus est. De ipso legendus *Conradus Selusselburgius*, Saxo Lutheranus in Catalogo Hæreticorum, Libro X. *Scuvenkfeldium* perstringit *Lutherus* in Confessione Minori.

VII. *Joannes Agricola*, Islebiensis Rector, & postea Minister Berolinensis, asseruit Legem Moysi in Ecclesia non esse docendam, nec ex ea prædicandam pœnitentiam: Legem & Evangelium ex diametro pugnare. Legem ante & post justificationem Christianis hominibus prorsus inutilem esse. Legem operum omnino rejiciendam, nec ad bona opera divinæ Legis homines Evangelicos obligari. Hinc *Antinomorum* Secta, stirps Lutheranæ, de qua *Hosius* Lib. *De Hæresibus nostri temporis*, & *Lindanus* Dialogo II. *Dubitantii*. Eousque vesaniæ progressi sunt, ut Legem assererent non esse dignam ut vocetur verbum Dei. Contra hos extant *Lutheri* Disputationes Tom. I. Editionis VVittembergensis.

Osiander in Lutherana Secta Schisma fecit.

VIII. *Andreas Osiander* Lutheranus, in oppido Guntzenhausen in Marchionatu Brandeburgico natus, patre fabro ferrario, nomen familiæ Ridiculum, *Hosen Enderle*, mutavit in *Osiandri*. Relicta propter Cæsareum *Interim* Norimberga, in Prussiam migrans ibi sub *Alberto Duce*, cui fuit gratissimus, schisma in Secta Lutherana fecit. Præcipuus ejus error fuit, hominem justificari, non fide, sed eadem essentiali justitia, qua Deus justus est, quæ est ipse Deus, infunditurque hominibus, ita ut non sit Christianus gratia justus, sed natura. Contra hunc errorem, Auctoremque ejus Lutherani plerique conclamarunt, gravissimisque convitiis ac probris ipsum dilaceraverunt, ut testatur *Hosius* Cardinalis, Lib. I. De Hæresibus nostri temporis: „ Cujus, *inquit*, criminis non „ est insimulatus Osiander? Quæ convitia & maledicta in eum jactata non sunt? „ Vocatus est, ut ipse scribit, Hæreticus, Antichristus, Judæus, niger Diabolus, „ draco, homo nefarius, consceleratus, hostis Christi. Fuit etiam de eo confictum, „ quacumque incederet; quod eum in specie canum duo diaboli comitarentur, quos ta-

men

„ men non cuivis videre liceret : quodque quo tempore cibum & potum in inferiore
„ cum suis hypocausto sumebat, ubi vacare solitus erat literarum studiis, in superiore
„ re sedens in illius loco Diabolus visus fuerit scriptitare. Et alia id genus pleraque.
„ Tum & illud sparsum de illo fuit, quod affirmaret Christi Passionem & mortem nullum
„ lum nobis fructum attulisse, cum tamen in scriptis illius diversum reperiatur. In
„ summa, tantum fuit odium homini conflatum, ut non ipse modo tamquam impius
„ haberetur, verum etiam qui sermones ejus audiebant, a Communione cæterorum,
„ qui se pios existimabant, arcerentur, ac ne sepultura quidem communi digni du-
„ cerentur. Missum fuit VVittembergam, ut de doctrina ejus judicium fieret: damna-
„ ta est per Philippum, Pomeranum, Forsterum, & alios. Missum est VVittember-
„ gam : approbata est per Brentium, & si qui sunt ejusdem Sectæ „. De *Osiandro* legi possunt etiam ex Heterodoxis *Chythæus* in sua *Saxonia*. lib. 17. ad annum 1551. & *Schlusselburgius*, qui ejus argumenta copiose confutavit. Paroxismo epileptico extinctus est *Osiander* 17. Octobris anno 1552.

IX. *Joannes Brentius*, patria Suevus, ex Canonico VVittembergensi & Sacerdote factus apostata & uxoratus, *Lutheri* placitis sua quædam nova dogmata addidit, scilicet Evangelium Legem non esse juxta propriam ac veram Legis rationem. Baptismi virtutem ad certam verborum formam Christum alligare noluisse, nihilque eo piaculi fore si mutetur sonus, dummodo remaneat sententia verborum Christi. Corpus Christi ex vi unionis personalis esse ubique; adeoque & in pane ante consecrationem, & verba Christi, *Hoc est Corpus meum*, esse *verba dispensationis*, significantia distributionem corporis & sanguinis jam ante præsentis. Hunc errorem primum exeruit in Colloquio de Cœna Domini cum *Joanne a Lasco* VVittembergæ habito anno 1556. illum vero propugnavit in Libro *De personali unione duarum naturarum in Christo*, & *Ascensu Christi in Cœlum*, & *Sessione ejus ad dexteram Patris* : In *Responsione ad Libellum Bullingeri*, cui titulus est, *Tractatio verborum Domini*, *In domo Patris mei*, &c. In Libro *De Majestate Domini nostri Jesu Christi contra Martyrem & Bullingerum* : In *Recognitione Propheticæ & Apostolicæ doctrinæ de vera Majestate Domini nostri Jesu Christi*, contra Librum *Bullingeri*, cui titulus est, *Fundamentum*, &c. Succenturiati *Brentio* accesserunt *Jacobus Schmidelinus*, *Nicolaus Selneccerus*, & *Martinus Kemnitius*, quorum deliria *Hospinianus* exponit Parte II. Historiæ Sacramentariæ, pag. 485. & sequentibus.

Brentius novos errores Lutheri placitis addidit.

Brentius Ubiquitariorum parens.

X. *Matthias Flaccus Illyricus*, *Magdeburgensis Minister*, Rigidorum Lutheranorum Antesignanus, propter *Adiaphora* Lipsiæ approbata & recepta, *Melanchonia* & aliorum Confessionistarum professus hostis, peccatum originis esse ipsam hominis substantiam asseruit, plurimisque scriptis pertinaciter propugnavit, ac multos Lutheranos in suam sententiam pertraxit, qui ab eo dogmate *Substantialistæ*, & ab Auctore *Flacciani* appellati sunt. Contra *Victorinum Strigelium* Professorem Jenensem, qui originalem noxam extenuabat, & liberi arbitrii vires in hominis conversione efferebat, asserens Spiritum Sanctum, verbum, & voluntatem hominis non renati causas esse justificationis, acriter pugnavit *Flaccus*. Sectatores Strigelii *Synergistæ* dicti. Centuriarum Magdeburgensium præcipuus compilator editorque fuit *Flaccus Illyricus*.

Flaccus Illiricus Rigidorum Lutheranorum Antesignanus.

De variis Lutheranorum Sectis, lege *Lindanum* Ruremondensem Episcopum, *Dubitantii* sui Dialogo Secundo.

XI. *Franciscus Stancarus*, Mantuanus, in Academia Regiomontana in Borussia Hebraicæ Linguæ, seu (ut alii scribunt) Theologiæ Professor, dum se *Osiandri* errori opposuit, Christum esse justitiam nostram asserentis ratione solius divinitatis suæ, in oppositum lapsus errorem est, affirmans non divinæ, sed humanæ tantummodo naturæ ratione illum eumdem esse justitiam nostram, *Petri Lombardi* & *S. Thomæ*, ac reliquorum (ut quidem putabat) de Schola Theologorum auctoritate fretus: quos quidem, uti & Patres tanti se facere præ se ferebat, ut cum illis comparatos novarum Sectarum Principes contemneret ac ludibrio haberet. Extat illius famosum ac celebre dictum in Apologia contra Tigurinos: „ Plus valet unus Petrus Lombardus, quam centum Lu-
„ theri, ducenti Melancthones, trecenti Bullingeri, quadringenti Petri Martyres, &
„ quin-

Error Stancari de Christo Mediatore.

„ quingenti Calvini, qui omnes si in mortario contunderentur, non exprimeretur una „ uncia veræ Theologiæ „. *Ad illius erroris tutelam hæc adhibebat Christianæ principia Fidei;* „ Quod Deus unus sit: quod mediator non sit unius: quod Filius quoque „ sit unus ille Deus: quod Mediator mori debuerit: quod Christus passus sit secundum „ carnem. *Ex quibus colligebat*, Christum, qua homo est, non qua Deum, Mediato- „ rem esse Dei & hominum „: Quod ut Deus unum sit cum Patre, neque pati ac mori potuerit, nec alias Mediatoris functiones obire. Ex Borussia pulsus, in Poloniam venit, multosque errore suo infecit. Adversus ipsum scripsit *Orichovius Roxolanus* elegantem Libellum, cui titulum fecit: *Chimæra*. Adversus eum scripsere *Calvinus*, *Philippus Melanchon*, *Joannes Wingandus* Episcopus Pomeraniensis, Lutheranus, Tigurini Zuinglii discipuli, *Conradus Schlusselbergius* Stralesundensis in Pomerania Superintendens: qui contra Stancaristas satis amplum Librum elucubravit; qui nonus est Operis illius, quod Catalogum Hæreticorum inscripsit. Hunc denique errorem Catholici plerique Controversiarum & Theologicorum Dogmatum Tractatores confutarunt, & inter alios *Bellarminus* Cardinalis Libro 5. *De Christo Mediatore* & *Dionysius Petavius* Doctissimus Societatis Jesu Theologus, Lib. 12. *De Incarnatione*, Cap. 4. & sequentibus, Tom. 1. Theologicorum Dogmatum.

§. IV.

De Conventibus, Actis, Colloquiis, Synodis, cum Catholicorum, tum Hæreticorum in causa Lutheranæ Hæreseos habitis.

ANno 1518. *Leo X.* Pontifex Maximus, qui *Luthero* diem dixerat, eique Judices de derat, *Sylvestrum Prieratem* Sacri Palatii Magistrum, *Hieronymum de Genutiis* Episcopum Asculanum, a Saxoniæ Septemviro exoratus, ejus causam *Thomæ de Vio* Cardinali *Cajetano*, Sedis Apostolicæ in Germania Legato commisit, cui mandavit Apostolico Diplomate, cujus exemplar extat Tom. 1. Operum ipsius *Lutheri*, ut si sponte se sisteret, erroresque retractaret, in Ecclesiæ unitate benigne eum reponeret: sin minus, accito Principum auxilio, eum carceri manciparet. Quem si in sua potestate habere non posset, illum ejusque asseclas, ac fautores omnes percelleret anathemate: Sacris etiam interdiceret cunctas regiones ipsum excipientes, & quemcumque locum, quousque ibi degeret, ac ternis postea diebus. *Lutherus* fide a *Maximiliano* Cæsare accepta, Augustæ coram Legato comparuit, a quo humanissime acceptus est, ut ipsemet fatetur. Si *Luthero* credimus, tria ab eo petiit Cardinalis; Ut propositiones erroneas a se assertas improbaret; eas in posterum ne proferret; abstineret a quavis alia doctrina Rom. Ecclesiæ auctoritati contraria. At *Joannes Baptista Flavius* Legato a Secretis, *Cajetano* Cardinali satis fuisse ait, si *Lutherus* Ecclesiæ Romanæ doctrinam scripto profiteretur, nulla imposita expressa palinodia. Negavit *Lutherus*, prolatam a se ad eum usque diem assertionem ullam contrariam Dogmatibus Ecclesiæ. Duas illi Cardinalis objecit, scilicet, quod in Ecclesiæ Thesauro merita Christi & Sanctorum non contineri dixisset; & quod ad obtinendum fructum Sacramenti, opus esset credere fidei firmitate, illum obtentum iri. Ostendit Legatus, alteram repugnare Constitutioni *Clementis VI.* quæ incipit *Unigenitus*: alteram refelli claris Scripturæ dictis, negantis posse quempiam certo scire sibi gratiam inesse. Nonnulla cum reponeret *Lutherus* ac Legati objecta diluere conaretur, Legatus gravi simul ac benigno vultu subridens, declaravit, se nolle cum eo contendere; sed hortari parentis modo ut revocaret errores, seque Ecclesiæ judicio submitteret. *Lutherus* qui certam spem conversionis Cardinali fecerat: utpote qui ejus monitis nihil reluctatus discessisset, postera die ab ipsum rediit, sed inopinato comitatu, nimirum cum Scriba publico & quatuor Senatoribus, moxque supervenit *Joannes Staupitius*, Vicarius Generalis ejus Ordinis in Germania. Contestationem Scriba legit, qua denuntiabat Lutherus *Se colere & se qui Sanctam Romanam Ecclesiam in omnibus suis dictis & factis, præsentibus, præteritis, & futuris. Quod si quid contra dictum fuisset vel foret, pro non dicto haberi & habere velle.* Addebat, Propo-

Cardinalis Cajetani cum Luthero congressus.

posi-

positiones a se ad eam usque diem assertas, sanas, veras, & Catholicas esse, nec ad revocationem se compelli posse non auditum, neque convictum. Se paratum ad rationem dictorum reddendam, & ad respondendum, vel in Scriptis, Objectionibus Legati: acquieturum vero judici cujuscumque Academiæ ex tribus Cæsareis celeberrimis: hoc est, Basileensis, Friburgensis, Lovaniensis: quin etiam *Parisiensis Studiorum Parentis, & ab antiquo semper Christianissimæ, ac in Theologia florentissimæ Universitatis*. Non abnuit Legatus ex commentario cognoscere, quæ ab isto proferrentur. Dei postero ad Legatum regressus *Lutherus*, prolixum obtulit commentarium, plurimis argumentis refertum, pro more litigantis ex animi commotione. Cardinalis, ostensa ipsi sophismatum imbecillitate, multus in eo fuit ut ipsum graviter & amanter ad revocandas propositiones perduceret, mandavitque, ne ad se rediret, nisi id perfecturus. Itaque *Lutherus* a conspectu quidem Cardinalis abstinuit, sed per literas exposuit, retractationem suam infructuosam fore, cum per hanc rei veritatem evertere non posset, nec sibi permittere conscientia ut revocaret, quod rectum & Scripturæ Sacræ consentaneum noverat. Obtulit tamen, velle se auctoritati Ecclesiæ subjacere, quæ in Sumum Pontificem irreverenter effuderat, revocare, de Articulis Indulgentiarum silere, modo silerent & adversarii. „ Tanta est (*inquit*) tua simul humanitas & prudentia, qua video tuam Reve-
„ rendissimam Paternitatem non mea, sed me quærere, cum potuisses sola potestate in
„ me dominari. Itaque jam timor meus sensim transit, immo mutatus est in singula-
„ rem erga Reverendissimam Paternitatem tuam amorem, & veram filialemque reve-
„ rentiam. Nunc Reverendissime in Christo Pater, fateor, sicut & alias fassus sum,
„ me fuisse certe nimis (*ut dicunt*) indiscretum, acrem & irreverentem in nomen Sum-
„ mi Pontificis. Et licet accerrime fuerim in hanc irreverentiam provocatus, tamen
„ meum fuisse nunc intelligo, modestius, humilius, & reverentius hanc materiam tra-
„ ctare, & non ita respondere stulto, ut ei similis efficerer. De quo sincerissime doleo,
„ & veniam peto; & per omnia pulpita in vulgus promulgabo, sicut & sæpius jam fe-
„ ci: daboque deinceps operam, ut alius sim & aliter loquar Deo miserente. Immò
„ promptissimus sum, atque facillime promitto, me posthac materiam de Indulgentiis
„ non tractare, atque his finitis quiescere; modo illis quoque modus imponatur aut ser-
„ monis, aut silentii qui me in hanc tragædiam suscitaverunt „. Luthero nihil respondendum duxit Legatus Apostolicus; quamobrem ille paulo post suspicionibus agitatus, improviso discessit, contestatione prius habita per Acta publica; quæ post ejus digressum in Augustæ foro defixa sunt, scriptisque ad Legatum literis excusatione plenis, quibus se obedientem Pontifici & Ecclesiæ filium profitebatur. Provocare se interim a Legato, qui licet ipsum primo *paterne* ac clementer suscepisset, ut *vir omnibus modis doctissimus & humanissimus*, ipsum tamen ad revocationem compellere voluisset, antequam discuterentur, & de illis judicium ab Ecclesia Romana ferretur; sibique & asseclis Censurarum minas intentasset, nisi præscripta die coram Judicibus a Summo Pontifice designatis Romæ compareret: a Legato (inquam) & ab ipso Pontifice tunc causæ suæ male conscio, ad eumdem, cum melius fuisset edoctus, appellavit. Ad *Fridericum* Saxoniæ Septemvirum *Cajetanus* Cardinalis Literas dedit, quibus ipsum certiorem faciebat, *Lutherum* Hæreticum esse, illiusque patrocinio & tutela indignum, rogabatque ut eum Romam dimitteret, vel a sua ditione depelleret: ejusque Excellentiæ denuntiabat tam grave & pestilens negotium non posse diu hærere, & causam tunc a se dilapsam, mox Romæ agitandam atque judicandam. Legati literas ad *Lutherum* Septemvir transmisit. Ejus Excellentiæ rescripsit *Lutherus*, eumque ad suam causam suscipiendam inclinavit, ut docent ejusdem Septemviri Literæ ad Legatum datæ. Legati Literæ ad Saxoniæ Ducem incussere *Luthero* metum suæ damnationis Romæ brevi ferendæ, statuitque eam pervertere per provocationem ab imminente Sententia. A Summo ergo Pontifice *non recte consulto*, & delegatis ab eo Judicibus, cunctisque Sententiis, Censuris & pœnis ab iis ferendis ac decernendis; *Ad futurum Concilium legitime ac in loco tuto congregandum: & ad illum, vel ad illos, ad quem seu quos de jure, privilegio, consuetudine vel alias sibi provocare, & appellare liceret, provocavit & appellavit*, die 28. Novembris 1518. Interea novo diplomate, *Leo X.* declaravit, in Ecclesiæ thesauro Christi & Sanctorum

Tom. I. Oper. Lutheri.

BIBLIOT. ... M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

ctorum merita contineri, atque etiam jure Clavium eo Romanos Pontifices uti posse; Indulgentias dispensantes ad emolumentum viventium ac defunctorum. Diploma datum Romæ die 9. Novembris, Lintzii, quod est oppidum superioris Austriæ, promulgatum est a Cardinali *Cajetano*, die 13. Decembris.

Miltitii Nuntii Apostolici cum Luthero congressus & œconomia.

II. Anno 1519. *Leo X.* in Germaniam misit *Carolum Miltitium*, intimum suum Cubicularium, qui Rosam Auream *Friderico* Saxoniæ Duci suo nomine offerret. Cum *Luthero* congressus est *Miltitius*, utque acerbum ingenium mitigaret, datam illi occasionem declamandi in Indulgentiarum abusus concessit, ejus Æmulos, ac præcipue *Tetzelium* objurgavit, responsa Pontifici ignominiosa scripto tradita toleravit, ut eum facilius Romanæ Ecclesiæ conciliare postmodum posset: sicut ægris & iratis hominibus plura concedi solent, ne eorum animus nimia asperitate exulceretur. Et revera expressit a *Luthero*, ut Literas obsequii significationem præ se ferentes ad Pontificem daret. In his & revocationem propositionum velut impossibilem, inutilem, & in Romanæ Ecclesiæ dedecus cessuram detrectat; & de integro silentium pollicetur circa Indulgentias, modo & ejus Adversarii sileant: Seque scriptum editurum, quo populos ad purum Ecclesiæ Romanæ cultum hortetur, damnetque nimiam suam asperitatem. His verbis Summum Pontificem alloquitur: „ Nunc, Beatissime Pater, coram „ Deo & tota creatura sua testor, me neque voluisse, neque hodie velle Ecclesiæ „ Romanæ ac Beatitudinis tuæ potestatem ullomodo tangere, aut quacumque versutia „ demoliri. Quin plenissime confiteor hujus Ecclesiæ potestatem esse super omnia, nec „ ei præferendum quidquam sive in cœlo sive in terra præter unum Jesum Christum „ Dominum omnium. Data est Epistola Aldemburgi, die 3. Martii 1519.

Tom. I. Oper. Lutheri, Edit. VVitemb. p. 235.

Disputatio Lipsica inter Lutherum & Ekium.

III. Eodem anno habita est Lipsiæ celebris Disputatio inter *Lutherum* & *Ekium* in Aula Ducis *Georgii* astante Principe, Senatu, & Academia. Difficile fuit de Arbitrio concordare, qui sententiam circa discussas quæstiones postmodum ferret. Post varias tandem altercationes, in Erfordiensem & Parisiensem Academias consenserunt. Cœpta Disputatio inter *Andream Carlostadium* & *Ekium*, die 29. Junii, inter *Lutherum* & eumdem *Ekium*, continuata est. Ea contentione septemdecim dies assumpti. Ad exitum certaminis nulla prodiit decisio. Postea Parisiensis Academia, altera ex iis quarum judicio *litem commiserant Disputatores*, *Lutherum* damnavit. An Erfordiensis ullam protulerit sententiam, incertum est. Dux *Georgius*, & Lipsica Schola in antiqua Fide perstitere. Hæc Disputatio edita est Tom. I. Operum *Lutheri*. De ipsa legendi *Cochlæus* in Libro *De Actis & Scriptis Lutheri*, & Cardinalis *Palavicinus* Libro 1. Historiæ Concilii Tridentini, Cap. 15. 16. & 17.

Lutherus ab Academiis, Coloniensi & Lovaniensi, & a Leone X. damnatus.

IV. Eodem anno Academiæ Coloniensis & Lovaniensis plurimos *Lutheri* Articulos damnarunt. *Leo* X. Pontifex Maximus, Apostolico Diplomate unam supra quadraginta ex Lutheri propositionibus damnavit, vel tamquam hæreticas, vel tamquam scandalosas, vel tamquam piarum aurium offensivas, aut falsas, & simplicium mentium seductrices respective. *Luthero* prædicationis Officium interdixit, revocationem errorum ipsi imperavit, libros & ejus Scripta legi prohibuit: Ipsum ejusque asseclas, nisi Mandatis Apostolicis parerent, ut Hæreticos capi & Romam mitti mandavit. Diploma subscriptum est 18. Kalendas Junii, anno 1520. Nonnulla eo in Diplomate a *P. Suave Polano* perperam reprehendi ostendit Cardinalis *Palavicinus* lib. 1. Historiæ Concilii Tridentini, Cap. 21. *Carolus V.* novus Imperator, juxta *Leonis* Mandata, *Lutheri* Opera flammis absumi jussit Lovanii, Coloniæ, Moguntiæ, Treviris, Halberstadii, Misnæ, & Musemburgi. Comitia Imperii VVormatiæ deinde celebrata. *Lutherus* ad Conventum accitus, data Cæsaris fide. Interrogatus est an tamquam suos agnosceret libros ibi productos, aliosque suo nomine jam evulgatos; simul etiam quæsitum, an vellet res in illis contentas defendere. Ad priorem partem respondit, Eos libros revera suos esse: Ad posteriorem, Tempus ad deliberandum postulavit in tam arduo negotio, quod ad Dei verbum animarumque salutem pertineret. Tempus ad proximum diem ex Cæsaris clementia indultum est. Sequenti die, regressus ad Conventum *Lutherus* dixit, Ex libris suis alios Religionis argumenta continere, a quorum doctrina recedere salva conscientia non possit. In aliis Romani Pontificis Decreta, ac Pontificiorum sen-

tentias

tentias impugnari; quos revocare nihil aliud esset, quam humani generis carnificinam communire. In utrisque varios aculeos ac probra in suos æmulos, Romæ assentatores & mancipia, sparsa esse, ac sane ingenue fateri, se in pungendo mordendoque honesti fines transgressum; sed hoc ipsum in illos rejiciendum qui se provocassent: nolle tamen ob ea retractare libros, cum non sanctitatem, sed doctrinam profiteretur. Satis se quidem hominem nosse, adeoque erroribus obnoxium: propterea se paratum esse de suis opinionibus cum quocumque mortalium disceptare; atque ubi Sacræ Scripturæ testimoniis convinceretur, suas offerre manus, quibus suamet Opera in flammas conjiceret. Eum deinde percontatus est *Eckius* Trevirensis Archiepiscopi Vicarius, an Concilium Constantiense reciperet. Negavit diserte, propterea quod Concilia quanoque aberraverant, atque inter se discrepabant, Demonstrandum suscepit *Eckius*. Concilia Œcumenica in rebus Fidei errare non posse. Sed Imperator ad postremum *Lutheri* effatum terrore perculsus, Colloquio interciso illum a Conventu dimisit. Vigesima-sexta Maii Cæsar Edictum edidit de consensu Septemvirum, & omnium Sacri Imperii Principum, Ordinum, & Statuum, quo *Martinum Lutherum* ut membrum ab Ecclesia Dei abalienatum ut obstinatum Schismaticum, & notorium Hæreticum habendum decernit: denuntiatisque gravissimis pœnis mandat, ne quis ipsum receptare, defendere, sustentare, fovere dicto aut scripto præsumat, quinimmo post elapsum viginti dierum terminum contra eum, ubicumque deprehensus fuerit, procedant. Ejusdem complices, fautores, & sectatores, nec-non eorum nomina & singula bona, mobilia & immobilia capiant, & in usus suos optimo & pleno jure convertant. Vetat insuper ne quis *Lutheri* Scripta emere, vendere, describere, typis edere, legere, prædicare, vel defendere, præsumat. Ne quis famosos Libros, seu quascumque alias Schedas, Scripturas, Imagines contra Orthodoxam Fidem, bonos mores, & id quod Sancta Romana Ecclesia hactenus observavit, atque etiam invectivas, criminationes, & ignominias contra Summum Pontificem, Sedem Apostolicam, Prælatos, Principes, Universitates Studiorum, & eorum Facultates, honestasque personas componere, scribere, depingere, vendere, emere, tenere, habere audeat: jubenturque omnes cuncta hæc igni comburere. Demum prohibet, ne quis Typographus Libros ullos, seu aliam quamcumque scripturam, in quibus de Sacris Literis aut Fide Catholica aliquid vel minimum tractatur, non habito prius consensu & voluntate Ordinarii loci, aut ejus ad hoc Substituti & Deputati, cum auctoritate etiam Facultatis, Theologicæ alicujus propinquæ Universitatis, imprimat. Hæc prolixius narrat Cardinalis Palavicinus Lib. 1. Historiæ Concilii Tridentini, Capp. 27. & 28. ex Actis VVormatiensibus, MSS. Vaticanæ Bibliothecæ, & ex Literis *Aleandri*, Nuntii Apostolici, qui res Ecclesiæ apud Cæsarem in illo Conventu egregie promovet.

Comitia Vuormatiensia.

Lutherus Imperatoris Edicto proscriptus.

V. Anno 1521. die 15. Aprilis, Sacra Facultas Parisiensis Doctrinali Judicio *Lutheri* Assertiones post accuratum examen damnavit, ejusque doctrinam tamquam erroribus contra fidem & mores scatentem simplicis populi seductricem, omnibus Doctoribus injuriosam, Potestati Ecclesiæ & Ordini Hierarchico impie derogantem, aperte schismaticam, Sacræ Scripturæ adversam, in Spiritum Sanctum blasphemam, Reipublicæ Christianæ perniciosam, ultricibus flammis delendam censuit: Auctorem vero ad publicam abjurationem modis omnibus compellendum.

Tom. II. Operum Lutheri pag. 185.

Lutherus a Sacra Facultate Parisiensi damnatus.

VI. Anno 1523. Conventus Principum Imperii Norimbergæ habitus est. *Cheregatus* Sedis Apostolicæ Nuntius, *Hadriani Sexti* Mandata Conventui communicavit. Ad quæ responsum est, saluberrimum Consilium Principibus videri, si Pontifex cum Cæsaris consensu intra annum Concilium congregaret in aliqua Germaniæ urbe, in quo quicumque interesset, vel ex Ecclesiasticis, vel ex Laicis posset ac deberet, amoto quovis obice obligationis jurisjurandi, libere promere quidquid e Christiana Republica judicaret. Interim ne quid turbaretur, Principes operam daturos ut Elector Saxoniæ *Lutherum* & ejus asseclas vetaret quidquam vel typis edere, vel scribere. Curaturos quoque ut eo tempore in concionibus pure placideque purum Evangelium prædicaretur, ac Sacra Scriptura secundum interpretationem ab Ecclesia receptam & comprobatam, subtilioribus quibuscumque prætermissis, populorum captui minime congruentibus. Quidquid ibi

Conventus Norimbergensis.

operæ a Nuncio impensum est, parum valuit ad deprimendam Lutheranorum audaciam: quin *Lutherus* pro re sua Edictum Norimbergense interpretatus est: quamvis ad Saxoniæ Septemvirum scripserit, aliud de sua causa Norimbergæ, aliud in Cælo decretum.

Tom. II. Operum Lutheri pag. 362.

VII. Conventus alter Principum Norimbergæ celebratus est anno 1524. *Clemens VII.* qui *Adriano VI.* successerat, Legatum Apostolicum eo misit *Laurentium Campegium* S. R. E. Cardinalem. Eo in Conventu de Edicto VVormatiensi promovendo deliberatum est: postulatum ut Pontifex, quam citissime posset, Concilium liberum in Germania, ad malorum remedium indiceret. Alius Conventus Spiræ indictus, ad 11. Novembris, ubi discuterentur a prudentibus Consiliariis *Centum Gravamina Germaniæ*, quo decerneretur ad quam denique tolerabilem moderationem redigi possent: Interea singuli Principes viris eruditis examen Capitum recens de Religione controversorum committerent, ut integræ a corrupta doctrina facta secretione, statueretur quid tantisper scribendum ac prædicandum esset, ad Concilii Œcumenici celebrationem. Hæc Decreta vehementer displicuere Cæsari, gravissimisque literis Ordines increpuit, quod Generale Concilium convocandum decrevissent, cujus convocatio ad Pontificem; propositio vero ad se spectaret: deinde quod Conventum Spiræ indixissent, ubi Religionis argumenta per magnam sedis Apostolicæ injuriam expenderentur. Spopondit, acturum se cum Pontifice ut Concilium Tridenti cogeretur. Interim eos jubebat VVormatiense Edictum obsequenter exequi, & a Spirensi Conventu abstinere.

Conventus Ratisponensis.

VIII. Interea Legatus Apostolicus veris Catholicæ Religionis incrementis intentus, Principes secum consentientes Ratisponæ collegit, scilicet *Ferdinandum* Cæsaris fratrem, ejus in Germania Vicarium, Cardinalem Archiepiscopum Salisburgensem, *Guillelmum & Ludovicum*, utriusque Bavariæ Duces, Episcopum Tridentinum Ratisponensis Ecclesiæ Administratorem, & Procuratores Episcoporum Bambergensis, Spirensis, Argentoratensis, Augustani, Constantiensis, Basileensis, Frisingensis, Brixinensis, & Administratoris Passaviensis. Hi Edictum VVormatiense executioni mandari, in Missæ celebratione nihil mutari, Monachos Apostatas puniri, & Legati Apostolici Constitutionem de Cleri Germanici Reformatione triginta quinque capitibus comprehensam, executioni mandari jubent. Pleraque ex iis levamen Laicorum ab oneribus tribuendæ pecuniæ spectant, quo labes cupiditatis a Viris Ecclesiasticis tolleretur. Ita quintum Parochis interdicit, ne quædam consueta subsidia a populis exigant: Sextum, sepulturæ sumptus imminuit; Nonum, vetat ne pecunia recipiatur pro absolvendis noxis superiori foro reservatis: Decimum-sextum, removet abusus ab Indulgentiarum Quæstoribus inductos: Decimum nonum, prohibet impensas, quæ pro Altarium & Templorum consecratione exigebantur: Vigesimum-tertium, vetat ne Episcopi adeant, uti mos erat, tamquam hæredes bona Clericorum obeuntium intestato. Vigesimum-quartum negat Episcopis dimidium proventus annui, cum ea conferunt Beneficia, quæ vix hominis alimento sufficiunt, & ex quibus ejusmodi dimidium Romana Curia non exigit.

Concilium Bituricense.

Anno 1528. Bituricense Concilium Provinciale celebratum est, Præside *Francisco Turnonio* Archiepiscopo, cujus primo capite decernitur, ut *Damnatum dogma Lutheri & sequacium a Sacro-sancta Sede Apostolica jampridem reprobatum, in publicis concionibus, locis & temporibus opportunis, prout expediens Ordinariis locorum videbitur, generaliter tantum reprobetur, non declaratis sigillatim erroribus, nisi locus aliquis fuerit ad quem pervenerint damnati aliqui errores*. Damnati sunt etiam ac vetiti *Lutheri* & Lutheranorum Libri.

Concilium Senonense.

Eodem anno celebratum est Concilium Senonense ab *Antonio* Cardinali *de Prato*, Senonensi Archipræsule, Episcopo Albigensi, & Franciæ Cancellario; in quo Senonensis Provinciæ Episcopi Parisiis congregati Lutheranam hæresim confixerunt, sexdecim Decretis de Fide editis. Primum est *De unitate & infallibilitate Ecclesiæ*. 2. *Quod Ecclesia non sit invisibilis*. 3. *De Auctoritate sacrorum Conciliorum*. 4. *Quod ad Ecclesiam spectet determinare qui libri sint Canonici*. 5. *Aliqua esse firmiter credenda* definit, *quæ non continentur expresse in Scriptura Sacra*. 6. *De Constitutionibus humanis*. 7. *De Jejuniis Ecclesiasticis*. 8. *De Cœlibatu Sacerdotum*. 9. *De Votis, & præsertim Monasticis*.

10.

10. *De septem Ecclesiæ Sacramentis*. 11. *De Sacrificio Missæ*. 12. *De Satisfactione, Purgatorio, & commemoratione Defunctorum*. 13. *De Veneratione Sanctorum*. 14. *De Veneratione sacrarum Imaginum*. 15. *De Libero arbitrio*. 16. *De Fide & Operibus*. Lectio Librorum *Lutheri* & Lutheranorum sub pœna excommunicationis interdicta. Ecclesiastica Disciplina 40. Decretis sancita est.

IX. Conventus alter Principum Spiræ coactus est jussu Imperatoris, Februario mense, anno 1529. Præside *Ferdinando* Hungariæ Rege, cum ad comparandas contra *Solimanum* copias, qui Budam ac præcipuam Pannoniæ partem invaserat, reliquæ ferocior minabatur, tum componenda ad Religionis dissidia. His Comitiis adfuit Pontificio nomine *Joannes Thomas* Comes Mirandulanus. In comitiorum recessu sancitum est, ut quibus locis Edictum VVormatiense fuerat acceptum, in iis usque ad futurum Concilium deinceps servaretur. Ubi vero mutata fuerat vetus Religio, nec posset ejus exercitium absque publica rerum perturbatione revocari, res ita persisteret usque ad Concilii celebrationem. Ut Sacramentariorum & Anabaptistarum Sectæ undique pellerentur. Ut Missæ celebratio ubique libera esset, in iis etiam regionibus ubi Lutherana labes grassabatur. Evangelium exponeretur ex Patrum interpretatione, quos Ecclesia comprobaverat. Ut Ordines Imperii pacem invicem exercerent, nec alius alii Religionis causa molestus esset. *Joannes* Saxoniæ Septemvir, *Georgius* Brandeburgensis Elector, *Ernestus*, & *Franciscus* Luneburgi Duces, *Philippus* Hassiæ Lantgravius, & *VVolfangus* Princeps Anhaltinus, & cum his quatuordecim civitates una coaluere; palamque contestati sunt sibi integrum non esse illi Decreto parere, utpote Evangelicæ veritati contrario: proinde ad futurum Concilium, ad Cæsarem, ad quemcumque Judicem non suspectum provocare. Hinc natum est *Protestantium* nomen. Legendus *Sleidanus* Libro 6. *Convens Spirensis.*

X. Eodem anno Marpurgensis Conventus a *Philippo* Hassiæ Lantgravio convocatus est studio concordiæ inter Lutheranos & Zuinglianos procurandæ. Eo convenere *Zuinglius*, *Oecolampadius*, *Bucerus*, & *Hedio* ex una parte: ex altera *Lutherus*, *Melanchon*, *Justus Jonas*, *Osiander*, *Brentius*, *Agricola*. Post colloquium de Articulis quindecim consenserunt: de Cœna Domini consentire non potuere, suumque his verbis expressere dissensum. *Etsi autem*, inquiunt, *an verum Corpus & Sanguis Christi corporaliter in pane & vino Cœnæ Domini præsens sit, hoc tempore non concordavimus, tamen una pars alteri Christianam dilectionem, quantum cujusque conscientia feret, declarabit, & utraque pars Deum omnipotentem diligenter orabit, ut nos Spiritu suo in vera sententia confirmet*. Hujus Colloquii Acta prolixe refert & exponit *Hospinianus* Parte 2. *Historiæ Sacramentariæ*, pag. 119. & sequentibus. *Unde Protestantium nomen? Conventus Marpurgensis.*

XI. Anno trigesimo supra quingentesimum & millesimum, Augustana Comitia celebrata sunt. Cæsar eo pervenit 15. Junii pridie Festi Corporis Christi. Postridie Principes omnes pompæ qua Christi Corpus solemniter circumferebatur, adesse jussi. Protestantes se interfuturos negarunt, rati superstitiosos esse hujusmodi Ritus. Saxoniæ Dux, cujus munus erat Cæsari gladium pro more præferre, Theologis suis consultis, solemni pompæ adfuit, affirmavitque, per hujusmodi ministerium exerceri a se civilem quamdam functionem, non item religiosum opus, auctoritate fretus *Elisei* Prophetæ, qui *Naamano Syro* permiserat, ut se ante Idolum incurvaret, cum Rex ejus brachio innixus genua flecteret. Post Sacra, post Orationem a *Vincentio Pimpinello* Archiepiscopo Possanensi hac ipsa die, & a Cardinali Campegio Sedis Apostolicæ Legato postridie habitam Principes Protestantes Fidei suæ Professionem Imperatori obtulerunt. Hanc adornavit *Philippus Melanchon* ex iis quæ Coburgi acceperat a *Luthero*. Studuit *Melanchon* omni ingenii ope invidiam Sectæ suæ detrahere, prætermissis in ea, vel emollitis, quantum fieri potuit, opinionibus odiosis: quo animadverso, Imperator Protestantes percontatus est, an ulla alia in re a Catholicis dissentirent. Illi vero, re mature deliberata, negarunt. Complectebatur ea Confessio unum supra viginti Articulos de ipsorum Fide, septem vero de abusibus quos Romanæ Ecclesiæ opponebant, quorum tituli sunt: *De Communione sub utraque specie: De conjugio Sacerdotum; De Missa; De Confessione; De Discrimine ciborum; De Votis Monachorum; De Potestate Ecclesiastica*. Hæc est celebris illa *Confessio Augustana*, quam instar Evangelii Lutherani deinceps habuerunt. Huic *Augustana Comitia. Confessio Augustana.*

ſubſcripſere *Joannes Saxoniæ*, & *Georgius* Brandeburgicus, Septemvir, *Erneſtus* Dux Luneburgicus, *Philipus* Lantgravius Haſſiæ, *VVolfangus* Princeps Anhaltenſis, Senatus Magiſtra uſque Norimbergenſis, Senatus Reutlingenſis. Eam a Cæſare Catholicis, qui Conventui aderant, communicatam, Libello confutarunt *Cochlæus*, *Faber* & *Eckius*. Quæ confutatio coram Proteſtantibus lecta eſt, non ſcripto ipſis tradita, ne nova Reſponſa redderent, abſque ullo contentionis exitu. De concordia deinde actum. Sepptem utrimque delecti, qui ſimul operam ſtudiumque conferrent, bini Principes, bini Legiſperiti, terni Theologi. Deſignati ſunt pro parte Catholicorum inter Principes *Chriſtophorus* Epiſcopus Auguſtanus, *Henricus* Dux Brunſvvicenſis; inter Juriſconſultos, duo Cancellarii, alter Electoris Colonienſis, alter Marchionis Badenſis; inter Theologos, *Joannes Ekius*, *Conradus Vimpina*, & *Joannes Cochlæus*; pro Lutherana, *Joannes Fridericus* filius Electoris Saxoniæ & *Georgius*, Marchio Brandeburgenſis; ex Legiſperitis, *Gregorius Pontanus* & *D. Hellerus*; ex Theologis, *Melancthon Brentius* & *Schnepſius*. In multis dogmatibus Lutherani cum Catholicis ſe conſentire palam profeſſi ſunt. In quarto ſcilicet Articulo admiſerunt, ne amplius diceretur; Nos juſtos reddi per ſolam Fidem: quod hoc effatum in Sacris literis non reperiatur, ſed per Fidem, & per Gratiam. In ſexto: Neceſſe eſſe ut bona opera quæ Deus præcipit, efficiamus. In ſeptimo & octavo: In Eccleſia non ſolum Electos ad gloriam contineri, ſed præſcitos æternum puniendos. In decimo-octavo, ineſſe homini liberum arbitrium, tametſi nequeat abſque divina gratia juſtitiam aſſequi In vigeſimo-primo; Sanctos pro nobis Deum deprecari, eorumque memoriam ſtatis diebus pie recoli: quamquam ipſorum invocationem neque comprobare, neque improbare voluerint. Tandem ex viginti & uno capitibus ad Fidem pertinentibus, in quindecim plene cum Catholicis conſenſere; in tribus ex parte: tria reliqua rejecerunt in claſſem illorum ſeptem, quæ ſpectant ad abuſus Romanæ Eccleſiæ, ab illis adſcriptos. Ex his autem ſeptem, conceſſere primum; hoc eſt, Chriſtum integrum ſecundum corpus & ſanguinem contineri ſub utralibet ſpecie; nec ab illis damnari eos laicos, qui ſub una ſolum Euchariſtiam ſumerent. In quinto convenere de Jejunio in multis dierum ſacrorum pervigiliis, ac de multorum Feſtorum celebritate. In ſeptimo, comprobarunt Epiſcoporum juriſdictionem, eiſque debitam obedientiam a Parochis, a Concionatoribus, a Sacerdotibus in cauſis Eccleſiaſticis; & ne inflictæ ab iis Cenſuræ, ex Sacrarum Literarum norma, impedirentur. Quo facilius iniretur concordia, congreſſum ad ternos utrimque coarctavit Imperator, hinc ad *Eckium*, hinc ad *Melancthonem*, duoſque ex utraque parte Juriſperitos; ſed nihil amplius confectum eſt, propterea quod, ipſo *Sleidano* teſte, *Melancthon* ultra progredi vetitus a *Luthero* fuit.

Melancthonis propenſionem ad pacem exprimit ejus Epiſtola ad *Campegium* Legatum Apoſtolicum; quam refert *Georgius Celeſtinus* Lutheranus, in hiſtoria Comitiorum Auguſtanorum. „ Dogma (*inquit*) nullum habemus diverſum a Romana Eccleſia .... Parati ſumus obedire Eccleſiæ Romanæ, modo ut illa pro ſua clementia, qua ſemper „ erga omnes homines uſa eſt, parva quædam vel diſſimulet, vel relaxet... Ad hæc „ Romani Pontificis auctoritatem, & univerſam Politiam Eccleſiaſticam reverenter colimus, modo non abjiciat nos Romanus Pontifex. Cum autem concordia facile poſſit „ conſtitui, ſi æquitas veſtra paucis in rebus conveniat, & nos bona fide obedientiam „ reddamus; quorſum opus eſt ſupplices abjicere? Quorſum opus eſt ſupplices ferro & „ igne proſequi? . . . Nullam aliam ob rem plus odii ſuſtinemus in Germania, quam „ quia Eccleſiæ Romanæ dogmata ſumma conſtantia defendimus. Hanc fidem Chriſto „ & Romanæ Eccleſiæ ad extremum ſpiritum, Deo volente, præſtabimus. Levis quædam diſſimilitudo Rituum eſt, quæ videtur obſiſtere poſſe concordiæ; ſed ipſi Canones fatentur, concordiam Eccleſiæ in hujuſmodi Rituum diſſimilitudine retineri „ poſſe.

Confeſſionem quoque ſuam Cæſari in Comitiis Auguſtanis obtulere Zuingliani, quatuor inſignium Civitatum nomine, Argentorati, Conſtantiæ, Memingæ, & Lindavii; quæ ab Auguſtana, in ſolo Euchariſtiæ Articulo diſſidere viſa eſt. In Ordinum receſſu Cæſar Edictum promulgavit, quo tempus indulgebatur Principibus ac Civitatibus Lutheranis uſque ad 15. Aprilis, quo palam faterentur, an vellent uſque ad futurum

rum Concilium cùm Sede Apoſtolica, ac reliqua Imperii parte, de Fidei ſumma convenire. Interim ipſis præſcribebatur ne ſinerent in ſuis ditionibus quidquam typis excudi, vendi, ſeu innovari in rebus Religionis; ne ſuos ſubditos in ea exercenda perturbarent: neque Catholicos ad ſuam Sectam allicerent: Una omnes adverſus Zuinglianos & Anabaptiſtas convenirent. Verum illi ejuſmodi Articulos recipere noluerunt, & omni abjecta ſpe concordiæ, recedendi licentiam poſtularunt. Antequam autem dimitterentur, aliud edictum edidit Cæſar, cui reliqua Principum Ordinumque Imperii pars ſubſcripſit; quo decretum eſt, ut omnes in priſca Religione permanerent, repudiatis ac damnatis Anabaptiſtarum, Zuinglianorum, & Lutheranorum Sectis: Ut Eccleſiaſtica bona reſtituerentur: Ut hæreticorum ſubditi, ſub Cæſaris, Imperiique Fide tuti eſſent, dummodo in Catholica Religione fideliter perſiſterent: omnibuſque injunctum eſt, ut ad Concilium adeundum eſſent parati, quod a Summo Pontifice infra ſex menſes ſe impetraturum Cæſar pollicebatur. De his legendi *Cochlæus* in Actis Lutheri, *Palavicinus* Cardinalis in Hiſtoria Concilii Tridentini, lib. 3. *Chytreus* in Hiſtoria Confeſſionis Auguſtanæ, *Georgius Cæleſtinus* in Hiſtoria Comitiorum Auguſtanorum, & *Sleidanus* lib. 7.

XI. Proteſtantes Auguſtano Edicto inobſequentes, ad Sectæ ſuæ libertatem armis tuendam Smalkaldæ fœdus iniere, anno 1531. quod Smalkaldicum a loco appellatum eſt. Ab illo Helvetii, ob Sacramentarium errorem, ſunt excluſi. De quo legi poteſt *Sleidanus* lib. 8. *Fœdus Smalkaldicum.*

XII. Comitia Ratiſponæ anno 1532. celebrata, in quibus Cæſar formidoloſo armorum *Solimani* adverſus Germaniam apparatu adductus eſt ad concedendas Lutheranis inducias; ita ut nemini moleſtiæ cauſa Religionis inferrentur uſque ad futurum Concilium, quod Cæſar a Romano Pontifice ſex intra menſes indicendum, ac deinde poſt annum celebrandum curaret: quod ſi id fieri non poſſet, Conventum alium cogendum, in quo de hiſce negotiis deliberaretur. *Alexandro* Nuntio Apoſtolico, aliiſque Pontificis Adminiſtris repugnantibus, illa cum Lutheranis inita concordia, quæ celebri nomine *Pax Norimbergenſis* dicta eſt, ab ea urbe in qua ſancita fuerat 13. Julii, & a Cæſare, die 11. Auguſti confirmata. *Comitia Ratiſponenſia.* *Pax Norimbergenſis.*

Eodem anno *Franciſcus I.* Rex Chriſtianiſſimus, rogante *Paulo III.* Pontifice Maximo, ſuoque in Religionem Catholicam ſtudio, apud Germaniæ Principes Proteſtantes concordiæ ſequeſter interceſſit miſſo ad ipſos Oratore *Guillelmo Bellaio Langæo*. Articulos aliquot de ratione componendorum diſſidiorum, quæ in materia Religionis orta erant, a *Melanchthone*, *Bucero*, & aliis Proteſtantibus Vir Clariſſimus accepit, & ad Regem retulit, quorum ſumma hæc erat: *De poteſtate Papæ; De Traditionibus humanis; De Jejunio & ciborum delectu: De cultu Sanctorum, & eorum Imaginibus: De Miſſa: De Sacramento Euchariſtiæ: De Communione ſub utraque ſpecie; De Confeſſione auriculari: De Juſtificatione; De fide & Operibus: De Monaſteriis: De Votis Monachorum, & Cœlibatu: De Sacerdotum conjugio: De Parentalibus & Miſſis pro Defunctis: De Purgatorio: De Libero Arbitrio.* Rex Articulos illos cum Sacræ Facultatis Pariſienſis Doctoribus communicavit, eorumque conſilium in tanti momenti negotio rogavit. Reſpondit Sacra Facultas, *Melanchthonem*, *Bucerum*, & eorum aſſeclas, non tam ſtudio ad Catholicæ Eccleſiæ unitatem redeundi, quam Catholicos ad ſuas partes avocandi, concordiæ deſiderium præ ſe ferre, quippe qui in limine Articulorum quos proponebant, Catholicos exemplo *S. Auguſtini*, quem Retractationum libros ſcribere non puduit, ad fidei dogmata retractanda, & ſacros Eccleſiæ ritus ejurandos hortarentur. Proclive eſſe verſipellium hominum propoſitum, ac venenum latens detegere: ſi modo Rex Chriſtianiſſimus illorum ſententiam de ſequentibus Articulis rogaret, antequam concordia tentaretur. *Rex Chriſtianiſſimus concordiæ inter Proteſtantes & Catholicos ſequeſter intercedit.*

I. *Quoniam inter eos qui de re aliqua diſſident, ante omnia de certis quibuſdam atque indubitatis principiis convenire oportet: petendum eſſe, an cunctos Libros Sacris Bibliorum voluminibus contentos pro Sacroſanctis & Canonicis habeant?* *Sacra Facultatis Pariſienſis Concilium.*

II. *Utrum confiteri velint, Eccleſiam militantem a Chriſto Domino inſtitutam, in fide & bonis moribus errare non poſſe: & ad unitatem fidei retinendam, pro viſibili, externo, &*

& ministeriali Capite B. Petrum cum suis Successoribus, sub Christo Domino, interno atque essentiali Capite, jugiter habuisse?

III. *An velut Ecclesiæ filii, Ecclesiæ Catholicæ parentis & Conciliorum Generalium scita, cum Pontificum Romanorum Constitutionibus ab Ecclesia probatis atque receptis, amplecti velint?*

IV. *Num bonas & laudabiles Ecclesiæ consuetudines, tamquam certissima fomenta & adminicula pietatis, jampridem a Majoribus receptas, comprobent?*

Formula Concordiæ in re Sacramentaria inter Lutheranos.

V. *Utrum pro Sacrorum Bibliorum, & antiquorum Rituum Ecclesiæ intelligentia & explicatione, veteres Ecclesiæ Patres & Doctores, tum Græcos, cum Latinos; Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Gregorium, Basilium, Chrysostomum, omnesque alios admittere velint?*

Hoc Sacræ Facultatis Consilium gratissimum & probatissimum Regi fuit, qui clarissimo, Doctissimo, Sanctissimoque Ordini Literis suis gratulatus est die 26. Augusti ejusdem anni 1535. datis, quæ in ejusdem Facultatis tabulario asservantur.

XIII. Anno Christi 1536. Nobiliorum Superioris Germaniæ Civitatum Ministri, qui Augustanam Confessionem non comprobaverant, *Capito & Bucerus* Argentina; *Frechtus* Ulma; *Lycosthenes* & *Musculus* Augusta; *Other* Eslinga; *Zuiccius* Constantia: *Joannes Bernardi* Francofordia: *Gervasius Scholasticus* Memminga; *Martinus Germanus* Furfeldia, Isenacum, deinde VVittembergam venere, concordiam in re Sacramentaria cum *Luthero* & ejus asseclis agitaturi. Formula concordiæ a *Melanchone* conscripta est hunc in modum: „ Audivimus Bucerum explicantem suam & aliorum, qui una fuerunt, sen„ tentiam de Sacramento Corporis & Sanguinis Christi hoc modo: Confitentur, juxta „ verba Irenæi, Eucharistiam constare duobus rebus, terrena & cœlesti. Proinde sen„ tiunt & docent, eum pane & vino vere & substantialiter adesse, exhiberi & su„ mi Corpus & Sanguinem Christi. Et quamquam negant fieri transsubstantiationem, nec „ sentiunt fieri localem inclusionem in pane, aut durabilem aliquam conjunctionem „ extra usum sacramenti: tamen concedunt, Sacramentali unione panem esse Corpus „ Christi; hoc est porrecto pane sentiunt simul adesse, & vere exhiberi Corpus Chri„ sti. Nam extra usum cum asservatur in pixide aut ostenditur in Processionibus, „ ut fit apud Papistas, sentiunt non adesse Corpus Christi. Deinde hanc institutio„ nem Sacramenti sentiunt valere in Ecclesia, nec pendere ex dignitate Ministri & su„ mentis. Quare sicut Paulus ait, etiam indignos manducare Sacramentum; ita sentiunt „ Corpus & Sanguinem Christi vere porrigi etiam indignis, & indignos sumere, ubi ser„ vantur verba & institutio Christi. Sed tales sumunt ad judicium, ut Paulus ait, „ quia abutuntur Sacramento, cum sine pœnitentia & fide eo utuntur. Ideo enim in„ stitutum est, ut testetur illis applicari gratiam & beneficia Christi, illos inseri Chri„ sto, & Sanguine ejus ablui, qui agunt pœnitentiam, & erigunt se fide in Christum. „ Quia vero hac vice pauci convenimus; & hoc negotium etiam ad alios Concionatores „ & Magistratus utriusque partis referendum est, nondum possumus Concordiæ nego„ tium concludere, prius quam aliis etiam referatur. Cum autem hi omnes (*præsen„ tes*) Theologi profiteantur, quid in omnibus Articulis Confessionis & Apologiæ Evan„ gelicorum Principum, idem prorsus sentire & docere velint, optamus & summo„ pere petimus ut concordia fiat. Et si reliqui Theologi utriusque partis hunc (*De Cœ„ na Domini*) Articulum approbaverint, speramus firmam concordiam inter nos fieri „ posse. „ Subscripserunt Ministri Civitatum nobiliorum Superioris Germaniæ nominati, *Capito*, *Bucerus*, *Frechtus* &c. ex Lutherana vero factione, *Lutherus* ipse, *Gasparus Cruciger*, *Joannes Bugenhagius*, *Philippus Melancthon*, *Justus*, *Menius*, *Fridericus Myconius*. Cum autem *Bucerus* hanc concordiam ad Helvetios Ministros misisset, eamque ita interpretaretur, quasi a *Zuinglii* doctrina non dissentiret, hanc illi comprobarunt. Eorum Declarationem apud *Hospinianum* legere est Parte II. *Historiæ Sacramentariæ* p. 263. Helvetiorum Declarationem probavit primum *Lutherus*, deinde improbavit, & Sacramentarios non minori quam antea acerbitate insectatus est.

Conventus Francofordiensis.

XIV. Anno 1539. cum indictus a Lutheranis fuisset Francofurti Conventus ob suspicionem Catholici fœderis, quod sancitum paulo ante fuerat inter Cæsarem *Ferdinandum* Re-

Regem, duos Bavariæ Duces *Georgium* Ducem Saxoniæ, aliosque Catholicos Principes, quod Smalcaldico Lutheranorum opponeretur, legatus eo fuit a Cæsare ad concordiam cum illis transigendam, quam politicæ rationes suadebant, *Joannes Vessalius* Episcopus Londensis, & Constantiæ Postulatus, qui Romæ duodecim annos exegerat, & fidus Pontifici censebatur. Tria Lutherani postulaverant; Norimbergicæ pacis continuationem, securitatem ab omni molestia per mutuam promissionem & cessationem a quæstionibus in raptores Ecclesiasticorum bonorum exercitis, usque ad futurum Concilium. Primæ duæ conditiones pro temporum iniquitate tolerandæ Legato visæ sunt: tertiæ reluctatus est. Demum Palatini ac Brandeburgici opera, consentientibus Cæsaris ac *Ferdinandi* Legatis, hujusmodi temperamentum initum est: Ad quindecim menses pax Norimbergensis prorogaretur, causarum quæstionibus ob inflicta jam damna suspensis; ita tamen ut cautum esset, ne in posterum infligerentur. Norimbergense de Religione colloquium a Lutheranis indictum est, a quo Pontificis ministros arcendos decreverunt: quod quidem Colloquium, agente per Legatos Summo Pontifice, Cæsar prohibuit.

XV. Anno 1540. Imperii Comitia Haganonæ habita, ex quorum Decreto Conventus aliter sub Cæsaris beneplacito VVormatiæ celebrandus 28. Octobris indictus est; in quo Pontificis Administris, Regumque Legatis præsentibus, atque undecim ex Catholicis Doctoribus, totidemque ex hæreticis, Religionis controversias expensuris, non contentionis, sed concordiæ gratia, cuncta ad nova Comitia referrentur, & quod expediret statuerunt. Ad VVormatiensem Conventum misit Pontifex *Thomam Campeggium* Feltrensem Episcopum, cui comites addidit quatuor Theologos, ex Cæsaris & *Ferdinandi* Regis consilio, scilicet *Thomam Badiam*, Ordinis FF. Prædicatorum, Apostolici Palatii Magistrum; *Gregorium Cortesium*, Abbatem, ex Congregatione Cassinensi; *Petrum Gerardum*, Gallum, & doctum quemdam virum, natione Scotum, qui Romæ degebat. Invitavit etiam per literas *Albertum Pighium*, & *Antonium Perenottum* Episcopum Attrebatensem, viros doctissimos, ut Religionis causam defensuri huic Congressui interessent. Cœtus vigesima quinta Novembris inchoatus est. Eo legatus a Cæsare *Granvellanus* interfuit Christianissimi Regis nomine *Vergerius* Justinopolitanus Episcopus. Per speciem confusionis ac prolixitatis vitandæ, numerum designatorum ad colloquium minuit *Granvellanus*. Dies aliquot *Ekius & Melanchthon* de originali peccato disseruere, donec Cæsar Congressum abrupit absque fructu diutius continuandum, distulitque ad Ratisponensia Comitia, quibus se interfuturum pollicitus est. Ad ea *Gasparem* Cardinalem *Contarenum* Legatum destinavit Pontifex. Adfuit Cæsar ipse juxta promissa, reque cum Legato communicata, selectos Theologos ad componendas Religionis controversias nominavit, *Joannem Eckium*, *Julium Flugium*, & *Joannem Gropperum* Coloniensem Archidiaconum, a quo conscripta prius fuerat Coloniensis Synodus Provincialis: ex factione vero Protestantium *Philippum Melanchthonem*, *Martinum Bucerum*, & *Joannem Pistorium*. Duo constituti Præsides, alter Cæsaris Administer *Granvellanus*: alter *Fridericus* Princeps Palatinus, Septemviri frater. Sex auditores destinati, Principum plerique Administri. Liber a *Granvellano* prolatus est, qui magna ex parte Scripturæ Sacræ, Sanctorumque Patrum dictis contextus, viginti duo capita complectebatur. Pervolvere Librum Legatus, ac Nuntius Apostolicus *Moronus*, unaque *Gropperus*, ac facile duo priores ex variis argumentis conjecere, Librum *Gropperi* Opus esse. Eum primo cum pluribus Theologis communicavit Legatus, ex quorum sententia cum nihil in eo erratum deprehenderetur, Cœtui Designatorum propositus est. Ac prosperum quidem initium Congressus habuit, quippe in Articulis de Justificatione, de Fide, de Operibus, de Episcopis, de Baptismo, inter Catholicos Theologos, & Lutheranæ factionis Deputatos convenit. Eorum tamen comprobationem a Summo Pontifice expectandam censuit Legatus, ad quem subinde singula referebat. Circa Eucharistiæ Mysterium & Transsubstantiationem apparuit primum dissensio. Nulla iniri concordia potuit. Post dierum plurimorum congressum, post varios Libellos ultro citroque Cæsari oblatos, ille ad Ordines plene retulit scripto, quidquid in Congressibus peractum erat, eorumque sententiam rogavit. Ea fuit, ut Liber

Conventus VVormatiensis.

Ratisponensia Comitia.

Legato traderetur qui expenderet an falsa dogmata in eo continerentur, & num liceret ea saltem capita recipi, de quibus Theologi convenerant, utque in reliquis concordia tentaretur: ad quam si Protestantes adduci non possent, controversia Concilio Œcumenico committeretur: vel Concilii Œcumenici spe sublata, Germanicæ Nationis Synodo. Cæsar in recessu edixit, ut memoratæ doctrinæ capita exciperentur usque ad Œcumenicum Concilium in Germania celebrandum, a Legato (ut quidem affirmabat) promissum. Si Concilium non cogeretur, persistendum in eis usque ad peculiarem Synodum Nationis Germanicæ, vel ad nova Comitia intra sesquiannum celebranda. Emendationem Disciplinæ a *Contareno* Cardinali, Sedis Apostolicæ Legato sancitam promulgavit, servarique jussit. Augustanum Edictum illibatum manere; sed nullam causa Religionis molestiam usque ad præfinitum tempus inferendam. Verum nihil ex iis præstitum: nec enim a molestiis ex parte Lutheranæ factionis cessatum est, nec in Germania Œcumenica aut Nationalis Synodus habita, nec ea doctrinæ capita ab ulla partium suscepta. Quin *Eckius* Interlocutorum Catholicorum unus, qui ex febri postremis a Congressibus adfuerat, acrem Libri confutationem scripsit. Duos id collegas impulit ad Apologiam edendam, quam duobus Colloquii Præsidibus obtulerunt, affirmantes nihil a se actum fuisse præter *Eckii* consensum & approbationem. Ita Liber ille qui concordiæ quasi vinculum futurum sperabatur, novæ controversiæ argumentum evasit. Liber iste, *Eckii* Contestatio, *Phlugii* & *Gropperi* Apologia, aliaque ad colloquium istud Ratisponense spectantia, edita sunt apud *Goldastum*, Tom. II. *Constitutionum Imperialium*, a pag. 182. ad pag. 234. Plura etiam legere est ad Colloquium istud pertinentia, apud *Melanchthonem*, Tom. 4. Ejusdem Colloquii Acta edidit *Martinus Bucerus*. De his *Cochlæus* in Actis & Scriptis *Lutheri*, & Cardinalis *Palavicinus* Lib. IV. Historiæ Concilii Tridentini, capp. XIII. XIV. & XV.

Spirensis. Conventus.

XVI. Anno 1542. celebratus est Spiræ Conventus cui *Moronus* Nuntius Apostolicus adfuit, subsidium contra Turcas Pontificio nomine Germanis oblaturus, & quatuor Urbes celebrando Concilio, judicio Ponti-ficis opportunas, tandemque Cameracum ac Tridentum propositurus. Responsum a Conventu, Ubi non liceret sibi in Germania Concilium obtinere, placere ut haberetur Tridenti. Lutheranis factis seorsim contestationibus reclamarunt tam Concilii loco, quam auctoritati Pontificiæ illi præfuturæ. Romæ per tres Senatus de Indictione Concilii, ac de tenore Diplomatis deliberatum, scilicet diebus 5. 12. & 22. Maii, qua tandem statutum Diploma, atque signatum est a *Paulo III.* promulgatum vero die solemni SS. Apostolorum *Petri & Pauli*, indictumque Concilium ad primas Kalendas Novembris. Sed bello Teutonico, & Cæsaris ad Christianissimum Regem bello lacessendum obstinatione retardatum est.

Articuli Sacra Facultatis Parisiensis contra Lutheranam & Calvinianam Hæreses.

Eodem anno, die 10. Mensis Martii Sacra Facultas Parisiensis 25. Articulos Lutheranæ & Calvinianæ hæresibus oppositos, quasi Formulam Catholicæ doctrinæ edidit mandato Christianissimi Regis *Francisci I.* omnesque sui Ordinis Doctores & Baccalaureos ad subscribendum iis adstrinxit; jussitque Rex ab omnibus Parochis sacra illa Catholicæ doctrinæ Axiomata Fidelibus exponi. De his Provinciale concilium Narbonense anno 1551. celebratum, ita decernit: „ In lucem edita sunt a Dominis Doctoribus Facultatis Sorbonæ Parisiensis Christianæ Legis Axiomata die 10. Martii, anno salutis „ nostræ 1542. facta: quibus quæcumque hactenus dicta sunt, consentanea intelligi, „ speciatim exprimi & promulgari volumus. Quæ quidem tamquam vera, orthodoxa, „ & Christianæ Religioni consona recipimus; eaque prædicari, & palam exponi in Sacrificio Missæ faciendo, & Concionibus habendis, exacte jubemus. Quod qui factum noluerit, veluti refractarium, ex Christianorum communitate exterminandum „ judicamus. „ Editi sunt hi Articuli apud *Fontanonem* Tomo 4. Collectionis Regiarum constitutionum. Illos his exhibeo, ne consulendo brevitati, lectorum commodo non satis consuluisse videar.

DECANUS ET FACULTAS THEOLOGIÆ PARISIENSIS, OMNIBUS FIDELIBUS IN CHRISTO SALUTEM.

„ Cum hodie per Concionatorum in asserendis dogmatibus altercationem videamus

„ plerosque Fidelium, juxta id quod Ephesiis scribit Paulus, tamquam parvulos fluctuantes, ad omnem ventum doctrinæ cujusvis circumferri, & agitari; Nostra autem interfit, quantum in nobis erit, diffidentes opinionum fluctus componere; de sanctissimo Christianissimi Regis proposito abunde persuasi, quidnam circa Articulos hodie a plerisque controversos, & Christianis Doctoribus, & Concionatoribus prædicandum, & cæteris Christi Fidelibus cum universa Ecclesia sit credendum, paucis hoc ordine visum est adnotare.

I. Certa & firma fide credendum est, Baptisma omnibus, etiam parvulis, ad salutem necessarium esse; ac per ipsum dari gratiam Spiritus Sancti.

II. Eadem fidei constantia est tenendum, homini inesse liberum arbitrium, quo potest bene vel male agere; & per quod, etiamsi in peccato mortali fuerit, Deo adjuvante, ad gratiam resurgere valet.

III. Nec minus certum est, adultis & ratione utentibus post peccatum mortale admissum, necessariam esse Pœnitentiam, quæ in Contritione, & Confessione Sacramentali, vocaliter Sacerdoti facienda, similiter & Satisfactione consistit.

IV. Ad hæc peccatorem non sola fide, sed & bonis operibus justificari: quæ adeo necessaria sunt, ut sine illis nemo adultus vitam consequatur æternam.

V. Quilibet Christianus tenetur firmiter credere, in consecratione Eucharistiæ panem & vinum converti in verum Christi Corpus & Sanguinem, remanentibus tantum panis & vini speciebus, sub quibus realiter verum Christi Corpus continetur, quod ex Virgine natum & in Cruce passum est.

VI. Sacrificium Missæ est ex Christi institutione, valens pro vivis & defunctis.

VII. Non est Laicis ad salutem necessaria Communio sub utraque specie: recteque certis ac justis de causis olim ab Ecclesia sancitum est, ut illis sub una tantum panis specie cummunicetur.

VIII. Porro solis Sacerdotibus, secundum Ecclesiæ ritum ordinatis, data est a Christo potestas consecrandi verum Christi Corpus, & in foro Pœnitentiæ a peccatis absolvendi.

IX. Quos certum est, etiamsi mali, & in peccato mortali fuerint, consecrare verum Christi Corpus, siquidem illud consecrare intendant.

X. Cæterum, Confirmatio, Matrimonium, & UnctioExtrema, sunt tria Sacramenta a Christo instituta; per quæ datur gratia Spiritus Sancti.

XI. Nec dubitandum est Sanctos, & in hac mortali vita, & in Paradiso agentes, aliquando miracula operari.

XII Sanctum est, & Deo maxime gratum orare beatam Dei Genitricem Mariam, & Sanctos qui in cœlo sunt, ut sint pro nobis Advocati, & intercessores apud Deum.

XIII. Hi itaque Sancti beatam cum Christo vitam degentes; non solum sunt imitandi, sed & venerandi, & orandi.

XIV. Ob idque religiose faciunt, qui loca eis dicata ex devotione visitant.

XV. Si quis in Templo, aut extra Templum, prius sua oratione ad Beatam Virginem, aut Sanctorum aliquem recurrat, quam ad Deum, non peccat.

XVI. Nec ullo modo dubitandum est, quin genu flectere coram Imagine Crucifixi, & Beatæ Mariæ, & Sanctorum, ad rogandum Christum & Sanctos, opus sit bonum ac pium.

XVII. Ad hæc firmiter credendum est, & nullatenus dubitandum, Purgatorium esse: in quo Animæ detentæ, oratione, jejunio, eleemosyma, aliisque bonis operibus juvantur, ut citius liberentur a pœnis.

XVIII. Tenetur & quilibet Christianus firmiter credere, unam esse in terris universalem Ecclesiam visibilem; quæ in fide & moribus errare non potest: cui omnes Fideles, in his quæ sunt fidei & morum obedire adstringuntur.

XIX. Quod si quid in Scripturis Sacris controversiæ aut dubii oriatur, ad præfatam Ecclesiam definire & determinare spectat.

XX. Est & certum multa esse credenda, quæ non sunt expresse & speciatim tradita in Scripturis Sacris, quæ tamen per Traditionem Ecclesiæ sunt necessario recipienda.

XXI. Eodem veritatis firmamento recipiendum, potestatem excommunicandi esse de Jure Divi-

Divino, immediate a Christo Ecclesiæ concessam, & ob id magnopere timendas esse Censuras Ecclesiasticas.

XXII. Certum est Concilium Generale legitime congregatum, universalem repræsentans Ecclesiam, in fidei & morum determinationibus errare non posse.

XXIII. Nec minus certum, unum esse Jure Divino Summum Ecclesiæ Christi Militantis Pontificem, cui omnes Christiani parere tenentur: qui quidem potestatem habet & indulgentias conferendi.

XXIV. Constitutiones Ecclesiasticæ, ut de Jejunio, de delectu ciborum, de abstinentia a carnibus, alisque multis, vere obligant in foro conscientiæ, etiam omni secluso scandalo.

XXV. In eodem conscientiæ foro vota obligant, etiamsi Monastica sint, perpetuæ scilicet continentiæ, paupertatis, & obedientiæ.

XVIII. Anno 1544. Cæsar politicis rationibus Ecclesiæ commoda Religionisque bonum postponens, Spiræ Comitia habuit supra morem frequentia, quibus scilicet Electores omnes, & quamplurimi Principes ac Delegati interfuere. Eo in Conventu Lutheranis Augustani Edicti suspensionem indulsit usque ad Concilium Œcumenicum liberum in Germaniæ celebrandum, vel certe usque ad propriam Synodum Germanicæ Nationis: quod si hæc obtineri non possent, usque ad novum Conventum Autumno proximo vel Hyeme congregandum, in quo viri docti utriusque Partis, de Cæsaris auctoritate decernerent quid observandum foret donec Concilium cogeretur. Interim vero imponebantur utrique Parti æquales concordiæ leges in causa Religionis; quæstionibus de direptis Ecclesiæ bonis supersedebatur; Protestantes reddebantur idonei juri dicundo in Cæsarea Camera; Catholici ad solvendum vetera vectigalia Ecclesiis, tametsi per Hæreticos occupatis, adstringebantur; facultas concedebatur eligendi Ludimagistros & Concionatores, quibus stipendia præberentur, vel ex bonis Ecclesiasticis, vel ex piis fidelium subsidiis. De his *Belcarius* lib. 23. & *Palavicinus* Cardinalis lib. V. Historiæ Concilii Tridentini cap. 5. & 6. ubi etiam refert Literas *Pauli* III. ad *Carolum V.* eum arguentis ob Edictum Spirense.

Tridentina Synodus. XIX. Anno 1545. die 13. Decembris, Tridentina Synodus Lutheranæ Hæreseos expugnatrix aperta est: de qua in Dissertationibus agemus. Eodem anno Theologica Facultas Lovaniensis duos & triginta Articulos Lutheranæ Hæresi doctrinali judicio opposuit, quos *Carolus V.* Imperator publico Edicto comprobavit, ac in omnibus inferioris Germaniæ Provinciis promulgari jussit. Quos Articulos una cum Cæsaris confirmatione legere est apud *Goldastum*, Tom. I. Constitutionum Imperialium, pag. 514. & sequentibus.

Lovaniensis Academiæ Articuli contra Lutherum.

Colloquium Ratisponense. XX. Anno 1546. Januario exeunte, Colloquium Ratisponæ mandato Cæsaris habitum est, cui Præsides destinavit *Mauritium Huttenum* Episcopum Eistettensem, & *Fridericum Furstembergium*, quibus addidit, *Julium Fulgium* Naumburgensem Episcopum. Disputatores ex Catholicis electi fuere *Petrus Malvenda*, Ordinis FF. Prædicatorum, *Everardus Billicus* Carmelita, *Joannes Haffineisterus* Augustinianus & *Joannes Cochlæus*: ex Hæreticis, *Martinus Bucerus*, *Joannes Brentius*, *Georgius Major*, *Erardus Schneppius*. Hoc Colloquium cavillationibus productum est, ac tandem eorum fuga post tertium mensem, invito Cæsare, solutum, ut refert *Cochlæus* in actis & Scriptis *Lutheri*.

Augustana Comitia. XXI. Anno 1548. celebrata sunt a *Carolo V.* Imperatore Augustæ Comitia, suspenso tunc temporis Concilii Tridentini progressu, in quibus Libellum promulgavit, *Interim* nuncupatum, quod formulam doctrinæ & cæremoniarum in Germania tenendam interim præscriberet, dum de universa Religione in Concilio Œcumenico decretum esset, quem & nonnulli ea de causa *Inter religionem* nuncuparunt. Continebat hic Libellus præcipua capita, quæ per recentes controversias agitabantur, viginti-sex Articulis digesta. A selectis Tiumviris, & concordiæ cupientissimis, aut compositus aut recognitus est, scilicet a *Julio Fulgio* Naumburgensi Episcopo, *Michaele Heldingo* Episcopo Sidonio, Archiepiscopi Moguntini Suffraganeo; & *Joanne Agricola*, Islebio, qui ante annos octodecim

Interim Cæsareum.

decim

decim pro Saxonica Protestantium Confessione, una cum *Melanchthone & Brentio* steterat; deindeque Antinomorum Princeps factus, postremo ad Catholicos redierat, aut certe redire peroptabat. Huic Libello a Brandeburgico Electore sibi oblato subscribere *Bucerus* recusavit, quod Pontificiam Doctrinam in eo constitui diceret. Non Catholicis, sed Protestantibus dumtaxat illum Cæsar proposuit. Catholicos enim hortatus est ut in Ritibus & Statutis universalis Ecclesiæ auctoritate comprobatis constanter permanerent; eos vero qui nova dogmata secuti fuerant, aut communem Religionem ipsi pariter amplecterentur, aut certe illius Libelli tenorem servarent. *Sfrondato* Cardinali, Sedis Apostolicæ Legato, Libellum communicaverat Cæsar, ut eum auctoritate Pontificis approbaret. Hunc Romam Legatus miserat. Pontifex improbavit Libellum, tum quod Cæsar auctoritatem quamdam in causa Fidei sibi arrogasse videretur; tum quod Sacerdotibus concederet, ut in conjugio persisterent; Laicis, qui Communioni sub utraque specie assueverant, ut eum communicandi ritum retinerent; & super utroque capite Concilii sententiam decerneret expectandam. Catholicis æque ac Protestantibus plerisque displicuit infaustus Libellus quem utriusque Partis Scriptores acriter confutarunt. Ex Catholicis *Robertus Cenalis* Episcopus Abrincensis, in Sacra Facultate Parisiensi Doctor Theologus, edidit *Antidotum ad Proposita per* Interim, *non tam per modum, quam præter omnem Religionis modum oblata*. Illum quoque editis Libris impugnarunt *Franciscus Romæus*, Ordinis Fratrum Prædicatorum Generalis Magister; & *Nicolaus Bobadilla* unus ex primis decem Societatis Jesu Patribus: Ex Hæreticis, *Gaspar Aquila* Salvendensis in Thuringia Minister, *Philippus Melanchthon*, & *Joannes Calvinus*, Libro cui titulus est: *Interim Adultero-Germanum, cui adjecta est vera Christianæ Pacificationis, & Ecclesiæ reformandæ Ratio*. Caroli V. *Interim* 15. Maii anni 1548. in Augustanis Comitiis promulgatum, a *Goldasto* editum est Tom. I. Constitutionum Imperialium, pag. 518. & sequentibus. In iisdem Comitiis Formulam Reformationis Cleri promulgavit Cæsar, die secunda Julii. Edita est a *Goldasto* Tom. II. Constitutionum Imperialium, pag. 226. & sequentibus.

Tom. 8. Oper. Calvin. pag. 200.

Lutherani qui Cæsaris *Interim* suscepere, *Interimistæ* sunt appellati, quo triplicis fuisse generis, *Hosius* Cardinalis in Libro *de Hæresibus hujus temporis*, & *Lindanus* in *Dubitantio*, Dialogo II. referunt. Primi fuere *Cæsarei*, qui nulla in re alia se Lutheranos profitebantur, præterquam in pertinaci retentione Calicis, & conjugio Sacerdotum. Secundi fuere *Lipsici*, ab urbe Lipsia Misniæ nuncupati, cujus Ministri Augustanum *Interim* arbitratu suo correxerunt, & novum edidere. Ac quod ad ritus quidem attinet, de iis non magnopere cum Catholicis contendebant, sed plus tamen aliquid sibi de Lutheri doctrina, quam Cæsareo illo *Interim* permissum erat, reservare conabantur. Quamobrem in hoc Imperiali Libello subscripserunt, ut contenti docere, *Fide non justificari*: quod *Lutherus* addidit, *sola Fide*, id rejicerent, quod addi aliquid verbo Dei, nefas esse judicarent. Opera ad justificationem necessaria agnoscebant: Neque totam nostram justitiam in solius Justitiæ Christi imputatione constituebant. Missam abolitam restituerunt; Septem esse Sacramenta concessere; Episcoporum etiam Jurisdictioni quominus parerent, causam non dixere. De his *Calvinus* in Epistolis ad *Paceum* Ministrum Lipsicum, & ad *Melanchthonem*, pag. 54. Secundæ Partis Tom. 9. Editionis Amstelodami. Tertii tandem *Interimistæ* fuere *Francici*, id est, Marchionis *Alberti* Prædicantes, qui in Lipsico quædam emendarun & mutarunt.

XXII. Cum Protestantium copiæ, Duce *Mauritio* Saxoniæ Septemviro, genero *Philippi Hassiæ* Lantgravii, quem captivum *Carolum V.* detinebat, Œnipontem usque penetrassent, indeque Cæsar ad funalium lucem aufugere cum Ferdinando fratre, Romanorum Rege, coactus esset, pacem cum Protestantibus pepigit indecoram, in Conventu Passaviensi, anno 1553. Non interfuit quidem his Comitiis *Carolus V.* sed ejus nomine ac mandatis Romanorum Rex concordiam illam composuit. Illic inter Principes convenit, ut *Philippus Lantgravius* liberaretur, atque ut *Mauritius* cum decem bellatorum millibus *Ferdinando* adversus Turcam in Hungaria militaret. Sponte quoque liberavit Cæsar *Joannem Fridericum* Saxoniæ jam Septemvirum. Quod Religionem spectat, de tribus Capitibus conventum est. Prius erat, ut neutri e duabus Partibus, quarum alteri

Conventus Passaviensis.

teri

teri *Religionis Veteris*; alteri *Confessionistarum* nomen editum (Nec enim *Hæretici* vocari, nec alios *Catholicos* appellare volebant) molestiam inferre alteri Religionis caussa liceret. Alterum erat, ut intra sex menses nova Comitia celebrarentur, in quibus decernerentur quonam ex quatuor modis controversiæ Religionis componi possent; an Concilio Œcumenico, an Nationali, an Colloquio, an Cæsareo Conventu. Ubi autem nulla hujusmodii viis concordia consequeretur, nihilominus hæ induciæ perpetuo valerent atque consisterent: atque in tribunali Cæsareo jus omnibus diceretur, haud habita ratione utrius Religionis essent. Tertio, ut bona Ecclesiastica jam directa Protestantes pacifice possiderent: in quæ tamen Catholicus Clerus sibi *Jus reservatum* competere contestatus est. Pacis hujus Articulos legere est apud *Goldastum* Tom. II. Constitutionum Imperialium, pag. 566.

Confirmata est in Augustanis Comitiis anno 1555. adjectumque, ut qui in Religione neutri ex nominatis partibus, id est, neque Romanæ Ecclesiæ Communioni, neque Augustanæ Confessioni adhæsissent, a concordia excluderetur. Nemini inter Imperii Ordines fas esset ullum Principem, ejusque subditum, ad suam propriam Religionem allicere, aut subditis contra dominum patrocinari; id vero illæso jure earum ditionum, quibus ex antiquo jure liceret sibi patronum eligere. Si utrorumvis subditi vellent cum familiis alio migrare, ac bona divendere, ne ullis interdiceretur; salvo tamen Jure Dominorum in homines serviles. Ne Jurisdictio Ecclesiastica exerceretur in iis, quæ ad præsentem concordiam pertinebant, sed in reliquis, relicta Viris Ecclesiasticis facultate exigendi, quæ ipsis de more deberentur, dummodo sive per se, sive per Parochos eorum Ministeriis prospiceretur, & consuetæ sustentationi Nosocomiorum & Scholarum. Quod si oriretur hac in re controversia, præscribebatur illius componendæ ratio per amicos

Augustana Comitia. Conciliatores. Hanc *Pacem* Protestantes *Religiosam* appellant, & velut suæ libertatis columnam prædicant. Hanc tamen non spiritualem, sed mere politicam fatentur, quia de doctrinæ veritate nihil eo in Conventu assertum est, controversiæ futuri Concilii judicio reservatæ: Religiosam tamen dici quod sit Religioni data. De his Augustanorum Comitiorum Decretis acerbissime conquestus est *Paulus III.* Pontifex Maximus per *Delphinum* Apostolicum Nuntium, anno ineunte 1556.

Colloquium Ratisponense. XXIII. Habitis novis Comitiis Ratisponæ ad finem anno 1556. cum urgeri se cerneret *Ferdinandus* Rex ad decernendum pro Religionis concordia unum ex quatuor mediis jam memoratis, nec quempiam qui sibi assisteret, ex Ministris Pontificiis haberet, una cum Principibus Ecclesiasticis elegit Colloquium, quod Œcumenica Synodus absque Summi Pontificis auctoritate stabilire non posset; nec Religionis controversiæ aut Concilio Nationis, aut Comitiis committi absque ejusdem Religionis discrimine. Contra vero in Colloquio indicendo eas apponi posse conditiones Rex noverat, ut semper suspensæ res manerent ex arbitrio superioris Potestatis. Itaque in recessu habito 13. Martii anni 1557. decretum est hujusmodi Colloquium Wormatiæ Augusto proximo celebrandum, in quo duodeni utrimque seligerentur, qui conferrent, haberentque consilium de modo concordiæ, ac postea ad Regem referrent; *qui decreturus erat quod opportunum foret de Religione*: quod secundum Juris formam, hoc est, ab Auctoritate Pontificia dependentem intelligi, *Ferdinandi* Consiliarii apud Nuntium Apostolicum excusarunt. Cum destinato Congressui præsideret *Julius Fulgius* Naumburgensis Episcopus, assidentibus ex Catholicorum parte *Michaele* Episcopo Merspurgensi, *Delphio* Suffraganeo Argentinensi, *Canisio* Societatis Jesu, *Staphylo*, & duobus Theologis Lovaniensibus: ex parte vero Confessionistarum, *Melancthone*, *Schnepfo*, *Brentio*, *Rungio*, *Cargio*, *Pistorio*; initio disputatum est de Norma Judicii, ad quam Fidei controversiæ exigi debeant. Catholici præter Scripturam Sacram, Traditiones, Patrumque & veteris Ecclesiæ unanimem interpretationem; Confessionistæ solam scripturam, quam ipsi pro Canonica haberent, admittendam propugnavere. Mox de peccato originali disputatum: ac ubi non omnes Confessionistas inter se convenire Catholici agnoverunt, ipsos [illegible]re, ut quandoquidem tot Cæsaris Comitiorum Edictis omnes Sectæ proscriptæ præter eas quæ veterem Religionem & Confessionem Augustanam profitentur; Zuinglianis, Osiandristis, Synergistis, Adiaphoristis, aliisque extra Confessionem Au-

Augustanam vagantibus, dissentire dclararent. Cui rei quinque ex Hæreticis Collocutoribus consenserunt; Septem repugnarunt, affirmantes inauditas partes damnandas non esse. Sic orta inter ipsos discordia, quinque illi secessere; deinde Catholici, ac proinde congressus solutus est. Id constat ex Collocutorum Catholicorum Literis, quas apud Goldastum legere est Tom. III. Constitutionum Imperialium, pag. 568.

Colloquia Vinariense & Heidelbergense.

XXIV. Anno 1560. Vinariense Colloquium præsentibus Saxoniæ Ducibus *Joanne Friderico* & fratribus habitum est inter *Matthiam Flaccum Illyricum*, & *Strigelium* ejus generum. Hic in sententiam Adiaphoristarum, & Synergistarum inclinavit; Ille errorem de peccati originalis substantia Ecclesiæ primo propinavit. Eodem anno Heidelbergense Colloquium habitum est, in quo a *Morlino* Coburgensi, & *Stosselio* Heidelbergensi Ministris Lutheranis, contra Calvinianos disputatum, agente *Joanne Friderico* Saxoniæ Septemviro.

Conventus Naumbergensis.

XXV. Anno 1561. Naumbergensis Conventus habitus, cui *Delfinus & Commendonus* Apostolici Nuntii adfuerunt, Romani Pontificis Diploma de Concilio Œcumenico instaurando significaturi, ac Protestantes adhortati sunt ut ad Concilii Judicium controversias omnes remitterent. Hi mirari se responderunt quo pacto Pontifex Legationem ad ipsos mittere ausus esset, cum ejus auctoritatem non approbarent, nec in ulla alia re, nec in Concilio indicendo; & unicum in terris Dominum agnoscerent, nempe Cæsarem. Cumque dissidium in Fidei doctrina ipsis objectum esset, in Decreto Comitiorum 27. Februarii firmato, se ab ea nota purgare sategerunt, professique sunt omnes, a se concorditer recipi Confessionem Augustanam cum Apologia *Melancthonis*; jusseruntque a quodam Theologorum Cœtu componi quatuor Articulos, in quibus eorum aliqui discordare videbantur. Varios præterea modos decreverunt, quibus reliqui omnes ex ipsorum Secta convenirent, & licentia imprimendorum librorum coerceretur, unde pullulabat sententiarum repugnantia. Tandem statuerunt ut ratio Cæsari redderetur, qua de causa indictum Concilium non acciperent, futurum Conventum Erfordiæ 22. proximi Aprilis decernentes ad unitatem promovendam. Interfuerunt ibi non quidem Principes, sed eorum Consiliarii, nec in eode doctrina convenire potuerunt, præcipue circa Christi præsentiam in Eucharistia.

Conventus Erfordiæ.

Colloquium Mulbrunense.

XXVI. Anno 1564. *Fridericus* Palatinus Elector & *Christophorus* Dux VVittembergensis Colloquium Mulbrunni certis Theologis utrimque designatis instituerunt, de ubiquitate Corporis Christi & de sensu verborum Cœnæ Dominicæ. Ab Electoris Palatini partibus designati fuere *Petrus Boquinus*, *Gaspar Olevianus*, *Zacharias Ursinus*, *Michael Dillerus*, *& Petrus Dathenus*. A partibus vero VVittembergici Ducis, *Jacobus Andreæ*, *Valentinus Vannius*, *Joannes Brentius*, *Theodoricus Schnepfus*, *& Balthasar Bidenbachius*. Duplicis Controversiæ status erat: *Sintne hæc verba Christi*, Hoc est Corpus meum, *accipienda secundum literam, an non*? Deinde, *An Corpus Christi uno & eodem tempore, sive in multis, sive omnibus locis sit, nec-ne*? Utrumque Palatini negabant, VVittembergici affirmabant. Decem Actionibus colloquium illud finitum est. De ipso lege *Hospinianum*, p. 2. Historiæ Sacramentariæ, pag. 554.

XXVII. Cum inter Lutheranos gravissima Dissidia essent, de corpore doctrinæ *Philippi Melancthonis*, de necessitate bonorum operum ad salutem, de viribus liberi arbitrii, ac præsertim de Eucharistia; & VVittembergenses Ministri apud Augustum Saxoniæ Septemvirum accusati essent; quod non *Lutherum* & Saxonicas (ut ipsi loquebantur) Ecclesias, sed Zuinglinianos Calvinistas sequerentur; Septemvir Dresdæ Conventum indixit anno 1571. ad diem 10. Octobris ad has lites componendas. Convenerunt igitur in eum locum non solum Saxoni, sed aliorum quoque Principum Protestantium Theologi, & Superintendentes præcipui, & Formulam Consensus conscripserunt, de qua legendus *Hospinianus* lib. de Origine & Progressu Libri concordiæ cap. III. Verum cum eam Formulam plerique improbarent, immo etiam impugnarent, graviusque inter Lutheranos Schisma Saxoniæ Septemvir metueret, plurimis Confessionem Augustanam ad Calviniana dogmata detorquentibus, Conventum Torgæ indixit anno 1574. in quo Formula Concordiæ a quindecim Theologis Protestantibus conscripta est, de qua *Hospinianus* C. V. Libri citati. Hac Formula Quindecimvirum judicio damnati quicumque ab Augustana Confessione diffidebant, maxime Zuingliani & Calviniani. Novas lites peperit Torgensis illa Concordia: quidam enim Protestantium illam comprobarunt, alii

Dresdensis Conventus.

Conventus Torgensis.

reje-

rejecerunt; multi multa in ea mutanda censuerunt. Sex Ubiquitariæ factionis Theologi jussu Septemviri Saxonii anno 1577. die 12. Maii Bergæ convenere, scilicet *Schmiddinus*, *Musculus*, *Selneccerus*, *Kemnitius*, *Chytræus*, & *Cornerus*: Torgensemque Concordiam mutarunt, emendarunt, interpolarunt, quæ hunc in modum emendata & adornata, *Liber Concordiæ* solet appellari. Eo libro non solum Catholici, sed omnes qui aliter sentirent quam in eo perscriptum erat, pro Hæreticis habendos decreverunt. Hujus approbationem Saxoniæ Septemvir *Augustus* a Principibus & Civitatibus Augustanæ Confessionis flagitavit. Censuras misere suas plerique, & subscriptiones differendas responderunt, donec in libera Synodo liber diligenter examinatus & approbatus esset. Interea procurante *Joanne Casimiro* Palatino Comite, Conventus Francofurti habitus est die 26. Septembris anni 1577. Adfuere Legati *Elisabethæ* Anglorum Reginæ: Internuntii & Deputati Gallorum, Polonorum, Hungarorum, Bohemorum, Helveticorum, Belgicorum, Calvinianæ Sectæ Conventiculorum. Ibi de tribus præsertim capitibus deliberatum est, scilicet de impedienda condemnatione dissidentium ab Augustana Confessione Sectarum, seu (ut ipsi loquebantur) Ecclesiarum in Libro Concordiæ facta; De communis Confessionis conscriptione; De seligendis ad hujusmodi conscriptionem Theologis, & de mediis ad illius approbationem & receptionem promovendam conducibilibus. Saxoniæ Septemvir in Synodi celebrationem propendebat, ut examinato demum concordiæ libro subscriptiones exigerentur; sed hoc ipsi dissuaserunt ejus auctores, modumque subscriptionum absque Synodi examine obtinendarum proposuerunt in Sangershusiano Conventu. Vicit eorum consilium, libroque subscripserunt Saxo & Brandeburgensis Septemviri Principes, Comites, & Civitates pleræque Augustanæ Confessionis, ut videre est in Cathalogo, initio libri præfixo. Ministris, Theologis, Professoribus, Ludimagistris imperata subscriptio. Ad scrupulos ex eorum Ordinum animis eximendos, qui subscribere recusabant, plurimi Conventus celebrati, Magdeburgensis, Tangermundensis anno 1578. Langensalzensis, Schmalcaldensis, Herzbergensis, Torgensis alter eodem anno, & Quedelburgensis, anno 1583. ineunte. Excusus est Concordiæ liber anno 1580. ejusque præfatio a Bergensibus adornata. Multis Scriptis, Censuris, Animadversionibus, Judiciis, & Colloquiis impugnatus & confixus est; non modo a Catholicis, verum etiam ab Hæreticis, ut videre est apud *Hospinianum* hæc fuse referentem, Libro cui titulus est, *Concordia Discors*, seu, *De Origine & Progressu Libri Concordiæ*, Capp. 37. 38. 39. & 40. E Catholicis præcipuam operam in Libri Concordiæ confutatione collocarunt *Lindanus*, Ruremundensis Episcopus, in Libro cui titulus est: *Concordia Discors Protestantium*, & Cardinalis *Bellarminus* in *Judicio de Libro Concordiæ Lutheranorum*. Tria in ipso præter communes & notos Protestantium errores observat ac demonstrat; insignem vanitatem, gravissimas hæreses contra Symbola Fidei, & 77. mendacia. Primus error est, quod Christus non solum ut homo, sed etiam ut Deus, Patri fuerit obediens. Secundus, quod Christus fuerit perfunctus munere Mediatoris & Pontificis, non solum per humanam naturam, sed etiam per divinam. Tertius, quod natura humana Christi sit ubique vere & realiter. Quartus quod Christi humanitati sint collata vere & realiter multa attributa divina, ut omnipotentia, omniscientia, omnipræsentia, atque adeo ipsa divina Majestas. Quintus, quod unio hypostatica consistat in communicatione divinorum attributorum. Sextus, quod totus Christus Deus & homo ad Inferos descenderit.

Liber Concordiæ.

Conventus Francfordiensis.

Concordia discors Lutheranorum.

XXVIII. Cum hæc fervere cœpissent inter Lutheranos dissidia, *Jacobus Andreæ*, *Schmidelinus* ab arte fabili, quam initio exercuit, cognominatus, unus e præcipuis Lutheranorum Ministris, Tubingensis Academiæ Cancellarius, & *Martinus Crusius* Græcarum ibidem literarum Professor, opera *Stephani Gerlachii* pariter Lutherani, & Concionatoris *Davidis Ungnadii* Baronis & Oratoris Cæsarei ad *Selimum II.* Turcarum Imperatorem, *Jeremiæ* Græcorum Patriarchæ Constantinopolitano Augustanam Confessionem in Græcam linguam transfusam obtulerunt, & cum eo de concordia cum nonnullis ejus Decessoribus tentata egerunt, magni ponderis fore ad antiquam Sectæ suæ successionem ostendendam arbitrati, si extorta ab ipso suæ Confessionis approbatione, de consensione in dogmatibus cum Ecclesia Græca possent gloriari: Nec difficile fore sperantes Patriarcham odio

Tractatus Concordiæ cum Græca Ecclesia a Lutheranis frustra tentatus.

Romanæ Ecclesiæ in partes trahere. Tractatus hujusmodi anno 1574. cœptus, in aliquot sequentes annos protractus est. Multæ ultro citroque scriptæ literæ, Libri Constantinopolim transmissi, atque imprimis Lutheranæ Theologiæ compendium a *Jacobo Herbrando* Juliacensi compositum, & a *Martino Crusio* Græce redditum. Omnem industriam adhibuerunt *Gerlachius* & post eum *Salomon Schueigkerus* Ecclesiastes *Joachimi a Sintzendorf* in ea Legatione *Ungnadii* Baronis successoris, ut Confessionem suam a *Jeremia* probari impetrarent. At nihil obtinuerunt. Humanissime quidem cum ipsis egit Patriarcha, sed Catholica dogmata, quæ Lutherani vocabant in controversiam, diserte ac luculenter confirmavit, Lutheranos errores confixit; ut trinæ ipsius responsiones probant. Neque enim priore illa anni 1576. contenti, quamquam satis prolixa & expressa, iterum atque iterum rescripserunt, novis argumentis doctrinam munire suam aggressi, Patriarchæ probationes convellere. Itaque alteram ac tertiam declarationem ab illo elicuerunt nihilomagis sibi faventes. Immo importunæ illorum pervicaciæ pertæsus, postquam ipsis errores contra Fidei Catholicæ dogmata exprobravit mutuasque inter sese dissensiones, ipsos demum rogavit ne sibi deinceps molesti essent, neque nova iis de controversiis Scripta mitterent: Quippe qui Veteris & Novæ Romæ Fidem impugnarent, & antiquis Ecclesiæ utriusque Theologis contemptis, erronea dogmata propugnarent. Primam vero eamque prolixiorem Patriarchæ Responsionem, cum ipsi apud se reconditam servarent, a quodam Archimandrita Græco acceptam & Latinitate donatam, *Stanislaus Socolovius*, Stephani Regis Poloniæ Theologus, titulo *Censuræ Orientalis Ecclesiæ* primus in lucem emisit, quam deinde cum reliquis ab eodem Patriarcha, anno 1579. & 1581. redditis, Lutherani Theologi VVittembergenses ediderunt, anno 1584.

Jeremias Patriarcha Constantinopolitanus Lutheranos errores confixit.

§. V.

De Scriptoribus qui Lutheranam Hæresim impugnarunt.

INsignes Fidei Catholicæ Defensores Lutheranæ Hæresi Christus opposuit, qui Scriptis ipsam impugnarunt atque debellarunt. Hos inter immortale nomen sibi pepererе *Thomas de Vio* Cardinalis *Cajetanus*, Odinis FF. Prædicatorum; *Silvester Prieras*, ejusdem Ordinis, Sacri Palatii Magister; *Christophorus Marcellus*, Archiepiscopus Corcyrensis; *Joannes Ekius*, Doctor Ingolstadiensis; *Hieronymus Emserus*, Suevus; *Ambrosius Catharinus Politus*, Senensis, Ordinis FF. Prædicatorum, Minorensis postmodum Episcopus, ac deinde Campsanus in Regno Neapolitano Archiepiscopus; *Joannes Fischerus* Episcopus Roffensis in Anglia & Martyr, *Hieronymus Hangestus*, Theologus Parisiensis, insignis Ecclesiæ Cenomanensis Canonicus; *Gaspar* Cardinalis *Contarenus*; *Hieronymus Seripandus* S.R.E. Cardinalis, Ordinis Eremitarum S. Augustini; *Joannes Cochlæus*, Norimbergensis, Francofurtensis Ecclesiæ B. V. Mariæ Decanus; *Jacobus Latomus*, Theologus Lovaniensis, & S. Petri Canonicus; *Henricus VIII.* Angliæ Rex, ob Assertionem VII. Sacramentorum contra Captivitatem Babylonicam Lutheri, *Fidei Catholicæ Defensor* a *Leone X.* appellatus; *Thomas Morus* Angliæ Cancellarius, qui Fidem Catholicam fuso sanguine confirmavit in Anglicani Schismatis exordio; *Joannes Faber*, ex Canonico Constantiensi ad Rhenum, Viennensis ad Danubium Episcopus creatus; *Gaspar Salizgerus*, Bavarus, Ordinis FF. Minorum Professor; *Joannes Daventriensis*, Transisalanus, ejusdem Ordinis; *Fridericus Staphilus*, Osnaburgensis, Ferdinandi Imperatoris Consiliarius; *Conradus Koellin*, Ulmensis, Ordinis FF. Prædicatorum Theologus; *Jodocus Clictoveus*, Theologus Parisiensis; *Petrus* & *Dominicus Soto*, Ordinis FF. Prædicatorum Theologi doctissimi; *Erasmus Roterodamus*, qui Catholicum dogma de Libero arbitrio contra *Lutherum* erudita & eleganti Diatriba, & *Hiperaspiste* propugnavit, quamvis alias ob nimiam cum Lutheranis familiaritatem, & ob moderationem qua de *Luthero* ejusque doctrina scripsit, ambiguæ vir Fidei sit habitus, & a plerisque lacessitus, adeo ut opus habuerit suspicionis istius labem variis Epistolis detergere; *Georgius VVicellius*, Germanus a Lutherana Hæresi ad Fidem Catholicam conversus; *Michael Vehus*, Germanus Ordinis FF. Prædicatorum Theologus; *Augustinus Steuchus*, Episcopus

piſcopus Chiſamenſis; *Albertus Pighius*, Campenſis Batavus, inſignis *De Hierarchia* Operis Auctor; *Stanislaus Hoſius*, S. R. E. Cardinalis, VVarmienſis in Polonia Epiſcopus; *Joannes Dietembergius*, Germanus, Ordinis FF. Prædicatorum; *Guillelmus Lindanus*, Dordracenus, Ruremondenſis Epiſcopus; *Ruardus Tapper*, Theologus Lovanienſis, qui ejuſdem Academiæ Articulos contra *Lutherum* duobus eruditiſſimis Voluminibus defendit; *Robertus* Cardinalis *Bellarminus*, Societatis Jeſu lumen clariſſimum, &c. His addenda *Anna Binſia* Virgo & Ludimagiſtra Antuerpienſis, quam excellens ſupra ſexum eruditio, mores caſtiſſimi, & veteris Religionis ſtudium, immortalitati conſecrarunt; quæ Rithmo Theutonico pererudito Carminum Libros ſexdecim adverſus Lutheranos primum exſurgentes publicavit.

ARTICULUS XI.

DE ANABAPTISTIS.

Secta Auctores. ANNO circiter 1522. orta eſt fanatica *Anabaptiſtarum* Secta, Auctore *Nicolao Storckio*, ſive *Pelargo* dicto Sileſio, qui cum primum *Luthero* adhæſiſſet, ab eo poſtea deficiens, & inſolitas Revelationes jactans, VVittemberga pulſus, incertiſque ſedibus per Thuringiam vagatus, ſpecie ſanctitatis, quam egregie mentiebatur, apud ſtolidum ruſticorum vulgus fidem invenit de ſecretis Myſteriis ſibi per *Michaelem* Archangelum revelatis. Illis perſuaſit ut libertatem Evangelicam profiterentur, & rebus mundanis valere juſſis, mentem oculoſque ad Deum intenderent, ſeque rebaptizari ſinerent; ac eos omnes qui huic doctrinæ contradicerent, Magiſtratus ſimul ac Principes, Tyrannorum inſtar, igne ferroque ad internecionem delerent; cum natura omnes liberos genuerit ac fratres, nec gravari ab aliquibus voluerit, ſed omnia ſingulis eſſe communia: Epiſcopos, & Paſtores vel trucidarent, vel finibus ſuis ejicerent, bona eorum diriperent, Monaſteria diruerent, abuſus omnes peſſumdarent: Hanc eſſe Summi Numinis voluntatem, cui morem gerere tenerentur. Nonnulis Sacræ Scripturæ teſtimoniis ad arcana ſua divinitus (ut ajebat) inſpirata Myſteria detortis, inſana illa crudeliaque dogmata confirmabat. Huic ſe adjunxit *Thomas Muntzerus*, Concionator Alſtetenſis in Thuringia, ex Sacerdote Catholico doctrinæ non mediocris, Lutheranus factus, qui Enthuſiaſtam ſcite agens, & vitæ aſperrimæ ſpeciem oſtentans, adeo Sectam dilatavit, ut a plurimis habitus fuerit ejus Auctor: ſed cum turbulentiſſimis Concionibus paſſim ſeditiones excitaret, undique profligatus eſt, donec bellum Ruſticorum in Germania commovit, de quo legendi *Cochlæus* in Actis Lutheri, & *Meshovius* in Hiſtoria Anabaptiſtarum Lib. I. Ruſticorum vero copiis a Principibus diſſipatis, cæſiſque centum & triginta efferatorum hominum millibus, an. 1525. *Muntzerus* Francbenhuſii captus eſt in lecto morbum ſimulans. Captus etiam *Pfeifferus* ſocius ejus, Ordinis Præmonſtratenſis Apoſtata. *Mulhuſium* ambo ducti, capite plexi ſunt. *Pfeifferus* in Hæreſi obſtinatus obiit: *Muntzerus* errores revocavit, & Confeſſione Sacramentali expiatus atque Euchariſtiæ Sacramento Catholico ritu refectus, collum gladio lictoris obtulit. De quo Ruſticorum bello legi etiam poteſt *Petri Criniti* Commentarius Tom. II. Rerum Germanicarum *Marquardi Freberi* editus.

II. Anno 1534. novæ ſeditiones incendium in civitate Monaſterienſi VVeſtphaliæ Metropoli excitavit Anabaptiſtarum furor, ducibus *Joanne Matthia*, Piſtore Harlemienſi, & *Joanne Bocoldo* Sartore Leidenſi, qui allecto in partes *Bernardo* quondam *Rothmanno* Sacerdote Apoſtata, *Henrici* fabri ferrarii filio, tunc Lutheranæ Superſtitioni addicto, & promiſcuæ plebis ingenti multitudine, falſis revelationibus ſuis & enthuſiaſmis, proximique Judicii terroribus decepta, in Magiſtratus inſurrexerunt, ac eo uſque ſeditionem promoverunt, ut quicumque rebaptizari nollent, aut urbe pulſi, aut cæſi fuerint, omnis Dei cultus extinctus, expilatæ Eccleſiæ, Sacræ Virgines violatæ, Senatus pro eorum arbitrio mutatus, bona civium direpta, Politia omnis everſa nutu *Joannis Matthiæ*: qui ſe Prophetam Dei Patris aſſerebat, pro tali ab omnibus colebatur. Ea tempeſtate Liber editus eſt *Reſtitutionis* titulo, quo aſſerebant Regnum Chriſti futurum

ejuſmo-

ejusmodi ante supremum judicii diem, ut pii dumtaxat & electi regnarent, impiis ubique deletis: Licere Populo Magistratum abrogare: Ecclesiæ Ministros debere sibi sumere jus gladii, novamque Rempublicam constituere: *Lutherum* & Romanum Pontificem falsos esse Prophetas, sed Lutherum deteriorem: Matrimonium eorum qui vera Fide illustrati non essent, adulterium potius habendum esse. Porro obsessa urbe ab Episcopo Principe Monasteriensi, *Joannes Matthia* in eruptione ab hostibus occisus est. Post ejus necem *Joannes Sartor* Leidensis Anabaptisticæ Reipublicæ regimen capessivit, multisque in civili administratione mutatis, cum in adulterio deprehensus fuisset, ad excusandam infamiam, legem divino (ut ajebat) monitu de Polygamia tulit; & sexdecim uxores sibi sumpsit. Qui demum a quodam fabro aurario Enthusiasta Rex a Deo designatus, in foro proclamatus est, & ab insana multitudine salutatus ac susceptus, eam urbem *Sion* & *Jerusalem* appellans, ex qua Imperium in terrarum orbem universum esset propagaturus; & *Rex justitiæ hujus Mundi* appellari voluit. Qui cæteris omnibus Magistratibus abdicatis, Regium apparatum ac satellitium ex Ecclesiarum civiumque spoliis sibi comparavit. Deinde velut ex mandato Patris Æterni Apostolos ad novum Evangelium orbi prædicandum electurus, magnificam Cœnam instruxit, in qua multitudinem universam discumbere jussit. Mensis sublatis, paropsidem afferri mandavit panis triticei fragmentis repletam. Tum singulis ordine frustulum porrexit dicens: *Accipite & comedite & mortem Domini annunciate*. Regina vero ejus uxor præcipua poculum vino plenum porrigens dixit; *Bibite, & mortem Domini annuntiate*. Mox interrogatis omnibus, num pro fide mortem oppetere parati essent, illisque communi acclamatione animum sibi non deesse significantibus, viginti elegit, quos in quatuor orbis plagas emitteret cum potestate signa & prodigia patrandi; qui in diversa loca dispersi, pene omnes a Magistratibus extremo supplicio damnati sunt: Nonnulli Sectam aliquatenus propagarunt. De his lege *Meshovium* Lib. 6. & 7. Historiæ Anabaptistarum.

Anabaptistarum errores.

III. Dogma Sectæ præcipuum est, Parvulis usu rationis carentibus nihil prodesse Baptisma, quod fidem pro se profiteri non possint, sine cujus propria confessione inutilis sit Baptismus, quod Christus dixerit, eum salvum fore, qui crediderit & baptizatus fuerit; qui vero non crediderit, condemnatum iri. Nec inutilem dumtaxat, sed illicitum esse Pædobaptismum, utpote verbo Dei contrarium. Quamobrem omnes qui ad eorum Sectam ex Catholicis, aut ex aliis Sectis deficiunt, & in infantia baptizati fuere, rebaptizant. Cum Sacramentariis realem Corporis Christi præsentiam & manducationem corporalem in Cœna Dominica negant. Imagines execrantur. Solam Scripturam recipiunt. Magistratum abjiciunt. Publicam verbi prædicationem respuunt, ac Ministerium. Jurare, litigare, arma tractare, Magistratum gerere, Christianis illicitum esse volunt. Parentum suorum polygamiam & enthusiasmum detestantur. Vocati sunt *Anabaptistæ* tum quod ipsi rebaptizentur, tum quod rebaptizent alios, adultos scilicet qui extra eorum Sectam in prima ætate baptizati. *Catabaptistæ* etiam nominantur, quasi Baptistis oppositi, seu Baptismum oppugnantes. *Enthusiastæ* prius etiam appellati, seu *Fanatici* ob extases & raptus, quibus secretas & divinas inspirationes jactitabant. *Liberorum* & *Libertinorum* compellatione venerunt, sive quod ab omni Magistratu & onere publico immunes esse voluerint, sive quod polygamiam & promiscuam libidinem professi sint. Sectiones sive Schismata Anabaptistarum aliqui quatuordecim faciunt, *Francus* in Historia sua 70. enumerat. De his legendi *Meshovius* in Historia Anabaptistarum, *Bullingerus* de Anabaptistis Lib. 1. c. 8. *Osiander* Centuria Ecclesiastica 16. *Sclusselburgius* Catalogi Hæreticorum Lib. 12. *Florimundus Remundus* de ortu Hæreseos Lib. 2. *Spanhemius* in Disputatione Anabaptistica. *Hornebekius* in Summa, & *Joannes Henricus Ottius* Tigurinus, in Annalibus Anabaptisticis.

Variæ Anabaptistarum Sectæ.

IV. Harum Sectarum nomina vel ab Auctoribus seu Doctoribus, vel a Dogmatis, seu vitæ instituto & genere, vel a locis & regionibus, originem trahunt. Ab Auctoribus appellati, *Munzeriani* a *Thoma Muntzero*, cujus impia dogmata & molimina sectati. *Huttitæ*, *a Joanne Hut*: Hi spontaneam paupertatem profitebantur, *Corporalem Israelem* se vocabant, a quo Chananæi exscindendi, visiones jactabant, Judicii diem instare effutiebant. *Augustiniani* ab *Augustino* Bohemo, qui præter communia dogmata, Ani-

mas Fidelium a visione Dei, ob cœlum nondum reseratum ultimum Judicii diem, exclusas contendebat. *Buboldiani*, a *Joanne Bubold*, Sartore Leidensi & Rege Monasterii. Hi Regnum mundanum statuebant; impios extirpare volebant; plures uxores ducebant, bona omnia communia habebant. *Melchioritæ* & *Hofmanniani*, a *Melchiore Hofmanno*, qui Argentinæ & Embdæ discipulorum turbam post se traxit, qui ipsum ceu *Eliam* ante ultimi Judicii diem mittendum venerabantur. Præter communia dogmata, docebat, Verbum non assumpsisse carnem ex *Maria* Virgine: Christum unam tantum naturam habuisse: Lapsos non recipiendos. Salutis assequendæ rationem esse ex nobis: Pædobaptismum esse a Diabolo. *Mennonitæ*, a *Mennone Simonis*, orto ex quodam pago Frisiæ, prope Harlingam, qui voce, Colloquiis, & Scriptis Sectam propagavit. *Gabrielitæ* & *Hutteriani*, Moravi a *Gabriele* quodam & *Huttero*. *Adamitæ*, a nuditate qua incedebant, *Adami* instar in statu innocentiæ constituti. *Servetiani* a *Michaele Serveto*, Hispano, qui præter communia cum Anabaptistis, execrandas in Sanctissimam Trinitatem & Filium Dei blasphemias effudit. Cumbustus Genevæ an. 1553. *Davidiani*, seu *Georgiani*, a *Davide Georgio* nato anno 1544. Kal. Aprilis, patre *Georgio* Amersfordiensi errone Histrionicam agente, matre vero Delphensi, qui vitriariam artem Gandavi exercens, mulierculas aliquot peccatis onustas ubi reperisset, sese tertium esse *Davidem*, verumque Messiam super terram regnaturum illis persuasit; quæ se beatas existimabant, si relictis maritis, ex promisso ipsius (ut gloriabatur fœdissimus Impostor) semine conciperent. Cum Saducæis negabat veram corporum omnium Resurrectionem, Angelos, Dœmones, Extremum Judicium, vitam æternam. Mulierum communionem admittebat. Stultum esse ajebat, si quis peccatum esse putaret, abjurare Christum coram hominibus, & ideo stolidos vocabat Apostolos & Martyres, quod ob eam caussam se occidi permisissent. Non animum, sed solam carnem peccatum contrahere asserebat: quodque Animæ eorum quos Infideles nuncupamus, æque salvabuntur atque Fidelium; & Apostolorum corpora æque damnabuntur, atque Infidelium. Omnem doctrinam hactenus a Deo per Moysen, Prophetas, Christum & Apostolos traditam, fuisse imperfectam, & ad salutem consequendam inutilem affirmabat: suam vero perfectam esse. Se enim esse dilectum Dei Filium, non ex carne, sed ex Spiritu natum, qui peccata vere condonet aut reservet; qui deinde judicaturus sit novissimo die. Obiit Basileæ 8. Kalendas Septembris anno 1556. spem fanaticis discipulis faciens resurrectionis suæ post triennium futuræ. Ejus cadaver Senatus Basileensis Decreto post triennium effossum, & a carnifice in foro combustum est, cum Libris & Scriptis diligenter conquisitis, anno 1559. Hæc Pseudopropheta digna Anastasis. *Scuvenkfeldiani*, a *Gaspare Scuvenkfeldio*, cujus supra meminimus. *Denckiani* qui Dæmones negabant. *Ukouvallistæ*, Groningani, qui impientissimis etiam & desperatis, quin & Diabolo salutem tribuunt. *Francistæ* a *Sebastiano Frank*, quibus omnia in Scriptura Sacra dubia erant. Secundo a professione denominati sunt, *Apostolici*, quod Apostolos se ad amussim sequi gloriarentur. Scripturam juxta literam accipiebant; uxores, liberos, artificia sua deserebant, absque calceis, pera, pecunia, hinc inde divagabantur; pedes sibi mutuo lavabant (unde & *Podoniptæ* dicti) & omnia communia esse jubebant. *Separati*, quasi mundo mortui in vestitu, cibo, somno, incessu, risu, conviviis, Anachoretarum ritu vivebant. *Cathari*, id est, puri, spirituales, perfecti, qui non modo infantes a peccato immunes esse, sed etiam suæ Sectæ homines adultos tales esse posse & debere voluerunt. Unde petitionem quintam Orationis Dominicæ omisere. *Silentiarii*, qui sententiam rogati, silent & obmutescunt, quia non multiloquium tantum vitandum censuere, sed & privatas & publicas super Religione concertationes, eo quod mundum non esse dignum existiment, cui prædicetur Evangelium. *Euchitæ*, id est, orantes, Deo relicti, qui vim omnem mala avertendi, & bona in se derivandi precibus tribuebant, & illis dumtaxat vacandum esse contendebant, nec media conquirenda ad vitam temporalem necessaria, sed a Deo omnia immediate expectanda. *Adiaphoristæ*, qui Prædobaptismum, Politicorum Munerum administrationem, externam verbi prædicationem, Sacramentorum dispensationem & usum, Fidei Confessionem, & alia id genus referebant inter adiaphora, docentes Spiritum Sanctum supplere defectum rerum exter-

Davidiani Anabaptistæ.

externarum. *Enthusiastæ* seu *Extatici*, qui præ aliis inspirationes divinas, extases & secreta cum Deo colloquia jactant, prophetias suas pro verbo Dei obtrudunt, easque verbo Dei scripto anteponunt. *Libertini* seu *Liberi*, qui a divinis & politicis legibus, Decimis, tributis, &c. se per Christum immunes gloriari, & communionem uxorum cum impuris aliis hujusmodi dogmatibus promulgare, & opere confirmare non sunt veriti. *Fratres Charitatis* qui omnia vendebant, & si pretium non dabatur, gratis concedebant, cætera egentibus dividebant. *Ejulantes*, qui subinde lachrymas copiose fundunt. *Effrontes*, qui loco Baptismi sinciput sacrificabant & ungebant. *Abecedarii* damnabant eos, qui legere & scribere noverant. *Hamaxarii* & *Borboritæ*, hodie præcipui in Belgio, scissione facta a Memnonitis veteribus, ob Anathematismorum severitatem, quosvis ab aliis Sectis excommunicatos in communionem suam recipiebant, dicentes: *Venite ad me omnes*, *&c.* A locis unde prodiere, vel ubi degunt, appellantur *Germani*, qui iterum sunt Suevi, Franci, Saxones, Monasterienses. *Helvetii*, *Moravi*, *Belgæ*, qui Frisii, Flandri, Batavi, VVaterlandi, interdum etiam ab urbibus denominati, ut Antuerpiani, Embdami, Frankenrani, Leovardienses, Ziericzeenses, &c. Non Catholici tantum, sed aliarum Sectarum Hæretici, *Lutherus*, *Zuinglius*, *Melanchon*, *Calvinus*, Anabaptistas velut Hæreticos impugnarunt seu Disputationibus, seu Libris editis. Pædobatismum præsertim defendit *Zuinglius* Lib. De Baptismo Anabaptismo, & parvulorum Baptismo, & in Responsione ad *Balthasaris Huebmeri* Pacimontani Libellum de Baptismo. *Calvinus* Instructionem edidit adversus errores communis Sectæ Anabaptistarum & specialem Librum adversus Libertinos, quorum Sectam in Galliis *Quintinus* quidam & *Antonius Pocquius* suscitaverant. Docebant illi unicum tantum Spiritum immortalem esse, scilicet Spiritum Dei, qui sit ac vivat in omnibus creaturis. Angelos inspirationes esse essentia vacuas; Diabolum & peccatum imaginationes inanes & frivolas asserebant. Unicum Spiritum immortalem omnia efficere, adeo ut ipsa peccata Deo imputanda sint; nec ullius amplius rei conscientia moveri quisquam debeat, nec fas sit quidquam improbare. Christum ex Spiritu Dei & opinatione esse compositum. In eo positam redemptionem nostram, quod Christus solum velut typus fuit, in quo contemplemur ea quæ ad salutem nostram Scriptura requirit. Regenerationem esse restitutionem innocentiæ, in qua Adam, antequam peccasset, constitutus erat. Hunc autem innocentiæ statum sic accipiebant: Nihil discernere, quasi mali cognitione sublata; ac puerorum more naturalem sensum atque inclinationem sequi. Libertatem Christianam in eo positam, ut omnia homini sine exceptione licita sint. Propriam cujusque ad malum propensionem esse vocationem, in qua, secundum Apostoli mandatum, permanere debeat. Matrimonium, etiam solemni ritu initum coram hominibus, carnale esse, nisi spiritus bene conveniat, adeoque Christianum hominem minime ad id adstrictum esse, sed id solum inter Christianos firmum esse debere, in quo utrique simul cum altero bene est. Communionem Sanctorum esse, si nemo quidquam possideat tamquam suum: sed unusquisque, undecumque nancisci poterit, ad se rapiat. Resurrectionem jam esse factam, cum homo scit Animam suam Spiritum immortalem esse perpetuo viventem in cœlis: ac Christum morte sua opinationem abolevisse, eaque ratione nobis restituisse vitam, quæ in eo est, ut nos minime mori cognoscamus. Fas esse dissimulare Religionem. Literæ Scripturæ Sacræ minime nos obnoxios esse, sed Spiritum qui vivificat, sequi oportere. Unde Scripturam in allegorias totam detorquebant. Hæc de Libertinorum Secta a *Quintino* quodam Belga in Galliam illata, & a *Pocquio* confirmata, refert *Calvinus*, ipsiusque *Pocquii* Librum expendit ac Censura sua configit. E Catholicis Doctoribus adversus Anabaptistas scripserunt *Joannes Ekius*, & alii.

Libertinorum Anabaptistarum errores.

ARTICULUS XII.

DE CALVINIANA HÆRESI.

§. I.

De Calvino, ejusque Actis & Scriptis.

I. J*Oannes Calvinus* Sectæ Auctor, Novioduni Veromanduorum sexto Idus Julii, anno 1509. patre *Gerardo Chauvino* Procuratore, & Episcopi Actuario, mater *Joanna Rranka*, parentibus Catholicis natus est. Lutetiam Studiorum causa missus, & *Ricardo* patruo fabro ferrario commendatus, præceptorem habuit in Gymnasio Marchian *Maturinum Corderium* qui postea Sectam Calvinisticam professus, Genevæ mortuus est eo ipso anno quo *Calvinus*. In Gymnasium deinde Montis-Acuti translatus, in Philosophia Hispanum Professorem tunc celebrem audivit. Ipsi quasi Sacris destinato, pater ab Episcopo Noviodunensi duo Beneficia impetraverat, primum Capellam Beatæ Mariæ Virginis de Partu in Ecclesia Cathedrali, deinde Parochiæ Pontis Episcopalis prope Noviodunum Curationem. Sed patris mutatus animus, quod Jurisprudentiam certius iter esse ad opes & honores videret; ipsiusque *Calvini*, cui cognatus quidam suus *Petrus Robertus Olivetanus* novæ doctrinæ studium a *Lutheri* & *Zuinglii* Discipulis in Galliam illatæ afflaverat. Clericalis igitur vitæ professione relicta, Aureliæ sub *Petro Stella* insigni Jurisconsulto, ad Jurisprudentiæ studium animum applicuit. Inter hæc studia Psychopannychiam edidit, qua refellendum eorum errorem suscepit, quioAnimas post hanc vitam usque ad ultimum Judicium dormire putarent (anno 1534.) Inde Avaricum Biturigum profectus, *Andream Alciatum* Jurisconsultum ætatis suæ facile Principem, ex Italia illuc evocatum audivit. Ibi amicitiam iniit cum *Melchiore VVolmar*, Germano, Rotuvillensi. Græcarum Literarum publico Professore, cujus etiam auditor factus, & ad Theologiæ studium animatus, novæ hæreseos principia ab ipso didicit. Lutheranus enim erat *VVolmarus*, etsi Catholici speciem præ se ferret. Cum his studiis deditus, nonnullas etiam Conciones in agro Bituricensi, in pago quod *Linerias* vocant, præsente & probante loci Domino haberet, repentina mors patris nuntiata, ipsum in patriam revocavit, ubi duo illa Sacerdotia, quæ pater ipsi procuraverat, vendidit. Inde paulo post Lutetia transiens, Commentarium edidit in *Senecæ* librum *De Clementia*. Ibi cum Lutheranis & Zuinglianis clandestinos Conventus agentibus inita familiaritate, præsertim cum *Nicolao Copo*, Guillelmi Copi Basileensis Regii Medici filio, Parisiensis Academiæ Rectore, novæ doctrinæ principiis afflato, quæ in Oratione Academica in Festo omnium Sanctorum habita palam exponere ausus est; cum *Joannes Morinus* rerum capitalium Judex æquissimus & imprimis Catholicus severissimam Quæstionem in Novatores exerceret, ac tum in *Copum*, tum in *Calvinum* ipsum inquireret, Regno ille excedens Basileam se contulit. Hic vero, scilicet *Calvinus*, e Collegio *Forteti*, ubi degebat, pannorum lineorum ope per fenestram evadens, Engolismam secessit. Ibi triennium venditatione Linguæ Græcæ, cujus aliquam notitiam a *VVolmaro* habuerat, & sumptibus *Ludovici Tilii* Canonici Engolismensis, & Curionis Claixensis commoratus, suos Institutionum Libros delineare cœpit, ex *Oecolampadio*, *Philippo Melanchthone*, aliisque Sectariis magna ex parte consarcinatos, sed nova methodo, & purioris Latinitatis elegantia nova adornatos. Cum autem sub Catholici nominis larva delitescens, indagandæ specie veritatis prava sua dogmata cum pluribus communicasset, animo cum Lutheranis Doctoribus conferendi Germaniam adiit cum *Tilio* amico suo; ubi cum *Erasmus* eum de quibusdam Religionis capitibus differentem audivisset, *Bucero* dixisse fertur: Video hoc in Juvene, magnam pestem oriri, olim Ecclesiæ plurimum nocituram. Verum cum *Joannes Tilius* Senatus Parisiensis Actuarius clarissimus *Ludovicum* fratrem a perniciosa societate revocasset, *Calvinus* in Galliam reversus, Pictavium petiit, ibique cum nonnullis Literatis in horto congressus, ac de Religio-

ligionis Dogmatibus, præcipue vero de Eucharistia collocutus, semina hæreseos in animis Auditorum sparsit; qui in locis secretis per pagos & villas frequenter convenientes, Cœnam Calvinianam celebrabant. Tres a *Calvino* selecti quasi novæ Sectæ Apostoli, pravam doctrinam, disseminarunt. *Vernonius* Pictavii & in vicino agro; *Ramassorus* apud Santones & Engolismenses; *Bonus homo* Burdegalæ, ac per reliquam Aquitaniam, nec non Tolosæ. Is vero quem postremo nominavi, quia prius in Pictaviensi Academia Institutiones Juris in *Ministraria* (sic vocabatur publicum istud Juris Auditorium) prælegerat, indeque a *Calvino* & aliis non alio quam *Ministri* nomine appellaretur, ex eo factum nonnulli existimarunt, ut Calviniani Prædicantes *Ministri* dici cœperint, & etiamnum dicantur. *Calvinus* vero veritus ne deprehenderetur, jam erumpente Sectæ nascentis fama, Neracum urbem Aquitanniæ secessit ad *Jacobum Fabrum Stapulensem* & *Gerardum Ruffum*, ut una cum eis sub *Margaritæ* Navarræ Reginæ præsidio tutus esset. Ex Doctorum Sacræ Facultatis Parisiensis Ordine ob nova Dogmata resectus uterque fuerat, Meldensem Diœcesim uterque infecerat, cum *Guillelmo Farello*, & *Arnoldo Ruffo* a *Guillelmo Brisonneto* Meldensi Episcopo imprudenter evocatus literarum amore, & linguarum restaurandarum studio: uterque demum *Margaritæ Francisci* Regis Christianissimi sororis, quæ novæ doctrinæ patrocinabatur, favore honestatus, Neracum se receperat. Catholicam Religionem exterius profitebantur *Faber* & *Ruffus* seu *Roussellus*, at falsam novamque doctrinam animo imbiberant. *Faber* Neraci obiit anno 1537. *Ruffus*, Abbas Cleriacensis & Episcopus Oloronensis Navarræ Reginæ favore factus, lupus in ovili Domini, non modo sub ovis, sed sub Pastoris vestimento latens, plurimis ruinæ auctor fuit. Obiit anno 1549.

II. Cum *Franciscus* I. Rex Christianissimus Sacramentarios Hæreticos igne exterminaret, *Calvinus* supplicii metu Basileam fugit. Ibi præcipuos habuit amicos *Simonem Grynæum*, & *VVolfangum Capitonem*, seseque Hebraicis Literis dedit. Ibi quatuor Libros *Institutionum Christianæ Religionis* (ut vocat) edidit, anno 1535. ætatis 26. eleganti Præfatione ad Regem Christianissimum addita. Quale autem futurum esset illud Opus, emblemate in fronte Libri apposito significavit, gladio scilicet flammeo cum hoc symbolo: *Non veni pacem mittere, sed gladium*: Quod plane affatim impletum est contrario verbis Christi sensu, & horrenda totius Galliæ, aliarumque regionum, ubi pestilens ejus doctrina grassata est, calamitate. Mox in Italiam profectus ad *Renatam* Ludovici XII. Francorum Regis filiam, *Herculis* Ducis Ferrariensis uxorem, ipsam Novatoribus jam impense faventem Sectæ suæ pœnitus addidit. Ex Italia metu Inquisitionis in Galliam regressus, rebus suis omnibus compositis, cum *Antonio Calvino* fratre Genevam pervenit: quæ Civitas & a Sabaudiæ Ducis obedientia, & a Religione Catholica nuper ad Sacramentariorum Hæresim defecerat, *Guillelmi Farelli* Delphinatis, Vapincensis, & *Petri Vireti* Orbensis ex agro Bernensis ac Friburgensis ditionis, opera. Hic eum *Farellus* retinuit, curavitque ut non Concionator tantum, sed Theologiæ Professor a Magistratu eligeretur, anno 1536. Tunc quamdam doctrinæ formulam Genevensium ingenio accommodatam edidit, necnon Catechismum, non illum in quæstiones & responsiones distributum, qui inter ejus Opera legitur, sed alium breviorem. Aggressus deinde cum *Farello* & *Coraldo* novam componere Synagogam, obtinuit ut palam præeunte publico Scriba, a Senatu populoque Genevensi in Capita Novæ Religionis ac Disciplinæ a se præscripta juraretur 20. Julii anno 1537. Mox ortum inter Satanæ Ministros dissidium, *Farellus*, *Calvinus*, *Viretus* a *Petro Caroli* accusati, quod de Sanctissima Trinitate male sentirent. Habita est ea de re Synodus Bernæ valde frequens, in qua *Petrum Caroli* calumniæ damnatum *Beza* scribit, *Calvini* scilicet factione, non veritate & justitia prævalente. Cæterum *Petrus Caroli* agnita novarum opinionum falsitate, ad Ecclesiam Catholicam rediit, quam deseruerat, ex Doctore Sorbonico factus Minister Genevensis; Romamque profectus ut Apostasiæ veniam impetraret, illic apud *Robertum* Cardinalem *Lenoncurium* pie & laudate obiit, ut ex testimonio *Philippi Lenoncurii* ejusdem Cardinalis Nepotis, postea etiam inter Purpuratos adscripti, probat *Genebrardus* in Chronico lib. 4. quo *Bezæ* mendacium refellitur, scribentis, illum Romæ cum ludibrio exceptum, premente inopia & Gallica sca-

Calvini Institutiones.

bie, vix in Xenodochium receptum, ſtipendium tandem peccati, mortem videlicet a filio peccati retuliſſe.

III. Aliud emerſit eadem tempeſtate inter Bernenſes & Genevenſes diſſidium ex Rituum ab illis uſurpatorum diſcrepantia; Utebantur enim Genevenſes pane communi in Cœna ſua, & Baptiſteria, ac dies feſtos, excepto die Dominico ſuſtulerant: quibus de rebus cum Synodus Lauſannæ a Bernenſibus congregata, Azymum panem, illaque Genevæ reſtitui poſtularet, Genevenſes autem Miniſtri ſe prius audiendos contenderent, eamque ob cauſam altera Tiguri Synodus eſſet indicta; *Farellus*, *Calvinus* & *Viretus* qui Cœnam aliter quam in fermentato celebrare vel ipſa Paſchatis die recuſaverant, Syndicorum Genevenſium Edicto urbe pulſi ſunt. *Calvinus* Baſileam inde ſeſe ac mox Argentinam contulit. Illic *Buceri & Capitonis* favore Theologiæ Profeſſor, conſtituto ſtipendio, deſignatus eſt: quin etiam ex Senatus conſenſu Templum profugis ex Gallia & Belgio Hæreticis erexit, novæque Synagogæ curam ſuſcepit.

Tom. 8. Oper. Calvini Edit. Amſtelodami.

IV. Anno 1539. *Jacobus* Cardinalis *Sadoletus*, Carpentoratenſis Epiſcopus, magna vir eloquentia, doctrina, pietate, literas luculentiſſimas ad Senatum, Conſilium, Populumque Genevatium dedit, in quibus nihil eorum prætermiſit, quæ ad eos in Romanæ Eccleſiæ gremium revocandos pertinent. Ad illas *Calvinus* Argentorati reſpondit Calendis Septembris. Eodem anno Libros Inſtitutionum multo auctiores, Commentarios in Epiſtolam ad Romanos *Simoni Grinæo* dicatos; Anno ſequenti Libellum *De Cœna Domini* Gallice edidit, quem deinde Latinum fecit *Galaſius*. Atque inter hæc ſtudia, *Buceri* conſilio, *Joannis Stoder* Leodienſis, Anabaptiſtæ viduam *Idelletam* nomine, ad Sectam ſuam traductam, uxorem duxit, ex qua nullos ſuſcepit liberos. Anno 1541. poſtquam Ratiſponenſi Colloquio interfuit, Genevam reverſus, omnem Sectæ ſuæ diſciplinam conſtituit probante Senatu, Legeſque præſcripſit a quibus poſtea diſcedere nec ipſis Miniſtris, nec civibus liceret. Eodem anno ſcripſit Catechiſmum Gallice & Latine ab illo priore minime diſcrepantem, & in quæſtiones & reſponſiones diſtributum, quem tanti fecerunt Calviniſtæ, ut non modo vernaculis plurimis linguis, utpote Germanica, Anglica, Scotica, Belgica, Hiſpanica, ſed etiam Hæbraica donatus ſit ab *Emanuele Træmelio*, & Græca ab *Henrico Stephano*. Huic addidit Precum Eccleſiaſticarum, & adminiſtrandorum Sacramentorum Formulam.

Calvinus Senatum Populumque Genevenſem Sectæ ſuæ penitus addicit.

Calvini Catechiſmus.

Tom. 8. Oper. Calvini. Varia Calvini ſcripta.

V. Cum Theologica Facultas Pariſienſis, die 10. Martii, anno 1552. Articulos 25. ſuper Capitibus Fidei noſtræ tunc controverſis edidiſſet, quo innoteſceret omnibus quidnam circa illa & Chriſtianis Doctoribus & Concionatoribus prædicandum, & cæteris Chriſti fidelibus cum univerſa Eccleſia credendum eſſet; *Calvinus* contra illa *Antidotum* ſcripſit petulantiſſimum, ſcurrilibuſque locis ac injuriis ſcatens, in quo Pariſienſes Theologos acerrimos illos ac fortiſſimos Catholicæ Fidei defenſores, *Gregem porcorum* appellat. Anno 1543. ſex Libros *Alberti Pighii* Campenſis pro liberi Arbitrii defenſione ſcriptos confutare aggreſſus eſt, libro cui titulus eſt: *Defenſio ſanæ & orthodoxæ doctrinæ, de Servitute & Liberatione humani arbitrii*, quem librum *Philippo Melanchoni* dicavit. Anno 1544. Neocomenſibus ſcripſit, De modo exercendæ Diſciplinæ in fratres. Eodem anno cum *Sebaſtianus Caſtellio* indignatus quod Gallicam ejus Novi Teſtamenti Verſionem *Calvinus* non probaſſet, exotica quædam doceret, *Cantica* etiam *Salomonis* tamquam impuram & obſcœnam cantionem ex Canone expungi juberet, ac repugnantes Miniſtros atrociſſimis convitiis proſcinderet, illum Senatuſconſulto calumniæ damnari, & urbe expelli *Calvinus* curavit. Cum vero *Paulus* III. Pontifex Maximus graviſſimis literis *Carolum V.* Imperatorem increpuiſſet, quod anno ſuperiore, parata jam in Galliam expeditione, æqualem Lutheranorum & Catholicorum conditionem feciſſet, donec Univerſale vel ſaltem Nationale Concilium cogeretur, aut ſaltem Imperialis Conventus, in quo de Religione tractaretur: *Calvinus* maledicentiſſima Scholia in literas Pontificis edidit, quem per contumeliam non *Farneſium*, ſed *Freneſium* appellat. Eodem anno *De neceſſitate reformandæ Eccleſiæ* Libellum adhortatorium ſcripſit ad *Carolum V.* & Principes, aliosque Ordines in Spirenſibus Comitiis congregatos, quo juſtis & neceſſariis de cauſis ſe ſuoſque Symmiſtas ad mutationem Religionis, quam perperam *emendationem* vocat, fuiſſe compulſus, probandum ſuſcipit. Eodem anno

Tom. 9. p. 28. inter Epiſtolas.

Tom. 8. p. 182.

Tom. 8. pag. 37.

Inſtru-

Instructionem edidit *adversus errores communis Sectæ Anabaptistarum*; Ministris Comitatus Neocomensis dicatam. Item, *Instructionem* alteram *adversus fanaticam & furiosam Sectam Libertinorum, qui se Spirituales vocant*. Hanc Reginæ Navarræ displicuisse *Beza* commemorat, quod ab illius Sectæ Antesignanis duobus, *Quintino* & *Pocquetto*, quos nominatim *Calvinus* arguerat, eo usque fuisset fascinata, cum alioqui illorum Mysterium non teneret, pro bonis viris illos haberet, ac proinde sese quodammodo per eorum latus confossam arbitraretur. *Pag. 355 & 374. ejusdem Tomi.*

VI. Anno 1545. confirmato per Regem Christianissimum *Franciscum* I. Senatusconsulto, quod olim auctore *Bartholomæo Chassaneo* Parlamenti Aquensis Principe latum fuerat adversus Merindolanos & Cabrienses, ac finitimos quorumdam Paganorum ad Druentiam flumen in Provincia accolas, infelices reliquias veterum VValdensium, Zuinglianis & Calvinistis fraternitate junctos, ut pagi solo æquarentur, incolæ omnes promiscue trucidarentur ob eorum in hæresi armis etiam propugnanda pervicaciam, *Joannes Minerius Oppeda* ejusdem Senatus Princeps armata manu acerrime illud executus est, incensis oppidis, cæsis obviis quibusque omnis ætatis & sexus incolis, opem ferente Episcopo Cavallicensi, Pontificii Legati Avenionensis Vicario, cum essent ex iis Oppidis nonnulla ditionis Pontificiæ Comitatus Venaissini. Plurimi ex miseris illis Genevam profugerunt, quos *Calvinus* amantissime suscepit ac fovit. Cum autem plerique in Galliis novæ Religionis Sectatores pœnarum metu Religionem simularent, & fas esse contenderent Ecclesiæ Catholicæ Romanæ Sacris corpore interesse, animo aliam Fidem tenere, contra illos edidit Librum, *De vitandis superstitionibus quæ cum sincera Fidei Confessione pugnant*. Item, *Excusationem ad Nicodemitas*; cui subjunxit *Melancthonis*, *Buceri*, *Petri Martyris*, & Ministrorum Tigurinorum de eadem Responsa. *Tom. 8. p. 334. & sequentibus.*

VII. Annis 1566. & 1567. *Calvinum*, qui solus regere Senatorum civiumque Genevensium animos ambiebat, *Perrini* Generalis Capitanei, quem Comici Cæsaris nomine suis in Epistolis designat, aliorumque conjuratorum factio exercuit. Eodem anno 1547. impium *Antidotum* scripsit adversus Concilii Tridentini Sessiones septem. Item Epistolam ad Rothomagenses Calvinistas adversus Franciscum quemdam in Libertinorum Sectam (ut ait) prolapsum. Anno 1548. inter novos *Perrini* & Conjuratorum tumultus, Commentarios scripsit in sex Epistolas *S. Pauli*, & Librum adversus *Interim*, quem inscripsit, *Veram Christianæ Pacificationis & Ecclesiæ Reformandæ rationem*. Librum denique *Adversus Astrologiam Judiciariam*. Anno 1549. *Calvinus* cum *Farello* Tigurum profectus cum Zuinglianis convenit circa Cœnam Domini, scriptaque est omnium Helvetiorum & Rhetiorum Ministrorum approbatione Consensio, quæ præsertim *Bulingerum* cum *Calvino*, Tigurinosque cum Genevensibus arctissimo vinculo colligavit, cujus Consensionis capita legere est apud *Calvinum* Tom. 8. p. 648. & apud *Hospinianum* Parte altera Historiæ Sacramentariæ, p. 368. *Confessio Zuinglianorum Tigurinorum cum Genevensibus Calvinianis.*

VIII. Anno 1550. Genevæ decretum est, ut Ministri non tantum in Concionibus, sed etiam sigillatim per domos & familias certo anni tempore, adhibito cujusque regionis urbis Decurione, itemque Seniore, plebem instituerent, & ab unoquoque Fidei rationem summatim exposcerent. Deinde ut in proximum diem referretur Natalis Domini celebratio, nec ulli alii festi dies essent præter Dominicum. Id factum plurimos offendit, *Calvinum* in magnam invidiam vocavit, illique præbuit Libelli *De Scandalis* scribendi occasionem, *Laurentio Normandio* nuncupati. Annis 1551. & 1552. Genevæ inter *Hieronymum Bolsecum* Ordinis Carmelitarum Apostatam, tunc Medicum agentem, (qui tamen favente Deo tandem ad Ecclesiam rediit, & vitam *Calvini* aliaque contra Calvinianam Sectam utilia scripsit) & *Calvinum* cæterosque Ministros Genevenses gravissima exarsit contentio de Prædestinatione. Isti ineluctabile Decretum & quod absolutam necessitatem inferret, prædicabant: *Bolsecus* liberum arbitrium, & operum prævisionem propugnabat. Hic tamquam seditiosus a Magistratu in custodiam traditus. Causa multis Disputationibus agitata. Senatus Helvetiorum etiam Ministrorum rogata sententia, *Bolsecum* ut seditiosum, & Pelagianum, instigante *Calvino* publice damnatum, urbe expulit, fustuariam pœnam minatus, si vel in urbe, vel in urbis territorio deprehensus esset. Ea occasione *Calvinus* Librum scripsit *De Æterna Dei Prædestinatione*. *Tom. 8. p. 64.* *Controversia de Prædestinatione Calvinum inter & Bolsecum.*

Tom. 8. p. 94.

Michaelem Servetum ad Magiſtratum defert Calvinus.

IX. Anno 1552. *Michaelem Servetum*, ob hæreſim in Sanctiſſimam Trinitatem edito libro aſſertam, *Calvinus* ad Magiſtratum detulit, ac vivum cremari procuravit. Eodem anno *Bertelerius* quidam, cui Genevenſe Conſiſtorium Cœna Domini interdixerat, in Senatum venit, poſtulavitque ex auctoritate Senatus abſolvi. Obſtitit *Calvinus*: vicit nihilominus multitudo, adeo ut in Diacoſiorum Conſilio ſtatueretur, ultimum Excommunicationis Judicium ad Senatus cognitionem pertinere, ut quos vellet, abſolveret. In quam ſententiam a Senatu abſolutorias Literas ſigillo Reipublicæ communitas, *Bertelerius* obtinuit. At *Calvinus* vehementiſſimis Concionibus habitis cum Collegis & Senioribus, a Senatu, tum etiam a Diacoſiis poſtulavit, ut apud Populum ipſum audirentur, cum de Lege a Populo lata, abroganda ageretur. Quamobrem in eam ſententiam itum eſt, ut ſuſpenſo interim illo Diacoſiorum Decreto, ſtatueretur, petendum eſſe a quatuor Civitatibus Helveticis Judicium, nec interea præjudicium ullum fieri receptis Legibus oportere. *Helvetii* Calvinianam Diſciplinam comprobarunt. Vix calere deſierant *Serveti* cineres, cum de pœnis Hæreticorum quæri cœpit; quibuſdam coercendos quidem, ſed ultimo ſupplicio non afficiendos aſſerentibus; aliis contendentibus, unius Dei eſſe judicio relinquendos. Iſtius auctores ſententiæ erant *Sebaſtianus Caſtellio & Lælius Socinus*, ſuam ipſorum cauſam agentes (inquit *Beza*.) Quamobrem *Calvinus* anno 1554. ineunte, Comminiſtris omnibus ſubſcribentibus, Refutationem Errorum *Michaelis Serveti* edidit; atque Hæreticos a Magiſtratu, legitima cognitione præeunte, jure gladii coercendos eſſe demonſtravit. Oppoſuit *Caſtellio* ſub *Martini Bellii* nomine latens, farraginem quamdam ſeu Libellum, quo Hæreticorum cauſam egit. Huic Libello reſpondit *Theodorus Beza*, ut *Calvinum* ſcribendis in Geneſim Commentariis intentum ea cura liberaret. In Libello illo ſuo de Hæreticis a Magiſtratu puniendis, non ſolum Scripturæ Sacræ & veteris Eccleſiæ auctoritate, ſed etiam *Lutheri*, *Melanchonis*, *Urbani Regii*; Lutheranorum Saxonum in Confeſſione quam Tridentino Concilio obtulerunt, *Brentii*, *Buceri*, *Capitonis*, *Bullingeri*, *Muſculi*, & Genevenſis (ut vocat) Eccleſiæ, id eſt, Calivinianæ Synagogæ teſtimoniis Adverſarios opprimit. *Lutheri* verba in Poſtillis Minoribus, Dominica ab Epiphania quinta, Zizaniorum parabolam explicantis, expreſſa ſunt. *Cuſtodit* (inquit) *Magiſtratus non ſolum ſecundam, verum omnium maxime primam Tabulam*, *Idololatrias*, *blaſphemias*, *execrationes*, *perjuria ulciſcitur*, *Oblatos Hæreticos*, *ut in verum Numen contumelioſos*, *atque alios eas blaſphemias docentes coercet*, *Præfactiores atque in errore pertexendo contumaciores*, *ut cum certiſſimo plurium exitio*, *pro maleficis puniendos ſuſcipit*. Qua in re ſibi contrarius eſt *Lutherus*, cum unus ex damnatis ipſius articulis ſit: *Occidere Hæreticos eſt contra voluntatem Spiritus*. Atque ut *Caſtellionem & Lælium Socinum* propriam cauſam egiſſe *Beza* obſervat; cum puniendos a Magiſtratu non eſſe Hæreticos aſſeruerunt; ita *Lutherus*, *Calvinus*, *Melanchon*, *Beza*, *Urbanus Regius*, Saxonici Miniſtri, *Brentius*, *Bucerus*, *Bullingerus*, *Capito*, *Muſculus*, cauſam prodidere ſuam, & quos conſecrarunt Sectæ ſuæ Martyres, ob Hæreſim Edictis Principum & Catholicorum Magiſtratuum extremo ſupplicio juſte punitos, laudatis ab ipſo *Beza* Operibus exauctorarunt, & in maleficorum ordinem coegerunt. Neque enim ipſos juvat, quod Lutheranos & Calviniſtas Hæreticos eſſe negent, cum etiam *Servetus*, *Valentinus Gentilis*, *Blandrata*, *Socinus*, eorumque Diſcipuli, ſe Hæreticos eſſe inficiati ſint, vel inficientur; & Scripturam a ſe ſtare conclamarent, vel conclament, adeoque judicio ſtandum ſit Eccleſiæ, cujus Fidem impugnant Hæretici, & quam nefario Schiſmate diſcindunt. Verum his per occaſionem obſervatis, ad *Calvini* Hiſtoriam redeamus.

Contentio de pœnis Hæreticorum inter Calvini gregales orta.

Calvinus tom. 8. p. 629.

Eodem anno 1554. controverſia de Prædeſtinatione inter *Caſtellionem* & *Calvinum* recrudu:t. *Caſtellio* & alii Libros contra *Calvinum* eo de argumento edidere, quibus tum *Calvinus*, tum *Beza* reſponderunt. Eadem tempeſtate *Joachimus VVeſtphalus* Lutheranus Helvetiorum & Gallorum Sacramentariorum Conſenſum Scriptis vellicavit; quem confutavit *Calvinus* edito Libro, quo ſingula illius Conſenſionis capita expoſuit. Extat Tom. 8. Operum illius, pag. 655.

Beza tom. 1. p. 337.

X. Anno 1555. ad Poloniæ Regem, & ad Principes Viros, Aulæque Regiæ Proceres hæreſi ſua imbutos *Calvinus* literas edidit. Moleſtiſſime tulit Anglicanos Epiſcopos

Tho-

Thomam Crammerum Cantuarienſem, *Joannem Hopperum*, Gloceſtrenſem, *Robertum Ferrerum* S. Davidis in VVallia; *Nicolaum Ridlæum* Londinenſem, & *Hugonem Latimerum* VVigornienſem, ob hæreſim fuiſſe crematos: item quinque Sectæ ſuæ homines Cameraci pari ſupplicio damnatos. *Nicolaus Durandus* cognomento *VVillagagno*, Gallus ex Pruvino Briæ oppido, Miles Hoſpitalarius, re cum *Gaſpare Colignio Caſtellonio*, Supremo in Gallia Maris Præfecto communicata, navigationem in Americam ſuſcepit impetrata a Rege Chriſtianiſſimo facultate claſſem inſtruendi ſpecie quidem propagandi Gallici nominis, & commercium promovendi, revera autem ut Calvinianam Sectam, cui & ipſe & *Colignius* addicti erant, iis in locis conſtitueret. Eo miſit *Calvinus* Miniſtros duos, *Petrum Richerium* Ordinis Carmelitarum Apoſtatam, & *Guillelmum Carterium*, quibus ſeſe comites adjunxere complures viri fœminæque. Cum in eam regionem appuliſſent, & formam Genevenſis Religionis conſtituiſſent, orta eſt inter Miniſtros diſſenſio tum circa Cœnæ materiam, quibuſdam in azymo, aliis in fermentato celebrandam eſſe contendentibus, tum circa iſtorum Chriſti verborum intelligentiam: *Spiritus eſt qui vivificat, caro non prodeſt quidquam*: aſſerente *Richerio*, Verbum carnem factum nec adorari, nec invocari debere: nec Euchariſtiam utilitatem ullam communicantibus afferre, quocumque tandem modo recipiatur in ea Chriſti Corpus. Quas blaſphemias audiens *VVillagagno*, Calvinianam ſuperſtitionem palam ejuravit, & Catholicam Fidem cum ſuis profeſſus eſt anno 1558. quam poſtea egregiis Scriptis etiam defendit. Reverſis porro in Gallias Miniſtris nullo alio operæ pretio, ingens illud expeditionis Americanæ ad Calvinianam Sectam propagandam conſilium penitus diſſipatum eſt.

Calviniana Secta in America propaganda conſilium diſſipatum.

Tom. 8. p. 659. & 685.

XI. Anno 1556. *Calvinus* ſecundam *Defenſionem* de re Sacramentaria contra *VVeſtphalum*, anno ſequente ultimam *Admonitionem* ad eumdem edidit, nec non *Commentarios in omnes Pſalmos*. Eodem anno Calviniani Pariſiis merito plexi ſunt intercepto illorum Cœtu in Vico Sanjacobæo, in Bertomeenſibus Ædibus, e regione Collegii Plessæi, quo ad Cœnam ſuam noctu celebrandam convenerant. Centum circiter & viginti capti. *Martinio* rerum Capitalium Quæſitori traditi fuere: in quibus aliquot primariæ Nobilitatis mulieres, etiam e Reginæ Comitatu cernebantur. Eos *Martinius* vix a plebis impetu ſalvos prima luce in carcerem duxit. Multorum criminum infamiam, occaſione cœtuum hujuſmodi nocturnorum in novæ doctrinæ Sectatores rumor publicus derivavit. Libellum Apologeticum obtulere, quo tam horrenda flagitia ſibi per calumniam affingi querebantur: quam deinde Apologiam *Antonius Demochares* Theologus Pariſienſis, & Fidei Inquiſitor, & *Robertus Cenalis* Abrincenſis Epiſcopus confutarunt. Habita vero interim de vinctis quæſtione, reque ad Senatum relata, nonnulli ad flammas producti ſunt. Dumque alii recuſarent Judices, & de cauſis recuſationis ageretur, Germanorum Principum, & Helvetiorum intervenientium literis Rex Chriſtianiſſimus ad mitiorem cum iis agendi rationem inflexus eſt. Porro primus Calvinianæ Sectæ Pariſiis Miniſter fuit *Joannes Maſſo* Andegavenſis, quem *Beza* in Iconibus anno Chriſti 1555. inſtitutum refert, cum annum ætatis trigeſimum ſecundum dumtaxat attigiſſet.

Tom. 8. p. 631.

Quæſtio in Calvinianos Pariſiis habita.

XII. Anno 1558. perpetua inter Bernenſes & Genevenſes ſancita confœderatio. *Calvinus* contra *Valentinum Gentilem*, *Paulum Alciatum*, & *Georgium Blandratam* Tritheitas egit. Cœtu ea de re extra ordinem coacto, ita res eſt compoſita, ut Formulæ Fidei a *Calvino* & Symmiſtis editæ omnes Itali ſtatim ſubſcriberent, ſex dumtaxat exceptis: qui tamen & ipſi poſtea ſeorſim vocati manu quidem, at corde non item, ut comprobavit eventus, ſubſcripſerunt. Rediens ad ingenium *Gentilis*, eamdemque blaſphemiam ſpargens capitur; captus auditur; tandem veluti victus reſipiſcentiam ſimulat, palinodiam canit. Eodem anno Commentarios in Iſaiam *Calvinus* in lucem emiſit. Eodem anno Pſalmi a *Clemente Maroto* Cadurcenſi, impuro nebulone, vernaculis Rhithmis interpolati magis quam expreſſi, publice in loco publico, quem *Pratum Clericorum* vocamus, non abſque tumultu cantari cœpti. Rex ejuſmodi cantus Edicto prohibuit, Pariſienſibus Theologis Auctoribus XXX. priorum Pſalmorum verſionem Pariſiis, viginti aliorum Genevæ perfecit, *Beza* cæteros eodem ſtylo addidit.

Calvinus contra Tritheitas agit.

Pſalmi a Maroti Rhithmis vernaculis interpolati.

Eodem

Tom. 8. p. 631. Eodem anno scripsit *Calvinus* Apologiam doctrinæ suæ de occulta Dei Providentia adversus Anonymi cujusdam calumnias.

Quæstio de Hæreticis habita in Senatu Parisiensi. XIII. Anno 1559. Quæstio de Hæreticis in Senatu Parisiensi habita. *Ægidio Bordino* Regio Cognitore pustulante ut ex Regio Castribriantii Edicto Judicia in Hæreticos exercerentur, aliquot Senatores se Calvinianæ Factioni addictos prodiderunt, censentes supplicia in novarum opinionum Sectatores esse remittenda, donec Universale Concilium cogeretur, in quo de cunctis Religionis Christianæ controversiis ferretur sententia. Quamobrem jubente Rege capti, & in custodiam traditi sunt. Causæ ipsorum cognitio selectis a Rege Judicibus commissa, quos inter *Eustachius Bellaius* Parisiensis Episcopus, & *Antonius Demochares* Fidei Quæsitor. *Annas Burgius* in Hæresi pertinax capitali supplicio damnatus, cum ab Antistite sacris Ordinibus Subdiaconatus & Diaconatus, quibus initiatus erat, abdicatus esset: quem inter Sectæ Martyres *Beza* prædicat.

Calvinus Ambrosianæ Conjurationis conscius. XIV. Anno 1560. Ambrosiana Conjuratio adversus Guisios Principes, & *Franciscum II.* Regem Christianissimum, a Calvinistis instructa, duce *Ludovico* Principe Condæo, *Antonii* Regis Navarræ fratre; cujus conjurationis conscium *Calvinum* fuisse multis persuasum fuit; nec immerito, quamvis *Beza* certo se scire scribat quidquid hoc fuit numquam illum intellexisse, adeoque palam ore, & scriptis ad amicos literis improbasse. Perspectam tamen *Calvino* fuisse Conjurationem antequam erumperet, nec de ipsa Regem monuisse (quod læsæ Majestatis crimen est) constat ex illius ad *Bullingerum* literis. „ Quod (*inquit*) Gallici tumultus invidiam a nobis depellere non dubitasti, tuto id poteras. Cum ante octo menses agitari consilia hæc inciperent, meam auctoritatem interposui, ne longius progredi tentarent. Occulte id quidem & placide, quia verebar ne si rei fama ad hostes manaret, ad carnificinam pios omnes traherem. Putabam tamen mea opera repressos atque sedatos impetus, dum ex Gallia venit quidam nullius apud me pretii, qui se creatum esse Ducem apud me gloriatus est. Compescui statim ejus jactantiam, neque ab hac conspiratione longe abhorrere professus sum. Postridie homo famelicus, qui prædam undique aucupabatur, ut amicum divitem illaquearet, ac sub collationis prætextu emungeret bonam pecuniæ summam, imprudenter mentitus est mihi non probari conspirationem, sed me invidiæ declinandæ causa nolle palam fieri. Re audita subito commotus, adhibitis Collegis vanitatem ejus acriter refutavi. Immo testatus est se jam Lutetiæ certo comperisse ab eo consilio me remotissimum. Cæterum quamvis passim sciretur mihi esse suspectum; quia tamen Lausannæ habitabat, propter viciniam, ut erat blandus & illecebris plenus conciliaverat sibi apud nos multorum amicitiam: Unde factum est ut triduo hanc urbem mira contagione infecerit. Multi tam Nobiles quam gregarii & opifices clanculum consultare: sic tamen ut strepitus a me exaudiretur, Quantopere mihi displiceret conspiratio hæc tum publice tum privatim ostendi absque dissimulatione. Cum nihil proficerem, conquestus sum in nobis tam parum esse auctoritatis, ut in re maxime seria consilium nostrum sperneretur. Centies dixi, novum esse fascini genus. De tristi eventu ita sum vaticinatus, ut sero multos pœnituerit suæ amentiæ. „ Ea tempestate Calviniani in Galliis *Hugonoti* appellari cœpti, a voce Fœderis Helvetici, qua se invicem *Eydgenossem*, id est, *Fœderatos* nuncupant, male a Gallis pronuntiata. Hinc enim formata est vox Gallica *Huguenots*, quasi *Eignots*, & Calvinianis attributa, quod ad novam Religionem stabiliendam essent confœderati. Quamquam de ipsius vocis origine alii alia proferant, fabulis, ut videtur, quam Historiæ propiora. Eodem anno *Calvinus* scripsit ad Polonos contra Stancarum, *Quomodo Mediator sit Christus*. Scripsit etiam Epistolam ad VValdenses Bohemos, qui duos e suis ad eum miserant, eosque cohortatus est ad fovendam cum Sectæ suæ hominibus unitatem; quod facile fieri posse suasit, si Confessionis suæ verba circa Eucharistiam explicarent & emollirent, id est Calvinianæ doctrinæ prorsus accommodarent. „ Quominus (*inquit*) alii ad alios accedant impedit controversia de communicatione Carnis & Sanguinis Christi: cujus obstaculi tollendi causa, censuimus quærendam esse hinc inde commodam & dilucidam explicationem...

Hugonotorum nomen.

VValdenses ad se trahere nititur Calvinus.

„ expli-

„ explicationem. Si consilium hoc vobis displicet, experientia tandem docebit rectum „ & salubre fuisse: quamquam non putamus vos adeo morosos esse, ut illud repudietis. Duo forte vos pupugerunt: quod scripsimus in vestra Confessione brevitatem „ esse obscuram & ambiguam, quæ certiore docendi forma indigeat: deinde in Apologia „ nimium esse vehementiæ & fervoris contra eos omnes, qui præciso loquendi genere non „ contenti, Lucem sanæ explicationis desiderant in his verbis, ubi asseritis, Panem esse „ Christi Corpus. „ Eodem anno Geneva, Londinum a *Calvino* missus est *Galasius*, qui Gallis Calvinistis illuc profugis, *Elisabetha* Regina favente, Templum erigeret, eorumque Sacris secundum formam Genevensem præesset.

XV. Anno 1561. Librum scripsit Calvinus *De vera participatione Carnis & Sanguinis Christi in Sacra Cœna*, contra *Tilemannum Heshusium* Lutheranum. Præterea *Valentini Gentilis* blasphemias Lugduni tum adversus *Atanasii* Symbolum excusas refutavit. Suas quoque in *Danielem* Prælectiones edidit. Scripsit etiam adversus *Franciscum Balduinum* Jurisconsultum clarissimum, suum olim discipulum, nunc Hæreseos insectatorem acerrimum. Eodem anno Poissiacense Colloquium habitum est cui *Calvinus* ob continuos pene gravesque morbos interesse non potuit, sed eo misit *Theodorum Bezam*, Successorem suum in Caliphatu Genevensi designatum: de quo quidem Colloquio inferius agemus. Post hæc Hæreticis copia facta est Parisiis publice diebus festis concionandi. *Beza* & *Malotius* in Antoniano, & Sammarcelliano Suburbiis Conciones habuerunt, comitante ex Reginæ mandato Excubitorum Præfecto, cum suis Apparitoribus. Concionante *Malotio* juxta Ecclesiam *S. Medardi* eo tempore quo campanæ ad Vesperas pro more pulsarentur; missi sunt ex Hæreticorum Cœtu qui sonitum prohiberent, hique cum ludibrio remissi. Dimissa Concione, Calviniani in Sacram Ædem seditione facta furentes irruerunt, Sacratissimam Eucharistiam conculcarunt, Altaria everterunt. Imagines Sanctorum disjecerunt, Presbyteros saucios & cruentatos, tamquam seditionis auctores per mediam urbem in publicum carcerem traxerunt. Qua de re *Beza* ad *Calvinum* triumphalem Epistolam dedit. *Plus* (inquit) *valuit in mediis etiam armis Regii Præfecti auctoritas quam ira. Sed qui hostibus armatis pepercerant, Idolis & Panaceo illi Deo parcere non potuerunt; frustra reclamantibus, quibus ista non placebant . . . Captivi hostes triginta sex, ita ut erant fere omnes vulnerati, & in iis decem ad minimum Sacrifici funibus vincti, spectantibus & ne mutientibus quidem adversariis, non aliter transvecti sunt, & Minoris Castelli carceribus traditi, quam olim nostri illi fratres, in D. Jacobi Vico deprehensi.*

Tom. 8. pag. 726.

Calvinistarum seditio, sacrilegia, crudelitas.

XVI. Anno 1562. *Confessionem Fidei* suæ *Calvinus* edidit totius Sectæ nomine, Cæsari & Principibus Germaniæ, atque Ordinibus in Comitiis Francofurtensibus offerendam, si per itinerum difficultates ex Gallia tum pervenire eo potuisset. Anno 1536. Admonitionem scripsit ad Polonos, ne triplicem in Deo essentiam pro tribus Personis imaginando, tres sibi Deos fabricarent. Commentarios etiam edidit in quatuor reliquos *Mosis* Libros, nec-non in Librum *Josue*. Anno 1564. variis gravissimisque morbis oppressus est die 26. Maii. Vixit annos quinquaginta-quatuor, menses decem, dies septemdecim. Ipsum placidissime obiisse *Beza* testatur: Contra, in vocibus execrationis & maledictionis vitæ suæ, scriptorum, studiorum, Dæmonumque invocatione miseram animam efflasse, *Bolsecus* & alii scribunt. Sepultus est in Communi Cœmeterio, nullo addito cippo, uti mandaverat. Cibi fuit parcissimus, cum ob ventriculi imbecillitatem, tum ut hemicraniæ, qua frequenter laborabat, mederetur: in studiis & laboribus indefessus; in Scriptis elegans, argutus, vehemens; cæteroquin minime Theologus; nulla in dicendo actionis elegantia instructus, summam in habitu corporis affectans gravitatem, consilio promptus & audacia; vir superbia & fastu incredibili, morosus, iræque ac vindictæ impotens, adeo ut *Bucerus*, etsi amicus, familiari Epistola eum castigaturus, *canem rabidum* vocarit, & Scriptorem *maledicendi* studio infectum; judicare eum de hominibus prout amaret, vel odiisse prout liberet: *Melanchon* præfractam ejus *Morositatem* vituperavit: Genevenses vulgo dicerent, malle se apud Inferos cum *Beza* esse, qui festivis jocis eos in mediis flammis exhilarasset, quam apud Superos cum *Calvino*, ut refert *Papirius Massonus* in ejus Vita. Candentis ferri stigmate inustum olim *Calvinum* Novioduni ob nefarium crimen, rogan-

Tom. 8. pag. 92.

Tom. 8. pag. 598.

Calvini mors, ejusque mores.

rogante Episcopo, ut pœna mortis cum infami illa nota commutaretur, scripsit *Bolsecus* in ejus Vita, & damnationis illius Instrumentum adhuc in illa Urbe asservari, ubi a Genevensis Reipublicæ Secretario *Berthelerio*, illuc misso ut in rei veritatem inquireret, visum sit.

XVII. Ipsi in Caliphatu Genevensi successit *Theodorus Beza*, patria Vezeliacensis, qui in Judicium olim vocatus apud Senatum Parisiensem de pederastia & præpostera libidine, de qua & in Poematibus *Juvenilium* titulo inscriptis gloriari ausus est, venditis Beneficiis Ecclesiasticis, sumptoque nomine *Theobaldi de Majo* Genevam confugerat, abducta secum sua obscœnis suis versibus decantatissima *Candida*, quæ sartoris cujusdam Parisiensis tunc etiam viventis uxor fuit, *Claudia* nomine, *Calvino* sic adhæserat, ut *Calvinolatra* passim vocaretur. De quo legendi *Bolsecus* in ejus Vita, *Lindanus* in *Dubitantio* Dialogo II. *Sanctesius* in Responsione ad Apologiam ipsius *Bezæ*, *Prateolus* Lib. 2. Num. 20. &c.

§. II.

De Calvini erroribus.

Calvini errores de Deo & Christo Jesu.

I. DE sacris vocibus *Consubstantialis*, *Hypostaseos*, *Trinitatis*, non satis religiose sentit *Calvinus*, Lib. 1. Institutionum Cap. 13. §. 5. scribens de hujusmodi nominibus: *Utinam sepulta essent, constaret modo hæc inter omnes Fides, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum esse unum Deum, &c.* Negat Filium semper a Patre generari. *Stulte*, inquit, *fingitur continuus actus generandi.*

2. Christum Mediatorem esse asserit etiam secundum divinam naturam, ita ut illa Mediatricis officium & ante Incarnationem exercuerit. Sic enim ad Polonos scribit contra Stancarum: *Negat Christum posse Mediatorem dici secundum divinam naturam, quin Patre esset inferior. Sed excipimus primo Mediatoris nomen Christo quadrare, non solum ex quo carnem induit, vel ex quo munus suscepit reconciliandi cum Deo humani generis, sed ab initio creationis jam vere fuisse Mediatorem; quia semper fuit Caput Ecclesiæ, & primatum tenuit etiam super Angelos, primogenitus fuit omnis creaturæ. Unde colligimus, non modo post Adæ lapsum sæpissime fungi Mediatoris officio, sed quatenus æternus Dei Sermo est.*

3. Christum damnatorum pœnas in suo ad Inferos descensu passum blasphemat, lib. II. Institutionum Cap. 16. *Nihil* (inquit) *actum erat, si corporea tantum morte defunctus fuisset Christus: sed operæ pretium erat, ut divinæ ultionis severitatem sentiret: quo & iræ ipsius intercederet, & satisfaceret justo judicio. Unde etiam eum oportuit cum Inferorum copiis, æternæque mortis horrore, quasi consertis manibus luctari.* Addit: *In locum sceleratorum sponsorem, vadem, adeoque instar rei submissum; qui dependeret ac persolveret omnes, quæ ab illis expetendæ erant, pœnas: uno hoc dumtaxat excepto, quod doloribus mortis non poterat detineri. Ergo si ad Inferos descendisse dicitur, nihil mirum est, cum eam mortem pertulerit, quæ sceleratis ab irato Deo infligitur.* Ait denique: *Non modo corpus Christi in redemptionem fuisse traditum: sed aliud majus & excellentius pretium fuisse, quod diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis pertulerit.* Et infra: *Hic Nebulones quidam, licet indocti malitia tamen magis quam inscitia impulsi, clamitant me atrocem facere Christo injuriam; quia minime consentaneum fuerit, eum de animæ salute timere, &c.* Idem asserit in Harmonia Evangelica, ad Cap. 27. S. Matthæi.

4. Etsi *Calvinus* peccatum Deo imputandum esse neget, etsi Deum peccati esse auctorem disertis verbis inficietur in Instructione adversus Libertinos, Libro De æterna Dei Prædestinatione versus finem, & Commentario in Cap. II. Actorum Apostolorum Vers. 23. id tamen revera ex illius doctrina sequitur. Sed istius erroris flagitium ad blasphemiam his verborum præstigiis involvit. Scilicet, illum dumtaxat qui peccatum & scelus proxime committit, vocat peccati auctorem, ut si quis suggerente Diabolo furatus vel scortatus esset, non Diabolus, sed homo tantum furti & scortationis auctor dicendus sit. Catholici vero Theologi, immo homines communi sensu præditi ex communi loquendi usu, & propria vocis significatione auctorem vocant alicujus sceleris, qui efficaci voluntate motuque ad illud concurrit, & maxime illum qui id imperat aliis, & executioni mandat, quod de Deo expressis

verbis

verbis *Calvinus* pronuntiat Lib. I. Inſtitutionum cap. 17. §. 2. Aſſerit (inquam) *Diabolum totamque improborum cohortem nec concipere poſſe ullum adverſum nos maleficium, nec conceptum moliri, nec ad perpetrandum, ſi maxime moliantur, digitum movere niſi quantum ille permiſerit, immo niſi quantum mandarit*. Et Lib. II. Cap. IV. §. 5. *Simul*, inquit, *addendum eſt, quod a Paulo traditur, divinitus efficaciam erroris ac ſeductionis immitti, ut credant mendacio, qui veritati non paruerunt. Longo tamen diſcrimine ſemper diſtat in eodem opere id quod agit Dominus ab eo quod Satan & impii moliuntur. Ille mala inſtrumenta, quæ ſub manu habet, & verſare quolibet poteſt, ſervire juſtitiæ ſuæ facit: hi prout mali ſunt, nequitiam ingenii pravitate conceptam effectu pariunt.* Vides quæ ſit operis utriuſque, Dei & Diaboli differentia, ſecundum *Calvinum*, nempe quod Deus illud principaliter, Diabolus & impii inſtrumentaliter perficiant. Et lib. *De Æterna Dei Prædeſtinatione*, idem confirmat, pag. 628. „ Ergo (inquit) cum ipſa „ de cauſa, licet nobis ignota, a Domino procedant, quæ ſcelerate ab hominibus ma„ leficia perpetrantur: etiamſi rerum omnium prima cauſa ſit ejus voluntas, peccati „ tamen eum eſſe auctorem nego. Nec vero oblivione tegenda eſt illa, quam po„ ſui, cauſarum diverſitas: quod alia eſt propinqua, alia autem remota cauſa: ut „ ſciamus quam longa inter æquabilem Dei providentiam, & turbulentos hominum im„ petus ſit diſtantia. Turpi quidam & illiberali calumnia nos gravant, qui Deum „ peccati auctorem fieri oſtendunt, ſi omnium, quæ aguntur, cauſa eſt ejus voluntas. „ Nam quod homo injuſte perpetrat, vel ambitione, vel avaritia, vel libidine, vel „ pravo quovis alio affectu incitatus, cum Deus juſto, licet occulto judicio per manum „ ejus faciat, non poteſt in eum quadrare peccati nomen. *Ibidem pag. 626.* Hinc certe „ jam colligere promptum eſt, quam inane & fluxum ſit illud Divinæ Juſtitiæ patroci„ nium, quæ mala ſunt, non ejus voluntate, ſed permiſſu dumtaxat fieri. Equidem „ quatenus mala ſunt quæ malo animo perpetrant homines, Deo minime placere fa„ teor: ſed quod otioſum ea permittere fingunt quæ Scriptura non tantum eo volen„ te, ſed auctore fieri pronuntiat, nimis frivolum eſt effugium. Dedit hoc interdum „ Auguſtinus receptæ loquendi conſuetudini: ſed cum preſſius inſiſtit, & magis exa„ cte rem examinat, nullomodo patitur in locum actionis permiſſionem ſubſtitui „. Si Deus non tantum permittit malum culpæ, ſequitur illud, quatenus tale eſt, facere, adeoque eſſe peccati auctorem. Unde ſe hinc xpedire *Calvinus* aliter non poteſt quam dicendo: e Quomodo Deus in opere communi ab omni culpa ſit immunis, miniſtros „ autem ſuos juſte damnet, vix capit ſenſus carnis. Hinc reperta diſtinctio inter agere „ & permittere, quia hic nodus multis inexplicabilis viſus eſt. (*Lib. 1. Inſtitutionum* „ *cap. 18.*) *Addit ibidem*: Abſurdum videtur, volente ac jubente Deo excæcari ho„ minem, qui mox cæcitatis ſuæ pœnas daturus eſt. Tergiverſando itaque effugiunt, „ Dei tantum permiſſu, non etiam voluntate hæc fieri; ipſe vero palam ſe facere „ pronuntians, effugium illud repudiat. Quod autem nihil efficiant, arcano Dei nutu, „ quidquam deliberando agitent, niſi quod ipſe jam apud ſe decreverit, & arcana ſua „ nec directione conſtituat, innumeris & claris teſtimoniis probatur. Quod ante cita„ vimus ex Pſalmo, *Deum, quæcumque vult, facere*, ad omnes actiones hominum „ pertinere certum eſt.

5. Hominis lapſum non tantum a Deo præſcitum, ſed decretum ac prædeſtinatum aſſerit, Lib. 3. Inſtitutionum cap. 23. „ Nec probabile eſſe ſola Dei permiſſione, nul„ la ordinatione, hominem ſibi accerſiſſe interitum. Decretum quidem horribile fateor „ (*inquit*) inficiari tamen nemo poterit quin præſciverit Deus quem exitum habitu„ rus eſſet homo antequam ipſum conderet; & ideo præſciverit quia Decreto ſuo „ ſic ordinarat. *Docet præterea*: Nudos Dei arbitrio, citra proprium meritum, ho„ mine in æternam mortem prædeſtinari. Nec ſolum ad damnationem, ſed ad eam, quæ pro damnationis cauſa obtenditur, corruptionem, Dei ordinatione reprobos prædeſtinatos. (Lib. 3. Inſtitutionum Capp. 23. & 24.)

Calvini errores de Libero Hominis arbitrio.

6. Hominem lapſum liberi arbitrii non eſſe docet reſpectu boni; & quamvis ſponte & abſque coactione peccet, neceſſario tamen peccare. Primum quidem hominem creatum fuiſſe liberum, ſed libertatem ipſius peccato non modo vulneratam, ſed con-

confectam

fectam & extinctam, & qui lib erum arbitrium *titulum sine re esse ajunt*, *Christum habere auctorem*. (Lib. 2. Institutionum Capp. 2. & 5. Lib. Responsionum contra *Pighium*, & in Antidoto Concilii Tridentini ad Sessionis 6. Canonem 5.)

7. Deum voluntatem movere, non qualiter multis sæculis traditum est & creditum, ut nostræ postea sit electionis, motioni aut obtemperare, aut refragari. Voluntatem a Domino præparatam suas in agendo partes non habere, & perperam homini tribui quod gratiæ pervenienti pedissequa voluntate obsequatur. (Lib. 2. Institutionum Cap. 3.)

De concupiscentia post Baptismum superstite.

8. Concupiscentiam originalem, etiam post Baptisma, peccatum esse tradit, lib. 3. Institutionum, Cap. 3. §. 10. „ Neque opus est, *inquit*, multum investigando laborare quid hic Veteres senserint: quando unus Augustinus sufficere ad id potest, qui fideliter magnaque diligentia omnium sententias collegit. Ex eo igitur sumant Lectores, si quid de sensu antiquitatis habere certi volent. Porro inter illum & nos hoc discriminis videri potest interesse, quod ipse quidem, cum Fideles concedat, quamdiu in corpore mortali habitant, sic illigatos teneri concupiscentiis, ut non possint non concupiscere, cum tamen morbum peccatum vocare non audet: sed ad illum designandum infirmitatis nomine contentus, tunc demum fieri peccatum docet, ubi vel opus, vel consensus ad conceptionem vel apprehensionem accedit, hoc est, quando primæ appetitionis cedit voluntas. Nos autem illud ipsum pro peccato habemus quod aliqua omnino cupiditate contra Legem Dei homo titillatur. Immo ipsam pravitatem quæ hujusmodi cupiditates nobis generat, asserimus esse peccatum. Docemus itaque in Sanctis donec mortali corpore exuantur, semper esse peccatum: quia in eorum carne residet illa concupiscendi pravitas, quæ cum rectitudine pugnat. *De hoc Gallicana Calvinistarum Confessio*: Affirmamus quoque hoc vitium etiam post baptismum esse vere peccatum, quod ad culpam attinet, quamvis qui filii Dei sunt minime idcirco condemnentur, quoniam videlicet Deus pro gratuita sua bonitate & misericordia illud ipsis non imputat.

Calvini errores de Justificatione.

9. Justificationem esse acceptionem, qua nos Deus in gratiam receptos, pro justis habet: Eamque in sola peccatorum remissione ac Justitiæ Christi imputatione positam esse censet. Nonnisi in ipso, & extra nos, justos nos reputari coram Deo. Justificari illum Fide, qui operum justitia exclusus, *Christi justitiam per fidem apprehendit*, *qua vestitus in Dei conspectu non ut peccator*, *sed tamquam justus apparet*. (Lib. 3. Institutionum Cap. 11. §. 2.)

10. Hominem non justificari per gratiam sanctificantem, nec per bona opera etiam a Fide & a gratia profecta, sed per solam Fidem. „ Scholæ, (*inquit*) in deterius semper aberrarunt, donec tandem præcipiti ruina devolutæ sunt ad quemdam Pelagianismum. Ac nec Augustini quidem sententia, vel saltem loquendi ratio per omnia recipienda est. Tametsi enim egregie hominem omni justitiæ laude spoliat, ac totam Dei gratiæ transcribit: gratiam tamen ad sanctificationem refert, qua in vitæ novitatem per Spiritum regeneramur. Scriptura autem, cum de Fidei justitia loquitur, longe alio nos ducit: nempe ut ab intuitu operum nostrorum aversi in Dei misericordiam ac Christi perfectionem tantum respiciamus. Hunc esse Fidei sensum, per quem peccator in possessionem venit suæ salutis, dum ex Evangelii doctrina agnoscit Deo se reconciliatum: quo intercedente Christi justitia, impetrata peccatorum remissionem justificatus sit; & quamquam Spiritu Dei regeneratus, non in bonis operibus quibus incumbit, sed in sola Christi justitia repositam sibi perpetuam justitiam cogitat. (*Lib. 3. Institutionum cap.* 11. §. 15. & 16.)

Ibidem §. 19. „ Jam perspicit Lector, quanta æquitate doctrinam nostram hodie Sophistæ cavillentur, cum dicimus hominem, sola Fide justificari. Fide justificari hominem, qui toties in Scriptura recurrit, negare non audent: sed cum nusquam exprimatur, *sola*, hanc adjectionem fieri non sustinent. Itane? Sed quid ad hæc Pauli verba respondebunt, ubi contendit non esse ex Fide justitiam nisi sit gratuita? Quomodo gratuitum cum operibus conveniet? . . . . . Nec falsa modo, sed plane ridicula tergiversatione in exclusiva particula consistunt.

Annon

„ Annon enim satis solide soli Fidei tribuit omnia qui operibus adimit? Quid sibi, „ amabo, volunt istæ locutiones, *Sine Lege manifestatam esse justitiam, justificari* „ *gratis hominem, & sine operibus Legis*? Hinc ingeniosum subterfugium habent: quod „ tametsi non excogitarunt ipsi, sed ab Origene & quibusdam Veterum sumpserunt, „ ineptissimum tamen est. Opera Legis ceremonialia excludi garriunt, non moralia. *Rom. 3.* Sic proficiunt assidue rixando, ut ne prima quidem Dialecticæ elementa teneant. „ Sic autem opinionem suam explicat, ut quamvis Sola Fides justificet, Fides tamen quæ justificat, sola non sit. „ Hoc semper *inquit*, Lectoribus testatum esse volo, quoties in „ hac quæstione nominamus solam Fidem, non mortuam a nobis fingi, & quæ per „ charitatem non operatur, sed ipsam statui unicam justificationis causam: Fides ergo „ sola est quæ justificet: Fides tamen quæ justificat, non est sola. Quemadmodum „ Solis calor solus est qui terram calefaciat: non tamen idem in Sole est solus, quia „ perpetuo conjunctus est cum splendore „? (In Antidoto Concilii Tridentini ad Sessionis 6. Canonem 11.) In recentioribus Bibliis Genevensibus versum 16. Capitis 2. „ Epistolæ ad Galatas, fœde interpolaverunt Calvinistæ. Cum enim Apostolus dicat, hominem *non justificari ex operibus Legis nisi per Fidem Christi*: Ipsi ex suo addiderunt, *seulement par la Foy de Jesus-Christ*. Confessio Gallicana de hoc Articulo sic loquitur: „ Credimus, non sola Fide fieri hujus Justitiæ participes. Hoc autem „ ideo fit quod promissiones vitæ nobis in Christo oblatæ, tunc usui nostro applican- „ tur, & nobis redduntur efficaces, cum eas amplectimur, nihil ambigentes nobis ob- „ ventura, de quibus ore Dei certiores sumus

11. Docet, oportere eos, qui vere justificati sunt absque dubitatione apud seipsos statuere, se esse justificatos. Omnes Fideles debere sibi promissiones divinas firma certitudine Fidei applicare. Maximæ improbitatis esse asserere, quod nemo scire Fidei certitudine potest, se gratiam Dei consecutum. Fidem justificantem hanc certitudinem & securitatem involvere. Neminem esse justificatum, nisi qui se justificatum crediderit. Absolutam illam certitudinem ad perseverantiam & prædestinationem extendit, ita ut certa prædestinationis suæ cognitio piis omnibus communis sit, non secus ac *S. Paulo* post specialem revelationem. (In Antidoto Concilii Tridentini & Lib. 3. Institutionum Capit. 2. §. 16. & sequentibus.)

12. Fidem & Justitiam propriam esse electorum, & semel vere acceptam nulla ratione amitti posse & qui ab ea excidere videntur, numquam eam vere habuisse. *Error Calvini de Justitia inamissibili.* „ In Fidem, *inquit*, non illuminantur, nec Evangelii efficaciam vere sentiunt, ni- „ si qui præordinati sunt ad salutem . . . . Solos electos semine incor- „ ruptibili Deus in perpetuum regenerat, ut numquam dispereat semen vitæ eorum „ cordibus insitum: ita solide in illis obsignat adoptionis suæ gratiam, ut stabilis „ ac rata sit . . . . Hoc interim tenendum est quamtumvis exigua sit ac de- „ bilis in electis Fides, quia tamen Spiritus Dei certa illius arrha est ac sigillum „ suæ adoptionis, numquam ex eorum cordibus deleri posse ejus sculpturam. Se- „ men aliquod & particulam vivæ Fidei manere in homine inter gravissimos lapsus. „ Verum quoniam non apparet ad tempus, nec se usitatis signis exerit, perinde ha- „ beri atque emortuam, quoad sensum nostrum. (Lib. 3. Institutionum Cap. 2. *In Can.* „ §. 11. & 12. & Antidoto Concilii Tridentini in Canonem 28. Sessionis 6.) Ad- *27. ejusdem Sessionis.* dit peccata omnia ex infidelitate manere, vel saltem ex fidei defectu; & ubicumque regnat fides, iram Dei peccatis omnibus expulsis non secus avertere, ac si quis ignem extingueret subducto ligno. At fidem, eamque vivam in prædestinatis semper regnare *Calvinus* docet: itaque censet nulla peccata prædestinatis imputari.

Idem definivit Dordrectana Calvinistarum Synodus quinto Doctrinæ Capite, *De Perseverantia Sanctorum* his verbis: „ Propter istas peccati inhabitantis reli- „ quias & Mundi insuper ac Satanæ tentationes, non possent conversi in ista gra- „ tia perstare, si suis viribus permitterentur. Sed fidelis est Deus, qui ipsos in „ gratia semel collata misericorditer confirmat, & in eadem usque ad finem po- „ tenter conservat. Etsi autem illa potentia Dei, vere fideles in gratia con-

„ fir-

„ firmantis; major est quam quæ a carne superari possit; non semper tamen conversi „ ita a Deo aguntur & moventur ut non possint in quibusdam actionibus particularibus a ductu gratiæ, suo vitio, recedere, & a carnis concupiscentiis seduci, iisque obsequi. Quapropter ipsis perpetuo est vigilandum & orandum, ne in tentationes inducantur. Quod cum non faciunt, non solum a carne, mundo, & Satana, „ in peccata etiam gravia & atrocia abripi possunt, verum etiam interdum justa Dei „ permissione abripiuntur. Quod tristes Davidis, Petri, aliorumque Sanctorum lapsus, „ in Sacra Scriptura descripti demonstrant. Talibus autem enormibus peccatis Deum „ valde offendunt, reatum mortis incurrunt, Spiritum Sanctum contristant, fidei exercitium interrumpunt, conscientiam gravissime vulnerant, sensum gratiæ nonnumquam „ ad tempus amittunt, donec per seriam resipiscentiam in viam revertentibus paternus Dei vultus rursum affulgeat. Deus enim qui dives est misericordia, ex immutabili electionis proposito, Spiritum Sanctum etiam in tristibus lapsibus a suis non „ prorsus aufert, nec eo usque eos prolabi sinit, ut gratia adoptionis ac justificationis statu excidant, aut peccatum ad mortem, sive in Spiritum Sanctum committant, „ & ab eo penitus deserti, in exitium æternum se præcipitent „. De Calvinistarum circa istud controversiæ caput sententia ferventissime disputant eruditi duo Parisiensis Academiæ Theologi Libris recens editis. Eorum disputationi me immiscere nolim: quæ tamen facile componi posse doctis plerisque viris videtur, ut Sectæ quidem dogma fidesque censeatur, quam *Calvinus* & Synodus Dordrectana, Auctoresque inter Calvinistas celeberrimi tradunt, quamvis nonnulli ejusdem Sectæ Scriptores ab eo dogmate recesserint: ut jure hac in controversia, & aliis in quibus variarunt, de ipsis dici possit, quod *Tertullianus* lib. *De Præscriptionibus Hæreticorum*, Cap. 42. de veteribus Hæreticis scribit: *Mentior si non etiam a regulis suis variant inter se, dum unusquisque proinde suo arbitrio modulatur quæ accepit, quemadmodum de suo arbitrio ea composuit ille qui tradidit: Agnoscit naturam suam profectus rei. Idem licuit Valentinianis quod Valentino, idem Marcionitis quod Marcioni, de Arbitrio suo fidem innovare. Denique penitus inspectæ hæreses omnes in multis cum Auctoribus suis dissentientes deprehendunt.*

Calvini errores de peccatis. 13. Omne peccatum mortale esse *Calvinus* asserit: Fidelium peccata venialia esse, non quia mortem non mereantur, sed quia Dei misericordia nulla est condemnatio his qui sunt in Christo Jesu, quia non imputantur, quia venia delentur. (Lib. 2. Institutionum Cap. 8. §. 50. Lib. 3. Cap. 4. §. 28. & in Antidoto Concilii Tridentini.)

14. Omnia justorum opera esse iniquitatem ac sordes, peccata, damnabilia. *Qui serio*, inquit, *de veræ justitiæ regula quærent, illi certo comperient, omnia hominum opera, si sua dignitate censeantur, nihil nisi inquinamenta esse & sordes; & quæ justitia vulgo habetur, eam apud Deum meram esse iniquitatem: quæ integritas censetur, pollutionem; quæ gloria ducitur, ignominiam.* (Lib. 3. Institutionum Cap. 14. §. 4.) *Habemus nec unum a Sanctis exire opus, quod si in se censeatur, non mereatur justam opprobrii mercedem.* (Lib. 3. Cap. 14. §. 9.) *Duobus his fortiter insistendum, nullum umquam extitisse pii hominis opus, quod si severo Dei judicio examinaretur, non esset damnabile. Ad hæc, si tale aliquod detur (quod possibile homini non est) peccatis tamen quibus laborare auctorem ipsum certum est, vitiatum ac inquinatum, gratiam perdere.* (Ibidem §. 2.)

Calvini errores de Lege. 15. Legem Dei, quæ bona opera præcipit, impossibilem esse. *Quod autem*, inquit, *impossibilem Legis observationem diximus, id est paucis verbis explicandum simul & confirmandum. Solet enim vulgo absurdissima sententia videri: ut Hieronymus non dubitarit Anathema illi denuntiare. Quid visum sit Hieronymo, nihil moror: nos quid verum sit, inquiramus. Non texam hic longas ambages de variis possibilitatis generibus. Impossibile appello, quod nec fuit umquam, & ne inposterum sit, Dei ordinatione ac decreto impeditur. Si ab ultima memoria repetamus, neminem Sanctorum, extitisse dico, qui corpore mortis circumdatus, ad eum dilectionis scopum pertigerit, ut ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, ex tota potentia Deum amaret.* (Lib. 2. Institutionum Cap. 7. §. 5.) *Si perpetua esset regeneratio in hac vita, possibilis esset Legis observatio. Sed cum Fideles, quamdiu hic vivunt,*

vivunt, medio ex stadio ad metam aspirent, magnisque difficultatibus anhelent: ubi reperietur, quam isti somniant, obedientiæ perfectio? (In Antidoto Concilii Tridentini in Canonem 18. Sessionis *6.*)

16. A Mandatorum observatione nequaquam pendere salutis fiduciam; & in eo differre a Lege Evangelium, quia non sub conditione operum sicut illa, sed ex Fide vitam promittat. (In Antidoto Concilii Tridentini in canonem 20. Sessionis. *6.*)

17. Nugatoriam Fidei formatæ & informis distinctionem, (Lib. 3. Institutionum Cap. 2. §. 8.) Fidem porro definit, *Divinæ erga nos benevolentiæ firmam certamque cognitionem, quæ gratuitæ in Christo promissionis veritate fundata, per Spiritum Sanctum & revelatur mentibus nostris, & cordibus obsignatur.* *Calvini errores de fide & operibus.*

18. Doctrinam de bonorum operum meritis erroneam esse. *De meriti*, inquit, *nomine id mihi præfari necesse est; Quicumque primus illud operibus humanis ad Dei Judicium comparatis aptavit, eum Fidei sinceritati pessime consuluisse . . . . Quorsum enim, obsecro, opus fuit invehi nomen meriti, cum pretium bonorum operum significanter alio nomine citra offendiculum explicari posset? Quantum autem ipsum offensionis in se contineat, magno cum orbis detrimento patet. Certe ut est fastuosissimum, nihil quam obscurare Dei gratiam, & homines prava superbia imbuere potest. Usi sunt (fateor) passim vetusti Ecclesiæ Scriptores: atque utinam voculæ unius abusus erroris materiam posteris non præbuissent!* (Lib. 3. Institutionum Cap. 15. §. 2.)

19. Confessionem peccatorum Jure Divino non esse institutam; seu Divino Præcepto mandatam. Ejus quidem vetustissimum esse usum, sed olim fuisse liberum. Nullam de ea statam fuisse Legem aut constitutionem ante *Innocentii III.* tempora. Luculenta testimonia extare tum in Historiis, tum apud alios antiquos Scriptores, quæ doceant hanc fuisse politicam disciplinam, ab Episcopis institutam, non Legem a Christo aut Apostolis positam; conscientiarum carnificinam esse: invectam demum hanc tyrannidem, cum fœda barbarie oppressus esset mundus. (Lib. 3. Institutionum cap. 4. & Responsione ad Articulos Facultatis Theologicæ Parisiensis ad Articulum 4.) *Calvini errores de Pœnitentiæ Sacramento.*

20. Potestatem absolvendi a peccatis, quorum cognitionem in Confessione habuerint, Sacerdotibus Novi Testamenti a Christo non esse datam. Absolutionem quæ fidei servit, nihil aliud esse quam testimonium veniæ ex gratuita Evangelii promissione sumptum: alteram, quæ ex Disciplina Ecclesiæ pendet, nihil ad secreta peccata, sed ad exemplum magis pertinere, ut tollatur Ecclesiæ publica offensio. (Ibidem.)

21. Satisfactionem ad Pœnitentiam non esse necessariam: nec Deum posse pœnis satisfactoriis placari: illasque cum efficacia mortis Christi & satisfactionis ipsius pugnare. „ Parum autem me movent, *inquit*, quæ in Veterum Scriptis de Satisfactione pas-
„ sim occurrunt. Video quidem eorum nonnullos (dicam simpliciter, omnes fere
„ quorum Libri extant) aut hac in parte lapsos esse, aut nimis aspere aut dure lo-
„ cutos . . . . . Vocarunt autem ut plurimum satisfactionem, non compensationem
„ quæ Deo redderetur, sed publicam testificationem, qua qui excommunicatione mul-
„ ctati fuerant; cum in communionem recipi vellent, Ecclesiam reddebant de sua Pœni-
„ tentia certiorem. Indicebantur enim illis Pœnitentibus certa jejunia, & alia quibus
„ se prioris vitæ vere & ex animo pertæsos esse approbarent, vel potius priorum me-
„ moria obliterarent: atque ita dicebantur, non Deo, sed Ecclesiæ satisfacere. Ex an-
„ tiquo eo ritu sumpserunt originem Confessiones & Satisfactiones, quæ hodie in usu
„ sunt. Viperei sane partus, quibus factum est ut ne umbra quidem melioris illius
„ formæ superfit. Scio Veteres interdum duriuscule loqui: nec, ut nuper dixi, for-
„ san lapsos esse nego. Sed quæ pauculis nævis aspersæ erant, dum illotis istorum
„ manibus tractantur, prorsus inquinantur. (Lib. III. Institutionum c. 4. §. 38. & 39.)

22. Indulgentias esse *Sanguinis Christi profanationem, Satanæque ludibrium, quo Christianus Populus a Dei gratia, a vita quæ est in Christo abducatur, & a vera salutis via avertatur.* (Lib. III. Institutionum cap. 5. §. 2.) *Quæstuosas nundinationes de animarum salute, ac pias fraudes* vocat. *Papam plumbo & membrana gratiam Jesu Christi includere* calumniatur: *Nos commiscere sanguinem Martyrum sanguini Christi,* *Errores Calvini de Indulgentiis & Purgatorio.*

sti, ad remissionem & satisfactionem peccatorum: Mendax Dei Evangelium esse, aut mendaces Indulgentias, blasphemat.

„ 23. Purgatorium exitiale Satanæ esse commentum, quod Christi Crucem evacuat, „ quod contumeliam Dei misericordiæ non ferendam irrogat, quod fidem nostram labefacit & evertit . . . Cum mihi (*inquit*) objiciunt adversarii ante mille & trecentos annos usu receptum fuisse, ut precationes fierent pro defunctis, eos vicissim interrogo, quo Dei verbo, qua revelatione, quo exemplo factum? . . . . Atque ipsi etiam Veteres, qui preces fundebant pro mortuis, & mandato Dei, & legitimo exemplo hic se destitui videbant. Cur ergo audebant? In eo dico aliquid humani passos esse: ideoque ad imitationem trahendum non esse contendo quod fecerunt. Certe quisquis mediocri prudentia pollet, facile agnoscit, quidquid de hac re legitur apud Veteres, publico mori, & vulgi imperitiæ fuisse datum. Abrepti etiam ipsi, fateor, in errorem fuerunt: nempe ut inconsiderata credulitas privare judicio solet hominum mentes. Interea quam dubitanter preces pro mortuis commendent, lectio ipsa demonstrat. Monicam matrem suam in Libris Confessionum Augustinus narrat vehementer rogasse, ut sui memoria in peragendis Mysteriis fieret ad Altare. Anile scilicet votum, quod filius non exegit ad normam Scripturæ: sed pro naturæ affectu probari aliis voluit. Liber autem De Cura pro Mortuis agenda compositus, tot hæsitationes continet, ut suo frigore merito debeat stulti zeli calorem extinguere. Si quis mortuorum patronus esse appetat, frigidis certe verisimilitudinibus securos reddet, qui prius erant solliciti. (Lib. III. Institutionum cap. 5. §. 6. & 10.)

De Sanctorum intercessione & invocatione.

24. Sanctos cum Christo in cœlis viventes pro nobis non intercedere, nec absque sacrilegio & superstitione invocari posse, (Lib. 3. Institutionum cap. 20.) Per calumniam asserit Catholicos, qui Sanctos invocant, *Christum inhonorare, & Mediatoris titulo spoliare, gloriam nativitatis ejus obscurare, Crucem evacuare: in Litaniis, Hymnis & Prosis, ubi Sanctis mortuis nihil non honoris defertur: nullam Christi mentionem fieri*. Sanctos ut *tutelares Deos* a Romanæ Communionis hominibus coli. *Nihil Christo reliquum facere, qui pro nihilo ducunt ejus intercessionem, nisi accedant Georgius & Hippolytus, ac similes larvæ*. Sic impius Hæresiarcha loquitur. De hoc Articulo Calvinistarum Gallica Confessio sic habet: *Credimus quoniam Jesus-Christus datus est nobis unicus Advocatus, qui etiam præcipit, ut ad Patrem suo nomine confidenter accadamus, neque nobis licet alia forma preces concipere, nisi ea quam nobis Deus verbo suo dictavit: Quidquid homines de mortuorum Sanctorum intercessione commenti sunt, nihil aliud esse quam fraudem & fallacias Satanæ, ut homines a recta precandi forma abduceret. Denique Purgatorium arbitramur ex eadem officina profectum, unde etiam manarunt Vota Monastica, peregrinationes, interdicta Matrimonii, & usus ciborum, cæremonialis certorum dierum observatio, Confessio auricularis, Indulgentiæ, cæteræque res omnes ejusmodi, quibus opinantur quidam se gratiam & salutem mereri.*

Calvini errores contra Romanam Ecclesiam & Romanum Pontificem.

25. Populari sermone concipiendas esse publicas orationes, qui vulgo a toto cœtu intelligi possit, non exotica lingua *Calvinus* affirmat. (Ibidem §. 33.)

26. *Romanæ Sedis Primatum neque ex Christi instituto, neque ex Ecclesiæ veteris usu sumpsisse originem.* Honore ordinis, non potestate *Petrum* cæteris Apostolis fuisse priorem. Etsi dignitate reliquos antecelluisset, Apostolis ipsis Primatum deferentibus, id ad perpetuitatem non esse trahendum, id est non sic constitutum in *Petro* Ecclesiæ Primatum, ut perpetua successione semper maneret. Non inficiatur tamen *quin magnum Romanæ Ecclesiæ honorem ubique deferant Veteres, reverenterque de ea loquantur.* Quod tribus maxime de causis fieri censet, „ Opinio enim illa, *inquit*, quæ nescio „ quo modo invaluerat, fundatam & constitutam eam fuisse Petri ministerio, ad conciliandam gratiam & auctoritatem plurimum valebat: Itaque in Occidente Sedes Apostolica honoris causa vocabatur. Deinde cum illic esset caput Imperii, & hac ratione credibile esset præstantiores tum doctrina, tum prudentia, tum peritia, & multarum rerum usu viros illic esse, quam alibi usquam: ejus rei merito habebatur ratio, ne & Urbis nobilitas, & alia etiam Dei dona multo excellentiora contemni viderentur. Accessit ad hæc & tertium, quod cum Orientales & Græcæ Eccle-

siæ,

„ siæ, Africanæ etiam, multis opinionum dissensionibus inter se tumultuarentur, hæc „ sedatior aliis & minus turbulenta fuerit. Ita factum est ut pii & Sancti Episcopi Sedibus suis pulsi, illuc se veluti in asylum aut portum quemdam sæpe reciperent. Nam „ quo minus acuto & celeri ingenio sunt Occidentales Asiaticis & Afris, eo etiam sunt „ rerum novarum minus cupidi. Hoc ergo Romanæ Ecclesiæ plurimum addit auctoritatis, quod non ita dubiis illis temporibus tumultuata est, ut reliquæ, ac doctrinæ semel traditæ fuit omnibus aliis tenacior. Has, inquam, tres ob causas non „ vulgari in honore habita fuit, & multis præclaris Veterum testimoniis commendata (Lib. IV. Institutionum Cap. VI.)

27. Romanum Pontificem *Antichristum* vocat, in eumque quadrare asserit, quod Danielis 7. v. 25. & 2. ad Thessalonicenses 2. v. 4. de Antichristo dicitur. (Lib. IV. Institutionum Cap. 7. §. 25.) Ibidem inverecunde calumniatur, Ecclesiæ Romanæ doctrinam sic describens: *Quasi vero dubium sit qualem Religionis speciem professi sint jampridem Pontifices cum toto Cardinalium Collegio, & hodie profiteantur. Primum enim arcanæ illius Theologiæ, quæ inter eos regnat, caput est, Nullum esse Deum. Alterum, Quæcumque de Christo docentur, mendacia esse & imposturas. Tertium, doctrinam de futura vita & ultima Resurrectione meras esse fabulas.* (§. 27.) Calvinistarum Gallica Confessio Articulo 28. Romanam Ecclesiam his calumniis proscindit: *Papisticos igitur Conventus damnamus, quod pura Dei veritas ab illis exulet, in quibus etiam Sacramenta Fidei corrupta sunt, adulterata, falsificata, vel penitus etiam abolita, in quibus denique omnes superstitiones & idolomaniæ vigent.* *Calvini calumnia in Romanam Ecclesiam.*

28. Concilia Generalia in tradendis Fidei dogmatibus, & Scripturæ Sacræ interpretatione errare posse Potestatem interpretandi Scripturam Sacram, & eam quidem *sine provocatione*, penes Ecclesiam non esse docet: nec semper veram esse & certam Scripturæ interpretationem, quæ Conciliorum suffragiis fuerit recepta: sed eorum Decreta verbo Dei examinanda. (Lib. 4. Institutionum Capit. 9.) Quatuor tamen priores Synodos recipit, ac venerari se profitetur. *Priscas illas Synodos*, inquit, *Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, Chalcedonensem, ac similes, quæ confutandis erroribus habitæ sunt, libenter amplectimur, reveremurque ut Sacrosanctas quantum attinet ad Fidei dogmata; nihil enim continet quam puram & nativam Scripturæ interpretationem, quam SS. Patres spirituali prudentia, ad frangendos Religionis hostes, qui tunc emerserant, accommodarunt.* (Ibidem §. 8.) *Ejusdem errores de Ecclesia & Conciliis.*

29. Imaginum usum & cultum *a Satana manasse* & meram *idololatriam* esse asserit. (Ibidem §. 9. & Lib. 1. Cap. 11.) *De Imaginibus & cultu Sanctorum.*

30. Cultum Religiosum, etiam duliæ, Angelis & Sanctis hominibus, *absque damnanda superstitione* exhiberi non posse. (Lib. 1. Institutionum Cap. 12.)

31. Ecclesiam non habere potestatem ferendi Leges quæ conscientiam obstringant. (Lib. 4. Cap. 10.) Constitutiones Ecclesiasticas, sive quæ Cæremonias ac Ritus, sive quæ Disciplinam spectant perniciosas esse & impias. (Lib. 4. Cap. 10.) *De Legibus Ecclesiasticis.*

32. Quadragesimale Jejunium inter superstitiosas observationes enumerat. *Tertius error*, inquit, *non adeo quidem impius, periculosus tamen, tamquam unum ex præcipuis officiis morosius ac rigidius exigere, ac immodicis encomiis extollere, ut homines se aliquid eximium fecisse putent, cum jejunaverint. Qua in parte non in totum excusare audeo Veteres, quin & superstitionis quædam semina jecerint, & occasionem præbuerint tyrannidi, quæ postea exorta est. Occurrunt quidem interdum sanæ ac prudentes de jejunio sententiæ: sed postea occurrunt subinde immodicæ jejunii laudes, quæ ipsum inter præcipuas virtutes extollunt. Et tunc passim invaluerat superstitiosa Quadragesimæ observatio; quia & vulgus eximium aliquod obsequium Deo se in ea præstare existimabant, & Pastores eam commendabant pro sancta Christi imitatione: cum planum sit, non ideo jejunasse Christum ut aliis exemplum præscriberet.* (Lib. 4. capit. 12. §. 19. & 20.)

33. Ecclesiæ Legem de Cœlibatu Sacerdotum tyrannicam vocat & verbo Dei contrariam. *Certe* (inquit) *quod Sacerdotibus interdictum fuit conjugium, id factum est impia tyrannide, non modo contra verbum Dei, sed contra omnem æquitatem.* (Ibi-

 dem

dem §. 23.) *S. Hyeronymum* Cœlibatus & virginitatis egregium paranymphum, *nimis luculentum maligni perversique ingenii specimen in eo edidisse*, imprudenter scribit, in Harmonia Evangelica ad Cap. 19. S. Matthæi.

Calvini errores circa vota. 34. Vota abstinentiæ, jejunii, peregrinationum ad Sanctiora loca, non tantum esse inania ac nugatoria, sed plena manifestæ impietatis. Monasticum Ordinem non esse singularem statum adipiscendæ perfectionis. *Monasteria esse lupanaria, potius quam castitatis sacraria. Non aliter procos in haris saginari, quam Monachos in Cœnobiis.* Vota continentiæ, paupertatis, & obedientiæ, superstitiosa esse, & qui ea nuncupant, Deo illudere & hominibus. Votum tamen continentiæ a primis Ecclesiæ sæculis nuncupatum fatetur. *Hoc, inquiunt, ab ultima memoria fuit observatum, ut se alligarent continentiæ voto, qui totos se Domino dicare vellent. Fateor certe antiquitus quoque receptum fuisse hunc morem: sed eam ætatem sic ab omni vitio liberam non fuisse concedo, ut pro regula habendum sit quicquid tunc factum est.* Monachos omnes Christianæ libertatis privilegio ait a vinculis votorum absolvi, maxime si ad Cœlibatum se idoneos non sentiant. (Lib. 4. cap. 13.) Ibidem tamen Monachorum Statum, Vota, Instituta, ab Ecclesia veteri approbata fuisse, vel invitus fatetur, & Monastica Collegia fuisse tunc veluti Seminaria Ordinis Ecclesiastici.

Calvini errores de Sacramentis. 35. *Sacramentum* definit *Externum Symbolum, quo benevolentiæ erga nos suæ promissiones conscientiis nostris Dominus obsignat, ad sustinendam Fidei nostræ imbecillitatem; & nos vicissim pietatem erga eum nostram tam coram eo & Angelis, quam apud homines testamur.* (Lib. 4. Institutionum Cap. 14.) Benevolentiæ autem nomine Prædestinationem intelligit, seu æternam illam charitatem, qua Deus electos diligit: in solis enim electis Sacramenta vim exerere suam asserit. *Sedulo*, inquit, *docemus, Deum non promiscue vim suam exerere in omnibus qui Sacramenta recipiunt, sed tantum in electis. Nam quemadmodum non alios in fidem illuminat, quam quos præordinavit ad vitam: ita arcana Spiritus sui virtute efficit, ut percipiat electi quæ offerunt Sacramenta. Reprobis peræque ac electis signa administrantur: veritas autem signorum ad hos solos pervenit.* (In Consensione Ministrorum Tigurinorum cum Genevensibus, §. 16. & 17.) De Sacramentorum essentia & virtute sic habet Gallica Calvinistarum Confessio: *Credimus adjuncta esse verbo Sacramenta amplioris confirmationis causa, gratiæ Dei nimirum pignora & tesseras, quibus infirmæ & rudi fidei nostræ subveniatur. Fatemur enim talia esse signa hæc exteriora, ut Deus per illa Sancti sui Spiritus virtute operetur, ne quidquam ibi frustra nobis significetur. Arbitramur tamen omnem illorum substantiam & veritatem esse in Christo Jesu, a quo si separentur, nihil sint quam inanes umbræ & fumi.*

36. Verbum quo Sacramentum conficitur, concionatorium dumtaxat, non consecratorium esse contendit: Verbum, *inquit*, intelligere debemus, non quod sine sensu & fide „ insusurratum, solo strepitu, velut magica incantatione, consecrandi elementi vim ha„ beat: sed quod prædicatum intelligere nos faciat quid visibile signum sibi velit. „ Quod ergo sub Papæ tyrannide factitatum est, non caruit ingenti Mysteriorum „ profanatione: Putarunt enim satis esse si Sacerdos, populo sine intelligentia obstu„ pente, Consecrationis formulam demurmuraret . . . . Ergo cum de verbo Sacramen„ tali fieri mentionem audimus, promissionem intelligamus, quæ clara voce a Mini„ stro prædicata, plebem eo manu ducat, quo signum tendit ac nos dirigit. (Lib. 4. Institutionum, cap. 14. §. 4.)

37. Ministri intentionem non esse ad Sacramentum necessariam. *Quod*, inquit, *de consecrandi intentione garriunt, a Sophistis nulla probabili ratione fuit proditum . . . . Ego vero sacrosanctæ Christi institutioni tantum defero, ut si Epicureus quispiam, intus totam actionem subsannans, mihi Cœnam ex Christi mandato, & secundum regulam ab eo datam rituque legitimo administret, non dubitem panem & calicem illius manu porrecta, vera mihi esse Corporis & Sanguinis Christi pignora* (In Antid. Concilii Tridentini in Canonem 11. Sessionis 7.)

38. Nullam inesse Sacramentis vim & efficaciam conferendi gratiam ex opere operato, sed solum excitare & alere fidem, sicut prædicatio verbi. *Magno*, inquit, *con-*

sensu

sensu Sophisticæ Scholæ tradiderunt, Sacramenta Novæ Legis, hoc est, quæ nunc in usu sunt Christianæ Ecclesiæ, justificare & conferre gratiam, modo non ponamus obicem peccati mortalis. Quæ sententia dici non potest quam sit exitialis & pestilens, eoque magis, quod multis ante sæculis, magna Ecclesiæ jactura in bona orbis parte obtinuit. Plane certe diabolica est. (Lib. 4. Institutionum, Cap. 4. §. 14.) *Quamobrem fixum maneat, non esse alias Sacramentorum, quam verbi Dei partes: quæ sunt offerre nobis ac proponere Christum & in eo cœlestis gratiæ thesauros . . . . Cavendum præterea ne in errorem nos abducant, quæ ad amplificandam Sacramentorum dignitatem paulo magnificentius a Veteribus scripta sunt ut scilicet arbitremur latentem aliquam virtutem Sacramentis annexam affixamque esse, quo ipsa per se Spiritus Sancti gratias nobis conferant, quemadmodum vinum in cratere propinatur: cum hoc tantum illis divinitus injunctum sit munus, testificari nobis ac sancire Dei in nos benevolentiam.* (§. 17.) *Commentum de opere operato, recens est, & ab indoctis Monachis excusum, qui de Sacramentorum natura nihil umquam didicerant.* (In Antidoto Concilii Tridentini, in Canonem 7. Sessionis 7.) In Theologia hospitem ac peregrinum se prodit, cum per opus operatum intelligit & a Theologis intelligi putat meritum ac bonum opus Ministri. *Hujus quoque rei breviter admonitos esse Lectores expedit, quidquid de opere operato nugati sunt Sophistæ, non modo falsum esse, sed pugnare cum Sacramentorum natura, quæ instituit Deus ut Fideles vacui bonorum omnium & inopes, nihil præter mendicitatem eo afferant. Unde sequitur, ea recipiendo nihil istos agere unde laudem mereantur, vel in actione (quæ eorum respectu mere passiva est) nullum illis posse opus adscribi.* (Lib. 4. Institutionum, §. 26. cap. 14.).

39. Discrimen inter Sacramenta Veteris & Novæ Legis, quoad efficaciam, nullum agnoscit. *Scholasticum autem illud dogma* (inquit) *quo tam longum discrimen inter Veteris ac Novæ Legis Sacramenta notatur, perinde ac si illa non aliud quam Dei gratiam adumbrarint, hæc vero præsentem conferant, penitus explodendum est. Siquidem nihilo splendidius de illis Apostolus quam de his loquitur, cum docet* Patres eamdem nobiscum escam spiritualem manducasse, & *escam illam Christum interpretatur. Quis inane ausit facere signum illud quod veram Christi communionem Judæis exhibebat? . . . Nec vero Baptismo nostro plus tribuere fas est, quam ipse alibi Circumcisioni tribuit cum vocat sigillum justitiæ fidei. Quidquid ergo nobis hodie in Sacramentis exhibetur, id in suis olim recipiebant Judæi, Christum scilicet cum spiritualibus suis divitiis.* (Lib. 4. Institutionum Cap. 14. §. 23.)

40. Characterem Sacramentalem ceu figmentum explodit. *Quod de charactere indelebili fabulantur*, inquit, *ex eadem prodiit officina: nam Veteribus hoc totum ignotum fuit: & magis consentaneum est incantationibus magicis, quam sanæ Evangelii doctrinæ. Eadem ergo facilitate repudiabitur, qua excogitatum fuit.* (In Antidoto Concilii Tridentini in Canonem 9. Sessionis 7.)

41. Tria tantum Sacramenta a Christo instituta agnoscit, Baptismum, Cœnam & Ordinationem. Duo quidem Sacramenta dumtaxat esse dicit Lib. 4. Institutionum cap. 18. §. 19. & 20. Baptismum & Cœnam: sed se de Sacramentis toti Ecclesiæ communibus ibi locutum esse, & Ordinationem pro Sacramento habere significat, cap. 19. §. 31. „ Superest, *inquit*, Impositio manuum, quam in veris legitimisque Ordinationi- „ bus Sacramentum esse concedo. *Et cap.* 14. §. 20. Hæc Judæorum fuerunt Sacramen- „ ta ad Christi usque adventum: abrogatis illis, duo Sacramenta instituta, quibus nunc „ Christiana Ecclesia utitur, Baptismus & Cœna Domini. Loquor autem de iis quæ in „ usum totius Ecclesiæ sunt instituta. Nam Impositionem manuum, qua Ecclesiæ „ Ministri in suum munus initiantur, ut non invitus patior vocari Sacramentum, ita „ inter ordinaria Sacramenta non numero. „ Confirmationem, Pœnitentiam, Extremam-Unctionem, Matrimonium, e numero Sacramentorum expungit (Lib. 4. Institutionum cap. 19. & in Antidoto Concilii Tridentini in Sessione 7.) Calvinistarum Gallica Confessio de numero Sacramentorum sic habet Articulo 35. „ Agnoscimus duo „ tantum Sacramenta toti Ecclesiæ communia, &c..

Calvini errores de Baptismo.

42. Baptismum Joannis idem esse docet cum Baptismo Christi Sacramentum. „ Quo

„ etiam certissimum sit, *inquit*, idem fuisse prorsus Joannis ministerium, quod Apostolis postea delegatum est. Non enim alium Baptismum faciunt diversæ manus quibus administratur . . . . Neminem perturbet, quod alterum ab altero discernere Veteres contendunt, quorum non tanti esse nobis debet calculus, ut Scripturæ certitudinem patefaciat. Quis enim Chrysostomo potius auscultet, neganti in Joannis Baptismo comprehensam fuisse peccatorum remissionem, quam Lucæ contra asserenti, *Joannem Baptismum Pœnitentiæ prædicasse in peccatorum remissionem*? Nec recipienda est illa Augustini argutia in spe dimissa fuisse peccata Baptismo Joannis, Christi Baptismo reipsa dimitti . . . . Quod luculentiores Spiritus gratiæ a Christi Resurrectione effusæ sunt, nihil ad statuendam Baptismatum diversitatem attinet. „ (Lib. 4. Institutionum cap. 15. §. 7. & 8.) Eumdem errorem asserit in Antidoto Concilii Tridentini in Canonem 1. Sessionis 7.

43. Baptismum esse medium ad salutem necessarium inficiatur. Fideliumque pueros sine Baptismo salvari asserit, si morte intercipiantur, quod Sancti sint & Ecclesiæ membra, & in fœderis hæreditatem, statim ac nati sunt, a Deo excipiantur. *At periculum est ne is qui ægrotat, si absque Baptismo decesserit, regenerationis gratia privetur. Minime vero. Infantes nostros, antequam nascantur, se adoptare in suos pronuntiat Deus, cum se nobis in Deum fore promitit, seminique nostro post nos. Hoc verbo continetur eorum salus. Nec quisquam in Deum tam contumeliosus esse audebit, ut ejus promissionem effectui suo sufficere per se neget. Quantum damni invexerit dogma illud male expositum, Baptisma esse de necessitate salutis, pauci animadvertunt*. (Lib. 4. Institutionum Cap. 15. §. 29.) Eumdem errorem adstruit Cap. 15. §. 24. & 25. ubi hæc Christi verba (Joan. 3.) *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest ingredi in Regnum Dei*, de Baptismo intelligenda esse negat; *sed modum indicare* ait, *quo regenerat nos Deus, nempe per aquam & Spiritum*: quasi diceret, *per Spiritum, qui purgando & irrigando fideles animas, vice aquæ fungitur*. Idem asserit in Antidoto Concilii Tridentini in Cap. 5. Sessionis 6. Nec-non in Responsione ad Articulos Facultatis Theologicæ Parisiensis, Art. 1.

44. Laicos, ac mulieres, etiam in periculo mortis, Baptismum administrare posse negat. „ Quod autem, *inquit*, multis ab hinc sæculis, adeoque ab ipso fere Ecclesiæ exordio usu receptum fuit, ut in periculo mortis Laici baptizarent; si Minister in tempore non adesset, non video quam firma ratione defendi queat. „ Quem errorem erroneo altero principio confirmat; scilicet infantes in salutis discrimen non venire, si absque Baptismo e vita migrent. „ Sed hanc controversiam, *inquit*, mox nullo negotio dirimet hoc principium: Non averti a Regno cœlorum infantes, quos e præsenti vita migrare continget, antequam aqua mergi datum fuerit. Atqui jam visum est, fieri non levem injuriam Dei fœderi nisi in eo acquiescimus, ac si per se infirmum esset: cum ejus effectus neque a Baptismo, neque ab ullis accessionibus pendeat. Accedit postea Sacramentum sigilli instar, non quod efficaciam Dei promissioni quasi per se invalidæ conferat, sed eam dumtaxat nobis confirmet. Unde sequitur non ideo baptizari Fidelium liberos, ut filii Dei tunc primum fiant qui ante alieni fuerant ab Ecclesia, sed solemni potius signo ideo recipi in Ecclesia, quia promissionis beneficio jam ante ad Christi Corpus pertinebant. Proinde si in omittendo signo nec socordia est, nec contemptus, nec negligentia, tuti ab omni periculo sumus. Multo igitur sanctius est hanc Dei ordinationi reverentiam deferre ut non aliunde Sacramenta petamus, quam ubi Dominus deposuit. Ubi ab Ecclesia sumere non licet, non sic illis alligata est Dei gratia, quin eam fide ex verbo Domini consequamur. „ (Lib. 4. Institutionum Cap. 15. §. 20. 21. & 22.

45. Baptismatis recordationem peccata post Baptismum commissa expiare asserit absque Pœnitentiæ Sacramento. „ Neque vero existimandum est, *inquit*, Baptisma in præteritum dumtaxat tempus conferri, ut novis lapsibus, in quos a Baptismate recidimus, quærenda sint alia novæ expiationis remedia in aliis nescio quibus Sacramentis, perinde ac si illius vis obsoleta esset . . . Sic autem cogitandum est, quocumque baptizemur tempore, nos semel in omnem vitam ablui & purgari. Itaque quoties lapsi

„ fueri-

„ fuerimus, repetenda erit Baptiſmi memoria, & hac armandus animus, ut de peccatorum remiſſione ſemper certus ſecuruſque ſit. Nam etſi adminiſtratus præteriiſſe viſus eſt, poſterioribus tamen peccatis non eſt abolitus. Puritas enim Chriſti in eo nobis oblata eſt: ea ſemper viget, nullis maculis opprimitur: ſed omnes noſtras ſordes abluit & extergit . . . Equidem ſcio aliud communiter receptum eſſe, Pœnitentiæ & Clavium beneficio nos obtinere poſt Baptiſmum remiſſionem, quæ prima regeneratione per ſolum Baptiſmum nobis datur. Sed qui hoc comminiſcuntur, in eo errant, quod non cogitant poteſtatem Clavium de qua loquuntur, a Baptiſmo ſic pendere, ut nullo modo ſeparari debeat . . . Et hic error commentitium Pœnitentiæ Sacramentum nobis peperit. (Lib. 4. Inſtitutionum Cap. 15. §. 4. & 4.) Quodcumque ergo peccatum, quamlibet horrendum ac nefarium Calviniſtæ committant, modo ſe baptizatos eſſe meminerint, id ſibi protinus condonatum credunt. Quæ doctrina quam facilem proclivemque viam ad omne peccati genus hominibus aperiat, nemo non videt.

46. Exorciſmos, exſufflationem, chriſmationem, aliaſque ceremonias, velut *nugas & theatricas pompas* a Baptiſmo eliminat. (Ibidem §. 19.)

47. *Ut ratum ſit votum aliquod ad Baptiſmi* (inquit) *Profeſſionem exigi oportet. Quod ſi fiat, nullum ex votis in Papatu hodie uſitatis non erit irritum.* (In Antidoto Concilii Tridentini in Canonem 9. Seſſionis 7.).

48. *Tranſubſtantiationem* in Euchariſtiæ Sacramento velut *figmentum* impugnat. *Euchariſtiam adorandam* eſſe negat, aſſervandam, circumferendam; & extra uſum ac manducationem Sacramentum eſſe: Quam nobis commendat Chriſtus, *non aliam eſſe quam fidei manducationem*. Verba inſtitutionis, *Hoc eſt Corpus meum*, *Hic eſt Sanguis meus*, figurate accipienda, ut eſſe panis & vinum dicantur id quod ſignificant. Eoſque qui præciſe literalem ſenſum urgent, tamquam præpoſteros interpretes repudiandos. Hinc tollendam eſſe quamlibet localis præſentiæ imaginationem. Nam cum ſigna in hoc mundo ſint, oculis cernantur, palpentur manibus, Chriſtum quatenus homo eſt, non alibi quam in Cœlo, nec aliter quam mente & fidei intelligentia quærendum. Docet nihilominus paradoxum illud ſecundum ſua principia: „ In Cœnæ myſterio per ſymbola panis „ & vini Chriſtum vere nobis exhiberi, adeoque Corpus & Sanguinem ejus in quibus „ omnem obedientiam pro comparanda nobis juſtitia adimplevit: quo ſcilicet primum „ in unum corpus cum ipſo coaleſcamus; deinde participes ſubſtantiæ ejus facti, in bonorum omnium communicatione virtutem quoque ſentiamus . . . Porro de modo ſi „ quis me interroget: fateri non pudebit ſublimius eſſe arcanum, quam ut vel meo ingenio comprehendi, vel enarrari verbis queat, atque ut apertius dicam, experior magis quam intelligam. Itaque veritatem Dei in qua acquieſcere tuto licet, hic ſine controverſia amplector. Pronuntiat ille carnem ſuam eſſe animæ meæ cibum, ſanguinem „ eſſe potum. Talibus alimentis animam illi meam paſcendam offero. In ſacra ſua Cœna jubet me ſub ſymbolis panis ac vini Corpus ac Sanguinem ſuum ſumere, manducare ac bibere; nihil dubito quin & ipſe vere porrigat, & ego recipiam.

Calvini errores de Euchariſtia.

In Conſenſu de Re Sacramentaria cum Tigurinis.

Lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 11.

§. 32.

Id fuſius explicat Libro De Cœna Domini. „ Si quæratur (*inquit*) an nihilominus „ panis ſit Corpus Chriſti, & vinum Sanguis ipſius: reſpondebimus, panem & vinum ſigna eſſe viſibilia, quæ Corpus & Sanguinem nobis repræſentant; Corporis vero „ & Sanguinis nomen eis attributum, quod ſint veluti Inſtrumenta quibus Dominus „ Jeſus Chriſtus nobis ea diſtribuit. Forma hæc loquendi rei valde conſentanea eſt. „ Cum enim non modo oculis, ſed neque ingeniis noſtris comprehendi poſſit Communio quam in corpore Chriſti habemus, ea tamen illic aperte ob oculos monſtratur. „ Exemplum in re ſimili valde proprium habemus. Cum vellet Dominus Spiritum ſuum „ in Baptiſmo Chriſti apparere, eum ſub columbæ figura repræſentavit. Joannes Baptiſta hiſtoriam illam recitans, Spiritum Sanctum deſcendentem ſe vidiſſe ait: ſi propius attendamus, comperiemus ipſum nihil præter columbam vidiſſe. Nam Sancti „ Spiritus eſſentia inviſibilis eſt. Cum tamen ſciret viſionem illam inanem figuram non „ eſſe, ſed Spiritus Sancti præſentiæ ſignum certiſſimum, affirmare non dubitat, ſe „ illum vidiſſe, quod eo modo, quo ipſe ferre poterat, fuerit repræſentatus. Ita in „ Communione, quam in Chriſti Corpore & Sanguine habemus, dicendum eſt: My-

„ sterium spirituale esse, quod nec oculis conspici, nec ingenio, humano comprehendi potest.
„ Figuris igitur & signis, quæ sub oculorum sensum cadunt, ut naturæ nostræ imbecillitas
„ requirit, ostenditur: ita tamen ut non sit figura nuda & simplex, sed veritati suæ & sub-
„ stantiæ conjuncta. Merito igitur panis appellatur Corpus; cum id non modo repræsentet,
„ verum etiam nobis offerat. Itaque facile concedemus, Corporis Christi nomen ad panem
„ transferri, quod ejus Sacramentum & figura sit. Sed hoc adjungemus, Sacramentum
„ Domini ullo modo a substantia & veritate sua separari oportere. Ea quidem ne con-
„ fundantur, distinguere non tantum convenit, sed etiam omnino necessarium est: sed
„ ita dividere ut alterum sine altero constituatur, absurdissimum. Cum ergo signum vi-
„ sibile conspicimus, quid repræsentet, & a quo nobis donatum sit, cogitandum est.
„ Panis enim datur ut Corporis Christi sit figura, eumque jubemur comedere. Datur,
„ inquam, a Deo, qui veritas certa & immutabilis est. Quod si Deus nec fallere,
„ nec mentiri potest, consequens est, ipsum omnia quæ illic significat, reipsa imple-
„ re ac præstare. Necesse est igitur nos in Cœna vere Corpus & Sanguinem Christi
„ recipere, cum utriusque Communionem nobis Dominus repræsentet. Quid enim sibi
„ vellet, nos panem comedere ac vinum bibere, ut significent, Carnem ipsius cibum
„ esse nostrum, & Sanguinem potum: si veritate spirituali prætermissa, vinum & pa-
„ nem solummodo præberet? Nonne frustra & mendaciter hoc Mysterium instituisset;
„ & quod lingua Gallica dicimus, falsis insignibus? Itaque fatendum est, si vera sit re-
„ præsentatio quam adhibet Deus in Cœna, substantiam interiorem Sacramenti visibi-
„ libus signis conjunctam esse; & quemadmodum panis in manu distribuitur, ita Cor-
„ pus Christi, ut ejus participes simus, nobis communicari. Hoc certe, etiamsi nihil aliud
„ esset, nobis abunde satisfacere deberet: cum intelligimus Christum nobis in Cœna
„ veram propriamque Corporis & Sanguinis sui substantiam donare, ut pleno jure ip-
„ sum possideamus, & possidendo in omnem bonorum suorum societatem vocemur.

Communicationem illam rursus explicat lib. 4. Institutionum c. 17. §. 10. seu potius novis ambagibus involvit. „ Summa sit, *inquit*, non aliter animas nostras Carne &
„ Sanguine Christi pasci, quam panis & vinum corporalem vitam tuentur & susti-
„ nent. Neque enim aliter quadraret analogia signi, nisi alimentum suum animæ in
„ Christo reperirent: quod fieri non potest, nisi nobiscum Christus vere in unum coale-
„ scat, nosque reficiat Carnis suæ esu & Sanguinis potu. Etsi autem incredibile videa-
„ tur, in tanta locorum distantia penetrare ad nos Christi Carnem ut nobis sit in ci-
„ bum, meminerimus quantum supra sensus omnes nostros emineat arcana Spiritus San-
„ cti virtus; & quam stultum sit ejus immensitatem modo nostro velle metiri. Quod
„ ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum vero unire quæ locis
„ disjuncta sunt. Jam sacram illam Carnis & Sanguinis sui communicationem, quæ vi-
„ tam suam in nos transfundit Christus, non secus ac si ossa & medullas penetraret, in
„ Cœna etiam testatur & obsignat; & quidem non objecto inani & vacuo signo, sed
„ efficaciam Spiritus sui illuc proferens, qua impleat quod promittit . . . Fateor sane
„ fractionem panis symbolum esse, non rem ipsam. Verum hoc posito, a symboli ta-
„ men exhibitione rem ipsam exhiberi rite colligimus. Nisi enim quis fallacem voca-
„ re Deum volet, inane ab ipso Symbolum proponi numquam dicere audeat. Itaque
„ si per fractionem panis Dominus Corporis sui participationem vere repræsentat, mi-
„ nime dubium esse debet quin vere præstet atque exhibeat. Atque omnino isthæc piis
„ tenenda regula est, ut quoties symbola vident a Domino instituta, illic rei signatæ
„ veritatem adesse certo cogitent, ac sibi persuadeant. Quorsum enim Corporis sui sym-
„ bolum tibi Dominus in manum porrigit, nisi ut de vera ejus participatione te certio-
„ rem facit? Quod si verum est præberi nobis signum visibile ad obsignandam invisibi-
„ lis rei donationem: accepto Corporis symbolo, non minus Corpus etiam ipsum nobis
„ dari certo confidamus: *Et §.* 12. Vinculum ergo istius conjunctionis est Spiritus Chri-
„ sti, cujus nexu copulamur; & quidem veluti carnalis, per quem quidquid Christus
„ ipse & est & habet, ad nos derivatur. Nam si Solem conspicimus radiis in terram
„ emicantem, ad generandos, fovendos, vegetandos ejus fœtus suam quodammodo sub-
„ stantiam ad eam trajicere: cui inferior Spiritus Christi esset irradiatio, ad Communio-
„ nem

„ nem Carnis & Sanguinis ejus in nos traducendam? „ In eo itaque positum est Calviniani erroris systema, ut Christi Corpus in Cœlo tantum esse asserat, non in Sacramento, nisi repræsentative & figurative. Fide tantum manducari: nec substantiam ipsam Carnis illius & Sanguinis, sed unam virtutem in nos derivari. „ Fidem vero, *inquit*, nos ista. quam enarravimus, Corporis participatione non minus late affluenterque
„ pascimus, quam qui ipsum Christum e Cœlo detrahunt. Ingenue interea confiteor,
„ mixturam Carnis Christi cum anima nostra, vel transfusionem qualis ab ipsis docetur,
„ me repudiare: quia nobis sufficit Christum e Carnis suæ substantia vitam in animas
„ nostras spirare: immo propriam in nos vitam diffundere, quamvis in nos non ingre-
„ diatur ipsa Christi Caro. „ (§. 32.) Et in Defensione II. contra VVestphalum:
„ Efficaciter, *inquit*, exhiberi in Cœna dixi Christi Corpus, non naturaliter; secundum
„ virtutem, non secundum substantiam. „ *Quod in* Admonitione ultima *ad eumdem*, *in Libro* De vera Corporis & Sanguinis Christi participatione in Cœna, contra Heshusium, & in Commentariis ad cap. 26. S. Matthæi, & ad cap. 11. prioris ad Corinthios etiam inculcat.

Clarius Confessio Fidei Reformatarum falsi nominis Ecclesiarum Parisiis edita in Synodo Nationali Calviniana die 19. Maii 1559. regnante *Henrico* II. Rege Christianissimo, & *Carolo IX.* in Colloquio Poissiacensi oblata, anno 1561. Articulis 36. & 37.
„ Affirmamus (*inquit*) Sanctam Cœnam Domini esse nobis testimonium nostræ cum
„ Domino nostro Jesu-Christo unitionis, quoniam non est dumtaxat mortuus semel &
„ excitatus a mortuis pro nobis, sed etiam vere nos pascit, & nutrit carne sua & san-
„ guine ut unum cum ipso facti vitam cum ipso communem habeamus. Quamvis enim
„ nunc sit in Cœlis, ibidem etiam mansurus donec veniat mundum judicaturus: credi-
„ mus tamen eum arcana & incomprehensibili Spiritus sui virtute nos nutrire, & vi-
„ vificare sui Corporis & Sanguinis substantia per fidem apprehensa. Dicimus autem
„ hoc spiritualiter fieri, non ut efficaciæ & veritatis loco imaginationem aut cogitatio-
„ nem supponamus: sed potius, quoniam hoc Mysterium nostræ cum Christo coalitionis
„ tam sublime est, ut omnes nostros sensus, totumque adeo ordinem naturæ superet.
„ Denique quoniam cum sit divinum ac cœleste, nonnisi fide percipi & apprehendi po-
„ test.

„ Credimus tam in Cœna quam in Baptismo, Deum nobis re ipsa, id est, vere &
„ efficaciter donare quidquid ibi sacramentaliter figurat, ac proinde cum signis conjungi-
„ mus veram possessionem ac fruitionem ejus rei, quæ ibi nobis offertur. Itaque affir-
„ mamus eos, qui ad Sacram Mensam Domini puram fidem tamquam vas quoddam
„ afferunt, vere recipere quod ibi signa testificantur, nempe Corpus & Sanguinem Jesu-
„ Christi, non minus esse cibum ac potum animæ, quam panis & vinum sint corporis
„ cibus. *Et Articulo* 28. Dicimus panem illum, & vinum illud quod nobis in Cœna
„ datur, vere nobis fieri spirituale alimentum, quatenus videlicet velut oculis no-
„ stris spectandum præbent Carnem Christi nostrum cibum esse, & ejusdem Sanguinem
„ nobis esse potum. Itaque fanaticos illos omnes rejicimus, qui hæc signa & symbo-
„ la repudiant, cum Christus Dominus noster pronuntiarit: Hoc est Corpus meum: &
„ Hoc poculum est Sanguis meus.

Corpus Christi adorandum esse in Eucharistia, si sit in ea reipsa præsens, contra Lutheranos *Calvinus* contendit. Libro enim „ De vera participatione Carnis & San-
„ guinis Christi, adversus Heshusium, *ait:* Negare non potest quin adorandus sit Chri-
„ stus in pane, vel sub pane. Nam certe ubicumque est, fraudari eum fas non erit suo
„ honore & cultu. Quid ergo magis præposterum, quam locari in pane, & illic non
„ adorari? „ Quamobrem mirum est, eum Catholicis per calumniam affingere in Institutionibus, quod Eucharistiam adorantes, seu potius Christum in ea, „ Idololatriam
„ committunt, dona pro Datore colant; ex Sancto ejus Sacramento execrabile Idolum
„ fecerint.

49. Docet Calvinus impios non percipere Christi Corpus, sed symbola dumtaxat. (Lib. 4. Institutionum Cap. 17. §. 33. & 34. in Consensu cum Tigurinis, & in Admonitione ultima ad *VVestphalum* versus finem).

50. „ Missam Sacrificium non esse pro vivorum & mortuorum expiatione a Chri„ sto institutam, sed hanc insigni contumelia Christum afficere, Crucem ejus sepelire „ & opprimere, mortem ejus in oblivionem tradere, fructum qui ex ea nobis prove„ niebat tollere, Sacramentum quo mortis memoria relicta erat, enervare & dissipa„ re. Privatas Missas cum Christi institutione ex diametro pugnare: *ideoque* impiam „ esse sacræ Cœnæ profanationem. Abominationem *esse*, quæ in calice aureo propina„ ta, omnes Reges terræ & populos, a summo usque ad novissimum sic inebriavit, „ sic percussit sopore ac vertigine, ut brutis ipsis stupidiores, proram & puppim suæ „ salutis in hac una exitiali voragine statuerint. (*Lib.* 4. *Institutionum Cap.* 18.) *Ab* „ *Ecclesia veteri se alienum hoc in dogmate minime diffetur*. Sed quia, *inquit*, Vete„ res quoque illos video alio hanc memoriam detorsisse, quam institutioni Domini „ conveniebat (quod nescio quam repetitæ, aut certe renovatæ immolationis faciem eo„ rum Cœna præ se ferebat) nihil tutius piis pectoribus fuerit, quam in pura sim„ plicique Dei ordinatione acquiescere.

51. Consuetudinem quæ semel quotannis communicare jubet, *certissimum esse diaboli inventum. Ex eadem prodiisse officina* & alteram Constitutionem de Communione Laicorum sub unica specie, quæ *dimidiam Cœnæ partem meliori Populi Dei numero vel furata est, vel eripuit*; nempe symbolum Sanguinis, quod Laicis interdictum, *paucis rasis & unctis in peculium cessit. Edictum æterni Dei esse ut omnes bibant: quod homo nova & contraria Lege antiquare & abrogare audet, edicens ne omnes bibant*. (Lib. 4. Institutionum Cap. 17. §. 46. 47. & 48. & in Responsione ad Articulos Facultatis Parisiensis, ad Articulum 17.).

Calvini errores de Traditionibus & Scriptura.

52. Fidem nostram solis Scripturis, non Traditionibus Apostolicis niti asserit. (In Antidoto Concilii Tridentini ad Sessionem 4.) in Traditiones & Constitutiones Ecclesiasticas, ceu in Tyrannidem quæ sub Ecclesiæ titulo superciliose ingeritur, declamat Lib. 4. Institutionum Cap. 10. Calumniatur Romanæ Ecclesiæ doctores asserere, „ Nullam esse apud nos cæremoniolem quæ non pro Apostolica censeatur. *Ecclesiam Romanam* „ *irritum facere præceptum Dei propter traditiones hominum. Apud eam* sceleratius esse „ auricularem Confessionem vertente anno prætermisisse, quam nequissimam vitam in so„ lidum annum produxisse: linguam die Veneris infecisse modico carnis gustu, quam to„ tum corpus diebus omnibus scortando fœdasse: manum die Sanctulis nescio quibus „ consecrato admovisse honesto operi, quam pessimis facinoribus membra omnia exercuis„ se: Sacrificium legitimo uno connubio copulari, quam obligari mille adulteriis: voti„ vam peregrinationem non persolvisse, quam in promissis omnibus fidem fallere: in „ prodigiosos, nec minus supervacuos ac inutiles Templorum luxus non aliquid profu„ disse, quam defuisse ultimis pauperum necessitatibus: Idolum sine honore præteriisse, „ quam hominum omne genus contumeliose tractasse: non demurmurasse certis horis „ longa sine sensu verba, quam legitimam orationem numquam concepisse .... Prope in „ adulterio absolvi, qui judicatur in cibo: illi scortum permitti, cui interdicitur uxor. „ Gravissimi quidem criminis reos asserimus, qui Ecclesiæ Leges ac præcepta violant & contemnunt, dicente Christo: „ Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Pu„ blicanus; & Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit, qui autem „ me spernit, spernit eum qui misit me. Sed Dei mandata imprimis servanda prædicamus, & longe graviora, cæteris paribus, censemus peccata contra Decalogum commissa, quam contra Constitutiones Ecclesiæ. Cum Christo tandem Magistro nostro respondemus: *Hæc oportuit facere & illa non omittere*.

Calvini Calumniæ in Romanam Ecclesiam.

Matt. 18. Luca 10.

53. Ecclesiasticum, Sapientiam Salomonis, Tobiam, Judith, & Macchabæorum Historiam, e Canone Sacrarum Scripturarum expunxit. (In Antidoto Concilii Tridentini ad Sessionem 4.).

54. Vulgatam Scripturæ Sacræ versionem authenticam esse negat. (Ibidem.)

55. Auctoritatem judicandi de vero sensu & interpretatione Sanctarum Scripturarum Ecclesiæ adimit. (Ibidem.)

Calviniana Disciplina.

56. Baptismum in privatis ædibus, qualibet urgente necessitate, *Calvinus* non permittit: sic tamen collatum, irritum non censet, ut nec administratum in Romanæ Ecclesiæ

Com-

Communione. (Epiſtola ad *Lælium Socinum*, Tom. 9. Editionis Amſtelodami p. 11. p. 57.).

57. Mulieri, quam deſeruit maritus, cum ſcorto in locum ignotum abiens, nubendi libertatem concedit (Epiſtola ad *Valerianum Polanum*, pag. 110.) Matrimonia fornicationis cauſa ſolvit & quoad vinculum Calviniana Diſciplina, & ad alias nuptias convolandi utrique parti tum læſæ, cum reæ facit poteſtatem. Cap. 13. Art. 29.

58. Nullo teſtimonio ſcripturæ uſuras damnatas eſſe docet *Calvinus* in Reſponſo de Uſuris, inter Epiſtolas, pag. 223.

59. Quod Diſciplinam ſpectat a *Calvino* Genevæ conſtitutam, eam ipſe deſcribit in Epiſtola ad *Gaſparem Olevianum* his verbis: „ Primum eliguntur Miniſtri a noſtro „ Collegio: ac datur illis Scripturæ locus in cujus interpretatione ſpecimen ſuæ dexteritatis edant. Deinde examen habetur de præcipuis doctrinæ Capitibus: Tandem „ coram nobis perinde ut apud Populum concionantur. Adſunt etiam duo ex Senatu. „ Si probatur eorum eruditio, eos Senatui cum teſtimonio offerimus: in cujus arbitrio „ eſt non admittere, ſi minus idoneos judicet. Quod ſi recipiuntur (ut ſemper hactenus contingit) tum nomina promulgamus coram populo, ut ſi quod vitium latuerit, liberum ſit ſingulis ante octo dies indicare. Qui tacitis omnium ſuffragiis „ probantur, eos commendamus Deo & Eccleſiæ. Infantes non baptizamus, niſi pro „ publica Concione: quia abſurdum videtur ut ſolemnis illa receptio paucos tantum „ habeat teſtes. Patres, niſi quid impediat, jubentur adeſſe, ut ſtipulationi reſpondeant, una cum Fidejuſſoribus. Nemo tamen ad fidejubendum admittitur, niſi qui „ ejuſdem nobiſcum eſt profeſſionis. Arcentur & excommunicati ab hoc honore. Nemini „ ante ſacram Chriſti Cœnam patet acceſſus, quam Fidem ſuam profeſſus ſit. In eum „ finem quotannis habentur quatuor examina, ubi interrogantur pueri, ac de profectu „ cujuſque cognoſcitur. Nam etſi ſingulis diebus Dominicis in Catechiſmo jam incipiunt „ aliquod teſtimonium dare: donec tamen cognitum fuerit Miniſtri judicio mediocriter „ in ſumma Religionis profeciſſe, ad ſacram Menſam accedere non licet. Quod ad „ majores natu ſpectat, a nobis quotannis repetitur inſpectio cujuſque familiæ. Diſtribuimus inter nos Urbis regiones, ut ordine ſingulas decurias excutere liceat. Adeſt „ Miniſtro comes unus ex Senioribus. Illic novi incolæ examinantur. Qui ſemel recepti ſunt, omittuntur: niſi quod inquiritur ſit ne domus pacata & recte compoſita, „ num lites cum vicinis, num qua ebrietas, num pigri ſint & ignavi ad Conciones „ frequentandas. In Cenſuris obſervatur hæc ratio. Deliguntur quotannis duodecim „ Seniores: nempe ex minore Senatu duo, reliqui ex ducentis, ſive ſint indigenæ, ſive „ adſcriptitii cives. Qui probe & fideliter munere ſuo perfuncti ſunt, loco non moventur: niſi forte eos occupet alia cura Reipublicæ. Antequam ab Electione ſua ſedeant, eorum nomina publice eduntur, ut ſi quis eos indignos cognoverit, mature „ denuntiet. Ad Judicium Eccleſiaſticum nemo citatur, niſi ex communi omnium „ ſententia. Itaque rogantur ſinguli, numquid velint in medium afferre. Nemo autem citatur, niſi vel privatis admonitionibus non obtemperavit, vel qui Eccleſiam „ offendit malo exemplo. Ita blaſphemi, ebrioſi, ſcortatores, percuſſores, rixoſi, „ ſaltatores, qui choreas ducunt, & ſimiles vocantur. Qui levius deliquit, humanis verbis caſtigatus dimittitur. Gravioribus peccatis animadverſio ſeverior. Eos enim Miniſter excommunicat, ſaltem ad breve tempus. Excluduntur autem a Cœna, donec „ veniam petentes idem Miniſter Eccleſiæ reconciliet. Si quis præfracte auctoritatem „ Eccleſiæ ſpernat, niſi ante elapſum annum a contumacia deſtiterit, a Senatu in exilium annuum ejicitur. Si quis etiam protervius ſe gerat, Senatus cauſam ſuſcipit & „ animadvertit . . . Ac ne plebs queratur de immodico rigore, non tantum iiſdem pœnis ſubjacent Miniſtri; ſed ſi quid Excommunicatione dignum admiſerint, ſimul „ etiam abdicantur.

De Miniſtrorum electione ita cenſent Reformatæ falſi nominis Eccleſiæ, ut habet eorum Gallica Confeſſio: *Credimus nulli fas eſſe ſuapte auctoritate invadere Eccleſiæ gubernacula, ſed legitima electione, quoad ejus fieri poteſt, & quamdiu Dominus ejus rei poteſtatem facit, præeunte, adſciſci unumquemque oportere. Addimus autem nominatim illam exceptionem,*

quo-

quoniam interdum, ut nostris etiam temporibus, interrupto Ecclesiæ statu, necesse fuit nonnullos extra ordinem divinitus excitari, qui Ecclesiæ collapsæ ruinas instaurarent. Cum vocationem atque missionem legitimam Ecclesiæ Pastoribus necessariam negare non possint, nec missionem primorum Reformatorum probare valeant; quos adeo non Pastores, sed lupos fuisse patet, exceptionem apponunt, eosque extra ordinem vocatos & divinitus excitatos ajunt. Extraordinariæ hujus missionis necessitatem in hypothesi impossibili fundant, scilicet in status Ecclesiæ interruptione ac ruina; quasi Christi promissio frustrari possit, qui portas inferi adversus Ecclesiam suam nusquam prævalituras asseruit: aut quasi Spiritus ille veritatis desierit aliquando ipsam docere omnem veritatem, aut Christo ipsi adsistenti omnibus diebus usque ad consummationem sæculi illam conservandi ac tuendi potestas defuerit aut voluntas. Deinde *Calvinum* ac Symmistas divinitus excitatos & extra ordinem vocatos ad Ecclesiam reformandam probent. Miraculis extraordinaria vocatio approbata semper fuit, ut in *Moyse*, *Aarone*, Prophetis, Apostolisque patet. Quænam vero miracula illi novi Evangelii Prædicatores ediderunt? Quibus signis eorum Sermonem ac Reformationem Christus confirmavit? Qua ratione fidem fecerunt sibi cœlitus datam auctoritatem, novam & plane contrariam illi, quæ in Ecclesia recepta erat, Confessionem Fidei condendi ac promulgandi, Missæ Sacrificium abolendi, Sacramenta minuendi, Hierarchiam evertendi, Altaria destruendi, sacratissimas Ecclesiæ Leges abrogandi? Divinitus afflatos & excitatos ajunt. Sed si affirmantibus credendum est, *Mahometen*, *Nicolaum Storckium*, & *Muntzerum*, aliosque Anabaptistarum Duces, & *Socinum* similesque impostores, qui se divinitus afflatos pariter jactitarunt, & novam Religionem condiderunt, extra ordinem missos eadem ratione eodemque jure eorum Sectatores asserent.

Calvinus, Lutherus aliique prætensæ Reformationis Auctores missione legitima sunt destituti.

Calviniana Disciplina in Baptismo & Cœnæ celebratione.

60. Nulla habent ut plurimum Baptisteria Calvinistæ, vel si qua a Catholicis habent, iis non utuntur. In Hollandia, Minister Formulam Baptismi ex suggestu prælegit, aliusque Minister, vel si non adest, ipse descendens, infra suggestum baptizat, quamvis in Gallia suggestus paulo humilior sit, ut ad illum infantes baptizandi attollantur. Formulam Baptismi lingua vulgari & alta voce pronunciant. Anglo-Calviniani etiam Crucis signum, aliasque nonnullas ceremonias a Catholicis acceptas in baptizandi ritu adhibent.

61. Quod Cœnæ celebrationem spectat, Genevenses panem azymum & figura rotundum; Germani, Galli, Belgæ, Angli fermentatum usualemque panem porrigunt, ac in longas partes dissectum, quas postea communicantibus frangunt. Basileæ, & in aliis Helvetiæ locis fractio locum non habet. Apud Genevenses, Ministri dum panem distribuunt, nihil prorsus loquuntur: in aliis plerisque locis hæc verba proferunt: *Accipite, manducate, hoc est Corpus meum*: In aliis: *Panis quem frangimus, Communio est Corporis Christi*. Anglo-Calviniani Liturgiam singularem habent. In Germania & Gallia, communicantes mensam circumire solent: in Gallia, Diaconi, ex artificum gregariorum numero plerumque electi, Calicem propinant. In Anglia vero & Belgio, mensam non circuire, sed illi assidere solent: cum hoc tamen discrimine, quod in Belgii plerisque locis duodenarius communicantium numerus observetur, ut Ritus (inquiunt) ad primam Christi institutionem propius accedat: Angli vero Puritani ad viginti usque & plures longæ admodum mensæ turmatim accumbant, & ex tribus vel quatuor in ea positis scutellis, panis frustulis repletis, totidemque scyphis Sacramentum suis ipsis manibus capiant: Apud Anglo-Calvinianos vero neque circumambulare, neque etiam accumbere solent; sed contra Minister circumit atque obambulat, deferens unicuique ad sedem suam utramque speciem Sacramenti. Hi vinum in Calicibus: Puritani vero in vulgaribus poculis propinant.

62. Quod Ritus reliquos attinet, Anglo-Calviniani Matutinas & Vesperas quotidie canunt: Itemque organorum pulsu, & vocali Musica, superpelliceis induti; cæteri unum dumtaxat & alterum Psalmum canunt ante & post Concionem, absque organis. Vestes sacras vel religiosas in divino cultu nullas adhibent. Sanctorum Festa nulla celebrant, exceptis Anglo-Calvinianis. Stata jejunia apud alios nulla. Genevenses œconomiæ causa diem Jovis pisculentum fecere, quia propter vicinum Lacum *Lemannum* piscibus

ſcibus abundant: diem autem Veneris carnium eſui deſtinarunt, propter libertatem (inquiunt) conſcientiæ. Apud Anglos abſtinentia a carnibus diebus Veneris & Quadrageſimali tempeſtate œconomiæ potius cauſa, quam Religionis obſervatur.

63. Lutheranos Auguſtanæ Confeſſionis, quamvis *Corpus Chriſti in pane*, ſeu *cum pane eſſe* credant, ad Cœnam & Communionem recipiunt Calviniani, ex Decreto Synodi Carentonicæ, anno 1631. celebratæ, quo etiam declaratur, illos in *Articulis fundamentalibus veræ Religionis* cum Reformatis convenire, *nullamque in eorum cultu idololatriam eſſe, vel ſuperſtitionem*. Celebris ille Calvinianæ Sectæ Miniſter *Dallæus* in *Apologia Eccleſiarum Reformatarum*, pag. 53. aſſerit: *Huic opinioni nihil ineſſe veneni, neque ad aliquid inducere quod ſit contrarium pietati, charitati, vel honori Dei, aut hominum bono, eamque poſſe ac debere tolerari*. Ex hoc laqueo extricare ſe Miniſtri non poſſunt, cum a noſtris urgentur. Si enim huic opinioni nihil ineſt veneni, ſi nihil involvit contrarium pietati, charitati, honori Dei vel proximorum ſaluti, cur propterea a Romanæ Eccleſiæ communione defecerunt, aut in ſchiſmate pertinaciter permanent? Si reſpondeant, Lutheranos Tranſubſtantiationem non admittere, quam ut dogma fidei propugnamus; *Bezam* audiant lib. De Cœna Domini contra *Weſtphalum* ſcribentem: *Retineri reipſa non poſſe τὸ ῥητὸν in his Chriſti verbi*, Hoc eſt Corpus meum, *quin Tranſubſtantiatio ſtatuatur*: & rurſus inferentem: *Vel Tranſſubſtantiatio ponenda eſt, vel tropus*. Cum itaque nullum ſit in doctrina realis præſentiæ venenum, *Dallæo* teſte, nec ullum venenum eſt in doctrina Tranſſubſtantiationis. At (inquient) Lutherani Sacramentum non adorant. Sed neque nos Sacramentum ipſum ſeu ſymbola adoramus, ſed Chriſtum ſymbolis obvelatum, & realiter ac ſubſtantialiter ſub ipſis præſentem; & omnino neceſſe eſt illum in Euchariſtia adorare, ſi ſit in ea reipſa præſens, ut *Calvinus* contra *Heſbuſium* Dialogo II. colligit; & *Beza* lib. *De Cœna Domini* contra *Weſtphalum*, pag. 245. ita ſcribens: *Illud vero præ cæteris demiror, qui adorationem iſtam liberam relinquas, qui tamen Chriſtum re ipſa corporaliter ut in Cœlis, cum pane adeſſe, dari, & ſumi fatearis. Id enim ſi ita eſſe crederem, adorationem illius profecto non modo tolerabilem & religioſam, ſed etiam neceſſariam arbitrarer*. Et *Dallæus* in Apologia non ſemel aſſerit ſuppoſita præſentia Corporis & Sanguinis Chriſti in Euchariſtia, illa poſſe ac debere in ea adorari. Cum itaque fides realis præſentiæ Corporis & Sanguinis Chriſti in Euchariſtia nihil habeat veneni, nihil contrarium pietati, charitati, honori Dei, vel hominum ſaluti: nihil etiam veneni habet adoratio, quæ ad eam neceſſario ſequitur. Viderint porro qua ratione illud ſuæ Synodi Carentonicæ Decretum cum *Calvini* Patriarchæ ſui oraculo concilient Epiſtola 292. Genevæ data, die 22. Aprilis 1560. *Porro*, inquit, *quod me conſulis, an tibi ſacram Chriſti Cœnam ex eorum manibus ſumere liceat, quibus Hæretici ſumus, quia negamus Chriſti carnem dentibus atteri: quamquam mali exempli rem eſſe video, ſi quis a Cœna abſtineat, perverſæ tamen, atque adeo perfidæ ſimulationis eſſet, accepto concordiæ ſymbolo, falſum illud & abſurdum commentum, quod exitialibus præſtigiis fidei principia evertit, vel tacite approbare, niſi clara & ingenua præcedat ſanæ doctrinæ Confeſſio. Nihil igitur melius fore arbitror, quam ſi libere palamque teſteris te eorum culpa a Cœnæ participatione prohiberi, quia puram & genuinam Chriſti doctrinam non admittunt.*

Calviniani Lutheranos Auguſtanæ Confeſſionis ad Cœnam & Communionem recipiunt.

Ineluctabile contra Calviniſtas argumentum.

§. III.

De Calviniſtarum Diſſidiis.

Sectæ inter Calviniſtas præcipuæ ſunt quatuor. Prima eorum omnium eſt, qui *Calvinum* adamuſſim ſequuntur, quales ſunt *Reformati* in Gallia, & in Palatinatu, Belgæ plerique & Helvetii, *Puritani* in Anglia, & Scotia. Altera eſt *Anglo-Calvinianorum*. Tertia, *Piſcatorianorum*. Quarta, *Arminianorum*.

II. *Anglo-Calviniani* a *Puritanis*, cæteriſque *Reformatis* differunt cum in Diſciplina, tum in Dogmatibus. Epiſcopalem enim Ordinem admittunt, non modo a cæteris officiis diſtinctum, ſed etiam jure divino ſuperiorem. Chriſti trophæum, Crucem ſcili-

Anglo-Calvinianorum & Puritanorum diſcrimen.

ſcilicet, non ſolum honorant, ſed ejus ſignum Sacramentis, & in primis Baptiſmo adhibent: Puritani vero, & reliqua Calviniſtarum natio ſignum Crucis execrantur, & Cruces ubique demoliuntur & frangunt, *Anglo Calviniani*, quamdam Conſecrationis Epiſcopalis, Confirmationis Baptizatorum, Ordinationis Presbyterorum, ſpeciem habent: quas reliquum omne Calvinianum nomen velut Papiſticas ſuperſtitiones (ut ipſi loquuntur) ſummo conſenſu rejicit. Anglo-Calviniani Epiſcopi ſuos habent Cancellarios, Archidiaconos. Decanos Rurales, Cathedrales Eccleſias in quibus ſunt Canonici ſeu Præbendarii, qui matutinas ac veſpertinas preces celebrant, ignota cæteris Calviniſtis nomina. Liturgiam ſuo ritu celebrant diebus ſacris, & in eadem Litaniam diebus Mercurii & Veneris recitant, in qua tamen preces ad Deum diriguntur, non ad Sanctos, & in functionibus ſuis obeundis ſuperpelliceo utuntur. Ad Presbyterorum Ordinem Diaconatus apud illos gradus eſt. Summum Eccleſiæ Anglicanæ Gubernatorem & Caput Regem agnoſcunt cenſentque ſecundum *Eliſabethæ* Reginæ Leges, nullum Prælatum extraneum præcipue Romanum Pontificem, ullam Juriſdictionem, Auctoritatem, vel Præeminentiam ſpiritualem, ſive Eccleſiaſticam, intra Regnum Angliæ habere vel exercere poſſe, ſed omnem Juriſdictionem hujuſmodi Regiæ Coronæ unitam. Regem poſſe novas Leges condere circa ceremonias & ritus, cum conſilio Metropolitani, vel Comiſſariorum in cauſis Eccleſiaſticis. De hujuſmodi cauſis ſupremo judicio judicare cum per appellationem ad ejus Tribunal devolutæ ſunt: De ipſis Fidei dogmatibus una cum illorum Conſultiſſimis deliberare, & de iiſdem Edicta promulgare: quamvis nullam ipſi tribuant auctoritatem illa pro Concione publice docendi, nec Sacramenta adminiſtrandi, nec cenſuras ferendi. Lege Tractatum *De Politia Eccleſiæ Gallicanæ* Londini editum anno. 1683.

Presbyteriani & Independentes.

III. Ad *Puritanos* proxime accedunt *Independentes*, & *Presbyteriani*, quibus admodum favit *Oliverus Cromvellus* Regni Protector nuncupatus. In Confeſſione Fidei a *Puritanis* & *Reformatis* noſtris utrique non diſſentiunt; in Eccleſiaſtico tamen Regimine, (ut hoc verbo utar) a ſe invicem diſſident. Quamquam enim utrorumque cœtus regant Presbyteri, majorem tamen ſeveritatem præ ſe ferunt *Independentes* in externa diſciplina & cenſura morum: nec ad Cœnæ uſum admittunt, niſi qui in rebus Religionis & Divinis Scripturis probe ſe eſſe verſatos examine publico demonſtrarunt. Admittunt omnium, quos impetus incitat, doctrinam, in conventibus publicis in quibus ſæpe plures ſucceſſive Sermonem habere permittuntur. In privatis domibus cœtus ſuos lubentius agunt, quam in Templis; quamvis & his utantur: quodque præcipuum eſt inter hos & *Presbyterianos* diſcrimen, unamquamque particularem Eccleſiam ſui juris faciunt, nec alii ulli ſubjectam aut ſubordinatam eſſe ſtatuunt; nemini Fidei rationem reddunt, niſi illi, cujus membra ſunt, Eccleſiæ: Cum ex adverſo Presbyteriani particulares Eccleſias Claſſibus, Claſſes Synodis Provincialibus, has Synodo Nationali ſubjiciant, & Decreta Synodorum jure divino vim habere cogendi ſtatuant. *Independentium* libertas aliis Sectis impune graſſandi in Anglia occaſionem dedit, *Anabaptiſtis*, qui in nulla pene alia ſe ab ipſis differunt in eo Regno, quam in Pædobaptiſmi repudiatione: *Antinomis* qui Legem & totum Vetus Teſtamentum rejiciunt quippe quæ jam impleta ſint: *Antiſcripturianis*, quibus tota Scriptura contemptui eſt, dum ſe eumdem, quem Apoſtoli & Prophetæ, habere Spiritum gloriantur: *Quakeris*, qui ſe in hac vita plene perfectos & a peccato mundos exiſtimant, & in exſtaſes frequenter incidere ſimulant, quo tempore toto corpore contremiſcunt; quia (ut perhibent) magnitudinem illam lucis & ſplendoris divini, qua obruantur, perferre nequeant: *Ranteris*, qui Libertinorum inſtar nihil turpe putant, ad quod naturæ quantumvis corruptæ ſentiant incitamentum: *Levelleriis*, Politici ordinis hoſtibus, qui naturalem omnium hominum æqualitatem urgent, quas nec opibus, nec honore alter alteri antecellat, frequentes ſeditionum adverſus Magiſtratus incentores.

Controverſia inter Anglo Calvinianos, & pretenſos Galliæ Reformatos.

IV. Acris olim fuit inter Anglo-Calvinianos & Galliæ Reformatos in ſcriptis agitata controverſia, Anglis contendentibus, non obſtante Reformationis neceſſitate continuam debere in Eccleſia Epiſcoporum ac Paſtorum Ordinationem atque ſucceſſionem ſine ulla interruptione ſervari, cum ex conſcientia uniuſcujuſque ſatis conſtet,

ne-

neminem ad hujusmodi reformationis opus, instar Apostolorum, extraordinarie & immediate fuisse vocatum. Hac arte suam Ecclesiam *Reformatarum Matrem* constituere volebant, Gallosque & Germanos invitare ut primas Ministrorum suorum Ordinationes ab ipsorum Episcopis peterent, eosque propterea transfretare juberent. Verum Anglorum consilium Gallis Germanisque non placuit, immo adeo ipsos commovit importuna illa postulatio, ut *Antonius Sadeel* Gallus illam edito Libello retunderet, cui titulus est: *De legitima vocatione Pastorum Ecclesiæ Reformatæ.*

V. Qui *Piscatorianis* nomen dedit *Joannes Piscator*, Argentinensis, in Gymnasio Herbornensi Calvinianæ Theologiæ Professor, homo arrogans, omniumque Symmistarum contemptor, circa annum sexcentesimum supra millesimum ad celebritatem nominis assequendam animum intendit. Quamobrem Scholarum Reformationem meditatus est, exque iis omnes bonos Auctores Gentiles, *Ciceronem*, *Terentium*, *Salustium*, *Horatium*, *Virgilium*, aliosque id genus relegavit & ex versibus quos studiosa juventus ibi quandoque scribebat, semper litura obduxit vocabula illa profana quidem, sed maxime Poetica *Ceres*, *Bacchus*, *Mars*, *Diana*, *Phœbus*, *&c.* Tandem etiam astrorum, dierum, & planetarum nomina reformare, & pro illis Christiana substituere conatus est; sed hic illi aqua hæsit. Præcipua dogmata in quibus a reliqua Calvinistarum gente dissentit, hæc sunt: primo dividit justitiam Christi in eam quam ex Legis obedientia, vitæque sanctitate habuit; & in eam quam passione & morte acquisivit: quæ ideo in Scholis Calvinianis, ubi refellitur *Justitia activa*, & *passiva* nominari solet. Justitiam activam tribui uni Christo, nihilque aliis prodesse contendit, quod Christus illam pro se debuerit, ut filius Adam & Abraham, Legi servandæ obstrictus. Passivam solis tribuit Fidelibus, pro quibus Christus mortuus est, illosque istius justitiæ per fidem apprehensione, sine omni infusa & inhærente justitia ipsorum propria formaliter justificari asserit. Secundo, docet, Christum sibi etiam ipsi aliquid passione sua & morte promeritum fuisse, atque in eo Catholicam sequitur sententiam contra *Calvinum* quem publice ex cathedra in hoc articulo superciliose refutavit, ejus verba Lib. 11. Institutionum Cap. 17. §. 6. *Quærere vero an sibi ipsi meruerit, nonminus stulta est curiositas, quam temeraria definitio &c.* prius subsannando legens. Tertio fractionem panis in Cœna Dominica ceremoniam essentialem esse affirmat, atque ita necessariam, ut quisquis illam omittit, Cœnam non mutilet modo, sed etiam tollat. Hæc quæstio in tribus Calvinistarum Academiis ferventissime disceptata est, Marpurgensi, Basileensi, & Heidelbergensi. Marpurgenses *Piscatoris* sententiam velut dogma Fidei suscepere. Basileenses fractionem ritum esse ἀδιάφορον propugnant, & *Piscatoris* ac Marpurgensium assertionem ipso etiam opere ac usu refellunt, panem in Cœna non frangentes. Heidelbergenses sese quasi arbitros interponunt; & contra *Piscatorem* ac Marpurgenses negant fractionem esse ritum essentialem Cœnæ; contra Basileenses vero ἀδιάφορον esse inficiantur: sed tamen omnino necessariam esse contendunt, & ad Cœnæ integritatem pertinere. Sic explicantem *Paræum* se audivisse testatur *Petrus Cudsemius* in Libro qui inscribitur; *Vera effigies Sectæ Calvinisticæ*. Quarto docuit *Piscator* Legem Mosaicam quoad judicialia præcepta & pœnarum genera, non esse abolitam, sed sancte servandam. Atque in Herbornensi Academia, & ipsius Nassoviensis Comitis Aula quæstio agitata est, utrum fures capitali pœna plecti debeant. *Piscator* disputando obtinuit, ut nullus fur in Comitatu Nassoviensi crimen capite lueret. Quinto in omnibus ferme Theologiæ capitibus, de Prædestinatione, de Pœnitentia, de Satisfactione Christi, &c. singulares habet sensus, terminos, & distinctiones cæteris Calvinistis insuetas, ideoque Catechismum Heidelbergensem passim castigavit, inque ejus locum novas conscripsit Expositiones Catecheticas: propriam etiam Bibliorum Versionem adornavit, in quam *Amandus Polanus* Censuram scripsit, ostenditque vel in solius *Pentateuchi* versione centies ad minus *Piscatorem* lapsum esse. *Piscatoris* opiniones exoticas, & *Calvini* spiritui ac doctrinæ contrarias, nostrates Reformati post longum examen, hæreticas declararunt, & communi Decreto Auctorem Hæreticum publica Sententia & Anathemate condemnandum dixerunt. Quo nuntio accepto, Nassoviensis Comes *Joannes* ad Academiam Heidelbergensem *Crocium* & *Martinium* e suis Theologis duos anno 1604. misit

Piscatoriani.

In Expositione Catech.

Ibidem, & in Aphorismis de Cœna, Aphor. 6.

In Aphorismis de Lege Dei, Aphor. 17.

misit ut *Piscatoris* causam examinari curarent. Heidelbergenses *Piscatorem* pro excommunicato quidem se non habere in gratiam Principis responderunt; sed opiniones ipsius & hæreseos improbare se ac rejicere significarunt.

Arminiani & Gomaristæ.

VI. *Arminiani* Magistrum agnoscunt *Jacobum Arminium*, quondam Amstelodamensem Ministrum postea Lugduni Batavorum Theologiæ Professorem, qui contempta *Calvini*, *Bezæ*, *Petri Martyris*, *Zanchii*, & aliorum Sectæ Doctorum auctoritate, Belgicarum Calviniani nominis, (ut vocant) Reformatarum Ecclesiarum Confessioni & Catechesi minime standum esse, aut ex ipsis controversias præjudicari non debere contendebat, sed ex mero Dei verbo. De multis fundamentalibus Dogmatibus in materia de gratia Dei & libero arbitrio, de justificatione, de perfectione hominis in hac vita, de prædestinatione & reprobatione, de perseverantia, de peccato originis controversias excitavit, communiaque Calvinianæ Sectæ placita disputationibus ac scriptis convulsit. Adversarium habuit *Franciscum Gomarum* ejusdem Academiæ professorem, omnium *Calvini* sententiarum adoratorem, ac vindicem acerrimum. Quisque suos magno numero sectatores habuit. Leydensis primum Academia varia in stustia partesque scissa, tota deinde Hollandia commota est. Collatio primum inter illos habita ex Ordinum mandato, nonnullæ Synodi in Fœderatis Provinciis harum dissensionum occasione celebratæ, Nationalis decreta Synodus; *Arminius* a *Gomaro* & ejus sectatoribus ubique Pelagianismi accusatus. De modo convocationis Synodi Nationalis, servandisque in ea conditionibus, factionem inter utramque acerrime certatum, & post *Arminii* mortem, quæ Octobri mense anno 1609. contigit, *Arminiani* Libellum supplicem Ordinibus Hollandiæ & Frisiæ Occidentalis eodem anno obtulere, quo postulabant, Confessionem & Catechismum in libera Synodo ante omnia ad examen revocari, ac protestabantur eam Confessionem & Catechismum quinque Articulorum respectu, pro quibus *Gomaristæ* velut pro aris & focis certabant, cum verbo Dei pugnare; rogabantque ut interim altera pars alteram ex charitate pacifice toleraret, utque nemo vel in Ecclesiarum, vel in Scolarum muneribus seu obtinendis seu administrandis, propter Articulos hujusmodi negotium alteri facesseret. Ab hac Protestatione, in qua sæpe solemni formula in supplicibus libellis usurpata *Remonstrantium* nomine se indigitant *Arminiani*, deinceps etiam *Remonstrantes* appellati sunt: *Gomaristæ* vero ipsorum adversarii *Contraremonstrantes*: qui & *Rigidi Calviniani*; cum *Arminiani*, ob emollitam Calvinianorum dogmatum in materia prædestinationis & gratiæ duritiem, *Calviniani molles* merito nuncupentur. Supplex *Remonstrantium* Libellus editus est in Actis Collationis Hagiensis iis de controversiis habitæ anno 1611. Hi porro sunt *Remonstrantium* Articuli, quos ab *Arminio* accepere.

Arminianorum sive Remonstrantium Articuli de prædestinatione, de Christi morte, de gratia & libero arbitrio, de perseverantia.

1. *Deum æterno, immutabili Decreto in Jesu Christo Filio suo ante jactum mundi fundamentum statuisse, ex lapso peccatis obnoxio humano genere illos in Christo, propter Christum, & per Christum servare, qui Spiritus-Sancti gratia in eumdem ejus Filium credunt, & in ea Fide, Fideique obedientia, per eamdem gratiam in finem perseverant. Contra vero, eos qui non convertuntur, & Infideles, in peccato & iræ subjectos relinquere, & condemnare tamquam a Christo alienos; secundum illud Evangelii Joannis 3. v. 36. Qui credit in Filium, habet vitam æternam; qui vero Filio non assentitur, non videbit vitam æternam, sed ira Dei manet super eum.* At qualitates salvandorum, Fidem & perseverantiam ex prædestinatione tamquam ex fonte descendere negabant; immo contendebant eas prædestinatione seu electione priores esse, nec obscure ab hominis voluntate suspendebant, ut ex Collatione Hagiensi compertum est.

2. *Jesum Christum mundi Servatorem pro omnibus & singulis mortuum esse, atque id ita quidem ut omnibus per mortem Christi reconciliationem & peccatorum remissionem impetraverit: ea tamen conditione, ut nemo illa remissione peccatorum reipsa fruatur præter hominem fidelem; & hoc quoque secundum Evangelium Joannis 3. v. 16. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum dederit, ut quisquis credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam, & 1. Joan. 1. Et ipse est propitiatio pro peccati nostris: nec pro nostris solum, sed pro totius mundi peccatis.*

3. *Hominem vero salutarem fidem a se ipso non habere, nec vi liberi sui arbitrii,* quan-

quandoquidem in statu defectionis & peccati nihil boni, quod quidem vere bonum est, quale quid est fides salutaris, ex se possit cogitare vel facere: sed necessarium esse eum a Deo in Christo per Spiritum ejus Sanctum regigni & renovari mente, affectibus, seu voluntate & omnibus facultatibus, ut aliquid boni possit intelligere, cogitare, velle, & perficere; secundum illud Christi Joann. 15. Sine me nihil potestis facere.

4. *Hanc Dei gratiam esse initium, progressum ac perfectionem omnis boni, atque ideo quidem usque, ut homo quidem regenitus, absque hac præcedanea seu adventitia, excitante, consequente, & cooperante gratia neque boni quid cogitare, velle, aut facere possit, neque etiam ulli malæ tentationi resistere. Adeo quidem ut omnia bona opera, quæ excogitare possumus Dei gratiæ in Christo tribuenda sint. Quoad vero modum operationis illius gratiæ illa non est irresistibilis. De multis enim dicitur, eos Spiritui Sancto restitisse; Actor. 7. & alibi multis locis.*

5. *Qui Jesu Christo per veram fidem sunt insiti, ac proinde Spiritus ejus vivificantis participes, eos abunde habere facultatum, quibus contra Satanam peccatum, mundum & propriam suam carnem pugnent, & victoriam obtineant, verumtamen per gratiæ Spiritus Sancti subsidium: Jesum Christum vero illis Spiritu suo in omnibus tentationibus adesse, manum porrigere; & modo sint ad certamen prompti, & ejus auxilium petant, neque officio suo desint, eos confirmare: Atque id adeo quidem, ut nulla Satanæ fraude aut vi duci, vel e manibus Christi eripi possint*[a]*, secundum illud Joannis* 10. Nemo illos e manu mea eripiet. *Sed an illi ipsi sua negligentia initium sui esse in Christo deserere non possint, & præsentem mundum iterum amplecti, a sancta Doctrina ipsis semel tradita deficere, conscientiæ naufragium facere, a gratia excidere, penitus ex Sacra Scriptura esset expendendum, antequam illud cum plena animi tranquillitate & πληροφορίᾳ docere possent.*

Hosce Articulos postmodum variis Thesibus explicarunt. Ad primum Articulum de Prædestinatione & Reprobatione Theses sequentes pertinent.

Theses Arminianorum de Prædestinatione.

1. *Prædestinatio (quæ electionem & reprobationem amplectitur,) non est unica, sed duplex.*
2. *Prima est Decretum divinum, generale seu universale: quo constituit credentes servare, incredulos damnare.*
3. *Hoc est totum & integrum Prædestinationis Decretum.*
4. *Decretum de salvandis Fidelibus, solum est fundamentum Christianismi, salutis & certitudinis salutis.*
5. *Secunda Prædestinatio est Decretum divinum speciale seu singulare, quo constituit juxta præcedens illud Decretum, hos salvare, illos perdere: id est, hos consideratos ut Infideles, sive qui credere nolint, æternæ morti atque exitio addicere.*
6. *Prædestinatio hominum ad salutem specialis, duplex est, peremptoria, quæ æternæ salutis communicationem actualem & realem sibi conjunctam habet; & non peremptoria.*
7. *Peremptoria est Decretum Dei, de salvandis iis sigillatim, quos per Spiritus sui gratiam in Christum credituros, atque in hac Fide ad finem usque perseveraturos prævidebat. Quæ Prædestinatio solummodo ad salutem & gloriam est, non autem ad gratiam.*
8. *Quæ salus in credentibus Fidei præmium est, non autem finis.*
9. *Gratia vero donationis Christi, vocationis, fidei, justificationis, sanctificationis, adoptionis, perseverantiæ, non est medium prædestinationi speciali ad salutem subordinatum: sed ea Prædestinationem ipsam naturæ ordine antecedit.*
10. *Fides enim, obedientia illius, & perseverantia, ut ab homine præstita, & a Deo prævisa, est conditio in objecto eligendo prærequisita, ac causa sine qua non cui Decretum electionis innititur.*
11. *Quæ Fidei gratia non solis electis ad gloriam & servandis confertur; sed reprobis etiam ac condemnandis.*
12. *Ac Fides electorum semel collata, omnino amitti ac restitui potest, ideoque reipsa interdum amittitur, & amissa restituitur.*
13. *Ideoque peremptorie electus in hac vita fieri potest reprobus, & rursum ex reprobo electus. Unde sequitur, electionem peremptoriam aliam esse mutabilem, quæ est electorum viventium; aliam immutabilem quæ est mortuorum tantum.*

14. *Electionis hujus causa impulsiva est & solum ac liberrimum Dei beneplacitum, & Christi meritum.*

15. *Fidelium in hac vita de electione sui salvifica certitudo non est absoluta, sed tantum conditionata, ut quæ ab incertæ perseverantiæ conditione dependet.*

16. *Absoluta electionis certitudo ad pietatem non conducit.*

17. *Infantibus nullis convenit electio, quod Fide prævisa careant.*

18. *Non peremotoria Prædestinatio est, quæ æternæ salutis communicationem actualem & realem sibi conjunctam non habet. Eaque vel communis est non credentibus & credentibus; vel credentibus propria. Communis est, quæ communiter se extendit ad omnes, qui divinæ vocationis gratiose participes fiunt, sive vocationi pareant, sive incredulitate eam respuant. Propria est, quæ solis vere credentibus non perseverantibus convenit.*

19. *Reprobatio alia est peremptoria, quæ actualem & realem damnationem sibi conjunctam habet; alia non peremptoria.*

20. *Reprobatio peremptoria est Decretum de iis sigillatim damnandis, quos in infidelitate morituros prævidebat.*

21. *Reprobi quidem ad tempus viva fide sunt præditi, vivaque fiunt Christi membra, justificantur, & regenerantur, sed tandem omnino ac perpetuo a fide deficiunt ac pereunt.*

Ad secundum Articulum hæ Theses revocantur.

Theses Arminianorum de Christi morte pro omnibus.

1. *Dei Patris in tradendo in mortem Filio voluntas & intentio fuit, omnibus & singulis hominibus, tam perituris quam salvandis salutem aut vitam æternam conferre.*

2. *Hæc Dei voluntas conditionata, non absoluta fuit.*

3. *Christi in subeunda morte intentio fuit, homines omnes aut singula individua servare, tam eos qui pereunt, quam qui salvantur: seu Christus pro Caino & Abele, pro Juda & Petro indiscriminatim in conmuni lapsus & peccati sorte consideratis, mortem sustinuit.*

4. *Christus pro omnibus & singulis hominibus mortuus est: reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum singulis promeruit, impetravit, & Justitiæ Dei pro peccatis singulorum satisfecit; etsi non omnibus & singulis, quibus impetrata sunt, applicentur.*

5. *Proinde Deus Pater, qui merito mortis Christi universo generi humano est reconciliatus novum gratiæ fœdus cum omnibus & singulis peccatoribus, damnationique obnoxiis hominibus inire potuit, voluitque; cum pretium Redemptionis, quod Christus Deo Patri obtulit, in se toti humano generi redimendo sit sufficiens.*

6. *Quia Deus universum genus humanum in reconciliationis gratiam assumpsit, & cum Adamo, omnibusque ac singulis ejus posteris gratiæ fœdus iniit, nemo nec infans, neç adultus propter originale peccatum damnationi est obnoxius.*

Ad tertium & quartum Articulum sequentes Theses referuntur.

Theses Arminianorum de Virtutibus, præsertimque de fide.

1. *Eadem voluntatis humanæ actio (licet diversa ratione considerata) dici non potest & contingens & necessaria: contingens quidem natura sua; necessaria vero respectu Decreti divini. Ea enim ratione, ex vi & efficacia Decreti divini omnia mala necessario fierent.*

2. *Cum ab Adamo ante lapsum Deus obedientiam exegerit libera voluntate præstandam, habituum seu virtutum in voluntatem infusio locum habere non potuit, in intellectum & affectus potuit.*

3. *Ideo voluntas hominis, cum virtutes illas admittere nequiverit, easdem per lapsum amittere non potuit. Et voluntatis vivificatio in mentis & affectuum reformatione consistit.*

4. *Deus autem ante statum regenerationis, gratiam salvificam certis gradibus iis largitur, qui reliquis imaginis Dei scintillis recte sunt usi; quemadmodum scriptum est: Habenti dabitur.*

5. *Post lapsum vero in statu peragendæ regenerationis, infusiones habituum seu virtutum cum in voluntatem, tum in intellectum, & affectus, (si ordinariam conversionem spectes) repugnant mediorum, quibus Deus in homine novam vitam operari vult, administrationi.*

6. *Itaque Fides, qua primum convertimur, & a qua Fideles nominamur, actus est,*

non

non habitus a Deo infusus, ex quo actus Fidei oriatur: alioqui voluntas hominis (cum habitus infusus sit irresistibilis) haberet sese mere passive, pateretur, non ageret.

7. *Hujus actus Fidei causa est Dei gratia, non omnipotens (quasi ita fidem in homine operaretur, ut voluntas libertate sua ei resistere, atque omnino fidei actum impedire nequiret) sed ea tantum ratione potens ut suaviter in consensum alliciens suasu suo a voluntate resistente perpetuo rejici possit, ne ullus umquam fidei actus consequatur.*

Ad quintum Articulum Theses sequentes spectant.

Theses Arminianorum de perseverantia.

1. *Perseverantia Fidelium in fide non est effectus electionis, qua Deus singulares personas nulla obedientiæ conditione circumscriptas ad salutem elegisse dicitur.*

2. *Perseverantia non est donum Dei proprie dictum, Fidelibus scilicet infusum, & morte Christi partum, sed præceptum & conditio moralis novi fœderis, quam Deus inter multas possibiles præscripsit, & ante peremptoriam electionem ad peccatorum remissionem in homine requirit: quamque homo habitu fidei & obedientiæ per crebros credendi & obediendi actus acquisito, facile præstare potest: accedente autem interno Spiritus Sancti solatio, etiam præstare vult, ac plerumque præstat.*

3. *Stante auxilii divini promptitudine, & gratiæ sufficientis præsentia, positisque illis omnibus, quæ ad perseverandum necessaria & sufficientia sunt, quæque Deus ad fidem conservandam vult adhibere: immo etiam posito in ipsa voluntate fidei habitu, manet tamen in ipsa hominis potestate, vel perseverare, vel non perseverare.*

4. *Quotiescumque vere Fideles opera carnis enormia committunt, toties veram fidem totaliter amittunt. Non solum autem possunt in atrocia & conscientiam directe vastantia scelera, atque adeo in ipsum peccatum ad mortem & in Spiritum Sanctum incidere, sed etiam in iis perseverare, ac mori, consequenter a fide justificante, gratia, & salute totaliter & finaliter excidere: multisque id vere Fidelibus ac regenitis evenit, & etiamnum non raro evenit.*

5. *Nullus vere Fidelis ac regenitus in hac vita de perseverantia, ac proinde de sua salute certus esse potest absque speciali revelatione.*

6. *Tantum abest ut doctrina de certitudine perseverantiæ ac salutis ad solidam Fidelium consolationem & conscientiarum pacem in hac vita sit necessaria, ut e contrario natura atque indole sua veræ pietati ac toti Religioni sit perniciosa, inerviatque generandæ ac fovendæ carnali securitati.*

7. *Fides* προσκαίρων *id est temporariorum, est fides vera, totalis & justificans, nec differt specie a vera fide ad finem durante.*

Gomaristarum Antitheses.

His Thesibus totidem Antitheses *Gomaristæ seu Contraremonstrantes* opposuerunt, cum probationibus, quibus & subscripsere *Joannes Polyander, Franciscus Gomarus, Antonius Thysius, Antonius VValeus, & Lubertus*. Quæ Dordrectanæ Synodo exhibitæ sunt. *Arminianos* confixerunt Fœderatarum Provinciarum Synodi per Deputatos, quorum Judicia ad eamdem Synodum Nationalem perlata, scilicet Deputatorum Synodi Geldricæ, Suyd-Hollandicæ, Hort-Hollandicæ, Zelandiæ, Ultrajectinæ, Frisicæ, Trans-Isulanicæ, Groninganæ, Drentanæ, Gallo-Belgicæ, ut videre est in Actis ipsius Dordrectanæ Synodi, parte III. Accesserunt exterorum Calvinianæ Sectæ Theologorum Judicia Arminianorum Articulis contraria, scilicet Anglorum, Palatinorum, Hassiacorum, Helveticorum, VVetteravicorum, Genevensium, Bremensium, Emdanorum, quæ secunda Parte Dordrectanæ Synodi legere est. Congregata porro est Nationalis illa Calviniani nominis Synodus anno 1618. Prima Sessio habita 13. Novembris; absoluta est mense Majo, anno 1619. Centum & quinquaginta quatuor Sessionibus conventum. Sessione 27. die 11. Decembris 1618. habita, solemni Protestatione significarunt Arminiani se Dordrectanam Synodum pro legitimo Controversiarum suarum Judice non agnoscere, quod iidem in ea sederent adversarii & Judices, qui nimirum dogmata, de quibus ferri judicium oportebat, mordicus propugnarent: ideoque judicium ejus nullum apud se, suasque Ecclesias pondus habiturum. De hac Protestatione rogatæ exterorum Theologorum sententiæ, qui nullam illius habendam esse rationem judicarunt. Idipsum pronuntiarunt Fœderatarum Provinciarum Delegati: idem a Synodo Delphensi definitum est, Remonstrantium dogmata confixit Synodus Dordrectana, & Re- forma-

Synodus Dordrectana.

Dordrectanæ Synodi Sententia in Arminianos.

formatarum (ut loquuntur) Ecclesiarum doctrinam Canonibus explicuit Sessione 136. promulgatus. Denique lata est in Remonstrantes seu Arminianos Synodica Sententia his verbis: *Synodus invocato Dei sancto nomine, suæ auctoritatis ex verbo Dei probe conscia, omnium legitimarum tum veterum tum recentium Synodorum vestigiis insistens, & Illustrissimorum DD. Ordinum Generalium auctoritate munita, declarat atque judicat: Pastores illos, qui partium in Ecclesia ductores, & errorum Doctores sese præbuerunt, corruptæ Religionis, scissæ Ecclesiæ unitatis, & gravissimorum scandalorum; citatos vero ad hanc Synodum, pervicaciæ reos & convictos teneri. Quas ob causas, primo Synodus prædictis citatis omni Ecclesiastico munere interdicit, eosque ab Officiis suis abdicat, & Academicis functionibus etiam indignos esse judicat, donec per seriam resipiscentiam, dictis, factis, studiis contrariis abunde comprobatam, Ecclesiæ satisfaciant, & cum eadem vere & plene reconcilientur, atque ad ejus Communionem recipiantur.* Inter Arminianos eminebant *Barnefeldus* Ordinum Cancellarius, *H. Grotius* Syndicus Roterodamensis, *Episcopus* Leidensis Professor, *Hogerbetius*, *Utenbogardus*, *Bertius*, *Curcellæus*; qui cum Dordrectanæ Synodi Decretis parere pertinaciter recusarent, Contraremonstrantium seu Gommaro Calvinianorum potentia oppressi sunt: *Barnefeldus* capite plexus: *Hogerbetius*, *Ledembergius*, *Grotius*, carceri mancipati. Dordrectanam Synodum Galliæ Reformati *Alecti* anno sequenti congregati approbarunt. Adversus ipsam *Antisynodica* scripsit *Joannes Malderus* Theologus Lovaniensis, Antuerpiensis Episcopus: Qui penitus Arminianorum dogmata nosse cupit, legat ipsius *Arminii* Opera, Acta Synodi Dordrectanæ, *Vedelium* in Arcanis Arminianorum, & Scripta *Mosis Amiraldi*, qui Gomaristarum & Arminianorum opiniones conciliare conatus est, paulo mitius quam Gomarus & Calvinistæ reliqui de Gratia & Prædestinatione locutus.

§. IV.

De Colloquiis & Synodis in Causa Calvinianæ Hæreseos XVI. Sæculo habitis.

Tridentina Synodus.

I. ANno millesimo quingentesimo sexagesimo, *Pius IV.* Pontifex Maximus, sublata Concilii Tridentini suspensione, illud rursus indixit ad proximum Pascha, Diplomate edito die 28. Novembris. In ea promulgatione festinavit Pontifex, ut Gallos de Concilii Nationalis celebratione cogitantes, quod in Conventu apud Fontembellum propositum fuerat, ab eo consilio dimoveret. Damnata jam fuerant in primis Tridentinæ Synodi Sessionibus pleraque Calvinianæ Hæreseos ut & Lutheranæ Capita: Unde & *Calvinus* contra septem priores Sessiones impium *Antidotum* scripserat: sed ob dissensiones exortas, & suspensionem a *Paulo III.* primum, deinde a *Julio* Pauli Successore factam, nondum totius Ecclesiæ consensu liquebat an Tridentinis Decretis eadem vis inesset, quam habent Decreta Œcumenici Concilii. At ejus continuatione, fœlicique exitu, superiorumque Sessionum approbatione, ac omnium Decretorum & Canonum confirmatione atque susceptione ab Ecclesia universa factum est, ut pro Œcumenici Concilii oraculis ab omni Catholica gente haberentur, quæcumque de Religionis dogmatibus contra *Lutherum & Calvinum*, aliosque Hæreticos, inibi definita, & judicata sunt. Tridentina itaque Synodus Calvinianam Hæresim confixit, debellavit, prostravit: Fideique trophæum adversus ipsam erexit.

Comitia ad S. Germanum in Laya.

II. Anno 1561. Habita sunt ad *Sanctum Germanum* Regiam Villam Regni Comitia, in quibus decretum est ut Augusto mense Collatio solemnis seu Colloquium *Poissiaci* haberetur, ad Concordiam in Religionis dogmatibus procurandam, quæ Ecclesiæ regnique paci conduceret. Quem in locum Episcopi selectique Doctores convenirent, cum Reformatorum Ministris collaturi, quibus publica fide caveretur. *Colinii* Præfecti Maris, *Hospitalii* Cancellarii Novatoribus palam faventis, *Monlucii* Valentini Episcopi, aliorumque auctoritate a Regina *Catharina Medicea* suis quam Ecclesiæ commodis magis addicta, Colloquium istud Calviniani impetrarunt, quod suæ Sectæ longe conducibilius fore quam Synodum, arbitrabatur ac sperabant. Mutuam enim disputationem

Colloquium Poissiacense indicitur.

nem dubia de Catholicis Dogmatibus plerisque parituram, sicque viam ad Religionis mutationem stratum iri. Ad hæc Episcopos eo in Conventu non sessuros ut controversiarum Judices, sed ut Collocutores dumtaxat: præterea, Ministros prætensæ Reformationis causam acturos summa libertate, & eruditione ac eloquentia plerisque Aulicis fucum facturos, illosque in partes pertracturos sibi pollicebantur. Denique cum partes numquam conventuras prævidерent, occasionem sibi opportunam fore non dubitabant conclamandi, Colloquium absque fructu dissolutum quod Præsules ac Doctores Catholici eorum doctrinam refellere non potuissent, nec eorum argumentis ex verbo Dei (ut jactabant) depromptis respondere. Id in Additionibus ad Commentarios *Castelnavii Malvisserii* Lib. III. Cap. 4. observatum. Legatum in Gallias decrevit *Pius IV.* Pontifex Maximus *Hyppolytum* Cardinalem Ferrariensem, qui curaret ne quid de dogmatibus controversis statueretur, antequam in Concilio Generali discussa ac judicata fuissent. Verum Cardinalis mora inutilem Legationem effecit. Ineunte Septembri, prætensæ Reformationis Ministri Libellum Supplicem Regi porrexerunt, quatuor postulata continentem: primum, ut Cardinales & Episcopi, quos velut adversarios ea in causa habebant, Controversiarum Judices non essent. Secundum, ut Rex cum Regina Matre, & Regii Sanguinis Principibus Conventui præsideret, in eoque omnia ordine fieri juberet. Tertium, ut ex uno Dei verbo in Sacris Veteris Novique Testamenti Libris scripto controversiæ dirimerentur. Quartum, ut a Notariis utrique parti acceptis Acta exciperentur. Frustra intercessere Doctores a Sacra Facultate Parisiensi deputati, ne Ministri errores suos defensuris audientia publica concederetur, utque remitterentur ad Synodum Œcumenicam, controversiarum supremum Judicem. Ministrorum preces admissæ. Unus ex illustrissimis Notariis, quos Regi a Secretioribus Mandatis dicimus, Actis fideliter excipiendis ab ejus Majestate præfectus est.

III. Nonas Septembris initium *Colloquio Poissiacensi* datum in Regio Parthenone Sororum *S. Dominici*. Aderant cum adolescente Rege *Carolo IX.* & Regina Matre Regni Procuratrice, Rege Navarræ, aliisque Regii Sanguinis Principibus, utriusque Religionis Proceribus & Comitibus Consistorianis, sex Cardinales, *Borbonius*, *Turnonius*, *Castillioneus*, *Lotharingus*, *Armeniacus*, & *Guisius*, Archiepiscopi & Episcopi circiter quadraginta, selectique Doctores, quos inter principes erant *Claudius Espencæus*, & *Claudius Sanctesius* Canonicus Regularis, Parisienses Theologi. Ex parte vero Hæreticorum, *Augustinus Marloratus*, Lotharingus, Augustiniani Ordinis Apostata; *Joannes Malo* in Ecclesia S. Andreæ ab Arcubus Lutetiæ olim Presbyter, *Theodorus Beza* Minister Genevensis, *Joannes Spina* Ordinis FF. Prædicatorum desertor, *Petrus Martyr* Florentinus, Ordinis Canonicorum Regularium Apostata, tunc Professor Tigurinus, aliique ejusdem furfuris homines numero tredecim, cum duobus & viginti Calvinianæ Secessionis Deputatis. Cum porro Ministri Actionis initio arrogantiæ specimen suæ dantes, in septum, in quo Rex cum Principibus & Episcopis sedebat, irrumpere, & locum aliquem usurpare tentarent, ne Doctoribus Catholicis, qui post Episcoporum sedilia in scamnis sedebant, inferiores viderentur, jussi sunt extra consistere, & stantes, nudis capitibus, ac modeste loqui, cum ipsis data foret licentia. Rex indictum a se Conventum dixit, ut cuncta de Religione dissidia, quæ pacem Regni perturbabant, convenientibus mediis componerentur: proinde se velle ut omnes communem operam consiliaque ad procurandam concordiam adhiberent, nec prius solveretur Conventus, quam tam sanctum opus perfectum esset. Tum *Hospitalius* Cancellarius, Regis mentem pluribus declarans, Concilii Generalis remedium præsentibus malis sanandis minus congruum fore innuit: Ideo Regem Antistites convocasse, ut abusus, si qui contra Dei verbum, contra doctrinam Apostolorum, contra Veteris Ecclesiæ Constitutiones usumque irrepsissent, communibus consiliis ac studiis emendare satagerent. Cum vero opinionem circa Religionis dogmata dissensio præcipua turbarum seditionumque origo ac fomes esset, Regem novæ Sectæ Ministris liberi commeatus literas concessisse, spe ductum fore ut amica cum illis Collatio multum utilitatis ad conciliandas opiniones esset allatura. Hanc ob causam suam Majestatem rogare Præsules, ut paterno affectu cum illis agerent, eosque docere dignarentur. Si contra quam speraverat Collatio cederet, nec ad veritatem

Acta Colloquii Poissiacensis.

ritatem aut concordiam revocari possent, saltem omnibus exploratum iri hanc doctrinam absque examine reprobatam non fuisse, nec ejus Sectatores indicta causa fuisse damnatos. *Turnonius* Cardinalis, Antistitum Princeps & Galliarum Primas perorantem Cancellarium *excepit*: rogavitque, ut, quandoquidem nova Capita proposuerat ab iis quæ ante Colloquium proposita fuerant, distincta, nec posset iis ex tempore responderi, ea scripto traderet Prælatis super iis deliberaturis. Recusante *Hospitalio*, ne inde sibi negotium velut Novatorum fautori Præsules facesserent, *Beza*, jubente Regina, Comministrorum nomine perorans, a precibus de geniculis factis exorsus, ut pietatem erga Deum ostentaret, Regisque implorata benevolentia, inique secum, suisque Comministris agi dixit, quod tamquam publicæ tranquillitatis perturbatores & seditionum incentores vulgo traducerentur: qui tamen nihil aliud in votis haberent quam Dei Gloriam & conscientiarum pacem. Tum ad dogmata transiens, Sectæ suæ Confessionem exposuit, præcipueque hæsit in Scripturæ solius auctoritate urgenda, ad quam velut unicam Fidei regulam controversias omnes exigendas atque dirimendas contendebat: & in explicanda Sacramentorum doctrina. Porro cum de Eucharistia verba faceret, in execrandam illam blasphemiam erupit: *Tantum ab eo distare Corpus Christi, quantum supremum cœlum a terra. Nos enim, ipsaque Sacramenta in terris esse: Christi carnem in cœlo ita glorificatam ut veri corporis naturam non amiserit, sed infirmitatem dumtaxat exuerit.* Inde vero perperam colligi, quod Christum a sacra Cœna absentem crederent. Hunc enim Deo honorem se deferre, ut secundum verbum ejus credant, *Quod licet Corpus Christi in Cœlo sit, non alibi; nos vero in terra, non alibi versemur, Corporis tamen & Sanguinis ipsius, modo spirituali, mediante scilicet fide, participes sumus, æque vere ac ipsa Sacramenta oculis usurpamus, manibus tractamus, ore percipimus, & ex eorum substantia vivimus.* Ad *Bezæ* blasphemias Præsulum Corona, totusque Cætus Catholicus inhorruit. Ipsi Reginæ displicuit comparatio tam absurda: parumque adfuit quin *Bezæ* silentium imponeret, ut ipsa Redonensi Episcopo Regis ad Cæsarem Oratori significavit Literis ad illum datis. Reginæ offensionem sensit *Beza*: quamobrem postridie duriora verba emollire conatus est Epistola ad ejus Majestatem scripta: se suosque non adeo sacrilegos esse dicens, ut Christum a sacra Cœna excluderent. Immo Christum ibi præsentem agnoscere, quatenus Corpus & Sanguinem suum vere nobis tribuit: sed ejusdem Corporis ac Sanguinis conjunctionem cum pane & vino se negare, quod hujusmodi conjunctionem veritati Corporis humani in Christo, & Articulo symboli de illius in Cœlos Ascensione repugnare existimarent. Porro licet Christi Corpus in Cœlo, non alibi residere credant, profiteri tamen: *Ejus spirituali virtute, ac vera fide mediante, nos qui in terris versamur, & in illum credimus, veri Corporis, verique Sanguinis ipsius fieri participes, æque, certe & vere, ac oculis nostris intuemur, manibusque tangimus visibilia panis & vini Sacramenta, hunc in finem ab eo instituta.* Cum dicendi finem *Beza* fecisset, Fidei Confessionem flexo genu Regi obtulit. *Turnonius* Cardinalis zelo Fidei inflammatus, ad Regem conversus dixit: Antistites qui aderant, contra animi sui sententiam ad Colloquium convenisse, atque consensisse ut novæ Reformationis Ministri publice audirentur: impatientissime tulisse quas *Beza* protulerat blasphemias: a Consessu discessuros, nisi eos Regis reverentia continuisset. Rogare se ipsius Majestatem, ne *Bezæ* Declamationi fidem adhiberet, sed in avita Religione, quam Galliæ Reges a *Clodoveo* professi fuerant, & in qua fuerat instituta, constans esset ac permaneret. Antistites porro Ministri Orationem cum suæ Majestatis venia tam luculenter confutaturos, ut omnibus palam fieret novæ Religionis falsitas, Catholicæ Fidei veritas confirmaretur. Respondit Regina; Ex Consilii deliberatione, Senatusque sententia Colloquium institutum, non eo fine, ut quid circa Religionem innovaretur aut mutaretur, sed ut turbæ ex opinionum dissensione in materia Religionis exortæ sedarentur, & Errantes in viam veritatis revocarentur.

Pag. 528. Pag. 502. ad ann. 1561. IV. Die 16. Septembris, altera Sessio habita, in qua *Cardinalis a Lotharingia*, totius Ecclesiastici Ordinis nomine orationem habens, de Ecclesiæ auctoritate, in sacrarum præsertim interpretatione Scripturarum, & de præsentia Corporis Christi in sacratissimo Eucharistiæ Sacramento, multa erudite & præclare dixit. Edita hæc Oratio est in

Histo-

Historia Ecclesiarum reformatarum, lib. 5. quæ si cum illa quam *Beza* habuit, ibidem edita comparetur, fatebitur quisque harum rerum non prorsus imperitus, vel studio partium obcæcatus, Lotharingum Cardinalem non tantum causæ meritis, sed ingenii vi, eruditionis ubertate, eloquentiæ efficacia *Bezam* longo intervallo superasse. Respondendi facultatem *Beza* postulavit, obtinuitque. Instaurata Collatio diebus 24. & 26. Septembris, non quidem publice ac solemniter præsente Rege, totaque circumstante Curia in magno Monasterii refectorio, quemadmodum, prioribus in Sessionibus factum fuerat, sed in privata Camera coram Regina matre, Regina Navarræ, Regii Sanguinis Principibus, & Consistorianis Comitibus. A dextris sedebant quinque Cardinales, & quindecim sexdecimve Doctores, a sinistris Ministri duodecim. Deputatorum turba exclusa. *Theodorus Beza* de Ecclesia, ejusque natura, notis, auctoritate, de Vocatione ministrorum, aliisque Capitibus prolixe disseruit, intacta prorsus Eucharistiæ controversia. Quidquid contra Catholica Dogmata protulit, *Claudius Espencæus*, *&* *Claudius Sanctesius* in Sacra Facultate Parisiensi Doctores Theologi eruditissime confutarunt. Verum ne (quod in similibus disputationibus plerumque fit) nullus esset controversiarum modus, *Cardinalis a Lotharingia* voluit ut de uno Eucharistiæ capite ageretur, de quo si convenirent Ministri, circa cæteros controversos concordia facilius iniri posset. Eo de argumento deinceps disceptatum. *Petrus Vermilius*, *Martyr* cognominatus, translatitiis argumentis impugnare conatus est quæ Cardinalis & Parisienses Theologi ex Scriptura Sacra & antiquis Patribus protulerant ad fidem realis præsentiæ Corporis Christi in Eucharistiæ Sacramento confirmandam. Tunc *Didacus Lainez* Societatis Jesu Præpositus Generalis, vir pietate & doctrina celebris, Cardinalis Ferrariensis Legati Apostolici, qui recens advenerat, Theologus, annuente Regina in Legati gratiam, Italo quoque idiomate perorare aggressus est, & ad ejus Majestatem conversus, incredibili libertate ostendit, quanti periculi res esset aliquam concordiæ viam cum Hæreticis tentare, quos Scriptura Sacra cum vulpibus & lupis ovium pelle vestitis comparat, quod sub verborum ambiguorum fuco hæreticæ doctrinæ venena infundant, quæ bibere possint incauti. Si cum ipsis agendum esset, ut de Fidei formula convenirent, id ad præsentem Conventum minime pertinere, sed ad Concilium Œcumenicum jam apertum: ad illud proinde remittendos Ministros. Si eo fine instituta esset Collatio ut Catholicorum Theologorum disputationibus erudirentur, & ad veritatis confessionem, Ecclesiæque veritatem revocarentur, æquum esse, ut nec Regina, nec Principes, sed soli Præsules & Doctores hujusmodi actioni interessent. His a *Lainio* intempestive prolatis paulisper commota Regina, Legati reverentia rem dissimulavit, virumque religiosissimum ac doctissimum Orationem absolvere permisit, qua *Petri Martyris* dicta contra realem Corporis Christi in Eucharistia præsentiam invictissime confutavit. Actum deinceps, jubente Regina, in privatis collationibus in Castro S. Germani in Laya habitis, de Formula Fidei circa Sacramentum Eucharistiæ, communi partis utriusque consensu, per Deputatos condenda. Deputati fuere ab ejus Majestate pro Catholicis, *Joannes Monlucius*, Valentinus, & *Petrus Vallius* Sagiensis, Episcopi, quamquam in hæreticorum partes propensi, *Claudius Espencæus*, *Ludovicus Buttilerius*, *&* *Joannes de Saligniaco*, Theologi Parisienses: Ex hæretica factione, *Beza*, *Martyr*, *Marloratus*, *Gallardius*, & *Spina*. Post Collationes quinque dierum spatio ab illis habitas, in quibus plures Fidei formulæ propositæ sunt ac repudiatæ, in hanc tandem Ministri convenerunt, quam refert *Beza* in Historia Ecclesiarum Reformatarum lib. 4. pag. 608. Et in Apologia contra *Claudium Sanctesium*.

Formula Fidei Ministrorum Calvinianorum de Eucharistia.

V. *Profitemur Jesum Christum in sua Cœna nobis vere offerre, donare, & exhibere substantiam Corporis & Sanguinis sui per operationem Spiritus Sancti, nosque sacramentaliter, spiritualiter, & fide illud ipsum Corpus, quod pro nobis mortuum est, percipere ac manducare: ut facti os ex ossibus ejus, & caro ex carne ejus, inde vivificemur, & percipiamus quidquid ad salutem nostram requiritur. Et quoniam Fides verbo Dei innixa res promissas reddit præsentes, eademque Fide vere ac reipsa verum ac naturale Christi Corpus per Spiritus Sancti virtutem percipimus, hoc respectu præsentiam Corporis & Sanguinis Christi in sancta ipsius cœna confitemur.* Ac biduo post, hanc ad Præsules & Theo-

Theologos Poissiaci congregatos Declarationem suæ Majestati a Ministris Calvinianis oblatam, misit Regina Mater: quam idem *Beza* refert Apologia 1. contra Sanctesium: *Affirmamus nullam locorum distantiam impedire posse Corporis & Sanguinis Domini Communionem, quoniam Domini Cœna est cœlestis actio. Et quamvis in terris ore sumamus panem & vinum, vera Corporis & Sanguinis Domini symbola: tamen fide & vi Spiritus Sancti mentes nostras, quarum imprimis est hic cibus, in cœlos usque sublatas, præsenti corpore & sanguine potiri. Itaque hoc demum sensu & respectu Corpus pani & Sanguinem vino vere conjungi, non aliter tamen quam sacramentaliter, id est, non loco neque situ: sed quoniam efficaciter significant quod omnibus cum fide participantibus a Domino donatur, & per fidem a credentibus vere percipitur.* Falso *Lavatherus* in Historia Sacramentaria scripsit, Catholicos Doctores cum Ministris consensisse, quos realem Corporis Christi in Eucharistia præsentiam invictissimis probationibus contra *Bezam* & Symmistas asseruisse, Acta ipsa Colloquii testantur.

Lavatheri mendacium.

Theologorum Parisiensium doctrinale Judicium de Formula Fidei, seu Declaratione Ministrorum Calvinistarum.

VI. Ministrorum Formulam a Regina transmissam Præsules Poissiaci congregati Doctorum Parisiensium Cœtui examinandam tradidere. Qui Doctrinali Judicio responderunt: Illam non modo *insufficientem* esse, sed *captiosam*, *hæreticam*, *erroresque plurimos contra Sanctissimi Sacramenti Altaris institutionem continentem*. Insufficientem, quod realem Corporis & Sanguinis Christi præsentiam sub signis non exprimeret, nullam efficaciam & operationem verbis sacramentalibus tribueret, nullum Sacerdoti Ministerium in Consecratione & exhibitione Corporis & Sanguinis Christi; sed tantum diceret, Christum nobis offerre, donare & exhibere. Captiosam, quod verbis ambiguis concepta esset, quibus realis Corporis Christi in Sacramento Eucharistiæ præsentia significari videbatur, quem tamen sensum alia ejusdem Formulæ verba destruebant; idem Sacratissimum Corpus in cœlo, non alibi esse, significantia. Hæreticam denique dixerunt, primo, quia præsentiam dumtaxat spiritualem Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia admittit: *Quoniam* (inquiunt) *Fides verbo Dei innixa res promissas reddit præsentes*. At fides non reddit res promissas revera & in seipsis præsentes, si futuræ vel absentes sint, cum antiqui Testamenti Patres in Messiam venturum crederent, & nondum in mundo reipsa existentem; & nos carnis resurrectionem, etsi nondum revera præsentem, credamus. Cum itaque præsentiam Corporis Christi in Eucharistia eo respectu confitentur, præsentiam dumtaxat virtutis & efficaciæ, non realem & substantialem intelligunt. Secundo; quia qualemcumque præsentiam confiteantur, illam ad solum usum referunt, ut declarant hæc verba: *Cœna, donare, exhibere, percipere, manducare*. Tertio, quia cum ajunt: *Eadem Fide vere ac reipsa verum ac naturale Christi Corpus per Spiritus Sancti virtutem percipimus*, Eam Fidem intelligunt de qua ante dixere: *Fides verbo Dei innixa res promissas reddit præsentes*. Cum itaque *hoc respectu præsentiam Corporis & Sanguinis Christi in sancta Cœna confitentur*, diserte significant sine ea Fide non percipi verum & naturale Christi Corpus, adeoque ab indignis non manducari, quod manifeste repugnat Apostoli verbis dicentis: *Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans Corpus Domini.*

Præsulum Poissiaci Congregatorum Judicium de Hæreticis.

VII. Theologorum Censuras Præsules Judiciaria Auctoritate, & unanimi consensu approbarunt, ac tandem die nona Octobris Responsionem omnium subscriptionibus munitam ad Reginam miserunt. qua declarabant: Se omnem operam & charitatem adhibuisse ad *Bezam* & Symmistas edocendos, & ab erroribus revocandos: ideo illis audientiam ex Regis benignitate concessam, ipsos nihilominus in suis erroribus & damnatis opinionibus pertinaciter perseverare, spretis Antistitum monitis, piisque Reginæ officiis: his de causis cœtum Præsulum Poissiaci congregatorum decrevisse, dictum *Bezam* & Socios non esse amplius audiendos, nullumque cum ipsis habendum Tractatum, utpote pervicacibus, & ab Ecclesiæ Catholicæ unitate ac obedientia segregatis: nisi Formulæ Fidei infra positæ protinus subscribant, secundum institutionem Christi, & Ecclesiæ Catholicæ doctrinam, a qua & legitimis ejus Ministris, & Fidem & Legem suscipere debent. Id nisi præstiterint, Præsules Regem Christianissimum supplices obsecrare ac obtestari, ut eos e Regni sui finibus exterminet, quod a *Clodovei* temporibus unum Deum, unum Regem, Fidem, Legemque unam agnovit. His porro verbis concepta erat

erat Fidei Formula, quam Præsulum Cœtus circa Eucharistiæ Sacramentum Calvinianis Ministris, eorumque Sociis, præscripsit: *Credimus & confitemur in Sancto Sacramento Altaris verum Corpus & Sanguinem Jesu Christi existere realiter & transsubstantialiter sub speciebus panis & vini, vi & potentia divini verbi prolati a Sacerdote, solo Ministro ad hunc effectum ordinato, secundum institutionem & mandatum Domini nostri Jesu Christi.*

Formula Fidei a Cœtu Præsulum Calvinianis Ministris præscripta.

VIII. Huic Formulæ subscribere Ministri pertinaciter recusarunt. Quamobrem Colloquium vigesima quinta Novembris solutum est, in quo Catholica Veritas de Hæresi triumphavit. Episcopi auctoritatem judicandi de Controversiis Fidei, & de Hæresibus emergentibus, a Christo immediate acceptam, gloriosissime conservarunt & exercuerunt, nec eo jure spoliari se passi sunt a Regina Hæreticis ob politicas rationes & privata commoda favente. Ecclesiasticam denique Disciplinam septem & septuaginta Capitibus constituerunt; abususque in omnibus Ecclesiæ Ordinibus vigentes saluberrimis Decretis emendarunt, Summum Pontificem rogantes ut ea confirmare, Regem ut eorum executionem lege lata imperare dignaretur: omniaque & singula Sedis Apostolicæ Auctoritati subjicientes, qui se in perpetuum adhærere ac parere velle, secundum Majorum suorum consuetudinem professi sunt. Ista constant ex Actis MSS. celebris hujusce Colloquii, & ipso *Beza* in Historia Reformatarum Ecclesiarum Lib. IV. Hic Poissiacensis Colloquii, pessimo exemplo indicti, nullo fructu celebrati, non inglorius Ecclesiæ Catholicæ exitus.

Ecclesiastica Disciplina ab Episcopis instaurata.

IX. Non omittendum, Hæreticos Ministros, cum Augustana Confessione premerentur illo in Colloquio, & a Lotharingo Cardinali, & Doctoribus urgerentur primum, ut (siquidem Augustanæ Confessionis homines pro fratribus habebant) illi saltem quoad Eucharistiæ Articulum subscriberent, illos fuisse semper tergiversatos, & conditionem recusasse. Qua in re *Calvini* sui consiliis *Beza* regebatur, qui ad ipsum 10. Septembris 1561. in Colloquio Poissiacensi agentem scribebat; *Augustana Confessio, ut scis, fax est vestræ furiæ ad excitandum incendium, quo conflagret tota Gallia. Sed quærendum est quorsum ostendatur, cum semper ejus mollities cordatis displicuerit, Auctorem ejus pœnituerit, & in plerisque locis accommodata sit ad peculiarem usum Germaniæ. Omitto quod ejus brevitas & obscura, & præteritis quibusdam maximi momenti capitibus multa est: cæterum absurdum esset neglecta Confessione Gallorum, illam arripere. Quid quod in futurum tempus paratur hoc modo dimicandi materia? Quia numquam major pars a Confessione semel recepta discedet.* Unde & *Beza* Calvino scribens ex Villa Regia Sancti Germani: *Cardinalis*, inquit, *fortiter jactat me primo statim congressu a se superatum, sed a gravissimis testibus refellitur. Augustanam Confessionem habet in ore: de qua etiam seorsim rogatus a Doctore Botellerio an eam possemus admittere, plane respondi, Non posse in quibusdam, nisi plana & perspicua addita interpretatione.*

Calviniani Ministri Augustana Confession subscribere recusarunt.

30. Augusti.

Nec minus observatione dignum, quod *Lucas Osiander* Lutheranus, in sua Historiæ Ecclesiasticæ Epitome de Calvinistarum dolis admonet. Nimirum cum ante aliquot annos in Germania pax publica Religioni data esset, Calvinistas falso jactasse eam pacem ad se etiam pertinere, quod & ipsi Confessionem Augustanam amplecterentur, cum tamen Calvinianos errores suos nullatenus emendarent; in Poissiacensi autem Colloquio, cum se ad defensionem suæ Religionis satis habere carnalium virium & potentiæ confiderent, Augustanam Confessionem sibi a Cardinali *Lotharingo* ad subscribendum oblatam recipere noluisse. Deinceps vero cum in Gallia non obtinuerunt, quod speraverant, rursus Augustanam Confessionem contra suam conscientiam jactare; non quod secundum illam sentirent, sed ut sub ejus nomine simplicioribus Lutheranis Calvinismum obtruderent.

Calvinistarum doli.

X. Anno 1562. Colloquium alterum in Castro S. Germani jussu Reginæ habitum est, in quo de Imaginibus *Bezam* Sociosque Ministros inter & selectos e Sacra Facultate Parisiensi Theologos agitata disputatio. Theologorum nonnulli Sanctissimæ Trinitatis Imagines e medio tollendas concessere, plurimos abusus in cæterarum etiam imaginum cultum irrepsisse, merito resecandos. Ministri non modo Sanctorum Imagines, sed crucem, ex Ecclesiis & compitis auferendas contendebant, cultumque omnem illis abrogandum.

Colloquium alterum ad S. Germanum.

gandum. Catholici Theologi omnes ad unum religiosum crucis cultum propugnarunt; nihilque ex eo remitti posse demonstrarunt. *Nicolaus Mallardus* Sacræ Facultatis Parisiensis Decanus, aliique cum eo Theologi, Ecclesiæ Fidem ac Disciplinam circa Imaginum usum cultumque superstitionis purum, invictis argumentis propugnarunt & retinendum esse probarunt. De aliis etiam capitibus agi eo in Colloquio debebat, scilicet de forma Baptismi, de forma Communionis, de Sacrificio Missæ, de Ministerio, de Doctrinæ capitibus. Sed Regina per Cancellarium significavit, sibi non placere ut procederet Colloquium, quandoquidem in primo capite tanta appareret dissensio: De hocce Colloquio duas ad *Calvinum* suum Epistolas dedit *Beza* mendaciis, & dicteriis in Catholicos Doctores scatentes.

Inter Calvini Ep. t. 9. Oper. Edit. Amstelod. parte II. p. 165. & 166.

XI. Anno 1570. die 14. Aprilis habita est *Sendormiriensis* in Polonia *Synodus* ab omnibus Regni Ministris, cum *Augustanæ*, tum *Helveticæ*, tum etiam *Bohemicæ* Confessionis, ubi mutuus consensus inter ipsos fuit initus, decretumque, ut in posterum, juxta præscriptum Augustanæ Confessionis, sed variatæ doceretur. Tres istæ Confessiones celebratæ sunt tamquam in præcipuis Articulis Fidei cum Sacra Scriptura, & secum invicem concordes, disputationibus de modo rei, quod attinet ad Articulum de Cœna, præcisis. „ Deinde vero (*inquiunt*) quantum ad infelix illud dissidium de Cœna attinet, convenimus in sententiam verborum, ut illa orthodoxe intellecta est a Patribus ac in primis ab Irenæo, qui duabus rebus, scilicet terrena & cœlesti, hoc Mysterium constare dixit: neque elementa signave illa nuda & vacua esse asserimus, sed simul reipsa credentibus exhibere & præstare Fide quod significant. Denique ut expressius clariusque loquamur, convenimus ut credamus & confiteamur, substantialem præsentiam Christi non significari dumtaxat, sed vere in Cœna vescentibus repræsentari, distribui, & exhiberi, symbolis adjectis ipsi rei, minime nudis, secundum Sacramentorum naturam. Ne vero diversitas formularum loquendi contentionem aliquam pariat, placuit præter Articulum qui est insertus Confessioni nostræ mutuo consensu adscribere Articulum Confessionis Saxonicarum Ecclesiarum de Cœna Domini Missæ ad Tridentinum Concilium anno 1551. Quem etiam pium agnoscimus, & recipimus. Cujus Confessionis verba sunt hæc, &c. „ Quem consensum subsecutæ in eodem Regno Hæreticorum Synodi Cracoviensis anno 1573. Petricoviensis anno 1578. & VVladislaviensis anno 1583. approbarunt. Hunc tandem Nationalis ipsorum Synodus Toruniensis die 21. Augusti 1695. confirmavit his verbis: „ Consensum nostrum Evangelicum Sendomiriæ anno Dom. 1570. institutum & eodem anno Consignatione Posnaniensi illustratum, ac postea Generalibus Synodis, Cracoviensi, Petricoviensi & VVladislaviensi auctum stabilitumque, prout ista in exemplari Torunii Latine & Polonice anno 1592. excuso continentur: universi hac nostra Generali Toruniensi Synodo comprobamus, confirmamusque & contra Adversarios, qui tam verbis quam scriptis hactenus discordiam & fictum Consensum nobis Evangelicis objectare ausi sunt, hunc verum Consensum sincere nos amplecti; & fovere atque secundum eum in sancta concordia vere conjunctos esse protestamur.

Synodus Sendomiriensis Calvinistarum.

In Syntag. Confess. Fid. parte 2. p. 320.

Synodus Rupellensis.

XII. Anno 1571. Calvinistæ Galli Synodum Rupellæ habuerunt, Moderatore *Beza*, ut quidam volunt, quamquam alii abfuisse scribant, præsentibus *Joanna* Navarræ Regina & *Henrico* Navarræ Principe, *Henrico* Principe Condæo, *Ludovico* Nassoviæ, *Gasparo Colinio* Maris Præfecto, aliisque Sectæ columinibus. Ibi repetita est & confirmata ipsorum Fidei Confessio, actumque de instaurandæ Disciplinæ ex superiorum bellorum occasione collapsæ ratione: ac nova forma a *Joanne Morellio* Parisiensi proposita amplius discussa & impugnata est. De doctrinæ etiam capitibus aliquot disceptatum, ac de Cæremoniis in Cœnæ administratione observandis: de quibus omnibus quædam Decreta condita fuere, quædam in proximam Synodum rejecta.

Nemausensis.

XIII. Hæc anno sequenti, mense Majo, Nemausi magno Ministrorum concursu habita est, eodem *Beza* Præside. Ea, quæ in Rupellana finita non fuerant de Disciplina constituit, & Morellianam formam omnino proscripsit. *Substantiæ*, vocem a Synodo Rupellana in Articulo de Cœna Domini positam, quod Tigurinis Sacramentariis offensioni esset, Nemausensis explicuit; ut *Beza* testatur in Epistola hujus Synodi no-

mine

mine scripta ad Tigurinos Ministros die 17. Maii anno 1572. „ Rupellana Synodus summo omnium consensu eorum sententiam, qui voculam illam ex Liturgia & Confessione sublatam volebant, rejecit, tribus potissimum de causis. Primum enim judicavimus, prout & nunc judicamus, si quæritur quidnam per Communionem adipiscamur, dicendum esse, non tantum merita & fructus mortis Domini, verum etiam in primis ipsum Dominum, qui est fons istorum bonorum, a nobis spiritualiter per fidem percipi; id quod substantiæ nomine in nostra Confessione & Liturgia significatum voluimus. Deinde cum duplex nobis scopulus vitandus esset, unus quidem eorum, qui nos tamquam Christum ipsum e Cœna tollentes accusant, alter autem illorum qui metuunt, ne posita substantiæ communicatione, realis etiam præsentia & corporalis ille communicationis modus stabiliri videatur: Utrique malo sic occurri commodissime posse existimavimus, si illis quidem retento substantiæ nomine (quo nihil aliud quam Christus ipse intelligitur) os occludere pergeremus, istorum vero timori mederemur, addita ea interpretatione, quæ & omnem ambiguitatem vocis tolleret, & mere spiritualem ac mysticum esse istum ipsius Christi nobiscum consociationis modum demonstraret. Tertio loco, cum non ageretur de hac voce Confessionis & Liturgiæ inserenda (quod si fuisset integrum, fortassis ab ea abstinuissemus) sed de illa vel retinenda, vel expungenda, non putavimus expungi posse, quin & magnæ levitatis notam incurreremus, & aliis subinde in eadem Liturgia & Confessione, prout huic vel illi temere libuisset, exagitandis & mutandis aditum pateferemus: adversariis denique nostris, inter quos versamur, & quorum vel præcipua nobis habenda est ratio, os ipsum quodammodo ad veterem illam nobis reponendam calumniam aperiremus. His igitur rationibus subnixa Rupellana Synodus, retento Confessionis Capite 36. nullos certe damnavit (quos credidisse videmini) sed eorum dumtaxat opinionem rejecit, qui eam vocem nollent eo sensu admittere, quo illic usurpatur. Hæc Synodi verba cum mali isti homines perinde sunt interpretati, ac si adversus vos perscripta essent, magna certe nos injuria affecerunt. Præterquam enim quod Synodo numquam in mentem venit aliis quam Gallicis Ecclesiis quidquam præscribere, coram Deo & Angelis ipsius testari sancte possumus, tam nobis vestram, id est, Helveticam Confessionem (cui & Genevensis Ecclesia subscripsit) quam nostram ipsorum in omnibus & singulis approbari: quas videlicet ab uno eodemque Spiritu dictatas, & ex puro Dei verbo depromptas, penitusque inter se consentientes semper sumus arbitrati, etiamsi non iisdem per omnia verbis utamur, quod fieri non potuit, nec fortassis etiam opportuit, cum ne ipsi quidem Evangelistæ in verbis per omnia consentiant ... Hac autem in re ut plenius etiam vobis satisfaceremus, scriptum illud Rupellanæ Synodi sic emendavimus, ut pro his verbis: *Synodus rejicit eorum opinionem, qui nomen substantiæ nolunt recipere eo sensu, quo in prædicto 36. Confessionis Articulo continetur:* hæc substituerimus: *Synodus sine ullo prorsus exterarum Ecclesiarum præjudicio, quæ certis de causis substantiæ vocabulum non usurpant, vocabulum quidem substantiæ retinet, sed eo demum sensu, quo in prædicto 36. Articulo continetur, &c.* Item in extremo post hæc verba, *Sic oportet ut vere participemus alterum Adamum Jesum Christum*: Synodus hæc adjecit: *Communicatione mystica & spirituali, ut inde vera & æterna vita hauriatur, cujus communicationis gratia specialiter instituta est Cœna Domini. Quamvis idem Jesus Christus, cum omnibus suis donis, etiam in simplici verbo, & in Baptismo nobis offeratur, & a credentibus percipiatur.* Et de hoc quidem hactenus.

Ep. LXV.

XIV. Anno 1586. Colloquium *Mombelgardiense* a *Friderico* Wirtembergico & Mombelgardiensi Comite inter primarios Lutheranæ & Calvinianæ Sectarum Ministros, Virosque Politicos ex utraque parte deputatos institutum est, ad concordiam de Capitibus inter Confessionistas & Sacramentarios controversis: Exulibus Gallis, qui Edicto Regio pulsi, *Mombelgardum* se magno numero receperant, id vehementer optantibus. Adfuere ex Lutheranis, *Jacobus Andreæ* Cancellarius & Præpositus Tubingensis. *Lucas Osiander* in Aula VVittembergensi Concionator, *Joannes Wolfangus*,

Colloquium Mombelgardiense.

gus, & *Fridericus Sibutz* Comitis VVittembergensis Consiliarii; Ex Calvinistis vero *Theodorus Beza* Genevensis Minister, *Abraham Musculus* Minister Bernensis, *Petrus Hubnerus*, Græcæ Linguæ in Gymnasio Bernensi Professor, *Antonius Faius* Minister Genenevsis, *Claudius Alberius*, Lusannæ Philosophiæ Professor, *Antonius Marsius*, & *Samuel Majerus*, Bernensis Reipublicæ Senatores. *Fridericus* Comes Colloquio præfuit. Is disputationi præscriptus modus, ut VVirtembergenses de singulis capitibus controversis Theses primum suas adversæ parti traderent, & ab ea Responsum in Scriptis acciperent: deinde *Jacobus Andreæ*, & *Beza* de iis colloquerentur. Articulis de quibus agendum erat, constituti sunt. 1. *De Cœna Domini* 2. *De Persona Christi*. 3. *De Imaginibus, Templis & similibus rebus*. 4. *De Baptismo*. 5. *De Prædestinatione*. Factum est initium disputationi die 21. Martii, eaque usque ad 29. continuata est, Idem finis, qui tot aliorum Congressuum Lutheranos inter & Sacramentarios fuit: desperata inter partes conventio *Fridericus* Comes VVirtembergenses suos hortatus est, ut donec aliquando pax constitueretur, *Bezam* ejusque Symmistas pro fratribus agnoscerent, & dexteras fraternitatis porrigerent. *Jacobus Andreæ* Sociique negarunt, ob hæreses teterrimas quibus infecti essent; dexteras tamen humanitatis obtulere. Respondit *Beza*: Quandoquidem dexteras fraternitatis porrigere recusarent, se amicitiæ dexteras nolle. Testis est, qui aderat, *Lucas Osiander* in Historia sua Ecclesiastica, ubi & partis utriusque Theses de singulis Capitibus controversis propositas, cum Responsionibus utrimque datis, refert. Sed hæc plenius constant ex Actis a *Jacobo Andreæ* Tubingæ editis; quibus Præfatio *Friderici* Comitis nomine præfixa est, qua rationes instituti Colloquii exponuntur. Editis Actis *Beza* contrarium Scriptum opposuit. *Bezæ* Scriptum VVittembergici mox confutarunt.

§. V.

De Scriptoribus Ecclesiasticis qui Calvinianam Hæresim impugnarunt.

Calvini Hæresim Scriptis eruditis impugnarunt *Franciscus Balduinus*, Attrebas, Jurisconsultorum suo tempore princeps; *Jacobus* Cardinalis *Sadoletus*, Carpentoratensis Episcopus; *Albertus Pighius* Campensis, Theologus Coloniensis; *Robertus Cenalis*, Theologus Parisiensis, Episcopus Abrincensis; *Nicolaus Willagagnonus*, Melitensis Eques; *Joannes Hessellius*, Theologus Lovaniensis; *Guillelmus Alanus*, Anglus S. R. E. Cardinalis; *Stephanus Gardinerus*, VVintoniensis Episcopus, & Angliæ Cancellarius; *Ambrosius Pelargus*, Niddanus, Ordinis FF. Prædicatorum Theologus, qui Treverensis Archiepiscopi nomine primis Concilii Tridentini Sessionibus interfuit; *Nicolaus Sanderus*, Anglus; *Claudius Sanctesius*, Canonicus Regularis, in Sacra Facultate Parisiensi Doctor Theologus, Episcopus Ebroicensis; *Claudius Espenseus*, Parisiensis etiam Theologus; *Antonius Demochares*, Doctor Sorbonicus qui Concilio Tridentino interfuit; *Joannes Tilius* Meldensis Episcopus, unus e Tridentinis Patribus; *Jodocus Ravesteinus* & *Andreas Vega* Ordinis Minorum professor, Doctor Salmanticensis, & *Didacus Payva*, Decretorum Concilii Tridentini adversus *Calvinum* vindices; *Joannes Pistorius*, Constantiensis ad Rhenum Canonicus; *Robertus Bellarminus* S. R. E. Cardinalis, Societatis Jesu, & Ecclesiæ lumen; *Jacobus Gretserus* & *Edmondus Augerius*, ejusdem Societatis Theologi; *Franciscus Fevardentius*, Normannus Constantiensis. Ordinis FF. Minorum Theologus insignis, in sacra Facultate Parisiensi Doctor Theologus; *Joannes Crabbius*, Lovaniensis, Ordinis Eremitarum *S. Augustini* Professor; *Petrus Auratus* Theologus Parisiensis, Ordinis FF. Prædicatorum; *Jacobus Davy Perronius* S. R. E. Cardinalis, ex Episcopo Ebroicensi Archipræsul Senonensis; *Nicolaus Coeffetau*, Ordinis FF. Prædicatorum Theologus Parisiensis, ex Episcopo Dardanensi & Suffraganeo Metensi Massiliensis Episcopus designatus, *Franciscus Costerus*, *Petrus Cottonus*, & *Franciscus Veronius*, Societatis Jesu Professores; *Armandus* Cardinalis *Richelius*, Supremus sub *Ludovico XIII.* Regni Administer; *Franciscus Harleus* Rothomagensis Archiepiscopus, *Francisci Harlei* dignissimi Parisiensium Archipræsulis Patruus, &c.

SCHOLION I.

In hoc Articulo §. 11. Num. 52. pag. 649. Editionis primæ, Religiosi Censores hanc Propositionem notant: *Sacramentum non adoratur, sed Christus.*

R. Ad Sacramentum per se sumptum, sive ad species ipsas Sacramentales adorationem non dirigi, sed ad Christum realiter & substantialiter in Sacramento præsentem, Dogma Catholicum est. Externa enim Symbola quæ sensibus obversantur, sunt accidentia panis, creaturæ sunt, ac proinde non sunt objectum latriæ. Unde Concilium Tridentinum Sessione XIII. Canone 6. *Si qui dixerit, in Sancto Eucharistiæ Sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriæ etiam externo adorandum, anathema sit.* Atque hic sensus est Capitis 5. ubi sacra Synodus nullum relinqui ait dubitandi locum. *Quin omnes Christi Fideles pro more in Catholica Ecclesia semper recepto, latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic Sanctissimo Sacramento in veneratione exhibeant .... Nam illum eumdem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater Æternus introducens in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Non aliud credo ac doceo: *Sed neque nos, inquam, Sacramentum ipsum seu symbola adoramus, sed Christum symbolis obvelatum, & realiter ac substantialiter sub ipsis præsentem.* Quod paucis complexus sum, prolixius explicat Cardinalis Bellarminus in eamdem sententiam ac sensum, libro 4. *De Sacramento Eucharistiæ*, Cap. 29. „ Neque, *inquit*, ullus Catholicus „ est, qui doceat ipsa symbola externa per se & proprie esse adoranda cultu latriæ, „ sed solum veneranda cultu quodam minore, qui omnibus Sacramentis competit: Cultu autem latriæ dicimus per se & proprie Christum esse adorandum, & eam adorationem ad symbola etiam panis & vini pertinere, quatenus apprehenduntur ut quid „ unum cum ipso Christo quem continent. Quemadmodum qui Christum in terris vestitum adorabant, non ipsum solum, sed etiam vestes quodam modo adorabant, neque enim jubebant eum vestibus nudari antequam adorarent, aut animo & cogitatione separabant a vestibus cum adorarent, sed simpliciter Christum, ut tunc se habebat, adorabant: tametsi ratio adorandi non erant vestes, immo nec ipsa humanitas, „ sed sola Divinitas. De modo autem loquendi fatemur Sacramentum ipsum dici adorandum, ut Concilium Tridentinum loquitur: sed hoc exponitur dupliciter: Qui enim „ sentiunt Sacramentum Eucharistiæ formaliter esse Corpus Christi ut est sub speciebus, „ concedunt etiam Sacramentum dici adorandum. Qui autem docent Sacramentum Eucharistiæ formaliter esse species pani & vini, ut Christum continent, illi docent consequenter Sacramentum Eucharistiæ esse materialiter adorandum. Sed quidquid sit de „ modo loquendi, status quæstionis non est, nisi an Christus in Eucharistia sit adorandus „ cultu latriæ. *Hæc Bellarminus.*

SCHOLION II.

In eodem Articulo, §. 4. Num. 8. pa. 882. Religiosi Censores hanc propositionem notant: *Episcopi Galliæ sibi conservarunt jus definiendi quæstiones Fidei.*

R. „ Auctoritatem judicandi de controversiis Fidei, & de Hæresibus emergentibus, „ a Christo immediate acceptam, Episcopos in Colloquio Poissiacensi gloriosissime „ conservasse & exercuisse observavi: nec eo jure spoliari se passos esse a Regina Hæreticis ob politicas rationes & privata commoda favente. Facti veritatem Historiæ Monumenta probant; veritatem juris, Traditio, quam Sacra Facultas Parisiensis & Ecclesia Gallicana propugnant. Fidei tamen causas post Episcopale judicium ad Sedem Apostolicam referendas esse fateor, cujus judicio finiuntur, secundum præclaram illam S. Petri Chrysologi sententiam, in Epistola ad Eutychem. „ In omnibus hortamur te „ ut his quæ a Beatissimo Papa Romanæ civitatis scripta sunt, obedienter attendas, quoniam B. Petrus, qui in propria Sede vivit & præsidet, præstat quærentibus Fidei veritatem. Nos enim pro studio pacis & Fidei extra consensum Romanæ Civitatis Episcopi causas Fidei definire non possumus.

Nota

Nota.

AN Episcopi immediate a Christo suam accipiant auctoritatem, vide alibi. Quomodo vero in Fidei controversiis sint Judices, sæpe explicare non omisi.

ARTICULUS XIII.

DE ANTITRINITARIIS, ET SOCINIANIS.

§. I.

Michael Servetus.

I. ANtitrinitariorum agmen ducit *Michael Servetus*, Hispanus, Tarraconensis, qui cum Lutetiæ Parisiorum operam Medicinæ dedisset, in Africam se contulit, ut Arabicam Linguam & Alcoranum plene addisceret. Ab anno 1531. ad annum 1553. hæreseos venena effudit. Anabaptista primum fuit, Pædobaptismum velut humanum figmentum sugillans, Magistratum omnem rejiciens. De Eucharistia cum Sacramentariis sentiebat, symbolum dumtaxat & signum esse Corporis Christi. Mox Librum edens *De Trinitatis Erroribus*, in Sanctissimam Trinitatem blasphemum stylum convertit, aliaque errorum monstra edidit. Errorum ipsius indicem, excerptis ex ejus Libris propositionibus, conscripsere Ministri Genevenses, qui inter *Calvini* Opera Tom. 8. Editionis Amstelodami pag. 523. legitur. Scripsit itaque Servetus.

Impia Serveti Dogmata.

1. *Omnes qui Trinitatem statuunt in essentia Dei esse Tritheitas, veros Atheos, nec Deum habere nisi tripartitum & aggregativum. Item habere connotativum Deum, non absolutum: imaginarios habere Deos, & illusiones Dæmoniorum*, (Lib. de Trinitate, pag. 30.) Quibus respondet, quod addit pagina sequenti: *Somnia ut voles, dirige oculos ad phantasmata, & tunc videbis tuam Trinitatem non esse intelligibilem sine tribus Phantasmatibus*. Tandem concludit: *Omnes Trinitarios esse Atheos*.

2. *Tot auctoritatibus fulciri Hebræos ut tripartitum Deum a nostris introductum merito admirentur*. (Lib. 1. de Trinitate pag. 34.)

3. *Incorpoream Deitatem realiter distinctam Mahometo causam dedisse negandi Christum*. (Lib. 1. p. 36.)

4. *Tres illas res incorporeas distinctas in Dei unitate non posse stare, & esse Triadem imaginariam*. (Lib. 1. de Trinitate pag. 29.)

5. Ut fucum impiis suis dogmatibus inducat, fatetur quidem in Deo personalem fuisse distinctionem, sed personam dumtaxat externam intelligit, quæ in Dei essentia non vere subsistat: sicuti lib. 2. De Trinitate p. 392. dicit: *Verbum fuisse idealem rationem ab initio, quæ jam hominem referebat: fuisse in Verbo apud Deum futuri hominis Jesu Christi exemplar, personam, effigiem, vultum, faciem hominis in Deo repræsentationem*. Item Dialogo 1. pag. 229. *Non esse inter Verbum & Spiritum realem differentiam*. Item lib. 5. De Trinitate p. 189. *Nullam fuisse in Deo realem generationem vel spirationem*.

6. Ut palam appareat confundi ab eo personas, Lib. 2. de Trinitate pag. 66. sic loquitur: *Ipsa Sapientia olim simul erat Verbum & Spiritus, quia non erat realis distinctio, ipsamet Sapientia erat Spiritus*. Et Lib. 5. De Trinitate pag. 164. *Totum Verbi & Spiritus arcanum* definit *fuisse fulgentem Christi gloriam*.

7. Quamquam autem neget realem distinctionem in tribus Personis ante Jesu Christi Incarnationem; dicit tamen *tanta gloria decoratum fuisse Christum, ut non solum sit ipse Deus de Deo, sed & sit Deus, de quo alius Deus procedat*. (Lib. 5. pagina 185.)

8. *Ipsum Christum esse Filium Dei, quatenus genitus est a Deo in utero Virginis Mariæ. Idque non solum virtute Spiritus Sancti, sed quia Deus ex sua substantia illum genuit*. (Lib. 1. De Trinitate pag. 11. & 12. Item Epistola ad Calvinum 1. & 2.)

9. *Verbum Dei de Cœlo descendens esse nunc carnem Christi: ita ut caro Christi de cœlo*

lo sit. (Lib. 1. de Trinitate pag. 17. & 18.) Item Lib. 2. De Trinitate p. 73. *Corpus ipsum Christi esse Corpus Deitatis, carnem ejus divinam, carnem Dei cœlestem de substantia Dei genitam*. Item Dialogo 1. pag. 231. *Animam Christi esse Deum: carnem Christi esse Deum: & tam Christi animam quam carnem fuisse ab æterno in propria Deitatis substantia*.

10 Lib. 2. De Trinitate pag. 77. sic loquitur: *Essentia corporis & animæ Christi, est Verbi & Spiritus Deitas. Et Christus ab initio est tam ratione corporis, quam ratione animæ*. Item Lib. 2. pag. 87. *Non solum in anima, sed & in carne Christi est substantia Deitas*. Item Lib. 5. de Trinitate p. 164. *Deus erat Verbum, & Spiritus, Verbum & Spiritum varie dispensans in corpus & animam*.

11. Ut ostendat sibi ludibrio esse Christi divinitatem, exponit eum dici *Sapientiam & Vitutem Dei, & splendorem gloriæ ipsius, perinde ac si vocaretur excellens quædam sapientia & virtus*. [Lib. 2 de Trinitate pag. 87.)

12. *Jesum Christum hominem, apud Deum ab initio fuisse in propria persona & substantia*. (De Trinitate p. 90.) *Alibi tamen tribuit Christo duas personas*. (Lib. de Trinitate pag. 129.)

13. Postquam confessus est Verbum Dei factum fuisse hominem, dicit: *Hoc verbum fuisse semen Christi*. (Lib. 4. de Trinitate pag. 14.) Item: *Rem esse aliam a Filio*. (Lib. 1. De Trinitate p. 23.) Item: *Verbum quo mundus est creatus, prolatum fuisse ejus gratia: unde sequitur ipsum non esse illud Verbum*. (Lib. 2. de Trinitate pag. 89.) Item, *Verbum Dei fuisse rorem naturalis genituræ Christi in utero Virginis, sicut semen generationis animalium*. (Dialogo 2. de Trinitate pag. 260.) Præterea: *Filium Dei naturaliter genitum fuisse ex Spiritu Sancto per sermonem*. (Lib. 1. De Regeneratione pag. 355.)

14. *Verbum ipsum Dei fuisse semen generationis Christi. Et sicut generantia omnia prius in seipsis semen concipiunt, quam fœtum extra se mittant, ita fuisse in Deo semen Verbi, priusquam in Maria Filius conciperetur*. (Lib. 4. de Trinitate pag. 146.) Item: *Paternum semen genituræ Christi idipsum in eo effecisse, quod in unoquoque nostrum facit semen creatum Patris* (Dialog. 2. De Trinitate pag. 154.)

15. *Per actionem Spiritus Dei extitisse ipsum Christi corpus, quoniam Verbo divino quasi rore genituræ Christi cum elementis his creatis simul se terræ miscuerit; & quatenus divinus & humanus halitus ejus animæ insitus fuerit, & coaluerit, extitisse hypostasim unam Spiritus ejus, quæ est hypostasis Spiritus Sancti*. (L. 5. de Trinitate pag. 105.) Et antea dixerat: *In Christo tria elementa esse de substantia Patris*. (L. 4. de Trinitate pag. 159.)

16. Ut corrumpat dictum Apostoli 2. c. ad Hebræos, *Christum scilicet non assumpsisse naturam Angelorum, sed semen Abrahæ*, sic exponit: *Nempe quod nos a morte liberavit*: (Lib. 2. de Trinitate pag. 90.)

17. *Deum esse Patrem Spiritus Sancti*: quod nihil est aliud quam Personas confundere, quales etiam ipse fingit. (L. 5. De Trinitate p. 187.)

18. Ut ostendat se ludere in voce personæ, dicit: *Unam solam fuisse personalem imaginem seu faciem, quæ erat Christi Persona in Deo, etiam Angelis communicata*. (Lib. 3. de Trinitate p. 112.)

19. *Tria elementa esse ab utroque parente, tam in Christo quam in nobis. Terream vero materiam esse a sola matre, tam in Christo quam in cæteris omnibus*. (Dial. 2. de Trinitate p. 250.) quod etiam plenius exprimit Lib. 5. de Trinitate p. 194. cum dicit: *In nobis solum esse elementa creata, in Christo esse creata & increata, & substantiam Spiritus Dei ipsi carni substantialiter communicatam*.

20. *Rorem illum cœlestem Virgini obumbrantem, & semini ejus & sanguini sese immiscentem, transformasse in Deum humanam materiam*. (Dial. 2. De Trinitate p. 263.)

21. Duas naturas confundens, dicit: *Lucem creatam & increatam fuisse in Christo unam lucem: & ex Spiritu divino & anima humana constitisse in Christo unam spiritualem animam*. Dial. 2. De Trinitate pag. 268. *Adeoque substantiam carnis & substantiam*

tiam Verbi esse unam substantiam. Tandem concludit, *carnem Christi substantiam verbi habere corporaliter substantialem ipsum vitalem spiritum Divinum, atque ita esse vere cœlestem & de substantia Dei, carnem Verbi, carnem Dei, quæ existentiam habet æternam.* (Dial. 2. de Trinitate p. 271.)

22. *Jesum Christum participationem Dei & hominis habentem, non potuisse dici creaturam, sed participem creaturarum.* (Dial. 2. de Trinitate p. 272.)

23. *Unam & eamdem Deitatem, quæ est in Patre, communicatam fuisse Filio Jesu Christo immediate & corporaliter. Deinde eo mediatore per ministerium Angeli spiritus communicatam fuisse spiritualiter Apostolis. Ac Christo quidem soli a natura esse Deitatem insitam corporaliter & spiritualiter; verum ab eo dari aliis sanctum & substantialem halitum.* (Lib. 2. De Trinitate p. 22.)

24. *Sicuti Verbum descendit in carnem Christi: ita Spiritum Sanctum descendisse in Apostolorum Animas.* (Dial. 2. de Trin. p. 264.)

25. Personas confundens, sic inquit: *Naturaliter & voluntarie erat λόγος idealis ratio & prolatio, relucentia Christi apud Deum, Spiritus Christi apud Deum, Lux ejus apud Deum: unde sequitur nullam fuisse substantiam, cum figura tantum esset illius rei quæ nondum erat, & interea a Spiritu non differat.* (Dial. 1. de Trinitate p. 208.)

26. *Nullam ante Christi adventum visam fuisse Spiritus hypostasim.* Lib. 5. De Trinitate pag. 297.) Ex quo sequitur nullam tunc fuisse hypostasim, nec personam, cum ipsi nulla sit persona nisi visibilis; quemadmodum in Libris suis affirmat, & Responsis fatetur. Quibus respondet quod dicit Dialogo 2. pag. 217. *Spiritum Dei umbram fuisse in creatione mundi.*

27. Ut intelligatur qualem æternitatem Christo tribuat: *Sicut*, inquit, *res omnes nunc sunt in Deo, ita eodem ordine ante creationem erant in eo, & primus omnium Christus.* Item: *Deus ratione sua æterna corporalem sibi & visibilem Filium æternaliter decernens, talis speciei substantia seipsum visibilem præbet per sermonem.* (Dialogo 1. de Trinitate p. 205.)

28. *Christum, quamdiu in carne mortali versatus est, nondum accepisse Spiritum novum; quem a sua Resurrectione accepturus erat.* (Lib. 5. De Trinitate pag. 185.) Item pag. 195. *Christum ante Resurrectionem nondum obtinuisse totam Dei gloriam, sed postea Spiritum novum accepisse. Totam ergo nunc Verbi & Spiritus gloriam hypostatice solum Christum continere.* Cui respondet quod Dialogo 1. de Trinitate pag. 231. scribit, *Deum spirantem spirasse in Christum, sicut in nos, Spiritum Sanctum supervenientem: atque ita totam denuo Deitatem dispensatione alia spirasse, ac ejus priorem Spiritum in Resurrectione innovasse, dato novo Spiritu, quem datus in Jordane Spiritus adumbrabat.*

29. *In Dei substantia partes esse & partitiones, non eo modo quo in creaturis, sed secundum dispensationis distributionem, ita ut in Spiritus partitione cujusque portio sit Deus.* (Lib. 3. de Trinitate pag. 321.) Præterea ubi affirmavit *Spiritus nostros substantialiter ab æterno fuisse*, subjungit *illos esse Deo consubstantiales & coæternos.* (Dial. 1. De Trinitate p. 226.) Et tamen alio loco fatetur, *Spiritum quo illuminati sumus extingui posse.* (Lib. de Regeneratione 4. p. 555.)

30. *Omnibus insitum esse ab initio Spiritum Deitatis ex Dei halitu.* (Dialogo 2. p. 138.)

31. *Si quando in Lege dicitur esse in aliquo Spiritus Dei, non sumi pro Spiritu regenerationis Sancto.* (In Lib. de Legis & Evangelii differentiis.) *Judæos omnes Deo servisse in vetustate literæ, non in novitate Spiritus. Numquam aliquem Judæorum electum aut prædestinatum fuisse ea electione, qua nos prædestinavit Deus, ut liberam adoptionem filiorum Dei reciperemus. Abrahamum, Moysen, & Prophetas, sub Lege fuisse, non sub gratia, & servituti Legis fuisse obnoxios.*

32. *Angelos olim ut Deos a Judæis fuisse adoratos.* (Lib. 5. De Trinitate p. 184.) ita ut illos ipsorum *Deos* appellet. Cui etiam respondet quod dicit Dialogo 1. p. 216. *Numquam fuisse in Lege Deum vere adoratum, sed Angelos adumbrantes Christum fuisse adoratos. Item, Abraham credidisse illi, qui Christum adumbrabat.*

33. Etsi autem fatetur Christum vel Verbum non habuisse hypostasim realem ab initio,

initio, nihilominus affirmat Angelos & Electos in Deo fuisse realiter ab initio. (Lib. 1. De Trinitate p. 135.)

34. In omnibus creaturis Deitatem constituit, etiam substantialem. (Dialogo 1. p. 213.)

35. Posteaquam vero multa deliria eaque perversa ac perniciosa de Animarum substantia consarcinavit a pag. 220. usque ad pag. 225. 1. Dialogo tandem concludit: *Animam esse ex Deo, & ex ejus substantia*. Item, *Inspirationem creatam in illam fuisse insitam una cum Deitate, & iterum nova spiratione in unam cum Deo lucem substantialiter coire per Spiritum Sanctum.*

36. *Quamquam autem anima non est Deus, eam tamen effici Deum per Spiritum, qui quidem est & ipse Deus; adeo ut dubitare sit nefas, & Animam nostram, & ipsum Christi Spiritum Sanctum sibi essentialiter junctam habere ejusmodi elementarem substantiam, sicut Verbum sibi junctam habet carnem. Atque res creatas & increatas in unam Animæ & Spiritus substantiam coire.* (Lib. 5. De Trinitate, p. 181. 182.)

37. Scripsit, adeoque vulgavit horrendas blasphemias contra Pædobaptismum, quemadmodum satis constat ex integris quatuor Libris *De generatione*, præsertim vero ex conclusione, p. 576. Item, *non committi peccatum mortale ante annos viginti.*

38. *Animam redditam esse mortalem per peccatum, sicut caro mortalis est: non quod in nihilum Anima redeat, sicut nec caro. Sed mori quando cum dolore vitalibus actionibus privatur, & in inferno languens detinetur quasi non amplius victura.* (Lib. 4. De Regeneratione p. 551.) Deinde concludit: *Regenitos aliam habere Animam quam ante, propter substantiam, & novam Deitatem adjunctam.*

Biblia Lugduni excudi curavit, quorum margines multis perniciosis commentis inquinavit. Quæ de reconciliatione nobis parta, de scelerum expiatione, de maledictione sublata virtute mortis Christi asserit *Isaias* Cap. 53. ad *Cyrum* detorquet, quod in ejus morte Judæi justas scelerum suorum pœnas dederint. Tot blasphemias non impune tulit *Servetus*. Repertus enim Genevæ, & accusatus a *Calvino*, in carcerem trusus est: cumque post multam & acerbissimam disputationem, qua illum mendacii sæpe numero arguens, suas Propositiones conviciis & maledictis propugnabat, nihil de obstinatione remitteret, re cum Bernatibus, Tigurinis, Basileensibus, Schaffusianis Ministris communicata, eisque omnibus ejus doctrinam ut impiam & blasphemam damnantibus (ut liquet ex eorum Responsis inter *Calvini* Epistolas editis) ex Senatus Genevensis Sententia vivus combustus est, die 27. Octobris, anno 1553. *Severi Supplicium.*

§. II.

CUm eo quo consumptus est igne, non est extincta illius Hæresis; Poloniam enim, Transylvaniam, & Hungariam invasit, propagatoribus præcipuis *Valentino Gentili*, Neapolitano, *Georgio Blandrata*, *Alciato*, *Bernadino Ochino*, *Gribaldo*, & *Francisco Davide*. Non tantum *Serveti* blasphemias suas fecit *Valentinus Gentilis*, sed gravissimos insuper errores addidit, & ad Tritheitas proxime accessit, dicens, „ Tria concurrere in Trinitate, essentiam quæ dicitur Pater, Filium & Spiritum Sanctum. Patrem esse unicum illum Deum Israel, Deum Legis & Prophetarum, solum verum Deum Essentiatorem; Filium Essentiatum, & precario Deum: Sophisticum esse commentum attribuere Patri propriam Personam in essentia Deitatis: qui id asserunt, Quaternitatem, non Trinitatem agnoscere: Nam (inquiebat) unica illa essentia absque ulla consideratione Personarum est ex semetipsa verus Deus: & quælibet trium Personarum est item essentialiter Deus: sequitur ergo Quaternitas, non Trinitas. *Valentinus Gentilis. Ejus errores.*

Hæc a *Valentino Gentili*, aliisque nonnullis agitari cum subolfecissent Cœtus Italo-Calviniani Genevæ constituti Seniores, nullum illis præsentius remedium visum est, quam edita Confessionis Formula, cui omnes subscriberent, detegere si quod occultum virus lateret. Edita est 18. Maii 1558. & in Conventu proposita, ut liberum singulis esset, in medium contra proferre, si quid reprehensione dignum censerent. Tribus circiter locis *Valentinus Gentilis*, & *Joannes Paulus Alciatus* linguas suas blaterando exercuerunt. Sedata omni contentione, nulla fuit vel controversia, vel mora, quin

quin omnes subscriberent, sex dumtaxat exceptis, quorum unus erat *Valentinus*: qui tamen vocati consensum tandem subscriptione testati sunt. Sed paulo post *Valentinus*, spreto jurejurando, suos susurros in obscuris angulis spargere non destitit & tentare simplices ac imperitos, an aliquos irretire suis insidiis posset; Re ad Senatum delata, in judicium vocatus, & in carcerem trusus, multorum testimoniis perjurii convictus est. Auditus præsentibus Ministris, & a *Calvino* confutatus, uno effugio usus est, se disputandi artificium non tenere. Postea farraginem, quam diu meditatus fuerat, scriptam obtulit Senatui, vindicias errorum continentem, cui postridie scripto respondit *Calvinus*. Cujus Responso accepto, etsi in eadem qua cœperat petulantia audacter ad dies aliquot perrexit; ubi tamen secum propius expendit, sibi extremum supplicium imminere nisi errores revocaret, simulata pœnitentia, Epistolam ad Senatum Genevensem scripsit ex carcere, qua suas blasphemias agnoscebat, & veniam precabatur, Abjurationemque errorum sua manu scriptam una misit, cujus hic erat tenor.

Valentini Gentilis Retractatio.

„ Confiteor Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, esse unum Deum, id est, tres „ Personas distinctas in una essentia. Pater non est Filius, nec Filius est Spiritus Sanctus, sed unaquæque illarum Personarum est integra illa essentia. Item Filius & „ Spiritus Sanctus quantum ad divinam naturam sunt unus Deus cum Patre, cui sunt „ coæquales & coæterni. Hoc illud est quod ego sentio, & corde simul ac ore profiteor, & confido fore per Dei gratiam ut in hac Confessione vivam & moriar. Omnes „ autem Hæreses huic sanctissimæ veritati contrarias damno & detestor, & quidem nominatim blasphemias illas, quas ipse mea manu descripsi: quibus inter cæteros errores „ quaternitatem asserebam, & Christum statuebam unius Israelitici Dei Filium, ita „ ut æterna sua divinitate spoliaretur. Denique, quoniam ex falsis istis fundamentis multæ falsæ consecutiones oriuntur, omnes illas damno & execror, & palam profiteor me „ in omnibus & per omnia assentiri sanctæ hujus Ecclesiæ doctrinæ, & quidem imprimis ac diserte in hoc Sanctissimæ Trinitatis Articulo; in quo agnosco me tam graviter, tantaque cum blasphemia peccasse ut libenter velim jam olim interiisse, ne „ tantum scelus admitterem. Hoc illud est quod sentio in corde meo; infinitam Dei misericordiam precor, ut in posterum me afficiat tanto istarum rerum sensu, ut aliqua „ ex parte possint veræ meæ pœnitentiæ fructus ab omnibus cognosci. 29. Augusti 1558. „ Joannes Valentinus Gentilis manu propria.

Sententia in eum lata.

Habita hujus palinodiæ ratione, Syndici Genevenses, Judices causarum criminalium, sententiam in *Valentinum Gentilem* tulere, ut ipsi ajunt, misericordia temperatam, ipsumque adjudicarunt huic pœnæ, ut exutus usque ad camisiam, pedibus nudis, & capite discooperto, facem accensam manu tenens, genibus in terram flexis, veniam a Deo & Justitia deprecaretur, fatendo se impie & scelerate sparsisse falsam & hæreticam doctrinam; & Scripta sua in ejus defensionem detestaretur; & propriis manibus in ignem conjiceret tamquam perniciosis mendaciis referta: ad clangorem tubæ per omnia urbis compita in hoc habitu duceretur, cum prohibitione urbe ipsa egrediendi. Sententia executioni mandata die secunda Septembris, 1558. Aliquot post dies oblato libello supplici impetravit a Senatu Genevensi, ut absque interposito vade, præstito tamen jurejurando e carcere dimitteretur. Deinde contra fidem datam Geneva clam

Genevam fugit.

aufugit ad hominem sui similem *Matthæum Gribaldum*, & petulantius quam antea in Sacram Triadem bacchari cœpit. Inde a Gayensi Præfecto in carcerem conjectus, simulata rursus probitate evasit, & mox Lugdunum se proripiens, blasphemum Libellum edidit adversus *Symbolum* quod *S. Athanasii* nomine inscriptum est. Inde etiam cum evasisset, Bernæ in Helvetia comprehensus, & accusatus a *Musculo* anno 1556. capitali supplicio affectus est. Consulatur *Calvinus in Explicatione Perfidiæ Valentini* Gentilis, Tom. 8. Operum.

Ejus supplicium.

JOAN-

JOANNIS DOMINICI MANSI

Nota.

SUſpicionem mihi tum argumenti, cum hæreſeon ſimilitudo induxit, num libellus iſte Valentinus Gentilis idem omnino ſit cum brevi Commentario in Symbolum S. Athanaſii ſacrilegis in SS. Trinitatem blaſphemiis ſcatente quem Anglicanus quidam Colector in faſciculo variorum monumentorum haud ante multos annos evulgavit Londini, & ex eo excerpta quædam in ſpecimen Operis dederunt Scriptores Operis periodici inſcripti *Biblioteque raiſonne &c.*

§. III.

PRæter *Valentinum Gentilem*, Antitrinitariorum errores in Tranſſilvania & Polonia ſparſerunt *Georgius Blandrata* Medicus Italus, ad cujus quæſtiones extat *Calvini* Reſponſum tom. 8. Operum, pag. 585. editum; *Joannes Paulus Alciatus* Mediolanenſis, *Gregorius Paulus*, *Petrus Statorius*, *Bernardinus Ocbinus*, Senenſis, ex Ordinis Capucinorum Generali, Apoſtata, qui ex Italia, cum *Petro Vermilio Martyre* cognominato profugus, cum meretricula, quam publice duxit in ſignum Reformationis, Genevam appulit, indeque Tigurum, Baſileam, in Angliam quoque cum *Petro Martyre*, tum in Germaniam peregrinatus, in Poloniam tandem & Tranſſilvaniam migravit, ubi Libellum blaſphemum *Contra Sectam Terrenorum Deorum*, alioſque peſtilentiſſimos Libellos edidit. Quem *Hoſius* Cardinalis VVarmienſis in ſuo *De Adoranda Trinitate Judicio & Cenſura* pro meritis exagitat. Eamdem Sectam amplexi ſunt & propagarunt *Gribaldus*, *Liſmaninus*, & *Franciſcus Davidis*, qui omnium pene Hæreſeon commenta cum Antitrinitaria permiſcuit, ut ſcribit *Theodorus Beza* Epiſtola 81. „ Incidit Blandrata (*inquit*) in Tranſſilvaniam rediens in quemdam Franciſcum Davidis paulo magis „ quam ſuperiores illi, ut ajunt, providum: qui cum nimium craſſam eſſe illam Tritheitarum blaſphemiam ſimpliciter propoſitam animadvertiſſet, maluit omnia involvere permixtis omnium pene hac in re hæreſeon commentis quam ſimpliciter ſuam ſententiam profiteri. Certe in illis quas initio ſcripſit, Theſibus quæ illi tribuuntur auſim dicere & profiteri omnium Hæreſeon, quibus umquam Chriſti Perſonam Satan oppugnavit, ſemina contineri. Quæ vero poſtea evomuit adeo impudenter, ut aperte „ & ſine ambagibus, non pro hæreticis, ſed pro veritatis aſſertoribus Origenem, Eutychem, Neſtorium, Samoſatenum, Arium, Donatum, Helvidium, Nepotem, Eunomium, Praxeum, Photinum Cerdonem, Sabellium, Acephalos habeat & nominet; „ hæc (*inquam*) ejuſmodi ſunt ut unum hoc supereſſe videatur, ut Satanam ipſum in Dei „ & veritatis ſolio collocet. Ad Mahometanos defecit *Alciatus*. Miſerrime trucidatus eſt *Blandrata* in Tranſſylvania ab uno cognatorum ſuorum, qui bonis ejus inhiabat. *Ochinum* miſerabiliter etiam in Polonia obiiſſe ſcribit *Beza*: at ipſum errores ejuraſſe, & peccatorum Confeſſionem Catholico ritu ante mortem ediđiſſe, Capucinorum Annales probant. *Gribaldus* peſte necatus eſt. *Liſmanius* in puteum præcipitem ſe dedit: *Franciſcus Davidis* ruente repente domo oppreſſus eſt, ut *Beza* refert in eadem Epiſtola.

Georgius Blandrata.

Franciſcus Davidis.

§. IV.

I. CElebrius apud Antitrinitarios fuit *Lælii & Fauſtini Socinorum* nomen, a quibus Secta etiamnum appellatur *Socinianorum*. Uterque Senis oriundus, *Lælius* admodum adoleſcens anno 1547. patriam reliquit, annum videlicet agens alterum & vigeſimum. Proximo quadriennio Galliam, Britanniam, Belgium, Germaniam univerſam, ipſam quoque Poloniam emenſus, apud Helvetios Tiguri Sedem fixit. Ipſi cum Calvino, Melancthone, Beza, Bullingero, Muſculo, Munſtero, Petro Martyre, aliiſque hujuſmodi peſtibus, & doctrinæ Evangelicæ corruptoribus familiaritatem interceſſiſſe, eo-

Sociniana Secta Conditores.

rum ad ipsum Epistolæ testantur. *Calvinum* quæstionibus de Resurrectione & Disciplina propositis fatigavit. Peritius dissimulandi artifex, quam a *Michaele Serveto* hauserat Hæresim, eo exusto abscondit. Paucos ea infecit Italos per Germaniæ ac Poloniæ regiones diffusos. Annis 1558. & 1559. literis Poloniæ ac Bohemiæ Regum munitus, Venetias se contulit, ut cum amicis de patrimonio transigeret. Obiit Tiguri die perendino Idus Maii, anno 1562. ætatis 37. Ejus de obitu certior factus *Faustus Socinus* ipsius nepos, patrui scripta sibi vendicavit, afflatamque ab illo Hæresim propagare studuit, in Transylvania potissimum & in Polonia, cum ore tenus in privatis colloquiis, tum scriptis virulentis, scilicet Commentariis in cap. 5. & 6. Matthæi; in initium Evangelii S. Joannis, in septimum caput ad Romanos, & in istius explicationis Defensione; in Explicatione variorum Scripturæ Sacræ locorum; in primam Epistolam Sancti Joannis; in Libro de auctoritate Scripturæ Sacræ; in Lectionibus sacris; in Tractatu De Ecclesia; in Epistolis; in Prælectionibus Theologicis; in Lib. De Justificatione, Fide & Operibus; in Elenchis Sophisticis; in institutione Religionis Christianæ, sive Catechesi; in Libris de Baptismo, De Cœna Domini; De Deo Christo & Spiritu Sancto; De Magistratu contra *Palæologum*; De Christo Servatore contra *Covetum*; in Libro cui titulus est *Synopsis justificationis nostræ*; in Libro de Statu Adami ante lapsum contra *Puccium*; in Libro de Natura Christi contra *Volanum*; in Assertionibus Theologicis de Trino & Uno Deo; in Tractatibus de diversis materiis ad Christianam Religionem pertinentibus; in Libris contra *Erasmum Joannis*; contra *VVickum*; contra *Eutropium*; contra *Franciscum Davidis*, De Invocatione Christi contra *Christianum Francken*. Sectæ post *Socinum* pertinacissimi defensores fuere, *Joannes Crellius*, *Jonas Slichtingius a Buccovvietz*, & *Joannes Ludovicus VVolzogenius*: quorum pestilentissima Opera in unum corpus redacta sunt sub hoc titulo: *Bibliotheca Fratrum Polonorum, quos Unitarios vocant*: & Tomis VIII. comprehensa atque apud Batavos edita magno Religionis Christianæ damno. Item *Christophorus Ostorodus*, *Joannes Volkelius*, *Valentinus Smalcius* qui *Racovianam Catechesim* edidit, quæ Socinianismi doctrinam omnem explicat, *Sandius* qui *Nucleum Historiæ Ecclesiasticæ* emisit, &c.

Socinianorum Errores. De Scriptura Sacra.

II. Ex his discimus quæ sint Socinianæ Sectæ dogmata, qui errores præcipui.

1. Asserunt, Dei & Religionis cognitionem ex naturæ fontibus hauriri non posse. Ita *Socinus* in *Prælectionibus Theologicis*, cap. 2.

2. Christianis non esse necessarium usum & lectionem Testamenti Veteris, & solis Novi Testamenti libris, non aliis, Christianam Religionem esse comprehensam.

3. Scripturam Sacram ita esse perspicuam, ut in verbis ad salutem necessariis sola rationis ope, salutariter sine præcedanea mentis illustratione a Spiritu Sancto, possit a quovis intelligi. Traditionem Fidei Regulam non esse.

Errores circa Trinitatem.

4. In essentia Divina unicam tantum esse Personam, contradictionem quippe implicare Deum esse unum & plures esse in eo Personas; & distinctionem istam, unus essentia, trinus Personis, nec usquam extare in sacris Literis, & cum certissima ratione ac veritate manifesto pugnare: cum certissimum sit non pauciores esse individuas essentias, quam personas.

5. Filium Dei appellari Deum metaphorice & improprie, ob sublimem potestatem ab illo uno & vero Deo participatam. „ Vox Deus (*inquit* Faustus Socinus *in Argumenti pro trino & uno Deo omnium potissimi Examinatione*) duplici modo potissimum in sacris Literis accipitur. Prior modus est, cum significat illum, qui tum in „ cœlo, tum in terra ita aliis dominatur ac præest, rerumque auctor est & origo, ut „ neminem superiorem ac principem habeat, nec ab ullo pendeat. Atque hoc priore modo dicitur Deus esse unus. Alter modus est, cum significat eum qui summum aliquod imperium aut vim aut potestatem ab ipso uno Deo habet, vel aliqua alia ratione divinitatis illius unius Dei est particeps. Hoc altero modo in ipsis sacris Literis „ vocatur nonnumquam Filius, seu Christus Deus.

6. Spiritum Sanctum non esse *Personam divinam*, sed *virtutem atque efficaciam Dei*, & propterea haud raro illi tribui in Scriptura, quæ Dei sunt propria, quamvis nusquam diserte in Scriptura Deus appelletur: sed non magis ex hoc sequi Spiritum

Sanctum

Sanctum esse Personam divinam, quam sequatur Dei bonitatem, aut justitiam, aut misericordiam, aut judicium, aliosque Dei vel effectus, vel proprietates, esse Personas divinas. (Ibidem, & in *Christianæ Religionis Institutione.*)

7. Christum secundum personam esse hominem verum, idque unum de ipso sciri debere, non tamen esse purum hominem, sed divina filiatione *ab ortu* insignitum, „ quatenus divini Spiritus vi, sine viri ope, in Virginis utero conceptus & formatus „ fuit. Nam hujusce rei causa eum Filium Dei vocatum iri, ipsius Dei Angelum „ ipsimet Virgini ex qua natus est, prædixisse, Lucæ 1. & quidem consequenter Dei „ Filium proprium & unigenitum; cum nemo alius hac ratione, & ab ipso primo ortu „ Dei Filius umquam extiterit. *Illum* ante Virginem Mariam non fuisse; *& ea dumtaxat ratione* Primogenitum omnis creaturæ a S. Paulo appellari, quod ut dignitate, „ sic tempore omnium novarum creaturarum prima sit. Nam & conceptio ex Spiritu Sancto, & ab omni peccati labe immunitas, eum novum hominem, & consequenter novam creaturam (*inquit* Socinus *in Christianæ Religionis Institutione.*) *Quas* „ *blasphemias prolixius explicat & tuetur in Lib. contra* VViekium, *& in* 1. *Caput* „ *Evangelii* S. Joannis, *ubi illud Oraculum*. In principio erat Verbum, & Verbum „ erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia „ per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est, (*sic enim sublata interpunctione hæc verba legit perfidus Interpolator.*) *Hoc* (*inquam*) *oraculum sic* „ *interpretatur*, *suisque blasphemiis accommodat*; In principio erat Verbum, *hoc est*, „ Christus Dei Filius, metonymice Verbum appellatus, quia ipsius opera Evangelii „ verbum, quod prius latebat, innotuit, & quia omnem Dei voluntatem nobis patefecit; in principio Evangelii, eo nimirum tempore quo Joannes Baptista ad frugem „ Israelitarum populum revocare cœpit, & antequam ipsius Baptistæ prædicatione Judæis innotuisset, jam erat, & erat a Deo huic muneri, voluntatem suam scilicet „ patefaciendi destinatus. *Et Verbum erat apud Deum*. Hoc est, Jesus quatenus Dei Verbum, antequam Baptistæ prædicatione patefieret, soli Deo notus erat. *Deus erat* „ *Verbum*: Non ratione substantiæ, vel personæ, sed auctoritatis, potentiæ, ac beneficentiæ, quia salutis nostræ, vitæque æternæ dux & auctor & consummator extitit, divina, dum in terris ageret, potentia & auctoritate præditus. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. Id est*, Omnia ad spiritualis mundi structuram, seu ad negotium Evangelii pertinentia; omnia nova hæc „ spiritualia atque divina, quæ apud nos & in toto terrarum orbe facta conspiciuntur, „ non aliunde ortum habent, quam a Jesu Christi Evangelii prædicatione, Christique „ opera & potestate sunt facta. Et sine ipso factum est nihil, quod ad hanc factionem „ pertineat.

In Disputat. contra Erasmum Joannis & in Disputat. de Christi Natura.

8. Non solum Sanctissimæ Trinitatis, sed Incarnationis Mysterium evertunt Sociniani; Deumque naturam humanam in unitatem Personæ assumpsisse negant. Unde Evangelicum istud Oraculum: *Et Verbum caro factum est*, ita *Socinus* interpretatur: *Et Verbum caro fuit*: id est, *Homo ille qui ex Maria Virgine natus est*, quem tot laudibus *Joannes* decoravit, de quo scripsit quod sit Deus; & Verbum per quem omnia sunt facta; *Homo fuit imbecillis, ærumnosus, despectus, humilis, contemptus, & non secus atque alii morti obnoxius.*

Socinianorum errores circa Incarnationem.

9. Docent Christum fuisse Prophetam, quia antequam Prophetico munere fungi inciperet, in Cœlum raptus est ad Patrem, ibidemque de omnibus edoctus, quæ se, quæ nos spectarent; ac postmodum cum plenaria illa voluntatis Dei manifestatione in mundum missus. Ita *Socinus* in *Christianæ Religionis Institutione*, pag. 675.

10. Divinum honorem cultumque Christo exhibendum, sed mediate dumtaxat Deum adorari, cum Christus adoratur. In eo quippe cultu qui ipsi exhibetur, esse Deo subordinatum. Deum coli ut causam primam salutis nostræ, Christum tamquam secundam. Ita explicat *Socinus* in Responsione ad Præfationem *VVieki*, in Christianæ Religionis Institutione, Lib. De Invocatione Christi contra *Franciscum Davidis*, in Epistola ad *Philippum B.* & in Lib. contra *Christianum Francken*.

11. Jesum Christum ideo Servatorem nostrum esse, quia salutis æternæ viam nobis annun-

annuntiaverit, confirmaverit, & in sua ipsius Persona, cum vitæ exemplo, tum ex mortuis resurgendo, manifeste ostenderit, vitamque æternam nobis ei fidem habentibus ipse daturus sit. „ Divinæ autem Justitiæ per quam peccatores damnari mererentur, neque illum satisfecisse, neque ut satisfieret, opus fuisse. Redemptionem nostram per Christum factam, esse metaphoricam, id est, in ea peragenda nullum verum pretium intervenisse, sive nihil cuiquam pro nobis solutum fuisse. Christum non potuisse divinæ Justitiæ pro nobis satisfacere. Non enim minus illum pro se obtulisse, quam Legalem Pontificem. *Ita* Socinus *Lib.* De Christo Servatore contra Covetum, *in* Christianæ Religionis Institutione, *&* *in* Prælectionibus Theologicis, *a cap.* 16. *ad* 30.

12. Christum non fuisse Sacerdotem antequam in Cœlos ascenderet, & ne quidem Sacerdotale munus exercuisse cum in cruce penderet. Ipsius mortem non fuisse sacrificium, sed viam quamdam & præparationem ad illud peragendum. Oblationem ipsius non fuisse consummatam, antequam a mortuis excitatus Cœlos ascenderet. „ Dico igitur (*inquit* Socinus *in Christianæ Religionis Institutione*) Christi oblationem, qua expiata peccata nostra fuisse dicuntur, non in Cruce & per ipsam ibidem Sanguinis sui fusionem peractam fuisse, quemadmodum vulgo existimant, sed in Cœlo, & per sui ipsius ibi coram Deo pro nobis, ut sic dixerim, præsentationem.

13. Christum propria virtute a mortuis non surrexisse. In vero quidem corpore, eo scilicet in quo cum Discipulis conversatus fuerat, resurrexisse; & in eo subinde Apostolis, ut fidem Resurrectionis suæ faceret, apparuisse, quod tamen sub Ascensionem disparuit, & annihilatum est; ita ut Christus jam sanguine & carne careat, habeatque corpus quoad essentiam mere spirituale. Unde (inquit (etiam Fidelium corpora futura sunt spiritualia, id est, talia quæ carne, sanguine, & ossibus sunt caritura. „ Dum igitur (*inquit* Socinus *in Responsione ad Defensionem Francisci Puccii*) Dominus Jesus post Resurrectionem hic cum Discipulis esse voluit, non fuit corpus ejus immutatum, & immortale & gloriosum effectum; nam neque tantum splendorem & Majestatem mortalibus oculis intueri & sustinere potuissent: nec ipse se vere resurrexisse eis fidem fecisset, nisi idem prorsus fuisset qui antea fuerat. Unde factum est ut ipsa clavorum vestigia in manibus, & lanceæ in latere eum etiam tunc habuisse legamus Joannis 20. quæ nemo non videt quam immortali corpori convenire non possint . . . Addo, cum Christus per id temporis vere comederit, fieri non posse ut naturam immortalem adeptus esset, cum Paulo teste ii qui immortales sunt, non comedant.

Socinianorum errores circa hominem.

14. Hominem ante lapsum non fuisse immortalitate donatum. *Nec mortalitatem quippe, neque mortem naturalem* per peccatum in mundum intrasse, *sed moriendi necessitatem & mortem æternam*. Ita *Socinus* in Responsione ad Defensionem *Francisci Puccii* Cap. 8. & in toto Libro, & in *Prælectionibus Theologicis*, Cap. 1.

15. Justitiam originalem in primo homine ante lapsum nullam fuisse. Ita *Socinus in Prælectionibus Theologicis, Cap. 3.*

16. Peccatum Originis nullum esse (*Ibidem*, Capit. 4.)

Socinianorum errores circa Sacramenta.

17. Baptismum aquæ a Christo præceptum non fuisse; eoque posse Christianum hominem carere, & ab eo abstinere. Esse quidem in Baptismo aquæ post Christi Resurrectionem instituto aliquid quod ad remissionem peccatorum aliquo modo pertineat, scilicet publicam & apertam Jesu Christi nominis professionem: sine qua liberatio a peccatorum reatu contingere nemini potest: Verum Professionem istam externæ illi ablutioni allegatam non esse, adeo ut etiam alio modo fieri non queat, quemcumque vel Ecclesia pro temporum & locorum conditione elegerit, vel res ipsa per se necessario tulerit. Itaque necessarium illi Baptismum non esse, qui citra externam illam ablutionem publice & aperte Christi Jesu nomen professus fuerit. Eo ritu nec infantes, nec adultos regenerari. „ Ita docet, Socinus in disputatione de Baptismo aquæ, in responsione ad priores & posteriores Notas Andreæ Dudithii, & in responsione ad Martini Czechovicii Notas. „ Pædobaptismum ceu verbo Dei contrarium, cum Anabaptistis rejiciunt, præeunte *Socino* in libro contra Evangelicos, id est Calvinianos, qui inscribitur: „ Quod Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ homines, &c.

18.

18. „ In sumptione illa panis & vini, quæ fit in Cœna Domini, nihil præter ipsum panem & vinum a credentibus sive non credentibus accipi, nec corporaliter, „ nec spiritualiter. Cæremoniam esse dumtaxat, non Sacramentum: nec alium ejus „ finem esse, quam mortis Domini annunciationem, & commemorationem. Abusum „ esse Cœnæ Domini credere, illam nobis aliquid conferre beneficii, vel gratiam „ Dei, vel nos ejusdem certiores facere. Nam quod ad externa attinet, quæ nos con- „ firmare possunt in veritate divina, nulla esse alia, quam aquam, hoc est innocen- „ tiam; sanguinem; hoc est mortem truculentam; & Spiritum, hoc est miracula Jesu „ Christi, Apostolorum, & aliorum credentium. Quod ad interna, nihil nos confir- „ mare posse in gratia Dei, quam Spiritum Dei. „ Ita *Socinus* in lib. *De Usu & fine Cœnæ Domini*, *contra Niemoievium*.

19. Justos Veteris Testamentis Fide in Christum non fuisse justificatos; nec vitæ æternæ promissionem ad eos pertinuisse. Ita *Socinus* in lib. „ Quod Regni Poloniæ &c. „ & in Fragmentis de Justificatione & Racoviana Catechesis, &c.

Socinianorum errores circa Legem, Gratiam & Justificationem.

20. Præcepta Moralia, Novi Testamenti alia esse a præceptis moralibus Veteris Fœderis. (Ibidem.)

21. „ Voluntatem ad ea perficiendum quæ Deus jubet, in omnibus natura esse „ posse, atque adeo in plerisque esse, nisi peccandi assuetudine factum sit, ut quis ipso „ peccato atque iniquitate delectetur Porro vires non ita esse exiguas, ut homo Dei „ ope accedente, si sibi ipsi viam facere velit, Legi divinæ parere non possit. Jam ve- „ ro auxilium istud divinum esse duplex, exterius, & interius. Exterius esse promissio- „ nes Legi adjunctas alicujus boni, cujus desiderio ac spe homines permoti, Legem „ servandi difficultates superant; vel minas alicujus mali, cujus odio & metu perterri- „ ti, ab ea infirmanda sedulo sibi cavent, earumque & promissionum & minarum exter- „ nas confirmationes. Interius autem auxilium duplex esse: Unum, cum Deus id quod „ sibi obedientibus promisit, eorum etiam cordibus quodammodo inscribit. Alterum, „ cum ad ipsius voluntatem recte percipiendam mentem erudit, eamque illustrat. Ita „ *Socinus in Prælectionibus Theologicis*, Cap. 5. cum Pelagio prorsus consentiens.

22. „ Deum omnes quibus Christi Evangelium annuntiatur, salvos facere velle, ac „ vita æterna donare, si modo iidem Evangelio credant atque obediant: ut autem credere „ atque obedire possint (naturæ scilicet ac liberi arbitrii viribus) omnibus *generatim concedere*. Ita *Socinus in Thesibus de Justificatione*.

23. Nullam esse Dei Prædestinationem, qua nominatim ab omni æternitate de singulis hominibus decreverit, quis omnino servandus, quis damnandus sit. *Socinus in Prælectionibus Theologicis* cap. 6.

24. Nullam esse in Deo futurorum quæ ex hominis libertate pendet, certam & infallibilem prænotionem, seu præscientiam; nullum singulare decretum eorum quæ ad salutem aut damnationem hominum attinet. Ibidem a cap. 8. ad 15. & in explicatione capitis noni Epistolæ ad Romanos.

Socinianorum errores de Anima & Resurrectione.

25. Animas a morte non superesse. Homines impios penitus annihilari. Resurrectionem impiorum nullam futuram, sed eos tantum impios judicandos, qui tunc vivi ultimo die deprehenderentur, eosque una cum Diabolo in ignem æternum detrusum iri. Qui ignis æternus ipsis dicetur, non propterea quod in æternum affligat, & infideles ardendo non comburantur, sed quod in æternum non contingat ex eo liberatio. Itaque negant cruciatus impiorum & Dæmonum in æternum duraturos, verum omnes esse simul penitus abolendos ajunt, adeo ut mors & infernus ipse dicantur conjiciendi in stagnum illud ardens. (Apocal. 20.) Rationem addunt, quod absurdum sit Deum irasci in æternum, & peccata creaturarum finita pœnis infinitis mulctare. *Socinus* in 5. caput Epistolæ 1. S. Joannis: „ Verum quia nos de Animabus post mortem uniuscujusque superstitibus, præsertim ita ut „ vel bonis perfruantur, vel malis torqueantur, nihil explorati habemus: dicimus, Christum „ noluisse dicere, cum finis mundi erit, & judicium universale fiet, non fore ut is qui Spiri- „ tum Sanctum blasphemaverit, a morte æterna liberetur, seu ad vitam æternam resurgat, „ si jam antea mortuus fuerint: si vero vivus adhuc a Christo Judice deprehendatur, immute- „ tur, & ex mortali immortalis fiat ac beatus, ut iis omnibus eveniet qui Christi fuerint, &

„ ſimiliter ipſo ad judicandum veniente, adhuc vivere fuerint deprehenſi. *Idem in Explicatione Locorum ſacræ Scripturæ, verba illa Lucæ* 20. *exponens*, Deus non eſt mortuorum, ſed vivorum Deus, &c. *ait*: Vivunt Deo Abrahamus, Iſaacus, & Jacobus, ſiquidem reſurrecturi ſunt; ſin minus, plane ſunt mortui . . . Vivunt Deo, quatenus vitam æternam dare omnino conſtituit. Mortui ſunt Deo, quatenus nondum eam vitam illis dedit, *&c. Joannes Crellius in c.* 25. *S. Matthæi*: Utrum vero impii talem æternam pœnam, quæ cum ſenſu intolerabilium dolorum conjuncta ſit, ſubituri ſint, multi etiam ex antiquis Eccleſiæ Doctoribus dubitarunt. Ut vero Deus in omnibus juſtitiæ tenax eſt, ita hic quoque ſuper neminem extendet pœnam meritis ejus majorem. Nulla autem poſſunt eſſe peccata tam gravia, quæ ſempiternis cruciatibus poſſint æquari. Æternum eſt longum tempus; & hoc ipſum eſt pœna graviſſima, æterna beatitudine in æternum privari, & æternum perire: Cui ſententiæ minus refragabitur, qui conſideraverit Chriſtum hic, ut & in plurimis aliis locis, figuratis & apud Judæos uſitatis loquendi modis uti. *Lege* Cloppemburgium *in* Compendiolo Socinianiſmi, *cap.* 8.

Socinianorum errores circa Eccleſiam.

26. Viſibilem Eccleſiam perpetuo non extitiſſe, aut porro extituram. Ita *Socinus* in *Solutione Scrupulorum*, in Reſponſione ad 7.

27. Nullas eſſe notas quæ poſſint fidem facere veræ Eccleſiæ. (Idem in *Excerptis de Eccleſia*.)

28. Non eſſe quærendam ab Eccleſia divinam veritatem: neminemque teneri quærere & inveſtigare quænam ſit vera Chriſti Eccleſia. (*Ib.*)

29. Eccleſiam plene defeciſſe, & per Apoſtolica Scripta inſtaurari poſſe. (*ib.*)

30. Alios condemnare, qui ſecum per omnia non ſentiant, & extra ſuos cœtus nullam ſalutem eſſe affirmare, hoc non eſſe Apoſtolicæ Eccleſiæ proprium, ſed potius ab ea alienum. Apoſtolicam Eccleſiam eam non eſſe, quæ in nulla prorſus ſuæ doctrinæ parte errat, ſed eam quæ in iis non errat, quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria. Aliqua doctrinæ capita ſine quibus nemini ſalus contingere queat, ex ſolo eoque aperto Dei verbo conſtituenda. Quod ſi nihilominus in hac parte erratum fuerit, quatenus aliqua capita conſtituta fuerint, quæ ex iſto numero revera non ſint, non idcirco veram Chriſti Eccleſiam eſſe deſinere, quæ hoc fecerit; dummodo nullum horum prætermiſerit, quæ ex iſto ſunt numero. (*Ib.*)

31. Antichriſtum tunc extitiſſe, quando Romani Epiſcopi Primatus extitit. Nam tum primum Chriſti præcepta paſſim convelli cœpiſſe, & pro vero Dei cultu idololatriam aliquam induci. (*Ib.*)

32. His verbis Chriſti, *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, nihil *Sancto Petro* promiſſum fuiſſe, quod aliis Apoſtolis non fuerit datum. Ita *Socinus* in Tractatu quo hunc locum explicat.

33. Vaniſſimum eſſe eorum commentum, qui ex his Chriſti verbis: *Et portæ inferi non prævalebunt adverſus eam*, concludunt Chriſti Eccleſiam non poſſe diabolicis ullis viribus aut artibus ſubverti, aut in errores pernicioſos induci. Sed ſenſum Chriſti verborum eſſe, ipſum infernum, ſeu omnem vim ac poteſtatem inferni, non prævalituram Eccleſiæ ſuæ: id eſt, eos qui vere Chriſtiani fuerint, in mortuorum ſtatu & conditione non remanſuros. (*Ib.*)

34. Claves *Petro* a Chriſto traditas nihil aliud eſſe quam facultatem declarandi & pronuntiandi quinam ad Regnum cœlorum pertineant vel non pertineant, id eſt, ad ſtatum & conditionem eorum in quibus Deus per gratiam ſuam habitat & regnat, ſive in hoc ſive in futuro ſæculo. (*Ib.*)

Moralis Sociniana.

35. *Zuinglium*, *Lutherum*, *Oecolampadium*, ceu ſalutaris Reformationis auctores prædicant: Conciliis Œcumenicis, etiam quatuor prioribus, præſertimque Nicæno fidem abrogant; *S. Athanaſio*, cæteriſque Patribus detrahunt. Vide *Socinum* in *Solutione Scrupulorum*.

36. Non licere homini Chriſtiano aſſerunt, Magiſtratus auctoritate bella gerere, & ejus opem, ſecundum Leges, ad vindicandas quaſcumque injurias ſuas implorare. Ita *Socinus* in Reſponſione ad *Jacobum Palæologum* pro Racovienſibus; & in Explicatione c. 5. & 6. S. Matthæi. Bellum gerere rem eſſe per ſe malam, & Chriſti preceptis contrariam. (*Ib.*)

37.

37. Privata juramenta, etiam pro rebus certissimis, universim & quacumque occasione a Christo esse prohibita *Socinus* quidem docet, sed ea addita exceptione, „ modo res sint leves, & voluntarium jusjurandum. Juramenta autem de rebus gravibus, nec indignis in „ quibus Deus testis & vindex etiam appelletur, a Christo non interdici fatetur. „ Quod observare volui, quia nec Hæreticis usquam affingendum est.

38. Magistratum cum potestate coactiva exerceri a Christianis non posse, nec populum Christianum id munus & jus alicui deferre, docent etiam Sociniani. Ita *Joannes Ludovicus Wolzogenius* in Annotationibus ad 4. Quæstiones, de Magistratu, Bello, & quæ his connexa sunt, *Quæstione* 1.

39. Non licere Christianis vitam suam, suorumque, contra latrones & invasores, vi opposita defendere, si possint: quia fieri non potest ut Deus hominem vere pium, ipsique ex animo confidentem tali involvi patiatur periculo, in quo quidem ipsum servatum velit, sed non aliter quam sanguinis humani effusione. (Idem *Quæstione* 3.)

40. Homicidium aggressoris pro graviori delicto habendum esse, quam ipsam vindictam. Vindicando enim (inquit idem *Wolzogenius*) retribuo injuriam jam acceptam; at hic occido hominem, qui me forsan nondum læserat, necdum occiderat, sed qui voluntatem tantum habuit me lædendi aut occidendi, immo de quo certo scire non possum, an me animo occidendi, & non potius terrendi tantum, quo tutius me spoliare possit, aggrediatur.

41. Docent denique Ecclesiæ Ministri, Doctoribus, Prædicatoribus missionem ac vocationem necessariam non esse: & Apostolum cum ait; *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* non loqui de quavis prædicatione, verum de prædicatione novæ dumtaxat & antea inauditæ doctrinæ, qualis fuit prædicatio Apostolica. Ita *Socinus* in Tractatu cui titulus est: *Evangelicis (ut vocant) verbi Dei Ministris, Ministerii controversiam jure moveri non posse*; & *Cathechesis Racoviana* major a *Smalcio* edita, c. 2. de Regimine & Gubernatione Ecclesiæ Christi, Quæst. 15.

Obiit *Faustus Socinus* Luclaviciis in Polonia anno 1604. paulo ante Veris initium, ætatis 65. De quo ejus Asseclæ canere solent.

Tota licet Babylon destruxit tecta Lutherus,
Muros Calvinus, sed fundamenta Socinus.

ARTICULUS XIV.

DE ERRORIBUS MICHAELIS BAII.

Michael Baius Lovaniensis Academiæ Doctor & Professor, tandemque Decanus, vir doctrina & probitate conspicuus, unus ex Theologis *Philippi II.* Regis Catholici ad Concilium Tridentinum missis, novas quasdam opiniones de Libero Arbitrio, de Operibus, ac de aliis Articulis excitavit. Quarum opinionum causa cum inter quosdam ejus Discipulos ex Ordine Franciscano, aliosque ejusdem Sodalitii orta esset contentio, ii qui veteres sententias tuebantur, recentiores a Sacra Facultate Parisiensi damnandas curaverant, tunc in octodecim capita redactas: quod sane ad illas extinguendas præstitum, easdem revocaret in vitam, cum extimularentur æmuli ad suos Magistros pro illarum defensione consulendos. Hi vero Apologiam contra Theologorum Parisiensium Censuram ediderunt, quam una cum Censura ipsa in *Seripandi* Commentariis haberi observat Cardinalis *Palavicinus* Lib. 15. Cap. 7. Frustra *Commendonus* Sedis Apostolicæ Nuntius *Baium* a sententia dimovere conatus est, anno 1561. Adfuit post aliquot annos Tridentinæ Synodo, cum *Joanne Hesselio & Cornelio Jansenio* (qui postea Gandavensis Episcopus fuit) ejusdem Academiæ Theologis. Verum cum in Concilio quæstiones tunc ad propria eorum opinamenta spectantes non agitarentur, haud data est opportunitas illum de sententia dimovendi. Et quemadmodum prudentiæ vertitur bellorum externorum tempore domesticos pacatos contentosque continere, *Baii* opiniones dissimulatæ sunt, donec Synodus absolveretur. Postea cum illæ in pluribus illius Libris dispersæ essent, & errores, ut assolet, ex erroribus pullulassent, dissidiorumque tumultus eorum occasione in Belgio succrevissent, *Pius V.* Pon-

Pontifex Maximus causæ cognitione suscepta, novisque *Baii* dogmatibus diu ac diligenter examinatis, septuaginta novem ejus Propositiones edito Diplomate, quod incipit: *Ex omnibus*, damnavit, his verbis conceptas:

Propositiones Michaelis Baii.

1. *Nec Angeli, nec Primi Hominis adhuc integri merita recte vocantur gratia.*

2. *Sicut opus malum ex natura sua est mortis æternæ meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitæ æternæ meritorium.*

3. *Et bonis Angelis, & Primo Homini, si in statu illo permansissent usque ad ultimum vitæ, felicitas esset merces & non gratia.*

4. *Vita æterna homini integro & Angelo promissa fuit intuitu bonorum operum; & bona opera ex Lege naturæ ad illam consequendam per se sufficiunt.*

5. *In Promissione facta Angelo & Primo Homini continetur naturalis justitiæ constitutio; qua pro bonis operibus, sine alio respectu, vita æterna Justis promittitur.*

6. *Naturali Lege constitutum fuit homini, ut si in obedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret, in qua mori non posset.*

7. *Primi Hominis integri merita fuerunt primæ creationis munera; sed juxta modum loquendi Scripturæ Sacræ non recte vocantur gratiæ; quo fit ut tantum merita, non etiam gratiæ debeant nuncupari.*

8. *In redemptis per gratiam Christi nullum inveniri potest bonum meritum, quod non sit gratis indigno collatum.*

9. *Dona concessa Homini integro & Angelo, forsitan non improbanda ratione possunt dici gratia, sed quia secundum usum Scripturæ, nomine gratiæ tantum ea munera intelliguntur, quæ per Jesum male merentibus & indignis conferuntur, ideo neque merita, nec merces quæ illis redditur, gratia dici debet.*

10. *Solutio pœnæ temporalis, quæ peccato dimisso sepæ manet, & corporis resurrectio, proprie nonnisi meritis Christi adscribenda est.*

11. *Quod pie & juste in hac vita mortali usque in finem conversati vitam consequitur æternam, id non proprie gratiæ Dei, sed ordinationi naturali statim initio creationis constitutæ justo Dei judicio deputandum est.*

12. *Nec in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam institutionem generis humani, in qua Lege naturali institutum est, ut justo Dei judicio obedientiæ mandatorum vita æterna reddatur.*

13. *Pelagii sententia est, opus bonum citra gratiam adoptionis factum, non esse Regni cœlestis meritorium.*

14. *Opera bona a filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti, ex eo quod fiunt per Spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum ex eo quod sunt conformia Legi, quodque per ea præstatur obedientia Legi.*

15. *Opera bona Justorum non accipient in die Judicii extremi ampliorem mercedem, quam justo Dei judicio mererentur accipere.*

16. *Ratio meriti non consistit in eo, quod qui bene operatur, habeat gratiam & inhabitantem Spiritum Sanctum, sed in eo solum quod obedit divinæ Legi.*

17. *Non est vera Legis obedientia, quæ fit sine charitate.*

18. *Sentiunt cum Pelagio, qui dicunt esse necessarium ad rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum deificum.*

19. *Opera Catechumenorum, ut Fides & Pœnitentia, ante remissionem peccatorum facta, sunt vitæ æternæ merita, quam ii non consequentur, nisi prius præcedentium delictorum impedimenta tollantur.*

20. *Opera justitiæ & temperantiæ, quæ Christus fecit, ex dignitate Personæ operantis non traxerunt majorem valorem.*

21. *Nullum est peccatum ex natura sua veniale; sed omne peccatum meretur pœnam æternam.*

22. *Humanæ naturæ sublimatio & exaltatio in consortium divinæ naturæ debita fuit integritati primæ conditionis, & proinde naturalis dicenda est, & non supernaturalis.*

23. *Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Romanos secundo:* Gentes quæ Legem non habent, naturaliter, quæ Legis sunt, faciunt: *intelligunt de gentibus fidem non habentibus.*

24. *Absurda est eorum sententia, qui dicunt, Hominem ab initio dono quodam superna-*

naturali & gratuito supra conditionem naturæ fuisse exaltatum, ut fide, spe, charitate, Deum supernaturaliter coleret.

25. *A vanis & otiosis hominibus secundum insipientiam Philosophorum excogitata est sententia. Hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturæ superaddita fuerit largitate Conditoris sublimatus, & in Dei filium adoptatus; & ad Pelagianismum rejicienda est illa sententia.*

26. *Omnia opera infidelium sunt peccata, & Philosophorum virtutes sunt vitia.*

27. *Integritas primæ creationis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio.*

28. *Liberum Arbitrium sine gratiæ Dei adjutorio nonnisi ad peccandum valet.*

29. *Pelagianus est error dicere, quod Liberum Arbitrium valet ad ullum peccatum vitandum.*

30. *Non solum fures ii sunt & latrones, qui Christum viam & ostium veritatis & vitæ negant, sed etiam quicumque aliunde quam per Christum in viam justitiæ, hoc est, ad aliquam justitiam conscendi posse dicunt; aut tentationi ulli sine gratiæ ipsius adjutorio resistere hominem posse, sic ut in eam non inducatur, aut ab ea superetur.*

31. *Charitas perfecta & sincera, quæ est ex corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, tam in Catechumenis quam in Pœnitentibus, potest esse sine remissione peccatorum.*

32. *Charitas illa, quæ est plenitudo Legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum.*

33. *Catechumenus juste, recte, & sancte vivit, & mandata Dei observat, ac Legem implet per charitatem, ante obtentam remissionem peccatorum, quæ in Baptismi lavacro demum percipitur.*

34. *Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur ut auctor naturæ, & gratuiti, quo Deus amatur ut beatificator, vana est & commentitia, & ad illudendum Sacris Literis, & plurimis Veterum testimoniis excogitata.*

35. *Omne quod agit peccator vel servus peccati, peccatum est.*

36. *Amor naturalis, qui ex viribus naturæ exoritur, ex sola Philosophia per elationem præsumptionis humanæ, cum injuria Crucis Christi, defenditur a nonnullis Doctoribus.*

37. *Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis hoc est, quod ex naturæ solis viribus ortum ducit, agnoscit.*

38. *Omnis amor creaturæ naturalis, aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quæ a Joanne prohibetur; aut laudabilis illa charitas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa, Deus amatur.*

39. *Quod voluntarie fit, etiamsi in necessitate fiat, liber tamen fit.*

40. *In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.*

41. *Is libertatis modus, qui est a necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato.*

42. *Justitia qua justificatur per fidem impius, consistit formaliter in obedientia mandatorum, quæ est operum justitia, non autem in gratia aliqua animæ infusa, qua adoptatur homo in filium Dei, & secundum interiorem hominem renovatur, & divinæ naturæ consors efficitur, ut sic per Spiritum Sanctum renovatus, deinceps bene vivere, & Dei mandatis obedire possit.*

43. *In hominibus pœnitentibus ante Sacramentum Absolutionis, & in Catechumenis ante Baptismum, est vera Justificatio, separata tamen a Justificatione peccatorum.*

44. *Operibus plerisque, quæ a Fidelibus fiunt, ut mandatis Dei pareant, cujusmodi sunt obedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, a furto, a fornicatione abstinere, justificantur quidem homines, quia sunt Legis obedientiæ, & veræ Legis justitiæ, non tamen iis obtinent incrementa virtutum.*

45. *Sacrificium Missæ non alia ratione est Sacrificium quam generali illa, qua omne opus quod fit, ut sancta societate Deo homo inhæreat.*

46. *Ad rationem & definitionem peccati non pertinet voluntarium, nec definitionis quæstio est, sed causæ & originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.*

47. *Unde peccatum originis vere habet rationem peccati sine ulla relatione ad voluntatem, a qua originem habuit.*

48. *Peccatum originis est habituali parvuli voluntate voluntarium, & habitualiter dominatur parvulo, eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium.*

49. Et

49. *Et ex habituali voluntate dominante fit ut parvulus decedens sine Regenerationis Sacramento, quando usum rationis consecutus erat, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet, & Legi Dei repugnet.*

50. *Prava desideria, quibus ratio non consentit, & quæ homo invitus patitur, sunt probibita præcepto,* Non concupisces.

51. *Concupiscentia sive lex membrorum, & prava ejus desideria, quæ inviti sentiunt homines, sunt vera Legis inobedientia.*

52. *Omne scelus ejus est conditionis, ut suum auctorem, & omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.*

53. *Quantum ex vi transgressionis, tantum meritorum malorum a generatione contrahunt qui cum minoribus nascuntur vitiis, quam qui cum majoribus.*

54. *Diffinitiva hæc sententia,* Deum homini nihil impossibile præcepisse, *falso tribuitur Augustino, cum Pelagii sit.*

55. *Deus non potuisset ab initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur.*

56. *In peccato duo sunt, actus & reatus: transeunte autem actu nihil manet nisi reatus, sive obligatio ad pœnam.*

57. *Unde in Sacramento Baptismi, aut Sacerdotis Absolutione proprie reatus peccati dumtaxat tollitur, & ministerium Sacerdotum solum liberat a reatu.*

58. *Peccator pœnitens non vivificatur ministerio Sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui pœnitentiam suggerens & inspirans, vivificat eum & resuscitat: ministerio autem Sacerdotis solus reatus tollitur.*

59. *Quando per eleemosynas, aliaque pietatis opera Deo satisfecimus pro bonis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant: nam alioqui essemus, saltem aliqua ex parte redemptores, sed aliquid facimus, cujus intuitu Christi satisfactio nobis applicatur & communicatur.*

60. *Per Passiones Sanctorum in indulgentiis communicatas, non proprie redimuntur nostra delicta, sed per communionem charitatis nobis eorum passiones impertiuntur, ut digni simus, qui pretio Sanguinis Christi a pœnis pro peccatis debitis liberemur.*

61. *Celebris illa Doctorum distinctio, Divinæ Legis mandata bifariam impleri, altero modo quantum ad præceptorum operum substantiam tantum, altero quantum ad certum quemdam modum, videlicet secundum quem valeant operantem perducere ad Regnum æternum, hoc est, ad modum meritorum, commentitia est & explodenda.*

62. *Illa quoque distinctio qua opus dicitur bifariam bonum, vel quia ex objecto & omnibus circumstantiis rectum est & bonum, quod moraliter bonum appellari consuevit: vel quia est meritorium Regni æterni, eo quod sit a vivo Christi membro per Spiritum charitatis, rejicienda putatur.*

63. *Similiter & illa distinctio duplicis justitiæ, alterius quæ fit per Spiritum charitatis inhabitantem, alterius quæ fit ex inspiratione quidem Spiritus Sancti cor ad pœnitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis, & in eo charitatem diffundentis, qua divinæ Legis justificatio impleatur, rejicienda est.*

64. *Denique & illa distinctio duplicis vivificationis, alterius qua vivificatur peccator, dum ei Pœnitentia & vitæ novæ propositum & inchoatio per Dei gratiam inspiratur, alterius qua vivificatur qui vere justificatur, & palmes vivus in vite Christo efficitur, commentitia est, & Scripturis minime congruens.*

65. *Nonnisi Pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus, & gratiæ Christi injuriam facit, qui ita sentit & docet.*

66. *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.*

67. *Homo peccat, etiam damnabiliter, in eo quod necessario facit.*

68. *Infidelitas pure negativa, in iis quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.*

69. *Justificatio impii fit formaliter per obedientiam Legis, non autem per occultam communicationem & inspirationem gratiæ, quæ per eam justificatos faciat implere Legem.*

70. *Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis, potest habere veram charitatem; & charitas, etiam perfecta, potest consistere cum reatu æternæ damnationis.*

71. Per

71. *Per contritionem, etiam cum charitate perfecta, & cum voto suscipiendi Sacramentum conjunctam, non remittitur crimen, extra casum necessitatis, aut martyrii, sine actuali susceptione Sacramenti.*

72. *Omnes omnino justorum afflictiones, sunt ultiones peccatorum ipsorum: unde Job, & Martyres, quæ passi sunt, propter peccata sua passi sunt.*

73. *Nemo præter Christum est absque peccato originali: Hinc beata Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum: omnesque ejus afflictiones in hac vita, sicut & aliorum justorum, fuerunt ultiones peccati actualis, & originalis.*

74. *Concupiscentia in renatis relapsis in peccatum mortale, in quibus jam dominatur, peccatum est, sicut & alii habitus pravi.*

75. *Motus pravi concupiscentiæ sunt, pro statu hominis vitiati, prohibiti præcepto,* Non concupisces: *Unde homo eos sentiens, & non consentiens, transgreditur præceptum,* Non Concupisces, *quamvis transgressio in peccatum non deputetur.*

76. *Quamdiu aliquid concupiscentiæ carnalis in diligente est, non facit præceptum:* Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.

77. *Satisfactiones laboriosæ justificatorum, non valent expiare de condigno pœnam temporalem restantem post culpam condonatam.*

78. *Immortalitas Primi Hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditio.*

79. *Falsa est Doctorum sententia primum Hominem potuisse a Deo creari, & institui sine justitia naturali.*

Errorum Michaelis Baii damnatio.

Damnavit autem has Propositiones *Pius Quintus* absque Declaratione, quænam cuique Censura conveniret; secutus in hoc consuetudinem tum Concilii Constantiensis contra errores *Wickleffi*, tum *Leonis X.* contra errores *Lutheri*: & *Michaelis Baii* nomini pepercit mansuetissimus Pontifex, ac aliquas ex proscriptis Propositionibus, nullis certis in hac exceptione adnotatis, posse quodammodo sustineri declaravit. Quas qui-„ dem sententias (*inquit*) stricto coram nobis examine ponderatas, QUAMQUAM „ NONNULLÆ ALIQUO PACTO SUSTINERI POSSENT, in rigore & proprio „ verborum sensu ab Assertoribus intento, hæreticas, erroneas, suspectas, temera-„ rias, scandalosas, & in pias aures offensionem immittentes, respective, ac quæ-„ cumque super iis verbo scriptoque emissa præsentium auctoritate damnamus, cir-„ cumscribimus, & abolemus; denique eisdem & similibus posthac quocumque pa-„ cto loquendi, scribendi & disputandi facultatem quibuscumque interdicimus. Qui „ secus fecerint, ipsos omnibus Dignitatibus, Gradibus, Honoribus, Beneficiis & offi-„ ciis perpetuo privamus, ac etiam inhabiles ad quæcumque decernimus; vinculo quo-„ que Anathematis eo ipso innodamus, a quo nullus Romano Pontifice inferior va-„ leat ipsos, excepto mortis articulo, liberare „. Diploma datum est Romæ anno 1568. Kalendis Octobris. Quod quidem, dum *Pius V.* vixit majoris lenitatis gratia privatim Lovaniensi Academiæ ab Archiepiscopo Mechliniensi jussu Apostolico denuntiatum est. Haud tamen deficientibus damnatarum opinionum defensoribus, nec illarum causa discordiis; & interim *Pio* Pontifice vita functo, confirmatum & solemniter promulgatum est a *Gregorio* XIII. ejus successore Romæ, anno 1579. quarto Kalendas Februarii, atque ad Lovaniensem Academiam, & ad ipsum *Baium* delatum a *Francisco Toleto* Societatis Jesu Presbytero doctissimo ac religiosissimo tunc Pontificio Concionatore, postea S. R. E. Cardinali. Hic *Baium* a pravis illis opinionibus removere studuit, cohortatus ut Sedis Apostolicæ Judicio acquiesceret; quod a viro pio æquo ac erudito facile obtinuit, privata illius retractatione contentus. Hoc diploma acceptum est a Lovaniensi Academia, lata lege ut quisquis in eam adscribi vellet, perpetuam prius ejus observationem Jurejurando pacisceretur. *Pii* V. & *Gregorii* XIII. Censuram ac Judicium contra *Baium* confirmavit *Urbanus* VIII. anno Dominicæ Incarnationis 1641. pridie Nonas Martii nostro numerando more 1642. Diplomate quod per ejus in Gallia tunc Apocrisiarium, deinde S. R. E. Cardinalem, D. *Grimaldum* transmissum, Sacra Facultas Parisiensis, quæ *Baii* errores prima omnium olim damnaverat, summo omnium Doctorum consensu & singulari veneratione suscepit Kalendis Februarii anno 1644.

De sensu Diplomatis a *Pio V.* contra *Baium* editi, & a *Gregorio XIII.* confirmati

atque

De sensu Diplomatis Pii V. Bajanas propositiones damnantis.

atque promulgati novæ lites motæ sunt in Academia Lovaniensi, quibusdam palam contestantibus *Pii V.* Diploma adulteratum esse ab iis qui virgulam ponerent post illa verba, *sustineri possint*, ut reliqua quæ sequuntur, *in rigore & proprio verborum sensu ab Assertoribus intento*, ad damnationem referrentur, quasi in sensu ab Auctore intento damnarentur: Nullam enim eo loco interjectam esse virgulam in originali Bulla, *Jacobus Jansenius* Doctor Lovaniensis, autographum manibus tenens & legens testabatur, idemque asserit *Jansenius* Yprensis Episcopus *Lib.* 4. *De statu naturæ lapsæ*, cap. ultimo, seque nullum distinctionis vestigium sæpe suis oculis in eodem vidisse testatur, & consulto distinctionis notam, seu virgulam a Pontifice subtractam contendit; ut in sensu ab Auctoribus intento quasdam ex illis Propositionibus propugnari posse significaret. Verum etsi in *Pii V.* Diplomate virgula eo loco aliisque deesset Scribæ incuria, in *Gregorii tamen XIII.* originali Diplomate cum virgula hanc sententiam legere est hunc in modum: *In rigore & proprio verborum sensu ab Assertoribus intento hæreticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas & in pias aures offensionem immittentes, respective, & quæcumque super iis verbo scriptoque emissa, Præsentium auctoritate damnamus*. Eodem tenore, & cum eadem distinctionis nota legitur in laudata *Urbani VIII.* Constitutione; quæ incipit: *In eminenti*, Accedit, quod si absque nota distinctionis seu virgula, in Pontificio *Pii V.* Diplomate hæc sententia legenda esset, sibi ipsi contradixisset Sapientissimus Pontifex; Hoc enim posito nonnullæ *Baii* Propositiones, non solum *aliquo pacto*, sed simpliciter & absolute sustineri possent: siquidem fieret sensus, illas in rigore & sensu proprio etiam sustineri posse: quod sane idem est ac posse absolute & simpliciter sustineri. Propositio enim, quæ ex vi sua, & secundum sensum quem reddit propugnari potest, absolute & simpliciter defendi potest. Absurdissime etiam fingitur, Pontificem damnare sententias, quas ipsemet in rigore & proprio sensu posse sustineri judicat. Legendus itaque est ille Pontificii Diplomatis locus cum nota distinctionis, seu virgulæ interjectione, verbaque in sensu adversativo accipienda hoc videlicet: Quamquam nonnullæ aliquo pacto sustineri possent, id est in sanum sensum utcumque flecti; tamen in rigore & proprio sensu, quem verba præ se ferunt, damnamus, circumscribimus, & abolemus. Tandem non omnium retractationum a *Michaele Bajo* Pontificio nomine postulasset ac impetrasset *Toletus*, si aliquæ in rigore & proprio sensu ab Auctore intento sustineri potuissent.

Censet tamen *Wasquesius* Societatis Jesu Theologus illarum Propositionum plerasque damnatas esse ob asperam dumtaxat oppositæ sententiæ censuram, quæ offensionis causa fuit, non ob illarum falsitatem, seu ob errorem quem contineant; sicut hæc propositio, *Asserere Beatam Virginem fuisse in peccato conceptam, impium, aut hæreticum, aut „ temerarium est*, prohibita est propter scandala, quæ inde oriri solebant; non tamen „ sequitur damnatam aut notatam esse sententiam eorum qui asserunt Beatam Vir„ ginem non fuisse conceptam in peccato originis. Eo loco habet *Vasquesius* 29. 30. „ 36. & 61. Propositiones *Baii* Pontificiis Diplomatibus damnatas. Eodem modo, inquit, „ ex eo quod Propositiones citatæ, continentes sugillationem oppositæ opinionis, quæ „ dicit posse fieri opus aliquod bonum morale, aut vinci tentationem aliquam sine „ gratia, fuerint explosæ a Pontificibus & interdictæ, nullo modo notata opposita sen„ tentia est quam prædictus Doctor, scilicet *Bajus*, sequebatur, nempe nullum opus mo„ rale fieri posse, aut ullam superari tentationem sine auxilio gratiæ. Non ergo incusa„ tur prædictus Doctor, scilicet *Bajus*, quod hanc sequatur sententiam, sed quod oppo„ sitam erroris arguat: sicut etiam incusaretur, qui censeret hæreticam opinionem „ Thomistarum asserentium, Beatam Virginem conceptam in peccato originis, non quod „ ipse oppositam sequeretur, sed quod prædictam carperet ac remorderet. Hoc modo „ multæ aliæ Propositiones rejectæ in prædicta Bulla, ea sola ratione, quam diximus, „ damnantur, quod oppositæ sententiæ censuram asperam contineant; cum tamen sen„ tentia Auctoris in controversia quam habebat, indemnis relinquatur. Nunc autem „ in exemplum nobis una sufficiat 23. Propositio hujus Doctoris: *Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Romanos secundo* „ Gentes quæ Legem non habent, na„ turaliter, quæ Legis sunt, faciunt, *intelligunt de Gentibus fidei gratiam non habentibus*.

„ *bus*. Quis enim dicat damnari sententiam hujus Doctoris in eo quod ait, illud testi-
„ monium in Gentibus fidelibus intelligendum esse, cum sit sententia *Augustini*, &
„ omnium Patrum, cum quibus etiam est *S. Thomas*, ut vidimus Cap. 15. Damnatur
„ igitur acerba nota, ob rationem quam diximus. Aut igitur dicamus, sententias com-
„ munes & veras fuisse a Pontificibus damnatas, quod non licet, aut severas tantum
„ & acres Censuras prohibitas. Sensum hujus damnationis, prout ipsum explicat se contulisse cum Illustrissimo Cardinali *Toleto*, cum adhuc Sacri Palatii Concionator & Theologus esset, anno Domini 1586. *Vasquesius* testatur, qui *Toletus* Lovanium missus fuerat a *Gregorio XIII.* ut Pontificium damnationis Bajanarum opinionum Diploma ab Academia recipi curaret: eumque probasse hunc sensum; & germanum esse dixisse, propriaque manu subscripsisse; ejusque subscriptionis exemplar apud se adhuc esse. Addit, eumdem *Toletum*, cum quo de hac re contulit Romæ, & *Bellarminum*, qui Lovanii fuit quo tempore contentiones inter Doctores illarum occasione opinionum exortæ sunt, & Romæ cum Diploma illud editum & confirmatum est, nihilominus docuisse, nullam tentationem, etiam minimam, sine auxilio gratiæ Christi vinci posse, ac proinde illos non existimasse 30. *Baii* Propositionem ab Apostolica Sede damnatam quatenus id asserebat, sed quatenus contrariam opinionem acriori censura configebat, ejusque Assertores ceu *fures & Latrones* insectabatur.

Præcipuas *Baii* Propositiones, periculosioresque propugnandas nostro sæculo suscepit, novosque errores addidit *Cornelius Jansenius*, Yprensis Episcopus, easque in Opere inscripto, *Augustinus*, Sanctissimo Doctori tribuit. De quibus, earumque damnatione agere non est hujus loci, cum ad Historiam 17. Sæculi pertineant.

SCHOLION I.

In hoc Articulo Religiosi Censores hanc propositionem notant pag. 837. *Academia Parisiensis prima omnium Baii propositiones damnavit.*

R. Facti quæstio est, cujus veritatem Seripandus & Palavicinus Cardinales, nec-non Sacræ Facultatis Tabularia testantur.

Palavic. Histor. Concil. Trid. lib. 15. cap. 7. p. 634.

SCHOLION II.

Ad eumdem Articulum, pag. 859. Hæc Indiculi Censorii nota refertur: *Tangit materiam de Conceptione Beatæ Virginis contra Decretum Alexandri VII.*

R. Ad ea, quæ Alexandri VII. Decreto prohibentur, non attenderunt Religiosi Censores. Deiparam Virginem Mariam in peccato originali conceptam fuisse non assero, ne quidem eam quæstionem attingo; nec alterutri Sententiæ notam aliquam inuro. Damnatos *Michaelis Baii*, refero dumtaxat eo loci Articulos quos inter hunc prætermittere nec debui, nec potui: *Asserere Beatam Virginem fuisse in peccato conceptam impium, aut Hæreticum, aut temerarium est.* Subjunxi *Gabrielis Vasquesii* eruditi Societatis Jesu Theologi verba asserentis: *Hanc propositionem prohibitam esse propter scandala quæ inde oriri solebant; non tamen sequi damnatam aut notatam esse sententiam eorum, qui asserunt Beatam Virginem non fuisse conceptam in peccato originis.* Hæc tantum ego eo loci Historice refero, quod Alexandri VII. aut illius Decessorum Constitutionibus ac Decretis minime vetitum est. Cæterum censeo Beatam Virginem Mariam Dei Matrem conceptam fuisse sine labe originalis peccati; quæ est opinio Sacræ Facultatis Parisiensis ab Alexandro VII. commendata. Et quavis occasione ubi de Sanctissimæ Virginis Deiparæ privilegiis & honore agetur, ad illud piissimi Doctoris Gersonii attendam: MULTO MAJUS ESSE PERICULUM ERRARE BLASPHEMANDO HANC VIRGINEM; QUAM IPSAM LAUDANDO, QUÆ HUMANA LAUDE SUFFICIENTER LAUDARI NON POTEST. (*Sermone de Conceptione Virginis Mariæ, Consideratione secunda.*)

N-

Nota.

IN ſuperiori articulo §. *De ſenſu Diplomatis*, &c. corrigit P. Natalis quæ dicit alibi, ubi putavit quaſdam Baii propoſitiones ita Pontifices damnatas voluiſſe, *ut in rigore & proprio verborum ſenſu ab Aſſertoribus intento* poſſent ſuſtineri. Hic vero re melius conſiderata, atque inſpiciendo ubi virgula ſit ſtatuenda, oſtendit abs dubio intelligendum eſſe proſcriptas fuiſſe in rigore & proprio verborum *ſenſu ab Aſſertoribus intento.*

ARTICULUS XV.

DE GUILLELMO POSTELLO.

GUillelmus Poſtellus, Barentoni vico Normanniæ natus, Philoſophiæ primum & Matheſeos Profeſſor, deinde longinquis peregrinationibus perfectam Linguarum exoticarum, & maxime Orientalium cognitionem adeptus, in pleroſque errores incidit. Ipſi tribuitur a nonnullis fanatica & blaſphema opinio de fœminei ſexus reparatione nondum conſummata, & per *Matrem Joannam* Virginem Venetam adimplenda, quam & edito Libro, cui titulus erat, *Virgo Veneta*, propugnaverit. Sed ipſum ab hoc delirio & errore vindicat *Florimundus Remundus* Lib. 2. *De origine Hæreſeos*, Cap. 15. Ipſumque hunc Librum non alio conſilio ſcripſiſſe tradit, quam ut ſuæ Benefactricis, a qua ſubſidium ad peregrinationes longinquas acceperat, laudes celebraret. Venetiis Romam digreſſus cum non exigua pietatis documenta præberet, ad tyrocinium Societatis Jeſu a *S. Ignatio* admiſſus eſt, nec multo poſt ob ingenii petulantiam dimiſſus, a Quæſitore Fidei habita in ipſum quæſtione, perpetuo carcere damnatus eſt, ex quo elapſus, in Gallias rediit, maximoque in pretio a *Carolo IX.* Rege Chriſtianiſſimo habitus eſt, & ab omni doctorum hominum natione. Multa ſcripſit deliriis & erroribus paſſim inſperſa, nimirum De Trinitate Mundi, Corporis & Animarum; De Chriſto intoxicato; De Matrice Mundi; de Salvandis univerſis omnis generis hominum Sectis; De clave abſconditorum a Sæculo, quæ nec Apoſtoli, nec ipſa Eccleſia portare potuiſſet; De Myſteriis ſibi per Angelum *Raziel* revelatis; De Nativitate Mediatoris futura, &c. Ob quæ ſæpius reprehenſus a Theologis Pariſienſibus & a Magiſtratu increpitus, demum in Monaſterium *S. Martini a Campis* ſecedere juſſus eſt, abdicatis erroribus & omnibus, quæ umquam docuerat, vel ſcripſerat, Eccleſiæ Judicio & correctioni ſubditis, per annos aliquot pie vixit, obiitque die 7. Septembris anno 1581. pene centenarius, & proſpera ſemper ad hanc ætatem valetudine uſus, ad quam ſe perveniſſe ajebat, quod nullo umquam actu venereo ſe fœdaſſet. Librum utilem edidit, *De Orbis concordia*: inſcriptum, quo Ethnici, Mahometani, Judæi Hæreticique omnes refelluntur, Religionis Chriſtianæ & Catholicæ veritas adverſus illos vindicatur.

CAPUT IV.

DE SCRIPTORIBUS Eccleſiaſticis, aliiſque claris Auctoribus Sæculi XV.

ARTICULUS I.

De Illuſtribus Scripturæ Sacræ Interpretibus.

HUjus & ſequentis Sæculi Scriptores illuſtriores recenſere potius animus eſt, & quo tempore vixerint, qua in re ſtylum exercuerint, paucis indicare, quam eorum Opera enumerare univerſa, quod ab iis abunde ſatis præſtitum eſt, qui diverſarum Gentium, aut Ordinum Bibliothecas ſcripſerunt. Sæculo porro 15. Scripturam Sacram

cram Commentariis illustrarunt *Paulus Burgensis*, *Hieronymus a Sancta Fide*, *Joannes Dominici*, *Thomas Anglicus*, *Ricardus Pampolitanus*, *Alphonsus Tostatus*, *Dionysius Carthusianus*, *Antonius Rampelogus*, *Jacobus Peresius*, *Jordanus Saxo*.

I. *Paulus a Sancta Maria* Judæus, nobilitate, opibus, doctrinæ laude, in ea Gente facile princeps, ad Christianam Fidem lectione Operum *S. Thomæ Aquinatis* conversus est. Carthaginensis primum Episcopus creatus, deinde ad Burgensem translatus, unde illi *Burgensis* cognomen adhæsit, quin etiam Scrinii Regii in Hispania Præfectus, *Joannis II. Regis* Castellæ Præceptor ab *Henrico Rege* ex testamento nominatus, non solum prudentiæ, industriæ, fidei in muneribus illis gerendis specimen dedit, sed Sacras Literas illustravit *Additionibus ad Postillas Nicolai de Lyra*, & *Scrutinio Scripturarum* in duos libros diviso. Obiit 20. Augusti anno 1435. Tres filios reliquit ex unius nuptiis in Judaismo susceptos, *Alphonsum*, qui patri in Episcopatu Burgensi successit, *Anacephaleosis Regum Hispaniæ* Auctorem, *Gonsalvum* Placentinum Episcopum, & *Alvarum Garsiam* familiæ propagatorem, qui de rebus a *Joanne II.* Castellæ Rege gestis Commentarios scripsit.

II. *Hieronymus a Sancta Fide*, ex Judæo Christianus, *Petri de Luna Benedicti XIII.* Medicus, Libros duos *Contra Judæos* scripsit anno 1412. Eorum perfidiam non modo ex Propheticis oraculis, sed ex Rabbinorum sententiis refellit & *Talmudis* errores profligat. Ejus libri in Bibliotheca Patrum Coloniensi Tom. 14. & Lugdunensi Tom. 26. editi sunt. Quo obierit anno, incertum.

III. *Joannes Dominici*, Florentinus, Ordinis FF. Prædicatorum, tantum ingenio & memoria valuit, ut omnes per seipsum Disciplinas absque Præceptore didicerit. A *Gregorio XII.* Ragusinus primum Archiepiscopus, deinde S. R. E. Cardinalis creatus, eidem cessionem Pontificatus in Concilio Constantiensi persuasit. A *Martino V.* cujus in electione suffragatus est, Legatus Apostolicus in Hungariam & Bohemiam missus est, ut Hussitis ad Fidem Catholicam revocandis operam impenderet. Præter Librum inscriptum, *Luculam noctis*, contra *Collutii Salutati*, Poetæ Librum *De Fortuna & Fato*; *Sermones*, *Itinerarium Devotionis*, &c. scripsit *Commentarios in Ecclesiasticum*, *in Cantica Canticorum*, *in Evangelium S. Matthæi*, & *in Epistolam S. Pauli ad Romanos*. Obiit die 10. Junii, anno 1419. sanctitate, & miraculis post mortem clarus. A *S. Antonino*, qui ipsum Præceptorem habuit, commendatur, Chronicorum P. 3.

IV. *Thomas Anglicus*, patria Galensis, Ordinis FF. Prædicatorum Theologus, 15. Sæculo ineunte claruit, multosque Commentarios in Scripturam Sacram edidit. Ejus esse creduntur *Commentaria in Genesim*, *in Isaiam*, *in Jeremiam*, *in Epistolas Canonicas*, *in Apocalypsim*, & *in Boetium De Philosophiæ Consolatione*, S. Thomæ Aquinati adscripta Librariorum incuria, qui ex Anglico Angelicum fecere. Ita censet *Sixtus Senensis* in Bibliotheca, Lib. 4. At Lectura seu Commentarius *Thomæ Anglici* in Genesim incipiens his verbis: *Non recedat &c.* quam in Bibliotheca *SS. Joannis & Pauli*, Venetiis reperiri testatur *Sixtus Senensis*, alia est a Commentario qui sub nomine *S. Thomæ* editus est. Postillam quoque scripsit in 15. priores Psalmos, ibidem conservatam.

V. *Richardus Pampolitanus*, Anglo-Saxo, Eremita, cum nonnullis in Scripturam Sacram Lucubrationibus, tum Symboli Apostolici & Athanasiani expositione, Exegesi in Orationem Dominicam, piisque Tractatibus *De Emendatione Peccatoris*, *De incendio Amoris*, *De Amore summo eodemque singulari*, & *Encomio Nominis Jesu*, editis, claruit circa annum Sæculi 15. vigesimum. Hi Tractatus Tom. 26. Bibliothecæ Patrum Editionis Lugdunensis editi sunt. De ipso legendus *Pitseus* in Lib. De Scriptoribus Ecclesiasticis Gentis Anglorum.

VI. *Alphonsus Tostatus*, Hispanus, Doctor Salmanticensis, Abulensis Episcopus, in Divinis Scripturis longa, & continua exercitatione peritissimus, in assiduis vigiliis, & gravissimis legendi, docendi, scribendique laboribus indefessus, ac prope adamantinus, Commentariorum in utrumque Testamentum 24. grandia Volumina præter varia Opuscula Tom. 25. comprehensa edidit. In Italiam profectus, Senis in Hetruria substitit, junior adhuc, necdum Episcopus, & Theses unam & viginti ex intima Theologia depromptas, publice disputandas proposuit, audientibus viris eruditis, & illu-

ſtribus quotquot in Aula *Eugenii IV.* tunc Senis exiſtentis, verſabantur. Aliquæ Pontificio Diplomate confixæ, & a *Joanne* Cardinali *De Turrecremata* edito Libro impugnatæ. Eas vindicavit *Toſtatus* Commentario, cui *Defenſorio* nomen fecit, cujus priorem partem *Guttero* Archiepiſcopo Toletano, alteram Cardinali *S. Angeli* nuncupavit. Quæ vero præ cæteris accuſabantur, hæ propoſitiones fuere; primo quod aſſereret: „ *Etſi nullum peccatum cujuſque conditionis & pro quocumque ſtatu irre-„ miſſibile ſit, a pœna tamen aut a culpa Deum non abſolvere, nec aliquem Sacerdo-„ tem abſolvere poſſe*. Deinde quod diceret, *Chriſtum non eſſe mortuum die* 25. „ *Martii, ſed die* 3. *Aprilis anno* 33. *ætatis ſuæ inchoato*. De quibus obtulit Schedulam *Eugenio IV.* Pontifici Maximo, qua ſe Eccleſiæ & Sanctitatis ipſius Judicio ſubjiciebat. Obiit anno ætatis quadrageſimo, Chriſti 1454. De quo juremerito ſcriptum eſt:

Hic ſtupor eſt mundi, qui ſcibile diſcutit omne.

VII. *Dionyſius a Lieuvis*, patria Rickelius, profeſſione Carthuſianus, *Doctoris Extatici* nomen promeritus, tum Commentariis in omnes Scripturæ Sacræ Libros, tum plurimis aliis Opuſculis Moralibus & Aſceticis magna ſibi parta nominis celebritate, obiit in Carthuſia Ruremondæ in Belgio, die 12. Martii, anno 1471. ætatis 89. cum magna ſanctitatis opinione.

VIII. *Antonius Rampelogus*, Genuenſis, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini profeſſor, Concilii Conſtantienſis tempore claruit, in quo adverſus Huſſitas diſputavit, edidítque *Figuras Bibliorum*.

IX. *Jacobus Perezius*, Hiſpanus, Valentia oriundus, ſeu potius Ajoro Regni Valentini Urbe, ex Auguſtiniano Eremita Chriſtopolitanus Epiſcopus, & *Roderici Borgiæ* Cardinalis Valentini Suffraganeus, Commentariis in Pſalmos, & Cantica Salomonis, necnon Libello contra Judæos de Chriſto generis humani Reparatore, editis, clarus obiit anno 1491.

X. *Jordanus Saxo* Quedelimburgius, ejuſdem Inſtituti, Commentarios in Apocalypſim, Sermones, Vitaſque Patrum ſui Ordinis poſteris reliquit.

JOANNIS DOMINICI MANSI

Nota.

QUamquam P. Alexandri conſilium ſequi malo, cathalogum ſcilicet diligentem non texendi omnium Operum quæ laudati hic ſcriptores dederunt, juvat tamen nonnullorum meminiſſe Opuſculorum, quæ vel a cæteris de eodem argumento fuſius ſcribentibus omiſſa ſunt, vel ſin minus omiſſa illuſtriora tamen habentur, & P. Alexandrum fugerunt.

Ac de Guillelmo Poſtello quidem verbum addere juvat. Vir iſte genio quidem procaciori fuit, cæteris vero moribus caſtiſſimum extitiſſe Florimundus Raemundus demonſtrat; quæ ſi vera fuerint, vide quod ſit ferendum judicium de Libello quodam, ineunte hoc ſæculo apud Batavos vulgato, quo poſthuma quædam, ut inſcribitur, Poſtelli traduntur, quæ laſcivienti juveni potius, quam viro, ingenio quidem procatiori, at moribus ſevero conveniunt. Cardinalis Dominicus ſcripſit.

Auguſtini de Rampegolis præter librum inſcriptum *Figuræ Bibliorum*, cujus plures ſunt editiones indicatæ a P. Dominico Antonio Gandolfo Genuenſi ejuſdem Ordinis Eremita in ſuo libro de *Ducentis Auguſtinianis* ſcriptoribus vulgato Romæ anno 1704. alia inſuper extant opera typis vulgata, uti *Biblia Aurea* quod diverſum eſſe opus a Figuris Bibliorum Pandulfus cenſet; *Dictionarium pauperum* vulgatum Pariſiis anno 1497. in 8. Inter ejus opera manuſcripta enumerantur *opus caſuum conſcientiæ*, *Quadrageſimale*, & volumina quædam ſermonum.

A R-

ARTICULUS II.

DE THEOLOGIS XV. SÆCULI.

GRæcam Ecclesiam hoc Sæculo ornarunt insignes Theologi, *Josephus Methonensis*, *Georgius Scholarius*, qui & *Gennadius*, *Gregorius Protosyncellus*, *Bessario*, & *Isidorus Thessalonicensis*. Latinam *Petrus de Alliaco*, *Joannes Gersonius*, *Thomas VValdensis*, *Joannes de Turrecremata*, *Joannes Capreolus*, *Joannes de Ragusio*, *Henricus Kalteisein*, *Ægidius Carlerius*, *Joannes de Polemar*, *Nicolaus Cusanus*, *Joannes Capistranus*, *Gabriel Biel*, &c.

I. *Josephus Methonensis* Episcopus Librum edidit, in quo respondet calumniis *Marci Ephesii* contra Florentinam Synodum, & Catholicum Dogma De Processione Spiritus Sancti a Patre Filioque tuetur, an. circiter 1411. Extat Græce & Latine post Acta Concilii Florentini.

II. *Gregorius Scholarius*, qui & *Gennadius* appellari voluit, cum *Joanne Palæologo* Græcorum Imperatore interfuit Florentinæ Synodo anno 1438. ex Laico Patriarca Constantinopolitanus anno 1453. creatus, præter quatuor Orationes ad Florentinam Synodum, Apologiam edidit pro ejusdem Synodi quinque Capitibus in ejus Definitione decretis; quam in Urbe Constantinopolitana scripsisse videtur paulo post ejus direptionem sub *Mahomete* Turcarum Imperatore. Scripsit etiam Confessionem seu Sermocinationem habitam cum *Mahomete II.* De Recta & inculpata Christianorum Fide, Libellum de Articulis Fidei ad eumdem, Tractatum de Prædestinatione, Orationem de Deo Trino & Uno, &c. Hunc ab altero *Georgio Scholario*, Romanæ Ecclesiæ perduelli, qui neque in Concilio Florentino fuit, nec adesse potuit infirmitate oppressus; & qui postea Monachum induens etiam post Concilium sacram Unionem acerrime & pertinacissime oppugnavit, distingui probat *Leo Allatius* Lib. 3. De Perpetua Consensione Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis, cap. 6. Exercitatione 7. contra *Creigtonum*, & in Diatriba *De Georgiis*. Constantinopolitanæ Ecclesiæ Sacris quinquennio & aliquot menses præfuit *Gennadius*, & tranquillæ vitæ quietisque studio Patriarchatu se abdicavit, & in Monasterio Prodromi in Monte Menoecei prope Serras sito pie obiit.

III. *Gregorius Protosyncellus*, Joanni Palæologo Imperatori a Confessionibus, Alexandrini Patriarchæ in Synodo Florentina Vicarius, Græcis ex ea reversis Constantinopolitanus Patriarcha post trigesimum Monachatus annum renunciatus, Sacræ Unionis Promotor acerrimus, cum dissidium in dies crescere videret, expugnationem Urbis prædicens, se munere abdicavit, & ab Urbe instar exulis discessit anno Christi 1451. Romæ postea vitam transegit, ibique obiit, non sine sanctitatis opinione, & ad *S. Georgii in Velabro*, sepultus est, diciturque post mortem miraculis coruscasse. Scripsit Apologiam pro Synodo Florentina adversus *Marci Ephesii* Epistolam, quæ post Acta ejusdem Synodi edita est. Item Apologiam alteram pro ejusdem Concilii Definitione, cujus ipse meminit in Responsione illa sua ad Epistolam Ephesii: „ Nam in Tractatu (*inquit*) „ quem de hac materia edidimus, copiosius explicatiusque disseruimus, pro quarto Defi„ nitionis Capite Apologiam scribentes, quam qui legerit, inveniet aliorum quoque te„ stimoniorum congeriem. Scripsit etiam Epistolam ad Imperatorem *Alexium Comnenum*, de Processione Spiritus Sancti, & additione illa, *ex Filio*, nihilque innovatum esse in Symbolo probavit.

IV. *Bessarion*, patria Trapezuntius, ex Monacho *S. Basilii* Nicænus Archiepiscopus, Ecclesiæ Græcæ cum Latina Unionem in Concilio Florentino promovit: quo absoluto, ab *Eugenio IV.* Pontifice Maximo, in numerum Cardinalium cooptatus est titulo SS. duodecim Apostolorum, a *Nicolao V.* Episcopus Sabinensis, mox Tusculanus dictus, Constantinopolitano etiam Patriarchatu auctus, Germanica, Veneta, Gallicana Legationibus Sedis Apostolicæ nomine functus, a postrema cum re infecta reverteretur, obiit Ravennæ die 18. Novembris an. 1472. ætatis 77. Tractatum de *Sacramento Eucharistiæ & De verbis quibus Christi Corpus conficitur*, Librum *De Spiritu Sancto* adversus

Marcum Ephesinum, alterum ejusdem argumenti adversus *Alexandrum Lascarem* aliaque Philosophiam magis quam Theologiam spectantia, transmisit ad posteros.

V. *Isidorus Thessalonicensis*, ex Monacho *S. Basilii* & Abbate *S. Demetrii* Constantinopoli, Ruthenorum Archiepiscopus, cum *Bessarione* Concilio Florentino interfuit, ac in præmium virtutis, doctrinæ, ac operæ pro utriusque Ecclesiæ unione procuranda navatæ, Cardinalis Titulo *SS. Marcellini* & *Petri* pariter ab *Eugenio IV.* creatus est. Ejus Disputationes aliquot de processione Spiritus Sancti in Acta Concilii Florentini leguntur, & Orationes in Nativitatem, Præsentationem, Annuntiationem, & Assumptionem Deiparæ Virginis a *Joanne Matthæo Caryophilo* Latinitate donatæ. Obiit Sabinensis Episcopus, & Patriarcha Constantinopolitanus, die 27. Aprilis, anno 1463.

VI. *Petrus de Alliaco*, non ex illustri gente Vicedominorum *De Alliaco* Ambianensium, sed ex tenui familia Compendii ad Isaram natus, virtute & doctrina ad summa provectus est. Ex Sacræ Facultatis Parisiensis Doctore, & Collegii Navarrici Magno Magistro ac Moderatore, tum Ecclesiæ & Academiæ Parisiensis Cancellario, ac S. Capellæ Parisiensis Thesaurario, *Carolo VI.* ab Eleemosynis Ordinario, Aniciensis primum, deinde Cameracensis Episcopus creatus, post electionem *Benedicti XIII.* in sua obedientia Pontificis Maximi, ad eum salutandum Avenionem a Christianissimo Rege missus est. Pisanæ Synodo cum *Joanne Gersone* suo quondam Discipulo interfuit, & extinguendo schismati quantam potuit operam navavit. A *Joanne XXIII.* Cardinalis Titulo *S. Chrysogoni* creatus est, anno 1411. Concilio deinde Constantiensi adfuit, & damnationem hæresum, schismatis extirpationem, *Martini V.* electionem, reformationem Ecclesiæ pro viribus promovit. Præter Commentarios in IV. Libros Magistri Sententiarum, Quæstiones in Hexaemeron, Commentarios in Psalterium, in VII. Psalmos Pœnitentiales, in Cantica Canticorum, Librum *De laude Scripturæ Sacræ*, Sermones varios, *Vitam S. Petri Cælestini*, *&c.* Librum scripsit egregium in ipso Concilio Constantiensi, *De Ecclesia & Cardinalium Auctoritate*, inter *Gersonis* Opera editum Tom. I. Librum ejus *De Concordia Theologiæ cum Astronomia & Historia*, refutavit *Picus Mirandulanus*. De *Petro Alliacensi* legendus inter alios *Joannes Launojus* in Historia Collegii Navarrici. Obiit die 8. seu 9. Augusti, anno 1425. & in Ecclesia Cameracensi sepultus est. *Aquila Franciæ*, & *Aberrantium a veritate Malleus indefessus* appellari meruit.

Gersonis Elogium. VII. *Joannes Charlierus*, Gersonii, qui agri Remensis pagus est, piis parentibus natus, ex quo GERSONIUS cognominatus, *Petro Alliacensi* in Theologicis usus Præceptore, Lauream Doctoralem in Sacra Facultate Parisiensi consecutus est, Ecclesiæque Parisiensis & ejusdem celeberrimæ Academiæ Cancellarius factus, & *S. Joannis in Gravia* Parochus, pietate, doctrina, zelo & constantia in tuenda veritate; susceptis in Concilio Pisano & Constantiensi pro extinguendo schismate laboribus, famam sibi peperit immortalem. Ecclesiæ auctoritatem ea in Synodo egregie asseruit; in qua non solum ob eruditionem ac virtutem, sed ob Legationem quam gerebat Christianissimi Regis & Academiæ Parisiensis, omnium in se convertit oculos; verum cum *Joannis Parvi* parricidialis sententia eo Promotore ceu hæretica damnata fuisset, tantum odium Burgundiæ Ducis incurrit, ut Burgundionum factione prævalente, cum Lutetiæ Parisiorum tuto manere non posset, sponte in exilium secedens, tandem Lugdunum se contulerit, ut *Joannis* Ordini Celestinorum Monachi, & Lugdunensis familiæ Prioris, fratris amantissimi, consuetudine uteretur. Ibi suum omne tempus orationi, scriptioni, Concionibus, Catechismis consecrans obiit die 12. Julii, anno 1429. ætatis 66. & ad *S. Laurentii* sepultus est. Ejus sanctitas miraculis frequentibus post obitum celebrata fertur, ipseque a die obitus pro *Beato* ac *Divo* habitus cultusque communi fere omnium suffragio est, ut *Andreas Sausaius* in Gallicano suo Martyrologio observat: ac in ejus memoriam sacellum erectum *Caroli VIII.* Regis pia munificentia, suadente Majestatis ejus Confessario Sacræ Facultatis Parisiensis Doctore Theologo, Ordinis Carmelitarum, postea Sistaricensi Episcopo: in quo quidem sacello *Gersonis* Imago supra Altare depicta erat ad instar *Alberti Magni*, cum radiis solaribus in capite, sine diademate tamen in Cappa Doctorali, cor tenens in manu sinistra, quod ad cœlum dirigebat, cum hac

epigra-

epigraphe: *Sursum corda*. Ejus Opera Theologica, Moralia, Mystica, Concionatoria, Miscellanea, quibus *Christianissimi Doctoris* nomen promeritus est, omnium Eruditorum manibus teruntur. Aliqua etiam nondum edita prælo parantur ab erudito Regalis Abbatiæ *S. Victoris* Parisiensis Canonico Regulari, & in Sacra Facultate Doctore D. *D'Herouval*, ex MSS. Bibliothecæ ejusdem Monasterii. *Pii Gersonii* laudibus celebrandis imparem me profiteor. Elogii loco sint *Francisci Zabarellæ* Cardinalis Florentini doctissimi verba, Hussitas in Concilio Constantiensi compellantis: „ Dicitis, o Hussitæ, Cancel„ larium Parisiensem suspectum vobis existere: qui tamen usque adeo superexcellens „ Doctor est, qualis in tota Christianitate vix reperiri queat. *Ita refert* Joannes Co„ chlæus *Lib.* 2. Historiæ Hussitarum. *Gersonii Opera.*

Eumdem *Gersonium* Diœcesana Synodus Parisiensis anno 1506. celebrata vocat „ Ma„ gnum ac prudentem animarum zelatorem, & singularem conscientiarum serenatorem in „ suo Opere Tripartito, quod utriusque Status ædificationem Latine & Gallice scripsit. Il„ ludque Opus ab omnibus Curatis & eorum Vicariis, ac Scholarum Magistris haberi jubet. Cujus usum pariter commendarunt Synodus Claromontana, anno 1507. Synodus Carnotensis, anno 1509. Synodus Meldensis, anno 1511. Senonensis, anno 1524. Carnotensis, anno 1526. Tolosana circa idem tempus habita; Senonensis Provincialis, anno 1528. Cap. XI. inter Decreta morum; altera anno 1534. celebrata; Lexoviensis circa idem tempus habita sub *Joanne Venatore* Episcopo, & S.R.E. Cardinali; Lexoviensis altera anno 1550. Tit. 14. Bellovacensis, anno 1554. Rutenensis, anno 1552. Parisiensis, anno 1557. Idem Liber in quarumdam etiam Ecclesiarum Galliæ Ritualibus Libris commendatur, quos recensea *Joannes Launoius* Theologus Parisiensis in Libro *De Frequenti Confessionis & Communionis Usu*, Cap. III. Ejusdem *Gersonii* doctrinam cum pietate conjunctam certatim commendarunt Scriptores celeberrimi, qui nusquam ipsum absque honoris præfatione appellarunt: Quorum testimonia congessit mox laudatus *Launojus*, Cap. VI. ejusdem Libri. *Gersonii* memoriæ plurimum se debere profitentur FF. Prædicatores, quos plurimi fecit, & cum Academia Parisiensi reconciliavit, ex qua ob inconsideratam *Joannis de Montesono* defensionem ab annis 25. exules erant; qua de re legenda est ejusdem Venerabilis Cancellarii Epistola ad Studentes Collegii Navarrici.

VIII. *Thomas Waldensis*, Anglus, patria Londinensis, Ordinis FF. *B. Mariæ De Monte Carmelo*, in Anglia Prior Provincialis edidit *Doctrinale Antiquæ Fidei contra Wickleffistas & Hussitas*, in tres Tomos distributum, & *Martino V.* Pontifici Maximo dicatum, ab eoque Literis Apostolicis commendatum his verbis; „ Placuit primo nobis Opus, quod „ edideras contra Hussitas Hæreticos: Teque fuimus hortati, ut id quod restabat in ma„ teria de Sacramentis, simili perficeres studio, & diligentia, quod Te fecisse gaude„ mus, & tuum studium utile & salutare Ecclesiæ commendamus . . . . Recepimus nu„ per Volumen secundum de Sacramentis, quod per solemnes viros videri & examinari „ fecimus, sicut primum, quod pariter fuit ab omnibus commendatum. Alia etiam scripsit hactenus inedita. Obiit Rothomagi die tertia Novembris an. 1430. ibique honorifice apud suos Carmelitas sepultus est.

IX. *Joannes de Turrecremata*, natione Hispanus, *De Turrecremata*, quod Palentinæ Diœcesis oppidum est, Ordinis FF. Prædicatorum Professor, Theologiæ & Pontificii Juris peritissimus, ex Magistro Sacri Palatii, ob navatam *Eugenio IV.* operam contra Basileense Concilium Cardinalis Titulo *S. Sixti*, ab eodem Pontifice creatus, postea Sabinensis Episcopus renuntiatus, Regularem Disciplinam in eminentissima Dignitate coluit. Sodalitatem Beatæ Virginis Annuntiatæ, cujus interest Virgines Romanas inopes numerata dote nuptui tradere aut Monasterio volentes consecrare, ad *S. Mariæ super Minervam* instituit. Volumina IV. in Gratiani Decretum, *Summam De Ecclesia*, in IV. Libros tributam, Apparatum in Definitionem Fidei a Concilio Florentino editam, aliaque scripsit quorum indicem exhibent *Antonius* & *Sixtus Senenses*, Nomenclator Cardinalium, & alii, qui de Scriptoribus Ecclesiasticis disseruerunt. A *Pio II.* Pontifice Maximo *Fidei Defensor* appellatus est. Obiit Romæ die 26. Septembris, anno 1468. ætatis 80.

X. *Joannes Capreolus*, ex oppido Ratinensi Tolosanæ Diœceseos oriundus, Ordinis FF. Prædicatorum eximius Theologus, doctrinæ *S. Thomæ* vindex acerrimus, a *Tritbe-*

mio floruisse dicitur anno 1415. Ab *Antonio Senensi*, anno 1424. A *Bellarmino* & *Auberto Miræo*, anno 1410. Commentariis in quatuor Libros Magistri Sententiarum editis in quibus ex *S. Thomæ* doctrina suas omnes Probationes, & Responsiones ad argumenta *Joannis Scoti*, *Petri Aureoli* & Nominalium, contra ejusdem Angelici Doctoris placita instruxit, *Principis Thomistarum* nomen promeritus est.

XI. *Joannes de Monte Nigro*, Italus, qui & vulgo *Joannes Provincialis*, ab eo quo fungebatur in Ordine FF. Prædicatorum munere Provincialis Lombardiæ, a Concilii Florentini Patribus unus delectus est, qui una cum *Juliano* Cardinali Ecclesiæ Latinæ nomine contra Græcos disputaret. De quo *Josephus Methonensis* in sua contra *Marcum Ephesium Responsione*: „ Primus (*inquit*) de dogmate Joannes ille in re Theologica summi vir „ ingenii, atque in Instituto Sancti Dominici præfecti Dignitate ornatus, disputationem „ instituit.

Alter ab illo fuit *Joannes De Ragusio*, Dalmata, cui cognomen *Stoico*, in Sacra Facultate Parisiensi Doctor Theologus, & Ordinis FF. Prædicatorum Procurator Generalis, qui Concilium Basileensé, cum *Joanne Polemar* a *Juliano* S.R.E. Cardinali Sedis Apostolicæ Legato deputatus, auctoritate *Eugenii Quarti* Pontificis Maximi aperuit, in eodemque Concilio Orationem *De communione sub utraque specie* habuit contra Bohemorum errorem, apud *Henricum Canisium*, Tom. III. *Lectionis Antiquæ*, & in Appendice Concilii Basileensis editam. Ejusdem Concilii nomine Legatione obiit cum ad Græcos, tum ad *Eugenium* Pontificem. Ab *Amedeo*, in sua obedientia *Felice V.* nominato contra *Eugenium IV.* Papam legitimum, Argensis Episcopus, ac demum S. R. E. Cardinalis Titulo *Sancti Sixti* creatus est (si quæ fides *Ortuvino Gratio*, Lib. *De Vocatione Bohemorum ad Concilium* in Fasciculo rerum expetendarum) Quod & *Contelorius* parte altera Elenchi Cardinalium ex fide *Æneæ Sylvii* confirmat. *Joannem* istum *Ragusinum* cum *Joanne Dominici* S. R. E. Cardinali & Archiepiscopo Ragusino imperite confundit *Creigtonus* Præfatione ad Syropuli Historiam. Sed & *Joannem de Ragusio* cum *Joanne de Monte Nigro* re non satis considerata confundit *Allatius* vir cæteroqui doctissimus.

XII. *Henricus Kalteisen*, Germanus, patria Confluentinus, Ordinis FF. Prædicatorum Theologus eximius Fidei apud Colonienses Quæsitor, deinde Palatii Apostolici Magister, tandem Nidrosiensis, & Cæsareensis Archiepiscopus, obiit Kalendis Octobris, anno 1465. In Concilio Basileensi per tres dies *De Libera prædicatione Verbi Dei*, contra Bohemos Hussitas disseruit. In eodem Concilio *De corrigendis peccatis publicis* per quatriduum contra Bohemos peroravit *Ægidius Carlerius* Cameracensis Decanus. Per triduum *De civili Clericorum Dominio* ibidem adversus Hussitas disputavit *Joannes de Polemar*, Archidiaconus Barcinonensis.

XIII. *Nicolaus de Cusa*, in vico Cusæ ad Mosellam in Diœcesi Trevirensi natus in Concilio Basileensi eximiæ doctrinæ specimen dedit: a quo deinde secedens, & *Eugenio IV.* adhærens ejus Dignitatem contra Basileenses tuitus est apud Christianissimum Regem, ad quem ab ipso missus erat. Ab ejus Successore *Nicolao V.* anno 1448. inter Ecclesiæ Romanæ Cardinales adscriptus, deinde Brixinensis Episcopus creatus, maximis Sedis Apostolicæ Legationibus in Germania, Gallia, Anglia præclare functus est. Pietatem cum omnigena eruditione conjunxit. In Mathematicis Disciplinis, in Historiarum notitia, in Jurisprudentia, in Sacrarum peritia Literarum, sua ætate vix parem habuit. Scripsit *De Docta Ignorantia* libros tres ad *Julianum Cæsarinum* Cardinalem, eorumque Apologiam; *Excitationum* Libros X. *De Concordantia Catholica* tres Libros, tempore Concilii Basileensis: *Cribrationis Alcorani* Libros tres; *Idiotæ de sapientia*, Libros 4. aliaque Opera tribus Tomis comprehensa. Obiit Tuderti in Umbria, anno 1464. die 11. Augusti ætatis 63. Corpus Romam relatum in Ecclesia *S. Petri ad Vincula* conditum est.

XIV. *B. Joannes Capistranus*, sive a *Capistrano* Brutiorum oppido, & *S. Bernardini Senensis* Discipulus, Regularis Observantiæ in ordine FF. Minorum, cui nomen dederat, Promotor, Concionator ferventissimus, Inquisitor Fidei vigilantissimus, Fraticellos, Hussitas, Adamitas, aliarumque Sectarum Hæreticos auctoritate repressit, plurimos ad Fidem Catholicam convertit. In Florentinorum Patrum consessu velut Sol effulsit. Turcarum Imperatorem magna Classe & ducentorum pene millium Exercitu munitissimam Albæ

Rega-

Regalis in Hungaria Arce firmissimum Christianorum propugnaculum obsidentem, collecta Crucesignatorum, & rusticorum copia, captis tormentis bellicis & impedimentis, turpi fuga profligavit. Obiit [illegible] in Diœcesi Quinqueecclesiensi, die 3. Octobris anno 1456. ætatis 71. A *Gregorio* XV. Pontifice Maximo inter Beatos adscriptus est. Varios Tractatus summus in Theologia & utroque Jure peritiæ testes transmisit ad posteros, scilicet: „ De electione Papæ: De Dignitate Ecclesiæ, contra Hussitas: De Auctoritate Papæ & Concilii: De Matrimonio: De Excommunicatione: De Canone „ Pœnitentiali: Speculum Conscientiæ: De Usuris, Contractibus & Restitutionibus: „ De Confessione facienda proprio Sacerdoti: „ Tractatum *De Fidei Veritate* adversus *Rochisanam*; & alia, quæ censet *VVadingus* in Bibliotheca Scriptorum Ordinis Minorum.

XV. *Gabriel Biel*, e Societate Clericorum Vitæ communis, in Sacra Theologia Licentiatus, & publicus in Academia Tubingensi Professor, Commentariis in Lib. 4. Magistri Sententiarum, Expositione Canonis Missæ, & Sermonibus editis clarus obiit anno circiter 1495.

ARTICULUS III.

De Concionatoribus, & Auctoribus qui de Rebus Asceticis & Moralibus scripsere.

HOc in ordine celebres fuere *SS. Vincentius Ferrerius*, *Bernardinus Senensis*, *Laurentius Justinianus*, *Henricus Carpius*, *Maphæus Vegius*, *Thomas a Kempis*, *Savonarola*, &c.

I. *S. Vincentius Ferrerius*, natione Hispanus, patria Valentinus, Ordinis FF. Prædicatorum Professor, & doctor, vir plane Apostolicus, *Benedicto* XIII. in sua Obedientia Pontifici Maximo a Confessionibus, & Sacri Palatii Magister ab eo creatus, cum biennio Avenione in Aula mansisset, Episcopalibus & Cardinalitiis infulis recusatis, vocante Christo, approbante Pontifice, Apostolici Concionatoris munus obire cœpit, anno Christi 1396. aut 1397. ætatis quadragesimo, illudque ad finem vitæ continuavit. Doctrinæ suæ, prædicationis, miraculorum, theatrum habuit Hispanias, Gallias, nec-non magnam Italarum Ditionum, & Britannicarum Insularum partem. Laboribus ejus ita Deus benedixit, ut supra centum & quadraginta millia perditorum hominum ad pœnitentiam, Judæos supra vigintiquinque millia, Saracenos ad octo millia, ad Christianam Fidem reduxerit. De arduis Fidei Catholicæ & Romanæ Ecclesiæ negotiis ipsum sæpe consuluere Summi Pontifices, & R. E. Cardinales, nec-non Sacra Synodus Constantiensis, *Joanne* Cardinali *S. Angeli*, Theologis duobus, & Jurisconsultis totidem ad eum Legatis. Ex eadem Synodo Epistolam ad ipsum scripsit *Gersonius* Parisiensis Ecclesiæ & Academiæ Cancellarius, qua ipsi susceptos pro Schismatis extinctione, & pace Ecclesiæ procuranda labores gratulatus est, utque ad Concilium accederet est adhortatus. Sacræ Synodi auctoritatem veneratus jam fuerat, multisque conatus fuerat suadere *Benedicto* XIII. ut Ecclesiæ in ea legitime congregatæ judicio se subjiceret, & si opus esset, Pontificatu pro ejusdem Ecclesiæ pace cederet: perspectaque hominis ambitiosi pertinacia, auctor fuerat *Ferdinando* Aragoniæ Regi & *Alfonso* ejus filio, ut illius Obedientiam ejurarent, atque successionem ab eadem subditis suis imperarent. Obiit die 5. Aprilis anno 1419. seu 1418. more Gallico (Tunc enim in Galliis annus incipiebat a Paschate.) A *Callisto* III. Pontifice Maximo in Sanctorum numerum solemni ritu relatus est an. 1455. die 39. Junii. Vitam ejus scripsere *Petrus Ranzanus*, Panormitanus, Ordinis FF. Prædicatorum, postea Lucerinus Episcopus, *Franciscus Castilionensis* Canonicus *S. Laurentii* Florentiæ, & *S. Appiani* Parochus, *S. Antoninus* III. P. Chronicorum Tit. 33. Cap. 8. *Joannes Antonius Flaminius*, *Joannes Marietta* Lib. 11. *Diagus* Lib. 2. Historiæ quam de Provincia Aragoniæ Ordinis FF. Prædicatorum edidit, *Vincentius Justinianus Antistius*, *Alfonsus Castillo* in Sacrario Valentino, *Michael Pius*, P. I. & II. De Viris Illustribus Ordinis Dominicani, & alii. Vitam a *Petro Ranzano* conscriptam ex MSS. edidere doctissimi Patres *Henschenius* & *Papebrochius* ad diem 5. Aprilis. Circumferuntur

S. Vincentii Ferrerii Elogium.

S. Vincentii Ferrerii Opera.

S. Vincentii Conciones de Tempore & de Sanctis tribus Voluminibus comprehensæ, quas ipsius esse, ut editæ sunt, ægre mihi persuasero, quamvis doctrinam ipso non indignam contineant. Sane cum in iis interdum aliorum Auctorum more laudetur, ut *Antistius* observat, illius esse non possunt. Tractatus *De Vita spirituali*, sanctimoniam illius sapit. Librum *de Fide Mundi* ipsi tribuit *Antonius Senensis*. Nonnullæ præterea Epistolæ, & Tractatus Consolatorius in tentationibus Fidei, ab eodem *Antistio* inter *S. Vincentii* opera recensentur.

II. *S. Bernardinus Senensis*, a frequenti Senarum incolatu, & a patre Senensi nuncupatus, in Massana civitate in Etruria natus, adorandi Nominis Jesu præco devotissimus ac ferventissimus Concionator, obiit Aquilæ in Vestinis anno 1444. die 20. Maii, ætatis 63. & a *Nicolao* V. Pontifice Maximo inter Sanctos adscriptus est anno 1450. Ejus Vitam & Gesta latissime prosecutus est *Wadingus* in *Annalibus* Minorum, Tom. 4. & 5. Præter Sermones, alios Tractatus Morales & Asceticos edidit, quos recenset idem Auctor in Bibliotheca Scriptorum Ordinis Minorum.

III. *Laurentius Justinianus*, Patritius Venetus, Urbis suæ Episcopus ac Patriarcha, ex Ordine Canonicorum Regularium Congregationis Sancti Georgii in Alga assumptus, vir sanctitate & doctrina eximius, ad vitam migravit immortalem die 5. Januarii, anno Christi 1455. ætatis 74. & in Sanctorum album a *Clemente* VIII. Pontifice Maximo relatus anno 1524. Tractatus ipsius Ascetici, & Sermones De Festis Christi, Deiparæ & Sanctorum, in lucem sunt editi. *Beati Laurentii Justiniani* Vitam scripsit *Bernardus Justinianus*, qui Serenissimæ Reipublicæ Venetæ ad *Sixtum* IV. Pontificem Maximum Orator fuit: Edita est a *Bollando* inter Acta Sanctorum mensis Januarii, ad diem 8.

IV. *Henricus Harphius* seu *Herphius*, ex pago de *Erp* in Brabantia oriundus Ordinis FF. Minorum professor, pietate & doctrina conspicuus, obiit in Conventu Mechliniensi ejusdem Ordinis anno 1477. Præter Sermones, *Theologiam Mysticam cum Speculativam, tum affectivam*, aliosque Tractatus Asceticos reliquit, quorum indicem *Wadingus* exhibet in Bibliotheca Ordinis Minorum.

V. *Maphæus Vegius*, Laudensis Insuber, *Pii* II. Pontificis Maximi Datarius & Basilicæ SS. Apostolorum Petri & Pauli Canonicus, sex libros scripsit *De Educatione liberorum*, totidem *De Perseverantia Religionis*: Tractatum *De IV. Novissimis*, Dialogum inscriptum *Philalethes*, seu *Veritas invisa exulans*, &c. quæ Tom. 26. Bibliothecæ Patrum Lugdunensis Editionis vulgata sunt. Obiit Romæ anno Christi 1457.

VI. *Thomas a Kempis* sive *a campis*, modico in Diœcesi Coloniensi oppido ad Rhenum oriundus, unde illi cognomen adhæsit, quamvis *Hemerchin*, hoc est, *Malleolus* appellaretur a familia; Daventriæ liberalium artium, pietatisque studiis imbutus est a *Fratribus Vitæ Communis*, quibus ad annum ætatis vigesimum adhæsit. Tum in Monasterium Canonicorum Regularium *S. Augustini*, Congregationis VVindesimensis, in Monte Sanctæ Virginis & Martyris *Agnetis*, prope Zuollas, in Diœcesi Ultrajectensi se contulit, & septimo post anno Votis Religiosis se obstrinxit, ubi tanta vixit sanctitatis opinione, ut ejus videndi, audiendique gratia e remotioribus etiam locis viri pii magno concursu eo se conferrent. Obiit 8. Kalendas Augusti anno Christi 1471. ætatis nonagesimo secundo. Scripsit *Chronicum Monasterii S. Agnetis*, *Sermones ad Novitios*; *Soliloquia Animæ*; *Tractatus De Disciplina Claustralium*; *De Fideli Dispensatore*; *De tribus Tabernaculis*; *De Elevatione mentis ad inquirendum summum Bonum*, *Spiritualia Exercitia Religiosorum*, aliosque Tractatus Asceticos, & *Vitas quorumdam Piorum*, scilicet *Gerardi Magni* & Discipulorum, primorum Fratrum *Vitæ Communis*. Liber piissimus *De Imitatione Christi*, sub *Thomæ A Kempis* nomine passim editus, an ipsum habeat Auctorem, res est inter Canonicos Regulares, & PP. Benedictinos dudum controversa. Hunc illi *Thomæ Kempensi*, isti *Joanni Gersen* Benedictini Ordinis Abbati *S. Stephani Vercellensis* vindicant; & totam Eruditorum gentem, ut quemque afficit prolatorum ab ipsis argumentorum pondus, duas in partes utrique dividunt. Pro *Joanne Gersen* editis Libris pugnarunt *Constantinus Cajetanus* Congregationis Casinensis Monachus, *Franciscus VValgravius* Ordinis etiam Benedictini Monachus, Prior de Alneto Ordinis Cluniacensis; *Robertus Quatrimarius* ejusdem Ordinis Professor; *Joannes Launoius* Theologus Parisiensis; *Franciscus Delfavius* O. B. Congregationis *S. Mauri* Monachus ejusque Defensor, qui Animadversiones in Vindicias Kempenses anno 1677. edidit.

Quis Auctor Libri De Imitatione Christi.

Pro

Pro *Thoma a Kempis* Vindicias scripsere *Heribertus Rosvveidus* S. J. vir doctissimus, *Fronto & Verlinus* Canonici Regulares; *Gabriel Naudeus* Artigiæ Prior; *Heserus*, *Bollandus*, *Theophilus Raynaldus* Societatis Jesu Scriptores eruditi; *Carreus*, *Chrifflettius* Abbas Balernensis; *Jacobus Ven-Quaillie S. J.* *Nicolaus Desnos* Canonicus Regularis Congregationis Gallicanæ, & *Vindiciarum Kempensium* adversus *P. Delfavium* Auctor, ejusdem Congregationis. Manuscriptorum Codicum fide causam suam utraque pars tuetur, PP. Benedictini pro *Joanne Gersene* proferunt Codices MSS. Padolironensem, Aronensem Collegii S. J. in Ducatu Mediolanensi, Cavensem, Allatianum, Slusianum, & Canonicorum Regularium, *in Monte S. Agnetis prope Suvollam*, cujus in fine leguntur hæc verba minio descripta: *Finitus & completus anno Domini* 1441. *per manus fratris Thomæ Kemp. in Monte S. Agnet. prope Zvvol.* Quæ *Thomam Kempensem* Libri exscriptorem potius quam auctorem indicare videntur. Hos aliosque Codices omnes duodecim numero coram Illustrissimo Archiepiscopo Parisiensi *Francisco Harleo*, Antiquitatis Ecclesiasticæ & Critices MSS. Codicum peritissimo, protulere PP. Benedictini Cœnobii *S. Germani a Pratis*, in Suburbio Parisiensi, anno 1671. die 14. Augusti, qui viros eruditos & rei antiquariæ peritissimos in Aulam suam vocaverant, suum de iisdem MSS. suffragium laturos. Canonici Regulares Abbatiæ Parisiensis *S. Genovefæ* coram eodem Illustrissimo Archipræsule, & viris pariter eruditis, & in MSS. Codicum Criterio peritissimis die 4. Martii 1681. sua etiam pro *Thoma a Kempis* Manuscripta protulerunt, vel testimonia de illis fidem facientia; scilicet *S. Martini* Lovaniensis, exaratum anno 1482. Domus *SS. Petri* & *Antonii* in *Dailhem*, scriptum anno 1470. Domus *S. Barbaræ* in Colonia Ordinis Carthusiensis scriptum anno 1447. Bruxellense Carthusianorum a doctissimo *Chiffletio* commendatum in Apologia MS. exaratum anno 1463. *S. Martini* Tornacensis ab eodem inspectum & laudatum: Rebdorfianos ab eodem celebratos: Montis Blandini Ordinis Benedictini juxta Gandavum, cujus idem *Chifflettius* Abbas meminit: Reinsbergense & Maseychense, quorum mentionem facit P. *Rosvveidus* Societatis Jesu; Kirchemiense *Davidis Ebingeri* scriptum ab ipso *Thoma Kempensi* anno 1425. ut testatur *Prosper Faraudus*. Gersenistæ & Kempenses antiquas etiam Editiones pro sua parte utrique proferunt, suos utrique testes, suas conjecturas ab Auctoris patria, stylo, professione petitas, quæ in eorum Dissertationibus & Vindiciis legi possunt. De his Lector judicet, ea enim de re pronuntiare nolim, & vel possessionem Venerabilium Canonicorum Regularium plurimis titulis fultam turbare, vel Patrum Benedictinorum juri, MSS. etiam Codicum sinceræ fidei & optimæ notæ, nec spernendis argumentis asserto derogare, quorum in Dissertationibus eo de argumento editis placet imprimis religiosa illa moderatio, quam Auctor Animadversionum in Vindicias Kempenses, Parisiis anno 1677. editarum præ se fert, Cap. 7. „ Si ergo (*inquit*) „ alicubi terrarum, extet Codex ante annum 1441. a Venerabili Thoma, aliove quoppiam exaratus, atque prima Thomæ ipsi manu adscriptus, hunc vel sero proferant, „ & agitatæ tot modis controversiæ sic tandem finem imponant. Sin minus, Thomam „ suum Libelli Auctorem agnoscant, per nos licet: At nobis aliisque pro Joanne Gersene sentire concedant. Immo vero in unam omnes conspiremus sententiam, nempe ut „ Spiritum Sanctum istius Operis Auctorem esse credamus, ejusque genium ac sensum in „ proprios quique usus convertere contendamus. Sic cessabunt lites & altercationes, „ quæ non sine magno temporis, tantum non charitatis detrimento jam obtinent a „ pluribus annis, atque utinam nunc demum intereant.

VII. *Hieronymus Savonarola*, Ferrariensis, nobili genere natus, Ordinis FF. Prædicatorum Professor, vir sanctimonia vitæ & doctrina illustris, & opere & sermone potens, cum in luxum ac licentiam Cleri, præsertim Romani, ferventius declamaret, Florentinæ Reipublicæ libertatem adversus *Ludovici* Mediolanensis ducis & *Petri Medicei* molitiones auctoritate sua tueretur, Florentinos in amicitia & expectatione *Caroli* VIII. Regis Christianissimi confirmaret; scriptis ad Christianos Principes literis, zelum ipsorum ac pietatem excitasset ut Ecclesiæ labanti succurrerent, *in qua a planta pedis usque ad verticem capitis nihil sani esset*; & *Abominationem desolationis stantem in loco Sancto* Concilii Œcumenici auctoritate auferrent; ab *Alexandro* VI. vexatus & injusto Anathemate confixus, tandemque eo agente, a Florentino Magistratu damnatus est, patibuloque

Savonarola elogium, & vindiciæ.

loque suspensus & combustus, cum duobus Sociis. Edita est, dum in carcere detineretur, ejus Confessio, qua rejectis calumniis quibus gravabatur, illud continebatur: Quæ prædixisset, non instinctu afflatuque divino, sed sua opinione Sacrarum Literarum doctrina observationeque nixa prædixisse; nec in eo se aliquid improbum, aut ut ea via Dignitatem aliquam aut Honorem Ecclesiasticum assequerentur, spectasse; verum se illud summopere expetivisse ut totius Christiani nominis Concilium convocaretur, cujus auctoritate ac Decretis Clerus reformaretur, & Ecclesiæ status ad Apostolicorum temporum puritatem, quam maxime fieri posset, revocaretur. Qua quidem Confessione :reti Ordinis Prædicatorum Magister Generalis, & Romulinus Antistes hujus causæ ab *Alexandro* VI. Cognitores dati secundum quod Romæ præjudicatum fuerat, *Savonarolam* oppresserunt, solemni ritu exauctorandum pronuntiarunt, & exauctoratum sæculari Magistratui tradiderunt. Mortem fortiter oppetiit *Savonarola*, nulla tum alia vel delicti, vel innocentiæ significatione data, quod variis hominum judiciis locum dedit, aliis fallacem illum, aliis veracem & pium prædicantibus; plurimis Confessionem ejus nomine vulgatam, aut commentitiam esse, aut in constitutione corporis admodum delicata plus tormentorum vim quam veritatem potuisse, excusantibus, ut *Guicciardinus* lib. 3. Historiæ refert. Sed etsi vera fuerit hujusmodi Confessio, quid ea demum continetur, quod tam atrox supplicium meruit? (inquit Illustrissimus Annalium Ecclesiasticorum Continuator *Spondanus* ad annum 1498.) Equidem Romam a Pontifice vocatus, ire noluit, sed legitimam excusationem attulit, pericula a conjuratis hostibus imminentia. A concionandi munere suspensus, cum aliquando conticuisset, sacrum suggestum interdicto Pontificio minime sublato ascendit: sed silentium suum veritati ac pietati noxium, injusta censura non obstante, abrumpendum esse existimavit, postquam Deum, virosque pios super ea de re consuluit, ac mature deliberavit, sacris expensis regulis: *Obediendum magis Deo quam hominibus*, ratus. Patronos ac vindices post mortem plurimos ac gravissimos, habuit, *Joannem Franciscum*, *Picum Mirandulanum*, & *Marsilium Ficinum*, *Philippum Comineum* clarum Galliæ Historicum, lib. VIII. cap. 19. *Thomam Nerium* Florentinum, *Bzovium* Tom. 19. Annalium ad annum 1498. & novissime *Quætifium* etiam nostrum in ejusdem *Savonarolæ* Librum edidit *Ambrosius Catharinus* Episcopus Minorensis. Præter Conciones in Romano Indice prohibitas donec corrigantur, scripsit *Savonarola* librum egregium *De Triumpho Crucis* &c. Inter ipsos carceris horrores, & imminentis supplicii angustias, Meditationes edidit in Psalmos 31. & 50. vivis verbis, animatis sententiis, & Spiritus fervore flagrantissimis (inquit *Sixtus Senensis*, Lib. 4. Bibliothecæ Sanctæ) Oppressus ac extinctus est anno 1498.

SCHOLION.

Hunc Articulum perstringunt Religiosi Censores his verbis: *Injustam dicit Sententiam in Savonarolam latam ab Alexandro Sexto.*

R. Injustam dixere quotquot Apologias pro *Savonarola* scripserunt eruditi viri, quorum Operibus nulla nota propterea inusta est, Joannes Franciscus Picus Mirandulanus Comes, Marsilius Ficinus, Philippus Cominæus, Thomas Nerius, Abrahamus Bzovius, Henricus Spondanus, Jacobus Quætifius, Joannes a Sancta Maria, Thomas Souegius in ejus Vita inter Acta Sanctorum Ordinis Dominicani, ad diem 23. Maii.

ARTICULUS IV.

De Theologiæ Moralis Interpretibus, seu Casuitis.

HAc in palæstra gloriose se exercuerunt *S. Antoninus*, *Henricus de Hassia*, *Ægidius Carletius*, *Jacobus Sprengerus*, *Henricus Institoris*, *Baptista Salvis*, *Baptista Trovamalis*, *Angelus a Clavasio*, *Pacificus*, *Petrus Schottus*, &c.

I. S.

I. *S. Antoninus*, Florentinus, Ordinis FF. Prædicatorum lumen, cum plurimas in eo Præfecturas gessisset, ob sanctitatis & doctrinæ famam ad Florentinum Archiepiscopatum ab *Eugenio IV.* Pontifice Maximo promotus est. Onus Angelicis humeris formidandum deprecatus est, ægreque suscepit. Apostolicis Mandatis compulsus, a *Dominico* Cardinali *Capranica* ipsi significatis. Cleri populique mores Archipræsul sanctissimus reformavit, omnem a re familiari luxum proscripsit. Victum suum ad Paupertatis leges accommodabat. Omnium causas benigne audiebat, omnibus optima consilia, in rebus difficillimis suggerebat, ob singularem ea in re prudentiam *Antoninus Consiliorum* cognominatus. Virginitatem perpetuo servavit illibatam. Pauperum sublevandis miseriis natus videbatur, quibus facultates omnes erogabat, nihil præter victum ac vestitum, sibi suisque necessarium ex Ecclesiæ bonis accipiens. Hospitale pauperibus verecundis Florentiæ erexit. Ecclesiasticam libertatem, & civitatis Jura adversus Summum Florentiæ Magistratum fortissime tuitus est. Ejusdem Magistratus ac Urbis nomine Legationem obiit ad *Callixtum* III. *&* *Pium* II. Pontifices Maximos, apud quos tanta verborum ac sententiarum venustate, tanta gestus ac vultus gravitate, tanta suavitate vocis peroravit, ut non jam Theologus aut Orator, sed Angelus e Cœlo prolocutus esse videretur. Gratia & auctoritate apud Summos Pontifices plurimum valuit. Ipsum Romam accersivit *Eugenius* IV. illustriores ipsi decernens Infulas; quod præstitisset, nisi paulo post morbo correptus, diem obiisset. In suprema ægritudine *Antonini* præsentia plurimum recreatus est: ac per ejus manus Viaticum Corporis Christi, & Unctionem Extremam suscipere voluit. Ejus sanctitatem non minus admiratus est ac prædicavit *Nicolaus* V. qui hoc ipsum donavit privilegio, ut nullæ ab ejus Sententiis Appellationes in Romana Curia admitterentur; & palam de eo dixit: „ Non minus ego Archiepiscopatum Florentinum Sanctorum Catalogo adhuc vivum adscribendum putarem, „ quam Bernardinum mortuum, quem ego multis verissimisque testimoniis, omni approbante Ecclesia, Canonica celebratione declaravi. Obiit S. *Antoninus* die secunda Maii 1459. cum annis 13. Florentinæ Ecclesiæ Sacris præfuisset. Ab *Adriano* VI. Sanctorum albo adscriptus est anno 1523. Bullam Canonizationis, quam morte præventus *Adrianus* publicare non potuit, *Clemens* VII. illius Successor evulgavit. *S. Antonini* Vitam scripsere *Franciscus Castellionensis*, S. Laurentii apud Florentinos Canonicus, qui annis octo S. Archipræsulis domesticus fuit; & *Leonardus Sur-Uberti*, Prædicator Florentinus. Eamdem Carmine Hæroico conscripsit *Ugolinus Verinus*, quem Marsilius Ficinus *Musarum Sacerdotem* appellabat. Breve sed magnificum ipsius Elogium in Commentariis *Pii* II. Lib. 2. legere est, cujus Pontificatus mense nono ad Cœlum migravit. Vitam a *Francisco Castellionensi* scriptam ex Autographo Florentino Conventus *S. Marci*, in quo ejus corpus colitur, ediderunt Patres *Henschenius & Papebrochius* Societatis Jesu, cum Additionibus *Leonardi de Sur-Uberti* ex MS. Bibliothecæ ejusdem Cœnobii, ad diem secundam Maii. *Præter Summam Historialem* seu *Chronicon* in tres Tomos divisum *Summam Doctrinalem* in 4. Partes tributam composuit: in qua „ Quidquid ad considerationem „ Sacratissimæ Theoriæ, quidquid ad nobilissimarum virtutum acquisitionem, quidquid „ denique ad beate beneque vivendi usum pertinere videatur, dilucide sapienterque con„ scriptum est. Nihil ibi prætermissum, nil obscure, nil concise, mutilateque dictum. „ Non enim de universalibus tantum rebus scripsit, verum etiam ad particularia quæ„ que descendens, ad hunc nostrum vivendi usum, & ad singularem quamdam humanæ „ vitæ operationem doctrinam accommodavit. Scripturæ Sacræ Patrum, & Canonum, quorum peritissimus erat, testimoniis sua de rebus moralibus pronuntiata confirmat; „ adeo ut nemo unquam in tanto Opere quidquam minus recte, minus elimate, aut „ imprudenter prolatum redarguere potuerit. „ Verba sunt *Francisci Castellionensis* in ejus Vita. Librum præterea scripsit *de Eruditione Confessorum*: Tractatum *de Censuris Ecclesiasticis*, *de Sponsalibus & Matrimoniis*, & alios partim Latino, partim Hetrusco sermone.

S. Antonini elogium.

S. Antonini Opera.

II. *Henricus de Hassia*, Germanus, in Sacra Theologia Licentiatus, Ordinis Chartusiani Professor, *Regulas ad discernendum peccatum mortale veniali*; & Librum *de Contractibus & ordine Censuum* ad posteros transmisit; inter Scripturæ Sacræ Interpretes etiam commendandus ob Commentaria in Genesim & Exodum, in Proverbia, in

in Apocalypsim: Inter Scholasticos, ob Libros Magistri Sententiarum Commentariis illustratos: inter Concionatores, ob Sermones ad populum habitos: Inter Asceticos, ob *Speculum Animæ* & Librum *de Discretione Spirituum*. Obiit anno 1428. De ipso legendi *Trithemius*, *Petrus Sutor*, *Sixtus Senensis*, *Possevinus* & alii.

III. *Ægidius Calerius*, Doctor Theologus, Cameracensis Ecclesiæ Decanus, cujus supra memini, diversas *Casuum Consultationes* scripsit duobus voluminibus comprehensas, quibus titulum dedit, *Sportulæ Fragmentum*.

IV. *Jacobus Sprengerus*, & *Henricus Institor*, Germani, Ordinis FF. Prędicatorum Professores, communibus studiis *Malleum Maleficarum*, ediderunt 15. cadente sęculo. Scripsit præterea *Institor* Librum *contra Monarchiam Antonii Roseli* Jurisconsulti Patavini, & alia.

V. *Baptista Salvis*, sive *de Salis* Ligur, Ordinis FF. Minorum Professor, scripsit *Summam Casuum Conscientiæ*, quæ ab Auctore nomen sortita, *Baptistiana* appellatur. Florebat anno 1494.

VI. *Baptista Trovamalis*, Italus, ejusdem Ordinis, *Summam Casuum Conscientiæ*, pariter edidit eodem circiter tempore, quam *Rosellam* vocant.

VII. *Angelus A Clavasio*, Ligurię oppido, vir pius & doctus, ejusdem Ordinis, *Sixto* IV. & *Innocentio* IV. gratissimus, scripsit etiam *Summam Casuum Conscientiæ*, quæ ab Auctoris nomine *Angelica* nuncupata est. Item, Tractatum *de Restitutionibus*; & alterum inscriptum, *Arca Fidei*. Obiit Cunii in Cœnobio *S. Mariæ de Angelis*, anno 1495.

VIII. *Pacificus*, Novariensis, ejusdem Ordinis Professor, scripsit *Summam Casuum Conscientiæ*, quę ab eo dicta est *Pacifica*. Vixit anno circiter 1470.

IX. *Petrus Schottus*, Argentoratensis, Juris utriusque Doctor, Sacerdos & Canonicus, *Quæstiones varias dę rebus ad Conscientiam pertinentibus* explicuit. Obiit anno 1499.

ARTICULUS V.

DE JURISCONSULTIS ILLUSTRIBUS.

INter Jurisconsultos excelluere XV. sæculo *Baldus*, *Petrus Ancharanus*, *Franciscus Zabarella*, *Antonius de Burio*, *Joannes de Imola*, *Nicolaus Thudescus*, *Joannes de Anania*, *Andreas Barbatius*, *Alexander Tartaginus*, *Joannes Franciscus Pavinus*, *Nicasius Vordanus*, &c.

I. *Baldus de Ubaldis*, patria Perusinus, *Bartoli a Saxoferrato* Discipulus, varia in Jus utrumque Canonicum & Civile Commentaria edidit, de quibus *Fichardus*, *Panzirolus*, & *Wadingus* in Bibliotheca Minorum, quorum Ordinem benevolentia & beneficentia singulari prosecutus est. Edidit etiam Tractatum pro Jure *Urbani VI.* in Summo Pontificatu contra *Clementem* VIII. Avenione sedentem. Obiit 24. Aprilis, anno 1400. & Ticini in Templo *S. Francisci* sepultus est.

II. *Petrus de Ancharano*, patria Bononiensis, *Baldi* Auditor, floruit anno 1410. Commentaria edidit *in Decretales & Clementinas*, & *Consilia varia*. Sepultus est Bononiæ in Templo *S. Dominici*, & Epitaphio honestatus, quo *Juris Canonici Speculum* & *Civilis Anchora* prædicatur.

III. *Franciscus Zabarella*, Patavinus, *Joannis de Lignano* & *Baldi* auditor, ob divini humanique Juris peritiam singularem cum eximia probitate conjunctam, Episcopus Florentinus, deinde S. R. E. Cardinalis Titulo *SS. Cosmæ*, & *Damiani* a *Joanne* XXIII. Pontifice Maximo creatus est, anno 1411. Scripsit Commentaria in Decretales & Clementinas sex in Tomos divisas; In Decretum, Consiliorum Tomum unum; Tractatum *De Horis Canonicis*, alterum *De Schismate*; *Varias Legum Repetitiones*; *Acta in Concilio Pisano & Constantiensi*; *Opuscula varia*, &c. Obiit Constantiæ, tempore Concilii, anno Christi 1417. ætatis 77.

IV. *Antonius De Butrio*, Bononiensis, iisdem pene temporibus florebat, *Commentariis in Decretales & Clementinas*, *consiliis*, & *Repertorio Juris Canonici & Civilis*, publico bono editis, clarus. Obiit Bononiæ Nonis Octobris anno 1408.

V. *Joan-*

V. *Joannes de Imola*, patria Bononiensis, ibidem obiit die 18. Februarii, anno 1436. apud FF. Prædidicatores sepultus. In tres Libros Decretalium, in Sextum, & Clementinas, pluraque in Jus Civile Commentaria edidit.

VI. *Nicolaus Tudeschus*, ex Catana Siciliæ urbe oriundus, ex Abbate *S. Agathæ*, Ordinis Benedictini, Panormitanus Archiepiscopus, & Cardinalis a *Felice V.* contra *Eugenium IV.* Pontificem M. sedente creatus, in eaque Dignitate a *Nicolao V.* Eugenii IV. Successore confirmatus novem Commentariorum Tomis Jus Canonicum illustravit. Scripsit & de Concilio Basileensi. A Juris Pontificii Interpretibus sub uno *Abbatis* nomine sæpe laudatur. *Lucerna Juris* etiam appellatur. Obiit Panormi, mense Julio anno 1445.

VII. *Joannes De Anania*, Bononiensis, pietate & Jurisprudentia insignis *Commentario in Decretales*, & Volumine *Consiliorum*, nomen suum celebravit. Obiit anno 1455.

VIII. *Andreas Barbatius* sive *Barbatia*, Siculus, præter *Commentaria in Decretales*, *Clementinas*, & *Consilia Varia*, Tractatum edidit *De Præstantia Cardinalium*. Floruit anno 1460.

IX. *Joannes Franciscus Pavinus*, Civis & Canonicus Patavinus, a *Paulo II.* Pontifice Maximo, qui anno 1464. Pontificatum iniit, Romam vocatus, & Judex Sacri Palatii creatus, scripsit *Baculum Pastoralem*, seu Tractatum *De Visitationibus &c.*

X. *Nicasius Vordanus*, Mechliniensis, jam inde a quarto ætatis anno oculis captus, Theologiæ Lauream in Academia Lovaniensi consecutus, in Coloniensi Juris Doctor creatus est, cum Leges Cæsareas, quas nusquam legerat, sed audiverat dumtaxat, ita memoria complexus esset, ut eas ex tempore recitaret ac interpretaretur. *Commentarios* edidit *in IV. Libros Institutionum Justiniani*. Obiit Coloniæ anno 1492.

JOANNIS DOMINICI MANSI

Nota.

Nicolaus Tudeschus reipsa quidem a Felice V. Antipapa Cardinalis Romanæ Ecclesiæ renunciatus fuit; sed ab Eugenio petens ut sibi hanc dignitatem, quam ab æmulo Pontifice obtinuerat, addsereret, atque concederet, numquam potuit impetrare. Nec ullibi legisse me memini eum tandem honorem a Nicolao V. obtinuisse. Quin & extat in adnotatione quadam manuscripta, quam offendi in codice quodam Biblioth. Canonicorum Majoris Ecclesiæ Lucensis manu Felini Sandei exarata verba nonnulla, quæ demonstrant Panormitanum hunc tentasse quidem restituere obedientiam Eugenio, simul vero voluisse ac rogasse ut sibi Cardinalatus restitueretur intermediis Alphonsi Regis Aragoniæ precibus, sed Pontificem constanter negasse quod minus prudenter a Pontifice recusatum esse addit Felinus, quia cum Panormitanus vir esset in scientia canonica doctissimus sententiam priorem contra Eugenium a se datam retractasset, ac sicut contra Pontificem scripserat ita & pro Pontifice rescripsisset. Porro adnotatio ista demonstrat Panormitanum numquam, in dignitate Cardinalatus nec ab Eugenio, nec a Nicolao V. ejus successore restitutum fuisse; alioqui uno saltem verbo Felinus indicasset. Sed præstat eandem adnotationem hic integram referre: „ Oliverius Carafa S. R. E. Cardinalis „ Neapolitanus improbabat factum Eugenii IV. qui cum aliis qui Concilio Basileensi „ interfuerant, eas dignitates indulxisset quas a Concilio obtinuerant, rogatus tamen „ pro Panormitano in cœtum Cardinalium adlecto a Felice Antipapa inexorabilem se „ præbuit; & male secundum præfatum D. Neapolitanum quoniam debuisset eum de- „ ponere a Cardinalatu, & hæc omnia correxisset „. Si Panormitanus a Nicolao V. Eugenii successore dignitatem recepisset locus hic dabatur, ut Felinus indicaret.

Ceterum quidquid erit de Cardinalitio Panormitani titulo ejus opuscula quædam nondum antea ab aliis indicata ego in meo Conciliorum supplemento alibi, e M. S. Codice Lucensi evulgavi.

ARTICULUS VI.

DE CLARIS HISTORICIS.

I. GRæcam Historiam Sæculo 15. illustrarunt *Georgius Gemistus*, patria Constantinopolitanus, *Bessarionis* Cardinalis Magister: *Georgius Phranza* Protovestiarius, qui *Chronicon* de Rebus Byzantinis ac Peloponesiacis edidit: *Laonicus Chalcondilas*, Atheniensis, Auctor *Historiæ Turcicæ* in decem Libros divisæ, ab *Ottomano* qui sub annum 1300. regnare cœpit, ad annum 1463. *Nicolaus Secundinus*, Græcus, Auctor *Epitomes De Rebus Turcicis*, *ab Ottomano usque ad captam Constantinopolim*.

II. Inter Latinos vero nomen sibi fecere, *Joannes Froissardus*, Valentianis ad Scaldim in Hannonia natus, Canonicus ac Thesaurarius Chimacensis, qui res in Galliis præsertim Belgioque gestas *Chronico* complexus est, quod ab anno millesimo trecentesimo vigesimo-sexto, ad annum millesimum trecentesimum nonagesimum-nonum perduxit. In eodem argumento feliciter exercitatus est *Ingelramnus Monstreletus* Cameracensis, Gallicam Historiam prosecutus ab an. 1400. ad annum 1477.

III. Theodoricus Niemus Clericus Lucensis & Literarum Apostolicarum Abbreviator, nusquam Verdensis aut Cameracensis Episcopus, ut *Spondanus* demonstrat ad annum 1410. Num. 3. Historiam annorum 38. complexus fuit Libris quatuor; quorum tres priores sunt *De Schismate Universali*, quartus vero inscribitur *Nemus Unionis*. Pontifices tempore Schismatis Romæ vel Avenione sedentes acerrime insectatur ac discerpit, sed hæreseon ac Schismatis hostem infestissimum se nihilominus prodit. Obiit Constantiæ tempore Concilii anno 1416.

IV. *Poggius Brandolinus*, vel *Bracciolinus*, Florentinus, Terranova Agri Aretini oppido oriundus, Summis Pontificibus *Eugenio IV.* & *Nicolao V.* Scriniis Pontificiis Præfectus, *Historiam Florentinam* scripsit, in qua hoc ipsi vitio datum, quod pleraque omiserit quæ ad civiles discordias pertinerent; ac patriæ nimium faverit: quod *Actius Syncerus* hoc Epigrammate expressit:

Cum patriam laudat, damnat dum Poggius hostem:
Nec malus est civis, nec bonus Historicus.

V. *Joannes Brando*, Hontenessa oriundus, Ordinis Cisterciensis in Cœnobio Ducensi apud Belgas Monachus, scripsit Historiarum Volumen triplex, quod *Chronodromon* appellavit, ab orbe condito ad annum millesimum quadringentesimum decimum quartum. Id *Ægidius a Roya* in compendium redegit, & ad annos octodecim continuavit.

VI. *Ericus* Daniæ Rex ejus nominis X. qui aliis VII. regnare cœpit anno millesimo quadringentesimo-undecimo, Regno fugit anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo-nono. Historicam Narrationem *De origine Gentis Danorum*, & *De Regibus ejusdem Gentis*, *eorumque Gestis* transmisit ad posteros.

VII. *Ambrosius Camaldulensis*, Porticu Flaminiæ oppido, non procul Florentia oriundus, Ordinis Camaldulensium Abbas Generalis, ab *Eugenio IV.* ad Basileense Concilium Orator missus est. Græce Orationem habuit Ferrariæ coram *Emmanuele* Imperatore, & Episcopis Græcis. *Cosmo Medicæo* ob eruditionem cum pietate conjunctam acceptissimus erat. Præter varia Opuscula, & Græcorum Scriptorum in Linguam Latinam Versiones, *Chronicon Montis Cassini* edidit, & duos Libros Rerum a se gestarum cum Generalem Ordinis sui Præfecturam gereret. Obiit Constantiæ anno 1490. A *Poggio*, *Jovio*, *Raphaele Volaterrano*, & *Jacobo Philippo Bergomate* celebratur.

VIII. *Leonardus Brunus* Aretinus, vir Græce Latineque doctissimus, *Innocentio* VII. ab Epistolis, a Philelpho, Ænea Sylvio, Poggio, Florido Sabino, Ugolino Verino, Paulo Jovio, Philippo Bergomate, Raphaele Volaterrano, Leandro Alberto commendatus, Commentarium edidit de Rebus suo tempore in Italia gestis, & Historiæ Florentinæ Libros 12. quam *Sanctus Antoninus* P. 3. Historiæ, Tit. 22. cap. 11. laudat.

IX. *Joannes Longinus*, qui & *Duglossus*, Canonicus Cracoviensis, nomine *Casimiri III.* Polonorum Regis varias Legationes obiit, ac liberorum ejus Præceptor fuit. Scripsit

Vitam

Vitam *S. Stanislai* Cracovienſis Epiſcopi & Martyris, tribus Libris ſeu Tractatibus, quos inter Acta Sanctorum menſis Maii ad diem 7. PP. *Henſchenius*, & *Papebrochius* ediderunt, & Polonicam Hiſtoriam in duodecim Libros diviſam, cujus ſex dumtaxat priores Libri typis editi. Commentarios ſuos perduxit ad annum milleſimum quadringenteſimum octogeſimum, quo migravit e vita 4. Kalendas Junii.

X. *Petrus Ranzanus*, Panormitanus, Epiſcopus Lucerienſis, ex Ordine FF. Prædicatorum præter *Vitam S. Vincentii Ferrerii* ſcripſit *Annalium Libros* 61. de omnium pene Gentium Rebus, ex quibus ultimum dumtaxat habemus inter Hungaricarum Rerum Scriptores. Dividitur in Indiculos 36. Quæ enim ſequuntur, non *Ranzani* ſunt, ſed *Sambuci*. Deſinit autem *Ranzanus* in bello inter *Matthiam Corvinum* Hungariæ Regem, & *Fridericum Tertium* Imperatorem.

XI. *Joannes Buſchius*, Trithemio & Voſſio *Arnoldus*, in Cœnobio Vindeſemenſi prope Zuvollas Tranſiſalanæ Provinciæ oppidum Canonicus Regularis, floruit anno 1464. Scripſit De origine Cœnobii & Capituli ſeu Congregationis *Windeſemenſis*; item *De Viris Illuſtribus* ejuſdem Cœnobii quos ipſe pleroſque aut novit, aut vidit.

XII. *Thomas VValſingham*, Norfolcienſis, Monachus Ordinis Benedictini ad *S. Albani* Martyris, floruit ſub *Henrico V.* Angliæ Rege, cujus Geſta ſcriptis celebravit. Scripſit etiam *Ypodigma Neuſtriæ* a *Rollone* Duce Normannorum primo, eorumque irruptione in Britanniam, uſque ad annum ſextum *Henrici V.* qui Chriſti eſt 1417. Item, *Chronicon de Rebus Anglicis*: quod ab *Henrico Tertio* in quo *Matthæi Pariſii* Hiſtoria deſinit, ad annum 11. *Henrici V.* perducit, id eſt, ab anno Chriſti 1273. ad annum 1422. Item, *Actuarium Polychronici*.

XIII. *VVernerus Roleuvink De Laer*, VVeſtfalus, ex Diœceſi Monaſterienſi, Profeſſione Carthuſianus in Domo *S. Barbaræ* Coloniæ Ubiorum, præter alia Opera reliquit *Faciſculum Temporum* ab orbe condito ad ſua uſque tempora, minime accuratum Opus. Primum deſiiſſe videtur in anno 1470. qui penultimus *Pauli II.* MS. enim quod præ manibus habebat *Voſſius*, non ulterius producebatur. Exinde paucis additis pertingit uſque ad annum 1474. atque hic finit vetuſtiſſima Editio Lovanii procurata anno 1476. Poſtremo ſuum Opus continuavit Auctor uſque ad annum 1480. quo ait Papam factum *Innocentium Octavum*. Atque hic recentiſſimæ etiam Editiones deſinunt, ut *Voſſius* obſervat lib. 3. *De Hiſtoricis Latinis*, cap. 6. Vixit ad annum uſque 1502. De ipſo legendi *Arnoldus Boſtius* lib. *De Viris Illuſtribus Carthuſianis*, cap. ultimo & *Trithemius*, in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum, & lib. *D. Viris Illuſtribus Germaniæ*. Appendicem ad *VVerneri* Chronicon adjecit *Joannes Linturius* Hoffienſis in Voitlandia Paſtor, & perduxit ad annum uſque 1514.

XIV. *Hartmannus Scedel*, Norimbergenſis, ad poſterorum memoriam tranſmiſit & ſubjecit oculis ſeriem Pontificum, Cæſarum, Regum & aliarum rerum memorabilium ab origine Mundi uſque ad annum 1492. quo vivebat. Quod Opus vulgo *Norimbergenſe Chronicon* appellatur.

XV. *Matthæus Palmerius*, Florentinus, præter Libros 4. *De Vita Civili*, & alterum *De Bello Piſano*, *Chronicon Proſperi*, quod deſinit in anno 444. mille additis annis perduxit uſque ad annum milleſimum quadringenteſimum quadrageſimum-nonum. Hunc, cum revocare nollet ea, quæ de Angelis erronee ſcripſerat, flammis addictum ſcripſit *Trithemius* in Catalogo, & ex eo *Genebrardus*. At *Philippi Bergomatis* Auctoritas, quæ Vitæ ejus curſum exponit in Supplemento ad annum 1439. nec-non *Raphaelis Volaterrani* L. 21. Commentariorum Urbanorum, ubi *Palmerium* maxima rerum cognitione ac prudentia valuiſſe, & ad extremam ſenectutem perveniſſe ſcribit, contrarium *Voſſio* aliiſque Viris Eruditis perſuaſit. *Palmerii* quidem Librum, *cum de Divinis perperam incaute locutus in Arianæ Hæreſis ſuſpicionem incidiſſet, ex Theologorum ſententia damnatum crematumque* Paulus *Jovius* ait: ſed Auctorem ob hæreſim combuſtum non innuit. Id etiam ſilet *Ugolinus Verinus*, civis ejus & coætaneus, L. 2. *Illuſtratæ Florentiæ* ita illum celebrans:

Te quoque, Palmeri, quamquam te cœperit error
Spirituum, haud parvo tamen es celebrandus honore.

XVI.

XVI. *Laurentius Valla*, Canonicus Lateranenſis, purioris Latinitatis reſtaurator, a *Poggio* & *Franciſco Philelpho* laceſſitus, a *Paulo Jovio*, *Eraſmo*, *Florino Sabino*, aliiſque laudatus, cum Neapoli quaſdam propoſitiones Hæreticas aſſeruiſſet de Trinitate, Libero Arbitrio, & Virginitate Sanctimonialium, ut *Poggius* refert ſecunda in eum Invectiva, ad Inquiſitionis Tribunal delatus, in carcerem truſus, ac pro Hæretico damnatus, *Alphonſi* Regis auctoritate pœnam ignis evaſit, erroribus tamen publice ejuratis, in clauſtro FF. Prædicatorum virgis privatim cæſus eſt. Præter ſex Libros *Elegantiarum*, & Verſiones *Herodoti* & *Thucydidis* in Linguam Latinam, ſcripſit Libros tres *De Rebus Geſtis Ferdinandi* Aragonum Regis Tom I. *Hiſpaniæ Illuſtratæ* editos, eo quidem ſtyli charactere, ut ejus minime videri poſſit, qui cæteris Elegantiarum Præcepta tradiderit, ut obſervat *Paulus Jovius*. Scripſit & Librum *De falſa Donatione Conſtantini*. Obiit Romæ Kalendis Auguſti anno 1465. ætatis quinquageſimo, in Baſilica Lateranenſi ſepultus, & Epitaphio honeſtatus.

XVII. *Joannes Antonius Campanus*, quem mater ruſtica, opere feſſa, in agro ſub lauro peperit, primum ovibus paſcendis a patre deſtinatus, poſtea in Sacerdotis famulatum aſcitus, Latinis literis operam dedit, ac in iis tantus evaſit, ut Scholæ Peruſinæ præficeretur. In funere *Callixti Tertii* Orationem habuit. A *Pio ſecundo* Pontifice Maximo Aretinus Epiſcopus renuntiatus eſt, qua jam conſpicuus dignitate, in Conventu Ratiſponenſi coram *Friderico Tertio* & Principibus Germaniæ Oratione luculenta bellum ſuaſit adverſus Turcas. Scripſit *Vitam Pii ſecundi*. Item Libros ſex De Geſtis *Andreæ Brachii Peruſini Ducis*. De ipſo videſis *Jovium* in elogiis, *Volaterranum* Lib. 21. Antropologiæ, & *Lilium Giraldum* Dialogo I. De Poetis ſui temporis.

XVIII. *Blondus Flavius*, Forojulienſis, *Eugenio* IV. aliiſque Pontificibus Romanis a Secretis & Epiſtolis, ſcripſit *Romæ Triumphantis* Libros 10. *Pio* II. dicatos: *Romæ Inſtauratæ* Libros 3. *Eugenio* IV. inſcriptos: *Italiæ Illuſtratæ* Libros 8. *Hiſtoriarum Decades tres* ab anno Chriſti quadringenteſimo, ad annum milleſimum quadringenteſimum quadrageſimum. Agit poſtremo Libro de Schiſmate *Felicis V.* contra *Eugenium*, quod incidit in annum 1439. Scripta ipſius in compendium redegit *Pius Secundus* Pontifex Maximus. Obiit Romæ pridie Nonas Junias anni 1458. *Procul Blondus ab eloquentia priſca fuit; neque ſatis diligenter quæ ſcripſit examinavit: non quam vera, ſed quam multa ſcriberet, curam habuit*. Cenſura eſt *Joannis Gobellini*, Commentariorum Pii II. Lib. 11. *Mortuus eſt pauper, ut Philoſophum decuit. Patrimonium, quod habuit tenue, dotium cauſa inter fœminas diviſit: maſculis præter doctrinam bonoſque mores nihil reliquit* (ut ſcribit idem Auctor.) Sepultus eſt in *Ara Cœli*, ante introitum Templi, ipſique Epitaphium quinque filii poſuere.

XIX. *S. Antoninus* Florentinus Archiepiſcopus, de quo ſuperiori capite diximus, & inter Hiſtoricos nomen ſibi peperit *Chronico* tripartito, cujus Archetypon Florentiæ in Conventu *Sancti Marci* Ordinis FF. Prædicatorum aſſervatur, Prima pars res geſtas ab orbe condito uſque ad *Conſtantinum Magnum* & *Silveſtrum I.* Pontificem Maximum, altera inde uſque ad *Henrici VI.* obitum, & *Innocentium III.* hoc eſt, annum Chriſti 1199. tertia hinc uſque ad *Fridericum III.* & *Pium II.* hoc eſt, annum Chriſti milleſimum quadringenteſimum quinquageſimum-octavum complectitur.

XX. *B. Platina*, quem alii *Bartholomæum*, alii *Baptiſtam* appellant, patria Cremonenſis, Apoſtolicus Abbreviator, Philoſophus & Rhetor celeberrimus, ingenio ſubtilis & vehemens, eloquio diſertus & mulcens, animo conſtans & validus, (ut eum commendat *Trithemius* in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum) a *Paulo II.* Pontifice Maximo bonis omnibus & dignitate ſpoliatus, & in carcerem truſus, ob quaſdam ſuſpiciones, & minaces querimonias, a *Sixto IV.* liberatus, & Vaticanæ Bibliothecæ Præfectus, præter alia Opera, ſcripſit *Vitas Romanorum Pontificum*, Opuſque ſuum eidem *Sixto* dicavit. *Sixti* & ſequentium Pontificum Vitas uſque ad *Pium V.* adjecit *Onuphrius Panvinius* Ordinis Eremitarum *S. Auguſtini*, qui & *Platinæ* Opus recenſuit, illuſtravit, ac eidem Beatiſſimo Pontifici *Pio V.* obtulit & conſecravit. Romæ peſte ſublatus eſt *Platina* anno 1481. ætatis ſexageſimo, ut *Philippus Bergomas* & *Maſſæus* in Chronicis teſtantur. Ipſum quoque *Volaterranus*, *Eraſmus*, & *Floridus Sabinus* commen-

mendant: at festive ridet *Actius Syncerus* Epigrammate quodam, quod post *Vitas Pontificum*, de re culinaria scripserit.

XXI. *Æneas Silvius*, *Picolominæus*, qui in Summo Pontificatu *Pius II.* vocatus est, inter alia quæ scripsit longe plurima, Libros duos edidit Commentariorum *De Gestis Concilii Basileensis*: *Historiam Bohemicam*: *Cosmographiam*, sive Librum Historiarum de Mundo Universo: *Europam*, qua sui temporis varias Historias complectitur. Scripsit etiam, ut *Platina* refert, rerum sui temporis in Italia gestarum Libros 12. quod Opus nondum absolutum cum vita finivit, vetuitque publicari, nisi emendaretur. Obiit Anconæ die 15. Augusti anno 1465.

XXII. *Gobelinus Persona*, Decanus Paderbornensis, Auctor Historiæ quam inscripsit, *Cosmodromium*, se inchoasse ait id Opus temporibus *Bonifacii IX.* qui Pontificatum iniit anno millesimo trecentesimo octogesimo-nono; illudque produxit ad annum usque alterum *Martini V.* id est, millesimum quadringentesimum decimum-octavum. Vitam quoque edidit *S. Meinulphi*, Paderbornensis Ecclesiæ Diaconi & Confessoris. Alius ab ipso est *Joannes Gobelinus*, Vicarius Bonnensis, *Pio II.* Pontifici Maximo ab Epistolis, cujus sub nomine prodiere *Commentarii Rerum Memorabilium*, *quæ ejusdem Pii temporibus contigerunt*: Quorum quidem ipsummet *Pium II.* Auctorem esse, persuasum plerisque fuit. Hoc utroque *Gobelino* alter fuit antiquior Ordinis Carmelitarum, sub Imperatore *Alberto Austriaco* celebris, qui a Summo Pontifice ad Anglos *Commissarius* allegatus, *Statuta Arbitraria* scripsit, quibus Fratrum suorum dissidia sopivit: Item Librum *De Pœnitentia*, &c.

XXIII. *Jacobus Mensbona*, patria Lucensis, vir elegantioribus Literis excultissimus, *Callixto III.* & *Pio II.* Romanis Pontificibus ab Epistolis fuit. A *Pio* ad Papiensem Episcopatum promotus, unde illi *Papiensis* cognomen adhæsit; deinde Cardinalitiis Infulis ornatus, præter Epistolas, scripsit *Commentarios* de rebus suo tempore gestis, a *Pii II.* profectione Anconam, dum in Turcas Expeditionem pararet, usque ad obitum *Carvaialis Cardinalis*, qui annorum fere quinque Historiam complectuntur. Scripsit & Pontificum Vitas, quæ nondum lucem aspexere. Obiit 4. Idus Septembris, anno Christi 1479. ætatis quinquagesimo-septimo.

XXIV. *Rodericus Santius*, Hispanus, Palentinus Episcopus, *De rebus Hispanicis* scripsit, Opus a *Vasæo* laudatum in Hispaniæ Chronico Cap 4. editum Tom. 3. *Hispaniæ illustratæ*: Claruit anno 1468. Hunc, ut antiquiores duos, *Lucam Tudensem*, & *Rodericum Ximenium*, cum non ad voluptatem aurium, sed ad memoriam & judicium posteritatis scripsissent, cum a deliciis longissime, tum ab ineptiis & mendacio procul abfuisse ait *Alphonsus Garsias Matamorus*, libro *De Doctis Viris & Academiis Hispaniæ*.

XXV. *Georgius Trapezuntius*, ita vocatus quod ad Trapezuntium Cappadociæ civitatem paternum genus referret; quamquam ipse Cretensis esset, *Eugenii IV.* temporibus Romam profectus, annos multos Rhetoricam ac Philosophiam docuit. Multa e Græcis vertit, nec pauca ipse Latine scripsit, ac inter alia *Vitam S. Andreæ de Chio* Martyris, qui Constantinopoli passus est anno 1465. die 29. Maii; cujus ipsius anni mense Novembri *Trapezuntius* Constantinopolim se venisse ait, initio ejus Vitæ. Virum egregie doctum, deque re literaria pulchre meritum vocat *Erasmus* in Ciceroniano. Obiit Romæ anno 1486. admodum senex, & literarum penitus immemor.

XXVI. *Petrus de Natalibus*, Episcopus Equilinus circa annum 1470. quasdam *Sanctorum Historias* edidit, quæ lectoris judicium desiderant.

XXVII. *Baptista Fulgosus* (quem Volaterranus *Baptistinum Frigosum*, Leander in descriptione Italiæ, *Baptistam Fregosum*, aliqui etiam *Campofulgosum* appellant) Genuensi Ducatu a Patruo suo dejectus, anno millesimo quadringentesimo octogesimo tertio; Libros novem *Factorum & Dictorum Memorabilium* edidit, Opus a *Leandro Alberto*, & *Zuingero* commendatum.

Jovius in Elogiis: Verinus L. 11. Florentiæ Illustratæ: Leander in Italia sua.

XXVIII. *Bartholomæus Scala*, Florentinus, Historiam Florentinam, Libris 20. condidit ab Origine Urbis usque ad annum Christi millesimum quadringentesimum quinquagesimum; sed morte præventus, quinque tantum libris extremam manum imposuit. Obiit

anno 1497. Hunc *Ugolinus Verinus*, *Paulus Jovius*, & *Leander Albertus* commendant. Celebris etiam extitit ejus filia, cui *Alexandræ* nomen, Græcis Latinisque literis insigniter exculta.

XXIX. *Bernardinus Corius*, Mediolanensis, decimo-quinto cadente sæculo *Chronica rerum Mediolanensium* scribens, de patria, deque Historia bene meritus est, Mediolanensem pariter Historiam illustravit *Joannes Simoneta*, Calaber, Libris 31. de Rebus Gestis *Francisci Sfortiæ* Mediolanensium Ducis editis. Hunc Historicum *Franciscus Philelphus* in Epistola ad ipsum data, & *Paulus Jovius* in Elogio *Francisci Sfortiæ* commendant.

XXX. *Jacobus Wimphelingus*, Sletstatiensis, Ecclesiæ Spirensis Presbyter, cujus honorifice meminit *Paulus Longius* in Chronico Citizensi, floruit apud Nemetes, anno circiter millesimo quadringentesimo nonagesimo-quarto, ac præter alia scripsit *Epitomen Imperatorum*, & *Rerum in Germania Gestarum*.

XXXI. *Antonius Bonfinius* Asculanus, hortatu *Matthiæ Corvini* Hungariæ Regis, *Hungaricarum Rerum* Commentarios scripsit, & ad annum usque millesimum quadringentesimum nonagesimum-quintum perduxit.

XXXII. *Joannes Annius*, Viterbiensis, natus anno 1437. Ordinis FF. Prædicatorum Sacri Palatii Magister, præter Commentarios in Psalterium & in Apocalypsim, 27. editis Antiquitatum Libris, in quibus sunt *Fabius Pictor*, *De Aureo Sæculo*; *Myrsilus Lesbius De Tirrhenis*: *Catonis Origines*; *Sempronius De Italia*; *Archilochus de Temporibus*; * *Metasthenes*, *Philo*, *Berosus*, *Manetho*, & fictitia illorum Auctorum Opera Commentariis illustrans, orbi imposuit, plures in errorem abduxit, tempore abusus est, quod melius collocare poterat Vir Latine, Græce, Hæbraice, Chaldaice & Arabice eruditus, ut de eo tradit *Leander* in Italia sua. De Annianis hisce Auctoribus lege Censuram *Volaterrani* Lib. 14. Antropologiæ, *Ludovici Vives* Lib. 9. De tradendis Disciplinis, *Melchioris Cani* Lib. 11. Locorum Theologicorum, Cap. 6. *Benedicti* Pererii in Danielem, *Antonii Augustini* Antiquitatum Dialogo 11. *Antonii Possevini* Lib. 16. Selectæ Bibliothecæ Sectione 4. Sane verus *Berosus* usque ad *Cyrum*, qui post Bellum Trojanum plus sexcentis annis vixit, Historiam suam texuit. At *Annii Berosus* res gestas Assyriorum & Chaldæorum ad ipsum dumtaxat Regni Trojani exordium perducit, nempe ad XVIII. Assyriorum Regem *Danao* coævum, qui primus Trojæ regnavit. Rursus *Berosi* veri de Chaldaicis Rebus tres Libri extabant. *Josepho* teste in libro adversus *Appionem*; Hujus vero alterius *Berosi* unus tantum apparet de Assyriorum Historia. Præterea, *Berosus* Annianus scribit; Noe præter tres filios, *Sem*, *Cham* & *Japhet*, plures alios post diluvium genuisse quod Scripturæ Sacræ contrarium est, Genes. C. 9. *Tres isti filii sunt Noe & ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram*. Narrat etiam *Annii Berosus*, Semiramidem Babylonem urbem maximam ex oppido fecisse & magis illam ædificasse, quam ampliasse. At verus e contrario *Berosus* apud *Josephum* Lib. 1. contra *Appionem* Scriptores Græcos reprehendit, qui falso tradiderint a *Semiramide* Babylonem ædificatam, & mira opera ab illa circa hanc fuisse constructa. *Berosus* insuper *Annianus* nullam nec aperte nec obscure *Abrahami* mentionem facit. At verus *Berosus*, ut Josephus refert, *Abrahami* implicite meminit his verbis: *Post diluvium autem decima ætate, apud Chaldæos erat quidem justitiæ cultor, vir magnus, & syderalis scientiæ peritus*. Berosus *Sennacherib* Regis Assyriorum gesta commemoravit, ut *Josephus* & *S. Hieronymus* testantur: At in *Beroso* Anniano nulla *Sennacherib* memoria. Denique fictus iste *Berosus* in *Ascatade* XXIII. Assyriorum Rege finem Historiæ suæ facit; post quem viginti alii Reges usque ad *Sardanapalum* Babyloniis imperarunt. Hos tamen verus *Berosus* non omisit; quin eos etiam recensuit, qui *Nabuchodonosoro*, *Nabodalassari* filio usque ad *Cyrum* in Imperio Babylonio successere, ut *Josephus* L. 1. contra *Appionem* & *Sanctus Hieronymus* Cap. 5. *Danielis* asserunt. Quod *Metasthenem Annii* attinet, ille toti Antiquitati vel ex nomine ignotus est. *Megasthenem* quidem rerum Indicarum Scriptorem Strabo, Plinius, Solinus, Josephus, Eusebius, Hieronymus sæpe laudarunt: hunc vero *Metasthenem*, qui de rebus Persicis scripserit, nusquam. Præterea *Metasthenes* Annianus in Monerchia

* *In ipso Methasthenis nomine lapsus est Annius, quem vocare debuerat Megasthenem.*

Antiquitatum Joannis Annii Critica.

narchia Persarum ab omnibus Græcis & Latinis melioris notæ Scriptoribus maxime discrepat in Regum Persidis numero, annis, nominibus, rebus gestis, denique in ipsius Monarchiæ diuturnitate. Nam cum ex omnibus Historiis Græcis & Latinis exploratum sit a *Cyro* usque ad *Alexandrum Magnum* quatuordecim fuisse Reges Persarum, eamque Monarchiam ad triginta & ducentos annos stetisse; Annianus iste *Metasthenes* octo dumtaxat Reges enumerat, & *Cambysem*, *Darium Histaspis*, & *Xerxem*, omnibus notissimos & testatissimos prætermittit; & Persarum Imperium uno & nonaginta centumque annis dumtaxat durasse asserit. Annianus quoque *Manethon* longe aliter de rebus Ægyptiis scripsit quam *Manethon* verus, cujus longam Orationem *Josephus* recitat Lib. 1. adversus *Appionem*. Præterea Anni *Manethon* a *Danao* usque ad Trojæ excidium paulo plures triginta supra trecentos annos: *Josephus* ex vero *Manethone* sexcentos ferme annos enumerat. Denique *Philonis* Liber De Temporibus suppostitius etiam est, cujus nec *Eusebius*, nec *S. Hieronymus*, nec *Suidas*, qui *Philonis* Opera diligentissime commemorarunt, ullatenus meminere. Præterea scribit Annianus ille *Philo*, stirpem *Salomonis* in *Ochosia* defecisse, & *Joas*, qui illi in Regno successit, non de *Salomonis*, sed de *Nathanis* fuisse progenie; quod Scripturæ Sacræ manifeste repugnat, 4. Regum C. 11. 12. & 13. 1. *Paralipomenon* C. 3. & *Matthæi* 1. Tradidit rursum, quos Scriptura filios *Josaphat*, fratresque *Joram* appellavit, eos non vere filios *Josaphat*, germanosque *Joram*, sed *Nathanis* posteros fuisse; quod Scripturæ Sacræ repugnat, II. *Paralipomenon* Cap. 21. Quid quod vel in humana Historia *Philo* iste Annianus adeo sæpe delirat (inquit doctissimus *Canus*) ut facile dicenti ipsi credas; se in ultimo anno ætatis suæ decrepitæ Libellum illum *De Temporibus* scripsisse. Scribit siquidem anno *Cyri* secundo *Aggæum* & *Zachariam* prophetasse; item, ob mortem *Darii Histaspis* opus Templi esse impeditum, nec adiri potuisse *Cyrum* qui bello Tamyrico erat implicitus. Item *Cyro* *Assuerum Priscum Artaxerxem* successisse, qui & amplius quam 12. annos imperarit, & *Holofernem* in Judæam miserit. Item, hunc duos filios habuisse, qui de Imperio contenderint; sed cum alter eorum, hoc est *Darius Longimanus* victoriam fuisset consecutus, in ejus primo anno *Jesum*, hortantibus iisdem Prophetis, Templi ædificium aggressum. Quæ omnia falsa esse & Historicis probatis omnibus vehementer repugnantia, quis non videt? Cæcutivit igitur *Annius*, qui Librum *De Temporibus* inscriptum, in quo multa false pleraque absurde, nonnulla contra Scripturam etiam dicuntur, *Philoni* attribuit viro doctissimo & prudentissimo. Quis enim credat *Philonem* ignorasse *Xerxem* illum Persarum Regum omnium apud Græcos celeberrimum? *Darium Histaspis* cum *Dario Medo Cyri* avunculo confudisse? *Assuerum* illum qui opus Templi impedivit, patrem *Longimani* existimasse? Nempe in eos errores solus ille posset incurrere, qui utriusque literaturæ sacræ & profanæ rudis omnino & imperitus esset. Non ergo *Philo Judæus*, cujus ingenium, eruditionem, facundiam celebravit Antiquitas, Auctor illius Libelli fuit, sed homo quispiam sine ulla bona arte, sine eloquentia, sine ingenio, sine literis. Censura est *Melchioris Cano* loco superius laudato: quam subjicere volui, ut ex domestico Scriptore *Anii* ingenium cognoscas. Obiit porro *Joannes Annius* Romæ tempore *Alexandri Sexti* Pontificis Maximi, & ad *S. Mariæ super Minervam* sepultus est.

XXXIII. *Robertus Gaguinus*, natione Belga, Artesiensis, Juris Canonici Doctor, Ordinis Sanctissimæ Trinitatis de Redemptione Captivorum Generalis Minister, vir eruditus & eloquens, Immaculatæ Conceptionis Deiparæ Virginis contra *F. Vincentium de Castro Novo* Defensor accerrimus, multis pro *Carolo VIII.* & *Ludovico XII.* Christianissimis Regibus Legationibus perfunctus, a *Ludovico* Bibliothecæ Regiæ præfectus, præter alia opera, *Annales Rerum Gallicarum*, Libris 12. scripsit usque ad *Carolum VIII.* Obiit Lutetiæ die 22. Julii an. 1502. Ejus Historiam octodecim annis supplevit *Hubertus Velleius*, Aquensis Jurisconsultus.

XXXIV. Iisdem temporibus floruit *Philipus Cominæus*, ex Illustri apud Belgas familia natus, Ruscurii Dominus, qui *Ludovici XI.* & *Caroli VIII.* Galliæ Regum Historiam Gallice scripsit. Hunc *Justus Lipsius in Notis ad primum Lib. Politicorum* cum quovis veterum Historicorum conferre non dubitat. *Incredibile est*, inquit, *quam ille omnia videat, penetret, arcana consiliorum eruat, & subinde instruat nos salutaribus rarisque præ-*

 ceptis

BIBLIOTECA J. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

ceptis: & id diffuse, Polybiano quodam exemplo: quamquam revera Polybium, aut talem aliquem ille nec vidit. Et hoc quoque laudem ejus auget, quod tanta præstitit literarum omnium rudis, solo usu rerum peritus, & naturali quadam judicii bonitate. Enchiridion Principibus Cominæus esto. Dignus Alexandris omnibus hic Philippus. Eumdem Auctorem plurimum commendant *Joannes Selidanus*, qui ejus Historiam Latinitate donavit, *Jacobus Marchantius* Lib. I. Descriptionis Flandriæ, Cap. De oppido Cominæo, *Aubertus Miræus*, in Elogiis Belgicis, *Valerius Andreas* in Bibliotheca Belgica, *Gerardus Joannes Vossius*, Lib. 3. de Historicis Latinis, *Ludovicus Guicciardinus* in Descriptione Belgii, *Joannes Mariana* Historiæ Hispanicę Lib. 23. Cap. 5. *Petrus Ronsardus* celebris Poeta in ejus Epitaphio, *Jacobus Augustus Thuanus* Lib. 20. Historiarum ad annum 1558. *Scevola Sammarthanus*, Elogium Lib. I. Obiit Argentoni Pictonum oppido, quod uxoriæ dotis nomine possidebat, anno Christi 1509. ętatis 64. Parisiis apud Augustinianos ad Sequanam sepultus est.

JOANNIS DOMINICI MANSI

Nota.

MUlta hic essent corrigenda, addenda, illustranda si per tempus & otium liceret; sed cum ab historicis qui hac ętate abundant repeti commodius possint lectoribus eruditis rem totam permitto; uno tantum & altero indicato.

Joannes Antonius Campanus non Aretinus, sed Aprutinus Episcopus renunciatus fuit. Scripsit autem pręter ea quę hic indicantur a P. Alexandro multo etiam plura quę in unum volumen collecta a Michaele Ferno bis prodierunt semel Romę anno 1495. iterum Venetiis anno 1501. De eo legendus Fabricius in Bibliot. Mediæ & Infimæ Latinitatis V. *Campanus*.

De Matthæo Palmerio Florentino addendum certum modo ratumque esse opus suum *de Temporibus* incepisse ab ipso mundi exordio, non vero ut oscitantius scripsit Vossius e quo ceteri hauserunt ab anno 444. quo chronicon Prosperi dejicit. Optime vero a P. Alexandro hic a calumnia de ejus infami nece in patibulo vindicatur; operis istius continuator Matthias Palmerius Pisanus ad annum 1475. hæc notat: *Matthæus Palmerius mense Aprili Florentiæ moritur, in cujus funere Alamannus Rinuccinus orationem habuit, atque laurea insignivit*. Nec vero sileam de Matthæi continuatore, qui opus istud usque per totum annum 1482. perduxit. Est autem vulgata hæc continuatio in accessione ad scriptores Rer. Italic. Muratorii edita Florentiæ anno 1748.

Jacobus Amannati quod hic vocetur *Mens bona* nescio unde acceptum sit. Profecto constat ex familia Lucensi Amannatorum prodiisse Jacobum Amannati S. R. E. Cardinalem tit. S. Chrysogoni, Cardinalem Papiensem vocatum, & in familiam Piccolomineam Senensem beneficio Pii II. Pontificis adlectum, quem multa scripsisse satis constat. Sed & *vitas Pontificum* elucubrasse ego olim ambigebam, & nunc etiam dubito; cum in Vaticana Bibliotheca ubi nonnulla ejus extant, ego diligenter conquisitum Opus illud toto excurso ejusdem Bibliothecæ Indice MS. nuspiam repererim.

ARTICULUS VII.

De Eximiis Philosophis.

MAgnum sibi nomen inter Philosophos decimoquinto sæculo pepererunt *Joannes Picus* Mirandulæ Dominus & Concordiæ Comes ac Princeps, & *Marsilius Ficinus*, Florentinus, uterque editis Operibus Clarissimus. De nongentis *Joannis Pici Mirandulani* Conclusionibus Romæ ab *Innocentio VII.* damnatis, diximus superius, Cap. I. Artic. X. Obiit Florentiæ 15. Kalendas Decembris anni 1494. quo die *Carolus VIII.* Rex Christianissimus eamdem Urbem ingressus est. Vir fuit ingenio & doctrina maximus: vixit enim annos solum triginta-duos, meritoque sæculi sui *Phœnix* est appellatus. A Trithemio,

[library stamp]

mio, Paulo Jovio, Joanne Joviniano Pontano, Angelo Politiano, Marsilio Ficino Leandro Alberto, & aliis celebratur. Vitam ejus edidit *Joannes Franciscus Picus* ejus ex fratre Nepos, Patruo doctrina non impar, & ipse egregiis lucubrationibus non minus quam nobilitate illustris. Decreverat *Joannes Picus Mirandulanus*, relicto sæculo in Ordine S. Dominici Christo se consecrare, ut Nepos ipsius testatur. Ejus præclaras illas voces commemorat ad *Angelum Politianum*, cui Libellum De Ente & Uno nuncupaverat: „ Vide, mi Angele, quæ nos insania teneat. Amare Deum, dum sumus in corpore „ plus possumus, quam vel eloqui, vel cognoscere: amando plus nobis proficimus, mi„ nus laboramus, illi magis obsequimur: Malumus tamen semper per cognitionem „ numquam invenire quod quærimus, quam amando possidere id quod non amando fru„ stra etiam inveniretur. Illud quoque S. Francisci: *Tantum scit homo, quantum operatur*, illi in ore frequens erat.

II. *Marsilius Ficinus* Platonicæ Philosophiæ sua ætate instaurator, a *Dominico Mellino*, qui Vitam ejus scripsit, *Guicciardino*, aliisque rerum Florentinarum Scriptoribus, *Joanne Trithemio*, *Paulo Jovio* & aliis celebratus, obiit in patria anno millesimo quadringentesimo nonagesimo-nono.

CAPUT V.

DE SCRIPTORIBUS

Ecclesiasticis aliisque Illustribus Auctoribus Sæculi XVI.

ARTICULUS I.

De Scripturæ Sacræ Interpretibus.

Scripturam Sacram suis Commentariis decimo-sexto sæculo illustrarunt:

Augustinus Justinianus Ordinis Prædicatorum, primus Hebraicæ Linguæ in Regio Collegio Parisiensi Professor.

I. *Augustinus Justinianus*, patria Genuensis, Nebiensis in Corsica Episcopus, ex Ordine FF. Prædicatorum assumptus, Sacrarum Literarum Linguarumque peritissimus, primus in Regio Collegio Parisiis Hebraicæ Linguæ Professor, a *Francisco* I. Rege Christianissimo vocatus, ut ipse testatur Lib. 5. Annalium Januensium, novo & ingenti ausu primus omnium Vetus & novum Testamentum in unum corpus redigere conatus est, quod *Biblia Octapla* inscripsit. Origenem itaque imitatus, in singulis paginis octo columnas disposuit. Prima Textum Hebraicum, altera Latinam ejusdem Interpretationem verbo tenus, tertia Latinam Versionem vulgatam, quarta Græcam, quinta Arabicam, sexta Chaldaicam, septima Latinam Chaldaicæ Paraphraseos Interpretationem, octava Scholia continet, seu Annotationes brevissimas, quibus Judæorum præsertim errores redarguit. Præclari adeo Operis duo tantum Volumina se vidisse testatur *Sixtus Senensis* Lib. 4. Bibliothecæ Sanctæ, scilicet *Psalterium Octaplum* Typis excusum, & *Leoni X.* Pontifici Maximo dicatum, & *in IV. Evangelia Octaplum*, ipsa Auctoris manu descriptum. Adfuit Concilio Lateranensi V. & tempestate jactatus, Marisque fluctibus absorptus obiit anno Christi 1536. cum in Corsicam ad Ecclesiæ suæ administrationem Genua rediret.

II. *Franciscus Ximenius e Gisneros*, Hispanus, S. R. E. Cardinalis, & Toletanus Archiepiscopus, ex Ordine FF. Minorum assumptus, Archicancellarius, Inquisitor Generalis, & Prorex Hispaniarum, accitis undique viris doctissimis, & vetustissimis probatissimisque Codicibus MSS. ex Vaticana, Medicea, Veneta, aliisque Bibliothecis studiose conquisitis, Biblia Sacra variis Linguis excudenda magna accuratione, summisque sumptibus curavit. Pentateuchus triplicem habet Editionem, Hebraicam, Caldaicam, Græcam LXX. Interpretum, & totidem Latinas Versiones triplici Textui primitivo respondentes. Hagiographi ac Prophetici Libri duplici dumtaxat Lingua sunt excusi, Hebræa & Græca, cum Latinis Interpretationibus utrique Textui respondentibus.

tibus. Libri qui sunt extra Canonem Hebræorum, sed quos Ecclesia nihilominus a Spiritu Sancto edocta pro Canonicis habet, Græce dumtaxat editi sunt, cum duplici Versione, una *S. Hieronymi*, altera interlineari de verbo ad verbum. Novum Testamentum, Græcum tantum contextum habet, nullis accentibus aut spiritibus adjectis, vetustissimorum Græcorum instar, cum *S. Hieronymi* Versione. Accessit copiosissimum Lexicon Hebræorum, Chaldæorum, Græcorumque vocabulorum. Lucem aspexerunt illa *Ximenii* Cardinalis *Biblia*, quæ *Complutensia* vulgo nuncupantur, sub *Leonis X.* Pontificatu. Obiit magnus Cardinalis Compluti anno 1516. ætatis pene 80.

III. *Franciscus Puteanus*, Lugdunensis, Juris utriusque Doctor, Ordinis Carthusiensium Prior Generalis, *Catenam Auream in Psalmos Davidis* nexuit ex Latinis Patribus. Floruit anno 1534.

IV. *Jacobus* Cardinalis *Sadoletus*, Episcopus Carpentoratensis *Commentarios in Psalmos* aliquot, nec-non in *Epistolam ad Romanos* adornavit. Obiit Romæ anno 1547.

V. *Nicolaus Grandis*, Ordinis FF. Minorum Professor, in Sacra Facultate Parisiensi Doctor Theologus, Commentarios in *Epistolas S. Pauli ad Romanos, & ad Hebræos*, selectis Patrum Sententiis ornatissimos elaboravit. Florebat anno 1550.

VI. *Franciscus Titelmanus*, Hassaleto, quod agri Leodiensis oppidum est oriundus, vir eximiæ pietatis & eruditionis, Hebraicæ, Chaldaicæ, Græcæ, Latinæque Linguarum peritus, præter alia Opera seu dogmatica, seu ascetica, præclaros Commentarios edidit in Librum Job, in Psalmos, in Ecclesiastem, in Cantica, in Evangelia SS. Matthæi, Marci & Joannis, in omnes Epistolas Apostolicas, Collationem in Epistolam ad Romanos contra *Erasmum* & *Fabrum*, & De Auctoritate Apocalypsis Libros duos. Inter PP. Capucinos obiit, ad quos ex Minorum Ordine strictioris observantiæ Regulari studio migraverat, Anticoli anno 1537. secundum *VVadingum*, ex quo emendandus est *Aubertus Miræus*, qui ad annum 1553. obitum ejus refert. Aureæ illius Sententiæ *S. Francisci* memor, *Tantum quisque scit, quantum operatur*, contemplationem ad actionem revocabat, Leprosis incredibili charitate ministrans. A Discipulis, quos Lovanii olim docuerat, interrogatus cur Sacras Literas etiam apud Capucinos non exponeret, suos eis Leprosos ostendens: *Ecce*, inquit, *hic meus Augustinus, ille meus Hieronymus, Chrysostomus, & Basilius est*.

VII. *Jacobus Magdalius*, Batavus, Ordinis Fratrum Prædicatorum Professor, Hebraicæ & Græce doctus, scripsit *Correctorium Bibliorum, eorumque Compendium*, ducentis quinquaginta-septem versibus comprehensum, quod lucem aspexit Coloniæ anno 1508.

VIII. *Philippus Beroaldus* Bononiensis, *Jeremiam & Danielem* Prophetas Annotationibus illustravit. Defunctus est anno 1510.

IX. *Damianus Crassus*, Ripolensis, quod oppidum est in Subalpinis non longe ab Augusta Taurinorum Ordinis FF. Prædicatorum Professor, & Lombardiæ Provincialis, præter alios Tractatus *Commentarium in Job* edidit. E vita migravit anno 1515.

X. *Didacus Deza*, Ordinis FF. Prædicatorum Professor, & Doctor Salmanticensis, Catholico Regi *Ferdinando* a Confessionibus, ab eoque *Joanni* Principi Regnorum hæredi datus Præceptor, cum Zamorensis, Salmanticensis, Palentinæ Ecclesiarum Sacris successive præfuisset, ad Hispalensem Archiepiscopatum translatus est, & Inquisitoris Generalis munere adauctus. Collegium *S. Thomæ* Fratribus nostris Hispali erexit. Archipræsul demum Toletanus & Hispaniæ Primas designatus, obiit anno 1515. relictis pluribus doctrinæ suæ monumentis ex quibus *Monotessaron Evangelicum* præclaris Commentariis illustratum in Bibliotheca ejusdem Collegii *S. Thomæ* servari testatur *Sixtus* noster *Senensis* Lib. 4. Bibliothecæ Sanctæ.

XI. *Jacobus Faber*, *Stapulensis*, ab ignobili Picardiæ vico, unde oriundus erat, cognominatus, vir humanis divinisque literis excultissimus, sed propenso in novitatem ingenio, & communione cum Novatoribus infamis, præter alia Opera scripsit Commentaria in Evangelia, in Epistolas *S. Pauli*, & canonicas, in Psalmos, & Tractatum *De tribus Magdalenis*. Ejus Opera *Clemens* VIII. Pont. Maximus in Librorum prohibitorum Indicem retulit, donec jussu Inquisitionis Generalis, aut alicujus Catholicæ Facultatis Theologicæ studio expurgata in lucem prodierint. Obiit *Faber* Neraci in Aquitania,

niæ, sub *Henrici Albretani* Regis Navarræ favore & patrocinio delitescens anno 1537. Ipsius errores confutavit *Natalis Beda* Theologus Parisiensis, Sacræ Facultatis Syndicus, & Collegiis Montis-Acuti Primarius.

XII. *Desiderius Erasmus Roterodamus*, ex furtivo concubitu genitus, Canonicorum Regularium *S. Augustini* Institutum adolescens professus est. Postea votorum pœnitens, vitæque Regularis pertæsus, plerasque Christiani orbis Academias magna celebritate famæ, qua docendo, qua scribendo obivit. Græcis Latinisque literis ad miraculum eruditus, ad barbariem ex orbe pellendam natus videbatur, si se intra fines humaniorum studiorum continuisset. Sed dum suo liberius indulgens ingenio, ad res Theologicas tractandas, ad Censuram Patrum, ad interpretationem Scripturarum animum adjunxit, stylumque convertit, quo plures edidit Libros, eo frequentiores cumulavit errores; *Major futurus*, ut de ipso ajebat Scaliger, *si minor esse voluisset*. In fide ambiguus plerisque visus est, quod mollius cum *Luthero*, aliisque hæreticis ageret, amicitiam cum eis coleret, non satis perspicue de plerisque Catholicæ Fidei dogmatibus aut loqueretur aut scriberet, multa in Ecclesiæ Disciplina improbaret, Novatoribus favere passim videretur, qui tanti viri auctoritate non semel sunt abusi: Hanc ob causam plurimos in Communione Catholica adversarios habuit ac Censores. Quamquam ipse multis Epistolis favoris Lutheranæ causæ impensi invidiam a se depulerit, præsertim Epistola 1. L. 14. ad *Laurentium* Cardinalem *Campegium*, in qua hæc habet: „ Ex tot Academiis duæ dumtaxat damnarunt aliqua Lutheri Paradoxa. Nec hæ prorsus inter se consentiunt, immo nec alterius Theologi inter sese prorsus consentiunt. EXPECTABATUR SENTENTIA PARISIENSIS ACADEMIÆ; QUÆ SEMPER IN RE THEOLOGICA NON ALITER PRINCIPEM TENUIT LOCUM, QUAM ROMANA SEDES CHRISTIANÆ RELIGIONIS PRINCIPATUM. Cum hujus expectaretur Judicium, an mihi fraudi esse oportuit, etiamsi favissem quibusdam Lutheri dogmatis? Nunc nihil umquam illius tutatus sum, etiam cum liceret; tantum illorum præcipitatum ac tumultuosum Judicium improbavi, qui displicuerunt & iis qui Luthero adversabantur. O Novum Lutheranum! primus Lutheri Libros hactenus certe damnavi, quod viderentur spectare tumultum, a quo ego semper & constanter abhorrui; primus obstiti ne lucubrationes illius ederentur: pene solus omnium illius Libros non legi: solus nihil umquam in illis sum conatus defendere. Semper hortatus sum, ut, qui possent, disputarent adversus Lutherum, scriberent adversus Lutherum. Id ubi Lovanii cœptum est, constanti vultu probavi, quod utinam non fecissent præpostere. Exiit duarum Academiarum præjudicium adversus Lutherum. Prodiit Bulla terrifica Romani Pontificis titulo. Exusti sunt Codices. Clamatum est apud populum. Res odiosius agi vix potuit. Bulla visa est omnibus inclementior quam pro lenitate Leonis nostri: & tamen hujus sævitiæ non parum additum est ab his qui rem exequebantur. Nullus interim vidit Erasmum aut inquietum, aut solito tristiorem, &c. *Et infra*: Quid mihi necessitudinis cum Luthero? Aut quid ab illo sperem præmiorum, ut ab eo stare velim adversus Doctrinam Evangelicam; aut adversus Ecclesiam Romanam, quam opinor a Catholica non dissentire: aut adversus Pontificem Romanum totius Ecclesiæ Principem, qui nec Episcopo meo peculiari velim adversari? Non sum tam impius ut dissentiam ab Ecclesia Catholica: Non sum tam ingratus ut dissentiam a Leone, cujus & favorem & indulgentiam in me non vulgarem sum expertus. Postremo non sum tam imprudens ut obsistam ei, cui nec Regibus tutum est obsistere, etiamsi illius causa mihi parum probaretur, præsertim cum nulla spes esset boni fructus...... Hæc pluribus ad te scripsi, ut si qui forte sunt istic qui me vocant in suspicionem, ne quid commovearis istorum calumniis, illud certissimum habens ac persuasissimum, Erasmum & fuisse semper, & semper futurum Romanæ Sedis, cui scio me multis nominibus obligatissimum, cumprimis studiosum. „ Lege & Epistolam 5. ejusdem Libri ad *Leonem* X. Item Epistolam 47. Libri 31. ad *VVulturium Neocomum*, Epistolam 58. 59. ejusdem Libri, &c. Novum Testamentum collatis multis Græcis exemplaribus Latine vertit, Annotationibusque illustravit. Paraphrases etiam in Novum Testamentum edidit. Et Versionem quidem suo nomini dicatam laudavit

Erasmus ab Hereseos Lutheranæ suspicione se purgat.

Erasmi versio Novi Testamenti probata.

Inter Epistolas Erasmi Ep. 80. 29.

Leo X. datis ad *Erasmum* literis hoc tenore ; „ Valde nos delectarunt lucubrationes „ tuæ in Testamentum Novum jampridem editæ, non tam quia nostro nomini dicatæ „ fuerant, quam quod non vulgari, sed nova & insigni quædam eruditione præstabant, „ omniumque *Doctorum* calculo plurimum laudabantur. Quas nuper a te recognitas, „ & pluribus additis Annotationibus lucupletatas, illustratasque fuisse, certiores facti, „ non mediocriter gavisi fuimus, ex prima illa Editione, quæ absolutissima videbatur, „ conjecturam facientes, qualis hæc futura, quantumve boni Sacræ Theologiæ studio- „ sis, ac Orthodoxæ Fidei nostræ sit allatura. Macte igitur istius animi tui esto, ac „ publicæ utilitati studens, Operi tam sancto, ut in lucem exeat, sedulo invigila, „ dignam quidem tot laborum mercedem ab ipso Deo relaturus : a nobis vero meritam „ commendationem, & a cunctis Christi Fidelibus perpetuam laudem consecuturus. „ „ Quamobrem & supremus Inquisitionis in Hispania Senatus hanc Versionem edi, le- „ gique probavit sub hoc titulo, *Desiderii Erasmi Auctoris damnati Versio permissa*. Annotationes vero & Paraphrases in Novum Testamentum adeo fortunatæ non fuerunt. Ex his nimirum, aliisque lucubrationibus ingentem Articulorum numerum ad Sacræ Facultatis Parisiensis cognitionem detulit *Natalis Beda* ejusdem Facultatis Syndicus, cum prius *Erasmum* per literas de corrigendis erroribus summa charitate monuisset, locosque indicasset, in quibus periculose scripsisse videbatur, nempe „ De Cleri Cœlibatu, de Vo- „ tis Monachorum, De Jejuniis & interdicto esu carnium, De Festorum observantia, „ De Consiliis Evangelicis, De Libris Sacris in vulgarem Linguam transferendis, De „ Legibus humanis, De Horis Canonicis, De Fidelium divortio, De Symbolis Ecclesiæ, „ &c. „ Articulos plurimos confixit Sacra Facultas lata in solemnibus Comitiis Censura die 17. Decembris, an. 1527. Adversus *Erasmum* scripserunt *Albertus Pius* Carpensis, *Julius Scaliger*, *Petrus Curtius*, *Sepulveda* Hispanus, *Jacobus Latomus* Doctor Lovaniensis, *Didacus Lopez Stunica*, Theologus Complutensis, *Nicolaus Ecgmondanus* Carmelita, *Eduardus Leus* Hispanus, *Vincentius Lovaniensis* Dominicanus, aliique ejusdem Ordinis Sodales, quos sibi semper infestos *Erasmus* conqueritur, *Petrus Sutor* in Sacra Facultate Parisiensi Doctor, & Ordinis Carthusiensis Professor, *Ludovicus Carvajalis* & *Joannes Gacchus* Francifcani, *Joannes Faber*, *Natalis Beda*, *&c.* Nihil magis anxium ac solicitum reddit *Erasmum* quam Censura Sacræ Facultatis Parisiensis, quam semper veritus est, ut constat ex ejus Epistola ad Collegium Sorbonicum, 19. Lib. 22. „ Mi- „ hi, *inquit*, cum nullo umquam Ordine bellum fuit, nec ut spero, futurum est, „ tantum abest ut adversus eum Senatum, cujus Oraculis semper prima tributa est au- „ ctoritas, arma moveam. *Et infra* : HACTENUS MULTUM PONDERIS HA- „ BUIT HÆC VOX : SIC JUDICAVIT FACULTAS THEOLOGICA PARISIEN- „ SIS: Verum hæc auctoritas gravitate æquitateque Judiciorum tuenda est. „ Sed & Augustissimum Senatum Parisiensem per literas supplices interpellavit, ut Sacræ Facultatis Censuram prohiberet (Epistola 73. Libri 19.) „ Quidquid, *inquit*, hactenus per „ Bedas & Sutores insanitum est, non arbitratus sum ad Theologicam Facultatem per- „ tinere, cujus auctoritati semper detuli plurimum, semperque delaturus sum, si mo- „ do liceat. Verum si talibus modis pergant obruere, non dicam me qui nihil sum, „ sed veritatem ac pietatem, qualibus olim Judæi oppresserunt Jesum, efficiam ut Mun- „ dus intelligat ea, quæ velut impia damnantur ab istis, esse Christianæ pietatis, & „ aut non fuisse intellecta, aut malitiose depravata: rusticanam ac simplicem veritatem „ sic exponam oculis hominum, ut textoribus etiam ac textricibus sit conspicua. Qua „ ex re quantum illis sit accessurum gloriæ nescio. Optarem negotium hujus esse ge- „ neris, ut meam innocentiam salva illorum auctoritate tueri possim, impietatis cri- „ men nemo pius debet agnoscere. Hic igitur si vestra Auctoritas, qua major secun- „ dum Regem in illo Regno non est, molitionibus istis tumultuosis ac malitiosis im- „ ponat silentium, primum consuluerit & Studiorum quieti, & Religionis Christianæ „ tranquillitati, denique Theologicæ Facultatis dignitati, si vestro hortatu se digna ges- „ serit. Jam quo minore negotio rem omnem cognoscatis, mitto Responsiunculas ad „ Articulos aliquot, qui jam in Consessu Sorbonico dicuntur periclitari : simulque mit-

„ to

Vide Epist. Erasmi ad Bedam Lib. 19.

Plurimi Erasmi Articuli a Sacra Facultate Parisiensi damnati.

Erasmi de Sacra Facultate Parisiensi existimatio.

„ to Librum quo Bedæ calumniis respondeo, locis indicatis, quo magis sint in promptu. Si vestra Auctoritas incompositos tumultus cohibuerit, erit magnopere gratum: sin & illam negligent, hujus calumniæ malitiam suis coloribus accuratissime depingam ac Regi Christianissimo mittam. „ Judicium tamen Sacræ Facultatis se non pertimescere præmiserat, de causæ suæ meritis confidens. „ Nec tam male, *inquit*, „ vel de me ipso, vel de Sacratissima Facultate sentio, ut illius Judicium pertimescam. Cur enim id facerem, cum hoc pridem ab illis flagitarim? „ Sed nec *Erasmi* minæ Sacram Facultatem ab Articulorum ejus Censura deterruerunt; nec integerrimi Senatus Parisiensis Judices eam a Doctrinali Judicio prohibuere, cum & ipsam jure suo uti, & fidei ac veritati consulere persuasum haberent. Variis Apologiis ac Declarationibus se doctrinamque suam tueri, exponere, vel excusare aggressus est *Erasmus*, Ecclesiæque Judicio se, Librosque suos subjecit. Ejus ingenium, eruditionem, labores plurimi fecere Doctores Catholicæ Communionis plerique, Episcopi, Cardinales, Reges, Summi Pontifices *Leo* X. *Adrianus* VI. *Clemens* VII. *Paulus Tertius* qui ipsum literis suis honestarunt, Romam ut se conferret invitaverunt, contra *Lutherum* ut scriberet adhortati sunt. Quin etiam de ipso ornardo cogitavit *Paulus Tertius* & Cardinalitias Infulas ipsi decreverat. Honorificentissimas istius Pontificis ad *Erasmum* literas inter Erasmicas legere est Lib. 27. Epist. 26. Obiit Basileæ quarto Idus Julii 1536. anno ætatis circiter 70. cui *Ludovicus Masius* breve istud sed elegans scripsit Epitahpium.

Fatalis series nobis invidit Erasmus,
Sed Desiderium tollere non potuit.

XIII. *Othomarus Luscinius* Argentoratensis, Ordinis *S. Benedicti* Monachus scripsit *Allegorias Psalmorum*, Librum cui titulus, *Pelagus humanæ miseriæ, &c.* Floruit circa annum 1520.

XIV. *Joannes Picus*, Carthusiæ Divionensis Prior, scripsit Commentarium in Cantica ab *Ascensio Badio* editum anno 1524.

XV. *Dominicus Buchius*, Catharensis, Ordinis FF. Prædicatorum Professor, anno 1530. celebris, scripsit *Etymon* seu *Expositionem in VII. Psalmos Pœnitentiales*.

XVI. *Ægidius Viterbiensis* a natali civitate cognominatus, ex Priore Generali Ordinis Eremitarum *S. Augustini* a *Leone* X. in Collegium Cardinalium ob insignia merita cooptatus, vir eloquentia, Linguarum peritia, Sacrarum Literarum scientia, notitia Historiarum ornatissimus, præter Orationem habitam in Concilio Lateranensi, Librum egregium *De Ecclesiæ Incremento*, *Historiam* XX. Sæculorum, & alia scripsit *Commentaria in tria Capita priora Geneseos*, & in Psalmos aliquot ad *Leonem* X. Ejus Opera in Angelica Bibliotheca *S. Augustini* Romæ MSS. asservantur. Ipsum, ut aliquid in publicam utilitatem ederet, amantissimis literis hortatus est *Clemens* VII. Pontifex Maximus; ejusque modestiam vincere conatus est, qua verebatur, ne quos Veterum, si qua illi aut Græce parum periti, aut aliorum ingeniis non ita adjuti, aut Hebrææ linguæ omnino expertes, aliter forte ac ille scriptum tradidissent, offendere; aut iis & sanctitate & doctrina insignibus contradicere videretur. *Cum tamen* (inquit Pontifex) *multa liceat vel disputare vel scribere, quæ non alii sentiant, dummodo aliena a veritate, & sanctæ Ecclesiæ universali Traditione prave non sentiantur, atque e Scripturis sacris sensus potius fuerit relatus, quam ablatus. Nec enim respectus ullus humanus a navando Deo operam debet avocare, quin quod quis studiose indagavit, pie ac sincere proferat, dum prolatum non contumaciter asserat, sed Ecclesiæ Judicio semper subjiciat.* Has Literas ex Archivio Romano Ordinis Eremitarum *S. Augustini* refert *Thomas de Herrera* in suo *Alphabeto Augustiniano*. Obiit meritissimus Cardinalis die 12. Novembris, anno 1532.

XVII. *Henricus Regius*, Padebornensis, Ordinis FF. Minorum Professor, *Biblia Alphabetica* edidit, Coloniæ primum excusa anno 1535.

XVIII. *Joannes Udalricus*, Basileensis, Ordinis Prædicatorum Professor, erudito in Epistolam ad Hebræos edito Commentario, obiit Colmariæ anno 1536.

XIX.

XIX. *Claudius Guillaudus*, Belliocensis Theologus Parisiensis, editis *In S. Matthæi & S. Joannis Evangelia Commentariis*, *& Collationibus in Epistolas S. Pauli*, *cæterasque Canonicas* celebris, floruit anno 1540.

XX. *Augustinus Steuchus*, Patria Eugubinus, Bibliothecarius Apostolicus, & Chisamensis Episcopus, ex Canonico Regulari Congregationis *S. Salvatoris* assumptus, vir linguarum Orientalium peritissimus, præter Libros 10. *De Perenni Philosophia*, & tres Libros *Pro Religione Christiana* adversus Lutheranos, *Pentatheucum* Annotationibus, Librum *Job* Ennarratiobus, Psalmos præcipuos Commentariis illustravit. In errores aliquos impegit vir alioqui doctissimmus. Asseruit scilicet cœlum empyreum non esse creatum, sed Deo coæternum. Item, Ex Adami lapsu genus humanum in mortem animæ, non corporis incurrisse, fuisseque homines morituros, etsi non peccassent. Ad quæ tamen opinamenta abjicienda, si parum Christiana viderentur, sese paratissimum professus est. In multis perstrinxit *Erasmum*, ipsumque vicissim *Erasmus* Epistola 34. Libri 26. ad ipsum data. Florebat anno 1540.

XXI. *Sanctes Pagninus* Lucensis, Ordinis FF. Prædicatorum, Concionator Apostolicus, vir in Sacris literis insigniter eruditus, & trium linguarum, sed Hebrææ præsertim peritissimus, novam totius Scripturæ Versionem aggressus est, *Leone* X. Pontifice Maximo animos addente, & sumptus Operi necessario præbentes. Collatis itaque inter se vetustissimis & probatissimis Codicibus, quanta maxime valuit diligentia & fide Vetus omne Testamentum ex Hebraica Veritate in Latinam linguam transfudit. Ejus Editionem peritissimi quique Hebræorum Rabini cæteris Versionibus Latinis anteponunt, & laudibus efferunt. Eam nihilominus reprehendit *Genebrardus* Præfatione in Opera *Origenis*, postquam *omnium optimam* dixit, quasi *nimis Grammaticam*, *nimium Rabbinicarum minutiarum æmulam*. Novam quoque Novi Testamenti Versionem juxta fidem Græci Textus edidit, Opusque suum *Clementi* VII. Pontifici Maximo dicavit. Annotationes marginales aliquot Bibliorum *Sanctis Pagnini* notantur in Indice Expurgatorio *Sandovallii* Cardinalis. Scripsit præterea *Pagninus* Librum *De Interpretatione Hebræarum, Chaldæarum, Græcarumque dictionum Sacris in Literis contentarum*: *Thesaurum Linguæ Sanctæ*: *Isagogen ad Sacras Literas*: *Isagogen alteram ad mysticos Scripturæ sensus*, in Libros 18. tributam: *Catenam Argenteam in Pentateuchum*, in qua Hebræorum, Græcorum, Latinorum expositiones veluti annulis quibusdam insertis contexuit, sex Voluminibus distinctam: Similem *Catenam* in Psalterium tres in partes divisam. Obiit Lugduni vir de Sacris Literis optime meritus anno 1541. Nono Kalendas Septembris, & apud Fratres nostros in medio Chori sepultus est. „ Pleraque eorum quæ in „ ejus Bibliis displicent, Genevensium Interpolatorum nequitiæ esse adscribenda, ta- „ metsi ementito loci nomine in lucem edita sint, & mala fide pro *Pagnini* lucubratio- „ nibus publicata, observant *Theophilus Raynaudus S. J.* Libro *De Sanctis Lugdunensibus*, „ & *Aubertus Miræus* in *Bibliotheca Ecclesiastica*.

XXII. *Franciscus Vatablus*, in Ambianis natus, Regius Hebraicę Linguę Professor, vir cumprimis Catholicus, & doctus, Bibliorum Versionem ex Hebræo adornasse dicitur, quæ ab Hęreticis in Gallia fœde interpolata sit, eoque nomine Regula 3. In- „ dicis Romani prohibita, donec a Facultate Theologica alicujus Academiæ Catholi- „ cę, aut Inquisitione Generali expurgata, in lucem prodiret. Id beneficii Christiano orbi præstitere Salmanticenses & Complutenses Theologi, qui *Vatabli* nomine inscriptum Opus, emaculatum, Salmanticę apud *Gasparem de Portonariis* edi curarunt. Cæterum hanc Editionem Hebraicum Textum ad literam non reddere, sed paraphrasticam potius esse, cum quadam orationis & Latini sermonis puritate, ab iisdem observatum est. Et Scholia ejusdem, quę fere ex Judæorum Commentariis desumpta sunt, in iis in quibus non pervertunt sensa sacra, neque Ecclesiæ doctrinæ, vel communibus Sanctorum Patrum sensibus contraria sunt, recipienda ut probabilia, & ut collata cum Sanctorum expositionibus, constet Ecclesiæ & Sanctorum sensuum altitudo & Spiritus in eis vivificans, & pariter Judęorum humilitas mortuę literæ adhęrentium, neque quidquam sublimius cogitantium, & quandoque prava interpretatione & expositione de Christo vaticinia subvertentium. Deinde ut variæ apud Hebræos vocum significationes, phra-

ses, atque Hebraismi, maxime a non versatis in Hebræa lingua utcumque percipiantur. Parisiensi Bibliorum sub nomine suo Editione ita fuit offensus *Vatablus*, „ ut protinus „ *Robertum Stephanum* Typographum, jam apostasiam illam suam meditantem & accelerantem, ad se accersitum gravissime objurgaret & falsi crimine, quod nonnisi fuga „ diluere potuerit, postularet. „ Quod a bonis & doctis ejus discipulis se accepisse *Genebrardus* testatur Præfatione in *Origenem* seu in Epistola Nuncupatoria ad *Carolum* IX. Regem Christianissimum. Et Lib. 4. Chronologiæ observat, *Bezam* in Iconibus hanc Versionem *Leoni Judæ* Helvetio, *Zuinglii* Hæresiarchæ olim Tiguri Socio tribuisse. Obiit *Vatablus* Lutetiæ Parisiorum anno 1547. 17. Kalendas Aprilis.

XXIII. *Joannes Gagnæus*, Theologus Parisiensis, ejusdemque Academiæ Cancellarius, *Francisco* I. Regi Christianissimo a Concionibus & eleemosynis, vir magni ingenii ac pietatis, uti & eruditionis dotibus ornatus, *Commentarios* scripsit *in Novum testamentum*, aliis etiam lucubrationibus clarus.

XXIV. *Hieronymus Oleaster*, Lusitanus Ordinis FF. Prædicatorum, Inquisitor Olysiponensis, a *Joanne* III. Lusitaniæ Rege ad Tridentinam Synodum missus est, anno 1545. magnumque in sacro illo Consessu nomen sibi peperit. Scripsit Commentarium in Pentateuchum juxta *Sanctis Pagnini* Versionem, Hebraicæ linguæ & ipse peritus. Erudito Operi 17. Articulos præfixit ad Sanctarum Scripturarum faciliorem intelligentiam admodum utiles. Hebraismos etiam seu phrases Hebrææ linguæ peculiares observavit. Reliquit præterea *Commentarios in Isaiam* cum *Elucidationibus Moralibus*. Obiit Olysipone anno 1563.

XXV. *Godefridus Tilmannus* Carthusianus Parisiensis, præter aliqua Græcorum Patrum monumenta in Latinam linguam transfusa, edidit *Allegoriarum & Tropologiarum in locos selectos utriusque Testamenti* Librum, ex unius & triginta Auctorum Commentariis defloratum. Florebat anno 1550.

XXVI. *Joannes Ferus*, Germanus, Ordinis Minorum Theologus & Concionator eximius, præter multa concionum volumina, & opuscula varia, Commentarios edidit in Genesim, Exodum, Numeros, Deuteronomium, Libros Josue, Judicum, Job, in Psalmos 31. & 66. in Ecclesiasten, in Esther, in Threnos Jeremiæ, in Jonam, in Matthæum & Joannem, in Acta Apostolorum, Exegesim in Epistolam ad Romanos, & in Epistola 1. S. Joannis. In pleraque *Feri* Opera aliquot errores irrepsere, vel dolo Hæreticorum sunt intrusi. Præter Commentaria in Evangelia *SS. Matthæi & Joannis*, ac in primam ejusdem *S. Joannis* Epistolam, Romæ recognita, & in Ædibus P. R. edita anno 1577. varias passa sunt hæc Opera contradictiones, (inquit *VVadingus*) Sed & *Dominicus Soto*, Ordinis Prędicatorum, edidit Annotationes in Commentaria hujus Auctoris super *Joannem*, ostendens loca 67. caute legenda esse; cui *Michael de Medina* Minorita, *Dominici* in Synodo Tridentina Collega, edito pro defensione eorumdem locorum Apologetico docte respondit. Obiit *Joannes Ferus* Moguntię anno 1554.

XXVII. *Gerardus Moringus*, Bommelanus, Theologus Lovaniensis, & Sacrarum Literarum Professor, *Commentarium in Ecclesiasten* anno 1533. edidit.

XXVIII. *Isidorus Clarius*, Brixiensis, Fulginas Episcopus, trium linguarum peritus, in Tridentino Concilio Orationes habuit, *Scholia in Cantica Canticorum*, & multa Orationum in utriusque Testamenti insigniores quosque locos Volumina edidit. Versionem etiam Bibliorum adornavit, de qua Regula 3. Indicis librorum prohibitorum *Pii V.* Constitutione confirmata hęc habet: *Ex Bibliis vero Isidori Clari Brixiani Prologus & Prolegomena præcidantur: Ejus vero Textum nemo Textum Vulgatæ Editionis esse existimet*: De qua quidem Versione ita censet *Melchior Canus* lib. 2. *De locis Theologicis*, Cap. 13. *Quo quidem in loco*, inquit, *Isidorus Clarius ferendus non est, cujus emendatio nihil est aliud quam Interpretis veteris reprehensio. Pollicetur enim in Operis fronte Veterem Editionem correctam: postea vero quam pollicitatione hac depellit invidiam novitatis, multa inserit, adjicit quædam, nonnulla mutat, ut lector non aliud possit in locis mutatis intelligere, quam aut Veteris Interpretis errorem, aut veterum Codicum depravationem.*

XXIX.

XXIX. *Seraphinus Cumiranus*, Feltrensis, Ordinis Minorum, scripsit *Conciliationem locorum Sacræ Scripturæ quæ inter se pugnare videntur*: anno 1557.

XXX. *Placidus Parmensis*, Italus, Ordinis Fratrum Prędicatorum, scripsit Commentaria in Psalmos, & in Epistolam S. Pauli ad Romanos. Obiit anno 1558.

XXXI. *Aloysius Lippomanus*, Venetus, Methonensis primum, postea Veronensis Episcopus, vir Grecis ac Latinis Literis insigniter eruditus, apud *Joannem* Lusitanię Regem Apostolica Legatione functus, inter Concilii Tridentini Patres celebris, pręter Tomos VIII. *de Vitis Sanctorum*, & *Sermones de Sanctis*, *Constitutiones Synodales*, & *Confirmationem Dogmatum omnium Catholicorum* Italice scriptam, *Catenas in Genesim*, *in Exodum & in Psalmos* ex Græcis & Latinis Auctoribus miro ordine contexuit, suis etiam Annotationibus insertis. Obiit anno 1559. De quo *Sixtus* noster *Senensis* Lib. IV. Bibliothecę Sanctę, *Possevinus* in Apparatu, *Miræus* in Bibliotheca Ecclesiastica, legendi.

XXXII. *Felix Pratensis*, Etruscus, genere Hebręus, ex Rabino Augustinianus Eremita, *Psalterium*, secundum veritatem Hebraicam transtulit, *Leoni* X. obtulit. Libri etiam *Job* Versionem adornavit, obiitque Romę prope centenarius anno 1559.

XXXIII. *Basilius Zanchius*, Congregationis Lateranensis Canonicus Regularis, Vaticanę Bibliothecæ Custos, Annotationes in omnes Scripturę Sacrę Libros ex SS. Patribus defloravit, & *Antonio Augustino* Tarraconensi Archiepiscopo inscripsit. Quęstiones etiam in 4. Libros *Regum*, & duos *Paralipomenon*, ex *Theodoreti* potissimum Scriptis decerpsit, & in Latinam linguam transfudit. Obiit Romę anno circiter 1560.

XXXIV. *Jacobus Naclantus*, Florentinus, Clodiensis Episcopus, ex Ordine FF Prędicatorum assumptus, unus e Concilii Tridentini Patribus, Enarrationes in Epistolas *S. Pauli ad Romanos & ad Ephesios* cum Digressionibus, item *Sacræ Scripturæ Medullam* edidit seu *Arcanorum Christi*, *quibus singulæ mundi locupletatæ sunt ætates*. *Discussionem*, Variosque Tractatus Theologicos & Philosophicos, quę omnia in unum Volumen collecta *Pio V.* Sanctissimo Pontifici dicavit.

XXXV. *Joannes Benedictus*, Theologus Parisiensis, edidit *Concordantias utriusque Testamenti*, item *Biblia cum Scholiis* eruditis. Florebat anno 1552.

XXXVI. *Cyprianus* Cisterciensis Ordinis Monachus, *Phœnix Hispaniæ* appellatus, Hebraicę, Chaldaicę, Græcæ, Latinæque Linguarum peritus, Sacrarum literarum in Academia Complutensi Professor, *Commentarios* in Job, Isaiam, Jeremiam, Naum, SS. Matthæi & Joannis Evangelia, & Apocalypsim: tres præterea Libros in Cantica Salomonis, deque Mundi Opificio edidit. Obiit anno 1560.

XXXVII. *Hieronymus Seripandus*, Troja, quod est Apuliæ oppidum, oriundus, Ordinis Eremitarum *S. Augustini* Professor ac Prior Generalis, *Caroli V.* Imperatoris nominatione ad Salernitanum Archiepiscopatum promotus, ob navatam Ecclesiæ operam in Concilio Tridentino sub *Paulo* III. cum adhuc Supremus Ordinis sui Moderator esset, ob eximiam eruditionem cum singulari prudentiæ pietatisque laude conjunctam, ob defensionem Fidei contra Lutheranam hæresim, a *Pio* VI. Pontifice Maximo Cardinalitiis Insulis ornatus, & ad Tridentinam Synodum cum Legati ac Præsidis auctoritate missus est, ubi magnam gravissimorum Ecclesiæ negotiorum molem summa cum laude sustinuit. Præter *Quæstiones adversus hæreses*, Libros tres *de Hominis Justificatione*, Conciones, & alia Opera, Commentarios doctissimos edidit in omnes *S. Pauli*, & in septem Canonicas Epistolas. Obiit Tridenti 16. Kalendas Aprilis, anno 1563. ætatis 70. inde Neapolim translatus apud Eremitas Augustinianos, sepultus est cum hac sepulchrali Inscriptione:

Si quis bonos tumuli, quantum Sol lampade lustrat
Terrarum Cœlique, tuum est, Seripande, Sepulchrum.

XXXVIII. *Cosmas Damianus Hortolanus*, Perpinianensis, Abbas *Villæ Bertrandi*, ad Tridentinum Concilium a *Philippo* II. Rege Catholico missus, in Sacro illo Christiani orbis Cœtu, & postea edita Paraphasi & Commentario in *Cantica Canticorum*, eximiæ doctrinæ specimen dedit. Obiit anno 1565.

XXXIX.

XXXIX. *Sixtus Senensis*, Ordinis Prædicatorum Theologus & Concionator eximius, Hebraice, Græce, Latineque doctus, in Sacris Literis multum versatus, de iisdem ac de tota Ecclesia bene meritus est, edidis octo *Bibliothecæ Sanctæ* Libris. Item, Libro *De usu Concordantiarum Sacræ Bibliæ*: altero Libro *Astronomicarum Quæstionum*, uno *Geographicarum*, uno etiam *Phisicarum in varios Divinæ Scripturæ locos*: Libro insuper *Problematicarum Epistolarum* in loca selecta Scripturæ Sacræ: Item, in 4. Proverbiorum, Ecclesiastis, Sapientiæ, & Ecclesiastici Volumina *Sophias Monotessaron*, id est, *Sapientiæ unius* ex quatuor Libro uno: in Epistolam ad Romanos *Scholastici Compendii*, Libro uno: *Scholasticis* in eamdem Epistolam *Quæstionibus*, plurimisque Homiliarum Voluminibus. Quæ omnia anno ætatis 46. Christi 1566. absolverat, ut ipse testatur Libro 4. *Bibliothecæ Sanctæ*, pag. 300. Quosdam Sixtinæ Bibliothecæ nævos annotavit *Possevinus* in *Apparatu Sacro*. Tantum Virum *Pio V.* debet Prædicatorum Ordo, immo Ecclesia Catholica, ut ipsemet *Sixtus* in Epistola nuncupatoria Bibliothecæ suæ, Sanctissimum illum Pontificem compellans, profitetur: „ Existimans, *inquit*, nulli magis convenire Bibliothecam Sanctam dedicari, quam Tibi „ Sanctissimo Christianæ Bibliothecæ Reparatori, atque a me uno præsertim, quem Tu „ olim ab inferis revocatum, & errorum tenebris erutum, sinceræ veritatis lumine il- „ lustrasti, & ad sublimioris Disciplinæ observantiam perductum, habitu sanctæ profes- „ sionis tuæ, tuis ipse vestibus, tuis ipse manibus induisti, & in filium tuo renatum „ spiritu adoptasti; Meque in hoc sacro Prædicatorum Ordine ita benignitate ac libe- „ ralitate tua semper in hanc usque diem fovisti, ut nulli magis in terris debeam, „ quam Tibi „. Obiit Lugduni 9. Kalendas Septembris, anno 1541. in nostro Prædicatorum Conventu, ubi in medio Choro sepultus est.

XL. *Claudius Espencæus*, Doctor Theologus Parisiensis, vir nobilissimus, doctissimus, facundissimus, a Christianissimis Regibus *Francisco* I. Melodunum, *Henrico* II. Bononiam & Tridentum, *Francisco* II. Aureliam, *Carolo* IX. Poissiacum, Religionis componendæ ordinandæque nomine Legatus, cum de re Christiana doctissime disceptasset, *Bezam* cæterosque Calvinianæ Sectæ Ministros in Poissiacensi Colloquio confutasset, Libris quinque *De Eucharistia & ejus Adoratione*, sex Libris *De Continentia*; *Apologia* adversus *Ministros Hæreticos*; Tractatu Gallico *De Verbi Dei efficacia in Ministerio & usu Sacramentorum Ecclesiæ*, parvo item Tractatu *De Missa publica & privata*, Calvinistarum errores profligasset, *commentarium in Epistolas S. Pauli ad Titum & Timotheum*, cum tribus *Digressionum* Libris adornasset; Conciones Lingua vernacula edidisset, aliosque utiles Tractatus, obiit die 5. Octobris anno 1571. ætatis 60. & in Ecclesia Parochiali SS. *Cosmæ & Damiani*, quam olim rexerat, sepultus est, ac Epitaphio decoratus.

XLI. *Petrus Serranus*, Cordubensis, Doctor Theologus & Canonicus Complutensis, Commentaria in *Leviticum*, *Ezechielem*, & *Apocalypsim* edidit. Florebat anno 1572. Iisdem temporibus claruit *Paulus Palacius* Granatensis, Theologus Conimbricensis, & Concionator egregius, Commentariis in 12. Prophetas Minores, & in Evangelium S. Matthæi, nec-non Catena Patrum in eumdem Evangelistam editis, nomen inter Ecclesiasticos Auctores promeritus.

XLII. *Andreas Masius*, vir Latine, Græce, Hebraice, Syriace doctissimus, & in Sacris Literis non mediocriter eruditus, cum *Benedicto Aria Montano* ad Regiam Bibliorum Editionem adornandam a *Philippo* II. Rege Catholico adhibitus est. Præter *Disputationem de Cœna Domini* adversus Calvinistas eruditum in *Josue* Commentarium edidit. Obiit vir doctus & probus Zevenetæ in Clivia die 7. Aprilis anno 1573.

XLIII. *Cornelius Mussus*, Placentinus, Bituntinus Episcopus, ex Ordine FF. Minorum assumptus, vitæ innocentia, doctrina, & sacra eloquentia insignis, magnam sui admirationem in Tridentina Synodo excitavit, cum Oratione ad Patres habita, tum doctrina de Justificatione explicata, & in ordinem redacta. Præter Conciones in Symbolum Apostolicum coram *Paulo* III. Pont. Max. habitas, *Bituntinam Synodum*, & Homilias Latinas *de Modo visitandi*, quinque Libros scripsit *de Historia Divina*, & Commentarium in omnes *S. Pauli* Epistolas, nec-non in Decalogum. Obiit Romæ 5. Idus Januarii an. 1574. De ipso consule *VVadingum* in Bibliotheca.

XLIV. *Flaminius Nobilius*, Lucensis, vir Græce, Latineque doctissimus, præter alia Opera, egregiam in Versione Latina & Editione LXX. Interpretum, una cum *Antonio* Cardinali *Carafa* navavit operam, Scholiisque eruditis eam illustravit, quæ Romæ *Sixti V.* Pontificis Maximi auctoritate in lucem prodiit.

XLV. *Felicianus Capitonus*, Narniensis, Italus, Avenionensis Archiepiscopus, ex Ordine Servorum *B. Mariæ* assumptus, edidit *Promptuarium Sacrum* explicationes continens præcipuorum locorum utriusque Testamenti, quibus Hæretici abutuntur. Librum etiam edidit *de Jubilæo*. Obiit anno 1576.

XLVI. *Didacus Stella*, Ordinis Minorum, Concionator egregius, præter Libros tres *de Vanitate Mundi*, *Meditationes de Amore Dei*, & Rhetoricam Ecclesiasticam, *Commentarios* edidit in Evangelium *S. Lucæ*; & in Psal. 156. Theologi Hispani multa in utroque Volumine expungenda censuerunt. Index Romanus eas editiones prohibuit, quæ ante annum 1571. prodiere, ut monet *Wadingus*. Ipsum obiisse Episcopum, nescio unde *Miræus* habuerit, cum *VVadingus* taceat.

XLVII. *Joannes Mercerus*, Ucetica civitate in Septimania natus, Hebraicæ Linguæ Lutetiæ Parisiorum Professor, Commentariis in *Genesim*, in *Job*, in *Salomonem*, & sex *Minores Prophetas* priores editis clarus, obiit in natalis solo anno 1570.

XLVIII. *Leo Castrius* Hispanus, in Academia Salmanticensi Doctor Theologus, scripsit Commentarios in *Isaiam*, & *Oseam* Prophetas & *Apologeticum pro Vulgata & LXX. Interpretum Versione*. Obiit an. 1586.

XLIX. *Franciscus Ribera*, Hispanus, Societatis Jesu, vir Græcæ ac Hebraicæ linguarum peritissimus, præter *Vitam S. Theresiæ*, scripsit insignes Commentarios in *XII.* Prophetas Minores, in Epistolam *S. Pauli* ad Hebræos, & in Apocalypsim, nec-non Libros V. *De templo Salomonis*. Obiit Salmanticæ, anno 1591. ætatis 57.

L. *Hieronymus Pradus* Hispanus, Societatis Jesu, in Academia Cordubensi Sacrarum Literarum Professor priora sex & viginti Capita *Ezechielis* Prophetæ erudito Commentario illustravit: Reliqua *Joannes Baptista Villalpandus*, ejusdem piissimæ Societatis Theologus explanavit, ea maxime quæ Urbis ac Templi Hierosolymitani spectant apparatum. Obiit *Pradus* die 13. Januarii, anno 1595. ætatis 48.

LI. *Franciscus Toletus*, Cordubensis, Societatis Jesu Theologus doctissimus, ac verbi Dei prædicator eximius, Concionatoris Apostolici munus sub *Pio V.* & sex aliis ordine succedentibus Pontificibus, incredibili cum applausu, fructuque implevit. Cardinali *Commendono* in Germanica & Polonica Legatione Socius a Sancto Pontifice *Pio V.* adjunctus est. A *Gregorio* XIII. missus in Belgium, *Michaelem Baium* veritati, Sedisque Apostolicæ Judicio, doctrinæ suæ vi, argumentorum pondere, & sermonis efficacia subjecit. A *Clemente* VIII. in Collegium Cardinalium cooptatus, celeberrimam Societatem Sacræ Purpuræ honore primus ornavit. Vitæ sanctimoniam cum eximia eruditione, consilium & prudentiam in rebus agendis singularem cum religiosa simplicitate, magnanimitatem cum humilitate Christiana conjunxit. Præter Philosophicas Lucubrationes, & *Summam Casuum Conscientiæ*, seu *Instructionem Sacerdotum* quam *S. Franciscus Salesius* Epistola 34. Libri 1. ceu *brevem, facilem, ac tutam* commendat, scripsit eruditos Commentarios in Evangelium *S. Joannis*, in priora duodecim Capita Evangelii *S. Lucæ*, in Epistolam ad Romanos & Sermones 15. in Psalmum XXXI. Obiit die 14. Septembris, anno 1596. ætatis 63. *Henricus Magnus* triumphantis memoriæ Rex Christianissimus, ipsi Parisiis in Ecclesia Principe solemni ritu parentari jussit, quod de sua Majestate, adeoque de Gallia universa, in negotio Absolutionis ipsius a Summo Pontifice impetrandæ, praeclare meritus esset.

LII. *Joannes Ferdinandus*, Toletanus, Societatis Jesu Theologus, Sacrarum Literarum Professor *Thesaurum Divinarum Scripturarum juxta Patrum Sententias*, posteris reliquit, in quo difficiliora Bibliorum loca ordine Alphabetico explicantur. Valentiæ in Hispania piissime obiit anno 1595.

LIII. *Emmanuel Sa*, Lusitanus, inter insignes Societatis Jesu Theologos celebris, Sacras Literas Romæ cum laude interpretatus, Concionatorisque Pontificii munere gloriose perfunctus, præter *Aphorismos Casuum Conscientiæ*, scripsit *Annotationes in totam*

Scri-

Scripturam Sacram, & *Scholia in IV. Evangelia*, brevitate grata, sed eruditione cumulata. Obiit in Domo Aronensi ejusdem Societatis, in Diœcesi Mediolanensi, anno exeunte 1596. septuagenario major.

LIV. *Aloysius Legionensis*, Ordinis *Eremitarum S. Augustini* Doctor Theologus, Sacrarum Literarum in Academia Salmanticensi, publicus Interpres, præter *Quæstiones Theologicas*, & Tres Libros *de Nominibus Christi*, Librum scripsit *de utriusque Agni typici & veri immolationis tempore* : & Commentarium egregium in Cantica Canticorum; quorum in explanatione hunc Auctorem cæteris recentioris ætatis antecellere *M. Delrio* prædicat. Obiit 23. Augusti, anno 1591.

LV. *Alphonsus Salmeron*, patria Toletanus Societatis Jesu Professor, unus ex decem primis *S. Ignatii* Sociis, Theologus & Concionator eximius, in superiorem & inferiorem Germaniam, Poloniam item & Galliam a Summis Pontificibus ob gravissima negotia missus; in Hibernia etiam Nuntii Apostolici munere perfunctus est. Tridentinæ Synodo interfuit ut *Pii IV.* Theologus, Orationemque habuit ad Patres de *S. Joanne Evangelista*, qua omnium rapuit admirationem. *Novum Testamentum* sexdecim Tomis elucidavit de quibus lege *Possevinum* in Apparatu Sacro, & *P. Allegambe* in Bibliotheca Societatis Jesu. Obiit Præpositus Provincialis in Collegio Neapolitano, anno 1585. paucis mensibus septuagenario minor.

LVI. *Benedictus Arias Montanus*, Hispalensis, Doctor Theologus, omnium pene gentium linguis atque literis excultus, a *Philippo Secundo* Rege Catholico in Aulam vocatus, & in Ordinem Militiæ *S. Jacobi* cooptatus est, mox Antuerpiam missus, Regiam Sacrorum Bibliorum Editionem ascito in Societatem *Andrea Masio* adornavit magno Ecclesiæ & Reipublicæ literariæ commodo. Quinque porro linguis Biblia Regia edita sunt, Hebraica, Chaldaica, Græca, Syriaca, ac Latina, ac Tomis VIII. comprehensa. Scripsit præterea *Apparatum ad Sacra Biblia*, multis Libris constantem, quos *Possevinus* enumerat; quod quidem Opus totius eruditionis Biblicæ promptuarium non immerito dixerim. Edidit insuper Commentarios in Libros *Josue*, & *Judicum*, in 12. Minores Prophetas, in *Isaiam* Prophetam, in 4. Evangelia, & in Acta Apostolorum, &c. A carnium esu perpetuo sibi temperavit, secessum dilexit magis quam publicum. Cathedram Salmanticensis Academiæ, quæ ipsum ad Sacræ Scripturæ explicationem honorificentissime vocaverat, nec-non Summam Equestris Militiæ *S. Jacobi* Præfecturam, modeste recusavit homo ab omni fastu & ambitione alienus. Obiit anno 1598. pene octogenarius.

LVII. *Blasius Viegas*, Lusitanus, Societatis Jesu Presbyter, Sacrarum Literarum in Academia Eborensi Professor, Commentariis Exegeticis *Apocalypsim* illustravit. Vivere desiit Eboræ anno 1599.

LVIII. *Cyprianus Suarez*, Hispanus, ex Ocaniæ oppido, Toletanæ Diœcesis, multæ ac variæ vir eruditionis, Commentarios in Psalmos *Davidis*, & in Cantica Canticorum, ad posteros transmisit. Obiit anno 1593.

LIX. *Ludovicus Soto Major*, Lusitanus Ordinis FF. Prædicatorum, Sacrarum Literarum in Academia Conimbricensi Professor, vir doctrina, pietate, mansuetudine insignis, Commentaria egregia in *Cantica Canticorum* edidit anno 1599. aliaque reliquit ab *Antonio Senensi* recensita.

SCHOLION.

Hunc Articulum num. 11. pag. 901. & 205. Editionis primæ hac nota perstringunt Religiosi Censores. *Vide quæ dicit de Universitate Parisiensi literis majusculis.*

R. Quæ majusculis characteribus de Sacra Facultate Parisiensi edita leguntur locis in Indiculo Censorio notatis, verba sunt Erasmi. An Sacræ Facultatis Parisiensis commendatio Religiosis Censoribus displicet?

ARTICULUS II.

De Theologis XVI. Sæculi.

DEcimum ſextum nominis Chriſtiani Sæculum eruditione ſua colluſtrarunt inſignes Theologi, quorum nomina in hac Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ parte ſilentio præterire nefas.

I. *Hadrianus*, Doctor Lovanienſis, *Caroli V.* deinde Imperatoris præceptor, ex Dertuſano Epiſcopo Cardinalis, ac tandem Pontifex hujus nominis *Sextus*, Quæſtiones Quodlibeticas 12. & Commentarios in Librum 4. Sententiarum edidit, Romanis Typis, cum in *S. Petri* Cathedra ſederet, eo approbante iterum excuſos apud *Marcellum* anno 1522. curante F. *Minitio Calvo* Novocomenſi, qui de Editione illa ſua hunc in modum ſcripſit ad *Joannem Rufum* Conſentinum Archiepiſcopum: „ Ubi mentio incidiſſet „ de præclariſſimis Sæculi noſtri Viris, præſertim iis quibuſcum tibi in Hiſpaniis agenti „ conſuetudo & benevolentia interceſſiſſent, Hadrianum tunc Dertuſenſem Cardinalem „ qui pro Cæſare in Hiſpaniis moderabatur, abs te cumprimis celebratum, innumeriſque „ laudibus ornatum fuiſſe, memoria repeto; quippe qui, ſi literas inſpiceres ſummus „ eſſet Theologus: eximius Philoſophus & maximus Cæſarei Pontificiique Juris Conſultus, ſi virtutes animi, quæ pluris etiam quam doctrinæ omnes æſtimandæ ſunt, „ ita in eo excellerent omnes, ut quænam magis emineret, haud facile dignoſci poſſet. „ Quæ quidem etſi pro tui teſtimonii gravitate vera proculbio credebantur, veriſſima „ tamen fuiſſe illud comprobavit, quod defuncto Leone X. Pontifice Maximo Hadrianus ipſe Chriſtianæ Reipublicæ Princeps deſignatus eſt. Idque divino potius quam „ humano conſilio eveniſſe, unius omnium eſt conſenſus; cum is longiſſime gentium „ abſens, nihil minus cogitans, tot ampliſſimorum Patrum communi judicio & ſuffragio „ in ſummo rerum faſtigio collocatus ſit. Quare cum tam illuſtris & divini Viri plæclara ornamenta ex verbis tuis jam cœpiſſem admirari, & eum deinde orbi Chriſtiano „ divinis tupræfectum viderem, operæ pretium facere mihi viſus ſum, ſi quantulacumque induſtria mea eſt, elegantiſſimis typis accuratiuſque ſcribenda curarem ejus monumenta, quæ dum in minoribus (ut ajunt) exiſtens Lovanii, Sacræ Theologiæ „ ſtudia magna cum laude profiteretur, elucubravit, propterea quod Gallicam Editionem „ plurimis mendis ſcatere non ignorarem. Atque huic rei mea ſponte jam ſatis incumbebam, quando Protonotarii Apoſtolici duo Guillelmus Enchuort ſumma fide, prudentia, forenſiſque gloriæ præſtantia celeberrrmus, & Franciſcus Cheregatus, vir & „ facundia & Juris utriuſque peritia clarus ambo Hadriani ipſius ſtudioſiſſimi, ad id me „ plurimum adhortati ſunt, ea potiſſimum ratione, ut Roma, univerſa Italia, & „ literati denique Chriſtiani omnes, Sanctiſſimi Pontificis ſaluberrima doctrina facilius „ erudirentur; eruditi autem pro tam immortali a Deo Optimo Maximo in genus „ humanum demiſſo cœlitus beneficio ſibi gauderent & congratularentur: Ipſiuſque beneficii Auctori gratias perpetuo agerent, quam maximas poſſent. Quo namque liberaliori dono populum ſuum Deus afficere potuit, quam cum illi eum Pontificem conſtituit, qui Chriſtianæ pietatis opera Chriſti ipſius exemplo prius facere, deinde docere exactiſſime ſciat, & poſſit? Cui autem Sacroſancta Eccleſiæ Myſteria committi „ potuerunt, qui ea ſanctius tractaret? Cui Eccleſiaſticæ Dignitates, & majora minoraque Sacerdotia, qui juſtius & fidelius eorum curam demandaret? Cui denique juſtitia æquius cunctis adminiſtranda & ſumma Reipublicæ melius gubernanda, quam ei „ qui Sacramentorum dignitatem & majeſtatem ex divinis Literis ad amuſſim noverit; „ qui Sacerdotiorum inſtitutionem, ad eaque pertinentia ex Sacris Canonum & Theologiæ auctoribus pleniſſime didicerit? Qui de his doctiſſime ſcripſerit? Quique per „ omnem ejus anteactam vitam, omnes virtutes adeo conſtanter excoluerit, ut cum „ eo natæ & adultæ ſint, ei perpetuæ comites futuræ „? De iiſdem Scriptis *Hieronymus Delius Alexandrinus*, in Epigrammate quo ipſa, Auctoremque prædicat . . . . *Nemo etſi ſcripſerit hactenus, eſſent*

Chri-

Christi ad tutandam sat tua scripta Fidem.

Petrus Cursius Epigrammate in eosdem *Hadriani* Libros:

Magnum opus, Adriane est, fateor, tam scribere sancte.
Sic tamen, ut scribis, vivere majus opus.

P. Franciscus Centelles alio Epigrammate:

Jura Deum, Ritusque Patrum, Sanctissime Pastor,
Debent & Scriptis Numina cuncta tuis.

II. *Thomas de Vio*, patria *Cajetanus*, unde illi nomen adhæsit, Ordinis FF. Prædicatorum ornamentum, vir sanctimonia, doctrinaque eximius, annum agens ætatis vigesimum-secundum Ferrariæ, dum nostri Ordinis Fratres Generalia Comitia haberent, cum *Pico Mirandulano* in solemni Disputatione congressus, Serenissimo Ferrariæ Duce, totoque Ferrariensium Senatu spectantibus, plaudentibusque, rogante ipso Mirandulæ Comite, Laurea Doctorali a Magistro Ordinis publice donatus est. Annum ætatis agens trigesimum-octavum in Supremum totius Ordinis Moderatorem electus, cum decem annos eam Præfecturam sanctissime prudentissimeque gessisset, instaurata Regulari Disciplina, Conventusque Pisani sub *Julio Secundo* tempestate Pontificiam Auctoritatem Scriptis vindicare visus esset, a *Leone Decimo* in Sacrum Collegium cooptatus est anno 1517. Titulo Sancti *Sixti*. Ab eodem Pontifice in Germaniam Legatus, *Lutherum* ab errore revocare frustra tentavit. Romam redux, a *Carolo V.* Cajetanus Episcopus nominatus est, a *Leone X.* Panormitanus Archiepiscopus designatus, sed Regio Siciliæ Senatu repugnante, quod Nominationem ad illum Archiepiscopatum Juris esse Regii contenderet, numquam illius Ecclesiæ administrationem suscepit. Eruditos Commentarios reliquit in Pentateuchum Moysis, in Libros Historiales & Sapientiales Bibliorum, in Psalterium, in tria priora Isaiæ capita, & totum Novum Testamentum, excepta Apocalypsi; in Summam universam Sancti Thomæ; Opuscula de Fide & Operibus, Indulgentiis, & aliis quæstionibus controversis contra *Lutherum*; Tractatum de Potestate Papæ, & Concilii, ab Academia Parisiensi & Ecclesia Gallicana non probatum, a *Jacobo Almaino* Theologo Parisiensi fortiter impugnatum: Summulam de peccatis, aliaque Opuscula Moralia edidit. In Theologicis & Moralibus felicius quam in Sacræ Scripturæ interpretatione versatus est. Veteris Testamenti Versionem ex Hebræo Textu novam adornare tentavit, Hebraicæ linguæ plane rudis, ope Judæorum, quorum alter Christo nomen dederat, & quatuor Versionum recentiorum: at laudem labori parem haud promeritus est. De quo *Melchior Canus* Lib. 2. De Locis Theologicis, cap. 13. scribit: *Cajetani lectionem & textum, cum in aliis Libris, tum maxime in Davidicis Psalmis, usque adeo a nostro discrepare, ut vix possis agnoscere an idem Liber Sacer, an alius sit.* Tum subdit: Quid Hieronymus? Psalmosne „ ad verbum translatos pateretur, qui in Libro *De Ratione Interpretandi*, Horatia- „ num præceptum illud: *Nec verbum verbo curabit reddere fidus Interpres*, etiam in „ Sacris Literis interpretandis magnopere commendat? Quid quod *Cicero* in Libro 3. „ *De Finibus* ait, verbum e verbo exprimere indisertos interpretes solere? *Fallitur* „ *ergo præ cæteris Cajetanus, qui hujus præcepti immemor, Psalmorum Versionem dum fidam voluit reddere, reddidit ad Ecclesiæ quidem usum prorsus inutilem.* Temperare mihi non possum, quin ejusdem *Cani* de *Cajetano* Judicium Lib. 8. *De Locis Theologicis* Cap. 3. referam. *Ego*, inquit, *Virum hunc, ut sæpe alias testatus sum, semper feci maxime. Plurimum enim Ecclesiam Christi suis literis juvit. Longum est autem hominis commendare sive eruditionem, sive ingenium: molestum etiam universa ipsius Opera commemorare. Illud breviter dici potest: Cajetanum summis ædificationibus Ecclesiæ parem esse potuisse, nisi quibusdam erroribus doctrinam suam, quasi cujusdam lepræ admixtione fœdasset, & vel curiositatis libidine affectus vel certe ingenii dexteritate confisus. Literas demum Sacras suo arbitratu exposuisset, felicissime quidem fere, sed in paucis quibusdam locis acutius sane multo quam felicius. Nam & vetustæ Traditionis parum tenax, & in Sanctorum lectione parum quoque versatus, Libri signati mysteria ab his noluit discere, qui non suo sensu illa, sed Majorum Traditione, vera scilicet verbi Dei clave aperuerunt. Ita cum plurima scripsisset egregie, vertit ad*

Melchioris Cani judicium de Cajetani Commentariis in Scripturam Sacram.

extremum omnia , & novis quibusdam Scripturæ expositionibus , aliorum ; quæ vel gravissime dixerat, aut elevavit , aut imminuit certe auctoritatem . Annotationes in nova *Cajetani* dogmata, erroresque ex illius in Scripturam Sacram Commentariis excerptos, edidit *Ambrosius Catharinus Politus* , ejusdem Ordinis , postea Minorensis Episcopus , ac demum Compsanus Archipræsul , Opusque dicavit *F. Joanni de Fenario* Supremo ejusdem Instituti Moderatori ac Magistro . Quod quidem Opus Sacra Facultas Parisiensis per Deputatos approbavit, & Doctores Clarissimi ex eadem Prędicatorum familia , & Sacra Facultate Parisiensi laudarunt, scilicet *Thomas Laurentii* , *Joannes Benedicti*, & *Stephanus Paris* Aurelianensis, qui nihil facientes , quod quibusdam videri posset, nonnullam Ordini nostro notam inuri , quod Cardinalis doctissimi ex Ordine assumpti doctrina nigro calculo notaretur . sanctius duxerunt, utroque (quod dicitur) existente amico;, pręhonorare veritatem , in cujus gratiam , ut pręclare admonuit Philosophus, etiam propria, si illa exigat, sunt destruenda. Et laudatus Ordinis totius Dominicani Magister, cum ea de re Romæ cum ipso colloqueretur. *Catharinus*, in hæc verba prorupit*: Contestabor & ego Summo Pontifici , faciamque ut plane intelligat hanc doctrinam nostri Ordinis non esse* . Ita *Catharinus* ipse refert in Præfatione Operis. *Cajetanum* inter Hæreticos inconsiderate recensent *Alphonsus a Castro* Libro 2. adversus Hæreses, & *Prateolus* Lib. 18. Cap. 20. cum nova illa dogmata *pertinaci Animositate* non defenderit , ut *S. Augustini* verbis utar , sed corrigere paratus fuerit si inveniret veritatem , Scriptaque sua Ecclesiæ Judicio subjecerit , cui utilem alioqui navavit operam . Unde *Clemens VII.* Pontifex Maximus hostilibus copiis Urbem deprædantibus, & *Cajetanum* Cardinalem indigne tractantibus, dixisse fertur: *Cavete ne extinguatis Lumen Ecclesiæ*. Obiit doctissimus Cardinalis die 9. Septembris , anno Christi 1534. ætatis 66. inchoato, & in vestibulo Basilicæ *Sanctæ Mariæ super Minervam*, humili sepulchro, ut optaverat , conditus est . Vitam ejus scripsit *Antonius Fonseca* Lusitanus. Defuncto Funebri Oratione coram Sacro Senatu parentavit, ejusque laudes Carmine celebravit *Joannes Baptista Flavius* , qui ipsi a Secretis fuerat.

Ambrosii Catharini Annotationes in Cajetanum.

Alphonsi a Castro & Prateoli severior in Cajetanum Censura.

III. *Joannes Fischerus* , Roffensis in Anglia Episcopus, a *Paulo III.* S. R. E. Cardinalis designatus , Fidem quam eruditis Lucubrationibus contra *Lutherum* defenderat, sanguine confirmavit . Nam ab *Henrico VIII.* Angliæ Rege , quod nefario ejus divortio subscribere nollet, ipsumque tamquam Supremum Anglicanæ Ecclesiæ Caput agnoscere, in vincula conjectus, capitis obtruncatione martyrii palmam consecutus est anno 1535. die 5. Julii. Cum a longe theatrum, in quo martyrium consummaturus erat, conspexisset, abjecto, quo pene decrepitus senex nitebatur , baculo : *Eia* (inquit) *pedes, officium facite , parum itineris jam restat*: Constitutus autem in loco Passionis, cum Canticum *Te Deum laudamus*, elevatis in Cœlum oculis absolvisset, cervicem intrepide securi subjecit. De illius Vita & Operibus lege *Sanderum* lib. *De Schismate Anglicano*.

IV. *Joannes Driedo* , Turnhautano in Municipio apud Brabantos natus , Lovaniensis Academiæ Doctor Theologus, Libris, *De Gratia & Libero Arbitrio , hujusque cum divina Prædestinatione concordia ; De captivitate, humanique generis Redemptione* : *De Ecclesiasticis Scripturis & Dogmatibus* Lutheranos errores impugnavit . Obiit Parochialis Ecclesiæ *S. Jacobi* apud Lovanienses Rector anno 1535. ibidemque sepultus est.

V. *Joannes Major* , natione Scotus , patria Hadingtonensis , Theologus Parisiensis, scripsit *Commentaria in IV. Libros Magistri Sententiarum* , *& in IV. Evangelia*. Ad calcem Operum *Gersonis* editæ sunt Disputationes *De Ecclesiæ Monarchia* , *de Episcoporum & Parochorum*, *nec-non Concilii Auctoritate* , ex ejus Commentariis in *Matthæum*, cap. 18. excerptæ. Scripsit & *Historiam majoris Britanniæ* in sex Libros tributam , in qua magnæ incuriæ, multorumque errorum arguitur. Obiit in patria post annum 1528.

VI. *Cyprianus Benetus*, Aragonius, Ordinis FF. Prædicatorum Professor , sub *Julio II.* & *Leone X.* scripsit eruditos Tractatus *de Prima Orbis Sede*, *de Concilio* , *de Ecclesiastica Potestate*. *De Pontificis Maximi Potestate*, annis 1512. & 1513. Romæ.

VII. *Albertus Pius* Carporum in Italia Princeps , Legationibus ad *Julium II. Leonem X.* & *Clementem Septimum* doctrinaque singulari conspicuus, *Lutherum* & *Erasmum* Scriptis lacessivit. Obiit Lutetiæ Parisiorum anno 1535.

VIII.

VIII. *Joannes Faber*, Germanus, Episcopus Viennensis, ex Ordine FF. Prædicatorum assumptus, teste *Henrico Pantaleone* coævo Auctore in Prosopographia, non ex Ordine FF. Minorum, cujus inter Scriptores illum inconsulto recenset *VVadingus* in Bibliotheca sua, plura scripsit erudite in rem Ecclesiæ Catholicæ adversus Lutheranos, Zuinglianos, Anabaptistas, & Calvinistas; scilicet *Disputationes adversus Baltazarem Pacimontanum* Anabaptistarum ejus ætatis antesignanum: *Malleum Hæreticorum*, quam Hadriano *VI.* obtulit: *Propugnaculum Ecclesiæ adversus Lutherum*; *De Missæ Sacrificio*; *De Fide & Operibus*; *Pro Imaginibus Sanctorum*: *De Potestate Papæ*; *De Sacrosancta Eucharistia*; *De Invocatione perpetuæ & immaculatæ Virginis Matris Dei, & aliorum Sanctorum, contra Oecolampadium*; *De Zuinglii tyrannide, varioque sacrilegio*, *Catholicam Orthodoxæ Fidei Defensionem*, item Librum *de miseria vitę humanæ & de contemptu Mundi*. Ipsum celebrat *Georgius Crugerius* Societatis Jesu Presbyter, in Libro quem inscripsit, *Pulveres sacri Bohemiæ*, ubi sequens eruditi istius Præsulis Elogium refert ex *Nicolao Avancino* ejusdem Societatis Professore. „ Fuit Joannes Faber Ordinis Prædicatorum illustre ornamentum. Hic cum candida suscepta veste, virtutis, & cœli factus est candidatus; vir non minus eruditione ac sapientia instructus, quam vitæ integritate spectandus: somni modicus, quidquid detrahebat quieti temporaneæ, reservabat æternæ. In sapientiæ lucem intentus, multas noctes illuminavit. Animi supra ejus sæculi sapientes eruditio, supra illecebras eminens magnitudo, supra minas & terrores constantia, supra fortunam virtus, latere volentem extraxerunt in lucem. Cum elegisset amplissimum virtutis theatrum conscientiam, ipse sibi Consul & Civis ac tota Respublica, per Ferdinandum I. Imperatorem vocatus est ad Aulæ splendores, adlectus conscientiæ Cæsareæ Arbiter, Aulæ vetusta probra extinxit: cum eam fecit virtutem magistram. Nulli placere studens, nulli displicuit: nulli displicere volens, omnibus placuit. Virtutis ac sapientiæ suffragio, Episcopus Viennensis creatur. Ingenium, stylum, linguam in Hæreticos acuit: sæpe cum eis conflixit publice, semper vicit. Per ea prælia sibi famam & gloriam comparavit, Ecclesiæ manipulos dedit. Demum non angustam inhabitationem studiorum Universitati Viennensi consignavit. Cum plurimum vigilasset, exploravit qua hora Dominus venturus esset, mortuus anno superioris sæculi 41. famam ultra sæculum propagavit. Arcta fuit *Joanni Fabro* cum *Erasmo* necessitudo, quam mutuis uterque fovebat Epistolis, quarum plures inter *Erasmi* Epistolas editæ sunt.

Joannis Fabri Viennensis Episcopi Opera.

Joannis Fabri Elogium.

1541.

Alter a *Joanne Fabro* Viennensi Episcopo fuit ejusdem nominis, & Ordinis pariter Dominicani vir eruditissimus, quem Augustanum *Erasmus* vocat, *Maximiliani* Cæsaris Domesticus Capellanus, & Ecclesiastes, cujus in exequiis, VVelsæ Austriæ oppido ritu solemni celebratis funebrem Orationem habuit, quæ Tomo II. Scriptorum Rerum Germanicarum a *Marquardo Frebero* edita est. Hunc etiam *Fabrum* plurimum commendat *Erasmus* Epistola Lovanii data 4. Nonas Octobris 1510. Mercurio Gallinario *Caroli V.* Romanorum & Hispaniarum Regis Cancellario; in altera Epistola ad *Albertum Brandeburgicum* S. R. E. Cardinalem & Archiepiscopum Electorem Moguntinum, Lovanii data postridie Nonas ejusdem mensis & anni: in altera denique Epistola pertinacissimo obtrectatori suo *F. Vincentio Theodorici* Batavo Harlemensi, Doctori Lovaniensi, Ordinis Prædicatorum inscripta, anno 1521.

Alter Joannes Faber Augustanus.

Alius ab isto *Fabro* fuit *Joannes Faber* a Carvinio pariter Dominicanus, qui & *Maximiliani* Cæsaris Domesticus Capellanus dicitur in inscriptione libri ab ipso editi sub hoc titulo: *Compendiosa variis ex Libris Exhortatio ad omnes Christi Fidelium Status*. Est autem Carvinium Artesiæ pagus, vulgo *Carvin l' Epinois* leucis 4. ab Insulis distans, ex quo oriundum hominem *Erasmum* (ut puto) Augustanum non appellasset.

Alter Joannes Faber a Carvinio.

IX. *Fridericus Nausea*, Blancicampianus Fabri in Episcopatu Viennensi Successor, præter Expositiones Librorum *Tobiæ & Judith*, variasque Homilias, & Metaphrasim in Evangelium *S. Matthæi*, scripsit Expositionem 12. Articulorum Fidei contra Hæreticos, Censuras, & Solutiones Quæstionum contra *Zuinglium*; Librum *De Sacramento Eucharistiæ*: Librum *De Christiani Sacerdotii Dignitate*; alterum *De cœlibatu Sacerdotum*

tum & Votis Monasticis contra Lutherum : *De ineunda in Christiana Religione Concordia : De Concilio Tridentino, &c.* Obiit 1550.

X. *Joannes Ekius*, natione Suevus, sacrarum literarum in Academia Ingolstadiensi Professor Catholicæ Fidei adversus *Lutherum*, *Carlostadium*, *Oecolampadium*, *Melanchonem*, *Pomeranum*, aliasque pestes, egregius propugnator, in Disputatione præsertim Lipsica & Badensi eamdem Scriptis tutatus est, quorum indicem apud *Possevinum* legere est. Obiit die 10. Februarii, anno 1543. ætatis 57.

XI. *Joannes Cochlæus*, Norimbergensis, erectis Catholicæ Fidei adversus *Lutherum*, *Bullingerum*, *Osiandrum*, *Musculum*, *Melanchonem*, *Pomeranum*, *Bucerum*, *Calvinum*, trophæis nobilis, Francofurti ad Mœnum Decanus, deinde Uratislaviæ ad Viadrum in Silesia Canonicus, cujus Opera *Cornelius Callidius*, *Josias Simlerus*, & *Janus Jacobus Boissardus in Iconibus*, recensent, obiit Uratislaviæ die 10. Januarii anno 1552. ætatis 73.

XII. *Stanislaus Hosius*, Cracoviensis Polonus, vir moribus castissimis, variaque eruditione, & fidei zelo illustris, Culmensis primum, deinde Warmiensis Episcopus, & S. R. E. Cardinalis a *Pio IV.* anno 1561. creatus, ejusdemque Pontificis in Concilio Tridentino Legatus ; quem *Pius Quintus*, & *Gregorius*, *decimus-tertius* Romani Pontifices *Solidam Ecclesiæ Dei columnam* appellarunt ; scripsit *Confessionem Catholicæ Fidei adversus Confessionem Augustanam*, quæ *Synodi Petricoviensis* nomine inscripta est. *Confutationem Prolegomenon Brentii*: Librum *de Expresso Dei Verbo*: *de Communione sub utraque specie*: *de Heresibus sui temporis*: *Judicium & Censuram de Adoranda Trinitate* adversus Ministros Tigurinos & Heidelbergenses: *de loco & auctoritate Romani Pontificis in Ecclesia & in Conciliis &c.* Obiit Nonis Augusti anno 1579. ætatis 76. cujus gesta & elogia vide apud *Ciaconium* ab *Oldoino* recognitum & illustratum, Tom. 3.

XIII. *Christophorus Marcellus*, Venetus, Archiepiscopus Corcyrensis, præter Commentarium in septem Psalmos Pœnitentiales, & Libros tres *Ceremoniarum Sacrarum*, Auctoritatem Romani Pontificis Libro contra *Lutherum* edito tuitus est. Florebat anno 1520.

XIV. *Joannes Medina*, Theologus Complutensis, Libro *de Pœnitentia*, *Restitutione*, & *Contractibus* clarus, obiit Compluti anno 1546. *Michael de Medina* pariter Hispanus, unus e Theologis a *Pilippo II.* ad Concilium Tridentinum missis, scripsit *Christianæ Parænesis*, sive *de recta in Deum Fide* Libros septem : *de sacrorum hominum continentia* Libros quinque : Tractatus *de Purgatorio*, *de Indulgentiis*, *&c.* quæ *VVadingus* in Bibliotheca recenset. *Bartholomæus Medina*, Ordinis FF. Prædicatorum in Academia Salmanticensi Doctor & Professor, Commentariis in Summam Theologicam *S. Thomæ* editis notissimus, obiit non admodum senex anno 1581.

XV. *Franciscus Victoria*, a natali Regni Navarræi oppido cognominatus, Ordinis FF. Prædicatorum in Sacra Facultate Parisiensi Doctor, & in Academia Salmanticensi Primarius Theologiæ Professor, Commentariis, & *Relectionibus Theologicis*, orbi literato innotuit. Hunc *Melchior Canus*, qui ex ejus Schola prodiit, absque adulationis fuco laudat in Procemio Libri 12. de locis Theologicis : „ Si minus, *inquit*, imitatione tantam ingenii præstantiam consequi possumus, voluntate certe proxime accedimus, Magistrumque conamur exprimere. Nimirum si doctrinam meam approbet quispiam, quæ utinam eruditorum opinione digna esset ! Si in rerum judicio prudentiam, quæ utinam esset digna nostro cognomine ! Si orationis cultum, quem elegantiorem adhibere soleo, quam consueverunt Scholastici in Libris suis: in hoc sumus docti, prudentes, & facundi, quod Virum hunc rerum omnium earum ducem optimum sequimur, atque ejus præceptis monitisque paremus . . . Vir erat ille natura ipsa moderatus. At cum Divo etiam Thoma aliquando dissensit, majoremque, meo judicio, laudem dissentiendo, assequebatur : Tanta erat in dissentiendo reverentia. Obiit Salmanticæ anno 1546. De ipso *Matamorus* Lib. De Academiis & Doctis Viris Hispaniæ, hoc judicium tulit : „ Porro Salmantica discessurus, non est cur silentio præterire debeam virum incomparabilem Franciscum Victoriam, qui splendor Instituti Dominicani, decus & ornamentum Theologiæ, exemplar antiquæ Religionis fuit. Hic Theologiam, ut Socrates quondam Philosophiam, a Cœlo evo-

„ cavit;

„ cavit; quam non in Hispaniæ modo civitates, sed domos etiam & animos hominum „ sic invexit, ut sint hodie permulti illius discipuli, quos propter admirabilem scien„ tiam, & exquisitam rerum copiam, exteræ nationes jure debeant admirari.

XVI. *Dominicus Soto*, Segobiensis, Hispanus, Ordinis FF. Prædicatorum, *Francisci Victoria* discipulus, & in Cathedra Salmanticensi Successor, deinde *Carolo V.* Imperatori a Confessionibus, unusque e Concilii Tridentini Theologis, in quo egregiam Fidei Catholicæ navavit operam, præter Commentarium in Epistolam ad Romanos, scripsit in 4. Librum Sententiarum, Tractatum *de Natura & Gratia*; Librum *de Justitia & jure*; Apologiam contra *Ambrosium Catharinum*, &c. Claustri secessum Segobiensi Episcopatui antetulit. Obiit Salmanticæ, die 15. Novembris, anno 1560. De ipso *Matamorus* Lib. De Academiis & doctis Viris Hispaniæ ita censet: „ Domi„ nicus Soto unicum ingenuarum artium columen, totius Hispaniç consensu cęteris & „ studio & doctrina prestitit Doctoribus, si suo Thoma & Aristotele contentus, prę„ claram illam ad Romanos Epistolam non attigisset.

XVII. *Petrus Soto*, Hispanus, Ordinis FF. Prædicatorum Theologus *Pii IV.* mandato Tridentino Concilio interfuit, summamque ibi obtinuit existimationem severæ probitatis, solidæque scientiæ, & Sacram Episcoporum Auctoritatem ac Residentiam Juris esse Divini constantissime propugnavit. Cumque Tridenti in morbum incidisset, ex quo post triduum obiit, gravissimam scripsit Epistolam ad Summum Pontificem, qua ipsum urgebat ut declararetur cujusnam juris esset Residentia tum Episcoporum, tum reliquorum Ecclesiæ Ministrorum, curaretque eam servandam alio proventuum genere extra Episcopatus Cardinalibus attributo: utque pariter declararetur Auctoritatem Episcoporum esse Juris Divini; ingenueque exponebat, non conducere Sedis Apostolicæ dignitati aliorum abjectionem. Ita refert *Palavicinus* in Historia Concilii, lib. 20. cap. 13. Scripsit contra *Joannem Brentium*, aliosque Lutheranos; nec non tres Libros *De Institutione Sacerdotum*. Obiit Tridenti die 21. Aprilis anno 1563. summo sui desiderio Patribus relicto. *Soti mors* (inquit Palavicinus) *conjuncta cum perfecto religiosæ pietatis exemplo, summopere displicuit Concilio, cui visum est relinqui velut infausta caligine, ademptis sibi in omni genere quibusdam e suis maximis luminaribus*. Ad *Petri Soto* commendationem non omisero, ipsum a *Maria* Angliæ Regina, & *Reginaldo* Cardinali *Polo* Sedis Apostolicæ Legato in Angliam honorificentissime vocatum fuisse; ut Oxoniensem Academiam a *Petro Martyre* Calviniano Hæretico sub *Eduardo* Rege corruptam restauraret, doctrinamque Catholicam, & Scholasticam restitueret. Qua de re *Sanderum* audire præstat Lib. 11. De Schismate Anglico, pag. 245. „ Id vero sum„ mum erat Catholicum Regum novorum, ac Illustrissimi Cardinalis in Universitatem „ Oxoniensem beneficium, quod Petrum a Soto Ordinis S. Dominici excellentissimum „ Theologum, Hispanum, in Insulam accersitum, illic Professorem instituerint, ut a „ Petro Martyre omnia paulo ante diruta ædificaret, Scholasticem restitueret, ac me„ retricium illum Hæreticorum in docendo & decipiendo fucum Gymnasiis pelleret. „ Quod ipse accitis aliquot aliis ex Hispania & Germania sui Ordinis doctissimis Col„ legis brevi tempore perfecit. Horum enim opera factum est ut juventus fere uni„ versa Catholicæ & Scholasticæ, solidæque doctrinæ & capax & cupida quam citis„ sime redderetur. Atque hunc Petrum a Soto Præceptorem jam suum, ita priori „ Pseudo-apostolo Petro Martyri compararunt, (prout memini) sicut Divus Augustinus „ Faustum Manichæum Magistrum antea suum, B. Ambrosio olim comparavit: nimi„ rum Martyrem dictionis meretricæ, orationisque magis hilarescentis ac mulcentis or„ namentis Sotum facile superasse: sed illum ab isto vicissim rerum Sacrarum scien„ tia & judicio ita superari, ut ipsius, Hæreticorumque omnium levissimæ & falla„ cissimæ Institutionis in posterum tæderet ac puderet. Certe his Magistris sapien„ tissimis ita profecit Academia, ut non aliunde hoc Catholicæ Fidei semen, quod „ Deus in tam diuturno subsequente Schismate, & tam immani persecutione nobis re„ liquit extitisse videatur.

XVIII. *Melchior Canus*, Hispanus, Canariensis Episcopus, ex Ordine FF. Prædicatorum assumptus, vir non solum in Scholastica, sed in Positiva Theologia eruditissimus,

magnum sibi nomen in Concilio Tridentino sub *Julio III.* peperit; ingeniique sui, doctrinæ, & industriæ perenne reliquit monumentum Libros 12. *De Locis Theologicis* elegantissimo stylo elaboratos, & Relectiones *De Sacramentis in genere*, *&* *de Pœnitentia*. Obiit vir laudatissimus, cujus ingenium præ cæteris Dominicani Ordinis Scriptoribus post *S. Thomæ* Angelicam Mentem maxime suspicio, Toleti anno 1560. Ingenii ipsius excellentia delectabatur plurimum *Franciscus Victoria*, ejus Magister, sed nimiam ipsius libertatem arguebat, ut ipse refert initio Libri 12. quam Clarissimi Viri reprehensionem diluit. „ Quod vero ad animi moderationem attinet (*inquit*) quam „ vir in me modestissimus desiderabat, in eo dedi operam ut timorem illius ego fallerem. Effecerim, an non, alii incorruptius judicabunt. Sane si qua in me temeritatis culpa est, vix eam excusatione alicujus tegere & adumbrare possum, qui sciam parum ingenium valere quamlibet excellens & eximium posse, nisi prudentis intelligentiæ fræno, & definita animi moderatione gubernetur. Quamquam illos probare non soleo, qui velut sacramento rogati, vel etiam superstitione constricti (ut Fabii verbis utar) nefas ducunt, a suscepta semel persuasione discedere. Theologo nihil est necesse in cujusquam jurare leges. Majus est enim opus atque præstantius ad quod ipse tendit, quam ut Magistri debeat vestigiis insistere, siquidem est futurus Theologiæ laude perfectus. Memini de Præceptore meo ipso audire, cum nobis Secundam Secundæ Partem cœpisset exponere, tanti Divi Thomæ Sententiam esse faciendam, ut si potior illa ratio non succurreret, Sanctissimi & Doctissimi Viri satis nobis esset auctoritas. Sed admonebat rursum, non oportere Sancti Doctoris verba sine delectu & examine accipere; immo vero si quid aut durius, aut improbabilius dixerit, imitaturos nos ejusdem in simili re modestiam & industriam, qui nec Auctoribus antiquitatis suffragio comprobatis fidem abrogat, nec in sententiam eorum ratione in contrarium vocante transit. Quod ego præceptum diligentissime tenui. Non enim ullam, non Divi Thomæ dico, sed ne Magistri mei opinationem quidem revocavi ad arbitrium meum; nec cordi tamen fuit jurare in verba Magistri. *Ipsum* Matamorus *Lib. De Academiis & Doctis viris Hispaniæ, magnifice commendat*. Summi Viri Melchioris Cani, & Bartholomæi Mirandensis omnis illa ingeniorum & doctrinæ numquam satis pro meritis laudata facultas ex monumentis ipsorum non ineleganter scriptis perspici potest: quæ & omnino absoluta est & perfecte diserta, in eoque constituta loco, quem multi mirentur, & pauci attingant.

XIX. *Jacobus Payva de Andrada*, Lusitanus, inter Concilii Tridentini Theologos celebris, Explicationes omnium fere Capitum de Religione controversorum scripsit, & Tridentinæ Fidei Defensionem adversus Hæreticorum, & præsertim *Martini Kemnitii* calumnias.

XX. *Ambrosius Politus*, *Catharinus* appellatus, patria Senensis, ex publico Juris Cæsarei ac Pontificii Professore, Dominicanus, a *Julio Tertio* cujus Præceptor fuerat, Minorensis primum Episcopus, deinde Compsanus Archipræsul in Regno Neapolitano creatus est. Unus fuit ex Synodi Tridentinæ Theologis, in qua & elegantem Orationem habuit, deinde sedit cum Patribus. Obiit anno 1554. *Summa vir existimatione per annos quos vixit, sed per Opera quæ scripsit minor; cui fortasse communis de ipsis opinio minus favit, quia ille in iisdem communem aliorum opinionem minoris fecit: sed in certaminibus cum Hæreticis functionibusque Concilii, nemini suorum æqualium aut Collegarum plausu cessit*. Hoc ipsum elogio exornat Cardinalis *Palavicinus* Lib. 13. Capit. 8. Ejus Opera recensent *Sixtus* & *Antonius Senenses*. Inter ipsius opiniones quidam immerito vellicant illam de externa (ut vocant) Ministri intentione ad efficaciam Sacramenti sufficiente; quo nomine sinceram voluntatem & internam revera intentionem intelligunt Theologi, exercendi exteriorem illam actionem ac cæremoniam qua Ecclesia utitur, quamvis eo non dirigatur interius, quo dirigit Ecclesia; nec Sacramenti effectum ponere intendat Minister ipse, immo oppositum velit. Immerito (inquam) opinionem illam vellicant ut Ecclesiæ ac Tridentinæ Synodi Decretis contrariam. Siquidem pendente Concilio eam luculenter asseruit in Opusculo *De intentione Ministri*, Romæ edito, Summo Pontifice, Tridentinisque Patribus non im-

Catharini opinio de intentione Ministri Sacramentorum.

improbantibus. „ Et cum excitata fuisset nescio quæ literaria contentio inter *Catharinum* & Sacri Palatii Magistrum, oppositisque invicem libellis litigaretur, rogatus est a Legatis Pontifex, Palatii sui Magistrum moneret, ut ab inferenda alteri molestia desisteret, affirmantibus, vitam & doctrinam *Catharini* ab omnibus commendari. Unde conficitur opiniones a *Catharino* defensas, Patribus haud suspectas fuisse, nec illis fuisse in animo eas proscribere. Porro si res ita se haberet, numquam commisissent ut per communes acclamationes ad Episcopatum promoveretur; neque is qui tunc Synodo Legatus præerat, postea Pontifex Maximus, nobiliori hominem Tiara exornasset. Itaque Sententia Tridentini proscripta eadem est quam *Leo X.* per suam Constitutionem in *Luthero* damnavit; videlicet ita fuisse a Christo institutum Sacramentum, ut etiamsi Minister per manifestam irrisionem ac ludibrium illud peragat, effectum consequatur. Ita *Palavicinus* lib. 9. Historiæ, capit. 6 Eamdem illam sententiam ante Concilium Tridentinum propugnarunt Magister Sententiarum in 4. Dist. 27. *Petrus Paludanus* in 4. Dist. 6. Qu. 2. *Angelus de Clavasio* in Summa, verbo *Baptismus*, capit. V. §. 7. *Sylvester Prieras* Sacri Palatii Magister, in Summa, verbo *Baptismus*, Tit. 3. Post Concilium eamdem tuiti sunt *Alphonsus Salmeron* lib. 1. Commentariorum in Epistolas S. Pauli, *Joannes Viguerius* Institutionum Theologicarum Cap. 16. *Marius Scribonius* Ordinis *Minorum* Recollectorum Theologus Gallus in sua Panalithia, *Zacharias Paschaligus* Clericus Regularis Disputatione 72. Sectione 4. Theologi Sacræ Facultatis Parisiensis complures in Prælectionibus & Thesibus Academicis, *Contensonius* in Theologia Mentis & Cordis, Tom. 7. Dissertatione 2. ac Sancti etiam *Thomæ* auctoritate eamdem opinionem muniunt, nec non *S. Augustini* lib. 7. De Baptismo contra Donatistas, Cap. 53. Tandem Concilii Tridentini Decretis non esse contrariam, constat ex Concilio Rothomagensi anno 1581. celebrato, Præside Cardinali *Borbonio*, & ex Aquensi anno 1585. in quibus prohibitum est, ne baptizati a Calvinistis iterum sub conditione baptizarentur, qui mos in plerisque Neustriæ ac Provinciæ locis inoleverat, *Quia dubitabant nonnulli de valore Baptismi ab hujusmodi Hæreticis collati, eo quod non haberent intentionem baptizandi in remissionem peccatorum.* Ratio Concilii Rothomagensis & Aquensis est, quia *Constabat Calvinistas in cœtu publico baptizare in forma verborum & materia a Christo instituta, nec de hoc facto ambigi poterat.* Plures *Cajetani* errores censorio stylo *Catharinus* perstringit singulari Opusculo, quod Magistro *Joanni de Fenario* Supremo totius Ordinis FF. Prædicatorum Moderatori, ac reliquis Patribus ac Magistris ejusdem Ordinis inscripsit. Quibusdam Fratribus ipsi de gloria Ordinis objectantibus atque obstrepentibus respondere solitus erat: *Gloria Ordinis, si vera quæritur a Dei gloria non secernitur. Ille potius Ordinis gloriam offuscat, qui in Ordinem falsas doctrinas ac peregrinas inducit; non is qui jam inductas, ne quis ab iis fallatur sedulo detegit, & officiose commonstrat.* Id ipse de se testatur in Præfatione Opusculi.

XXI. *Andreas Vega*, Hispanus, Ordinis FF. Minorum, in Academia Salmanticensi Theologiæ Professor; præstantissimis Concilii Tridentini Theologis annumeratus, Concilii ejusdem *de Justificatione* doctrinam eruditis Commentariis adversus Hæreticos defendit. De quibus *VVadingus* in Bibliotheca.

XXII. *Jacobus Latomus*, patria Hannonius, Camberonensis, inter Lovanienses Theologos insignis multa scripsit adversus *Lutherum*, *Oecolampadium*, aliosque Novatores. Obiit Lovanii anno 1544.

XXIII. Eadem tempestate floruit *Claudius Coussordus*, Theologus Parisiensis, Libro contra VValdensium errores edito celebris.

XXIV. *Joannes Ludovicus Vives*, Hispanus, natione Valentinus, Græcis Latinisque literis excultus, cum aliis Operibus, tum Commentariis in Libros S. Augustini *de Civitate Dei*, nomen sibi peperit. Obiit Brugis anno 1540.

XXV. *Gregorius Cortesius*, Mutinensis, Abbas Casinensis, a *Paulo tertio* Pontifice Maximo in Collegium Cardinalium anno 1541. cooptatus, vir utriusque Juris ac Theologiæ peritissimus, 4. Sententiarum Libros Commentariis illustravit, aliosque Tractatus edidit, *de Theologica Institutione*: *De peccato Originali*; *De potestate Ecclesiastica*:

siastica : Quod S. Petrus fuerit Romæ, &c. E vivis excessit Romæ 11. Kal. Octobris, 1548.

XXVI. Eodem tempore floruit *Ambrosius Pelargus*, Niddanus, Ordinis FF. Prædicatorum Theologus & Concionator insignis, Archiepiscopi Trevirensis in Concilio Tridentino Procurator, qui Symbolum Nicænum, & *S. Chrysostomi* Liturgiam Notis illustravit; *Oecolampadium*, aliosque Hæreticos, nec-non *Erasmum* eruditis Scriptis exagitavit.

XXVII. *Jodocus Clitoveus*, Neoportuensis, Gallus, Theologus Parisiensis, & Carnutensis Ecclesiæ Canonicus, Decreta Concilii Senonensis edidit, ac notis illustravit; Item *Propugnaculum Ecclesiæ contra Lutheranos*, *Antilutherum*, *de Sacramento Eucharistiæ contra Oecolampadium*, aliosque de Dogmatibus nonnullis inter Hæreticos & Catholicos controversis Tractatus. Scripsit & in S. *Joannem Damascenum* Commentaria. Collegit vero ex *SS. Chrysostomo & Augustino* Explanationis Evangelii *S. Joannis* Libros quatuor, eosque inseruit Commentariis S. *Cyrilli* Alexandrini Archiepiscopi, ut ex 12. libris quos ille scripserat in *Joannem*, quatuor intermedios qui interierant, hoc est 5. 6. 7. & 8. suppleret. Alia ejusdem Opera recenset *Possevinus* in Apparatu. Obiit Carnuti anno 1534.

XXVIII. *Joannes Ludovicus Vivaldus*, Insuber, in Monte Regali natus, Ordinis FF. Prædicatorum Theologus, editis Tractatibus *de vera contritione*, *de 12. Ecclesiæ persecutionibus*, aliisque famosus, floruit sæculo ineunte 16.

XXIX. *Stephanus Brulifer*, Brito, Macloviensis Ordinis FF. Minorum, Theologus Parisiensis, Libros Sententiarum S. *Bonaventuræ* Commentariis illustravit, aliaque scripsit Opuscula a *VVadingo* recensita. Sub ejusdem sæculi florebat initium.

XXX. *Arnoldus Badetus*, Dominicanus, Gallus, apud Tolosanos & Burdigalenses claruit, editis eadem tempestate *Breviario de mirabilibus mundi : Margarita Virorum Illustrium de futura temporis dispositione prænoscenda, & Margarita Scripturæ Sacræ adversus hæreticam pravitatem*.

XXXI. *Vincentius Bandellus a Castro Novo*, Ordinis FF. Prædicatorum Generalis Magister Tractatum edidit *de singulari puritate & prærogativa Conceptionis Salvatoris nostri Jesu Christi*, seu *de Conceptione B. Virginis Mariæ*. Obiit anno 1506.

XXXII. *Paulus Corthesius*, Protonotarius Apostolicus, præter Librum egregium *de Cardinalitia Dignitate*, Commentarios edidit in Libros Sententiarum sub Julii II. Pontificatu.

XXXIII. Iisdem temporibus floruit *Carolus Bovilius*, Veromanduus, 2. Dialogis *de Animæ Immortalitate*, & Theologicarum Quæstionum & Conclusionum Libris posteritati notus.

XXXIV. *Paulus Middelburgius*, a natali solo Middelburgo, Zelandiarum Insularum primaria urbe cognominatus, Forosemproniensis Episcopus, Libros 14. *de Paschali Observatione* Leoni X. Summo Pontifici, & Libros 20. *De die Passionis Dominicæ* Maximiliano Imperatori dicavit. Excellentem Mathematices peritiam cum Theologica eruditione feliciter conjunxit. Obiit 19. Kalendas Januarii, anno 1584. ætatis octogesimo nono.

XXXV. *Franciscus Lichetus*, Brixiensis Ordinis FF. Minorum Generalis Minister, quatuor Sententiarum Libros *Doctoris subtilis* Commentariis illustravit. Florebat anno 1518.

XXXVI. *Marcus Viguerius*, Saonensis, Ligur, S. R. E. Cardinalis, ex Ordine FF. Minorum assumptus a *Julio II.* Pontifice Maximo, Apologiam scripsit adversus Pisanum sub eodem Pontifice Concilium : item *Dechacordum Christianum* de præcipuis incarnati Verbi Mysteriis *Julio II.* dicatum, &c. Obiit die 18. Julii, anno 1516.

XXXVII. *Isidorus Isolanus*, Mediolanensis, Ordinis FF. Prædicatorum Professor, Librum *De Imperio Militantis Ecclesiæ*, anno 1516. Disputationes Catholicas quinque de Inferno, Purgatorio, Indulgentiis, & aliis Fidei Articulis, anno 1522. edidit.

XXXVIII. *Claudius Seissellus*, Sabaudus, ex Libellorum Supplicum Magistro sub *Ludovico* XII. cujus etiam nomine Legationes obiit plurimas, Massiliensis primum Episcopus,

pus, denique Taurinensis Archipræsul, præter ejusdem Regis Historiam Gallice scriptam Librum edidit *de triplici Statu Viatoris* ad *Leonem X.* Tractatus tres *de divina Providentia*: Librum *Contra VValdenses*, *&c.* Commentariis etiam Evangelium *S. Lucæ* elucidavit. Juris Civilis scientiam cum Theologica eruditione conjunxit. Obiit Kalendis Junii, anno 1520. De ipso *Ferdinandus Ughellus*, Tom. 4. *Italiæ Sacræ*, in Catalogo Taurinensium Episcoporum, & Sammarthani Tom. 3. *Galliæ Christianæ*, in Massiliensibus Episcopis.

XXXIX. *Petrus Galatinus*, Apulus, Ordinis FF. Minorum Theologus, scripsit Librum *de Arcanis Catholicæ Veritatis* adversus Judæos ex *Pugione Fidei* Raymundi Martini Dominicani maximam partem compilatum, ut observavit demonstravitque Clarissimus ejusdem *Pugionis* Editor & Illustrator D. *Josephus de Voisin*, nec tamen fontem ex quo hausit coronare dignatus est, vel semel laudato *Raymundo Martini*. Scripsit præterea Theologicum Opus in quinque partes tributum: Item Opus *de Ecclesiæ Catholicæ Institutione*, *De Formatione & Reformatione*; aliosque Tractatus, de quibus videsis *VVadingum* in Bibliotheca. Floruit imperantibus *Maximiliano* & *Carolo Quinto*, cui *Commentaria in Apocalypsim S. Joannis dicavit*.

XL. *Bartholomæus de Spina*, Pisanus, Ordinis FF. Prædicatorum Theologus, & Sacri Palatii Magister, varia de rebus Theologicis edidit Opuscula annis 1519. & 1535. ut refert *Antonius Senensis*. Ejus etiam meminit *Molanus* in sua Bibliotheca Sacra. Alium ab isto fuisse *Bartholomæum Spineum* ejusdem Ordinis Professorem, cujus Liber *de Strigibus & Lamiis*, 1575. Romæ, & *Malleus Maleficarum*, Coloniæ 1581. prodierunt, falso observat *Aubertus Miræus*, Parte altera *Bibliothecæ Ecclesiasticæ*.

XLI. *Guillelmus Parvi*, Normannus, Ordinis FF. Prædicatorum Conventus Rothomagensis alumnus, Theologus Parisiensis, Regibus Christianissimis *Ludovico XII.* & *Francisco I.* a Confessionibus, primus vi Concordatorum nominatus a Rege Trecensis Episcopus, Concilio Senonensi interfuit, in eoque peroravit vir multæ eruditionis. Deinde ad Sylvanectensem Ecclesiam anno 1527. translatus, cum Ecclesiæ & Reipublicæ Literariæ commoda, Pastorali cura, editisque insignium aliquot Scriptorum Operibus, *Gregorii Turonensis*, *Pauli Diaconi*, *Luitprandi Ticinensis*, *Sigeberti*, propriique ingenii relictis monumentis procurasset, e vita migravit anno 1536. Ejus Elogium suis ad *Erasmum* literis inseruit *Budæus*, palamque fecit quam præclare de Literis, virisque literatis meritus esset. *Ad Joannis Parvi tabernam* (inquit) *nobilis Bibliopolæ, offendi Guillelmum Parvum, virum eumdem magnum inprimis, Theologumque eximium, eorum Sodalium decus, quos Dominicanos appellant, cognomento Prædicatores, qui nunc est a Sacrosanctis Confessionibus Regi: quod munus Sacrum Auricularium appellare soleo: haud alio Concionatore Aula ac Regius Comitatus in magnis celebritatibus utitur, nec Ludovici Regis tempore usa est: vir omnino ad Ecclesiasticos Panegyrismos exacte a natura concinnatus. Is cum mihi familiariter amicus est, amicosque meos amat, tum eo nomine eum præcipue observo, quod Librorum reconditorum conquisitor est, atque investigator sagacissimus, ac Bibliothecarum pene Compilator. Sed nescias utrum omnia volumina avidius corroget, an benignius amicis impartiat & commodet. Ad summam, cum eum hominem multis de rebus ac moribus amem, uno tantum nomine odisse eum possum, dicam enim libere, nihilque aliud ei succensere, quam quod Erasmo nimium favet homini externo, cui ego jam invidere cœpi ob nimiam istam gloriam, qua non modo Germaniam (de reliquis Provinciis nunc silebo) sed Galliam etiam nostram ita irradiat, ut gloriolam nostram præradiet, & jam nobis esse obscuris ac videri necesse sit . . . . Ut ad rem redeam, Guillelmus Parvus ejusmodi mecum verba fecit, ut affirmaret, nudius (ut arbitror) tertius, sermonem apud Regem excitatum esse de Viris Literatis. Ibi cum multa de Erasmo, de aliis, de Budæo fortasse dicerentur, Rex Minervæ, ut spero, Numine afflatus ita infit: In animo sibi esse lectissimos viros in Regnum suum præmiis opimis asciscere, ac Seminarium, ut ita dicam, Eruditorum in Francia instituere. Quæ verba cum Parvus jam diu occasioni imminens excepisset (est enim ut Literatorum omnium suffragator, sic doctrinæ industriæque tuæ admirator & commendator) asciscendumque Erasmum in primis censere se dixisset . . . . ad postremum Regem impetu animi egregio eo esse perductum, ut diceret, Eam per me conditio-*

Erasmi Ep. Lib. 1. Ep. 15.

ditionem tibi offerre verbis suis velle, ut si istinc demigrare in animum induceres, operamque literis hic navare, quam istbic consuesses, Sacerdotium Ipse tibi ad mille Francos, & eo amplius collaturum se sponderet. Et infra: *Verum ut tibi successura omnia spondeam, facit quod Parvum (ut dixi) Auricularium Sacrum Principis, universa Doctorum Natio atque etiam virtute præstantium, habitura mihi videtur quasi auctorem quemdam publicum, qui in commune stipuletur, assiduumque veluti admonitorem, qui præclari propositi Principem oblivisci non sinat, in te etiam ipsum ac tua Scripta peculiariter propensum.* De eodem *Erasmus* Epistola 16. Lib. 1. ad Budæum: *Sed ditior sum, quam existimaram. Nesciebam insignem illum & omnium ore celebratum Theologum Guillelmum cognomento Parvum, virtutum eminentia maximum, usque adeo meum esse.*

XLII. *Jacobus Merlinus*, ex vico S. Victurniani in Diœcesi Lemovicensi ortus, Doctor Theologus, & Ecclesiæ Parisiensis Pœnitentiarius, cum intelligeret nihil adversus Hæreticorum conatus præstantius esse armis, quibus dudum orthodoxi Patres, ut ipse ait, incircumcisorum errores contriverunt, Sacrorum scilicet Conciliorum, Orthodoxorumque Pontificum Institutis, in duos ea referre Tomos animo destinavit, & anno 1524. publici juris fecit. Scripsit item Apologiam pro *Origene*, Operibus *Origenis* anno 1512. a *Badio* adjunctam.

XLIII. *Franciscus Ferrariensis*, Ordinis FF. Prædicatorum doctissimus Theologus, ac Generalis Magister, *Summam S. Thomæ contra Gentes* Commentariis illustravit, *B. Osannæ* Virginis Mantuanæ ejusdem Ordinis Vitam in sex Libros distributam edidit. Obiit an. 1520.

XLIV. Iisdem temporibus floruit *Chrysostomus Javellus*, Canapitius, ejusdem Ordinis Theologus eximius, Operibusque suis orbi literato notus.

XLV. *Bartholomæus Carranza*, Mirandensis, Navarrus Professione Dominicanus, Tridentino Concilio Theologos inter adfuit, ibique scripsit utilem *de necessaria Episcoporum residentia* Tractatum. *Summam* etiam *conciliorum* postmodum edidit, necnon Catechismum, *Philippum secundum* Regem Catholicum, in Britanniam ad nuptias *Mariæ* Reginę profectum secutus, a Sacris Confessionibus huic præfectus est: quæ Regina inscio & invito Archiepiscopatum Toletanum impetravit. *Carolo V.* morienti adfuit, eique Sacramenta ministravit. Ab Inquisitoribus Hispanis, post Imperatoris obitum de Religione postulatus, captusque multis annis e vinculis causam dixit. Qui postea jussu *Pii V.* Romam deductus, anno 1567. in Castro S. Angeli custoditus & interrogatus est, quousque demum anno 1576. a *Gregorio* XIII. post Fidei Catholicæ Professionem, absolutus est, & ad Conventum *S. Mariæ super Minervam* remissus, ubi paulo post pie obiit, Ecclesiæ Sacramentis procuratus. Eruditum ac Religiosissimum Archipræsulem inique vexatum ab Hispanis Inquisitoribus noverat *Martinus Azpicuelta Navarrus*, vir Juris utriusque Consultissimus, ac præclaris Operibus celebris, qui Ipsum, quamquam octogenario proximus, Romam comitatus est, averso licet *Philippo* Rege Catholico, atque ejus Ministris, illumque verbo & scripto constanter defendit. Ejusdem causam egit apud *Pium V.* Gaspar Cervantes Tarraconensis Archiepiscopus postea Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis.

XLVI. *Joannes Viguerius*, Tolosanus Prædicator, *Theologicis Institutionibus* nomen sibi peperit anno 1565.

XLVII. *Joannes Hasselius*, cognomento *Leonardus*, Hasseleto Diœcesis Leodiensis oppido oriundus, Theologus Lovaniensis, ac Sacrarum Literarum eadem in Academia Professor, a *Carolo V.* Imperatore ad Concilium Tridentinum annum 1551. missus, eodem anno Tridenti obiit. Tractatum reliquit *de Nectarii Patriarchæ Constantinopolitani facto super Confessione.*

XLVIII. Eadem ætate floruit *Joannes Hessellius*, ejusdem Academiæ Theologus, novarum opinionum cum *Michaele Baio* Defensor, quas post Sedis Apostolicæ Judicium deposuit. Ad Tridentinam Synodum in locum *Hasselii* missus, præclaram Ecclesiæ navavit operam. Dimisso Concilio domum reversus, non voce tantum, sed Scriptis adversus hæreses & zelo pugnavit. Inter ejus Opera *Catechismum* plurimi faciunt Eruditi. Obiit an. 1566. anno ætatis 44. De quo legendi *Valerius* in sua Bibliotheca Belgica, *Aubertus Miræus*, Parte II. Bibliothecæ Ecclesiasticæ & *Possevinus* in Apparatu sacro.

XLIX. *Stephanus Gardinerus*, Anglus, VVintoniensis Episcopus, & Regni sub *Maria* Regi-

Regina Cancellarius, Corporis Christi in Eucharistia veritatem ac realem præsentiam contra Calvinistas erudito Volumine propugnavit. Scripsit etiam adversus Articulos & Confutationes *Joannis Hopperi*. Item adversus *Bucerum*, &c. Obiit pius & eruditus Antistes die 12. Novembris, anno 1555. cum pœnitentia, & molestiis carceris, quas ob Fidem sub *Eduardo* Rege pertulit, pristinam ignaviam & conniventiam erga *Henricum* sive in divortii, sive in Schismatis negotio eluisset.

L. *Petrus Crabbius*, Mechliniensis, Ordinis FF. Minorum Professor, vir diligentissimus, conquisitis veterum Conciliorum exemplaribus plusquam quinquaginta, novam eorum Collectionem adornavit, multo locupletiorem ea quam *Merlinus* emiserat. Nam præter varias Synodos, & Epistolas sparsim additas, primus edidit Gesta Concilii Chalcedonensis ex recensione *Rustici* S. R. E. Diaconi, *Liberati* Carthaginensis Ecclesiæ Diaconi, Breviarium de Causa Nestorianorum & Eutychianorum, Concilium Lateranense sub *Innocentio* III. celebratum, Appendicem uberrimam Concilii Constantiensis, Epistolas & Responsiones Synodales 17. Concilii Basileensis, Gesta Concilii Florentini ex interpretatione *Bartholomæi Abrahami Cretensis*, & Vitas Pontificum Romanorum. Anno postea 1551. idem *Crabbius* nova editione donavit Collectionem suam Conciliorum in tres Tomos distributam, in eaque nonnulla addidit, quæ non extabant in prima, nimirum Concilium Nicænum ex Versione Latina *G. Longi*, quæ paucis ante annis prodierat in Germania, Appendicem Concilii Basileensis, in qua habetur etiam *Joannis Patriarchæ Antiocheni* Opusculum de Superioritate Concilii supra Papam, Concilium Lateranense sub *Julio* II. & *Leone* X. celebratum, Concilium Senonense *Antonii Cardinalis Pratensis*, Concilia Coloniensia *Hermanni* & *Adolphi* Archiepiscoporum, Moguntinum *Sebastiani* Archiepiscopi, quædam Acta Tridentini, variorum Episcoporum Constitutiones Synodales, &c. Obiit *Crabbius* die trigesima Augusti 1554. ætatis octogesimo tertio.

LI. *Laurentius Surius*, natione Germanus, Lubecæ ad Visurgim natus, Professione Carthusianus, pietati, reique literariæ promovendæ sedulam navavit operam, collectis, editisque Sanctorum Vitis, quæ Collectio Tomos VII. complectitur. Collectionem etiam Conciliorum edidit, multis in locis emendatam collatione veterum exemplarium; pluriumque monumentorum accessione Crabbianam adauxit, scilicet Librorum VIII. Constitutionum Apostolicarum, Codicis Encyclii, Concilii V. Concilii Lateranensis sub *Martino* I. Tridentini integri, &c. Homilias etiam veterum Patrum in totius anni Evangelia recognovit; addiditque Exegeticas Conciones in Epistolas ex Patribus collectas. Historiam Ecclesiasticam ab anno 1500. ad suam usque deduxit ætatem, in iis quæ Lutheranam hæresim spectant, & *Caroli V.* Imperatoris Gesta, præcipua diligentia versatus. Nonnulla etiam aliorum Opera ex Germanico idiomate in Latinum transfudit. Obiit Coloniæ die 23. Maii 1577.

LII. *Hermannus Lethmatius*, Gandavensis, Theologus Parisiensis, Ultrajecti ad *S. Mariam* Decanus, & Episcopi Vicarius Generalis, scripsit *de instauranda Religione* libros 9. Obiit anno 1555. Ejus Elogium apud *Erasmum* legitur Epistola 6. libri 17. ad *Nicolaum Everardum* Hollandiæ Præsidem data. *Hermannus* (inquit) *cum antequam Studium Theologicum ingrederetur, feliciter esset auspicatus Græcarum ac bonarum, ut vocant, literarum notitiam, ita se gessit in hoc cursu Sorbonicæ Theologiæ, ut omnium punctis primas meruerit, idque in ea Schola, quæ sine controversia, in hoc studiorum genere semper primas tenuit. Neque vero tantum est instructus argutiis illis quibus in Scholis velitantur; nihil Conciliorum, nihil Historiarum, nihil veterum Theologorum non excussit, utque adeo habet in promptu, ingenium velox, ac rapidum, discendi aviditas inexplebilis, judicium præsens & expeditum, quodque in hoc genere rarum est, nihil habet arrogantiæ, nihil bilis, nihil supercilii. Mira comitas, mira modestia. Audit patienter quoslibet. Cedit etiam inferioribus. Plerique ubi metam illam Sorbonicam contigerunt, perinde quasi jam defuncti sint omni studio, in otium sese recipiunt, aut neglectis Libris, Sacerdotiis accumulandis invigilant. Hic tanta cum laude Theologiæ lauream assecutus, tam avide versatur in evolvendis optimis Auctoribus, quasi non dimissus a studio, sed nunc demum admissus sit ad seria studia. Sic autem amplectitur has humaniores literas, ut suæ Professionis tamen non sit desertor. Proinde me quidem magna quædam spes habet, aut hunc, aut neminem fore, qui veterem ac novam erudi-*

tionem

tionem sic misceat ac temperet, ut utriusque generis Sodalibus abunde satisfiat. Siquidem annum vix attigit trigesimum.

LIII. *Martinus Olavius*, Cantaber, ex oppido Victoria oriundis in Sacra Facultate Parisien. Doctor Theologus, *Ottonis* Cardinalis *Thruchesii*, Episcopi Augustani, nomine in Synodo Tridentina consedit, ibique Orationem habuit summo cum totius Conventus applausu. Mox Sacrum Societatis Jesu Institutum amplexus, primus e suis Doctoris Angelici placita in Romano Collegio explicare cœpit anno 1553. Obiit duodevigesimo post *S. Ignatium* die, anno 1556. Reliquit eruditas *Assertiones de conditione, lapsu, & reparatione hominis*.

LIV. *Joannes Bunderius*, Gandavensis, Ordinis Prædicatorum Doctor Theologus & Hæreticæ pravitatis Quæsitor, varia scripsit adversus hujus Sæculi Sectas quaslibet, scilicet *Compendium Rerum Theologicarum, quæ ab Hæreticis in controversiam vocantur: Collationem IV. Doctorum, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, & Gregorii, super Articulis ab Hæreticis agitatis: Scutum Fidei Orthodoxæ adversus quaslibet Hæreses: De Baptismo contra Mennonem Anabaptistam: Detectionem Nugarum Lutheri: & Confutationem Dogmatum Lutheranorum*. Ipsum etiam collegisse Indicem Codicum MSS. per Belgium, vicinasque Provincias alphabeti serie, ex Schedis *Guillelmi Carnificii* Gandavensis itidem Dominicani qui illustriores Belgii, Germaniæ, Galliæ, Angliæque Bibliothecas ante Lutheranæ Hæreseos ortum lustraverat, ac diligenter excuserat, testatur *Aubertus Miræus*. Obiit anno 1557.

LV. *Ruardus Tapperus*, Enchusæ in Hollandia natus, Lovaniensis Academiæ Doctor Theologus, & Cancellarius, primariæque Basilicæ Decanus, *Adriano VI.* cujus discipulus fuerat, aliisque Pontificibus gratissimus, *Carolo V.* Imperatori, & *Philippo Secundo* Regi Catholico in primis acceptus, Oecumenicam Synodum Tridentinam a *Maria* Principe *Caroli V.* Sorore, quæ tum Belgis præerat, missus, magnum sibi nomen peperit. *Articulos Lovanienses* contra *Lutherum* erudito Opere explicuit ac defendit. Librum etiam reliquit *De Providentia & Prædestinatione*. Obiit Bruxellis an. 1559. ætatis 71.

LVI. *Alphonsus a Castro*, Hispanus, patria Zamorensis, Ordinis FF. Minorum, unus e Concilii Tridentini Theologis, *Philippo* II. Hispaniarum Regi a Sacris Concionibus, & conscientiæ Secretis, ipsi in Anglia, dum Religionem eo in Regno restituit, insignem operam navavit. Demum in Belgium ipsum secutus, obiit Bruxellis 3. Nonas Februarii anno 1558. ætatis 63. Præter Homilias 25. in Psalmum quinquagesimum, & 24. in Psalmum trigesimum primum, scripsit egregium Opus *Adversus omnes hæreses* in Libros 14. tributum; Libros tres *de justa hæreticorum punitione*; & Libros duos *de Potestate Legis Pœnalis*. De ipsius Scriptis ita censet *Matamorus* Libro de Academiis & Doctis Viris Hispaniæ: *Alfonsus de Castro, sicut aliena cum hæreticis congressus, fortiter & literate nimis refutavit; ita ornate & copiose confirmaret nostra, ne quidem vererer cum veteris ætatis præcipuis Auctoribus multis quidem doctrinæ partibus comparare.*

LVII. *Joannes Gropperus*, Germanus, ex Susato VVestphaliæ oppido ortus, Juris utriusque & Sacræ Theologiæ Doctor, Coloniensis Ecclesiæ Archidiaconus, Religionis Fideique Catholicæ propugnator accerrimus, cum in Ratisponensi Conventu coram *Carolo* V. tum Coloniæ adversus *Hermannum* Archipræsulem Apostatam, vir castissimis integerrimisque moribus, a *Paulo* IV. Pontifice Maximo ob præclara merita inter S. R. E. Cardinales cooptatus, eruditis etiam Operibus nomen suum æternitati consecravit, quæ *Possevinus* in Apparatu Sacro enumerat. In iis sunt *Institutio Catholica*; Liber *de Eucharistia*; Tractatus *de Communione sub altera tantum specie*, Germanice scriptus, & a *Surio* latinitate donatus, &c. Synodi Provincialis ab *Adolpho* Coloniensi Archiepiscopo celebratæ Decreta juvenis adhuc in ordinem redegit, ac in lucem emisit. Obiit 3. Idus Martii, anno 1558. ætatis 57. expleto.

LVIII. *Robertus Cenalis*, Origene Parisiensis, in Sacra Facultate Parisiensi Doctor Theologus Abrincensis Episcopus, præter Gallicam historiam Latine duobus Tomis editam, & *Hierarchiam Neustriæ* in quinque Libros divisam, scripsit Librum *Contra Interim Cæsareum*: item *Antidotum adversus Sacramentarios*: *De Sacro Cælibatu*: *Larvam Sycophanticam contra Calvinum*: Commentarium *De colloquio cum*

He-

Hæreticis: De Divortio Mosaici Matrimonii : De utriusque gladii facultate : &c. Obiit Parisiis anno 1560. & ad *S. Pauli* sepultus est. Versus ejus tumulo inscriptus & Epitaphium referunt Sammarthani in *Gallia Christiana*, Tom. II.

LIX. *Guillelmus Alanus*, Lancastriæ in Anglia natus, Doctor Theologus Duacensis, plurimis pro Orthodoxa Religione & Romani Pontificis Primatu, in Anglia sub *Elisabethæ* Regno perfunctus laboribus, periculis plurimis, propter Christum exul a patria, in cujus commodum ac salutem plura Seminaria erexit, iuvendis coexulibus, seu Sacris Pugilibus erudiendis, qui pro Fide Catholica & Pontificio Primatu pariter pugnarent, & ad hæresim debellandam identidem in Angliam transmitterentur, a *Sixto* V. Pontifice Maximo in Collegium Cardinalium cooptatus est, Titulo *Sancti Martini in montibus*, anno 1587. Obiit Romæ 17. Kalendas Novembris, anno 1594. ætatis 63. Plura scripsit de Quæstionibus contra Hæreticos controversis, quæ a *Possevino* in Apparatu, & *Pitseo* in Libro de Illustribus Angliæ Scriptoribus recensentur.

LX. *Thomas Stapletonus*, nobili apud Britannos genere natus, Doctor Duacensis, in eaque primum Academia, deinde in Lovaniensi Regius Sacræ Scripturæ Interpres, cum ad Septemvirum quos Protonotarios Apostolicos nuncupant, Collegium a *Clemente* VIII. Romam misso viatico esset evocatus, Purpura hauddubie mox ornandus; honesta affectæ ætatis excusatione uti maluit, quam pristino docendi munere defungi. Obiit Lovanii provecta admodum ætate anno 1598. Hæc de ipso *Aubertus Miræus*, qui ipsius in Theologia fuit Auditor. Multa reliquit ingenii & eruditionis monumenta, scilicet *Principiorum Fidei Doctrinalium Demonstrationem Methodicam* per controversias 7. in Libris 12. traditam: *Speculum Pravitatis Hæreticæ*, per Orationes Quodlibeticas sex ad oculum demonstratæ. *De universa Justificationis doctrina hodie controversa* Libros 12. *Principiorum Fidei Doctrinalium Relectionem Scholasticam & Compendiariam*, per Controversias, Quæstiones & Articulos traditam. *Antidota Evangelica contra horum temporum Hæreses*, &c.

LXI. *Albertus Pighius*, Campis, Transisalanæ ditionis oppido ortus, Mathematicus & Theologus insignis, in Academia Coloniensi Doctoralibus Infulis ornatus, *Adriano* VI. a quo in Italiam evocatus est, *Clementi* VII. & *Paulo* III. Summis Pontificibus acceptissimus magno illis in gravissimis Christianæ Reipublicæ negotiis adjumento fuit. Non Mathematicis modo Scriptis, *de Ratione Paschalis celebrationis*, *Deque Restitutione Kalendarii* nomen suum celebravit, sed Theologicis Operibus Catholicam Fidem adversus Hæreticos egregie defendit, de quibus legendi *Possevinus* & *Aubertus Miræus*. In *Assertionibus Ecclesiasticæ Hierarchiæ* doctoribus Theologis non probantur nonnulla de peccato Originis, de Prædestinatione Dei, & Gratia Christi Mediatoris, in quibus a *S. Augustini* doctrina, quam Ecclesia sequitur, discessit. Obiit Ultrajecti ad *S. Joannem Baptistam* Præpositus, anno 1543.

LXII. *Everardus Billichius*, Carmelita Coloniensis, in Concilio Tridentino, & Ratisponensi Colloquio eruditionis suæ specimen dedit. *Defensionem Judicii Universitatis Coloniensis* adversus calumnias *Melanchthonis*, *Buceri*, *Oldendorpii & Asseclarum*, emisit in lucem, item Librum *de dissidiis Ecclesiæ componendis*. Obiit Suffraganeus Coloniensis.

LXIII. *Jacobus Noguera*, Viennensis Ecclesiæ in Austria Decanus, *Ferdinando* I. Imperatori a Sacris, Libros duos de Ecclesia Christi ab Hæreticorum Conciliabulis dignoscenda anno 1560. in lucem edidit.

LXIV. *Marianus Victorius*, Italus, patria Reatinus, Amerinus Episcopus, Opera *S. Hieronymi* ad fidem MSS. Codicum recensuit, Commentarium *de Sacramento Pœnitentiæ*, *& de antiquis Pœnitentiis*, Romæ annis 1562. & 1571. evulgavit. Scripsit etiam *de Extrema Unctione*; item *de Romani Pontificis primatu contra Lutherum*, &c.

LXV. *Conradus Clingius*, Germanus, Ordinis FF. Minorum Professor, Ecclesiastes Erfordiensis præter *Catechismum* Libris 4. comprehensum, scripsit *Locorum Communium Sacræ Theologiæ Sylvam*, Summam Catholicæ doctrinæ adversus Hæreses continentem, quæ Coloniæ prodiit anno 1552. & Parisiis anno 1563. * Alia insuper scripsit, quæ vel exu-

* *In Bibliotb. Script. Ord. Min.*

exuberantis ingenii vitio, vel Hæreticorum fraude corrupta, correctione indigent (inquit *Wadingus.*) unde donec expurgentur, in Indice Romano omnia ejus Opera indicantur suspensa.

LXVI. *Jacobus Laines*, Almazani in Castella natus, trium ex ordine Pontificum, *Pauli* III. *Julii* III. & *Pii* VI. in Concilio Tridentino Theologus, Societatis Jesu post *S. Ignatium* supremus Moderator, vir doctissimus & religiosissimus, rem Christianam Scriptis illustravit, de quibus legendi *Franciscus Sacchinus* in Historia Societatis, *Ribadeneira* in Catalogo, & *Allegambius* in Bibliotheca. Obiit anno 1566. ætatis 53.

LXVII. *Clemens Dolera*, Italus, a patria *Monilianus* appellatus; ex Ministro Generali Ordinis FF. Minorum S. R. E. Presbyter Cardinalis, Titulo *S. Mariæ de Ara Cœli*, a *Paulo* IV. anno 1557. creatus, Episcopus Fulginatensis, *Compendium Catholicarum Institutionum ad Christianam Theologiam*, aliaque edidit, de quibus *VVadingus* in Bibliotheca. Obiit 8. Idus Januarii, an. 1558. ætatis 67.

LXVIII. *Jodocus Ravestenius*, Lovaniensis Theologus, Tileto Belgii oppido oriundus, adfuit VVormatiensi Colloquio de Controversiis Religionis instituto anno 1557. Scripsit adversus *Matthiam Flaccum Illyricum*, aliosque Hæreticos. Obiit 9. Idus Februarii, anno 1570.

LXIX. *Joannes Garetius*, Lovaniensis, Ordinis Augustiniani Professor, vir Sacræ Antiquitatis peritus, *De vera Corporis Christi in Eucharistiæ Sacramento præsentia*, nec-non *de Sanctorum Invocatione*, *deque precibus pro Defunctis*, eruditos Commentarios contra Hæreticos scripsit. Obiit Lovanii anno 1571.

LXX. *Antonius Demochares*, Theologus Parisiensis, Libros *de Veritate Corporis Christi in Missæ Sacrificio*, Lutetiæ Parisiorum annis 1562. & 1570. in lucem emisit. Vivere desiit anno 1574.

LXXI. *Franciscus Sonnius*, Theologus Lovaniensis, ingenii ac doctrinæ specimen cum in Wormatiensi Colloquio, tum in Tridentina Synodo dedit, Antuerpianam Calvinianorum Confessionem Scriptis confutavit, Librosque edidit eruditissimos *Demonstrationum Religionis Christianæ ex verbo Dei*. Cum *Philippi* II. Catholici Regis nomine Romæ apud *Paulum* IV. Pontificem Maximum egisset de novis Episcopatibus in Belgio instituendis, dignus ipse Episcopatu judicatus est, & Silviducensi primum, deinde Antuerpiensi Ecclesiæ præfectus. Obiit anno millesimo quingentesimo septuagesimo-quarto.

LXXII. *Franciscus Horantius*, Hispanus, Ordinis FF. Minorum Professor, *Joanni Austriaco* Belgii Gubernatori a Sacris Confessionibus & Consiliis, unus e Synodi Tridentinæ Theologis in qua & Orationem habuit in Festo Omnium Sanctorum anno 1561. *Locos Catholicos pro Romana Fide*, & Librum *de Justificatione* adversus *Calvinum* edidit. Obiit Episcopus Ovetensis anno 1584.

LXXIII. *Claudius Espencæus* & *Claudius Sanctesius*, Theologi Parisienses, in Concilio Tridentino, in Colloquio Poissiacensi, & alibi sæpe eruditionis suæ admirationem concitarunt, & Calvinianam hæresim præcipue contra Fidem Sacrosanctæ Eucharistiæ Scriptis doctissimis debellarunt. Posterior ex Ordine Canonicorum Regularium ad Ebroicensem Episcopatum assumptus est. Prior illustri familia natus, eruditione, facundia, pietate, Nobilitatis decus cumulavit. Hunc a Summo Pontifice Cardinalitiis Infulis dignissimum judicatum testantur Jacobus Augustanus Thuanus, & Scevola Sammarthanus. Hic lib. 11. Elogiorum, ille lib. 16. Historiæ.

LXXIV. *Franciscus Forerius*, Ordinis FF. Prædicatorum Professor, vir pietate & eruditione præstantissimus, Doctor Conimbricensis, Concilio Tridentino cum laude interfuit, Patrumque jussu librorum prohibitorum Indicem concinnavit, & *Catechismum* composuit cum *Leonardo Marino*, Lancianensi Episcopo ex eodem Ordine assumpto, & *Ægidio Fuscario* Mutinensi. Primus Congregationis *Indicis* Librorum prohibitorum Actuarius seu Secretarius fuit, quod munus deinceps nostri Ordinis Viris demandatum est, & ab iis etiamnum exercetur. De hoc Auctore plura legere est in Historiis Ordinis, ejusque Vitam edidit *F. Thomas Souegius* Tom. 4. Anni Dominicani. De illius in *Isaiam* Commentariis juxta Hebraicam Veritatem, nihil dico impræsentiarum. Obiit anno 1580.

LXXV.

LXXV. *Nicolaus Sanderus*, Anglus, in Academia Oxonienſi Juris Canonici Profeſſor, rebus ob Schiſma Angliæ, cujus Hiſtoriam ſcripſit, turbatis, Romam ſeceſſit, ubi Doctor Theologus creatus, mox Tridenti in Patrum Conſeſſu, qua diſputando, qua perorando, magnam ſibi peperit nominis celebritatem; *Stanislai* Cardinalis *Hoſii* ibidem, & per Poloniam, Pruſſiam, ac Lituaniam comes individuus. Inde Lovanium petens, ibi Librum *de Viſibili Monarchia* conſcripſit.

LXXVI. *Jacobus Billius Prunæus*, Abbas *S. Michaelis in Eremo*, Guiſiæ natus, proximo Hannoniorum finibus oppido, quod *Ludovicus* ejus Pater, *Franciſci I.* Francorum Regis nomine tum regebat, vir Græce ac Latine doctiſſimus, plurima ex *SS. Gregorio Nazianzeno*, *Baſilio*, *Chryſoſtomo*, *Joanne Damaſceno*, doctiſſime fideliſſimeque tranſtulit: plurima & ſuo ipſo ingenio meditatus eſt. Obiit Pariſiis anno 1581. ætatis 48. & ad *S. Severini* ſepultus eſt.

LXXVII. *Edmundus Campianus* Societatis Jeſu Theologus, Londini ortus, doctrina, facundia, ac vitæ innocentia illuſtris, Scriptis, ac morte pro Chriſto in patria conſtanter oppetita, Catholicam Fidem confirmavit Kalendis Decembris, anno 1581. *Eliſabetha* regnante, & in Catholicos ſæviente. De illius Scriptis legendi *Ribadeneira*, *Pitſeus*, & *Allegambius*. Ejus Narratio de Divortio *Henrici* VIII. Angliæ Regis edita eſt poſt Hiſtoriam VVickleffianam *Nicolai Harpsfeldii.*

LXXVIII. *Hieronymus Vielmus*, Venetus Epiſcopus Æmoniæ, ex Ordine FF. Prædicatorum aſſumptus. Tridentino Concilio ut Epiſcopus Argolicenſis interfuit, Opus eruditum edidit *de Opere ſex dierum*, & Tractatum *de Epiſcopis Titularibus*. Obiit poſt annum milleſimum quingenteſimum octogeſimum.

LXXIX. *Jacobus Pamelius*, Epiſcopus Audomaropolitanus in Arteſia deſignatus, Aldenardæ in Belgio illuſtri ſtirpe ortus, Lovanienſis Theologus, cui *Tertullianus* & *S. Cyprianus* ejus opera editi, & doctiſſimis Commentariis illuſtrati, nec-non Libri *de Rebus Liturgicis*, laudem immortalem pepererunt, obiit Montibus in Hannonia, anno milleſimo quingenteſimo octogeſimo-ſeptimo. De ipſo *Suvertius* in Athenis Belgicis, *Valerius Andreas* & *Aubertus Miræus* in Bibliotheca.

LXXX. *Guillelmus Lindanus*, ex Theologo Lovanienſi, Decano Hagæ-Comitis, & Fidei Quæſitore per Bataviam, Friſiamque, Gandavenſis Epiſcopus, hujus ſæculi hæreſes ſcriptis doctiſſimis impugnavit. Floruit ſub *Gregorii decimi-tertii* Pontificatu.

LXXXI. *Petrus Caniſius*, Noviomagi ad Vahalim fluvium Patre Conſulari natus, Societatem Jeſu tertio a confirmatione illius anno ingreſſus, Theologus doctiſſimus, & Eccleſiaſtes facundiſſimus, ob magni ſimul & placidi animi præſtantiam a Colonienſi Eccleſia ad *Carolum V.* Imperatorem, ab *Ottone* Cardinali Auguſtano ad Sacrum Concilium Tridentinum, a *Ferdinando* Imperatore VVormatiam contra Melancthonem Hæreticum a *Pio* IV. Pontifice Maximo ad Principes Germaniæ in Fide confirmandos miſſus, poſtquam Romæ in Siciliæ ac Germaniæ Academiis docuiſſet, diu apud *Ferdinandum* Imperatorem & paſſim ſumma cum laude verbum Dei prædicaſſet, primus Provincialis Societatis ejuſdem in Germania ab ipſo Societatis Parente *S. Ignatio* datus fuiſſet, Scriptiſque Fidem Catholicam egregie illuſtraſſet, Friburgum ſexagenarius venit, Collegii Societatis Jeſu fundamenta jecit, multa præclara documenta dedit, & quaſi quidam Friburgenſium Patronus, Eccleſiæ per Helvetiam Patriarcha, Religionis Catholicæ ſuo tempore columna, toto Chriſtiano orbe notiſſimus, fide, prudentia, indefeſſo ſcribendi labore, abſtinentia perenni, gravitate, animi puritate, flagrantiſſimo Dei amore, multaque ſanctitate clariſſimus, migravit ad Chriſtum Feſto *S. Thomæ* Apoſtoli anno 1597. ætatis ſeptuageſimo-ſeptimo. Ita ejus Epitaphium ab *Auberto Miræo* deſcriptum p. 11. Bibliothecæ Eccleſiaſticæ. Scripſit *Summam Doctrinæ Chriſtianæ*, ſecundum ſententiam & doctrinam Concilii Tridentini, Commentarios *de verbi Dei corruptelis*, & alia, quæ a *P. Allegambe*, in Bibliotheca Scriptorum Societatis Jeſu recenſentur.

LXXXII. *Alphonſus Piſanus*, natione Hiſpanus, patria Toletanus, Societatis Jeſu Profeſſor, in Ingolſtadienſi ac Dilingenſi Academiis magna cum laude Theologiam docuit;

cuit; & in Poloniam profectus strenuam Catholicæ Ecclesiæ adversus Hæreticos navavit operam. Scripsit eruditos Tractatus *de Quæstionibus Fidei Controversis*, item *Acta & Canones Concilii Nicæni Oecumenici I. &c.* Obiit anno salutis 1597.

LXXXIII. *Dominicus Bannes*, Hispanus, Mondragonensis, Ordinis FF. Prædicatorum, vir pietate & eruditione celebris olim *S. Theresiæ* Director, Commentaria exquisita in I. Partem, & Secundam Secundæ *S. Thomæ*, quibus Tractatum *de Fide, Spe & Charitate* explicat. Item Tractatum *de Justitia & Jure* doctissimum transmisit ad posteros.

LXXXIV. *Joannes Molanus* Lovaniensis Theologus Historiæ Ecclesiasticæ peritissimus, pluribus ingenii & eruditionis suæ relictis monumentis, 14. Kalendas Octobris, anno millesimo quingentesimo octogesimo-quinto in patria sua defunctus est.

SCHOLION I.

In hoc Articulo Religiosi Censores hanc Propositionem notant, Num. 2. pag. 929. *Tractatus Cajetani de Potestate Papæ & Concilii ab Academia Parisiensi & Ecclesia Gallicana non probatur.*

R. Mera facti Quæstio, cujus evidens veritas ex Actis Pisani Conventus, ex Libro Jacobi Almaini Doctoris Theologi Parisiensis contra istum Thomæ de Vio Cajetani postea Cardinalis Tractatum, ex Parisiensis facultatis Theologicæ Doctrina, Censuris ac Decretis. Neminem Theologum latet doctissimi Cardinalis Cajetani opinionem de potestate & auctoritate Papæ supra Concilium Generale, ab Ecclesia Gallicana & Facultate Parisiensi non esse probatam, immo improbatam & impugnatam. Sed hæc (ut dixi) mera facti quæstio est.

SCHOLION II.

Ibidem mihi vitio vertunt Religiosi Censores quod versionem Veteris Testamenti ex Hebræo a *Cajetano* adornatam reprehendam.

R. Non tam meum quam eruditissimi viri *Melchioris Cani* & aliorum criticorum de illa judicium profero. In *Palavicinum* censoriam animadversionem suam æque cadere non consideraruut Viri Religiosi. Historicus Romanæ Curiæ probatissimus & sacram purpuram promeritus de *Cajetani* lucubrationibus in Scripturam Sacram ita scribit, lib. 16. Historiæ Concilii Tridentini, cap. 17. pag. 597. *Quod attinet ad Cajetanum qui eum ex editis in Sacras Literas Commentariis æstimat, perinde sese habet ac qui non ex pennis, sed ex pedibus Pavonis pulchritudinem æstimat: nempe accidit ut hominis præcelsa mens, in aliis quidem Operibus admirabilis, in his ducem secuta, Hebraicæ magis Grammaticæ, quam divinæ Sapientiæ gnarum, jacuerit in gloria. Quin in eos Cajetani Commentarios commotus Gabriel Prateolus Episcopus Claromontanus, ipsum inter Hæreticos connumeravit; & quamvis justo severior fuerit ea censura in virum adeo pium atque illustrem, certe illius interpretationibus nullus datus est, nec ab Hæreticis, nec a Catholicis plausus.* Hæc Palavicinus.

Nota.

IN pluribus lapsus est Cajetanus; atque sicut a quocumque abfuit errore quousque Angelico Doctori adhæsit, ita ubi hunc ducem deseruit, & sibi nimis fidens ex suo ingenio plura conscripsit, devius a veritate non semel apparet. Cavendum nihilominus dicunt ab iis, quæ adversus illum scripsit Catharinus, & putant hunc majori numero calumnias inseruisse quam errores Cajetani. In Expurgatorio Inquisitionis Hispaniæ deletus fuit a numero hæreticorum, & locum obtinet inter viros qui ingenio, & pietate floruere, & de Ecclesia meriti sunt.

ARTICULUS III.

De Concionatoribus eximiis, & Scriptoribus Asceticis Sæculi XVI.

I. SAcræ eloquentiæ laude hoc sæculo floruerunt, *Oliverius Maillardus*, Aremoricus, Theologus Parisiensis, Ordinis FF. Minorum, vir Sanctitatis etiam opinione clarus. Obiit anno 1502.

II. *Ambrosius de Spiera*, Tarvisinus, Italus Ordinis Servorum B. Mariæ.

III. *Antonius Vercellensis*, Ordinis Minorum, Ecclesiastes Apostolicus.

IV. *Joannes Raulinus*, Benedictinus, Cluniacensis Congregationis Reformator eximius, Theologus Parisiensis, quem Prophetiæ dono claruisse Jacobus Molinus Parisiensis Theologus, Germanus Faber Sancti Clodoaldi Decanus, & plerique alii testantur apud *Ascensium Badium* in vetere super Aulum Gellium Commentario.

V. *Guillelmus Pepinus*, Ordinis Fratrum Prædicatorum, Conventus Ebroicensis in Neustria alumnus, anno 1529.

VI. *Franciscus Ossunensis*, Bœticus, Ordinis FF. Minorum, florebat anno 1530. Quorum omnium Conciones typis editæ.

VII. *Joannes Justus Lanspergius*, Bavarus Professione Carthusianus, ad posteros transmisit *Sermones totius anni*, & Libros 19. Minorum Opusculorum Vitam Asceticam & Spiritualem spectantium. Obiit anno 1539.

VIII. *Joannes Faber*, Haibrunensis, Ordinis Prædicatorum, Doctor Theologus, præter Libros V. *De Missa Evangelica*, quos *Laurentius Surius* in Latinum transfudit, & *Biliorum Enchiridion*, Conciones etiam emisit in *Joelem* Prophetam, &c. Florebat anno 1558.

IX. *Fridericus Nausea*, Viennensis Episcopus non minus in Concionatorio genere, quam in dogmatico excelluit. Conciones quoque ipsius excusæ sunt.

X. *Stephanus Paris*, Aurelianensis, Abelonensis in partibus infidelium Episcopus anno 1551. 16. Martii a Julio III. creatus, non Abelinensis in Hirpinis sub Archiepiscopatu Beneventano, ex Ordine FF. Prædicatorum assumptus, suos Canones publici juris fecit annis 1552. & 1555.

XI. *Joannes Docæus*, ex Monacho Benedictino Laudunensis in Gallia Episcopus, præter Libros duos *de Æterna Filii Dei Generatione*, *ejusque Temporali Nativitate*, Homilias per annum evulgavit. Claruit anno 1555.

XII. *Michael Heldingus*, Enslinga Sueviæ vico oriundus, Concionator *Caroli V.* ex Suffraganeo Moguntini Archiepiscopi Merseburgensis Episcopus, obiit an. 1561. pluresque Concionum Tomos reliquit. Conciones illius 15. *de Missa* Latinas fecit *Surius*.

XIII. *Franciscus Zamora*, Ordinis FF. Minorum Minister Generalis sub *Pauli & Pii IV.* Pontificatu, Homilias 25. edidit in Psalmum quinquagesimum. Orationem habuit in Synodo Tridentina Dominica II. Quadragesimæ, anno 1562.

XIV. *Didacus Stella*, Lusitanus, Ordinis Minorum, Libris *de contemnendis Mundi Vanitatibus*, a *S. Francisco Salesio* laudatis, Meditationibus *de Amore Dei*, aliisque Operibus notus, non solum nominis celebritatem egregie concionando sibi peperit, sed posteros concionatores informavit Libro *de Modo Concionandi*, seu *Rhetorica Ecclesiastica* Salmanticæ primum edita anno 1576.

XV. *S. Thomas a Villa-Nova*, sic a patrio solo in agro Toletano cognominatus, Ordinis Eremitarum S. Augustini Professor, Disciplinæ Regularis custos ac promotor ferventissimus, *Carolo V.* Imperatori a Concionibus & Consiliis Conscientiæ, Valentinus deinde Archiepiscopus, ob eximiam in pauperes liberalitatem Eleemosynarii cognomen promeritus, ad Superos migravit anno 1555. post obitum miraculis illustris. Ab *Alexandro VII.* Pontifice Maximo in Sanctorum numerum relatus est anno 1658. Conciones ejus editæ sunt. Discipulos reliquit omni virtutum ac doctrinæ genere, sacra facundia, & studio salutis animarum præstantissimos; in his *Hieronymum Ximenium*,

Apoſtolicum apud Indos Concionatorem, & *Alfonſum de Horoſco*, Caroli V. & Philippi II. Regis Catholici Concionatorem.

XVI. *S. Franciſcus Xaverius*, patria Navarrus e primis *S. Ignatii de Loyola* Sociis, etſi Conciones in Scriptis nullas ad poſteros tranſmiſerit; ſed Epiſtolas dumtaxat zelum Apoſtolicum ſpirantes; cum tamen, quod longe glorioſius eſt, apud Indos Orientales, & Japonios, quibus a Deo datus eſt noviſſimus Apoſtolus, uberrimos Concionum ſuarum fructus reliquerit, prætermitti hic non debet. Obiit vir ſanctiſſimus in Sinenſis Regni aditu anno 1552. ætatis 55. cujus ſanctitas & dum viveret in terris, & poſtquam ad vitam immortalem migravit, frequentibus miraculis comprobata eſt. A *Gregorio* XV. Sanctorum Catologo ſolemni ritu adſcriptus eſt. De ipſo legendi Scriptores Hiſtoriæ Societatis Jeſu.

XVII. *S. Ludovici Bertrandi* hic etiam meminiſſe juvat, natione Hiſpani, Valentini, Ordinis FF. Prædicatorum, qui ad Occidentales Indos Evangelicus Prædicator miſſus, uno tantum Hiſpanico uſus idiomate a diverſis & diſſonis nationibus intelligebatur, ex quibus innumeras ad Chriſtianam Fidem adduxit, miraculis clarus, quorum celebritas, & probatus vitæ in virtutibus heroicis actæ perpetuus tenor, *Clementem X.* Pontificem Maximum adduxerunt, ut eum inter Cœlites conſcriberet. Obiit 7. Idus Octobris anno 1581. ætatis 55.

XVIII. *Benedictus Palmius*, Parmenſis primus e Societate Jeſu Pontificius Eccleſiaſtes a *Pio V.* delectus eſt. Contexuit utiliſſimum Concionatoribus Opus, in quo *SS. Patrum* teſtimonia, quibus populos fuiſſe commotos experientia didicerat, in communes locos digeſſit. Obiit an. 1598.

XIX. Magiſter *Joannes Avila*, Hiſpanus, Almodavari vico Diœceſeos Toletanæ natus, vitæ ſanctimoniam cum doctrina & zelo animarum conjunxit. Cum *S. Paulum* Apoſtolum in Prædicationis munere imitandum ſibi propoſuiſſet, illud incredibili cum fructu per Bæticam exercuit. Præter Commentarium doctiſſimum & pientiſſimum in Pſalmi XLIV. verſum illum: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviſcere populum tuum, & domum patris tui;* ſpirituales variis de argumentis reliquit Epiſtolas, quibus perlectis, perpenſiſque *argumenti varietate, ſententiarum pondere, rationem momentis, lociſque Sacræ Scripturæ, & præcipue ſcribentis facilitate, ac promptitudine, prudens quiſque digitum Dei hic eſſe intelliget.* Verba ſunt Venerabilis *Ludovici Granatenſis* in ejus Vita, quam Libris tribus ſcripſit. Probaverat ille *Avillæ* ſpiritum, eo familiariter uſus, ut in Præfatione teſtatur. Obiit die 10. Maii, anno 1569.

XX. *B. Ludovicus Granatenſis*, a natali ſolo Granata Hiſpaniæ urbe celeberrima cognominatus, Theologus, Concionator, & Vitæ Spiritualis Magiſter egregius, magna ſanctitatis opinione claruit, gratia & auctoritate apud Reges Luſitaniæ *Joannem* III. & *Catharinam* conjugem valuit, Bracarenſem Archiepiſcopatum a Regina ſibi oblatum recuſavit, & *Bartholomæo de Martyribus* conferendum curavit. Cardinalitias Inſulas, quas ipſi deſtinaverat *Sixtus V.* Pontifex Maximus, gratulatoriis *Michaelis Bonelli* Cardinalis Alexandrini monitus literis, humillime deprecatus eſt, vitæ religioſæ paupertatem Eminentiſſimæ Dignitati, ſolitudinem Aulæ anteponens. Prædicatorum Ordinem, quem profeſſus fuerat, & univerſam Eccleſiam, virtutum exemplis, & Scriptis divinis ornavit, illuſtravit. *Conciones*, *Rhetoricam Sacram* inſtituendis Concionatoribus cumprimis utilem; *Ducem Peccatorum*: Libros *de Oratione & Meditatione*: *Memoriale Vitæ Chriſtianæ*: *Catechiſmum* &c. nominaſſe, laudaſſe eſt, in quibus neſcias quid prius mirari debeas, pietatem an eruditionem. Ejus Opera *Gregorius* XIII. datis ad ipſum Apoſtolicis literis laudavit; majoraque piis Libris ipſum edidiſſe miracula dixit, quam ſi *cæcis aſpectum, aut mortuis a Deo vitam impetraſſet*. Obiit Olyſſipone, pridie Kalendas Januarii, anno 1588. ætatis 84. Quanti fecerit ejus Opera *S. Franciſcus Saleſius*, notum eſt ex ejus Epiſtola 34. Libri 1. ad quemdam Epiſcopum ſibi amiciſſimum cujus quidem Epiſtolæ verba Latine reddo: *Ludovicum Granatenſem integrum habeas, tibique Breviarum ſit alterum. Cardinalis Borromæus alia ad concionandum Theologia non utebatur, & tamen concionabatur egregie. At non hic illius præcipuus uſus eſt. Animam ſcilicet ad veræ devotionis amorem diriget tuum, & ad omnia neceſſaria tibi exercitia*

Ludovici Granatenſis & Operum ejus elogium.

...itia spiritualia. Ipsius lectionem a Duce Peccatorum auspiceris velim; tum ad Memoriale transeas; tandem totum perlegas. Verum ut fructuose legatur, non raptim legendus & quasi devorandus, sed ponderandus & æstimandus est. Per singula capita in eo meditandum, ejusque doctrina magna consideratione, & precibus ad Deum, animæ applicanda. Cum reverentia & devotione legendus est, ceu Liber utilissima, quibus anima cœlitus afflari ac erudiri possit, continens documenta: ex quibus omnes animæ facultates reformandæ, &c.

XXI. B. *Bartholomæus a Martyribus*, Lusitanus, Ordinis FF. Prædicatorum Professor, ob singularem doctrinam cum vitæ sanctimonia conjunctam, Regi Lusitaniæ Præceptor datus, & *Ludovico Granatensi* quicum familiaritate conjunctissimus erat agente, a *Catharina* Regina Bracarensis Archiepiscopus renuntiatus est, Tridentinæ Synodo interfuit, & Sacram Reformationem totis viribus promovit. Episcoporum auctoritatem a Christo immediate acceptam, & Residentiam Jure Divino necessariam fortiter propugnavit. Cum *S. Carolo Borromæo* amicitiam iniit, fuitque *Pio IV.* Pontifici Maximo acceptissimus. Disciplinam in Bracarensi Provincia restituit, Cleri Populique mores emendavit, Ecclesiæ Jura ac Libertatem occasione data constantissime defendit. Obiit magna sanctitatis opinione anno 1590. *Stimulum Pastorum*, ex Moralibus & Pastorali *S. Gregorii*, nec-non ex Epistolis & Libris *S. Bernardi* De Consideratione, maximam partem excerptum, Episcopis & Sacerdotibus curam animarum habentibus ad Munus optime gerendum informandis cumprimis utilem, cujus adeo lectionem amico Episcopo commendat *S. Franciscus Salesius* Epistola supra laudata, conscripsit. *Compendium* etiam *Spiritualis Doctrinæ* ex Variis Patrum sententiis adornavit, quod eo permittente edendum curavit *Ludovicus Granatensis*, qui & istud Auctoris & Operis Elogium Libro præfixit: „ Hujus Operis (*inquit*) Auctor fuit Reverendissimus Archiepiscopus Bracarensis & Primas, ex D. Dominici grege ad hanc Dignitatem assumptus. Qui priusquam ad hoc Munus cooptaretur, viginti annis in nobilissimo Cœnobio Victorensi Sacræ Theologiæ Cathedram cum maxima sua laude moderatus est, & in ea meritissimo Jure Magisterii honore laureatus. Quamvis autem Scholasticæ Theologiæ studia præcipue coleret, numquam tamen hoc ipso tempore Mysticæ Theologiæ, quam is charissimam habebat, studia intermisit, Auctorum Libros qui de ea diligentius scripserunt, assidue evolvens, & præcipuas eorum Sententias carpens, scriptoque consignans, ut frequenti eorum lectione, & in Dei amore, & virtutum studio quotidie proficeret. Cum ergo his rationibus bonus Christi odor effectus esset, Serenissima & Sanctissima Regina D. Catharina, quæ in demortui viri loco Lusitaniꝗ Regnum moderabatur, hujus boni odoris virtute permota, ipsum Bracarensis Ecclesiꝗ Pastorem prꝗficiendum curavit. Quod ille Munus ex Majorum suorum imperio, Ecclesiastica Censura adactus, recusare non potuit, alias nulla ratione subiturus. Qui cum astantibus omnibus Cœnobii Ulyssiponensis Fratribus, prꝗcepto paruisset, hoc de se testatus est. Ego (inquit) hoc nomine a multis accusor, quod nimium propositi mei tenax sim: in hac autem una re coram vobis profiteor me tenacem futurum, quod ab omni fastu & splendore domus & familiꝗ alienissimus ero, eamque humilitatem in cultu corporis, in mensa, cꝗterisque similibus, quam Monachus sectatus sum, in Episcopatu retenturum: nec me ulla vis aut ratio ab hac mente & consilio umquam revocabit. Hoc quidem ille pollicitus est, quod quam plene ad hunc usque diem prꝗstiterit, tota Lusitania testis est. Parcissima enim mensa, & exigua supellectili, & familia contentus, quꝗ sibi ademit, nec in consanguineos, nec in famulos, aut aliqua necessitudine sibi conjunctos, non denique in Palatiis ornandis & ampliandis, sed in miseriis pauperum sublevandis, & adolescentibus in literis & moribus instituendis impendit. Ad quod plenius prꝗstandum, Collegium ibidem ex Patribus Societatis Jesu extulit, qui hanc docendi provinciam susciperent. In insigni etiam & numeroso populo Vianꝗ Monasterium D. Dominici similiter a fundamentis erexit atque dotavit. Is igitur inter varias Pastoralis Officii curas, numquam Rachelis suæ amplexus deseruit, sed diem Pastoralis Officii curis, noctem Deo offerebat. Quo tempore quidquid de Mystica Theologia a summis viris, hoc est, Dionysio, Ber-

Bartholomæi de Martyribus Opera.

Bartholomæi de Martyribus elogium.

„ nardo, Bonaventura, Gerſone ſcriptum eſt, ſtudioſe legens, has gemmas ſuper aurum „ & topazion pretioſas Novis miniſtravit. Quibus ego legendis tantopere delectatus „ ſum, ut fere affirmare poſſem me nihil hactenus in vita legiſſe, quod acriores piis „ hominibus ſtimulos ad hujus cœleſtis Philoſophiæ amorem adderet, majoremque lu- „ cem his, qui huic ſtudio dediti ſunt, præferret. Alia præter hæc Opera reliquit *Bartholomæus a Martyribus*, quæ in unum collecta Volumen, prælo parata *P. Quetiſius* Ordinis noſtri Pariſiis in Conventu *S. Mariæ Annuntiatæ* ad viam *S. Honorati* Sacerdos, cum ejuſdem Venerabilis Archipræſulis Vita, ea uberiori, quæ Gallico idiomate aliquot abhinc annis ſtylo ſane accuratiſſimo & elegantiſſimo edita eſt.

S. Ignatius Libri Spiritualium Exercitiorum Auctor.

XXII. *S. Ignatius Loyola*, natione Hiſpanus, in ea regione quæ ad Pyrenæum pertinet, ad oppidum Aſpeithiæ, Pampilonenſis Diœceſis, anno 1491. natus, Societatis Jeſu Parens & Conditor, præter Conſtitutiones eidem Societati datas, & pias quaſdam Epiſtolas ad filios, admirabilem *Spiritualium Exercitiorum* Librum tranſmiſit ad poſteros; qui a *Paulo III.* aliiſque Pontificibus approbatus ac laudatus eſt, atque a viris doctiſſimis & pientiſſimis commendatus. Ad vitam immortalem migravit *S. Ignatius* pridie Kalendas Auguſti anno 1556. & a *Gregorio XV.* in Cœlitum numero relatus eſt, heroicis ejus virtutibus ac miraculis probatis, quarto Idus *Martii* anno 1623. Cum vero morte præreptus *Gregorius* Canonizationis Diploma non publicaſſet, illud emiſit *Urbanus octavus* ejus Succeſſor VIII. Idus Auguſti ejuſdem anni.

XXIII. *Ludovicus Bloſius*, ex antiqua & illuſtri Bloſiorum & Barbanſoniorum Stirpe, in eo Provinciæ Leodienſis pago, qui non procul ab Hannoniæ oppido Bellomonte ſitus, *Donum-Stephani* appellatur, adoleſcens in *Caroli V.* Imperatoris Aulam, ut Nobilium mos eſt, a parentibus miſſus, & Cæſari charus, afflante Spiritu Sancto ab Aulica Vita ad Religioſam ſe tranſtulit, & *S. Benedicti* Regulam in Cœnobio Lætienſi profeſſus eſt. Studiis in Academia Lovanienſi feliciter peractis, Latiniſque, Græcis, Hebraicis Literis, nec non Philoſophia & Theologia ſub optimis Magiſtris imbutus, ſolo virtutis nomine ab *Ægidio Gippo* Lætienſi Abbate, communi Monachorum ſuffragio, abſens, reique ignarus, & invitus, in Coadjutorem aſſumptus eſt, anno ætatis vigeſimo ſecundo, Chriſti 1527. Defuncto *Gippo*, anno 1530. Lovanio revocatus, in ejus locum ſubrogatus eſt. Vitæ innocentia, Regularis Diſciplinæ zelo, ſacræ lectionis & orationis frequentatione, manſuetudine, charitate, hoſpitalitate, magnanimitate, adverſorum tolerantia, liberalitate in pauperes, opum contemptu, zelo adverſus hæreſes & vitia, Aſceticis Libris, domi foriſque clariſſimus, magna ſanctitatis opinione e vita migravit 7. Januarii anno 1566. ætatis 59. Vitam ejus ex Monaſterii Lætienſis Archivis, & aliis documentis a quodam ex Ordine *S. Benedicti*, Sacræ Theologię Doctore ſcriptam, & a Lętienſibus, pręſertim vero a *Vingio* Abbate immutatam & ornatam, cum ejuſdem *Bloſii* Operibus editam legere eſt, & apud *Bollandum* inter Acta Sanctorum menſis Januarii, ad diem 7. cui & Scriptorum Catalogum Chronologicum pręmittit.

S. Thereſiæ Elogium.

XXIV. *S. Thereſia a Jeſu*, in ſæculo dicta *Thereſa a Zepeda & Aumada*, Abulæ in Regno Caſtellę nata parentibus ut genere præclaris, ita etiam vitæ integritate conſpicuis, anno ętatis vigeſimo Chriſto ſe totam deſpondens ad Moniales *S. Mariæ de Monte Carmelo* ſe contulit; ibique per duodeviginti annos graviſſimis morbis, ac variis pręterea tentationibus vexata, omnibus virtutibus in gradu heroico excelluit, coruſcavit, præſertim vero divino amore, qui adeo in corde ejus exarſit, ut confeſſarii ipſius *Thereſiæ* charitatem, tamquam non hominis, ſed Cherubim propriam, admirarentur & celebrarent. Eam ſpiritu intelligentiæ Dominus adimplevit, ut non ſolum bonorum operum in Eccleſia Dei exempla relinqueret, *ſed & illam cœleſtis ſapientiæ imbribus irrigaret, editis de Myſtica Theologia, aliiſque etiam multa pietate refertis Libellis, ex quibus Fidelium mentes uberrimos fructus percipiunt, & ad ſupernæ patriæ deſiderium maxime excitantur*, (inquit *Gregorius XV.* in Canonizationis ipſius Diplomate.) Reformationem Carmelitani Ordinis aggreſſa eſt, arduumque & difficillimum, ſed Eccleſiæ Chriſti utiliſſimum opus, non ſolum in mulieribus, ſed & in viris egregie perfecit, ædificatis non modo per univerſas Hiſpanias, ſed & per alias etiam Chriſtiani orbis partes tam virorum quam mulierum Monaſteriis, ſine pecunia, ſine proventibus, ſed ſola Dei

miſe-

misericordia confidens, nec modo omnibus humanis destituta auxiliis, sed adversantibus plerumque ac contradicentibus Principibus & Potestatibus sæculi: quæ tamen Domino opus suum confirmante, radices miserunt, incrementa susceperunt, & demum in Domo Dei uberes proventus fructificarunt. Hæc vere spiritualis & cœlestis doctrinæ Magistra, scripsit *Vitæ suæ Relationes*, *Viam Perfectionis*, *Fundationum Cœnobiorum suorum* librum unum, *Castrum animæ*, & *in Cantica Canticorum* librum 1. quæ in linguam Gallicam elegantissimo stylo transfusa sunt. Eam Salmanticenses Doctorali sua lauro cingere decreverunt, & cinxerunt: in Patronam tota sibi adoptavit Hispania. Migravit ad Sponsum 4. nonas Octobris anno 1582. ætatis 68. Eamque miraculis, dum vixit & post obitum, illustrem, Sanctarum Virginum Catalogo *Gregorius XV.* Pontifex Maximus adscripsit die 12. Martii, anno 1622. *Opera*

SCHOLION.

Cum Libellis & Epistolis Gallicis lacessar ab Anonymo Societatis Jesu Rectore Theologastro, Moralem Theologiam a me editam arrodente, & Thomistas nostros in probabilitatis patrocinium irrito conatu trahente; vanissimi declamatoris Parallelo, Anonymi Theologi Epistolis duabus ad RR. Patres Societatis Jesu luculenter & abunde confutato, hic opportunitate data oppono præclaram *Bartholomæi a Martyribus* Sanctissimi & Doctissimi Bracarensium Archiepiscopi, ex Ordine FF. Prædicatorum assumpti, Regulam de opinionum delectu, ex ejus Compendio Vitæ Spiritualis, cujus in hoc Articulo nu. 21. memini, cap. 7. desumptam. *In quolibet negotio agendo* (inquit) *si incertus sis; quid potius eligas, antequam statuas quid agendum sit, prius ipse considera quid tu fratri in ea re consuleres. Item quid acturus esses, si instaret tunc hora mortis. Item cogita quid malles egisse cum steteris in die judicii coram Domino, & illud age. Si dubitas adhuc, elige illud quod naturæ tuæ ac affectionibus molestius est, ac magis adversatur.* Hæc Bartholomæi a Martyribus, & Venerabilis Ludovici Granatensis, Dominicanorum sanctimoniæ & eruditionis fama conspicuorum doctrina, quam in Schola S. Thomæ acceptam, ad Ecclesiæ ædificationem effuderunt.

ARTICULUS IV.

De Theologiæ Moralis Interpretibus, seu Casuitis Sæculi XVI.

I. PLures de Casibus Conscientiæ sæculo 16. Theologi erudite scripserunt, quos inter eminent *Thomas de Vio* Cardinalis *Cajetanus*, Ordinis FF. Prædicatorum, & *Franciscus* Cardinalis *Toletus* Societatis Jesu *a S. Francisco Salesio* hoc in scribendi genere merito commendatus; *Sylvester Mazolinus*, a vico feudi Astensis Prierio in Subalpinis *Prieras* cognominatus, Sacri Palatii Magister, Fidei adversus *Lutherum* egregius propugnator, & Concionator etiam sua ætate insignis, die 20. Octobris, anno 1520. Rhedonibus in Minore Britannia defunctus.

II. *Martinus Azpilcueta*, *Navarrus*, Ordinis Canonicorum Regularium *S. Augustini* Roncævallis Professor, vir non minus pietate quam Juris utriusque scientia commendatissimus. Tolosæ, Salmanticæ, Conimbricæ summo cum applausu docuit. Tanta ejus fuit doctrinæ vis & auctoritas, non vulgi opinione collecta, sed publico totius Reipublicæ Christianæ testimonio comprobata, ut ejus sententia certa quædam lex & quasi oraculum sit habita. Romam profectus, *Pio V. Gregorio XIII. Sixto V.* Pontificibus Maximis charissimus fuit. Ibidem obiit duodecimo kal. Julias 1586. ætatis 95.

III. *Alexander Ariostus*, Gallus, Ordinis Minorum circa annum 1520. celebris. *Bartholomæus Fumus*, Villaurensis, Placentinus Ordinis Prædicatorum, Hæreticæ pravitatis Quæsitor, *Armillæ Aureæ* Auctor, claruit anno circiter 1545.

IV. *Joannes Tabiensis*, cognomento *Cagnatius*, a Tabia Liguriæ natali oppido sic dictus Theologus Bononiensis, *Summæ Summarum de casibus conscientiæ* quæ vulgo *Tabiena* dicitur, Auctor, Ordinis Prædicatorum, obiit anno 1561.

S. Caroli Borromæi elogium.

V. *Carolus Borromæus*, Patritius Mediolanensis, *Pii IV.* Pontificis Maximi ex sorore nepos, ætatis anno 82. S. R. E. Cardinalis, & Mediolanensis Archiepiscopus anno vigesimo-tertio a Patruo creatus, singulari vitæ innocentia & sanctitate commissam sibi Ecclesiam annis vigintiquinque rexit, Disciplinam Christianam & Ecclesiasticam in Provincia sua instauravit, collapsos Cleri populique mores emendavit, sex Conciliis provincialibus, Diœcesanis undecim celebratis; variisque edictis, ordinationibus, & Decretis promulgatis, variis *Instructionibus* editis, Prædicatorum, Confessariorum, Parochorum, &c. & Sacramentorum omnium administrationem spectantibus: ex quibus eas maxime quæ Pœnitentiæ & Eucharistiæ administrationem spectant, Illustrissimi ac Religiosissimi Gallicanæ Ecclesiæ Præsules, a Clero suo cum Sæculari tum Regulari, edito in Generalibus Comitiis Decreto legi & observari jusserunt, adeoque Typis elegantibus edi curarunt. Reliquit etiam *Institutiones*, *Literas Pastorales*, *Librum Memorialem*, *& Conciones Synodicas*, quæ omnia in unum collecta, sub titulo Actorum Ecclesiæ Mediolanensis edita sunt. Copiosior & absolutior est Editio Lugdunensis Tomis duobus anno 1683. *S. Caroli Borromæi Instructiones* præ omnium Casuitarum Summis & Summulis legendas ac sequendas existimo, quamvis eorum Auctorum, quorum opera ab Ecclesia approbata, aut permissa sunt, nemini derogatum velim, nec sua quempiam laude fraudare. Ad Superos migravit 3. Nonas Novembris, anno 1584. ætatis 47. Accepto de ejus obitu nuntio, *Gregorius XIII.* exclamavit, *Extincta est lucerna in Israel.* Illum in Sanctorum numerum solemni ritu retulit *Paulus V.* anno 1610. Hæc ipsi familiaris erat sententia, quam & in sigillo expressam habuit: *Sola gaudet humilitate Deus.* Vitam ejus scripserunt *Carolus a Basilica S. Petri* Presbyter Mediolanensis, ex Congregatione Clericorum Regularium S. Pauli Decollati, *Augustinus* Cardinalis, *Valerius* Veronensis Episcopus, & *Joannes Petrus Jussanus*, Mediolanensis Presbyter, ex Congregatione *Oblatorum S. Ambrosii* ab ipso *S. Carolo* instituta.

ARTICULUS V.

De Jurisconsultis Illustribus Sæculi XVI.

I. JUrisperitos inter celebre nomen sibi pepererunt XVI. Sæculo *Laurentius Campegius*, Bononiensis, S.R.E. postea Cardinalis, Jus Cæsareum Patavii una cum patre suo *Joanne Campegio*, maxima cum laude professus.

II. *Petrus Paulus Parisius*, Consentinus, Calaber, S. R. E. Presbyter Cardinalis a *Paulo Tertio* creatus, præter Commentarium in Decretales Romanorum Pontificum Epistolas, Consiliorum Volumina 4. aliaque in lucem emisit. Obiit anno 1545.

III. *Nicolaus Boerius*, Gallus, in Senatu Burdigalensi Præses, anno 1539. defunctus, cujus Opera in pretio sunt.

IV. *Andreas Alciatus*, Mediolanensis, Græce & Latine doctissimus, qui Jurisprudentiam barbaro dicendi genere involutam pristino nitori restituere, & ad fontes revocare cœpit. Primum Avarici Biturigum Jus Civile professus est; deinde Ticini in Insubria. Obiit an. 1548. Iisdem artibus excelluit *Franciscus Alciatus*, ejus gentilis & alumnus, ac in Cathedra Ticinensi successor, S. R. E. Cardinalis a *Pio V.* creatus.

V. *Petrus Rebuffus*, Gallus, Monspeliensis, Auctor Commentarii in Concordata, *Praxis Beneficiorum*, Commentariorum in Constitutiones Regias, Tractatuum *de Decimis*, *de Feudis &c.* Claruit ab anno 1554. ad annum 1583.

VI. *Joannes Hieronymus Albanus*, Eques, & Jurisconsultus, Librum *de Immunitate Ecclesiarum* Julio III. Pontifici Maximo obtulit Romæ anno 1553. Alterum librum edidit *de Potestate Papæ & Concilii.*

VII. Eadem ætate *Raymundus Rufus* Gallus Jurisconsultus, suam Defensionem pro Pontifice Maximo, Cardinalibus, Episcopis, totoque Ordine Sacro, contra *Carolum Molinæum*, doctissimum etiam Jurisconsultum, sed in multis ab Ecclesia improbatum, edidit anno 1553. Eadem ætate florebat *Franciscus Duarenus*, Briocensis in Aremoricis qui dicendi genere suavi & facili omnes sui temporis Jurisconsultos superavit. Obiit

Ava-

Avarici Biturigum, ubi Jurisprudentiam magna frequentia ac celebritate professus est, anno 1559.

VIII. *Andreas Tiraquellus*, Senior Fontenaii in Pictonibus natus, in Curia Parisiensi Senator, præter alia scripsit Tractatum *De Privilegiis piæ causæ*. Obiit anno 1556.

IX. *Augustinus Berojus*, Bononiæ Juris Canonici Professor, cujus edita sunt *Consilia*, & Commentarii in Decretales, eadem ætate floruit.

X. *Joannes Bernardus Dias*, Hispanus, Decretorum Doctor, Calaguritanus Episcopus, *Carolo V.* Imperatori a Consiliis, scripsit *Practicam Criminalem Canonicam*, Lugduni, Venetiis, Antuerpiæ, & Romæ annis 1565. 1568. & 1581. editam. Item *Regulas Juris cum ampliationibus & restrictionibus*.

XI. *Joannes Quintinus*, Burgundus, ex Ordine Hospitalario S. Joannis Hierosolymit. Juris Doctor & publicus Canonum Lutetiæ Professor, Synodum Gangrensem Græce & Latine, Canones Apostolorum, & *Tertulliani* Librum *de Præscriptionibus Hæreticorum*, Scholiis & Commentariis illustratum, emisit in lucem annis 1560. & 1561.

XII. *Jacobus Simancas*, Septimaniensis, ab oppido natali, quod *Simanca* populariter appellatur, cognominatus, Juris utriusque in Academia Salmanticensi Professor, deinde in Vallisoletano Prætorio Senator, multis Operibus Jurisprudentiam illustravit: quin & Religioni profuit, *Institutionibus Catholicis adversus Hæreses* editis anno 1552.

XIII. *Franciscus Vargas*, Philippi II. ad Pium IV. Pontificem Maximum Legatus, Librum *de Episcoporum Jurisdictione & Romani Pontificis Auctoritate* Romæ publicavit anno 1563.

XIV. *Petrus VVellius*, Jurisconsultus, Librum *de Usuris* Coloniæ publici juris fecit anno 1556.

XV. *Philippus Nigrius*, Harlebecanus in Belgio præpositus Bruxellæ ad *S. Gudilam* Canonicus ac Decanus, *Carolo V.* Imperatori & *Philippo Secundo* Regi a Sanctioribus Consiliis, Ordinis Velleris Aurei Cancellarius, multis & amplissimis eorum Principum Legationibus præclare functus, tandem Episcopus Antuerpiensis designatus, Librum *de Exemptione Canonica* transmisit ad posteros. Obiit anno ineunte 1563.

XVI. *Franciscus Balduinus*, Attrebatensis, Jurisconsultorum sui temporis facile Princeps, Avarici Biturigum, Lutetiæ Parisiorum, ac in pluribus Germaniæ Academiis Jurisprudentiam incredibili cum plausu professus, de Catholica Religione scriptis adversus *Calvinum & Bezam* Libris, non minus quam de Republica & de universa Jurisconsultorum natione editis de Jure Civili Commentariis, præclare meritus est. Eruditis in *Optatum Milevitanum* Annotationibus palam fecit quantum in sacra etiam Antiquitate & Historia Ecclesiastica versatus esset, exemploque probavit quod in ore frequenter habebat, *Historiam cum Jurisprudentia conjungi oportere*. Obiit Lutetiæ 11. Novembris anno 1573. ætatis 53.

XVII. *Gaspar Cervantes*, Hispanus, Placentinus, Jurisprudentia una & Theologica eruditione nobilis, Tridentinos Patres in sui admiratione defixit. Messanensi primo, deinde Salernitanus, postea Tarraconensis Archiepiscopus, tandem S. R. E. Cardinalis a *Pio V.* creatus est. Obiit 16. Kalendas Novembris anno 1575.

XVIII. *Didacus & Antonius Cavarruvias*, fratres Hispani, Toleto oriundi, ad Concilium Tridentinum a *Philippo* Rege Catholico missi, ex insigni Juris utriusque peritia magnam sibi laudem pepererunt. *Didacus* domum reversus, Rodericiæ primum civitatis, deinde Segobiensis, demum Conchensis Episcopus designatus est. Obiit anno 1577. *Variarum Resolutionum* Libris, *Practicis Quæstionibus*, aliisque ingenii monumentis relictis. *Antonius* Libro *de Jure Lusitanici Regni*, quem *Philippo* II. Regi Catholico dicavit, notus, Toletanus Canonicus. Obiit 12. Kalendas Januarias anno 1602.

XIX. *Viglius ab Aita Zuichemus*, Frisius, Dolæ apud Sequanos, Valentiæ Cavarum, Avarici Biturigum, Patavii, Ingolstadii, Jus Cæsareum docuit; a *Carolo V.* Cæsare magnis auctus honoribus, sublata e vivis uxore, Sacris initiatus, amplissima ad Divi *Joannis* ad Gandavenses Præpositura donatus. Lovanii augustum Frisiorum genti Collegium a fundamentis erexit, dotavitque. Obiit septuagenarius anno 1577. Præclaros *De Testamentis* Commentarios edidit.

XX. *Joannes Paulus Lancellottus*, Perusinus, *Institutiones Juris Canonici* Gregorii XIII. Pontificis Maximi jussu, Imperatoris *Justiniani* exemplo conscripsit, & Corpori Juris Canonici Indices adjecit.

XXI. *Fridericus Scencquius*, ex illustri Baronum Tautemburgensium familia apud Transisalanos oriundus ætatis anno 17. Juris Lauream promeritus, 20. *Carolo V.* ab arcanis consiliis fuit, deinde Assessor Curiæ Imperialis Spiræ creatus, converso ad Clericalem Militiam animo, ex Præposito *D. Petri* apud Ultrajectanos, primus illius Urbis Archipræsul creatus est. Obiit anno 1580. ætatis 87. Jure Cæsareo præclaris Commentariis illustrato.

XXII. *Hugo Boncompagnus*, Bononiensis, Juris utriusque Doctor & Professor, Summus postea Pontifex *Gregorius* XIII. inter summos Jurisconsultos juremerito laudatur, cujus studiis, curis, auspiciis, auctoritati, *Gratiani* totiusque Juris Canonici emendationem, Ecclesia & Respublica Literaria debent.

XXIII. Hic etiam cum laude repetendum est *Martini de Azpilcueta*, Doctoris *Navarri* nomen de quo superiori Artitulo diximus.

XXIV. *Prosper* Cardinalis *Sanctacrucius*, Romanus Rotæ, cujus Dodecimvir fuerat, *Decisiones* edidit. Obiit anno 1589.

XXV. *Joannes Stephanus Durantius*, Tolosano in Senatu Præses, Librum *De Sacris Ecclesiæ Ritibus* conscripsit, post ejus obitum Romæ *Sixti V.* jussu, & alibi postea editum. A Tolosana plebe, turbatis Galliæ rebus oppressus & interfectus est anno 1589.

XXVI. *Barnabas Brissonius* Fontenaii in Pictonibus natus jussu *Henrici* III. Regis Christianissimi Codicem Gallici Juris composuit. Scripsit etiam *De Verborum*, quæ ad Jus pertinent, *Significatione*, eruditum Opus, &c.

XXVII. *Bertrandus Argentræus*, in Parlamento Britanniæ Senator, præter suæ Gentis Historiam, Annotationes edidit in Jus Aremoricorum Municipale. Obiit anno 1590. ætatis 71.

XXVIII. *Jacobus Cujacius*, præclarum Jurisprudentiæ lumen, in urbe Tectosagum humili genere natus, incredibili omnium nationum concursu & applausu Jus Cæsareum Avarici Biturigum docuit, ac egregiis Commentariis illustravit. Obiit anno 1590. Vitam ejus scripsit *Papirius Massonus*.

XXIX. *Antonius Augustinus*, Cæsaraugustanus, Romanæ Rotæ olim Duodecimvir, ex Allifano & Ilerdensi Episcopo Tarraconensis Archipræsul, de Antiquitate & Literis bene meritus, Civilis & Pontificii Juris Instaurator, *Antiquas Collectiones Decretalium*, & *Canones Pœnitentiales* cum eruditis Notis, *Epitomen Juris Pontificii*, Dialogorum XL. *De Emendatione Gratiani* Libros duos, aliaque ad Jus Civile & Pontificium spectantia edidit. Obiit pridie Kalendas Junias 1576. septuagenario major. Mortuum Oratione funebri laudavit *Andreas Scotius* Societatis Jesu, quam ad calcem Librorum Antonii Augustini *de Emmendatione Gratiani*, Baluzianæ Editionis legere est.

XXX. *Garcias Loaysa*, Hispanus, Complutensis Academiæ Doctor, Toletanus Canonicus & Archidiaconus, a *Philippo secundo* Rege Catholico studiis unici filii *Philippi Tertii* præfectus, eo munere egregie functus est. Archiepiscopus demum Toletanus creatus, obiit anno salutis 1599. ætatis 65. Concilia Hispaniæ unum in corpus collegit, Notisque eruditis illustrata eddidit.

XXXI. *Boetius Epo*, Frisius, Lutetiæ, Lovanii, Duaci, Jurisprudentiam summam cum laude docuit, atque honorarii vice titulum Palatini Comitis consecutus est. *Syntagmata* & *Ecclesiasticas* ac *Heroicas Quæstiones*, &c. transmisit ad posteros. Obiit Duaci anno 1599.

SCHOLION.

Ad hunc Articulum, Num. 7. pag. 983. refertur illa Religiosorum Censorum nota: *Carolum Molinæum doctissimum appellat.*

R. Carolum Molinæum *Doctissimum Jurisconsultum*, *sed in multis ab Ecclesia improbatum* vere dixit. Pelagii ingenium, eruditionem, facundiam non semel commendavit S. Augustinus. Quidni Molinæus Jurisconsultus doctissimus dicatur, cujus in Civili

viii præsertim Jure, singularem & eximiam eruditionem Opera testantur. Scitum illud S. Hieronymi Libro 3. Apologiæ adversus Rufinum: „ Audi ergo, vir sapientissime, & „ Romanæ Dialecticæ Caput, non esse vitii hominem unum laudare in aliis, & in aliis „ accusare, sed eamdem rem & probare & improbare. In Tertulliano laudamus inge- „ nium, sed damnamus hæresim. In Origene miramur scientiam Scripturarum, sed tamen „ dogmatum non recipimus falsitatem, &c. Sic in Carolo Molinæo Juris peritiam suspicimus & laudamus, sed omnia tamen quæ in ejus Operibus damnata sunt, improbamus ac damnamus.

ARTICULUS VI.

De Claris Historicis.

I. HIstoriam Sæculo XVI. Illustrarunt M. *Antonius Sabellicus*, fabri ferrarii filius, Æquicolis oriundus, qui scripsit Historiam *Enneadum* XI. ab orbe condito usque ad annum 1504. aliaque Opera. Obiit 14. Kalendas Majas anno 1506. Laudatur a *Leandro* in Italia sua, a *Philippo Bergomate* lib. 16. Supplementi Chronicorum, a *Ludovico Vives* lib. 5. De tradendis Disciplinis, a *Bembo* lib. 4. Epistola 4. ab *Erasmo* in Ciceroniano suo, a *Paulo Jovio*, &c.

II. *Jacobus Philippus Bergomas*, e nobili Forestorum familia Bergomi natus, Ordinis Eremitarum S. Augustini, *Innocentio* VIII. Pontifici Maximo gratissimus, Auctor *Supplementi Chronicorum*, ab orbe condito ad annum usque 1485. in priori editione Brixiensis, in altera autem Veneta ad annum 1503. obiit in patria anno 1518. Vir erat multæ lectionis & judicii non vulgaris, sed qui in rebus antiquis, Codicum vitio quibus usus fuit, sæpe nomina immutet (inquit *Vossius* lib. 3. de Historicis Latinis, cap. 11.)

III. *Leander Albertus*, Bononiensis, Ordinis FF. Prædicatorum, libros 6. *De Viris Illustribus* nostri Ordinis in lucem edidit anno 1517. *Italiæ* præterea Descriptionem *Henrico* II. Regi Christianissimo dicavit anno 1550.

IV. *Pandulfus Collenutius*, præter alia quibus stylum exercuit, Neapolitanam Historiam sex Libris Italico idiomate complexus est, ejusdemque Compendium Latine eddidit. A *Joanne Sfortia*, Pisauriensium Tyranno, in carcerem conjectus est, ibique strangulatus, vir hujusmodi morte indignus (ut *Paulus Jovius* refert.)

V. *Joannes Jovius Pontanus*, Cereti in Umbria natus, Neapoli Regii Scrinii Præfectus favore *Ferdinandi* Regis, sex Libris Historiam belli, quod Regem *Ferdinandum* Seniorem inter & *Joannem* Ducem Andegavensem gestum est, conscripsit. Obiit anno Christi 1505. A *Felino Sandio* extrema Epitome de Regibus Siciliæ & Apuliæ, ab *Erasmo* in Ciceroniano suo, a *Sebastiano Foxio* lib. 1. & 11. De Imitatione sive de Ratione styli, a *Florido Sabino* lib. 3. Subcisivarum Lectionum, cap. 6. laudatur.

VI. *Franciscus Guicciardinus*, Florentinus, excellentissimus Scriptor, & paucissimis antiquorum Historicorum, recentium nemini gravitate sermonis, sententiarum pondere, ratiocinationum circumspectione postponendus, plerisque eximiis anteponendus (ut *Spondanus* ait) quem *Divinum Historicum* Itali vocant, vivere desiit anno 1540. Historiam 20. Libris absolvit ad annum 1534. in electione *Pauli Tertii* Pontificis Maximi desinentem.

VII. *Michael Ritius*, Neapolitanus, Ludovico XII. Galliarum Regi a Consiliis, Libros tres *de Regibus Francorum* Romæ edidit anno millesimo quingentesimo quinto. Totidem scripsit De Regibus Hispaniæ, unum *de Regibus Hierosolymorum*, quatuor *de Regibus Neapolis & Siciliæ*, duos *de Regibus Hungariæ*.

VIII. *Joannes Margarinus*, Gerundensis Episcopus *Paralipomena Hispaniæ* libris 10. complexus est ab adventu Herculis in Hispaniam, usque ad *Theodosium Seniorem* & filios ejus *Arcadium & Honorium*, quorum temporibus Gothi in Hispanias irruperunt. *Paralipomena* inscripsit, quod referat præterita proximorum sæculorum Historicis.

IX. *Paulus Langius*, Germanus, Zuviccavii in Voitlandia natus, Ordinis Benedictini Monachus, *Citizense Chronicum* scripsit, a *Pistorio* Tom. Historicorum Germaniæ editum.

X. *Albertus Krantzius*, Hamburgensis, Theologiæ Professor, Canonicus & Decanus,

nus scripsit *Metropolim* sive Historiam Ecclesiasticam de Ecclesiis *Caroli Magni* ætate constitutis, vel instauratis, item *Saxonicam & Wandalicam*, necnon Chronicon rerum aliarum Septentrionalium, Daniæ scilicet, Sueciæ, Norvegiæ. A *Caroli Magni* temporibus ad annum millesimum quingentesimum quartum Historiam perduxit. Obiit 7. Idus Decembris 1517. A *Gerardo Geldenhaurio Noviomago* Præfatione in Germaniæ Illustratæ Scriptores, *Georgio Fabricio* Lib. I. Saxoniæ suæ, *Panthaleone* parte II. Illustrium Germaniæ Scriptorum, & *Gerardo Joanne Vossio* Lib. III. De Historicis Latinis, cap. 10. laudatur.

XI. *Petrus Dorlandus*, Prior Carthusiæ in Zeelhem in Diœcesi Leodiensi, *Chronicon Carthusiense*, aliaque edidit. Obiit 25. Augusti, anno millesimo quingentesimo septimo.

XII. *Raphael Volaterranus*, condidit *Urbanorum Commentariorum* Libros 38. *Julio* II. Pontifici Maximo dicatos, quos *Urbanos* vocavit, quod eos in Urbe Roma conscripserit. In tres vero Tomos distinxit, quorum primus *Geographiam veterem* continet, alter *Antropologiam* sive Viros Illustres, tertius *Philologiam*, sive artium rudimenta. *Antropologiam* componebat anno millesimo quingentesimo quinto. De hoc Opere *Jovius & Floridus Sabinus* parum magnifice judicarunt.

XIII. *Polydorus Vergilius*, Urbinas, Romani Pontificis in Anglia Quæstor, & VVellensis Archidiaconus, præter Libros octo *de Rerum Inventoribus*, & Librum *de Prodigiis*, edidit *Historiam Anglicanam* Libris 26. quam *Henrico* VIII. dicavit anno 1533. Adversus ipsum objicit *Paulus Jovius*, quod *Scotis & Gallis sæpe reclamantibus, alieno potius arbitrio quam suo, intexuisse multa in gratiam gentis existimetur*. Sed nec Anglis doctioribus probatur. Sic inter alios de ipso censet *Henricus Savilius* Præfatione in Rerum Anglicarum Scriptores: „ Polydorus, ut homo Italus, & in rebus nostris hospes, & „ quod caput, neque in Republica versatus, nec magni alioqui vel judicii, vel ingenii, „ pauca ex multis delibans, & falsa plerumque pro veris amplexus, Historiam nobis „ reliquit cum cætera mendosam, tum exiliter sane & jejune conscriptam.

XIV. *Paulus Æmilius* Veronensis, Principis Ecclesiæ Parisiensis *B. Mariæ* Canonicus, magnam sibi nominis celebritatem paravit Opere egregio *de Rebus Gestis Francorum*, cui annos triginta impendit. Ac Libros quidem novem perfecit, decimum morte præventus reliquit imperfectum. Desinit in anno quinto *Caroli* VIII. qui est Christi 1488. Obiit 3. Nonas Quintiles, anno 1529. „ Genus ejus scribendi doctum, nervo- „ sum, pressum, ad subtilitatem & argutias inclinans, & relinquens, defigensque aliquid „ in animo serii lectoris. Sententias & dicta sæpe miscet paria antiquis. Rerum ipsarum „ sedulus scrutator, severus judex, nec legi nostro ævo, qui magis liber ab affectu „ (*inquit* Justus Lipsius *Notis in Lib.* I. *Politicorum Cap.* 9.) *De ipso* Erasmus *in Ci-* „ *ceroniano suo ita censet*: Pauli Æmilii & reconditam eruditionem & diligentiam, & „ vitæ sanctitatem, & summam in Historia fidem exosculor. Tullianam dictionem nec „ affectavit, nec habet.

XV. *Joannes Tritbemius* a vico natali ad Mosellam fluvium appellatus, Ordinis Benedictini Professor, primum Spanheimensis, post Herbipolensis ad *S. Jacobum* extra muros Abbas, scripsit *Chronicon Monasterii Hirsaugiensis*, quod incipit ab anno octingentesimo trigesimo, & desinit in anno millesimo trecentesimo septuagesimo. Hos vero Annales anno 1514. ad incudem revocasse atque auxisse dicitur. Item *Chronicon Monasterii Spanheimensis*, in Diœcesi Moguntina; *Chronicon Monasterii S. Jacobi Majoris* in suburbio Herbipolitano; *Cathalogum Scriptorum Ecclesiasticorum*; Librum *de Illustribus Germaniæ Viris*; Librum *de illustribus Viris Ordinis S. Benedicti*, &c. quæ ex Bibliotheca *Marquardi Freberi* Francofurti prodierunt anno 1601. præter Opera pia, quæ studio *P. Joannis Busæi* Societatis Jesu Theologi Moguntinæ edita sunt anno 1604. Obiit *Tritbemius* 8. Decembris anno 1516. ætatis fere quinquagesimo quinto. De ipsius Operibus plura dabunt *Vossius* Lib. 3. *De Historicis Latinis*, c. 10. & *P. Labbæus* in Dissertatione Historica *de Scriptoribus Ecclesiasticis*. De ipsius *Steganographia*, ob quam ab imperitis in Magiæ suspicionem immerito vocatus est vir pientissimus, lege *Spondanum* in Annalibus Ecclesiasticis ad annum 1499. N. 9. & 10.

XVI. *Onuphrius Panvinus* Veronensis, Ordinis Eremitarum *S. Augustini* Professor, de Histo-

Historia Ecclesiastica ac profana bene meritus, cujus Opera *Possevinus* in Apparatu Sacro, & *Cornelius Curtius* in Elogiis Augustinianis recensent, quem Manutius *Helluonem Antiquitatis*; „ Scaliger *Patrem Historiæ*; Lipsius *Principalis Historiæ, & Fastorum veterum Patrem*; Thuanus *Virum ad omnes Romanas & Ecclesiasticas Antiquitates e tenebris eruendas natum*, obiit anno 1568. ætatis 39. nondum inchoato.

XVII. *Franciscus Tarapha*, Civis & Canonicus Barcinonensis, Regum Castellæ & Aragoniæ seriem sub annum 1530. contexuit, sed pleraque ridicule ex Arca Noe, bellique Trojani fabulis derivans, urbium, gentiumque nomina cudit, deceptus *Pseudo Beroso Annii Viterbiensis*, ut observat *Aubertus Miræus*.

XVIII. *Bernardus Luxemburgius*, a natali solo in Belgio cognominatus, Ordinis FF. Prædicatorum Professor, *Catalogum Hæreticorum* Libris 5. contexuit. Libellum etiam *de Ordinibus Militaribus* edidit. Fatalis ipsi fuit annus 1535.

XIX. *Ælius Antonius Nebrissensis*, a Nebrissa Bœticæ oppido natali cognominatus, Salmanticæ & Compluti publicus Eloquentiæ Professor, ac demum Historicus Regius, *Rerum a Ferdinando & Isabella Catholicis Regibus Gestarum Decades duas*, totidemque *Belli Navarræi* Libros conscripsit. Obiit anno 1554.

XX. *Petrus Bembus*, Patritius Venetus, S. R. E. Cardinalis, Orator, Poeta & Historicus eximius. Libros 12. *Historiæ Venetæ*, aliaque ingenii monumenta transmisit ad posteros. Obiit Romæ anno 1546. & ad *S. Mariam super Minervam* sepultus est.

XXI. *Augustinus Trivultius*, Mediolanensis, S. R. E. Cardinalis, scripsit *Historiam Romanorum Pontificum*, qua se plurimum adjutorium *Onuphrius Panvinus* fatetur.

XXII. *Joannes Dubravius*, Bohemus, Olomucensis in Moravia Episcopus, vir legationibus rebusque gestis clarissimus, *Historiam Bohemicam*, Libris 33. complexus, obiit anno millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio.

XXIII. *Joannes Magnus*, Gothus, Sedis Apostolicæ Legatus, Archiepiscopus Upsaliæ, Sueciæ, Gothiæ, VVandaliæ Primas, Librum *de Episcopis Sueciæ*, & alterum Opus *de omnibus Regibus Gothorum & Suecorum* edidit Romæ anno 1555. De ipso plura *Possevinus*, qui ipsum vidit, & de Religione etiam optime meritum testatur Apologia contra Lutheranas & impias Constitutiones in Arosia Sueciæ civitate conditas anno 1527. Libris 24. Historiæ *Joannis Magni* Appendicem addidit *Olaus Magnus* ejus frater ac Successor.

XXIV. *Wolfangus Lazius*, Medicus Viennensis, & *Ferdinandi* I. Imperatoris Historicus, *Rerum Viennensium* Libros 4. edidit; *De Republica Romana inexteris Provinciis bello partis constituta*, Libros 17. *De Variarum Gentium Migrationibus*, Libros 2. *Genealogiæ Austriacæ* Libros 2. &c. Obiit anno 1555.

XXV. *Joannes Vasæus*, Brugensis, Belga, Salmanticæ publicus Eloquentiæ Professor, *Chronico Rerum Hispanicarum* relicto, quod in pretio est, obiit anno circiter 1560.

XXVI. Eodem tompore Thomas Fazellus, Siculus, Ordinis FF. Prædicatorum, Libros 20. *De Rebus Siculis* eleganti stylo in lucem emisit.

XXVII. Sub idem tempus *Rerum Venetarum Historiam* edidit Petrus Justinianus Pat. Ven.

XXVIII. *Gabriel Prateolus*, Doctor Theologus Parisiensis, scripsit Librum *de Vitis, Sectis, & Dogmatibus Hæreticorum*, anno 1569. aliaque Opera.

XXIX. *Paulus Jovius*, Novocomi apud Insubres natus, a *Clemente VII.* Episcopus Nuceriæ creatus, Concilio Tridentino interfuit. Variis Operibus Historicis nominis immortalitatem sibi peperit, præsertim vero *Elogiis Virorum Illustrium*, quos in posterorum memoria fecit immortales. Obiit Florentiæ III. Idus Decembris, anno 1552. ætatis 70.

XXX. *Nicolaus Harpsfeldius*, Anglus, Archidiaconus Cantuariensis, in vinculis pro causa Religionis Orthodoxæ, temporibus *Elisabethæ* Reginæ viginti amplius annis Londini vixit, ac demum Confessor ibidem obiit anno 1593. Scripsit *Historiam Anglicanam Ecclesiasticam*, nec-non *Historiam VVickleffianam*, &c.

XXXI. *Hieronymus Surita*, Regni Aragoniæ Historicus, & Secretarius Judicum violatæ Fidei, omnis Antiquitatis in paucis peritus, sinceritate, moderatione, diligentia, gravitate, nemini eorum, qui de Rebus Hispanicis scripserunt, anteponendus, adeo ut apud Regium Hispaniarum Consilium accusatus sit, quod Regum etiam vitia, gentisque ac soli, in Historia sua attingere ausus sit; ab *Ambrosio Morales* edita Apologia egregie

egregie defensus; *Rerum Aragonensium* Libros 30. totidem annis elaboravit Hispanico Idiomate, quorum ex prioribus Tomis *Indices Aragonensium Rerum* Latine exscripsit. Obiit Cæsaraugustæ 3. Nonas Novembris anno 1580.

XXXII. *Stephanus Garibajus*, Cantaber, Mondragonio oppido oriundus, Catholici Regis Historicus, *Annales Regnorum Castellæ*, *Lusitaniæ*, *Aragoniæ*, *Navarræ*, Hispano Sermone edidit, Opus ingens, quod quatuor Voluminibus in XL. Libros divisis res in Hispania domi forisque gestas complectitur. Florebat anno millesimo quingentesimo nonagesimo quinto.

XXXIII. *Josephus Pamphilus*, Veronensis, ex Augustiniano Eremita Sacrario Pontificio a *Pio quarto* Præfectus, & Signinus Episcopus postea creatus, præter Libros egregios „ De origine multarum Ecclesiæ Ceremoniarum; De Sacris Ritibus Veterum „ Pontificum in Baptismi, Chrismatis, & Eucharistiæ Sacramentis administrandis: „ De Exorcistis, & antiquo Ritu Demones expellendi, &c. Chronica sui Ordinis edi- „ dit Romæ anno 1581.

XXXIV. *Florimondus Ræmundus*, Gallus, Senator Burdigalensis, vir multæ lectionis & judicii singularis fabulam *de Joanna Papissa* egregie confutavit; scripsit etiam *de Antichristo*; item *de ortu, progressu, ac ruina Hæresum nostri ævi*, Gallico sermone: quibus Operibus & Ecclesiæ servivit, & laudem apud Eruditos non mediocrem consecutus est.

XXXV. *Ambrosius Morales*, Cordubensis, in Academia Complutensi Eloquentię Professor, & Catholici Regis Historicus, Operibus relictis, quibus *Hispanicam Historiam* plurimum illustravit, obiit anno 1592.

XXXVI. *Joannes Gonzales de Mendosa*, Augustinianus, a Rege Catholico anno 1580. Legationis ad Sinarum Regem princeps destinatus, quinto post anno *Historiam Regni Sinarum* edidit, ex plerisque ipsorum Libris, quos *Martinus de Rada* ejusdem Ordinis Professor Auchæi apud Sinas coemerat, ejus Regni Typis variis in locis editos, quos apud se quingentis annis prius repertos gloriantur, quam Typographia in Germania incœpisset.

XXXVII. *Ubertus Folieta*, Genuensis Sacerdos a civibus suis in exilium missus, quod Scriptis suis vulnera patrię ac remedia liberius indicare non dubitaverit. Librum composuit *de ratione scribendæ Historiæ*; alterum *de laudibus urbis Neapolis*; item *de Sacro Fœdere in Selymum* Libros 4. *de Scriptoribus Italicis*, & alia Opuscula. Obiit Romæ an. 1581.

XXXVIII. *Antonius Bosius*, Italus, magnam vitæ suæ partem Cœmeteriis seu Cryptis veterum Christianorum Romæ & in vicinia lustrandis, ab anno 1567. ad annum usque 1600. impendit, scripsitque lingua Italica lib. 3. *De Roma subterranea*, quos post ejus obitum *Joannes Severanus*, Congregationis Oratorii Romani Presbyter, perfecit, & Libro quarto auctos in lucem edidit. Scripsit idem *Bosius* Historiam Ordinis *S. Joannis Hierosolymitani*.

XXXIX. *Angelus Rocca*, Italus ex agro Piceno oriundus, Ordinis Eremitarum *S. Augustini*, Professor a *Sixto V.* Romam evocatus, Sacris Bibliis, Conciliis, Patribusque restituendis & Scholiis illustrandis, toto decennio operam navavit. Ejus labores Præfectura Sacrarii Apostolici, ac deinde Tagastensi Episcopatu muneratus est *Clemens Octavus*. Magno sumptu instruxit Romæ in Cœnobio *S. Augustini* locupletissimam Bibliothecam, publicæ utilitati, sed maxime advenarum, quæ ejus nomine *Angelica* nuncupatur. At majorem sibi gloriam peperit lucubrationibus doctissimis, *Bibliotheca Vaticana*, *Bibliotheca Theologica & Scripturali*, &c.

XL. *Joannes Petrus Maffeus*, Bergomas, Societatis Jesu Professor, decimo sexto cadente seculo *Historiarum Indicarum* Libros 16. pereleganti stylo conscripsit, Vitamque *S. Ignatii* ejusdem Societatis Parentis libris 3. edidit, &c.

XLI. *Carolus Sigonius*, Mutinensis Italus, variis editis monumentis, quibus Italicam & Romanam Antiquitatem illustravit, in patria naturæ debitum persolvit, anno 1585.

XLII. *Franciscus Belcarius Peguil*, Metensis Episcopus qui Concilio Tridentino sub *Pio Quarto* interfuit Rerum Gallicarum Historiam ab anno 1461. ad annum 1580. Libris 30. complexus est. Librum etiam edidit adversus Calvinistarum dogma de Infantium in matris utero Sanctificatione. Obiit die 14. Februarii, anno 1591.

XLIII.

XLIII. *Natalis Comes*, Patritius Venetus *Historiam universalem* scripsit, cui finem imposuit anno 1580. diligens magis quam gratus Auctor: obscuritatem tamen styli, & confusionem rerum sententiis, ac præceptis passim insertis temperans.

SCHOLION I.

Hunc Articulum, Num. *6.* pag. *990.* Religiosi Censores hac nota perstringunt: *Guicciardinum commendat.*

R. Henrici Spondani Appiamensis Episcopi Annales Ecclesiasticos nemo reprehendit ob Guicciardini commendationem, ad annum 1534. Num. XVIII. p. 426. col. 2. his verbis adscriptam: „ Guicciardinus excellentissimus scriptor, & paucissimis antiquorum „ Historicorum, Recentium nemini gravitate sermonis, Sententiarum pondere, ratio- „ cinationum circumspectione, postponendus; plerisque eximiis anteponendus: qui si „ nonnumquam acrem se gestorum Principum, aliorumve de quibus agit, censorem „ exhibeat, culpa hæc est noxiorum, non Historicorum, qui gravius culpandi ipsi fo- „ rent, si male facta tacerent, quibus alii prudentiores fiant, & a similibus peccatis „ abstineant, vel pudore. Sententia est enim Domini quæ non fallit, NIHIL esse *Matth.* 10. „ apertum quod non reveletur, neque absconditum quod non sciatur. „ Hæc Spondanus. *Luca* 12.

SCHOLION II.

Ad eumdem Articulum, Num. 15. pag. *993.* pertinet ista indiculi Censorii nota: *De Trithemio, quod ob Steganographiam in Magiæ suspicionem immerito vocatus sit.*

R. Quid sit Steganographia videntur non intelligere, qui Trithemium jure merito in Magiæ suspicionem venisse volunt. Legant Illustrissimum Annalium Baronii Continuatorem Spondanum ad annum millesimum quadringentesimum nonagesimum nonum, num. 10. ubi pium & eruditum Auctorem ab omni Magiæ suspicione vindicat, Steganographiæ clavim tradens. „ Ut, *inquit*, tantum virum, optime cætera „ de Ecclesia Catholica Ordine suo, ac re literaria meritum, ab omni adeo nefandi „ criminis culpa immunem existimemus fecit diligentia eruditissimi Patris Hilarii „ Monachi Benedictini Cœnobii Sancti Germani de Pratis Parisiensis Congregationis „ reformatæ SS. Benedicti & Mauri, qui re nobiscum post primam nostram horum „ Annalium editione communicata, arcanum aperuit ambagium Trithemii, a se non par- „ vo labore & industria adinventum: manifestaque ad ipsamet Trithemii Epistolas fa- „ cta probatione, ostendit nihil toto eo Opere esse conjurationis aut invocationis dæ- „ monum, sed quæ ejusmodi videntur, claves tantum esse seu interpretationes verbo- „ rum quibus ambigue utebatur in suis Epistolis: Spiritus diurnos quos vocat, Episto- „ las ipsas esse, quæ cunctis paterent: spiritus autem nocturnos, quasdam literas, syllabas „ seu vocabula ipsarum Epistolarum, quæ in se continerent secretum in eis compre- „ hensum: Duces denique & Ministros spirituum, verba & literas otiosas, quæ iisdem „ Epistolis continerentur, ad tegendum secretum in iis comprehensum, &c. Hæc Spondanus. Idem Trithemio contigit, quod Sylvestro II. & Alberto Magno, ut ob rerum, quæ communem hominum captum superarent, tractationem vel operum admirabilitatem a rudibus illarum artium in Magiæ suspicionem vocarentur.

JOANNIS DOMINICI MANSI

Nota.

QUamquam de Trithemio ab omni magiæ suspicione absolvendo eadem mihi quæ & P. Alexandro opinio sedet; jure tamen meritoque censura notari liber iste meruit, ut ex hominum manibus excuteretur. Quot enim sunt homines minus eruditi ac simplices, qui solum ejus corticem cernentes, nec in spiritum auctoris pervadentes magicum aliquid se in eo deprehendisse judicant, persuasique auctoritate tanti nominis opinan-

opinantur posse se artibus vere superstitiosis dedere, atque ejus præceptis quamquam alio sub ambage tendentibus ab magica uti. Venit ad me olim vir non indoctus libellum hunc quærens, ut rimaretur in eo artem investigandi nomina in ludo Januensi extrahenda.

CAPUT VI.

DE CONCILIIS Nationalibus & Provincialibus, quibus sancita vel instaurata Disciplina est Sæculis XV. & XVI.

ARTICULUS I.

De Concilio Oxoniensi.

Oxonium, Oxford, Episcopatus sub Metropoli Cantuariensi.

ANno millesimo quadringentesimo octavo, *Thomas Arundellius* Cantuariensis Archiepiscopus totius Angliæ Primas, & Sedis Apostolicæ Legatus, Provinciale Concilium celebravit, in quo 13. Statuta condita sunt, ut VVickleffianæ hæreseos progressus impediretur. Primo ut nullus sive Sæcularis, sive Regularis ad prædicandum verbum Dei admittatur, nisi ab Episcopo Diœcesano examinatus, approbatus, & missus, vel aliquo munitus privilegio, suæ missionis aut privilegii fidem fecerit. Secundo, ne Clerus aut populus aliquem in Ecclesiis, Cœmeteriis, aut locis suis alias concionari permittat, sub pœna Interdicti. Tertio, ut Concionatores modo auditoribus convenienti prædicent, nec apud Laicos contra vitia Clericorum invehantur. Quarto, ne quis de Sacramentis, aut Fidei dogmatibus aliter doceat, prædicet, aut observet, quam per sanctam Ecclesiam discussum fuerit, finitum, aut constitutum: neque Sectam aut speciem hæresis quamcumque doceat, prædicet, vel observet: alioqui excommunicationem incurrat ipso facto, a qua non absolvatur, nisi hæresim solemni ritu ejuraverit. Relapsorum vero bona proscribantur, & ab iis, quorum interest, occupentur. Quinto, ne liberalium artium Magistri de Fide aut rebus Theologicis tractent, aut discipulos suos de iisdem disputare permittant. Qui secus faxit, ut fautor errorum & Schismatum per loci Ordinarium plectitor. Sexto, ne Libellus aliquis recens editus, seu deinceps edendus, in Scholis aut alibi legatur, nisi ab Academiis Oxoniensi vel Cantabrigiensi, aut duodecim saltem Doctoribus ex earum gremio ad nutum Archiepiscopi Cantuariensis selectis examinetur, & ab iisdem unanimiter, nec-non ab eodem Archipræsule approbetur; exemplari in scriniis Academiæ relicto. Qui secus faxit, ut seminator schismatis & fautor hæresis puniatur. Septimo, ut nemo deinceps aliquem textum Sacræ Scripturæ auctoritate sua in linguam Anglicanam vel aliam transferat, *per viam libri, libelli, aut tractatus*; nec legatur aliquis hujusmodi liber, libellus aut tractatus, sub majoris excommunicationis pœna, *nisi a Diœcesano loci, aut concilio Provinciali, ipsa translatio fuerit approbata*. Qui contra fecerit, ut fautor hæresis punitor. Octavo, ne quis cujuscumque gradus status, aut conditionis, *Conclusiones aut Propositiones, in Fide Catholica, seu bonis moribus adverse sonantes, præter necessariam doctrinam facultatis suæ in Scholis aut extra, disputando aut communicando, protestatione præmissa vel non præmissa, asserat vel proponat, etiamsi quadam verborum, aut terminorum curiositate defendi possint*: quia teste *Hugone de S. Victore* Lib. de Sacramentis: *Sæpius quod bene dicitur, non bene intelligitur*. Qui in hoc Decretum peccaverit, piorum communione excluditor, donec in eodem, quo proposuit vel asseruit, loco delictum suum publice fateatur, *& verum Catholicum intellectum ejusdem Conclusionis sive propositionis, ad arbitrium Ordinarii publice prædicaverit in una Ecclesia vel diversis*. Nono, ut nullus de Articulis per Ecclesiam terminatis, nisi ad eorum explicationem disputare præsumat; aut Decretalium, aut Constitutionum Synodalium auctoritatem, potestatemve condentis, in dubium revocet; sive contra determinationem eorumdem doceat, sub pœna hæresis, nisi errorem ejuraverit. Decimo, ut nullus Presbyter extra Diœcesim originis

aut ordinationis suæ ad celebrandum admittatur, nisi literis Ordinum suorum fidem facientibus & commendatitiis Episcoporum, in quorum diœcesibus diu versatus est, prolatis. Undecimo, ut Oxoniensis Academiæ Præpositi & Gymnasiarchæ semel singulis mensibus de doctrina & moribus suorum scholarium inquirant, ut de hæresi convicti vel suspecti non modo canonicis, sed etiam academicis pœnis puniantur. Duodecimo, ut hujus Constitutionis transgressoribus ad quodcumque Beneficium Ecclesiasticum in Provincia Cantuariensi obtinendum per triennium præcludatur aditus. Decimo tertio ut in causa hæreseos, non secus ac in quæstione læsæ majestatis, propter pericula quæ ex dilatione possunt imminere, *summarie & de plano*, ac citatione præmissa per nuntium, sive per literas, aut Edictum, *& lite non contestata*, ad testium auditionem, & finitivam sententiam procedatur.

Magnificum est quod in ejusdem Concilii Præfatione de Sedis Apostolicæ Privilegiis, & Romani Pontificis Primatu habetur, quod ibi describo, cum ut manifestum sit quam fœde ab antiqua Ecclesiæ Anglicanæ doctrina, fideque Majorum Anglo-Calviniani desciverint, tum ut faciam, quod hucusque diligentissime præstiti, nihil ut prætercam quod ad sacrosanctam Romani Pontificis auctoritatem commendandam, aut propugnandam pertineat. *Reverendissimæ Synodo* (inquit) *injuriam fecisse dignoscitur, qui semel ibidem discussa atque diffinita revolvit; & cum quis de principali terreno judicio disputare præsumens, sacrilegii pœnæ subjicitur, prout civilis sapientiæ & legis humanæ manifeste tradit auctoritas; multo magis qui præcepta Legum & Canonum ab æternæ vitæ & mortis Clavigero, vicem non puri hominis, sed veri Dei gerente in terris, & cui ipse Deus cœlestis imperii jura commisit rite edita, canonice promulgata, ac etiam a SS. Patribus prædecessoribus nostris, usque ad gloriosam sanguinis effusionem, & cerebri voluntariam sparsionem firmiter observata, suæ innitentes prudentiæ temere violare præsumunt, ac eisdem doctrinis variis contraveniunt, ipsaque verbis & factis contemnunt, sunt pœna graviori plectendi, & tamquam membra putrida a corpore militantis Ecclesiæ celeriter abscindendi. Considerare enim deberent, quod in antiquo traditur Testamento:* Moyses & Aaron in Sacerdotibus ejus: *id est, primi inter eos fuerunt, Ac in Novo inter Apostolos discretio quædam fuit: & licet omnes essent Apostoli, Petro tamen a Domino concessum est, & ipsi Apostoli inter se voluerunt id ipsum, ut reliquis omnibus præesset Apostolis, & dictus Cephas, id est Caput, Principatum Apostolorum teneret, cui dictum est:* Tu aliquando conversus confirma fratres tuos. *Quasi diceret: si dubium inter eosdem emerserit, ipsorumve aliquis in via Fidei, justitiæ, morum aut rectæ conversationis erraverit, tu ipsum confirmes in bonos: Quod profecto non dixisset Dominus, si alios sibi minime decrevisset obedire.*

Romani Pontificis Auctoritas.

Summi Pontificis Decretis sive fidem sive mores spectent canonice promulgatis, ab omnibus Christianis parendum est. Qui illa verbis vel factis contemnunt ab Ecclesiæ corpore abscinduntur.

Hæ Constitutiones anno sequenti Londini promulgatæ sunt in Synodo Diœcesana a *Richardo* Episcopo, secundum Mandata ejusdem Archipræsulis Cantuariensis.

SCHOLION.

Hunc Articulum pag. 4. hunc in modum perstringunt Religiosi Censores: *Protestatur se numquam perdidisse occasionem laudandi Papam.*

R. De laudibus Papæ ibi non loquor. De Concilio Oxoniensi agens, insignemque ejus locum de Romani Pontificis auctoritate descripturus, ita præfatus sum: *Magnificum est quod in ejusdem Concilii Præfatione de Sedis Apostolicæ Privilegiis & Romani Pontificis Primatu habetur; quod ibi describo, cum ut manifestum sit quam fœde ab antiqua Ecclesiæ Anglicanæ doctrina, Fideque Majorum Anglo-Calviniani defecerint; tum ut faciam, quod huc usque diligentissime præstiti, nihil ut prætercam quod ad SacroSanctam Romani Pontificis auctoritatem commendandam aut propugnandam pertineat.* Id me re vera præstitisse judicant æqui rerum æstimatores, & nihil umquam prætermisisse quod ad Primatum jurisdictionis in Ecclesia universa Romano Pontifici divina institutione convenientem, annexaque eidem Primatui jura & privilegia confirmanda pertineat: qualis mihi videtur & semper visa est auctoritas summa judicandi controversias fidei, & quæstiones dubiæ disciplinæ, Leges condendi quibus omnes Christi fideles obligentur,

gentur, Appellationes ex toto orbe Christiano suscipiendi & judicandi majoresque causas finiendi, congregandi Concilia Oecumenica, illis præsidendi, eorum Decreta confirmandi, Canones temperandi seu de illis dispensandi, casus sibi reservandi, & Indulgentias Plenarias concedendi ubique Christianarum gentium &c.

Nota.

INter jura, & privilegia Primatus a Christo Domino D. Petro collati, si recentes Gallos excipias, adnumerarunt veteres adnumerantque modo omnes Theologi, quod Pontifex Romanus sacris Canonibus præsit, quod œcumenicis Conciliis dominetur, quod infallibilitate præditus sit, dum ut universalis Ecclesiæ Magister credenda proponit; quæ omnia sexcenties a Romano Pontifice removet Natalis. Ubique etiam ut Verbo Dei scripto & tradito contrariam prædicat illam sententiam, qua concedunt Pontifici indirectam in temporalia potestatem; unde ut hæreticam sugillat. Ex iis inferunt perperam Natalem seipsum commendare, quasi sit optime meritus in sustinendis Apostolicæ Sedis privilegiis, ac Romani Pontificis Primatu propugnando.

ARTICULUS II.

De Concilio Saltzburgensi.

ANno circiter millesimo quadringentesimo vigesimo *Eberhardus* Archiepiscopus Saltzburgensis, Sedis Apostolicæ Legatus, Provinciale Concilium in Metropoli sua celebravit, in quo Decreta 34. condita sunt. Primum, de Summa Trinitate & Fide Catholica, damnat errorem docentium vel credentium quod Sacerdos in mortali peccato existens non possit conficere Corpus Christi seu absolvere suos subditos a peccatis: idque asserentes pro hæreticis & incredulis habendos declarat. Reprobat etiam quorumdam opinionem erroneam, asserentium, Episcopum, seu Sacerdotem Curatum, non posse absolvere Presbyteros fornicarios a fornicationis reatu propter votum castitatis. Secundo sancitum est, ut Provinciales & diœcesanæ Synodi secundum præscriptum Canonum celebrentur: quæ in disciplinæ instaurationem incumbant, præsertim in Clero, & in Monasteriis Canonicorum Regularium *S. Augustini*, & *S. Benedicti* Monachorum. Tertio Consuetudines in gravamen Ecclesiarum introductæ abrogantur. Quartum statuit de scrutinio seu examine Ordinandorum, ad quod nemo sit admittendus, quin prius peccatorum confessionem ediderit apud idoneum Sacerdotem. Sextum, illegitimos ab Ordinibus & Beneficiis arcet. Septimum, Episcopis, Archidiaconis, Prælatis, Officialibus seu aliis Judicibus Ecclesiasticis prohibet ne in causis coram se pendentibus appellationes ad Superiores Judices impediant. Octavum jubet Rectoribus Ecclesiarum ut Vicariis suis sufficientem & honestam portionem Ecclesiasticorum proventuum attribuant, sub pœna privationis Beneficiorum. Nonum cavet ne Interdicti sententia temere feratur, & in hujusmodi Censura irroganda jubet observari Constitutionem *Bonifacii VIII.* quæ incipit: *Provide attendendum.* Decimum Prælatorum officium explicat, & circa quæ potissimum in suis visitationibus invigilare debeant ad reformationem Cleri. Undecimum statuit ut Capellani Nobilium in Capellis Castrorum Dominorum suorum non celebrent, nisi ante Episcopo vel Archidiacono *obedientiam faciant manualem*, ut ad Synodos veniant & Capitula, statis temporibus, Mandata Ecclesiastica recepturi, & suis Dominis, ac eorum Castrensibus relaturi: cum Curati in quorum Parochiis Castra sita sunt, id facere frequenter non audeant propter Dominorum tyrannidem. Duodecimum eos, qui absolutionem a Censuris, vel earum revocationem, per vim aut metum extorquent, & fructu absolutionis vel revocationis hujusmodi privat, & excommunicatione ferit. Decimumtertium statuit ut nulla rerum jactura, aut metus incommodi corporis non legitime probatus, subditi inobedientiam, Mandatum Prælati exequi non curantis, valent excusare. In præceptis autem negativis, puta de communione cum excommunicatis non ineunda, de non celebrando in locis interdictis, &c. omnino nullum nec rerum, nec corporum,

Eerrores damnati.

Examen Ordinandorum.

Lex posita Capellanis Nobilium.

In præceptis negativis nullus metus excusat.

porum, quantumcumque probatus metus excusat; *Cum pro nullo metu debeat peccatum mortale committere, quod ex inobedientia surgere, Sanctorum auctoritatibus comprobatur.* Decimum quartum, ut cessiones actionum, si causæ subsint legitimæ, fiant coram Episcopis, seu Officialibus; iis, qui cedunt, juratis, quod non simulate, sed vere cedant. Decimum-quintum præscribit modum quo in jus vocandi sunt ii, quibus Parochi, ex metu crudelitatis ipsorum ac tyrannidis, vocationem in jus significare non audent. Decimum-sextum Clericum ad sæcularia tribunalia trahi vetat, seu coram Judicibus Laicis conveniri, seu tractum aut conventum, sponte & judicialiter respondere, sub pœna Excommunicationis ipso facto incurrendæ; & Interdicti ad congruam usque satisfactionem servandi in territorio trahentis & judicantis. Decimum-septimum, modestiam a sacris Canonibus imperatam in Clericorum habitu servari mandat; & Titulares Episcopos ex Ordinibus Fratrum Mendicantium, vel aliorum Monachorum assumptos, admitti vetat ad Episcopalia munia obeunda, nisi sui Ordinis habitum manifeste deferant & sint conversationis laudabilis, & bonæ famæ: immo eos ut excommunicatos vitari jubet; & Episcopos, qui ipsos admiserint, ab Ecclesiæ ingressu suspendit. Decimum-octavum, Clericos concubinarios Ecclesiasticis Beneficiis & Dignitatibus privari decernit, ad eaque obtinenda inhabiles denuntiat. Decimum-nonum Clericos ad curam animarum ab Episcopo vel Archidiacono admitti vetat, nisi prius juratos, quod nullam in adeptione Beneficii commiserint simoniam; & Sacrosanctæ Generalis Synodi Constantiensis Constitutionem in Beneficiorum collationibus servari jubet. Vigesimum, Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferri statuit; & Patronos, qui partem Decimarum sive obventionum Ecclesiasticarum sibi retinent ex pacto, piorum communione submovet, eorumque terras Interdicto supponit: Clericos vero qui sic promoti fuerint, ab his Beneficiis, & spe quorumvis aliorum dejicit. Vigesimum-primum, eos qui prædam aliquam emerint, vel tenuerint, nisi infra mensem restituant, excommunicatione percellit. Vigesimum-secundum statuit, ut si quis terram suam, cui Jus Patronatus annexum est, oppigneraverit, Jus præsentandi apud ipsum oppignerantem remaneat: *Cum tale jus æstimari non possit, & in sortem nequeat computari*: Cum tamen fructus pignoris semper in sortem computari debeant juxta Canonum & Legum sanctiones. Vigesimum-tertium faciendi testamenti libertatem Ecclesiasticis Viris, & aliis quibuscumque, quos ab ea potestate Leges non excludunt, contra pravas quasdam consuetudines vendicat. Vigesimum-quartum præcipit ut pro Archiepiscopo vel Episcopo defuncto, a quolibet Provinciæ vel Diœceseos Sacerdote Missa celebretur. Vigesimum-quintum prohibet, ne quis *alienum Parochianum*, excepta necessitatis causa, *ad Confessionem recipiat*, aut ei aliquod Sacramentum administret, *non petita & obtenta licentia proprii Sacerdotis*. Vigesimum-sextum Patronos Ecclesiarum, qui Rectoribus earum defunctis, illas spoliant, a Jure præsentandi suspendit. Vigesimum-septimum, novos Sacerdotes, ea die qua primam Missam celebrant, aliquos ad convivium invitare prohibet. Vigesimum-octavum jubet ut Sacerdotes formam baptismi vulgari idiomate omnes Parochianos suos doceant, ut urgente necessitate rite baptizare possint. Vigesimum-nonum prohibet ne *Advocati* Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum piorum locorum, *Ecclesias, Monasteria, & alia pia loca, ultra consueta & debita onera ullatenus aggravent & infestent*, sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ. Consuetudinem etiam improbat, qua Laici quidam Judices & Potestates Clericos ratione bonorum ipsorum in Judicium vocabant: non attendentes quod *Clerici & Clericorum bona eodem gaudent privilegio, & nulla sit eis de rebus & personis Ecclesiarum attributa judicandi facultas*. Trigesimum, Generalis Concilii Constantiensis Constitutionem, contra Symoniacos in Cathedralibus & Collegiatis Ecclesiis ter in anno promulgari statuit: Trigesimum-primum eos qui tempore Interdicti defunctorum corpora in Cœmeteriis sepelire ausi fuerint, excommunicatione plectit. Trigesimum-secundum, extirpationem hæreseos VVickleffistarum & Hussitarum spectat, pœnasque in illos, illorumque fautores decernit. Trigesimum-tertium, jubet ut Judæi pileum cornutum, ejusdem superstitionis mulieres nolam sonantem ferant, cum in publicum prodeunt, ut his signis a Christianis discernanrur. Trigesimum quartum, inhonestum habitum mulierum, caudas,

Jus Patronatus.

Proprius Sacerdos.

Prima Missa.

Clericorum immunitas.

Luxus muliebris.

das, monstruosa capitis ornamenta prohibet, mandatque sub *Excommunicationis* Sententia universis & singulis Laicis, ut uxores suas & filias vestium ac mundi muliebris luxum, immodestiam, superfluitatem resecare cogant & moderari : ipsisque mulieribus sub eadem pœna præcipit ut in hoc maritis morem gerant ; Episcopis vero & Parochis, ut rebelles ac pervicaces hac in re mulieres arceant a Communione : sæcularibus tandem Potestatibus ut ad executionem hujus Statuti pœnales etiam Leges ferant, alioquin eadem Censura percellantur.

ARTICULUS III.

De Concilio Coloniensi.

Deambulationes & confabulationes in Ecclesiis & Cœmeteriis vetitæ.

Religiosi Mendicantes in Vicarios Parochialium Ecclesiarum non assumendi.

Festum Compassionis B.M.V.

THeodoricus Coloniensis Archiepiscopus Provincialem Synodum anno millesimo quadringentesimo vigesimo tertio celebravit, in quo undecim Decreta condita sunt. Primum contra concubinarios Clericos. Alterum contra temporales Dominos, prohibentes suis subditis, ne Prælatis, aut Clericis, quidquam vendant vel emant, & necessaria cum ipsis habeant commercia, vel solita officia & obsequia illis exhibeant. Contra hujusmodi Ecclesiasticæ libertatis hostes, eorumque fautores, excommunicatio vibratur. Tertium, jubet Officiali Archiepiscopi, ut in causis appellationum a Suffraganeorum Sententiis, Jus commune servet. Quartum, consuetudines & observantias vetustas & laudabiles, pia Fidelium devotione introductas, a Dominis temporalibus Consulibus civitatum, aut Judicibus Laicis abrogari vetat aut impediri, sub pœna excommunicationis. Quintum, Concionatores ad prædicandas Indulgentias, & colligenda eleemosynarum subsidia prohibet admitti, nisi Sacerdotio initiatos. Sextum, ne Canonici, reliquive Clerici in Ecclesia vel Cœmeterio deambulent, nec stando vel sedendo confabulentur, dum Divina peraguntur, sub pœna privationis fructuum ad octo dies. Septimum statuit sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne Rectores Ecclesiarum, Monachos Mendicantes, aut aliorum Ordinum, in Vicarios assumant, modo alter idoneus commode haberi possit, dolo & fraude exclusis. Octavum, Decretum superius contra publicos concubinarios ad notorios & manifestos restringit. Nonum exterminationem VVickleffistarum, & Hussitarum Hæreticorum spectat : Indulgentiasque concedit iis qui has pestes Inquisitoribus hæreticæ pravitatis revelaverint: Decimum, campanas omnibus sextis feriis circa meridiem pulsari jubet, ut Fideles memoriam Passionis Christi devotius recolant; singulis vero diebus circa Solis ortum, in memoriam Compassionis gloriosæ Virginis *Mariæ*: & certas preces ad hujusmodi campanæ pulsum recitantibus, Indulgentias 40. dierum concedit. Undecimum, Festum *Compassionis* Beatæ Virginis *Mariæ* celebrari statuit.

ARTICULUS IV.

De Concilio Parisiensi.

JOannes de Nantone Senonensis Archiepiscopus Provinciæ suæ Concilium Parisiis celebravit anno millesimo quadringentesimo vigesimo nono Aprili mense, in quo Ecclesiastica Disciplina 40. Decretis sancita est. Primum Divina Officia tractim, devote & horis congruentibus decantari jubet. Secundum, ut Divinorum tempore Clerici a confabulationibus abstineant; alioqui distributionibus unius diei priventur; & ne ludos in Sanctorum Festis in Ecclesiis agant : alioqui fructibus Beneficiorum priventur ad mensem. Tertium, ut Episcopi confabulationes in Cathedralibus præsertim Ecclesiis impediant. Quartum, ut Canonici distributionibus priventur, nisi integris Horis interfuerint. Quintum coerceri jubet Canonicos, qui in duabus Ecclesiis conscripti, ex una ad aliam cum Ecclesiasticis vestimentis, impellente avaritia, celeriter currunt, ut in utraque distributiones lucrentur. Sextum, ne lucri causa Cathedrales vel Matrices Ecclesias in Festis solemnioribus deserant. Septimum est de sacrorum vasorum munditie.

Octa-

Octavum, de Ordinandorum & Curatorum examine ac delectu. Nonum, de Prælatorum habitu. Decimum, ut Episcopi unum vel duos Theologos habeant, quorum consilio & opera in suarum Ecclesiarum regimine, Clerique ac populi reformatione utantur. Undecimum jubet ut Curiarum Ecclesiasticarum Officiarii, Advocati, Promotores, Notarii ab indebitis exactionibus cohibeantur. Duodecimum, & septem sequentia, spectant Reformationem Monachorum Ordinis *S. Benedicti*, & Canonicorum Regularium *S. Augustini*. 15. *Pro ingressu Religionis* aliquid ex *pacto vel conventione* recipi vetat. Vigesimum, & quatuor sequentia, statuunt de Reformatione Clericorum. 24. Vetat ne taxillis ludant, sub pœna unius libræ ceræ, qualibet vice suæ Parochiali Ecclesiæ, vel Cathedrali applicandæ, aut alia graviori pœna arbitrio Superioris infligenda. Reliqua spectant Reformationem Sæcularium. 25. Abusum illum reprobat, quo *Barbitonsores* & *Marescalli* (ut loquitur) sibi licitum esse persuadent, Dominicis Festisque diebus ministeria sua exercere etiam præter necessitatem. 32. & 33. statuunt ut in Ecclesiis, non in privatis Oratoriis Matrimonia contrahantur: nec facile condonentur Matrimoniorum publicæ denuntiationes, vel pecunia redimantur.

Dominica Festorumque dierum observantia.

Matrimoniorum Denuntiationes.

AATICULUS V.

De Concilio Dertusano.

ANno millesimo quadringentesimo vigesimo-nono *Petrus* Cardinalis *Fuxensis*, Sedis Apostolicæ Legatus, Concilium *Dertusæ* sive *Tortosæ* in Catalanis celebravit, convocatis Tarraconensis Provinciæ Episcopis, favente *Alfonso* Rege Aragonum, in quo extinctis infausti Schismatis reliquiis per abdicationem Antipapæ *Ægidii de Munione* Successoris *Petri de Luna*; multisque in gratiam Ecclesiasticæ libertatis a Rege impetratis Edictis, Ecclesiastica Disciplina Schismatis tempore fœde prolapsa 20. Decretis instaurata est. Primum Clericos Beneficiatos aut in sacris Ordinibus constitutos, a procurandis & administrandis bonis vel negotiis Laicorum penitus arcet, eisque modestiam in vestibus imperat; de quarum materia, formaque nunnulla præscribit; & vestes, si quæ contra hujus Synodi præscriptum temere deferantur, fabricæ, vel ornamentis Cathedralis vel Collegiatæ aut Parochialis Ecclesiæ attribuit. Secundum & tertium coercent Clericos & Religiosos Militarium Ordinum Equites concubinarios. Quartum statuit ut Clerici Beneficiati vel in sacris Ordinibus constituti ad Breviaria comparanda ab Ordinariis compellantur; *Ne divinæ servitutis census, quem de fructu labiorum suorum offerre tenetur quilibet Clericus Ecclesiasticum Beneficium possidens, vel in sacris Ordinibus constitutus, dum per occupationes alias Conventui Ecclesiæ interesse non valet, ex defectu Breviarii omittatur*. Quintum cavet ne indigni & illiterati ad sacros Ordines promoveantur: si qui obrepserint, ab eorum executione suspendantur. Sextum statuit ut plebs Christiana diligenter instituatur in doctrina Fidei, edito eum in finem Catechismo, quem Parochi singulis diebus Dominicis explanent: disputatione tamen de Fide Laicis interdicta. Septimum, in privatis domibus vel Capellis administrari Sacramenta vetat, aut Missas pro nuptiis vel sepulturis celebrari. Octavum, ne sine auctoritate Ordinarii & absque dote sufficienti Beneficium Ecclesiasticum instituatur: in cujus receptione & approbatione hæc addatur clausula; *Salvis Canonicis Institutis, & auctoritate provide dispensantis*. Nonum, statuit ut Neophyti, id est, a Judaismo aut Ethnica superstitione recens conversi, infantes suos infra diem ab eorum nativitate octavum ad Batismum afferre compellantur, cum Censuris Ecclesiasticis, tum sæcularium Potestatum coercitione. Decimum, ut Vicarii Generales & Officiales Episcoporum præcipui, sacris Ordinibus initiati sint. Undecimum statuit, ut Clerici, qui Literas Regiæ familiaritatis per subreptionem impetrant, cum vere non sint in Regis familiam adlecti, si hujusmodi Literis uti deinceps attentaverint, Beneficiorum suorum possessione excidant ipso facto, non Beneficiatis aditus ad Beneficia per triennium sit præclusus. Ideo autem hujusmodi Literas aucupabantur, ut Regiæ familiaritatis Privilegio Prælatorum suorum judicium declinarent, ut ait *Alphonsus* Rex Aragonum in suo Edicto; *A nostra* (inquit) *Majestate familiaritatis obsa-*

Tortosa, in Catalonia ad Iberi fluvii ostia, Episcopatus sub Metropoli Tarraconensi.

Breviarii recitatio.

Regiæ familiaritatis Literæ per subreptionem impetratæ Viris Ecclesiasticis non suffragantur.

obsequium fraudulenter implorant, illudque obtinent, non ut nostris insistere proponant servitiis, sed ut eis libuerit, quandoque Ecclesiastico, quandoque nostro sæculari Judicio sint subjecti; ita quod de commissis, vel de committendis per eos excessibus forum variando ad votum, a nemine punitione debita valeant coerceri, sed potius evadere judicium canonicæ ultionis, quod in præjudicium Ecclesiasticæ Jurisdictionis, ad cujus examen patenter spectant, noscitur apprime redundare. Duodecimum est contra eos qui Clericos ad sæculare judicium trahere nituntur oppressionis prætextu: & *Bonifacii VIII.* Constitutionem his verbis incipientem; *Quidam ut intelleximus*, ea de re, in Synodis promulgari, & observari mandat, lata contra transgressores Excommunicatione. Decimum-tertium, Excommunicatione ferit, & a Beneficiorum percipiendis fructibus ad triennium suspendit Clericos, qui palam vel occulte Principes, Dominos temporales, sæculares Judices, aut Universitates, contra Jura Ecclesiæ vel Ecclesiasticæ libertatis inflammaverint, vel consilium aut patrocinium dederint, vel Instrumenta in Ecclesiæ detrimentum occultaverint, vel exhibuerint. Decimum quartum, Prælatos Regulares admonet ac sub divini obtestatione judicii hortatur, ut subditorum suorum vitia diligenter emendent. Decimum-quintum Conservatoribus & Delegatis ab Apostolica Sede Judicibus prohibet, ne ultra limites traditæ potestatis aliquid attentent. Decimum-sextum Quæstores sine literis Diœcesani Episcopi quæsturam aut prædicationis officium exercentes, ipso facto excommunicatos, & a Beneficiis Ecclesiasticis ad triennium suspensos denuntiat. Decimum-septimum prohibet ne Clerici aut Viri Religiosi Prælatis aut sibi invicem detrahant, aut mutuis juribus derogent; *non populos retrahant ab Ecclesiarum Parochialium frequentia vel accessu: sed super sepulturis, decimis, vel primitiis, & aliis Ecclesiarum juribus sacros studeant Canones inviolabiliter observare.* Si vero Concionatorum quisquam Prælati alicujus famæ publice & injuriose detraxerit aut famosos libellos dictare, scribere, vel publice legere, aut evulgare attentaverit, in excommunicationem ipso facto incurrat, donec publica satisfactione & famæ restitutione crimen expiaverit. Demum Constitutionem *Bonifacii VIII.* quæ incipit: *Animarum saluti*, & Clementinas, *Religiosis*, & *super Cathedram*, accurate observari jubet. Decimum-octavum prohibet ne Ecclesiarum Prælati *bona decedentium Religiosorum*, quibus *secundum Statuta vel laudabiles consuetudines* permissum est *de bonis a Deo sibi collatis disponere*, ullatenus occupent, si per eosdem Religiosos juxta eadem Statuta & consuetudines de hujusmodi bonis fuerit ordinatum, modo Prælatis relinquant quod iis debitum est. Idem de bonis Clericorum Sæcularium statuit, si juxta præscriptum Provincialium vel Synodalium Constitutionum testamenta sua condiderint. Decimum-nonum, Decretum Lateranensis Concilii IV. circa Medicos innovat, & promulgari jubet. Vigesimum, Clementinam *De Judæis & Saracenis*, præcipit observari.

Religiosorum Virorum cum Clero sæculari concordia.

Concionatorum Prælatis detrahentium pœna.

ARTICULUS VI.

De Concilio Andegavensi.

TUronensis Provinciæ Concilium Andegavi a *Joanne* Turonensi Archiepiscopo, cum Suffraganeis habitum anno millesimo quadringentesimo quadragesimo-octavo, in causa Disciplinæ Ecclesiasticæ reformandæ, septemdecim Decreta condidit. 1. De Rescriptis. 2. De temporibus Ordinationum. 3. De vita & honestate Clericorum. 4. De Clericis non residentibus. 5. De silentio in Choro. 6. De ludis illicitis, quo pravæ quædam consuetudines crastino Paschæ, & Kalend. Maii affixæ abolentur. 7. De Concionatoribus, quo præcipitur ut in publicis Cathedris & locis consuetis dumtaxat, non in Theatris Conciones habeant, ut verbum Dei cum omni reverentia & humilitate prædicent, *cessantibus horridis clamoribus, & impetuosis manuum elevationibus, excessivis signis & gestibus in Ecclesiis, &c.* 8. De Religiosis domibus, aliquorum Abbatum & Priorum Conventualium rapacem avaritiam coercet, qui ex Privilegio vel consuetudine bona Prioratuum vacantium ab iisdem dependentium occupantes, ipsos supellectile, bonisque aliis omnibus ita denudabant, ut Successores cum sua familia usque ad novos fructus

Concionatores.

men-

mendicare cogerentur. 9. De Censibus; qui & procurationes Prælatis, Archidiaconis, Archipresbyteris, Decanis, & aliis personis Ecclesiasticis in Visitationibus pendendas moderatur; & Clericorum immunitatem a Pedagiis, quoad res proprias Ecclesiarum & personarum, quas non causa negotiandi deferunt, asserit, lata in exactores excommunicationis sententia. 10. Concubinarios canonice monitos a communione removendos decernit. 11. De Formulis Juris in ferenda excommunicatione servandis. 12. Matrimonia Clandestina celebrantes, contrahentes, vel procurantes excommunicatione ferit: plebeja secundarum nuptiarum ludibria, sive insultus a plebe secundo nubentibus fieri solitos, & sonitum qui vulgo dicitur *Charivarum*,* sub pœna excommunicationis prohibet. 13. Ecclesiarum libertatem & immunitatem tuetur. 14. Reliquias Sanctorum causa quæstus circumferri vetat. 15. Indulgentias a Sede Apostolica concessas, ab ignotis, indoctis, & inhonestis personis prædicari prohibet. 16. De præsentis Concilii promulgatione certis temporibus statuit. 17. Potestas absolvendi a Censuris per Synodum latis Episcopo cuilibet in sua Diœcesi tribuitur.

Matrimonia clandestina.

Secundæ Nuptiæ.

*Charivari

ARTICULUS VII.

De Concilio Suessionensi.

REmensis Provinciæ Concilium a *Joanne* Archipræsule cum Suffraganeis Episcopis celebratum est anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo-sexto; in quo Synodi Basileensis Decreta, in Conventu Bituricensi Ecclesiæ Gallicanæ accepta, præsertim *De Officio Divino*, & *De Concubinariis*, observari jussa sunt, aliaque salubriter constituta de Ecclesiastica Immunitate, de Reformatione Monasteriorum utriusque sexus, &c.

ARTICULUS VIII.

De Concilio Toletano.

TOletanæ Provinciæ Concilium ab *Alphonso Carillo* Archiepiscopo Toletano, ejusque Suffraganeis celebratum est in oppido de *Aranda* anno millesimo septuagesimo-tertio, in quo viginti novem Decreta ad reformandos Cleri populique mores edita sunt. 1. De Conciliis Provincialibus quolibet biennio, & Synodis Diœcesanis singulis annis celebrandis. 2. De Christianæ doctrinæ præcipuis capitibus a Rectoribus Ecclesiarum populo tradendis, 3. & 4. De non promovendis ad Ordines, qui Latine loqui nesciunt: & de Clericis alienarum Diœcesum non suscipiendis absque literis commendatitiis. 5. & 6. De habitu & ornatu externo Episcoporum & Clericorum, quibus prohibetur ne sericis vestibus, aut brevitate notandis, aut calceis albis utantur, sub gravi mulcta pecuniaria. 7. De Dominicæ & Festorum dierum observantia. 8. Clericis lugubres vestes prohibentur. 9. Clericos Concubinarios pœnis Canonicis coercendos & plectendos decernit. 10. Parochialium Ecclesiarum regimini præfici vetat, nisi qui saltem Latine loqui sciant; idemque de Canonicis & Dignitatibus Metropolitanarum & Cathedralium Ecclesiarum decernit, nisi ex causa multum evidenti & necessaria cum ipsis Prælati duxerint dispensandum. 11. Ludum taxillorum Ecclesiæ Ministris Synodus prohibet sub gravi mulcta pecuniaria piis usibus applicanda. 12. Præcipit Presbyteris ut quater saltem in anno Missam celebrent; alioqui triginta regalium solutione qualibet vice mulctentur; Prælatis vero ut ter ad minus, alioqui graviter in sequenti Concilio arguantur. 13. Prædicatores tam sæculares quam Regulares concionari vetat absque licentia Episcopi Diœcesani. 14. Pœnas statuit in Clericos minores Clericalem habitum, & tonsuram non deferentes. 15. Clericis prohibet ne Sæcularibus Dominis, excepto Rege, & Regiis Personis, armorum auxilia præbeant, aut stipendia, vel terras ab ipsis accipiant ad suppeditandum Militem, alioquin ab Officio & Beneficio suspensos denuntiat. 16. Nuptias, choreas, convivia vetat iis temporibus, quæ a Jure prohibentur, sub pœ-

Clericorum habitus.

na Excommunicationis : Clericos nuptialem Benedictionem tempore vetito tribuentes, decem florenorum pœna mulctat. 17. Sponsalia clandestina, & sine quinque testium præsentia contrahentes excommunicatione ferit : Clericos qui clandestinis hujusmodi dispensationibus interfuerint, aut sic desponsatis Benedictionem nuptialem impertiverint, ad tres menses ab Officio & Beneficio suspendit. 18. Eos a Communione removet, qui possessiones Beneficiorum vacantium occupant, vendunt, vel emunt, aut de ipsis solicite paciscuntur. 19. Ludos theatrales, larvas, spectacula, carmina turpia, & sermones illicitos in Ecclesiis prohibet. 20. Statuit ut qui in singulari certamine, aut vulnere in eo accepto obierint, etiamsi ante obitum receperint Pœnitentiæ Sacramentum, careant Ecclesiastica sepultura, & divina Officia pro ipsis non dicantur, nec oblationes admittantur. 21. A Primitiarum, Decimarum, & aliorum Ecclesiasticorum redituum fruitione libera Ecclesiasticos Viros impedientes, Excommunicatione plectit. 22. Raptores Ecclesiastica privandos statuit sepultura, nec pro eis divina Officia cani, aut oblationes admitti, etiamsi ante obitum Pœnitentiæ Sacramentum susceperint, & pro rapinis satisfecerint. 23. Excommunicationem in una Diœcesi latam, in aliis observari jubet, ac excommunicatos pariter vitari. 24. Ecclesiasticę libertati consulit, & civitatem aut villam ex qua Clerici per vim expulsi fuerint, subjicit Interdicto. 25. In Ordinationibus aliquid ante vel post exigi vel recipi vetat, etiam pro sigillo aut cera. 26. Pœnas contra Beneficiatos decretas, ad Parochos, & Dignitates quascumque etiam post Episcopalem majores extendi declarat. 27. Episcopis universis Toletanę Provinciæ concedit ut a Censuris in hac Synodo latis in suis Diœcesibus absolvant. 28. Decreta infra duos menses in Synodis Diœcesanis, aut certe in Ecclesiis Cathedralibus promulgari jubet. 29. Testes Synodales in qualibet Diœcesi institui decernit.

Sponsalia Clandestina.

ARTICULUS IX.

De Concilio Senonensi.

Senones, Sens, Urbs Archiepiscopalis ad Vennam fluvium in Icaunam seu Jonam influentem. Tom. V. Spicilegii & in Append. ad Tom. XII. Concil. Labbeana Collectionis.

CONCILIUM *Senonense a Tristando de Salazar* Archiepiscopo & Suffraganeis celebratum est die 23. Junii anni millesimi quadringentesimi octogesimi-quinti, in quo Constitutiones alterius Concilii ejusdem Provinciæ, sub *Ludovico de Meliduno* congregati ante annos viginti-quinque confirmatæ; quatuor Decretorum capitibus Ecclesiastica Disciplina reformata est. Primum spectat devotam Officii divini celebrationem; circa quam sacri Basileensis Concilii, & Sanctionis Pragmaticæ Decreta fideliter observari jubet. Alterum spectat reformationem Virorum Ecclesiasticorum, statuitque de Episcoporum conversatione & moribus, de Ordinum celebratione, de Visitationibus, de collatione Beneficiorum, de Concubinariis, circa quos Basileensis Concilii & Sanctionis Pragmaticæ Decretum executioni mandari præcipit; de vestium honestate & modestia; de Clericorum honesta conversatione, & prohibitione a tabernis, negotiatione, & ludis illicitis; taxillorum præsertim & alearum; de Quæstorum emendatione; de Jurisdictionis Ecclesiasticæ Administris reformandis. Tertium Caput spectat Virorum Religiosorum reformationem; & inter alia vetat aliquid ex pacto recipi pro Religionis ingressu. Quartum spectat reformationem Laicorum, & omnium Fidelium, ac de Festis pie celebrandis, de puniendis blasphemis, de solvendis Decimis, de Matrimoniis palam in Ecclesia contrahendis, de libertate & immunitate Ecclesiæ adversus Laicos propugnanda, de Promulgatione & observantia Decretalium ad Sanctimonialium statum pertinentium, decernit.

ARTICULUS X.

De Conciliis Provincialibus 16. Sæculo ante Synodum Tridentinam, in Causa Fidei, & Reformationis Ecclesiasticæ Disciplinæ celebratis, scilicet, Bituricensi, Senonensi, Coloniensibus, Moguntino, Treverensi, & Narbonensi.

I. PRovincialia ista Concilia sacra quædam Tridentinæ Synodi præludia jure dixerim, quibus & recentes hæreses damnantur, & Ecclesiastica Disciplina emendatur. Cum autem illorum Decreta numero plurima sint, & in iisdem pene argumentis versentur, ne prolixitate, ac frequenti repetitione lectores defatigem, a singulis pro more percensendis abstinebo, tempus dumtaxat Conciliorum, Præsides, Decretorum numerum, & si quæ notatu digniora videbuntur, breviter perstringens.

II. *Concilium Bituricense* anno Christi millesimo quingentesimo vigesimo octavo, mense Martio celebratum est, Præside *Francisco Turnonio* Archiepiscopo Bituricensi ac Primate Aquitaniæ. Decreta edidit 32. Primo Lutherana hæresis damnatur, viginti duobus sequentibus emendatur Disciplina. Sex sequentia Jurisdictionis Ecclesiasticæ reformationem spectant, ejusdemque libertati prospiciunt. Postremo, quatuor Decimarum collectio imperatur pro redemptione filiorum *Francisci I.* Regis Christianissimi, pro Patre in Aula *Caroli V.* obsidum. *Concilium Bituricense.*

III. *Concilium Senonense* Parisiis celebratum est annis 1527. & 1528. pro damnatione Lutheranæ hæreseos, & Ecclesiasticæ Disciplinæ Reformatione, Præside *Antonio a Prato* S. R. E. Cardinali, Archiepiscopo Senonensi, nec-non Albigensi Episcopo, Franciæ Cancellario. Eo in Concilio sexdecim Fidei Decreta edita sunt, *Lutheri* libri prohibiti, Ecclesiastica Disciplina quadraginta Decretis emendata. Septimum statuit ut Episcopi iis, qui Romæ sacros Ordines absque dimissoriis literis susceperunt, executionem Ordinum suorum non permittant, nisi eorum literis diligenter inspectis, de Ordinantium potestate, & auctoritate eis a Romano Pontifice concessa constituerit: atque rursus examinentur de vita, scientia, ætate, ac inquiratur de Beneficio seu patrimonio. Quibus in rebus si minus sufficientes inventi fuerint, ab Ordinum executione suspensi declarantur. Hujusce Concilii Decretis componendis operam navaverunt selecti e Sacra Facultate Parisiensi Doctores. Illa in lucem emisit, Notisque eruditis illustravit *Jodocus Clictoveus* ejusdem Academiæ Theologus. *Senonense.*

IV. *Concilium Coloniense* auctoritate *Hermanni* Archiepiscopi, qui postea in hæresim lapsus est, pro Ecclesiastici Ordinis & Sacrorum Rituum reformationem celebratum fuit anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo sexto. In partes quatuordecim tributum est, quarum unaquæque plurima Decreta eaque saluberrima complectitur. Prima *De munere Episcopali* tractat. Altera *De Officio privato ac publico, vitaque, moribus, & honestate Clericorum.* Tertia, *De Metropolitanis, Cathedralibus, & Collegiatis Ecclesiis, & in his Ministrantibus.* Quarta, *De Parochis & eorum Vicariis, aliisque verbi Ministris.* Quinta, *De vita ac moribus Parochorum.* Sexta, *de verbi divini prædicatione.* Septima, *de administratione Sacramentorum.* Octava, *de victu Parochorum.* Nona, *de Constitutionibus & Consuetudinibus Ecclesiasticis.* Decima, *de vita & conversatione Monastica.* Undecima, *de Xenodochiis, Orphanotrophiis, aliisque piis locis.* Duodecima, *de Scholis, Typographis ac Bibliopolis.* Decima-tertia, *de Jurisdictione Ecclesiastica contentiosa.* Decima-quarta, *de Visitatione & Synodis.* Præclara illa Decreta conscripsit, ordinavit, digessit *Joannes Gropper*, Juris Pontificii Doctor eruditissimus, Theologus item doctissimus, Lutheranorum acerrimus impugnator. *Coloniense.*

V. Alterum *Concilium Coloniæ* celebratum est anno millesimo quingentesimo quadragesimo-nono, Quadragesimali tempestate, Præside *Adolpho* Archiepiscopo, Septemviro Imperii, & per Italiam Archicancellario, in executionem Formulæ Reformationis quam Augustæ Vindelicorum in solemnibus Comitiis a *Carolo V.* Imperatore propositam, idem Archiepiscopus ac reliquus Germaniæ Clerus probaverat. Deliberationibus & consultationibus ea in Synodo a die Martii undecima ad sextam usque Aprilis quotidie habitis,

bitis, tandem apparuit, propterea quod vigor antiquorum Canonum statim revocari in usum absque motu graviori his temporibus non poterat, ad media quædam sacris Canonibus consentanea, quibus Clerus & Populus ad pleniorem Reformationem sensim perduceretur, esse confugiendum, visaque sunt plurimi momenti ad permansuram & efficacem Reformationis executionem comparandam allatura media sex, nempe: 1. *Instauratio studiorum, potissimum sacrorum.* 2. *Examen Ordinandorum, ad Ministeria vel Prælaturas instituendorum.* 3. *Officiorum sedula per functio.* 4. *Visitatio Ecclesiastica.* 5. *Synodorum frequens celebratio.* 6. *Jurisdictionis Ecclesiasticæ jam propemodum collapsæ, & abusu depravatæ restitutio.* De primo medio decem Decreta, totidem de secundo, de tertio duodecim, septem de quarto, tria de quinto, de sexto totidem edita sunt. Accessere Censuræ & Decreta 38. lata pro abusuum & vitiorum ad Synodi Judicium perlatorum emendatione. Horum omnium Decretorum observantiam *Carolus V.* Constitutione sua imperavit.

Moguntinum. VI. Provinciale *Concilium Moguntinum* anno millesimo quingentesimo quadragesimo-nono celebratum est, Præside *Sebastiano* Archipræsule, Sacri Imperii Septemviro: In quo Decreta quadraginta-septem ad fidei doctrinam pertinentia, & quinquaginta-sex morum emendationem spectantia edita sunt, quæ hac declaratione finiuntur. *Cum his præsentibus nostris Constitutionibus, omnes etiam Generalium Conciliorum Constitutiones & Decreta; similiter omnia & singula alia statuta Provincialia in Conciliis Provincialibus, sub nostris Prædecessoribus celebratis edita quorum in his nostris Constitutionibus etiam nullam mentionem fecimus, in suo vigore permanere volumus, & ab omnibus nobis subjectis, qua quemque parte attingunt, pro confirmatis & authenticis agnosci, haberi & observari, districte præcipiendo mandamus, Sacrosanctæ Romanæ, Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ Judicio: cujus Auctoritatem in omnibus salvam conservari volumus, hæc omnia cum debita obedientia submittentes.*

Treverense. VII. Eodem anno *Treverense Concilium* Provinciale celebratum est, Præside *Joanne* Archiepiscopo, Imperii Septemviro, in quo saluberrima Decreta edita sunt, de Fide Catholicæ & Romanæ Ecclesiæ fideliter & firmiter tenenda; de verbi divini Prædicatoribus; de cultu divino diligenter & religiose exequendo; de Horis Canonicis; de Missæ Officio rite peragendo; De Festorum numero minuendo, quo & effrenes coerceantur, & aliquid detur necessitati pauperum; de Monachis & Sanctimonialibus; de Parochis; de Scholis; de Ecclesiastica libertate & immunitate; de vita & honestate Clericorum.

Concilii ergaSedem Apostolicam reverentia. Denique tum Cæsaream Reformationem in Comitiis Augustanis præscriptam, & a Clero Germanico receptam, tum Diœcesanæ Synodi Treverensis Decreta innovat & observari jubet, *SANCTÆ SEDIS APOSTOLICÆ AUCTORITATE SEMPER SALVA.*

Narbonense. VIII. Sub *Julii* III. Pontificatu Tridentino Concilio adhuc pendente, Synodus Provinciæ Narbonensis in Ecclesia Metropolitana celebrata est Mense Decembri anni millesimi quingentesimi quinquagesimi primi, Præside *Alexandro Zerbinatis*, Sedis Apostolicæ Protonotario, *Francisci* Cardinalis *A Pisanis* Narbonensis Archiepiscopi Vicario Generali. Adfuere Vicarii Episcoporum Biterrensis, Carcassonensis, Montispessulani, Lodovensis, Uticensis, Agatensis, Nemausensis, Electensis, & S. Pontii Thomeriarum, Caunensis Abbas, & insignium Capitulorum Syndici. Catholica Fide contra novas hæreses breviter explicata, damnatisque velut Hæreticis, quicumque aliud docent quam Romana credit & profitetur Ecclesia; Canones sexaginta quatuor de morum emendatione conditi sunt, quibus hæc addita conclusio: *Voluit Concilium omnia de quibus in his Canonibus & Statutis agitur, determinationi sanctæ Matris Romanæ Ecclesiæ subjici, a qua in quoquam deviare aut aberrare nolumus: Neque a Generalibus Conciliis, vel et iam Provincialibus receptis & usu confirmatis: quibus his Decretis nihil detrahi aut derogari putamus. Neque nostra est sententia, Christianissimi Domini nostri Francorum Regis Ecclesiæ Gallicanæ, Sacrorumque Conventorum auctoritati & prærogativis detrahere, nec ullo modo illis obesse.*

A. R.

ARTICULUS XI.

De Conciliis Provincialibus post Sacram Oecumenicam Synodum Tridentinam Sæculo 16. celebratis ad illius executionem & observantiam promovendam.

I. PRimum inter illa tenet locum *Remense Concilium* anno millesimo quingentesimo sexagesimo-quarto celebratum, Præside *Carolo* Cardinali *A Lotharingia* in quo Statuta undeviginti & amplius edita sunt ad Ecclesiasticæ Disciplinæ emendationem. Novemdecim Congregationibus Concilium absolutum est. Congregatione undecima, cum de causa *Odeti Castillionei* Cardinalis & Bellovacensis Episcopi, qui a Fide defecerat, ageretur, Cardinalis *A Lotharingia* Concilii Præses dixit, se nolle in eum sedere Judicem, cum inter suam & illius familiam graves intercederent inimicitiæ: quamquam ipse quidem, quod ad se attinebat, cum eo nullas gereret inimicitias. Absit enim (inquiebat) ut ego nec illi, nec ulli alii sim inimicus. Sed tamen ne in me propterea ulla cadat suspicio simultatis, Reverendissimus Suessionensis, qui post nos primum locum tenet, primus dicat sententiam. Varias in sententias itum est, tandemque Synodo visum, ut ad Regem Christianissimum ea de re scriberetur, qui pro sua pietate ipsum ab administratione Bellovacensis Ecclesiæ cum in spiritualibus, tum in temporalibus utpote ob hæresim exauctoratum excidisse declararet ac removeret. *Remense.*

II. Anno millesimo quingentesimo sexagesimo quinto *Cameracense Concilium* celebratum est, Præside *Maximiliano a Bergis*, Archiepiscopo & Duce Cameracensi. Edita Fidei Professione juxta Synodum Tridentinam, Decreta 22. emendatonis Disciplinæ condita sunt, pluribus quæque capitibus constantia. Tridentinum Concilium in ea Synodo ab omnibus receptum est hac verborum formula. *Ego N. omnia & singula, quæ in sancta Synodo Tridentina definita & statuta sunt, palam recipio; nec-non veram obedientiam Summo Romano Pontifici spondeo & profiteor: simulque hæreses omnes a sacris Canonibus, & Generalibus Conciliis, præsertimque a prædicta Synodo Tridentina damnatas, publice detestor & anathematizo.* *Cameracense.* *Cameracum Cambray, Belgii Civitas Archiep.*

III. Eodem anno *Concilium Mediolanense I.* celebratum est Præside *S. Carolo*, Cardinali *Borromeo*, Archiepiscopo Mediolanensi, Sedis Apostolicæ per universam Italiam de Latere Legato; in quo saluberrimæ Constitutiones editæ sunt, in tres partes tributæ. Prima est *de Fide Catholica*. Secunda, *De iis quæ ad Sacramentorum administrationem generatim pertinent*. Tertia, *De piorum locorum administratione*. *Mediolanensia.* *Mediolanum, Milano, Ducatus Caput, Sedes Archiep.*

IV. Triennio post, scilicet anno millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Synodum alteram Provincialem ex Concilii Tridentini Decreto Sanctus idem Archipræsul celebravit. Statutorum ejus prima pars ea complectitur, quæ ad fidem tuendam, Sacramenta ministranda, & alia Pastoralia munera pertinent. Altera, quæ ad Missam, Divina Officia, Ecclesiæ cultum, & ad Viros Ecclesiasticos spectant. Tertia, quæ ad bona & Jura Ecclesiarum, piorumque locorum attinent.

V. *Tertium Concilium Mediolanense* ab eodem Archipræsule celebratum est anno millesimo quingentesimo septuagesimo tertio, in quo 20. emendationis Decreta condita sunt.

VI. *Quartum Concilium Mediolanense* anno millesimo quingentesimo septuagesimo sexto, eodem Præside celebratum est, in quo plurima Decreta edita sunt de sacris Reliquis, Miraculis, Imaginibus, Indulgentiis, Jejuniis, Festorum dierum observantia, religiosis peregrinationibus: De sacris locis & eorum cultu: De verbi Dei prædicatione: De Scholis Doctrinæ Christianæ: De Sacramentorum administratione: De Divinorum Officiorum celebratione: De Parochiis & Parochialibus Juribus & Officiis. Item de Episcopis & eorum conversatione; de vita & honestate Clericorum, de Visitatione, de Synodis Provinciali & Diœcesana, de foro Ecclesiastico, de Regularibus, de Monialibus, de piorum locorum administratione.

VII. *Concilium Mediolanense Quintum* anno millesimo quingentesimo septuagesimo nono ab eodem Sancto Cardinali & Archipræsule celebratum est, quod Oratione pietatem & Ecclesiasticæ Disciplinæ studium spirante, sicut & superiora, aperuit. Statutorum parte

te prima sanciuntur ea, quę ad Fidei tuendæ studium pertinent: item quę ad Sacramentorum administrationem & Sacramentalium usum. Pars altera de cura pestilentię decernit, in qua admirabilis prudentia & eximia charitas Sancti *Caroli Borromæi* elucet. His autem Decretis occasionem dedit funesta pestilentiæ contagio, quæ superioribus annis urbes aliquot Italiæ celeberrimas, oppida, pagos complures, deinde longe lateque dimanans, Mediolanum, ejusque Diœcesim fere omnem, & aliquam Provinciæ partem, ita vehementer invaserat, ut multiplicem variamque stragem edidisset. Pars tertia Statutorum spectat Sacramentum Ordinis, Clericorum honestatem, Beneficiorum collationem, Divinorum Officiorum celebrationem, Residentiam, Ecclesiarum supellectilem & fructus, Synodorum congregationem, Visitationem, & Episcopalem Jurisdictionem, Matrimonii disciplinam, Scholarum, Confraternitatum, piorum locorum directionem & administrationem, Sanctimonialium reformationem.

S. Carolus Conciliorum suorum Decreta Romanæ Ecclesiæ emendationi subiicit.

VIII. *Concilium Mediolanense Sextum* ab eodem celebratum est anno Christi millesimo quingentesimo octogesimo secundo, in quo triginta Decretis Christiana disciplina sancitur. Mediolanenses omnes Synodi Provinciales *Sancti Caroli Borromæi* his verbis clauduntur: *Omnia & singula, quæ a nobis in hac Provinciali Synodo decreta actaque sunt, qua debemus obedientia ac reverentia auctoritati ac judicio sanctæ Romanæ Ecclesiæ, omnium Ecclesiarum Matris, & Magistrę, semper emendanda & corrigenda subjicimus.*

Hispanica.

IX. Quinque Provincialia Concilia in Hispania celebrata in Tridentini executionem anno millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, *Toletanum*, *Salmantinum*, *Bracarense*, *Cæsaraugustanum*, & *Valentinum*, observat Illustrissimus Annalium Ecclesiasticorum Continuator *Henricus Spondanus*, Appamiensis Episcopus. Ex iis *Toletanum* dumtaxat editum est. Ipsi præfuit *Christophorus Rogius de Sandoval*, Cordubensis Episcopus, Comprovincialium Episcoporum antiquior. Tribus Actionibus absolutum est; in Prima professio Fidei edita; in sequentibus de Reformatione tractatum est. Decreta quinquaginta novem ea de re promulgata sunt. Pravam consuetudinem abolevit, qua nonnulli taurorum agitationem, aut alia id genus spectacula ad populi voluptatem ex voto edebant. Synodus declaravit, hæc ad vota, quæ religionis causa fiunt, nulla ratione pertinere posse. Idcirco vota quæ hactenus etiam totius populi consensu de his edendis, quocumque juramento præstita fuerant, in irritum misit: immo ea in posterum fieri vetuit, excommunicatione lata in eos qui hæc vota emiserint, vel cum ea ne faciant prohibere possint, fieri permiserint.

Mechliniense. Mechlinia, Malines, urbs Brabantii, Sedes Archiepis.

X. Anno millesimo quingentesimo septuagesimo, mense Junio, Synodus Provincialis *Mechliniensis* in Belgio celebrata est Præside *Martino Rytovio*, Episcopo Yprensi, nomine & loco *Antonii* Cardinalis *Granvellani* Mechliniensis Archiepiscopi, in qua damnatis hæresibus, Concilii Tridentini Decretis receptis, & promissa Romano Pontifici, secundum ejus præscriptum, obedientia; Decreta saluberrima edita sunt, de Sacramentis, de Ordinandis, de Sponsalibus & Matrimoniis, De Officio, & cultu Divino, de Festis, de Jejuniis, de Indulgentiis, de Superstitione, de Sigillis, de Ministris Ecclesiæ; eorumque Residentia & correctione, de Scholis & Seminariis, de Regularibus & Monialibus, de Literis Apostolicis & Judicibus delegatis, de Usuris, de Visitationibus.

Prudens de Indulgentiis Decretum. Superstitiones damnatæ.

Decretum de Indulgentiis præcipua observatione dignum est. „ Monet pios suos filios „ hæc Synodus, ne circumforaneis quibusdam, aut etiam cum privilegio impressis Li- „ bellis temere fidem habeant qui ex levibus, aut superstitiosis causis, incertisque re- „ velationibus, immodicas & plus æquo exorbitantes pollicentur Indulgentias, potissi- „ mum si promissiones contineant certorum effectuum, periculorum scilicet evitatio- „ nem, a gladiis, a tormentis, ab aquis, a peste, aut liberationem certam a Purgatorio: „ quemadmodum & Missis quibusdam & precibus certo numero recitandis affixas ali- „ cubi videre licet.

Decretum de Usuris notandum.

Decretum de Usuris Regulam Moralis Christianæ continet memoriæ commendandam. „ Quoniam (*inquit*) Usura Jure Divino & Canonico omnibus Christianis sub „ pœna peccati mortalis interdicitur, neque facienda sunt mala, ut eveniant bona, Sy- „ nodus statuit, & ordinat, ne quis Tutor aut Curator sub prætextu augmentandi pa- „ trimonii Pupillorum, aut sub eorum curatela existentium, pecunias illorum sub cer-

„ to

„ to lucro singulis annis ultra sortem recipiendo mutuo dent, retenta facultate repe- „ tendæ sortis, quando ad majorem ætatem pervenerint, aut matrimonium contraxe- „ rint, aut alias ad illorum voluntatem & arbitrium, declarando omnes hujusmodi „ contractus usurarios, & contra ut præmittitur, mutuantes, tamquam contra usura- „ rios, ad pœnas Juris procedendum.

Pecunias pupillorum mutuo dare non licet sub certo lucro singulis annis ultra sortem recipiendo retenta facultate repetendæ sortis.

XI. *Concilium Rothomagense* anno millesimo, quingentesimo octogesimo primo celebratum est Præside Serenissimo Principe Cardinali *Borbonio* Rothomagensi Archiepiscopo. De Capitibus undecim ea in Synodo Decreta edita sunt. 1. „ De Fide & Reli- „ gione. 2. De Cultu Divino in genere. 3. De Sacramentis. 4. De Sacrificio Missæ. 5. „ De Matrimonio. 6. De Episcopis & Capitulis. 7. De Episcoporum officiis. 8. De „ Curatorum & aliorum Presbyterorum ac Paræcianorum officiis. 9. De Monasteriis. 10. „ De Jurisdictione Ecclesiastica. 11. De Scholarum & Seminariorum fundatione & re- „ gimine. *Cap.* 1. *Ecclesiæ infallibilitatem profitetur his verbis:* Universos qui aliter quam „ Catholica, Apostolica, & Romana credit & prædicat Ecclesia, credere & pertina- „ citer asserere attentant, ejusdem Concilii auctoritate velut Hæreticos & pertinaces, „ atque a communione Fidelium separatos declaramus. Ecclesia quippe universa errare „ non potest, quæ regitur Spiritu veritatis, secum manente in æternum, & cum qua „ Christus manet usque ad consummationem sæculi: quæ etsi diversa ac nonnumquam „ pugnantia proposuisse videatur Decreta de morum disciplina, nihil tamen est in tan- „ ta Decretorum multitudine, quod fidei orthodoxæ adversetur, sed uno eodemque „ Spiritu edocta, pro conditione temporum statuit quod videbatur commodius. Ejus „ itaque doctrinæ & Fidei inhærentes, quam postremo pro necessitate hæreseon & tem- „ porum edidit veritatis Confessionem in Generali Synodo amplectimur & profitemur.

Concilium Rothomagense.

Ecclesiæ infallibilitas.

Cap. De Sacramentis, vetat ne Calvinistæ ad Ecclesiam redeuntes sub conditione baptizentur, quantumvis intentionem non habuerit Sectæ Minister baptizandi in remissionem peccatorum. „ Antea (*inquit*) in plerisque nostrarum Diœcesum locis baptizati „ ab hæreticis, præsertim a Calvinistis, redeuntes ad Ecclesiam Catholicam, iterum „ tingebantur sub hac verborum forma: *Si non es baptizatus, ego te baptizo*: quia „ dubitabant nonnulli de valore baptismi ab hujusmodi Hæreticis collati, eo quod non „ haberent intentionem baptizandi in remissionem peccatorum. Verum quoniam illa for- „ mula baptizandi sub conditione fuit introducta propter occulta baptismata, & de „ quibus non apparebat, nec uni mulieri seu alteri privatim baptizanti credi debebat: „ contra vero constabat Calvinistas in Cœtu publico baptizare, in forma verborum & „ materia a Christo instituta, nec de hoc facto ambigi poterat, vetamus ablutionem „ repeti cum quibuscumque verbis a Calvinismo aut aliis hæresibus similiter bapti- „ zantibus, ad nostras Ecclesias transeuntibus, ne de Anabaptismo redarguamur.

Baptisma collatum Calvinistis, nec sub conditione iterandum.

Cap. De Episcopis, Regi Christianissimo supplicat Synodus pro sacrarum Electionum restitutione: „ Optamus omnes a Deo (*inquit*) atque a Christianissimo nostro Rege sup- „ plices precamur, Electiones restitui cum veteri & sincera eligendi forma.

Cap. 8. De Curatorum & Parœcianorum officiis, observatione dignum est Decretum de Sepulturis, his verbis conceptum: „ Non adeo promiscue (ut nunc fit) mortui „ sepeliantur in Ecclesiis, ac ne quidem ditiores, ne is honor detur pecuniis potius „ quam gratiis Spiritus Sancti: sed hoc servetur Deo sacratis specialiter hominibus, eo „ quod præ aliis eorum corpora templa sint Christi & Spiritus Sancti; & aliis in su- „ blimitate & dignitate tam Ecclesiastica quam sæculari constitutis, quandoquidem „ & isti Dei ministri sunt, atque organa Spiritus Sancti: Aliis insuper qui nobilitate „ vel virtutibus, vel meritis erga Deum & Rempublicam fulgent. Cæteri pie & re- „ ligiose in Cœmeteriis ad hoc dedicatis sepulturæ tradantur. Nec indifferenter pro „ quibuscumque habeantur funebres Orationes, sed pro his tantum qui gloriosi sunt & „ illustres in generationibus suis & populis: aut quorum tantum est meritum, ut „ eorum sapientiam narrare debeant populi, & Ecclesia laudem eorum nuntiare; Non „ igitur Ecclesiasticorum, aut aliorum domestici intra Ecclesias præsertim Cathedrales, „ aut alii de plebe, nisi præter opes sit aliud quod eos commendet, tradantur sepul-

Qui in Ecclesiis sepeliendi?

„ turæ.

„ turæ. Nec ipsi præter statum & decorem exequiarum pompam affectent, sed potius „ Ecclesiæ Sacrificiis aut suffragiis, aut in pauperes eleemosynis & ambiant & studeant „ adjuvari.

Charitas in Regulares commendatur. Notandum etiam quod de studio Episcoporum in Regulares ibidem traditur: *Episcopi subsidiarios Regulares tueantur, & charos habeant atque alant, sicut Coadjutores; omnesque illis factas injurias & contumelias suas esse existiment & propulsent. Juniores ad studia literarum foveant atque Conventus pro suis facultatibus tamquam Concionatorum Seminaria sustentent.*

Præclara sunt hujus Concilii de Monachorum & Sanctimonialium reformatione Statuta. Observatione præcipua dignum est quod de Commendatariis Abbatibus decernitur Cap. De Monasteriis Num. 4. quod nobis non excidet, ubi de Politia Ecclesiastica agemus. Notandum quod Num. 2. statutum est de Electionum restitutione a Rege roganda, & Provisionibus a Sede Apostolica infra certum tempus impetrandis. *Pro sacrarum electionum restitutione Regi supplicandum decernitur.* Supplicandum insuper a parte hujus sanctæ Synodi existimavimus Christianissimo nostro „ Regi, ut Electiones juxta morem antiquum aliquando restituere dignetur; & interim intra sex menses, juxta Concordata, aut ad summum intra novem, teneantur Nominati ad Monasteria & Prioratus Provisio„nes a Sede Apostolica impetrare: aut omni Jure excidant, & fructus pietatis operibus per Episcopum applicentur, donec eisdem aut aliis provisum fuerit ab eadem Sede Romana. *Privilegia Monasterii* S. Martini *Sagiensis, Ordinis Benedictini, salva & illæsa præstitit Synodus* „ *Num.* 20. Synodus, salva & inviolata vult Statuta & Privilegia Monasterii S. Martini Sagiensis Diœcesis in Normannia, de Congregatione & Reformatione Casalis Benedicti, nihilque de eisdem Statutis & Privilegiis dicti Monasterii abrogare intendit, salvo Jure Episcopali.

Sigillum ab Episcopis non locandum. Cap. De Jurisdictione Ecclesiastica, Num. 8. prohibetur Episcopis *Ne sigillum suum ad certum pretium locent, sed illud probo viro, nec indocto, tamen Ecclesiastico committant.*

Concilium Remense. XII. Alterum *Concilium Remense* Provinciale anno millesimo quingentesimo octogesimo tertio celebratum est Præside *Ludovico* Cardinali *A Guisia*, Archiepiscopo Duce Remensi. Quinque Congregationibus in Palatio Archiepiscopali celebratis, primum de Catholicæ Fidei professione, juxta formulam a *Pio Quarto* Pontifice Maximo præscriptam, actum est: tum viginti septem Decreta de morum emendatione edita sunt. Effugium illud Simoniacorum, & corruptorum quorumdam Casuitarum sugillat, qui non rem ipsam spiritualem, sed solum proventum, remque temporariam emi effutiunt, cum pecunia pro Beneficiis datur. „ Illi, *inquit*, in primis habeantur, prout „ sunt, Simoniaci qui Beneficia resque spirituales pecuniis comparant vel conferunt, „ vel certe rebus quæ pecunia æstimari queant. Nam eorum impudentissimum prætextum „ detestamur qui de solo proventu reque temporaria se pacisci dicunt, cum ea spirituali tam arcto sit annexa vinculo, ut non magis una ab altera divelli queat, quam „ in homine vivo manente corpus a sua anima. *Simonia damnatur.*

Concilium Burdigalense. XIII. *Concilium Burdigalense* eodem anno celebratum est, Præside *Antonio Prevotio Sansaco*, Archiepiscopo Burdigalensi; in quo Decretis sex & triginta Ecclesiasticæ Disciplinæ consultum est. Cap. 16. pro sacrarum Electionum restitutione Regi Christianissimo Synodus supplicat: „ Ut autem, *inquit*, in posterum felicius quam antea, præsertim ex quo sublatæ fuerunt Electiones, Ecclesiis Cathedralibus & Monasteriis pro„ videatur, Regem Christianissimum per viscera misericordiæ Dei, ac per Christi San„ guinem obsecramus atque obtestamur, ut pro sua in Deum singulari pietate, ad ipsius „ Dei gloriam & Ecclesiæ utilitatem, necnon ad exsolvendam maxima religione con„ scientiam suam, facultatem eligendi idoneos & utiles Pastores Ecclesiæ restituat.

Regulæ de Usuris, adversus Moralis Christianæ corruptelas. Cap. 31. De Usuris & illicitis Contractibus Regulæ Moralis Christianæ traduntur; ab iis qui Confessiones excipiunt memoriæ commendandæ & observandæ, quas hic subjicere operæ pretium duxerim: „ Quoniam fere ubique gentium teterrimum Usuræ „ crimen, quod olim non immerito a quodam homine Ethnico homicidio comparatum „ fuit, omnium hominum cujusque ordinis & conditionis invasit animos; & quod sane

„ gra-

„ graviter dolendum eſt, uſque adeo invaluit, ut jam pleriſque nullam peccati mortalis „ rationem habere videatur, ſed veluti licita negotiatio contra manifeſtum Dei præce- „ ptum exerceatur: Ea de re ne quis hac in parte culpam ſuam ignorationis excuſa- „ tione prætexere poſſit, viſum eſt nobis, ex Sacris Scripturis & SS. Patrum Decretis „ quædam hujusgeneris delicta, quæ paſſim in hac Provincia committuntur, annotare, „ & ea pro muneris noſtri ratione prohibere: ut ſciant cuncti, qui hujuſmodi crimina, „ vel illis affinia commiſerint, ſe mortis æternæ pœna, niſi ſedulo inde reſilierint, „ mulctandos & excommunicandos eſſe; eos vero qui manifeſte tales fuerint, non ſo- „ lum vivos Altaris Communione privatos, aliiſque graviſſimis pœnis obſtrictos tene- „ ri, ſed etiam mortuos ſepultura Eccleſiaſtica carituros eſſe.

1. „ Ne cui igitur ex mutuo, præter ſortem ex convento, vel eo, quod datum eſt, „ aliquid amplius accipere, aut principaliter ſperare, ſive ejuſdem generis, ſive alterius „ quomodocumque, etiamſi operæ ſint, liceat: etſi pecuniæ ipſæ ſint pupillorum, aut „ viduarum, aut locorum piorum, vel etiam dotales, niſi quatenus id Jure nominatim „ permittitur. Mutuum enim ex Præcepto divino debet eſſe gratuitum.

2. „ Ne quis mutuo det frumentum, aut vinum, vel id genus aliud corruptum, „ aut mixtum, ut tantumdem integri & puri carioris reddatur, etiamſi reſtitutio differa- „ tur in quodcumque tempus debitori commodum.

3. „ Si quis debitum loco & tempore re ipſa oblatum accipere recuſaverit, nihil „ præter ſortem vel ratione damni emergentis, vel quacumque alia de cauſa accipe- „ re poſſit.

4. „ Ne quis ob dilatum ſolutionis diem, charius vendat, quam juſti pretii ratio „ ferat.

5. „ Sed neque etiam ob anticipatam ſolutionem res minoris ematur juſto pretio, vel „ minus ſolvatur.

6. „ Nec cui præſenti pecunia indigenti quidquam charius vendatur, ut ſtatim a „ venditore per ſe, vel per interpoſitam perſonam vilius ematur.

7. „ Ne res magnæ æſtimationis modico pretio pignori detur, vel vendatur, pacto re- „ dimendi intra certum tempus, ut ſi ad dictum tempus non redimatur, maneat emptori „ libera, aut ei qui pignori accepit.

8. „ Ne cui liceat ita contrahere, ut debitor totam pecuniæ ſummam creditori ſol- „ vat, cum ille partim pecunia dederit, partim nominibus, quæ difficile exigi poſſint, „ vel in rebus pluris quam valeant æſtimatis.

9. „ Nec in ſocietate, in qua alter pecuniam confert, alter operam, lucrum aliter quam „ ex æquis partibus dividatur.

10. „ In ſocietate animalium, quæ inæſtimata dantur alicui cuſtodienda, ſive ut ope- „ ras præſtet, omnes caſus etiam fortuiti ſemper ſint periculo ejus qui dederit, niſi „ accipientis & cuſtodientis dolo aut magna negligentia damnum accidiſſe contigerit.

11. „ Non fiat pactio, ut ſors ſit ſemper ſalva, etiam ex primis fœtibus.

12. „ Et in locationibus animalium, quæ fiunt certo pretio, ſi illa abſque dolo & „ negligentia ejus qui conduxit, deteriora fiant, aut pereant, id ſemper ſit damno eis, „ qui locaverint.

13. „ Ne liceat divitibus tempore meſſis & vindemiæ frumentum & vinum vilius „ emere, ut iſta poſtea quanti voluerint, vendere poſſint: neve eiſdem fas ſit tempore „ ſterilitatis & famis pro libidine annonam vendere, ne pauperes fame conficiantur, „ vel facultatibus ſuis omnino ſpolientur. Neque enim paucorum avaritia perire de- „ bet univerſa Reſpublica. Quare Magiſtratus, ad quos hæc cura pertinet, horta- „ mur, ut omnium juſtis moderatiſque pretiis provideant.

14. „ Prohibentur quoque annuorum Cenſuum ſimulati & fictitii Contractus, in qui- „ bus nulla certa res immobilis, quæ juſto pretio ematur, deſignatur & exprimitur.

15. „ Vel ubi venditor intra aliquem præſtitutum diem redimere cogatur, vel ubi „ non poſſit redimere, niſi poſt certum tempus.

16. „ Vel ubi annuus Cenſus, ad cujus ſolutionem res obligatur, ſuperat æſtimatio- „ nem fructuum, quos ex ipſa re Dominus ſolet aut poteſt percipere.

17.

17. „ Cum vero contractus omnes usurarii, & qui a jure ut iniqui prohibentur, nulli „ & irriti & inanes sint, etiam jurejurando firmati : Contrahentesque, nec-non Tabelliones proxenetæ usurarum aut lucri participes, ministrique horum scelerum, pœnis a Jure graviter coerceantur; cavere omni studio oportet, non modo ab iis qui usuræ pravitatem aut turpe lucrum præ se ferunt, sed & ab aliis temperandum, qui licet specie justitiæ apparentis contegantur, re tamen ipsa prædictis affines sunt, multorumque animas laqueis perniciose involvunt.

18. „ Ne vero literarum rudis populus hoc ignoret, Parochorum erit ea interdum publice in Ecclesia recitare, & quascumque alias fœnoris ac usuræ species prohibere, cum „ denuntiatione restitutionis merito faciendæ, si & a Sacerdote absolvi, & a Deo peccata sibi condonari velint. „ Concilium istud a *Gregorio XIII.* Pontifice maximo confirmatum est.

Synodus Turonensis.

XIV. Anno millesimo quingentesimo octogesimo tertio, Synodus Provincialis Turonensis, partim Turoni mense Majo, partim Andegavi mense Septembri celebrata est, Præside *Simone a Maillé* Archipræsule, in qua uno & viginti Decretis Ecclesiasticæ Disciplinæ consultum est. In primis Deo vota facit Concilium pro Regis incolumitate, tum Regiam Majestatem renovatis Synodi Lauriacensis Decretis tuetur : „ Cum (*inquit*) „ sancta sit & augusta Regum Majestas, sitque sacrilegus & parricida, qui vel re vel „ verbo tenus Regem violat: quod priscis cautum est Conciliis, quodque præsertim in „ Synodo apud Lauriacum pagum Andegavensem habita pridem fuit constitutum, renovans hæc Synodus statuit.

Regiæ securitati, & auctoritati a Deo institutæ consulitur.

„ Quandoquidem Religioni inimicum, & hominibus constat esse perniciosum futura „ curiosius perscrutari, & fata Principum, eorumque casus inquirere . . . . hoc Decreto censemus, ut quisquis inventus fuerit talia perquisivisse, & vivente Principe de „ alio Regni Successore habendo consilium iniisse, sibique in hac re socios conciliasse, „ a Conventu Catholicorum Excommunicationis Sententia expellatur.

„ Quin etiam pro perversis hominum moribus emendandis salubri deliberatione censemus „ ne quis in Principem maledicta congerat : Scriptum est enim a Legislatore : *Principem* „ *populi tui ne maledixeris*: Quod si quis fecerit, Excommunicatione plectatur. Nam si „ maledici regnum Dei non possidebunt, quanto magis talis ab Ecclesia necessario pellitur, qui divinæ sententiæ violator atque in Principem peccans invenitur?

„ Si quis contra Regiam Dignitatem dolose, callide, ac perniciose machinari comprobatus fuerit nisi dignissime satisfecerit, anathematizetur.

„ Si quis Potestati Regis, quæ non est nisi a Deo, contumaci ac inflato spiritu contra auctoritatem & rationem pertinaciter contradicere præsumpserit, & ejus justis imperiis obtemperare noluerit, anathematizetur.

Confidentiæ crimen, quæ pessimum & gravissimum simoniæ genus est, hæc Synodus extirpare satagit, ac propterea *Pii V.* Sanctissimi Pontificis Constitutionem executioni mandari jubet, ex qua hæ Moralis Christianæ Regulæ colliguntur.

Moralis Christianæ Regulæ adversus Simoniacam fiduciam.

1. „ Si qui quacumque auctoritate Ecclesiam vel Monasterium, aut aliud Beneficium Ecclesiasticum qualecumque, ex resignatione vel cessione cujuscumque personæ simpliciter, aut cum circuitu retrocessionis, cum regressu vel accessu, etiam „ sola dimittentis intentione receperit, ut illa, vel illud, etiam in metu regressus vel „ accessus, eidem dimittenti, vel alteri postea conferatur, aut eorum fructus, vel eorum pars aliis, vel aliis concedantur, vel pensiones solvantur ex eisdem, hæc Confidentia censeatur.

2. „ Itidem si Ordinarius vel alius Collator contulerit antehac aut conferat in futurum Beneficium Ecclesiasticum quovismodo vacans, ea conditione tacita vel expressa, ut postea in alterum pro arbitrio Collatoris, seu alterius cujuscumque, contra juris communis ordinationem disponatur; sive ut de eo provisus, fructus illius, „ vel partem ad utilitatem vel libitum conferentis, vel cedentis, aut alterius, relinquat & remittat, seu pensionum illi vel illis, quem vel quos idem Collator aut cedens vel alius, per se vel alium scripto aut verbo jusserit, seu significaverit, persolvat, „ & pariter si a Patrono etiam Laico vel altero Præsentatore seu Electore contigerit aut „ contingat id fieri.

3. „ Ad

3. „ Ad hæc, si Cardinalis, aut alius a solutione jurium ipsius Cameræ, vel etiam „ Cancellariæ Apostolicæ exemptus, post resignationem vel cessionem alicujus extranei „ de Ecclesia, Monasterio, vel alio Beneficio Ecclesiastico, in se Apostolica vel alia Au- „ ctoritate factam & admissam, illam vel illud, etiam confectis literis Apostolicis, & „ possessione apprehensa, in eumdem resignantem vel cedentem, modico spatio interje- „ cto, veluti duorum aut trium mensium, retrocesserit aut retrocedat, in futurum „ ex illa retrocessione fructus Ecclesiæ, seu Monasterii, aut Beneficii, vel eorum pars „ seu pensio, seu quid aliud super illis reservatum, aut regressus, seu accessus, & in- „ gressus ad illa vel illud ipsi Clerico, vel Cardinali, aut alii exempto sit, fueritve „ concessus.

4. „ Si qui crimine aliquo absolutus, aut cum quo super Irregularitate dispensatum „ est, denuo receperit quacumque auctoritate Ecclesiam, Monasterium, vel aliud Bene- „ ficium Ecclesiasticum, quod ante vel post commissum delictum, aut contractam Ir- „ regularitatem dimiserit, in quovis horum casuum confidentiæ pravitas sit contracta.

5. „ Ad probandum vero plane confidentiarum abusum, inter alias etiam hæ præsum- „ ptiones & conjecturæ habeantur legitimæ, videlicet; si quis post cessam ab se Ec- „ clesiam vel Monasterium, aut Beneficium & publicatam resignationem seu cessio- „ nem, captamque a Successore possessionem, sese in illa vel illo, seu rebus illius per „ se vel alium, seu alios de facto injecerit, aut fructus perceperit, aut quicumque Suc- „ cessor illi vel ejus propinquis ipsos, aut partem aliquam remiserit eorumdem: si „ recipiens Beneficium constituerit dimittentem, vel ejus parentes aut propinquos, Pro- „ curatores ad percipiendum vel locandum fructus Beneficii dimissi, & illi vel illis de „ fructibus perceptis aut percipiendis donationem fecerit; si vel sola Procuratoris de- „ positione, vel libris rationalibus mensariorum, ex parte dimittentis, expeditio quæ „ personam recipientis concernit, prosecuta sit, simulque expensæ pro ea necessariæ ab „ illo factæ fuerint. Denique si quis pro concessione alicui facta quacumque auctori- „ tate de Beneficio Ecclesiastico per se, vel alium, seu alios intercesserit, vel alias in „ negotio concessionis sese immiscuerit, quoquo modo denique aliquid de fructibus ta- „ lis Beneficii de facto etiam per manus possessoris, ac etiam simplicis donationis titu- „ lo perceperit, seu de illo postmodum ad voluntatem intercessoris fuerit dispositum „ quandocumque. Testes autem de quaque re singulares singulas probare valeat præsum- „ ptiones & conjecturas, pluresque hujusmodi præsumptiones & conjecturæ plenam pro- „ bationem faciant in prædictis.

6. „ Omnes & singulos, qui hucusque Ecclesias, Monasteria, Beneficia, fructus, „ pensiones, aliasve res, intercedente hoc Confidentiæ vitio receperunt, ac retinent, „ nisi statim ad se reversi & resipiscentes celeri dimissione sibi prospexerint, & qui „ quid tale admiserint in futurum, etiam omnibus & singulis aliis Monasteriis, Digni- „ tatibus, Officiis, & Beneficiis obtentis, quæ pariter sub dicta reservatione compre- „ hendi volumus, nec-non fructibus, pensionibus, & aliis officiis temporalibus, præsen- „ tium auctoritate privamus, & ad futura inhabiles decernimus, & in Juris subsidium „ Excommunicationis Sententia innodamus, a qua nullus nisi in mortis articulo consti- „ tutus, ab alio quam a Romano Pontifice absolutionis beneficium valeat obtinere.

7. „ *Addit Synodus*: Cum Simoniacos & Confidentiaros Ecclesia non minore quam „ Fidei desertores odio habeat; (ipsi enim magno Cleri scandalo, animarum suarum „ periculo, ac Ecclesiæ bonorum gravi dispendio, ad Beneficia provehuntur,) ut a „ tanto scelere magis revocemus; volumus omnes Episcopos in Capitulis, Abbates ac „ Priores Conventuales in ipsius Episcopi manibus, deinde in Conventus præsentia, an- „ tequam personaliter recipiantur; omnesque alios Beneficiatos, priusquam fructuum „ perceptioni sese immisceant, etiam in ipsius Episcopi, seu ejus Vicarii, vel Offi- „ cialis manibus jurare, se hujusmodi Beneficia per Simoniam, aut Confidentiæ no- „ mine non esse adeptos, quorum Beneficiorum fructus, suos alioqui non facturos es- „ se, immo ad eorum restitutionem, si quos perceperint, teneri decernimus.

Præclarum est Synodi Turonensis de Festorum dierum sanctificatione Decretum, his conceptum verbis: *Cum juxta Divini Pauli præceptum, qui Christi sunt, sobrietatem sem- per*

Festorum dierum observantia.

per sectari debeant, diebus Dominicis præsertim, & aliis Festis, comessationes, convivia publica, tripudia, saltationes, strepitus & choreas fieri, venatu & aucupatu tempus terere, in hospitiis seu cauponis aliis quam peregrinis cibaria & vinum ministrari, ludos palmarios, & alios (maxime dum sacra conficiuntur, laudesque Deo decantantur) aperiri, comœdias, ludos scenicos vel theatrales, & alia ejus generis irreligiosa spectacula agi, sub Anathematis pœna prohibet hæc Synodus, præcipitque omnibus & singulis Parœciarum Rectoribus eos apud Episcopum deferre, qui huic Decreto non paruerint, ut illius ordinatione nominatim excommunicationi denuntientur & publicentur: valde etenim est absurdum, Fideles iis diebus, qui propitiando Deo sunt destinati, fallacibus istis Satanæ blanditiis illectos, a divinis Officiis, supplicationibusque sacris abduci.

Moralis Christiana Regula de contractibus. Hæc rursus Moralis Christianæ Regula de Contractibus, ad usuras vitandas, ex Concilio Turonensi observanda: *Ne qui de cætero facile contractus usurarios incauti celebrent, utque timoratis conscientiis magis consulatur, Ecclesiasticis omnibus emptionis & venditionis Contractibus (quos pignoratitios vulgus vocat) quibus res vendita redimendi gratia venditoribus ad aliquod certum tempus præscribitur, uti non expedire: hos vero quibus perpetuo redimendi datur licentia (antiquorum Decretorum vestigiis inhærendo) licite & sana conscientia deinceps celebrari posse declaramus: ita tamen ut ex rebus venditis, nihil amplius quam quod Supremarum Curiarum Judiciis permissum est, utilitatis aut commodi percipiatur.* Concilium istud *Gregorius XIII.* Pontifex Maximus confirmavit.

Synodus Bituricensis. XV. Provinciale Concilium Bituricense anno millesimo quingentesimo octogesimo quarto, mense Septembri, celebratum est Præside *Reginaldo de Beaulne* Archiepiscopo Bituricensi, in quo variis decretis 46. Titulis comprehensis Ecclesiasticæ Disciplinæ in illa Provincia instaurationi consulum est, ex Tridentina aliisque Synodis, maximam partem desumptis. Hi de Beneficiis Ecclesiasticis observatione digni Canones: *Cum Beneficium Ecclesiasticum non otiosis, sed officium suum exequentibus sit constitutum; & propter officium detur Beneficium, denuntiat hæc Synodus omnibus cujuscumque gradus & conditionis, qui Beneficia Ecclesiastica solius temporalis proventus gratia suscipiunt, eos non facere fructus suos, sed ad restitutionem teneri.*

Decreta Beneficiatos spectantia. *VI. Cum damnet Scriptura eos, qui hæreditate possidere attentant Sanctuarium Dei, vetat hæc Synodus, ne quis deinceps consanguineo Beneficium cedat solius consanguinitatis ratione: neve hujusmodi cessiones admittantur contra Constitutionem Pii V. de non admittendis resignationibus.*

Tit. 41. Canon 1. *Qui pro adipiscendis Beneficiis ac Pensionibus Ecclesiasticis aliquid dant vel accipiunt: omnes etiam quomodocumque conferentes, resignantes & accipientes quæcumque Beneficia custodiæ aut fiduciæ nomine, vel ex iisdem Pensiones sine Summi Pontificis auctoritate paciscentes aut percipientes: omnes denique seu Clerici seu Laici hujusmodi illicitis pactionibus intervenientes, consentientes, aut ex iis emolumentum capientes, se Simoniacos esse, & juxta Constitutiones Pii quarti, Pii quinti & Gregorii decimitertii, a Summo Pontifice dumtaxat (nisi in articulo mortis) absolutionis Beneficium consequi posse intelligant.* Canon 2. *Beneficia prætio obtenta, & in confidentiam seu custodiam occulte aut aperte tradita, ipso jure vacent; qui percipiunt eorum fructus, suos non faciant, sed ad restitutionem teneantur.* Istud Concilium *Sixtus V.* Pontifex Max. confirmavit.

Synodus Aquensis Aquæ Sextiæ, Aix, urbs Provinciæ Archiepis. Calvinistarum aut aliorum Heretico. XVI. *Concilium Aquense* Provinciale anno millesimo quingentesimo octogesimo quinto celebratum est, Præside *Alexandro Canigiano* Aquensi Archiepiscopo, in quo tria supra quadraginta Constitutionum Capita ad reformationem Disciplinæ edita sunt. De Calvinistarum ad Ecclesiam redeuntium Baptismo etiam sub conditione minime repetendo ita decernit: *Et quia aliqui dubitabant de valore Baptismi ab Hæreticis collati; ideo, si qui ab illis baptizati essent, rebaptizandos eos sub conditione existimabant. Verum quoniam illa forma baptizandi sub conditione, introducta est propter Baptismata occulta, & de quibus non apparet, nec uni mulieri, seu alteri privatim baptizanti credi necesse est: contra vero constat Calvinistas in cœtu publico baptizari, & in forma verborum & materia a Christo instituta nobiscum convenire, nec de hoc facto ambigi potest.*

test. Ideo vetamus ablutionem repeti, quibuscumque etiam verbis, iis qui a Calvinismo aut aliis hæresibus similiter baptizantibus ad nostras Ecclesias transeunt, ne de Anabaptismo redarguamur. Cætera Decreta partim ex Tridentino Concilio, partim ex superioribus Conciliis Provincialibus repetita sunt. A *Sixto V.* Pontifice Maximo confirmatum est.

rum ad Ecclesiam redeuntium Baptismus, etiam sub conditione non repetendus.

XVII. Eodem anno celebrata est Synodus Provincialis *Mexici*, quæ Metropolis est Novæ Hispaniæ Indiarum Occidentalium, Præside *Petro Moyo de Contreras*, Archiepiscopo Mexicano, in quo saluberrima Decreta edita sunt in quinque Libros sub variis titulis digesta, Indorumque ac Hispanorum in Indiis degentium moribus aptata.

Mexicana.

XVIII. *Tolosana Synodus* Provincialis anno millesimo quingentesimo nonagesimo celebrata est, mense Majo, Præside *Francisco* Cardinali a *Joyosa*, Archiepiscopo Tolosano, cujus Decreta quatuor in partes tributa sunt.

Tolosana.

XIX. Avenionense Concilium Provinciale anno millesimo quingentesimo nonagesimo-quarto, Præside *Francisco Maria Taurusio* Archiepiscopo Avenionensi, habitum est, in quo Decreta sexaginta quatuor edita.

Avenionensis.

XX. *Concilium Aquilejense* Provinciale anno millesimo quingentesimo nonagesimo-sexto celebratum est Præside *Francisco Barbaro* Aquilejensi Patriarcha, in quo undeviginti Decretorum Capita conscripta & promulgata sunt.

Aquilejensis.

JOANNIS DOMINICI MANSI

Nota.

His omnibus Conciliis alia addenda succurrunt, quæ diligentiam P. Alexandri fugerunt. Sunt autem Patercavvense in Polonia Præside Joanne Archiepiscopo Gneznensi assistentibus multis aliis ejusdem regni Episcopis & una pariter Bernardino Archiepiscopo Leopoliensi. Sunt Concilii hujus Canones XXVI. quorum prior statuit festum Conceptionis B. M. V. cum octava in tota provincia Gneznensi celebrari *sub officio D. Leonardi Nugaroli Prothonotarii Apostolici S.T. Doctoris edito, & a Romano Pontifice approbato*. Canon alter statuit diem festum S. Francisci habendum esse solemnem & de præcepto. Tertius statuta provincialia dudum edita servanda statuit. Nonnulla quoque pro Universitate bene dirigenda decernuntur; Bulla Cœnæ diebus solemnibus legenda edicitur; nundinæ ne fiant diebus Dominicis; famulos hæreticos schismaticos, Tartaros, & Turcas *in servitio domestico circa se*, spirituales, (nempe Ecclesiastici) ne adhibeant; Romanum Pontificale omnino observetur; Presbyteri singuli *rationali officiorum Divinorum* in celebrationibus se conforment, quod proinde singuli Parochi, aliique apud se habeant; Missæ clara voce legantur *præter secreta, & Canonem majorem & minorem*. Plura etiam contra usurarios edita. Ne Clerici ferant vestes seculares *basucas cognominatas*; nec bireta cornuta nisi in via. Potationes ad æquales haustus in conviviis interdictæ. Sericeæ vestes præter *thabim* omnibus vetitæ præterquam *Curialibus*, & Nunciis Regiis & Principum. Hanc Synodum habitam anno 1510. ex Lunig in Spicilegio Ecclesiastico ego in meum supplementum transtuli.

Alterum est Concilium Eboracense a Thoma Eboracensi Archiepiscopo celebratum, & totum pene contextum est ex statutis præcedentium Episcoporum, quorum verba sub singulorum nominibus referuntur: Attuli ego ex Wilkins Conciliorum Britanæ tom. III. pag. 662. &c.

Celebre est etiam Concilium Provinciale Florentinum anni 1517. & 1518. a Cardinali Julio Medicæo Florentino Archiepiscopo coactum, atque typis evulgatum.

Concilium Provinciale Parisiense anni 1521. præside Archiepiscopo Senonensi.

Cantuariense anni 1529. sub Guilielmo VVarham a VVilkhins evulgatum.

Concilia post Synodum Tridentinam Sæculo XVI. habita.

Cum multa sint Concilia sæculo XVI. celebrata, nec satis commodum sit singulorum acta brevibus indicare, satis esse arbitror eorum tantummodo nomina in præsenti dare, indicato pariter anno cui illa conveniunt. Trajectense anni 1565. sub Friderico Archiepiscopo. Sipontinum anni 1567. sub Cardinali Ptholomæo Gallio. Ravennatense sub Cardinali Julio Feltrio de Ruvere anni 1568. Urbinatense sub Archiepiscopo Felice Tyranno anni 1569. Capuanum sub Nicolao Cardinali Caetano eodem anno. Florentinum anni 1573. sub Antonio Altovita ejusdem urbis Archiepiscopo. Neapolitanum sub Archiepiscopo Mario Caraffa anno 1576. Capuanum anni 1577. sub Cæsare Costa Archiepiscopo, Consentinum anni 1579. sub Fantino Petrignano Archiepiscopo. Bononiense sub Gabriele Palæotto S. R. E. Card. & Bononiensi Archiep. Salernitanum anno 1596. sub Archiepiscopo Mario Bolognino. Maronitarum Catholicorum in Monte Libano sub Sergio Petro Patriarcha eorum Antiocheno, & P. Hieronymo Dandino e Societ. Jesu A. S. nuncio anno 1596. quo fidei dogmata Catholica contra sibi compactas a nonnullis calumnias Maronitæ professi sunt, & plura disciplinæ capita sanxerunt. Concilium istud paulo post obeunte Sergio Patriarcha, qui illi successit Josephus altera convocata Synodo Provinciali confirmavit & adauxit. S. Severinæ in Calabria ulteriori anno 1597. sub Archiepiscopo Francisco Antonio Sanctorio. Amalphitanum an. 1597. sub Archiepiscopo Julio Rossinio. Diamperitanum in Malabarica regione anni 1599. præside D. Alexio de Menesses ex Austiano Eremitano Monacho in Goensem Archiepiscopum assumpto. Hæc vero Synodus Diœcesana quidem extitit, sed in toto Malabarico tractu vim legis obtinet; ejus vero sanctiones Lusitanice scriptas postremis hisce annis in Latinum versæ a P. Joanne Facundo Raulin ex Ord. S. Augustini Romanis typis evulgatæ sunt.

CAPUT VII.

DE POLITIA ECCLESIASTICA Sæculi XV. & XVI.

ARTICULUS I.

De Metropolitanis.

Metropolitanorum officia.

METropolitanorum officia ac potestatem his Articulis explicat Sacra Synodus Tridentina. I, Suffraganeos qui per annum integrum a suis Ecclesiis abfuerint, Romano Pontifici denuntiare Metropolitanus tenetur, sicut ipsum Metropolitanum absentem antiquior Provinciæ Episcopus. Sessione 6. Cap. I. *Crescente vero contumacia, ut sæviori sacrorum canonùm Censuræ subjiciantur, Metropolitanus Suffraganeos Episcopos absentes; Metropolitanum vero absentem Suffraganeus Episcopus antiquior residens, sub pœna interdicti ingressus Ecclesiæ, eo ipso incurrenda, infra tres menses per literas seu nuntium Romano Pontifici denuntiare teneatur.*

II. *Legitimæ absentiæ causas a Romano Pontifice, aut a Metropolitano, vel eo absente, Suffraganeo Episcopo antiquiori residente qui idem Metropolitani absentiam probare debebit, in scriptis esse approbandas* decernit eadem Synodus Sessione 23. Cap. I. de Reformatione.

III. *Ad eumdem cum Concilio Provinciali spectat judicare de licentiis a se vel Suffraganeis datis, & videre ne quis eo Jure abutatur, & ut pœnis Canonicis errantes puniantur.* (Ibidem.)

IV. *Si Cathedralium Ecclesiarum Prælati in Seminarii erectione, ejusque conservatione neglis*

negligentes fuerint, ac suam portionem solvere detrectaverint, eos Metropolitanus *acriter corripere*, & ad id *cogere debeat*; & ut *quamprimum hoc sanctum & pium opus, ubicumque fieri poterit, promoveatur, studiose curabit*. (Sessione 23. cap. 18.)

V. Si Capitulum Sede vacante Vicarium Generalem instituere neglexerit, *Ad Metropolitanum deputatio hujusmodi devolvatur; & si Ecclesia ipsa Metropolitana fuerit, aut exempta, Capitulumque negligens fuerit, tunc antiquior Episcopus ex Suffraganeis in Metropolitana, & propinquior Episcopus in exempta Oeconomum & Vicarium idoneos possit constituere*. (Sessione 24. cap. 16.)

VI. *Metropolitani per seipsos, seu, illis legitime impeditis, Coepiscopus antiquior, quolibet saltem triennio non praetermittant Synodum in Provincia sua cogere*: Alias tamen *Episcopi Comprovinciales praetextu cujus libet consuetudinis ad Metro politanam Ecclesiam in posterum accedere inviti non compellantur*. (Ibidem, Cap. 1.)

VII. *Si Parochiales Ecclesiae reperiantur subjectae Monasteriis in nulla Dioecesi existentibus, si Abbates & Regulares Praelati negligentes fuerint in curando ut verbum Dei diebus saltem Dominicis & Festis solemnibus* Rectores plebi sibi commissae annuntient; *a Metropolitanis, in quorum Provinciis Dioeceses ipsae sitae sunt, tamquam quoad hoc Sedis Apostolicae delegatis, compellantur*. (Sessione 5. cap. 2.)

VIII. *Si in aliqua Provincia Ecclesiae tanta paupertate laborent, ut Collegium in aliquibus erigi non possit, Synodus Provincialis, vel Metropolitanus cum duobus antiquioribus Suffraganeis, in Ecclesia Metropolitana, vel alia Provinciae Ecclesia commodiori, unum aut plura Collegia, prout opportunum judicabit, ex fructibus duarum aut plurium Ecclesiarum, in quibus singulis collegium commode institui non potest, erigenda curabit ubi pueri illarum Ecclesiarum educentur*. (Ses. 23. cap. ultimo.)

IX. *Monasteria, quae Generalibus capitulis aut Episcopis non subsunt, nec suos habent Ordinarios Regulares Visitatores*, nisi se in Congregationem redegerint, & Generalia Comitia quolibet triennio celebraverint, *liceat Metropolitano, in cujus Provincia praedicta Monasteria sunt, tamquam Sedis Apostolicae delegato, eos pro praedictis causis convocare*. (Sessione 25. Cap. 8. De Reformatione Regularium.)

X. *Si aliquis dubius aut difficilis abusus sit extirpandus, vel aliqua gravior quaestio incidat, Episcopus antequam controversiam dirimat, Metropolitani & Comprovincialium Episcoporum in Concilio Provinciali Sententiam exspectet: ita tamen ut nihil inconsulto Sanctissimo Romano Pontifice novum aut in Ecclesia hactenus inusitatum decernatur*.

ARTICULUS II.

De Episcopis.

I. Electionum Episcopalium libertatem 15. Saeculo Pontificiae Reservationes inumbrabant. Summi namque Pontifices Apostolicis literis non solum inferiorum Beneficiorum, sed etiam Cathedralium Ecclesiarum ac Metropolitanarum sibi reservabant collationem. Adversus istam Ecclesiasticae Disciplinae labem Decretum edidit Ecclesia Gallicana Parisiis congregata, quod *Carolus VI.* Rex Christianissimus Edicto confirmavit anno millesimo quadringentesimo-sexto. Cujus quidem executionem Curiis Parlamenti, caeterisque Magistratibus commisit. Quo Edicto haec inter alia habentur: „ Statutis „ Conciliorum Generalium & Decretis Sanctorum Patrum, pro bono regimine ac „ conservatione perpetua status Ecclesiae inter alia noscitur salubriter institutum, quod „ Praelati ad Ecclesias quascumque Cathedrales & collegiatas per electionem illorum „ de Collegio, & eorum consensu assumantur: & quoad Ecclesias Cathedrales per suum „ Metropolitanum; alii vero per loci Dioecesanum confirmentur, & per eumdem alia „ Beneficia suae Dioecesis personis idoneis conferantur; vel si fuerint Patroni, ad eorum „ Praesentationem instituantur eis. Quamvis etiam illa sint magnopere praecavenda, ex „ quibus inducitur via delinquendi, & maxime ubi desiderandae seu captandae alienae „ mortis votum & occasio ministratur, viaque aperitur ad Beneficia vacatura; sitque „ naturali ratione dictante per Concilia Generalia similiter institutum, quod Beneficia

Episcoporum electiones contra Reservationes & Gratias Expectativas vindicata.

Caroli VI. Regis Christianissimi Constitutio contra Reservationes.

„ Ec-

„ Ecclesiastica vacatura promitti non debeant, nec dari jus expectationis ad ea, fuerintque omnia prædicta in Ecclesia Dei hactenus usque ad tempus quorumdam novissimorum Romanorum Pontificum inviolabiliter observata. Nihilominus tamen ab aliquibus annis citra Romani Pontifices, contemptis præfatis SS. Patrum & Conciliorum Generalium Decretis, & eis penitus non servatis, omnes Ecclesiasticas Dignitates Cathedrales & Collegiatas, & alias quascumque post Episcopalem majores, indifferenter suæ dispositioni reservaverunt, gratias ad vacatura Beneficia (per quod contra Sancta Generalia Concilia occasio votumque alienæ mortis ingeritur, & via ad vacatura contra rationem aperitur) indistincte & sine imitatione concesserunt, modos innumerabiles introduxerunt, quibus potestas Prælatorum, Capitulorum, & aliorum quorumcumque penitus absorbetur, apponendo prohibitiones & Decreta, quibus etiam ignorantes volunt esse ligatos; diversas fulminando sententias in contrarium facientes, adeoque vix reperiatur aliquis, cui etiam unicum Beneficium conferendi aut præsentandi ad aliud sit relicta facultas. Clausulas etiam varias & interdum inexplicabiles suis in Bullis solent apponere: Regulas diversas præter aut contra jus nunc constituunt, nunc revocant; ut etiam perspicaciter discernenti apparere non valeat, quis inter plurimos impetrantes jus videatur habere. Intrusiones in Beneficiis inde sequuntur, gravissima litigia oriuntur, quæ cum magnis expensis & in præjudicium Regnicolarum ducuntur extra Regnum. Et cum promoventur aliqui ad Dignitates electivas, cessant banna & evocationes, quæ de Jure ad probandas electiones & personas fieri statuuntur. Propter quod, cum non possit Romanus Pontifex omnium hominum, & status Ecclesiarum habere notitiam, sæpe contingit indignos & indigne ad hujusmodi Dignitates assumi, & tales interdum qui probati sunt argento, quique numquam in loco Beneficii morabuntur. Occasione autem præmissorum, Jura Beneficiorum depereunt, ædificia corruunt, & cultus Divinus minuitur ... propter quæ & alia quæ dictos Prælatos, & alios in dicto Concilio congregatos rationabiliter movere poterant & debebant, deliberaverunt & concluserunt in modo quo sequitur; Videlicet quod de cætero, sicut volunt Statuta Conciliorum Generalium, & Decreta Sanctorum Patrum, per electiones Capitulorum, Conventuum, & Collegiorum, conventionesque Superiorum, Ecclesiis Cathedralibus Collegiatis, cæterisque Beneficiis electivis tam Regularibus, quam Sæcularibus, nec-non per præsentationes, collationes & institutiones, per illos ad quos de Jure communi, Privilegio vel consuetudine spectat faciendas provideatur: cessantibus ac rejectis omnino, ac non obstantibus quibuscumque & quorumcumque Reservationibus generalibus vel specialibus, ac prohibitionibus, Expectationibus, aut Gratiis, etiam cum Decreti appositione ex parte Papæ, vel ejus auctoritate factis, aut faciendis, seu concessis aut concedendis: quousque per Concilium Generale Canonice celebrandum aliud fuerit ordinatum; ad cujus Concilii ordinationem dicta Ecclesia Gallicana & Delphinatus se submittit. Supplicabant igitur humiliter & devote quatenus nos ipsorum deliberationi & conclusioni adherentes ipsas gratas habere, & dictas Ecclesias & Viros Ecclesiasticos nostrorum Regni & Delphinatus, quoad prædictos ad suam libertatem antiquam & Juris communis dispositionem, quantum in nobis est, reducere, & in eadem libertate eos conservare & manutenere, omnia ad contrarium impedimenta submovendo, dignaremur. Nos igitur attendentes quod sicut Sacerdotes debitores sunt, ut veritatem quam audierunt a Deo, libere prædicent; sic Princeps debitor est ut veritatem, quam audivit a Sacerdotibus probatam quidem Scripturis, defendat fiducialiter & efficaciter exequatur: habita prius deliberatione matura, & tractatu diligenti cum pluribus de genere nostro Principibus, aliisque viris notabilibus & famosis dictorum Prælatorum, & aliorum Virorum Ecclesiasticorum, ac Procuratoris nostri supplicationem justam & rationabilem, Sanctorumque Patrum & Conciliorum Generalium Decretis conformem reputantes, eam in forma, sicut præmittitur, de nostra certa scientia duximus admittendam: prædictas deliberationes & conclusiones ratas habentes, dictas Ecclesias, & Viros Ecclesiasticos, quoad prædicta, ad suam libertatem antiquam & Juris dispositionem reducendos

„ esse

„ esse censemus, & (quantum in nobis est) reducimus, eosque in eadem libertate „ per Nos de cætero manuteneri & conservari volumus.

II. Congregato post aliquod tempus Constantiæ Generali Concilio, spes nonnulla abolitionis Reservationum & gratiarum Expectativarum affulserat. Decrevit namque sacra Synodus, ut Romanus Pontifex proxime eligendus reformandæ una cum ipso Concilio Ecclesiæ in Capite & in membris incumberet, præsertim super Articulis alias per nationes in Reformatorio oblatis, quorum alter erat, *De Reservationibus Sedis Apostolicæ*, quartus vero, *De Collationibus Beneficiorum & Gratiis Expectativis*. Negotium istud maxime urgebant Deputati, quos Clerus Gallicanus Parisiis congregatus anno millesimo quadringentesimo decimo-quarto ad Concilium miserat.

III. Verum cum Synodus Constantiensis adversus Reservationes & Gratias expectativas nihil decrevisset, *Carolus Sextus* Rex Christianissimus, coacto in Concilium gravissimorum ex utroque Ordine Virorum consessu, Constitutionis anno millesimo quadringentesimo sexto latæ executionem peremptorie decrevit anno millesimo quadringentesimo decimo septimo, quam deinde Edicto lato anno proxime sequenti confirmavit: præcepitque Curiis Parlamenti, & cæteris Judicibus, ut, executioni hujus Constitutionis diligenter incumbant, & in contumaces, cujuscumque gradus & ordinis fuerint, graviter animadvertant. Edicta illa confirmavit *Carolus Septimus* ut primum in Solio paterno sedit, Diplomate dato anno millessimo quadringentesimo vigesimo secundo, quo jussit, ut Electiones, & aliæ Beneficiorum Provisiones fierent secundum Jus commune & antiquum.

IV. Re ad Basileense Concilium perlata, Sacra Synodus Reservationes Pontificias edito Decreto pessumdedit Sessione 12. his verbis: „ Quemadmodum in constituenda „ domo præcipua Architectoris est cura, ut tale jaciat fundamentum, super quod firmum „ perduret ædificium; ita in generali Ecclesiæ Reformatione potissimum est „ hujus Sanctæ Synodi studium ut tales Ecclesiis præficiantur pastores qui tamquam co- „ lumnæ & bases ipsam Ecclesiam doctrinæ & meritorum viribus firmiter sustentent. Quan- „ ta autem in eligendis Prælatis diligentia adhibenda sit, officium eis injunctum evi- „ denter ostendit. Ad regimen enim assumuntur animarum, pro quibus Dominus noster „ Jesus Christus mortuus est, & Sanguis ejus effusus. Propterea sacri Canones Spiritu „ Dei promulgati provide statuerunt, ut unaquæque Ecclesia, ac Collegium, seu Con- „ ventus Prælatum sibi eligant. Quibus hæc Sancta Synodus, eodem Spiritu congrega- „ ta, inhærens, statuit & definit, generalem Reservationem omnium Ecclesiarum Me- „ tropolitanarum, Cathedralium, Collegiatarum, & Monasteriorum ac Dignitatum Ele- „ ctivarum, per Romanum Pontificem de cætero fieri, aut facta uti non debere; Re- „ servationibus in corpore Juris clausis, & his quas in terris Romanæ Ecclesiæ ratione „ directi seu utilis Dominii, mediate, seu immediate subjectis fieri contingerit, sem- „ per exceptis: Sed quod per electiones & confirmationes Canonicas, secundum Juris „ Communis dispositionem, prædictis Metropolitanis, Cathedralibus, Monasteriis, Col- „ legiatis Ecclesiis, ac Dignitatibus electivis vacantibus debite provideatur... Decernitque „ hæc Sancta Synodus, rationi fore consentaneum, & Reipublicæ accommodum, ut con- „ tra hoc salutare Decretum Romanus Pontifex nihil attentet, nisi ex magna, rationa- „ bili, & evidenti causa in Literis Apostolicis nominatim exprimenda. Et ut eo fir- „ mius hoc salubre Decretum custodiatur, vult eadem Sancta Synodus, ut inter alia, „ quæ Romanus Pontifex in sua Assumptione profitebitur, juret Decretum hoc inviola- „ biliter observare.

Concilii Basileensis Decretum contra Reservationes Pontificias.

Et Sessione 23. Cap. 5. „ Licet dudum hæc Sancta Synodus abolita per eam gene- „ rali omnium Ecclesiarum & Dignitatum electivarum Reservatione, provide decreve- „ rit, ut prædictis Ecclesiis & Dignitatibus per Canonicas electiones & Confirmatio- „ nes provideri deberet, volens etiam speciales seu particulares ipsarum Ecclesiarum & „ Dignitatum electivarum prohibere Reservationes, per quas libera in eisdem eligendi „ & confirmandi facultas impediri possit, quodque adversus hoc Decretum Romanus Pon- „ tifex nihil attentaret, nisi ex magna, rationabili & evidenti causa, in Literis Aposto- „ licis nominatim exprimenda: quia tamen contra ipsius Decreti mentem non pauca

„ sine hujusmodi causa gesta sunt, unde gravia hactenus successerunt, & graviora in „ dies timentur scandala: cupiens hæc Sacrosancta Synodus his obviare, nolensque ut „ ipsius Decreti mens, quæ fuit omne obstaculum a Canonicis Electionibus & Con- „ firmationibus tollere, suo frustretur effectu; statuit ut Electiones in dictis Eccle- „ siis sine impedimento aut obstaculo omnino fiant, quæ causa cognita juxta Juris com- „ munis, & dicti nostri Decreti dispositionem confirmentur. Verumtamen si forte ali- „ quando contingat electionem aliquam etiam alias Canonicam fieri quæ in perturbatio- „ nem Ecclesiæ aut patriæ vel boni publici vergere timeatur, Summus Pontifex, cum „ ad ipsum confirmatio delata fuerit, si talem urgentissimam causam adesse manifeste „ cognoverit, ea prius mature discussa, ac parte plene defensa: accedente postea Ro- „ manæ Ecclesiæ Cardinalium, aut majoris partis subscriptione, hujusmodi causam ve- „ ram sufficientemque fore attestantium, rejecta tali electione, ad Capitulum vel Con- „ ventum remittat, ut vel infra tempus Juris, vel aliud, juxta loci distantiam, ad „ aliam, ex qua evenire talia non formidentur, electionem procedant.

Et Cap. 6. ejusdem Sessionis: *Et quia multiplices Ecclesiarum & Beneficiorum hactenus factæ per Summos Pontifices Reservationes non parum Ecclesiis onerosæ extiterunt; ipsas omnes tam generales quam speciales sive particulares, de quibuscumque Ecclesiis & Beneficiis, quibus tam per electionem quam collationem aut aliam dispositionem provideri solet, sive per Extravagantes,* AD REGIMEN & EXECRABILIS, *sive per Regulas Cancellariæ, aut alias Apostolicas Constitutiones introductas, hæc Sancta Synodus abolet, statuens ut de cætero nequaquam fiant: Reservationibus in corpore Juris expresse clausis, & his quas in terris Romanæ Ecclesiæ, ratione directi seu utilis Dominii, mediate vel immediate subjectis fieri contigerit, dumtaxat exceptis.* Hæc decreta ambabus ulnis excepit Conventus Bituricensis Ecclesiæ Gallicanæ, quibus Rex Christianissimus *Carolus VII.* Pragmatica Sanctione sua vim & robur publicæ Legis addidit.

V. Idem tamen Rex, ejusque Successores *Ludovicus XI. & Carolus VIII.* Summos Pontifices interdum rogarunt ut vacaturos Episcopatus sibi reservarent, ad suæ Majestatis preces conferendos, ut nonnullis exemplis probat vir doctissimus *Ludovicus Thomassinus* parte 4. Disciplinæ Ecclesiasticæ de Beneficiis Lib. 2. Cap. 41. *Carolus VII.* (inquam) rogavit *Eugenium IV.* ut *Joannem Cordis* filium *Jacobi Cordis* Consiliarii & Argentarii sui ad Bituricensem Archiepiscopatum promoveret, ut constat ex ejus Epistola edita Tomo 6. *Spicilegii* pag. 285. Idem Rex cum contenderet ab *Eugenio IV.* Juvenem ante annos legitimos Metropolitanæ Ecclesiæ præfici, idque assecutus, factum damnaret, dicente quodam: *Intercessisti, o Rex: Intercessi*, inquit, *rogatus, sed non credidi concessum hoc iri: Se videlicet postulationis extortæ; Eugenium nimiæ facultatis damnavit.* Refert *Jacobus* Cardinalis *Papiensis* Epistola ducentesima octogesima.

Concordata.

Regiæ ad Prelaturas Nominationis conditiones.

VI. Abrogata demum Pragmatica Sanctione, electiones quoque antiquatæ sunt, initis inter *Franciscum I.* & *Leonem X.* Concordatis, quibus Jus Nominationis ad Prælaturas Christianissimis Regibus collatum est. Quæ concordata Lateranensis Concilii Decreto confirmata sunt, Sessione 11. Multæ vero Nominationis Regiæ ad Prælaturas conditiones præscribuntur in Concordatis. Primum capacitas personæ ad Ecclesiasticas Dignitates nominandæ. Decernitur enim Regis candidatum, sive nominandum a Rege Christianissimo ad Episcopatum vacantem, debere esse virum gravem, Magistrum seu Licentiatum in Theologia, aut in utroque seu altero Jurium Doctorem, seu Licentiatum in celebri Academia, prævio examine accurato, qui vigesimum septimum ætatis annum ad minus attigerit. Istis tamen Scholasticorum graduum legibus non adstringuntur consanguinei Regis & sublimes personæ, ex quarum inauguratione magna in Ecclesiam redundare potest utilitas. Excipiuntur & Religiosi Mendicantes Reformatorum Sodalitiorum eminenti scientia præditi, qui juxta suorum Ordinum Regularia Instituta ad gradus hujusmodi assumi non possunt. Altera conditio est, ut Inquisitio habeatur in partibus in persona Regii candidati coram ipsius Ordinario, vel Nuntio, aut Legato Sedis Apostolicæ eaque Inquisitio juncta Nominationi Regiæ Romam deferatur, ut Summo Pontifici constet Nominatum a Christianissimo Rege iis instructum esse conditionibus

iisque

iisque dotibus exonatum, quæ sacris Canonibus, & ipsis Concordatis præscriptæ sunt: Tertia conditio tempus respicit intra quod Regia peragi debet nominatio. Ne enim diuturna Ecclesiarum vacatione salus animarum grave dispendium pateretur, nominationem intra sex menses a die vacantis Beneficii numerandos a Rege Christianissimo faciendam esse Concordata sanxerunt. Quod temporis intervallum omnibus collationibus ordinariis ex Decreto Concilii Lateranensis sub *Alexandro Tertio* præstitutum erat. Quarta conditio Regii Juris securitati consulit, ut eo prætextu convelli non possit a Summo Pontifice quod nominatus ad Beneficium Canonicis dotibus sit destitutus. Enimvero si Romanus Pontifex Personam a Rege nominatam, ob Canonicos, vel ex ipsis Concordatorum visceribus petitos defectus, probare noluerit, nec Diploma Nominationis Regiæ confirmatorium impertiri, tres alii menses a die recusationis Regio in Curia Procuratori significatæ, Majestati suæ Christianissimæ conceduntur, intra quos alterum nominare possit, & Summo Pontifici canonice instituendum præsentare. Quinto, si Prælati in Curia moriantur, Summus Pontifex nominationem ad eorum Episcopatus, aliave Beneficia vacantia sibi reservat. Posset tamen *Rex* (inquit *Rebuffus*) contra Provisum per Papam se opponere, & excipere, si timeret de conjuratione, seu proditione patriæ, seu revelatione secretorum suorum, ratione patriæ, unde Provisus est oriundus, vel propter ejus parentes qui Regi semper fuerunt infesti. Item si Episcopatus esset in partibus limitrophis Regni, nullus ad eum recipi deberet sine Regis assensu. Sexta conditio est, ut Regia Nominatio ad Summum Pontificem deferatur, a quo solo provisoria seu confirmatoria Diplomata concedi possint. Unde nec ipsum Collegium Cardinalium, Sede vacante, hæc negotia attingere potest. Per hoc vero Juri antiquo derogatum est. Alias enim electiones proximo Superiori exhibendæ erant, ut confirmationis gratiam indulgeret: Episcoporum, Metropolitanis; Metropolitanorum, Primatibus; Primatum, Romano Pontifici ut Occidentis Patriarchæ: quem adire mos non erat, nisi electione controversa, gradatim ad ipsum cognitio causæ, & ipsa confirmatio devolveretur, ut patet ex Cap. *Nihil, de electione & electi potestate*: nec-non ex perpetuo Disciplinæ veteris usu. Jus Regiæ Nominationis ad Prælaturas in Provinciam, & Aremoricam, quæ Concordatis non erant comprehensæ, Indulto *Leonis X.* extensum est, dum viveret *Franciscus I.* quod ejus Successoribus alii Pontifices confirmarunt. Duo *Pii VI.* ea de re Diplomata *Carolo Nono* data anno 1564. laudant Clarissimi *Puteani* in Historia Concordatorum. Legatur & *Pinsonius* in Notis ad Indulta.

Concordata Germania.

VII. Electionum sacrarum libertas in Germania ad hanc diem servata est vi Concordatorum Germanicorum, quæ inter *Nicolaum V.* Pontificem Maximum & *Fridericum III.* Imperatorem, seu Nationem Germanicam anno 1448. inita sunt. His tamen Apostolicæ Sedi reservarunt Beneficia in Curia, aut in loco bidui itinere ab ea distito; sive per obitum, sive per dispositionem, translationemve ab eadem Sede factam vacatura: Tum omnia Cardinalium & Ministrorum seu Officialium Summi Pontificis Beneficia, ubicumque per obitum vacent. Item omnium Electorum aut Postulatorum, qui repulsam passi fuerint, electione in irritum missa, aut postulatione rejecta; eorum insuper quorum resignationem Apostolica Sedes admiserit. Omnium Beneficiorum, quæ possident ii, quibus Summus Pontifex Patriarchatus, Archiepiscopatus, Episcopatus, aut Abbatias contulerit. Ad hæc cuncta Beneficia incompatibilia cum iis, quæ Pontificia collatione pacifice possidentur. Præterea Summus Pontifex Episcopatus & Abbatias conferre potest, nisi electiones Canonicæ ad ipsum relatæ sint tempore a *Nicolao III.* præscripto in Decretali *Cupientes*, in Sexto. Tandem quacumque electione facta, eum promovere potest, quem de Cardinalium consilio digniorem & utiliorem Ecclesiæ judicaverit: *Si Canonicæ fuerint electiones, confirmabimus, nisi ex rationabili & evidenti causa, ac de Fratrum Consilio, de digniori & utiliori persona duxerimus providendum*. Quod aliorum Beneficiorum collationem spectat, ea sex mensibus alternis Summo Pontifici per Concordata Germanica reservatur, ita tamen ut si tribus a vacatione mensibus elapsis Pontifex non providerit, collationis potestas ad Ordinarium redeat.

Jus Regiæ Nominationis in Hispaniis

VIII. *Andrianus Sextus* in gratiam *Caroli V.* alumni cui Summum Pontificatum debebat, ei & Successoribus concessit lege perpetua Jus præsentandi Episcopos Hispaniæ, qui

qui ante ad eorum supplicationem precario a Romanis Pontificibus instituebantur, ut refert *Marianus* Libro 26. *De Rebus Hispaniæ*, cap. 5.

Juramentum obedientiæ Romano Pontifici præstitum. IX. Episcopi electi seu designati & Pontificio Diplomate confirmati, Fidelitatem Romano Pontifici ante Consecrationem suam Sæculis 15. & 16. jurabant, qui ritus mosque solemnis etiamnum servatur, ejusque Juramenti formula extat in Romano Pontificali *Clementis VIII.* jussu restituto atque edito: juxta quem etiam consecrandus Episcopus a Consecratore interrogatur in hunc modum: *Vis Beato Petro Apostolo, cui a Deo data est potestas ligandi ac solvendi, ejusque Vicario Domino nostro, Domino N. Papæ N. suisque Successoribus Romanis Pontificibus, fidem, subjectionem, & obedientiam, secundum Canonicam Auctoritatem per omnia exhibere?* Qui respondet: *Volo*.

Sacramentum fidelitat. præstitum Regibus. X. Plerique Episcopi hominium, omnes fidelitatis Sacramentum Christianissimis Regibus præstare tenebantur, ut constat ex Epistola *Caroli VII.* ad *Eugenium IV.* edita tom. 7. *Spicilegii*, pag. 286. *Credimus*, inquit, *Sanctitatem vestram non ignorare, quod Prælati Regni nostri in Præfectionis suæ primordio nobis præstant & præstare tenentur ligium plerique homagium, & omnes alii fidelitatis Juramentum, pro suarum temporalitatibus Ecclesiarum, etiam illarum quæ nostrorum quorumcumque circumdantur a terris subditorum, aut quæ sitæ sunt infra Dominia ipsorum, sive sint Duces, sive Comites; aut alii Domini temporales in ipso nostro Regno quovis honore seu titulo fungentes: sumus enim unicus Prælatorum & Ecclesiarum hujusmodi Princeps, Protector & Conservator sæcularis, nec subditi sunt ipsi Prælati & eorum Ecclesiæ aliis temporalibus aut sæcularibus Dominis quam Nobis, omnesque in & sub Regalia contineatur. Et propter ea & alia, dum Auctoritate Apostolica per electionum confirmationes aut alias canonice præficiuntur talibus Ecclesiis, Prælati debent tam de jure quam de consuetudine legitima, & maxime propter bonum ipsarum Ecclesiarum ac Personarum Ecclesiasticarum, etiamque ob decus & rationem dignitatis & auctoritatis nostræ Coronæ & Majestatis Regiæ, de his provisionibus ab Apostolica Sancta Sede Rescripta vel expressæ Bullæ Nobis, & non aliis temporalibus Dominis dirigi & destinari; & ita dirigere consueverunt Summi Pontifices vestri Prædecessores nostris Prædecessoribus & Nobis*. Eumdem Regem rogavit *Nicolaus V.* ut *Guillelmo* Cardinali *S. Martini in Montibus*, Archiepiscopo Rothomagensi, qui fidelitatem & hominium nondum præstiterat, annuum saltem reditum percipere permitteret. *Sed quia*, inquit, *nuper intelleximus annuam temporalitatem ipsius Ecclesiæ eidem Cardinali denegari, cum Juramentum solitum fidelitatis & homagii non præstiterit, rogare decrevimus enixius & ex corde Excellentiam tuam, ut pro tua erga Nos & Apostolicam Sedem sinceritate, ad singularem nostram complacentiam, temporalitatem pro uno anno eidem Cardinali concedas*. Habetur hæc Epistola in eodem *Spicilegii* Tom. pag. 258. Episcopis hominium remisere *Franciscus I.* ejusque Successores, solum fidelitatis Sacramentum exigentes, in præmium spontaneorum subsidiorum a Clero difficillimis temporibus contributorum.

Cessiones Episcoporum. XI. Circa Cessiones sive Resignationes simplices Episcopatuum, Jus Decretalium servabatur, de quo superiori Sæculo diximus. De hoc Disciplinæ capite religiosissimus Cardinalis *Bellarminus* in Consilio Reformationis *Clementi VIII.* hæc suggessit: *Alii retentis fructibus Ecclesiam resignant, ac si quis uxorem repudiet, & dotem retineat. Alii divites ex redditibus Ecclesiæ effecti, renuntiant Episcopatui, ut ad majora sibi viam aperiant. Alii Nepotibus sedem renuntiant, ut specie renuntiationis possideant Sanctuarium Dei. Alii malunt in Romana Curia Referendarii esse, vel Clerici, quam extra Curiam Sacerdotes Magni. Denique alii causantur aeris insalubritatem, alii proventus exiguos, alii populi proterviam. Sed Deus novit an istæ justæ causæ sint Resignationis, & utrum ejusmodi Episcopi quærant quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi*. Respondit Pontifex: *Nos Resignationes difficillime admittimus, nonnisi examinatis causis in Congregatione rerum Consistorialium, & aliquando admittimus ob ineptitudinem Resignantium.*

Coadjutores. XII. Coadjutorum designatio cum Jure successionis, seu Resignationes Episcopatuum & Abbatiarum in favorem, juxta Decretalium tenorem fiebant, quem morem Tridentina Synodus Sessione 25. Cap. 7. confirmavit: in aliis vero Beneficiis Coadjutores cum futura successione dari prohibuit, eorumque concessionem damnavit, sicut & Regressus

gressus

gressus & quæcumque hæreditariæ successionis imaginem referunt. *In Coadjutotoriis quoque cum futura successione idem posthac observetur, ut nemini in quibuscumque Beneficiis Ecclesiasticis permittantur. Quod si quando Ecclesiæ Cathedralis, aut Monasterii urgens necessitas, aut evidens utilitas postulet Prælato dari Coadjutorem, is non alias cum futura successione detur, quam hæc causa prius diligenter a Sanctissimo Romano Pontifice sit cognita, & qualitates omnes in illo concurrere certum sit, quæ a Jure & Decretis hujus Sanctæ Synodi in Episcopis & Prælatis requiritur: alias Concessiones super his factæ subreptitiæ esse censeantur.*

XIII. Translationes invitorum Episcoporum fieri non debere vel ab ipso Romano Pontifice, nisi iis auditis & vocatis, ex justis legitimisque causis, & ex consensu majoris partis Cardinalium, Pisana Synodus Sessione 21. decrevit, anno 1409. hujus executionem Decreti promittente *Alexandro V.* Idem a Synodo Constantiensi statutum est Sessione 39. his verbis: *Cum Prælati nonnumquam Jura & Libertates Ecclesiarum suarum translationis formidine non adeo solerter ut alias prosequantur; ne ad importunitatem quorumdam, quæ sua, & non quæ Jesu Christi quærentium, Romanus Pontifex forsan ut homo facti nescius, in hujusmodi circumveniatur, aut alias leviter inclinetur, Præsentibus statuimus & ordinamus, invitorum Episcoporum & Superiorum translationes, absque magna & rationabili causa, quæ vocata parte cognita fuerit & decisa, de consilio S. R. E. Cardinalium, vel majoris partis eorumdem, & cum subscriptione, de cætero fieri non debere*. Quod Decretum a Concilio Basileensi Sessione 23. Cap. 3. confirmatum est. De qua Juris controversia lege *Prosperum Fagnanum* in Cap. *Quarto De Translatione Episcopi*, fuse & erudite differentem. Post Concordata, Translationes absque Regis Christianissimi voluntate fieri non possunt. De Translationum abusu Cardinalis *Bellarminus* in Consilio seu Admonitione ad *Clementem* VIII. hæc suggessit: *Translatio Episcoporum, secundum Canones atque usum veteris Ecclesiæ, non debet fieri, nisi ob Ecclesiæ necessitatem vel majorem utilitatem. Nec enim institutæ sunt Ecclesiæ propter Episcopos, sed Episcopi propter Ecclesias. Nunc autem quotidie Translationes fieri videmus, ea solum de causa ut Episcopi vel honore vel opibus augeantur.* Respondit Pontifex, *Nos cum difficultate transferimus, & non defuimus monere Principes per Nos, & per Nuntios nostros.*

Translationes Episcoporum

Translationes Episcoporum fieri non debent, nisi ob Ecclesiæ necessitatem vel majorem, utilitatem.

XIV. Plures Episcopatus sive in titulum, sive in commendam possidere non licebat, vel alia ab Episcopatu Beneficia, sine Sedis Apostolicæ legitima dispensatione. Cardinales selecti, aliique Consultores, qui *Paulo* III. consilium pro Ecclesiæ Reformatione dederunt, operæ pretium esse suggesserunt, ut Cardinalibus Episcopatus non conferrentur, quia Summo Pontifici in Ecclesiæ universalis regimine assistere debent: Episcopi vero in suis Ecclesiis, ad pascendum qui in ipsis est gregem, manere tenentur. Cardinalis *Bellarminus* in Epistola ad Nepotem Theanensem Episcopum Controversia 6. Beneficiorum pluralitatem in Episcopis, aliisque Clericis improbat. Ait, *Pontificiam dispensationem, quando non subest justa causa dispensandi, valere in foro fori, sed non in foro poli. Sine urgentissima causa, eademque Ecclesiæ necessaria, non posse, circa atrocem culpam, super hoc dispensari*. Canonum, *S. Thomæ*, *Dominici Soto*, *Panormitani*, & *Adriani VI.* testimoniis id confirmat; eaque Doctorum verba approbat ac sua facit: *Sed ait forte ille cum quo dispensatum est, Papa dispensavit; ipse sibi viderit, ego immunis sum. Hic tamen cavillus securos multos reddit, tutum vero neminem. Quoniam Papa non est Dominus, ut identidem dictum est, sed dispensator, ideoque qui iniquam dispensationem petit, iniquitatis causa est, & qui ea utitur, eadem semper irretitur iniquitate*. Spiritalem illam polygamiam quoad Beneficia curam animarum annexam habentia, Tridentina Synodus damnavit Sessione 7. Cap. 2. & 4. *Nemo*, inquit, *quacumque etiam dignitate, gradu, aut præeminentia fulgens, plures Metropolitanas seu Cathedrales Ecclesias, in titulum sive commendam, aut alio quovis nomine, contra sacrorum Canonum Instituta, recipere & simul retinere præsumant; cum valde felix sit ille censendus, cui unam Ecclesiam bene ac fructuose, & cum animarum sibi commissarum salute regere contigerit. Qui autem plures Ecclesias contra præsentis Decreti tenorem nunc detinent, una, quam maluerint, retenta, reliquas infra sex menses, si ad*

Beneficiorum pluralitas damnata.

Dispensatio quando justa causa non subest, non valet in foro poli.

Tridentini Concilis Decreta contra Beneficiorum pluralitatem.

si ad liberam Sedis Apostolicæ dispositionem pertineant, alias infra annum dimitt[illegible]*tur, alioquin Ecclesiæ ipsæ, ultimo obtenta dumtaxat excepta, eo ipso v*[illegible] *censeantur*. Et Cap. 4. *Quicumque de cetero plura Curata, aut alias incom*[illegible]*a Beneficia Ecclesiastica, sive per viam unionis ad vitam, seu commendæ perpe*[illegible] *alio quocumque nomine & titulo, contra formam sacrorum Canonum; &* [illegible]*m Constitutionis Innocentii Tertii, quæ incipit*, DE MULTA, *recipere ac si*[illegible]*nere præsumpserit, Beneficiis ipsis, juxta ipsius Constitutionis dispositionem*, [illegible]*e, etiam præsentis Canonis vigore, privatus existat.*

Concilium Tridentinum Beneficiorum quorumcumque pluralitatem damnavit, ubi unum ad vitam honeste sustentandam su[illegible]*it.*

Sessione vero 24. Cap. 17. Beneficiorum Ecc[illegible]orum quorumcumque pluralitatem damnavit, ubi unum ad vitam honeste su[illegible]am sufficeret. „ Cum *inquit*, Ecclesiasticus Ordo pervertatur, quando unus [illegible]m officia occupat Clericorum, sancte sacris Canonibus cautum fuit, neminem [illegible]ere in duabus Ecclesiis conscribi. Verum quoniam multi improbæ cupiditati[illegible]ctu, se ipsos, non Deum, decipientes, ea quæ bene constituta sunt, variis [illegible]bus eludere, & plura simul Beneficia obtinere non erubescunt; Sancta Synod[illegible]tam regendis Ecclesiis Disciplinam restituere cupiens, præsenti Decreto, [illegible] quibuscumque personis, quocumque titulo, etiamsi Cardinalatus honore [illegible]nt, mandat observari; statuit ut in posterum unum tantum Beneficium [illegible]ticum singulis conferatur: quod quidem, si ad vitam ejus, cui confertur [illegible]e sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, [illegible]odo utrumque personalem Residentiam non requirat eidem conferri. Hæcque [illegible]on modo ad Cathedrales Ecclesias, sed etiam ad alia omnia Beneficia tam sæcularia, quam Regularia quæcumque, etiam Commendata, pertineant, cujuscumque tituli ac qualitatis existant. Illi vero qui in præsenti plures Parochiales Ecclesias, aut unam Cathedralem, & aliam Parochialem obtinent, cogantur omnino quibuscumque dispensationibus ac unionibus ad vitam non obstantibus, una tantum Parochiali, vel sola Cathedrali retenta, alias Parochiales, infra spatium sex mensium dimittere; alioquin tam Parochiales, quam Beneficia omnia quæ obtinent, ipso jure vacare censeantur, ac tamquam vacantia libere aliis idoneis conferantur, nec ipsi antea illa obtinentes, tuta conscientia fructus post dictum tempus obtineant. “ Hujus conditionem Decreti Gallicani Præsules studiis omnibus promoverunt. Ea de re *Guillelmus de Prato* Claromontanus Episcopus in Synodo peroraverat anno 1546. Inter Articulos Reformationis, quos *Carolus IX.* Rex Christianissimus Concilio per Oratores suos proposuit anno 1563. spiritualis illius polygamiæ abolitionem spectabant 14. & 15. his verbis concepti: „ Unum tantum Beneficium uni conferatur, sublata (quod attinet ad pluralitatem) compatibilium & incompatibilium Beneficiorum differentia, quæ distinctio, ut est nova & antiquis Decretis incognita, ita Ecclesiæ Catholicæ magnam calamitatem intulit. Dentur autem regularia Regularibus, sæcularia Sæcularibus. Qui vero nunc duo plurave possident, aut illud tantum retineant, quod intra breve tempus elegerit, aut in pœnas antiquorum & veterum Canonum incidant. “ Secundum Tridentinam Synodum, non tantum incompatibilia sunt Beneficia personalem residentiam annexam habentia, seu ratione curæ Animarum, seu ratione Officii, sed quæcumque ad honestam personæ sustentationem per se sufficiunt, sive in titulum, sive in commendam collata sint. De his Concilii Tridentini Decretis prolixe disserit *Prosper Fagnanus* in Cap. *Jamdudum*, *De Præbendis*, in 3. Decretalium, P. 1.

Compatibilium & incompatibilium Beneficiorum distinctio Antiquis incognita.

Jacobi Cardinalis *Papiensis* Epistolam ad *Gonzagam* Cardinalem Mantuanum quingentesimam quadragesimam septimam prætermittere non possum, in qua contra indignam illam Beneficiorum congeriem ita scribit: *Congeries hæc Sacerdotiorum, ad quem usum in domibus sunt Sacerdotum? Si ad necessitatem parantur, audiamus admonentem Apostolum:* Habentes alimenta, & quibus tegamus, his contenti simus. *Si ad cupiditatem explendam, etiam ejusdem increpantis vocem intelligamus:* Mortificate avaritiam, quæ est idolorum servitus: *Quia* Non potestis (*inquit Salvator*) Deo servire & Mammonæ. *Sin vero ad luxum vitæ ac pompam, idem quod Cananeæ responsum nobis sciamus:* Non est bonum sumere panem filiorum & canibus mittere. „ Quoquo te vertas, indignam ministerio Sacerdotali curam invenias, labefactantem animas atque ad solam gehen-

Jacobi Cardinalis Papiensis Epistola contra Beneficiorum pluralitatem.

„ man

„ nam ædificantem. Recense vero mecum coacervatarum administrationum quanta sint „ mala, quantisque nos involvant criminibus. Defraudamus primo loco Deum gloria „ justi obsequii sui: quod enim illi persolvi pluribus administrantibus oporteret, per unum „ cogimus fieri. Quam vero rite, quam diligenter pieque fiat, ipsi nos conscii sumus. „ *In multitudine populi*, inquit Scriptura, *dignitas Regis*; *& in paucitate plebis ignominia Regis*. Per Prophetam ideo Dominus comminatur: *Væ qui conjungitis domum ad domum*. Rursus debilitamus corpus Ecclesiæ. Quatuor, quinque, pluriumve Præsulum sedes occupat unus. Cœnobiorum multorum Patres idem unus excludit, minorumque Munerum Ministros idem unus in domo Dei esse non sinit. Tam multos „ ejicimus, quam multa superfluo possidemus. Iterum quoque de ovibus creditis meremur indigne, a quibus, juxta verbum Apostoli, Metentes carnalia, non seminamus „ eis spiritualia. Qua enim ratione intendere mens una tam pluribus potest, & Custodis unius oculi tam disjuncta regionibus contueri? Vicariæ vero diligentiæ nullæ ad „ satisfactionem sunt satis. Mercedem sequuntur illæ, non fructum, & quod de ovibus ad eas non pertinet, lupis venientibus fugiunt. Nostrum unicuique sigillatim „ præcipitur, *Cognosce diligenter vultum pecoris tui, tuosque greges considera*: In quibus quo debitores Deo omnium sumus, quidquid perit, animabus nostris haud dubie perit, reddituris ante Tribunal justi Judicis, pie crediti, sed male administrati „ operis severissimam rationem, quam nesciæ reddere, in tenebras exteriores ejicientur, ubi fletus erit & dentium stridor. Adde publicum odium merito ex tanta „ insania in nos comparatum. Lamentari Ecclesias vides, quod his cumulis egenorum „ panem eripimus, dolere populos, quod veneranda Pastoribus loca plena nunc mercenariis vident: indignari Principes, quod nullis accessionibus nostra ingluvies saturatur. Clamant non esse nos memores paupertatis antiquæ, propter quam crevit „ Ecclesia: non videri discipulos Christi, qui de crastino vetuit esse solicitudinem, & „ duas vestes habentem dare alteri non habenti præcepit: omnia ad privatam pompam „ luxumque referri, quodque multorum esse oporteret, injusta dispensatione ad unum „ aliquem redigi: Animæ autem tam esse curam exiguam, quam est corporis. His indignationibus perniciosa de nobis aliquando ineuntur consilia, inque Apostolicam Sedem rationes tumultuantur. Id autem ut plurimum accidit, ut possessum nobis ire „ prohibitis, aut indignis precibus cogamur, quod datum est assequi, aut turpi cessione triumphare de nobis Principes doceamus.

Proverb. 14.

Isaiæ 5. 8.

Proverb. 27. 23.

Temperare mihi non possum, quin subjiciam ad coronidem Suffragium Panormitani, in Cap. Dudum, „ De Electione, *scribentis*: Dispensatus etiam per Papam circa pluralitatem istorum Beneficiorum sine causa, licet sit tutus quoad Ecclesiam Militantem, „ non tamen quoad Triumphantem, & sic non valet dispensatio quoad Deum &c. Et „ habeo hanc opinionem pro indubitata, quando fieret dispensatio ut Clericus propter „ utilitatem privatam obtineret plura Beneficia, quorum alterum sibi sufficeret ad honestatem vivendi. Nam hoc casu non solum alteratur humani Juris dispositio, sed „ etiam Christi patrimonium injuste dispergitur. Cum ergo ipse Papa non possit sine „ causa alienare bona Ecclesiæ sine gravi peccato; multo fortius non potest alteri dare „ potestatem ipsum Patrimonium male dispergendi.

Panormitani ea de re Sententia.

XV. Ad Residentiam antiquis Canonibus, & Decretalibus Summorum Pontificum Epistolis imperatam, Episcopos fortius adstringit Concilium Tridentinum Sessione 6. Cap. 1. De Reformatione, cujus hæc sunt verba „ Sacra Synodus confidens per Domini ac Dei „ nostri misericordiam, providamque ipsius Dei in terris Vicarii solertiam, omnino futurum, ut ad Ecclesiarum regimen (onus quippe Angelicis humeris formidandum) „ qui maxime digni fuerint, quorumque prior vita ac omnis ætas a puerilibus exordiis, „ usque ad perfectiores annos, per Disciplinæ stipendia Ecclesiasticæ laudabiliter acta, „ testimonium præbeat, secundum venerabiles Beatorum Patrum Sanctiones assumantur: „ omnes Patriarchalibus, Primatialibus, Metropolitanis, & Cathedralibus Ecclesiis quibuscumque, quovis nomine ac titulo præfectos monet, ac monitos esse vult, ut attendentes sibi & universo gregi, in quo Spiritus Sanctus posuit eos regere Ecclesiam „ Dei, quam acquisivit sanguine suo, vigilent sicut Apostolus præcipit, in omnibus la-

Residentia.

Concilii Tridentini Decreta de Episcoporum in suis Diœcesibus necessaria mansione.

„ bo

„ borent, ministerium suum impleant. Implere autem illud se nequaquam posse sciant, „ si greges sibi commissos mercenariorum more deserant, atque ovium suarum, quorum „ sanguis de eorum est manibus a Supremo Judice requirendus, custodiæ minime in„ cumbant: cum certissimum sit, non admitti Pastoris excusationem, si lupus oves co„ medit, & Pastor nescit. Ac nihilominus, quia nonnulli (quod vehementer do„ lendum est) hoc tempore reperiuntur, qui propriæ etiam salutis immemores; terre„ naque cœlestibus, ac divinis humana præferentes, in diversis Curiis vagantur, aut „ in negotiorum temporalium sollicitudine (ovili derelicto, atque ovium sibi commissa„ rum cura neglecta) se detinent occupatos, placuit Sacrosanctæ Synodo antiquos Ca„ nones, qui temporum atque hominum injuria pene in desuetudinem abierunt, adver„ sus non residentes promulgatos, innovare; quemadmodum virtute præsentis Decreti „ innovat, ac ulterius pro firmiori eorumdem Residentia, & Reformandis in Ecclesia „ moribus, in hunc qui sequitur modum statuere atque sancire: Si quis a Patriarchali, „ Primatiali, Metropolitana seu Cathedrali Ecclesia, sibi quocumque titulo, causa, no„ mine, seu jure commissa, quacumque ille dignitate, gradu, & præeminentia præful„ geat (legitimo impedimento, seu justis & rationabilibus causis cessantibus) sex „ mensibus continuis extra suam Diœcesim morando abfuerit, quartæ partis fructuum „ unius anni, fabricæ Ecclesiæ, & pauperibus loci per Superiorem Ecclesiasticum appli„ candorum pœnam ipso jure incurrat: Quod si per alios sex menses in hujusmodi ab„ sentia perseveraverit, aliam quartam partem fructuum similiter applicandam eo ipso „ amittat. Crescente vero contumacia, ut sæviori Sacrorum Canonum censuræ subji„ ciantur, Metropolitanus Suffraganeos Episcopos absentes, Metropolitanum vero absen„ tem Suffraganeus Episcopus antiquior residens, sub pœna Interdicti ingressus Ecclesiæ „ eo ipso incurrenda, infra tres menses per literas seu Nuntium Romano Pontifici de„ nuntiare teneatur; qui in ipsos absentes, (prout cujusque minor aut major contuma„ cia exegerit) suæ supremæ Sedis auctoritate animadvertere, & Ecclesiis ipsis de Pa„ storibus utilioribus providere poterit, sicut in Domino noverit salubriter expe„ dire.

Et Sessione 24. Cap. 1. „ Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus ani„ marum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique „ divini prædicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum „ exemplo pascere; pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam „ gerere, & in cætera munia Pastoralia incumbere, quæ omnia nequaquam ab iis præ„ stari & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant neque assistunt, sed mercena„ riorum more deserunt: Sacrosancta Synodus eos admonet & hortatur ut divinorum „ præceptorum memores, factique forma gregis, in judicio & veritate pascant & regant. „ Ne vero ea quæ de Residentia sancte & utiliter jam antea sub felicis recordationis „ Paulo III. sancita fuerunt, in sensus a Sacrosanctæ Synodi mente alienos trahantur, „ ac si vigore illius Decreti quinque mensibus continuis abesse liceat, illis inhærendo „ declarat Sacrosancta Synodus, omnes Patriarchalibus, Primatialibus, Metropolitanis, „ ac Cathedralibus Ecclesiis quibuscunque, quocumque nomine & titulo præfectos, etiam„ si Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales sint, obligari ad personalem in sua Ecclesia „ vel Diœcesi Residentiam, ubi injuncto sibi officio defungi teneantur, neque abesse „ posse, nisi ex causis & modis infrascriptis. Nam cum Christiana charitas, urgens ne„ cessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiæ vel Reipublicæ utilitas, aliquos non„ numquam abesse postulent & exigant, decernit eadem Sacrosancta Synodus, has le„ gitimæ absentiæ causas a Beatissimo Romano Pontifice, aut a Metropolitano, vel „ eo absente, a Suffraganeo Episcopo antiquiori residente, qui idem Metropolitani ab„ sentiam probare debebit, in scriptis esse approbandas: nisi cum absentia inciderit „ propter aliquod Munus & Reipublicæ Officium Episcopatibus adjunctum: cujus quo„ niam causæ sunt notoriæ, & interdum repentinæ, nec eas quidem significari Me„ tropolitano necesse erit. Ad eumdem tamen cum Concilio Provinciali spectabit judi„ care de licentiis a se vel a suffraganeo datis, & videre ne quis eo jure abuta-

Quæ absentiæ causæ censeantur legitimæ.

„ tur,

„ tur, & ut pœnis canonicis errantes puniantur. Interea meminerint discessuri, ita „ ovibus suis providendum, ut, quantum fieri poterit, ex ipsorum absentia nullum da„ mnum accipiant. Quoniam autem qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum Ca„ nonum sententia non videntur abesse, quia statim reversuri sunt, Sacrosancta Syno„ dus vult, illud absentiæ spatium singulis annis, sive continuum, sive interruptum, „ extra prædictas causas nullo pacto debere duos, aut ad summum tres menses exce„ dere, & haberi rationem ut id æqua ex causa fiat & absque ullo gregis detrimento. „ Quod an ita sit, abscedentium conscientiæ relinquit, quam sperat religiosam & ti„ moratam fore, cum Deo corda pateant, cujus opus non fraudulenter agere suo pe„ riculo tenentur. Eosdem interim admonet & in Domino hortatur, ne per illius tem„ poris spatium Dominici Adventus, Quadragesimæ, Nativitatis, Resurrectionis Domi„ ni: Pentecostes item & Corporis Christi diebus, quibus refici maxime & in Domino „ gaudere Pastoris præsentia oves debeant, ipsi ab Ecclesia sua Cathedrali ullo pacto „ absint, nisi Episcopalia munia in sua Diœcesi eos alio vocent. Si quis autem (quod „ utinam numquam eveniat) contra hujus Decreti dispositionem abfuerit, statuit Sa„ crosancta Synodus, præter alias pœnas adversus non residentes sub Paulo III. impo„ sitas & innovatas, ac mortalis peccati reatum quem incurrit, eum pro rata tempo„ ris absentiæ fructus suos non facere, nec tuta conscientia, alia etiam declaratione non „ secuta, illos sibi detinere posse: sed teneri, aut ipso cessante, per Superiorem Ec„ clesiasticum, illos fabricæ Ecclesiarum, aut pauperibus loci erogare; prohibita qua„ cumque conventione vel compositione, quæ pro fructibus male perceptis appellatur, „ ex qua etiam prædicti fructus, in totum, aut pro parte, ei remitterentur. Residentiam, ad quam Jure divino Episcopos teneri doctissimi Theologi & inter alios *Dominicus Soto* Prædicator, *Franciscus Torrensis*, *Bartholomæus a Miranda*, Toletanus Archiepiscopus, Patrumque magna pars, in Concilio Tridentino propugnarunt, Concilium ipsum, non expresse quidem Juris esse Divini pronuntiat, sed innuit tamen cum ad præceptum divinum illa refert, quæ sine mansione impleri non possunt. Ut ut est de illa controversia, mortalis peccati reos declarat Sacra Synodus Episcopos omnes; Cardinalitiis etiam Infulis conspicuos, qui suis in Ecclesiis ac Diœcesibus non manserint, nisi causæ legitimæ eorum excusent absentiam: quæ Patrum judicio hæ dumtaxat censentur. 1. *Christiana charitas*. 2. *Urgens necessitas*. 3. *Debita obedientia*. 4. *Evidens Ecclesiæ vel Reipublicæ utilitas*. Nec tamen quævis causa, quæ vel ad Christianam charitatem, urgentem necessitatem, debitam obedientiam, evidentem Ecclesiæ vel Reipublicæ utilitatem cuiquam pertinere videbitur, a Residentia excusare debet: *Sed ea tantum, quæ Superioribus diligentissimo examine, maturo judicio, exactaque censura sic probata fuerit, ut vere seclusa omni indulgentia, justa sit omnino censenda; atque ei utilitati, quæ ipsius Pastoris præsentiam exigit, & quæ non potest non esse publica, sit nihilominus præferenda*. Ita docet Synodus Toletana anno millesimo quingentesimo sexagesimo celebrata, actione 2. Cap. 1.

Absque legitima causa absentes mortalis peccati rei sunt, & fructus Beneficiorum pro rata temporis absentiæ suos non faciunt.

Concilium non expresse pronuntiat Residentiam juris esse divini: illud tamen innuit.

Quod dixi Tridentinam Synodum disertis quidem verbis non declarasse Residentiam Juris esse Divini, id tamen satis innuisse, confirmat *Prosper Fagnanus* in Cap. *Ex parte, De Clericis non Residentibus*. Sic autem habet: *Cæterum si singula utriusque Decreti verba accurate expendantur, non obscure apparebit, Sacram Synodum utrobique voluisse virtualiter insinuare, obligationem Pastorum ad personalem Residentiam deduci ex præcepto Evangelico. Huic enim spectant verba toties inculcata tam in Cap. 1. Sessionis 6. ibi*: „ Attendentes sibi & universo gregi, *&c. & ibi*: Ovium suarum, quarum san„ guis de eorum est manibus a supremo Judice requirendus. *Nec-non ibi*: Propriæ „ etiam salutis immemores, terrenaque cœlestibus, ac divinis humana præferentes, in „ diversis Curiis vagantur, ovili derelicto. *Et Cap. 1. Sessionis 23. ibi*: Cum præce„ pto divino mandatum sit. *Item ibi*: Cum corda Deo pateant, cujus opus non fraudu„ lenter agere suo periculo tenentur. *Item ibi*: Et mortalis peccati reatum, quem incur„ rit. „ *Non enim moris est Sanctæ Synodi de mortali culpa mentionem facere, nisi ubi agitur de transgressione Legis divinæ, ut in Decreto de Justificatione, Sessione 6. C.* 51

In 1. pag. 111. Decretal.

Ac demum ibi : Consuetudine etiam immemorabili, quæ potius corruptela dicenda est. *Et hæc quantum ad explicationem mentis Concilii. Addit idem Fagnanus*, nullum apud Antiquos dubium fuisse, quin Pastores animarum tenerentur *præcepto divino* ad personaliter residendum. *Unde hanc quæstionem temporum iniquitas celebrem fecit*, (inquit *Soto* Lib. 10. *De Justitia & Jure*, Quæst. 3. Art. 1.) *Ambrosium Catharinum* Archiepiscopum Compsanum in Opusculo De Residentia, *forte omnium primum ante Concilii publicationem asseruisse Residentiam in Episcopatibus, & Beneficiis hujusmodi, esse tantum de Jure positivo humano, sed ejus rationes infirmas esse. Contrariam sententiam sequi fere universam Theologorum Scholam*. Quam & ipse *Fagnanus* sequitur, & late probat, objecta diluit, causas excusantes Prælatos a continua Residentia singillatim explicat.

Episcoporum Jurisdictio, in Galliis postremis illis sæculis imminuta.

XVI. Jurisdictionis Episcopalis non eadem erat in omnibus Regnis Christianis amplitudo. Vix aliquam in Galliis exercere in Laicos Jurisdictionem Præsulibus permittebatur, nisi in materiis Sacramentorum, aliisque causis mere spiritualibus. Laicos in causis personalibus a Judicibus Ecclesiasticis in Jus vocari, *Franciscus I.* vetuit edita Constitutione anno 1539. salvis tamen eorum Juribus, qui legitimo titulo, aut contraria possessione niterentur. Ab eo vero tempore Parlamenta nullum titulum possessionemve Judicibus Ecclesiasticis suffragari judicarunt, ut contra Laicos in causis personalibus agerent, ut *Fevretus* observat in Tractatu *De Abusu*. Appellationibus ab usu frequentioribus Ecclesiasticam Jurisdictionem imminui ac labefactari, *Guimerius* Pragmaticæ Sanctionis interpres, qui Tridentini Concilii tempore scribebat, conqueritur. Ad Ecclesiasticum forum in Hungaria pertinebant *Omnes causæ circum Mysteria & defectus Sacramentorum. Item causæ in facto fidei, & causæ hæresum, seu suspectorum de heresi. Item causæ testamentorum, & earum accessorium. Causæ matrimoniales, & accessorium earumdem; specialiter autem dotis, & rerum paraphernalium, donationem propter nuptias, & juris quartalitii, si non intentetur pro hæreditate possessionaria adipiscenda. Item causæ decimarum realium & personalium, & accessorium earumdem. Item causæ usurarum. Item causæ miserabilium personarum, si non agitur pro possessionibus & præsidiis adipiscendis. Item causæ fidei violatæ, & omnium perjurorum, & causæ quarum finis tendat ad correctionem peccati. Item omnes causæ in quibus quis incidit in Sententiam Excommunicationis vel Canonum*. Verba sunt *Matthæi* Hungariæ Regis, in Edicto promulgato anno 1462.

Quam late pateret in Hungaria.

Et in Polonia.

In Polonici Regni Comitiis Cracoviæ sub Rege *Sigismundo* celebratis anno 1545. Ecclesiasticæ Jurisdictionis limites definiti sunt his verbis: „ In primis ad Spiritualium Judicium pertinet judicare differentias Fidei Sanctæ Christianæ, Hæreses, „ Schismata, blasphemias contra Deum, & Apostasias, item pro Decimis, septem „ Sacramentis Ecclesiæ, Beneficiis, sacrilegiis, simonia, fœnoribus, Spiritualium homicidiis, percussionibus, & vulneribus Ordinatorum, alias Consecratorum, Sacrorum nundinatione, & pro his qui confugiunt sub tutelam Templorum vel Monasticorum Cœnobiorum; exceptis tamen illis, quos Jus Templis defendere non permittit, ut sunt nocturni damnidatores in segetibus, fundis, vel agris; sicarii, alias dispercussores libere iter facientium, fures publice proclamati, vel ter in „ Registris conscripti; incendiarii & violatores Libertatum Ecclesiarum. Isti & tales „ debent de Templis rejici, neque defendi. Item ad Judicium spirituale judicare pertinet incantationes & magias, census perpetuos Ecclesiasticos terrestres & temporales, redemptiones, Ecclesiarum dotationes, &c. Sic etiam ad Judicium spirituale pertineat persona misera & derelicta, quæ manibus suis victum sibi emereri, atque elaborare non potest. Item huic etiam spirituali Judicio pertinet, quærere vel „ judicare de legitimi vel illegitimi tori liberis, seu natalibus. Item ad judicium spirituale pertinent causæ eorum, qui se sponte sua obligant & inscribunt in Jure spirituali .... Etiam pro percussionibus & excessibus contra Ecclesias, & Ecclesiasticas Personas consecratas; præterquam illos Ecclesiæ Ministros, qui Ecclesiastici & „ Acolythi essent, & postea uxores ducerent; præter etiam illos, qui existentes Ministri

Eccle-

„ Ecclesiæ, non tamen Sacerdotes, ipsi soli in tabernis lites quærerent, & in illis litibus convicti fuerint: hi ad Judicium spirituale pertinere non debent. Etiam ad Judicium spirituale pertineant causæ Juris Patronatus, Plebanatuum, Altarium, Præbendarum, & aliorum Sacerdotiorum: ad hæc, divortiorum, & dotium inter personas per divortium separatas. Cognitio tamen seu Judicium de Dote Personæ per divortium separatæ remitti debet ad Tribunal suæ Majestatis Regiæ, secundum veterem consuetudinem. Testamentorum vero causa, utriusque Juris tam sæcularis, quam spiritualis debet esse, exceptis illis quæ essent in Jure sæculari facta. Ea enim in eodem Jure recognosci debent: nisi forte aliquid in eo Ecclesiæ, vel in pios usus & misericordiæ opera legaretur, &c. *Hæc habentur in Statutis Regni Poloniæ*, *pag.* 451.

Episcopalis in Clericos Jurisdictio Conciliorum Decretis asserta & vindicata.

Episcopalis in Clericos Jurisdictio decimo-quinto sæculo Conciliorum Decretis asserta & vindicata est. Concilium Œcumenicum Constantiense antiquam *Friderici II.* Constitutionem confirmavit, in qua hæc leguntur „ Nullus Ecclesiasticam Personam in criminali quæstione vel civili, ad Judicium sæculare præsumeret attrahere contra Canonicas Sanctiones, & contra Constitutiones Imperiales: Quod si secus faceret, Actor a suo jure caderet, & judicatum non teneret, & Judex foret ex tunc judicandi auctoritate privatus.

Concilium Parisiense anno 1429. celebratum, cap. 36. Interdicto loca omnia subiecit, in quibus sæculares Magistratus Clericos in suis carceribus detentos Ecclesiastico Judici restituere recusarent: „ Cum, *inquit*, Judices sæculares quandoque Clericos in suis carceribus detentos, & ab Ecclesia requisitos, restituere nolunt: Volumus quod Provinciale Statutum in pluribus Conciliis Provincialibus renovatum diligenter observetur: cujus forma talis est: STATUIMUS ac etiam ordinamus, ut si contingat aliquem Clericum in villis seu castris Diœcesis & Provinciæ Senonensis per Judicem capi sæcularem qui sufficienter requisitus de reddendo dictum Clericum suo Judici Ecclesiastico, non reddidit seu restituit, in sua malitia perseverans, in dictis villis seu castris, quamdiu detinebitur idem Clericus, cessetur a Divinis, nedum in Ecclesia, infra cujus confines idem Clericus detineri dignoscetur: sed etiam in aliis, si in dictis villis vel castris plures Ecclesias esse contigerit: quod ad Religiosa Monasteria in dictis villis vel castris constructa, & alias Ecclesias eis contiguas extendi volumus, ne, si in aliquibus cessarent & in aliis non, Sententia cessationis vel interdicti valeat vilipendi. Prædictas autem cessationes auctoritate præsentis Concilii, ab omnibus tam exemptis quam non exemptis, cum de jure ad hoc teneantur, volumus observari. *Idem edixit Concilium Andegavense anno* 1458. cap. 13.

In Concilio Lateranensi I. lectus est Libellus supplex contra Parlamentum Provinciæ, plurima violatæ Immunitatis Ecclesiasticæ capita continens, quorum istud unum est: *Quin etiam contra quascumque, quavis etiam Episcopali fulgentes dignitate, inquirunt, citant, coram se personaliter comparere compellunt, procedunt, mulctant, & puniunt, &c.* Sessione 10. lectum est Instrumentum coram *Leone X.* Pontifice Maximo Romæ confectum per *Ludovicum Forbinum* Dominum *De Soleriis*, Christianissimi Regis Oratorem, & primum in Parlamento Provinciæ Senatorem, quo nomine præsidis, Senatorum, & Regiorum Duumvirum, *Omnes & singulas prohibitiones, Mandata, & Decreta, per ipsos Consiliarios, ac Parlamentum hujusmodi hactenus contra Ecclesiasticam Libertatem, & Canonicas & Pontificum Sanctiones factas, & facta ac gesta, eis omnibus melioribus, modo, via, jure, causa, & forma, quibus melius potuit, scivit, & debuit, revocavit, cassavit, & annullavit.*

Delicta privilegiata & communia.

Delictorum Privilegiatorum contra Viros Ecclesiasticos Judicium Sanctione Molinensi anno 1566. Judicibus Regiis reservatum est, Articulo 39. In causis capitalibus quæstionem de crimine privilegiato contra Clericos ab Ecclesiasticis Judicibus una cum Regibus haberi, idque in Curia Ecclesiastica. *Henricus III.* edixit Constitutione data Meloduni, anno 1580. Longe tamen antiquior delictorum privilegiatorum & communium distinctio, priorumque sæcularibus Judicibus reservata cognitio videtur, quod ex Concilio Matisconensi I. anno quingentesimo octogesimo-primo, Canone 7. colligere est, quo decernitur: *Ut nullus Clericus de qualibet causa extra discussionem Episcopi sui, a sæculari Judicio injuriam patiatur, aut custodiæ*

depu-

deputetur. Quod si quicumque Judex cujuscumque Clericum absque causa criminali, id est, homicidio, furto, aut maleficio, hoc facere fortasse præsumpserit, quando Episcopo loci illius visum fuerit, ab Ecclesiæ liminibus arceatur. In hunc sensum intelligendus est Canon quartus Concilii Parisiensis V. anni 615. decernens: *Ut nullus Judicum neque Presbyterum, neque Diaconum vel Clericum ullum, aut Juniores Ecclesiæ sine scientia Pontificis per se distringat aut damnare præsumat, &c.* Nam sic intelligendum esse probat Edictum *Clotarii II.* ejusdem Synodi confirmatorium, in quo Canon ille his verbis recensetur: *Ut nullus Judicum de quolibet Ordine Clericos de civilibus causis, præter criminalia negotia, per se distringere, aut damnare præsumat, nisi convincatur manifestus, excepto presbytero, aut Diacono. Qui vero convicti fuerint de crimine capitali, juxta Canones distringantur, & cum Pontificibus examinentur. Quod si causa inter personam publicam & homines Ecclesiæ steterit, pariter ab utraque parte præpositi Ecclesiarum & Judex publicus in Audientia publica positi ea debeant judicare.* Secundum hanc formam Clerici gravium criminum rei, quæ Privilegiata dicuntur, ab Ecclesiastico & sæculari Judice conjunctim judicari, mos apud nos invaluit.

Pœna Clericorum Judicibus Laicis litigantium in casibus ad forum Ecclesiasticum pertinentibus.

Synodus Rothomagensis anno 1581. Judices Laicos monet ne in Jurisdictionem Ecclesiasticam involent, sive in civilibus, sive in criminalibus causis sub pœna Excommunicationis: Clericis vero sub eadem pœna præcipit. *Ne coram Judicibus Laicis litigent, nec voluntarie eorum Jurisdictioni se subjiciant in casibus ad Judices Ecclesiasticos pertinentibus, sive actores, sive rei sint.* Quod si Sententiam Excommunicationis non veriti fuerint, aliis Canonicis pœnis gravissime puniantur. Synodus Bituricensis an. 1584. habita vetat, *Ne pertrahat Clericus Clericum ad Judicium sæculare, sed tantum ad Episcopale; ne eorum dedecus Laicis scandalo sit; sed causæ componantur. Qui contra fecerint, legitimis pœnis subjaceant.*

Episcopi Jurisdictionem suam tueantur.

Conventus Melodunensis Gallicanorum Præsulum, anno 1579. habitus, Tit. *De his quæ ad Jurisdictionem Forensem pertinent*, monet Episcopos, & eorum Officiales, *Ut Jurisdictionem suam tueantur, ita ut non sinant, etiam volentes Clericos profanorum subire Judicium, cum præsertim personales aut criminales actiones agitabuntur: sed illos Jure Canonum vendicent (etiam cum aliquo sumptu) requirant, & prosequantur. Hoc enim ad jus & decorem Ecclesiastici status pertinere Constitutiones declararunt; adeo ut nec huic favori, qui in gratiam vergit totius Cleri, renuntiare possint qui subsunt foro Ecclesiastico.* Ibidem hoc salubre Monitum Episcopis datur: *Studeat Episcopus, quoad poterit, lites componere, præsertim inter Ecclesiasticos: ita ut, si fieri possit, forensibus jurgiis se non implicent. Non enim licet Dei Ministrum litigiosum esse. Et ad hunc finem moneat eos, & in Synodis suis, alias (quoties videbitur) convenire ut potius Arbitros eligant, quorum arbitrio suas controversias dirimant, & pacifice inter se conversentur: quod si pervicaces & obstinatos aliquos reperiat, & vultu, & gravibus verbis objurgando a litibus revocet.*

Lites inter Ecclesiasticos componendæ.

Pœna trahentium Clericos ad Forense Judicium.

Anno 1549. In Germania Concilium Moguntinum statuit: *Ut Actor coram sæculari Judicio actionem intendens Clerico eo ipso omni causa cadat, nec amplius ad ejus causæ querelam, etiam coram Ecclesiastico Judice admittatur. Judex vero sæcularis, qui causam Clerici, etiam eo consentiente, aut aliam quamcumque causam ad Ecclesiasticum Judicium pertinentem, quales sunt matrimoniales & similes, judicandam sibi desumpserit, Excommunicationis pœnam ipso facto incurrat.* Concilium Frisingense anno 1440. Cap. 3. Viros Ecclesiasticos ad Judicium Forense pariter trahi prohibuit, sed istius Synodi rationem haud omnes probarunt, nisi ad causas spirituales & Ecclesiasticas restringatur.

Ecclesiæ Privilegium de Jure Divino, quo sensu?

„ Quia, *inquit*, privilegium fori Ecclesiæ est immediate a Jure Divino, quandoquidem nec consensus, nec tolerantia excusare potest, animarum periculis providere volentes, statuimus, & universis Christi Fidelibus nostræ Diœcesis districte præcipiendo inhibemus, ne quemquam Clericum, aut Personam Ecclesiasticam, Capitulum aut Collegium quodcumque ad Judicium Forense trahant: Judicibus quoque Forensibus, ne quemquam eorumdem coram se experiri cogant. Alioquin tam Actor quam Judex Sententiam Excommunicationis ipso facto incurrant.

Canonica Episcoporum Judicia.

XVI. Quamvis interdum Romani Pontifices primam causarum Episcopalium, quæ ad depo-

depositionem tendebant, cognitionem ad se traxerint 15. & 16. sæculo: priscæ tamen Disciplinæ, qua causas hujusmodi a Metropolitano & Coepiscopis, in Synodis Provincialibus judicari sancitum erat, nec ad Apostolicam Sedem devolvi, nisi per appellationem, secundum Canones Sardicenses, nulla lege derogatum est. Non quidem Jure Concordatorum, ut nonnulli contendunt: Nam etsi detur majorum causarum in Jure expresse denominatarum nomine graviora Episcoporum Judicia in Concordatis intelligi, cap. *De Causis* non propterea juri antiquo derogatur. Siquidem Episcoporum depositiones hac solum ratione ex leviorum illarum causarum numero eximunt, *Quæ apud illos Judices in partibus, qui de jure aut consuetudine præscripta, vel privilegio, illarum cognitionem habent, terminari & finiri debeant*, quod majores causæ inter quas graviora Episcoporum Judicia *Nicolaus I.* & secuti Pontifices numerarunt, post Episcopale Judicium in Provinciis peractum, ad Sedem Apostolicam referendæ sint, secundum antiquos Canones Regulasque Patrum: nec ante istiusmodi relationem finitæ censeri debeant. Cum e contrario leviores causæ, cæteræque non ita graves, ac illæ quæ Fidem, ambiguam Disciplinam, vel Episcoporum depositionem spectant, in Provinciarum Synodis finiri possint, nec antiqua ulla lege eas ad Sedem Apostolicam referri necesse sit. Concordatorum verba subjicio: „ Statuimus quoque & ordinamus, quod in Regno, Delphinatu, & Comitatu prædictis, omnes & singulæ causæ, exceptis Majoribus in Jure expresse denominatis, apud illos Judices in partibus, qui de Jure aut Consuetudine præscripta, vel privilegio, illarum cognitionem habent, terminari & finiri debeant. Ac ne sub umbra appellationum, quæ nimium & nonnumquam frivole interponi consueverunt, atque etiam eadem instantia ad prorogationem litium sæpe multiplicari injustis vexationibus materia præbeatur: Volumus quod siquis offensus coram suo Judice Justitiæ complementum habere non possit; ad immediatum superiorem per appellationem recursum habeat; nec ad aliquem superiorem etiam ad nos, & successores nostros, vel Sedem prædictam, omisso medio. Nec a gravamine in quacumque instantia ante diffinitivam Sententiam quomodolibet appelletur, nisi forsitan tale gravamen extiterit, quod in diffinitiva reparari nequiret, & eo casu nonnisi ad immediatum Superiorem licet appellari. Si quis vero immediate subjectus Sedi Apostolicæ, ad eamdem Sedem duxerit appellandum, causa committatur in partibus per Rescriptum, usque ad finem litis, usque ad tertiam Sententiam conformem inclusive, si ab illis appellari contigerit, nisi propter defectum denegatæ justitiæ aut justum metum; & tunc committi debeat in partibus convicinis, & cum causarum expressione. Quæ etiam de illis legitime alias quam per juramentum coram Judicibus a Sede Apostolica deputandis constare debeat, &c. Quæ si cum simili Decreto Pragmaticæ Sanctionis, & Concilii Basileensis, Sessione 31. conferantur, manifestum erit eam legem editam dumtaxat fuisse ad emendandam pravam consuetudinem, quæ diu inoleverat, vocandi Romam, etiam a remotissimis partibus, leviores causas minimaque negotia, sive id fiebat in prima cognitione, & per calumnias, sive per frivolas etiam appellationes Quo quidem pacto & potentioribus aperta via erat, qua pauperes opprimerent, & confuso Judiciorum ordine, qui Nicænis Canonibus præscriptus erat, Ordinariorum Jurisdictio pessumdabatur. „ Inoleverunt autem hactenus (*inquit Synodus Basileensis*) intolerabilium vexationum abusus permulti, dum nimium frequenter a remotissimis etiam partibus ad Romanam Curiam, & interdum pro parvis & minutis rebus ac negotiis quam plurimi citari & evocari consueverunt, atque ita expensis & laboribus fatigari ut nonnumquam commodius arbitrentur Juri suo cedere, aut vexationem suam gravi damno redimere, quam in tam longinqua regione litium subire dispendia. Sic facile extitit calumniosis opprimere pauperes, sic Beneficia Ecclesiastica plerumque minus juste per litium anfractus obtenta sunt, dum justis possessoribus eorum, seu quibus illa de jure competebant, neque opes, neque facultates ad illos sumptus sufficere poterant: quos longinqua profectio ad Romanam Curiam, & litis agitatio in eadem deposcebant. Confunditur etiam exinde Ordo Ecclesiasticus dum Ordinariis Judicibus sua Jurisdictio minime servatur, pecuniæ ac facultates Regnorum & Provinciarum hoc pacto non parum diminutæ

Concordata Juri antiquo non derogant quoad Episcoporum causas.

„ sunt. Et quod universo Ecclesiastico Ordini admodum nocere compertum est, hi quos „ ad summa negotia Christianæ Religionis sublimitas Dignitatis evocabat, minus illis „ reddebantur intenti, dum ipsorum mentes nimium occupat assidua causarum multitu- „ do. Quæ attendens hæc Sancta Synodus, & pro Reformatione Ecclesiæ Dei in Capite „ & in membris juxta potestatem sibi a Domino concessam evigilans, ut omnia dein- „ ceps ordine congruo peragantur ad salutem animarum, & pacem ac quietem cun- „ ctorum, statuit & decernit, quod in partibus ultra quatuor dietas a Romana Curia „ distantibus, omnes quæcumque causæ, exceptis Majoribus in Jure expresse enume- „ ratis, & Electionum Ecclesiarum Cathedralium & Monasteriorum, quas immediata „ subjectio ad Sedem Apostolicam devolvit, apud illos Judices in partibus, qui de Jure, „ aut consuetudine præscripta vel privilegio cognitionem habent, terminentur & finian- „ tur „. Cujus Decreti vim omnem in unas cadere Minores Causas compertum est: Majores vero Synodum Basileensem, Pragmaticamque Sanctionem, & Concordata, in quibus lex eadem repetita est, in eodem statu relinquere, ac Juris communis dispositioni permittere. Jus autem commune graviores Episcoporum Causas in Synodo Provinciali judicari statuit, in prima, (ut loquuntur) instantia, seu cognitione, ibique finiri, nisi interjecta fuerit ad Sedem Apostolicam appellatio: salvo tamen Jure Relationis ad eamdem Sedem, qua inconsulta non potest ordinari Episcopus in loco dejecti. Id liquet ex Cap. *Ultra* Causa 3.Q.6. apud *Gratianum*, cujus hæc sunt verba: „ Ultra Provinciarum „ terminos accusandi licentia non progrediatur; Sed omnis accusatio intra Provinciam „ audiatur, & a Comprovincialibus terminetur, nisi tantum ad Apostolicam Sedem fue- „ rit appellatum. *Item ex Cap.* Accusatus, *ibidem*: Accusatus vel judicatus a Com- „ provincialibus in aliqua causa Episcopus, licenter appellet, & adeat Apostolicæ Sedis „ Pontificem; qui aut per se, aut per Vicarios suos, ejusdem retractari negotium pro- „ curet. Et dum iterato Judicio Pontifex causam suam agit, nullus alius in ejus loco „ ponatur, aut ordinetur Episcopus: Quoniam quamquam Comprovincialibus Episcopis „ accusati causam Pontificis scrutari liceat, non tamen diffinire inconsulto Romano per- „ missum est. *Et Cap.* Discutere, *ibidem*: Discutere Episcopos & summas Ecclesiasti- „ corum negotiorum causas, Metropolitano una cum omnibus suis Comprovincialibus „ (ita ut nemo ex eis desit, & omnes in singulorum concordent negotiis) licet: sed „ diffinire eorum, atque Ecclesiasticarum summas querelas causarum, vel damnare E- „ piscopos absque hujus Sanctæ Sedis auctoritate minime licet, quam omnes appellare, „ si necesse fuerit, & ejus fulciri auxilio oportet.

Frustra vero Episcoporum Depositiones immediate obnoxias esse Summo Pontifici, quis ex istis Concordatorum verbis colligeret: *Si quis vero immediate subjectus Sedi Apostolicæ, ad eamdem Sedem duxerit appellandum, causa committatur in partibus per Rescriptum, &c.* His enim verbis Episcopos non designari, ex ipsis Concordatis demonstratur, quæ ipsos Metropolitanis clare subjiciunt, dum appellationum gradus renovant, & ad Apostolicam Sedem provocari prohibent, omisso medio. His itaque verbis non significantur Episcopi (qui generali aliqua lege, maxime pœnali, in Jure contineri non censentur, nisi proprio nomine appellentur) sed Primates, & Metropolitani etiam nonnulli, qui cum Primates alios non agnoscant, subjecti immediate videntur Sedi Apostolicæ; uno verbo, quilibet Exempti.

Felicius non colligerent alii, Depositiones Episcoporum ad Summum Pontificem immediate pertinere, ex altero Concordatorum Capite, *De publicis Concubinariis*, §. *Quod si iis*: Ubi lata lege adversus Concubinarios, *cujuscumque conditionis, status, religionis, dignitatis, etiamsi Pontificalis, vel alterius præeminentiæ fuerint*: quibus verbis ipsi etiam Episcopi significantur: hæc subjicit Leo X. *Etsi ii quorum destitutio ad Nos & Sedem prædictam spectat, per Concilia aut suos Superiores propter concubinatum publicum reperiantur privatione digni, statim cum processu Inquisitionis ad Nos deferantur. Et eadem diligentia & inquisitio in quibuscumque Generalibus Capitulis, etiam Provincialibus, quoad eos servetur.* His namque verbis, *ii quorum destitutio ad Nos & Sedem prædictam spectant*, non significantur Episcopi quicumque, sed Primates dumtaxat & Metropolitani nonnulli, qui Superiorem nullum agnoscunt præter Summum Pontificem,

Abba-

Abbates etiam aliqui, & alii Superiores ab Ordinariorum Jurisdictione Sedis Apostolicæ Privilegio immunes. Ceterum Judicium eorum qui eidem Sedi non sunt immediate subjecti, sed Metropolitanis, idem Caput Synodis Provincialibus servat, secundum Jus antiquum. „Quod si ii, *inquit*, ad quos talium correctio pertinet, eos punire neglexerint, „ eorum Superiores tam in ipsos de neglectu, quam in illos pro concubinatu, modis „ omnibus digna punitione animadvertant: in Conciliis etiam Provincialibus & Synodalibus adversus tales punire negligentes, vel de hoc crimine diffamatos, etiam per Su„ spensionem a collatione Beneficiorum, vel alia condigna pœna severiter procedatur. Condigna pœna his debita criminibus si forte in his convincatur Episcopus, id est, si Concubinatus crimine infamis fuerit, vel Concubinarios plectere neglexerit, Episcopi certe depositio est: A Synodis Provincialibus condignam pœnam decerni jubent Concordata in Episcopos horum criminum reos: igitur & ipsam depositionem.

Judiciorum Episcopalis Forma Tridentini Concilii Decreto in Ecclesia Gallicanæ non est immutata.

XVII. Tridentini Concilii Decreto, Sessione 24. Cap. 5. De Reformatione, mutata est antiqua Judiciorum Episcopalium forma in Italia, Hispania, aliisque Regionibus, sed non in Ecclesia Gallicana, sive quia Sacra Synodus Gallicanæ Ecclesiæ Libertatibus ac Moribus derogare noluit, & Eminentissimus Cardinalis *A Lotharingia* in ipsa Synodo professus est, eo tantum nomine Caput illud, quod incipit, *Causæ criminales*, sibi placere, quod Patres consenserint, ut id *Christianissimi Franciæ Regni Privilegiis, Juribus & Sacris Constitutionibus nihil præjudicii afferret*: sive quia Gallicana Ecclesia, Regnumque, Caput istud, & alias nostris Libertatibus ac Moribus contraria non recepit. Sic autem habet Synodus Tridentina: *Causæ criminales graviores contra Episcopos, etiam hæresis, quod absit, quæ depositione aut privatione dignæ sunt, ab ipso tantum Summo Pontifice cognoscantur & terminentur. Quod si ejusmodi sit causa quæ necessario extra Romanam Curiam sit committenda, nemini prorsus ea committatur, nisi Metropolitanis aut Episcopis a Beatissimo Papa eligendis. Hæc vero commissio & specialis sit, & manu ipsius Sanctissimi Pontificis signata, nec umquam plus his tribuat, quam ut solam facti instructione summam, Processumque conficiant: quem statim ad Romanum Pontificem transmittant, reservata eidem Sanctissimo Sententia definitiva.* Sed hoc Decretum, ut dixi, Gallias non spectat, sive defectu voluntatis in Patribus, qui Libertatibus Gallicanis, in veterum Canonum hoc in Regno receptorum observantia positis, derogari noluerint; sive defectu acceptationis in Ecclesia Gallicana, Regnoque. Unde Cardinalis *Castillionæus*, hæreseos professæ accusatus, ad Superiorem suum Ecclesiasticum Senatus-consulto remissus est judicandus anno 1569. Hunc vero Superiorem alium non esse ab Archiepiscopo Remensi, ipsius, utpote Bellovacensis Episcopi, Metropolitano, Curia declaravit: a quo una cum Suffraganeis Episcopis, si numerus eorum sufficiens esset, sin minus, adjunctis etiam vicinis Præsulibus, quæstio de communi delicto in ipsum haberetur, secundum Decretum & Constitutiones Canonicas.

Præterea, cum *Pius Quartus* Episcopos quinque Gallicanos Calvinianæ hæreseos infamia laborantes in Jus primum vocatos per Cardinales Præpositos Inquisitioni, in privato Consistorio deponere aggressus esset an. 1563. Rex Christianissimus *Carolus IX.* intercessit per Oratorem suum *Henricum Clutinium Oisellium*, ostenditque antiquis Canonibus, & exemplis, primam de gravioribus Episcoporum criminibus cognitionem in Synodis a Comprovincialibus haberi debere. Commentarii etiamnum extant inter Probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ editi, quales hac de re a *D. Du Mesnil* Advocato Regio Catholico, Regis ipsius jussu adornati sunt, quique Romam transmissi fuere ad Oratorem Regium, cum Summo Pontifice communicandi. *Oisellius* autem homo vehemens & impiger, hæc sedulo apud Pontificem prosecutus, pervicit tandem ut Judicialia contra memoratos Episcopos Acta cessarent. Uceticensis & Valentinus Episcopi ab eodem Pontifice depositi, ad Auctoritatem Regiam ob abusum confugerunt ac provocarunt, de veterum Canonum in Galliis receptorum, & Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ manifesta violatione conquesti: quarum expostulationum habita ratione, Rex Christianissimus utrique Literas Provisionis & tuitionis concessit, quas inter Probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, pag. 418. & sequentibus legere est.

SCHOLION I.

Hunc Articulum Num. 1. his verbis perſtringit Indiculus Cenſorius: *Male loquitur de Papa propter Reſervationes.*

R. Reſervationum & Gratiarum Expectativarum abuſum Sæculo 15. hiſtorice commemoro, Summos Pontifices non ſolum inferiorum Beneficiorum ſed & Cathedralium Eccleſiarum ac Metropolitanarum collationem ſibi reſervaſſe ſcripſit. Hanc Eccleſiaſticæ Diſciplinæ labem Decreto Eccleſiæ Gallicanæ Pariſiis congregatæ improbatam, quod Carolus VI. Rex Chriſtianiſſimus Edicto confirmavit. Edicti verba refero. De Pontificiæ poteſtatis plenitudine, ſive ſumma poteſtate quam Chriſtus S. Petro & Succeſſoribus ejus Summis Pontificibus contulit, abſit ut diſputem; Hanc agnoſco, credo, veneror, ab Eccleſiæ initio eamdem fuiſſe prædico quoad jura eſſentialia & intrinſeca Primatus: Sed de poteſtatis uſu loquor, qui non ſemper unus & idem fuit: In eo quandoque abuſus irrepſiſſe, ſeu hominum vitio, ſeu temporum, conſtat. Tales fuere non minorum dumtaxat Sacerdotiorum, ſed Epiſcopatuum ipſorum frequentiſſimæ Reſervationes, quibus Electionum Sacrarum libertati grave vulnus infligebatur. Præſtat ſæpiſſime Summos ipſos Pontifices prudentiæ regulas conſulere, quam propriæ poteſtatis gradus metiri; nec ſolum videre quid poſſint, ſed etiam quid liceat, quid deceat, quid expediat, atque ita ſe habere, ac ſi omnino id non poſſint quod ſibi non liceat, divinumque honorem, bonum publicum Eccleſiæ, animarum ſalutem ſupremam legem exiſtimare; Quod eſt optimum S. Bernardi monitum Lib. 3. *De Conſideratione* ad Eugenium III. Pontificem Maximum, Cap. 4. *Puta tibi non licere (& ſi alias fortaſſe liceat) quidquid male fuerit coloratum .... Spiritualis homo ille qui omne dijudicat, ut ipſe a nemine judicetur, omne opus ſuum trina quadam conſideratione præveniet. Primum quidem an liceat, deinde an deceat, poſtremo an expediat. Nam etſi conſtet in Chriſtiana utique Philoſophia non decere niſi quod licet, non expedire niſi quod decet & licet: non continuo tamen omne quod licet, decere aut expedire conſequens erit. Age, aptemus, ſi poſſumus, tria ipſa operi huic. At quomodo non indecens tibi voluntate pro lege uti, & quia non eſt ad quem appelleris, poteſtatem exercere, negligere rationem?* Abſit ut de Summo Pontifice male ſim locutus, quia Reſervationum abuſus 15. Sæculo gliſcentes hiſtorice perſtrinxi. Romano Pontifici, quicumque in Cathedra S. Petri ſedeat, dico cum *S. Bernardo* lib. 2. De *Conſideratione*, Cap. 8. *Tu Princeps Epiſcoporum, tu heres Apoſtolorum, tu Primatu Abel, Gubernatu Noe, Patriarchatu Abraham, Ordine Melchiſedech, Dignitate Aaron, auctoritate Moyſes, Judicatu Samuel, poteſtate Petrus, unctione Chriſtus. Tu es, cui claves traditæ, cui oves commiſſæ ſunt. Sunt quidem & alii cœli Janitores, & gregum Paſtores; ſed tu tanto glorioſius, quanto & differentius utrumque præ ceteris nomen hæreditaſti. Habent illi ſibi aſſignatos greges, ſinguli ſingulos: Tibi univerſi crediti, uni unus. Nec modo ovium, ſed & Paſtorum tu unus omnium Paſtor .... Ergo juxta Canones tuos alii in partem ſolicitudinis, tu in plenitudinem poteſtatis vocatus es.*

SCHOLION II.

In eodem Articulo, Num. 6. pag. 64. Religioſi Cenſores hanc Propoſitionem notant: *Poſſet Rex contra Proviſum per Papam ſe opponere, & excipere ſi timeret de conjuratione, &c.*

R. De Concordatis ſermo eſt. Si Prælati in Curia Romana moriantur, Summus Pontifex nominationem ad eorum Epiſcopatus, aliave Beneficia vacantia ſibi reſervat. *Poſſet tamen* (inquit Rebuffus) *contra Proviſum per Papam ſe Rex opponere, & excipere, ſi timeret de conjuratione ſeu proditione patriæ ſeu revelatione ſecretorum ſuorum ratione patriæ, unde Proviſus eſt oriundus, vel propter ejus parentes, qui Regi ſemper fuerunt infeſti.* Id certe æquiſſimum eſt. Exceptionis hujus & interceſſionis Pontifices Optimi Maximi rationem haberent, exceptionis (inquam) & interceſſionis debita cum reverentia precibuſque factæ. Quæ tamen Religioſi Cenſores reprehendunt, verba mea non ſunt, ſed Rebuffi, a me hiſtorice relata.

SCHO-

SCHOLION III.

In eodem Articulo, pag. 63. Religiosi Censores hanc Propositionem notant: *Alias electiones proximo Superiori exhibendæ erant, ut confirmationis gratiam indulgeret.*

R. Nemo veteris Disciplinæ peritus id nescit.

SCHOLION IV.

In eodem Articulo Num. 15. pag. 90. Religiosi Censores hanc velut meam propositionem notant: *Concilium Frisingense non probatur omnibus, quia jure divino statuit immunitatem.*

R. Hæc propositio non est mea. De jurisdictione Episcopali historice tracto. Hæc verba mea eo loci: *Concilium Frisingense anno 1440. cap. 3. Viros Ecclesiasticos ad judicium forense pariter trahi prohibuit, sed istius Synodi rationem hanc non omnes probabunt, nisi ad causas spirituales & Ecclesiasticas restringatur.* QUIA, inquit, PRIVILEGIUM ECCLESIÆ EST IMMEDIATE A JURE DIVINO. Immunitatem Ecclesiasticam, quoad spirituales causas & mere Ecclesiasticas, juris esse divini fateor: sed quod spectat causas temporales & profanas, ut solutiones debitorum, & criminum quæ a Viris Ecclesiasticis, non quatenus Clerici, sed quatenus homines sunt improbi, committuntur, ut furta, homicidia, sacrilegia &c. eorum immunitatem esse juris divini concedere non possum: si quidem in Galliis de hujusmodi causis judicant sæculares Magistratus. His autem Christianissimi Regni moribus, quos numquam improbavit Ecclesia, violari jus divinum, nemo sapiens asserit. Justiniani Constitutione Novella 83. decernente *Ut Clerici apud proprios Episcopos conveniantur*, violari jus divinum quis dixerit? In ea certas regulas tradit pro omnibus Clericorum causis tam civilibus, quam criminalibus. Pro civilibus, in quibus defensores erunt, statuit ut coram Episcopo tractentur, ita tamen ut compendiaria sit disceptatio, & de plano, & *Ex non scripto examinetur negotium sine damnis, & ex non scripto judicium mereatur:* Vel ex scripto, *si partes voluerint & poposcerint. Si vero aut propter causæ naturam, aut propter quamdam forte difficultatem non fuerit possibile Deo amabili Episcopo decidere negotium, tunc licentiam esse & ad civiles pergere.* Duas causas constituit ob quas Clericos coram sæcularibus judicibus convenire licet; unam si controversia non pertineat ad Episcopi cognitionem, quam vocat *causæ naturam:* Alteram quæ ab ipsius Episcopi impedimentis oritur, si propter aliquam difficultatem Episcopo possibile non fuerit dirimere controversiam, quæ ad illius tribunal alioquin spectat. In criminalibus vero causis discrimen statuit inter crimina civilia & Ecclesiastica. „ Si de criminibus conveniantur, siquidem civilibus, hic quidem competentes judices, in Provinciis autem earum „ præsides sive judices, non transcendente lite mensium duorum spatium ex quo litis „ contestatio fit, quatenus brevis imponatur causæ terminus. Illud palam est, si reum „ esse putaverit eum qui convenitur Provinciæ Præses, & pœna judicaverit eum di„ gnum: prius hunc spoliari a Deo amabili Episcopo Sacerdotali Dignitate, & ita sub „ Legum fieri manu. Si vero Ecclesiasticum sit delictum, egens castigatione Ecclesia„ stica & mulcta, Deo amabilis Episcopus hoc discernat, nihil communicantibus claris„ simis Provinciæ judicibus. Neque enim volumus, talia negotia omnino scire civiles „ judices: cum oporteat talia Ecclesiastice examinari, & emendari animas delinquen„ tium per Ecclesiasticam mulctam secundum sacras & divinas Regulas, quas etiam „ nostræ sequi non dedignantur Leges. Porro quid sit crimen civile, & quid Ecclesiasticum explicari facile potest, mutando aliquid ex iis quæ jura decernunt de militia, & de iis qui arma sequuntur. Militiæ tria distinguuntur genera L. 2. *Si Ancilla, de Donationibus inter virum & uxorem*, in Codice; cœlestis nimirum, armatæ, & togatæ: quæ ita æqualia sunt in jure, ut de uno ad aliud trahatur argumentum. Statuit autem jus L. 9. *De Militia, D. De Custodia & exhibitione reorum*, Ut milites ad eum remitterentur, si quid deliquisset, sub quo militabant. At ista remissio non fiebat in omni-

bus omnino criminibus: Nam discrimen ponebatur inter ea quæ militum propria erant, & quæ cæteris communia. Proprium Militum crimen vocabant, quod quis uti miles committebat, veluti segnitiei crimen, contumaciæ, defectionis, L. 6. *Omne delictum, D. De Re Militari*. Alia vero delicta quæ non erant Militiæ, vocabant communia, quæ scilicet jure communi & publicis Legibus vendicabantur, C. L. 2. *De Re Militari*. Hanc distinctionem si Militiæ cœlestis Militibus accommodemus, crimina ipsorum militaria erunt, quę in Disciplinam Ecclesiasticam perpetrantur; & ut loquitur Justinianus in Novella supra laudata, *qua egent castigatione Ecclesiastica & mulcta*. Illa vero dicuntur crimina civilia aut communia, quæ jure communi & publicis Legibus vindicantur. Designat igitur hæc Justiniani Constitutio quid intersit discriminis inter *Delictum commune*, & *casum privilegiatum* (quarum vocum usus in foro Gallico frequentior est.) Delictum quidem commune illud est quod a civilibus judicibus punitur, & ex Legibus publicis. Casus vero privilegiatus ille est, cujus cognitio speciali privilegio permittebatur judicibus Ecclesiasticis: quod ex his Justiniani Imp. verbis colligitur: *Petiti sumus a Menna Deo amabili Archiepiscopo, Reverendissimis Clericis hoc dare Privilegium*. Constitutus itaque hic erat ordo, ut de criminibus civilibus Judex sæcularis in Presbyterum inquireret, quem si criminis convictum haberet, ad Episcopum remitteret exauctorandum, deinde pœnis corporalibus addiceret: *Spoliari a Deo amabili Episcopo Sacerdotali Dignitate, & ita sub Legum fieri manu*. Novella 123. movet Quæstionem *Quid fieri debeat, si Episcopus putaverit gesta non juste confecta*. Atque in hoc casu permittit Episcopis dilationem exauctorationis, & negotium ad suum tribunal evocat Imperator: *Et ita ad nos negotium tam ab Episcopo quam a judice referatur, ut nos hoc cognoscentes, quæ nobis videntur, jubeamus*. Vide ut Justinianus ultimam causarum criminalium Clericorum cognitionem sibi tribuit. Has porro Justiniani Constitutiones, quæ Ecclesia vidente & intelligente, nec improbante, vim & robur obtinuerunt, violationes fuisse juris divini quis dixerit, cum Joannes II. Pontifex Maximus Justinianum *Christianissimum Principem vocet, & gloriosissimum Imperatorem, qui amore fidei & studio charitatis edoctus, Ecclesiasticis Disciplinis Romanæ Sedis reverentiam conservaret*. Sed neque Concilium Matisconense I. quo causæ criminales Clericorum judicibus sæcularibus reservantur Canone VII. jus divinum violasse existimandum est. Nec S. Ivo Carnotensis Episcopus Divini & Canonici Juris imperitus censebitur, qui causas omnes Clericorum ad Ecclesiæ cognitionem non pertinere fassus est, sed causas dumtaxat Ecclesiasticas, ita scribens ad Philippum I. Regem Christianissimum: *De cætero calumniatoribus meis, quibus me respondere jubetis, cum insinuatum fuerit quid sint, & quid expostulent, respondere non subterfugiam, vel in Ecclesia, si Ecclesiastica sint negotia, vel in Curia, si sint curialia*. Nullo denique privilegio hominibus concesso, nulla consuetudine divino Juri derogari potest. At ex præscripta consuetudine, Pontificio privilegio etiam confirmata, judices sæculares in Galliis Clericorum causas cognoscere, & judicare possunt, cum graviorum criminum accusantur, quæ consueto loquendi usu apud Pragmaticos *crimina privilegiata* vocantur. Observat enim *Andreas Duvallius* Doctor & Professor Sorbonicus libro *De Disciplina Ecclesiastica*, p. 3. Quæst. 3. consuetudinem supremorum Senatuum in Galliis, Sacerdotes in criminalibus causis judicantium, Bullatis Pontificum Literis & præsertim Martini V. munitam esse, quas expressit *Guido Papa* Quæst. 1. & insertæ sunt veteri stylo Parlamenti, Tit. *De Privilegiis Regni Gallici*. Cum enim Senatus consulto Curiæ Parisiensis Petrus de Luna tamquàm schismaticus & Pseudo-Pontifex e Gallia pulsus esset, sicque via ad perniciosissimum Schisma extinguendum feliciter aperta fuisset, in Officii Ecclesiæ præstiti compensationem Senatum Parisiensem amplissimo privilegio Martinus V. donavit. Cæterum Clericorum exemptionem a sæculari foro quoad causas Ecclesiasticas jure divino institutam agnosco & propugno, ut jam dixi. Et si quæ sint aliæ negotiorum species, in quibus Clerici conspirante Legum & Canonum sententia exempti sint a sæculari fori consuetudine, Dei nutu & providentia, qui & Principibus & Legibus ipsis moderatur; in jus divinum peccare fateor quicumque illa privilegia violaverit, quia jure divino prohibetur ne cuipiam jus legitime quæsitum auferatur. Denique veritatem observationis meæ ab animadversione

censo-

censoria Religiosorum Theologorum vindicat satis Cardinalis Bellarminus libro 1. *De Clericis*, cap. 28. ubi varias de Clericorum immunitate Catholicorum Scriptorum Sententias recensens, ait: *Ex Catholicis nonnulli censent, jure divino liberos esse Clericos & eorum bona a potestate Principum sæcularium. Ita docet Glossa, & nonnulli ex Canonistis in Can.* Si Imperator, *Dist. 96. & ex Theologis Joannes Diredo lib. 1. De Libertate Christiana, capit. 9. Nonnulli vero existimant Clericos liberos esse, partim jure divino, partim jure humano; id est, in Ecclesiasticis & spiritualibus jure divino; in aliis jure humano. In his videntur esse Franciscus Victoria De potestate Ecclesiæ, Relectione 1. Quæst. ultima, Dominicus Soto in Quartum Dist. 25. Quæst. 2. Art. 2. Joannes Medina in Cod. de Restitutione Quæst. 15. & ex Canonistis Didacus Covarruvias in lib. Practicarum Quæstionum, cap.* 31. Itaque Concilii Frisingensis rationem prohibentis Viros Ecclesiasticos ad sæculare judicium trahi, *Quia privilegium Ecclesiæ est immediate a jure divino*, non omnes probabunt, nisi ad causas Ecclesiasticas restringatur. Non probabunt (inquam) Theologi & Canonistæ, qui opinionem Francisci a Victoria, Dominici Soto, Joannis Medinæ, & Didaci Convarruviæ propugnant.

SCHOLION V.

De his quæ dixi in eodem Articulo, nu. 16. pag. 91. usque ad 99. Religiosi Censores ita pronuntiant: *Delendum quidquid de judicio Episcoporum habetur, quod immediate non pertineat ad Papam.*

R. Canonica Episcoporum judicia, quoad primam cognitionem, sive in prima instantia, ad Romanum Pontificem non pertinere, ita ut Episcopos immediate deponere possit, nulla quæstione, nullo examine in Provinciis præcedente, nulla a Synodis Provincialibus, & a Metropolitanis lata Sententia, opinio est & doctrina Sacræ Facultatis Parisiensis & Ecclesiæ Gallicanæ. Causæ tamen majores ad Sedem Apostolicam, *post Episcopale judicium*, referendæ sunt, ut loquitur Innocentius I. in Epistola ad Victricium Rotomagensem Episcopum; dejectorum Episcoporum, qui Sedem Apostolicam appellaverint, causæ Romani Pontificis judicio reservantur secundum Canones Sardicenses: Graviora Episcoporum judicia Canonica finiri omnino non possunt, nisi Summi Pontificis judicio, secundum Sacros Canones & mores antiquos; & (quod Gallicanam Ecclesiam spectat) secundum formam Concordatis præscriptam cap. *De causis*, & cap. *De publicis Concubinariis*. His Regulis, ac Moribus Ecclesiarum servatis, stat inconcussa Romani Pontificis auctoritas, de qua S. Bernardus libro 2. *De consideratione* cap. 8. *Aliorum*, inquit, *potestas certis arctatur limitibus, tua extenditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt. Non-ne si causa extiterit, tu Episcopo cœlum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiam & Satanæ tradere potes; Stat ergo inconcussum privilegium tuum tibi tam in datis clavibus, quam in ovibus commendatis.*

SCHOLION VI.

Ejusdem Articuli pag. 97. Religiosi Censores hanc propositionem notant; *Ecclesia Gallicana non recipit quædam Decreta Concilii Tridentini contra suas Libertates.*

R. Mera facti quæstio. Legatur Pallavicinus in Historia Concilii Tridentini libro 24. capit. 10. n. 15.

Nota.

Non solum Rebuffi, sed una est vox Canonistarum concedentium Principi sibi rationabiliter timenti ob Episcopum in sua ditione ad aliquam Ecclesiam regendam assumptum, posse adversus illum excipere, cum id ad naturale jus justæ defensionis pertineat. Immo quia, si Episcopus peramanter non recipiatur, suoque gregi ac potissimum Principi non sit bene visus, semper verendum est feliciter non promoturum ejusdem gregis salutem, ex ipsis sacris Canonibus Antistes populo minus gratus non est destinandus:

Can. nullus invitis dist. 61. & can. si forte dist. 63. Hac de causa bene animadvertit Thomassinus *Vet. & Nov. Eccl. discipl. p. 2. l. 2. capit. 20. & seqq.* Principum consensum ex Ecclesiæ olim observata disciplina fuisse desideratum, ut ita perspicerent, an aliquid sibi timendum esset ab Antistite jam electo: atque ita ipsorum consensum accedere debuisse traditur etiam *cap. quod sicut, & cap. cum Terra de elect. & can. quia igitur 9. d. 63.*

Nota.

DE mandatis, reservationibus, expectativis Beneficiorum late agit Thomassinus *p. 2. lib. 1. cap. 3.* & seqq. ac quantum hujusmodi quædam Nationes ægre tulerint, non desinit adnotare. Postquam vero cap. 45. animadvertit Romanum Pontificem per plura sæcula a conferendis, maxime extra Italiam, beneficiis abstinuisse, ac deinde plura sibi reservasse, ita tandem habet.

Non ea nobis hic enodanda proponitur controversia, utra disciplina optabilior conducibiliorque censenda sit. Quam se cumque in partem inclinaverit animus, non aliud reapse sperare datur, quamquod Numinis providentia provisum, & in mores Ecclesiæ universalis jam invectum est, illud nobis semper optimum videri, id gratissimum accidere debet, quod voluerit, quod permiserit Christus Optimus Maximus, qui nisi quod tandem vertat in suam, & in Ecclesiæ suæ gloriam, & utilitatem, facit, aut permittit nihil. Iis acquiescamus, & assentiamur, quibus assentitur, & acquiescit Ecclesia. Ne nos plus sapere velimus, aut amplius aliquid Dei causa velle, quam sempiternæ Sapientiæ Christi Sponsam, columnam veritatis. Illud quoque consultum est hodiernam Ecclesiæ Disciplinam antiquiori semper præferre, ut præstabiliorem, sin minus universim, quæ infinita quædam disputationum seges esset, saltem peculiariter huic quam agimus ætati. Insanire illud, non sapere est, Conciliorum generalium Sapientiam, suæ post-habere pietatem, religionem. Disciplinæ cujuscumque versatilis, & exterioris potest bonus, potest & malus esse aliquis usus in conferendis beneficiis. Unum illud refert immane quantum non conviciis proscindi, aut irritis votis concuti, & immutari eum, qui nunc invaluit usum; sed optare, sed curare quantum cuique suppetit virium, ut rite, & sancte omnia peragantur, convenienter ad leges sempiternas, & immutabiles justitiæ, charitatis, & modestiæ christianæ. Sive Pontifices, sive Episcopi, Patroni, aut Collatores beneficia dispensent, unum id curæ, unum id cordi esse debet ut dignioribus ea largiantur, & paratioribus Ecclesiam ædificare, & ornare moribus, ac obsequiis suis, ut una sit eaque religiosissima, qua omnes succendantur æmulationes, non qui beneficia conferant, sed qui sanctius, qui sanctioribus conferant.

Nota.

QUæ observanda duxi circa immunitatem Ministrorum Ecclesiæ, videnda sunt alibi. Quæ pariter fuerit disciplina quoad causas Episcoporum, quæque modo esse debeat, dixi alibi. seqq.

Nota.

MInime concedendum quasdam Tridentini leges in Gallia non fuisse acceptatas, quamvis deinde acceptatio suo frustrata fuerit effectu. Cum igitur anno 1615. Comitia Cleri Gallicani convenerint, ubi aderant tres Cardinales, quinquaginta Episcopi ac triginta secundi ordinis viri Ecclesiastici, postquam consideratum fuit non semel Episcopos apud Reges vehementissime institisse, ut Concilium Tridentinum reciperetur, acceptatumque præterea fuisse in variis Conciliis provincialibus, ac ad illud recipiendum teneri, editum tandem fuit sequens decretum singulorum subscriptione, ac juramento ad S. Evangelia confirmatum: *Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, Prælati, & alii Ecclesiastici viri repræsentantes Clerum universum Franciæ, congregati, annuente Rege, Parisiis in Conventu Augustinianorum, post maturam Concilii Tridentini deliberationem, unanimi consensu agnoverunt & declararunt, agnoscunt & declarant se obligari pro suo officio & conscientia ad recipiendum, sicut re ipsa receperunt, & recipiunt ipsum Concilium, & spondent se illud obser-*

observaturos, quantum per functionem suam, & auctoritatem spiritualem, & pastoralem possunt. Ita habetur *tom. 1. Actor Cler.* & apud Puteanum *cap. 14. num. 3.* Hæc vero enarrans Spondanus ad an. 1615. ita ait: *Mense Julio in generali conventu Cleri Gallicani, Lutetiæ habito, quod ille numquam hactenus a Regibus obtinere potuisset frequentissimis precibus, neque etiam in ultimis Comitiis, quamvis & Nobilitas vota sua injunxisset, videlicet ut sacrum Concilium Tridentinum regia auctoritate promulgaretur in regno, præstitum a Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & cæteris qui aderant ex cunctis Regni provinciis delegatis viris Ecclesiasticis, extitit, quantum in ipsis fuit: dum scilicet unanimi omnium consensu illud recipientes, suis se functionibus observaturos promiserunt, ac jurarunt.*

ARTICULUS II.

De Clericis.

I. Absque Titulo Beneficii vel patrimonii ordinari neminem decrevit Sacra Synodus Tridentina; nec passim quoslibet patrimonii Titulo ordinandos, sed quos Episcopus Ecclesiis suis necessarios vel utiles judicaverit. Hæc sunt ejus verba Sessione 21. Cap. 2. De Reformatione: „ Cum non deceat eos, qui Divino Ministerio adscripti sunt, cum Ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem quæstum exercere, compertumque sit „ complures plerisque in locis ad Sacros Ordines nullo fere delectu admitti, qui variis artibus ac fallaciis confingunt se Beneficium Ecclesiasticum, aut etiam idoneas facultates „ obtinere; statuit Sancta Synodus, ne quis deinceps Clericus sæcularis (quamvis alias sit „ idoneus moribus, scientia, & ætate) ad Sacros Ordines promoveatur, nisi prius legitime constet eum Beneficium Ecclesiasticum, quod sibi ad victum honeste sufficiat, pacifice possidere. Id vero Beneficium resignare non possit, nisi facta mentione quod ad „ illius Beneficii titulum sit promotus. Neque ea resignatio admittatur, nisi constito quod „ aliunde vivere commode possit; & aliter facta resignatio, nulla sit. Patrimonium vero „ vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi quos Episcopus judicaverit assumendos pro necessitate, vel commoditate Ecclesiarum suarum, eo quoque prius „ perspecto, patrimonium illud vel pensionem vere ab eis obtineri, taliaque esse, quæ „ eis ad vitam sustentandam satis sint, atque illa deinceps sine licentia Episcopi alienari, „ aut extingui, vel remitti nullatenus possint, donec Beneficium Ecclesiasticum sufficiens „ sint adepti, vel aliunde habeant unde vivere possint, antiquorum Canonum pœnas super his innovando. „ Et Sessione 23. Cap. 16. quemlibet Clericum in sua Ordinatione certæ Ecclesiæ addicendum statuit, in qua suis fungatur muneribus. „ Cum nullus, *inquit*, „ debeat ordinari, qui judicio sui Episcopi non sit utilis aut necessarius suis Ecclesiis, „ Sancta Synodus, vestigiis sexti Canonis Concilii Chalcedonensis inhærendo, statuit, ut „ nullus in posterum ordinetur, qui illi Ecclesiæ, aut pio loco pro cujus necessitate aut „ utilitate assumitur, non adscribatur, ubi suis fungatur muneribus nec incertis vagetur „ sedibus. Quod si locum inconsulto Episcopo deseruerit, ei Sacrorum exercitium interdicatur. „ Synodi Tridentinæ Decretum confirmarunt Provincialia Concilia postmodum celebrata, Remense anno 1564. Cap. 12. Avenionense 1594. Cap. 19. Rothomagense 1581. Tit. *De Ordine*, N. 2. Burdigalense, 1583. Aquense 1585. Cap. 7. Tolosanum 1590. Cardinalis *Bellarminus* ad Nepotem suum Theanensem Episcopum scribebat: „ Maximus „ est abusus ordinari quoslibet ad titulum patrimonii. Plurimi enim ordinari cupiunt pro „ utilitate sua, non Ecclesiæ: & de celebratione Missæ faciunt artem de pane lucrando. „ Unde Sacerdotium contemptibile redditur, & Ecclesia scandalis patet.

Ordinandorum Titulus.

Quilibet Clericus in sua Ordinatione certæ Ecclesiæ addicendus.

Prosper Fagnanus, in Cap. *Episcopus de Præbendis & Dignitatibus*, observat Synodum Tridentinam aperte sustulisse dispositionem Capitis, *Tuis*, eodem Titulo, secundum quam Clerici non Beneficiati licite poterant ad Sacros Ordines promoveri ad titulum patrimonii; quod etiam licebat in vim Decretalis *Alexandri* III. Cap. *Episcopus*, ibidem. *Nam hodie*, inquit idem Auctor, *solum Beneficium est titulus legitimus ad Sacros Ordines; patrimonium vero nonnisi dispensative, quemadmodum etiam alias declaravit Sacra Congregatio ejusdem Concilii interpres*. Et propterea Concilium utitur illis verbis, *Statuit ne deinceps*, quæ osten-

ostendunt Provisionem esse Jus novum. Rursus Concilium ibidem correxit opinionem *Glossæ*, *Tancredi*, & *Hostiensis*, qui dixerunt, Clericum, si patrimonium habeat, ordinari posse, etiam nullo titulo assignato, & tacite ad titulum patrimonii ordinatum censeri. Nam post Concilium, non sufficit ut habeat patrimonium, sed exigitur ut expresse ad patrimonii titulum ordinetur dispensative, ob necessitatem vel utilitatem Ecclesiæ. Tertio, dum Concilium decrevit, ut priusquam Clerici, ad titulum patrimonii ordinentur, constare debeat patrimonium illud vere ab eis obtineri, satis clare improbavit opinionem *Imolæ*, & *Decii*, existimantium Clericum posse ad Sacros Ordines jure promoveri, si patrem habeat divitem. Quandoquidem patrimonium patris non est patrimonium filii vere, sed interpretative, seu per quamdam Juris fictionem secundum quam pater & filius censetur una & eadem persona. At ex Concilio hujusmodi præsumptio seu fictio non sufficit; quemadmodum nec sufficit, ut pater teneatur filio ad alimenta; sed exigitur ut promovendus patrimonium illud vere obtineat. Obtinere autem non dicitur, qui actionem habet, vel jus ad rem, sed qui habet jus in re, & legitime possidet, ut notat *Archidiaconus*, in Cap. *Si gratiose de Rescriptis*, in Sexto. Et adverbium illud *vere* usurpatum fuit a Concilio ad hujusmodi fictiones excludendas: nam veritas & fictio opponuntur. Præsertim vero quia Concilium paulo post adjecit, ut patrimonium illud deinceps sine licentia Episcopi alienari non possit, quæ verba, non conveniunt nisi bonis vere assignatis in titulum, non autem bonis paternis, quorum pater liberam habet dispositionem. Quarto dum Concilium innovavit pœnas antiquorum Canonum, videtur exclusisse opinionem *Hostiensis*, *Joannis Andreæ*, *Antonii de Butrio*, & aliorum qui dixerunt; Ad hoc ut Episcopus eximatur a pœna, seu obligatione præstandi alimenta, sufficere ut Clericus habeat patrimonium, unde sustentari possit, licet ad illius titulum non fuerit ordinatus. Cum enim patrimonium non sit titulus ad Sacros Ordines nisi dispensative, ex eo quod Clericus habeat unde vivat, non videtur factum satis Concilio, quod voluit neminem ordinari, nisi ad titulum Beneficii, excepta causa necessitatis vel utilitatis Ecclesiarum, & consequenter cum Episcopus non servaverit formam sibi præscriptam, videtur incidisse in pœnam cap. *Episcopus*, & cap. *Cum secundum* decretam & a Concilio innovatam; & sic obligari ad providendum Ordinato de competenti Beneficio Ecclesiastico. Tutius tamen esset, inquit *Eagnanus*, super hoc dubio Sacram Congregationem consulere.

Ordinandorum & ad Beneficia nominandorum ætas.

II. Secundum Tridentinum Concilium, nullus ad Subdiaconatus Ordinem ante vigesimum secundum, ad Diaconatus ante vigesimum tertium, ad Presbyteratus ante vigesimum quintum ætatis suæ annum promoveri potest. Nec tamen singuli in ea ætate constituti debent ad hos Ordines assumi, sed digni dumtaxat, & quorum probata vita senectus sit. Nec ipsis etiam Regularibus ut in minori ætate, & sine diligenti Episcopi examine ordinentur, Privilegia quæcumque suffragantur. (Sessione 23. Cap. 12.) Ex ejusdem Concilii Decreto nullus prima Tonsura initiatus aut etiam in Minoribus Ordinibus constitutus, ante decimum quartum annum Ecclesiasticum Beneficium potest obtinere (ibidem, Cap. 6.) Ad Dignitates quascumque, quibus animarum cura subest, nemo potest promoveri nisi qui saltem 26. suæ ætatis annum attigerit, & in Clericali Ordine versatus, doctrina ad suum munus exequendum necessaria, ac morum integritate commendetur. Ad cœteras autem Dignitates vel Personatus quibus animarum cura nulla subest, ætas 22. annorum exigitur (Sessione 24. Cap. 12.) Ante Tridentinam Synodum, Clericus decem annos natus in Collegiata Ecclesia Canonicus esse poterat, secundum Regulam 17. Cancellariæ, quæ est *Innocentii* VIII. Sed nunc decimus quartus ætatis annus ex Tridentini Concilii Decreto necessarius est. Qui vero Beneficia in Cathedrali vel Collegiata Ecclesia obtinent, quibus Sacrorum Ordinum functiones sunt annexæ, infra annum Ordines illos tenentur suscipere, justo impedimento cessante; alioqui pœnas incurrunt in Clementina, *Ut ii qui de ætate & qualitate Ordinandorum*, expressas (Sessione 22. Cap. 4.)

A proprio Episcopo Ordinandi.

III. Unusquisque a proprio Episcopo, ex Concilii Tridentini Decreto ordinandus est. Quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei, etiam cujusvis generalis aut specialis Rescripti vel Privilegii prætextu, etiam statutis temporibus permittatur,

nisi

nisi ejus probitas ac mores Ordinarii sui testimonio commendentur. Si secus fiat, Ordinans a collatione Ordinum per annum, & Ordinatus a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, suspensus declaratur. (Sess. 23. Cap. 8.) Proprius Episcopus, qui ad Ordines promovere, & Literas Dimissorias ad ipsos Ordines concedere potest, est *Episcopus originis, domicilii & Beneficii*, ut explicat Senonense Concilium anno 1528. celebratum, Decreto 5. ex *Bonifacio* VIII. Cap. *Cum nullus*, *De temporibus Ordinationum*, in Sexto. Concilium Mediolanense IV. anno 1576. celebratum, statuit ut Ordinandus Episcopo suo inter alia legitimis literis testatum faciat, *se vel origine, vel Beneficio Ecclesiastico, quod in Diœcesi obtinet, vel decennali domicilio, vel alia quavis legitima ratione Diœcesanum esse*. Idem repetit Concilium Aquense anno 1585. celebratum, additque: *Aut familiarem Episcopi, qui per triennium cum illo commoratus sit*. Ex Tridentini Concilii Decreto Sessione 23. Cap. 9. conditio illa petita est. „ Episcopus, *inquit*, familiarem suum non subditum ordinare non possit, „ nisi per triennium secum fuerit commoratus, & Beneficium, quacumque fraude cessante, statim reipsa illi conferat: consuetudine quacumque, etiam immemorabili, in „ contrarium non obstante. „ Concilium Mexicanum anno 1685. celebratum, lib. 1. Tit. 4. quemquam ab Episcopo domicilii ordinari vetat, „ Nisi per tantum tempus in „ ea Diœcesi vitam duxerit, ex quo probabile sit velle se ibi permanere .... Qui „ vero in una Diœcesi ordinari cœperint, reliquos Ordines in alia suscipere *prohibet*, „ quamvis ibi per tres annos fuerint commorati, nisi a proprio Prælato cum literis di- „ mittantur. *Cum Tridentinum Concilium statuat Cap. 2. Sessionis 21. supra laudato*, Ne „ quis deinceps Clericus sæcularis ad sacros Ordines promoveatur, nisi prius legitime „ constet eum Beneficium Ecclesiasticum, quod sibi ad victum honeste sufficiat, pacifice „ possidere: „ Nemo ab Episcopo Beneficii ordinari potest, nisi a triennio Beneficium in ejus Diœcesi pacifice possideat, ex quo commode vitam sustentare possit, ut colligitur ex Concilio Basileensi Sessione 21. Cap. 2. ex Concordatis Tit. 28. *De pacificis possessoribus*, & ex Regula 36. Cancellariæ Apostolicæ, *de triennali Possessore*. Idque ex Provinciali Synodo Narbonensi anno 1609. celebrata Cap. 21. confirmatur. „ Statui- „ mus, *inquit*, quod in posterum nulli Episcopi Ordines vel Literas conferant dimisso- „ rias, nisi his quos sciverint de sua Diœcesi oriundos, aut in ea per tres annos Bene- „ ficium pacifice possederint annui reditus valoris triginta aureorum: alias, non obstante „ possessione Beneficii minoris valoris, ab Ordinum susceptione repellant. „ Quamvis Clericus, qui Beneficium obtinet in aliena Diœcesi, promoveri possit ad Ordines ab Episcopo Beneficii, licet tenuissimi; tamen si illud Beneficium sibi in fraudem conferri curaverit, ut eludat examen ac judicium sui Ordinarii; censetur male promotus, & remanet suspensus ab executione Ordinum tamquam ordinatus a non suo Episcopo juxta Cap. 8. Sessionis 23. Concilii Tridentini. Ita respondit Sacra Congregatio ejusdem Concilii Interpres, ut refert *Fagnanus* in Cap. *Omnis*, *De Pœnitentiis & Remissionibus*, in 5. Decretalium.

Beneficiorum Collatio.

Digniori conferenda.

Absque institutione, aut examine saltem Episcopi, Ecclesiæ Parochiales non conferenda.

IV. Patronorum Jura sarta tecta voluit Synodus Tridentina, sed Provisionem seu Institutionem Beneficii ad Episcopum loci Ordinarium pertinere declaravit Sessione 14. Cap. 13. „ Non liceat, *inquit*, Patrono cujusvis Privilegii prætextu, aliquem ad Beneficia „ sui Juris Patronatus, nisi Episcopo loci Ordinario, ad quem Provisio seu Institutio „ ipsius Beneficii, cessante Privilegio, jure pertineret, quoquo modo præsentare: alias „ præsentatio ac institutio forsan secutæ nullæ sint & esse intelligantur. *Sessione 24.* „ *Cap. 18. statuit, ut cum Parochialis Ecclesiæ vacatio contigerit*, Episcopus, & qui Jus „ Patronatus habet, intra decem dies, vel aliud tempus ab Episcopo præscribendum, „ idoneos aliquot Clericos ad regendam Ecclesiam coram deputandis examinatoribus „ nominet. Liberum sit tamen etiam aliis, qui aliquos ad id aptos noverint, eorum no- „ mina deferre, ut possit postea de cujuslibet ætate, moribus & sufficientia fieri diligens „ inquisitio. Et, si Episcopo, aut Synodo Provinciali pro regionis more videbitur magis „ expedire, per edictum etiam publicum vocentur, qui volent examinari. Transacto con- „ stituto tempore, omnes qui descripti fuerint, examinentur ab Episcopo, sive, eo im- „ pedito, ab ejus Vicario Generali, atque ab aliis Examinatoribus non paucioribus quam

„ tribus,

„ tribus, quorum votis, si pares aut singulares fuerint, accedere possit Episcopus, vel „ Vicarius, quibus magis videbitur . . . . . Peracto deinde examine, renuntientur quotcumque ab his idonei judicati fuerint ætate, moribus, doctrina, prudentia, & aliis „ rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam opportunis: ex hisque Episcopus eum eligat, quem cœteris magis idoneum judicaverit: atque illi, & non alteri, collatio Ecclesiæ ab eo fiat, ad quem spectabit eam conferre. Si vero Jurispatronatus Ecclesiastici „ erit, ac Institutio ad Episcopum & non alium pertineat, is quem Patronus digniorem „ inter probatos ab Examinatoribus judicabit, Episcopo præsentare teneatur, ut ab eo instituatur. Cum vero institutio ab alio quam ab Episcopo erit facienda, tunc Episcopus „ solus ex dignis eligat digniorem, quem Patronus ei præsentet, ad quem institutio spectat. Quod si Jus-Patronatus Laicorum fuerit, debeat, qui a Patrono præsentatus fuerit, ab eisdem Deputatis, ut supra, examinari, & non, nisi idoneus repertus fuerit, „ admitti, &c. „ Istud Synodi Tridentinæ Decretum confirmarunt Synodi Provinciales, Rothomagensis anno 1581. Tit. *De Episcopi Officio Num.* 26. Burdigalensis anno 1583. Cap. 22. Turonensis eodem anno Cap. 4. „ Volumus, *inquit*, nullum deinceps Ecclesiæ „ regendæ præficiendum, nisi qui prævio examine per concursum, juxta formam a Sacris Canonibus & Pii V. Constitutione præscriptam, huic oneri par, & magis idoneus „ inventus & electus fuerit &c. „ Aquensis an. 1585. In Ecclesiis Juris Patronatus Laici concursus locum non habet, nisi Jus conferendi ad Episcopum fuerit devolutum propter moram Patroni, ut declaravit Congregatio Tridentini Concilii Interpres, referente *Fagnano*, in Cap. *Cum propter*, *De Jure Patronatus*. Tridentina Synodus Sessione 25. Cap. 9. licere declarat Episcopo „ Præsentatos a Patronis, si idonei non fuerint, repellere. Quid „ si, *inquit*, ad inferiores institutio pertineat, ab Episcopo tamen examinentur, alioquin „ institutio ab inferioribus facta irrita sit & inanis.„

Reservationes & Gratiæ Expectativæ.

V. Reservationes & Gratias Expectativas Basileensis Concilii, & Pragmaticæ Sanctionis Decretis abrogatas superius diximus. Sed Pragmatica Sanctione sublata, suus Mandatis Apostolicis restitutus est honos, certus dumtaxat modus Pontificiis Reservationibus per Concordata præscriptus est. Constitutum enim fuit, ut Romanus Pontifex in eos Antistites, qui decem dumtaxat Beneficiorum collationem habent, uno Diplomate contentus sit; in eos vero quibus quinquaginta aut eo amplius Beneficiorum collatio competit, duobus Diplomatibus possit uti; ita ut ipsi toto Pontificatus tempore plura in hujusmodi Antistitis Beneficia conferre non liceat. Secundo, Constitutio nulla Diplomata probat, quibus Beneficiorum nondum vacantium spes afferatur, nisi verbis, ita ut constitutum est, conceptis perscripta fuerint. Est enim præscripta forma *Mandati Apostolici* in Concordatis, qua prætermissa vel mutata, Mandatum nullum irritumque habeatur. Ejus hæ sunt præcipuæ clausulæ. Primo, Summus Pontifex candidatum suum a Censuris Ecclesiasticis absolvit ad eum dumtaxat finem, ut Diploma ipsi concessum valeat. Secundo, omnia Beneficia ejus pro expressis habet, cum vera annui reditus ipsorum existimatione, quamvis expressa forte non sint. Tertio, declarat se nemine postulante Diploma ultro concessisse. Quarto, ostendit non pure ac simpliciter se mandare, sed ita demum si pro alio non scripserit. Quinto, Canonicum creat eum, cui Diploma concedit, hoc fine ut ad Dignitates Ecclesiasticas promoveri possit. Sexto, declarat se Beneficium dumtaxat conferri velle, quod post mensem a Diplomate oblato Antistiti vacaverit. Nam alioqui periculum erat, ne Mandati Pontificii denuntiatio differretur, donec mortem alicui optimum Beneficium possidenti instare exploratum esset. Sic enim futurum erat ut Gratiis Expectativis a Pontifice donati, opulentissima quæque Beneficia devorarent. Septimo, Summus Pontifex cuicumque Legi, Constitutioni, Privilegio, Consuetudini derogat, per quam effectus Diplomatis impediri posset. Inter Petitiones *Caroli IX.* Regis Christianissimi nomine ab ejus Oratoribus in Concilio Tridentino factas, vigesima prima hæc erat; *Mandata de providendo, Expectativæ, Regressus, fiduciariæ Resignationes & Commendæ revocentur, & omnino arceantur ab Ecclesia, veluti Decretis contraria*. Tridentinæ tandem Synodo visum est Gratias omnes Expectativas, & Reservationes Pontificias Beneficiorum penitus abrogare, edito ea de re Decreto Sessione 24. Cap. 19. de Reformatione, cujus hæc sunt verba:

Certus modus Reservationibus Pontificiis per Concordata præscriptus.

Decer-

Decernit Sancta Synodus, Mandata de providendo, & Gratias quæ Expectativæ dicuntur, nemini amplius, etiam Collegiis, Universitatibus, Senatibus, & aliis singularibus personis etiam sub nomine Indulti, aut ad certam summam, vel alio quovis colore concedi, nec hactenus concessis cuiquam uti licere. Sed nec Reservationes mentales, nec aliæ quæcumque Gratiæ ad vacatura, nec Indulta ad alienas Ecclesias vel Monasteria, alicui, etiam ex Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, & hactenus concessa abrogata esse censeantur.

Scholastica Nominatio.

VI. Quamdam tamen Gratiarum Expectativarum speciem retinet in Galliis Scholastica Nominatio, quæ Synodi Basileensis, & Pragmaticæ Sanctionis partus est, per Bononiensia Concordata meliorem in formam ordinemque redacta, Tit. 11. & sequentibus. Beneficia tertia parte anni vacantia, quatuor nimirum mensibus, Januario, Aprili, Julio, & Octobri, Graduatis Clericis attribuunt Concordata, ipsis æqua portione, sive Nominati, sive simplices Graduati sint, conferenda. His Januarius & Julius; illis Aprilis & October assignantur. Graduatos porro Nominatos dicimus, qui a Schola publica seu Academia nominantur atque commendantur Antistitibus, & Patronis quibuscumque Ecclesiasticis, Honores & Beneficia Ecclesiastica collaturis. Simplices vero, qui absque ulla Scholæ commendatione, vi sui Gradus illa ambiunt. Porro ut nominari quis possit ab Academia, non sufficiunt vulgares dotes, quas Canonum Disciplina in Beneficiorum candidato postulat; sed Gradibus Scholasticis ornatus esse debet, id est, Baccalaureus, Licentiatus vel Doctor, seu Magister sit necesse est. Præterea, tempus certum constitutum est, quod in studiis ante solemnem illam Graduum consecutionem consumptum esse oportet, scilicet decem annorum spatium in Theologiæ studio ad Infulæ Doctoralis aut Licentiaturæ assecutionem, sexcennium vero ad Gradum Baccalaureatus. In studio Juris Canonici aut Civilis, septennium ad Doctoratum, quinquennium ad Baccalureatum. Eademque est Medicinæ ratio, nisi quod in ea supremi dumtaxat Gradus ratio habetur: Nullum enim prorsus ad Nominationem Scholasticam Jus habent Saluberrimæ Facultatis Viri, nisi Doctoris Insignia obtinuerint. Quinquennium denique in Magistris seu Licentiatis in Artibus, cum rigore examinis, præstitutum est. Excipiuntur viri Nobilitate ex utroque parente probata conspicui. Hi nempe Baccalaurei in Jure Civili vel Pontificio post triennium studii esse possunt, & Scholasticæ Nominationis candidati. Nominatio in scriptis redacta esse debet: idemque de testimonio dicendum est, ad legitimi studiorum temporis fidem faciendam necessario. Præterea, Nominationis formula Sacerdotia omnia ac Beneficia, quæcumque is qui nominatus possidet, una cum vera justaque annui reditus æstimatione complecti ac exprimere debet. Cum enim eos nominare non liceat qui Beneficiis aucti sunt ad summam annui reditus ducentorum florenorum auri, utile visum fuit in Nominationis formula hujus quantitatis fieri mentionem. Præsentari autem debet hujusmodi Nominatio iis qui Beneficiorum conferendorum ordinarium jus habent, scilicet Episcopis, Capitulis, Collegiis, Abbatibus, aut Monasteriis. Ecclesiasticos tantum Patronos, non Laicos, adstringunt Nominationes Scholasticæ, quia Jus-patronatus ipsis quæsitum patrimonii partem quodammodo constituit, quod nullam diminutionem pati debet.

Duplex Graduatorum genus.

Nominationis Scholasticæ conditiones.

Ducenti floreni sexcentis libellis Turonensibus æstimantur.

At Nominationis denuntiatio, quam insinuationem vocant, Antistitibus, aliisque Beneficiorum ordinariis Collatoribus fieri debet, ne ejus rei ignorationem causari possint: huicque Insinuationi faciendæ Quadragesimæ tempus constitutum est. Triplex autem ac interdum quadruplex testificatio ipsis edenda est; una de Gradu quo quis præditus est: altera de legitimo studiorum tempore: tertia, de Nominatione Scholastici Conventus: quarta de Nobilitate: harumque omnium exempla apud Collatorem Beneficiorum, quæ affectant, deponi debent. Quod semel præstitum cum fuerit, quotannis nomen suum apud eumdem profiteri necesse est, ut pristinæ obligationis refricet memoriam, significetque Graduatus sibi perpetuam esse fruendi Privilegio suo voluntatem. Pœna autem intermissæ vel dilatæ Insinuationis hæc est, ut negligens Graduatus eo anno quo insinuare cessavit, Beneficia in vim Gradus ambire non possit; pristinæ facultati redditus, si anno sequenti aut posteriori, insinuandi necessitati aut obligationi satisfaciat

Omnia Beneficia Scholasticæ Nominationi obnoxia sunt, præter ea quæ Regiæ sunt Nominationis, aut quæ sunt electiva. Unde & Cathedralium, & Collegiatarum Dignitates Graduati affectare poterant vi Scholasticæ Nominationis, priusquam *Henricus Magnus*

Quæ Beneficia Scholasticæ Re-

minationi obnoxia. gnus Rex Christianissimus, in grati animi significationem ob subsidium a Clero Gallicano collatum, Dignitates Cathedralium Ecclesiarum universas, & Primarias Collegiatarum, Scholasticis Nominationibus exemisset Edicto solemni dato anno 1606.

Vacantia Beneficia esse debent, quæ Graduatis adscribuntur; vacantia (inquam) per obitum possessoris, non resignatione aut permutatione. Quamquam fraudulenta permutatio seu dolo malo facta Graduatorum Privilegiis non obesset. Tres autem potissimum fraudis præsumptiones proferuntur. Prima est, tempus permutationis factæ mensibus Viris Academicis assignatis, vel tempore viciniori ab infirmo, cujus alias Beneficium erat periturum. Secunda est qualitas Beneficiorum, cum scilicet opimum pro tenui permutatur. Tertia, est cognatio proxima vel affinitas permutantium. Inter eos enim, qui cognationis, affinitatisve arctiori vinculo conjuncti sunt facile quidvis pro negotiorum opportunitate confingi solet, ut dicitur *Cod. L. 27. Tit. de Donationibus*.

Scholasticæ Nominationis potestas. Ea Scholasticæ nominationis potestas est, ut Collatorem obliget ad conferendum Viro Academico Beneficium, si modo rite & ex formula professus fuerit. Si rogatus Collator Virum Academicum legitime petentem repulerit, Jus conferendi ut caducum ad Superiores Antistites devolvitur, nisi justam hujus repulsæ causam attulerit. Justa vero causa esse potest, exempli gratia, si Clericus sæcularis Beneficium Regulæ obstrictum postulet. Concordatis namque cautum est, ut sæcularia Beneficia Sæcularibus, & Regularia Regularibus conferantur. Justa etiam negandi ratio est, si Competitor instet ipsi præferendus. Nam qui inter Nominatos prior est Nominatione, potior est Jure: si vero plures eodem anno simulque nominati sint, is anteponendus reliquis est, qui summum & in superiori Facultate consecutus est gradum, secundum Concordata. Hinc Doctores Licentiatis, Licentiati Baccalaureis, Doctores Theologi cæteris omnibus, Doctores Juris Pontificii Juris Civilis Magistris; isti vero Medicinæ Magistris præponuntur: Baccalaurei Theologi Licentiatis in Jure Canonico, Civili, aut in Medicina; Baccalaurei in Jure Canonico aut Civili, Magistri in Artibus.

Collatores Ordinarii & Patroni Ecclesiastici Graduatis simplicibus, quoad Beneficia in mensibus eis deputatis vacantia, pro arbitrio gratificari possunt, & illum, quem voluerint, præponere. Quo vero ad Beneficia in mensibus Graduatis nominatis deputatis, antiquiorem nominatum, qui Literas Nominationis, temporis studii, & attestationis Nobilitatis, debite insinuaverit, præsentare seu nominare tenentur. Unde menses isti a Pragmaticis *Menses Rigoris* appellantur.

Indultaria Nominatio. VII. Gratiis etiam expectativis ac Mandatis Apostolicis successit Indultaria Nominatio, quam Galliæ Cancellarius, Senatus Parisiensis Præsides, Libellorum Supplicum Magistri, Senatores, & quatuor Curiæ ejusdem Actuarii, *Pauli* III. Pontificis Maximi Indulto acceptam referunt. In vim itaque gratiæ Pontificiæ Christianissimis Regibus concessæ, Rex hosce Officiales, vel ab ipsis nominatos, Codicillis suis Regiis Ordinariis Collatoribus præsentat & nominat, ut Beneficia suæ collationi addicta, dum morte possessorum vacua extiterint, ipsis conferant, vel iis quos nominaverint, sive sæcularia sint, *Conditiones ad robur Indultariæ Nominationis necessaria.* sive regularia, modo Religiosi ad regularia, sæculares ad sæcularia præsententur. Porro conditiones quædam sunt necessariæ ad robur Indultariæ Nominationis, & ad ejus effectum certo consequendum. Prima, ut Supremi Senatus Officiales, qui gratiam illam impetrant, suum in Curia Augustissima Officium actu exerceant. Illo enim Privilegio frui non possunt, qui se munere abdicarunt antequam Regios Codicillos ad obtinendum in vim Indulti Pontificii Beneficium obtineant. Secundo necessaria est insinuatio, seu denuntiatio Nominationis illius, instrumento publico facta Collatori, apud quem Regii Codicilli, & nominationis in vi illius editæ exemplaria deponi debent. Tertio, ut quis in vim Indultariæ Nominationis jus certum firmumque ad aliquod Beneficium consequatur, quod contraria dispositione vel Collatoris Ordinarii, vel Summi Pontificis everti non possit, necesse est ut Beneficium in specie postulet ab Ordinario Collatore infra sex menses, (quibus elapsis nulla Nominationis Indultariæ lege teneatur, ut rei Beneficiariæ Pragmatici adnotarunt.)

Quæ Beneficia Indultis subjacent. Indultis subjacent quævis Beneficia, Præbendæ, Dignitates, modo inter electivas confirmatione indigentes non censeantur. Nam Dignitates, quæ electivæ collativæ vocantur, id est,

id est, quas eligendo conferunt illi ad quos spectat, puta Cathedralium & Collegiatarum Ecclesiarum Præfecturæ, indultis subjacent (ut a Magni Consilii Patribus pronuntiatum est anno 1585.

Id vero in gratia Indultariis concessa splendidum est, quod graduatis omnibus anteponi debeant; immo & Cardinalium Beneficiariis (ut variis Regum Christianissimorum Sanctionibus, & Magni Consilii, Senatusque Parisiensis Edictis decretum referunt, qui de re Beneficiaria scripsere. Et certe illos dumtaxat Indultariis proposuit *Paulus III.* qui Mandatis Apostolicis muniti essent. Id etiam in eodem Privilegio illustre est, quod necessitatem imponat Collatoribus tribuendi beneficii Candidato Indultarii. Quod si forte recusarent, demandati sunt executores Pontificio Diplomate Abbas *Sancti Maglorii*, *Sancti Victoris* in Suburbio Parisiensi Cœnobiarcha & Parisiensis Academiæ Cancellarius qui necessariam Collationem exerceant.

Pluribus tamen Indultis gravari non possunt Ordinarii Collatores. Nam *Henrici II.* Regis Christianissimi Edicto cautum est, ut quilibet Ordinarius semel tantum in vita Beneficium Indultario conferre teneretur. Capitula vero, Monasteria, & alia Collegia vel Sodalitia, quæ numquam intereunt, semel dumtaxat singulis Regibus Christianissimis viventibus, Indultariæ Nominationis oneri subderentur.

Beneficia ducentarum libellarum Turonensium annui reditus olim acceptare tenebantur Indultarii, sed novo *Clementis IX.* Summi Pontificis Indulto Regi Christianissimo *Ludovico Magno* concesso anno 1667. factum est, ut Beneficia infra sexcentarum libellarum annui reditus æstimationem acceptare minime teneantur, nec ea quibus animarum cura annexa est; utque Collatores Beneficia etiam Regularia Indultariis conferre valeant, exceptis Abbatiis, ac Prioratibus Conventualibus, & electioni vere obnoxiis, Officiisque Claustralibus.

VIII. Indulta Cardinalium, Beneficia quorum sunt Ordinarii Collatores, eximunt ab onere Mandatorum Apostolicorum, seu Reservationum, ac Præventionis etiam Pontificiæ. Quod Privilegium *Joanni* Cardinali *A Lotharingia* primum concessit *Paulus III.* an. 1530. servata Sedi Apostolicæ potestate huic Indulto derogandi. Id Cardinalibus omnibus deinde communicatum. At in Conclavi, in quo *Paulus IV.* electus est, statutum fuit, ac postea ab eodem Pontifice juratum & confirmatum, nusquam deinceps Cardinalium indultis derogatum iri, sive Præventione Pontificia, sive Resignationibus in favorem, sive derogatione ulla Regulæ Cancellariæ *De 20. Diebus*. Literæ *Pauli IV.* ea de re datæ an. 1555. *Bulla Compacti* appellantur. *Indulta Cardinalium.*

IX. Jus Præventionis in Beneficiorum Collatione agnovit, illæsumque servavit Synodus Basileensis Sessione 31. Decreto *De Collationibus*. Ecclesia Gallicana Avarici Biturigum congregata Synodo Basileensi supplicandum censuit, ut decerneret, Præventiones Pontificias, aut Legatorum, Collatoribus Ordinariis & Patronis obesse non posse, quo minus sex mensium intervallo a Concilio Lateranensi ipsis præscripto Beneficia conferant, ut constat ex Pragmatica Sanctione, Tit. 5. *De Collationibus*. Item optavit Synodus Frisingensis anno 1440. celebrata, Canone 25. Concordata Bononiensia, & Synodus Lateranensis V. illa approbans, Jus Pontificiarum Præventionum confirmarunt. Ipsas concussit *Carolus IX.* Aurelianensi Sanctione an. 1560. Articulo 22. Contra easdem expostulaturus missus est Romam Præses *Ferrerius* anno 1561. Sed Rex idem Christianissimus dictum Sanctionis Aurelianensis Articulum revocavit Declaratione data Carnuti an. 1562. Jus illud in uno Pontifice, non in Legatis a Latere Gallia agnoscit: quorum facultates cum examinant approbantque Supremi Senatus hujus Regni, Jus Præventionis in Beneficiorum Collatione excipiunt, ut *Fevretus* observat Lib. 2. *de Abusu*, C. 6. Pontificiæ Collationes Jure Præventionis irritæ sunt, nisi Regula Joannis 20. *de Verisimili Notitia* observetur, id est, nisi inter Beneficiarii obitum, & earum subscriptionem sive datam tantum temporis intercesserit, quantum opus est, ut verisimile sit Beneficiarii mortem ad Summi Pontificis notitiam pervenire potuisse. Secundo, Beneficia Juris Patronatus Laici obnoxia non sunt Præventioni Pontificiæ. Tertio, in Collatione Beneficiorum etiam electivorum, quæ non sunt Regiæ Nominationis, puta Decanatuum & Præpositurarum in Cathedralibus Ecclesiis & Collegiatis, Rom. Pont. Præventionis Jus habet, ut constat ex Concordatis, *Præventiones Pontificiæ.* *Potestas Præventionis Pontificiæ.*

Tit.

Tit. *de Mandatis Apostolicis*. Quarto, Graduatos, tam Simplices quam Nominatos, mensibus ipsis attributis, Præventioni Pontificiæ cedere necesse est. Quinto, Præventio Pontificia ad omnia prorsus Beneficia extenditur, iis exceptis, quæ in Regalia vacant, & quæ Regiæ sunt Nominationis, nec non Capitibus Ordinum. Sexto, Præventioni Pontificiæ non est locus, nisi res sint integræ. Si enim Ordinarius Collator Canonicæ Institutionis negotium vel leviter attigerit, quamvis non perduxerit ad exitum, verbi gratia, si Patronus Ecclesiasticus Literas Præsentationis emiserit, quæ Ordinario fuerint exhibitæ, quamvis Canonica Institutio non sit consummata, Præventionibus Pontificiis clauditur aditus. Hæc ex Gallis rei Beneficiariæ Pragmaticis observasse, non inutile fuerit.

Resignationes & Permutationes.

X. Resignationes simplices ac Permutationes Beneficiorum ex causis legitimis & necessariis, Ecclesiæque commodum spectantibus admittere poterant, ut nunc possunt, Episcopi; Resignationes vero in favorem solus Pontifex Maximus: non quod purgandi simoniam potestatem habeat (ut recentiores Juris Canonici Interpretes finxerunt) sed quod summam habeat in Ecclesia universa de Canonibus dispensandi potestatem ob necessitatem vel utilitatem Ecclesiæ: Resignationes autem conditionales & in favorem Canonibus contrariæ sint prohibentibus, ne quis Beneficiarius sibi Successorem eligat. *Carolus IX.* Rex Christianissimus a Synodo Tridentina per Oratores suos abolitionem Resignationum in favorem postulavit, his verbis: *Resignationes in favorem ejiciantur omnino a Curia Romana: est enim Sacris Canonibus constitutum, ne quisquam sibi sui officii quærat aut eligat Successorem.* At Sacræ Synodo haud visum est Regis postulatum quoad hoc caput admittere. Circa hujusmodi Resignationes servandæ sunt Regulæ Cancellariæ, 19. alias 18. *De infirmis Resignantibus*, *sive de viginti diebus*, 21. alias 20. *de Impetrantibus Beneficia Viventium*, 30. alias 28. *de Verisimili Notitia*, & 34. *De publicandis Resignationibus*. Quas *Rebuffus*, *Carolus Molinæus*, *Georgius Lovetius*, aliique Pragmatici Commentariis suis illustrarunt. Et hæ quidem Regulæ in hoc Regno Christianissimo usu sunt receptæ, ac secundum eas in Controversiis Beneficiariis judicatur.

B. Pius V. Pontifex Maximus Constitutione quæ incipit, *Quanta*, data Romæ Kalendis Aprilis 1568. *Statuit ut Episcopi, & alii facultatem habentes, eorum dumtaxat Resignationes recipere & admittere possint, qui aut senio confecti, aut valetudinarii, aut corpore impediti, vel vitiati, aut crimini obnoxii, Censurisque Ecclesiasticis irretiti, aut nequeunt, aut non debent Ecclesiæ vel Beneficio inservire; seu qui unum aliud vel plura Beneficia obtinuerint, vel quos ad aliud contigerit promoveri; Religionem quoque ingressuri, vel Matrimonium contracturi, si statim postea id re ipsa exequantur; denique si quis ex aliis casibus acciderit, qui Constitutione Innocentii III. de dimittendis Cathedralibus Ecclesiis edita continentur. Qui etiam ob Capitales inimicitias nequeunt vel non audent in loco Beneficii residere securi. Sed nec horum ullus Sacro Ordini mancipatus, nisi Religionem ingressurus, valeat ullo modo Beneficium, vel Officium Ecclesiasticum resignare, nisi aliunde ei sit in quo vita possit commode sustentari.*

Statuit præterea, *Ut Episcopi, omnesque Electores, Præsentatores, & Patroni, tam Ecclesiastici quam Laici, quicumque sint*, caveant ut *ne verbo quidem, aut nutu, vel signo, futuri in hujusmodi Beneficiis & Officiis Successores, ab ipsis Resignantibus, aut aliis eorum significatione vel hortatu designentur, aut de his assumendis promissio inter eos, vel etiam intentio qualiscumque intercedat.* Prohibet denique *Ne ipsi Episcopi, aut alii Collatores, de Beneficiis aut Officiis resignandis, aut suis*, aut Resignantium *Consanguineis, affinibus, vel familiaribus, etiam per fallacem circuitum multiplicatarum in extraneos collationem audeant providere.* Admissiones Resignationum, & Collationes contra hanc formam factas irritas declarat. Constitutionis hujus violatores a Beneficiorum & Officiorum Collatione, nec-non electione, Præsentatione, Confirmatione, & Institutione, prout cuique competit, tamdiu suspendit, donec remissionem a Romano Pontifice meruerint obtinere.

Resignationes cum Reservatione Pensionis.

Concilium Provinciale Rothomagense, anno 1581. celebratum, Tit. *de Episcoporum Officiis*, Resignationes in favorem, cum retentione fructuum, vel Pensione, illicitas, & si-

& ſimoniacas declarat, niſi interveniat Sedis Apoſtolicæ auctoritas. Illas etiam velut de ſimonia ſuſpectas reprobat, quæ ignotis fiunt. „ Reſignationes (*inquit*) quorumcumque Beneficiorum cum retentione fructuum, vel Penſione, quæ poſtea ab his, qui „ Reſignationes illas acceptaverint, præſertim pretio ſine auctoritate Sedis Apoſtolicæ „ redimitur, pro ſimoniacis habendas judicamus. Præterquam enim quod mentalem ſaltem ſimoniam aut etiam actum illicitum anteceſſiſſe frequentius deprehenditur, experientia docet hoc unum eſſe velamen ad contegendam ſimoniæ turpitudinem & „ malitiam.

„ Reſignationes factæ prius incognitis, aut his quos nulla virtus, aut ſingularis eruditio, aut alia honeſta cauſa commendat, ſuſpectæ de ſimonia redduntur, præſertim „ ſi quid illicite actum fama proclamet.

„ Tales igitur Reſignationes non debent ab Ordinario abſque Purgatione Canonica, „ ex Decreto Innocentii III. renovato, cum de Canonicis Cathedralium Eccleſiarum tractatum eſt, admitti. *Cap. Quoties &c.*

„ Omnes Penſiones & pactiones ſuper Beneficiis, in quibus non intervenit Sedis „ Apoſtolicæ approbatio, illicitas & ſimoniacas declaramus. *Inter Solicitudines. De Purgat. Canon.*

Concilium Remenſe an. 1583. celebratum, Tit. de Simoniacis, N. 7. quaſcumque Beneficiorum collationes cum onere Penſionis a Sede Apoſtolica non approbatæ, ut Simoniacas damnat. *Si quis*, inquit, *Beneficium propter obſequium, vel impenſæ ſervitutis mercedem conferat, vel de retinenda Penſione ſibi vel alteri paciſcatur, aut partem fructuum, vel aliud Beneficium in compenſationem collationis etiam alteri conferendum exigat, vel aliam quamlibet pactionem a Sede Romana non approbatam fecerit, Simoniacus eſſe cenſeatur*. Idem in Conciliis Burdigalenſi, Turonenſi, & Bituricenſi decretum eſt.

XI. Ne Penſiones ſuper Beneficiis conſtituerentur, & ut jam conſtitutæ tollerentur *Carolus IX.* Rex Chriſtianiſſimus per ſuos Oratores a Synodo Tridentina poſtulavit. Penſiones quidem illa non ſuſtulit, quæ interdum legitimæ ſunt, ſed earum abuſum moderata eſt. Cap. 13. Seſſionis 24. *In poſterum*, inquit, *omnes hæ Cathedrales Eccleſiæ, quarum reditus ſummam ducatorum mille, & Parochiales quæ ſummam ducatorum centum ſecundum verum annuum valorem non excedunt, nullis Penſionibus aut Reſervationibus fructuum graventur*. Ad hoc Decretum *Pibracii* Chriſtianiſſimi Regis ad Synodum Tridentinam Oratoris hæc legitur Obſervatio: „ Hic non obſcure ſignificatur „ Penſiones conſtitui, & Reſervationes fructuum fieri poſſe, tum in Cathedralibus, tum „ in Parochiis, ſi modo ſummam centum aureorum annuus eorum reditus excedat. „ Quod tum maxime adverſatur iis quæ in Mandatis a Rege noſtro accepimus. Nulla „ enim ratione nulloque caſu fructus, aut eorum partem reſervari vult Rex; neque „ conditionaliter aut dimidiate, ſed ſimpliciter tantummodo ejurari Beneficia, ut integri „ fructus ad eum qui Beneficio incumbit perveniant. Et ſane ſi aliter fiat; fruſtra aliquid ſtatuetur poſthac adverſus eos qui plura poſſident Beneficia. Facile enim cedent „ Beneficiis, ſi eorum fructus liceat retinere „. Beneficia Curata vel Præbendas cum onere penſionum reſignari Gallicana Juriſprudentia non patitur, niſi Reſignans in Beneficio annis 20. aut 25. laboraverit, aut gravi infirmitate impotens ad munus obeundum factus fuerit. Penſiones ſuper hujuſmodi Beneficiis alias creatas, vel quæ tertiam partem fructuum excedant, qua etiam delibata non ſuperſint, Titulari proventus ad honeſtam ſuſtentationem neceſſarii trecentarum ad minus libellarum, plurimæ Regii Conſiſtorii ſententiæ annis 1666. die 23. Julii, 1667. die 20. Decembris, 1669. die 24. Julii, Magni Conſilii Senatus Conſultum anno 1670. die 6. Februarii datum, & Agentibus Cleri Gallicani ſignificatum, extinxerunt. Edicto Regio anni 1661. Penſiones hujuſmodi, ſive ſuper Eccleſiis Parochialibus, ſive ſuper præbendis Cathedralium aut Collegiatarum Eccleſiarum, approbatæ ſunt dumtaxat in eorum Reſignantium gratiam, qui in Beneficio annis quindecim Sacrum Miniſterium obiverint, aut ægritudine ſeu infirmitate Ordinario cognita & probata ad illud obeundum impotentes evaſerint. Qua etiam in ſpecie Penſiones illæ tertiam partem annui reditus excedere non poſſunt, manereque debet Titulari trecentarum ſaltem libellarum annuus reditus, præter fortuitas

Penſiones Beneficiales.

Penſionum abuſus.

Penſionum Beneficialium conditiones.

obventiones Parochorum, & quotidianas distributiones Canonicorum. Pensiones item istas extingui volunt Supremarum Curiarum Integerrimi Judices, si Resignantes aliud Beneficium vel Pensionem honestæ ipsorum sustentationi sufficientem habeant. Denique in quorumcumque Beneficiorum, etiam simplicium Resignationibus, retineri Pensio juste salvaque conscientia ab iis non potest, qui aliunde habent unde honeste vivere valeant: Siquidem in Procurationibus *Ad resignandum*, & in Literis Provisionis in Romana Curia concessis hujusmodi Pensionum reservatio postulatur & conceditur *subventionis causa, & ne Resignans nimium patiatur dispendium ex sua Resignatione*. Unde Concilium Delectorum Cardinalium olim *Paulo III.* suggessit: „ *Nulla alia de causa nulloque alio jure Pensiones constitui posse, nisi ut quasdam eleemosynas, quæ in pios usus, & indigentibus concedi debent .... Itemque Pensiones dari Clericis divitibus, qui commode & honeste vivere queant ex reditibus quos habent, magnum esse abusum.*

Pensiones Ecclesiasticæ sola subventionis & eleemosynæ causa assignandæ.

Residentiæ obligatio.

XII. Beneficia quibus animarum cura aut Ecclesiasticum ministerium annexum est, possidentes, ad personalem Residentiam obligatos Concilia 16. Sæculi declararunt, alioqui fructus suos facere non posse. Tridentina Synodus Sessione sexta Cap. 2. ea de re ita decernit. „ Episcopis inferiores quævis Beneficia Ecclesiastica personalem Residentiam de jure sive consuetudine exigentia, in titulum sive commendam obtinentes, „ ab eorum Ordinariis, quemadmodum eis pro bono Ecclesiarum regimine, & divini „ cultus augmento, locorum & personarum qualitate pensata, expediens videbitur, „ opportunis juris remediis residere cogantur; nullique Privilegia seu Indulta perpetua „ de non residendo, aut de fructibus in absentia percipiendis suffragentur: Indulgentiis „ vero & dispensationibus temporalibus, ex veris & rationabilibus causis tantum con„ cessis, & coram Ordinario legitime probandis, in suo robore permansuris, &c. „ Et Cap. 1. Sessionis 23. ubi de Residentia Episcoporum statuit, hæc subdit de inferiorum, Beneficia quibus animarum cura incumbit possidentium, mansione: Eadem omnino „ etiam quoad culpam & amissionem fructuum, & pœnas de Curatis inferioribus, & „ aliis quibuscumque, qui Beneficium aliquod Ecclesiasticum curam animarum habens, „ obtinent, Sacrosancta Synodus declarat & decernit: ita tamen ut quandocumque eos „ causa prius per Episcopum cognita & probata abesse contigerit, Vicarium idoneum ab „ ipso Ordinario approbandum cum debita mercedis assignatione relinquant. Discedendi autem licentiam in scriptis gratisque concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex „ gravi causa non obtineant. Quod si per edictum citati, etiam non personaliter, „ contumaces fuerint, liberum esse vult Ordinariis, per censuras Ecclesiasticas, & „ sequestrationem & subtractionem fructuum, aliaque Juris remedia, etiam usque ad „ privationem compellere „. Sessione denique 24. in Decreto de Reformatione Cap. 12. de Canonicorum Residentia item statuitur. „ Obtinentibus, *inquit*, in Cathedralibus aut Collegiatis Dignitates, Canonicatus, Præbendas, aut portiones, non liceat, „ vigore cujuslibet Statuti aut Consuetudinis ultra tres menses ab eisdem Ecclesiis quolibet anno abesse: salvis nihilominus earum Ecclesiarum Constitutionibus, quæ longius servitii tempus requirunt: alioqui primo anno privetur unusquisque dimidia parte „ fructuum, quos ratione etiam Præbendæ ac Residentiæ fecit suos. Quod si iterum „ eadem fuerit usus negligentia, privetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit. Crescente vero contumacia, contra eos juxta Sacrorum Canonum Constitutiones procedatur. „ De tribus mensibus continuis legem illam perperam quis interpretaretur. Nam (ut ait Synodus Provincialis Burdigalensis anno 1624. celebrata Cap. 9. Can. 7.) „ Illa fraus longe amovenda, qua, quod cuilibet Canonico per tres menses abesse concedatur, quidam tuti, nullam fere Residentiam Ecclesiis, exhibere „ dignoscuntur. Decernimus igitur tres illos absentiæ menses ita numerandos esse, ut „ in iisdem omnes dies sive continui, sive non continui & interpolati concludantur: „ Unde qui a Residentia ultra tres menses eo modo reductos abfuerit, pœnis eum a „ Sacris Canonibus contra absentes latis feriri, & Capitulum in hoc contra Sacros Ca„ nones dispensare non posse censemus „. Concilium Rothomagense anno 1581. celebratum, Tit. *De Curatorum Officiis*, Cap. 4. malas eorum artes detestatur, qui *Ne resideant, prætexunt litigia, aut suscitant ipsimet Devoluta ne videantur sua Beneficia*

Non Residentium Curatorum & Canonicorum pœnæ.

pacі-

pacifice possidere. Verum, inquit, *quisquis Beneficio vel ejus fructibus gaudet, aut resideat, aut fructus non recipiat, quos suos sine Residentia facere non potest, & aliis decretis pœnis subjaceat. Alii causantur Nobilium aut Paræcianorum vexationem & oppressionem. Sed si nihil ipsis de fructibus, aut saltem major portio non deperit, Residentiæ sunt obnoxii, aut ad fructuum restitutionem sunt obligati.*

Residentiæ lege ad certum tempus exemptos voluit Concilium Tridentinum Theologiæ professores, & Studentes in celeberrimis Academiis, juxta *Honorii III.* Decretalem *Super Specula*, *de Magistris*, & *Bonifacii VIII.* Constitutionem, *Cum ex eo*, *de Electione* in Sexto superioribus sæculis receptas: *Docentes vero ipsam Scripturam Sacram*, inquit, *dum publice in Scholis docuerint, & Scholares qui in ipsis Scholis student Privilegiis omnibus de perceptione fructuum Præbendarum & Beneficiorum suorum in absentia, a Jure communi concessis plene gaudeant & fruantur.* (Sessione 5. Cap. 1.) In dispensationibus de Residentia ratione studiorum concessis, sive in licentia ab Episcopis ea de re data, has conditiones exprimi statuit Concilium Mediolanense I. anno 1565. a *S. Carolo Borromæo* celebratum Cap. 27. „ 1. Ut vere in publico celebrique Gymnasio Theologiæ vel Sacris Canonibus studeant. 2. Ut minores sint triginta annis, aut fuerint, cum in publico Gymnasio iisdem studiis operam dare cœperunt quæ nunc cupiunt absolvere. 3. Ut illud Beneficium antequam Sacrum Tridentinum Concilium a Pio IV. confirmaretur, obtinuerint. 4. Ut intra annum ad Ordinem saltem Subdiaconatus promoveantur. 5. Ut singulis sex mensibus Episcopo scriptum sui Doctoris exhibeant, quo is ipsos in eo studii genere proficere testetur: quod etiam Episcopus secreto ab aliis cognoscere studeat. 6. Quod si omnes supra scriptæ conditiones in licentia expressæ non fuerint: aut is, qui impetrat qualitates omnes quæ in scripta licentia requiruntur, non habeat; aut quæ ipsi servanda proponuntur, deinceps non præstiterit, facultates irritæ ac nullæ sint; & qui impetravit, sciat se fructus suos non fecisse, neque facere; ac pœnis quæ non residentibus propositæ sunt, teneri. 7. Concedatur autem ad quinquennium tantum ab eo die numerandum, quo eum in publico Gymnasio Theologiæ aut Sacris Canonibus constet operam dare cœpisse „. Has conditiones Decreto suo complectitur Concilium Turonense anno 1583. celebratum, Cap. 13. „ Quod si qui in celebri Universitate Theologiæ, aut Sacrorum Canonum professioni studium strenuamque operam navare desiderant: Hi licentia Privilegioque percipiendi in absentia fructus Præbendarum ita demum potiantur, si minores triginta annis existentes docibiles fuerint judicati, & postquam præsentes recepti & promoti fuerint, saltem ad Subdiaconatum, nec cuiquam tale Indultum ultra quinquennium suffragetur. Quamdiu autem in Universitatibus studiorum causa manebunt, tamdiu suorum Præceptorum testimonium literis authenticis confirmatum quotannis exhibere tenebuntur, se serio graviterque prædictarum facultatum studiis incumbere, &c. Concilium Aquense anno 1585. celebratum, Decretum Concilii Mediolanensis I. ad verbum describendo suum fecit, addiditque: *Similes autem facultates, etiam prædictis requisitis concurrentibus, iis qui Parochiales Ecclesias obtinent minime concedantur.*

Dispensationes de Residentia ad tempus, quæ legitimæ censeantur.

Concilium Mechliniense an. 1570. celebratum, Tit. *de Officio & Cultu divino*, Cap. 5. statuit: „ Ut si qui in negotiis Ecclesiæ aut Episcopi occupatus, vel ob infirmitatem aut corporalem necessitatem statis horis interesse nequiverit, pro interessente Divinis habeatur, atque ut talis distributionibus gaudeat. Sub quibus quidem exceptis casibus etiam eos comprehendi censet Synodus qui pro conservanda aut recuperanda valetudine aerem ad tempus mutare, aut alias publica aut legitima causa juxta Capit. *Consuetudinem* abesse coguntur.

„ Intelligit autem Synodus Provincialis in Ecclesiæ negotiis occupari non solum eos qui Capituli vel Fabricæ negotia tractant, sed & Episcopum; Archidiaconum, Pœnitentiarium, atque illos omnes, qui propria Dignitatum vel Præbendarum suarum munia obeunt, aut Episcopis Ordines conferentibus, visitantibus, ac in aliis Episcopatus negotiis occupatis adsunt, vel aliquo ab eis missi, consilium & operam suam impendunt; quos pro eo tempore, fraude & dolo seclusis decernit pro præsentibus

„ reputari, & omnibus emolumentis gaudere debere, sicuti si personaliter Divinis interessent.

Concilium Rothomagense anno 1581. celebratum, Tit. *de Episcopis & Capitulis*, Cap. 24. unum aut alterum Canonicos, qui Episcopo in Ecclesiæ negotiis adsuerint a lege Residentiæ ad tempus immunes declarat. *Inter justas*, inquit, *absentiæ causas habeatur, si unum aut duos de Dignitatibus vel Canonicis Episcopus mittat aut secum pro consilio deducat, ad visitandum Diœcesim, vel ad Concilium Provinciale, aut ad aliud pro Religione vel Diœcesi urgens negotium: Non tamen diutius excusabuntur, quam duraverit negotii necessitas.*

Clericos qui Regibus & Reginis Christianissimis sunt a Sacris & Eleemosynis, Regiæ Capellæ Cantores quamdiu in Ministerio actu versantur, *Pii II.* & aliorum Pontificum Diplomatibus a Residentia in Ecclesiis, in quibus Præbendas obtinent dispensatos, & Beneficiorum suorum fructus, non vero quotidianas Distributiones percipere posse, Pragmatici nostri observant: Eosque extra Ministerii sui tempus *Henricum III.* Regem Christianissimum, supplicante Cœtu generali Cleri Gallicani, ad Residentiam obligatos declarasse sub pœna privationis fructuum, Edicto Melodunensi anni 1580.

ARTICULUS IV.

De Religiosis Viris, & Sanctimonialibus.

Congregatio S. Salvatoris Silva-lacus.

I. PLures Ordines Religiosos Ecclesia peperit vel reformavit Sæculis 15. & 16. In his prima occurrit Congregatio Canonicorum Regularium *S. Salvatoris Sylvæ-Lacus* prope Senas instituta *a Stephano Senensi*, Ordinis *Eremitarum S. Augustini* Professore, qui mutato habitu, auctoritate Pontificia, Canonicus Regularis effectus est. Nomen sumpsit hæc Congregatio ab Ecclesia *S. Salvatori* dicata in Silva Illicum, ad lacum Civitati Senensi vicinum, quæ postea *Scopetinorum* a vulgo appellata est, ab unione Ecclesiæ *S. Donati de Scopeto*, Florentiæ sitæ, quam *Martinus V.* ipsi adjunxit. Congregationem illam confirmavit *Gregorius XII.* Nonis Aprilis, anno millesimo quadringentesimo-octavo, cujus ea de re Constitutio edita est in Bullario Romano *S. Augustini* Regula Canonicis tradita; sub albo Scapulari Rochetum, & desuper Cappa grisei coloris lanæ mordentis, ad instar Capparum quas gestant Conversi Carthusienses pro habitu ipsis designata. Gratiis ac privilegiis amplissimis Congregationem auxit *Julius II.* Constitutione data quarto Nonas Aprilis anno millesimo quingentesimo duodecimo, quæ incipit, *Inter cæteros*, quam Tom. 1. Bullarii Romani legere est. De ista congregatione consule *Pennotum* Lib. 2. Historiæ Tripartitæ, Cap. 51. & sequentibus.

Congregatio S. Justinæ, seu Casinensis Ordinis Benedictini.

II. Eadem tempestate *Ludovicus Barbus*, Patricius Venetus, Congregationis Canonicorum *S. Gregorii in Alga* Moderator, a *Gregorio XII.* Abbas Monasterii *S. Justinæ* Patavienfis constitutus, Regularem Disciplinam in eo collapsam feliciter restituit. Ea Reformatione Ordo *S. Benedicti* in Italia refloruit, unde celebris Congregatio *S. Justinæ*, alias *Casinensis* a Monte Cassino appellata, exorta est. De qua legi potest Historia Cœnobii *S. Justinæ & Maurolicus* in Mari Oceano omnium Religionum, lib. 1. *Aubertus Miræus* in *Originibus Benedictinis, &c.*

Eremitæ S. Hieronymi de Fesulis.

III. Ordo Eremitarum *S. Hieronymi de Fesulis*, ab *Antonio* Comite *Montisgranelli*, Sarcenatensis Diœcesis Presbytero institutus, sub *Innocentii VII.* Pontificatu, ad Regularem professionem secundum Constitutiones *S. Hieronymi* nomine insignitas ab eodem Pontifice admissus est & approbatus, & a *Gregorio XII.* confirmatus 7. Idus Julii, anno 1415. *S. Augustini* Regulam deinde amplexi sunt, approbante *Eugenio IV.* qui & Generalis Præpositi eligendi facultatem ipsis concessit, & multis gratiis Congregationem donavit, Constitutione data 7. Kalendis Augusti anno 1441.

Congregatio Bursfeldensis, Ordinis Benedictini.

IV. *Joannes Rhodius* vir eximiæ pietatis, cum ex Ordine Carthusiano ad Benedictinum Apostolica auctoritate translatus esset, Abbas Monasterii *S. Matthiæ* prope Treverim electus, salutarem in eo Reformationem stabilivit, quæ a *Joanne* Abbate Bursfeldensi suscepta, in alia subinde Monasteria derivata est quæ in unum corpus adunata, *Bursfeldensem Congregat.*

com-

compoſuere. Hujus Reformationis initia ad annum 1429. referuntur. De his legendi *Trithemius* in Chronico Spandeimenſi & Miræus in Originibus Monaſticis lib. 2. cap. 25. & 26.

V. *Minimorum Ordo*, humilitate quam ipſo nomine profitetur magnus, a *Francisco Paulano* viro ſanctiſſimo in Cœnobiolo prope Paulam ab ipſo condito fundatus eſt, anno 1467. Naſcentem Ordinem excepit, approbavit, fovitque *Tyrrhus* Conſentinus Archiepiſcopus, *Sixtus Quartus* Pontifex Maximus confirmavit ſub nomine Congregationis Eremitarum *S. Franciſci*, plurimiſque gratiis ornavit, Conſtitutione quæ incipit, *Sedes Apoſtolica*, data die 23. Maij, anno 1474. Regulam a *Franciſco* dictatam & pluries ab eodem innovatam, approbarunt *Alexander* VI. annis 1501. & 1502. & *Julius* II. anno 1506. quinto Kalendas Auguſti: Ordinemque *Minimorum Fratrum Eremitarum Patris Franciſci de Paula* deinceps appellari juſſerunt. Sororibus etiam & Tertiariis utriuſque ſexus præſcriptam ab eodem Sancto Viro Regulam *Julius* II. confirmavit. Auſtera vitæ quadrageſimalis obſervantia alumnos obſtrinxit *B. Franciſcus de Paula*, cujus relaxandæ veniam iis ſolum indulgeri voluit, qui graviter ægrotarent; idque ex Medicorum judicio. Obiit Vir Sanctiſſimus & ſui ſæculi Taumaturgus, Summis Pontificibus, Regibus, Principibuſque venerabilis, Ordine in Italia, Gallia, Hiſpania, Germania feliciter propagato, die 2. Aprilis anno 1507. A *Leone* X. Pontifice Maximo ſolemni ritu in Sanctorum numerum relatus eſt prima die Maji anni milleſimi quingenteſimi decimi-noni. A *Ludovico* XI. in Gallias vocatus fuerat ob famam ſanctitatis & miraculorum, vitam ut prolixiorem ejus precibus a Deo impetraret. Ipſi ac Fratribus Cœnobium extruxerat ad *Pleſſiacum Parci* prope Turonum. *Philippus Comineus* in Hiſtoria *Ludovici undecimi* Lib. 6. ipſum adhuc viventem velut ſanctitatis & prudentiæ miraculum commendat. „ Ait, ipſum *Virum Sanctum* vulgo appellatum a „ Rege Chriſtianiſſimo accerſitum, venire noluiſſe abſque Summi Pontificis & Regis ſui facultate. Numquam ſe vidiſſe hominem viventem, qui magis ſancte viveret, & in quo magis appareret quod Spiritus Sanctus loqueretur per os ejus. Licet Clericus aut literatus non eſſet, ſatis ei fuiſſe Italicam linguam ſuam ut ſe admirabilem redderet. Illum Neapolim tranſeuntem, honoratum & viſitatum a Rege „ & filiis ejus fuiſſe ceu magnum aliquem legatum Apoſtolicum, cum ipſiſque locutum „ velut hominem in Aula educatum. Inde Romam tranſeuntem, ab omnibus Cardinalibus viſitatum, & triplici vice Audientiam habuiſſe apud Summum Pontificem, ſolum cum ſolo egiſſe, & prope ipſum aſſidere juſſum trium quatuorve horarum ſpatio, „ quoties ad ipſum acceſſit. *Ludovicum* XI. in genua ante eum procubuiſſe, oraſſeque „ ut vitam ſibi prorogaret. Illum autem reſpondiſſe quod vir ſapiens reſpondere debebat. Addit *Comineus*, ſæpe eum ſe audiviſſe coram Rege diſſerentem, adſtantibus „ Magnatibus & Primoribus Regni, & viſum fuiſſe divinitus inſpiratum circa ea quæ „ dicebat, commonebatque. Delphinum *Caroli* VIII. Regis & *Annæ* Reginæ filium „ e Sacro Fonte ſuſcipere a Rege juſſus, in Sacello Parci Pleſſiacenſis, ipſius Regis manu ſuffultus, inter ceremonias nomen *Caroli Rolandi* puero impoſuit die 13. Octobris anni 1492. ut legitur in Monumentis Cameræ Rationum, in quibus tota Baptiſmi pompa deſcribitur. Cum *Claudia* Regina *Franciſci* I. conjux, voti Deo ſub ejus invocatione nuncupati religione obſtricta, filium ejus interceſſione a Deo datum, *Franciſcum* in ejus memoriam & honorem, prout voverat, appellari juſſiſſet, idem Rex ac Regina *Leoni* X. ſupplicarunt, ut Beatum Virum in Sanctorum album referret. Incredibilis fuit Regum Chriſtianiſſimorum de illius Canonizatione lætitia. Numquam exinde aliter quam *Patrem noſtrum S. Franciſcum* auditi ſunt nominare; quod cum faciebant, diſcooperto Rex capite, Regina humiliter inclinata, palam faciebant qua in veneratione nomen ejus memoriamque haberent. Juſſit etiam Rex monetam cudi, quæ ex una parte effigiem ſuam, ex altera Sanctum repræſentaret, cum hac inſcriptione, REGIÆ STIRPIS PROPAGATORI. Hæc ex antiquis Monumentis referunt doctiſſimi PP. *Henſchenius* & *Papebrochius* in Supplemento Hiſtorico Actorum *S. Franciſci de Paula*, ad diem 2. Aprilis. De Sacro FF. *Minimorum* Ordine plura diſces ex

Ordo Minimorum.

S. Franciſci de Paula elogium.

ex *Lanovii* Chronico, & ex Historia Generali Ordinis Gallice edita a *Ludovico Doni De Atichi*, postea Reiensi, ac demum Augustodunensi Episcopo.

Congregatio Eremitarum Discalceatorum S. Augustini.

VI. Eremitarum Discalceatorum Ordinis S. Augustini Congregationi initium dedit *Baptista Poggius*, pietate ac doctrina apud Carolum VII. Regem Christianissimum, & Galeatium Mariam Sforciam Ducem Mediolanensem spectatissimus. Primum Genuæ Conventum instituit (ut refert Augustinus Justinianus Nepesinus Episcopus lib. 5. Historiæ.) Nascentem Congregationem fovit & confirmavit Sixtus IV. Pontifex Maximus teste Odorico Raynaldo ad annum 1474. Congregationem in Lusitania propagarunt *PP. Thomas a Jesu*, & *Ludovicus de Leon* ejus Socius qui P. Thoma defuncto, Statuta pro Discalceatis condere jussus Castiliæ in Comitiis Ordinis, Discalceatorum domum ibi erexit, austeriorem ipse Reformationem amplexus. Quatuor post annis, *P. Andreas Dies* ex Hispania in Italiam profectus Cœnobium alterum Romę fundavit. Discalceatos Augustiniani Ordinis Eremitas in Galliam traduxit *D. Guillelmus d' Avencon* Ebredunensis Archiepiscopus, cum a Clemente VIII. Pontifice Maximo facultatem obtinuisset illos collocandi in Conventu pene dilapso Villaris Benedicti in Delphinatu, & Gratianopolitana Diœcesi, cujus Prior Commendatarius erat. Novo Cœnobio præfectus fuit *P. Matthæi*, qui austerioris vitę studio ad Discalceatos transierat. Id constat ex Brevi Apostolico *Clementis* VIII. anno 1595. dato.

Ordo Conceptionis Deiparæ Virginis.

VII. Ordinem Monialium, in honorem *Conceptionis Beatissimæ Virginis Mariæ*, Toleti in Hispania instituit Nobilis Virgo Lusitana, *Beatrix a Silva*, quem rogante *Isabella* Hispaniæ Regina *Innocentius VIII.* approbavit, anno 1489. concessitque ut sub Regula Cisterciensis Ordinis, & Diœcesani Præsulis obedientia Deo servirent, titulo tamen *Conceptionis*, & veste primum accepta, videlicet Tunica & Scapulari albis, ac Chlamide cærulea servatis. *Beatrice* vero anno sequenti defuncta, Sodales ejus anno 1494. *Sanctæ Claræ* Regulam sub eodem semper *Conceptionis* nomine & veste amplexæ sunt. Quas demum *Julius* II. anno 1511. Franciscanorum curæ commendavit. De his *Miræus* Lib. 5. *Monasticarum Originum* Cap. 13.

Ordo Annuntiatarum.

VIII. Ordo *Annuntiatarum B. Mariæ*, Avarici Biturigum institutus est a *B. Joanna Valesia*, Francorum Regina, *Ludovici XI.* Regis Christianissimi filia, *Ludovici* XII. conjuge repudiata, anno Christi millesimo quingentesimo-primo. Ordinem Regulamque, ex verbis Evangelicis a *Gilberto Nicolai*, alias *Gabriele Maria*, Ordinis Minorum pientissimo Professore, Confessario suo concinnatam, & decem primarias Sanctissimæ Virginis *Mariæ* virtutes continentem, & ad earum exemplar sacras Virgines instituentem ac dirigentem, *Alexander VI.* Pontifex Maximus edita Constitutione confirmavit: quam deinde *Julius* II. anno 1506. & *Leo X.* anno 1417. approbarunt, Ordinemque Privilegiis auxerunt, quod & *Paulus V.* & *Gregorius XV.* cumulatius præstitere. Utuntur *Annuntiatæ* Sanctimoniales veste leucophæa seu grisea, ut vulgus loquitur, in testimonium vitæ pœnitentis; chlamyde candida, in memoriam Virgineæ puritatis Deiparæ *Mariæ*, quam imitari gestiunt; Scapulari rubro in formam Crucis ante pectus aptato, memoriæ Passionis Domini assidue in mentem revocandæ. Alter ab isto est *Annuntiatarum* Ordo Genuæ sub *Clementis* VIII. Pontificatu, anno circiter 1600. aut 1604. a *Maria Victoria Fornera* Matrona Genuensi institutus, cujus Moniales vestem albam & Scapulare cum Pallio ætherei coloris induunt, unde etiam *Cœlestes* appellantur. Obiit *B. Joanna* Avarici Biturigum pridie Nonas Februarii, anno 1505. fere quadragenaria. Cujus sanctitas variis post obitum comprobata miraculis est, de quibus quæstio habita est ab *Andrea Fremioto* Archiepiscopo Bituricensi, missaque Acta Romam, *Paulo V.* Pontifici Maximo ad pientissimæ Principis Beatificationem obtinendam offerenda; quæ postea *Urbano* VIII. ab Oratoribus *Ludovici* XIII. Regis Christianissimi, & Serenissimæ Hispaniarum Infantis *Isabellæ Claræ Eugeniæ* Belgarum Principis exhibita sunt, cum Vitæ Epitome eidem Pontifici inscripta, quam PP. *Bollandus* & *Henschenius* ad diem 4. Februarii inter Acta Sanctorum ediderunt. *B. Joannæ* memoriam Franciscano Martyrologio inscripsit *Arturus Monsterius*, Gallicano *Andreas Saussayus*, ad eumdem diem. De Annuntiatarum Ordine Librum edidit *Miræus*.

IX.

IX. Ordo Clericorum Regularium *Teatinorum* a *Joanne Petro Caraffa* Teatino Episcopo, viro pietate, industria, & doctrina insigni, qui postea fuit Summus Pontifex *Paulus* IV. & *Cajetano Tienæo* Nobili Vicentino, sanctimonia conspicuo, & ab *Urbano* VIII. in Beatorum album adscripto, conditus est anno 1524. Spiritu Sancto hujusmodi viros ad Cleri in Urbe, in Italia, aliisque regionibus maxime depravati reformationem suscitante. Eorum Institutum est, præter tria Vota cæteris Regularibus communia, non solum nihil omnino possidere, verum etiam nec mendicando aut postulando vitam sustentare, sed spontaneis dumtaxat oblationibus & eleemosynis ali, ac in providentiæ Divinæ sinu, abjecta prorsus rerum terrenarum sollicitudine, feliciter quiescere, solumque Regnum Dei, & justitiam ejus quærere. Ordinem approbavit *Clemens VII.* Pontifex Maximus Constitutione data die 24. Junii 1524. plurimisque gratiis auxit. Vota solemnia emiserunt *Joannes Petrus Caraffa*, & Socii, Romæ in Basilica *S. Petri*, die 14. Septembris *Exaltationis S. Crucis* consecrata. *Teatini* appellati sunt a præcipuo ipsorum Auctore Episcopo Teatino. Plura disces ab *Antonio Caraciolo*, in Vita *Joannis Petri Caraffæ*, postea *Pauli IV.* & sociorum, a *Joanne Baptista Tuffo* Acerrarum Episcopo, in Annalibus Ordinis, a *Silvestro Maurolico* Abbate *S. Mariæ Roccamatoris*, Ordinis Cisterciensis in Mari Oceano omnium Religionum, & aliis Scriptoribus. *Ordo Teatinorum.*

X. Ordo *Capuccinorum* auctorem habuit Fratrem *Matthæum de Bassio*, ex Umbria oriundum, Ordinis Minorum Observantium Sacerdotem, rusticis quidem parentibus ortum, sed pœnitentiæ severioris & angustioris paupertatis studio vehementer inflammatum. Ipsi comites adjuncti *Ludovicus* & *Raphael Forosempronienses*, olim ex Minorum Observantium, tunc ex Conventualium Sodalitio; Congregationem FF. Minorum Eremitarum instituerunt, caputio quadrato & prolixiori barba, vitaque austeriori a reliquo Franciscanorum grege distinctam, non tamen ab obedientia Provincialium Conventualium statim absolutam. Hanc approbavit *Clemens VII.* Pontifex Maximus, Constitutione data quinto Nonas Julii anno 1528. quæ incipit: *Religionis zelus*. Eamdem Congregationem confirmavit *Paulus Tertius* sub nomine *Fratrum Minorum Capuccinorum*; & sub regimine proprii Vicarii Generalis ab ipsis electi, & a Magistro Generali FF. Conventualium instituendi, Constitutione data 8. Kalendas Septembris an. 1535. Ordinem Privilegiis ornarunt *Pius V. Paulus V. Gregorius XIV. Urbanus VIII. Gregorius XV.* ut constat ex eorum Diplomatibus in Bullario Romano editis. Conventualium jugum, favente Sede Apostolica excusserunt, Ministri Generalis eligendi obtenta facultate. De hoc Ordine legi possunt *Marcus Olysipponensis* in Historia Seraphica, *Zacharias Boverius* Salutiensis in Annalibus Capuccinorum, *Silvester Maurolicus* in Mari Oceano omnium Religionum &c. *Ordo Capuccinorum.*

XI. Congregatio *Somaschæ* Clericorum Regularium condita est ab *Hieronymo Æmiliano*, Nobili Veneto & Senatore, ad gerendam Orphanorum curam, ut in certis locis collecti educarentur, & in pietate, literis, vel artium mechanicarum tyrocinio instituerentur. Hanc Congregationem confirmavit *Paulus III.* anno 1540. Privilegiis ornavit *Paulus IV.* facultatem emittendi tria vota solemni ritu, & Collegia fundandi concessit *Pius V.* utque *Clerici Regulares S. Majoli de Papia* nuncuparentur, quoniam illud primum fuit Congregationis Collegium. Vulgo tamen *Somaschi* appellantur a loco Mediolanum inter & Bergomum, ubi primum multi Nobiles Laici, & nonnulli Sacerdotes *Hieronymo Æmiliano* adhæserunt, ubi etiam ipse obiit miraculis clarus, anno 1537. Ejus Vitam scripsere *Augustinus Turtura* ejusdem Instituti Clericus, & *Andreas Stella* Congregationis Supremus Moderator. *Clerici Regulares Somaschi.*

XII. Congregatio *Fratrum Minorum S. Francisci, Strictioris observantiæ*, quos postea *Recollectos* vocarunt, a quibusdam ejusdem Ordinis Professoribus instituta est, affectantibus Regulam *S. Francisci* pure & plene juxta literam & declarationes *Nicolai III.* & *Clementis V.* Romanorum Pontificum observare, postquam *Leo X.* Observantes omnes Franciscanæ familiæ in unum Religionis corpus ac nomen adunavit. Hanc vero Congregationem approbavit & confirmavit *Clemens VII.* Constit. quæ incipit: *In Suprema* 16. Kal. Dec. an. 1532. *Congregatio Recollectorum.*

XIII. Congregatio Clericorum Regularium *S. Pauli Decollati*, anno 1526. instituta est *Barnabitæ.*

BIBLIOTECA D. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

Mediolani a Viris ejusdem civitatis Nobilibus, *Jacobo Antonio Morigia*, & *Bartholomæo Ferrario*, ac *Francisco Maria Zacharia* Cremonensi ferventissimis *Seraphini Firmani* Canonici Regularis Concionibus ad nuntium sæculari vitæ remittendum incitatis. Qui homines ad pœnitentiam adhortati, & publica *S. Pauli* Apostoli Epistolarum lectione bene vivendi normam edocere satagentes, plurimis aliis in consortium suum adlectis, Congregationem illam condiderunt, quæ *Sancti Pauli Decollati* vocata, vulgo *Barnabitarum*, ab Ecclesia *S. Barnabæ* ipsis primum concessa Mediolani; a *Clemente VII.* approbata est sub obedientia Mediolanensis Archipræsulis, Constitutione quæ incipit, *Vota:* data 18. Februarii anno 1528. Eumdem Ordinem confirmarunt, & multis Privilegiis ornarunt *Paulus III.* Diplomate dato 8. Kalendas Augusti 1535. quod incipit, *Dudum*: necnon *Julius IIII. Gregorius XIII. Sixtus V.* & *Paulus V.* quorum Constitutiones in Bullario Romano editæ.

Societas Jesu.

XIV. Piissima & florentissima *Societas Jesu*, ab *Ignatio de Loyola*, Nobili Cantabro, cum ex vulnere in obsidione Pampelonensi accepto decumberet, divino lumine illustrato, & ad nuntium mundo remittendum gratia Christi incitato, atque ad Majorem Dei Gloriam & proximorum salutem procurandam bene animato, instituta est, anno Christi millesimo quingentesimo trigesimo-quarto, qui vir jam sanctissimus sex Sociis Parisiis sibi adjunctis, die sacra Assumptionis *B. Mariæ* Virginis, in ejusdem Deiparæ Ecclesia, in Monte Martyrum, Societatis vota cum illis emisit. Hi vero fuere *Petrus Faber* Allobrox, ex oppido Villareto, Diœcesis Gebennensis; *Franciscus Xaverius*, Nobilis Navarrus, ex urbe Pampelonensi; *Jacobus Lainez*, ex Almazano Seguntinæ Diœcesis oppido; *Alfonsus Salmeron* Toletanus; *Nicolaus Bobadilla* Palentinus; & *Simon Rodericus* Lusitanus, Academicis Gradibus in Parisiensi Universitate insignes, & in Studiis Theologicis plures annos exercitati. Ad illos accessere *Claudius Jajus*, Gebennensis; *Joannes Codurius*, Allobrox; & *Paschasius Broetus*, ex Picardia oriundus; qui post biennium, anno scilicet 1536. eadem Assumptionis recurrente Solemnitate, renovationi votorum interfuere, quibus, abdicatis sæculi illecebris, ad perpetuam castimoniam sese obstrinxerunt, & ad salutem hominum promovendam, fidemque ac pietatem propagandam se devoverunt, specialem obedientiam Romano Pontifici eum in finem professi, cui parere tenerentur illico sine ulla tergiversatione & excusatione, sive mitteret ad Turcas, sive ad quoscumque alios Infideles, etiam in Indias, aut alias regiones remotissimas, sive ad quoscumque Hæreticos aut Schismaticos, aut etiam ad quosvis Fideles. Quarto hocce voto Societatis suæ Professores obstringi voluit *S. Ignatius*. Nam & paupertatem & obedientiam vovent, servantque strictissimam, non solum privatim, sed neque communiter bona aliqua stabilia, proventus, aut census possidentes, præter quam in Collegiis; & a Præpositi nutu omnino pendentes. Sanctissimam Societatem ad gloriam Dei, utilitatem Ecclesiæ, Fidei propagationem ac defensionem, Christianæ Juventutis institutionem, pietatis restaurationem conditam, *Paulus III.* Pontifex Maximus approbavit Diplomate, quod incipit, *Regimini*: 5. Kalendas Octobris 1540. Idem Institutum rursus approbavit *Julius* III. anno 1550. 12. Kalendas Augusti, Constitutione, quæ incipit, *Exposcit*: laudavit, confirmavitque Sacra Synodus Tridentina Sessione 25. Cap. 16. de Reformatione Regularium, ubi de Professionis Religiosæ tempore decernens, hanc exceptionem in ejus favorem apponit: *Per hoc tamen Sancta Synodus non intendit aliquid innovare aut prohibere, quin Religio Clericorum Societatis Jesu, juxta pium eorum Institutum, a Sancta Sede Apostolica approbatum, Domino & ejus Ecclesiæ inservire possit*. Eamdem Societatem inter Ordines Mendicantium numerandam, communibusque Mendicantium Sodalitiorum Privilegiis frui debere, *Pius V.* declaravit. Eam pariter cum piissimis ac prudentissimis ejus Constitutionibus confirmarunt *Gregorius* XIII. Diplomate quod incipit: *Ascendente Domino*; 8. Kalendas Junii 1584. & *Gregorius* XIV. Diplomate quod incipit: *Ecclesiæ Catholicæ*; 4. Kalendas Julii 1561. Qui Soietatis Jesu charactarem ac spiritum nosse cupit, *Gregorium* III. audiat in Constitutione laudata, in qua ait: Ipsam Prolem Catholicæ Religioni valde proficuam, & ad omnia pericula pro universali Ecclesia subeunda paratam procreasse, & aliam atque aliam a prima non degenerem, „ præ-

Primi S. Ignatii Socii.

Societatis Jesu confirmatio.

Societatis Jesu character ac spiritus.

[library stamp]

„ præstante gratia Dei quotidie substituere . . . Cujus Societatis præcipuus finis Catholicæ est Religionis defensio ac propagatio, animarumque in Christiana vita & doctrina profectus. Gratiæ quoque ejus vocationis est proprium diversa orbis terrarum loca ex Romani Pontificis, seu Præpositi Generalis ejusdem Societatis directione peragrare, vitamque in quavis mundi parte agere, ubi salvandarum sua opera animarum copiosior proventus ad Dei gloriam speretur. Ad quem finem Spiritus Sanctus bonæ memoriæ Ignatii Loyolæ Societatis ipsius Institutoris, ejusque Sociorum excitator, media quoque prædicationum, ac cujuscumque Ministerii verbi Dei Doctrinæque Christianæ, & Spiritualium Exercitiorum, aliorum item Charitatis operum & Sacramentorum administrationis, ac præcipue Pœnitentiæ & Eucharistiæ, horumque frequentioris usus accomodavit. Cum Lutherana & Calviniana hæresibus grassantibus *Societatem Jesu* Spiritus Sanctus excitaverit, minime dubium est, (quod asseruit etiam *Paulus* III.) Dum sicut alios aliis temporibus Sanctos Viros, ita *Luthero*, aliisque ejusdem temporis Hæreticorum, *S. Ignatium*, & institutam ab eo Societatem, velut firmissimum quoddam Catholicæ Fidei ac Ecclesiæ propugnaculum objecisse. Ab hujus Societatis viris sanctissimis, quos vere *Novissimos Apostolos* dixerimus, Christiana Religio ad Indos Orientales, Japonios, Æthiopes, Congitanos, Sinas, aliasque gentes remotissimas illata & propagata est. Martyres plurimos Cœlo dedit, Confessores sanctissimos peperit, *Ignatium* Patriarcham, *Franciscum Xaverium*, Indorum & Japoniorum Apostolum, *Franciscum Borgia*, quorum memoria solemni ritu ab Ecclesia consecrata est, aliosque sacris Fastis dignos. Virorum in omni Disciplinæ genere doctissimorum e sinu suo ingentem numerum in hanc usque diem profudit, quorum præclara opera a *P. Allegambio* in ejusdem Societatis Scriptorum Bibliotheca recensentur. Statim ut in ea Societate coli Deus cœpit, invidiam sortita est: sed invidia superior, instar Arcæ tribulationum aquis in sublime evecta est, & ad eum gloriæ ac felicitatis apicem promota, quem ejus meritis ac laboribus pro Dei gloria, pro salute proximorum, pro hæresum impugnatione, fideique defensione, pro literarum ac pietatis propagatione, conservatione, promotione, ac reliquis Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ, & Romanæ utilitatibus, Dominus rependit. De cujus initiis ac progressu legi possunt & *Orlandinus*, & *Sacchinus* in ejusdem Societatis Historia.

Societatis Jesu elogium.

XV. *Ordo Charitatis* (ut in Gallia nuncupamus) a *Joanne de Deo* natione Lusitano, viro pientissimo, ad officia charitatis erga pauperes, præsertim Infirmos institutus, a *Pio V.* Pontifice Maximo confirmatus est Kalendis Januarii 1572. Constitutione quæ incipit: *Licet ex debito*. Ordinem deinde in Italia, Germania, Gallia, & Polonia propagatum, & Ordinariorum regimini subditum, variisque Privilegiis auctum, a suis Decessoribus *Pio V. Gregorio XIII.* & *Sixto V.* unoque voto de juvandis Infirmis obstrictum, ad solemnem trium præterea votorum, obedientiæ, castitatis & paupertatis Professionem sub *S. Augustini* Regula, propriisque Statutis, *Paulus V.* approbavit & confirmavit, Constitutionibus; *Romanus Pontifex*, & *Ea*, 13. Februarii, & 15. Aprilis 1617. datis. *Joannes de Deo* Ordinis hujusce parens, vitæ sanctimonia & miraculis clarus, in Beatorum numerum ab *Urbano* VIII. relatus est die 21. Septembris 1630. Ejus Ordinis Italica Congregatio, *Fate ben Fratelli*, vulgo nominatur.

Ordo Joannis de Deo seu Charitatis.

XVI. Ordo Carmelitarum a Sancta *Theresia de Jesu* Nobili Virgine Abulensi ad antiquam primæ Regulæ observantiam compositus ac restitutus est, *Joanne de Yepes* nuncupato *De Cruce*, viro sanctissimo, & *Antonio Heredio*, dicto *De Jesu*, adjutoribus. Plurima Discalceatorum Fratrum, & Sacrarum ejusdem Instituti ac Reformationis Virginum condita intra breve tempus Monasteria, bonum Christi odorem ubique spirantia. Sacram illam Congregationem approbavit *Gregorius* XIII. Diplomate quod incipit; *Pia consideratione*, die 22. Junii 1580. Hanc vero a Mitigatorum Carmelitarum imperio penitus absolvit *Clemens* VIII. & proprium Præpositum Generalem habere concessit, suisque a Sede Apostolica approbatis Legibus regi. Constitutio ea de re data die 20. Decembris 1593. edita est Tomo 3. Bullarii Romani. Propagandæ Fidei, præsertim in Perside, uberrimo cum fructu pii *Theresiæ* filii adlaborarunt, quam *Gregorius* XV. in Sanctarum Virginum Catalogum retulit quarto Idus Martii; anno 1621. De

Carmelitæ Discalceati.

hoc

hoc Ordine plura in Annalibus, & apud *Miræum* in Originibus Monasticis legi possunt.

Clerici Regulares Ministrantes infirmis. XVII. *Congregatio Clericorum Regularium Ministrantium infirmis*, Romæ instituta a *Camillo de Lœliis*, Theatinæ Diœcesis Presbytero, a *Sixto* V. approbata est die 18. Martii 1585. ejusque Regula a *Gregorio* XIV. confirmata die 21. Septembris 1591. a *Clemente* XIII. reformata, Kalendis Januarii 1600. Pontificias Constitutiones ea de re editas in Bullario Romano legere harumce rerum studiosus quisque potest.

Fulienses. XVIII. Congregatio Beatæ Mariæ Fuliensis a *Joanne Barrerio*, vulgo *de la Barriere*, Cadurcensis, Monasterii Fuliensis, Ordinis Cistercienfis, in Diœcesi Rivensi Abbate, Monachis ad severiorem Disciplinam, primævumque *SS. Benedicti & Bernardi* Institutum reductis condita est, & a *Sixto V.* approbata & confirmata Diplomatibus datis die 5. Maii 1586. & 13. Novembris 1587. a *Clemente* VIII. & *Paulo* V. variis aucta Privilegiis.

Clerici Regulares Minores. XIX. *Congregatio Clericorum Regularium Minorum* a *Joanne Augustino Adorno* Genuensi Presbytero instituta, a *Sixto V.* pariter confirmata est constitutione quæ incipit, *Sacræ Religionis*; data die 1. Julii 1588.

Religiosæ Professionis tempus. XX. Quemquam ad Professionem Religiosam ante decimum sextum ætatis annum integrum Novitiatus consummatun, admitti vetuit Tridentina Synodus; Professionem antea factam, irritam declaravit. Quod quidem Decretum Religiosorum quorumdam Ordinum Statutis non derogat, quæ Novitios tardius ad Professionem admittunt, ut FF. Capuccinorum, apud quos Clerici ad Professionem non recipiunt ante annum decimum nonum, & Laici ante vigesimum; & Minorum Conventualium *S. Francisci*, apud quos Novitii Clerici prohibentur ad Professionem admitti ante annum vigesimum, & Laici ante vigesimum quintum. Hoc etiam non obstante Decreto *Pius* V. in Constitutione de Reformatione Servitarum anno 1570. data Novitios ante annum decimum octavum ætatis completum recipi, & ante decimum nonum pariter completum ad professionem admitti prohibuit. Libertati professionis Virginum Deo dicandarum prospiciens Tridentina Synodus decrevit, ut *Si puella, quæ habitum regularem suscipere voluerit, major duodecim annis sit, non ante suscipiat, nec postea ipsa, vel alia Professionem emittat, quam exploraverit Episcopus vel eo absente aut impedito, ejus Vicarius, aut aliquis eorum sumptibus ab eis deputatus, Virginis voluntatem diligenter, an coacta, an seducta sit, an sciat quid agat, & si voluntas ejus pia, ac libera cognita fuerit, habueritque conditiones requisitas juxta Monasterii illius & Ordinis Regulam, nec-non Monasterium fuerit idoneum, libere ei profiteri liceat: cujus Professionis tempus ne Episcopus ignoret, teneatur Præfecta Monasterii eum ante mensem certiorem facere: quod si Præfecta certiorem Episcopum non fecerit, quamdiu Episcopo videbitur ab Officio suspensa sit.*

Regularium Exemptiones. Ses. 25. c. 11. XXI. Regularium Immunitates eodem pene in statu mansere, quo erant 13. sæculo iis dumtaxat restrictionibus exceptis, quas ob Ecclesiasticæ Disciplinæ bonum Tridentina Synodus addidit. Decrevit scilicet, ut *In Monasteriis seu Domibus virorum, seu mulierum, quibus imminet animarum cura personarum sæcularium præter eas, quæ sunt de illorum Monasteriorum seu locorum familia, Personæ tam Regulares quam sæculares hujusmodi curam exercentes subsint immediate in iis, quæ ad dictam curam & Sacramentorum administrationem pertinent, Jurisdictioni, visitationi, & correctioni Episcopi in cujus Diœcesi sunt. Nec ibi aliqui etiam ad nutum amovibiles deputentur, nisi de ejusdem consensu ac prævio examine, per eum, aut ejus Vicarium faciendo, excepto Monasterio Cluniacensi cum suis limitibus, & exceptis iis etiam Monasteriis seu locis, in quibus Abbates Generales aut Capita Ordinum, sedem ordinariam principalem habent, atque aliis Monasteriis seu domibus, in quibus Abbates aut alii Regularium Superiores Jurisdictionem Episcopalem & temporalem in Parochos & Parochianos exercent, salvo tamen eorum Episcoporum jure, qui majorem in prædicta loca vel personas Jurisdictionem exercent.*

1. Statuit insuper, ut Regulares etiam in Ecclesiis suorum Ordinum Conciones habituri, cum suorum Superiorum licentia coram Episcopis se sistere & ab eis benedictionem petere teneantur. Si vero errores ubicumque disseminaverint, vel offensionem Christiano populo creaverint, Episcopus ipsis concionandi munere interdicat: si hæreses do-

docuerint, in eos, quantumvis exemptos etiam specialibus Privilegiis, secundum Juris dispositionem aut loci consuetudinem agat tamquam Sedis Apostolicæ Delegatus (Sessione 5. Cap. 2.) Et Sessione 24. Cap. 4. expresse Regularibus prohibuit, ne in Ecclesiis etiam suorum Ordinum *Contradicente Episcopo*, Conciones habere præsumant.

3. Indulgentias absque Episcoporum licentia & mandato promulgare non possunt, ut colligitur ex Sessione 21. Cap. 9.

4. Privatis in domibus, atque omnino extra Ecclesiam, & ad divinum tantum cultum dedicata Oratoria, ab Episcopis designanda & visitanda, Missæ Sacrificium celebrare non possunt, ut Decretum est Sessione 22. in Decreto de observandis & evitandis in Celebratione Missarum: quo quidem sublatum esse Privilegium ab *Honorio* III. concessum Fratribus Prædicatoribus & Minoribus celebrandi in Altari viatico etiam Episcopo non permittente, juxta Cap. *In his, De Privilegiis*, Fagnanus observat, Commentario in Cap. *Grave*, *De Officio Ordinarii*.

5. Regulares qui Confraternitatum vel Hospitalium administrationem susceperunt, rationes administrationis Ordinario reddere tenentur, ut colligitur ex eodem Concilio Sessione 22. Cap. 9.

6. Nullatenus ipsis Privilegia suffragantur, in minori ætate, quam quæ a Tridentina Synodo præscripta est, & sine diligenti Episcopi examine ordinentur, vel ut duos Ordines Sacros eodem die suscipere possint, ut statuit idem Concilium Sessione 23. Cap. 12. & 13.

7. Confessiones Sæcularium, etiam Sacerdotum, audire non possunt, nisi sint ab Episcopis approbati, ut decernitur ibidem Cap. 15.

8. Monasteria tam virorum quam mulierum erigi prohibet eadem Synodus, sine Episcopi, in cujus Diœcesi erigenda sunt, licentia prius obtenta (Sessione 25. Cap. 3. de Regularibus) quo Decreto sublatam esse prohibitionem *Bonifacii* VIII. in Cap. unico *De Excessu Prælatorum, in Sexto*, & Clementinam *Cupientes de Pœnis* censuit Congregatio Concilii Tridentini Interpres, ut *Fagnanus* refert.

9. *Non licet Regularibus a suis Conventibus recedere, etiam prætextu ad Superiores suos accedendi nisi ab eisdem missi aut vocati fuerint.* Qui vero sine superiorum Mandato in scriptis obtento repertus fuerit, *ab Ordinariis locorum tamquam desertor sui Instituti puniatur.* Illi autem, qui studiorum causa ad Academias mittuntur, *in Conventibus tantum habitent*; *alioqui ab Ordinariis contra eos procedatur*. (Ex eodem Concilio in eadem Sessione, Cap. 4.)

10. Eadem Synodus innovat *Bonifacii* VIII. Constitutionem, *Periculoso*, *de Statu Regularium*, in Sexto, circa Monialium Clausuram, plenamque auctoritatem Episcopo tribuit, ut Sedis Apostolicæ Delegato, in his quæ ad eam conservandam pertinent, in Monasteriis etiam exemptis. *Bonifacii* VIII. *Constitutionem quæ incipit*, PERICULOSO, *renovans Sancta Synodus, universis Episcopis, sub obtestatione divini Judicii, & interminatione maledictionis æternæ, præcipit, ut in omnibus Monasteriis sibi subjectis ordinaria, in aliis vero Sedis Apostolicæ auctoritate, Clausuram Sanctimonialium, ubi violata fuerit, diligenter restitui, & ubi inviolata est, conservari maxime procurent; inobedientes, atque contradictores per Censuras Ecclesiasticas, aliasque pœnas, quacumque appellatione postposita, compescentes, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis. Quod auxilium ut præbeatur, omnes Christianos Principes hortatur Sancta Synodus, & sub Excommunicationis pœna, ipso facto incurrenda, omnibus Magistratibus sæcularibus injungit* (ibidem Cap. 5.) Quod Decretum & *Pius* V. confirmavit Constitutione: *Circa Pastoralis*; data 4. Kalendas Junii anno 1566. & ad universas & singulas Moniales præsentes atque futuras cujuscumque Ordinis pertinere declaravit, *etiamsi ex Institutis vel Fundationibus earum Regulæ ad Clausuram non teneantur, nec umquam in earum Monasteriis seu Domibus, etiam ab immemorabili tempore ea servata fuerit.* Unde (ut observat *Fagnanus*) Congregatio Concilii Tridentini Interpres declaravit, licere Episcopo Monasteria Monialium, etiam Regularibus subjectarum, visitare, & singulas Moniales absque Regularium interventu alloqui & examinare in iis quæ Clausuram spectant, & Clausuram violantibus censuras imponere.

Clausura Monialium.

11. Ne-

Concil. Trid. ib. 11. Nemini Sanctimonialium licet post Professionem exire a Monasterio, etiam ad breve tempus, quocumque prætextu, *nisi aliqua ex legitima causa ab Episcopo approbanda, Indultis quibuscumque & Privilegiis non obstantibus*. Hanc autem facultatem *Pius V.* in Constitutione quæ incipit; *Decori*, ad tres causas restringit, scilicet *magni incendii, vel infirmitatis, lepræ aut epidimiæ*.

12. Censuræ & Interdicta ab Episcopis promulgata eorumdem jussu a Regularibus in eorum Ecclesiis publicari ac servari debent. Dies etiam Festi, quos in Diœcesi sua servandos Episcopus præceperit, ab Exemptis omnibus, etiam Regularibus, servari necessum est, ex præscripto ejusdem Concilii, Sessione 25. c. 12.

13. Episcopi controversias omnes de præcedentia, inter Ecclesiasticas Personas tam Sæculares quam Regulares, cum in Processionibus publicis, tum in iis quæ fiunt in tumulandis Defunctorum corporibus, & in deferenda umbella, & aliis similibus, componere potest, non obstantibus quibuscumque, omni appellatione remota. Sic decernit eadem Synodus, ibidem cap. 12.

14. Regulares omnes ad publicas Processiones ab Episcopo vocati, ab eodem compelli possunt ut adsint, iis exceptis qui in strictiori Clausura perpetuo vivunt, ut decernitur eodem cap.

15. *Regularis non subditus Episcopo, qui intra Claustra Monasterii degit, & extra ea ita notorie deliquerit, ut populo scandalo sit; Episcopo instante a suo Superiore intra tempus ab Episcopo præfigendum severe puniatur, ac de punitione Episcopum certiorem faciat: sin minus, a suo Superiore Officio privetur; & delinquens ab Episcopo puniri possit*. Ejusdem Concilii Decretum est c. 14. ejusdem Sessionis.

16. Renuntiationes Novitiorum, vel obligationes factæ etiam cum Juramento, vel in favorem cujuscumque piæ causæ, nullæ sunt ac irritæ, nisi fiant cum licentia Episcopi, vel ejus Vicarii, infra duos menses ante Professionem, ut decernitur cap. 16. ejusdem Sessionis.

17. Episcopus Monachos & Moniales compellere potest, etiam per Censuras Ecclesiasticas, si fuerit opus, ut Novitiis ante Professionem abeuntibus omnia restituantur quæ sua erant. (Ibidem.)

18. Episcopus una cum Superiore Regulari adhiberi debet in Judicio nullitatis Professionis. (Ibidem, cap. 19.)

Regia ad Monasticas Præfecturas Nominatio. XXII. Jus eligendi Abbates & Priores ante Concordata Monasteriis competens, ipsis Concordatis extinctum, & ad Regem Christianissimum in Galliis translatum est. Hæ porro sunt Regiæ ad Abbatias & Prioratus Nominationis conditiones. 1. Nominari debet Religiosus ejusdem Ordinis, qui viginti trium annorum ætatem ad minus attigerit. 2. Si Rex Presbyterum sæcularem, aut Religiosum alterius Ordinis, aut minoris ætatis, vel alias inhabilem Summo Pontifici nominaverit, sic nominatus repulsam a Pontifice patietur; & Rex infra trimestre a die recusationis computandum alium Sedi Apostolicæ nominabit debitis præditum dotibus. 3. Novem elapsis mensibus, si Regius Candidatus iis conditionibus instructus non fuerit, quas Concordata postulant, Jus illa Beneficia conferendi ad Sedem Apostolicam devolutum est. 4. Si Beneficia in Curia Romana vacaverint, eorum Collatio ad Summum Pontificem pertinet. 5. Regiæ Jus Nominationis ad ea Monasteria non extenditur, quæ singulari gaudent eligendi Privilegio, cui nec Summus Pontifex, nec Rex Christianissimus derogatum esse voluerunt. Unde Regiæ Nominationi Monasteria illa non subsunt, quæ per Generales, & Capita Ordinum regi consuevere, ut Edicto etiam Blesensi declaratum est. His adjungendæ quatuor Cisterciensis Abbatiæ filiæ *Pontiniacum*, *Feritas*, *Claravallis*, & *Morismundus*. Item Abbatiæ sive Prioratus, quorum caput est *Casa Benedicti* in Bituricensi Diœcesi vulgo *Chesalbenoist*, & celebris altera Abbatia in suburbio Biturigum *Sancto Sulpitio* consecrata. His enim omnibus eligendi servata libertas est.

Cœnobiorum Commendationes tardius & ægre admodum receptæ & probatæ. Ad Abbatias autem Monialium Rex Christiassimus non nominat in vim Concordatorum, sed in vim Pontificii Indulti, quo *Clemens VII.* cum *Francisco I.* Massiliæ congressus, Jus & ad illas nominandi concessit.

XXIII. Sedis Apostolicæ Indulgentia præscripta jam consuetudine & possessione firmata,

ta, Rex Clericos sæculares ad Abbatias & Prioratus nominat, sed ea lege, ut solo Commendationis titulo hæc Beneficia possideant. Ab initio quidem non fuit sic, nec Gallis etiam nostris hæc Disciplinæ mutatio placuit, cum primum inducta est, ut constat ex *Defensione Parisiensis Curiæ pro Libertate Ecclesiæ Gallicanæ adversus Romanam Aulam LUDOVICO XI. Gallorum Regi quondam oblata* quam apud *Bochellum* Lib. 4. Decretorum Ecclesiæ Gallicanæ, pag. 662. legere est, & quæ Cap. 80. & sequentibus sic habet: *Commendationes quæ jam dictis Canonibus & Decretis prohibitæ fuerant, nunc vero usitatæ sunt & quotidianæ quid aliud sunt quam certissima omnium Ecclesiarum eversio? Nam ex quo Decreta illa pessum iverunt, vix ullumest paulo opimius nobiliusque Beneficium, quod in hanc Commendationis corruptelam non inciderit .... Harum Commendationum abusus quam pestilens exitiosusque sit huic Regno, nemo satis eloqui potest. Commendantur enim opulentiora & clariora Beneficia Cardinalibus Romanæ Ecclesiæ, atque hinc fit ut fere vacent in Curia Romana, eorumque distributio Pontificis Romani sit, nullaque electio locum habeat. Et quia reditus ac proventus horum Beneficiorum Romamhinc exportantur, corruunt ædificia, Disciplina omnis Monastica cessat, cultus Divinus friget & extinguitur. Sic ædificia omnia tam lapidea quam spiritalia dirui funditus & everti videmus . . . . Nam ipsi sunt mores hujus sæculi, proh dolor! ut perinde sit Abbatem esse, ac profani cujusvis prædii Dominum esse: nec ullius oneris officiive gratia quis Abbatiam accipiat, nisi ut a colono quopiam aut redemptore sive conductore rationes exigat, & reliqua, si quæ sint, auferat & consumat . . . Cum Synodus Constantiensis tempore Martini Papæ, eos, de quibus jam diximus, Canones edidit, non mediocris jam erat corruptio in Ecclesia; Sed longe profecto tolerabilior quam hoc tempore: ac singuli Cardinales singulis Abbatiis contenti erant: nec ullis hominibus commendabantur Abbatiæ. Hodie humilioribus & in nulla dignitate positis, nec Regulares Abbatiæ modo, sed Prioratus etiam Conventuales S. Benedicti, atque adeo Hospitalia ipsa S. Antonii, sæcularibus hominibus commendari cœperunt.*

Refert Cardinalis Papiensis Epistola 93. *Paulo* II. Pontificatum ineunte, cum in Consistorio *Guillelmus* Cardinalis *Hostiensis* de insigni quodam Cœnobio Gallicano referret, cujus commendationem ambibat nescio quis Episcopus, *Joannem Carvaial* Portuensem Episcopum Cardinalem in dicenda sententia sermonem ad Summum Pontificem convertisse in hunc modum: *Vereor, Beatissime Pontifex, ne propediem audiamus omnia Galliarum Cœnobia commendata esse, & nullum reliquum quod Abbatem suum habeat: ita quidquid ibi a nobis decernitur, Commendatio est. Surget nobis non expectantibus aliquando Regnum illud in nos, ferre ultra non valens inutile Ministerium nostrum ... Approbavit judicium Pontifex, & adjecit, credere se a Pontificatu Calixti in eam diem amplius quam quingenta Monasteria esse jam commendata, atque adeo in metu sibi esse ne corruptela hæc maturius opinione in scandalum grave erumperet.* Subdit Cardinalis Papiensis: *Commendandorum ab initio Cœnobiorum non ea fuit ratio Patribus nostris, ut saginæ Ecclesiasticorum illa darentur, sed ut fide & studio Majoris alicujus ea quæ occupata a sæcularibus essent, redimerentur, & divinus cultus in pristinum statum revocaretur. Deflexit res, & in abusum hunc venit odibilem Deo, & sorti nostræ infamem.*

Monasteriorum Commendationes *Leo X.* in Concilio Lateranensi Sessione 9. prohibuit, nisi pro conservanda Sedis Apostolicæ auctoritate id necessum foret: quo casu nonnisi Cardinalibus, aut Viris Illustribus, & de Ecclesia bene meritis commendarentur; ea tamen lege, ut si Commendatarii mensam habuerint a mensa Conventuali separatam, quartam suæ mensæ partem pro instauratione fabricæ, seu pro ornamentis vestibusque sacris emendis sarciendisque, aut pauperum alimonia ac sustentatione ut major exiget ac suadebit necessitas: si vero mensa fuerit communis, tertiam omnium fructuum dicti Monasterii sibi commendati partem pro supradictis oneribus ferendis, & sustentatione Monachorum, omnibus aliis deductis oneribus impertiri teneantur. Ac literæ, quæ super Monasteriorum hujusmodi Commendis expedientur, cum clausula hoc ipsum specifice exprimente debeant expediri; alioqui nullius sint roboris & momenti. Constitutionis hujusce rationem explicat Pontifex: „ Quoniam ex Commendis Monasteriorum „ (ut Magistra rerum experientia sæpius docuit) Monasteria ipsa tam in Spiritualibus,

„ quam

„ quam in temporalibus graviter læduntur, quippe quorum ædificia partim Commendatariorum negligentia, partim avaritia, vel incuria collabuntur, & in dies divinus „ cultus in his magis diminuitur, passimque obloquendi materia personis præsertim sæcularibus præbetur, non absque dignitatis Apostolicæ Sedis diminutione, a qua Commendæ hujusmodi proficiscuntur.

Tridentina Synodus Sessione 25. Cap. 21. de Regularium Reformatione sanxit, ut Monasteria deinceps Regularibus conferrentur, Ordinum Capita nemini commendarentur. „ Cum, *inquit*, pleraque Monasteria etiam Abbatiæ, Prioratus, & Præposituræ, ex mala eorum, quibus commissa fuerunt, administratione non levia passa fuerint tam in spiritualibus quam in temporalibus detrimenta; cupit Sancta Synodus ea ad congruam Monasticæ Vitæ Disciplinam omnino revocare. Verum adeo dura difficilisque est præsentium temporum conditio, ut nec statim omnibus, nec commune ubique quod optaret, remedium possit adhiberi. Ut tamen nihil prætermittat, unde prædictis salubriter aliquando provideri possit, primum quidem confidit, Sanctissimum Romanum Pontificem pro sua pietate & prudentia curaturum, quantum hæc tempora ferre posse viderit, ut iis quæ nunc commendata reperiuntur, & quæ suos Conventus habent, Regulares Personæ ejusdem Ordinis expresse professæ, & quæ gregi præire & præesse possint, præficiantur. Quæ vero in posterum vacabunt, nonnisi Regularibus spectatæ virtutis & sanctitatis conferantur. Quoad ea vero Monasteria, quæ Capita sunt ac Primates Ordinum, sive Abbatiæ, sive Prioratus, quæ filiæ illorum Capitum nuncupantur, teneantur illi, qui in præsenti ea in Commendam obtinent, nisi sit eis de Regulari Successore provisum, infra sex menses Religionem illorum Ordinum propriam solemniter profiteri, aut iis cedere; alias Commendæ prædictæ ipso jure vacare censeantur.

Commendatarii inter Abbates recepti.

Concilium Provinciale Rothomagense anno 1581. Præside Serenissimo Principe *Carolo* Cardinale *Borbonico* celebratum, orta difficultate de Abbatibus Commendatariis an deberent inter Abbates ad sedendum & deliberandum recipi, negotium remisit ad Sedem Apostolicam, & concessit ipsis interim pro hac vice, ut inter Abbates sederent ac sententiam dicerent. Summus Pontifex *Gregorius* XIII. audita relatione Congregationis Tridentini Concilii Interpretis respondit: „ Commendatarios inter Abbates recipiendos esse: Abbates benedictos, & qui usum Mitræ habent, præcedere debere Commendatarios: *Neutros vocem definitivam, sed consultivam tantum habere. Idem Concilium Tit.* De Monasteriis, *Cap. 4. de Commendatariorum officio ita decernit*: Abbates & Priores Regulares, atque etiam Exempti aut Commendatarii, si ætatem præscriptam a Jure ad suscipiendos Sacros Ordines attigerint, intra annum promoveantur: facultatesque de non promovendo, præter quam in casibus a Jure expressis concessæ, ad annum tantum suffragentur: alias Episcopus pro suo jure agat, usque ad declarationem vacantium omnium Beneficiorum. Promoti vero iisdem legibus ad celebrandam Missam, quibus omnes Presbyteri atque Episcopi obligentur, & compellantur ab Ordinariis, si fuerint contumaces aut contemptores. Commendatarii, quamvis ad Regularem Observantiam non obligentur, ne tamen sint sine jugo atque omni Regula, decet eos medium statum atque ordinem sequi & ostendere inter Regulares & Sæculares Clericos, in vestitu, in victu, & in omni ornatu. Tonsura utantur ampliori quam Sacerdotali, habitu propius ad Regularem accedente, nec existiment sibi commendatum Monasteriorum regimen, ad luxum & prodigalitatem, aut ad augendam rem suam & consanguineorum familiam, sed ad piam & justam alienarum rerum dispensationem, & quarum non habent proprietatem, Deoque de omnibus reddendam esse rationem. *Concilium Remense anno 1583. Tit.* De Regularibus & eorum Monasteriis, *Cap. 18. desiderium suum de Commendarum abolitione expressit*: Nihil, *inquit*, nisi desiderium nobis superest, ut Abbatiæ, Prioratusque nonnisi Regularibus spectatæ virtutis, & per electionem conferantur. Quod a Deo Optimo Maximo supplicibus votis contendimus, ut ad id excitare dignetur Dominos nostros, Sanctissimum Romanum Pontificem & Regem nostrum Christianissimum. *Commendatariorum vero officia capite sequenti breviter complexus est*. Si Monasterium aliquod sæculari commendetur, iisdem legibus de promotione & re sacra facienda teneatur, quibus cæteri Cleri-

Abbates & Priores Commendatarii ad Sacerdotium intra annum ut promoveantur compellendi, ubi ætatem a jure præscriptam attigerunt.

Abbatum Commendatariorum vita & cultus exterior qualis esse debet?

„ Clerici , propiusque habitu & tonsura quam alii ad Regularem Vitam accedat .
„ *Cap.* 20. Monasteriorum Superiores cum visitant, constituant Priores in Abbatiis ,
„ & in Prioratibus Conventualibus Superiores , consentientibus , & eos nominantibus
„ Commendatariis , aut etiam si incapaces nominaverint , reluctantibus . Ut autem
„ constituti cæteros in disciplinæ contineant , habeant ab illis Vicariatum, saltem in
„ spiritualibus , quantum pertinet ad morum correctionem , & disciplinæ Regularis ob-
„ servationem . *Cap.* 21. Compellantur quoque Commendatarii vel eorum Vicarii , ut
„ intersint Visitationibus, Visitatoresque honeste excipiant, & executioni mandent, quæ
„ in eis statuta fuerint . „ Concilium Aquense anno 1585. celebratum , Tit. *de Monasteriis* , Concilii Rothomagensis de Commendatariis Decretum totidem verbis describit & suum facit.

XXIV. Pecunias exigi pro Monachorum aut Monialium ad Professionem Religiosam receptione, his, quorum Historiam scribimus , sæculis , Concilia etiam prohibuerunt, Frisingense 1440. Suessionense 1456. Senonense 1485. & alia, quæ mox laudabimus, sed tamen dotales eleemosynas approbarunt : qua de re Senonense an. 1528. Can. 28. ita statuit : *Dotalis eleemosyna in Monialium Professione approbata, exactio vetita.*
„ Constituimus ut in Monasteriis Monialium tot instituantur Moniales, quot de facul-
„ tatibus eorumdem, reparationibus Ecclesiæ, clausuræ, & aliarum Regularium domo-
„ rum, nec-non & processuum expensis deductis , commode & sine penuria sustentari
„ possint . A quibus pro ingressu aut receptione nihil prorsus prætextu consuetudinis,
„ aut quovis alio quæsito colore exigatur. Si qua tamen ultra eas in hujusmodi Mona-
„ steriis se recipi petat, id non interdicimus, dummodo congruam secum afferat Pensio-
„ nem, qua cum cæteris Religiosis numerariis alatur. Non tamen in locum numeraria-
„ rum succedat, sed decedentibus numerariis aliæ novæ & pauperes subrogentur.

Concilium Tridentinum Sessione 23. Cap. 3. statuit ut *In Monasteriis & Domibus tam virorum quam mulierum, bona immobilia possidentibus vel non possidentibus, is tantum numerus constituatur ac in posterum conservetur, qui vel ex reditibus propriis Monasteriorum vel ex consuetis eleemosynis commode possit sustentari.*

Concilium 1. Mediolanense anno 1565. pag. 3. cap. 6. *Quod vero Professione facta , eleemosynæ gratia ad Professam sustentandam, Monasterio datur, id quo tempore Puella Religionis habitum suscipiet apud virum Monialibus & earum Superiori probatum, deponatur : ut nullo impedimento tum Monialibus præsto esse possit.*

Concilium Mediolanense 2. in Capitibus ad Moniales pertinentibus , cap. 2. „ Epi-
„ scopus tum impensas æstimet quæ & in religionis ingressu , & tempore professionis
„ fieri solent pro vestitu aut pro aliis rebus , ad ipsius Puellæ vel Monasterii usum
„ commoditatemve pertinentibus: tum pecuniæ etiam summam præscribat, quam Puel-
„ la alimentorum nomine Monasterio det; nisi census , aut alia bona immobilia, quo-
„ rum annui fructus, ejusdem judicio, ad ea alimenta satis sint, Monasterio attribuan-
„ tur. Ea autem omnis pecuniæ summa, eo nomine ab Episcopo decreta, reipsa apud
„ certum hominem & virum bonum deponatur , qui Professione confecta, illam sta-
„ tim Monasterio tradat , ut Decretum est superiori Concilio.

Secundum *S. Caroli Borromæi*, ac illius Conciliorum Decreta , Responsa sua temperavit Congregatio Tridentini Concilii Interpres , cujus hoc Scitum refertur in Bibliotheca Præmonstratensi pag. 556. „ Non vestiantur Moniales, nec admittantur ad habi-
„ tum nisi prius parentes, vel illi ad quos earum cura spectat, promptam habuerint pe-
„ cuniam pro dote vel eleemosyna consueta , & illam deposuerint solvendam Mona-
„ sterio post emissam professionem, ipsisque Monialibus interim Probationis tempore ali-
„ menta ab eis præstentur . Hæ eleemosynæ sive dotes ante emissam Professionem
„ non solvantur Monasterio, nec aliqua obligatio aut renuntiatio fiat, nisi juxta formam
„ Concilii „. Et Juris Pontificii Consultissimus *Fagnanus* , in Cap. *Non amplius De Institutionibus* , in 1. p. 3. Decretalium ait : „ Sacra Congregatio super negotiis Epi-
„ scoporum & Regularium , animadvertens Sanctimonialium Monasteria sine dotium
„ subsidio diu sustineri non posse, & propter ingruentes necessitates & casus inopinatos
„ plerumque ad inopiam redigi , Summis Pontificibus approbantibus prudenter sanxit,
„ ut dotales eleemosynæ a Monialibus numerariis persolverentur , tametsi numerus

„ esset

„ esset taxatus ad mensuram redituum Monasterii . Ex penuria enim multa proveniunt „ mala, præsertim in Monasteriis Dominarum, ut dicit Hostiensis.

Concilium Remense anno 1583. Tit. *De Simoniacis*, Cap. 10. „ Qui pro Religionis „ seu Monasterii ingressu aliquid extorserit, Simoniacus esse censeatur. Nam licet opes „ Monasterii sint adeo tenues, ut vix ingredientem alere queant, eumque oporteat ali„ quando pro alimentis & vestibus aliquid Monasterio conferre, tuta conscientia, modo „ id fiat ante votorum emissionem : tamen ut deinceps omnis nequitiæ amputetur oc„ casio, Synodi Tridentinæ Decretis admoniti statuimus, ne deinceps in quibuscumque „ Monasteriis major Monachorum vel Monialium numerus admittatur , quam qui ex „ propriis reditibus Monasterii, vel eleemosynis assuetis educari queat. Approbamus ta„ men & laudamus eleemosynas etiam copiosas ab ingredientibus sponte collatas.

Concilium Turonense eodem anno , Cap. 17. „ In Monasteriis Ordinarii numerum „ Monialium sua auctoritate repleri curent pro modo & facultate loci , neque eumdem „ augeri, nisi facta Monasterio annua , quæ satis sit, fructuum accessione.

Concilium Avenionense anno 1594. Cap. 50. „ An tequam Professio emittatur a Vir„ ginibus diligenter de eleemosyna agatur in numerata pecunia, quæ super fundo statua„ tur, cujus sors principalis non possit aut debitis solvendis , aut quotidianis usibus in„ sumi.

„ Curent Episcopi expensis antea Monasteriorum Monialium sibi subditarum facul„ tatibus, vel ex consuetis eleemosynis, certum Monialium numerum constitui qui nul„ lo modo possit augeri, nisi facultatibus , vel consuetis eleemosynis auctis. Quod „ si Monasteria Regularibus subjecta fuerint, idem Episcopus præstare illis quoque de„ beat, adhibitis tamen Superioribus Regularibus, quemadmodum cavetur Constitutione „ sanctæ memoriæ Gregorii XIII. hac de re edita.

Monachi & Moniales in bona parentum Sæculo 15. succedebant.

XXV. Monachi Sæculo 15. adeundæ hæreditatis , quæ per ipsos Monasterio acquireretur , incapaces non erant ; sed 16. Sæculo Principum Legibus aut Consuetudine seu Jure Municipali , ab ea pluribus in locis exclusi sunt . *Eugenius quartus* Pontifex Maximus an. 1436. Monachis Benedictinis Congregationis *S. Justinæ* in Italia confirmavit facultatem acquirendi bona mobilia & immobilia in quibuscumque civitatibus & locis; petendi etiam & exigendi præfata bona undecumque vel qualitercumque eis debita, *Et quæ, si in sæculo remansissent , jus petendi & exigendi haberent , ipsis eorum Monasteriis acquirenda ; non obstantibus quibuscumque Statutis , Ordinationibus & decretis cujusvis Ecclesiasticæ sive sæcularis Personæ , Communitatis, Collegii, &c,*

Contraria dispositio Principum Legibus inducta Sæculo 16.

Germaniæ Principes in Libello centum Gravaminum Nationis Germanicæ, quem Sedis Apostolicæ Nuntio Comitiis in Nuremburgensibus obtulerunt an. 1523. Cap. 28. conquesti sunt de consuetudine , Reipublicæ (ut ajebant) incommoda , qua Monachi in bona parentum succedebant , cum sæcularibus parentibus in eorum bona succedere non liceret ; postularuntque ut omnibus hæreditatibus renuntiare cogerentur , ea lege ut ipsis a parentibus provideretur de necessariis ad vitam in Monasterio commode sustentandam. „ Mos, *inquiunt*, non amplius ferendus hactenus inolevit , pauloque altius „ quam par sit , radices egit : Videlicet quod Monachi , Moniales, Conventus, & qui„ cumque tandem sunt, qui se Religiosos & a popularibus segregatos profitentur , pa„ rentibus, consanguineis, agnatis, ac cæteris amicis, in hereditariis bonis aliquando in „ partem, nonnumquam in totum succedunt . At vicissim eorum cognati seu necessarii „ laici a prætactis Religiosis ad eorum hæreditates adeundas , non solum non vocan„ tur, sed ne admittuntur quidem : quod Germanis & grave & molestum , injustum „ etiam ac non diutius tolerandum onus est. Ea propter necessario ac summa pruden„ tia curandum est , ut nemo se deinceps memoratorum Religiosorum votis adstringat „ vel addicat, nisi prius ea de re civiles Magistratus certiores fecerit : quorum præ„ sentia , auctoritate , & consilio Religionem ingredi volentibus, a parentibus & ami„ cis, juxta cujusque fortunam & facultates , mediocriter provideri debet , ut habeant „ unde commode in Monasteriis vivere possint . Ea tamen lege , eo pacto & condi„ tione, ut omnibus hæreditatibus , omnibusque parentum , fratrum , sororum , co„ gnatorum, cohæredum, ac quorumcumque aliorum successionibus renuntient . Idemque

„ cum

„ cum his, qui jam olim Religiosorum Regulis sese subjecerint, a Sacri Romani Imperii Statibus & petitur & censetur.

Inter Statuta Regni Coloniæ legitur Lex *Sigismundi* Regis an. 1527. lata, qua sancitum est ut Moniales in bona quidem parentum succederent, sed ea alienare non possent, immo censuum dumtaxat medietate ad vitam fruerentur. „ Statuimus etiam, „ *inquit*, quod Sanctimoniales, Ordinem aliquem a Sede Apostolica approbatum, professæ, tametsi mundo & bonis temporalibus renuntiaverint, nihilque proprii habere „ possint: quia tamen non sunt ubique debito modo provisæ; & concessum sit illis ex „ indulgentia Sedis Apostolicæ ut succedere possint in bona paterna & materna ad se „ revoluta, de illisque libere cum auctoritate Superiorum suorum disponere: quia „ multæ quærelæ subditorum nostrorum ad nos deferebantur, qui indigne ferebant, „ quod ipsæ Sanctimoniales succedere deberent in bonis suis paternis & maternis, ad „ eas post mortem parentum aut consanguineorum devolutis: jureque illas ab hujusmodi „ successionibus repellere nitebantur: volentes hujusmodi quærelas cohibere, & easdem „ Sanctimoniales in bona gratia & favore consanguineorum illarum conservare, illarumque necessitatibus benigne prospicere: statuimus & ordinamus de consilio & consensu Consiliariorum Regni nostri, status utriusque, & Nunciorum Terrestrium; quod „ Moniales ipsæ, Ordinem Regularem professæ, & in Cœnobiis & claustris manentes, „ succedere quidem possint ad bona paterna & materna, quæ ad eas devoluta legitime fuerint, alienare tamen illa a consanguineis & propinquis, aut in alienas personas quomodocumque transferre nullo modo valeant. Sed cum primum ad eas, aut „ earum aliquam ea ipsa bona devoluta fuerint: jure legitimæ successionis & devolutionis proximiores consanguinei seu agnati, & cognati earum, illa tenere, earumque possessionem adire debebunt, & ex illis medietatem omnium censuum, & proventuum pecuniariorum, illis, & cuilibet earum solvere erunt adstricti, vita illarum „ durante. Reliquam vero medietatem proventuum pecuniariorum, simul ac fructus „ omnes ex bonis illis provenientes, pro se retinebunt; & ex illis onera Reipublicæ, „ Regni, & bellicæ expeditionis sustinebunt. Quod si bona ad Moniales ipsas devoluta „ nullos proventus pecuniarios habuerint, essent tamen in illis prædia, seu piscinæ, „ seu molendina, vel prata, vel sylvæ cæduæ, aut mellificia, aut agri, quæ locari „ possint, & aliæ id genus utilitates, quocumque nomine censeantur; in eo casu Episcopus & Ordinarius loci, seu ejus in Spiritualibus Vicarius, cum Capitaneo terræ „ seu districtus illius in quo bona hujusmodi consistunt, disquirent diligenter quantum „ ex hujusmodi bonis provenire in anno possit: illaque & obventiones seu utilitates, „ quæ ex illis annis singulis provenire possent, diligenter taxabunt & æstimabunt; & „ ad quamcumque summam illa taxaverint, consanguinei prædictarum Monialium, „ qui bona ejusmodi tenebunt, solvere illis & cuilibet earum respective medietatem „ ejusdem summæ quotannis absque omni contradictione tenebuntur. Et si iidem consanguinei in solvendo negligentes & remissi fuerint, & moniti literis Episcopi seu loci Ordinarii, aut ejus in Spiritualibus Vicarii seu Officialis, illis satisfacere de bonis „ illarum temere noluerint, ac demum propterea excommunicati tres menses Censuras Ecclesiasticas sustinuerint: ex tunc libertatem & facultatem Moniales prædictæ „ habebunt, bona sua hujusmodi alteri cuipiam consanguineo, aut etiam externo locandi seu arrendandi, pro arbitrio suo ad vitam suam: post mortem vero illarum, eadem ipsa bona earum ad proximiores illarum consanguineos rursum devolventur & „ devolvi debebunt.

In Galliis Viri Religiosi & Sanctimoniales a Jure adeundæ hæreditatis excludi cœpere Jure Municipali seu Consuetudinario Provinciarum plurimarum, quamvis in Provinciis ubi Jus Scriptum vigebat, hæreditatem capesserent, ut observat *Joannes Galli* Quæstione 122. Tandem Edicto *Francisci I.* & *Caroli IX.* Blelensi Sanctione Art. 28. a successione in bona paterna penitus exclusi sunt. Unde cum *Joannes Galli* mox laudatus scripsisset, Religiosos *non succedere in Patria Consuetudinaria*, hunc locum illustrans *Molinæus* ita annotavit: *Nec Monasterium pro eis. Idem generaliter etiam in Patria Juris Scripti*. Laudatque *Guillelmum Benedicti* in Repetitione cap. *Raynuntius*, ver-

bo, *Et uxorem nomine Adelasiam*, num. 120. *De Testamentis*. Et Chassaneus in Commentariis Consuetudinis Burgundiæ scribit: *Cistercienses Religiosi comprehenduntur esse sub consuetudine generali Franciæ, quia si succederent, esset annihilatio temporalitatis in Republica: cum semper Religiosi traherent ad se temporalia, eo quod succederent Laicis, & Laici eis non succederent, sed eorum Ecclesiæ & Monasteria. Unde nulla æqualitas observaretur.*

Nota.

SEnescente sæculo 16. exordium habuit Congregatio Clericorum Regularium, quæ *Matris Dei* nuncupatur. Ad eam instituendam excitarunt Joannem Leonardium corrupti illius sæculi mores; quapropter ad restituendam vitæ sanctimoniam, Cathechesum traditione, ac Sacramentorum frequentia eamdem instituit, voluitque Clericos efformare, qui omnibus omnia essent, unde particulari alicui sacro ministerio non mancipavit. Hanc Congregationem sub immediata Sedis Apostolicæ tutela Clemens VIII. primo suscepit, ac deinde Gregorius XV. ad religionis statum evexit. Porro |V. Pater Joannes Leonardius Vir fuit, in quo omnes virtutes emicabant, easque in gradu heroico Servum Dei adornasse, ardentibus votis a Sede Apostolica tandem definiendum speramus. S. Philippo Nerio ob singularem vitæ sanctimoniam charissimus fuit; cumque illi singularis prudentia adnecteretur, non semel Clemens VIII. ad promovendam Regularium quorumdam reformationem ipsum adhibuit. In hanc Congregationem lubens ingressus sum, lubens vixi: utinam optimi Parentis vere filius lubens moriar!

ARTICULUS V.

De Bonorum Ecclesiasticorum Administratione.

Consanguinei ex Ecclesiæ bonis non augendi.

I. EPiscopos bonorum Ecclesiasticorum dispensatores esse dumtaxat, non dominos, Concilium Tridentinum agnoscens, & Concilii Carthaginensis IV. exemplum secutum, *Non solum jubet ut Episcopi modesta supellectili & mensa, ac frugali victu contenti sint; verum etiam in reliquo vitæ genere ac tota domo caveant ne quid appareat quod a sancto hoc Instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat. Omnino vero eis interdicit, ne ex redditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresve suos augere studeant; cum & Apostolorum Canones probibeant, ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed, si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant, eas autem non distrahant nec dissipent illorum causa; immo quam maxime potest eos Sancta Synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, unde malorum in Ecclesia Seminarium extat, penitus deponant.* Eademque præcepta & monita ad omnes Beneficia Ecclesiastica tam Sæcularia quam Regularia obtinentes, & ad ipsos etiam Cardinales pertinere declarat.

Mediolanensis Concilii & S. Caroli Borromæi Decreta de Canonica bonorum Ecclesiæ dispensatione.

Concilium Mediolanense I. Præside *S. Carolo Borromæo*, Cap. 62. De bonorum Ecclesiasticorum Canonica administratione & dispensatione hæc statuit: *Et Sacrorum Canonum Decretis statutum est, & Sanctissimorum Patrum testimoniis celebratum, quæ bona Fidelium pietas Deo consecravit, ea vel illorum necessitatibus honeste sualevandis, qui divinis dicati obsequiis, Christi ministri & dispensatores Mysteriorum Dei effecti essent; vel Ecclesiis reficiendis, earumque ornamentis ad divinum cultum necessariis comparandis, vel pauperibus sustentandis addicta esse: siquidem ubi primum Ecclesiæ bona esse cœperunt, eam naturam & conditionem consecuta sunt, ut in alium quam in sacrum & pium usum eorum fructus converti nefas esset. Quare cavendum est, ne cupiditate prolapsi, quæ radix est omnium malorum, dum vel propriis, vel propinquorum & familiarium divitiis & honoribus studemus, quæ Deo dicata sunt bona, & Ecclesiæ detrimento, & pauperum gemitu, & bonorum offensione ad aliorum usum convertamus. Itaque nos Sacrorum Canonum, & SS. Patrum auctoritate innixi, atque iis adducti, quæ Sacra Tridentina Synodus de officio administrandi bona Ecclesiastica significavit, eos omnes, qui ea obtinent, vehementer monemus, ut muneris sui memores, hæc quæ sequuntur diligentissime præstent. Episcopi,*

Abba-

Abbates, Præpositi, Parochi, ac cæteri omnes cujuscumque dignitatis & gradus, Ecclesias, etiam eorum administrationi commissas, ac quæcumque Beneficia Ecclesiastica, etiam simplicia, quomodocumque etiam commendata, in Provincia nostra obtinentes, omni diligentia cognoscere studeant quibus oneribus eorum Ecclesiæ & Beneficia, ex bonorum Ecclesiasticorum natura, vel ex illorum quæ obtinent, propria institutione, vel ex conditione Apostolicis Literis in Provisione dictorum Beneficiorum eis præscripta, vel alia quacumque ejus generis ratione subjaceant, illisque integre satisfaciant. Quod si facere omiserint, sed eos fructus sibi vindicare, vel ad alios transferre ausi fuerint, vel in quem debent usum non impenderint; se ex sacris Canonibus, & Sanctorum Patrum sententia, sacrilegii reos esse intelligant, & eorum omnium necessaria restitutione teneri; neque ulla omnino etiam immemorabili consuetudine excusari &c.

„ Ii vero, qui Ecclesias & Beneficia Ecclesiastica quæcumque obtinent, quorum „ fructus ad eos tamquam divinorum obsequiorum Ministros honeste sustentandos pro„ prie sunt attributi, si uberiores sint quam ad tuendam vitam, conditionisque suæ „ rationem requiratur, dubitare non debent ad eum finem hanc copiam illis esse attri„ butam, ut præter ea quæ ad victum & cultum eorum satis essent, suppeterent etiam „ quibus divini cultus ornatus ac splendor conservaretur, & pauperum inopia & indi„ gentia sublevaretur; quemadmodum etiam Deus plerosque divitiis cumulat, ut ami„ cos sibi faciant, a quibus cum defecerint, in æterna recipiantur tabernacula. Qua„ mobrem per viscera misericordiæ Jesu Christi obtestamur atque monemus, memine„ rint ea bona non esse credita ad luxum, neque ad augendos consanguineos, sed ad vi„ tam honeste, ut fidelem Dei Ministrum & pietatis Christianæ Magistrum decet, tra„ ducendam. Ex eo vero quod supererit, si necessaria pauperibus alimenta denegarint, „ intelligant se, quos non paverint occidisse, atque ob violatam sanctissimæ charitatis „ legem mortale peccatum commisisse, quo sibi iram in die iræ thesaurizaverunt. „ Modum autem & rationem, qua metiri se pro conditione & gradu unumquemque opor„ teat ad vitam suam fructibus Ecclesiasticis honeste ducendam, eam esse omnes debent „ intelligere, quæ ab iis non discrepet, quæ in Sacris Canonibus, & præsertim in his „ nostris Constitutionibus de Clericali frugalitate & modestia statuta sunt. Quæ vero „ de fructibus Ecclesiasticis dicta sunt, eadem etiam de supellectili omni, cæterisque „ rebus, quæ iisdem fructibus comparatæ sunt, dicta esse intelligantur; ne quæ de „ domestico Ecclesiasticorum hominum cultu & ornatu per nos in hac Synodo decreta „ sunt, aut ad propriam avaritiam, aut ad propinquorum splendorem statuta esse vi„ deantur.

Concilii Tridentini Decretum de Canonica bonorum Ecclesiasticorum administratione, & consanguineis vel familiaribus ex eis non augendis, promulgarunt & executioni mandari jusserunt Concilium Cameracense an. 1565. Tit. 18. Cap. 16. Remense an. 1583. Tit. *De Episcopis*, Cap. 8. Burdigalense eodem anno, c. 16. Rothomagense 1581. Tit. *De Episcopis* Cap. 13.

Mos in Galliis invaluit ut Beneficiatorum consanguinei in eorum bona succederent.

II. Sæculis 15. & 16. in Galliis invaluit consuetudo Ecclesiasticæ superiorum sæculorum Politiæ contraria, ut Episcoporum, aliorumque Beneficiatorum consanguinei in eorum bona etiam ex fructibus Beneficiorum quæsita, succederent, sive testamenti tabulis instituti essent hæredes, sive ab intestato; ea lege a Christianissimis Regibus adstricti, ut ad Ecclesiasticarum ædium instaurationem tenerentur, & a Regiis Judicibus compellerentur. Id constat ex Constitutione *Caroli* VI. an. 1385. edita, quæ habetur inter Probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ Cap. 22. Num. 7. cujus hæc sunt verba: *Licet de Jure, usu, & consuetudine, & communi observantia notorie observatis, Episcopis Regni nostri testari liceat, & in suis testamentis executores ordinare, qui prædicti executores, aut saltem Episcoporum hæredes, ad faciendum reparationes ædificiorum Episcopalium, dum casus eveniunt, per Judices & officiarios nostros compellantur & compelli consueverunt.* Et ex altera Constitutione an. 1406. edita, quæ ibidem legitur Num. 8. cujus hæc sunt verba: *Cum sit fructus Ecclesiarum & Beneficiorum quorumcumque etiam vacantium, tam secundum dispositionem Conciliorum Generalium & Jurium, quam secundum piam intentionem Fundatorum ordinati ad sustentationem Ministrantium in divinis, ipsiusque divini cultus augmentum, alimentationem pauperum, redemptionem captivorum, Ecclesiarum sacrorumque ædificiorum reparationem, terrarum &*

possessionum Ecclesiæ culturam, Jurium ipsarum conservationem, cæterorumque onerum incumbentium supportationem; adeo & quod bona per Prælatos post eorum obitum dimissa futuris debent Successoribus reservari, in Ecclesiæ utilitatem convertenda: nisi forte in illis locis Regni ubi de usu & consuetudine notorie observatis, licitum sit Prælatis ipsis, & aliis Viris Ecclesiasticis sæcularibus, de eisdem bonis facere testamentum, quibus etiam ab intestato, in dictis bonis, secundum consuetudinem & observantiam supra dictas sui succedunt hæredes. Ex quibus patet in Patria dumtaxat Consuetudinaria, non autem ubi Jus Scriptum vigeret, morem illum obtinuisse, ut in Episcoporum, aliorumque Clericorum Beneficia Ecclesiastica possidentium, bona ipsorum consanguinei succederent, ut observat *Joannes Galli* Quæstione 16. & 290. Nihilominus inter Constitutiones Synodales *Stephani Poncherii* Parisiensis Episcopi, an. 1503 inaugurati, hoc Statutum legitur: *Prohibemus Clericis eorum rebus male uti, & de bonis eorum Ecclesiasticis testari, & legare aliis locis & personis, quam eorum Ecclesiis, si voluerint sacrilegium & ultionem evitare divinam, sicuti Sacræ Sanctiones probibuerunt.*

Concilium Coloniense anno 1536. P. 13. Cap. 11. statuit ut ubi Sacerdos Provinciæ Coloniensis mortuus est intestatus, *bona ipsius, præter patrimonialia, quæ hæredibus cedunt, deducto ære alieno & funeralibus, in piam causam pro Defuncti animæ salute convertantur.*

Concilium Toletanum an. 1556. Cap. 18. *Bona quæcumque eorum Clericorum, qui intestati moriuntur, ad Episcopum vel consuetudine, vel alio quocumque jure pertinentia ac devoluta, per eumdem Episcopum in pios tantum usus ejus arbitrio expendantur.*

Sixtus IV. Constitutione quæ incipit *Etsi Universis*, data Kalendis Januarii, an. 1474 Curialibus omnibus tam Laicis quam Ecclesiasticis facultatem concessit libere disponendi seu donatione inter vivos, seu testamento, de bonis Romæ & infra decem milliaria, quamvis ex fructibus bonorum Ecclesiasticorum acquisitis, utque decedentium ab intestato hæreditatem proximiores consanguinei colligant. Eamdem gratiam renovarunt *Julius* III. an. 1549. ac demum *Paulus* V. an. 1606.

JOANNIS DOMINICI MANSI

Nota.

Nonnulla a P. Alexandro in hoc IV. articulo tradita reformanda veniunt. Congregatio Canonicorum S. Salvatoris exordium suum accepit ex Illicetano Eremitarum S. Augustini cœnobio; nam Stephanus ejusdem Cœnobii Monachus a Gregorio Papa II. vestem Canonici Regularis obtinuit; ille vero eadem veste socios alios Illicetanos donavit, regulam ad novi instituti normam & sibi sociisque assumpsit. At non diu manserunt in pristino Monasterio, quod Augustinianis restitutum est; Stephanus vero cum sociis Bononiam sese receperunt. Ibi Guido Antonio de monte Feltro Urbinati & Eugubii Principi innotuerunt, a quo assignatum illis est Monasterium S. Ambrosii Eugubini. Hinc prioribus illis temporibus Canonici Ambrosiani dicebantur. Haud ita multo post adiuncta illis est congregatio jam olim instituta S. Mariæ de Reno, quod sub Martino V. contigit; hæc vero congregatio Renana in cœnobio Bononiensi S. Salvatoris residebat. Ex his nomina varia ejusdem congregationis, nempe S. Salvatoris ex cœnobio Illicetano, S. Ambrosii ex Eremitica domo Eugubini, S. Mariæ Renanæ, &. S. Salvatoris Bononiensis ex adjuncta congregatione Renana, quæ in S. Salvatore Bononiensi residebat. Historiam hujus congregationis Luculentam scripsit Reverendissimus P. D. Abbas Jo. Chrysostomus Frombellus ejusdem Congregationis, modo Abbas Generalis.

A R-

ARTICULUS VI.

De Immunitatibus & oneribus Personarum & Bonorum Ecclesiasticorum.

I. DEcimas donaque gratuita pro Ecclesiæ ac Reipublicæ necessitate Viri Ecclesiastici sæculo 15. & 16. conferebant. Decimas Gallicano Clero gravissimas imposuere Pontifices Avenione sedentes tempore Schismatis, adversus quas Parisiensis Academia non semel intercessit. *Martinus* V. sacro approbante Concilio Constantiensi Sessione 43. præcepit, *Jura quæ prohibent inferioribus a Papa Decimas & alia onera Ecclesiis & Ecclesiasticis Personis imponi, districtius observari*. Per Summos autem Pontifices *nullatenus imponi generaliter super totum Clerum, nisi ex magna & ardua causa & utilitate universalem Ecclesiam concernente, & de consilio & consensu & subscriptione S. R. E. Cardinalium & Prælatorum, quorum consilium commode haberi poterit. Nec specialiter in aliquo Regno vel Provincia, inconsultis Prælatis ipsius Regni vel Provinciæ, & ipsis non consentientibus: vel eorum majori parte, & eo casu per Personas Ecclesiasticas, & Auctoritate Apostolica dumtaxat levari*. Clerus Gallicanus Avarici Biturigum anno 1431. congregatus Regi Christianissimo quartam Decimæ unius partem concessit, ejusque Majestatem obsecravit, ne quid amplius a summo Pontifice exigi sine Cleri assensu pateretur. Anno 1431. *Eugenius* IV. Regi Cypri centesimam redituum Ecclesiasticorum Hispaniæ, Angliæ, Franciæ, & Delphinatus concessit, ut obsides Sultano Ægypti datos, cum ex ipsius carceribus dimissus est, liberaret. Anno 1443. *Alphonso* Aragoniæ & Siciliæ Regi subsidium ducentum mille florenorum auri per duos annos ex omnibus ditionum suarum Ecclesiis colligendum concessit ad Classem contra Turcas instruendam. Anno 1453. *Nicolaus* V. vindicandæ a Turcarum Tyrannide Constantinopolis desiderio flagrans, Sacram Expeditionem indixit, ad eamque promovendam universo Ecclesiæ Clero Decimas imposuit. Anno 1457. *Callixtus* III. a *Carolo VII.* Rege Christianissimo obtinuit, ut sacræ pariter Expeditionis contra Turcas gratia Decimam omnibus Galliarum Sacerdotiis imponeret, ut constat ex Epistola ejusdem Pontificis qua ejus Majestati gratias agit, edita Tomo 4 *Spicilegii*, pag. 391. *Pius* II. in Mantuano Conventu anno 1459. Decimam generalem indicto bello sacro, ab universalis Ecclesiæ Clero solvi decrevit, consentientibus Christianis Principibus. Germanis non placuit hæc impositio, gravesque ea de re ac tumultuosas querimonias edidere. Nationem Germanicam lenire literis suis conatus est Pontifex, quæ inter Epistolas *Jacobi* Cardinalis *Papiensis* leguntur. „ In Decima quidem, *inquit*, „ dolent antequam vulnus accipiant. Imposita est, sed non imperata. Nulli adhuc „ Nuntii, nullæ literæ visæ quibus mandetur Cleros quidquam conferre. Non sumus „ nescii viæ, quam teneri cum Germanis oporteat... Venienti ad Legationem Niceno colligendæ decimę dedimus literas: hoc tamen adjecimus, ut nummum sine consensu „ Nationis non peteret. Illa volente, faceret quod esset injunctum. Mandata servavit. De colligenda vero tractavit: non tamen ad executionem ullam processit. „ Satis est nobis, implere quod est debiti nostri. Si alii desunt officio suo, Dei est illud judicium. Imponendæ quoque Decimæ solius nostri non fuit Consilium. Mantuanus Conventus hoc approbavit. Ibi pro conservatione Fidelium, consentiente tota Congregatione, decimale subsidium laudatum est & receptum. Quod ergo tot „ Principum & Populorum, & tanti Cœtus fuit consensus, uni nobis non est adscribendum. Si Natio nolet, nihil exigetur.... Quamquam si institutionem nostram colligendæ Decimæ diligenter inspiciet, videbit nihil præter publicum bonum esse quæsitum. Quod colligendum in Germania erat, servari in Germania & a Germanis debebat. Nil inde fuerat exportandum, nisi quod Natio in publicam salutem vel ipsa „ converteret, utiliter vel converti videret.

Decimæ, donaque gratuita.

II. Cum anno 1490. *Innocentius* VIII. Decimas Clero Gallicano in subsidium belli sacri contra Turcas imposuisset datis ea de re ad *Carolum* VIII. Regem Christianissimum, & ad nonnullos Præsules literis, Parisiensis Academia de Pontificio hac in causa

Appellationes ab impositione

Decimarum a Summis Pontificibus Clero Gallicano, absque ejusdem Cleri consensu impositarum.

sa Decreto, ac de Censuris a Pontificiis Collectoribus latis vel ferendis hunc in modum appellavit die 13. Septembris, anni 1491. „ A Sanctissimo Domino nostro Papa Innocentio VIII. minus debite consulto ad se ipsum melius consulendum, & ad Sanctam Sedem Apostolicam etiam melius consulendam, nec-non ad Sacrosanctam Universalem Synodum celebrandam, illumque vel illos, ad quem seu ad quos de jure provocare & appellare nobis licet, in his Scriptis, tam pro nobis, quam pro nobis adhærentibus & adhæsuris ... provocamus & appellamus. Protestantes nominibus quibus supra de prædictis Sententiarum & Censurarum nullitate juxta Canonicas Sanctiones: submittentes tamen omnia judicio Universalis Ecclesiæ Concilii, ad quod super omnibus præmissis habere recursum intendit præfata Universitas."

Cum *Alexander* VI. quæsito colore belli Turcici Clero Gallicano Decimas imposuisset absque Gallicanæ Ecclesiæ consensu anno 1501. *Ludovico* XII. Rege Christianissimo non repugnante, Parisiensis Academia adversus hanc exactionem, suam, Clerique Gallicani libertatem tuita est. Cumque Censuris ageret Pontifex in eos qui solvere detrectarent, Insignis Ecclesiæ-Parisiensis Capitulum Sacram Theologiæ Facultatem consuluit quid porro de hujusmodi Censuris sentiendum esset. Quæstionem per deputatos diligenter discussa & ventilata, sacer & eruditus Ordo respondit hunc in modum: Ad primam Quæstionem, *Utrum Censuræ contra eos, qui decimam per Pontificem sine congregatione & consensu Cleri impositam solvere recusarunt, latæ post appellationem interjectam timendæ sint, aut tamquam nullæ reputandæ.* Respondit: *Censuræ contra eos, qui ne Libertatem Ecclesiasticam & Decreta Sacrorum Conciliorum læderent, aut suavissimum Christi jugum servitute opprimerent, Decimam per modernum Pontificem pro invasione Turcarum, ut fertur impositam solvere recusarunt, latæ post appellationem interjectam, nullius sunt roboris, nec timendæ.* Ad secundam, qua quærebatur, *Utrum propter hujusmodi Censuras tenerentur Appellantes a celebratione & aliis Divinis abstinere?* Respondit eadem sacra Facultas: *Quod præfatæ Censuræ non obligant Appellantes, ut a celebratione, & aliis Divinis abstineant.* Hoc Judicium Doctrinale Kalendis Aprilis anno 1502. latum est, & die sequenti confirmatum, nemine reclamante.

Leo X. in Concilio Lateranensi Sessione 12. totius Ecclesiæ Clero Decimam per triennium imposuit ad Sacram Expeditionem contra Turcas: Quæ impositio nec Germanis, nec Hispanis grata fuit, & magnos apud utramque Nationem tumultus excitavit. Concilium Bituricense anno 1528. *Francisco* I. Regi Christianissimo quatuor Decimas concessit, ut filios in Hispania obsides liberaret. *Carolo* IX. regnante, anno 1561. Clerus Gallicanus Poissiaci congregatus cum Rege pepigit de summa sexdecies centenarum millium libellarum ex Sacerdotiis colligenda, quibus Regia Domania Civitati Parisiensi oppignerata redimerentur, censusque super iis constituti solverentur. Anno 1567. idem Clerus in Comitiis Generalibus per Deputatos congregatus novum cum Præfecto & Ædilibus Contractum iniit, in quo se obstrinxit ad solvendum Urbi quotannis summam sexies centum & trigesies mille libellarum, ad Sacrum Patrimonium, seu Domanium Regis, pari censu gravatum, addictumque redimendum. Contractum istum, aliosque nonnullos improbavit Cœtus Generalis Cleri Gallicani Meloduni congregati annis 1579. & 1580. tamquam absque legitima potestate factos & absque debito Cleri consensu. Regi tamen concessit summam tredecies centum mille libellarum annuæ contributionis ad sexcennium. Anno 1586. Clerus eamdem contributionem ad decennium continuavit. Contractus ille Cleri cum Prætore & Ædilibus in Regis utilitatem quolibet decennio in Comitiis Generalibus ejusdem Cleri renovatur. Præter hujusmodi contributionem Decimarum, Dona Gratuita Clerus Gallicanus Regibus conferre cœpit ab anno 1585. tunc quidem in belli contra perduelles Calvinistas conficiendi subsidium, deinde vero ob alias Ecclesiæ vel Reipublicæ necessitates. Horum fidem faciunt Cleri Gallicani Commentarii, Tom. 4.

Tertia Regibus Catholicis concessa.

IV. *Martinus* V. Joanni Castellæ Regi, & Successoribus, Decimarum Tertiam, quam olim in Templorum fabricationes & sarta tecta consumere moris erat, in sumptus belli Maurici concessit. Cum sacra illa vectigalia in profanos usus distrahi *Sixtus* IV. animadverteret, Concessionem a *Martino* V. Castellæ Regibus factam revocavit, san-

xitque

zitque ut Tertiæ Templis restituerentur, ita tamen ut sacrorum illorum redituum media pars inde decerperetur, in ærarium Cameræ Apostolicæ referenda ad sumptus belli Turcici. *Ferdinando* & *Elisabethæ* Regibus Decimas Regni Granatensis concessit *Innocentius* VIII. ab eodemque Jus Tertiarum ipsos in perpetuum obtinuisse, verisimillimum est. Anno 1517. universus Hispaniæ Clerus Madriti congregatus est, quod Roma scriptum esset, Pontificem ob metum irruptionis Turcarum Decimas sacrorum omnium redituum ab Hispanis exigere velle. Statutum est ut ejus Sanctitati supplicaretur, ne inaudita exactione Clerum gravaret; cum Generalia Concilia sanxissent, ne quis Pontifex Decimas exigeret, nisi Christiani hostes nominis prius in Christianorum fines irrupissent. Si nihilominus Pontifex rem urgeret, deliberatum est Clerum mimime pariturum. Ita refert *Anglerius*, qui huic Hispanici Cleri Conventui ut Prior Ecclesiæ Granatensis intererat, Epistola 596. Anno 1523. *Adrianus* VI. Quartam omnium proventuum Ecclesiasticorum in Hispania *Carolo* V. concessit. Ea de re graves ad ipsum Pontificem querimonias detulit Clerus Hispanus, & ab Archiepiscopo Granatensi hujus exactionis constituto Executore interim appellavit. Supplicationis & Appellationis hujus Instrumentum editum est inter Probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, Cap. 22. Num. 29. pag. 626. quo hæ rationes intercessionis a Clero Hispano Vallisoleti congregato factæ proferuntur: „ Primo, quia hæc impositio Quartæ expresse est contra Decretum Martini V. in Concilio Constantiensi Spiritus Sancti gratia in Domino congregato, quo inter alia cavetur expresse, nullam Decimam vel subsidium super universo Clero generaliter per Sedem Apostolicam in futurum imponi debere absque consilio & assensu & subscriptione S. R. E. Cardinalium & Prælatorum, quorum consilium commode haberi posset; nec specialiter in aliquo Regno vel Provincia, inconsultis Prælatis ipsius Regni vel Provinciæ, & ipsis consentientibus, vel eorum majori parte: quod minime in hujusmodi Quartæ impositione factum esse dignoscitur. *Secunda ratio hæc est*: Cum Sixtus IV. pro certa pecuniæ quantitate loco cujusdam charitativi subsidii, quam a Clero istorum Regnorum justis de causis & evidenti necessitate urgenti habuit & recepit, motu proprio & de certa scientia, dictum Clerum Castellæ & Legionis ab omni Decimarum & subsidiorum solutione tam per se quam per alios Romanos Pontifices imponendorum, in futurum liberavit & absolvit, ac immunem esse statuit & declaravit: Quod vim contractus seu obligationis inter Romanos Pontifices & ipsum Clerum constat obtinere; ad cujus observationem etiam Successores sui saltem ex quadam naturali æquitate tenentur. *Tertia ratio*: Cum ex Decimis & redidítibus Ecclesiasticis dictorum Regnorum Castellæ & Legionis Ecclesiis debitis, & Clero, quotam seu partem, quam vulgus Tertias appellat, ex concessione Apostolica Reges dictorum Regnorum pro continuo bello contra Infideles singulis annis perceperint, prout Cæsarea & Regia Majestas Caroli Regis percipit de præsenti, hæc subventio & subsidium sufficere deberet pro bello contra Turcas, absque nova Quartæ impositione. *Quarta ratio*: Manifestum est, Magistratus S. Jacobi, & de Calatrava, & de Alcantara, & Prioratum S. Joannis, cum omnibus Commendis dictorum Magistratuum & Prioratus, ex redditibus Ecclesiasticis provenire, & ex illis fuisse & esse fundatos & institutos, ut Reges Hispaniæ bellum continuum contra Infideles sustinerent. Cum igitur dicti Magistratus & Commendæ ad magnam quantitatem redituum ascendant, magnique redditus & Decimæ ex fructibus & redditibus Ecclesiasticis ad effectum belli supra dicti extrahantur, ex quibus dictum bellum contra Turcas exerceri & sustineri posset, coadunatis Tertiis supra dictis, quis dubitat quod si insuper Quarta ab Ecclesiis, Ecclesiasticisque Personis exigeretur, maximum damnum & dura calamitas eis immineret? *Quinta ratio*: Regnis Italiæ, & aliis Regnis & Provinciis, periculo & bello Turcarum vicinioribus, sola Decima imposita est. Deterius autem & incomportabilius est, quod in istis Regnis, non solum Decima, sed & Quarta exigatur a Clero, cui dictum bellum contra Turcas non incumbit; & ideo omino essent ab ista contributione liberandi.

Appellatio Cleri Hispanici de impositione Quartæ ab Adriano VI. factæ in gratiam Caroli V.

Sexta ratio: „ Cum retroactis temporibus crudelissima bella viguerunt, maximasque jacturas & calamitates civitates & incolæ dictorum Regnorum a Saracenis sustinuerunt,

„ runt, numquam tamen visum neque auditum est, quod ab aliis Regnis, saltem a „ Clero ipsorum, sit aliquod subsidium vel succursus impensus: injustum igitur esse vi- „ detur, quod ab eis pro dicto bello Turcarum Quartam prædictam exigant: præser- „ tim quod tam in bellis Regni Granatæ, & aliorum Regnorum & Provinciarum A- „ fricæ vicinarum continua bella & deprædationes viguerint & vigeant, & multorum „ Christianorum quotidie captivitates videantur, quod satis dolendum est: si dicta „ Quarta solveretur ad bellum contra Turcas, cum necessitas propinquior immineret, „ exactis & consumptis pecuniis dictorum Regnorum, impossibile esset dicto discrimini „ & periculo subvenire: Quod contra rationis tramitem esset, cum ubi majus pericu- „ lum vertitur, ibi cautius sit agendum: & propinquis & vicinis potius sit subvenien- „ dum quam extraneis & remotis. *Septima ratio*: Quis dubitat dictam quartam esse „ inauditam, numquam ullis retro temporibus visam, & novum esse genus exactionis, „ & ex ejus impositione maximum scandalum toti Ecclesiæ, & Personis Ecclesiasticis „ istorum Regnorum generari, magnaque inconvenientia ex dicta impositione sequi pos- „ se? Certum est enim subventiones pauperum, peregrinorum refugia, & eleemosy- „ narum largitiones, Templorum erectiones & reparationes cessaturas, & maximam „ diminutionem perpessuras. Quis ignoret Monasteria Monialium, quæ sine dicta „ Quartæ impositione pauperrimæ erant, omnino fame peritura, ipsasque Moniales, „ quod deterius est, sacras domos exituras: Hospitaliaque, quorum reditus vix pro „ modica infirmorum alimonia sufficiebat, dictis eleemosynis & alimoniis multo magis „ defectura; ipsosque Dei pauperes variis languoribus cruciatos, quam citius horri- „ dam mortem incursuros; totumque nervum Ecclesiasticæ Disciplinæ turbari? *Octa- „ va ratio*: Cum Cæsarea Majestas Caroli Imperatoris, Regis nostri, visa quadam sche- „ dula Regis Ferdinandi Catholici & Potentissimi Principis nostri, gloriosæ memoriæ „ ejus avi, per quam pollicitus est se nullo modo permissurm aliquod subsidium super „ dictum Clerum imponi, nisi certo modo & forma in dicta Capitulatione contentis, „ confirmaverit, fideque Regia, & promissione fortissima pollicitus sit, se dictam „ Capitulationem servaturum; & pro abundantiori cautela & securitate dicta Capitula- „ tio inter Principem & Clerum facta in Contractum transierit, omnino servanda est, „ & Dominus noster Papa dictam confirmationem Prædecessorum suorum justitia me- „ diante, non infringendam, sed omnino adimplendam declaravit. His de causis (*in- „ quit Hispaniæ Clerus*) sentientes Nos ex dicta Quartæ impositione fuisse multiplici- „ ter læsos, gravatos & oppressos, ac timentes nos & nostrum quemlibet plus in fu- „ turum lædi, gravari & opprimi posse: ab eodem Domino nostro Papa Adriano VI. „ non bene informato, ad eumdem melius informandum supplicamus; & a R. Dom. „ Archiepiscopo, quatenus dictæ exactionis Quartæ executore prætenso, & a suis præ- „ missis Processibus, Censuris, & pœnis, comminationibus, & omnibus aliis & singu- „ lis in dictis suis Processibus contentis, appellamus eo modo, & forma & causa, qui- „ bus melius possumus & debemus, salvo jure nullitatis principaliter prosequendo ad eum- „ dem Sanctissimum Dominum nostrum Papam, suamque Sanctam Sedem Apostolicam.

V. Mexicana Synodus anno 1585. celebrata, Ecclesiæ Mexicanæ erectionem imprimis adscribit, cum *Joannis de Cumarraga* primi Episcopi Mexicani, & Sedis Apostolicæ Commissarii Statutis, inter quæ istud legitur de divisione Decimarum §. 24. „ Volumus insuper, & de consensu & beneplacito Serenissimæ Majestatis, & ea- „ dem auctoritate Apostolica statuimus, decernimus & mandamus; quod omnium De- „ cimarum, tam Cathedralis, quam aliarum Ecclesiarum dictæ civitatis & Diœcesis „ fructus, reditus, & proventus in quatuor æquales dividantur partes, quarum unam „ Nos & Successores nostri Episcopi, perpetuis futurisque temporibus, pro honore Pon- „ tificalis habitus sustentando, absque aliqua diminutione pro nostra speciali mensa ha- „ beamus. Decanus vero & Capitulum, & reliqui Ministri Ecclesiæ, aliam quartam „ partem inter eos dividendam habeant: a quibus partibus, licet ex commissione A- „ postolica, & longævo temporis usu, moribus & consuetudine approbata, eadem Ca- „ tholica Majestas tertiam partem (Tertias in Hispania vulgariter nuncupatas) ha- „ bere & recipere integraliter consuevit, „volens erga nos suæ liberalitatis dexteram ex-

„ tende-

„ tendere ... Nos, & Episcopos Successores, & Capitulum in sua quarta Decimarum „ parte, liberos, & exemptos esse voluit. Reliquas vero duas Quartæ partes iterum in „ novem dividendas partes decernimus; duas quarum eidem Majestati Serenissimæ in „ signum Superioritatis & Jurispatronatus, ac ratione acquisitionis prædictæ terræ, fu„ turis perpetuis temporibus percipiendas & levandas applicamus.

VI. Non solum ab omni Militiæ onere, quo jam pridem levati erant, sed ab omni contributione pecuniæ pro Militum subsidio, ac eorum in suis ædibus mansione, Clericos immunes declaravit *Carolus* VII. Rex Christianissimus anno 1445. Volens tamen ut aliis modis per Regias literas ad singulas Diœceses mittendas significandis, ad ferenda militiæ onera sumptusque conferrent etiam ac juvarent. Par non fuit Virorum Ecclesiasticorum cæteris in Regnis felicitas. In Germania enim, Hungaria & Polonia Militiæ oneribus subjacebant. In Constitutione *Alberti* II. Imperatoris anno 1439. pro Hungaris edita, quam apud *Goldastum* Tom. 3. Constitutionum Imperialium legere est, hic habetur Articulus: *Item Ecclesiæ, & Ecclesiasticæ Personæ a taxis non diu abusive introductis liberæ & absolutæ relinquantur, servitia tamen exercitualia more alias consueto, facere teneantur.*

Viri Ecclesiastici in Galliis, non item in cæteris Regnis, ab omni Militiæ onere liberi.

Hungariæ Rex *Ladislaus*, Rex etiam Romanorum designatus, anno 1454. Constitutionem edidit, quæ a *Friderico* III. Imperatore confirmata est, & habetur apud *Goldastum* Tom. 3. Constitutionum Imperialium pag. 479. cujus secundum caput sic habet: *Item Domini Archiepiscopi, Episcopi, Præpositi Cœnobiorum, & Capitula, ac Abbates, & alii Dignitates & Honores Ecclesiasticos majores tenentes, quemadmodum tempore quondam Domini Sigismundi Imperatoris & Regis, avi nostri consueti fuerunt, cum ipsorum banderiis, ac numero lancearum exercituare teneantur: ita videlicet, quod quamtumcumque Ecclesiarum seu Personarum Ecclesiasticarum proventus per inimicos extitissent minorati, juxta limitationem electorum hominum prædictorum, etiam hujusmodi exercituatio earumdem Ecclesiarum, seu Personarum Ecclesiasticarum cum tanto delectu minoretur: quod etiam aliæ personæ Ecclesiasticæ .... juxta quantitatem proventuum ... exercere teneantur.*

Inter Statuta Regni Poloniæ, istud habetur *Casimiri* III. Regis anno 1475. editum: *Pag. 37.* „ Item spirituales pro hac Expeditione debent servire ad bellum, juxta facultatem & „ exigentiam bonorum suorum, ne sine provisione bona itidem eorum, prout & No„ bilium annihilentur per belligeros & damnificentur ..... Item Ecclesiæ & Cathe„ drales & Collegiatæ, Abbates sive Præpositi Cœnobiorum, debent expedire Armige- *Ibid. p. 38.* „ ros in eo numero, juxta quod in Synodo super unumquemque laudabitur. Item Epi„ scopi debent habere intelligentiam cum Plebanis Parochialibus, ut illi etiam faciant „ subsidium suo Episcopo. *Anno* 1544. *Rex* Sigismundus Augustus *statuit ut Viri Eccle„ siastici*, prout facultas ipsorum maxime tulerit, Expeditionem facere teneantur, ita „ tamen ut contra solius potentioris hostis vim, & non aliter, expeditio hæc per illos „ fiat: & immunitatem ipsorum Personæ habeant a profectione bellica; sed aliis loco „ sui missis, officio suo fungantur, Sacrificiis & Orationibus Deum placantes.

Hispaniæ Præsules, aliique Viri Ecclesiastici, ab onere Militiæ nondum erant immunes ac liberi Sæculo 15. ut colligitur ex Concilio Toletano anni 1473. Canone 15. cujus hæc sunt verba: „ Absurdum & nostræ Religioni dispar & incongruum videtur, „ ut Regale genus Sacerdotum cum temporalibus Dominis militariter vivendo, in eo„ rum servitutem redigatur. Ideoque hortamur Episcopos, cæteris Beneficiatis præcipi„ mus, ne cum Dominis sæcularibus cujuscumque gradus, status, ordinis, seu conditio„ nis existant, exceptis Regia Majestate, & Regiis Personis, vitam militarem ad au„ xilia armorum præstanda ducere audeant dissolutam seu ab eis terras, stipendia, & „ salaria, vel pecunias quascumque, ut armis per se vel per alios deserviant, cum E„ quitum seu Peditum gentibus, quomodolibet exigere vel levare præsumant.

SCHOLION I.

In hoc Articulo Num. 2. pag. 175. Religiosi Censores hanc Propositionem notant: *Appellat Academia Parisiensis ad futurum Concilium pro Decimis.*

R. Ab impositione Decimarum a Summis Pontificibus Clero Gallicano facta absque ejus consensu, eumdem Clerum non semel appellasse, Historiæ Monumenta & acta publica probant. Et hæc mera facti quæstio. Non enim hic expendo an jure appellatum sit, vel quid in similibus rerum circumstantiis fieri debeat.

SCHOLION II.

Ejusdem Articuli pag. 176. Religiosi Censores notant: *Responsa Academiæ Parisiensis ad insignis Capituli Parisiensis Ecclesiæ Quæstiones* circa Decimarum impositionem Ecclesiæ Gallicanæ factam absque Cleri consensu, latasque Censuras in eos qui solvere recusabant.

R. Hæc historice refero: Meum hic de rebus non interpono judicium.

SCHOLION III.

Ad eumdem Articulum pertinet hæc Indiculi Censorii nota: *Statutum est ut ejus Sanctitati supplicaretur, &c. usque ad pag. 183. Num. 5. delendum.*

R. Appellatio Cleri Hispanici de Impositione quartæ ab Hadriano Sexto facta in gratiam Caroli V. his paginis describitur, & intercessionis hujus rationes ex ipso Appellationis instrumento exhibentur. Mera Historiæ res est. An juste vel injuste Hispaniæ Clerus appellaverit, non expendo, non pronuntio. Erudito Viro P. Ludovico Thomassino vitio non est datum, quod hanc Hispanici Cleri Appellationem, & rationes in ea expositas historice commemoraverit P. 4. Lib. 3. *De Ecclesiæ Disciplina*, cap. 25. Num. 5. pag. 606. Edit. primæ. Cur id mihi vitio vertatur?

Nota.

JUris esse summi Pontificis exactiones a Clero solvendas concedere, idque non solum pluries concessisse, sed & censuris ad easdem præstandas compulisse, adnotavi supra post articulum septimum primi capitis. Non inhibetur tamen Clero, quin suæ rationes renitentiæ summo Pontifici possit exponere.

JOANNIS DOMINICI MANSI

Nota.

IMpetrare ex me non possum quin exemplum illustre de Decimis a Clero Gallicano solutis, & de ratione qua in iis exigendis solvendisque utebantur, afferam ipsis verbis Ægidii de Bellamera Avenionensis Episcopi in consilio 123. quod nondum editum legi in codice MS. omnium ejus Consiliorum, existente in Bibliotheca Canonicorum Majoris Ecclesiæ Lucensis. En illud. „ Ad futuram memoriam, ut videlicet sciantur in „ posterum rationes, causæque urgentes per quas R. P. Ægidius Avenionensis Episco- „ pus ad instantiam generalium Consiliariorum Regis Franciæ & D. Ducis Bituricen- „ sis, ipsius Regis in lingua Occitana & Ducatu Aquitaniæ deputatorum super facto „ omnium firmariarum in patriis linguæ & Ducatus prædictorum fuit arctatus ad dan- „ dum judicem seu constringendum personas Ecclesiasticas suæ Diœcesis in regno Fran- „ ciæ consistentes ad solvendum dajas seu impositiones Regi seu Firmariis aut Com- „ missariis ipsius prout pro parte dictorum Generalium dictus Episcopus fuit requisitus, „ armentur hic articulatim illa quæ in isto negotio contigerint. Sed tamen scire de- „ bes

" bes quod Episcopus Avenionensis postea sub tali ingenio impedivit ne dicta arctatio effectum haberet; & finaliter nullum judicem dedit, de quo omnes vicini Episcopi in Regno constituti, qui omnes dederunt judices, fuerunt admirati, sed nihilominus dictus Episcopus mandavit rationes infrascriptas hic inseri ad memoriam futurorum.

" Primo quidem, ut videatur, quod istud negotium non est novum, est sciendum quod D. Urbanus Papa V. cum ista per Regem Carolum patrem hujus Regis ab isto Urbano peterentur, ipse Urbanus commisit quibusdam Archiepiscopis regni Franciæ in lingua Gallicana istud negotium potestatem prædictam ipsi Regi auctoritate Apostolica concedendi. Qui prædicta finaliter ad certum tempus concesserunt; sic tamen, quod per gentes Ecclesiasticas non auctoritate Regis levarentur; & ita fuit de facto reali executioni demandatum. Et demum per Gregorium XI. Clementem VII. & usque ad Benedictum XIII. fuerunt similes concessiones Regi factæ & continuatæ; propter quæ gentes regiæ dicebant tempore D. Benedicti quod Rex Franciæ prædicta possederat per XXVII. annos & ultra. Papa vero Benedictus XIII. per Regem etiam super hoc requisitus, ad certum tempus concessit; & post secunda vice requisitus quod ad tempus aliud similiter prorogaret posuit istud in longis disceptationibus & deliberationibus, suo more; & sic quod usque ad subtractionem obedientiæ sic factum absque alia nova concessione transivit, (& ut dicitur) fuit ista inter alias causas una propter quam assistentes Regi consuluerunt prædictam subtractionem faciendam.

" Secundo, ut videatur, quod Prælati Regni Franciæ utriusque linguæ, Gallicanæ videlicet & Occitanæ, circa hoc fecerunt, prædicta subtractione durante; sciendum est quod de anno a Nativ. Dom. MCCCXCVIII. de mense Julii vel Augusti, prædicti Prælati Regni Franciæ utriusque linguæ Parisiis pro facto dictæ subtractionis simul congregati tunc pro parte Regis instanter requisiti & nimis arctati, considerantes expensas quas Rex fecerat & continue faciebat pro Ecclesia & ipsius unione finaliter & concorditer Regi similes etiam & ad certum tempus fecerint concessiones, & Commissarios Ecclesiasticos, videlicet quisque in sua Diœcesi, super hoc deputarunt. Demum, appropinquante fine temporis concessionis antedictæ, Prælati linguæ Gallicanæ cum aliquibus Prælatis linguæ Occitanæ, secundo ex prædictis & aliis causis pro parte Regis fuerint cum maxima instantia iterum requisiti, quod aliam similem concessionem facerent duraturam ad triennium, a principio mensis Octobris proxime præteriti, anni videlicet Christi MCCCCII. computandum, qui istud finaliter concesserunt. Salvo quod cum Franciscus Narbonensis Archiepiscopus, Sedis Apostolicæ Camerarius, duo Concilia Provincialia super hoc tenuisset & omnes Prælati, vel quasi suæ provinciæ in hoc consentirent, solus Episcopus S. Pontii per se vel suos in hoc (ut dicitur) contradixit; & propterea tota temporalitas sua (ut dicitur) ad manum Regis posita fuit; licet postea fuerit liberata. Et ex eadem causa dicitur fuisse occupata temporalitas D. Avenionensis, licet aliæ allegentur causæ. Et ut appareat quam violenter & animose gentes regiæ istud prosequantur, etiam est sciendum quod nuper cum quidam licentiatus in decretis Canonicus Regularis in sacerdotio & in habitu religioso & sacerdotali constitutus, personaque bene notabilis in monte Pessulano propter quædam gravamina secundum se, sibi in hac materia per judicem datum, per D. Magalonensem Episcopum injuste illatam appellasset, prædicti Generales dictum Canonicum Regularem, Presbyterum & Licentiatum, in prædicto habitu consistentem propter præmissa capi, ligari, & ad Castrum Rupismaurum pro carcere tenendum destinarunt & ibi in carcere tenent. Tertio, ut videatur qualiter dictus D. Avenionensis, Aniciensis Episcopus in hac materia arctatus fuerit, sciendum est quod dicti Generales instantibus & procurantibus eorum firmariis scripserunt, prædicto Avenionensi Episcopo apud S. Laurentium constituto de mense Novembri proxime præterito requirendo eum ex parte Regis, & D. Ducis Bituricensis quod cum gentes Ecclesiæ Cleri Linguæ Occitanæ concessissent Regi quod solverent eidem Regi datas seu impositiones simili modo, sicut solvunt illi de lingua Gallicana; & nihilominus aliqui de subditis ipsius Episcopi stantes in regno Franciæ essent

" con-

„ contradictores, & refutantes in solutione prædicta, haberet dictus Episcopus dictos „ subditos suos compellere ad solutionem prædictorum, & dare judicem pro compellendo prædictos omnibus vicibus quoties judex per firmarios Episcopatus Avenionensis „ requisitus foret. Verum quia ista materia non erat dicto Episcopo Avenionensi grata, „ & quia pro toto non erat aliquis qui eum prosequeretur, ipse Episcopus pro tenore „ superdictarum literarum, executione nihil fecit. Verum qui postea die Martii sexta „ mensis Februarii anno a N. D. MCCCIII. hora tarda accessit ad dictum &c.

CAPUT VIII.

DE GRÆCORUM IMPERATORIBUS.

Manuel Palæologus. I. SÆculo ineunte 15. Græcorum Imperium regebat *Manuel Palæologus* immanique bello a *Bajazethe* Turcarum Rege premebatur: ideoque ad elicienda a Francorum præsertim Anglorumque Regibus auxilia in Occidentem venerat; sed ob Anglicos tumultus, Regisque Christianissimi *Caroli VI.* morbum rebus infectis in Orientem redierat, ut *Juvenalis de Ursinis* in Historia *Caroli* VI. refert. Verum ante reditum fuerat mirum in modum recreatus, accepto nuntio de soluta Constantinopolis obsidione a *Bajazethe* ob *Tamerlanis* in Syriam irruptionem, ingentesque Turcarum strages ab illo editas, ut tradunt *Chalcondilas* lib. 3. *De Rebus Turcicis*, *Bizarrus* Historiæ *Rerum Persicarum*, lib. 9. & Magnum Chronicon Belgicum. Propensum ad utriusque Ecclesiæ conjunctionem animum præ se tulit, & olim cum a *Bajazethe*, & cum ab *Amurathe* II. Constantinopolis obsidio acrius urgeretur anno 1422. Anno 1419. in *Joannis* filii gratiam sese Imperio abdicaverat, ut *Phranzes* testatur; qui & ipsum obiisse scribit anno 1425. die 21. Julii ex diuturna semiapoplexia. Eo morbo fuerat primum correptus die 3. Octobris anno 1422. cum *Antonius Massanus*, Ordinis Minorum, Nuntius Apostolicus *Martini* V. nomine cum ipso de conjunctione Ecclesiarum ageret: ut ejus Legationis Acta in Concilio Senensi relata fidem faciunt; sed ne tunc obiisse credatur, (quod *Odoricus Raynaldus* existimavit) *Phranzis* testimonium prohibet Lib. 1. Cap. 41. Biduo ante obitum Monasticam vestem induerat, sumpto *Matthæi* nomine.

Joannes Palæologus. Concilio Florentino subscripsit. II. *Joannes Palæologus*, Manuelis filius, patre felicior, quod Religionem spectat; Græcæ cum Romana Ecclesia conjunctionem in Concilio Florentino promovit; Fideique Definitioni & Decreto Sanctæ Unionis subscripsit pridie Nonas Julii anno 1429. Nihil non egerat Turcarum Princeps *Amurathes*, ut *Joannem Palæologum* a profectione Italica, atque a conjunctione cum Latinis deterreret, suis de tentanda rursus Constantinopolis expugnatione consiliis Ecclesiarum fœdus moras allaturum certus. Nec inanis ipsius metus erat. Completa enim Unione, suppetias Græcis contra Turcas profusa liberalitate tulit *Eugenius IV.* Pontifex Maximus: majoraque subsidia decreverat, & justi missionem Exercitus. Sed sua uti felicitate noluit *Palæologus*, remissoque Schismatis evertendi studio, occasionem *Eugenio* dedit suas pariter curas de copiis auxiliaribus destinandis remittendi, ut constat ex literis ejusdem Pontificis ad *Constantinum Palæologum* 11. Kalendas Maji anno 1541. datis. Obiit die 31. Octobris, anno Christi 1449. ætatis 58. Imperii 24. ut *Phranzes testatur* Lib. 2. Cap. 19.

Constantinus Palæologus. III. Mox ut vulgatus est *Joannis Palæologi* obitus, *Thomas Despota* Constantinopolim applicuit, ac Demetrii *Porphyrogeniti*, qui etsi ætate junior Imperium affectabat, factio compressa est: Decretum ut *Constantino* inter *Joannis Palæologi* fratres natu maximo Imperium deferretur, missique *Alexius Philantropenus*, & *Manuel Palæologus* in Peloponesum, qui ipsum anno 1450. die 6. Januarii Spartæ Augustali Corona cinxere. Legationem ad *Amurathem* destinavit, ut ipsum de morte fratris, suaque in Imperium successione certiorem faceret. Hanc legationem obiit *Georgius Phranzes*. Ad Florentini Decreta Concilii promulganda, Sanctæque Unionis consummandum opus *Constantinum Palæologum* gravissimis literis hortatus est *Nicolaus* V. Pontifex Maximus, &

nisi

nisi Schisma penitus aboleret, Constantinopolis expugnationem, Imperiique excidium infra triennium Deo est interminatus. Contigit illud anno 1453. non absque cœlestibus portentis. Obtritus in porta fuit *Constantinus* dum fugam tentaret, anno Imperii 4. ejusque caput dein præcisum infixumque hastæ per Barbarorum castra circumlatum est. Exercuere crudelem in Christianos carnificinam Turcæ, omneque stuprorum, rapinarum, & in Templis sacrilegiorum genus. Obsidionem ursit, perfecitque *Mahometes secundus* qui everso Christianorum in Græcia Imperio, primus Turcarum Imperium extulit. De Constantinopolis expugnatione & eversione legesis *Phranzem* Lib. 3. *Isidori* Cardinalis *Rutheni* literas a *S. Antonino* relatas 3. p. Tit. 23. Cap. 13. Auctorem *Turcogræciæ* lib. 1. &c. *Constantinopolis a Turcis expugnata.*

CAPUT IX.

DE TURCARUM REGIBUS ET IMPERATORIBUS XV. & XVI. Sæculis.

ARTICULUS I.

De Filiis Bajazethis, & Amurathe II.

I. SEx filios habuerat *Bajazethes* quorum unus *Mustaphazelebis* in Temiriano prælio fuerat desideratus; quinque manserant patri superstites, *Emir Soleimanes*, *Isa Zelebis*, *Musa Zelebis*, *Sultanus Muchmetes*, & *Casa Zelebis*, tempore prælii adhuc puer, ut habent Annales Turcici *Leunclavii*. Aliter *Bajazethis* filios numerat appellatque *Chalcondilas* Lib. 4. *De rebus Turcarum*, scilicet *Jesum*, *Musulmanem*, *Mosen*, *Machmeten*, *Jesum Minorem*, & *Mustapham*: ac *Jesum* natu minimum, cum apud Græcos se recepisset, Christianis Sacris initiatum fuisse. Ut ut est, *Bajazethis* filii reliqui totis pene duodecim annis de Imperio acerrime dimicarunt; Asiamque & Europam cruentis præliis infestarunt, mutuam in cædem semper armati. Tandem *Mahometes*, qui digladiantibus fratribus latuerat, a quodam infimæ sortis opifice educatus, emersit & cum sua virtute, tum Principis Tryballorum & Thraciæ, ac Ducum ad ipsum deficientium auxiliis, Asiæ primum, deinde cæterarum Turcicæ ditionis Provinciarum Imperio potitus est, anno ætatis circiter 28. Christi 1414. Cum Græcis amicitiam, pacemque coluit, *Ismaeli* Sinopæ Principi bellum denuntiavit: at ille Tributi pensitatione pacem redimere maluit, quam incertam belli aleam experiri. Bello lacessivit Venetos propter regionem quæ Jonium spectat, quam immissis copiis devastare aggressus est. Commissum Venetorum inter Turcarumque classem prælium, Veneti Barbarorum naves tredecim cœpere, plerasque tamen vacuas: Lampsacum insuper expugnarunt. Missis utrinque Legationibus, mox sancita pax. Deinde a Caramaniæ Principe bello petitus *Mahometes*, Caramanum, qui in Prusiam cum exercitu irruperat, debellavit, & in potestatem accepit cum supremo copiarum suarum Duce *Zebuco Mustapha*. Multis ultro citroque colloquiis habitis, tandem compositum his legibus dissidium est, ut Caramanus *Mahometi* tribus oppidis & uno castro cederet: quorum deditione facta vicissim *Mahometes* Caramanum muneribus cohonestavit, & libertati restitutum suam in Provinciam remisit. Posthac VValachos bello aggressus ad Danubium castra locavit, ipsisque Tributum imperavit. Tum Serras profectus, eam civitatem occupavit. Mox Prusam reversus, Hadrianopoli Templum quod frater ejus *Emir Solimanes* exstruere cœperat, absolvi curavit. Aliud Prusæ Fanum Schola & Xenone condidit. Obiit anno Hegiræ 824. Christi 1422. ut referunt Annales Turcici. *Filii Bajazethis.*

II. Filius ipsi successit *Amurathes* II. Is initio Principatus *Dusmem Mustapham*, qui *Bajazethis* filius dicebatur, quique Serras occupaverat, ac Romaniam totam in deditionem acceperat, debellavit; & *Mustapham* fratrem suum turbas in Anatolia concitantem oppressit. Mox ductis in VValachum Vaivodam copiis, omnem late regionem populatus est. Transportatis deinde per Helespontum copiis, Thessalonicam cepit, anno *Amurathes secundus.*

Chri-

Christi 1431. Contra Hungaros & *Uladislaum* Regem bellum habuit, cladesque maximas Christianis intulit: Christianam rem ea tempestate in Pannonia & Albania sustinebant fortissimi duo Principes, *Joannes Corvinus Huniades*, & *Alexander* Rex Epirotarum, qui *Scanderbegus* vulgo appellatur eo nomine in Historia celebratissimus. *Huniadis* egregia virtus *Amurathem* primum compulit ad pacem cum *Uladislao* Rege Hungariæ æquissimis conditionibus ineundam. Sed eam Turcis Asiatico bello distentis cum imprudenti consilio disturbassent Hungari, Christianus Exercitus a Turcis ad VVarnam profligatus est: quo in prælio cum *Uladislaus* ipse Rex, tum *Julianus* Cardinalis, repetendi contra fœdus belli auctor occubuit die 10. Novembris anno 1444. quam diem Turcæ in Fastos suos retulere. Id ex ipsorum Annalibus ex *Chalcondila* Lib. 7. ex *Ænea Sylvio* in Europa, ex *Bonfinio* Decade 3. Libri 6. & *Nauclero* certum est. A *Scanderbego* Epiri Rege non semel repulsus, victusque *Amurathes*, dum ejus Regni caput Croiam obsideret, ex mœrore decessit (ut *Barletus* testatur in *Scanderbegi* Vita) sive Adrianopoli post turpem Crojanæ obsidionis solutionem, (ut alii tradunt.) Apoplexia extinctum, cum nimia vini copia se in convivio ingurgitasset, *Chalcondilas* scribit Libro 7. Fatalis ipsi fuit annus Hegiræ 855. Christi 1451. Regni 31. Genitzaros magnis Privilegiis donavit, ac novam instituit militiæ formam. Ipsis etiam cœlibatum imperavit, ne eorum animus ac fortitudo uxorum amore frangeretur, & ne liberorum cura distinerentur. Recti & æqui amantem *Chalcondilas*, aliique fuisse scribunt.

Fabula. Singulare quiddam in VVarnensi prælio ab *Amurathe* gestum Auctores nonnulli commemorant. Cum scilicet cæsis in utroque cornu Amurathæis, res Turcarum in extremo discrimine versarentur, *Amurathem* e sinu prolata Hostia consecrata Christiano ritu, quam ab *Uladislao* Hungarorum Rege in pignus pacis nusquam violandæ acceperat, & erectis ad cœlum oculis, in hujusmodi verba prorupisse: *Christe, si Deus es, ut Christiani tui de Te perhibent, vindica perfidiam tuorum, qui te mihi dedere pignori, nihiloque minus adeo religiose sancitam pacem per summum scelus violarunt*. Quibus ab ipso prolatis, victoria statim in Turcarum partes inclinaverit. Sed ut cætera vera esse demus; illud tamen de Hostia in pignus data, fabulam esse arbitramur, his freti *Leunclavii* verbis in Pandectis Historiæ Turcicæ Cap. 116. *Philippus tamen Callimachus hanc rem tam secreto referre videtur actam, nihil ut certi de tradito tali pignore vulgo constaret*.

ARTICULUS II.

De Mahomete II. & Bajazethe II.

Mahometes secundus. I. A *Murathi* II. successit *Mahometes* sive *Muchmetes Secundus*, quem unicum reliquerat, unius & viginti circiter annorum adolescentem, quem Christiana matre natum Auctores nonnulli perperam scripsere, *Maria* scilicet, sive (ut alii vocant) *Irene* filia *Gregorii Bulcovizii* Serviorum Despotæ. Falsum namque hoc esse manifeste patet ex Annalibus Turcicis, & Annorum supputatione, ut demonstrat *Leunclavius* in Pandectis Historiæ Turcarum Cap. 1. & 96. Natus enim fuit *Mahometes Secundus* anno Turcico 833. Christi 1330. *Amurathes* autem duxit *Irenem* quinque post annis; Mahumetano scilicet 838. Non ergo potuit *Irenes* esse filius *Mahometes*. Præterea non potuisse ex *Irene* natus initio Regni plures ætatis annos habere quam sexdecim: cum tamen constet, imperare cœpisse natum viginti unum plus minus annos. Tertio circumcisus fuit *Mahometes* biennio postquam *Maria* Despotæ Serviorum *Georgii* filia nupserat *Amurathi*. Hinc autem conficitur, natum ex illa non fuisse *Mahometem* II. Nam bimuli apud Turcas circumcidi non solent. Et tradunt Annales, *Mahometum* natum anno Mahumetano 833. circumcisum anno 841. unde colligitur, octennem fuisse cum circumcideretur. Adde testimonia Græcorum, *Chalcondilis* & *Spandugini*, quorum ille *Georgii* Despotæ filiam, *Mahometis* novercam expresse vocat: hic vero *Amurathem* ex *Maria Despina* nullam suscepisse sobolem, disertis etiam verbis tradidit. Imperii fines late propagavit *Mahometes* II. summus belli Dux. Duo quippe Christianorum evertit

tit Imperia, Constantinopolitanum, & Trapezuntinum. Ad hæc Regna duodecim, urbes supra ducentas expugnavit. A *Tauruno*, quam vulgo *Belgradum* vocant, *Joannis Huniadis* præstantissimi Ducis virtute pulsus, *Corinthum*, *Lemnon*, *Mitylenam* Venetis nihilominus eripuit: Genuensibus *Theodosiam* seu *Capham*, *Hydruntum* in Italia cepit. Expugnata est a *Mahomete* II. Constantinopolis, die vigesima-nona Maii, feria tertia, anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, anno 1352. quemadmodum apud *Æneam Sylvium* in *Europa* per errorem Librarii scriptum est; cum idem *Æneas* Epistolis 135. 136. 138. 139. 141. 147. 155. 156. 162. & 164. tunc quando urbs capta est, ad diversos scriptis, annum 1453. diserte consignet, idemque constet ex Epistola *Foscari* Venetiarum Ducis ad *Fridericum Tertium* Imperatorem data de eadem clade, ex ejusdem Imperatoris literis ad *Nicolaum* V. Pontificem Maximum, ex *Leonardi Chiensis*, Archiepiscopi Mitylenensis, qui una cum *Isidoro* Cardinali Rutheno interfuit, Historia *De Jactura Urbis*, ad eumdem Pontificem mox scripta, ex *Phranze* lib. 3. cap. 7. & 17. *Chalcondila* lib. 8. & ex Annalibus Turcicis, in quibus annus Hegiræ 857. notatur. Decepti sunt, qui die Pentecostes in Turcarum potestatem venisse Constantinopolim scripsere, cum anno 1453. quo a *Mahomete* II. capta est, Pascha inciderit in Kalendas Aprilis, Pentecostes in diem 20. Maii, ac proinde Constantinopolis expugnatio biduo post Octavas Pentecostes contigerit. De rebus eo in excidio gestis, iidem Auctores legendi. Inter alia miserandum Notaræ Magni Ducis exitium: Qui cum *Mahometem* adiens, opulentum ipsi thesaurum obtulisset, quem servasse ei asserebat, confidens eo munere se libertatem ac salutem redempturum, e contra contumeliose ab illo exceptus est, quod eo thesauro Imperatori suo ac patriæ non succurrisset, & quod Imperatori Auctor non fuisset accipiendæ conditionis de honesta & spontanea Urbis deditione, jamque *Mahometem* ipsum fallere tentaret. Quamobrem ignaviam capite luere jussus est, ut *Phranzes* commemorat lib. 3. cap. 8. Implacabilis fuisse in Christianos odii *Mahometem* II. adeo ut Christiano sibi obviante, tamquam inde fedaretur, oculos & os abluere solitus esset, narrat *Isidorus* Cardinalis Rutheuus in Epistola de expugnatione Urbis Constantinopolitanæ; verum id a Græcis in Turcarum odium confictum, verisimile est, siquidem capta Constantinopoli, tribusque diebus peractis, quibus eam direptioni militum permiserat, cum triumphum duxisset, Christanos Constantinopolim revocavit, humanissimeque tractavit, & secundum suæ Religionis ritus vivere concessit, ut *Phranzes* commemorat. Quin & Patriarcham ab ipsis eligi voluit, quod *Gregorius*, qui post Synodum Florentinam electus fuerat, sese Patriarchatu abdicasset. Episcopi, qui forte aderant, paucique de Clero, & Laici *Georgium Scholarium*, adhuc Laicum, Judicemque olim Imperialem, Scriptis contra Schismaticos pro Fidei Catholicæ, Florentinæ Synodi, & Sanctæ Unionis defensione clarissimum, elegerunt, qui mutato, pro more, nomine *Gennadius* est appellatus. Cumque pristinæ consuetudinis fuisset, ut electo Patriarchæ Imperator Virgam Pastoralem auream, lapillis & margaritis distinctam donaret, hæc pronuntians verba: *Sancta Trinitas, quæ mihi Imperium donavit, te in Patriarcham Novæ Romæ deligit*; & exquisitum equum de Regio stabulo, albo & aureo stratorio ornatum; cui Patriarcha insidens, toto Procerum comitante Cœtu, festivis cum acclamationibus, in Patriarchicas ædes ducebatur, hæc eadem officia *Gennadio* exhibuit *Mahometes*, ut idem *Phranzes* narrat coævus Auctor, tuncque Constantinopoli præsens. Cum vero alias in Patriarchium introisset *Mahometes* cum *Gennadio* per Intrepretem blande collocutus est, eumque de Religionis Christianæ dogmatibus interrogatum, cum fiducia respondere jussit, deque Sanctissima Trinitate, Verbi Divini Incarnatione, & humani generis Redemptione differentem lubenter audivit, & Patriarcham ab eo tempore non solum coluit impensius, non solum Græcos majori benevolentia fovit, sed & eam Dissertationem sibi dari voluit, quæ Græce, Latine, & Turcarabice legitur *Turco-Græciæ* lib. 2. *S. Sophiæ* Templo in Messitam Mahumetanam profanato, novis ædificiis faciem Regiæ urbis *Mahometes* immutavit, de quibus *Leunclavius* in Pandectis Historiæ Turcicæ, num. 139. *Bozinense* Regnum, Ducatumque occupavit annis 11. post captam Constantinopolim, ut Annales Turcici tradunt, id est an. 1364. & *Stephanum* Regem cute vivum exui jussit. Sic justo

Ejus Victoria.

Expugnata a Turcis Constantinopolis annus & dies.

Mahometes secundus Christianis favit.

ſto Dei judicio cum vita Regnum, quo patrem malis artibus filius ſceleratus excuſſerat, amiſit. *Mathias* tamen Rex Hungarorum Jaitzam cum 27. Bozinæ oppidis recepit, quam irrito conatu rurſum oppugnavit *Mahometes*. Ita referunt *Bonfinius* in Hiſtoria Hungarica, & *Leunclavius* in Pandectis Hiſtoriæ Turcarum Num. 141. *Rhodum* fruſtra tentavit *Mahometes II.* an. 1480. miſſa ad eam oppugnandam *Meſite Veziri Baſſa*, Inſulam egregie propugnante Rhodiorum Equitum Magiſtro *Petro Albuſſonio*, natione Gallo. Ejus Relationem de ſervata Rhodo, & inſigni victoria contra Turcas, legere eſt, Tom. 2. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*, pag. 158. Obiit *Mahometes* Nicomediæ, anno Chriſti 1481. quinto Nonas Maias, ut tradit *Bonfinius*. De cujus crudelitate, perfidia, libidine, aliiſqua vitiis, & quarumdam ſpecie virtutum, nec non victoriis & rebus geſtis, apud *Chalcondylam* Libris 8. 9. & 10. de Rebus Turcicis, alioſque Auctores, plura legere eſt. Eum Teſtamento condito caviſſe de tollendo tributo, quod nuper ſubditis indixerat, narrat *Philippus Cominæus* lib. 6. illudque Teſtamentum ſe legiſſe teſtatur. Quatuor linguas præter ſuam Arabicam noviſſe, Græcam, Latinam, Chaldaicam, Perſicam, *Phranzes* tradit, & Aſtronomiæ ſtudio addictiſſimum ex ſiderum converſionibus didiciſſe, Regna & Provincias olim ſe ſubacturum, quas poſtea tanta felicitate, fortitudine, & calliditate obtinuit. Hujus ſcientiæ ſtudiis imbuto facile perſuaſum eſt, columnam ſerpentinam Conſtantinopoli in Atminda ſeu Hippodromo erectam, ex ære factam, ſic ab imo convolutis ſpiris ſerpentis triplicis; ut in parte ſuperiori tandem ſeſe tres cervices, triaque ſerpentina capita dividerent ac ſepararent in formam triquetram; effeciſſe ut ea durante nullus eſſet in Urbe ſerpens, & ſtatua equeſtri ahenea, ibidem extante, præcluſum fuiſſe peſti in Urbem aditum. Has ſcilicet Imagines Aſtronomicas, ſive Taliſmanos eſſe facile credidit, quibus admirabiles hujuſmodi effectus ſuperſtitioſi homines tribuunt.

Rhodus a Petro Albuſſonio defenſa & ſervata.

Mahometes ſecundus quatuor linguarum & Aſtrologiæ peritus.

Bajazethes ſecundus.

II. *Bajazethes* II. patri *Mahometi* die 19. Menſis Rebiululæ a Prætorianis ſuffectus eſt, natu majori *Zemi* ſeu *Zezimo* antelatus. Qui ſemel & iterum *Achmetis Geducis Baſſæ* ductu ſuperatus a fratre, deſperatis rebus ſuis Rhodum profugit, ſeque Summo Rhodiorum Equitum Magiſtro *Petro Albuſſonio* tradidit. Agebat tunc annum ætatis 28. Id ubi *Bajazethes* accepiſſet, ampliſſimis Magnum Magiſtrum demulcens muneribus, rogavit uti diligenter cuſtodiretur, & quadraginta millia ducatorum ſingulis annis, quamdiu frater ejus ſuperſtes eſſet, ad ejus alimenta ſe numeraturum pollicitus eſt, pacemque cum Chriſtianis perpetuo culturum. Acceptæ conditiones, & utrimque impletæ. *Zemes* in Galliam adductus, in quadam Rhodiorum Equitum Arce, cui nomen Burgonovo, diu vixit. Inde Romam ad *Innocentium octavum* Pontificem Maximum ductus, ſub illius & *Alexandri* VI. Pontificatu ibi manſit: donec occupaturus Regnum Neapolitanum *Carolus* VIII. Galliæ Rex, Romam veniſſet. Is enimvero *Zemem* ab *Alexandro* impetravit, ipſo (ut ajebat) ad Conſtantinopolitanum Imperium recuperandum uſurus. Pontifex autem *Zemi* lentum venenum propinaſſe traditur, quo poſt aliquot dies Terracinæ, quo perductus fuerat, extinctus eſt. Ita vulgo referunt Latini iſtius ætatis Hiſtorici, & ex iis *Leunclavius* in Pandectis Hiſtoriæ Turcarum Num. 154. Inebechtim, ſeu Naupactum, Methonem, Coronemque Chriſtianis eripuit *Bajazethes*: quarum expugnatione dum diſtineretur, Veneti Mitylenes obſidionem fruſtra tentarunt. Adveniente namque Conſtantinopoli numeroſa claſſe, poſt decimum-octavum inſultum obſidionem ſolvere ſunt compulſi. *Bajazethem* in Venetos concitaverat *Ludovicus Sfortia* cognomento *Maurus*, Dux Mediolanenſis, cum *Ludovicus* XII. Rex Chriſtianiſſimus fœdus contra ipſum cum Sereniſſima Venetorum Republica iniviſſet. Contra Sultanum Ægypti ſemel iterumque exercitum duxit *Bajazethes*, infelici prorſus exitu. *Bajazethis* filii *Selimus*, *Achmetes*, & *Corcutes*, impotenti regnandi ambitione civile bellum ac ſeditiones in Porta accenderunt. Perduellionem excuſabat *Selimus* honeſto inviſendi ac ſalutandi patrem deſiderio. Quo officio cum perfunctus fuiſſet, ſe in ſuum Semendriæ Sangiacatum rediturum pollicebatur. Id cum recuſaret *Bajazethes*, ſuſpicatus eſt *Selimus* illum de Imperio *Achmeti* conferendo cogitare. Pugna inter *Bajazethis* ac *Selimi* copias commiſſa non procul a Zorlo, victus *Selimus* Migden aufugit, oppidum verſus Varnam ſitum. Genitzaros *Achmetis*, qui major natu filiorum *Bajazethi* ſuper-

Bellum civile.

ſuperſtitum erat, durities & feritas ab ipſo penitus alienavit, & *Selimis* partibus adjunxit. Hi *Bajazethem* Imperium abdicare, & *Selimo* filio rerum adminiſtrationem tradere compulerunt, anno Turcico 918. Chriſti 1512. Imperio abdicato, Dimotucum ſeu Didymotichon, qua in urbe natus fuerat, ſecedere voluit. *Selimo* patri *Jonuzem* Baſſam adjunxit, qui curam ejus gereret, omneſque res ipſius adminiſtraret. Interim ſecreto cum *Jonuze* tranſegit, venenum ut patri propinaretur. Itaque *Bajazethes* prius quam Dimotucum perveniſſet vi veneni dati extinctus eſt, ut *Spanduginus* refert. *Jovius* ſcribit, venenum ei præbitum ab *Hamone Judæo* Medico. Alii commemorant, *Selimen* metuentem, ne ſe bello in Anatolia contra fratres *Achmetem* & *Corcutem* occupato, rurſus Imperium ſibi vindicaret pater, corrupiſſe *Bajazethis* Medicum *Ularabim*, promiſſo ipſi redditu annuo 9000. talerorum. Itaque recepiſſe Medicum, ſe *Bajazethi* venenum pharmaco miſtum propinaturum: illique auctorem fuiſſe ſumendi pharmaci, quo mirificus ſeni vigor totius corporis & animi rediturus eſſet. Hoc pacto eum veneno extinxiſſe. Inde Medicum Conſtantinopolim ſe contuliſſe, rationem redditurum *Selimi*, qui promiſſi præmii loco, ei caput amputari juſſit: dicens, Hominem ſceleratum ac infidum Sultano patri, eadem uſurum erga ſe perfidia, ſi ad id faciendum a quopiam conductus vel compulſus eſſet. Ita refert *Leunclavius* in *Pandectis Hiſtoriæ Turcicæ*, Num. 201.

Bajazethes ſecundus veneno juſſu Selimis filii propinato extinctus.

SCHOLION.

In hoc Articulo Religioſi Cenſores hanc propoſitionem notant pag. 199. Edit. primæ: *Pontifex* (Alexander VI.) *Zemi lentum venenum propinaſſe traditur.*

R. Ita vulgo referunt Latini iſtius ætatis Hiſtorici, & ex iis Leunclavius in Pandectis Hiſtoriæ Turcicæ. Mera facti quæſtio eſt.

JOANNIS DOMINICI MANSI

Nota.

NOn equidem negaverim Alexandrum VI. de necato Zizimi, clam porrecto veneno, in ſuſpicionem veniſſe. Sunt tamen alii qui totius rei invidiam in Venetos transferant, inter quos auctor Turco-Græciæ lib. 1. ad annum 488. rem ita narrat: „ Sultanus cum Venetis pacem, & amicitiam habens miſſa legatione ab eis petiit, ut „ veneno illum (Zizimi) de medio tollerent. Quod & ab eis factum eſt. Nam „ hominem, claro loco ortum, ejus rei artificem, Turcicæ linguæ bene peritum, ad „ illum allegarunt. Salutare hic comiter, in amicitiam ſe inſinuare, una cibum capere. Hoc convictu ita calente, extinctus jacuit miſer, haud obſcuris veneni ſignis apparentibus. Cadaver inde Pruſam miſſum. Inſequuto tempore munera Venetias „ miſſa; gratiæ amplis verbis actæ; benevolentiæ & amicitiæ ſignificatio illuſtris; ſed „ latebat anguis in herba. Miſſus & a Venetis in Conſtantini urbem veneficus ille „ propinator mortis ipſi Zemæ ſtructor, qui ut venit, multis a Soldano muneribus affectus eſt: equis, aurea veſte, & id genus aliis. Venerat autem nomine, & prætextu „ Legati, quod nihil malæ ſuſpicionis eſſet. Hoc modo ibi degens in honore & donis „ regiis: cum pulchritudine corporis præcederet multos, die quodam en repertus eſt „ repentino mortuus: nulla antegreſſa corporis infirmitate, ægritudine nulla. Biberat ſcilicet bonus vir ex quo miſcuerat: eadem menſura, qua menſus fuerat, recepta, vitæque curriculo emenſo „. Hæc rememoraſſe juvat, non quod credam Græculum hunc hiſtoricum vera narrare, ac tantum criminis concipi potuiſſe in corde Auguſtiſſimi æque ac Chriſtianiſſimi Veneti Senatus; ſed ut ſparſus de pluribus de hac Zizimi nece rumor, minus ſingulos tangat.

ARTICULUS III.

De Selimo I. & Solimane II.

Selimus I. *Ejus crudelitas.* I. PArricidale Imperium cædibus *Achmetis* & *Corcuti* germanorum suorum, quinque etiam Nepotum, quibus fauces elidi jussit, ac Procerum plurimorum, cum *Selimus* confirmasset, adversus *Ismailem* Sophinum Persarum bellum gessit. Zalderanis in Campis prælium commissum, in quo *Ustagelu-Ogli* Persici Dux supremus Exercitus occubuit, anno 1513. *Bellica facinora.* Anno sequenti *Tommambaim* Ægypti Sultanum aggressus, profligatis Mammalucis sive Circassis, præcipua Sultanorum Ægyptiorum militia, Damascum, Alepum, nobilissimasque Soriæ Urbes, Tripolim, Sidonem, & Ptolemaidem, suam in potestatem redegit. Inde promoto versus Cairum exercitu, urbem expugnavit, & *Tommambaim* suspendio necavit, anno Hegiræ 923. Christi 1517. die 17. Aprilis. Exinde Turcarum ditioni tota contributa est Ægyptus, & in Sangiacatus divisa. *Jonuzes* Bassa Cairo Præfectus; sed natis brevi adversus ipsum suspicionibus, quod ipsi Æthiopes & plebs Urbana Sultani titulum tribuerent, *Selimis* mandato jugulatus est. Obiit *Selimus* in tentoriis versus Hadrianopolim, eo ipso in loco, in quo cum patre congressus olim fuerat, anno Hegiræ 926. die 7. mensis Schebalis, id est, 22. Septembris, anno Christi 1520. Imperii 8.

Solimanes. II. Patri *Selimo* successit *Solimanes*, vir bello strenuus, prudens, humanus, literarum amans, fidelis in promissis, Mahumetanæ superstitionis studiosissimus ac tenacissimus. *Gazellem* Syriæ Præfectum perduellem, misso in eum cum exercitu *Fechate* Bassa profligavit anno 1520. Anno 1521. *Albam Græcam* seu *Belgradum*, munitissimum totius Hungariæ oppidum, & validissimum Christianitatis ea parte propugnaculum expugnavit, die 24. Junii. Anno 1522. præmisso cum insigni classe *Mustapha* Bassa, Rhodum obsidione cinxit. *Rhodi obsidio.* Infirmum urbis præsidium, proditorum intus degentium consilia, scilicet Medici cujusdam Judæo-Christiani, & *Andreæ Amarali* Lusitani, Prioris Castellæ, & Ordinis Cancellarii, & Christianorum Principum intestina bella, *Solimanum* ad id audendum impulerunt. Urbem incredibili fortitudine invictisque animis propugnarunt Rhodii, Duce *Liladamo* Supremo Ordinis Magistro. Immanis ea in obsidione Turcarum edita strages. *Et deditio.* Sexto demum obsidionis mense, *Achemetes* Bassa Turcicum Exercitum frequentibus impressionibus & conflictibus sic in dies minui animadvertens, ut milites fatigati fractique desponderent animum, *Solimano* auctor fuit ut Rhodios ad deditionem clementiæ specie invitaret. Scriptis itaque a *Solimano* ad Magnum Magistrum literis, missisque ab eo quibusdam Equitibus & civibus, post varia colloquia, Rhodiis ad extremas angustias redactis, spe tuendæ diutius urbis abjecta, ad pacta deditionis ægre inclinatus est *Liladami* excelsus animus, quem *Solimanus* admiratus, ac veneratus est. Pacta autem deditio his conditionibus est, ut cunctis qui abire vellent, liberum esset, cum armis, omnique supellectili, triremibus, aliisque navigiis; & si ad suppellectilem omnem comportandam naves eorum non sufficerent, Turcæ quotquot necessariæ essent, commodarent: qui remanerent, ii in quinquennium ab omnibus oneribus immunes essent, & infra triennium abire possent: Religionis Christianæ ac Sacrorum libertates, Ecclesiarum sanctitas salva esset. Turcarum sexaginta millia, in iisque plurimos Duces ac Præfectos, ferro & igne illa in obsidione periisse, quinquaginta pene millia variis moribus extincta, Historiæ produnt. Unde & *Solimanus* dixisse fertur, Nescire se utrum pro capta Rhodo lætari, an pro tam cruenta victoria dolere deberet. Deditio Rhodi facta est anno Christi 1522. die 25. Decembris, Christi Natalitiis consecrata, quo etiam die *Solimanes* Urbem ingredi voluit. Insulam ducentos circiter & duodecim annos Ordo tenuerat. Aliæ quoque minores Rhodiorum Equitum Insulæ, in quibus *Cos* fuit, *Hippocratis* Medicorum Principis patria, quam Itali Nautæ *Lango* nominant, in *Solimanis* potestatem venere. De obsidione Rhodi, præter Turcarum Annales, *Spanduginum*, *Sansovinum*, *Leunclavium*, *Bosium* in Historia Ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani, *Jovium*, &c. legendus *Jacobus Fontanus* Brugensis, Judex Appellationum Populi Rhodiensis, qui

qui rebus tunc gestis interfuit, eamquem expugnationem tribus libris Latine descripsit, ac de eadem Epistolam sive Orationem scripsit ad *Hadrianum IV.* Pontificem Max. Anno 1526. Bellum Hungariæ *Solimanus* intulit, cum pacem *Ludovicus* Rex, suadente *Clemente* VII. Romano Pontifice imprudenter respuisset, posthabitis *Sigismundi* Regis, patrui sui, melioribus consiliis. *Salankemenen* & *Varadinum Petri* (Ungari *Petrovar*, hoc est, *Civitatem Petri* appellant) ad Danubium sitam, aliaque loca munitissima, *Solimanes* occupavit. Cumque Dravum etiam fluvium Hungarorum socordia transiisset, *Paulus Tomoreus*, olim armis exercitatissimus, ex Ordinis subinde Franciscani Professore Colocensis Archiepiscopus, ac Regni Hungarici Administer, tumultuarie conflatum ex viginti-quinque circiter hominum millibus Exercitum juvenemque Regem, præcipiti consilio ad prælium committendum impulit, spreta prudentiorum Ducum sententia, qui differendum certamen suadebant, donec Vaivoda Transsilvaniæ, & alii, qui prope diem cum validis copiis expectabantur, præsto essent. In campis *Mohatzii* die 29. Augusti 1526. pugnatum est. Post sesquihoræ certamen, Hungarorum copiæ fusæ; *Ludovicus* Rex, desperatis rebus, fuga sibi consulturus, in vicina palude, cum in altiorem paulo ripam evadere conaretur, equo cum sessore in dorsum corruente, ita ut erat armatus, in aquæ lutulento gurgite depressus & suffocatus interiit, anno ætatis 21. mense secundo, Regni, post Patris *Uladislai* obitum, anno decimo, mense quinto. Seu in pugna, seu in fuga periere, *Paulus* Archiepiscopus Colocensis belli Dux, cujus temeritas tantæ cladis causa fuit. Strigoniensis Archipræsul Regni Primas, aliique Episcopi, Duces, & Nobiles ingenti numero, præter omnem fere peditatum. Ex captivis die sequenti, mille & quingenti, & inter eos primariæ Nobilitatis Viri, in conspectu victoris Exercitus capite truncati sunt. Inde *Solimanus* Budam versus Hungariæ Metropolim promovens Exercitum, eam præsidio prorsus omni destitutam reperit, una cum insignis *Matthiæ* Regis Bibliotheca. Ubi cum *Ludovici* postremi Regis, & *Mariæ* imagines contemplaretur, lachrymas fudisse ferunt Barbarum in ipso triumpho humanæ conditionis memorem, quod Rex in tam florenti ætate, imprudentibus Ministrorum consiliis, se in tam apertum exitium præcipitem dedisset. De hac Hungariæ clade legendi *Joannes Dubravius* Olomucensis Episcopus, Historiæ Bohemicæ lib. 33. in fine, *Stephanus Broderithus* Episcopus Vartiensis, Regni Hungariæ Procancellarius, qui interfuit, in Relatione, quæ a *Sambuco* recognita, post *Bonfinii* Decades edita est, *Isthuanffius* Pannonius lib. 8. & *Neugebavevus* Polonus, lib. 7. Post Hungaricam illam expeditionem, Hadrianopolim revocatus est *Solimanes*, ad comprimendos motus, quos *Calender Zelebis*, cum Dervisiis, in Anatolia excitaverat. Eo misit *Ibrahimem* Bassam, natione Macedonem, sibi charissimum, qui eumdem *Calenderem* prælio fudit, ac seditionem compressit. De Regno Hungarico inter *Ferdinandum* Archiducem Austriæ fratrem *Caroli V.* Cæsaris, & *Joannem de Zapolia* Vaivodam Transsylvaniæ, & Comitem Scapusiensem, summa contentione interim certatum est. *Joannes* a *Ferdinando* pulsus, *Solimanis* Turcarum Imperatoris auxilium imploravit, annuum ipsi Tributum pro Regno Hungariæ offerens, quod Beneficiario dumtaxat Jure, & clientelari conditione teneret. Quamobrem numerosum Exercitum rursus in Hungariam duxit *Solimanes*, & civitates Quinqueeclesiensem, Albam Regiam, Pestensem, Budam, Strigonium, Altenburgum, aliaque oppida & munitissima castra ad Danubium, sponte se in Victoris manus tradentia recepit. Mox Vienna Austriæ die 25. Septembris obsidione cinxit, multisque diebus acerrime oppugnavit. Sed *Philippi* Palatini Rheni aliorumque Ducum virtute defensa, ac liberata est. *Solimanem* frigoris vi ab obsidione discedere coactum, narrant Annales Turcici; quod excusandi *Sultani* sui, suorumque causa ab ipsis factum, exploratum est. Constat enim Turcas vicies muros urbis subiisse, vicies a mœnibus virtute propugnatorum fuisse repulsos: adeoque tandem, frameis licet ac fustibus adhibitis, adigere suos amplius ad oppugnationem redintegrandam nulla vi potuisse. Hinc Urbis capiendæ desperatio *Solimanis* animum subiit, ut apparet ex istius obsidionis Historia ab Auctore Anonymo conscripta, & ex *Joannis Rami*, *Melchioris Soiteri*, & *Nicolai Isthuanffi* narrationibus. Soluta est obsidio die 14. Octobris, anno Christi 1529. Rediit in Hungariam *Solimanes* anno 1541. ut puero Regi *Stephano*, defuncti *Joannis* filio, & *Isabellæ* Reginæ Matri ac Tutrici ferret suppetias adversus *Ferdinandum*

Hungarica Solimanis expeditio & victoria.

Buda expugnata.

Vienna obsidionem solvere compulsus est Solimanes.

Regem *Caroli V.* fratrem, qui Budæ obsidionem aggressus erat, qui a *Solimane* gravi clade affectus, amissis eo bello viginti Christianorum millibus, tormentis omnibus atque impedimentis captis, vulneris accepti, animique dolore extinctus est. Buda insigni fraude occupata, Reginam cum Rege puero Hungaria excedere, & in Transsylvaniam abire jussit, jurejurando tamen præstito, se cum primum puer adolevisset, Regnum ei restituturum: hisque prospere gestis & præsidiis Budæ Pestique relictis, reliquum Exercitum domum reduxit. Ejusdem auspiciis *Barbarossa* Nobilis Pirata, Tunetum in Africa expugnavit. Expeditionem suscepit in Persidem, ab *Ibraimo* Vezire concitatus, & Tavrisium ac Bagadetum seu Babylonem Imperio suo subjecit ac ab illius Urbis Calipha Rex Persidis coronatus est, anno Christi 1534. At copiis in reditu a Persico exercitu ad internecionem pene deletis, partum antea decus amisit. De his legendi *Jovius* lib. 33. *Leunclavius* in Annalibus Turcarum, *Bizarrus* Historiæ Persicæ Lib. 11. &c. Ea clades exitium attulit Veziri *Ibrahimo*, Persicæ expeditionis auctori, quem occidi jussit dormientem, ne fidem fallere videretur, qua promiserat, nullum ipsi nocumentum se illaturum quamdiu viveret: somnus quippe cum sit imago mortis, in viventium numero dormientem non habebat, reum maxime, ac morti destinatum. Hæc ipsi a Talismano quodam seu Monacho Turco suggesta subtilitas. Expeditionem præterea misit in Indiam contra Lusitanos, & *Dium* terra marique oppugnavit, anno Christi 1538. sed obsidionem solvere compulsus est terrore advenientis Lusitanis subsidii; qui numero dumtaxat septingenti, *Antonino Sylveria* Duce, urbem illam contra ferocissimum & potentissimum hostem valida classe, multisque militum millibus ipsos prementem, invicto animo propugnarunt. Qua de re legendi *Damianus a Goes* in Relatione ad Cardinalem *Bembum* & *Maffæus* Historiæ Indicæ lib. 11. Par non fuit *Joannis Cerdæ* Ducis *Medinæ Cœli*, Proregis Siciliæ, expeditionisque Tripolitanæ Ducis, sub auspiciis *Philippi* Hispaniæ Regis, felicitas. Christianam enim classem, Exercitumque Turcica profligavit ad *Gerbim* Insulam, Ducibus *Piali Bassa* & *Cara Mustapha* mense Majo anno 1560. Amissa sunt ferro, aquis, captivitate, octodecim Christianorum millia, triremes viginti-octo, naves onerariæ quatuordecim, *Gerbis* a Turcis recepta. Qua de re legendæ sunt Relationes *Antonii Francisci Cirnii*, qui expeditioni interfuit, & *Petri Marchianelli*, qui Ducum unus erat, ad *Cosmum* Florentiæ Ducem, quæ inter Literas Principum vol. 3. sunt editæ; nec-non alia *Plinii Tomacelli* post quatuor annos scripta, qua multa ab aliis perperam narrata se confutare profitetur; nec-non *Guicciardini*, *Uberti Folieta*, & *Bosii* Historiæ. Summa fuit ad hanc victoriam *Solimanis* æquanimitas, teste *Busbequio* Ferdinandi Cæsaris ad Portam Ottomanam Oratores in suis Epistolis. Cum enim in Porticum Constantinopolitanum Portui vicinam se contulisset ad inspectandum triumphum, & captivas naves, hominesque, nulla insolentis lætitiæ signa dedit, sed eadem visus est vultus frontisque gravitate & severitate, ac si illum nullatenus hæc victoria spectasset.

Christiana Classis ad Gerbim insulam a Turcis profligata.

Hacce clade ad octennes inducias cum *Solimane* pangendas compulsus est *Ferdinandus* Cæsar, sub pensione Tributi annui triginta millium aureorum ut constat ex literis *Solimanis* ad eumdem *Ferdinandum* singulas conditiones Pactionis continentibus. Anno Christi 1565. *Melitam* Insulam, orbis Christiani propugnaculum a *Carolo V.* Imperatore Equitibus *S. Joannis Hierosolymitani* concessam anno 1530. *Solimanes* obsedit. Classis Turcicæ præcipui Duces fuere *Mustapha Bassa*, Solimani propinquus, & *Pialis Bassa* Præfectus Maris, natione Hungarus Fidei Christianæ desertor. Cœpta est obsidio die 18. Maii. Primus Barbarorum impetus in Arcem *S. Hermetis* incubuit, quæ die profesto *S. Joannis Baptistæ* ab ipsis expugnata est quarta omnium hostilium copiarum generali impressione. Arx *S. Michaelis* & *Burgus*, acerrime noctu diuque oppugnatæ, muri, aggeres, propugnacula, vi tormentorum quassata & dejecta. Præliis, & generalibus impressionibus plurimis res obsessorum ad extremum redactæ, unius Magni Magistri *Joannis Valetæ Parisoti*, & paucorum Equitum superstitum invicta fortitudine, magis autem divina virtute & protectione sustentabantur. *Pius IV.* Pontifex Maximus indicto ad implorandum Numinis auxilium Jubilæo, copiarum delectum habuit, quæ Melitensibus subsidio mitterentur, pecuniamque, & bellicas munitiones Religionis apud se Oratori suppeditavit. *Garsias* Siciliæ Prorex, post diuturnas cunctationes, præcipiente *Philippo*

Melitæ insulæ obsidio.

lippo Rege Catholico instructæ tandem classi octo circiter hominum millia imposuit ; quos in terram exposuit 7. Idus Septembris, cum jam Turcæ omni spe potiundæ Melitæ dejecti, ad recessum se pararent, & impedimenta colligere cœpissent, quæ audito Christianæ classis adventu efferre maturarunt, navesque conscenderunt, magna a novis copiis accepta clade & Militum quindecim circiter millium facta jactura, navalis turbæ octo millium. Soluta est quadrimestris obsidio pridie Idus Septembris. Diem Nativitatis Deiparæ Virginis in memoriam accepti cœlitus auxilii per omnes Religionis Ecclesias cum solemni supplicatione & Sermone in ejusdem Sanctissimæ Virginis laudem quotannis fieri Summus Magister decrevit; pridie Festi piaculare Sacrum pro Defunctis eo bello celebrari, sex pauperes Virgines in Melitensi Conventu sumptibus Ordinis dotari. De hac obsidione legendi *Hieronymus Comes*, *Ubertus Folieta*, *Cœlius Secundus Curio*, *Joannes Antonius Viperanus*, *Antonius Franciscus Cirneus*, & *Petrus Gentilis* in Commentariis, *Jacobus Bosius*, *P. Boissatus*, & *Joannes Balduinus* in Historia Ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani. Acceptis literis de infelici Melitensis expeditionis exitu eas in terram projecit *Solimanes* exclamavitque ; *Gladium suum non alia manu quam sua vincere*. Voluit nihilominus ut *Pialis* Præfectus Maris Constantinopolitanum portum cum universa classe optime ornata vexillis explicatis, cum tormentorum explosione, & aliis lætitiæ signis quasi triumphans ingrederetur. Ita refert *Bosius*. *Solimanem* a Magno Muphti monitum, ut ad Dei & Prophetæ *Mahometis* iram placandam, Turcarum mores emendaret, præsertim quoad vini potum, sub pœna capitis Turcis omnibus vino interdixisse, & vineas ipsorum omnes eradicari jussisse tradit idem Auctor. Anno 1566. *Pialis Bassa* Maris Præfectus, *Solimanis* jussu, *Chium* Nobilem & divitem Insulam in Ægæo mari a ducentis amplius annis Genuensi Reipublicæ subditam, cæteroquin Turcis Tributariam, occupavit. *Justiniana* familia, quæ ibi rerum potiebatur *Caffam* in Taurica Chersoneso deportata est. Pueri nobilissimi nobilissimæ gentis circiter decennes Constantinopolim adducti, ut inter *Solimanis* Ephebos nutrirentur, vique circumcisi, fidem Christianam inter flagella constantissime confessi sunt. Idem annus postrema *Solimanis* in Hungariam expeditione & *Sigethi* firmissimi totius Pannoniæ oppidi obsidione atque expugnatione celebris fuit. Propugnationi præerat *Nicolaus* Comes *Serinius*, vir fortissimus, pluribusque pugnis cum Turcis consertis, & partis victoriis inclitus, cum duobus millibus & quingentis Militibus, *Maximiliano* Cæsare, cum potentissimo exercitu, in quo viginti quinque millia Equitum, & octoginta Peditum numerabantur ; obsidionis exitum *Javarini* expectante, ac interim Deum orante. *Serinius* Comes novam ac veterem civitatem, tum anteriorem arcem expugnatas, ignem demum in interiorem arcem injectum videns qui nulla arte ac diligentia ob venti vehementiam extingui posset, in medio ejus & hostium magno impetu oppugnantium constitutus, die 7. Septembris, cum suos qui trecenti circiter, iique magna parte saucii supererant, ad fortiter occumbendum potius quam turpi servituti se dedendum adhortatus esset ; invocato nomine *Jesu*, una cum ipsis in confertissimos hostes in arcem irrumpentes irruit : magnaque illorum strage edita, cum generosis commilitonibus occubuit. Triginta millia suorum Turcæ in illa expeditione desiderarunt. *Solymanes* ipse triduo ante supremam propugnantium cladem & urbis expugnationem, in suo tentorio apoplexia extinctus est, anno Mahumetano 973. Christi 1566. ætatis 76. Imperii 46. die 4. Septembris, cujus obitum prudenter occultavit *Mahometes Bassa* ne rebus Turcicis ejus publicatio noceret. De *Sigethi* obsidione legendi *M. Samuel Bubina* Labacensis, cujus Relationem ex Croatico sermone Latinam fecit *Franciscus Forgachius* Liber Baro, Cancellarius olim Ferdinandi Cæsaris in Hungaria, & Commentariis suis Historicis inseruit ; *Petrus Bizarus* in bello Pannonico ; *Leunclavius* in Supplemento Annalium Turcicorum &c.

Melitæ obsidio soluta.

Vini potus Turcis interdictus.

Postrema Solimani in Hungariam expeditio.

Sigethi expugnatio

ARTICULUS IV.

DE SELIMO II. AMURATHE III. & MAHOMETE III.

Selimus II.

I. POst *Solimanum* II. Turcarum Imperator salutatus est *Selimus*, unicus filius superstes (cæteros enim *Solimanus* occiderat) Octennales inducias cum *Maximiliano* Cæsare pepigit anno Christi 1567. quarum tum aliæ conditiones erant, tum ut quisque sibi retineret quidquid postremo bello cepisset. Id vero plurimum *Maximiliani* rebus profuit, qui fines suos opera *Suendii* sic ampliarat, ut ad quadraginta milliaria Germanica cis & ultra Tibiscum late dominaretur. His induciis *Joannes* Transsilvaniæ Princeps, & Veneti comprehensi. His tamen spreto fœdere bellum indixit Turca anno 1569. cum Cyprum ab ipsis repetens, quasi ad se ob successionem gentis Osmanidarum in Jura Sultanorum Ægypti, directo pertineret, repulsam tulisset a Senatu. Huic bello gerendo *Mustapham* Bassam copiarum terrestrium, & *Pialim* ac *Alim* Bassas Classis præfectos constituit. Qui de Venetæ classis statu Jaderæ inter morbos & otium marcescentis, & Hispanæ cunctatione per speculatores edocti, nihil ab iis timendum rati, in Cyprum contenderunt. Ad *Nicosiam* Regni Metropolim sub exitum Julii mensis admota castra; quæ acerrime tam oppugnata quam defensa, tandem die decima Septembris in hostium potestatem venit, misereque direpta est, cæsis Præsidiariis, extincta Nobilitate, perexiguis reliquiis servituti mancipatis. Interim *Alis* Bassa *Cerigum* Veneti Juris e regione Promontorii Maleæ sitam Insulam, ad *S. Nicolai* Portum, nec-non *Soppotoum* invasit. Hinc obsessum terra marique *Dulcinium*, situm in Albaniæ Dalmatiæque finibus oppidum, mense Julio Turcis se dedidit, qui & *Antibari*, & *Butua* potiti sunt. Inde *Curzolam* petierunt, quam *Corcyram Nygram* vocant. Quæ cum a viris deserta esset, a fœminis fortiter propugnata est, repulsique a Christianis illis Amazonibus Barbari magno cum dedecore, & immortali ipsarum gloria fuerunt. Dum hæc gererentur, *Famagustæ* obsidionem acerrime urgebat *Mustaphas* Bassa; cujus urbis Præsidiarii, civesque, cum per annum integrum vim omnem hostilem sustinuissent, tandem in extrema rerum omnium penuria deditionem fecerunt his legibus: Ut Venetis vitæ incolumitas concederetur, utque cum armis & facultatibus suis in Cretam deducerentur: Græci domos suas incolerent, possessionibus suis fruerentur, ritu Christiano viverent. Quibus conditionibus a *Mustapha* Bassa ineunte Augusto mense an. 1572. laudatis & approbatis, ipsiusque manu subscriptis, die 5. ejusdem mensis prodiit ex urbe M. *Antonius Bragadinus*, cujus virtute fuerat hactenus propugnata, & cum illustri Nobilium Virorum comitatu in *Mustaphæ* Castra venit, eique claves Civitatis obtulit, quod in hujusmodi deditionibus fieri solet. Exceptus initio comiter a *Mustapha*, mox ab illa crudeli bellua per summum scelus violata fide, cum aliis per ludibrium afficitur exquisitis injuriis, tum ad extremum vivus excoriatur. *Laurentium Teupolum*, qui & ipse specimen egregium virtutis in urbe propugnanda dederat, suspendio necari, cæteros dedititios immaniter contrucidari jussit Barbarus. Hæc ex *Joanne Leunclavio* in Supplemento Annalium Turcicorum excerpta; præter quem, de Cypria illa Turcarum expeditione, & Nicosiæ ac Famagustæ, totiusque Insulæ expugnatione legi possunt Commentarii *Uberti Folietæ* Genuensis, *Petri Bizarii* Sentinatis, *Antonii Mariæ Gratiani* Episcopi Amerini, *Joannis Petri Contareni*, *Angeli Calepii* Cyprii Ordinis FF. Prædicatorum, qui Nicosiæ tempore obsidionis degebat, resque gestas descripsit, rogante *Stephano Lusiniano*, ejusdem Ordinis Professore, ex antiqua Regum Cypri familia: *Andreas Maurocenus*, & *Paulus Paruta* Senatores Veneti, in Historia suæ Reipublicæ, *Jacobus Bosius*, & alii in Historia Ordinis S. Joannis Hierosolymitani.

Nicosiæ, & Famagustæ expugnatio.

Curzola a mulieribus Christianis contra Turcas propugnata.

II. Erat initio belli Cyprii, defendendæ contra Turcarum vim Reipublicæ Christianæ causa, percussum fœdus inter *Pium V.* Pontificem Maximum, *Philippum* Regem Hispaniarum, & Senatum Venetum. Ejus fœderis copiarum omnium designatus fuit Imperator *Joannes Austrius*, Caroli Augusti filius, Regis Catholici frater. Pontifex suis triremibus *M. Antonium Columnam*, Ducem Talliacoccianum, Nobilitatis Romanæ Principem

cipem

cipem præfecit: Veneti amplissimæ, quam instruxerant, classis imperium *Sebastiano Venerio*, quem postea Ducem quoque suum crearunt, commisere. Cum Christiana classis mense Septembri Messana Siciliæ solvisset, hostilesque navales copias ad *Inebecthim* subsistere (sic Turcæ nominant civitatem, quam nostri *Lepantum* appellant, Veteres dixere *Naupactum*) nuntiatum esset; tandem ad Portum Insulæ Cephalleniæ, quem Vallis Alexandrinæ vocant, appulit. Stabat haud procul a nostris in Inebectino sinu, qui Chorinthius olim nuncupabatur, classis hostium, cui præerant *Pertavus* & *Alis* Bassa. A Turcarum Ducibus decretum prælium, quod non minori animorum alacritate a Christianis expetebatur, ad tres exiguas Insulas, vel marinos potius scopulos, quos Curzolares hodie tam Græci, quam nostri vocant, commissum est. Victoria potiti sunt multis a sæculis inaudita Christiani, non absque evidentibus præsentis Dei Exercituum auxilii indiciis. Periit *Alis* Bassa. *Pertavus* animadverso præsenti suorum interitu, levi navigio fugiens ad terram evasit. *Uluzabis* Algerii Prosultanus mari profugit cum triginta plus minusve triremibus. Cæsa fuere hostium ad triginta aut viginti quinque millia. Classis hostilis universa, cum spoliis immensis, Christianorum in potestatem venit; iis dumtaxat exceptis triremibus & navigiis, cum quibus evasit *Uluzalis*. Christiana mancipia supra quatuordecim millia liberata. Celebris illa victoria reportata est die 7. Octobris, anno Mahumetano 1979. Christi vero 1572. Hæc *Leunclavius* in Supplemento Annalium Turcicorum. Legenda etiam Relatio *Hieronymi Diedi* qui interfuit, ad *M. Antonium Barbarum* Bajulum Venetorum Constantinopoli, *Gabutius & Catena* in Vita *Pii V. Natalis* Lib. 23. Historiæ, & alii. Anno 1574. *Tunetum*, *Biserta*, *Guleta*, quas anno superiori *Joannes Austriacus* Catholici Regis Philippi II. frater occupaverat, *Uluzalis* & *Sinanis Bassæ* armis expugnatæ, & Ottomanico Imperio cum tota Africa vindicatæ sunt. Eodem anno exeunte, 14. Decembris, obiit *Selimus II.* subita apoplexia extinctus, anno ætatis L. Regni octavo.

Insignis Christianorum ad Lepantum de Turcica classe Victoria.

III. *Selimo II.* successit filius natu major *Amurathes* ejus nominis III. annum agens ætatis 27. levitatis & inconstantiæ cum in moribus, tum in fortuna spectaculum. Is Regnum a quinque juniorum fratrum cæde auspicatus est. *Maximilianum* Cæsarem, Polonici Regni candidatum, a Comitiis eligi vetuit, belli fulmina Polonis comminatus, & *Stephanum Bathoreum* Transylvaniæ Principem ab iis eligi curavit. Cum *Mahometo Hodabenda*, Rege Persarum, diuturnum, vario marte, bellum gessit, *Mustapha* primum, eo deinde ob rem infeliciter gestam revocato, *Sinane*, Ducibus. De quo quidem bello & ejus causis, ac eventis, præter *Leunclavium* in supplemento Annalium Turcicorum, legi possunt *Henricus Porsius*, *Thomas Minadous*, *Bizarus*, & *Natalis*, in Commentariis Rerum Persicarum. Belli Persici tempore inducias cum *Rodulpho* Cæsare pepigit *Amurathes*. Pace cum Persis composita anno 1591. bellum adversus Christianos in Illyricum & Croatiam transtulit, ubi *Sinanes* Bassa *Javarinum* munitissimum oppidum, in dextera Danubii ripa situm, alio nomine *Rabam* a flumine, quo illud a meridie alluit, ab indigenis appellatum, expugnavit; *Strigonium a Matthia* Rodulphi Cæsaris fratre obsessum liberavit. Nonnullis tamen cladibus a Cæsarianis affecti Turcæ Noviogrado, aliisque oppidis & munitionibus amissis, a *Comari* Arcis in Danubii Insula oppugnatione repulsi fuere. Obiit *Amurathes* 18. Januarii anno 1595. ætatis 48. Imperii 21. inchoato.

Amurathes tertius.

Bellum Persicum.

Bellum in Illyrico in Croatia.

IV. Post quem Ottomanum Imperium moderatus est major natu filius *Mahometes Tertius*, Regnique initia 21. fratrum strage cruentavit. Sub ejus Imperio res Turcicæ in Transylvania, VVallachia, & Moldavia a *Sinane* male gestæ. *Tregovistiam*, & *Girgioum*, seu *Arcem S. Georgii* munitissimam Turcis eripuit, *Sinanis* Viziris copias fudit, eumque Constantinopolim redire compulit inglorium *Sigismundus* Transylvaniæ Princeps, anno 1595. ut fuse commemorat *Joannes Jacobinus* urbis Claudiopolitanæ Notarius, lib. *De Rebus Gestis Sigismundi* Transylvaniæ Principis. Eodem anno *Strigonium* & *Winsegardum* Cæsarianus Exercitus in Hungaria recuperavit, magna Barbarorum edita strage. In Strigoniensi obsidione *Mansfeldii* Comitis virtus eluxit. Anno sequenti, *Mahometes* ducto in Pannoniam Exercitu, *Agriam*, vicinasque urbes occupavit. Pactis deditionis gravem obsidionem subsecutæ, conventum erat ut Ducibus captivis re-

Mahometes tertius.

tentis, donec occasione data cum Turcis ejusdem conditionis commutarentur, milites cum impedimentis salvi dimitterentur. Sed cum paululum progressi essent, fere omnes contra fidem datam a Tartaris Turcisque cæsi sunt. Immane & contra Jus Gentium facinus *Mahometes* ultus est Præfecti Prætorianorum supplicio, cui hoc crimen imputabatur, illumque in frusta concidi jussit. Mox advolans *Maximilianus* Rodulphi Cæsaris frater, junctis cum *Sigismundo* Transylvaniæ Principe, & *Tiffembachio* superioris Hungariæ Prorege viribus, ad *Kerestium* promoto exercitu, prælium cum Turcis commisit die 26. Octobris: quo cum hostes grandi cæde in fugam versi essent, *Mahomete* cum paucis se subducente; dum Germani diripiendis eorum castris, quasi plena victoria, instarent, *Assanes Cicala* Bassa natione Calaber, a Christiana Religione Apostata, ultimi Dux agminis confusos ordines animadvertens, in Christianos irrupit, ac duodecim amplius millia cæcidit. Anno 1598. *Javarinum*, quam *Rodolphus* Cæsar tormentorum bellicorum impetu, & justa obsidione frustra tentaverat, *Vaubecurtius* Nobilis Gallus, ex Campania oriundus, centum cum militibus, petardo expugnavit. *Buda* ab Archiduce *Maximiliano* irrito conatu bis obsessa anno millesimo quingentesimo nonagesimo-nono. *Canisa* a Turcis oppugnata, anno sequenti dedita, irritis *Philippi Emmanuelis Lotharingii*, Ducis *Mercorii*, pro ea liberanda conatibus. Obiit *Mahometes* III. ex peste Constantinopoli grassante, inter concubinarum & exoletorum greges anno Christi millesimo sexcentesimo-tertio, ætatis trigesimo nono, cum annos novem imperasset. Filium natu majorem in conspectu Sultanæ Matris strangulari jusserat, ipsamque in mari demergi, ob suspicionem insidiarum, quas ipsi *Mahometi* struxisset, ut filio procuraret Imperium: quamobrem ipsi successit filius natu minor *Achmetes* I.

CAPUT X.

DE IMPERATORIBUS OCCIDENTIS XV. & XVI. Sæculo.

ARTICULUS I.

De Ruperto Bavaro, Jodoco Moravo & Sigismundo.

Rupertus Bavarus. I. *Wenceslao* Imperatore propter inertiam exauctorato, suffectus est ipsi *Rupertus* Bavariæ Dux, & Comes Palatinus, cognomento *Parvus*, vir belli pacisque artibus clarus, anno millesimo quadringentesimo. Qui a *Bonifacio Nono* ad Coronam Imperialem sumendam, & a Florentinis ad coercendam *Galeacii Vicecomitis* Mediolani Ducis, non Etruriæ solum, sed universæ Italiæ formidabilem potentiam, in Italiam accitus, nullo operæ pretio facto in Germaniam rediit, ut narrant *Aretinus* lib. 1. *S. Antoninus* 3. P. Chronici Tit. 22. cap. 3. *Nauclerus* Generatione 47. & alii. Defuncto paulo post *Galeacio*, quod an. 1401. contigit, pleræque civitates se in libertatem vindicarunt; aliæ in aliorum Dominorum potestatem venerunt. *Veronam* & *Patavium* cepere Veneti anno 1405. quo *Scaligerorum* & *Carrariensium* extincta est dominatio. *Pisæ* Florentinorum jugum subiere. Tunc Neapolitanum Regnum tenebat *Ladislaus*, Caroli Dyrrachini, Apuliæ ac deinde Pannoniæ Regis filius, qui per Schismatis occasionem Romam occupavit anno 1408. seque Romanorum Regem dicere ausus est; sed paulo post pulsus a Romanis tyrannidis ejus brevi pertæsis. De quo legendi *S. Antoninus* loco mox laudato, *Theodoricus Nicenus* lib. 3. *de Schismate*, & in *Nemore Unionis*, & *Summontius* lib. 4. Historiæ Neapolitanæ. *Ladislaum* magna clade affecit *Ludovicus* Andium Dux ad *Rupesicram* in Campania, die decima-nona Maii, anni 1411. ut iidem Auctores commemorant; sed *Pauli Ursini* Pontificiarum copiarum Ducis cunctatione, plenioris victoriæ occasio elaspa est, ut *Poggius* lib. 4. testatur. Et *Ludovicus* quietis amans, abjecta rerum Italicarum cura, in Gallias reversus est. Obiit *Rupertus* Imperator in oppido *Oppehin* Bavariæ mense Majo aut Junio, anni 1410. Imperii 10. & Heidelbergæ sepultus est, ubi Academiam olim excitaverat.

Jodocus Moravus. II. Post ipsum Imperator designatus est *Jodocus* Marchio Moraviæ, cujus extat inter Im-

Imperiales Constitutiones a *Goldasto* collectas constitutio *De resistendo Regiæ Majestati, si contra Ordinationes Imperii fecerit:* data Francofordiæ anno 1410. Regni ejus primo. Paucis diebus vixit post electionem suam in Schismate Electorum factam, ut *Gobelinus Persona* in Cosmodromio Ætate 6. cap. 90. testatur.

III. *Sigismundus*, *Caroli* IV. Imperatoris filius, *Wenceslai* frater, ex Marchione Brandeburgensi, & Poloniæ Rege designato, post mortem *Ludovici* Regis, qui filiam *Mariam* ipsi cum spe Regni desponderat, Rex Hungariæ salutatus est, an. 1486. Post infelicem contra Turcas ad Nicopolim expeditionem, a conjuratis in Arcem *Soclos* captivus deportatus est, & *Ladislaus* ad Sceptrum Hungariæ capessendum evocatus. Paulo post Viduæ Nobilis ope *Sigismundus* ex carcere evadit in Moraviam, contractisque copiis, in Hungariam redit, ac indulta rebellibus venia, illos ad obedientiam redigit. Post *Jodocum* patruelem a Septemviris electus est Imperator, in qua Dignitate, quod armorum felicitati defuit, pietate ac Religionis studio uberrime compensavit. Quippe ut Ecclesiæ diro Schismate laceratæ pacem redderet, cum Legatos circumquaque misit ad Principes, tum Galliam, Hispaniam, Angliam, Italiam adire non dubitavit ipse: Conciliumque Constantiense sua opera & industria coactum, sua præsentia & protectione toto fere triennio cohonestans, ad optatum exitum perduxit. Contra Hussitas majoribus animis quam felicitate pugnavit, a *Joanne Zisca* illorum Duce sæpe victus. Bohemiæ Rex Pragæ coronatus est a *Conrado* Archiepiscopo, anno millesimo quadringentesimo vigesimo, Ab *Eugenio* IV. Pontifice Maximo Romæ coronatus Imperator anno millesimo quadringentesimo trigesimo-tertio. In Synodo etiam Basileensi egregiam Ecclesiæ navavit operam, effecitque ut Bohemorum Hussitarum ad sanitatem reductio tentaretur a Patribus, missis Egram Oratoribus ad Colloquium cum ipsorum Bohemorum Nuntiis ineundum, & amplissimo Salvo conductu concesso, ut tuto Basileam accedere, & fidei veritatem edoceri possent: utque *Compactatis* Iglaviæ, quod Moraviæ oppidum est, die 5. Julii 1436. firmatis in Ecclesiæ gremium revocarentur. Interim Orphanis & Thaboritis Hussitarum nequissimis cum Duce suo *Procopio* a *Mainardo* & Catholico Exercitu debellatis, *Sigismundus* a Bohemis in Regem susceptus est, Pragamque Regio apparatu ingressus, sexto Kalendas Septembris, anno millesimo quadringentesimo trigesimo-sexto. *Philibertus* Episcopus Constantiensis in Normannia, ejusque Collegæ a Synodo Basileensi missi, Ecclesiasticos introducere ritus, Sacerdotes instituere, ex Missarum solemnibus vulgaria verba, cantilenasque expungere, Sanctorum Imagines restituere, Aquam benedictam in Ædibus sacris reponere, Baptismatis fontes sacrare, Altaria ornare, spurcitias omnes abolere. Cum vero nulli essent Ecclesiæ reditus, ex quibus ali Templorum Ministri possent, jussit Imperator ex Fisco Regio per singula Canonicorum capita hebdomadatim aureum nummum distribui, minoribus Clericis dimidium dari; & id quidem in Ecclesia Cathedrali. Omnium Ordinum Religiosi Viri Pragam revocati. Donaria Templis singulis Augusti munificentia collata. Thaboritæ superioribus cladibus superstites ea lege in gratiam recepti, ut quinquennio toto suis moribus viverent, Religionis cultum mutare non cogerentur, Jura civitatis haberent, signum ferrent, in sigillis rubra cera uterentur, Tributi nomine singulis annis sexagennas decem penderent. Sed cum nefandas eorum Consuetudines *Sigismundus* accepisset, quibus circa Sacra uterentur, quinquennium haudquaquam se expectaturum dicere, correpturum prope diem sceleratæ civitatis insaniam; *Rokysanam* hortari Romanæ Ecclesiæ se subjicerent, sic posse Episcopatum ipsi committi: superbienti, & aliena de fide sapienti, ascensum esse desperandum. Ille in dies pejor, in Monachos debacchari, & e suggestu seditiosa verba emittere. *Veniunt*, inquit, *novi dietim ad nos Dæmones, quos Monachos vocant: his studium est ejicere nos de veritate: at si viri fuerimus, prius sanguinem effuderimus*. Id ubi *Sigismundus* accepit. *Immo nos* (inquit) *Rokysanæ sanguinem non inviti ante aras libabimus*. Non latuit *Rokysanam* Cæsaris sermo, unde ab amicis commonitus, clam aufugit. Hæc refert *Æneas Sylvius* Historiæ Bohemorum Cap. 52.

Sigismundus.

Sigismundi pro Schismatis extinctione labores.

Sigismundus Bohemiæ Rex coronatur.

Religio Catholica Pragæ restituta.

Anno millesimo quadringentesimo trigesimo-quinto, Conventum Principum pro Reformatione Imperii in capite & in membris indixit *Sigismundus*, Francofordiæ sexta die Decembris celebrandum: De quo legendus *Krantzius* lib. 11. *Saxoniæ* Cap. 25.

Sigismundus Imp. declaravit

Eccle-

Ecclesiam, etiam in Synodo Generali congregatam non habere potestatem judicandi causas feudales.

Ecclesiam, in Concilio etiam Generali congregatam potestatem non habere judicandi causas feudales, declaravit *Sigismundus Augustus* constitutione Ulmæ lata in Comitiis Imperialibus anno 1434. cum *Ericus* Dux Lauvemburgensis *Fridericum* Saxoniæ Ducem, Imperii Archimareschallum, Lantgravium Turingiæ ac Marchionem Misnensem, coram Basileensi Concilio super Ducatu Saxoniæ, & Archimareschallatu, prædictis, & Jure eligendi Romanorum Regem; trahere niteretur in causam; contendens Principatum, Officium & Jus supra dicta, sibi tam hæreditario jure quam etiam infeudationis ab ipso *Sigismundo* Cæsare sibi factæ deberi. Verba Constitutionis hæc sunt: *Nostram itaque decet solertiam imprimis, quædam Imperii nostri jura servare, quin immo juxta possibilitatem nostræ facultatis adaugere, prout ex debito Sacramenti fuimus adstricti. Quod recte conspicimus, si causas ad examen Imperialis culminis pertinentes sub nostra jurisdictione conservemus. Cum itaque Principatus, Officium, ac Jus supra dicta a nobis & Imperio nostro in feudum immediate descendant, ac secundum Juris communis dispositionem, nec-non usum, morem, stylum & consuetudinem Sacri Romani Imperii, feudalis contentio per Dominum feudi, ac Pares Curiæ terminanda sit; liquet hanc quæstionem, si qua prætendi poterit, ad nostram & Illustrium Archiprincipum nostrorum S. R. Imperii Electorum pertinere notionem.* Ejusdem Imperatoris Decreta, Justitiæ administrationem & Tributorum moderationem spectantia Posonii in Comitiis Regni Hungariæ edita anno 1435. legere est Tom. 3. Constitutionum Imperialium *Goldasti*. Prudentiam, magnitudinem animi, liberalitatem in viros præsertim literatos, aliasque amplissima fortuna dignas *Sigismundi* virtutes, quid prædicem? Quantum honoris viris doctis habuerit, vel hoc uno exemplo compertum est: Habebat in Aula sua Jurisconsultum *Georgium*, cognomine *Fiscellinum*, quem paulo ante ad Ordinem Equestrem provexerat, & Militem Auratum (ut vocant) creaverat. Is, cæteris, (ut in Consilio fit) in partes deliberandi gratia, per ordinem quisque suum discedentibus, & ipse discessurus, anceps hærebat, ad Doctoresne Jurisconsultos, an ad Equestrem Ordinem discederet; ad Equites postremo velut honorificentiores se contulit. Quod intuens Sigismundus: *Næ tu*, inquit, *Georgi, nimis ridiculus es, qui militiam Literis anteponis, cum scias ex idiotis me vel sexcentos uno die Equites creare posse, at ex eodem genere ne unum quidem Doctorem.* Ita refert *Dubravius* Historiæ Bohemicæ Lib. 25. Allata erant *Sigismundo* ex Hungaria aureorum quadraginta millia, cum jam advesperasceret, eaque in thalamo regio recondita fuere, dum cubitum esset. Cæsar dum cogitat in quos usus eam pecuniam convertat, somnus eum destituit. Tum ille excitatis Cubiculariis, Consiliarios, Ducesque militum accersit, confestimque aperta arca, pecuniam inter eos distribuens; *Ite*, inquit, *secure tranquilleque nobis dormire liceat, nam quod mihi somnum ademerat, vobiscum exit.* In Concilio Basileensi id factum, & viris eruditis, qui egregiam Sacrosancto Conventui operam navabant, pecuniam illam distributam, narrat *Dubravius*. Alia *Sigismundi* Cæsaris præclara Apophthegmata legi possunt Tom. 2. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri* pag. 175. *Joannem Franciscum Gonzagam* Mantuæ Dominum Marchionis dignitate adauxit: *Amedeum* Sabaudiæ Comitem, Ducem creavit. Obiit *Sigismundus* Zonoymæ in Moravia anno millesimo quadringentesimo trigesimo septimo die octavo Decembris; corpus Varadini sepultum. *Barbara* Augustana ejus uxor, jam de novo conjugio cogitans, supremæ illius voluntate custodiæ tradita: *Albertus* Dux Austriæ Regnorum Hungariæ ac Bohemiæ hæres Testamento dictus, teste *Ænea Sylvio* Historiæ Bohemorum Capp. 53. & 54. Legatur & *Bonfinius* Lib. 3. Decadis 3. Rerum Hungaricarum.

Sigismundi Imperatoris virtutes.

Sigismundi præclara sententia.

Rerum Italiæ status.

IV. *Sigismundi* temporibus, multis Italia bellis conflagravit: inprimisque Gallia Cisalpina, *Philippi Mariæ Vicecomitis*; Ducis Mediolanensis, Venetorumque discordiis, nec-non Florentinorum, quæ ob imperandi cupiditatem redintegrari videbantur in dies, diuturno bello laboravit: multo vero longiore Neapolitanum Regnum, cujus gratia Aragones, Gallique, tot annos acerrime decertarunt. *Joanna* namque *Ladislai* Regis Soror, hæreditario jure Regnum tenens cum *Jacobo Borbonio* Marchiæ Comiti nupsisset, eumdem postea summum sibi jus in Regno vindicantem, fugere coegit in Gallias, ubi rerum periturarum fastidio Regulam *S. Francisci* professus est. Post hæc a

Mar-

Martino V. Pontifice Maximo abdicata, qui in *Ludovicum* III. Andegavensem Regni Neapolitani Jura transtulerat, *Alfonsum* Aragoniæ Regem in auxilium evocavit; & cum eo de adoptione, Regnique successione pacta est. Secuta mox cum *Alfonso* discordia, *Ludovicum* in gratiam & adoptionem recepit. Hinc *Alfonsum* inter & *Ludovicum* bellum atrox; quod post *Ludovici* & *Joannæ obitum*, qui anno 1434. contigit, inter eumdem *Alfonsum* & *Renatum* Ludovici fratrem quem *Joanna* hæredem dixerat, exarsit: Neapolim occupavit *Alfonsus* anno 1442. per eumdem aquæductum introductis Copiis, per quem *Belisario* Duce Romanus olim exercitus irruperat. Exinde reverso in Gallias *Renato*, sine Competitore regnavit *Alfonsus*.

SCHOLION.

In hoc Articulo, pag. 224. Religiosi Censores hanc propositionem notant; *Ecclesiam in Concilio etiam generali congregatam, potestatem non habere judicandi causas feudales, declaravit Sigismundus Imperator.*

R. Historiæ res est. Edita est Sigismundi Constitutio, ejusque verba a me eo loci descripta.

ARTICULUS II.

De Alberto II. & Friderico III.

I. IN *Sigismundi* Soceri Regna, & Imperium successit *Albertus* Austriæ Dux, Rexque Hungariæ in Alba Regali coronatus est anno millesimo quadringentesimo trigesimo octavo, Kalendis Januarii, & pridie Nonas Maii Bohemiæ Rex Pragæ salutatus, tertio vero Kalendas Junii solemni pompa inauguratus, Francofordiæ tandem 13. Kalendis Aprilis a Septemviris designatus est Imperator. De Bohemiæ Regno certavit cum ipso *Casimirus* Poloniæ Rex, suisque debellatis, in patriam inglorius remeavit. Non Polonos tantum, sed Moravos fudit *Albertus*, Bohemosque Hussitas domuit. Postquam *Georgio* Despotæ adversus *Amurathem* Turcarum Regem, qui Serviam, Rasciamque populabatur, ac Synderoviam arcem oppugnabat, auxilium tulit, ex immodico peponum esu dysenteria correptus, obiit non procul a Strigonio, in pago cui *Longo* nomen Viennam petens, Sexto Kalendas Novembris anno 1450. cum nondum toto biennio imperasset: magnus plane futurus Imperator, si vita longior contigisset, qui tam brevi temporis spatio tam multa & præclara gesserit. *Elisabetham* uxorem prægnantem reliquit, quæ filium posthumum, nomine *Ladislaum* Hungariæ Regem ab Archiepiscopo Strigonensi consuetu ritu coronari curavit. Synodo Basileensi favit *Albertus* Cæsar. Ejusdem Leges Budæ anno 1439. editas apud *Goldastum* legere est, Tom. 3. Constitutionum Imperialium. De ipso legendi *Æneas Sylvius*, Historiæ Bohemorum Cap. 54. & 55. *Dubravius* Lib. 28. & *Bonfinius* Lib. 4. Decadis 3. *Albertus secundus.*

II. *Fridericus* Austriæ Dux, Imperatorum hujus nominis Tertius, *Ernesti* filius, & *Alberti* Augusti Patruelis, viginti sex annorum Juvenis, pietate insignis, cujus etiam studio Terram Sanctam adierat, aliisque virtutibus Principe dignis ornatus, cæterum pacis quam belli artibus clarior, unde & *Pacifici* cognomen obtinuit, Septemvirum suffragiis in defuncti *Alberti* locum electus est. Hujus tutelæ *Elisabetha* Hungariæ Regina *Ladislaum* Regem, suum Albertique Cæsaris Posthumum commisit. Hinc bellum Australes inter & *Fridericum*, qui *Ladislaum* Regem ab ipso petentibus reddere nolebat. Tandem deliberatum est, ad tertium Idus Novembris Viennæ Conventum habendum, in quo vocati utriusque partis consanguinei, Bohemi quoque & Hungari, de tutela Regis nondum puberis judicarent. *Ladislaum* interea in potestate Comitis Ciliæ extra Viennam degere, nihil prius administrare, quam Concilii decretum fieret. Verum *Ladislaus* postridie in urbem ductus, summis novisque honoribus exceptus, e vestigio Magistratus creavit, Præfecturas tota Provincia instituit; Sacerdotia donavit; Regio more Curiam erexit. Hungari, quos inter *Joannes Huniades* Histricensi Comitatu *Fridericus tertius.*

tu ab ipso *Ladislao* donatus; & Bohemi, quos inter *Georgius Poggiebracius* vir bello maximus eminebat, Regem illum consalutarunt. Postquam dies illuxit cum Imperatore constituta, *Ludovicus* Bajoariæ, & *Guillelmus* Saxoniæ Duces, *Albertus* Marchio Brandeburgensis, *Carolus* Badensis, & multi ex Germania Prælati ac Principes advenere. Frequens Conventus habitus, in quo, præsidente *Ladislao*, Oratores Imperatoris (quorum unus erat, qui hæc refert, *Æneas Sylvius*) ita auditi sunt, ut victi apud Victorem. Frustra æquitas, frustra honestas in medium adducta. Cuncta ex arbitrio Comitis *Huniadis* gerebantur. Ipse pro Rege verbum facere ac respondere, qui neque Leges, neque Pacta Victorem obligare posse ajebat. *Fridericum* & jure simul & bello excidisse, armatis ac fortibus jura cavere. Postremo, infectis rebus Conventus dissolutus. *Nicolaus* Cardinalis *S. Petri*, doctrina & vitæ integritate conspicuus, ad componendam pacem Apostolico Imperio missus, ab Austriacis rejectus est. *Ladislaus*, quamvis Rex appellaretur, alieno tamen arbitrio ductus, in Regnis suis Triumviratum instituit. *Joannes Hunniades* Hungariam rexit, *Poggiebracius*, Bohemiam, *Ulricus* Austriam.

Conventus Francofordiæ a Friderico III. habitus. De Rebus Concilii Basileensis deliberatum. Friderici tertii Coronatio.

Fridericus Cæsar Aquisgrani die 17. Junii 1442. coronatus, Francofordiæ cum Principibus Conventum habuit, in quo de rebus Synodi Basileensis quæ exauctorato *Eugenio IV.* adhærebat *Amedeo* in Sedem *S. Petri* sub *Felicis V.* nomine ab ipsa evecto, deliberatum est; statutumque Concilium aliud communi Christiani orbis consensu celebrandum: mittendos ea de re Nuntios Basileam ad Patres, & Florentiam ad *Eugenium*: interim Germanos in sua suspensione mansuros. *Basileenses* Concilii translationem Cæsari concessere certis conditionibus. *Fridericus* Basileam ingressus, ac solemni pompa exceptus, clam *Felicem* convenit, non tamen ut Pontificem veneratus est, sed ad pacem Ecclesiæ procurandam est adhortatus. Ita referunt Acta Patritiana Concilii Basileensis.

Anno 1452. *Fridericus* Romam profectus, Coronam Imperii a *Nicolao V.* Pontifice Maximo suscepit. Coronata etiam est *Leonora* Augusta ejus conjux, *Alfonsi* Lusitaniæ Regis filia. De Ritibus in Coronatione *Friderici III.* servatis, legi potest *Nauclerus* Generatione 49. Orationem a Cæsaris Legato pro illius Coronatione ad *Nicolaum V.* Pontificem Maximum habitam, qua & Concilii Generalis celebrationem ejus nomine postulabat, legere est Tom. 2. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*. Alias Oratione in ejusdem Inaugurationis pompa, ad *Fridericum Augustum*, scilicet *Antonii Panormitani*, Oratoris *Alphonsi* Aragonum Regis, *Jannotii Manetti* Florentinæ Reipublicæ nomine, habes Tom. 3. Rerum Germanicarum ejusdem *Freheri*, pag. 1. & 5. Duas pariter Orationes habuit Cæsar ad Summum Pontificem per *Æneam Sylvium*, quarum altera gratias egit ejus Sanctitati de beneficiis acceptis, altera hortatus est ad Expeditionem Generalem adversus Turcas indicendam atque instruendam, quæ ibidem pag. 25. legi potest. In reditu *Borsium* Marchionem Estensem Mutinæ Ducem creavit. Nil Imperialis Majestatis in eo visum; nec liberalitatis, nec sapientiæ, cum per alium semper loqueretur, specimen ullum dedisse, sed multæ cupiditatis cum munera honeste quæreret, & libenter acciperet, *S. Antoninus* 3. P. Chronicorum Tit. 22. C. 12. *Langius* in Chronico Citizensi & *Collenutius* lib. 6. scripsere. Romam secundo venit *Fridericus* anno 1468. cum solvendi voti causa, tum deliberandi cum *Paulo* II. Pontifice Maximo de Expeditione contra Turcas suscipienda. De votiva illa Cæsaris profectione, & honorifico Romam adventu, ac deliberatione cum Summo Pontifice habita, lege Librum 7. Commentariorum *Jacobi* Cardinalis Papiensis.

Comitia Ratisponensia.

Anno 1471. Comitia Imperii Ratisponæ Cæsar habuit, quibus quinque Electores, Principes complures, *Franciscus Picolomineus* Cardinalis Senensis, Apostolicæ Sedis Legatus, & Regum ac civitatum Oratores permulti interfuere. De conscribendo adversus Turcas Exercitu deliberatum. Postulavit Cæsar, ut decem millia ad præsentem necessitatem, quarta pars equites, cæteri pedites cogerentur, qui per fines extremos Germaniæ dispositi, hostem ab incursionibus prohiberent. Alteram deinde manum subsidiariam ac paratam in omnem belli eventum, & ad quamvis hostium impressionem compararent. Postremo, ut de summa totius belli, quantum geri universis viribus Germaniæ posset, in annum sequentem constituerent. Responderunt Principes, Se ad

omnia,

omnia ; quæ Cæsar postulasset, esse paratos: unum orare, simultates Principum, civitatumque discordias (quod facile auctoritate sui posset) e Germania tolleret: magnam partem virium Germanicarum occupari Principum seditionibus, quibus sublatis, uno robore, communi manu, copiis universis inferri bellum posset. Cæsar studiosum se ait semper fuisse concordiæ Principum, & nunc quæ ad pacandam Germaniam pertinerent, omnia esse facturum. Novissime designati sunt quinque Viri ex familia Cæsaris, & totidem ex Consiliariis Principum, qui cum Moguntino Septemviro de cogendis statim decem millibus, & præsidio supparando, & de numero copiarum Germaniæ in annum sequentem præfiniendo Duce, ac de omni ratione non movendi solum belli, sed etiam continuandi, inter se agerent, & habita deliberatione, ad Conventum referrent. Tandem omnium consensu decretum est, ut in sumptus belli quisquis proventus annuos mille aureorum haberet, is equitem unum conduceret, peditem, qui quingentos. Cæteri proportione fortunarum ad eam summam. Cæterum ubi de proventibus haberi ea ratio non posset, de capite haberetur: Ut cui mille essent aurei, quinquaginta habere in proventibus censeretur, atque ea computatione contribueret. Ita refert *Joannes Antonius Campanus* Epistola 7. ad *Jacobum* Cardinalem Papiensem, Tom. 2. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*, p. 140. Verum tam præclara consilia Cæsaris ignavia dissipata sunt. De quo idem *Campanus* Epistola 8. ad eumdem Cardinalem. *Vereor* (inquit) *Papiensis mi, ne ad unguem divinaveris. Memini quo die locutus sum tecum de profectione Germanica, dixisse te nullam spem habere in Cæsaris mente; dubii & latebrosi consilii hominem nihil ad communem salutem, omnia ad suam utilitatem revocare.* Et Epistola 11. *Cæsar clausis oculis, optimo est proposito; nihil tam sonorum, tam strepens, quo illi excitentur. Nihil tam magnum atque arduum quod is se facturum non prædicet. Si tam bene olim pugnabit, quam tunc stertit, vicimus.* Et Epistola 12. *Magno in discrimine ut simus, non tam hostium vires, quam nostrorum tarditas, ne dicam ignavia, facit, & cunctatio Cæsaris . . . . . pacem Germaniæ Cæsar omnibus pronuntiavit, nulli dedit, & (quantum licet perspicere) nec deponit inimicitias, nec exercet. Legatus omni fomite, omni materia Cæsarem conatur accendere, sed nescio an umquam accendi possit is, qui numquam incalescit . . . Facile est Cæsari decernere, exequi Friderico difficile.*

Friderici tertii ignavia.

III. *Ladislao* Hungariæ Rege defuncto 10. Kalendas Decembris, anno 1458. non absque gravissima suspicione veneni a *Georgio Poggiebracio*, & *Joanne Rokysana*, tunc Hussitarum capitibus propinati, *Poggiebracius* Bohemiæ, *Matthias Corvinus* Magni illius Herois *Joannis Hunniadis* filius Hungariæ Rex electus est, e carcere translatus ad Solium. Hinc *Fridericum* Imperatorem bello lacessivit, & Viennam Austriæ Metropolim, post aliquot mensium obsidionem fame ad extremum redactam, deditione recepit, Kalendis Junii anni 1485. teste *Bonfinio* Rerum Hungaricarum Decade 4. Libro 6. In Silesiæ Annalibus memoriæ proditum est, cum *Matthias* Cæsaris ditiones depopularetur vel occuparet, ipsum *Imperatorem* peregrinari per Germaniam solitum, atque in parietibus hospitiorum scribere hujusmodi sententiam: *Rerum irrecuperabilium summa felicitas oblivio.*

Bellum Hungaricum.

Vienna a Matthia Hungariæ Rege expugnata.

Post obitum *Alfonsi* Aragoniæ ac Siciliæ Regis *Ferdinandus* ejus filius in Neapolitanum Regnum successit. *Joannes* Renati Andegavensis Ducis filius magno Exercitu collecto, in Apuliam profectus, collatisque signis, *Ferdinandum* acie victum egit in fugam. Sed *Scandebergi*, ex Epiro succurrentis auxilio *Ferdinandus* hostes repulit, omniaque sibi erepta in potestatem recepit, ut refert *Marinus Barletius* lib. 10. De Gestis *Scandebergi*. Defuncto *Philippo Maria* Duce Mediolanensi, *Franciscus Sfortia* Mediolanenses frustra sibi libertatem asserere conatos coegit in potestatem. Ad Mediolanense Dominium multi aspirabant. *Fridericus* Imperator devolutum ad se Principatum, *Philippo* sine liberis legitimis sublato, contendebat. *Alphonsus* Aragonum & Siciliæ Rex hæreditatem ex testamento petebat. *Carolus* Dux Aurelianensis *Ludovici* filius, sanguinis jure eam sibi Provinciam vindicabat, utpote *Valentina Joannis Galeacii* Vicecomitis filia, *Philippi* sorore genitus. *Franciscus Sfortia* conjugem suam *Philippi* filiam, hæredem patri suscipiendam affirmabat. Hinc nova bella in Italia, de quibus legen-

Rerum Italiæ status.

An. 1448.

legendus *Æneæ Piccolominæi* Cardinalis Senensis Liber *de Europæ Statu* sub *Friderico* Imperatore, cap. 46. Obiit *Fridericus Tertius* Lyntzii die 7. Septembris anno 1493. Imperii 54. ut *Nauclerus* docet *Generatione* 50. Interrogatus aliquando quinam sibi charissimi essent: *Qui me* (inquit) *non magis quam Deum timent*. Interrogatus alias quid homini optimum posset contingere: *Bonus* (inquit) *ex hac vita exitus*. Alia ipsius præclara Apophthegmata, ab *Ænea Sylvio* collecta legi possunt Tom. II. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*.

Præclara Friderici tertii Sententia.

ARTICULUS III.

De Maximiliano I.

Maximiliani Cæsaris expeditio Italica.

I. MAximilianus, quem Pater *Fridericus Tertius* octavo antequam moreretur anno, Cæsarem a principibus designari curaverat, magnus bello Princeps, & pace præclarus, cujus eximia bonitas, liberalitas summa, & Christianæ pietatis cultus præcipue commendantur, (inquit *Beneventus de Rambaldis* in Libro Augustali) Imperii gubernacula post obitum patris suscepit, annum agens ætatis 35. Electus fuerat Francofordiæ, 16. Februarii, an. 1486. & Aquisgrani die 9. Aprilis coronatus. Electionis & Coronationis Historiam legere est Tom. 3. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*. Anno 1496. *Ludovicus Sfortia* Dux Mediolanensis, aliique Italiæ Principes, una cum Venetis, bellicum metuentes *Caroli Octavi* Christianissimi Regis apparatum, qui Narbonæ classem instruebat, Neapolitanum Regnum sibi vindicaturus, *Maximilianum* Cæsarem *Alexandri* etiam *Sexti* Summi Pontificis hortatu in Italiam advocarunt, ut ejus Germaniæque nomen Gallicis armis opponerent. Annuit Cæsar, expeditionemque in Italiam suscepit, suo nomini ac dignitati indecoram, atque a Ligurni oppugnatione turpiter a Florentinis in Gallico fœdere constantissimis repulsus, in Lombardiam rediens mutatis ibi sæpe pro animi levitate consiliis; demum in Germaniam inglorius abscessit, ut *Guicciardinus* lib. 3. testatur. Vix dierum octo viam Cæsar extra Italiam abierat, cum ab Hastensi agro *Joannes Jacobus Trivultius* Gallici Dux Exercitus, Ducis Mediolanensis finibus arma intulit, in Liturgia & Transpadana ora omnibus ferro atque igne fœdatis. Qua in re etsi objectæ Sfortianæ & Venetorum copiæ haud multo post omnia in pristinum statum restituerunt, res tamen Italicæ propter eos motus periculi laborisque magni expertes non fuere. Verba sunt *Camilli Gilini* in commentario *De Expeditione Italica Maximiliani Cæsaris*, Tom. 3. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*. Cum Helvetiis bellum gessit infaustum *Maximilianus Cæsar*, anno millesimo quadringentesimo nonagesimo nono: ab his enim pene semper & ubique stetit victoria. Pacem tandem æquis conditionibus cum Cæsare fecerunt. Hujus belli Historiam a *Bilibaldo Pirkeimero* Patritio Norimbergensi scriptam habes Tom. 3. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*. Is Helvetiorum virtutem eo bello commendat his verbis: *Magnam veræ virtus, & rei militaris obtinuere existimationem, cum nihil temere, aut inconsulte agerent, sed in omnibus virtuti plurimum, fortunæ autem minimum tribuerent, præcipue vero imperio & jussis Ducum obtemperarent, ita ut nec consilia factis, nec facta indigerent consiliis. Id si Cæsariani fecissent, proculdubio egregiam reportassent victoriam, cum non solum peditum numero essent superiores, sed & equitatu florentissimo instructi, ac in cunctis aliis quæ ad bellicum pertinent apparatum, longe præstarent, animi autem virtute cederent minime: verum dum nimiam audaciam maturis præferunt consiliis, talem sensere eventum, qualem contemptus, & nimia parere solet temeritas.*

Bellum Helveticum.

Maximiliani Fœdus cum Ludovico XII. Rege Francorum.

II. Anno millesimo quingentesimo quarto, fœdus initum est inter *Maximilianum* Imperatorem, *Ludovicum* Regem Christianissimum, & *Philippum* Archiducem *Maximiliani* filium, Pontificiis Legatis intervenientibus, quo cautum imprimis fuit de Matrimonio *Claudiæ* filiæ Regis cum *Carolo* filio Archiducis, ac de Mediolanensis Ducatu eis tribuendo, si Rex absque filiis obiret: Deinde vero inter eosdem & Summum Pontificem *Julium Secundum* pro communi defensione, & contra Venetos, ut quæ singulis

gulis eorum bello eriperent, communibus viribus recuperarentur. *Maximilianus* vero *Rupertum* Bavariæ Ducem, ejusque patrem *Philippum* Electorem Palatinum ob quasdam simultates, & spretam in quadam causa Cæsaris sententiam, bello persecutus est, & ad officium redegit. Hujus belli Historiam ex *Trithemii* Sphanheimensis Abbatis Annalibus descriptam, legere est Tom. III. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*, pag. 97. Anno millesimo quingentesimo octavo, *Maximilianus* repulsa a Venetis accepta de transitu armato per ipsorum Ditionem ad coronam Imperii accipiendam, exacerbatus, ad fœdus cum *Ludovico* Rege Christianissimo ineundum animum convertit. Conventus eam ob rem Cameraci habitus. Adfuit pro Cæsare, ejus filia *Margarita*, Belgii procuratrix, fœmina prudentissima, & magnis animi corporisque dotibus spectatissima; pro Rege Christianissimo *Georgius Ambrosius* Cardinalis Rothomagensis, pro *Ferdinando* Hispaniæ Rege colloquii auctore Orator ab eo missus. Re paucorum dierum intervallo confecta, decimo Decembri, perpetuum inter Summum Pontificem, (pro quo Rothomagensis Cardinalis etiam agebat) Cæsarem, Regesque Christianissimum & Catholicum fœdus promulgatum est, generalibus dumtaxat verbis conceptum. Arcanis autem capitibus continebatur, Summos illos Principes sacro bello adversus hostes Christiani nominis suscepto, primum ea, quæ tam necessariam Expeditionem disturbare possunt e medio tollere velle; ac præsertim a Venetis civitates Ecclesiæ, Imperii, Regni Neapolitani, & Ducatus Mediolanensis, quas ambitiose occupaverant, repetere. Ita refert *Guicciardinus* Lib. 8. Bellum cœpit *Ludovicus* Rex Christianissimus, commissoque prælio ad *Ghiaraddam*, seu ad *Abduam* amnem, non procul a *Laude* urbe, ac *Rivolta*, maximam cladem Venetis intulit. Secundum quam victoriam, urbes Ducatui Mediolanensi olim attributas, scilicet *Cremam*, *Cremonam*, *Bergomum*, *& Brixiam*, intra quindecim dies recepit. Summus Pontifex *Faventiam*, *Ariminum*, *Ravennam*, *Cerviam*, & quidquid ex Pontificia Ditione usurpaverant. Hispani *Tranum*, *Brundusium*, *Hidruntum*, *Molam*, *Palignanum*, in Regno Neapolitano recuperarunt. *Maximilianus* per Ducem Brunsvicensem primum quæ Benaco lacu alluntur, deinde *Veronam*, *Vicentiam*, *& Patavium* deditione accepit, adeo ut in Italiæ continenti nihil pene Venetis superesset. In ea rerum suarum inclinatione, Oratores ad *Maximilianum* misere, quas vellet conditiones ab eo se accepturos professi. Cæsar nulla de re cum ipsis pacisci voluit absque Rege Christianissimo, cui urbium suarum recuperationem acceptam referebat. Verum cum Veneti Patavium Cæsareorum negligentia recuperassent, deinde Vicentiam, aliasque minores civitates; a Patavii expugnatione *Maximilianus* magno cum dedecore repulsus esset; *Julius* II. Venetos Ecclesiæ restituisset, Regi *Ferdinando* Neapolitani Regni possessionem confirmasset; apertas inimicitias cum *Ludovico* Rege Christianissimo exerceret; Cæsar *Matthæum Langium* Episcopum Gurcensem ad Christianissimum Regem, & ad Mantuanum Conventum Oratorem misit, de pace inter Principes, Venetam Rempublicam, & Pontificem, acturum; *Julius* II. Gurcensem ad se accersivit Bononiam, & honorificentissime susceptum, facta spe Cardinalatus, Patriarchatus Aquilejensis, & Dignitatum Ecclesiasticarum ad valorem reditus annui centum millium ducatorum, in partes trahere conatus est, ac persuadere ut Cæsarem a Rege Christianissimo disjungeret. Sed magnificis promissis ab æquitate, a fide Cæsaris, ab officio abduci non potuit excelsi animi Præsul. Pacem fieri posse negavit, nisi Veneti Patavium & Tarvisium restituerent; & cum Rege etiam Christianissimo Pontifex ac Veneti pacem conficerent. *Julio* Gallici nominis hosti infensissimo ingrata propositio fuit. Quamobrem re infecta Gurcensis discessit, Parmamque abiit, cum Regis Christianissimi Oratore de communibus rebus consulturus. Constant ista ex *Guicciardino* Lib. 9. & ex *Michaele Coccinio* Tubingensi, *Viti de Furst* Gubernatoris & Vicarii Ducatus Mutinensis Cancellario, Libro *De Bello Maximiliani*, *cæterorumque Principum cum Venetis*, edito Tom. 2. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*. Rebus interim Conventus Pisani celebratione magis magisque turbatis, *Maximilianus* Cæsar Christianissimum Regem deseruit, Concilioque Lateranensi, quod *Julius* Pisano opposuerat, inter primos adhæsit, misso statim ad illud Episcopo Gurcensi, suo in Italia Vicario. A quo, & Venetis Oratoribus, *Leo X.* novus Pontifex omnium controversiarum,

Bellum adversus Venetos.

Maximiliani Bellum Gallicum.

ſiarum, quæ inter Cæſarem & eorum Rempublicam erant, arbiter conſtitutus eſt. Cujus compromiſſi nullus tunc fructus extitit. Interim Cæſar junctis cum *Henrico* Angliæ Rege viribus, Regi Chriſtianiſſimo bellum intulit, quo Tarvana in Morinis, & Tornacum in Belgio, expugnatæ ſunt.

Conventus Viennenſis Principum.

III. Anno 1515. die 17. Julii, Viennæ in Auſtria Conventus Principum factus eſt, *Maximiliani* Cæſaris, *VVladislai* Hungariæ, *Ludovici* Bohemiæ, & *Sigiſmundi* Poloniæ Regum, cui etiam interfuere Cardinales Gurcenſis & Strigonienſis, Epiſcopus Feltrenſis Romani Pontificis Nuntius, Regum Hiſpaniæ & Angliæ Oratores, aliique Principes, Præſules, ac Viri Nobiles ex Germania, Hungaria, Polonia, Regniſque & Provinciis vicinis. Quo in Conventu inprimis actum eſt de pace inter iſtos Principes, Regnaque firmanda, Matrimoniis *Ludovici* cum *Maria* filia *Philippi* Archiducis, filii *Maximiliani* Cæſaris; & *Ferdinandi*, ejuſdem *Mariæ* & *Caroli* poſtea Imperatoris fratris, cum *Anna* dicti Ludovici ſorore, quo pactio antiqua de ſucceſſione Auſtriacæ familiæ in Regnis Hungariæ & Bohemiæ ſecurior redderetur, ſi maſcula progenies *VVladislai* deficeret. Actum item de bello contra Turcas, & Oratoribus ea de re ad Senatum Venetum mittendis: de pace inter Moſcos & *Sigiſmundum* honeſtis conditionibus componenda, aut Moſcorum ſocietate a Cæſare dimittenda: de Teutonicis Equitibus ad obedientiam Polonorum reducendis, &c. De iſto porro Conventu legi poſſunt *Joannis Cuſpiniani*, tunc Urbis Viennenſis Præfecti, *Diarium*, & Cardinalis Gurcenſis *Hodeporicon* ſive *Itinerarium*, a *Richardo Bartolino*, Peruſino, qui Orationem eo in Conventu ad Principes habuit, conſcriptum. Anno 1516. *Maximilianus* Cæſar circa veris initium Italiam ingreſſus, Mediolanum irrito conatu aggreſſus eſt. Pax demum inter *Franciſcum* Galliæ, *Carolum* Hiſpaniæ, Reges, & *Maximilianum* Cæſarem compoſita eſt Novioduni, Auguſto menſe. Obiit *Maximilianus I.* Lintzii in Auſtria die 12 Januarii, anno 1519. ætatis, 59. Regni a patris obitu 25. Hiſtoriam piiſſimi ejus obitus, & ſepulturæ ad Novam Civitatem electæ deſcripſit Cuſpinianus. Ipſum Oratione funebri laudavit *Joannes Faber* Auguſtanus, Ordinis FF. Prædicatorum Theologus. Edita eſt Tom. 2. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*, cum altera *Georgii Sauromani*.

Tom. 2. Rerum German. Freheri.

Pax Maximiliani cum Rege Chriſtianiſſimo.

ARTICULUS IV.

De Carolo V.

Caroli V. geſta in negotiis Religionis.

I. POſt *Maximiliani* Imperatoris obitum, *Carolus* ejus Nepos, *Philippi Auſtriaci ex Joanne* Ferdinando & Iſabella natæ filius, Hiſpaniæ Rex, Francofordiæ Imperator electus eſt Septemvirum numero, qui ipſi ſuffragabantur, contra eos qui pro *Franciſco I.* Rege Chriſtianiſſimo Imperium pariter ambiente ſtabant, prævalente, 4. Kalendas Julii, anno 1519. Quod autem legibus Pontificiis caveretur, ne ullus qui Regnum Neapolitanum obtineret, in Imperatorem eligi poſſet, hoc eum impedimento *Leonis X.* Pontificis Maximi auctoritate ſolvit Cardinalis *Cajetanus*, Sedis Apoſtolicæ in Germania Legatus. Cujus diſpenſationis confirmationem ab ipſo Pontifice poſtea *Carolus* impetravit. Catholicam Fidem in Comitiis VVormatienſibus egregie profeſſus, *Lutherum* velut manifeſtum Hæreticum proſcripſit, & *Leonis X.* Pontificis Maximi Sententiam in ipſum ac Sectatores illius promulgavit, & executioni mandari juſſit, anno 1521. Auguſtæ VVindelicorum Comitia celebravit anno 1530. ubi Proteſtantes Lutheranam Confeſſionem a *Philippo Melancthone* ex *Lutheri* Articulis molliori ſtylo concinnatam Imperatori obtulerunt, quæ ab his Comitiis, ubi primum in lucem emerſit, *Auguſtana Confeſſio* appellata eſt. Imperator autem, cæterique Catholici Principes, & civitates, fœdus pro defenſione Fidei inierunt, die 27. Novembris. Celebratis anno 1532. Ratiſponæ Comitiis, libertatem Religionis Lutheranis Auguſtanæ Confeſſionis Profeſſoribus ad uſque Concilii Generalis tempus publico conceſſit Edicto: quod quidem Concilium intra ſextum menſem a Pontifice indici, & poſt annum celebrari Cæſar curaret: aut ſi id obtineri non poſſet, in Comitiis Imperii de ſumma rei tractaretur. Pax hujuſmodi Catholicæ

Re-

Religioni incommoda, specie belli contra Turcas gerendi a Cæsare imprudenter composita est. Edictum Cæsareum legere est apud *Goldastum* Tom. 1. Constitutionum Imperialium p. 511. Præclara, sed inutilis fuit contra Turcam expeditio. Ingens *Caroli*, paulo numerosior *Solimani* Exercitus: cæterum neuter alteri occurrere, vel eum persequi ausus; quasi mutuo terrore stupefacti, nihil magis quam prælium formidarent. Anno 1541. inutilem de Religione Conventum Ratisponæ habuit, de quo superius diximus, in Lutheranæ Hæreseos Historia. Anno 1546. majori operæ pretio Comitia ibidem habita sunt, in quibus Cæsar cum Catholicis decrevit, negotia Religionis Tridentino Concilio permittenda. Hinc bellum Cæsarem inter & fœderatos Protestantes gestum quorum Principes erant *Joannes Fridericus* Dux Saxoniæ, & *Philippus Lantgravius* Hassiæ: quod bellum *Smalcaldicum* vocatum est, quod factum sit a Principibus & civitatibus fœderis Smalcaldæ inter Protestantes primum initi pro defensione doctrinæ & Sectæ Lutheranæ. De quo quidem bello Commentarios habemus *Joachimi Camerarii* Græco sermone scriptos, cum versione Latina & supplemento *Simonis Steni* Tom. 3. Rerum Germanicarum *Freheri*, nec-non *Lamberti Hortensii Montfortii*, & *Ludovici ab Avila* Militiæ Alcantarensis Præfecti, de quo item plura *Sleidanus* Lib. 17. 18. & 19. Bellum illud a Cæsare felicissime confectum. *Saxo* & *Lantgravius* domiti. Captus ille, ac lata sententia capite damnatus, vitæ securitatem *Joachimi* Septemviri Brandeburgensis, & Ducis Clivensis intercessione, gravissimis conditionibus impetravit, ac potissimum renunciationis Dignitati Electoris, tam suo, quam liberorum nomine; traditionis VVittembergæ & Gothæ; obedientiæ Cameræ Imperiali præstandæ; bonorum omnium publicationis; excepto quinquaginta millium aureorum annuo reditu; permansionis denique in potestate Cæsaris, aut *Philippi* Regis Hispaniarum ejus filii. *Lantgravius* vero his conditionibus gratiam obtinuit, ut se, suamque Provinciam simpliciter Cæsari dederet; Majestatis ejus pedibus advolutus veniam rogaret; *Henricum Brunsvicensem* a se olim captum, una cum filio, liberos dimitteret; centum quinquaginta aureorum millia penderet; Cameræ Imperialis judicio pareret, &c. Quindecim circiter mensium spatio hæc a *Carolo V.* gesta, qui victoriam Deo acceptam referens, Cæsaris verba Christiano stylo immutata usurpabat: *Veni, vidi, Deus vicit.* Ipsum vero Summus Pontifex *Paulus* III. gloriosis *Maximi* & *Fortissimi* nominibus in frequenti Cardinalium Senatu, & in literis gratulatoriis, decoravit.

Bellum Smalcaldicum.

Habitis subinde Comitiis Augustæ Kalendis Septembris anni 1547. Religionem Catholicam ea in urbe restituit Imperator. Partum eo bello decus obscuravit, infausta Religionis seu potius Interreligionis Formula an. 1548. promulgata, que INTERIM appellata est. Auctoritatem enim sibi sumpsit de Fidei & Disciplinæ Ecclesiasticæ quæstionibus decernendi, quod Laicis Principibus non licet, qui oves sunt, non pastores, manumque temere misit ad Sacra, non ut Arcam nutantem sustentaret, sed ut stantem concuteret; unde non minori pene execratione Cæsareum illud INTERIM dignum fuit, quam *Zenonis Henoticon*, *Heraclii Ecthesis*, & *Typus Constantis*, quamvis illud molliori manu Summus Pontifex tractaverit. Hanc gloriæ suæ labem auxit Cæsar, pace cum *Mauritio* Saxoniæ Septemviro pacta an. 1552. postquam ab ipso bello impetitus ac fugatus fuisset: plenissimam enim Religionis libertatem aditumque ad publicos honores & Dignitates Augustanæ Confessionis Professoribus Edicto solemni concessit, suæ dignitatis ac privatæ utilitatis majori habita ratione, quam divinæ gloriæ, & Catholicæ Religionis.

Augustana Comitia.

Caroli V. Edictum Interim nuncupatum.

II. Immortales cum *Francisco I.* Rege Christianissimo gessit inimicitias *Carolus V.* quem in Ticini obsidione captum, Madriti captivum detinuit, & Oximensis Episcopi Confessarii sui, qui suadebat ut digna Christiano Principe humanitate Regem vel affinitate junctum, vel beneficio devinctum, vel utroque illigatum, generose dimitteret, spreto consilio, ipsum gravissimis conditionibus libertatem redimere compulit, cessione scilicet Ducatus Burgundiæ: omnium præterea jurium Regni Neapolitani, Mediolanensis Principatus, Genuæ, Astæ; item supremi Juris Flandriæ & Artesiæ; & urbium, quas in illis Provinciis possidebat, deditione: pactione Matrimonii cum *Eleonora* Cæsaris sorore: duorum filiorum suorum natu majorum velut datæ fidei obsidum traditione, &c. Nec æquior aut humanior in Summum Pontificem *Clementem VII.* fuit, quem occupata ac direpta a suis

Caroli V. cum Francisco I. Rege Christianissimo inimicitia.

Caroli V. erga Clementem VII. iniquitas. sus Ducibus & Exercitu Urbe Roma, captivum tenuit octo menses, cum interim in Aula speciem luctus ob ejus captivitatem exhiberet, vota nuncuparet, supplicationes decerneret fucatæ pietatis ludibrio mirus simulandi artifex; & durissimas etiam conditiones subire coegit, de quibus diximus superius in *Clementis VII.* Vita. Minorem fuisse hac occasione *Caroli V.* quam *Solimani* Turcarum Imperatoris humanitatem quidam observaruat. Ille enim audita Urbis clade, & Pontificis calamitate, in Christianorum insolentiam excanduisse dicitur, qui deterius Supremum suum Antistitem, & Sacra omnia habuissent, quam ipse Græcorum Patriarcham, aut Ritus, quos violare nefas putaret, quamvis ab illis extraneus. Ita refert *Fabricius Cornelius* apud *Bzovium*, ad annum 1527. Pacem cum Pontifice, & Rege Christianissimo Cæsar confecit an. 1529. cujus conditiones apud *Guicciardinum* Lib. 19. & *Belleforestium* Lib. 6. legere est. Mox in Italiam profectus, & Bononiæ cum Summo Pontifice congressus, ejus hortatu *Francisco Sfortiæ* Mediolanensem Principatum restituit; & cum Venetis, aliisque omnibus concordiam iniit. Bononiæ die 24. Februarii a *Clemente VII.* coronatus est. Florentia Mediceorum dominationi, post undecim pene mensium obsidionem subjecta; *Fridericus Gonzaga* Marchio Mantuanus, Ducis Dignitate auctus. An. 1535. *Carolus* felici

Caroli V. coronatio. Tunetanæ Expeditionis exitu gloriosus, (quæ ipsi tamen gloriosior extitisset, si Christianæ Religionis amplificandæ studio, non restituendi in Regnum *Muleassis* Mahometanæ superstitioni addicti, fratrumque scelerati peremptoris, suscepta fuisset) in Italiam regressus, triumphali pompa Romam intravit anno 1536. ibique coram Summo Pontifice *Paulo* III. Cardinalium Collegio, Principum Oratoribus, Aulæque Pontificiæ & Cæsareæ

Caroli V. fastus. Proceribus, gravissimam & diuturna meditatione paratam Orationem habuit, qua in Regem Christianissimum, quasi pacis totius orbis, Christianæ Reipublicæ rebus adeo necessariæ, obices apponentem, superbe invectus est, eique tres conditiones, quarum una singulare certamen erat, offerendas incredibili fastu proposuit. Sed postridie a Regiis Oratoribus, qui a Consistorio abfuerant, interpellatus palinodiam cecinit. Rex autem certior

In Franciscum I. Regem Christianiss. invehitur. factus de his quæ illi Cæsar palam objecerat, Epistola Apologetica ea sigillatim purgavit, culpamque omnem in Cæsarem, atque alios rejecit. Hanc legere est Tom. 3. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*, & apud *Ferronum* in *Francisco I.* De his etiam legendi *Bellajus*, lib. 5. & *Belcarius* lib. 21. Secundum intemperantem illam jactantiam, Cæsar Christianissimum Regem in Provincia aggressus est ducto ingenti Exerci-

Eidem Bellum infert. tu, jamque totam Galliam spe devoverat, sed præter aliquot oppidulorum, una cum aquis-Sextiis ob munitionum difficultatem desertis, receptionem, nihil promovit, a Massiliæ oppugnatione repulsus. An. 1537. expostulante *Jacobo Capello* Advocato Regio in Senatu Parisiensi, in Jus vocatus est *Carolus Austriacus* (Imperator) quod contra *Franciscum Regem* Dominum suum, cujus scilicet Beneficiarius erat & Cliens ratione Comitatus Flandriæ, Artesiæ, Carolesii, aliorumque feudorum, arma sumpsisset: ac decretum est, ut Curiæ Parium se sisteret, aut Procuratores legitimos mitteret: alioqui Comitatus illi commissi declararentur, & ad Supremum Dominum redirent. Cum vero dicta die nullus nomine Cæsaris adfuisset, secundum Regiorum Triumvirum postulata judicatum est, ac in Decreti executionem, copias in Belgium Rex immittere statuit. Hinc

Pax confecta. immane bellum, quod tamen anno exeunte suspensum est pactis opera duarum sororum, *Mariæ* Hungariæ, quæ Belgium pro Cæsare administrabat, & *Eleonoræ* Franciæ, Reginarum, quibusdam induciis ad tractandum de pace. Tandem agente Summo Pontifice *Paulo* III. qui Niciam Provinciæ urbem maritimam pacis inter eos componendæ causa se contulit decennales induciæ pactæ sunt. Pontificem uterque seorsim veneratus est, sed ut

Caroli V. per Galliam transitus. in mutuum conspectum & colloquium se præsente venirent Pontifex impetrare non potuit. De quibus legendi *Jovius* lib. 37. & *Onuphrius* in *Paulo* III. Post discessum tamen Pontificis Cæsar ad *Aquas Mortuas* Galliæ Narbonensis oppidum, agente *Eleonora* ejus sorore, Franciæ Regina, cum Rege congressus est, tanta utrimque amicitiæ specie, ut spem cunctis facerent perpetuæ pacis. An. 1539. cum *Carolus V.* profectionem in Belgium ad domandum Gandavenses perduelles decrevisset, transitum per Regnum a *Francisco I.* postulavit, delusa inanibus Ducatus Mediolanensis promissis ejus credulitate: in Gallia, ac Parisiis præsertim magnificentissime exceptus, eademque pompa qua Reges

ges ipsi excipi consueverunt, Bajona Velentianas usque a duobus Regis filiis & *Anna Mommorantio* Comite Stabuli deductus, cum Gandavenses ad officium redegisset, *Mommorantio & Georgio de Selva* Episcopo Vavrensi, Christianissimi Regis Oratori, ipsum de promissis implendis compellantibus, quidquam se Regi promisisse negavit. Regem nimis incautum plerique omnes existimarunt, qui a *Carolo* astutissimo & vaferrimo Principe non exegerit ut promissa scripto confirmaret, quod ejus Majestati prudenter suaserat Cardinalis *Turnonius*. De his legendi *Bellayus* lib. 8. & 9. *Belcarius* lib. 22. *Ferronus* in Francisco I. *Belleforestius* lib. 6. aliique Historici, nec-non Ceremoniale Franciæ a *Theodoro Godefrido* editum an. 1629.

Franciscum I. inanibus promissis delusit.

Anno 1541. Cæsar *Ferdinandum* fratrem a *Solimano* in Hungaria impetitum, illudque Regnum Turcarum prædæ relinquens, Africanam expeditionem, Autumno jam inclinante, inconsiderate suscepit Summo Pontifice, prudentioribusque Ducibus frustra deterrentibus: cladem que gravissimam ad Algerii littus accepit.

Anno sequenti bellum a *Francisco I.* Rege Christianissimo ob violatam promissorum fidem, aliasque injurias illatum, in Italia, Belgio, & Hispania Cæsar sustinuit, adversus quem fortuna magis prævaluit, quam bellica virtute. Cum *Henrico Octavo* Anglorum Rege Catholicæ Fidei & omnium ejus Professorum in Regno suo persecutore, & Pontificii nominis ac auctoritatis hoste, quem ipso postulante & urgente *Clemens VII.* diris omnibus devoverat, contra Christianissimum Regem fœdus iniit, gravissimarum offensionum ex repudiatæ, ad necemque adactæ Materteræ, præ *Francisci* Regis odio, immemor. Quo fœdere non minimam gloriæ suæ, ac pietatis famæ, quam affectabat, maculam inussit, ut observat *Jovius* lib. 44. Anno 1544. junctis cum Anglo viribus in Galliam irrupit, nullo operæ pretio. Mox curis *Eleonoræ* Francorum Reginæ, sororis Cæsaris, ipsum inter & *Franciscum I.* Crepiaci in Suessionibus 14. Kalendas Octobris sancita pax, cujus conditiones apud *Belleforestium*, *Belcarium*, & *Ferronum* legi possunt. *Mariam* Angliæ Reginam filio suo *Philippo* uxorem dedit, in eumque Regna & ditiones omnes transtulit in Belgii Comitiis Bruxellis habitis anno 1555. Anno sequenti abdicavit Imperium, missa ad septemviros Legatione, illudque fratri suo *Ferdinando*, anno 1531. Regi Romanorum electo, administrandum reliquit, in Extremaduram secessit, ac in *S. Justi* Cœnobio, Ordinis Hieronymitarum, octavo a civitate Placentina Castulonensi lapide se inclusit, cum duodecim tantum ministris; rebus divinis deinceps tantum vacaturus, & de morte serio cogitaturus, quæ ipsi contigit die 21. Septembris, an. 1558. an. ætatis 58. mense septimo. De ipsius rebus gestis legendi *Sandovallius*, *Alphonsus Ulloa*, & *Ludovicus Dulcis*, in ejus Vita, Hispani Historici ipsum immodicis laudibus efferentes, & *Antonius Viperanus* in Oratione Funebri edita Tom. 3. Rerum Germanicarum *Marquardi Freheri*. Filium unicum ex legitimis nuptiis reliquit *Philippum Secundum* Hispaniarum Regem, filias *Mariam* Maximiliani, & *Joannam* Principis Lusitani conjuges. Ante Matrimonium, ex furtivo concubitu habuit *Margaritam*, quæ *Octavio Farnesio* Duci Parmensi nupsit, & in viduitate *Joannem Austrium* ex Ratisponensi fœmina.

Caroli V. cum Henrico Angliæ Rege fœdus contra Franciscum I.

Carolus V. Imperium abdicat.

Pius ejus secessus & ad mortem præparatio.

Caroli V. filii.

SCHOLION.

Istum Articulum his verbis perstringunt Religiosi Censores: *A pag. 245. usque ad 250. nimis lacerat Carolum V. Imperatorem.*

R. Caroli V. recte præclareque gesta non sileo, male gesta non dissimulo. De illius Edicto INTERIM nuncupato, de inimicitiis cum Francisco I. Christianissimo Rege, de iniquitate in Clementem VII. Pontificem Maximum locutus sum ut probati quique Historici. Panegyricum non scribo, sed Historiam. Legantur *Pallavicinus* in Historia Concilii Tridentini lib. 2. cap. 13. & 14. & *Odoricus Raynaldus* ad annum 1548. N. 50. & seqq. qui Carolo V. in his Historiæ capitibus non magis parcunt, quia male & inique vel imprudenter gesta a Principibus dissimulare nec possunt Historici, nec probare.

Nota.

Hispani, aliique etiam Historici quam plura scripserunt, ut Caroli V. nomen adversus Gallos Scriptores ab impactis criminibus vindicarent. Cum igitur ipsius vindiciæ apud plures legantur, poterit unusquisque eos perlustrando judicare, an Natalis, acriori quam par esset stylo, de ipso fuerit loquutus. Sane Elias Vejulus conqueritur a Natale nimis exagitatos fuisse Hispaniarum Reges, ac Romanorum Imperatores, ac potissimum Carolum hujus nominis V.

ARTICULUS V.

De Ferdinando I. & Maximiliano II.

Ferdinandus primus. I. FErdinandus *Austrius*, Caroli Cæsaris Frater, Hungariæ & Bohemiæ Rex, Coloniæ Agrippinæ in comitiis Imperii Rex Romanorum electus, Nonis Januarii anno 1531. procurante fratre, qui cum postea ipsum urgeret ad cedendum in gratiam *Philippi* Nepotis, ejus postulatis annuere noluit: *Caroli* demum abdicatione a Septemviris accepta, ab iisdem Imperator salutatus est, Francofurti pridie Idus Martii anno 1558. annum agens ætatis 55. Id *Paulo IV.* non placuit cessionem hujusmodi ac translationem inconsulto Pontifice fieri non potuisse contendenti. Quam nihilominus *Pius IV.* postmodum ratam habuit. Filium suum *Maximilianum* Regem Bohemiæ, Regem etiam Romanorum eligi curavit *Ferdinandus* Cæsar in comitiis Francofordiensibus die 24. Novembris anno 1562. Apud *Pium IV.* Pontificem Maximum intercessit, ne in Reginam Angliæ *Elisabetham* sententiam ferret, quod spem ipsi fecisset conjugii cum filio suo *Maximiliano* Romanorum Rege. Tridentini Concilii absolutionem & vehementer optavit, & pro viribus promovit; atque ad reconciliandos Hæreticos varia postulavit a Patribus Legum Ecclesiasticarum laxamenta. Obiit Viennæ die 25. Julii anno 1564. ætatis 61. Imperii 7. de cujus laudibus Oratio in Pontificio Sacello Romæ habita est, *Pio IV.* jubente. Magno animo Princeps fuit, sed non vasto: forti ad bellum pectore, sed ad pacem prono: in rebus bellicis generosior quam fortunatus, ut qui dotalis Regni partem non modicam sibi præreptam vidit ab *Ottomana* potentia. Pietate in Deum, studio pacis Ecclesiæ & Imperii, clementia, mansuetudine, liberalitate, laudes maximas promeritus est.

Maximilianus secundus. II. Post ejus obitum Imperium rexit *Maximilianus* II. ejus filius, Rex Romanorum eo vivente creatus. Ingentem exercitum adversus *Solimanum* Turcarum Imperatorem conscripsit anno 1566. nullo operæ pretio. Licentiam publice profitendi Confessionem Augustanam, quam proceribus & Nobilitati Austriacæ vel concesserat vel concedere decreverat, adhortationibus & minis *Pii V.* Sanctissimi Pontificis, per Cardinalem *Commendonum*, Sedis Apostolicæ Legatum ipsi significatis, deterritus, rescidit. Poloniæ Rex a magna procerum parte adversus *Stephanum Battorium* electus, Jus suum armis tueri parabat, favente *Georgio Decimotertio* Pontifice Maximo, cum mors ipsum intercepit Ratisponæ die 12. Octobris, anno 1576. ætatis 49. Imperii 12.

ARTICULUS VI.

De Rodulpho II.

RODULPHUS II. Hungariæ & Bohemiæ Rex, *Maximiliani* II. filius primogenitus, in Regem Romanorum anno 1575. die 27. Octobris electus Patri in Imperium successit. Cum *Amurate & Achmethe* Turcarum Imperatoribus bellum habuit, quorum impressiones per fratres suos *Matthiam & Maximilianum*, aliosque strenuos Duces retundere conatus est, sedens interim ipse immobilis, ac pene delitescens Pragæ in Bohemia. Obiit anno millesimo sexcentesimo-duodecimo, Imperii 36., ætatis prope sexagesimo, die vigesima Januarii. Edictum ipsius de pace Religionis concessa Bohemis, & conjunctarum Provin-

ciarum

ciarum incolis, Silesiis, Moravis, Lusatis, &c. secundum Augustanam & Bohemicam Confessiones datum Pragæ die 11. Julii 1609. legere est apud *Goldastum* Tom. 11. *Constitutionum Imperialium*.

CAPUT XI.

DE REGIBUS FRANCORUM XV. & XVI. Sæculis.

ARTICULUS I.

De Carolo VI.

AB anno 1380. regnare cœpit *Carolus Sextus*, de cujus gestis ad usque Sæculi decimi-quinti initium, egimus in Synopsi Historiæ Ecclesiasticæ 14. Sæculi. Reliquum ipsius Regni tempus funestum fuit domesticis turbis, civilibus externisque bellis, Tributorum gravitate, Regis morbo pene continuo, Regni pernicie. Turbatis ex diuturno Schismate Ecclesiæ rebus, nihilo pacatior fuit res Gallica, cui dissidia Principum exitium attulere. Post mortem *Philippi* Burgundionum Ducis, quæ anno quadringentesimo-quarto supra millesimum contigit, ejus filius *Joannes* Dux pariter Burgundiæ, patre vehementior, ejus in *Ludovicum* Ducem Aurelianensem Regis fratrem æmulationis & contentionis de Regni procuratione heres, odium implacabile cum ipso fovit, extraneasque copias in Regnum induxit. Multum laboravit *Joannes* Dux Biturigum ut ferales illæ discordiæ extinguerentur. Nam 12. Kalendas Decembris, anno 1407. in Templo coram sacratissimo Corpore Christi, quod & ipsi una perceperunt, interposita, eo auctore, jurisjurandi religione, testati sunt se odium omne amore pietatis deposituros. Nihilominus die Mercurii consecuta, immissis sicariis, quorum præcipuus erat *Rauletus* quidam *Octonvillæus*, Normannus, Ducem ipsum Aurelianensem immaniter trucidari curavit Burgundiæ Dux, e Palatio Reginæ tunc ex puerperio decumbentis redeuntem. Funeri, quod postridie in PP. Cælestinorum Monasterium ubi Dux Aurelianensis insigne Sacellum condiderat, peractum est, Burgundiæ Dux in pulla veste cum aliis interfuit, quo præsente sanguis erupit ex feretro velut homicidam accusans. Quæstio de crimine inter Principes post exequias cœpta: quod ille patruo suo Bituricensi Duci confessus, confestim in Flandriam aufugit, jure materno suam; ut si opus foret, immane parricidium armis obrueret. Piissimum *Ludovici* Ducis Aurelianensis Testamentum, die 19. Octobris anno 1403. conditum legere est in Observationibus clarissimi *Godefridi* in Historiam *Caroli VI.* pag. 631. *Valentina* Ducis Aurelianensis Vidua, cum liberis ex ipso procreatis circumibat Proceres Francos, Regis fidem implorabat, ne fratris cædem inultam pateretur. *Burgundus* ad causam dicendam, crimenque diluendum, multo equitatu subnixus venit, & defuncti manes atrocissimis calumniis insectatus, postulare ausus est, ut jure cæsus diceretur. Parricidii defensionem impie suscepit *Joannes Parvus* Theologus Parisiensis, ejusdem *Joannis* Ducis Burgundiæ stipendiarius; Ducemque Aurelianensem seu *Tyrannum*, licite a quovis occidi potuisse propugnavit. Rex, ut erat affecta mente, Burgundiæ Duci gratiam delicti fecit. Hinc gravius extitit belli civilis incendium. *Burgundionum*, & *Aurelianensium*, qui & *Armaniaci* vulgo vocabantur, ob Ducem *Armaniacum*, immanes factiones, Lutetiæ, & alibi grassabantur, ac prædas exercebant. Lanii, assuetum cruori hominum genus, a Burgundionibus in partes recepti. *Carolus* Dux Aurelianensis, ejusque fratres, prolixis ac vehementibus literis, quas *Joannes Juvenalis de Ursinis* Historiæ suæ inseruit, ultionem paternæ cædis ab ejus Majestate frustra postulabant. Eas famosis literis Burgundus refellebat. Quin etiam Aurelianensem, eisque adhærentes, vi cujusdam Constitutionis *Urbani V.* Pontificis Maximi, qua excommunicantur omnes qui contra Regem coitiones faciunt, vel arma sumunt; in omnibus Lutetiæ Templis excommunicatos denuntiari curavit. Quod & Aurelianenses in urbibus ac ditionibus suis contra Burgundum ceu Regni perturba-

Ducis Aurelianensis cædes a Jonne Duce Burgundiæ procurata.

Bellum civile.

torem præstiterunt. Regis potens Burgundus eum partibus suis obstrinxit, Declarationemque ab ejus Majestate elicuit, qua Aurelianenses velut publicos hostes quorum consilia & conspiratio ad suam exauctorationem, novique Regis creationem tenderent, proscribebat. Parisiensem etiam Academiam adversus ipsos concitavit quæ vi Constitutionis *Urbani V.* supra laudatæ, ipsos pro excommunicatis habendos, ipsarum Ditiones ac Terras Ecclesiastico suppositas Interdicto, eorumdem vassallos a Juramentis fidelitatis & hominii absolutos censeri debere respondit. Bituriges, obsidente oppugnanteque Burgundione, oppugnantibus Bituricensi & Aurelianensi Ducibus, Anglis isti succurrentibus, expugnari non potuere. Re infecta discessum, paxque inter partes redintegrata, & Autissiodori confirmata, anno 1412. Tum Regni Ordines Lutetiæ Parisiorum congregati. De subsidiis, novisque vectigalibus ad repellendos Anglos actum est. Parisiensis Academia, Prætor & Ædiles intercessere. *Benedictus Gentianus* Urbis & Academiæ nomine peroravit, hoc sumpto themate: *Imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna;* duosque ventos in Regno dominari ostendit, seditionem & ambitionem: deque plebis miseria, vectigalium gravitate, Ærarii depeculatione, Rationalium, aliorumque Ministrorum rapacitate, stipendiis immodicis, luxo, vehementem ac nervosum sermonem habuit. De eodem argumento dixit *Eustachius de Pavilly*, Ordinis Carmelitarum Doctor Theologus Parisiensis. Ordinaria Tributa repellendis hostibus sufficere, modo recte administraretur ærarium, nova exigenda non esse pars Ordinum maxima censuit. Cabochianorum & Laniorum seditiosa turba, *Joannis Juvenalis de Ursinis* Domini *De Traigniel* Urbis quondam Regiæ Prætoris auctoritate & industria dissipata est, Burgundi molitiones eversæ, Bavariæ & Bari Duces carcere liberati, præteritarum injuriarum abolita memoria, pax Principibus, tranquillitas civibus restituta est. Unus Burgundiæ Dux, fax belli, Parisiis excessit, copias in Provinciis contracturus: quibus transitum, auxilium, consiliumve dari Rex prohibuit, datis ad urbium omnium Præfectos literis ac mandatis, anno 1413. Suessiones a Regiis vi expugnati, Compendienses & Artesii obsidione pressi deditionem fecere. Pax brevis Regem inter & Burgundiæ Ducem composita.

Bellum Anglicum. Interea *Henricus V.* Angliæ Rex *Catharinam* Christianissimi Regis filiam per Oratores nuptui petiit, cum Aquitaniæ Ducatu, & Comitatu Pontivi supremo Jure possidentis, quo fœdere, pax & concordia inter utramque Regiam sanciretur. Missa vicissim ad Anglum honorifica Legatio, cujus caput Bituricensis Archiepiscopus. Honestas conditiones Anglus non accepit, sed se Normanniæ, Aquitaniæ, Andium, Cenomanorum, Turonum, Pontivi Supremum esse Dominum, imo legitimum Franciæ Regem contestatus est, Regnumque armis subacturum. Reposuit Christianissimi Regis Orator, nedum Anglo nullum Jus esse in Franciæ Regnum, aut in dictas ejusdem Provincias, sed nec Anglicanum jure possidere, quod ad *Richardi* II. Regis legitimos heredes optimo jure pertineret. Proinde Francorum Regem cum ipso pacisci tuto non posse. Hæc verba superbiam Anglicanam pupugerunt, Legati parum honeste & cum minis ab Anglo dimissi, Arcanum fœdus Burgundiæ Ducis cum illo revelatum. Arroganti stylo ad Christianissimum Regem scripsit *Henricus* Rex Anglorum, Pacis conditiones iniquissimas offerens, aut bellum denuntians; Literarum hæc erat inscriptio: *Celsissimo Principi Carolo cognato nostro, & Adversario Franciæ, Henricus Dei gratia Anglorum & Francorum Rex spiritum consilii sanioris, & tribuere unicuique quod suum est.* Se alienum a pace æquis conditionibus facienda non esse respondit *Carolus VI.* Tractatum spemque pacis Anglum abrupisse hostili in Regnum invasione. Se cum Dei auxilio Jura sua defensurum, vimque vi repulsurum. De *Catharinæ* filiæ suæ nuptiis quas ambibat, nihil impræsentiarum respondere, quod postulandi modus insolens nec honestus esset. Literarum inscriptio hæc erat: *Celsissimo Principi, Henrico cognato nostro, & Adversario Angliæ, Carolus Dei gratia Franciæ Rex: neminem opprimere, nec quidquam contra Jus aggredi.* Utriusque Epistolæ exemplar Historiæ suæ inseruit *Joannes Juvenalis de Ursinis*, ad annum 1415. quo scriptæ fuere. Anglus, domesticis malis ægra re Francica, in Normanniam hyeme appetente transmisit. Areflactus, post gravem obsidionem, deditionem fecit. Exinde cum tam armis, quam morbo qui castra invasit, aliquot suorum millibus desideratis,

Anglus

Anglus Somona amne trajecto, per Picardiam Caletium versus reditum maturaret, ad *Blangium* ipsum assecutus est Magister Equitum *Alebretus*. Cum a nostris premerentur Angli, amplas conditiones obtulere, etiam Areflucti dimissionem, modo liberi & incolumes abire sinerentur. Quibus, juniorum Principum imprudentia & ferocitate recusatis, contra seniorum Ducum sententiam, ad *Azincurtium* pugnatum est. Galli turpissime victi, Nobilium quatuor millia, quos inter Duces Alenconius, Barensis, Brabantinus, Comites Nivernensis, & Marli, *Alebretus* Magister Equitum, *Castillioneus* Maris Præfectus, *Joannes de Monte Acuto* Senonensis Archiepiscopus, Militum vulgus ad decem millia cecidere. Capti Duces Aurelianensis & Borbonius, Comites Vindocinensis, & Richemontius, *Bussicaldus* Polemarchus, ac nobilissimarum familiarum Proceres permulti. Ex Anglis ducenti dumtaxat cum Duce Eboracensi Regis fratre desiderati. Alii mille & sexcentos numerant. Victor præda gravis in Angliam transfretavit. In Francia a *Joanne* Burgundiæ Duce magis trepidari cœptum, ne armatus ut erat Lutetiam accederet, quamvis præteritorum erratorum a se suisque fautoribus commissorum veniam ac Literas abolitionis a Rege obtinuisset, quas apud *Juvenalem de Ursinis* legere est. Ipsi Lutetiæ aditu Rex interdixit. Interea *Ludovico* Delphino, Aquitanniæ Duce defuncto, *Joannes* Dux Turonum, secundum hunc major natu Regis filius, *Delphinus* appellatus est; a quo dimissis Copiis, Dux Burgundiæ in Artesiam se recepit. Eodem anno 1415. *Sigismundus* Imperator Parisiis honorificentissime a Rege exceptus, indeque transiens in Angliam, inutilem in concilianda inter utramque Regiam, Regnumque pace operam navavit. In Senatu Parisiensi Regia in Sede supra Senatus Principem sedit *Sigismundus*, Patronos in causa quadam insigni perorantes audivit, ac Nobilem Clericum, cui titulus ac dignitas Equitis deerat ut causam vinceret, solemni ritu in Curia Equitem creavit. Id plerosque commovit, quod Regis Auctoritatem hac actione usurpasse videretur, qui in Regno suo Imperator est, illudque a solo Deo non ab alio tenet, ut observat *Juvenalis de Ursinis* Remensis Archiepiscopus. Annis 1416. & 17. externum civileque bellum majorem in modum exarsit, Burgundiæ Duce cum Anglis ad Regni perniciem fœderato, Rothomagus, Rhemi, Catalaunum, Trecæ, Autisiodorum, Burgundo deditionem fecere. Anglus descensione facta, Cadomum, omnemque Normanniam inferiorem expugnavit, aut deditione recepit. *Carolus* Delphinus, qui *Joanni* fratri defuncto in nomen ac spem Regni successerat, Rothomagum Burgundo eripuit. Cardinales *De Ursinis* & *S. Marci Martini V.* Pontificis Maximi Legati, Anglorum Regem ad propositiones pacis audiendas inflectere frustra conati. Burgundiæ Dux, cum Regina ipsi addicta, Parisiis receptus. Rothomagum longa obsidione & fame domuit Angliæ Rex, Urbemque ingressus est die 19. Januarii 1418. *Carolus* Delphinus, Regni Procurator appellatus, Regnum adversus Anglos & Burgundiæ Ducem pro virili tuebatur. Rebus eo redactis, ut pax ineunda esset, aut Regnum Anglis penitus cedendum, de pace primum cum Angliæ Rege actum est. Re ob duras ejus petitiones infecta, cum Delphino Regente agi cœptum. Conventum est ut ad controversias dirimendas, pacisque perficiendum tractatum, Delphinus, Duxque Burgundiæ cum denis omnino Comitibus, Monterigoli * ad Icaunæ & Sequanæ confluentem colloquerentur. Ibi inter Principum comites orta contentione, Dux Burgundiæ incerta manu. Delphino minime conscio, occisus est. *Tanneguinum de Castello* cædis auctorem fuisse ferebatur, quod ipse omni deinde vita inficiatus est. *Philippus* cæsi Ducis filius acerrimus necis paternæ ultor, Urbem Regiam, Carnutum, Trecas, Regem, Reginam, *Catharinam* Virginem Regis filiam, Anglo tradidit, anno 1419. Anno sequenti, die secunda Junii, *Catharina*, Patre qui nec sui, nec Regni, nec mentis potens foret, nihil detrectante, Regina *Ysabella*, & Burgundiæ Duce consentientibus, nupsit *Henrico* Angliæ Regi his legibus, ut Rex gener, si socero Regi superstes foret, liberive ex *Catharina* procreati, in Regnum Franciæ succederent: interea Rem Francicam administraret gener Anglus, ac Franciæ Rector diceretur. Eo nomine bellum gerens, adjuvante Burgundione, Senones, Melodunum, Meldosque cepit. Secundum hæc, Burgundiæ Dux ultionis avidus, Delphinum Lutetiæ voce Præconis citandum curat, dieque dicta absentem, agentibus Duumviris Regis, indignum pronuntiari qui succedet in Regnum, cujus

Sigismundi Imperator in Senatu Parisiensi in Regia Sede supra Senatus Principem sedit.

Burgundiæ Dux cum Henrico V. Anglorum Rege ad Regni perniciem fœderatus.

* *Montereau faut-Yone.*

cujus iniquitatem, nullitatemque Sententiæ vel ipsi Angli, quibus aliquis inerat justitiæ, probitatisque sensus agnovere. Anno 1421. Angli a Delphini copiis ad vicum Baugium in Andibus, magna clade sunt affecti. Clarentiæ Dux Angli Regis frater, in procuratione rerum Francicarum ab ipso relictus, eo prælio cecidit. *Henricus* Angliæ Rex fraternos manes ulturus, in Galliam rediit cum majoribus copiis, quas pestilentia, & oppidanorum ac rusticorum gladius miserum in modum dissipaverunt. Eodem anno *Catharinam* conjugem prægnantemin Angliam transmisit, quæ ipsum auxit filio, cui nomen *Henrico*. Pacta Matrimonii *Catharinæ* Franciæ, *Caroli VI.* filiæ cum *Henrico* V. Anglorum Rege, Trecis inita die 21. Maji anno 1420. Observationibus suis in Historiam *Caroli VI.* inseruit D. *Godefridus*, pag. 696. Anno 1422. die 20. Octobris, vivere desiit *Carolus sextus* Rex Christianissimus, anno ætatis 52. Regni 42. inchoato, adeo populis suis charus ob probitatem, mansuetudinem, pietatem, liberalitatem, aliasque Regias dotes, ut *Bene Amati* cognomen apud eos consecutus sit: cæterum commiseratione dignus ob continuam pene mentis & corporis infirmitatem, qua effectum est, ut Regnum, quod per se regere non poterat, domesticorum, exterorumque prædæ pateret, casurum omnino, nisi Dominus supposuisset manum, & ex quinque *Caroli* filiis, ex *Ysabella* Bavara susceptis, reservasset novissimum Patri cognominem, per quem salutem Regno afferret. De gestis *Caroli sexti* præter *Joannem Juvenalem de Ursinis* Archiepiscopum Remensem, scripserunt Anonymus Auctor Compendii Historiæ Chronologicæ ab anno 1400. ad annum 1467. *Jacobus Bouvierus* primus ejusdem Regis Fecialis, Auctor Historię Chronologicæ ab anno 1402. ad annum 1455. *Petrus de Fenino*, Scutifer ejusdem Regis, in Commentariis ab anno 1407. ad annum 1422. productis, Anonymus civis Parisiensis Auctor Diarii Regni *Caroli sexti* ab anno 1409. ad annum 1449. quæ omnia eodem Volumine cum Historia *Juvenalis de Ursinis* edita Regiis Typis habemus; Anonymus *S. Dionysii* Monachus: *Froissartus*, *Monstreletus*, *Paulus Æmilius*: *Papirius Masso*, & omnes qui universalem Francię Historiam Scriptis illustrarunt.

Anno 1448.

ARTICULUS II.

De Carolo Septimo.

I. CArolus septimus Sexti filius, annum ętatis vigesimum agens, audito Patris obitu, ex Delphino & Regni Rectore, Regem se Francorum, ut vere jureque legitimo ac naturali erat, nuncupavit. Regnum fere perditum bellica virtute, ac Numinis auxilio recuperavit, unde & *Victoris* cognomen promeritus & consecutus est; cum initio Regni, *Henrico* Anglorum Rege hujus nominis *Sexto*, etiam Francorum proclamato, bis acie victus, semel ad *Crepantium*, iterum in finibus Lexoviorum, Rex *Biturigum* ab hostibus per ludibrium diceretur. Ligerim usque Imperium Anglorum pervenerat. Aureliam nobilissimam Galliæ Celticæ urbem obsidione cinxerunt an. 1429. duce Sarisberiensi Comite, qui in obsidione cæsus, propugnante *Joanne* Notho Dunensi Comite, *Ludovici* Ducis Aurelianensis, qui a *Joanne* Burgundo interfectus est, naturali filio. Ultima jam metuentibus civibus, Deus alteram *Deboram* suscitavit, quæ Francorum animos erigeret, urbem liberaret, Anglos profligaret, Regem, Remque Francicam restitueret. *Joanna Darcia* hæc fuit, in pago *Dompremeio* seu *Domremigio* versus Valliscolorem nata, *Jacobo* patre agricola, & *Ysabella* matre, ovium custos, Virgo annorum non amplius octodecim, probis & honestis moribus, erga Deum, Virginem Deiparam, Sanctos, resque divinas pie affecta. Ea divinis instincta vocibus ad solvendam Aureliæ obsidionem, & *Carolum* Regem tot angustiis explicandum, ad eum venit prædicans se a Deo missam ut urbem liberaret, eumque Remos ad sacram Inaugurationem perduceret. Dicenti non prius fides adhibita, quam variis interrogationibus a Theologis, Jurisperitis, Proceribus, & Senatu Parisiensi tunc Pictavium translato, tentata ac probata est, prudenter, constanter, ac sancte ad omnia respondens. Militari ergo habitu, qui & ad susceptam expeditionem, & ad servandam pudicitiam aptior esset, cum egregiis aliquot Ducibus, modica Militum manu, ad solvendam Aureliæ obsidionem, cujus

Aurelia ab Anglis obsidio.

Johanna Darcia Aurelianensis Puella.

Aureliam ab obsidione liberat.

septi-

septimus jam mensis numerabatur, intrepide perrexit; cumque Milites conscientiam expiare Sacramentali Confessione jussisset, per Hostium munitiones impetu facto, obsessis auxilia, commeatumque intulit. Hostium deinde munitiones fortiter aggressa, eos crebris irruptionibus fractos, ab urbe repulit, die sexta Maii anno 1429. Captis deinde nonnullis circumjectis oppidis, Anglisque ad *Pataium* Belsiæ vicum profligatis, & ad tria millia cæsis, capto *Talleboto* hostilis exercitus Duce, Regem per medios hostes ad Inaugurationem suscipiendam perduxit, Trecis, Catalauno, Remisque Regiæ potestati subditis. Mox Laudunum, Suessiones, Compendium, Bellovacum, Silvanectum aliaque oppida, jugum Regis subjere. Post hæc irrito conatu tentata Lutetia, Puella Compendiensibus ab Anglo obsessis opem ferens, in oppidum irrupit, sed eruptione postea facta, in potestatem hostium venit, quam *Joannes de Luxemburgo* Burgundici Dux exercitus diu detentam, Anglis tradidit. Ab his Rothomagum ducta, & magiæ, hæreseos, impudicitiæ, per calumniam accusata, a *Petro Cauchonio*, Vinitoris in agro Remensi filio, Episcopo Bellovacensi, insigni Anglorum & Burgundionum fautore, cujus in Diœcesi capta fuerat, *Joanne Magistro* Vicario Inquisitionis, & nonnullis Doctoribus in Theologia & Jure Canonico, earum partium, assidentibus, carceri perpetuo addicta, deinde cum virilem habitum, quem eorum jussu exuerat, rursus induisset, Anglis urgentibus velut relapsa damnata est, nemine pro captiva hiscere auso, & sæculari tradita Magistratui igne cremata in foro est, die 30. Maii, anno 1431. Vitæ ejus innocentiam, ac Sententiæ in eam ab hostibus latæ iniquitatem Auctores gravissimi prædicant, *Gobelinus* Pontificis *Pii II.* Notarius Lib. 6. Commentariorum. *S. Antoninus* 3. P. Chronicorum, Tit. 22. Cap. 9. §. 7. *Philippus Bergomas* Lib. De Claris Mulieribus, Cap. 157. *Gersonius* seu potius *Henricus de Gorckeano* coævus Auctor, *Joannes Chartierus* in Historia *Caroli XII.* *Belleforestius* Lib. 5. Capp. 92. & 93. *Monstreletus* P. 2. Chronicorum, *Gaguinus* Lib. 10. *Paulus Æmilius*, *Papyrius Massonus*, *Valeranus Varanus*, Theologus Parisiensis, in Puellæ Aurelianensis Vita carmine conscripta, aliique Auctores laudati a *Joanne Hordal* in Vita ejusdem Admirabilis Puellæ. Ex Actis Inquisitionis contra Puellam Rothomagi factæ; ex Interrogationibus *Joannis Estiveti* Canonici Bellovacensis & Bajocensis, hac in causa Promotoris, ejusdemque Puellæ responsis, ac tota litis a *Cauchonio* instructæ serie, quæ in Codice MS. Victorinæ Bibliothecæ 301. exarata habetur, istius Heroinæ innocentia liquido comprobatur. Denique anno 1456. *Ysabella* Puellæ mater, *Petrus* & *Joannes Darc* fratres ejus germani, suo, consanguineorumque nomine, Rescriptum a *Calixto III.* impetrarunt ad causam retractandam, Puellæque memoriam vindicandam, quo delegati sunt Judices, *Joannes* Archiepiscopus Remensis, *Guillelmus* Parisiensis, & *Richardus* Constantiensis Episcopi, ac *Joannes Brebal*, Ordinis FF. Prædicatorum, Sacræ Theologiæ Professor, & Hæreticæ Pravitatis in Regno Franciæ alter Inquisitor: Qui visis & accurate expensis omnibus & singulis Processus Instrumentis, actis, munimentis, scripturis, visis etiam Inquisitionibus præparatoriis a *Guillelmo* Titulo *S. Martini in Montibus*, Presbytero Cardinali, Sedis Apostolicæ in Regno Franciæ tunc Legato factis, omnibusque dictam causam spectantibus, dixerunt, pronuntiaverunt, decreverunt & declararunt: *Dictos Processus & Sententias dolum, calumniam, iniquitatem, repugnantiam, jurisque & facti errorem continentes manifestum, cum executionibus, & omnibus inde secutis, fuisse, fore, & esse nullos, & nullas, invalidos, & invalidas, irritas & inanes:* & nihilominus, quantum opus esset, ipsos & ipsas Auctoritate Apostolica resciderunt, & in irritum miserunt, *dictamque Joannam, & Parentes ejusdem, nullam notam infamiæ, seu maculam occasione præmissorum contraxisse seu incurrisse, immunemque a præmissis & expurgatam fore & esse* declararunt. Lata fuit hæc Sententia in Palatio Archiepiscopali Rothomagensi, die septima Julii, anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo-sexto. Hanc Sententiam ex Regio Chartophylacio erutam, in suis ad Historiam *Caroli VII.* Observationibus edidit *Dionysius Godefridus* pag. 903. Innumeri testes omni exceptione majores, quos inter Joannes Comes Dunensis, ab iisdem Prælatis & Quæsitore Fidei auditi super *Joannæ* Puellæ natalibus, vita, religione, moribus, rebusque gestis, fidem facere Virginem illam injuria damnatam. Acta in scrinio Parisiensis Ecclesiæ servantur. Judicaverant olim Theologica

Carolus VII. a Puella Remos perductus ad Inaugurationem suscipiendam.

Puella ab Anglis capta, & inique damnata.

Aurelianensis Puellæ Innocentia vindicata.

gica Facultas Parisiensis, & Facultas Juris Canonici, die 15. Maii 1431. „ *Joannam* „ esse blasphemam in Deum & contemptricem Dei in suis Sacramentis, Legis Divi- „ næ, & Sacræ Doctrinæ ac Sanctionum Ecclesiasticarum prævaricatricem, male sa- „ pientem & errantem in fide, suspectam de idololatria, & execratione sui ad cultum „ dæmonum, proditricem, dolosam, crudelem, seditiosam, & ad tyrannidem provocan- „ tem, blasphematricem Dei in mandatis & revelationibus suis, impiam in parentes, „ Schismaticam, Apostatricem, & pertinaciter errantem in fide. Verum cum Sacræ & Consultissimæ Facultates judicassent secundum Articulos ab Anglorum Rege, qui tunc Parisiis dominabatur, & a *Petro Cauchon* Bellovacensi Episcopo, ab iisdem Anglis subornato, expositos & ad se transmissos, nulla hujusmodi Judicii merito habita ratio est. Majoris certe ponderis est Sententia Præsulum a Summo Pontifice ad causæ revisionem delegatorum, cujus, & *Sanctæ Sedis Apostolicæ, ac Sacrosancti Generalis Concilii Ordinationi & Determinationi* Deliberationem suam ac Judicium Sacra Facultas submiserat, ut legimus in Actis insertis Historiæ Universitatis Parisiensis, Sæculo 7. ad annum 1430. Ingentia Mirabilis puellę in suam Majestatem totumque Regnum merita commendavit *Carolus VII.* Regio Diplomate, quo ipsam, ejusque patrem, matrem, fratres, consanguineos, ac eorum posteros, ad Nobilium ordinem evexit, dato Magduni super Ebram, in Biturigibus, mense Decembri, anno 1429. Illum edidit *D. Godefridus* in Observationibus ad Historiam *Caroli VIII.*

II. Capta Puella, Res Anglorum in pejus cessere. Compendii obsidionem solvere coacti alias sensim Urbes amisere, & ad Catalaunum, magnis cladibus alibique non semel sunt affecti. Anno 1435. Summo Pontifice per Legatos ultro citroque commeantes agente, pax Christianissimum Regem inter & Burgundię Ducem Attrebati confecta. Anno sequenti Aprili mense, Lutetia *Carolum* Regem pulsis Anglis admisit. Rothomagus anno 1449. cęterę deinde Normannię Urbes Regi Victori se dedidere, Anglis ad *Forminiacum* vicum Cadomum inter & Bajocas, profligatis anno 1450. Mox Translato in Aquitaniam bello, Burdigala, Bajona, cętere Aquitanię, & Novempopulanię urbes partim deditione, partim ferro in *Caroli* Regis potestatem ac fidem receptę; nulla re in continenti Anglis reliqua pręter Caletium, eique contributos angustos fines. Regis Victoris felicitatem *Ludovici* Delphini rebellio, & secessio ad Burgundię Ducem turbavit. Rex metu veneni cibo abstinens, cum urgentibus amicis Medicisque, aliquid edere conaretur, clausis jam vitalibus, extinctus est Magduni Biturigum, die 22. Julii Divę Magdalenę sacra, anno 1461. Sacramentis Ecclesię rite procuratus, & ad S. Dionysii illatus est. Annum ętatis sexagesimum agebat, Regni trigesimum-nonum. Ex *Maria* conjuge *Ludovici II.* Ducis Andegavensis filia, quatuor filios, & septem filias suscepit. Filiorum duo dumtaxat Patri superstites vixere, *Ludovicus & Carolus*. Regis hujus pietatem, fortitudinem, justitiam, benignitatem, studium Religionis & pacis Ecclesiasticæ, Disciplinam Politicam, Auctores passim prædicant. Cardinalis Papiensis *Pium & Justum* appellat: *Gobelinus* Commentariorum lib. 6. *Regem suo ævo, & magnum & memorabilem, cujus in utramque partem admirari fortunam liceat:* Polydorus Virgilius in Historia Anglicana *Gloriam Francorum, & Restauratorem Regni*. Basileensis Concilii tempestate semper firmus atque inconcussus stetit ejus animus pro unitate servanda, semper adhæsit vero Christi Vicario, semper *Eugenium IV.* & *Nicolaum V.* Summos Pontifices coluit: missisque ad utrumque Pontificem & ad *Amedeum* in sua Obedientia *Felicem V.* Papam nominatum Legationibus, istum ad deponenda Pontificatus insignia adduxit, & cum *Nicolao* conciliavit, nec pepercit sumptibus ut pacem Ecclesiæ procuraret. Congregata Biturigibus Ecclesia Gallicana *Pragmaticam Sanctionem* tulit, *Eugenio* & sequentibus Pontificibus ingratam, Ecclesiasticæ licet instauratricem Disciplinæ, anno 1438. Cum aliquando contenderet ab Eugenio Juvenem ante annos legitimos Metropolitanæ Ecclesiæ præfici, idque assecutus, factum damnaret, dicente quodam: *Intercessisti, o Rex: Intercessi* (inquit) *sed non credidi concessum hoc iri. Se videlicet postulationis extortæ, Eugenium nimiæ facilitatis damnavit.* Ita refert *Jacobus* Cardinalis *Papiensis* in Epistola ad *Franciscum Gonzagam*. Leges plurimas tulit *Carolus* VII. quibus Disciplinam Militarem tam exacte restituit, ut miles agricolæ ter-ri-

Caroli Regis Victoria.

Caroli VII. filii.

Ejus elogium.

midabilis in posterum esse non posset, Primusque Regum nostrorum oppidanis & rusticis Tributa indixit in subsidium exercituum conferenda, ne Milites ex rapto viverent. Primus etiam Jus Municipale antea vagum colligi, scribique jussit, lege posteris admodum utili. Ipsum literas in pretio habuisse, concessa Andegavensi & Pictaviensi Academiis Privilegia testantur. De illius Gestis legendi *Joannes Chartierus* Ecclesiæ S. Dionysii Cantor ejusdemque Regis Historiographus, in Historia a *D. Godefrido* edita, *Jacobus Bouvierus* in Historia Chronologica, Anonymus Auctor in Historia Puellæ Aurelianensis, *Matthæus de Couciaco* in Historia ab anno 1444. ad annum 1462. producta, (quas Historias ejusdem *D. Godefridi* studio collectas, unoque volumine editas Regiis Typis habemus) nec-non *Monstreletus*, *Belleforestius*, *Paulus Æmilius*, *Papirius Masso*, & alii.

SCHOLION.

In hoc Articulo, pag. 271. Religiosi Censores hanc propositionem notant: *Pragmatica Sanctio Pontificibus ingrata, Ecclesiasticæ licet Disciplinæ instauratrix.*

R. Quod Eugenio IV. & sequentibus PP. ingrata fuerit Pragmatica Sanctio, certum est. Quod Ecclesiasticæ Disciplinæ instauratrix esset, perpetua, constansque Ecclesiæ Gallicanæ & omnium Regni Ordinum Sententia fuit.

Nota.

CUM Pragmatica Sanctio ex præcipuis Concilii Basileensis Decretis constaret, adversaretque juribus, quæ tunc Romani Pontifices exercebant, Antonius Charlas *de Libert. Eccl. Gallic. lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 5. ita de ea scripsit: *Summi Pontifices pragmaticam illam Sanctionem abominati sunt, tamquam juribus suis infestam, ac quasi schismatis fœtum tunc temporis editum, cum Concilium Basileense legitimum non esset, absente ac etiam contradicente Eugenio quarto Papa, & maximo Cardinalium & Episcoporum numero, qui cum summo Pontifice Florentiæ Concilium habebant (quo vocati fuerant etiam Patres Basileæ degentes) quorumque decreta Episcoporum Basileensium decretis longe erant anteponenda. Tandem Pontificum diligentia Pragmatica illa Sanctio a Ludovico XI. deinde a Francisco I. Regibus Franciæ fuit abrogata, ut testantur eorum edicta.*

ARTICULUS III.

De Ludovico XI.

I. C*Arolo* patri successit in Regnum *Ludovicus*, filius natu major; qui tunc ab eo alienus, apud *Philippum* Burgundiæ Ducem agebat, annos undequadraginta natus, homo longe patri dissimilis; ingenio quidem perspicaci & acuto, sed callido, suspicioso, pervicaci, vario, & incerto. Remos quamprimum profectus, a *Joanne Juvenale de Ursinis*, illius urbis Archipræsule inauguratus est. Initio Regni Pragmaticam Sanctionem sustulit, qua de re *Pii secundi* ad ipsum, ejusque ad *Pium* literæ legi possunt apud ipsum *Æneam Silvium* Epist. 386. & 388. Splendidam ea de re Legationem ad eumdem Pontificem destinavit anno 1462. quam duo Cardinales, Constantiensis & Attrebatensis, totidemque Episcopi, Andegavensis & Santonensis, Abbates aliquot, & Proceres, quorum Princeps erat *Petrus* Comes Calvimontis, obiere. Attrebatensis Orationem habuit: qua Regis nomine obedientiam obtulit, Pragmaticæ abrogationem confirmavit, & si Regnum Siciliæ Pontificia auctoritate *Renato Andegavensi*, prout Juris erat, pareret, & Genua in Regis potestatem rediret, validum adversus Turcas exercitum promisit, secundum Pontificis postulata, qui Regem gravissimis literis atque amantissimis ad eam fuerat expeditionem adhortatus, ensemque benedictum ad ejus Majestatem miserat, ut ejus animum incenderet.

Ea

Ea tempestate Supremi Senatus Parisiensis Conscripti Patres *Defensionem pro Libertate Ecclesiæ Gallicanæ adversus Romanam Aulam* Regi obtulerunt, ei ut Pragmaticæ Sanctionis abrogationem dissuaderent. Edita est apud L. *Bochellum* in Decretorum Ecclesiæ Gallicanæ Collectione, Lib. 4. pag. 662.

Ad Regis Aragoniæ cum *Henrico* Castellæ Rege dirimendam controversiam electus arbiter *Ludovicus XI.* cum Castellano in Tarbellis ad extremos Regnorum fines congressus, secundum ipsum pronunciavit. Nihilominus *Joannes* Rex Aragonum, defectione Barcinonensium perculsus, opem a *Ludovico* Rege impetravit, oppignerato Ruscinonensi Comitatu. Nec minus res suas in tuto collocavit, oppidis quæ vi Pacis Attrebatensis *Philippus* Burgundiæ Dux, nomine pignoris, ad Somonam tenebat, redemptis. *Franciscum-Sfortiam* sibi conciliare studens, non solum eum Ducem Mediolanensem agnovit, verum ei *Saonam* Gallico Prædio munitam attribuit; unaque omnia Jura quæ Gallorum Imperium in urbe Genua totaque ditione haberet, in eum transtulit. Sed dum externis amicitiis dominationem suam firmare satagebat *Ludovicus*, eamdem alienatis a se Principum ac Procerum animis, fidissimisque Ministris Patris exauctoratis & valere jussis pessumdabat. Unde conjuratio Procerum adversus eum facta, principibus *Carolo* fratre Duce Biturigum: altero *Carolo* Burgundionis Ducis *Philippi* filio, Carolesii Comite, *Francisco* Britanniæ Minoris Duce: *Joanne* Andegavensi Duce & *Joanne* Duce Borbonii; aliisque Optimatibus Galliæ. Peculiarem odii causam, & belli gerendi occasionem habebant, causa tamen *boni publici* prætexebatur, & vectigalium tollendorum necessitas, quibus populus opprimeretur. Britanniæ Ducem arma sumpsisse scribit *Paulus Æmilius*, quod ab eo Rex tria petierit: unum ne posthac scriberet, *Dei gratia Britanniæ Dux*; quo loquendi modo supremum Dominium sibi vindicare, seque Regis clientem negare videbatur: alterum, ut Regi ex Britannia vectigal cogeretur: tertium ut sacra Beneficia solum Regem Patronum agnoscerent; ea cuncta ni fierent bellum indicebat. *Carolesii* Comitem aliæ causæ moverunt, de quibus legendus P. *Cominæus* Lib. 1. Cap. 1. Primus ille belli fortunam tentavit, pugna ad *Montemlehericum* octavo circiter ab Urbe Lutetia lapide, 27. Julii, anno 1465. commissa. Neutri exercitui satis liquido victoria constitit. Junctis deinde Fœderatorum copiis, & in conspectu Regiæ Urbis positis Rex periculum intuitus, e Normannia Parisios advolavit, ut præsentia Majestatis populum in officio contineret. Adfuere simul auxiliares copiæ a *Francisco Sfortia* Duce Mediolanensi missæ, qui & saluberrimum Regi consilium dedit, ut scilicet Fœderatis omnia quæ peterent, in præsenti concederet, distractos deinde a se invicem singulos occasione data opprimeret. Eo consilio usus, pacem ad *Confluentium* cum conjuratis Principibus pepigit, die 5. Octobris ejusdem anni. Pactionum tabulas Observationibus suis in Historiam Patris *Cominæi* inseruit *D. Godefridus* pag. 403. Editionis Regiæ. Normannia *Carolo* Regis fratri attributa, quam orto paulo post *Carolum* inter & Britanniæ Ducem dissidio, Rex in potestatem recepit. Regis Frater ad *Britonem* secessit pœnitens, melioris fortunæ occasionem expectaturus. *Philippus Bonus* Burgundiæ Dux bello adversus Leodienses, quod *Ludovicum* Borbonii Ducis fratrem admodum adolescentem, venia ætatis a Romano Pontifice data, Episcopum admittere nollent, feliciter confecto, a vita migravit anno 1467. In ejus ditiones successit *Carolus* Carolesii Comes, ejus filius Burgundiæ Dux deinceps appellandus. Interea Rex *Ludovicus* Britonum Ducem, & *Carolum* fratrem ad pacis conditiones e voluntate sua accipiendas, bello in Britanniam illato, compulit. Frater Regis cessit Ducatu Normanniæ; promissa illi tricena quina in singulos annos millia scutorum (inquit *Æmilius*.) Rex Peronæ cum Burgundiæ Duce congressus, & in Arce ab eo detentus, Leodiensium, quos in Ducem rursus concitaverat, clientelam dimittere, in eosque velut communes hostes fœdus cum illo inite coactus est, ut libertatem, forsan & vitam redimeret. Tractatum pacis Regem inter ac Ducem Peronæ initæ die 14. Octobris 1468. edidit *D. Godefridus* in Observationibus ad Historiam *P. Cominæi*, pag. 437. Briam, Campaniamque *Carolo* fratri possidendam Peronensibus Pactis Rex attribuerat; egit deinde ut Aquitaniæ Ducatu contentus esset, quod Burgundiæ Duci ingratum fuit. Cardinalem *Balvam*, Andegavensem, & Virdunensem Episcopos, quod Regis fratri auctores fuis-

Pax inita Confluentium

Balva Cardinalis & Virdunensis Episcopus in carcerem missi.

fuissent; ne se Majestatis ejus accommodaret voluntati, in carcerem misit, ubi annos undecim detenti, Pontificio tandem Legato condonati sunt. Mox bellum Regem inter & Burgundionem acrius instauratum. Sanquintiniani & Ambianenses deditionem Regi fecere. De pace deinde actum, cujus Tractatus morte *Caroli* Aquitaniæ Ducis, fratris Regis unici abruptus. Contigit die 11. Maii anno 1472. Veneno jussu Regis ipsi propinato extinctum suspicio fuit. *Eduardus* Angliæ Rex Burgundo suppetias laturus, ingenti cum exercitu Galliæ imminebat. Hanc tempestatem singulari prudentia Rex Christianissimus avertit; pactis cum Anglo novem annorum induciis. Reges ad *Pequiniacum* congressi. Pacta invito Burgundo confirmarunt anno 1475. die 29. Augusti. Similes inducias Burgundiæ Dux rerum suarum necessitate compulsus, a Rege accepit die 13. Septembris. Hujus Pactionis exemplar edidit *D. Godefridus* in Observationibus, pag. 451. Burgundo cum Rege conciliato adversus Helvetios & *Renatum* Lotharingiæ Ducem bellum fuit, cujus post varios eventus, in *Nanceii* obsidione a *Renato* victus, in acie cecidit, die 5. Januarii, anno 1476. unica relicta filia *Maria*, quæ *Maximiliano* Friderici Imperatoris filio nupta. *Caroli* Burgundiæ Ducis audita morte per Cursores his primum temporibus in Regno institutos, Rex Burgundiam, veteremque in Belgica Ditionem potestati suæ subjecit: quod qua ratione gestum sit, *Philippus Cominæus*, aliique Auctores commemorant. Anno 1480. *Renatus* Dux Andegavensis, Provinciæ Comes, Rex olim Neapolitanus, Aquis in Provincia defunctus est die 10. Julii. In ejus Ditiones & Jura successit *Carolus* Comes Cenomanensis, Calabriæ Dux appellatus, ejus nepos, qui anno 1482. moriens, condito 10. Decembris Testamento, Ditiones omnes ac Jura *Ludovico* Regi, ejusque Successoribus reliquit. Hoc Testamentum in Observationibus D. *Godefridi*, pag. 476. legere est. Sic Provincia Cenomani, Andesque solido jure ad Reges nostros rediere.

Pacta cum Anglorum Rege & Burgundiæ Duce.

Mors Caroli Burgundiæ Ducis.

Provinciæ Cenomani, & Andes ad Regis Dominium rediere.

Ludovicus XI. morbo gravissimo, quo deliquium animi sæpe patiebatur, & corporis debilitatem perpetuam, de morte proxime futura monitus tam impotenti longioris vitæ desiderio, mortisque terrore tenebatur, ut quocumque mortalium Superumque auxilio quæsito sanitatem ac prorogationem vitæ impetrare satageret. In Castro Plessiaci prope Turones, auctis cum morbo suspicionibus, domesticorum fidens nemini, paucos in conspectum admittens, nihil adeo timens quam auctoritatis imminutionem suæ, & ne regnandi incapax per ægritudinem diceretur, spontaneo se carcere damnaverat; in Ecclesias liberalis, in Medicum prodigus, cui singulis mensibus decem millia numerum donabat. Vota Deiparæ Virgini, Sanctisque, ac præcipue Divo *Claudio* nuncupabat, sacras peregrinationes & supplicationes pro sanitate sua imperabat: viros sanctitatis opinione celebres ex longinquis etiam regionibus evocabat; ut *Franciscum de Paula* virum sanctissimum, Ordinis FF. Minorum Conditorem ex Calabria, cujus sancti viri, etiamnum cum scribebat, viventis Elogium *Philippus Cominæus* lib. 6. cap. 8. conscripsit. Eadem spe sanitatis per Sanctorum merita & preces obtinendæ, Fratris *Joannis de Gandavo* Eremitæ *S. Claudii*, qui in sanctitatis opinione obierat, corpus quæri, ex primo sepulchro efferri, ad se mitti Reliquias mandavit, ternis ad Trecenses Dominicanos, ubi conditum est, datis literis, ejusdem Canonizatione a Summo Pontifice rogata. Quæ Monumenta *Camuzatus* Canonicus Trecensis in Miscellaneis Historicis, *Guerroisius* in lib. De Sanctis Trecensibus, & *D. Godefridus* in Observationibus, ediderunt. Spe tandem prolixioris in terris vitæ destitutus, & a *S. Francisco de Paula* de Dei voluntate, qui ipsum ex hoc mundo vocare decreverat admonitus, ejus precibus a mortis horrore liberatus est, eamque constanti & tranquillo animo expectavit, divinis Sacramentis munitus. Obiit die 29. Augusti, anno 1483. ætatis 61. Regni 23. inchoato. Ejus corpus ad *B. Mariæ de Cleriaco* sepultum. Bis nupserat, primum *Margaritæ* filiæ *Jacobi* I. Scotiæ Regis, ex qua nullos liberos habuit: secundo, post ejus obitum, *Carolæ* filiæ *Ludovici* Sabaudiæ Ducis; ex qua tres filios, totidemque filias suscepit. Ex filiis unus superstes erat, qui post ipsum regnavit *Carolus*, cui ante obitum egregia Monita dedit, eumque Regem antequam e vita migraret, appellari voluit, & appellavit. Hæc Documenta legi possunt inter Observationes, D. *Godefridi*, pag. 488. Ipsum ab ingenii perspicacia, & prudentia politica, qua se a gravissimis periculis expe-

Ludovici XI. morbus.

Impotens diuturnioris vitæ desiderium.

Ludovici XI. obitus.

Filii.

Virtutes & vitia.

expediret, a negotiorum difficillimorum ambagibus explicaret; a liberalitate, aliisque virtutibus commendant, quas nihilominus crudelitate, & immodica Tributorum exactione infuscavit. Modum perplexitati & prolixitati litium imponere decreverat, Edictaque fuerat meditatus, quibus Jura & Consuetudines non Latine deinceps, sed vulgari sermone, ad Causidicorum fraudes & rapinas tollendas, exponi juberet. Unam etiam per totum Regnum consuetudinem, pondus unum, mensuram unam constituere cupiebat, *Cominæo* teste. Missum a Sultano *Bajazethe* Oratorem Massiliam ultra progredi vetuit, indignum Christiano Principe arbitratus cum hostibus Christi communicare. Burdigalense Parlamentum instituit die 7. Junii anno 1462. & Burgundiæ 18. Maii 1476. Etsi filium liberalibus Disciplinis institui noluerit, hanc Sententiam instar omnium præceptorum esse dicens: *Qui nescit dissimulare, nescit regnare:* Literaturæ tamen prorsus expers non fuit, ut *Cominæus* & *Gaguinus* testantur; nec animum habuit a literis, virisque literatis alienum. Testis est Parisiensis Academia eo favente reformata curis *Boccardi* Episcopi Abrincensis. Testis Regia Bibliotheca, quam *Carolus V.* ad *Fontembellum* inceperat, & *Carolus Sextus* Parisios transtulerat, ejus curis aucta. Testes viri eruditi ex Græcia post Constantinopolitanam Cladem exules, ab ipso benigne suscepti. Testes alii ex longinquis regionibus in Gallias evocati, ut *Galeotus Martius* ex Hungaria.

Parlamenta Burdigalense & Burgundiæ.

Ludovicus XI. a Gobelini calumniis vindicatur.

II. In *Ludovicum XI.* impotenter debacchatur *Gobelinus* Vicarius Bononiensis, *Pii Secundi* Notarius lib. 12. Commentariorum, pag. 324. ejusque Majestatem injuriose perstringit iis in rebus, in quibus nullo vituperio dignus est, cum Regio Jure usus sit. *Sed non hic solus (* inquit *) error ejus. Tria Decreta edidit. Primum in quo se Judicem competentem, & non alium declaravit omnium litium, quas super Regaliis oriri contingeret, aut contigisset. Regalias vocant Galli Jus quoddam a Francorum Regibus usurpatum, vacantibus Ecclesiis Cathedralibus, reditus earum arripere, ac Beneficia conferre, donec novus Episcopus Investituram acceperit. In altero Decreto sancivit, Præsides Parlamenti, cunctosque Ministros suos, in causis etiam Beneficialibus his Privilegiis gaudere, quibus Apostolica Sedes Parisiensem Scholam donasse perhibetur. In tertio Judicium super possessorio cujuscumque Beneficii Ecclesiastici suum esse constituit, nec licere in Regno suo, præter se, cuiquam ad id manus extendere; constituta pœna, si quis transgrederetur: Non tam religiosus abolita Pragmatica Sanctione visus; quam hujusmodi Decretorum editione sacrilegus.*

Primus error Gobelini refellitur.

III. Scriptoris hujus calumniam & injurias in *Ludovicum Undecimum*, quæ & cæteros Reges Christianissimos iisdem usos Juribus feriunt, diluere operæ pretium est. Errat primo *Gobelinus*, & suam his in rebus ignorantiam, suam in Reges nostros iniquitatem probat, cum sacrilegum vocat Decretum quo *Ludovicus XI.* Judicium de omnibus causis & controversiis, quæ super Regaliis orirentur, ad se unum pertinere declaravit. Id Juris enim ab antiquo Regibus Christianissimis quæsitum est, ut colligitur ex Epistola 190. *S. Yvonis* Carnotensis Episcopi ad *Paschalem* II. ex Epistola *Hildeberti* Turonensis Archiepiscopi ad amicum Episcopum, Tom. 13. *Spicilegii Acheriani* pag. 265. edita; ex *Innocentio* III. Epistola 190. libri 13. Epistola 40. lib. 15. & in aliis Epistolis ad *Philippum Augustum* Regem Christianissimum & ad Gallicanos Præsules, inter Probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ editis; ex Senatusconsultis *Ludovici XI.* ætate longe antiquioribus, scilicet anni 1258. in Quæstione de Jure Regaliæ orta inter *S. Ludovicum* Regem & Ecclesiam Aniciensem: anni 1271. in causa Regaliæ Ecclesię Albigensis: anni 1277. in causa Regaliæ Ecclesiæ Bituricensis: ex Epistola Aquensis Capituli in Provincia Auscitana ad *Philippum* III. Regem Christianissimum data die Sabbati post Festum *S. Lucæ* anno 1273. ex Literis *Petri* Archiepiscopi Narbonensis, de rebus Gestis in Concilio Biterrensi anno 1279. ex *Philippi Valesii* Regis Christianissimi Constitutione anno 1334 data quæ in hanc diem *Philippina* vocatur. His momentis, quæ Dissertatione 8. in Historiam Ecclesiasticam 13. & 14. Sæculis Articulo 3. protuli ac fusius exposui, Regnique moribus, & usu nititur *Ludovici XI.* Edictum die 14. Junii anno 1463. datum, quod ad hæc usque tempora religiose servatum est, & in posterum servabitur, cum perpetuo & irrevocabili Edicto *Ludovi-*

ci

ci *Magni* firmatum sit. Hujus igitur Decreti editione *Sacrilegum Ludovicum* XI. temere, inscite, & inique vocavit *Gobelinus*.

Secundo, errat hic Auctor, & inscitiam quoque suam hac in materia prodit, cum Regaliam definit *Jus a Francorum Regibus usurpatum*. *Jus* enim vere *Regium* est, legitimis titulis quæsitum, fundamentis nixum inconcussis, a Summis Pontificibus & Conciliis agnitum, a Regibus Religiosissimis, & ab ipso *Ludovico Nono* Regum Sanctissimo possessum, exercitum, vindicatum, ut late probavi Dissertatione supra indicata. *Secundus error Gobelini.*

IV. Errat tertio *Gobelinus* cum *Ludovicum* XI. ob Decretum de Privilegiis Præsidum Parlamenti ac Regiorum Ministrorum, in causis Beneficialibus, *Sacrilegum* vocat. Siquidem *Eugenius* IV. Pontifex Maximus *Carolo* VII. Ludovici Patri, Indultariæ ad Beneficia nominationis æternum Privilegium in gratia Illustrissimi Galliarum Cancellarii, Præsidum ac Senatorum Supremæ Curiæ Parisiensis concesserat mense Majo anno 1431. ut testatur *Paulus* III. Literas *Eugenii* ea de re confirmans Diplomate dato die 19. Junii anno 1538. Quin & *Benedictus* XIII. Avenione sedens ac in sua Obedientia Pontifex appellatur, & *Joannes* XXIII. *&* *Martinus* V. legitimi Pontifices, hanc gratiam Senatui Parisiensi fecerant, quam *Eugenius &* *Paulus* III. magis explicuerunt, æternamque esse voluerunt, ut observat Jurisconsultissimus Commentator Gallicanarum Libertatum *Petrus Pithœus* ad Articulum 69. Qua ergo ratione & æquitate *Sacrilegus* vocatur *Ludovicus* XI. qui Privilegium pro Galliarum Cancellario, & Supremæ Curiæ Parisiensis Præsidibus ac Senatoribus, ob egregia ipsorum erga Ecclesiam merita, Patri suo ab *Eugenio* IV. Pontifice Maximo concessum, sed ob certas rationes forte neglectum, executioni mandari decrevit? *Tertius error Gobelini.*

V. Errat quarto *Gobelinus* cum *Ludovicum* XI. ob Decretum, quo Judicium super possessorio cujuscumque Beneficii sibi vindicavit, *Sacrilegum* appellat. Jus enimvero novum non instituit *Ludovicus*, sed antiqua consuetudine firmatum declaravit, quod *Martinus* V. Pontifex Maximus agnoverat, approbaverat, laudaverat Diplomate dato 12. Kalendas Septembris anni 1413. quod incipit his verbis: *Romani Pontificis providentia*: altero dato Kalendis Maji 1428. quod incipit: *Apostolicæ Sedis*: *&* *Eugenius* IV. Diplomate dato secundo Kalendas Aprilis 1432. quod incipit; *Dudum felicis*. Tam ergo *Sacrilegus* hujus editione Decreti non fuit *Ludovicus* XI. quam sacrilegi non fuere *Martinus* V. *&* *Eugenius* IV. *Quartus Error Gobelini.* *Edita sunt inter Probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, c. 26.*

VI. Sævit crudelius *Gobelinus* in *Ludovicum* XI. p. 330. ejusdem Libri occasione *Joannis Cæsarini* Legati Apostolici ab eo intercepti & Cardinalis Avenionensis Beneficiorum suorum temporalitate privati. „ Longe dispar (*inquit*) iisdem ferme diebus Ludovici „ Franciæ Regis obedientia visa est, qui spiritu rebellionis imbutus, Legatum Apostolicum Joannem Cæsarinum Sacri Palatii Auditorem, in Britanniam proficiscentem comprehendere, scipturasque cunctas ei auferre temerario præsumpsit ausu; neque his „ contentus, Alano Cardinali Avenionensi, qui mittendi Legati causa fuisset, fructus Beneficiorum omnium, sive (ut ajunt) temporalitatem ademit sibique usurpavit. Pari „ pœna & duos ejus Nepotes Episcopali Dignitate præditos coercuit, quamvis prorsus „ innocentes. Comminatus est & Cardinali Rothomagensi, tamquam & ipse cum Avenionensi conspirasset. Crimini dabat missionem Cæsarini, quoniam de feudo judicaturus „ iret in Britanniam inter Episcopum Nannetensem & Gentis Ducem, quos suos esse „ subditos ajebat, sibique Judicium feudi pertinere, non Papæ. Tyrannica vox & mendax. Neque Dux, neque Episcopus, Regis Franciæ se subditum confitetur, quamvis „ uterque Magni Regis potentiam vereatur. Quemadmodum Imperatorem in suo Regno „ Ludovicus se dicit, ita se Regem in suo Principatu Britanniæ Dux asserit. Episcopus „ vero Nannetensis prius fundatam fuisse suam Ecclesiam, temporalia que dominia, & „ quæ vocant Regalia Jura habuisse contendit, quam Regnum Franciæ constitueretur, „ in quo Ludovicus regnat: Merito itaque Pontificem in contentione Ducis & Episcopi „ Judicium suscepisse. Sed quis ista Regi suadet, cum pro lege cupiditas est, prurientesque tantum auribus Magistros audit?

VII. Ex Gallicanæ Disciplinæ Jurisque, ac Auctoritatis Regum nostrorum ignorantia, turpiter lapsus est *Gobelinus*. Minoris Britanniæ Duces Supremos Dominos istius *Gobelinus Gallicanæ Discipli-*

Pro-

na, Jurisque Regum nostrorum ignarus.

Provinciæ non fuisse, sed Regum Christianissimorum Clientes ac Beneficiarios, quibus fidem & hominium debebant ac præstabant, didicisset, si per otium ipsi licuisset veteres Chartas, & antiqua Monumenta evolvere hujus rei fidem facientia, Gentisque Historias legere. Porro & ante *Ludovici XI.* tempora, & eo regnante, Legati in Galliam mitti non poterant, nisi ad postulationem Regis, vel cum ejus consensu. Non poterant exercere facultates suas in Regno & Dominiis illius, nisi ejus Majestati approbatæ essent. Intactas præstare debebant Libertates Regni. Facultates eorum in Curia examinabantur, & modificabantur, si res ita posceret: tum demum illis utebantur, si Rex permitteret. *Alexander* III. Legationem Galliæ S. *Thomæ* Archiepiscopo Cantuariensi destinaverat, si consensus Regis, & Episcoporum Galliæ accederet, ut constat ex Literis illius Pontificis ad *Ludovicum Septimum* Regem Francorum. „ Dummodo, *inquit*, Regiæ voluntati sederit, & beneplacito tuo nobis per omnem modum „ complaceret, & gratum valde existeret & acceptum, quod si absque gravi scandalo „ personarum Regni tui fieri posset, ut nos prænominatum Archiepiscopum specialis „ honoris prærogativa inter cæteros donaremus, & sibi vices nostras committeremus „ in illis partibus exequendas. „ Jus tam splendidum Regibus nostris tollere frustra conatus est irarum adversus *Philippum Pulchrum* impotens *Bonifacius Octavus* Decretali, *Super Gentes*, quæ in vulgatis Extravagantium Communium editionibus *Joanni* XXII. falso tribuitur. Idem Jus in Anglia olim stabilitum erat, ut late probatur lib. 5. Domini *De Marca*, quem eruditus *Baluzius* supplevit, cap. 56. Iisdem moribus vivebat Scotia, ut ostenditur cap. 57. ejusdem Libri. Regnante *Carolo Septimo Ludovici Noni* patre *Alanus Coetivus* Titulo S. *Praxedis* Presbyter Cardinalis, Sedis Apostolicæ Legatus a *Callixto Tertio* in Gallias missus, anno 1456. auctoritatem Legati hoc in Regno exercere haud permissus a Rege est: ipsique a *Joanne Bastardo* Parisiensis Ecclesiæ Cantore Avenionem ad eum misso significatum, Jus esse Regi repellendi Legatos Apostolicæ Sedis, nullum porro Cardinalem, vel alium quempiam Legatum a Latere ad se venire posse cum insignibus & auctoritate Legati, nec ista potestate & auctoritate in Regno uti posse absque consensu Regis: in istius Juris possessione semper fuisse *Carolum*, & ejus Decessores Reges Francorum. Id unum *Alano* a Rege datum, ut ad ejus Majestatem accederet, Crucem ante se deferri faceret in Regno, seque Legatum a Latere nominaret. Regis Decretum suscepit *Alanus*, Jus illud ejus Majestati competere agnovit, usurum se Regia concessione pollicitus est absque præjudicio Jurium Regis & Regni, ac Successorum ejus, & Pragmaticæ Sanctionis; & Declarationem ea de re Cantori dedit Avenione die prima Januarii, 1457. quam legere est inter Probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, cap. 23. §. 3. Hoc jure nitebatur *Ludovicus Undecimus*, cum Legatum intercepit in Britanniam Regni sui clientelarem Provinciam missum a *Pio Secundo* & absque sua licentia, & approbatione auctoritatem Legati exercentem in præjudicium Jurium Coloniæ suæ: siquidem judicium controversiæ de feudo, qualis inter Nannetensem Episcopum & Ducem movebatur, ad Summum Pontificem non pertinet, sed ad Regem, cum in suo Regno, tum in Ditionibus quarum Principalis Dominus est, secundum illam *Innocentii Tertii* ad Episcopos Galliæ scribentis sententiam: *Non enim intendimus judicare de feudo, cujus ad ipsum spectat Judicium.* Poterat itaque Jus suum tueri, & ipsum quoquo modo prohibere, ne Legati auctoritatem hac in causa exerceret, ipsumque consilio vel auxilio ad Regiorum Jurium invasionem juvantes coercere privatione temporalitatis: quod Reges ipsius Prædecessores in paribus causis erga Episcopos non semel præstiterant. Quæ de Regio Jure in admittendis vel non admittendis Sedis Apostolicæ Legatis, & eorum facultatibus examinandis, & modificandis dicta sunt, ipsi Legati & Summi Pontifices agnovere *Ludovico XI.* regnante. *Julianus Roboreus*, Titulo *S. Petri* ad Vincula Presbyter Cardinalis, *Sixti* IV. Nepos, Sedis Apostolicæ Legatus ab eo missus in Gallias, anno 1480. audita Protestatione nomine *Ludovici* XI. Regis Christianissimi sibi facta a Clarissimo Viro *Guillelmo Dauvet* Libellorum Supplicum Magistro coram Majestatis ejus Oratoribus die 2. Augusti in loco *S. Symphoriani Auzonis*, respondit in hæc verba: *Nos non venimus ad derogandam Privilegiis & Libertatibus ipsius*

Sedis Apostolicæ Legati quibus conditionibus in Galliis recepti?

Regis aut Regni, vel Domini sui, sed ad illa augenda potius quam diminuenda, & acceptamus Protestationes factas, & illas gratas & acceptabiles habuimus, & habemus: dabimusque Literas nostras Patentes pro conservandis Juribus, Privilegiis, & Præeminentiis ipsius Christianissimi Principis. Nec ignari sumus Jurium prædictorum, & Protestationum, quæ ab antiquo fiunt, & fieri consueverunt; volentes Jura Regalia, Prærogativas, & Præeminentias tueri & defendere magis, quam pati nostro nomine infringi: Verum etiam cum alias fuimus hac Legatione functi, memores sumus nobis has fuisse Protestationes factas, Literasque nostras dedisse pro Regalibus Juribus, franchisiis, & præeminentiis ejusdem Christianissimi Regis tuendis. Nec res ista nova est, similiter & fecerunt Reverendissimi Cardinales Rothomagensis & Avenionensis, qui alias missi fuere Legati ad præfatum Regnum, & has Galliæ partes. Publicum Instrumentum his de rebus a Legato Apostolico datum, & hanc Responsionem continens, habetur inter Probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, cap. 23. §. 5. Alia Documenta eamdem Disciplinam usumque spectantia ibidem legi possunt. Ex his liquido constat, *Ludovicum* XI. Regem Christianissimum inscite & inique a *Gobelino* perstringi; cui & similibus Auctoribus extraneis, qui suis obcœcati præjudiciis, & ex præsumptis animo opinionibus, id omne quod Disciplinæ in qua vivunt regione receptæ adversatur, præcipiti censura & verbis quandoque temerariis damnant, qualia sunt illa *Gobelini*, Regiam *Ludovici* XI. violantia Majestatem, *Tyrannica vox & mendax*; non facile adhibenda fides.

Anno scilicet 1476. ut refert Odoricus Raynaldus ad hunc annum §. 3.

VIII. Hæc ad vindicandam *Ludovici* XI. memoriam aliis maculis satis infuscatam, & Regum nostrorum Jura tuenda, contra *Gobelinum* observare operæ pretium fuit. Porro de *Ludovici* XI. gestis legendi *Philippus Cominæus* in ejus Aula diu versatus, ipsi per quam familiaris, ejusque Legationibus functus, sincerusque in primis & accuratus Historicus. *Robertus Gaguinus*, *Paulus Æmilius*, *Papirius Masso*, *Franciscus Belcharius* Metensis Episcopus, &c.

SCHOLION.

Articulum istum Religiosi Censores his verbis perstringunt: *Pag. 280. usque ad 288. de Regaliis ad nauseam usque disputans, invidiose contendit.*

R. *Ludovicum Undecimum* Regem Christianissimum a *Gobelini* Historici calumniis eo loci vindico, quod præstare non potui, nisi de Regalia obiter loquerer, probaremque perperam ab illo Historico vocari *Sacrilegum Decretum* quo Ludovicus Undecimus judicium de omnibus causis & controversiis, quæ super Regaliis orirentur, ad se unum pertinere declaravit. Nec disputo, nec invidiose contendo: Sententiam meam simpliciter propono, rationes expono meas, seu argumenta. Si cui levioris ponderis videantur, in iis quæ Fidei summam non spectant, aut bonos mores, illam opinionem amplectatur, quæ probabilior & verior ipsi videbitur. *Si quis autem videtur contentiosus esse; nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* 1. Cor. 11. 16.

Nota.

AUctor Galliæ Vindicatæ *Dissert.* 1. §. 7. *n.* 8. verba faciens de edicto Ludovici XI. hæc habet: *Ad Ludovici XI. edictum quod attinet, facile responderi posset aliud esse jus, aliud Regum exempla; alioquin si Principum exemplis judicandum sit, quid non denique licebit? præsertim cum notum sit non pauca fuisse a Ludovico XI. contra Ecclesiasticam libertatem peracta. Sed quidquid de hoc sit, certum est Ludovicum loqui de particularibus regaliæ causis, quæ inter privatos vertebantur; id enim longo usu receptum, & toleratum erat, aut connivente aut permittente Ecclesia.* Antea vero observaverat quamplures regaliæ causas ad regium forum fuisse delatas ab Episcopis, non quia Reges illarum essent judices, sed quia essent Ecclesiæ defensores, protectores &c. Videnda quæ dicta sunt alibi in Animadversionibus post Dissertationem octavam in Historiam sæculi 13. & 14.

JOANNIS DOMINICI MANSI

Nota.

NOlo hic contentiosum funem cum Gallis trahere, sed adnotandum censeo hunc ipsum Ludovicum XI. Galliarum regem pragmaticæ sanctioni renunciasse, omneque suum ex ea jus in manibus Pii II. Pontificis, solemni missa legatione remisisse; qua occasione Pius luculenta Oratione in publico Purpuratorum Patrum cœtu, Regem illum laudavit. Hanc Orationem nactus ego in MS. Cod. Lucens. in secundo volumine Orationum Pii II. edito Lucæ anno 1757. evulgavi; quanquam fateor, consilium hoc meum eandem evulgandi prævenisse doctissimos Bibliothecarios Regiæ Universitatis Taurinensis, in quorum manus alter Codex eandem continens pervenerat. Utri ergo standum est; Ludovico tam solemni legatione pragmaticam sanctionem renuncianti, an Ludovico post partum Romano Pontifici jus, eandem iterum sibi recipienti? Judicent docti.

ARTICULUS IV.

De Carolo VIII.

Conventus Turonensis Ordinum Regni.

CArolus Octavus tertium decimum agens annum post obitum *Ludovici* Patris Regnum suscepit, sub *Annæ* Sororis tutela, quæ *Petro Borbonio* Bellijoci Domino nupserat. Ortis de Regni procuratione Principes inter dissidiis, omnium Ordinum Concilium Turonibus habitum est, ubi Regis tutela, secundum *Ludovici* Patris Decretum *Annæ* confirmata, adlectis duodecim Proceribus, qui Regi ad rerum administrationem adessent. Codex Regi ab Ordinibus oblatus una cum Regis Responsis, editus est in Observationibus *Godefridi* ad Historiam *Caroli* VIII. Dimisso Conventu, cum *Anna* Regis soror omnem Regni procurationem ad se traxisset, neglectis Ordinum sententiis dissensiones inde graviores exortæ sunt, & Britannicum bellum *Ludovico* Aurelianensi, qui procurationem illam sibi arrogabat, ad *Franciscum* Britanniæ Ducem fugiente, ac belli facem præferente, aliis Proceribus in societatem vocatis, * *Felceræ* deditionem Regi fecere. Ad Fanum *Albini* * acriter pugnatum. Hostes ad tria aut quatuor millia cæsi. Dux Aurelianensis victoria cecidit ac libertate, & triennali custodia detentus a Rege est. Dinanum & Macloviopolis in Regis potestatem venere. Pax a Britonibus exorata. Supplici Duci his legibus concessa, ut quod Regis armis partum erat, in illius potestate maneret; Dux fœdus omne contra Regem initum rescinderet: filias absque Majestatis ejus consensu nuptui non traderet. Pacta Sablæi in Andibus firmata, die 20. Augusti 1488. legere est in Historia *Caroli* VIII. scripta a *Guillelmo de Jalignio*, & a *D. Godefrido* edita, pag. 57.

Bellum Britannicum.
** Fougeres.*
** Aubin du Cormier.*
Pax confecta.

Episcopi molitionum quarumdam occultarum contra Regem accusati.

Eo fervente bello, Petricoriensis Episcopus *Godefridus de Pompadour*, & *Georgius de Ambasia* Episcopus Montis Albani, accusati molitionum quarumdam occultarum cum *Ludovico* Aurelianensi, in carcerem conjecti sunt. *Innocentius* VIII. Pontifex Maximus suis ad Regem Nuntiis in Mandatis dedit ut ab ejus Majestate dictos Episcopos una cum eorum bonis, sibi committi postularent, Avenionem sub tuta custodia traducendos, ibique detinerentur etiam sub idoneis cautionibus, ac super objectis criminibus Processus juxta Juris dispositionem, per eosdem Nuntios solos, vel una cum Archiepiscopo Bituricensi formari possent, usque ad Sententiam exclusive. Quos Processus Romam remitterent ad Pontificem qui causam cum Cardinalibus finiret. Sic habet Mandatum *Innocentii* VIII. Episcopo Trecorensi, & *Antonio Flores* Nuntiis Apostolicis datum, & a *D. Godefrido* insertum Observationibus in Historiam *Caroli* VIII. pag. 571. Id non obtinuit Pontifex, sed causam in partibus, ut Jus postulabat, commisit Archiepiscopo Turonensi, & aliis, approbante Rege: qui nihilominus duos e Suprema Curia Parisiensi Senatores nominavit, qui de reis quæstionem haberent, eosque interrogarent, & examinarent. Id constat ex Epistola *Joannis Boeti* Clerici Turonensis ad Regem, & ex Senatusconsulto, datis anno 1487. a *Godefrido* descriptis pag. 572, & 573.

Eorum causa ubi examinata.

II.

II. Turbatis in Belgio rebus, cum *Maximilianus* Rex Romanorum, ratione tutelæ Archiducis *Philippi* Comitis Flandriæ, filii sui, auctoritatem in Belgio sibi arrogaret, populumque premeret, Brugenses conjuratione facta ipsum ceperunt, captivumque detinuerunt. *Innocentius* VIII. Brugenses, Gandavenses, Yprenses, aliosque Belgas Censuris gravissimis perstrinxit, Ecclesiastico suppofuit Interdicto, anno 1488. Magister *Petrus Couthardi* in Supremo Senatu Parisiensi Advocatus Catholicus de Monitoriis Pontificiis literis, hujusmodi censuram continentibus Regis nomine appellavit *Ab eodem Papa & contra ipsum ad eumdem Papam, sed ad illum vel illos ad quem vel ad quos provocari posset ac deberet*. Appellationis Instrumentum edidit *D. Godefridus* in Observationibus pag. 577. Ratio appellandi fuit, quod Regiis Juribus Pontifex Monitoriis hisce literis vim inferret; Regem Supremum Belgii Dominum non esse supponeret; de controversia mere temporali judicium sibi sumeret, terras ipsius ditioni subditas Interdicto feriret, eo inconsulto, contra Privilegia Christianissimis Regibus ab antiquo competentia. *De omni causa, quæstione, lite vel controversia orta, vel quæ exerceri posset in Comitatu Flandrensi inter Laicos, cognitio & decisio suprema spectat ad Majestatem Domini Regis, sive quæstio illa sit civilis, sive criminalis. Et præterea, si de casu præsenti Sanctissimus Dominus noster vellet cognoscere; poneret falcem in messem alienam, & faceret injuriam Domino Regi, præsertim cum hæc causa non sit Ecclesiastica, nec de Ecclesiasticis Personis agatur*. Et infra: *Sanctissimus Dominus noster Oratoribus Regiis pro filiali obedientia præstanda ad suam Sanctitatem missis, & verba facientibus de Privilegiis Regum, & Regni Franciæ, maxime in articulo Ecclesiastici Interdicti; respondit & pollicitus est, quod nullo tempore intendebat terras, quæ sunt de Regno Franciæ, supponere Interdicto, saltem inconsulto Domino Rege; & quidem bene, juste, & consultissime respondit, quod Christianissimi Reges Francorum, & Regnum hoc habent ex Privilegio antiquissimo*. Scripsit etiam ad *Innocentium* VIII. *Carolus* VIII. Jura sua exposuit, rogavit ut Censuras injuria latas & promulgatas, nullas & irritas fuisse, & esse declararet. Datæ sunt Regis Literæ die 22. Octobris 1488. quæ in Observationibus *D. Godefridi*, pag. 58. legi possunt. Ejusdem Regis auspiciis *Henricus* VIII. Angliæ Rex, pulso *Richardo* Tyranno, avitum Regnum recuperavit.

Res in Belgio turbata.

Innocentius octavus Belgas Interdicto supponit.

Appellatio a Monitorio Pontificis a Catholico Regis Advocato interjecta.

III. Mortuo *Francisco* Britonum Duce, *Carolus* VIII. bellum in Britanniam circumtulit. *Anna* Ducis filia, post obitum patris Britanniæ Princeps, *Maximiliano* Romanorum Regi pacta erat. Is cum *Henrico* VII. Angliæ Rege, & *Philippo* Archiduce Austriæ filio suo contra Regem Christianissimum fœdus iniit, die secunda Septembris anno 1490. cujus fœderis tabulas in observationibus *D. Godefridi* pag. 606. legere est. Interim *Ludovicum* Ducem Aurelianensem libertati, pristinisque honoribus Rex restituit, ut ejus opera nuptias cum *Anna* Britanniæ Principe suas procuraret; resque eum quem optarat exitum habuit, etsi *Anna Maximiliano* (ut diximus) desponsata fuerat, ipseque *Carolus Margaritam Maximiliani* filiam quam Patre *Ludovico* auctore sibi desponderat, a tenera ætate in Regia Francorum enutritam, uxorem ducturus existimaretur; quam suavissimis moribus atque insigni forma præstantem repudiavit, non libidine aut superbia inductus, sed impulsus temporum ac bellorum necessitate: ut Britannia pro qua toties cruente admodum Galli decertarant, redemptis eo conjugio Provincialium animis pristinæ quieti redderetur, & Provincia tantæ opportunitatis ad arcendas Anglorum classes, Gallico Dominio in perpetuum uniretur. Matrimonii Pactum *Carolum* VIII. inter & *Annam* Britanniæ Ducem 13. Decembris an. 1491. initum, edidit *D. Godefridus* in Observationibus pag. 622. Idemque ex Argentræo Aremoricæ Historiæ Scriptore Latine inseruit Observationibus in *Philippi Cominæi* Commentarios pag. 518. Pax deinde Reges inter Francorum & Anglorum confecta Stapulis ad Mare, die tertia Novembris, 1492. cujus Pacta conventa edidit idem Auctor pag. 629. & sequentibus. Ob *Margaritæ* filiæ repudiatas a *Carolo* nuptias, bellum ipsi intulit *Maximilianus* Rex Romanorum. Pax denique secuta est, cum ei Comitatus Burgundiæ, Attrebatum, & Carolesii, de Regis voluntate cessisset. Tractatum pacis Silvanecti confectum die 23. Maii an. 1493. legi potest in Observationibus *D. Godefridi*, ad Historiam *Caroli* VIII. pag. 640. & ad *Philippi Cominæi* Commentarios, pag. 507.

Caroli octavi Nuptiæ cum Anna Britanniæ Duce.

Caroli octavi Expeditio Italica. IV. Pace in Regno composita, Italicam Expeditionem *Carolus* VIII. suscepit ad Neapolitanum Regnum recuperandum, quod *Ferdinandus Alfonsi M.* filius *Alfonsi* alterius pater tenebat. *Ludovicus Sfortia* Mediolani Princeps exitialibus odiis a *Ferdinando* & *Alfonso* dissidens, Christianissimo Regi belli suscipiendi auctor fuit. Qui ut nihil hostile a tergo relinqueret, *Ferdinando* Hispaniæ Regi Perpinianum & Ruscinonensem Comitatum, *Ludovico* Patri pro centenis ducatorum millibus oppignerata restituit. Mox superatis Alpibus, an. 1494. in Italiam descendit. Quam cum repentino terrore complevisset, quatuor præcipuas Florentinæ Reipublicæ Arces a *Petro de Medicis* mutuo recepisset, Pisas in libertatem vindicasset, cum Florentinis fœdus inivisset, Romam pervenit, cujus adventu perterritus *Alexander* VI. Pontifex Maximus, in Arcem *S. Angeli* se recepit. Rex Urbem ingressus, Militem a tumultu temperare jubet. Sex e Gallis ac Scotis Regis stipatoribus seditionis contra Judæos excitatæ auctores, furcis in Campo Floræ erectis, ultimo supplicio affecti. Pontifex sui securior Arce egressus, Regem ad colloquium admisit, fœdusque cum ipso iniit, cujus conditiones leguntur in Libro *Symphoriani Champieri*, Antonii Lotharingiæ Ducis Medici, cui titulus est: *Trophæum Gallorum*, quem cum aliis Historiæ *Caroli* VIII. Scriptoribus edidit *D. Godefridus*. His peractis, Rex *Carolus octavus Neapolitano Regno potitus.* cœptum iter prosequitur, & quasdam sibi resistentes civitates expugnans, Neapolim versus tendit. *Alfonsus*, *Ferdinandi* anno superiori defuncti filius, *Caroli* adventu perterrefactus in Siciliam trajecit, Regnumque alteri *Ferdinando* filio suo reliquit. *Ferdinandus* metu Francorum pariter fugit. *Carolus* Neapolim ingressus die 22. Februarii 1494. brevi toto Regno potitus est. Tam prosperis successibus invidentes *Alexander* Summus Pontifex, Veneti, *Ludovicus Sfortia* Dux Mediolanensis, adjuncto sibi *Maximiliano* Imperatore, & *Ferdinando* Hispaniæ Rege, conjuratione facta, *Carolum* Regem ordinatis in Apulia rebus in Galliam redeuntem intercludere conantur. Erant in hostium castris millia quadraginta armatorum. *Carolo* septem haud amplius millia militabant. Ad Forum Novum * non longe a Parma civitate prælium atrox commissum est, die sexta Julii 1495. Penes Gallos victoria stetit. Rex tantis ex angustiis favente Deo, ipsumque velut manu ducente liberatus, pace cum *Ludovico Sfortia* Duce Mediolanensi composita, *Ludovico* Duce Aurelianensi, quem ille Novaræ inclusum gravi obsidione premebat, recepto, decoris & gloriæ plenus in Gallias rediit. Tam gloriose expeditionis fructus haud diu Galli degustarunt. Anno enim sequenti Neapolitani, cæterique omnes ad *Ferdinandum* defecere. Gallorum bellica virtus quam prudentia magis emicuit. Mortuo paulo post *Gilberto Mompenserio* Prorege Neapolitano, Gallicarum copiarum reliquiæ ex Italia excessere. De Expeditione Italica *Caroli Octavi*, plura disces ex *P. Cominæo* Lib. 7. & 8. Commentariorum, *Guicciardino* Lib. 2. ex Diario *Andreæ de Vinea*, qui *Annæ* Reginæ Franciæ *Caroli* uxori a Secretioribus Mandatis fuit, hujusque Expeditionis Historiam jussu ejusdem Regis literis mandavit: ex altero Diario *Petri Desrey* Trecensis: ex Libris duobus *Georgii Flori* Mediolanensis J. C. de Expeditione *Caroli octavi* in Neapolitanum Regnum; ex *Symphoriano Champiero* in *Trophæo Gallorum*; ex *Roberto*, *Gaguino*, *Belcario*, *Ferrono* & aliis Historicis.

Regis Caroli victoria.

** Fornovo, Tractatus pacis editus est in Observat. D. Godefridi pag. 722.*

Savonarolæ vaticinia. V. Italiæ cladem, & *Caroli* Regis adventum non semel prædixerat venerabilis & beatæ memoriæ *Hieronymus Savonarola*, Ordinis FF. Prædicatorum, maximaque pericula in reditu subiturum, ex quibus Deo duce gloriose evaderet. Verum quod suorum prædas & rapinas non cohibuisset, nec Ecclesiæ reformationem promovisset, a Deo flagellatum iri: Sed & in publicis concionibus Regem in Italiam brevi rediturum vaticinatus fuerat, ad tollendos Italiæ Tyrannos, & Ecclesiam gladio reformandam. Hanc a Deo sibi demandatam provinciam ni *Caroli octavi obitus.* diligenter exequeretur, acerbissime ab ipso puniendum. Idque & Rege coram dixit, & per literas non semel denuntiavit, postquam ex Italia redierat. Ita refert *P. Comineus* qui cum ipso *Savonarola* congressus est, Capp. 2. & 19. Libri 8. Religiosissimi Viri vaticiniis secutæ Regis calamitates fidem fecere. Obiit enim filius ejus unicus *Carolus Orlandus* Delphinus trium annorum puer; & Rex ipse anno 1498. die septima Aprilis, Ambasiæ in Turonibus, ubi Castrum magnificentissimum extruebat, apoplexia extinctus est in loco totius Arcis sordidiori in straminea culcitra jacens, anno ætatis 28. Regni 15. Ejus magnanimitatem, comitatem, popularitatem, *Jovius Pontanus*, aliique Scriptores prædicant.

Bis

Bis ea hebdomada conſcientiam Sacramentali Confeſſione expiaſſe, ultimumque quod ſanus protulit verbum fuiſſe; Daturum ſe operam pro viribus ne ullum umquam lethale peccatum, immo nec veniale ex deliberata voluntate committeret, *Cominæus* refert, ac ſermonis uſu per intervalla recuperato, ſemper ſe Deo, Virgini Deiparæ, Sanctiſque *Claudio & Blaſio* commendaſſe. Decreviſſe vero jam antea populi onera levare, Clerum ad priſcam ſanctitatem, Judicia ad debitam integritatem revocare: curare ut Epiſcopi nullum præter ſuos Epiſcopatus Beneficium poſſiderent, & Sacras Reſidentiæ leges ſervarent: Diſciplinam Regularem in Ordine *S. Benedicti*, aliiſque Religioſis familiis inſtauraſſe, profuſas Fratribus Mendicantibus eleemoſynas paulo ante obitum erogaſſe: publicam audientiam omnibus, ac præſertim pauperibus, certis diebus conceſſiſſe. Britanniæ Parlamentum inſtituit Literis datis die 27. Novembris, anno 1495. Non poſtrema laus ipſius eſt, quod VValdenſes Hæreticos in Vallibus *Fraxineriæ*, *Argenteriæ*, & *Putæ*, nec-non in *Valle Cluſionis Brianzonti*, *Sexaniæ*, *Mentollis*, *Ucellis*, *Feneſtrellis*, in *Prato-gelato*, aliiſque locis Delphinatus degentes, partim exterminaverit, partim ad Catholicam Religionem revocaverit, *Innocentii* VIII. Pontificis Maximi piis monitis obtemperans, & *Albertum Cattaneum* Archidiaconum Cremonenſem, Juris utriuſque conſultiſſimum, ab eodem Pontifice contra illos delegatum auctoritate, conſilio armiſque juvans, ut idem Archidiaconus teſtatur in Relatione ea de re ſcripta, quam D. *Godefridus*, cum aliis Monumentis *Caroli* VIII. Hiſtoriam ſpectantibus edidit, pag. 277. Editionis Regiæ. *S. Franciſcum de Paula* veneratus eſt, recens ab illo inſtitutum FF. Minimorum Ordinem fovit, pluraque ipſis Cœnobia fundavit, extruxit, Pleſſiaci nimirum, Ambaſiæ & Romæ celebre illud *Trinitatis de Monte*, ea lege, quam Summus Pontifex ratam habuit, ut Superior ſemper Gallus eſſet, nullique umquam Fratres in eo degerent, niſi e Galliis oriundi.

Ejus elogium.

Britanniæ Parlamentum.

VValdenſes Hæreticos partim exterminavit, partim ad Catholicam Religionem revocavit Carolus octavus.

Pietatis illius Monumenta.

SCHOLION I.

Huic Articulo Religioſi Cenſores hanc notam appinxerunt: *Appellatio de Monitorio Pontificio*: qua nota ſignificant ſibi diſplicere Appellationis hujus commemorationem.

R. Turbatis in Belgio rebus cum Maximilianus Romanorum Rex ratione tutelæ Archiducis Philippi Comitis Flandriæ filii ſui auctoritatem in Belgio ſibi arrogaret, populumque premeret, Brugenſes conjuratione facta ipſum ceperunt, captivumque detinuerunt. Innocentius VIII. Brugenſes, Gandavenſes, Yprenſes alioſque Belgas Cenſuris graviſſimis perſtrinxit, Eccleclesiaſtico ſuppoſuit Interdicto. Advocatus Catholicus de Monitorii Pontificii Literis Regis nomine appellavit. Hiſtoriæ res eſt. Editum eſt Appellationis Inſtrumentum. An juſta fuerit vel injuſta Appellatio, non expendo, non pronuntio.

SCHOLION II.

Ad eumdem Articulum pag. 296. hæc nota refertur: *Savonarolam virum beatæ memoriæ & Prophetam appellat.*

R. Savonarolam venerabilis & beatæ memoriæ virum appellant quicumque pro ipſo Apologias ſcripſerunt. *Sanctum* tamen aut *Beatum* Savonarolam, aut quemquam alium abſit ut appellem, qui non videatur *per communem Eccleſiæ conſenſum*, *vel immemorabilem temporis curſum*, *aut per Patrum Virorumque Sanctorum ſcripta*, *vel longiſſimi temporis ſcientia*, *ac auctoritate vel tolerantia Sedis Apoſtolicæ*, venerationem obtinere. Italiæ cladem & Caroli Regis Chriſtianiſſimi adventum in Italiam non ſemel prædixiſſe Savonarolam, commemoravi. Id ante me ſcripſerunt alii, inter alios Philippus Cominæus, qui cum ipſo Savonarola familiariter congreſſus eſt, Libro 8. Cap. 2. & 19. Prædixiſſe & alia plurima certum eſt, quarum prædictionum veritatem probavit eventus. Cæterum ejus vaticinia ex Spiritus Sancti afflatu fuiſſe, & veri nominis Prophetias, non dixi, nec ipſum appellavi Prophetam; (quamquam Prophetiæ donum ſit gratia gratis data, ex qua una colligi non poteſt Vatis ſancti-

tas.) Denique Ecclesiæ & Sedis Apostolicæ judicio meam de Savonarola opinionem submitto: & si Apologias pro ipso editas, & quemcumque honoris titulum, etiam mere civilis & humani ipsi delatum improbet: pro non dicto & scripto haberi velim quidquid ad ejus defensionem vel commendationem scripsi post Auctores celebres, quorum scripta a Sede Apostolica improbata fuisse non novi. Improbata certe non est ab Apostolica Sede Epistola S. Francisci de Paula ad Illustrissimum Virum Simonem de Limena, in qua Hieronymi Savonarolæ Sanctimoniam prædicat, & Sermones, Prophetias, damnationem injustam prophetico ipse spiritu prædicit. Epistolam istam Romæ asservari in Ecclesia Sanctæ Cæciliæ trans Tyberim in Sacrario Reliquiarum, testatur Quetifius noster in Vita & Apologia Savonarolæ. S. Philippi Nerii factum non damnavit Sedes Apostolica, qui Hieronymi Savonarolæ quasi sancti imaginem diademate gloriæ radiantem in cubiculo suo asservabat. Non damnavit Joannis Francisci Pici Mirandulani Comitis Hymnum in laudem Savonarolæ editum, quo & *Sanctum*, & *Vatem*, & *Martyrem*, & *Miraculis* post mortem clarum prædicat. Non damnavit imagines Savonarolæ Romæ excusas, & publice venales sub Clementis VIII. Pontificatu, cum hac inscriptione: *B. M. Hieronymi Savonarolæ Ordinis FF. Prædicatorum, Virginis, Doctoris & Martyris, vera effigies.* Non damnavit Bzovium & Septemdecim Savonarolæ Apologistas ab eo citatos. Non damnavit Vitam Savonarolæ a F. Thoma Sovegio editam in Dominicano Diario ad diem 23. Maii, cui hanc inscriptionem præfixit: *Vita Venerabilis Patris Hieronymi Savonarolæ, Prædicatoris Apostolici, Restauratoris Observantiæ Regularis, & Martyris pro Ecclesiæ sanctitate.* Venerabile tamen illum Virum, nec *Sanctum* appellavit, nec *Martyrem*, nec *Prophetam*, ut Auctores laudati; sed simpliciter *Beatæ Memoriæ Virum*, qui titulus & illis tribuitur, quorum nondum vindicata sanctitas est, cum eorum tamen memoria ob vitæ sanctimoniam & admirabilia opera in benedictione sit.

ARTICULUS V.

De Ludovico XII.

MOrtuo sine liberis *Carolo* VIII. ex lege successit agnatione proximus *Ludovicus* Dux Aurelianensis, Rex ejus nominis XII. appellatus, annum agens trigesimum septimum, fortitudine, prudentia, clementia eximius Princeps, tantaque erga suos charitate præditus, de oneribus plebis levandis tam solicitus, ut dulce ac gloriosum *Patris Populi* cognomen promeritus & consecutus sit. Cujus & illa celebratur egregia sane vox, cum a nonnullis concitaretur in eos, a quibus sub Rege *Carolo* fuisset offensus ac vexatus: *Non esse Regis Francorum vindictam sumere de injuriis Duci Aurelianensi illatis:* Quales enim erga Regem recens defunctum fuissent, tales erga se in posterum futuros. Cumque Libello sibi oblato, in quo domesticorum *Caroli* VIII. Regis descripta nomina, duorum ex iis olim sibi infensissimorum nominibus signum crucis addidisset; illis hoc audito conturbatis, quasi Regis Sententia patibulo destinati essent, illos humanissime revocatos de se melius sentire sperareque jussit, id salutis nostræ signum faustissimum omen esse asserens, quo Christi Crucifixi exemplo injurias omnes condonaret. Ut primum Rex salutatus est, se utriusque Siciliæ ac Hierosolymorum Regem, ac Mediolanensem Ducem appellari voluit, ad Expeditionem Italicam cogitationes omnes & consilia convertens. *Joannam* Regis *Ludovici* XI. filiam, quam ejus imperio invitus duxerat, nec umquam attigerat, cum *Philippus* Cardinalis *Lucemburgensis* & Episcopus Cenomanensis, *Ludovicus Ambrosianus* Albiensis Antistes, nec-non *Fernandus* Septensis Episcopus, Sedis Apostolicæ Nuntius, Natione Lusitanus, delegati ab *Alexandro* VI. Judices, Matrimonium nullum ac irritum dixissent, repudiavit, assignato ipsi ad sustentationem Ducatu Bituricensi. Quæ divortio facile consensum præbens, nuntio sæculi pompis remisso, Ordinem Sanctimonialium B. Mariæ Virginis Annuntiatæ Avarici Biturigum instituit, ac in Monasterio suis impensis constructo ac dotato, vitam sanctissime transegit, Miraculis post obitum illustris, qui contigit anno 1505. ætatis ipsius circiter 40. Hoc vinculo solutus *Ludovicus*, venia Pontificis impetrata, *Annam* Viduam *Caroli* VIII. sibi

Ludovici Decimi secundi clementia.

Ludovici Decimi secundi Matrimonium.

ſibi etiam ſanguine conjunctam uxorem duxit, quo matrimonio Aremorica Sceptro Gallico firmius agglutinata eſt, certis conditionibus, ejuſdem Regis literis expreſſis, quas *Belleforeſtius* lib. 9. Hiſtoriæ ſuæ capp. 1. & 2. inſeruit. Pace deinde cum Regibus Hiſpaniæ & Angliæ confirmata, nec-non induciis cum Imperatore *Maximiliano* pactis, acceptoque *Philippi* Archiducis Auſtriæ ejus filii, Belgii Principis, clientelari Sacramento, pro Comitatibus Flandriæ, Attrebatum, & Caroleſii, de *Alexandri* Pontificis & Venetorum amicitia ſecurus, totus in Mediolanenſem Expeditionem incubuit. Mediolanum, ac reliquus Inſubrum Principatus, *Lignii*, *Albini*, & *Trivultii* Ducum virtute ac *Ludovici Sfortia* Mediolanenſem Ducatum tenentis fuga, in Francorum poteſtatem pervenit, viginti pene dierum ſpatio. Mox & Genuenſes deditionem fecere. Victoriæ lætiſſimo Nuntio Lugduni accepto, Rex Mediolanum ocyus contendit, Urbemque ſolemni pompa & omnium Ordinum applauſu ingreſſus eſt die 6. Octobris, anno 1499. Cæterum Rege in Galliam præpropere reverſo, Inſubres odio *Trivultii* Proregis *Ludovicum Sfortiam*, qui ad *Maximilianum* Cæſarem confugerat, clam revocant, ſeque illi tradunt, excuſſo Gallorum dominatu, anno milleſimo quingenteſimo. Verum novis copiis, *Ludovico Trimollio* Duce, a Rege tranſmiſſis, Inſubres domiti. *Sfortia* captus cum *Aſcanio* Cardinali, fratre, ad arcem Lochienſem in Turonibus perductus, ibi poſt decennii carcerem vitam exceſſit. Hoc bello impeditus Rex Chriſtianiſſimus, cum *Uladiſlao* Hungariæ & Bohemiæ Rege, & *Joanne Alberto* Poloniæ, nihilominus fœdus iniit contra Turcas die 14. Julii ejuſdem anni: cujus fœderis tabulas edidit *T. Godefridus* ad calcem Hiſtoriæ *Ludovici XII.* a *Joanne Sangelaſio* ſcriptæ.

Mediolanenſis Expeditio.

Ludovici Decimi ſecundi fœdus ſacrum contra Turcas.

II. Anno 1501. *Ludovicus* Rex Chriſtianiſſimus & *Ferdinandus* Rex Hiſpaniæ, *Fridericum Aragonium*, qui Neapolitanum Regnum occupabat, ex compoſito adorti, Regnum illud invaſerunt, *Alexandro VI.* Pacta conventa confirmante, quibus Apulia & Calabria Hiſpano, Neapolis cum reliqua parte Regni Gallo ceſſura erat, quaſi Romanæ Eccleſiæ Beneficiariis. *Fridericus* Regi Chriſtianiſſimo, quam Hiſpano conſanguineo ſuo, a quo iniquiſſime proditus erat, dedere ſe maluit; ab eoque Andegavenſi Ducatu cum annuis triginta millium nummum aureorum ſtipendiis donatus in Gallias ſe recepit. Nec multo poſt Hiſpani & Galli in Regno Neapolitano ex propinquis Præſidiis de finium diviſione contendentes, ad arma, acerrimumque bellum deſcenderunt; cujus infelix exitus noſtris fuit, duplici prælio profligatis: altero ad Seminariam in Calabria 11. Kalendas Maii an. 1520. altero ad Cariniolam in Apulia, 4. Kalendas Maii ejuſdem anni, quo cecidit *Ludovicus* Dux *Nemorſius*. Urbes plurimæ, ipſaque Neapolis Regni Caput, *Gonſalvo* Hiſpani Exercitus Duci deditionem fecere. Fruſtra ſuis ſuccurrere conatus eſt *Ludovicus* Rex. Galli toto Regno a *Gonſalvo* penitus expulſi, anno ineunte 1504. De quo bello plura diſces ex *Guicciardino* Lib. 5. & 6. *Belleforeſtio* Lib. 6. *Belcario* Lib. 9. & 10. *Gaguino*, *Ferrono*, & aliis. Anno 1507. Genuenſes populari defectione antiquam repetentes libertatem Rex terra marique domuit, defectioniſque auctoribus ſupplicio affectis, Urbi magna auri ſumma mulctatæ formidandam arcem impoſuit. Anno 1508. Rex Chriſtianiſſimus cum *Maximiliano* Imperatore, *Ferdinando*, Rege Aragonum, & *Julio II.* Pontifice Maximo fœdus iniit contra Venetos qui Pontificiæ a Regis utriuſque Majeſtati graves irarum cauſas præbuerant. Hujus Fœderis Cameraci die 10. Decembris initi Literas edidit *T. Godefridus* ad calcem Hiſtoriæ *Ludovici duodecimi* a *Joanne Sangelaſio* ſcriptæ. Anno ſequenti, Venetos ad Abduam caſtra conferre, atque aciem tentare auſos, magna cæde profligavit, ſecundum quam, quidquid in continente habebant, propemodum amiſerunt. Sed *Julius Secundus* reconciliatis ſibi Venetis, *Ludovicum* Regem temporalibus armis, ſpiritualibuſque attrociter perſecutus eſt. *Gaſto Fuxius* Dux Nemorenſis cum fœderatis Venetorum, Hiſpanorum, ac *Julii* copiis ad Ravennam congreſſus an. 1512. victor occubuit. Ravenna a Gallis direpta eſt.

Bellum Neapolitanum.

Genuenſes domiti.

Fœdus contra Venetos.

Eorum clades.

Julii II. in *Ludovicum* XII. inimicitiæ, bellumque ejus Majeſtati illatum, Regis animum gravem in modum exacerbarunt, & ad Piſani Conventus celebrationem promovendam impulerunt. Sed antea Galliæ Antiſtites Aurelias primum, deinde Turone, anno 1510. Septembri menſe cum Theologiæ & Juris utriuſque Doctoribus celeberrimis a Rege congregati, de octo capitibus ab ejus Majeſtate propoſitis ſententiam ſumma liber-

Julii Secundi cum Ludovico Decimo-ſecundo inimicitiæ.

tate dixerunt, quæ apud *L. Bochellum* in Collectione Decretorum Ecclesiæ Gallicanæ, & inter Probationes Libertatum ejusdem Ecclesię Cap. 20. §. 28. legi potest. Nos vero in Dissertatione de Conciliis Pisano & Lateranensi uberius de his agemus. Post *Julii* II. mortem, *Leonis* X. benignitate permotus, Lateranensi Concilio *Ludovicus* XII. adhæsit, Pisana Synodo ejurata. *Maximilianus* Cæsar, & *Henricus* VIII. Angliæ Rex, in *Ludovicum* Regem conjurarunt, & Morinos Nerviosque occuparunt, anno 1513. *Ludovicus* pacem cum Anglo pepigit anno sequenti & *Anna* Regina defuncta, *Mariam* Henrici VIII. sororem in Matrimonium accepit. Obiit ipse Kalendis Januarii anno 1515. ætatis 54. Regni 27. tribus nondum expletis a novis Nuptiis mensibus. Duas tantum filias ex *Anna* Britanniæ susceptas reliquit, *Claudiam*, quæ *Francisco* Ingolismensi Comiti, postea Regi hujus nominis Primo collocata est, & *Rennatam*, quæ *Herculi* Duci Ferrariensi nupsit. Leges, ordinemque Judiciorum reformavit. Normanniæ Scacharium in Parlamentum erexit, ac sedere jussit Rothomagi, quæ Provinciæ Metropolis est. Supremum Consilium instituit, ad quod eæ Controversiæ referrentur, quæ ob potentium hominum in Senatu nimium gratiosorum factiones, periculose tractarentur in Senatibus. Parcus in largitionibus fuit, quia in exactionibus temperans, teste *Joanne Olivario* Andegavensium Episcopo in ejus Elogio.

Ludovici Decimi secundi Liberi.

Parlamenti Normanniæ & Magni Consilii institutio.

Profusus ipse largiendo non fuit,
Ut qui modeste publicam pecuniam
Miseræ putaret plebis esse, non suam

Ludovici Decimi secundi elogium.

De *Ludovici* XII. Gestis, legendi maxime *Joannes Sangelasius*, *Robertus Gaguinus*, & *Claudius Sisellus* Massiliensis ac deinde Taurinensis Episcopus, Scriptores coævi.

ARTICULUS VI.

De Francisco I.

Francisci I. bella.

I. L*Udovico* XII. absque mascula prole defuncto, proximitatis jure successit *Franciscus*, Dux Valesiorum, & Ingolismensium Comes, cujus Regni initia Insubrico bello feliciter confecto, & Mediolanensi Ducatu vindicato lætissima fuere. Reliquum Imperii tempus bellis turbidum, quæ cum *Carolo V.* Cæsare pene perpetua habuit. Quæ bella huic Regno funesta, Francis Italia pulsis, Rege Ticinensi acie capto, abductoque in Hispaniam anno 1525. & periniquis conditionibus redempto, quas Pacta Madriti a *Belleforestio* Lib. 6. Cap. 29. descripta complectuntur, *Guicciardinus*, *Jovius*, *Ferronus*, *Belleforestius*, *Belcarius*, aliique gravissimi Scriptores Literis mandavere. Anglorum Regem *Henricum Octavum* interdum hostem, postea fœderatum habuit. *Carolum* etiam Sabaudiæ Ducem justo bello aggressus, universa Sabaudia, magna Pedemontii parte, & ipsa urbe primaria Taurino spoliavit. In petitione Imperii *Carolo* V. æmulus fuit, cui etsi fortuna inferior hac in re, bellisque fuerit, virtute tamen superior plerisque visus est. Quamquam (ut verum fatear) suos uterque nævos habuerit. Utrumque egregie adumbrat *Ferronus* Rerum Gallicarum Libro 7. *Franciscus* plane Rex (inquit) & *Carolus* Cæsar, cum æquali haberentur potentia, diversis ferebantur consiliis. Cæsar callidior & cultior: *Franciscus* apertior & elatior. In Rege clemens & mitis natura: in Cæsare durior & minus remissa. Cæsar valde acutus & providens: Rex strenuus & magnanimus habebatur. Cæsar quo astu insidiisque falleret; Rex ut pugna aperta vinceret, laborabat. Cęsar militares homines & callidos complectebatur: Rex mirifice ingeniis excellentibus delectabatur. In Cæsare majorem fidem, in Rege interdum majorem cautionem desiderares. In Cæsare orationis brevitatem, in Rege copiam efferebant. Erant apud Cæsarem industriæ quidam stimuli ac laboris: flagrabant ornamenta fortitudinis, comitatis, humanitatis apud Regem. Cæsarem parcum, nec illiberalem tamen diceres: Rege in largitione nemo effusior habebatur. Cæsar servire temporibus, regere ad tempus suam naturam, huc atque illuc flectere didicerat; Rex constantiam sermonum re exequebatur, eaque palam sentiebat quæ invictum ejus animum facile ostenderent. Cæsar cum callidis acute, cum suis graviter versabatur: Rex cum Au-

Francisci I. & Caroli V. Imperatoris comparatio.

ficis jucunde, cum Proceribus humaniter vivebat. In Rege variam eruditionem, memoriamque prope divinam: in Cæsare varium & ad omnia versatile ingenium non desiderares. Cæsar repræsentabat umbram humanitatis & clementiæ: Rege non adumbrata simulacra, sed totam effigiem harum virtutum agnosceres. Rex manu fortior, Cæsar cautior ferebatur. Cæsarem nisi se ambitu commaculasset, vere Pii nomen relaturum: Regem nisi deliciis Aulicis implicitius fuisset, omnium Regum triumphos superaturum ajebant.

Francisci I. cum tribus Pontificibus congressus sive colloquia. Concordata.

II. Cum tribus Romanis Pontificibus congressus est *Franciscus I.* cum *Leone X.* Bononiæ anno 1515. cum *Clemente VII.* Massiliæ an. 1533. cum *Paulo Tertio* Niciæ in Provincia an. 1538. In congressu cum *Leone X.* Pacta illa Pontificem inter ac Regem, Sedemque Apostolicam, & Regnum inita sunt, quæ vulgo *Concordata* vocantur, perpetui Contractus vim habentia, cujus vel unum caput violare, nec Summo Pontifici, nec Regi sit integrum. De his scribens *Belcarius* Metensis Episcopus in Commentariis Rerum Gallicarum, lib. 15. ait, Regem inter & Pontificem convenisse: *Ut Rex binas ab omnibus Galliarum Sacerdotiis Decimas exigeret; & ut quotquot in posterum Pontificatibus aut Cœnobiis preæssent, Romano Pontifici de nomine proponeret: Pontifex eosdem, nec alios ad Sacerdotia a Rege designata promovere teneretur. Leo, sed non gratiis, nec sine magno præmio assensus est. Cautum est enim ut promovendi primi anni suorum Sacerdotiorum fructus (Annatas vulgo appellant) non ex veteri, quæ longe inferior erat, sed ex ea quæ mox fieret, & vera tum esse deprehenderetur, æstimatione Romano Pontifici penderent. At Sacerdotiorum annuos proventus, cum Pontificii: * paulo post in Gallia æstimare conarentur, nec testes, nec aliam rationem, qua Pontificium Mandatum exequerentur, reperire potuerunt. Unde Leo spe sua frustratus, ad veterem æstimationem redire coactus est.* Concordata a Synodo Lateranensi V. comprobata & confirmata, quibus Clerus Gallicanus, Academia Parisiensis, Supremæ Regni Curiæ acerrime repugnarunt. Sacra tandem Jussione, & absoluta Regis voluntate, quin & minis gravissimis a Rege irato Augusto Ordini intentatis, quod Regis Jussioni primum ab ejus Majestate in Senatu significatæ mense Februario anni 1516. deinde a Cancellario Franciæ *Antonio Pratensi* mense Majo sequenti; tertio ab eodem Cancellario die 5. Junii; quarto a Notho Sabaudiæ materno Regis Avunculo, Mandata Regia ad Curiam deferente die 26. Junii, data Ambiani die 21. ejusdem mensis; quinto viva rursus voce a Rege, cum Senatores a Curia Deputatos audivit Ambasiæ die 15. Januarii 1517. Sexto a Domino *De Trimolia* Equite Torquato, Primo Franciæ Camerario, die 15. Martii in Senatum cum literis fiduciæ veniente, denuntiatæ, diem de die ducendo, parere semper Patres Conscripti recusarunt; in Senatus Commentarios relata sunt, cum Actis Appellationis ad Papam melius consultum, & futurum Concilium legitime congregatum, die 19. Martii 1517. Intercessit speciatim Academia Parisiensis in Comitiis Generalibus ad *S. Bernardi* celebratis die 26. Martii ejusdem anni. Acta Senatus & Academiæ hac in causa legere est apud *Fantanonem* Tom. 4. Collectionis Edictorum Regiorum, pag. 1448. & 1443. & *Bochellum* lib. 4. Decretorum Ecclesiæ Gallicanæ tit. 25. cap. 8.

** Pontificis Ministri.*

Franciscus I. Catholicæ Religionis studio Insignis.

III. Catholicæ Religionis ardentissimo studio ferebatur *Franciscus Primus*, cujus egregia edidit documenta, sive cum solemnes Supplicationes decrevit, quibus adfuit ipse cum Principibus, & Clero plebeque universa, ut læsæ infamibus Hæreticorum in Sacrosanctam Eucharistiam libellis Christi Majestati satisfieret; ac palam testatus est, suum quoque brachium excisurum sese, si ea peste infectum sciret, atque in charissimos Liberos ea etiam usurum: sive cum Hæreticos extremo supplicio damnavit: sive cum a *Margarita* Sorore sua, Regina Navarræ, deceptus, quem in Regnum vocare decreverat, specie conferendi cum Theologis Parisiensibus, *Melancthonem*, dissuadente Cardinali *Turnonio*, Archiepiscopo Lugdunensi, execratus est: sive cum severissimum Edictum contra Hæreseos Auctores ac Disseminatores promulgavit, datum apud Fontemblaudi Kalendis Junii anno 1540. Sive cum Angliæ Regi *Henrico* post ejus excommunicationem & Schisma patrocinari recusavit. Ipsum cum *Solimano* Turcarum Imperatore consilia communicasse, ut eum in *Carolum* Cæsarem concitaret, mirum quam audacter asserat *Guicciardinus* lib. 20. cum ex *Martini Bellaii*

Franciscus I. a calumnia vindicatur.

Com-

Commentariis contrarium pateat, & *Paulus Jovius* Gallis haud ita amicus lib. 30. Regem ab hac infamia liberum censeat, idque vagis dumtaxat rumoribus jactatum significet. Postea tamen Rex Oratorum suorum *Rinconis* & *Fregosi* cæde a Cæsarianis ad ostium Padi perpetrata, adversus *Carolum* Imperatorem execrando facinori conniventem, nec Sicariorum saltem supplicio sibi satisfacientem exacerbatus, simul & inanibus promissis ab eo delusus, ut per Gallias in Belgium transitum obtineret, *Solimani* propositiones non respuit, qui & ipsum *Fratrem* vocabant, & pecuniarum armorumque auxilium adversus *Carolum* Hispaniæ Regem ipsi offerebat; sed & Venetos ad fœdus invitavit adversus Cæsarem, qui bello Turcico implicitus, Gallorum ac Venetorum armis sustinendis par non esset. Ita refert *Jovius* lib. 41. Uter vero culpandus magis, an *Franciscus* qui cum *Solimano* fœdus iniit? An *Carolus V.* qui tam indignis Imperatore Christiano facinoribus ac fraudibus Regem ad hæc extrema compulit?

Francisci I. justitia. Les Grands Jours.

Justitiæ severus exactor fuit *Franciscus*, primusque Regum nostrorum Conventum Judicum selectorum extra Ordinem instituit, quem Galli *Magnos dies* * appellant, ut injustam Nobilium vim Leges & Magistratus contemnentium comprimeret. Qui Pictavis an. 1531. constituti, egregiam operam navarunt; fueruntque post hæc sæpe diversis aliis Regni locis magna publicæ securitatis utilitate renovati. Ipsi vitio vertitur quod venales Magistratus fecerit, sed tota hujus adinventionis invidia in *Antonium a Prato* Cancellarium derivata est, quem *Bipedum omnium nequissimum* Lib. 15. Commentariorum *Belcarius* appellat. Qua de re idem Auctor ita scribit: *Munera civilia, ut Caroli VIII. æs alienum dissolveret, & quod reliquum erat in bellum Mediolanense impenderet, vendidit Ludovicus quadam necessitate adductus; quæ ad Jurisdictionem pertinebant, numquam attigit. Pratus Jurisperitus (ut putabatur) sed minime juris observator, præter omne fas, Jus pretio addixit, & venalem Senatui Parisiensi Classem vicenariam addidit; quæ tam male audiit (Venales enim Magistratus venales quoque Sententias habere consentaneum erat) ut alteram hujus Classis partem in veteres inserere, parem numerum ex veteribus parti alteri reddere, veteres Senatores coacti sint. Cæteris Senatibus eadem ratione novi Senatores additi: aucta & tributa plebi indicta, & aliæ pecuniæ conquirendæ rationes ab eodem Auctore inventæ: Unde ille in omnium justum nimium ac debitum odium incurrit.* Salinarium vectigal vehementer auxit *Franciscus* I.

Civilium Munerum venalitas.

Vectigalia & tributa sine Ordinum consensu indicta.

„ Ut autem tributa annua non amplius de trium Ordinum consensu, sed ex animi „ voluntate indicebat: sic & in Salinario vectigali idem sibi permittebat: ex ephebis „ & ex tutorum servitute se Reges eduxisse jactabat. Gallorum duodecim Pares, „ ac trium Ordinum Conventus, Gallorum Regum tutores ac curatores appellabat: „ sine quorum auctoritate antiqui Reges de suo patrimonio vivere soliti, nullum tri„ butum indicere solebant. Hic omnem illorum auctoritatem in se transtulit, & quid„ quid liberet, sibi permisit (inquit idem *Belcarius* Lib. 22.)

Franciscus I. literarum parens.

V. Obiit *Franciscus* I. Rambulieti Ecclesiasticis Sacramentis rite procuratus, pridie Kalendas Aprilis anno 1547. ætatis 53. Regni 33. cujus nomen nullo umquam tempore bonæ artes in tenebris jacere patientur. Tantum enim Literas atque earum Professores dilexit, ut illustri cognomento *Literarum Parens* passim nuncupetur. Insignem Bibliothecam in Regiis Fontisblaudi ædibus, conquisitis undique optimis libris instruxit, auctoribus *Guillelmo Budæo* Parisiensi viro Græce Latineque doctissimo ac Jurisconsultissimo, quem Libellorum Supplicum Magistrum creavit, & *Jano Lascari* viro ex Græcorum Imperatorum stirpe progenito, & doctrina non minus quam splendore natalium illustri: eodemque *Budæo* & *Joanne Bellajo* Parisiensi Episcopo, nec-non *Petro Castellano* Anagnoste suo, suadentibus, Hebraicæ ac Græcæ linguæ Professores, Philosophiæ item, Medicinæ, & Mathematicarum Disciplinam instituerit, qui attributis pro tempore amplissimis stipendiis, Lutetiæ in Gymnasio Cameracensi (quod Regium exinde vocatum est) publice prælegerent. Horum ope discussis ignorantiæ tenebris, lux Literis, & per Literas veritati, in Gallia, atque adeo tota Europa restituta est. Ita refert *Thuanus* Lib. 3. Historiarum sui temporis. Habuisse dicitur in animo, Professorum a se institutorum numerum augere, Gymnasiumque amplissimum ædificare, in quo prælectiones fierent, & ipsi Professores, cum sexcentis pueris & adolescentibus ac Magistris publi-

publico sumptu alerentur, cum assignatione quinquaginta millium aureorum annuorum; sed mors hæc eum deliberantem intercepit. Illius Tumulo hoc inscripsit Elogium *Joannes Bellajus* Episcopus Parisiensis:

Gratia, forma, decus, probitas, facundia, candor,
Religio, Charitum spes, amor Aonidum;
Ingenii atque animi vis admirabilis, uno
Cuncta hæc in tumulo, Rege jacente, jacent.
Fortuna est quidquam si defuit, &c.

Duas duxerat conjuges, *Claudiam Ludovici* XII. & *Annæ Britanniæ* filiam, anno 1514. eaque defuncta, *Eleonoram* Austriacam *Caroli* V. Imperatoris sororem. Ex prima tres filios, totidemque filias susceperat. Ex tot liberis duos tantum superstites habuit *Henricum & Margaritam*, quæ *Emmanueli Philiberto* Sabaudiæ Duci collocata est anno 1559. *Guillelmum Parvum* Confessarium suum & Concionatorem Ordinis FF. Prædicatorum Theologum Parisiensem, Trecensem primum, deinde Silvanectensem Episcopum, Filiis suis Præceptorem dederat. Historiam *Francisci I.* recens editam a *Varilassio* legat, qui plura de illius Regno nosse cupit. *Francisci I. liberi.*

SCHOLION.

In hoc Articulo Religiosis Censoribus displicet quod *Intercessiones supremi Senatus & Academiæ Parisiensis adversus Concordata commemorem.*

R. Quod Academia Parisiensis, & Supremæ Regni Curiæ Concordatis intercesserint, certum est. Mera facti quæstio. Id acta publica testantur.

ARTICULUS VII.

De Henrico II.

I. FRancisco patri successit *Henricus* ejus nominis Rex *Secundus*, magnitudine animi, & rei militaris peritia insignis, nec pietate minor, eodem die quo natus fuerat, octo & viginti ante annis, nempe ultima Martii 1518. Cum *Eduardo VI.* Anglorum Rege bellum gessit. Quod brevi sequuta pax est. Eo Fœdere, cujus capita *Belcarius* Lib. 25. describit, Bolonia, cum Portu & omnibus Propugnaculis Boloniensis Comitatus ab Anglo occupatis, Regi Christianissimo restituta est. Parmæ propugnatio ab *Henrico* Rege suscepta in gratiam Ducis *Octavii Farnesii*, cujus frater *Horatius* notham Regis filiam *Dianam* uxorem duxerat, bellum inter *Julium* III. Pontificem & *Carolum* V. Imperatorem ex una parte, & *Henricum* Regem ex altera accendit. Regem de bello hoc Parmensi longe ante consilia agitasse, non solum clam contracta cum *Mauritio* Saxone societate, verum etiam Classis Turcicæ in maria nostra adventu, Cæsariani effutiebant, quam a Christianissimo Rege accersitam falso comminiscebantur. Hanc calumniam luculentissime refellit *Belcarius* ex Epistola Supremi Rhodiorum Equitum Magistri ad Siciliæ Proregem. Aliam item calumniam, qua jactabant Regem auctorem esse belli Turcici adversus *Ferdinandum* Romanorum Regem, egregie diluit idem Historicus, hujus belli causas aperiens ex *Solimani* literis ad Transylvanos, & ad *Georgium* Monachum. Regis cum Pontifice dissidium Concilii Tridentini rebus ob ex fuit. Missus ad sacrum illum Cœtum Orator a Rege *Jacobus Amiotus* Bellosanus Abbas, adversus Concilium Regio nomine protestatus est, Kalendis Septembris, anno 1551. Septimo Idus ejusdem mensis Lutetiæ promulgatur Edictum, quo Rex pecuniam Romam exportari vetat, severissimis pœnis additis: Legitur inter Probationes Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ Cap. 20. §. 35. Quinto Kalendas Julii, aliud contra Lutheranos, novarumque in Religione Sectarum reos gravissimum apud *Castellum Briennium* in Sanctiore Consilio sanxerat, (idcirco Edictum *Castelli Briennii* vulgo appellarunt) quod in Senatu Parisiensi 3. Nonas Septembris promulgatum est. Hoc omnia ante promulgata in Lutheranos Edicta renovantur: Judicibus etiam Præsidiariis summa in reos

Bellum Anglicum.

Pax cum Anglo confecta.

Parmense bellum.

Henrici II. Edictum contra Hæreticos. * *Chasteaubriant.*

reos Jurisdictio sine provocatione attribuitur; eorum qui Genevam confugerint, bonā fisco addicuntur, & pleræque aliæ multæ adduntur; ne rerum novarum studiosi, propter hanc in *Julium* Pontificem, Regemque dissensionem, liberam sibi cujusvis Religionis Professionem concessam existimarent. Anno 1552. Rex *Henricus* immisso in Lotharingiam exercitu Duce *Mommorantio* Magistro Equitum, Diviodurum Mediomatricorum, Tullum, & Virdunum Imperio subtraxit, seu potius ex antiquo Jure Regno restituit. Metenses in loco sublimi, & omnium oculis patente Aquilæ effigiem cum Herculis columnis, hoc adscripto Symbolo, *Ultra*, in gratiam Cæsaris erexerant. Quo dejecto, tres crescentis Lunæ semicirculi appensi fuerunt, hac epigraphe addita: *Dum totum compleat orbem*. Infra vero hæc legebatur inscriptio: *Henricus Galliarum Rex, Sacri Imperii Protector*. Dum autem Rex in Alsatiam penetrans rogatus esset a Germaniæ Principibus ne ultra progrederetur; id enim sine insigni Imperii detrimento fieri non posse; & quandoquidem se Germaniæ in libertatem asserendæ causa hanc expeditionem suscepisse profitebatur, pacis rationes ne perturbaret, cujus spem quasi certam ejus Sequestres conceperant: Rex lætari se significavit, quod omnia ex animi sui sententia confecta essent, pacemque Germaniæ jam pene procurasset. Pax Cæsarem inter & Fœderatos Principes confecta, nulla Regis habita ratione. *Carolus V.* Imperator centum armatorum millibus Mediomatricos obsedit: sed *Francisco Guisio* propugnante, potiundi desperatione, obsidionem solvit. Anno 1554. quarto Nonas Maji, Lex de Senatu Minoris Britanniæ Lutetiæ promulgata. Is in duas classes distributus est: alteram ex indigenis, alteram ex alienigenis, seu ex iis qui extra Provinciam nati sunt, legi sancitum est; quæ alternatim ternis mensibus, Rhedonibus Augusto, Septembri, Octobri, Nannetibus Februario, Martio, Aprili Jus dicerent. Quæ Judicum Classes (inquit *Belcarius*) non solum Jurisdicundi, sed & pecuniæ in Bellum corradendæ ergo institutæ sunt.

Bellum adversus Carolum V. Imp. & Philippum Hispaniarum Regem.

Anno 1554. res in Belgio contra Cæsarianos ab *Henrico* prospere gestæ. *Orcimons*, *Mariamburgum*, *Theodorici Castellum*, *Dionantum*, *Bincium*, partim expugnata, partim deditione accepta. Uterque Exercitus ad *Fauquembergam* congressus. Hostium fuga, noxque instans, integram Gallis victoriam eripuerunt. *Henricus* Rex fœdus cum *Paulo* IV. Pontifice Maximo contra *Philippum* Hispaniarum Regem iniit: Exercitum in Campania Neapolitanumque Regnum immisit Duce *Francisco Guisio* anno 1557. Eodem anno ad *Quintini* Fanum in Veromanduis cladem ab Hispanis gravissimam passi sunt Franci die 10. Augusti, cum ad obsidionem solvendam accurrissent; *Francisco Guisio* omnium Regis Exercituum tam intra quam extra Regnum Imperatore creato, res Gallicæ erectæ. *Calesium* ab ipso octo dierum spatio expugnatum anno 1558. *Thermeus* inter *Gravelingam*, *Bergam*, *Dunquercum*, in Regis potestatem redegit. Pax tandem *Henricum* inter & *Philippum* Reges sancita est, qua etiam Sabaudiæ Dux comprehensus, nuptialique adstricta fœdere, data *Philippo* in conjugium *Elisabetha Henrici* filia, & *Philiberto Emanueli* Sabaudiæ Duci *Margarita* ejusdem Regis sorore. Istius Fœderis tertio Nonas Aprilis anno 1559. initi capita describit *Belcarius* Libro 28. additque *Mommorantii* Magistri Equitum auctoritate concinnatum, quod nec *Guisius*, nec *Brissacus*, nec cæteri Militares Viri approbare voluerunt. *Henricus autem Rex natura probus, sed ita Dianæ Mommorantioque addictus, ut se Regem esse non meminisset, & vere Simplex, ut Carolus III. dici posset, si id hac dictione Latine satis exprimi potest, id solus cum Mommorantio & Mommorantianis comprobavit, fati quod inde se maneret, ignarus.*

Pax confecta.

Diana Regia pellex.

Henrici II. contra Calvinianos Edicta.

II. Rempublicam recte constitui non posse ratus *Henricus Secundus*, nisi Religio a perversis ac seditiosis Novatorum studiis ausibusque illibata servetur. Calvinianos severissimis Edictis compescuit. Anno scilicet 1555. omnibus ditionum suarum Judicibus injunxit, ut Pontificiorum Judicum, aut Quæsitoris Fidei Sententias, nulla provocationum ad Supremos Senatus factarum habita ratione exequerentur. Senatus Parisiensis id promulgare jussus, postridie Nonas Octobris nonnullos Senatores ad Regem misit, qui quadriennio ante Regem novarum in Religione Sectarum Judicia suis Magistratibus permisisse docerent, iis dumtaxat exceptis, qui Sacris Ordinibus essent initiati. Hoc recens edictum prorsus illi repugnare. Temperari posse ejus severitatem, si

Regii

Regii Judices de causis hujusmodi cognoscerent: si quid dubii oriretur, Pontificii una cum Regiis judicarent. Renovatum hoc Edictum est anno 1557. statutumque, Pontificios Judices de novarum Sectarum reis cognituros; Regios autem eos qui septem Sacramenta Christiana agnoscere detrectarent, & publicam tranquillitatem interpellarent, extremo supplicio addicturos: Bonorum autem proscriptiones, aut mulctas ex bonis adjudicatas, non ad Regium ærarium, sed ad pios usus & publicos redacturos. Quin etiam postridie Idus Septembris anno 1559. domos, in quibus Conventicula in toto Regno, præsertim vero Lutetiæ, a novarum Sectarum studiosis, vel Cœnæ celebrandæ ergo, vel alia de causa fierent, a fundamentis everti novo Edicto *Henricus* jussit. *Franciscus Secundus* ejus filius horum conventiculorum auctores morte plecti, domos autem in quibus coeunt, ita everti, ut numquam postea instaurentur. Mense vero Februario sequentis anni, Viros Nobiles, cæterosque summam Jurisdictionem habentes, sua Jurisdictione privari; Regios Magistratus Muneribus suis abdicari, siquidem in puniendis horum conventiculorum auctoribus negligentiores deprehenderentur. Ita refert *Belcarius*, qui tum scribebat, Lib. 26. Commentariorum. Anno 1559. Senatores Calvinianæ superstitionis reos in carcerem conjici Rex jussit, ab Episcopo Parisiensi, & Fidei Quæsitore in ipsos quæstionem haberi, una cum selectis e Senatu Commissariis. *Annæus Burgus* omnium pertinacissimus, in quæstionem vocatus, Parisiensium Senatorum Privilegium objecit, qui nisi a cuncto Senatu judicari non deberent, nec ab aliis interrogati respondere cogerentur: sed Diploma statim a Rege impetratum est quo apud eosdem respondere, & Judicium accipere teneretur. Multis itaque Actis Judiciariis interjectis, tandem Parisiensis Episcopus *Burgum* novæ Persuasionis convictum declaravit: Sacris Ordinibus, quibus initiatus erat, Subdiaconatu & Diaconatu abdicari & Regiis Ministris tradi jussit, qui demum 12. Kalendis Januarii senatusconsulto flammis damnatus est.

Henrici Secundi Edictum de Matrimoniis filiorum familias.

III. Anno 1556. Kalendis Martii, Regium Edictum mense Februario datum, in Senatu promulgatum est, quo filii familias, qui ante trigesimum, aut filiæ ante vigesimum quintum suæ ætatis annum insciis aut invitis parentibus Matrimonium contraxissent, exheredari; donationes omnes iisdem collatæ revocari, qui Matrimoniis conciliandis operam dedissent, Judicum arbitrio puniri deberent, aut possent, si ita parentibus videretur; quodque novum tam in Legibus condendis quam in Edictis componendis fuit Edictum, non solum in his Matrimoniis quæ post ejus promulgationem, sed etiam in his quæ ante contracta erant, locum habere voluit: eos dumtaxat excepit, qui facta de Matrimonio promissa carnali copula confirmassent. Hoc Edictum auctore *Anna Mommorantio* Equitum Magistro conditum, ut *Francisci* ejus filii Matrimonium cum *Piennea* Nobili Virgine per verba de præsenti contractum, irritum haberetur, a quo Patris consensus abfuerat, ac *Dianam Henrici* Regis Notham uxorem duceret, refert *Belcarius* lib. 27. Eodem Edicto Matrimoniorum clandestinorum licentiæ obviam itum est, vetitumque ne absque solemnibus denuntiationibus ac proclamationibus per tres dies festos, debito cum intervallo editis, & publice, coram quatuor probatæ fidei testibus, Nuptiæ celebrentur. Hoc Edictum in Collectione *Fontanonis* Tom. 1. Lit. 4. Tit. 7. pag. 749. legere est.

Edictum Henrici Secundi contra mulieres uterum vel partum celantes.

Aliud Edictum dedit *Henricus* II. iisdem mense & anno, quod in Senatu quarta die Martii promulgatum est, contra quasvis mulieres, quæ cum ex furtivo concubitu conceperint, uterum vel partum celant, quo sancitum est, ut nisi graviditatem suam aut partum declaraverint, vel de vita aut morte infantis tempore partus legitimum testimonium protulerint, tamquam homicidii reæ extremo supplicio puniantur, si infantem baptismo aut sepultura publica & solita privatum fuisse probetur. Hoc Edictum habes in Collectione *Fontanonis*, Tom. 1. Lib. 3. Tit. 71. p. 671.

Henrici Secundi Liberi.

Obiit *Henricus II.* ex vulnere per ludicrum certamen Equitum, in filiæ suæ nuptiis exhibitum in capite accepto, die 10. Julii anni 1559. ætatis 43. Regni 13. Quatuor ex *Catharina Medicea* Regina filios & tres filias reliquit. Quatuor filiis nomina fuerunt *Francisco*, *Carolo*, *Alexandro & Herculi*. Duobus postremis in Confirmatione mutata. *Alexander Henricus*, *Hercules Franciscus* appellatus est. Tres primi successive regnarunt: omnes absque liberis defuncti. Ex tribus filiabus, *Elisabetha Philippo II.* Hispania-

paniarum Regi; *Claudia Carolo* Lotharingiæ Duci; *Margarita Henrico Borbonio* Navar*ræ*, postea & Franciæ Regi collocata est.

ARTICULUS VIII.

De Francisco II.

FRancisci II. antea Regis Scotiæ jure *Mariæ Stuartiæ* conjugis, *Henrico* Patri in Regum Francorum Solio anno ætatis 17. subrogati, breve fuit Imperium, & Calvinianorum seditionibus inquietum. *Mommorantio* Equitum Magistro a rerum gubernaculis remoto, & *Diana Valentina* ab Aula pulsa, summam auctoritatem ad *Guisios* fratres Lotharingios, Ducem & Cardinalem, avunculos Reginæ conjugis consentiente Regina Matre, Rex transtulit, *Francisco* Duci, Armorum; *Carolo* Cardinali, Ærarii, ac reliquorum Regni negotiorum cura demandata. Crescente Calvinianorum audacia, lata sub defuncto Rege in eos Edicta renovata sunt, nova promulgata. Nova classis in quolibet Senatu instituta, quæ tantummodo de criminibus ad Religionem pertinentibus cognosceret; *Cameras Ardentes* appellarunt, quod incendio passim damnarentur, qui Calvinianæ Superstitionis convicti essent, & in nocturnis conventiculis deprehensi. Libri seditiosi adversus *Guisios* antiquæ Religionis vindices, & Reginam Matrem tum illis consentientem, ab Hæreticis vulgati, & disseminati, atque inter alios *Dissertatio de Libero Francogallorum Imperio*, quam *Joannes Tilius* primus Senatus Parisiensis Actuarius, vir Juris, ac Historiæ peritus confutavit, cujus Scripto, auctore *Michaele Hospitalio* Franciæ Cancellario, hic postea delatus est honos, ut inter Constitutiones Regias referretur.

Edicta contra Hæreticos.

Motus ob Regni administrationem excitati in apertam conjurationem eruperunt, specie quidem eam a *Guisiis* ad Regii Sanguinis Principes transferendi, revera ad hæresim, extincta Religione Catholica per totum Regnum stabiliendam, Regemque adolescentem occupandum, cujus postea nomine seditiosi Regnum pro arbitrio administrarent. Conjurationis *Caput mutum* erat, qui tunc nominari nollet, *Condæus* Princeps Navarri Regis frater, incentor sub ejus auctoritate præcipuus *Godefridus Barrius Renaudius*, Petrocorius. Ambasiam confluebant Conjurati, Regem inde abducturi, & *Guisios* oppressuri. *Guisii* conjuratione a *Petro Avenello* Parisiensi Causidico detecta, Religionis, Regis, Regni, suæque securitati, datis ad Præfectos urbium literis, & armata Nobilitate, consulebant. Vocati interim a Regina Matre *Colinius* Maris Præfectus, & *Andelotus* ejus fratres, Peditatus Gallici Tribunus, qui una cum fratre Cardinale Calvinianæ Superstitionis sectatores fautoresque præcipui erant, & *Guisiorum* hostes acerbissimi quasi ad consilium super ista conjuratione, ad Regis patriæque salutem præbendam, suggesserunt, ut propter immensam Calvinianorum multitudinem, quæ vi coerceri non posset, supplicia Religionis ergo instituta remitterentur, donec universalis auctoritate Concilii controversiæ de ea susceptæ componerentur. Quamobrem Regium Edictum quinto Idus Martii, 1560. conditum est, quo sanxit Rex ne quis amplius ad supplicium ob Calvinianam Superstitionem raperetur, modo imposterum Romanæ Religionis Instituta Ritusque sequeretur; exclusis nihilominus ab hujus Edicti gratia Calvinianis Ministris & Concionatoribus, quotquot adversus Regem, Regis Matrem, ac Fratres, Regiam Stirpem, Regios Domesticos, Regiorumque negotiorum Administros conspirassent. Istud Edictum habes adud *Fontanonem* Tom. 4. Tit. 7. & Tom. 6. Commentariorum Cleri Gallicani. *Guisiorum* prudentia, vigilantia & virtute, Ambasiana conjuratio dissipata est: supplicia de reis sumpta. *Guisio* Duci, ob rem optime gestam, Summa totius Regni præfectura, tam præsente quam absente Rege, ab ejus Majestate collata, idemque ex Senatusconsulto *Patriæ Conservator* appellatus.

Ambasiana conjuratio.

Mense Majo Edictum Romorantini a Rege datum, quo criminis hæreseos cognitio Episcopis attributa, Regiis Magistratibus adempta est. Vetitum etiam ne quis per conventicula aut coitiones illicitas de Religione dissereret, aut seditionem moveret, armatosve cogeret, sub pœna læsæ majestatis in reos consciosque a Judicibus Regiis decernenda. Episcopis demum & Parochis in Diœcesibus suis & Ecclesiis imperata mansio, ut in Catholicæ Religionis conservationem, & hæresis extirpationem incumberent.

Edictum Romorantinum.

Nova in Guisios conjuratio.

Secundum hæc, nova in *Guisios* conjuratione detecta, cujus Duces erant *Antonius* Rex Navarræ, *Ludovicus* Princeps *Condæus* ejus frater, *Mommorantius* Magister Equitum, ejusque nepotes *Castillionei* fratres, *Catharina* Regis Mater, fœmina ambitiosa & natura dissimulatrix, *Guisiis* tacite invidebat. *Condæo*, & *Castillioneis* clam favebat, ut iis pro rerum suarum opportunitate uteretur; utque *Guisiorum* auctoritatem horum oppositione moderaretur; ipsa vero inter utriusque factionis motus majorem sibi potestatem assereret. Hæc itaque de consilio *Hospitalii* Cancellarii, & *Castillioneorum*, Conventum Principum ac Procerum ad Fontemblaudi indixit ad 12. Kalendas Septembris ejusdem anni 1560. in quo de Religione, de Regio Ærario, de Populo in obsequio continendo deliberaretur. *Colignius* Maris Præfectus Libellos Calvinianorum querimonias continentes eo in Conventu Regi obtulit, quibus a quinquaginta millibus subscriptum iri, si opus esset, arroganter dixit. *Joannes Monlucius* Valentinus Episcopus, & *Carolus Mariliacus* Archiepiscopus Viennensis, ambo in Novam reformationem propensi, de Concilii Nationalis necessitate, cum Generale tunc celebrari non posset, urgeretque malum, nec-non de trium Ordinum necessaria convocatione, ut hinc Religioni, illinc Reipublicæ consuleretur, verba fecere. Dux *Guisius* Religionis controversias ad Theologos, Comitiorum Regni convocationem ad Regis arbitrium rejecit. *Lotharingus*, Cardinalis, in oblatos a Thalassiarcho Calvinianorum libellos invectus, Regem eorum postulatis de Templis ad Conventus suos habendos annuere non posse respondit, integro *Christianissimi* nomine quod a Majoribus suis hæreditarium habebat, & sine salutis æternæ periculo. Quinquaginta millibus, quæ libellis subscriptura minatus fuerat *Thalassiarchus*, Regem decies aut vicies centena millia antiqua Religionis retinentissima oppositurum. Singulos Episcopos in suis Diœcesibus vigilantia sua & auctoritate id efficere posse, quod a Concilio Nationali expectaretur. Conventum trium Ordinum probare se, ut omnes exploratum haberent quanta sinceritate, prudentia & fide Regnum administraretur. Regni itaque Comitia in quartum Idus Decembris Meldis indicta; jussitque Rex, ut quandoquidem Summus Pontifex, Imperator, cæterique Catholici Principes de totius orbis Christiani Concilio propemodum convenerant, Episcopi ad quartum Idus Januarii ad Comitatum accederent, inde ad Concilium Œcumenicum profecturi, aut si de illo non convenirent, de totius Galliæ Concilio deliberaturi: in suas interim Provincias singuli redirent, Sacris Libris evolvendis operam darent, & quid in moribus emendandum esset, animadverterent. Prætores etiam, Præfecti, & Seneschalli in suas Provincias & Præfecturas abirent, de omnibus, quæ illic agebantur, inquisituri; nec ullos tamen nisi seditionis reos supplicio affecturi.

Conventus ad Fontemblaudi.

Ordinum Conventus Aureliæ.

Cum vero Calviniani per omnes fere Provincias urbes occupare tentarent, & cuncta seditionibus, cædibus, rapinis, sacrilegiis complerent, Rex Trium Ordinum Conventum, Meldis indictum, Aureliam transtulit, cives ad res novas propensos coerceret. Ibi in Sanctiore Consilio decretum est, ut omnes Fidei suæ Professionem ederent, ut a Sorbonicis Theologis anno 1542. dictata fuerat. Pœna proscriptionis in rebelles decreta. *Condæus* Princeps comprehensus & custodiæ traditus, demumque a Commissariis una cum Cancellario a Rege deputatis, Majestatis damnatus est, crimenque capite luisset, secundum latam a Judicibus Sententiam, nisi mors Regis repentinam rebus mutationem attulisset. Obiit ex apostemate in aure sinistra enaro, Ecclesiæ Sacramentis religiose perceptis, Nonis Octobris anni 1550., ætatis 17. nulla relicta prole, multo vero sui desiderio, *Regis sine ullo vitio* nomen promeritus. Hoc anno ineunte, auctor ipsi fuerat *Olivarius* Cancellarius condendi Edicti, quo omnibus Judicum Collegiis injunctum est, ut uno ex ipsis vita functo, cæteri de Successore deliberarent, & tres, quos potissimum idoneos ducerent, Regi nominarent, nominationemque hujusmodi a Collegii Scriba subscriptam ad Regem mitterent, ut ex tribus unum deligeret, qui in demortui locum succederet. Hoc Edicto Munerum venalitas maximo Reipublicæ commodo & justitiæ bono sublata fuisset, virisque doctis & probis demandati Magistratus, nisi perturbatis temporibus ejus executio fuisset impedita. Quæ de *Francisci Secundi* Regno diximus, ex *Belcario* lib. 28. Commentariorum, *Thuano* lib. 23. & 24. Historiæ, *Fregio* in Paralipomenis Gallicanæ Historiæ, *Belleforestio*, & aliis excerpta sunt.

Francisci II. obitus & elogium.

A R-

ARTICULUS IX.

De Carolo IX.

Catharinæ Reginæ Matris artes politicæ.

FRancisco II. successit frater ejus natu proximus *Carolus*, annum agens ætatis decimum, quicum per ætatem incapax esset administrationis Regni, *Catharina* Regina Mater verita ne illa *Antonio* Navarræ Regi deferretur in Trium Ordinum Conventu, utpote primo Regii Sanguinis Principi, adeo artibus suis fœmina solers juxta & ambitiosa utrasque factiones tam Religionis quam Politiæ, Navarræi scilicet Regis, *Condæi* Principis, & *Castillioneorum* fratrum ex una parte; *Mommorantii* Equitum Magistri, *Monpenserii* Ducis & *Guisiorum* ex altera, seorsim sibi devinxit, ut optatam Regni Procurationem, cedente Navarro, obtinuerit; cujus retinendæ studium ipsi fuit Religione ipsa antiquius. Nocuit enim sæpe Religionis Catholicæ rebus, ut auctoritatem suam tueretur. Celebrata statim Aureliæ Comitia. *Condæus* Princeps absolutus, & carcere liberatus. *Mommorantius* interim Magister Equitum, *Guisio* Duci reconciliatus, cum eodem & *Sanctandreano* Mareschallo ad tuendam veterem Religionem fœdus iniit, posthabitis necessitudinibus illo symbolo incitatus quod a Majoribus acceperat: *Primum Christianum Deus adjuvet*. Hoc *Triumviratu* res Catholica in Gallia stetit inter bellorum civilium tempestates. Triumvirum auctoritatem ut deprimeret Regina Mater, imperitandi libidine Calvinistis favit, & eorum precibus annuens Diploma Regium misit ad singularum Provinciarum Præfectos, quo inter alia sancitum est, ne *Papistarum* vel *Hugonottorum* seditiosa vocabula usurparentur. Qui Religionis causa ante primum pro Novæ Persuasionis Sectatorum libertate conditum Edictum vincti essent; statim solverentur. Qui eamdem ob causam a *Francisci* I. tempore Regno pulsi essent, iis revertendi facultas esset, modo Catholice & sine offensione viverent. Ne Rescriptum istud Lutetiæ promulgaretur, Senatus intercessit, primum quod contra morem ad Præfectos, non ad Supremas Curias missum esset; secundo, quod per illud effrænis Religionis libertas concessa videretur; tandem quod magnis turbis occasionem daturum esset. Executioni tamen præposterum illud Edictum mandatum est. Qui Religionis causa in carcere detinebantur, libertate donati; qui exules erant, revocati. Ita refert *Belcarius* lib. 29. Commentariorum. Hoc Edictum die 28. Januarii anno 1560. datum. Sic nempe numerabatur annus, nondum ante Pascha incipiens. Eodem mense, Rex Literas dat ad Genevenses, quibus postulat ut Ministros, omnes, Concionatores, & Novæ Persuasionis Doctores in Regnum ab ipsis missos revocent, nec ullos deinceps mittant; Ipsos quippe famosis libellis, concionibus, conventiculis, conjurationes & seditiones in plerisque Provinciis & locis conflasse, excitasse, incendisse. Hæc Epistola MS. habetur in Regia Bibliotheca.

Triumviratus ad Catholicam Religionem tuendam fœderatus.

Caroli IX. Edictum Julianum adversus Hæreticos.

II. Ingentes spiritus Calvinianis indidit Edictum illud cujus meminimus, ac Principum freti patrocinio, Reginæ etiam Matris favore elati, in Provinciis Ecclesias occuparunt, Altaria everterunt, Sacras Imagines confregerunt, Sacerdotes mactarunt, sacrilegiis ac cædibus omnia fœdaverunt. Quarum seditionum occasione, *Lotharingi* persuasione Cardinalis, Rex in ipsis Inaugurationis solemniis, quæ Remis mense Majo facta est, ipso Cardinali Archiepiscopo Remensi Sacris operante ad Senatum Parisiensem accedere decrevit, una cum Regina Matre, Principibus, Primoribus Regni, & Sanctioris Consilii Assessoribus, ut de remediis ad hos motus compescendos opportunis deliberaretur. Ea vicit in Senatu Sententia, quæ cognitionem de crimine hæreseos ad Ecclesiasticos Judices remittendam censebat, juxta Romorentinense *Francisci* Edictum: vetitis interim sub pœna capitis omnibus coitionibus & conventibus illicitis, cum armis aut sine armis, atque interdicta concionandi & Sacramenta administrandi libertate alio ritu ac modo, quam qui in Romana Ecclesia solemnis esset. Placuit insuper ut omnes ab injuriis, vique temperarent, Concionatores a verbis seditiosis abstinerent; qui injuriis, insultibusve, etiam specie Religionis, alios provocassent, aut seditionem quovis modo excitare molti fuissent coitionibus, subscriptionibus, concionibus, convitiis, aggressionibus, a Regiis

giis Magistratibus, toto Regno capite damnarentur. Placuit etiam ut criminis hæreseos dumtaxat ab Ecclesiasticis Judicibus convicti, & Regiis Magistratibus traditi, graviore quam exilii pœna minime damnarentur: Hæcque provisorie tantum obtinerent, donec Generalis vel Nationalis Concilii Sententia aliter statueretur. Præteritorum denique erratorum in causa Religionis veniam Rex concessit, modo imposterum Catholico ritu, & a Decessoribus Regibus observato viverent, qui hæreseos olim fuerant postulati. Hæc Edicto comprehensa, quod *Julianum* a mense dictum est, Julio quippe mense datum in Castro *S. Germani in Laya*, anno 1561. & habetur in Collectione *Fontanonis* Tom. 4. Tit. 7. pag. 264. & Tom. 6. Commentariorum Cleri Gallicani. Ordinum Conventus Aureliæ cœptus, Pontisaram translatus, in Castro *S. Germani* solutus est, Regni Administratione Reginæ Matri confirmata. Clerus quatuor decimas, quotannis in sexcennium pendendas, ad æs alienum dissolvendum, Regi obtulit. Secutum est *Poissiacense Colloquium*, de quo supra diximus, Regis, Reginæ Matris, Principum, ac Senatus deliberatione & auctoritate decretum eo ipso consessu, quo de Juliani Edicti promulgatione consilium initum est; sed pessimo exemplo, & nullo fructu *Colloquium* hujusmodi indictum atque habitum.

Colloquium Poissiacense.

III. Calvinistis ex Colloquio Poissiacensi in majorem audaciam erectis, & sub *Condæi* Principis, *Castillionei* Thalassiarchi, aliorumque Procerum protectione, non jam conventicula, sed publicos conventus contra *Julianum Edictum* agentibus, in quibus & novum Evangelium prædicabant, & Cœnam suam celebrabant, multisque seditionibus ea occasione excitatis, *Hospitalius* Cancellarius captata opportunitate absentiæ *Guisiorum* & *Mommorantii* Equitum Magistri, qui pro Catholicis partibus firmi stabant, assentiente Regina Matre in Calvinianorum partes invidia Triumviratus propensa, *Juliani Edicti* abrogationem meditatus est. Vocatis igitur in Consilium ad Castrum *S. Germani in Laya* selectis ex omni Senatu Præsidibus ac Senatoribus, die decima septima Januarii 1562. Edictum Regio nomine condidit, quod *Januarium* a mense nuncupatum est cujus hæc fuerunt capita. Ut novæ Religionis homines, Templa, domos, prædia, bona omnia, spolia atque donaria Ecclesiasticis adempta restituerent; & ab iis in posterum, pariterque a Templis, Crucibus, Sacris Imaginibus evertendis abstinerent: Intra urbes, cœtus, conciones, & publicas preces habere, aut Sacramenta administrare clam vel palam noctu vel interdiu nullo modo possent: Extra urbes Novæ Religionis exercendæ causa convenire, & conciones absque ulla molestia habere, & audire ipsis liceret, nulla habita Juliani Edicti ratione; idque provisorio Decreto, & ad Concilii Generalis celebrationem usque valituro; Nullas Synodos, Colloquia, vel Consistoria celebrari fas esset, nisi Magistratu permittente: Nullos ipsi Magistratus crearent, nullas Leges aut Statuta conderent, nullos delectus haberent, nullam pecuniarum collationem quavis ratione indicerent, Festa recepta, & gradus consanguinitatis, & affinitatis in Matrimoniis contrahendis prohibitos observarent: Eorum Ministri fidem suam jurejurando Magistratibus obstringerent de Edicto hoc servando, deque nulla doctrina in concionibus suis proponenda, quæ Nicæno Symbolo, & Libris Veteris & Novi Testamenti adversaretur, & a convitiis in Missam & Ritus Ecclesiæ Catholicæ abstinendo. Quod Edictum quoad quædam capita magis explicatum est Regia Declaratione data ibidem, die 14. Februarii ejusdem anni. Senatus autem Parisiensis, antiquæ Fidei retinentissimus, ne promulgaretur Edictum intercessit per *Christophorum Thuanum* Præsidem, & *Guillelmum Violam* Senatorem, qui postea Parisiensis Episcopus factus est, explicatis Libello supplici causis, quibus adductus Senatus Edicti promulgationi assentiri non posset, nec deberet. At nihilominus eodem die Regia jussio Senatui significatur, ut absque mora Edictum promulget, donec a Concilio Universali, vel a Rege fuerit aliter statutum. Cunctantibus Patribus, nova Jussione Kalendis Martii data Senatus urgetur: paretque tandem pridie Nonas ejusdem mensis, habita ratione temporum, absque approbatione nihilominus Novæ Religionis (ut expressis verbis declarat) provisorie dumtaxat, & donec aliter a Rege statutum sit. Edictum, Literas Jussionis, & Senatusconsultum habes in Collectione *Fontanonis* Tom. 4. Tit. 5. pag. 267. & sequentibus, & Tom. 6. Commentariorum Cleri Gallicani.

Caroli IX. Edictum Januarium Calvinianis favens.

licani. Missum ad alias pariter Curias Edictum, Divionensis nullo modo recipere voluit, cæteræ ægre, perpaucæ in Acta retulerunt.

Civile Bellum a Calvinistis incensum.

IV. Tumultu Vassiaci in Campaniæ finibus forte excitato, & Calvinistis circiter sexaginta cæsis *Condæus* Princeps belli civilis Classicum cecinit. Calviniani arma in Regem patriamque sumpsere. Pleræque urbes ab iis interceptæ, Aurelia, Rothomagus, Lugdunum, Pictavi, Andegavi, Bituriges, Turones, &c. Sacratæ Ædes eversæ, ac direptæ, violata Sanctorum Sepulchra, eorum exustæ Reliquiæ. Multis præliis victi potius quam domiti sunt perduelles: celebriora fuere, Drocense, in quo victoriam Catholici reportarunt, æquali pene partis utriusque clade; *Condæus* Princeps a *Francisco Guisio* Catholicarum partium Duce captus, *Mommorantius* Magister Equitum vulneratus in manus hostium venit, *Sanctandreanus* Polemarchus Triumvirum unus cecidit. Prælium istud anno 1562. die 19. Decembris commissum est. De quo legenda *Belcarii* Metensis Episcopi Oratio, ad Tridentinæ Synodi Patres habita. Duobus ante mensibus Rothomagus ab Exercitu Regio fuerat expugnata die 26. Octobris. Ibi vulneratus *Antonius* Rex Navarræ Exercitus Regii Imperator, in lecto, succollantibus Helvetiis, per ruinam muri ceu triumphans, resonantibus æneis tympanis ingressus, 15. Kalendas Decembris Andelii ex vulnere obierat Sacramentali Confessione expiatus, & Eucharistiæ Sacramento ritu Catholico munitus, anno ætatis 40. unico filio relicto *Henrico*, qui postea Rex Francorum fuit ejus nominis IV. & gloriosis facinoribus *Magni* cognomen adeptus est.

Prælium Drocense.

Mors Antonii Regis Navarræ.

Mors Guisii Ducis.

Anno sequenti 1563. Dux *Guisius* Regii Exercitus Imperator, dum urbis Aureliæ obsidionem urgeret, a *Joanne Poltrotio*, quem *Castillioneus* Thalassiarchus subornarat, *Beza*, & alius Minister ad facinus audendum fuerant adhortati, proditorie vulneratus, sexto Kalendas Martias, Ecclesiæ Sacramentis procuratus, magna pietate & constantia obiit. Statim ab ejus nece, Regina Mater ad Pacem cum Hæreticis conficiendam, mitigato *Condæi* Principis animo, descendit. Regi quidem in multis indecora, Catholicis perniciosa fuit, longe turpior futura nisi *Mommorantii* Magistri Equitum virtus & constantia obstitisset, qui coram Regina & *Condæo* Principe, de Pace agentibus, contestatus est, numquam se consensurum ut Edictum Januarii vim haberet. Pactis itaque Conventis Reginam inter & *Condæum* Principem, novum Edictum Pacificationis, ut vocant, die 19. Martii Ambasiæ conditum, & paucis post diebus in senatu Parisiensi promulgatum est cujus hæc erant capita; 1. Ut Nobilibus plenam Jurisdictionem in suis Toparchiis habentibus, libera ac publica Novæ Religionis professio in ipsorum ædibus permissa esset: Nobilibus vero reliquis idem liceret in suis domibus, & pro suarum familiarum usu, cum venia tamen Toparcharum, in quorum oppidis & pagis morarentur. 2. Ut in singulis Præfecturis, dempta Parisiensi, oppidum unum supplicantibus Novæ Religionis Sectatoribus a Rege designaretur, cujus in suburbiis, & non alibi, Religionem suam publice profiteri ac exercere possent. 3. Ut in singulis urbibus, in quibus usque ad diem septimam Martii, quo videlicet de pace agi cœptum erat, Religionis causa libere convenerant, porro pergerent, in uno aut duobus locis ipsis assignandis, Sacris Catholicorum Ædibus exceptis quarum imperata restitutio & libertas, ut cultus divinus Romanæ Ecclesiæ more ac ritu in illis exerceretur. 4. *Condæus* Princeps, bonus ac fidus Regis Cognatus, Regnique studiosus declaratus: & quicumque alii & ubicumque Religionis causa ejus partibus adhæsissent, venia donati, & in suis bonis, honoribus, gradibus, officiis, fama, conservati, aut restituti. 5. Idem Princeps ejusque Asseclæ ab omni pecuniæ Regiæ reddenda ratione, ab omni monetæ percussionis, bombardarum fusionis, bonorum tam Ecclesiasticorum quam profanorum ejus mandato captorum direptionis quæstione absoluti. Hoc Edictum legere est in Collectione *Fontanonis* Tom. 4. Tit. 7. pag. 272. & in Commentariis Cleri Gallicani, Tom. 6. Cum autem circa Edicti executionem controversiæ non paucæ orirentur, ad ejus interpretationem alterum conditum ac promulgatum est, quo Rex concessam Novæ Religionis Sectatoribus libere conveniendi facultatem sic explicuit, ne id in iis locis liceret, quæ vel ex Ecclesiæ patrimonio nuper distracta essent, aut ad Sacerdotia pertinerent. Quod additum est contra Cardinalis *Castillonei* Bellovacensis Episcopi & Comitis, & *Sapromani* Aquensis

Pacificationis Edictum Calvinianis temporum necessitate concessum.

Archie-

Archiepiscopi conatus, qui Calvinismum publice professi, illum in sua quisque Diœcesi ac sacra ditione constituere omni studio nitebantur. Illud etiam caput, quo libertas conveniendi iis omnibus in locis tribuebatur, in quibus ad septimam Martii conveniebant, de iis urbibus explicatum est, quæ bellico præsidio a Calviniana factione tumultuosis temporibus tenebantur. Ad hæc, prohibitio de vetitis in Urbe & Præfectura Parisiensi Conventibus ita exposita est, ut eorum incolis fas non esset vicinarum Præfecturarum urbes, ubi Conventus permitterentur, adire, nisi & in eas ipsi domicilium transferrent. Insuper, adversus Monachos Apostatas, qui concessam conscientiæ libertatem ad se quoque pertinere contendebant, decretum est, ut qui Cœnobia superiorum motuum occasione, aut iisdem sedatis deseruissent, ea indulgentia non fruerentur, sed ad sua Cœnobia regredi, repudiatis, quas duxerant contra sacras Leges, uxoribus, aut Regni finibus excedere tenerentur. Hanc Declarationem die 14. Decembris an. 1563. datam, habes apud *Fontanonem* Tom. 4. Tit. 7. pag. 276. Ejusdem Edicti altera Declaratio a Rege data Russilione pridie Nonas Augusti anno 1564. quo etiam anno Regio Edicto cautum est, ut deinceps anni initium, more Romano, a Kalendis Januariis putaretur, & ita in omnibus Actis Instrumentisque publicis servaretur, cum antea Paschatis dies anno initium in Galliis daret. *Anni initium.*

Anno 1566. Januario mense *Molinis* Conventus Procerum, præcipuorumque Regni Ministrorum, Cardinalium item & Episcoporum aliquot, nec non selectorum ex omnibus Regni Senatibus Primariorum Virorum habitus est, ibique ad Judiciarii Ordinis emendationem, litium resecandas ambages, & tranquillitatem publicam procurandam, celebre illud Edictum conditum est, mense Februario, *Molinense* a loco vocatum, quod octoginta-sex capita complectitur. Inter alia Tutoribus permissum est in Judicio repetere, quod eorum pupilli ludo amisissent. Confraternitates ratione conventiculorum & conviviorum difficillimis illis temporibus suspectæ, sub pœna capitis vetitæ sunt: quamvis quod in ipsis pietatis est ac divini cultus nusquam fuerit a Christianissimis Regibus improbatum. In eodem Conventu *Guisiorum & Coliniorum* reconciliatio Regis auctoritate facta: sed fucatam fuisse demonstravit eventus. *Edictum Molinense.*

V. Anno 1567. belli civilis incendium Calviniani renovarunt, *Condæo* Principe, & *Coliniis* Ducibus. Sandionysianum prælium quarto Idus Novembris commissum Regiis victoriam peperit. In eo *Mommorantius* Equitum Magister a *Stuardo* nobili Scoto occisus est, æterna memoria dignus Heros, qui vitam præclare actam pro Religionis Catholicæ, cujus semper se observantissimum & acerrimum vindicem præbuit, pro Regis ac Patriæ defensione, quorum salutem suis compendiis antiquiorem semper habuit, adversus affines & consanguineos suos, avitæ Religionis desertores, Regi perduelles, Patriæ hostes fere octogenarius, in acie victor occubuit. Eo flagrante bello Rupella a Rege defecit. Pax Carnuti facta die secunda Martii anno 1568. his conditionibus: Ut Edictum mense Martio anni 1562. pro libertate conscientiæ conditum, absque ullis declarationibus aut exceptionibus integrum maneret, adamussimque servaretur: quousque, Dei favente gratia, omnes Regis subditi ad ejusdem religionis revocarentur unitatem. Ut præteritorum tumultuum abolita memoria, auxiliares hostium copiæ dimitterentur, urbes ab ipsis occupatæ Regi restituerentur. Pacta Conventa quatuor Regis jussionibus compulsus Parisiensis Senatus in Commentarios retulit die 27. Martii anno 1568. Hoc Edictum habes in Collectione *Fontanonis* Tom. 4. Tit. 7. pag. 289. Arma brevi ab Hæreticis resumpta, acciti ab ipsis in auxilium Germani Protestantes & Angli, Regiæ urbes occupatæ; Sanctonum, Pictonum, Engolismensium, Aquitaniæ, Septimaniæ, Delphinatus Provinciæ belli civilis incendio miserum in modum conflagrarunt. Rex mitioribus Edictis perduellium animos in officio se frustra retinere conatum considerans, serveriusque cum ipsis agendum ratus, gravissimum Edictum mense Septembri promulgavit, quo omnibus cujuscumque conditionis per universum Regnum, aliam quam Catholicæ Romanæ Religionis, quam Majores sui Reges Francorum semper coluissent, & ipse pariter coleret, professionem usumque, statuta capitis & proscriptionis bonorum pœna, interdixit. Aliud edidit die 25. ejusdem mensis, quo omnes Calvinianæ Superstitionis Professores Dignitatibus, Magistratibus, & Muneribus publicis

Bellum Civile a Calvinistis renovatum. Prælium Sandionysianum. Mors Mommorantii Equitum Magistri. Pax. Arma ab Hæreticis resumpta. Nova Caroli noni in Hæreticos Edicta.

abdicati sunt , ad quæ illis dumtaxat pateret deinceps aditus , qui Catholicam Religionem profiterentur . Tertium quoque promulgatum est , quo Beneficiorum omnium ab iis detentorum reditus manu capi jussi . Quæ & alia Novæ Religioni incommoda Edicta tunc a Rege data, legere est apud *Fontanonem* Tom. 4. Tit. 7. pag. 292. 294. & seqq.

Prælium Jarnacense. Mors Condæi Principis.

Annus 1569. Jarnacensi prælio celebris fuit, quo Princeps *Condæus* perduellium Dux Calvinistarum cæsus : Regio ab Exercitu, cujus Imperator erat *Henricus* Andium Dux, Regis Frater insignis victoria reportata est . Rex Metis eventum belli præstolatus , secundum actas Deo Exercituum gratias, Judæorum Synagogam solo æquavit , eisque suos Ritus ea in urbe exercere prohibuit. Post *Condæi* mortem , summa rerum *Colinio Talassiarcho* a perduellibus collata, qui nomine & auspiciis Principum *Henrici* Bearnensis, filii *Joannæ* Reginæ Navarræ, & alterius *Henrici* filii *Condæi* Principis , Exercitum duceret. Germani Protestantes magno numero in auxilium Calvinianorum perduellium venere sub Bipontini Ducis Imperio . Cusa aurea moneta, cujus in antica parte *Joannæ Navarræ* & *Henrici* filii ejus, quem Summum fœderati Gallici exercitus Ducem dicebant , expressa effigies, cum hoc in postica elogio : *Pax certa, victoria integra, mors honesta*. Regi quinque etiam millia Germanorum Equitum , Duce *Philiberto* Badensi Comite, & missæ a *Pio V.* Sanctissimo Pontifice auxiliares copiæ quatuor millium & 500. Peditum , Equitum 900. Duce *Sfortia* Comite *S. Floræ* , mille insuper Pedites & Equites ducenti a *Cosmo* Florentiæ Duce , eodem Pontifice auctore , directi militabant . Commissæ acies ad *Moncotorium* in Pictonibus quinto Nonas Octobris, cæsi magno numero perduelles, plena gavisus est Regius Exercitus victoria . Pax confecta sexto Idus Augusti 1570. his conditionibus : Ut præteritorum memoria obliteraretur ; Calvinistis liberum esset publice Religionem suam profiteri & exercere absque impedimento & molestia, præter quam in Aula, Regia Urbe, aliisque locis, temporibus, & legibus, in Edicto expressis : in bona, honores, Dignitates , & Munera publica restituerentur : par esset illorum & Catholicorum in publicis oneribus ferendis conditio, nec aliis alii amplius gravarentur. Quatuor urbes securitatis causa iis attribuerentur, *Rupella*, *Montalbanum*, *Cognacum* , & *Charitæum* , quas *Navarrus* & *Condæus* Princeps, ac viginti Nobiles earumdem partium a Rege designandi, post biennium se restituturos jurarent. Legi potest Edictum de his datum in Castro *S. Germani in Laya* , mense Augusto , in Collectione *Fontanonis* Tom. 4. Tit. 7. pag. 300. & in Commentariis Cleri Gallicani, Tom. 6.

Prælium Moncotoriense.

Pax confecta. Edictum Pacificationis.

IV. Anno 1592. *Henrici Borbonii* Navarræ Regis Nuptiæ cum *Margarita Caroli IX.* Sorore celebratæ. Calvinianorum cædes Lutetiæ nono Kalendas Septembris, die *S. Bartholomæo* sacro inchoata , & in plerisque Galliæ urbibus eo exemplo perpetrata , cujus invidiam in *Guisios* primum Rex rejecit, mox suo jussu & auctoritate factam declaravit in Senatu, ubi & *Colinius* Thalassiarchus, a quo ea cœperat, ceu Majestatis reus, publicæ tranquillitatis hostis, & initæ contra Regem conjurationis auctor, (cujus ad præpediendum effectum stragem illam Hæreticorum editam fuisse vulgatum est) Senatus-Consulto damnatus. Rex Navarræ, & *Condæus* Princeps, a Rege servati, hæresim ejurarunt . Stragem illam Hæreticorum, qua & plures Catholici inimicorum gladiis impune perempti fuere , plerique , ceu a Christiana mansuetudine alienam , improbarunt .

Calvinianorum cædes die S. Bartholomæi memoria sacro.

Joannis Hennyerii Lexoviensis Episcopi & clementia.

Joannes Hennuyerius Ordinis FF. Prædicatorum , Theologus Parisiensis , Regi *Henrico II.* olim a Confessionibus, & *Antonii* Navarræ, Regis Præceptor , tunc Lexoviensis in Normannia Episcopus, Regii Mandati executionem suspendi ab urbis præfecto obtinuit, se nequaquam passurum contestatus, ut oves suæ, quamquam a Christi causa segreges, necdum tamen desperatæ , mactarentur; omnemque periculi aleam , quod Præfectus ab aula metuebat, si Jussionem Regiam exequi negligeret, in caput suum suscepit, intercessionis suæ cautionisque fide scripto confirmata, & Præfecto tradita . Optimi porro Præsulis charitas & clementia Calvinianorum adeo permovit animos , ut quotquot Lexovii degebant , in Ecclesiæ gremium redierint . Ita referunt *Sammarthani* fratres Tom. 2. Galliæ Christianæ, in Lexoviensibus Episcopis. Magis autem ex Symmistarum suorum cæde in aliis Regni urbibus exacerbati Calvinistæ , nova bella medi-

taban-

tabantur, cum Regius Exercitus, cujus erat Imperator *Henricus* Dux Andium Regis frater, in *Rupellæ*, firmissimi hæreseos propugnaculi obsidionem incubuit, dum *Sancerras* in Biturigibus *Claudius Castreus* Provinciæ Pro rex gravi pariter oppugnatione urgeret. *Sancerra* deditione receptæ. A Rupellæ obsidione, electo interim in Poloniæ Regem *Henrico* Andegavensi Duce sancita per hanc occasionem pace discessum est. Paci conditiones fuere, ut Catholica Religio in urbe restitueretur: Rupellanis, Montalbanensibus, Nemausensibus, libera Novæ Religionis professio permitteretur: Nemini toto Regno de conscientia quæstio fieret: Nobilibus, qui Summam Jurisdictionem haberent, Conciones domi audire, & Sectæ ritus celebrare liceret. Pacta Conventa ineunte Julio firmata sunt anno 1573. *Novum Pacificationis Edictum.*

Anno sequenti, nova conjuratio in Regem erupit, *Alenconio* Duce Regis fratre, cum Rege Navarræ, *Condæo* Principe, ac *Mommorantiis*, de recessu ab Aula cogitantibus, ad quos Hæretici nova bella moliti accessuri erant, & Regem intercepturi. De conjurationis incentoribus habita quæstio. Mortuus interim *Carolus IX.* die Pentecostes Maji 30. anno 1574. ætatis 25. Regni 14. Summa rerum Reginæ Matri delata, donec Rex Poloniæ, Successor legitimus, in Gallias rediisset. Princeps fuit præclara indole, & magnis virtutibus præditus, ingenio perspicaci & sagaci prudentia supra ætatem, ad iracundiam nihilominus præceps, quæ violenta & assidua equitatione ac vigiliis alebatur, cum venationi supra modum indulgeret a venationibus vero cessans, saltationibus, pilæ jactatione, equis domandis, fabricandis armis, ferroque ac malleo versando desudaret, laboris ac inediæ patiens, ac fere abstemius, somnique modici; In Musicam, & Poeticam propensus versus & ipse scite pangebat, Poetasque in pretio habebat; quos tamen equorum generosorum instar ajebat alendos, non saginandos. Inter eos eminebat *Ronsardus* Nobilis Vindocinensis. Scripsit & egregium *De Venatione* Librum Rex *Carolus IX.* Sumpserat pro emblemate duas columnas coronatas & intersertas, cum hac epigraphe: *Pietate & Justitia*, ut nulla esse his virtutibus firmiora Regnorum fundamenta significaret. Adfuere Christiane & pie morienti *Jacobus Amiotus* Episcopus Autissiodorensis, & Magnus Franciæ Eleemosynarius, ejus olim Præceptor, & *Arnaldus Sorbinus*, Doctor Theologus Parisiensis, ejus Majestati a Concionibus, postea Nivernensis Episcopus, qui & ipsum Funebri Oratione laudavit, & Vitam illius peculiari Commentario scripsit. Unicam ex uxore *Elisabetha Austriaca* filiam reliquit, seque gaudere dixit, quod ea ætate moriturus, nullos liberos Regni hæredes relinqueret, quippe qui proprio exemplo expertus esset, quam sit infelix Regum puerorum conditio, & quam deplorandus Regni status, cui pueri tempestates inter & tumultus præsunt. Paucis ante obitum mensibus, die scilicet 22. Januarii solemni Edicto confirmaverat, & in Senatus Parisiensis Commentarios referri, atque executioni mandari jusserat Articulos 46. a Clero Gallicano sua auctoritate ac mandatis congregato recens conditos, suæque oblatos Majestati pro reformatione Ecclesiasticæ Disciplinæ inter bellorum civilium tumultus & Hæreseos pestem valde labefactatæ. Codicem a Clero oblatum, Edictumque Regis habes Tomo 5. Commentariorum Cleri Gallicani, Tit. 11. pag. 494. & 507. De Gestis *Caroli IX.* & Bellorum civilium historia, quibus eo regnante Gallia conflagravit, legendi *Belleforestius* Lib. 6. *Jacobus Augustus Thuanus* in Historia sui temporis, *Henricus Caterinus Davila* in Historia Bellorum Civilium, *Lancelotus*, *Voisinus Foplinerius*, qui licet Sectam Calvinianam professus esset, Historiam tamen bellorum civilium fideliter ac sincere scripsit, non ad partium suarum decus. Unde ab ipsis Calvinianis in Synodo Rupellana anno 1571. improbata ac damnata est, ut refert *Genebrardus* in Chronico. Legi possunt & alii recentiores Historiæ Francorum Scriptores, & inter alios *Varillasius* in Historia *Caroli IX.*

Nova conjuratio. *Caroli IX. obitus.* *Caroli IX. Elogium.*

SCHOLION.

In hoc Articulo, pag. 324. hanc velut meam propositionem notant Religiosi Censores: *Carolus Nonus nocuit sæpe Religionis Catholicæ rebus ut auctoritatem suam tueretur.*

R. De Carolo Nono id non scripsi, sed de Catharina Regina ejus Matre. Id certo norunt, quicumque Historiam vel a limine salutarunt.

ARTICULUS X.

De Henrico III.

I. HEnricus Poloniæ Rex, nuntio de morte *Caroli IX.* accepto, statim a Polonia in Gallias ad Regnum capessendum properavit, quod perpetuis in angoribus ac periculis rexit, domesticis pariter & externis agitatus tumultibus. Poloniæ Regno ipsum excidisse, Regni Ordines Stenziciæ congregati declararunt, in ejusque locum elegerunt *Stephanum Bathorium* Transsylvaniæ Principem, ea lege, ut *Annam*, *Sigismundi Augusti* sororem duceret. In Gallia *Franciscus* Dux *Alenconius* Regis frater defectionem fecit, anno 1575. Cum hoc *Henricus Borbonius* Rex Navarræ, & *Henricus Condæus* Princeps, cum non exigua Calvinistarum manu conjuncti conductis in auxilium Germanis Duce *Casimiro*, Palatini Septemviri filio novum Regi patriæque bellum intulerunt. Interventu *Catharinæ* Reginæ Matris pax in Belliloci Cœnobio juxta Lochias in Turonibus confecta mense Maio an. 1578. Edictumque in favorem Seditiosorum & Hæreticorum conditum est non minus iniquum quam coactum, capita 62. continens, quorum præcipua erant; Ut præteritorum abolita memoria, & Catholicæ Religionis exercitio in omnibus urbibus & locis, in quibus intermissus fuerat, restituto, libera *Religionis Prætensæ Reformatæ*, tunc primum sic appellatæ, professio per universum Regnum permitteretur, dummodo per locorum Dominos liceret. Ut Synodos etiam seu Nationales seu Provinciales Sectę suæ Calviniani celebrare possent, modo iis unus ex Regiis Præfectis interesset. Ut de Sacerdotum & Monachorum Apostatarum conjugiis jam contractis nulla amplius in foro controversia moveretur; liberi ex iis suscepti legitimi censerentur, & in bona mobilia & adventitia soli dumtaxat succederent, ab omni alia successione tam directa quam collaterali exclusi. Ut religionis Prætensæ reformatæ Professores ad Honores, Magistratus, & publica Munia non secus ac Catholici admitterentur. Ut in quolibet Senatu Classis Judicum bipartita constitueretur, in qua Judices ex utraque religione pari numero sederent, ac Jus inter Calvinianos & Catholicos dicendum, tam in civilibus, quam in capitalibus causis. Ut memoriam eorum, qui Novæ religionis, aut præteritorum tumultuum occasione, quocumque supplicio affecti essent, in integrum, eorumque hæredes in bona restituerentur. Ut omnium ad Ordinum querelas & monitiones audiendas Comitia Regni libera infra sex menses Blesis celebrarentur. Ut urbes in diversis Provinciis securitatis causa Calvinianis & Catholicis fœderatis traderentur. *Alenconio* Duci Bituriges, Turones, & Andes attributi. Multa etiam *Casimiro* Principi concessa. Declaratum quidquid illi præterito bello fecissent, in Regis obsequium ab ipsis factum. Quæ omnia fusius & expressius explicata legere est in Edicto quod editum est in Collectione *Fontanonis* Tom. 4. Tit. 7. pag. 307. & in Commentariis Cleri Gallicani, Tom. 6. Ad exteras copias e Regno emittendas cum multa pecunia esset opus, exhaustumque ærarium, Rex a *Gregorio XIII.* Pontifice Maximo alienandi Ecclesiæ bona ad summam quinquaginta millium aureorum annui reditus, facultatem obtinuit. Diploma Pontificium in Senatu Parisiensi die septima Septembris promulgatum est, absque tamen approbatione clausulæ ipsi insertæ; ut distractio bonorum fieret invitis etiam & repugnantibus possessoribus, & aliis quibusdam conditionibus additis in favorem Cleri. Diploma & Senatus-Consultum legere est Tom. 4. Parte 6. Commentariorum Cleri Gallicani Tit. 5.

Civile Bellum. *Pax.* *Pacificatio nis Edictum non minus iniquum quam coactum in favorem Hæreticorum.*

Henoticum fœdus.

II. Extortum ab *Henrico III.* in gratiam hæreticorum Edictum, Principum, Nobilium,

lium, Urbium, Provinciarumque Henoticum Fœdus, Catholicæ Religionis, Regiæque reverentiæ & auctoritatis tuendæ specie peperit, quam conspirationem hoc anno conceptam, ac deinde novis occasionibus firmatam, *Ligam* appellare consuevimus. Cujus quidem fœderis Rex non tam honesto quam necessario consilio Caput ac Principem se declaravit in Comitiis Blesensibus mense Novembri celebratis, quo auctoritatem omnem sibi vindicans, cæteros, qui eam ambirent, intra officii & obsequii jurati fines contineret. His in Comitiis de omnium Ordinum consilio a Rege decretum est, ut ad Catholicæ, Apostolicæ & Romanæ Ecclesiæ unitatem omnes Regiæ ditioni subditi revocarentur; quod Decretum Novis Calvinianorum motibus occasionem dedit, quamvis Rex publico Diplomate declaraverit se nec ipsorum bona sequestraturum, nec in eorum personas animadversurum, sed ab omni injuria & molestia tutos præstiturum, modo se domi quietos continerent. Arma itaque rursus in Regem sumpsere perduelles, *Casimirum* Palatinum in perniciem regni rursus solicitarunt cum Sueciæ, Daniæ, Angliæ Regibus, cum Germanis Protestantibus, cum Helvetiis Sacramentariis, adversus Regem, Patriam & Catholicos fœdus inierunt, Regias urbes priori bello occupatas retinentes & alias porro invadere conati, Bello fracti, quod Regiorum Ducum virtute prospere gerebatur, pacem sibi optatam, nec ingratam Regi acceperunt, quæ ad Bergeracum in Petrocoriis cum Rege Navarræ Septembri mense anno 1577. confecta est, & Pictavii die 5. Octobris a Rege confirmata. Edicto sancitum, ut Religionis Catholicæ exercitium in omnibus Regni urbibus ac locis restitueretur, unde ab Hæreticis eliminata fuerat: Calvinianæ publica professio iis in locis continuaretur, quæ tenebant, iis exceptis quæ hoc ultimo bello fuerant ab illis occupata: Liberum tamen illis esset, ubicumque vellent, commorari, nec ad aliquid conscientiæ suæ repugnans cogerentur quoad Religionis professionem: ac nihilominus Catholicorum Festos Dies, & in matrimoniis contrahendis gradus consanguinitatis & affinitatis ab Ecclesia Catholica, Apostolica, & Romana præscriptos observare tenerentur: Magistratus & Munera publica gerere possent: Judicandis Calvinianorum litibus Camera in singulis Parlamentis erigeretur, in qua non æquali (ut olim) numero utriusque Religionis Senatores, sed majore Catholici sederent. Addita sunt & alia capita superioribus Pacificationis Edictis fere comprehensa. Istud autem habes in collectione *Fontanonis* Tom. 4. Tit. 7. pag. 318. & Tom. 6. Commentariorum Cleri Gallicani. Occitani, Aquitani, & Delphinates Calviniani Edicto non parebant, nec ab hostilibus actibus temperabant. Quamobrem *Catharina* Regina Mater, Cardinalis *Borbonii*, Ducis *Mompenserii*, Delphini Principis, & aliorum e Sanctiori Regis Consistorio, comitatu & consiliis adjuta, Neraci cum Rege Navarræ congressa est, Februario mense, anno 1579. ut de mediis ad Edicti postremi promovendam executionem conducibilibus cum ipso, & *Condæo* Principe, aliisque factionis ejusdem conveniret. Cujus collationis Capita, & Edicta in eorum confirmationem data, apud *Fontanonem* Tom. 4. Tit. 7. pag. 330. & sequentibus, & Tom. 6. Commentariorum Cleri Gallicani legi possunt.

Comitia Blesensia.

Novi Calvinistarum perduellium motus.

Pacificationis Edictum Pictaviense.

III. Equestrem *Sancti Spiritus* Ordinem anno ineunte 1579. *Henricus* III. instituit, seu recens institutum solemni Torquatorum Equitum & Commendatorum creatione, ac sacra Supplicatione celebravit die prima Januarii, cum in memoriam duplicis Coronæ ipsa die Pentecostes Dei providentia sibi collatæ, cum ut Catholicos Proceres hujus honoris insignibus & præstandi ab illis Sacramenti Religione sibi arctius obstringeret. *Ludovici* Hierosolymorum & Siciliæ Regis, qui anno 1352. ejusdem nominis Ordinem condiderat, exemplo, cujus Institutionis Diploma Veneti *Henrico* Regi e Polonia redeunti exhibuerant, ipsum hunc Ordinem instituisse certum est.

Equestris Ordo Spiritus Sancti ab Henrico tertio institutus.

Eodem anno Kalendis Septembris, Cleri Gallicani Conventus cum Regis licentia Meloduni celebratus, Ecclesiasticam Disciplinam temporum injuria collapsam saluberrimis Decretis instauravit. Edita sunt Tom. 1. Commentariorum Cleri Gallicani. *Arnaldus Pontacus* Vasatensis Episcopus; & *Nicolaus Angelerius* Briocensis in Aremorica, ille cum selectis ex primo & secundo ordine Deputatis, iste cum universis Præsulibus, aliisque Ecclesiasticis Viris, qui Melodunensi Conventui interfuerant, Cœtus universi nomine gravissimas ad Regem Orationes habuerunt, quibus duo potissimum remedia curandis

Cleri Gallicani Conventus Melodunensis.

randis Ecclesiæ Gallicanæ malis idonea proposuere, scilicet Disciplinæ collapsæ restaurationem, & dignorum Præsulum delectum. Ad Disciplinam restituendam, Tridentini Concilii per omnes Regis ditiones promulgationem supplices postularunt, quam Sacer Ordo in Comitiis Blesensibus rogaverat: ad optimorum Præsulum delectum, Sacrarum Electionum restitutionem optandam significarunt. Quam fœda tunc esset Gallicanæ Ecclesiæ facies, hæresum grassatione, perturbatorum temporum injuria, Regis incuria & socordia, qui luxui & voluptati mancipatus, Ecclesiam negligebat, ex istorum Antistitum Orationibus manifestum est. Viginti & octo Archiepiscopatus & Episcopatus Præsulibus destituti erant, Cœnobia innumera Abbatibus, nulla in iis divini cultus habita ratione sive cura, profanis ab hominibus, quin etiam a mulieribus tenebantur, dilapidabantur. In Occitaniæ & Aquitaniæ Provinciis, in quibus sex & triginta Diœceses numerantur, nullum anno proxime elapso Chrisma fuerat consecratum, seu ob Episcoporum absentiam, seu ob paucorum admodum in suis Ecclesiis manentium ægritudinem, seu ob Ecclesiarum vacationem; & ad Chrisma quærendum Pyrenæorum juga superare, in Hispanias penetrare necesse fuerat. Beneficia impune vendebantur. Abbatiæ fœminis in dotem assignabantur, post earum obitum in hæredes æquis portionibus dividendæ: tam infamis corruptela vidente Rege, Consilio ejus probante serpebat. Denique eo progressum erat malum, ut Aulici adulatores Regis familiaritate & gratia abusi, ejus Majestati persuasissent nobiliorum & opulentiorum Beneficiorum in Commendas laicas erectionem; ejusque etiam nomine Annatæ Sacerdotiorum vacantium percipi cœpissent. Hæc & alia mala ac scandala stylo vehementi & libero Præsules Religiosissimi Regi exposuerunt, atque pia Cleri consilia de Ecclesiæ reformatione, & Disciplinæ instauratione, auctoritate sua juvaret, supplicarunt. Extant istæ Orationes, & expostulationes aliæque variis temporibus & occasionibus a Cleri Deputatis ad eumdem Regem habitæ, Tomo 5. Parte 7. Commentariorum Cleri Gallicani.

Cleri supplicationibus respondit Rex: Justis de causis, quæ adhuc starent, Concilii Tridentini promulgationem a *Carolo* IX. Fratre ac Decessore suo concessam non fuisse, nec magis a se posse concedi Jus Nominationis ad Archiepiscopatus, Episcopatus, & Abbatias Concordatis inter Sedem Apostolicam & Reges Decessores suos pactis firmatum abdicare se non posse: at curaturum ut dignæ & idoneæ personæ Ecclesiis præficiantur, juxta Edictum in Blesensibus Comitiis datum. Cæterum Cleri Postulata circa Disciplinam, Jurisdictionem, & Immunitates Ecclesiasticas confirmavit Edicto dato Parisiis an. 1580. Februario mense, & in Senatu promulgato die 5. Martii. Extat To. 5. Commentariorum Cleri Galicani parte 8. tit. 11. pag. 517.

VI. Dum Rex Cleri postulatis facilem se præberet, Disciplinæ restaurationem auctoritate sua promoveret, Jurisdictionem ac Immunitatem Ecclesiasticam Edictis suis tueretur, de Ecclesia bene mereri satageret, maximam ipsi apud ferventiores Catholicos invidiam concitavit *Genevæ*, quæ sentina erat Calvinianæ hæresis, & præcipuum omnium Apostatarum & Impiorum confugium, Fœderatorumque Helveticorum suscepta protectio an. 1579. Nec propterea Calviniani in Galliis a tumultibus temperarunt. Navarrus *Cadurcum* civitatem Episcopatu & Academia insignem ex improviso aggressus, expugnavit, diripuit. Aliorum oppidorum in Aquitania, Pictonibus, Sanctonibus, Septimania, & Delphinatu occupationes, direptionesque, sequutæ. *Condæus* Princeps in Angliam, Belgium, Germaniam, auxiliares copias conscripturus convolaverat. Rex habito delectu triplicem Exercitum Ducibus *Bironio Polemarco*, *Carolo Lotharingo* Mayniæ Duce, *Jacobo Matignono* etiam Polemarcho, in Aquitaniam, in Delphinatum, & ad *Feram* Veromanduorum, quam *Condæus* occupaverat, obsidendam immisit. Atque insuper ut Hæreticis omnem excusandæ perduellionis ansam præriperet. Diplomate die tertia Junii anno 1580. promulgato Edicta superiora in ipsorum gratiam facta confirmavit, addita Sanctione, ut qui beneficio eorum uti vellent, domi ab omni injuria securi manerent; & qui illis molesti essent, a Magistratibus plecterentur. Bellum ab Hæreticis temere susceptum, cum illis infeliciter cederet, Rex Navarræ ad pacem faciendam se difficilem non præbuit, quam optabat, & *Franciscus* Dux Andegavensis Regis Frater, ab

Genevæ protectio a Rege suscepta.

Civile Bellum.

Pax confecta. Flex.

Ordi-

Ordinibus Belgii ad eorum defensionem evocatus. Hinc impetrata a rege facultate, in Petrocorios concessit, de pace cum Navarro acturus. Collatio ad Flexiam *Gursonii* comitis domum habita, cui & Dux *Mompenserius*, & *Pomponius Bellevrius* Regis nomine aderant. Post multas difficultates, in certa capita transactum est, die 26. Novembris eaque Edicto confirmata, quod Rex 26. Decembris Blesis ratum habuit, & a Senatu Parisiensi die 26. Januarii anno sequenti promulgatum est; quo & Edictum Septembris anni 1577. & Collationis Neracianæ capita confirmabantur, cum nonnullis ampliationibus. Edictum illud & Flexianæ Collationis capita habes in collectione *Fontanonis* Tom. 4. tit. 7. pag. 335. & sequentibus.

V. Anno 1582. Clerus Gallicanus Parisiis congregatus Sacræ reformationis negotium apud Regem prosecutus est, perorante *Reginaldo Belnensi*, Bituricensi Archiepiscopo, qui Sacri Conventus nomine publicationem Tridentini Concili, & restitutionem Electionum, ceu duo ad constituendam Disciplinam conducentia ab ejus Majestate rogavit. Rex de Concilii promulgatione mature se deliberaturum respondit; Electionum propositionem commotiori animo elusit: sex alia Cleri postulata confirmavit Edicto dato ad Fontemblaudi mense Julio ejusdem anni. Extat Tom. 6. Commentariorum Cleri Gallicani, tit. 11. pag. 529. Oratio vero Bituricensis Archiepiscopi pag. 41. ejusdem Tomi. Eadem rursus a rege postulavit Clerus Gallicanus Parisiis congregatus anno 1585. Sacri Cœtus nomine perorante *Claudio Angennio* Episcopo & comite Noviomensi, Pari Franciæ, die 14. Octobris. Sed in tam frequentibus urgentibusque religiosissimi Cleri postulatis de Tridentini Concilii promulgatione, semper addita ea exceptio est, ut Rex illud promulgari juberet, *Salvis Libertatibus & Immunitatibus Ecclesiæ Gallicanæ*.

Cleri Gallicani Comitia.

VI. Anno 1585. Fœderati Galliæ specioso Fidei Catholicæ conservandæ obtentu, & impediendi ne Princeps Hæreticus in regnum succederet, si forte Rex nulla relicta prole moreretur (obierat enim Dux Andegavensis Frater regis unicus, Jusque ad regnum *Henricum Borbonium* Navarræ regem proxime spectabat.) *Borbonio* Cardinali, ac *Guisiis* belli civilis facibus, arma sumpsere, nec se depositurus profitebantur, donec bellum cum Hæreticis decretum, in Supremis regni Curiis promulgatum, a rege, Principibus, ac proceribus, solemni Jurejurando approbatum esset. Qui interim Viroduno, Tullo, Lugduno, aliisque civitatibus in partes pertractis vel occupatis, bellum teterrimum toto regno incenderunt. Alia ex parte Navarrus & *Condæus* Princeps, qui tempestatem illam a *Guisiis* ferali in eos odio, & impotenti regnandi cupiditate animatis concitatam in se ruituram videbant, delectus habuerunt, ut se, Calvinianamque Sectam tuerentur. Quamquam Navarrus scriptis Apologiis, ad Regemque missis, Hæreticum pertinacem, & relapsum, (quod ipsi objiciebant Fœderati) se esse negaret, quippe qui doceri cuperet veritatem, si forte ab ea aberraret, ac legitimi Concilii, in quo Calviniani audirentur, Decretis pariturum se profiteretur; & Abjurationem, post Sambartholomæam stragem factam, nullius esse roboris contestaretur, utpote a captivo metu mortis extortam. Rex ad eas angustias redactus, ut vel cum Hæreticis vel cum Fœderatis conveniret, ambabus factionibus dissipandis impar, suæque conscius debilitatis, & in dies timidior, interventu Reginæ Matris concordiam cum Fœderatis iniit, qua in summa decretum est, ut copiæ utrimque conscriptæ in Calvinianos converterentur, ac civitates & arces, quæ in Fœderatorum erant potestate, penes eos permanerent. Secundum hæc, Edictum a Rege mense Julio conditum est an. 1585. quo sibi perspectum & exploratum esse dicens, divisos religione populos in civilibus negotiis facile convenire non posse, & juxta Dei verbum, omne regnum in se ipso divisum ad ruinam inclinare: decrevit ut nullus deinceps toto regno alterius religionis usus esset, quam Catholicæ, Apostolicæ, & Romanæ: addita capitis, & bonorum proscriptionis pœna, Edictisque superioribus revocatis, quibus Novæ religionis libera professio Calvinianis concessa fuerat. Jussit insuper ut Calvinianæ superstitionis Ministri intra mensem; cæteri, qui Catholicam religionem profiteri nollent, intra sex menses regno excederent: omnis Magistratus incapaces essent: Cameræ Bipartitæ in Senatibus in eorum favorem erectæ abrogarentur: Urbes ipsis ad securitatem credi-

Civile Bellum magis exardescit.

Henrici tertii Concordia cum Fœderat.

Edictum contra Hæreticos promulgatum.

ereditas ſtatim ab Edicti promulgatione dimitterent. Quæcumque vero a Fœderatis per hos recentes motus tam in regno quam extra geſta eſſent, tamquam ſtudio religionis Catholicæ conſervandæ ac tuendæ facta comprobavit. Mandavit denique ut omnes in verba Edicti hujus ſolemni Sacramento adigerentur, eaque de re publica conficerentur Inſtrumenta. Promulgatum eſt in Senatu, ipſo rege ſedente, die 18. Julii. Extat in Collectione *Fontanonis* Tom. 4. tit. 7. pag. 343.

VII. *Henricus* Rex Navarræ Militem (ut diximus) ex Germania conſcripſerat. Huic *Annas* Dux *Joioſæ* cum Regio Exercitu in finibus Petrocoriorum occurrit. An. 1587. Pugna ad Curtraſium commiſſa, qua cecidit *Joioſius*; victoria penes Navarrum fuit. Germani porro multis ab *Henrico* Duce *Guiſio* laceſſiti præliis, ad *Alnetum* in Belſia profligati ſunt die 24. Novembris. Hoc anno in locum *Stephani Bathorii*, qui ſuperiori obierat, Poloniæ Rex electus eſt *Sigiſmundus* hujus nominis *Tertius*, *Joannis* Sueciæ Regis filius, & *Maximilianum Auſtrium* competitorem debellavit. Poloniæ Regis titulum *Henricus* Rex Chriſtianiſſimus nihilominus retinebat, nec Jure ſuo ſe excidiſſe contendebat, id armis vindicaturus, ſi quando compoſitis Galliæ rebus licuiſſet. Anno milleſimo quingenteſimo octogeſimo octavo perduellium Fœderatorum tumultibus Gallia mirum in modum dilacerata eſt. *Guiſii* Ducis contra Regis prohibitionem, Lutetiam adventus, Helvetiorumque & Gallorum Prætorianorum in Urbem a Rege vitæ ſuæ ſecuritati conſulente, in quam non ſemel jam conjuratum erat, introductio Populum repente commovit. Commotio in ſeditionem, ſeditio in apertam defectionem erupit. Rex metu conſternatus, in fugamque compulſus, Fœderatorum poſtulatis aures accommodavit. Edictum Rothomagi menſe Julio ab ejus Majeſtate conditum eſt, quo de ſuo erga Religionem Catholicam eximio ſtudio multa præfatus, ad Catholicorum concordiam ſanciendam, inprimis Juramentum, in Sacris Regiæ Inaugurationis præſtitum renovat, de perpetua Religionis Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ Profeſſione, & vita, ſi opus ſit, ad ejus conſervationem profundenda; de exterminandis toto Regno Regiiſque ditionibus, Hæreſibus univerſis & Schiſmatibus a Sacris Conciliis & præcipue a Tridentino damnatis; nulla umquam pace vel induciis cum Hæreticis ſanciendis; nullo Edicto in eorum favorem condendo. Omnes etiam Principes, Proceres, Regni Ordines, civitates, cunctos denique tam Eccleſiaſticos quam Sæculares ad exterminationem hæreſeos pari Sacramento obſtringere ſe juſſit: Jurare item, ſi Regem nulla relicta prole maſcula mori contigeret, nullum Principem Hæreticum aut Hæreſis fautorem, ſe in Regem admiſſuros. Declaravit inſuper & promiſit Rex, nulli ſe Officia Militaria collaturum niſi Catholicæ, Apoſtolicæ & Romanæ Religionis apertis Profeſſoribus. Ad Præfecturas, Magiſtratus & munera publica admitti vetuit, niſi de quorum Religione Catholica, Apoſtolica & Romana, atteſtationibus Epiſcoporum, vel Generalium eorumdem Vicariorum, aut Parochorum, ac decem virorum integerrimæ fidei conſtaret. Regiam tuitionem Fœderatis promiſit, addita conditione, ut cuncti Catholici cum Rege conjuncti Jurejurando ſponderent, ſe debitam fidem Regi ſervaturos, ab omni fœdere ac ſocietate huic pactioni, & Regiæ Perſonæ, vel auctoritati contrariis, tam intra quam extra Regnum diſceſſuros. Tum pro bono pacis, & Religionis Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ, præteritorum motuum & injuriarum oblivio ſancita. Hoc Edictum Rothomagi die 19. Julii, die vero 21. Lutetiæ in Senatu promulgatum eſt, & a Rege, omniumque Ordinum Catholicis, tam in Aula quam extra Aulam, ſolemni Sacramento confirmatum, quod etiam *Honoratus Laurentius* in Senatu Aquarum-Sextiarum Advocatus Catholicus, *Henotici* titulo ſingulari Libro laudavit, in quo multa de unica Religione retinenda, deque Hæreſi armis extirpanda luculenter diſſeruit. Iſtud porro Edictum legere eſt in Collectione *Fontanonis* Tom. 4. Tit. 7. pag. 357. Fuere & alia nonnulla Regem inter & Fœderatos conventionis arcana capita, nimirum de Exercitibus adverſus Hæreticos mittendis, ac Ducibus eorum conſtituendis, de Synodi Tridentinæ promulgatione ſalvis Juribus ac Libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ, de urbibus ſecuritatis a Fœderatis ad ſexennium retinendis; de bonis Hæreticorum in belli uſus diſtrahendis. Conceſſum inſuper *Guiſio* Duci ſupremum Exercituum Imperium toto Regno, niſi Rex in exercitu præſens eſſet; ipſumque Carnuti benigne Rex excepit. Verum novis

Novum Henrici tertii Edictum contra Hæreticos & ad Henotici Fœderis firmitatem.

poſtea

postea suspicionibus odiique fomentis in exacerbato Regis animo male obducta cicatrix renovata est qui suam ab egregiis illis Fœderatis violatam Majestatem, eversamque auctoritatem non dolere non poterat. Videbat enim se necessitate compulsum, Regiam demisisse Majestatem ad Pacta cum subditis suis, iisque perduellibus ineunda, sibique conditiones a Conjuratis præscriptas, & velut imperatas. *Guisios* hujus, aliarumque injuriarum auctores noverat. Suspiciones auxerunt literæ *Sixti V.* Pontificis Maximi ad *Borbonium* Cardinalem & *Guisium* Ducem, die 15. Julii scriptæ, & statim ab eorum emissariis publicatæ, quibus Pontifex, laudato utriusque in promovenda Religionis causa studio, Legatum a Latere se mittere significabat, cujus opera & auctoritate utriusque optimi conatus adjuvarentur, & quicum sua consilia bonum Religionis spectantia tutissime communicare possent. *Guisium* vero singulari elogio *Machabæis* comparabat, qui pro Patria, pro Templo, pro Lege Dei & Religione immortali cum laude decertarunt. Indictis interim celebrarique cœptis Blesis Regni Comitiis, cum nimiam *Guisiorum* potentiam, quam factiosorum favor in dies magis efferebat, tunc etiam Regem urgentium ut Magister Equitum, Ordinum Decreto Dux Guisius renuntiaretur, labefactatum Regis Imperium sustinere non valeret; & ab ipso *Henrici Guisii* fratre *Mayenio* Duce, & a nonnullis aliis ejusdem familiæ, *Guisii* fortunam ipsi invidiosam, Regi formidabilem, sibi odiosam, occulto livore prosequentibus secreto Rex moneretur a temerariis *Guisii* consiliis sibi caveret: facta demum fide consiliorum cum Romano Pontifice, cum Hispaniæ Rege & Sabaudiæ Duce a Guisiis initorum, atque molitionum ad fovendam in Regno specie Religionis teterrimam factionem ac civile bellum incendendum, ad Regiam Auctoritatem evertendam, ad fundamentales Regni Leges pessumdandas, *Guisios* e medio tollere Rex decrevit. Rei Majestatis erant, solitum Judiciorum ordinem servare in tanta omnium erga ipsos propensione periculosum videbatur: quamobrem ipsos a Stipatoribus suis Rex confodi jussit. *Henricus* Dux 23. Decembris, postridie *Ludovicus* Cardinalis ejus frater cæsi sunt, anno Christi 1588. Cardinalis *Borbonius*, & *Petrus Espinacus* Lugdunensis Archiepiscopus, Guisianæ factioni penitus addictus, comprehensi & in custodiam traditi. Hic vitæ discrimen subiit, cujus gratia ipsi a Rege facta, rogante *Malinio Luxio* ejus nepote. Is porro coram delegatis Judicibus seu coram Cardinale *Gondio* Archiepiscopo Parisiensi, aut coram Episcopo Bellovacensi respondere jussus, constantissime respondit: In se Galliarum Primatem quæstionem haberi non posse, nisi a Summo Pontifice, aut Judicibus ab eo constitutis: rogare Regem ne conscientiæ suæ vim afferret. Si tamen Cardinali *Mauroceno* Sedis Apostolicæ Legato habita cum Præsulibus Blesis existentibus deliberatione, ita videretur, se ad respondendum paratum: sed scirent qui ita censerent, se, non Archiepiscopum Lugdunensem, Immunitatis Ecclesiasticæ violandæ auctores fore. Legatus autem Pontificius Regem adiens, Ipsum ob necem *Guisii* Cardinalis excommunicatum denuntiavit. *Borbonium* Cardinalem, & Lugdunensem Archipræsulem dimitti postulavit, ejusque Majestatem monuit, ut a Summo Pontifice errati veniam rogaret. Cui Rex Supremis Principibus licere respondit, cum de crimine læsæ Majestatis agitur, pœnas de omnibus suis subditis sumere.

Blesensia Comitia.

Guisiorum Principum cædes.

VIII. Rex post *Guisiorum* necem exultabundus, Reginam Matrem ex morbo decumbentem adiit, se tandem nunc Regem esse prædicans: quæ imminentium præsensione quadam malorum, ab eo quæsivit an motus ex ea cæde orituros prævidisset, suaque in omnes eventus disposuisset negotia; seque vereri ait, ne res eo statu non essent, quo ipse existimaret. Obiit anno sequenti ineunte, die 5. Januarii Fœmina Regnatrix. Interim Parisienses, qui Guisianum nomen pene adorabant, accepto *Guisiorum* cædis nuntio *Carolum Lotharingum* Aumaliæ Ducem Summum Urbis Præfectum constituerant. Concionatores in Regem impotenter debacchabantur. Dux *Nemerosius* Guisiorum frater uterinus, qui e custodia evaserat, Lutetiæ præsens pronos in seditionem animos irritabat. Rex Catholicos promereri, sibique magis obstringere studens, bellum contra Hæreticos vi quam antea majore gerendum statuit, ac promulgato in Comitiis Diplomate Catholicorum Unionem proximo Edicto factam confirmavit: Quod actum erat, id ob violatas illius Edicti Leges factum dixit, pœnaque ad mali auctores contracta,

cæteros

cæteros qui factionis participes fuissent ab omni quæstione immunes esse jussit, modo in posterum ab omnibus coitionibus, factionibus, & secretis molitionibus abstinerent. Quod Edictum ab Ordinibus solemni Jurejurando confirmatum est, anno ineunte 1589.

IX. Quin misera illa funestaque tempora æterno silentio præterire liceat, quibus teterrimæ factionis conjurationisque furor in sacra suggesta, in Pœnitentiæ tribunalia, in Monachorum austeriorum Cœnobia, in Doctorum celeberrima Collegia penetravit, ac plerosque adversus Regem ceu tyrannum, hypocritam, & perfidum publicæ fidei, libertatisque Comitiorum violatorem, Concionibus, Consiliis, Scriptis, Responsis, Decretis animavit & ad defectionem solicitavit. Tunc Parisiensibus Theologis Libellus a factiosis oblatus est, Prætoris & Ædilium, civiumque Catholicorum nomine, quo quærebant an Galli Sacramento fidelitatis & obedientiæ *Henrico III.* præstito solvi possent? An tuta conscientia possent arma sumere, coire, pecunias colligere ad Religionis Catholicæ defensionem adversus ejusdem *Henrici* ac fautorum ejus nefaria consilia. Super quibus Articulis responderunt Theologi nonnulli die septima Januarii, primum, *Populum solutum esse a Sacramento fidelitatis & obedientiæ Henrico præstito: deinde, eum posse licite & tuta conscientia armari, uniri, pecunias colligere, &c.* Hancque Conclusionem ad Papam transmittendam decreverunt, ut eam Sanctæ Sedis auctoritate confirmaret, Ecclesiæque Gallicanæ gravissime laboranti opem ferret. Seditiosum illud ac ferale Decretum frustra quis objiciat contra Supremam Regum nostrorum auctoritatem: frustra quis ex eo probare aggrediatur hanc non fuisse semper Sacræ Facultatis doctrinam, quod Ecclesia nullam vel indirectam habeat in Regum temporalia potestatem, & quod subditi numquam a Sacramento fidelitatis & obedientiæ Regibus præstito absolvi possint. Istud enim Decretum, quamvis Facultatis nomine editum sit, Ordini tamen tam celebri, tam pio, tam erudito immerito affingitur. Septuaginta Magistri dumtaxat convenisse dicuntur: at multo plures erant Parisiis Doctores, & verisimillimum est solos Guisianæ factionis Magistros convenisse, quos Fœderati perduelles secundum vota sua responsuros certo scirent. Nec ex eo septuaginta Magistrorum numero omnes in extremam illam abiere sententiam, ut habet Decretum, sed *Joannes Faber* Decanus, ac seniores illius Conventus Magistri, juniores a tam præcipiti ac temerario consilio avertere conati, rem integram ad Summum Pontificem remittendam censuerunt, ut ex sinceris illius temporis Commentariis compertum est. Tertio, quamlibet liberam deliberationem fuisse factiosi prædicarint in Decreto tunc edito, certum est ex Historia, bonorum omnium & in Regis obedientia permanentium libertatem factiosorum tyrannide oppressam fuisse, cum *Achilles Harleus* Senatus Princeps, & quinquaginta tam Præsides quam Senatores, ejus suasionibus & exemplo in Regis fide & obsequio constantes, e Senatu in custodiam ad Arcem Bastiliæ a factiosis abrepti: cum legibus inter arma silentibus, a Senatu parte reliqua, *Aumalio* Duce Urbis Præfecto imperante, jusjurandum pro defensione Factionis Henoticæ præstitum est: cum Henotica Factio Parisiis adeo prævaleret, ut Consilium creaverit ex quadraginta omnium Ordinum viris eidem Factioni addictissimis, qui de causæ communis (ut vocabant) negotiis decernerent: cum Dux *Meduanius* seu *Mayenius* illius Consilii Decreto Generalis Vicarius & Locum tenens Coronæ Franciæ constitutus est, penes quem esset summa belli negotiorumque potestas: cum insignibus Franciæ & Throno vacuo, ac inscriptione, *Sigillum Regni Franciæ*: inter hæc (inquam) liberam esse potuisse Theologorum Parisiensium deliberationem quis sibi persuadeat? Quarto, factiosi illi Magistri ad Decretum illud condendum variis rationibus ex Sacris Scripturis, Canonicis Sanctionibus, & Decretis Pontificum se inductos falso ajunt, ut populo fucum faciant. Quis enim vero Scripturæ locus, qui Canones, quæ Pontificum Decreta, obedientiam ac fidelitatem Jure Divino Regi debitam, pro subditorum arbitrio solvi posse, arma in Reges sumi, pecunias colligi, coitiones & fœdera iniri posse docent? Sane *Sixtus V.* Pontifex Maximus, ad quem Decretum illud seu Consilium miserant, ipsum ut temerarium improbavit, ut ipse *Claudio Angennio* Cenomanensi Episcopo Regis Oratori postmodum testatus est. Quinto, indirectæ auctoritatis Romanorum Pontificum in regum temporalia patronis non favet illud factiosorum quorumdam Theologorum responsum, cum ante ullum Decretum

Seditiosum quorumdam Theologorum Responsum.

Responsum illud Sacræ Facultati Parisiensi immerito affingitur.

cretum

cretum Pontificis in Regem, populum esse solutum a Sacramento fidelitatis & obedientiæ Majestati ejus præstito responderint: Quin etiam ulterius progressi, Regis nomen, & Orationes pro ipso in Missa recitari solitas induxerint, aliasque pro Catholicis Principibus substituerint. Sexto, Sacra Facultas Parisiensis frequentibus, justis, liberisque Comitiis, tranquillis temporibus deinceps non semel congregata, non solum doctrinam hujus Decreti, sed Propositiones indirectam Romani Pontificis vel Ecclesiæ auctoritatem in Regum temporalia, & potestatem exauctorandi Reges etiam Hæreticos vel Hæreticorum fautores, affirmantes, *ut falsas*, *erroneas*, *temerarias*, *seditiosas*, *Verbo Dei & Traditioni contrarias*, damnavit & proscripsit. Iniquus ergo in celeberrimum, sanctissimum, ac doctissimum Ordinem esset, qui Decretum seu Consilium, tumultuosis temporibus a factiosa juniorum quorumdam Magistrorum turba editum, Sacræ Facultati tribueret, ac velut ejus doctrinam obtruderet. Denique quod opinionis illius patroni in Reges Hæreticos aut Hæresis fautores Pontifici tribuunt, quodque sibi tribuebat *Sixtus V.* tunc in Cathedra *S. Petri* sedens, se non posse in *Henricum* III. agnovit, in quem Monitorium quidem paulo post decrevit ob *Guisiorum* cædem, & *Borbonii* Cardinalis ac Lugdunensis Archiepiscopi detentionem, quo Monitorio excommunicationis solum, non exauctorationis minas Regi intentabat. Multo minus id licitum erat subditis erga Regem sincere Catholicum, hæresis & Hæreticorum hostem & persecutorem acerrimum; qui temporum dumtaxat calamitate & rerum necessitate compulsus, Edicta quædam Calvinianæ factioni concesserat, ne Catholica Religio, & Regia Auctoritas ab ipsa in utramque armata penitus opprimeretur: qui denique inter dissolutos Aulæ mores, laxumque quo diffluebat, inter voluptates obscœnas, quibus prisca illius Ducis quondam Andegavensis virtus elanguerat, viresque emarcuerant, ut vix idem Rex factus agnosceretur, non solum Religionis Catholicæ, Apostolicæ, & Romanæ publicam professionem studiumque præ se tulerat semper ac servaverat; verum etiam quosdam pietatis in animo foverat igniculos identidem erumpentes, sive cum Ordinem *Sancti Spiritus*, sive cum Pœnitentium Sodalitia instituit, sive cum ipse demissa Majestate in publicis Supplicationibus Pœnitentis habitu processit; & Confraternitatibus dato nomine, *Davidis* instar coram Arca saltantis, contemptui ac ludibrio Politicorum se exposuit, populari devotione.

X. Parisiensium vesaniam imitatæ pleræque totius Regni præcipuæ civitates, a Rege defecerunt, multaque Nobilitatis accessione aucta est Henoticæ Factionis potentia. Rex Edictis armisque perduelles vel ad officium revocare, vel domare constituit: Senatum Parisiensem, & Rationalium Curiam, Turones transtulit, Inducias cum Navarræ Rege pepigit, quem amantissime complexus, in belli societatem contra Fœderatos induxit. Dum hæc gererentur, *Sixtus V.* Pontifex Maximus Monitorium emisit, de quo disseruimus Cap. 1. Articulo 22. Synopseos hujus. Rex per Cenomanensem Episcopum suæ Majestatis Oratorem satisfacere Pontifici de *Guisii* Cardinalis nece conatus fuerat; læsæ Majestatis reum, cujuscumque sit Ordinis ac Dignitatis, Regi subditum, a Rege plecti posse exposuerat; se Regni sui tranquillitati, & suæ Auctoritatis ac Personæ securitati consulere aliter non potuisse, quam initæ contra se ac Regiam Familiam conjurationis Auctores, & Henoticæ Factionis capita e medio tollendo: Cardinalis *Borbonii* liberationem quam Pontifex urgebat, in suam Regnique perniciem cessuram; cum perduelles eum Regem creare decrevissent. Sed Pontifex a Fœderatis in *Henricum III.* incitatus, tam gravium rationum pondere flecti noluit: nec satis attendit, Reges de his quæ ex arcani sui Consilii deliberatione geruntur, in his quæ temporalia, & publicam tranquillitatem spectant, uni Deo reddere debere rationem. Sane si hæc paulo consideratius attendisset, de *Guisiorum* cæde Regem in quæstionem postulandum non censuisset, & ad hanc speciem forte accommodasset verba *Theodoreti* Interrogatione 7. in librum 3. Regum, *Salomonis* factum expendentis, qui *Adoniam* fratrem interfici jussit. *Diversa sunt* (inquit) *hominum vitæ genera. Nam alii quidam summam exercent Philosophiam, alii autem virtutem, quæ dicitur politica aut civilis: alii vero Regiam aut Imperatoriam. Oportet ergo unumquemque judicare ex vitæ ratione quam sequitur. Non est itaque a Salomone exigenda Prophetica neque Apostolica perfectio; sed ea quæ convenit Regi.*

Sixti V. Monitorium contra Regem.

Regis rationes Pontifici per Oratorem propositæ.

Regi-

*Regibus, sciebat autem ipsum Orniam * affectare tyrannidem, conatus enim erat Regnum arripere. In priori ergo quod aggressus erat audaci facinore ei ignoverat, & salvum futurum eum promiserat, dummodo modeste se gereret. Postquam autem petiit Patris conjugem, non ei quidem concessit postulatum, quod viam strueret ad tyrannidem; sed Regni prospiciens tranquillitati, eum jussit interfici.* Cæterum nec Guisianam cædem excusare, quod Sacerdote Pacifico & Doctore indignum esset; nec Regem accusare ac damnare quod privato non licet, mihi animus est: Deo enim soli Domino suo Rex stat aut cadit.

* *Sive Adoniam.*

Mors Henrici Tertii. XI. Cum Rex Lutetiam oppugnaturus, ad *Sancti Clodoaldi* Municipium stativa posuisset, immani parricidio trucidatus est Kalendis Augusti, anni 1589. Quid a me nefarii parricidæ patriam, nomen, professionem quæris? Utinam ipsum quoque nescire licuisset! Parricidium non semel alii tentaverant: Id executus est filius perditionis. Hunc Monachum fuisse negat Auctor Libelli cui titulus est; *Fatum S. Clodoaldi*, * vernaculo idiomate anno 1572. editi, alii plerique omnes contrarium asserunt. Illius conjecturis & rationibus, vel aliorum auctoritati tantum quisque tribuat quantum tribuendum judicabit. Istius immanitatem sceleris pene adæquarunt, immo aliqua ratione superasse dici possunt, qui laudibus extulere sicarium illum a Diabolo subornatum, Martyrem prædicare non veriti. Vixit *Henricus tertius* annos pene triginta novem, regnavit annos quindecim. Pie mortuus est, expiata semel iterumque Sacramentali Confessione conscientia, postquam lethale vulnus accepit. Ejus morte defecit *Valesiorum* Stirps Regno idonea, Jusque Regni ad Borboniam Domum devolutum est. De ejus Regno, Gestisque & civilibus tumultibus quibus funestatum est, legendi *Thuanus* Præses, Davila, Commentarii de Henotica Factione, & Diaria ejusdem Regni, *Matthæus* Henrici IV. Historiographus, aliique recentiores Historiæ Gallicæ Scriptores.

* *La Fatalité de S. Cloud.*

SCHOLION I.

In hoc Articulo, pag. 349. Religiosi Censores hanc Propositionem notant: *In Cleri Gallicani postulatis de Tridentini Concilii promulgatione, semper addita ea exceptio est, ut Rex illud promulgari juberet,* SALVIS LIBERTATIBUS ECCLESIÆ GALLICANÆ.

R. Historiæ res est, ex Cleri Gallicani postulatis, quæ in Commentariis de Cleri ejusdem rebus edita sunt, comprobata.

SCHOLION II.

Eumdem Articulum Religiosi Censores his verbis perstringunt: *Lege quæ dicit de quodam Decreto Universitatis Parisiensis de absolutione a juramento fidelitatis.*

R. Decretum quorumdam Theologorum Parisiensium Henoticæ factioni addictorum, qui responderunt Populum solutum esse a Sacramento fidelitatis & obedientiæ Henrico III. præstito, ubi commemoravi, subjunxi: *Seditiosum illud ac ferale Decretum frustra quis objiciat contra supremam Regum nostrorum auctoritatem; frustra quis ex eo probare aggrediatur hanc non fuisse semper Sacræ Facultatis Doctrinam, quod Ecclesiam nullam vel indirectam habeat in Regum temporalia potestatem, & quod subditi numquam a sacramento fidelitatis & obedientiæ Regibus præstito absolvi possint. Istud enim Decretum, quamvis Facultatis nomine editum sit, Ordini tamen tam celebri, tam pio, tam erudito immerito affingitur.* Quod ibidem probo. Nec facti quæstio censuram ullam meretur, nec juris, cum sit Ecclesiæ Gallicanæ & Sacræ Facultatis Parisiensis doctrina, quam Ecclesia, sive Sedes Apostolica umquam damnarunt.

SCHOLION III.

In eodem Articulo, p. 362. Religiosi Censores hanc Propositionem notant: *Reges non tenentur de temporalibus Papæ respondere.*

„ R. Reges de his quæ ex arcani Consilii sui deliberatione geruntur, in his quæ temporalia & publicam tranquillitatem spectant, uni Deo reddere debere rationem, recte scripsi. Quotiescumque vero de rebus spiritualibus agitur, ubi de Fide & Moribus, de Sacramentis, de Ecclesiastica Disciplina, de omnibus ad salutem animæ pertinentibus, Ecclesiæ, Pastorumque Regimini spirituali subduntur Reges ipsi, sicut oves cæteræ Christi sanguine redemptæ: præsertimque Regimini & directioni Romani Pontificis, unius non solum ovium, quas inter & Reges censentur, sed & Pastorum omnium Pastoris.

Nota.

DEcretum a Facultate Parisiensi editum neque tunc, neque præcedentibus temporibus alienum fuisse a mente DD. ejusdem facultatis ex sequentibus putant demonstrari. Exhibent primo Perandæ testimonium in Epistola ad Legatum Cajetanum, quam dedi post articulum 22. capitis primi, ubi testatur Facultatem eo progressam, ut urgeret Pontificem ad alterum Regem Galliæ pronunciandum, declarandumque. Considerant deinde jam antea DD. Gallos suffragatos fuisse illi sententiæ, qua indirecta Pontificis potestas in temporalia adstruitur, quos recensui ibi. Demum jam antea menti DD. Facultatis eamdem sententiam insedisse, ex eo coniiciunt; quod, ut infra videbimus, Concilia Constantiense, & Basileense præfatam sibi asseruerunt potestatem, nequaquam reluctantibus Facultatis Parisiensis Oratoribus, qui ibi aderant.

ARTICULUS XI.

De Henrico IV.

POst *Henrici* III. necem, ad Francorum Regimen assumptus est *Henricus Borbonius* Navarræorum Rex, Regum nostrorum ejus nominis *Quartus*, & ob res præclare gestas *Magni* cognomen promeritus; accepto prius ab eo Jurejurando de Religione Catholica, Apostolica & Romana inviolata conservanda, absque ulla etiam Disciplinæ mutatione vel innovatione. De virorum Ecclesiasticorum personis & bonis, cæterorumque omnium dignitatibus, honoribus, juribus & privilegiis illibatis custodiendis: de acquieciendo in Decretis Concilii quamprimum convocandi: de nullius alterius quam Religionis Catholicæ Romanæ publico usu toto Regno permittendo, nec aliis quam ejus Professoribus, ad Magistratus aut Præfecturas promovendis, nisi iis locis, quæ tunc a Calvinianæ partis hominibus tenerentur in quibus nihilominus Catholica Religio restitueretur. Idque locum haberet, donec Pacificatione generali ab Ordinibus Regni aliter constitutum foret. Quæ in Senatu Parisiensi Turonibus sedente 14. Augusti anno 1589. promulgata sunt. Contra Regem nondum Catholicum Fœderati bellum instaurarunt, Duce *Carolo Meduano*, seu *Mayenio*, fratre *Henrici Guisii* jussu *Henrici* III. interempti. Dira subinde tota Gallia rerum perturbatio secuta est, cum certantibus internecino odio Partibus, non civitates dumtaxat, sed familiæ ipsæ intestinis dissidiis arderent, aliis Regi, aliis Henoticæ Factioni studentibus; aliis Interregnum approbantibus, aliis novum Regem creare volentibus. Quibus ut satisfaceret, invidiamque declinaret Dux Meduanus, *Carolum* Cardinalem *Borbonium* Regis Patruum, qui in custodia adhuc habebatur, Regem a Fœderatis salutari curavit illius nominis *Decimum*. Cardinalis *Cajetanus* Legatus in Gallias a *Sixto V.* missus, improvida agendi ratione turbas majores excitavit, *Philippo II.* Hispaniarum Rege Pontificem frustra solicitante & per Oratores vehementer urgente, ut Sacratis Viris in Regis fide & obsequio constanti-

Bellum Civile.

ſtantibus diras imprecaretur, nec ullo umquam tempore ſe *Henricum* pro Rege habiturum declararet. Regiis interim Fœderatorumque copiis ad *Yvriacum* pugnantibus, Rex inſignem retulit victoriam, per quam *Egmondanus* Comes Hiſpanorum auxiliorum ductor occubuit. Poſt hæc, Lutetiam arctiſſima obſidione vallavit *Henricus IV.* cum interim *Carolus Borbonius* obiit. Parmenſi Duce ad opem Pariſienſibus ferendam e Belgio ſubeunte, ſoluta obſidione Rex in eum duxit exercitum : at Duce pugnam detrectante, vim belli alio convertit.

Pariſienſium quorumdam Theologorum Reſponſum contra Henricum IV. Sacræ Facultati minime tribuendum.

Hæc anno 1590. geſta, quo Pariſienſium Theologorum pars Henoticæ devota factioni ad Articulos Prætoris & Ædilium nomine paulo ante obitum Cardinalis *Borbonii*, quem Regem *Carolum X.* appellabant, reſpondit 1. Adveniente ejus morte, aut eodem in favorem *Henrici Borbonii* cedente Jure Regni, Gallos non poſſe tuta conſcientia ipſum *Henricum*, aliumve Principem fautorem hæreſeos, in Regem admittere; etiamſi ab hæreſi, criminibus & cenſuris fuiſſet abſolutus : quod evidens perfidiæ ac ſubverſionis Religionis & Regni periculum immineret. 2. De hæreſi ſuſpectum, aut ejus fautorem cenſendum, qui pacem cum *Henrico* procuraret, aut pro viribus non impediret. Abſque juris quippe divini violatione, & pœna damnationis æternæ, de pace cum illo agi non poſſe. 3. Qui eidem *Henrico* ad ſanguinis uſque profuſionem reſiſterent, Martyrii palmam conſecuturos. Quod Decretum 7. die Maii editum, tam non eſt Sacræ Facultati Pariſienſi tribuendum, quam Decretum Senatus nomine a Magiſtratibus Henoticæ Factionis Curiam occupantibus tunc editum, quo ſub pœna capitis prohibebant, ne quis de pace cum *Henrico Borbonio* ſancienda ſermonem injiceret, non eſt tribuendum Senatui Pariſienſi, qui Regis auctoritate Turones translatus fuerat. *Gregorius XIV.* & *Clemens VIII.* Pontifices Maximi, ille toto Pontificatu, hic ineunte, *Henrico* IV. minus æqui fuere, & fœderatis favere, zelo quidem Catholicæ Religionis, ſed non ſecundum ſcientiam. Dux *Meduanus* Comitia Pariſiis celebranda, anno 1593. indixit, Rex convocationem, omniaque in iis decernenda, nullius auctoritatis eſſe vel fore declaravit, pœna læſæ Majeſtatis iis qui adeſſent intentata. Colloquio inter utriuſque Partis Catholicos habito in pago Surenæ, quo armorum ſuſpenſio ad certum tempus decreta eſt, cum nihilominus Fœderati de novo creando Rege conſilia in Comitiis agitarent, quæ per ambitioſas Hiſpanorum propoſitiones, & diſſenſionem Principum irrita fuere, Rex Epiſcopis & Theologis ab Henotica Factione alienis Meduntam convocatis, omnem Fidei Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ rationem edoceri voluit. Seria de ejuranda hæreſi cogitatio ipſi a Deo indita eſt, cum ab eo interrogati Calvinianæ Sectæ Miniſtri, utrum Catholicæ Romanæ Religionis Profeſſores, in ſua Religione & Communione ſalutem æternam conſequi poſſent, id negare non ſunt auſi, Catholicis conſtantiſſime aſſerentibus, neminem ex Calvinianæ Sectæ Profeſſoribus, niſi ea ſincere abdicata, damnationem æternam evaſurum. Ex his quippe reſponſis invicem collatis collegit prudentiſſimus Princeps, longe ſibi tutius eſſe eam Religionem profiteri, in qua certam eſſe ſpem ſalutis pars utraque fateretur, quam illam in qua ſalutem Profeſſorum omnium ac Sectatorum deſperandam pars altera crederet atque propugnaret.

Henrici IV. Converſio.

Abſolutio.

II. Fauſta igitur illuxit dies 21. Julii anni 1593. qua Rex auditis circa controverſos Articulos, circa quos aliquam adhuc difficultatem patiebatur, doctiſſimis Præſulibus de nullo amplius Catholicæ Fidei capite dubitare ſe profeſſus eſt. Quamobrem communi Præſulum Theologorumque conſilio decretum eſt, ut Ei tam bene animato, pœnitenti, ac ſupplici, Abſulutio quamprimum concederetur; cum periculum ejus ſaluti, Eccleſiæ Gallicanæ, & regno ex mora immineret : A Summo vero Pontifice, de rei neceſſitate certiore facto, Abſolutionis confirmationem, Regis, ejuſdemque Eccleſiæ nomine poſtulandam. Ritu ſolemni Catholicam Fidem profeſſus *Henricus* & ab hæreſi, ac peccatis, prævia Sacramentali Confeſſione abſolutus, die 25. Julii *S. Jacobo* ſacra, Cardinali Placentino Sedis Apoſtolicæ Legato fruſtra intercedente, Nivernenſem Ducem impetrandæ veniæ cauſa Romam ad *Clementem* VIII. Oratorem miſit. Quod cum differret cunctabundus Pontifex, Inaugurationis Sacra Rex *Carnuti* ſuſcepit a *Nicolao* ejuſdem Urbis Epiſcopo, die Dominica 27. Februarii, anno 1594. quod Durocottorum Remo-

Inauguratio.

Pariſiorum deditio.

Remorum, ubi ea *Solemnitas peragi consuevit*, in hostium potestate esset. Lutetiam deinde 22. Martii cum armato milite a *Brissaco* urbis Præfecto intromissus, præteritorum omnium gratiam civibus concessit: Duci *Feriæ* aliisque Ministris *Philippi* Regis Catholici incolumibus abire permisit, una cum Hispanis, Neapolitanis, & Belgis Præsidiariis: Senatum integrum restituit: antiqua Privilegia & immunitates Urbi & Academiæ confirmavit: Calvinianæ Sectæ publicam professionem intra decem ab Urbe regia leucas, juxta Edictum *Henrici Tertii* anno 1577. datum prohibuit. Quidquid contra reges *Henricum Tertium* & *Henricum Quartum* decretum fuerat, Senatusconsulto abolitum, quidquid Meduano Duci attributum, rescissum est: eique ac cæteris Lotharingæ familiæ Principibus mandatum ut Regi obedientiam præstarent, gravissimis pœnis in personas & bona alioquin statutis; in memoriam denique receptæ & ad Regis obsequium redactæ Urbis, solemnis Supplicatio in perpetuum decreta die 22. Martii. Lutetiæ exemplo Urbes plurimæ se regi dedidere. Conceptam inde lætitiam turbavit *Joannis Castelli* facinus, qui regem cultro aggressus est die 27. Decembris. Ejus Majestatem Deus servavit. *Petrus* Cardinalis *Gondius* Parisiensis Episcopus, nonnullos e Clero insanis scrupulis anxios hærere animadvertens, an preces pro salute regis essent inter Sacra fundendæ; quousque ejus Absolutio a Summo Pontifice confirmata fuisset; Theologos Parisienses convocavit, ab iisque sciscitatus est, quid de his, & de parricidio in eum prætextu religionis tentato, & olim in *Henricum Tertium* perpetrato censerent. Qui matura deliberatione habita, unanimi consensu responderunt: „ Subditos universos plenam „ obedientiam Henrico Regi præstare, precesque tum publicas cum privatas pro ejus „ incolumitate & prosperitate Deo offerre debere. Nullo pacto cuiquam licere *Henrico* IV. Regi Christianissimo insidiari, aut consilium id audiendi dare, religionis, pe„ riculi fidei, aut quovis alio prætextu; quinimmo rem esse nefandam & detestandam. „ *Henrici* vero *Tertii* immane parricidium tantum abesse ut Facultas umquam probasset, „ aut probaret, ut contra exhorresceret ac detestaretur, una cum aliis ejusmodi faci„ noribus, eorumque auctoribus consciis, & approbatoribus. Quæ sic in Aula Episcopali deliberata die 16. Januarii anni 1595. solemnibus comitiis in Sorbona die 21. habitis confirmata sunt. Eodem anno Pontifex a *Jacobo Perronio* Ebroicensi Episcopo, regis Oratore, & *Arnaldo Ossato* exoratus, Absolutionem regi concessit iis conditionibus, & solemnitate, quas in ejusdem *Perronii* postea Cardinalis relationibus legere est. Tum vero certatim ad regis fidem & obsequium redeuntibus proceribus, ac civitatibus, Henotica Factio penitus dissipata est, cum Dux Mercorius Aremoricam tenens, eam demum Provinciam regi restituisset, quod anno dumtaxat 1598. factum est, quo & pax *Vervini* cum Hispanis inita.

Sacræ Facultatis Parisiensis Responsio ad quæstiones ab Episcopo Parisiensi propositas.

Absolutio Regi concessa a Summo Pontifice.

III. Cleri Gallicani Comitia Parisiis cum *Henrici IV.* licentia habita sunt anno vertente 1595. quibus delegatus *Claudius Angennius* Cenomanensis Episcopus, cum nonnullis aliis Præsulibus, egregiam ad ejus Majestatem Orationem habuit die 24. Januarii anni 1596. qua inter alia ad sanandos Ecclesiæ Gallicanæ morbos necessaria remedia, promulgationem Tridentini Concilii ab ea Sacri Cœtus nomine postulavit, salvis tamen Libertatibus & Immunitatibus Regni & Ecclesiæ Gallicanæ. Eodem nomine Regem rogavit ut sacras electiones restitueret. Hæc Oratio edita est Tom. 5. Commentariorum Cleri Gallicani, pag. 127. Ad hæc quidem nihil, sed ad alia quædam capita postulationum ejusdem Religiosissimi Cętus perbenigne responsum a Rege est, qui secundum ejus preces Edictum promulgavit mense Majo, quod in eodem commentariorum Tomo, pag. 560. legere est. Easdem preces de Concilii Tridentini promulgatione, ac sacrarum electionum restitutione, aut idonearum certe personarum ad sacras Præfecturas nominatione, abrogatione, Pensionum laicarum super Beneficia constitutarum, aliorumque abusuum emendatione apud Regem ingeminavit Clerus Religiosissimus anno 1598. Parisiis congregatus perorante *Francisco Gueslæo* Archiepiscopo Turonensi die 28. Septembris. Hujus Oratio edita est, cum humanissima Regis Responsione pag. 157. Tom. 5. Commentariorum Cleri Gallicani. Eodem anno Nannetense Pacificationis Edictum Calvinianis ad arma pronis, nec tumultuari desinentibus Rex concessit Aprili mense necessitate compulsus, nec alia ratione civiles tumultus compescere se posse existimans.

Cleri Gallicani Comitia.

Nannetense Pacificationis Edictum.

mans. Illud ægre admodum post iteratam Regis Jussionem a Senatu Parisiensi promulgatum est die decima-quinta Februarii, anno 1599. Unum & nonaginta capita complectitur, præter sex & quinquaginta de quibus secreto conventum est, quæ Rex Edicto inseri noluit. Editum est in Collectione *Fontanonis* Tom. 4. Tit. 7. pag. 361. Tom. 6. Commentariorum Cleri Gallicani nec-non seorsim Cura *Bernardi* & *Sonlieri*, qui id egregiis Commentariis & Observationibus illustrarunt.

Henrici IV. Nuptiæ.

IV. Eodem anno, Matrimonium Regis cum *Margarita Valesia*, trium superiorum Regum Sorore ante 27. annos contractum, sententia Judicum in partibus a *Clemente VIII.* Summo Pontifice delegatorum dissolutum est, nullumque declaratum, ob consanguinitatis gradum, defectumque consensus in *Margarita* quæ contra suam voluntatem a patre *Carolo IX.* & Matre *Catharina* nulla Pontificis dispensatione significata *Henrico* tunc Navarræ Regi nupserat; ut ipsamet contestata est, aliisve documentis probatum fuit. Rex nova cum *Maria Medicea* Nuptias celebravit anno millesimo sexcentesimo.

Pax cum Sabaudiæ Duce.

Pax Sabaudiæ Ducis cum Rege sequuta est, Salutiarum cum Bressia permutatione facta. Rex adesse dignatus est Disputationi Doctissimi Præsulis *Jacobi Davy Perronii* Ebroicensis Episcopi & paulo post Cardinalis, cum *Philippo Mornæo Plessio* Nobili Normanno Salmuri Præfecto, præcipui inter Calvinistas nominis, ad Fontembellamqueum habitæ coram selectis ex utraque parte Judicibus, in qua doctissimus Episcopus *Mornæum Plessium*, in Libro quem Gallico idiomate *De Missæ Abusibus* scripserat, falsarum citationum, interpolationumque plurimarum convicit. Acta Collationis a doctissimo Cardinali *Perronio* edita sunt.

Disputatio Perronii Præsulis cum Mornæo Plessio.

Anno 1602. mense Junio severissimum Edictum in duella Rex promulgavit. Religiosissimos Patres Societatis Jesu, occasione facinoris *Joannis Castelli* proscriptos, agnita eorum innocentia toto Regno honorifice restituit, anno millesimo sexcentesimo-quarto, nobileque Collegium Fixæ in Andibus iisdem erexit; ac suam de eadem celeberrima Societate præclaram & æquissimam opinionem orbi universo testatus est, *P. Petro Cotono* ejusdem Societatis viro singulari pietate, doctrina, facundia spectabili, in Concionatorem & Conscientiæ suæ Moderatorem adlecto. Ex quo tempore Christianissimi Reges pietatem, doctrinam, prudentiam, fidem hominum ejusdem Societatis experti, unum ex *S. Ignatii* filiis semper a Confessionibus habuerunt, nonnullos indentidem a Concionibus, ut est sacra illa familia facundissimorum Concionatorum feracissima.

Societatis Jesu innocentia a Rege agnita vindicata.

Equestris Ordo *S. Mariæ de Monte-Carmelo*, & *S. Lazari*, ab eodem Rege institutus est anno 1608. Octobri mense. *Philibertus Nerestamgus* Ordinis Magister creatus. *Henricum* Regem Christianissimum, virtute militari, civili prudentia, admirabili benignitate, ingentibus denique rebus pace belloque, manu & consilio gestis vere *Magnum*, cum omnes immortalem cuperent, unius detestandi sicarii parricidium abstulit Lutetiæ Parisiorum die 14. Maii anni 1610. postridie quam incredibili apparatu *Mariam Mediceam* conjugem apud *S. Dionysium* coronandam curaverat, anno ætatis 57. Regni 22.

Equestris Ordo S. Mariæ de MonteCarmelo & S. Lazari institutus.

Tres filios, totidemque filias ex *Maria Medicea* uxore reliquit, *Ludovicum*, qui post ipsum regnavit, hujus nominis *XIII. Justum* cognominatum, *Magni* Patrem. Alterum qui puer obiit, & *Joannem Baptistam Gastonem*, Ducem Aurelianensem: *Elisabetham*, quæ *Philippo IV.* Hispaniarum Regi; *Christianam*, quæ *Philippo Amedæo* Pedemontio Principi, & deinde Sabaudiæ Duci; & *Henricam Mariam*, quæ *Carolo I.* Majoris Britanniæ Regi nupsit. De hujus Regni Historia legendi *Davila*, *Matthæus*, *Harduinus Perefixius* Parisiensis Archiepiscopus in Vita *Henrici Magni*, & alii Historiæ Gallicæ Scriptores.

Henrici IV. liberi.

SCHOLION.

In hoc Articolo, pag. 366. Editionis 1. Religiosi Censores hanc propositionem notant: *Duo Pontifices fuerunt contrarii Henrico IV. sed non secundum scientiam.*

„ R. Scripsi Gregorium XIV. & Clementem VIII. Pontifices Maximos, illum toto „ Pontificatu, hunc ineunte *minus æquos fuisse Henrico IV. & Fœderatis favisse*, *zelo quidem Catholicæ Religionis, sed non secundum scientiam.* Nam ut ait Auctor Anonymus Tractatus *De Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ*, Leodii editi anno 1684. lib. 2. cap. 2.

Lumen

Lumen illud Spiritus Sancti, quod Summo Pontifici adest, cum explicanda sunt Fidei Mysteria, & tradenda Morum præcepta, non perpetuo illi hypocritarum fraudes, Aulicorum adulationes, improborum mendacia detegit, non adversus ambitiosorum importunitatem, Magnatum preces, suspecta Officialium consilia immotum servat. Quæ scripsi eo loci, meram facti quæstionem spectant. Moderatiori stylo hoc Historiæ caput perstringere non potui.

Nota.

Non solum Gregorius XIV. & Clemens VIII. sed Sixtus etiam V. qui post Gregorium XIII. Petri Cathedram conscendit, Henrico IV. sese infensum ostendit, illum fidelium communione interdicendo, regnoque inhabilem pronuntiando, ut narrat Spondanus ad annum 1585. quamvis fœdus cum Hispanis adversus illum inire recusaverit, eodem Spondano teste ad annum 1590. n. 5. Nimis autem audacter dictum a Natale videtur, hos Pontifices Henrico, zelo, qui non esset secundum scientiam, restitisse. Ipsi ne regno potiretur obstabant, quia heresim ejurare renuebat; quia maxima pars Galliæ & Clerus potissimum, catholicum regem postulabat, & quia leges fundamentales regni non alium Regem nisi catholicum patiebantur: nil proinde deerat huic zelo, quo posset affirmari secundum scientiam non fuisse. Deus ipse hunc zelum probasse videtur: nam tandem ab Henrici mente eam caliginem repulit, quæ illi suos errores non permittebat agnoscere; unde cito cessarunt Pontificum iræ, cum solam hæresim in Henrico execrarentur, & Fides Catholica in Gallia præservata fuit ab interitu, quod venerat in aliis regnis, ubi Principes heterodoxi dominabantur.

CAPUT XII.

DE REGIBUS Hispaniæ.

ARTICULUS I.

De JOANNE *Castellæ*, FERDINANDO *&* ALFONSO *Aragoniæ*, JOANNE *&* EDUARDO *Lusitaniæ Regibus.*

I. Ab Anno millesimo trecentesimo nonagesimo ad annum usque millesimum quadringentesimum septimum quo migravit e vita 8. Kalendas Januarias, Castellæ Regnum moderatus est Rex *Henricus*, de quo egimus in Synopsi Historiæ Sæculi 14. Ipsi successit *Joannes* bimulus filius, cum *Ferdinandus* ejus patruus ultro delatam a Proceribus regiam Dignitatem eximia animi moderatione, fideque & amore in Nepotem repudiasset. Regina Vidua, & *Ferdinandus* regni procuratores ex defuncti Regis testamento declarati. Summa belli Maurici *Ferdinando* delata. *Ferdinandi* ad Aragoniæ regnum provecti, & *Catharinæ* Reginæ Matri præpropero obitu continui in Castella motus extiterunt & graves; cum Rex in umbra & mollitie educatus, Aulicorum imperio obnoxius esset, Christiani tamen nominis proferendi, & Mauricæ gentis in Hispania extirpandæ studio Granatense bellum gessit. Ipsum inter & *Alfonsum* ac *Joannem* Reges Aragonum & Navarræ bellatum est. Intestinis dissidiis ardebat Castellæ Regia *Alvaro Luna* qui summa apud Regem gratia & auctoritate valebat ipsum inter & *Henricum* Infantem ejus fratrem simultates fovente. Sed Regio favore ad tyrannidem abusus *Alvarus*, cum ipsi regi metuendus evasisset, datis Judicibus capite damnatus est. Obedientiam *Petri de Luna* in retinendis Pontificiæ Dignitatis Insignibus pertinacis abdicavit, & in Concilium Constantiense consensit, missis ad illud Oratoribus. Obiit Vallisoleti, 13. Kalendas Augusti anno 1454. Religiosissimus Princeps fuit, Literarum amator Doctorumque Virorum fautor, quibuscum lubentissime congrediebatur. Ejus celebratur præclara illa vox: *Malo subditos abundare, quam fiscum; Quia potentissimi Regni Princeps pauper esse non potest.* Ex *Maria* filia *Ferdinandi* Regis Aragonum, uxore sua, filium reliquit *Henricum.*

Joannes Rex Castellæ.

Joannis Castellæ Regis præclara Sententia.

cum regni Succeſſorem. De *Joanne* Rege legendi *Rodericus Sanctius* Hiſtoriæ Hiſpanicæ P. 4. *Alfonſus a Carthagena* in Anacephaleoſi regum Hiſpaniæ, cap. 92. *Mariana* Libris 19. 20. & 21.

II. Aragoniæ regnum ab anno milleſimo trecenteſimo nonageſimo-quinto ad annum milleſimum quadringenteſimum-decimum rexit *Martinus* de quo egimus in Synopſi ſuperioris Sæculi. Poſt ejus obitum varii motus animorum erant, de Succeſſore deligendo, ſententiis in omnes partes diſtractis. De Jure ſucceſſionis ampliſſimæ familiæ diſceptabant, ſuas ſinguli Candidati clientelas habebant, propriosque fautores. Convenit, ut ex tribus præcipuis regni Nationibus, Catalonia, Aragonia, & Valentia terni delecti Judices Controverſiam finirent. Auditis Competitorum rationibus, collatiſque Judicum ſuffragiis, *Vincentius Ferrerius* Ordinis FF. Prædicatorum Vir Sanctiſſimus omnium nomine *Ferdinandum* Aragoniæ regem renuntiavit, *Eleonoræ* Sororis defuncti *Martini* Regis filium, pridie Kalendas Julii, anno 1412. Comitem Urgelitanum, ſolum ex omnibus regni Candidatis obſtinatius Jus ſuum armis perſequentem, in ordinem redegit *Ferdinandus*, captumque perpetuo carceri addixit. Siciliam ab obitu *Martini* Regis turbatam brevi per ſuos Duces pacavit: Sardiniam pene deperditam, induciis cum hoſtibus factis continuit, quæ poſtea ſub Aragoniam ditionem revocata eſt univerſa. Habito Perpiniani colloquio cum *Sigiſmundo* Imperatore, & regum Caſtellæ, Galliæ, & Navarræ Oratoribus *Petrum de Luna* præſentem hortatus & obteſtatus eſt, ut ceſſione, vel abdicatione Pontificatus pacem terris Eccleſiæque redderet, Æmulorum exempla ſequeretur. Pervicax animus cum flecti non poſſet, immo cum ſe Peninſulam proripuiſſet, oppidi firmitate Pontificiam Dignitatem tueri parans; *Ferdinandus*, cum Regno ſuo, ejus Obedientiam ejuravit, auctore *S. Vincentio Ferrerio*. Regium Edictum in eam ſententiam promulgatum eſt 8. Nonas Januarii, anno 1416. Obiit die ſecunda Aprilis ejuſdem anni, quem regni quartum ætatis 43. numerabat. In omnibus rebus ita ſemper honeſtatem ac decus præ ſe tulit, ut *Honeſti* cognomen promeritus ſit & conſecutus. Multum ingenii, multum artis & induſtriæ in eo fuit ad conciliandas omnium voluntates, id crebris ſermonibus uſurpare ſolitus: *Ad tuenda tenendaque Regna, Regibus aptius eſſe diligi, quam timeri.* Quatuor filios *Alphonſum*, *Joannem*, *Henricum*, & *Sanctium*, duaſque filias, *Mariam* & *Eleonoram*, ex *Eleonora* conjuge reliquit. *Alfonſum* primogenitum regni hæredem dixit. *Laræ* Principatum, *Medinam Campeſtrem Balaguerim*, *Joanni* legavit. *Henricus* Militiæ *S. Jacobi* Magiſter, *Albuquerquium* obtinuit. *Sanctius* Alcantaræ moderator Supremus. *Montalbanum*. *Maria Joanni II.* Caſtellæ regi; *Eleonora Eduardo* Luſitaniæ nupta eſt. *Ferdinandi* Vitam Libris tribus ſcripſit *Laurentius Valla*, quos habes Tom. 1. *Hiſpaniæ illuſtratæ*. Hoc ipſi contexuit Elogium: *Fuit Ferdinandus parum excultus literis, ſed ut in illo ſæculo, & ut in Hiſpana Nobilitate, non indoctus: Doctorum tamen mirifice fautor, & ſuorum ad ſtudia hortator. Nulli domeſticorum ſalarium numerari voluit, niſi qui teſtimonium a Sacerdote attuliſſet, eo anno ſe eſſe confeſſum, & Corpus Domini communicaſſe. Execrantium Numina punitor acerrimus. Aleatores ut peſtes exoſus. Pro abſentibus, & quos ipſe miſiſſet, quam pro his qui aderant, diligentior; quippe qui ſcripta eorum nomina in privato quodam libello habebat, & quoties quippiam vacaret, quod conferendum eſſet, ad illud tamquam ad Ephemeridem ſe conferebat. Nec petentibus ſtatim Beneficia conferebat, ſed duo hæc prius animadvertebat, an alteri indultum eſſet, & an alius dignior. Nihil intercedente pecunia contulit; nam ejus minime avarus. Auxitque pecunia ſua, quam ex Caſtella advexerat. Aragoniam, Valentiam, Cataloniam, ideoque ægre ferebat non poſſe munificentiam conſuetam exercere in tanta proventuum exiguitate ex ſuis Regnis; ſolitus dicere: Non agere Regem, qui non plus quam poſceretur, donaret. In Patrimonio Regali tuendo tenax, quod qui alienarent, ajebat inimicos ſibi potius parare quam amicos.* Legendi & *Hieronymus Surita* Hiſtoriæ Rerum Aragonenſium Lib. 11. *Hieronimus Blanca* in Rerum Aragonenſium Commentariis, & *Joannes Mariana* in Hiſtoria Hiſpaniæ, Lib. 19. & 20.

Ferdinandus Rex Aragoniæ. *Petri de Luna obedientiam ejurat.* *Præclara Sententia.* *Ferdinandi Regis liberi.* *Elogium.*

III. *Ferdinando* in Regnum Aragoniæ ſucceſſit ejus primogenitus *Alphonſus*, literis eruditus, gloria militari illuſtris, ſed erga Eccleſiam non ita propenſus ac Pater; quippe qui cum *Martino V.* & *Eugenio IV.* ſimultates ad ſchiſma uſque exercuerit, quod ipſi Neapolitani Regni jura, in *Ludovicum* & *Renatum* Andegavenſes a *Joanna* Regina tran-

Alfonſus Rex Aragoniæ.

ſlata

ſtata, attribuere recuſarent. Quod Regnum dum occupare poſt *Ludovici* obitum niteretur, a Genuenſibus navali victus certamine, & cum Fratribus captus, ad *Philippum* Mediolani Ducem, cujus in Ditione tum erat Genua, perductus eſt: a quo humaniſſime acceptus, & libertati redditus, ad Neapolitanam oppugnationem rediit. Militibus per aquæductum intromiſſis, Urbe potitus eſt, poſtridie Kalendas Junii, an. 1442. moxque reliquum Regnum Victori deditionem fecit. *Eugenio* deinde Pontifici reconciliatus, pro ipſo bellum geſſit in Piceno contra *Sfortianos* Eccleſiaſticæ Ditioni infeſtos. Uxorem duxit *Mariam Joannis II.* Caſtellæ Regis ſororem, quæ Marito abſente & Neapolitani Regni expugnatione occupato, Aragonium Regnum magna prudentiæ fama moderata eſt. Obiit *Alphonſus*, militari virtute *Magnanimi* nomen promeritus, Neapoli 5. Kalendas Julias, anno 1458. ætatis 66. Literas in pretio habuit, viriſque eruditione præſtantibus tantum tribuit, ut iis ſe inclinata quamvis ætate docendum præberet. *Laurentio Valla*, *Antonio Panormitano*, *Georgio Trapezuntio*, familiariter uſus eſt. A Rege quodam Hiſpano dictum referente quopiam, *Literas Principem non decere*: Eam vocem *non Regis* dixit *eſſe*, *ſed bovis*. Ejus faceta dicta, ſales, jocique notantur magno numero, ad indicium acuti ingenii, elegantis, prompti, atque præſtantis. In ejus laudibus nimii ſunt Hiſpani, quibus incomparabilem ſane Principem fuiſſe ultro concederem, niſi impotenti regnandi ambitioni jus omne divinum atque humanum ſubjeciſſet, Religionis ac fidei humanæ ad commoda utilitateſque ſuas dumtaxat obſervator; ac veneri intemperantius indulſiſſet. *Joannem* Fratrem Vaſconum Regem, Aragonii Regni hæredem inſtituit. Neapolitanum, quaſi armis partum, *Ferdinando* filio notho legavit. Ejus Vitam quatuor libris complexus eſt *Antonius Panormitanus* qui ipſi ab Epiſtolis fuit; ad quam *Æneas Silvius* Commentarios addidit. Eam Libris 10. proſecutus eſt *Bartholomæus Facius* Genuenſis; præter quos de *Alfonſo* Rege legi poſſunt, *Surita*, *Hieronymus Blanca*, *Jovius*, *Collenutius*, *Fazellus*, *Mariana*, *&c.*

Neapolitanum Regnum ſibi ſubjicit.

Alfonſus Rex literarum amans.

IV. *Joannes* Luſitaniæ Rex anno milleſimo trecenteſimo octogeſimo-tertio regnandi initium fecerat. Cum *Joanne* Caſtellæ Rege bellum geſſit. Inter utramque gentem honeſtis conditionibus ſancita pax anno 1431. Numeroſa prole auctus, propter anguſtiam Ditionis, novos in Africa Principatus filiis parare cogitavit: magnaque inſtructa claſſe, *Septam* Mauritaniæ Tingitanæ urbem munitiſſimam uno die expugnavit, magna Saracenorum ſtrage. Ea victoria contigit die 21. Auguſti, an. 1415. Eccleſiam Oliſiponenſem Metropolitica dignitate augeri curavit: Codicem *Juſtiniani* in patrium ſermonem verti juſſit a *Joanne ab Aregis* Viro Juris Conſultiſſimo, *Bartoli* quondam auditore. Magnificam ejus pietatem ſacra teſtantur ædificia, & imprimis Regium illud Cœnobium Batallienſe Virgini Deiparæ eo loco dicatum, quo celebrem illam victoriam de Rege Caſtellæ adeptus eſt. Clementiæ laude nemini Regum inferior fuit. Nonnullis enim qui in ejus caput conjuraverant, non pepercit modo, ſed muneribus illos affecit. Obiit pridie Idus Auguſti, anno 1433. ætatis 75. Regni 49. *Rex bonæ memoriæ* a Luſitanis cognominatus. Præter *Blancam & Alfonſum* brevis ævi pueros, ex *Philippa* uxore *Joannis* Lancaſtriæ Ducis filia ſuſcepit *Eduardum* Regni Succeſſorem, *Petrum* Ducem Conimbricenſem, *Henricum* Ducem Viſcenſem, & Militiæ *Jeſu Chriſti* Magiſtrum, *Joannem* Militiæ *S. Jacobi* Summum Moderatorem, *Fernandum* Magiſtrum Militiæ Aviſienſis Ciſtercienſis Ordinis, & *Iſabellam Philippo III.* Burgundiæ Duci, Flandriæ, Hannoniæque Comiti, nuptam. *Henricus* Princeps in Mathematicis doctiſſimus, propter ſola Aſtrorum ſtudia cœlebs vixit. Magnam partem Atlantici litoris penetravit, in quo oppida & civitates, inſulæque plurimæ repertæ ſunt. Quibus in locis omnibus Chriſti Fides ejus opera innotuit, præſertim in Inſula *Lignorum*, quæ vulgo *Madiera* vocatur. Tandem morte interceptus, has Navigationes ad Coronam Regni tamquam fundum hæreditarium tranſmiſit, quæ per manus traditæ, ad tempus *Joannis II.* Luſitaniæ Regis derivatæ ſunt (inquit *Damianus a Goes*.)

Joannes Rex Luſitaniæ.

Bellum Africanum.

Joannis Luſitaniæ Regis liberi.

V. Succeſſit Patri *Eduardus*, annos natus 42. cui ad cæteram felicitatem numeroſa proles fuit, ex unis nuptiis ſuſcepta cum *Eleonora* filia *Ferdinandi* Aragoniæ & Siciliæ Regis: *Alfonſus* Primogenitus, cui Patre ſuperſtite, inter Luſitanos primum Principis nomen inditum; *Ferdinandus* Dux Viſcenſis, Militiarum *Jeſu*

Christi & *Jacobi* Magister; *Philippa* brevi ævi; *Eleonora* quæ *Friderico III.* Imperatori collocata est; *Catharina Carolo* Navarræ Principi, & deinde *Eduardo IV.* Angliæ Rege pacta, sed cœlebs mortua; *Joanna* nupta Henrico Castellæ Regi. Magnum ipsi mœrorem attulit clades a fratribus in Africa accepta in Tingitana obsidione, anno 1437. ubi *Ferdinandum* Saracenis obsidem dare coacti sunt, donec Lusitani, *Septa* dedita, universa Africa decederent. Obiit *Eduardus* Rex die 9. Decembris, 1438. animi corporisque dotibus præstantissimus Princeps, literisque valde deditus; qui *De Regni moderatione*, *De Fido Consiliario*, & *De arte Equitandi*, libros edidit. Regnum ipsius fuit annorum quinque, dierum septem & triginta.

Eduardus Rex Lusitaniæ.

JOANNIS DOMINICI MANSI

Nota.

Lusitanorum clades in Africa.

ÆNeas Sylvius in opusculo de viris ætate sua claris Alphonsum Aragoniæ Regem ita paucis depingit: *Vir brevi corpore, animi immensurati, periculorum contemptor, luxuriæ deditus, fidei varius, pecuniæ largus distributor, magnanimis viris affectus, numquam quiescens, doli structor.* Opusculum istud ex Vaticano codice ab Amico exceptum, ego primus evulgavi in Appendice ad Orationes Pii II. Lucæ edita anno 1759.

ARTICULUS II.

De HENRICO IV. Castellæ: JOANNE II. Aragoniæ: & ALFONSO V. Lusitaniæ Regibus.

Henricus Rex Castellæ.

I. JOanni Castellæ Regi successit *Henricus* filius, annum agens ætatis trigesimum, cum paulo ante Patris obitum *Blancam* uxorem, Regis Navarræ filiam, post annos conjugii quatuordecim repudiasset, impotentem ex maleficio causatus. Divortii Sententia ab administratore Segobiensis Ecclesiæ pronuntiata primum, deinde ab Archiepiscopo Toletano confirmata auctoritate *Nicolai V.* Pontificis Maximi; non sine admiratione orbis terrarum. Ardenti erat ingenio *Henricus*, pusillo tamen, oppletoque fœditate. Venationis & Musices præcipuum studium. Cultus moderatus, aqua potus, cibus nimius, mores dissoluti, atque omnibus turpitudinum maculis vita deformis: quibus rebus corpus labefactatum, atque morbis obnoxium fuit. *Liberalis* illi atque *Impotentis* cognomina vulgo afficta sunt, alterum ex profusa liberalitate, qua donandis oppidis, profundendis sine judicio thesauris, Majores omnes superasse videbatur. Mitis sermo atque comis fuit, clementia nimia. Hac morum varietate factum, nulla ut tempora turbulentiora extiterint, quam *Henrici* Regno, quod annorum viginti trium fuit, mensium quatuor, dierum duorum. Mauricum bellum gessit, haud magno operæ pretio. Anno millesimo quadringentesimo sexagesimo-tertio cum *Ludovico XI.* Rege Christianissimo ad Fontarabiæ fines colloquium habuit de controversia quæ Catalanos cum Aragoniis dudum commiserat, cujus Judicium *Ludovici* Regis arbitrio partes permiserant. Secundum *Henricum* contra Aragoniæ Regiam pronuntiatum est. Quæ Sententia nova bella succendit. Horum tumultuum opportunitatem nacti Castellæ Proceres, in *Henricum* Regem conjurarunt, *Alfonso* ejus Fratre in partes abrepto. Ne injuste commoti viderentur, querelarum causas obtenderunt: quod Rex Mauros apud se versari permitteret; Magistratus venales exponeret: *Bertrandum* Conjugis suæ adulterum dignitatibus augeret: Filiam adulterio natam, contra Regni Leges, jusque *Alfonsi* Patris, Regni hæredem renuntiasset. Hæc si mutarentur, libenter arma posituros. Regem tanta socordia invaserat, ut his monitionibus vix moveretur. Cumque armis vindicare nollet injuram, concordia tentata est, & his pacta conditionibus; Ut *Alfonsus* Frater Regni hæres esset jure suo. *Bertrandus* se *D. Jacobi* Magisterio abdicaret. Fœdere facto, *Alphonsus* Segobia in Regia Castra deductus est, undecim annorum adolescens. In ejus verba a cunctis qui aderant juratum, anno millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto, sed brevis

Bellum Civile.

vis concordia fuit. Sopita potius quam dissipata conjuratio. Anno sequenti, exauctorato per summum nefas *Henrico Alfonsum* ejus Fratrem Castellæ Regem proclamarunt. *Alfonsus Carillius* Toletanus Archiepiscopus, magno vir animo, sed & inquieto, ducem se tanti sceleris exhibuit. Summum etiam Pontificem *Paulum* II. decipere studuerunt, eique persuadere, hæc *Pii* II. ipsius Decessoris consilio facta. Quam calumniam *Jacobus* Cardinalis Papiensis, honoris ac nominis *Pii Secundi* studiosissimus, Pontifice coram & Cardinalibus confutavit. Dicta ejus confirmarunt *Henrici* Oratores, rogaruntque, per literas declararetur, Romanum Pontificem harumce molitionum nec auctorem fuisse nec Approbatorem. Legatus Cardinalis *Papiensis* Epistola 122. & *Mariana* Lib. 23. Cap. 9. *Henricum* Regem inter & Proceres conjuratos ad *Olmedum* pugnatum est ancipiti victoria 12. Kalendas Septembris anno millesimo quadringentesimo sexagesimo septimo. Legionensis interim Episcopus *Antonius Venerius* a *Paulo* II. cum potestate legatus in Castellam, qui Censurarum Ecclesiasticarum terrore conjuratos Episcopos ac Proceres ad Regis obsequium revocaret. Diras denuntianti, *Pontificias partes negarunt esse de Republica statuere & ad Concilium proximum ab ea denuntiatione provocarunt.* Regem ad turpia Consilia concordiæ, quibus ludibrio habebatur Majestas, insita compulit ignavia. Hac Pactione, simul & Reginæ impudicitia, novos spiritus conjurati sumpserunt. Rex in tantis malis pene ab omnibus destitutus, mente etiam pererrabat, & privati propemodum habitu vagabatur, decem tantum Equitibus stipatus. Quibus in angustiis Placentiæ Comitis potestati se permittens, in ejus urbis arce splendide acceptus, habitusque, quatuor mensibus hæsit. Hæc anno 1468. gesta. Secundum hæc, Paulus II. perduelles Proceres Nova legatione ad sanitatem invitavit; & quoniam non parebant, piorum numero exemit. His commoti potius quam territi, Legatos Romam amandarunt: quibus non prius facta est Pontificem conveniendi potestas, ac ne ad Urbem quidem accedendi, nisi juratis *Alphonso* Regios titulos haudquaquam adscripturos. Admissis tandem, gravissimisque verbis increpitis mandatum, ut Pontificis nomine diras omnes conjuratis denuntiarent, nisi ad Regis obsequium redirent. Vindicaturum Numen impios illorum ausus. Juvenem Principem, alieni criminis reum immatura morte pœnas daturum. Inane oraculum non fuit. Principis obitu, Toleti deditione, Pontificis studio, multorum animi ad *Henricum* Regem conversi. *Isabella* Regis Soror ad capessendum Regnum a conjuratis frustra solicitata. Ejus molestia effectum ut veniam ab *Henrico* propositam, & conditiones pacis acciperent: secundum quas *Isabella* fraterni Regni hæres renuntiaretur, sex oppidis tunc ejus potestati contraditis juramento obstrictæ ne cui nuberet absque Regio consensu: Regina, filiaque notha in Lusitaniam amandarentur, permissu Pontificis Romani repudii Libello dato: Proceres bonis omnibus, honoribusque restituerentur, quæ dissidii tempore erant ablata, *Isabella* inconsulto Rege nupsit *Ferdinando* Aragoniæ Principi, lege propinquitatis a Summo Pontifice, non soluta, licet ejus veniam a *Pio II.* datam Toletanus Archipræsul affirmarit. His conditionibus, anno 1471. pactum conjugium: *Ut Henrico* Regi superstiti sua auctoritas constaret: defuncto, rerum Castellæ summam *Isabella* administraret: neque *Ferdinandus* suo nomine quidquam donaret: Ne Magistratus externis mandaret: De Immunitate, Jure, & Legibus Gentis ne quidquam diminueret: ac nisi uxoris voluntate Reipublicæ partem ullam attingeret. Hæc omnia arcano constituta. Literæ ad Pontificem, *Henricum* Regem, cæterosque Reges ac Principes datæ, quibus festinatæ nuptiæ excusabantur. Iratus tamen Rex, *Joannam* filiam notham, *Carolo* Aquitaniæ Duci *Ludovici XI.* Christianissimi Regis fratri collocatam, justam prolem esse cum Regina juratus, *Isabella* publicis tabulis abdicata, Regni hæredem declaravit, Proceribus novo Sacramento in ejus verba adactis. His connubiis gravissimi belli Hispanos inter Gallosque materia parabatur, nisi *Caroli* Aquitaniæ Ducis obitu, qui ante Matrimonii consummationem contigit, discussa tempestas fuisset; *Isabella* paulo post *Henrico* fratri conciliata, *Rodericum Borgiam* Cardinalem, Sedis Apostolicæ Legatum, Rex Madriti maximo honore excepit anno 1473. Episcopi ac Sacerdotes a Legato eam in urbem ex tota ditione evocati, frequentes convenere. Subsidium Pontifici Romano ad belli Turcici sumptus, volente Rege, concessum: de Disciplina Ecclesiastica

Conjuratio in Regem.

Paulus tertius Pontifex Max. perduelles ad Henrici Regis obedientiam revocare satagit.

Pax confecta.

De Disciplina Ecclesiastica in Hispania restauranda agitur.

restauranda actum est : cujus quanta esset tunc temporis in Hispania prolapsio, *Mariana* eleganter exponit lib. 23. cap. 18. *Invaserat pudenda Literarum inscitia in Sacerdotes Hispaniæ : usque eo ut pauci Latine scirent , ventri, gulæque servientes. Avaritia rapaces in Ecclesiam Dei manus injiecerat. Emere Sacerdotia , olim simonia, tunc industria erat : Neque intelligebant cæci Principes , cæcique Pontifices , irato Deo fieri impium commercii genus : quod facias an patiaris , perinde est.* His malis ut remedium adhiberetur, a Romano Pontifice impetratum est, ut in singulis Ecclesiis Cathedralibus bina Sacerdotia seu Præbendæ Theologo una , altera Jure-Consulto obveniret . Pontificii Diplomatis fragmentum *Mariana* describit : Obiit *Henricus* Castellæ Rex 3. Idus Decembris anno 1474. ætatis 45. Regni 26. De quo legendi *Rodericus Sanctius* Palentinus Episcopus, Historiæ Hispanicæ P. 4. cui sub hujus Regno finem imposuit ; *Ælias Antonius Nebrissensis* , Decadis 1. lib. 1. & 2. & *Mariana* lib. 23. & initio libri 24.

Joannes II. Rex Aragonum.

II. Post *Alfonsum* in Aragonia regnavit *Joannes II.* Vasconum Rex , ejus frater ; quem *Magnum* Hispani appellant . Dotale Navarræ Regnum ipsi attulerat *Blanca* Regina . Ad *Carolum Vianæ* Principem ex eo Matrimonio susceptum matris jura post ejus obitum translata. *Joannes* dominandi avidus, filium ad Comitia Cataloniæ evocatum in custodiam tradidit . Catalani ad violationem publicæ fidei frementes, arma pro Principis libertate sumpserunt, patremque compulerunt ut carcere soluto Catalonia cederet . Sed alio medio Regi satisfactum , homini alieno a naturæ & humanitatis legibus , cum infelix Princeps 9. Kalendas Octobris an. 1461. morbo extinctus est (ut nonnulli crediderunt) animi ægritudine contracto, seu (ut plurimorum constanti opinione vulgatum fuit) lento veneno: quo fortuitus morbus putaretur , vitalibus in custodia corruptis, anno ætatis 44. Juvenis meliore fortuna patreque benigniore dignissimus. Ingenium Literis dederat . Hujus extant monumenta , Libri Aristotelis *De Moribus*, vulgari lingua donati , brevis *De Vasconum Regibus* Historia, præterea versus non inelegantes, quos ad lyram pangere solitus erat . Optimis Legibus Regnum munivit Rex *Joannes* ; de quibus *Hieronymus Blanca* in Aragonensium Rerum Commentariis . Ex *Joanna* secunda uxore, *Friderici* Almirantis Castellæ filia, suscepit *Ferdinandum* Regnorum heredem , *Joannem* Ferdinando Neapolitano Regi nuptam , *Mariam* & *Eleonoram* quæ innuptæ obierunt. E vita migravit Barcinone ad 14. Kalendas Februarii, anno millesimo quadringentesimo septuagesimo-nono, ætatis septuagesimo secundo.

Ejus in Filium Crudelitas.

Alfonsus V. Lusitaniæ Rex

III. Post *Eduardi* mortem, rerum Lusitanarum summa ad *Alfonsum* filium, Regem ejus nominis V. translata est , sexcennem puerum. Regni procurationem ex viri testamento suscepit *Eleonora* Regina Mater: sed Lusitani fœminæ Imperium impatienter ferentes, *Petro* Conimbricæ Duci Regis patruo , ejus tutelam Regnique administrationem commendarunt. Hunc *Alfonsus*, ubi adolevit , ob suspiciones & calumnias in exilium amandatum , postea *Santarenam* ad se venientem ut accusationes dilueret , quod Militibus stipatus defensionis causa veniret , ducto in eum exercitu oppressit, & triduo reliquit insepultum inter vilissima cadavera . Hujus filiam duxerat *Isabellam* , ex qua *Joannem*, primogenitum suscepit, in cunis extinctum ; *Joannam* quæ Christo se consecravit in Parthenone Dominicani Ordinis, & *Joannem* alterum paterni Regni heredem . Invicti animi Princeps, sed magis ad belli quam ad pacis artes aptus prædicatur. Fretum Herculeum trajecit: multasque de Saracenis victorias reportavit . Unde illi cognomentum *Africano*, Tingin , Zelen seu Arzillam , Alcasserem , Seguerium , & alias Africæ urbes debellavit, suæque ditioni adjecit. Domi remisso fuit animo , tantoque justitiæ neglectu vixit , ut Nobilium insolentiam, ipso regnante auctam, *Joannes II.* ejus filius vix coercere potuerit. Tanta præterea fuit comitate & humanitate , ut de Majestate multum detraheret . Hinc multorum improbæ postulationes , & Regii patrimonii distractio. Aliena contempsit consilia : ex quo graves in errores incurrit . Cæterum animi magnitudine, liberalitate & clementia excelluit . *Joannam Henrici IV.* Castellæ Regis filiam, neptem suam ex sorore *Joanna* , mortuo *Henrico* sponsam accepit , Castellæ hæredem designatam, ejusque suscepta causa grave bellum gessit adversus *Ferdinandum* & *Isabellam* Reges Catholicos ; cujus exitus haud fuit Lusitano felix . In Galliam a *Ludovico XI.* auxilia rogaturus cum frustra venisset , pacem facere necesse fuit ,

Bellum Africanum.

Joan-

Joanna Princeps ſpe Regni fruſtrata, tardiorique deſtinata conjugio cum *Joanne* filio *Ferdinandi* Regis Conimbricæ in Divæ *Claræ* Monaſterio veſtem mutavit: ſacratæque Virginis officium ſuſceptum neceſſario, ad multam ætatem egregie præſtitit, pertæſa rerum humanarum inconſtantiæ varietatiſque. Ex his contracto mœrore in febrim incidit *Alfonſus* Luſitaniæ Rex, quæ ipſum oppreſſit *Sintræ* in quo conclavi natus erat, ad 5. Kalendas Septembris anno milleſimo quadringenteſimo octogeſimo-primo, ætatis quinquageſimo, Regni quadrageſimo-tertio. Religioſorum ac doctorum hominum fautorem, Literarum ſtudiis eruditum, qui primus Luſitanorum Regum Bibliothecam in propriis ædibus inſtruxerit; cibo, potu, & venere continentiſſimum, qui ab uxoris obitu annos tum 23. dumtaxat natus, ſumma caſtitate ad mortem uſque vixerit, gentis Hiſtorici prædicant, & inter alios *Duardus Nonius*, *Leo* Juriſconſultus, Libro *De vera Regum Portugalliæ Genealogia*. Addit *Antonius Vaſconcellus*, in redimendis captivis adeo profuſum fuiſſe, ut Captivorum Redemptor vulgo nominaretur.

Alfonſi Regis elogium.

ARTICULUS III.

De FERDINANDO & ISABELLA Hiſpaniarum, JOANNE II. & EMMANUELE Luſitaniæ Regibus.

I. HEnrici Regis obitu, Caſtellæ Regnum ad *Ferdinandum* Aragonium, & *Iſabellam* ejus uxorem, ſororem *Henrici* pervenit, per quos Aragonia Caſtelllaque unam in Monarchiam coaluerunt. Quibuſdam Proceribus in *Joanne* Principis fide perſeverantibus, & Luſitaniæ Rege cauſam ejus ſuſcipiente, bellum ſuſtinendum fuit. *Zamora* a Luſitano capta, paulo poſt a *Ferdinando* recepta eſt. Pugna ad *Taurum* urbem commiſſa, dubio ancipitique marte. *Taurus* deinde, aliæque arces de Luſitanis captæ. Bætica *Ferdinandi* & *Iſabellæ* virtute prudentiaque pacata Caſtellam inter & Luſitaniam ſancita pax an. 1479. Licentia ſuperiorum temporum multa in Caſtella erant depravata, Mauris, Judæiſque cum Chriſtianis promiſcue verſantibus, nullo non commercii genere. Prava conſuetudine uſuque non pauci e piis infecti: plures Sacra Chriſtiana quæ ſuſceperant, patria ſuperſtitione abdicata, fide inconſtanti, nullo vetante deſerebant. Malo adhibitum remedium. Inquiſitio in Caſtellæ Regno a *Ferdinando* & *Iſabella* inſtituta. Huic Præfectus *Thomas Turrecremata* ex Dominicano Ordine vir prudens doctuſque, Segobienſis Conventus Prior, præcipua apud Reges gratia, eorumque Majeſtati a Confeſſionibus. Auctoritas initio Caſtellæ finibus terminata, quarto poſt anno in Aragoniam tranſiit, *Gualbe* & *Orteſio* ex eodem Ordine veteri inſtituto Inquiſitoribus amotis. A *Turrecremata* Edictis propoſita ſpe veniæ, homines promiſcuæ ætatis, ſexus, conditionis, ad decem & ſeptem millia ultro crimina confeſſos commemorant: duo millia crematos igne, majori numero in vicinas Provincias fuga dilapſos. Ita *Mariana*, ex antiquioribus monumentis, Lib. 24. Cap. 17. Pace cum Luſitanis facta, Bellum Granatenſe Regum *Ferdinandi* & *Iſabellæ* auſpiciis, ductuque decem annis geſtum eſt, plenum variis caſibus, atrox præliis, ſucceſſu lætum fauſtumque Hiſpaniæ, totique Chriſtiano nomini; Maurorum Imperio ab ſtirpe convulſo, quod ſeptingentis amplius annis ea parte ſteterat in Hiſpania altis nixum fundamentis. Granata capta die ſecunda Januarii, anno 1491. De hujus belli hiſtoria legendi *Ælius Antonius Nebriſſenſis*, Decade 2. & *Mariana* Lib. 25. Ruſcinonenſes & Ceretanos ad Aragonium Imperium revocavit Rex *Ferdinandus* inito cum *Carolo VIII.* Rege Chriſtianiſſimo fœdere, anno 1493. Idem annus *Chriſtophori Columbi* reditu ex fœlici in Novum Orbem, ſub *Ferdinandi* & *Iſabellæ* Regum auſpiciis, Navigatione, inſignis lætuſque fuit: Inſularum *Principum*, quam deinde regionem *Floridam* nuncuparunt, & *Hiſpaniolæ* auri feraciſſimæ detectione nuntiata. De quarum Inſularum inventione, legenda eſt ipſius *Columbi* Epiſtola ad *Raphaelem Sanxis*, edita Tom. 2. *Hiſpaniæ Illuſtratæ*, pag. 1282. Mox novi Orbis Donationem ab *Alexandro VI.* Romano Pontifice impetrarunt, qui nullum in eo Jus habebat, niſi permittendi ut illuc Evangelium inferretur, & Concionatores ad Chriſtianam Religionem propagandam in eas oras mittendi; quod ſtudium Catholici Reges etiam præ ſe ferebant;

Ferdinandus & Iſabella Hiſpaniæ Reges.

Sacra inquiſitio in Caſtellæ Regno inſtituta.

Bellum Granatenſe.

Floridæ & Hiſpaniolæ novi Orbis Inſularum inventio.

Quid juris in Novum Orbem ex Alexandri VI. donatione

tione Catholicis Regibus accesserit?

bant; quamvis & Imperii fines dilatandi, & immensarum opum cupido eos æque sollicitarent. Quamobrem viribus armorum, non *Alexandri* VI. Diplomati debent Hispaniæ Reges quidquid Novi Orbis potiuntur. *Ludovico* XII. Regi Christianissimo infidus ingratusque *Ferdinandus*, in ipsum de Regno Neapolitano arma movit; quo potitus est, Gallis magna clade affectis: pulsisque anno 1503. Obiit *Isabella* Hispaniæ Regina, *Ferdinandi* conjux ad sextum Kalendas Decembris anni Domini 1504. fœmina animi magnitudine & prudentia nulli secunda, honestissimisque moribus, qui Canarias, Novum Orbem, ejectos Mauros, & hanc magnitudinem suam Hispania maxima parte debet. Maritum enim, etsi magnum ex se Principem, haud tamen tam altum splendidumque, ad ingentia illa facinora leniter impellebat, ducebatque. Hæredem ex asse in Regno Castellæ, cum nullum masculum superstitem haberet, *Joannam* majorem filiam scripsit, unaque *Philippum* Archiducem, Belgii Principem, ejus virum: addito tamen, juxta quæ ante biennium Regni Ordines postulaverant, si valetudine vel absentia, aut ob aliam quamcumque causam *Joanna* impediretur, aut omnino nollet Regni curam suscipere: uti ejus loco & nomine *Ferdinandus* Rex ejus administrationem susciperet, dum *Carolus* Nepos vigesimum annum attigisset. Regni procurationem *Ferdinandus* retinuit. Inde nata ipsum inter & *Philippum*, Socerum & Generum gravis controversia, quæ non multo post composita est. Anno 1505. alteram duxit uxorem *Ferdinandus Germanam Fuxensem*, Christianissimi Regis *Ludovici* XII. Neptim ex Sorore; quicum Fœdus iniit. Anno sequenti, *Philippus* Ardhidux cum uxore *Joanna* in Castelliam profectus est: cui post unum & alterum colloquium, Castellæ administratione cessit, in avitum Aragoniæ Regnum secedens, indeque Neapolim contendens, ut res illius Regni componeret. Obiit interim *Philippus* Archidux, jureque uxorio Castellæ Rex. *Ferdinandus* ad Castellæ administrationem revocatus, cum *Joanna* Regina ejus filia, nec vellet, nec præ mentis infirmitate posset ad res gerendas incumbere. Interim *Ximenio* Hispaniæ Cardinali, Archiepiscopo Toletano, auctore ac duce, *Ferdinandus* Rex bellum Africanum felici successu confecit. Oranum, Bugia, Algerium, Tripolis captæ. Tunecius Rex & Tremesenius vectigal annuum Catholico Regi obtulerunt, Christianosque captivos omnes libertate donarunt. In ea Expeditione, *Petri Navarri* egregii belli Ducis virtus emicuit. Qui de his plura cupit, *Gomecium* consulat in Vita *Ximenii* Cardinalis, Lib. 4. & *Marianam* Lib. 29. Cap. 18. 22. & 23. Obiit *Ferdinandus* Rex Catholicus in vico Madrigalegio ad Castra Julia, dum Hispalim peteret, decimo Kalendas Februarii anno 1516. Sacramentis Ecclesiæ procuratus a *Thoma Maxiense* Ordinis FF. Prædicatorum, qui ipsi a Confessionibus erat; anno ætatis circiter 63. Regus Aragoniæ ab obitu Patris 37. Castellæ 42. Princeps justitiæ cultu, prudentiæ laude, animi præstantia, imperii modestia, Religionis amore, bonarum artium studio excellentior omnibus qui umquam in Hispania extiterunt: in quo præter infidelitatem & inconstantiam in servandis promissis (qui sane fœdus in Rege nævus est) vix aliquid reprehensione dignum reperias. Condito Testamento, Cæsaraugustanum Præsulem Aragoniis rebus præfecit: Castellæ *Ximenium* Cardinalem, dum *Carolus* Nepos omnium Regnorum hæres, qui tunc in Belgio agebat, in Hispaniam veniret. *Adrianus* Decanus Lovaniensis, de *Caroli* Principis mandato Hispaniæ Cardinali in gerendis Castellæ rebus consors accessit.

Ferdinandus Regno Neapolitano potitur.

Bellum Africanum.

Ferdinandi Regis obitus.

Elogium.

Joannes II. Rex Lusitaniæ.

II. *Alfonso* Lusitaniæ Regi successit in Regnum filius ejus *Joannes* II. ab animi præstantia, rerumque gestarum gloria *Magni* cognomen promeritus: multis egregiis virtutibus cæteros ætate sua Reges æquans, plures etiam superans. Initam initio Principatus in ipsius caput, ob servitatem judiciorum, conjurationem Deus avertit. De qua legendus *Mariana* Cap. ultimo Libri 15. de Rebus Hispaniæ. Res Guineæ sive Æthiophiæ Occiduæ prosecutus, missa classe sub ductu *Didaci Dasambuio*, arcem eo loco, ubi auri permutatio cum cæteris mercedibus fieri cœperat, consentiente *Caramanza* regionis Principe, sub nuncupatione *S. Georgii* condidit, quæ postea in civitatem crevit. De his plura *Barrosus* Historiæ Asianæ Lib. 3. Sub ejusdem Regis auspiciis, *Jacobus Canus* Nobilis Lusitanus Regnum Congi in Æthiopia navigationibus suis detexit; Regemque ad Fidem Christi suscipiendam hortatus, nobiles quosdam pueros, acce-

pit,

pit; *Cazuta*, seu (ut alii vocant) *Zacuta* Moderatore; per quem Rex *Congi* Lusitanum rogabat, ut illos Christianis Sacris initiatos, & in Religione rite institutos, cum piis aliquot doctisque Sacerdotibus remitteret, quorum opera Fides prædicari, & Ecclesia eo in Regno fundari posset. Qui in Lusitaniam appulsi, a Rege honorifice ac peramanter accepit & habiti sunt: qui & *Cazutam* e Sacro Fonte suscepti, eique nomen imposuit *Joanni*. Qua de re, præter *Joannem Barrosum* jam laudatum, legendus est *Maffæus* rerum Indicarum lib. 1. Non multo post, anno scilicet 1487. Promontorio *Bonæ Spei* transmisso, in Lusitaniam rediit *Bartholomæus Diacus*, Rex vero *Joannes* terrestri itinere misit, qui Asiæ & Æthiopiæ inferioris regiones lustrarent, *Petrum Covillanium*, & *Alfonsum Payvam*. *Petrus* ad Æthiopiæ regem, quem *Pretiosum Joannem* vocant, pervenit, literasque *Joannis* Lusitaniæ regis obtulit. Cui adeo fuit acceptus, ut redire ipsi in Lusitaniam non permiserit, amplis possessionibus & nobili conjuge donato. Quamobrem literis dumtaxat Lusitaniæ regi aperire potuit visa explorataque, tam de *Calecutio*, & de *Ormutio* Insula ad Sinus Persici fauces jacente, a se lustratis, quam de Æthiopia. Lusitanarum Navigationum fructus sub *Joanne* Rege fuit Christianæ Fidei propagatio in Regno *Congi*, operantibus præsertim Dominicanis. Obiit *Joannes* Lusitaniæ Rex ad Balnea Alborensia in Algarbiis, die 25. Octobris an. 1495. ætatis 40. Regni 15. nulla prole legitima relicta. Illud semper habebat in ore, quod & opere comprobavit: *Indignum eum esse Regis nomine, cujus voluntas alieno penderet arbitrio*. Unde cum ex Angliæ Proceribus quidam e Lusitania ad suos rediisset, rogatus a rege quid in hac regione observatione dignius visum esset, respondit: *Vidisse hominem, qui cum omnibus imperaret, imperabat ei nemo*. In Beneficiis conferendis & remunerando nullam faciebat moram. Id enim quod dare decreverat, cito dabat & sponte sua ne videretur magis ab eo extortum quam datum. Quare & accipientibus majora & honorificentiora videbantur Beneficia, ad quæ a Rege gravissimi judicii vocarentur: & gratia manebat apud ipsum, non apud Ministros. Hæc & alia in *Joannis* II. laudem apud *Duardum Nonium* lib. De vera Regum Portugalliæ Genealogia, *Vasconcellum* in Anacephalæosi, *Osorium* lib. 2. aliosque Lusitanæ Historiæ Scriptores legere est, qui ipsum in cœlum efferunt.

Fides a Lusitanis in Regnum Congitanum Æthiopiæ regionem illata.

Joannis Lusitaniæ Regis præclara sententia.

II. Post *Joannis* Regis obitum, *Emmanuel* ejus Patruelis, Patruo *Ferdinando* natus, Pacis Juliæ Dux, Lusitaniæ Rex salutatus est. Initio regni, ut *Isabellam* Hispaniæ Principem, *Ferdinandi* & *Isabellæ* Regum filiam, conjugem promereretur, iisdem rogantibus, Mauros & Judæos Lusitaniæ finibus abscedere jussit, servitutis metu proposito, si qui post designatum tempus restitissent. Mauri in Africam continuo transmiserunt. Judæis non eadem facultas extitit, quibus paulo post novo Edicto filii sunt subtracti quatuordecim annis minores, & ad Baptismum compulsi: Quin & majores natu variis modis & indignis vexati, Christo nomen dederunt, plerique animo simulato. Unde postmodum occasione data, ad patriam superstitionem sunt reversi. *Emmanuelis* Regis mandato & auspiciis *Vascus Gama* Nobilis Lusitanus in Indiam Orientalem felici navigatione penetravit, regiones illas exploraturus, an. 1497. Post ejus reditum, Sæculo 16. ineunte, nova in Indiam a rege transmissa Classis, Duce *Petro Alvari Caprali* Nobili Lusitano. Ea navigatione detecta *Brasilia*; quam paulo post *Americus Vespucius* Florentinus, ejusdem *Emmanuelis* Regis nomine diligentius exploravit: a quo & ea Pars Novi Orbis, quæ Lusitanis paret, *America* appellata est. Missis deinde cum validioribus Classibus, copiisque, *Alfonso Albuquercio* & *Francisco Almedia*, quos Indiarum Proreges dixit, *Malacam*, *Molucas*, *Brasiliam*, aliasque Insulas antea incognitas Imperio suo adjecit. Multos reges subegit, & tanto maris terrarumque dissitus intervallo, tributarios & vectigales reddidit; alios in clientelam & amicitiam suscepit. Babyloniæ regis Classem superavit. Africanorum regum vires ingentes sæpe contulit. Lusitaniam auro, argento, margaritis, aromatibus, aliisque Orientalibus mercibus divitem; Indos & Æthiopes Evangelii prædicatione ditiores effecit. *Helenæ* Aviæ *Davidis Pretiosi Joannis* Æthiopum Imperatoris, ipsiusque *Davidis* literas per *Matthæum* Oratorem cum exquisitis muneribus missas, Latine reddidit *Paulus Jovius*; Libro suo *De Æthiopum Moribus* inseruit *Damianus a Goes*. De victoriis a se in Africa reportatis, de *Azomoræ* expugna-

Emmanuel Lusitaniæ Rex.

Ejus Imperio Malaca, Moluca, Brasilia, aliaque Novi Orbis Insulæ adjectæ.

BIBLIOTECA O. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

Ejus in Africa victoria. pugnatione, *Almedinæ*, *Thitis*, & aliarum civitatum deditione, literas dedit ad *Leonem X.* Pontificem Maximum, quas legere est Tom. 2. *Hispaniæ Illustratæ*, pag. 1315. Novos titulos sibi sumpsit *Domini Guineæ*, *&* *Conquistæ Navigationis ac Commercii Æthiopiæ*, *Arabiæ*, *Persiæ*, *atque Indiæ*, *&* *Regis Algarbiorum*, *citra ultraque Mare in Africa*, &c. A vino per totam vitam abstinuisse; oleum nusquam gustasse, cibi parcissimum fuisse, inter ipsos ludos aliquid serii negotii egisse; decimas exemptionibus, venditionibus, aliisque contractibus, fisco solvi solitas, Clericis, Monachis, & Sacratis Virginibus, Religionis ergo remisisse, Lusitani Scriptores produnt. Tres uxores habuit, scilicet *Isabellam* Hispaniæ Principem, ex qua filium suscepit *Michaelem* in cunis extinctum; *Isabellam* sororem *Joannæ*, quæ ipsi peperit *Joannem* Regni Successorem; *Isabellam Caroli V.* Imperatoris uxorem, *Beatricem* quæ *Carolo* nupsit Sabaudiæ Duci; *Ludovicum* Ducem Pacensem, *Ferdinandum*, *Alfonsum*, & *Henricum* S. R. E. Cardinales, *Eduardum*, *Mariam*, & *Antonium* brevis ævi infantes. Duxit tandem *Eleonoram* altera conjuge defuncta, *Philippi* Castellæ Regis filiam, *Caroli V.* Imperatoris sororem, ex qua suscepit *Carolum* mense quarto decimo ætatis defunctum, & *Mariam*. *Emmanuelis Regis liberi.* Obiit Rex felicissimus die 13. Decembris, anno 1521. ætatis 53. Regni 27. inchoato, magno sui relicto desiderio. Unde ejus ætatem auream Lusitani semper appellarunt. De ipsius gestis legendi *Osorius* Episcopus Silvensis in Algarbiis, & *Vasconcellus* S. J. in Anacephalæosi Regum Portugalliæ.

S C H O L I O N.

In hoc Articulo, pag. 391. & 392. Religiosi Censores hanc propositionem notant: *Alexander VI. nullum habebat jus donandi Indias Hispanis. Id debent Hispani suis armis, non Diplomati Alexandri.*

R. Nullum revera in Indiis temporale jus habebat Alexander VI. sed jus unum permittendi ut illuc Evangelium inferretur, Concionatores ad Christianam Religionem propagandam in eas plagas mittendi, Ecclesiam in illis fundandi, Episcopatus erigendi, &c. Sane Regna donare non potest, qui non est supremus illorum dominus: porro Summum Pontificem supremum esse Regnorum omnium Mundi Dominum temporalem, ne ipse quidem Cardinalis Bellarminus existimavit; & hujus opinionis falsitatem probat *Martinus Azpilcueta* Navarrus in Relectione cap. *Novit*, *De judiciis*, Notabili tertio.

Nota.

IN Alexandri XI. donationem inter alios hæreticos stylum acuit Hieronymus Benzo *l. 3. hist. nov. Orb. c. 3.* qui habetur *tom. 2. hist. Americ. p. 6.* ac Auctor libri, cui titulus: *Mare liberum*, *sive de jure*, *quod Batavis competit ad Indicana commercia*. Sed & inter ipsos catholicos sub lite fuit an Alexander potuisset Indiarum Reges dominio suo privare, cum non defuerint qui opinati sint non aliud Regibus Castellæ, & Lusitaniæ contulisse, quam quoddam *superintendentiæ & patrocinii jus* in illos infideles, postquam fidei catholicæ suavi jugo colla submisissent: *Valent. tom. 3. controv. disp. 1. q. 10. p. 7. v. ad secundum. Molin. dis. 29. & 35. Suar. de fid. disp. 12. sect. 2. nu. 7. Freitas de Imper. Asiat. c. 7. & cap. 9. num. 2. & cap. 12. a num. 1.* aliique. E contra eo extendendam Pontificis potestatem, ut Indiarum regna Hispanis concedere potuerit, non pauci contendunt. *Jo. Lupi de Palacios in Tract. de Insul. Mar. Ocean. Masquard. de Sugaris in Tract. de Jud. & Infidel. p. p. c. 14. Francisc. Vargas de Episcop. Jurisd. confirm. 10. Anastas. Germon. de Sacror. immun. l. 3. c. 13. Anton. de Herrera hist. general. Indiar. decad. 1. l. 2. c. 4.* ac plures alii; eisque illi omnes addendi, quibus placet in Papa directam agnoscere potestatem in omnem qua late patet orbem terrarum. Audiatur Thomas Bosius de sign. Eccl. l. 4. c. ult. *His*, ait, *addi posset quod supra diximus, ab Alexandro VI. Indias occidentales & orientales æquis partibus inter Castellanos & Lusitanos divisas. Quod cum multis de causis efficere posset ille*, tum

eum vero ea quam S. Antoninus tradidit, quia scilicet Pontifex Christi Deique Vicarius quodcumque voluerit in terris ligat, ac solvit ob publicum bonum, jusque ipsi est infideles punire, cum juxta lumen naturale nequaquam vivunt, atque omni dominio privare. Atque ita non modo hæc potest, quatenus est necessarium ad salutem animarum, sed etiam quatenus est utile ad bonum publicum: Nam cum Christus Petro dixit, pasce, jussit ut subditos aleret omni subsidio spirituali ac temporali, ut post clarissimos Doctores adnotavit omni virtutum genere florentissimus Cardinalis Toletus. Verum cum Bellarminus, quem communiter postea Theologi sequuti sunt, non aliam nisi indirectam in Pontifice quoad temporalia potestatem agnoscat, nullamque respectu infidelium eaque numquam usum fuisse putet, de Alexandri VI. donatione *lib. 5. de Roman. Pontif. cap. 2.* hæc habet: *Respondendum est non eo consilio id factum, ut Reges illi proficiscerentur ad debellandos Reges infideles novi orbis & eorum regna occupanda, sed dumtaxat, ut eo adducerentur fidei Christianæ prædicatores, ac protegerent, & defenderent cum ipsos prædicatores, tum christianos ab eis conversos. Et simul ut impediret contentiones & bella Principum christianorum, qui in illis novis regionibus negotiari volebant.* Nec ab hac opinione, ut quidam putarunt, recessisse dicendum est per ea, quæ habet in Recognitionibus, seu Retractationibus ad eumdem librum & caput; illius enim verba ita sonant: *Quod attinet ad Bullam Alexandri VI. de divisione orbis nuper inventi, & debellatione Indorum occidentalium, cum ea scriberem, Bullam non videram, & ideo sequutus sum doctrinam Cardinalis Cajetani in 2. 2. q. 66. art. 8. Franc. Victor. in 2. relect. de jur. bell. & domin. & Dominic. a Soto in 4. d. 5. q. unic. art. 10. ad 5. tum propter eorum rationes, tum quia Cajetanus vixit tempore Alexandri VI. & supervixit, proinde facile scire potuit, quid sibi voluerit Alexander Pontifex, cum orbem recens inventum divisit.*

ARTICULUS IV.

De CAROLO Hispaniarum Rege & Imperatore hujus Nominis QUINTO, & JOANNE III. Rege Lusitaniæ.

I. DE *Ferdinandi* Regis Avi sui obitu certior factus *Carolus* Princeps in Belgio agens statim se Regem Hispaniarum dixit. De cujus gestis cum superius egerimus Cap. 5. de Imperatoribus Occidentis, Articulo 4. Paralipomena quædam dumtaxat hic attingemus ad Historiam Hispaniæ pertinentia. Paulo post *Caroli* Regis adventum in Hispaniam, obiit *Franciscus Ximenius*, Cardinalis Hispaniæ appellatus & Archiepiscopus Toletanus pene octogenarius, sexto Idus Novembris anno 1517. gravi febre correptus, quam ipsi peperit dolor ex missione ab Aula, publicisque negotiis conceptus, procurata Belgarum Aulicorum artibus, summæ ejus auctoritati invidentium. *Ximenii* res gestas octo Libris complexus est *Alvarus Gomecius* Toletanus. Vitam Gallice edidit vir Eloquentissimus D. Spiritus Flechier, Nemausensis Episcopus. Cum extremis vitæ temporibus serius, quam solebat, prodiret in publicum, & ea de re ejus æmuli apud Regem *Ferdinandum* conquererentur, multum inde detrimentum privatorum negotiis accedere causati, respondit Rex: *Plus momenti in unius Ximenii salute ad Republicæ incolumitatem vertii, quam in omnium privatorum negotiis.* Anno Christi 1520. Mexica *Ferdinandi Cortesii* virtute subacta est, & Regum Catholicorum Imperio addita. Anno Christi 1525. *Franciscus Pizarus* Hispanus ad Isthmi Novi Orbis lævam *Peruam** invenit, & octavo post anno, capto occisoque iniquissime contra fidem datam *Atabalipa* ejus Imperatore, universam Catholici Regis subjecit Imperio: omnium quæ repertæ sunt, venis auri & argenti beatissimam gentem, si tanti fecisset hæc metalla, quanti Natio quæ illam ad ea potiunda ficta specie Religionis invasit ac pene delevit. Crudelitatem & carnificinam, quam Hispani in Novi Orbis incolas exercuerunt, ex quibus apparuit, ipsos Navigationes difficillimas primum suscepisse ad auri sacram famem explendam, non ad Fidem Christi propugnandam, probatæ fidei Auctores, nec ipsis Hispanis ullatenus suspecti, memoriæ prodiderunt. In his eminet *Bartholomæus Casa*, Castellanus, Episcopus Regiæ Civitatis *Chiapæ* in illa Nova Hispania, ex Ordine FF. Prædicatorum assumptus; qui

Cardinalis Ximenii obitus.

Mexica, & Perua Catholici Regis Imperio subdita.

* *Le Perou.*

Hispanorum in Novi Orbis incolas crudelitas.

in Hispa-

in Hispaniam navigavit, ut *Carolum V.* ad coercendam suorum immanitatem excitaret: editisque Hispanica lingua Commentariis, Hispanorum in illam regionem appulsorum feritatem ac nequitiam toti orbi manifestam fecit, asserens, quadraginta annorum spatio ad suum inde discessum, sublata de medio fuisse tyrannica illa & infernali (ut vocat) crudelitate amplius quindecies dena centena millia hominum, & in terras duorum millium leucarum Hispanicarum importatam vastitatem: cum nihilominus illi Novi Orbis homines optimis moribus præditi essent, maximeque dociles ad Christianam Religionem Legemque suscipiendam. Cujus loco, paucos illos, qui superstites fuere, Hispani docuerint, quæ in eum Orbem intulerant flagitia, blasphemias, furta, scortationes, aleam, aliaque id generis vitia, ad quæ comis eorum ac simplex indoles sua sponte non ferebatur. Hæc confirmant *Joannes Metalius Metellus*, Sequanus Jurisconsultus, præfatione in Historiam *Osorii* Lusitani de Rebus ab *Emmanuele* Rege gestis, ad *Antonium Augustinum* Archiepiscopum Tarraconensem; & *Hieronymus Benzonius* Mediolanensis, in suis Novi Orbis, quem pluribus annis peragravit, Historiis Italicis; quas Latio donavit una cum Auctariis & Annotationibus ex aliis hujusmodi Relationum Auctoribus *Theodorus de Bry* Leodiensis, Americæ Parte V. qui & Præfatione in Partem 4. ait, nullam se nosse gentem, in quam justius quadret quod Romanis quondam exprobratum a Britannis legimus apud *Tacitum* in Agricolæ Vita: *Raptores Orbis, postquam cuncta vastantibus defuere terræ, & Mare scrutantur; si locuples hostis est, avari: si pauper ambitiosi; quos non Oriens, non Occidens satiaverit: soli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiscunt; auferre, trucidare, rapere falsis nominibus Imperium; atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant.* Quod tamen *Carolo* V. imputari nolim: Nam etsi nonnulli Theologi hanc Hispanorum violentiam, tyrannidem, cædesque, Jure Divino & humano licitas esse; & ad Christianam Fidem propagandam conducibiles obstinatissime contenderent, & *Genesius Sepulveda* Cordubensis, quicum *Bartholomæus Casa* ea de re acerrime concertavit: Religiosissimi tamen, doctissimi, & vere Spiritu Dei animati Præsulis, ejusdem scilicet *Bartholomæi* rationibus, monitis, adhortationibus ferventissimis victus Cæsar, Leges a Ducibus ac Præfectis servandas sanxit, quibus Hispanorum sævitiam coerceret, Indosque de sua clementia melius in posterum sperare juberet. Quos non armis ad fidem compellendos, sed benigne Sacra Doctrina, Verbi Divini prædicatione & sanctis exemplis ex infidelitatis tenebris educendos, judicavit postea *Pius V.* & *Sepulvedæ* aliorumque feralem opinionem in pulvere sepultam jacere æternum voluit. A *Paulo* III. Pontifice Maximo *Carolus V.* impetravit ut Novi Orbis & Indiarum Occidentalium Ecclesiæ, a Provincia Metropolitanæ Ecclesiæ Hispalensis cui suberant, disjungerentur, Hipalensi Archiepiscopo consentiente; Urbesque illarum regionum amplissimæ, *Mexica*, *S. Dominici* & *Regum* in Metropoles erigerentur; suis cuique Episcopatibus Suffraganeis attributis. Id factum anno 1547. Anno superiori miserat Cæsar in Peruanam provinciam *Petrum Gascam* Præsidem, virum Juris Consultissimum & integerrimum, qui Duces tyrannidem jam olim in miseros incolas exercentes, prudentia sua & industria in casses Justitiæ tractos, extremo supplicio affecit mense Aprili anni 1548. & Leges ab Imperatore conditas pro Indorum ab Hispanis injuste oppressorum levamento promulgavit, ut refert *Ulloa* in Vita *Caroli* V. Hispaniæ Regnum, aliasque ditiones tam in Europa, quam in America & Novo Orbe, *Philippo* filio suo unico cessit *Carolus* V. anno 1555. cum nominis sui gloriam *Plus ultra* dilatasset, quam Hercules ille monstrorum domitor laborum & itinerum suorum fines protulerat.

Crudelitas illa Carolo V. minime imputanda.

Novæ Metropoles in Indiis Occidentalibus erectæ.

Joannes Tertius Rex Lusitaniæ.

II. Lusitaniæ Regnum *Emmanuel* Rex ad *Joannem* majorem natu filium, ejus nominis *Tertium* moriens transmisit. Is Classes in Indiam & Ethiopiam maximas destinavit: cum *Davide* Ethiopum Rege fovit amicitiam: ad ipsum Oratores misit, ab eoque suscepit. Legationis Æthiopicæ caput fuit *F. Christophorus Licanati*, in Baptismate *Zaga Zabo*, hoc est, *Gratia Patris*, nominatus, Episcopali Dignitate insignis. Cum ipso rediit *Franciscus Alvares* Sacerdos, *Emmanueli* Regi *Joannis* III. Patri a Sacris, ab eoque missus in Æthiopiam Orator. Huic David Æthiopum Imperator Legationem imposuit ad Romanum Pontificem, eique literas credidit ejus offerendas Sanctitati: ac dedit in Mandatis ut suo, Regnorumque suorum nomine, filialem ei obedientiam præstaret

anno.

anno 1524. suas adjunxit ad Christi Vicarium literas *Joannes Lusitaniæ* Rex sacri hujus commercii sequester, quas *Clementi* VII. reddidit *Franciscus Alvares*, cum *Davidis* Æthiopum Imperatoris literis ac muneribus, cujus etiam nomine ejus Beatitudini obedientiam exhibuit. Has literas a *Paulo Jovio* latinitate donatas, Libro suo *De Æthiopum Moribus* * inseruit *Damianus a Goes*. Quo in Libro quidquid de Moribus & Religione Christianorum Æthiopum scripsit, se didicisse profitetur a *Zaga Zabo* Æthiopico Oratore, quicum Ulisypone familiariter congressus est, & ex Libro quem *Franciscus Alvares* de eodem argumento edidit. Anno 1536. *Badur* Rex *Zambri* sive Cambaiæ, Bazaim civitatem nobilissimam, Diumque in Litoris Indici ingressu positam, natura & arte munitissimam, negotiationi ac bello opportunam, Lusitanis cessit, ut a continuis illorum in Regnum suum invasionibus, pace cum ipsis facta, liber esset. Ejus possessionem iniit *Joannis* III. nomine *Nonnius Acunia* Indiarum Prorex, lætissimumque nuntium tam faustæ deditionis ad ipsum citissime transmisit. Is vero lætitiæ partem effudit in sinum *Pauli* III. Pontificis Maximi datis ad ipsum ea de re literis, quas legere est Tom. II. *Hispaniæ Illustratæ*, pag. 1316. Cumque non minus esset Christianæ Religionis propagandæ quam amplificandi Imperii studiosus, Apostolicos Viros e Societate Jesu a Summo Pontifice & a *S. Ignatio* impetravit, *Simonem Rodericum & Franciscum Xaverium*, Lusitanum illum, hunc Navarrum; qui Evangelium Indis Orientalibus prædicarent. Et *Xaverius* quidem, quem unum Apostolatus hujus gloria manebat, in Indiam cum *Martino Alfonso Souza* Indiarum Prorege designato navigavit, accepto a Rege Diplomate Pontificio, quo eum Nuncium Apostolicum in totis qua late patent Indiarum regionibus amplissima cum potestate creandum curaverat. *Simonem* vero ad excolendam pietate Lusitaniam, & Collegium Societatis condendum retinuit. Egregia bello facinora Lusitani regnante *Joanne* III. in India edidere, præsertim in Propugnatione Diensis civitatis, adversus *Solimanum* II. Turcarum Imperatorem, ipsam oppugnantem per *Solimanum* Eunuchum, Epirotæ Ægypti præfectum, anno 1528. & adversus *Mamudium* Cambaiæ Regem, nepotem *Baduarii*, ipsam obsidentem per *Sofarem Chium* Fidei Christianæ desertorem, anno 1546. De priori Oppugnatione Librum unum, de altera tres Libros scripsit *Damianus a Goes* Eques Lusitanus. De qua etiam *Jacobi Trevii* Lusitani Commentarius extat *Joanni* III. *Invictissimo Lusitaniæ & Algarbiorum Regi, Africo, Arabico, Æthiopico, Persico, Indico*, dicatus. Quos Libros & Commentarios habes Tom. 2. *Hispaniæ illustratæ*. Obiit *Joannes* III. Lusitaniæ Rex die 11. Junii anno 1557. ætatis 55. Regni 36. Quæstiones publicas de Fide in Lusitania haberi, primus a summis Pontificibus impetravit. Literarum studia excitavit; Olisiponensem Academiam Conimbricam transtulit, Doctorumque auxit honorarium. Benignitatis & clementiæ laudem promeritus est, ad absolvendum quam ad condemnandum propensior. In eligendis optimis Magistratibus diligentiam adhibuit singularem. Ex *Catharina* conjuge, filia *Philippi* I. Castellæ Regis, plures suscepit liberos, nullum habuit superstitem.

** Tom. II. Hispaniæ Illustrata.*

Christiana Religio in Indias Orientales propagata.

Lusitanorum sub Joanne tertio Rege egregia bello facinora.

Inquisitio in Lusitania instituta.

Academia Conimbricensis.

ARTICULUS V.

De PHILIPPO II. Hispaniarum, SEBASTIANO & HENRICO Lusitaniæ Regibus, & Regni utriusque in PHILIPPO Rege Catholico conjunctione.

I. PHilippus *Caroli V.* Imperatoris filius, & Regnorum hæres, *Mariam* Angliæ Reginam uxorem duxit: nec tamen ab Ordinibus impetrare potuit ut Angliæ Rex coronaretur. Maxima clade Gallos affecit ad *Quintini* Fanum per *Emmanuelem Philibertum* Sabaudiæ Ducem, anno 1557. Pace cum *Henrico* II. Rege Christianissimo composita, & Matrimonio firmata, quo *Elisabetham* ejus filiam, defuncta *Maria* priori conjuge, uxorem duxit, in Hispaniam reversus est, Belgii procuratione relicta *Margaritæ* Sorori, *Octavii* Ducis Parmensis conjugi, anno 1559. Christianissimi Regis Oratoribus Principem locum post Cæsareos præripere conatus, Venetiæ Senatusconsulto causa cecidit anno 1558. & Romæ Decreto *Pii Quarti* Pontificis Maximi anno 1569. Fœderatis perduellibus adversus *Henricum Tertium* Regem Christianissimum, tuendæ specie

Philippus secundus Rex Hispaniæ.

cie Religionis conjunctus, Bellum civile, conjurationemque Factionis Henoticæ studiis omnibus, viribusque fovit. Ab *Henrico Magno* pacem obtinuit Vervinensi Tractatu, anno 1598. Bellum Africanum gessit, Regnumque Tunetarum recuperavit *Joannis Austriaci* virtute anno 1573. sed brevis fuit de tam felici expeditione lætitia. Anno enim sequenti Hispani a Classe & terrestri Exercitu *Selimi* Turcarum Imperatoris magna clade affecti, totaque Africa pulsi sunt. *Pio V.* Pontifici Maximo & Serenissimæ Venetorum Reipublicæ auxilia misit contra Turcas suorum Ducum culpa pene inutilia. Geusios (id nomen fœderatis & perduellibus Calvinistis in Belgio datum) per *Ferdinandum Alvarez a Toleto* Albæ Ducem domuit, Religionem in Provincia procuravit, Tridentinum Concilium & Librorum prohibitorum Indicem promulgari jussit, anno 1568. Belgas deinde violentis exactionibus a se & universo Hispano nomine alienavit Dux Albanus. *Geusii* sub *Arausicani* Ducis vexillis iterum rebellarunt, Protestantibus Germanis, & segregibus Gallis opem ferentibus Anno 1576. Belgii Ordines Hispanis, eorumque fautoribus perduellibus publico Diplomate declaratis, Fœdus inter se inierunt, Consilii sui ac Fœderis sede Bruxellis constituta. Eo se obstrinxere non Hæretici tantum, sed Catholici etiam, & Ecclesiastici Viri. Frustra illud impedire tentavit *Joannes Austriacus* Regis Catholici nothus frater, Belgii Prorex designatus, quamvis Privilegiorum antiquorum & Immunitatum confirmationem Provinciis offerret. Fœdus Gandavi pactum die 9. Novembris, his conditionibus; Ut præteritorum oblivione sancita, deinceps inter Brabantiæ, Flandriæ, Artesiæ, Hannoniæ, Valencenarum, Insulæ, Duaci, Tornaci, Namurci, Ultrajecti, Mechliniæ, Hollandiæ & Zelandiæ Provincias, firma & sincera pax & concordia esset; in id ut communibus consiliis & viribus Hispanos Belgii hostes declaratos, & cæteros externos Milites, Belgio ejicerent: Ut iis ejectis, Ordines Generales congregarentur, in quibus de Reipublicæ administratione, de Religione, de armis ageretur: Ut *Albani* Ducis Decreta in Hæreticos suspenderentur; Ut *Arausicanus* Præfectus Maris, & Hollandiæ ac Zelandiæ Præses esset *Philippi* Regis nomine, donec digressis e Belgio Hispanis, aliter ab Ordinibus decerneretur: Interim Religio Catholica Romana integra ubique, etiamque in Hollandia ac Zelandia maneret. Anno 1577. Formula quædam Pacis inter *Joannem Austriacum* & Fœderatos Belgii Ordines condita est, haud diu duraturæ, quamvis ei *Perpetui Edicti* nomen inditum fuerit, eamque confirmaverit Rex *Philippus*; secundum quam Hispani omnes e Belgio amandati; *Austriacus* in Proregem receptus. *Arausicanus* novarum turbarum auctor fuit. Is Brabantiæ Gubernator proclamatus. *Matthias* Archidux Austriæ ab iis, quibus Catholica Religio cordi erat in Belgium vocatus, ut eam contra *Arausicani* Ducis molitiones tueretur, summam ejus auctoritatem considerans, Fœdus cum eo pepigit, Belgiique Præfectus fiduciaria potestate renuntiatus est, donec Rex aliter ex Ordinum sententia decerneret: Gandavensique Fœdere confirmato, Catholici & Geusii mutuam amicitiam ac defensionem jurarunt. *Austriacus* publicus hostis declaratus: ejus socii & asseclæ in jus vocati; nisi ad diem quintum decimum comparerent, tamquam patriæ hostes pariter proscripti. Cum *Elisabetha* Angliæ Regina mutui auxilii fœdus initum. Dux Arausicanus *Matthiæ* Archiducis Vicarius in Belgii Præfectura Ordinum Decreto constitutus. Bellum exinde *Joannem Austriacum* inter & Ordines majori acerbitate gestum, *Alexandro Farnesio* Ducis *Octavii Parmensis* filio cum Hispanorum & Italorum copiis in *Austriaci* auxilium advolante. Insignem de Geusiis victoriam retulit *Austriacus* anno ineunte 1578. cujus in præcipuo vexillo Crux depicta erat cum hac tessera: *In hoc signo vici Turcos*; *in hoc signo vincam Hæreticos*; fausto prorsus omine. Ordinibus suppetias tulere *Franciscus* Dux Andegavensis, *Henrici* Francorum Regis Frater, & *Joannes Casimirus* Palatinus Princeps. Inter hæc sub Arausicani Ducis auctoritate præcipua *Geusii* & numero & audacia crescere; Edictum a *Matthia* Archiduce & Ordinibus extorquere de libera professione Calvinianæ Religionis in civitatibus omnibus & locis, quæ illam amplecti vellent; Catholicorum templa invadere; sacras opes prædari, diripere; in Clericos & Monachos sævire: omnem Catholicæ Religionis cultum, ubi viribus superiores erant, abolere. Hannoniæ & Artesiæ Proceres, Catholicæ Fidei, quam pessumdari dolebant, tenacissimi, a communi fœdere recesserunt, novum

Belgicorum Ordinum fœdus adversus Hispanam Dominationem.

novum

novumque pro Catholicæ Religionis tuitione inierunt. His *Malecontentorum* nomen inditum, quod nec a Rege, nec ab Ordinibus ſtarent, quod neutra pars illis ſatisfaceret, pro Religione non minus quam pro libertate vitam profundere paratis. Obiit *Joannes Auſtriacus* Kal. Octobris anni 1578. anno ætatis 32. eo ipſo die, quem ob Lepantinam & Tunetanum victorias feſtum agere conſueverat. Illi in Belgii adminiſtratione ſuffectus *Alexander Farneſius* Parmenſis Princeps, qui ſingularis fortitudinis ac virtutis laude priſcis Imperatoribus æquandus, totam belli molem in ea Provincia multos annos ſuſtinuit.

Claſſis Hiſpanicæ clades.

Claſſis ingentis ac formidandæ centum circiter & quadraginta navium ad invaſionem Angliæ adornatæ, anno 1588. ut *Eliſabetham* Reginam e Solio dejiceret, ac Religionem Catholicam reſtitueret, cui Claſſi *Invincibilis* nomen inditum, ab Anglis ex parte diſſipatæ tempeſtatibuſque ac naufragiis quaſſatæ, cladem *Philippus Secundus* æquo animo tulit; Deo ac Sanctis gratias agens & per Hiſpaniam agi præcipiens, quod gravior, triſtiorque non fuiſſet, afflictiſque Militibus & Nautis miſericordiam exhibuit ſingularem; Ducibus tantum nonnullis, qui male officio ſuo functi erant, in ordinem redactis. Quæ clades cauterium veluti fuit ejus ambitioni ac faſtui a Deo adhibitum. Non parum enim ſuperbum Principem pupugerunt hoſtium ejus infelicitati inſultantium dicteria, ſignataque ab ipſis per ludibrium numiſmata cum Claſſe paſſis velis fugiente, & inſcriptione: *Venit*, *Vidit*, *Fugit*. Patrem ſe eſſe oblitus eſt, ut Regem probaret: naturalem pietatem extinxit, ut Majeſtatem tueretur: cum *Carolum* filium primogenitum ex *Maria* Luſitana, res novas (ut vulgatum eſt) molitum, in cuſtodiam tradidit; in qua victus intemperie, & ciborum ingurgitatione poſt longam inediam, continuaque frigidæ aquæ potatione, contracta dyſenteria, mortem ſibi maturavit. Quam nihilominus imminentem ſentiens, Chriſtiano ac pœnitenti animo excepit, Eccleſiæ Sacramentis procuratus die 24. Julii, anno 1568. ætatis 24. Alii veneno extinctum ferunt, & varias carceris ac mortis ejus cauſas afferunt; pro ſuo quiſque affectu vel in patris vel in filii memoriam ſtylo ſævientes. Paulo poſt, Octobri ſcilicet menſe, mortua eſt *Iſabella* Regina *Philippi Secundi* uxor, Regis Chriſtianiſſimi ſoror, ex immaturo partu, qui cum illa periit. Cujus loco poſtea *Philippus Annam* filiam *Maximiliani* Cæſaris, ſuamque ex ſorore neptem cum Summi Pontificis venia quartis Nuptiis uxorem duxit. Bullæ *Cœnæ Domini* promulgationem a *Pio V.* ubivis Chriſtianarum Gentium imperatam, ſuis in Regnis ac Ditionibus prohibuit, ob illud præcipue caput, quo Principes piorum Cœtu ſubmovet, qui ab Eccleſiæ Miniſtris tributa, vectigalia, aliaque onera, quibus reliqui ſubditi obnoxii ſunt, exegerint. Ita refert *Gabutius* in Vita *Pii V.*

Carolum filium primogenitum in cuſtodiam tradit Philippus II.

Mors Caroli Principis.

Bullam Cœnæ Domini in ſuis Regnis ac Ditionibus prohibet Philippus II.

II. *Joanni* III. Luſitaniæ Regi ſucceſſit *Sebaſtianus* ejus ex filio *Joanne* prædefuncto, & *Joanna Caroli V.* Imperatoris filia poſthumus Nepos, trium annorum puer, ſub tutela Aviæ *Catharinæ* ejuſdem *Caroli* ſororis, & *Henrici* Cardinalis, Patrui. Is annum dumtaxat 24. natus, Expeditionem in Africam paravit, ut *Mahometem Xeripium* contra *Abdelmelechum* fratrem, quicum de regno Maroci & Feſſæ bellabat, ab eo pene attritum juvaret. Hujus Expeditionis per ſe ipſum Dux eſſe voluit *Sebaſtianus* Rex. Juvenilis ardor, gloriæ cupiditas, & Chriſtiani nominis propagandi deſiderium flagrans, ipſum rapuit in medios hoſtes, nec quidquam ipſum deterrentibus Aviæ, *Catharinæ*, *Henrici* Patrui Cardinalis, & *Philippi* Regis Catholici Avunculi ſui prudentioribus conſiliis. Pugnatum eſt *Alcazarium* verſus in campis Tonitenſibus, die 4. Auguſti anno 1578. *Abdelmelechus* gravi licet ægritudine oppreſſus, in lectica deferri voluit ad prælium, ut Mauris animos adderet, & *Hametem* juniorem fratrem bello præfectum conſilio regeret. Mauros ab *Eduardo Meneſe* Duce Luſitano fractos retrocedere animadvertens *Abdelmelechus*, e lectica inſiliit in equum, & ira vires ſufficiente, in medios perrupturus pergebat ut pudore præſentia ſua injecto, fugam ſuorum ſiſteret. Qui a ſuis vix revocatus, & præ ira compreſſo pene ſpiritu, ex equo titubans cecidit, indeque in lecticam illatus, monitis qui circa eum erant ut mortem ſuam celarent, animam efflavit, Princeps inſigni fortitudine, prudentia, æquitate, nec Chriſtianis infeſtus; qui & conditiones pacis glorioſas, utileſque *Sebaſtiano* Regi obtulerat. Chriſtiani a Mauris *Abdelmelechi* furore animatis promiſcue cæſi, *Sebaſtianus* Rex initio ſummi Im-

Sebaſtianus Rex Luſitaniæ.

Bellum Africanum.

peratoris officio functus, in tanta suorum strage frustra strenui Militis munus obibat; in singulas acies excurrens, & plerumque inter medios hostes viam sibi ferro aperiens, stupentibus Barbaris, & in juvene Principe tantum pugnandi robur mirantibus. Jam tres equos in prælio ictibus suffossos amiserat, & a Mauris salvam vitam spondentibus ut se dederet rogabatur, cum gloriam vita potiorem ducens, in medios cum tribus dumtaxat Equitibus, qui ei adstabant, prorupit, incredibili virtute obvios quosque cædens, quousque duobus suorum occisis, ipse quoque diuturna pugna deficiens, captus, & exarmatus est: exortaque de tanto Captivo inter Mauros rixa, a quodam Centurione confossus est, præsente *Nonio Mascharegna* qui solus e Lusitanis Proceribus cum ipso superat. Vixit *Sebastianus* annos 24. menses 7. dies 15. Ejus cadaver secundo post prælium die inter mortuos septem vulneribus confossum, a *Sebastiano Resendio* ejus Domestico inventum, a *Melchiore* autem *Amaralio* Regio Consiliario captivo, qui in Lusitano Exercitu Duumvirum Capitalem agebat, agnitum est; postea vero ab aliis Proceribus & Nobilibus Lusitanis, & a *Vincentio Fonseca* Ordinis FF. Prædicatorum, qui Regi a Concionibus fuerat, deinde Archiepiscopo Goensi: ut facile convinci potuerint Impostores, qui *Sebastiani* Regis quasi e pugna elapsi, personam posthæc mentiti sunt.

Sebastiani Regis Magnanimitas.

Mors Sebastiani Regis.

III. Nuntio de *Sebastiani* Regis nece in Lusitaniam perlato, Regia Insignia nomenque suscepit *Henricus* Cardinalis Presbyter *SS. Quatuor Coronatorum*, & Archiepiscopus Eborensis, magnus ejus Patruus, *Joannis III.* frater, *Emanuelis* Regis filius, ad quem Regnum jure devolutum erat cum cœlebs obiisset *Sebastianus*, nec ullus esset agnatione propinquior. Annum agebat ætatis 67. & languida ejus valetudo Regnum brevi vacaturum minabatur, incerta successione: Competitores erant *Philippus* Hispaniæ Rex ex Isabella *Henrici* sorore, & *Emanuelis* Regis majore filia natus; *Philibertus Emanuel* Dux Sabaudiæ ex *Beatrice* filia *Emanuelis* Regis altera genitus; *Raynutius Farnesius* Dux Parmensis, ex *Maria* filia *Eduardi* Henrici fratris prognatus; *Catharina* minor ejusdem *Eduardi* filia, nupta *Joanni* Brabantiæ in Lusitania Duci. *Antonius* Crati Prior *Ludovici* Henrici fratris filius nothus, ad Regnum ambiendum Populi favore & ipse sublevabatur. *Catharina* denique *Henrici* Francorum Regis Mater Jus in illud Regnum remota quidem ab origine repetebat, sed cui temporis diuturnitate, & violenta aliorum possessione præscribi non potuisse contendebat. Horum omnium Jura a celeberrimis illius ætatis Jurisconsultis disceptata sunt. *Philippus* Rex Catholicus suum per literas & Oratores *Henrico* Regi & Lusitanis proceribus exposuit, ubi rationes nihil possent, armis vindicare paratos. Bis ab *Henrico* Rege congregata de Regni successione Comitia, nullo operæ pretio: quin majores ex iis motus secuti. Obiit *Henricus* Rex Amerini, dum Regni Conventus ageret die 9. Januarii, an. 1580. cum mense 17. regnasset.

Henricus Cardinalis Rex Lusitaniæ.

IV. *Philippus II.* Rex Catholicus potenti Exercitu terra marique comparato, jus suum armis vindicare decrevit, certus Theologorum suorum Responsis, quos conscriptis jam copiis, & instructa classe consuluerat, ut aliquid famæ daret, se nullo conscientiæ vinculo teneri ad subjiciendum se hac in Controversia Jurisdictioni aut arbitrio cujuscumque; cum nullum agnosceret hac in re Superiorem; nec quidem Undecimvirum, qui ab *Henrico* Rege fuerant de Jure successionis in Regnum Judices constituti: cum ipsos nullam a se habere auctoritatem perspicuum esset & quæ a Rege mandata fuerat, ipsius morte desiisset: vel denique Romani ipsius Pontificis *Gregorii Decimi-tertii* qui causæ judicium ad se trahere conabatur pacis componendæ studio; cum res mere solii esset, Auctoritati Pontificiæ, ac Sacræ Jurisdictioni nullatenus subjecta. Interim *Antonius* Crati Prior a Lusitanis ab Hispana dominatione abhorrentibus Rex proclamatus est. Prælio dirempta controversia, die 25. Augusti anni 1580. ad vicum *Alcantaram* mille passus ab *Olisippona* distantem. Profligatus & in fugam versus est *Antonius*. Lusitania universa in *Philippi* Regis Hispaniarum ditionem ac potestatem redacta est bello intra quinquaginta octo dierum spatium confecto. India etiam Orientalis, & Africæ Arces, Lusitaniæ Regibus subditæ, ad ejus obedientiam concesserunt. Regni Comitia Tomari habuit anno 1581. ibique rebus constitutis, Olisipponem solemni pompa ingressus est die Festo SS. Apostolorum *Petri & Pauli*. Subigendæ supererant *Azoræ*, Insulæ in *Antonii* fide pertinaces. Classis Gallica sexaginta circiter navium, sex millia circiter bellatorum

Philippus II. Lusitaniæ Regnum sibi subiicit.

Antonius a Lusitanis Rex salutatus, a Philipo vincitur.

vehens,

vehens, a *Catharina Medicea* Christianissimi Regis Matre, sub *Philippi Strozzi* Florentini ductu & imperio, in auxilium *Antonii* transmissa. Classes inter Hispanam & Gallicam pugna commissa est, & magna contentione pugnatum die 26. Julii anno 1582. Victoria penes Hispanos stetit. *Sanctacrucius* Hispanæ classis Præfectus captivos omnes Gallos in quibus erant 28. Proceres, ex cætera nobilitate 52. cum gregariis militibus, ad mortem damnavit, & carnificis gladio, aut furca extingui jussit, inaudito etiam apud gentes immanitate barbaras crudelitatis exemplo. Quin & Sacerdotem Gallum, cui singulos peccata confiteri permisit: postea eodem supplicio affecit. Truculentum facinus contra usum omnem Christianorum, contra fas omne Religionis Catholicæ, Rex *Philippus* imperaverat, cujus Mandata *Sanctacrucius* opposuit Hispanorum Militum precibus, pro captivorum salute ipsum interpellantibus. Unde & *Sanctacrucium* ex illa expeditione reducem summo honore *Philippus* Olisippone excepit. Ubi & gratiam præteritorum Lusitanis qui ab *Antonio* steterant, olim factam ampliavit, Clericis tamen & Monachis semper exceptis, quos ad duo millia hujus belli occasione delevit. *Albertum* Cardinalem *Austriacum Mariæ* Augustæ sororis suæ filium, ac *Rodulphi* Cæsaris fratrem, Lusitaniæ Proregem creavit, quem & Apostolica per totum Regnum Legatione ornavit *Gregorius* XIII. Pontifex Maximus. De *Sebastiano* & *Henrico* Lusitaniæ Regibus, & de rebus a *Philippo* II. gestis pro Regno Lusitaniæ obtinendo, lege *Antonium Viperanum* lib. *De obtenta Portugallia*, quem *Alberto* Cardinali Austriæ Archiduci, Lusitaniæ Proregi dicavit; & *Hieronymum Conestaggium* Patritium Genuensem Libris decem *De Portugalliæ conjunctione cum Regno Castellæ*. *Sanctacrucii Hispaniæ Classis Præfecti in Gallos captivos crudelitas.*

Obiit *Philippus secundus* in Monasterio *S. Laurentii Escurialis*, quod Regio sumptu septem a Madrito leucis extruendum curaverat, & amplissimis reditibus locupletaverat, & in quo sepulturam elegerat, die 13. Septembris anno millesimo quingentesimo nonagesimo-octavo, ætatis 75. Regni Hispaniæ a Patris renuntiatione 43. Lusitani 18. a *Garsia Loaisa* Toletano Archiepiscopo Ecclesiasticis Sacramentis procuratus; Princeps in Politicis rebus administrandis eximius, in adversis constans, consilio melior quam manu: de quo scite a quopiam dictum est: Neminem umquam absque motu plura movisse. Quippe qui domi sedens, negotium cæteris per cunctas pene orbis regiones facessiverit. Immortali certe laude dignus, quod Hispaniam ab hæresi, quæ alia Regna infecit, puram illibatamque servaverit: Cujus dominationem nisi fastus incredibilis & severitas immanis dedecorassent, inter absolutissimos Principes numerari posset ac celebrari. Hæredem omnium Regnorum & Ditionum reliquit *Philippum* filium, ejus nominis *Tertium*, superstitem unum ex pluribus quos ex variis uxoribus susceperat, natum annos 20. Belgicis Provinciis *Claræ Eugeniæ Isabellæ* filiæ suæ, quam *Alberto* Archiduci uxorem destinaverat, in dotem attributis, cum Burgundiæ & Carolesii Comitatibus. *Editi sunt Tom. 1. Hispania Illustrata. Philippi Regis obitus. Ejus elogium.*

CAPUT XIII.

DE REGIBUS ANGLIÆ XV. & XVI. Sæculis.

ARTICULUS I.

De HENRICO IV. HENRICO V. HENRICO VI. & EDUARDO IV.

I. Richardo secundo Rege anno millesimo trecentesimo nonagesimo-nono, exauctorato, & ex abundanti abdicare coacto, Angliæ Regnum usurpaverat *Henricus Lanchastrius*, ejus nominis *Quartus* appellatus, superstite licet *Rogerio* Marchiæ Comite, cui jure agnationis corona debebatur: sed mensura juris vis erat. Regnum sibi firmavit parricidio. *Richardum* sustulit, veritus ne ad ipsum Angli pro innata levitate deficerent. Ad minuendam invidiam facinoris, vulgatum est, ipsam spontanea ine- *Henricus IV.*

dia mortem sibi conscivisse: quod *Polydorus Vergilius* non admittit; in medio relinquit *Harpsfeldius*. Variis motibus, conjurationibusque Procerum, *Henrici Percii*, & *Duglassii* Comitis Scoti, bellisque civilibus in VVallia excitatis, turbulentum ejus Regnum fuit & inquietum. Congregato Conventriæ Parlamento, cum Proceres VVickleffianæ hæreseos veneno afflati Regi suaderent, ut exhausto ærario, in Ecclesiæ bona manum mitteret, animose restitit *Thomas Arundellius* Cantuariensis Archiepiscopus. Rex propositum sibi esse dixit, Ecclesiæ Jura, Libertatemque servare. Clerus subsidia Regi concessit, ut refert *VValsinghamus*. Bello fuit a Gallis lacessitus, donec *Isabellam* Caroli VI. Regis Christianissimi filiam, *Richardi II.* Regis uxorem, cum dote & supellectili in Galliam remisisset. VVickleffistas execratus est & insectatus. In Regni Comitiis novi Principatus exordio celebratis, Regem obtestatus est *Arundellius* Archipræsul, ut Provisiones abrogaret, per quas fiebat ut docti & pii viri in Academiis rerum victusque inopia premerentur, studiaque deserere cogerentur, cum opima interim Beneficia indoctis & ambitiosis accrescerent. Rex id se curaturum promisit. Ecclesiæ commodas Leges tulit, statuitque ne ulla Ecclesia in proprietatem alicujus sive Cœnobii sive Capituli transferretur, nisi congrua portione delibata ad commodam Vicarii sustentationem, & altera ad pauperum Parochianorum usum quotannis eroganda. Edixit etiam ne Clerici ad sæculare tribunal traherentur, & ne pro Regiæ familiæ commeatu res suas vendere cogerentur. Vetuit insuper ne pueros infra 14. ætatis annum Religiosi Mendicantes monastico habitu induerent, absque parentum vel tutorum consensu. Pacato Regno, de sacra in Palæstinam expeditione consilia agitavit, Comitiaque Regni indixit, ea de re cum Ordinibus deliberaturus. Clerus Anglicanus anno 1412. a *Thoma Arundellio* Cantuariensi Archipræsule in Synodo congregatus, a Rege plurima postulavit Ecclesiæ Libertates & Privilegia, quæ convellebantur in dies, spectantia. Summa capita postulatorum *Harpsfeldius* refert, Historiæ Ecclesiasticæ Anglorum Sæculo 15. *Postulatum est, ne cum quisquam a Clero proscribatur aliquam ob causam, decimæ, oblationes, & bona Ecclesiæ idcirco regiis usibus cederent. 2. Ne cum Vicarii propter Vicariæ tenuitatem atque exilitatem, accessionem & incrementum, ubi Rex aliquarum Ecclesiarum esset patronus, apud Ecclesiasticum Tribunal postularent, cognitio illa Rescripto (ut fiebat) Regio interpellaretur. 3. Ne, cum fructus Ecclesiarum, quarum Patronus erat Rex, sequestrarentur, quod Curæ Parochiali idonee non prospiceretur, Regis Rescriptum ad Ecclesiasticorum cognitionem perturbandam decerneretur. 4. Ne Cœnobia, e quibus exteri quasi Regni hostes ejecti essent, Laici usurparent, sed alii Monachi ex Anglis sufficerentur.* Cleri petitionibus ne Rex satisfaceret morte interveniente vel alia causa prohibitus est. Obiit die 20. Martii, anno 1413. Londini in ædibus Abbatis VVestmonasteriensis, in cubiculo cui nomen *Jerusalem*, ex quo impletum vaticinium collegit, quo prænuntiatum fuerat *Jerusalem* sibi fatalem fore. Collegium VVindesoriense magnificis ædibus, possessionibus, privilegiis, & cumprimis delato illuc *S. Georgii* Martyris Ordinis Periscelidis & Militiæ Anglicanæ Patroni capite, ornavit.

Henrici IV. Leges Ecclesiæ commoda.

Anglicani Cleri postulata.

II. *Henrico* IV. in Angliæ Regnum successit *Henricus* V. eius filius, 26. annorum Princeps, quem Regem factum, solutiorem adolescentiæ vitam ejectis ex Aula voluptatum lasciviæque sociis, ita emendasse tradunt *VValsinghamus* & *Polydorus Vergilius*, ut cæteris virtutis & molestiæ exemplo esset. Carthusianis, & Brigittanis Virginibus duo Cœnobia extruxit, fundavit, locupletavit. Ad Magistratus & publica Munera viros integerrimos, & ab omni avaritiæ labe aut partium studio puros adlegit. Sic inito a pietate & justitia Imperio, bellum Galliæ intulit occasione captata ægritudinis *Caroli* VI. feraliumque dissidiorum inter Principes flagrantium. Gallis Azincurtio prælio superatis, occupata Normannia, aliisque provinciis, Regem, Regnumque, cum *Catharina* Regis filia sibi collocata, tradente *Philippo* Burgundiæ Duce, in potestatem accepit, Regnique hæres & Rector, iniquissime proscripto *Carolo* Delphino Regis filio, renuntiatus est, anno millesimo quadringentesimo vigesimo. Injustarum victoriarum cursum stitit Deus Gallicis rebus propitius. Obiit enim in Castro Saltus Vicennarum prope Parisios, die ultima Augusti, anno 1422. De quo legendi *VValsingamus* & *Polydorus Vergilius* Libro 22.

Henricus V.

Bellum Gallicum.

III. Fi.

III. Filium unicum reliquit ex *Catharina* Regis Christianissimi *Caroli VI.* filia *Henricum Sextum* Regni hæredem, anniculum puerum, cujus educationem *Thomæ* Exoniæ Duci, & *Henrico* VVintoniensi Episcopo commendavit. *Joannem Betfordiæ* Ducem, fratrem suum, Regni Francorum: *Hunfredum* fratrem alterum, Ducem Clocestrensem, Regni Anglici Procuratorem instituit. *Henricus* VI. Rex Franciæ ab Anglis proclamatus & coronatus, haud diu potitus est iis, quæ Pater ipsi in Gallia reliquerat. „ Hebetatæ sunt, pauloque post prorsus interiere omnes Anglorum vires & recens „ gloria (inquit *Harpsfeldius*) & quæ Pater in Gallia, aut re, aut spe possedit univer- „ sa & suum etiam postea Regnum intestinis dissidiis, importunaque suorum ambitione, „ cum ipsa vita filius perdidit. Ortis in Anglia domesticis Principum dissidiis, *Humfredo* Regni Procuratore in Comitiis apud Buriam per calumniam accusato, deinde ab æmulis interempto, Angli intra quinquennium Normannia tota & Aquitania exciderunt; Galliaque demum sunt penitus ejecti anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio. Post hæc, invalescente Principum factione cujus auctor erat *Richardus* Dux Eboracensis, Rex *Henricus* collatis signis ab illo superatus est anno millesimo quadringentesimo sexagesimo; & Consilii Decreto sancitum, ut post *Henrici* mortem Hereditas Regni familiæ Eboracensi veniret, interimque *Richardus Eboracensis* Regni Rector esset. *Margarita* Renati Andegavensium Ducis filia, *Henrici* Regis conjux, virilis animi fœmina, haud exigua manu contracta pro viri libertate, qui captivus Londini detinebatur commisso prælio, *Richardum* profligavit, cæciditque. Tum subeuntem auxilio *Richardum* alterum VVarvicensem Comitem in fugam conjecit, ac virum restituit in Regnum. Postea *Eduardus* Marchiæ Comes *Richardi* filius, Comitis VVarvicensis auxilio *Henricum* vicit, & ex Anglia, cum *Margarita* conjuge in Scotiam fugere compulit, Rexque ipse renuntiatus est tertio Kalendas Julii, anno millesimo quadringentesimo sexagesimo primo.

Henricus VI.

Angli ex Gallia penitus ejecti.

Henricus ab Eduardo Marchiæ Comite victus, & ex Anglia pulsus.

IV. *Eduardus* Rex hujus nominis *Quartus* appellatus, Comitiis habitis, Regni statum civili bello collapsum restituere satagit; eoque auctore omnia *Henrici* Acta rescinduntur. *Henricus* collecto apud Scotos Exercitu victus pro more est; cumque in Angliam inconsiderate rediisset, captus, Londinumque ad *Eduardum* ductus; in custodiam traditus est. Tum *Eduardus* hostili metu pene solutus, convocato ad VVestmonasterium Parlamento, rebus domesticis constituendis totum fere quadriennium impendit, conciliare satagens Principum Nobilium, Populique animos, illosque omni humanitatis & beneficiorum genere promereri. Externorum etiam Principum & amicitias & affinitates quæsivit. Atque in primis *Margaritam* sororem *Carolo* Philippi Burgundionum Ducis filio collocavit: deinde *Richardum* VVarvicensem comitem in Galliam misit, qui *Bonam* filium *Ludovici* Sabaudiæ Ducis *Carolæ* Reginæ Francorum sororem, sibi uxorem peteret. Dum comes in Regia Francorum eo de matrimonio ageret cum *Ludovico* XI. apud quem degebat *Bona* in Reginæ comitatu, *Eduardus* mutato repente consilio, alteram uxorem duxit, *Elisabetham, Richardi Riverii* comitis filiam, *Joannis Graii* Equitis viduam. Hinc initium ortæ *VVarvicensem* inter & *Eduardum* simultatis, quæ in apertas inimicitias erupit. De *Henrico* in Regnum restituendo consilia cum amicis communicavit *Richardus* VVarvicensis, quæ *Ludovici* XI. Christianissimi Regis ope ad exitum feliciter perduxit anno millesimo quadringentesimo septuagesimo primo. *Eduardus* vero *Carolo* Burgundiæ Duce suppetias ferente Regnum quod amiserat, recepit sexto post mense: & *Richardo VVarvicensi*, in pugna interfecto. *Eduardo* VValliæ Principi, unico *Henrici* Regis filio, nec-non ipsi *Henrico* vitam eripuit anno millesimo quadringentesimo septuagesimo-primo. Regnavit *Henricus* VI. Angliæ Rex annos octo & triginta, & post receptum regnum, sex menses. Vixit annos 52. Princeps pietate, simplicitate, patientia in adversis, aliisque egregiis virtutibus Deo acceptissimus: cujus sanctimoniam miracula ad ejus sepulchrum patrata comprobasse tradit *Polydorus Vergilius* Libro 24. de iisque agit *Harpsfeldius* Historiæ Ecclesiasticæ Anglorum Sæculo 15. cap. 5. *Eduardus* vero obiit anno millesimo quadringentesimo octogesimo tertio, quinto Idus Aprilis ætatis anno 51.

Eduardus quartus.

Henricus sextus in Regnum restitutus.

Henrici sexti mors & sanctimonia.

JOANNIS DOMINICI MANSI

Nota.

DE celebri pugna ad Azincurtium legendus eſt Æneas Sylvius in opuſculo ſæpius a me laudato de Viris ætate ſua claris, qui & addit Henricum cum vidiſſet plures remanſiſſe in exercitu ſuo de Gallis captivos, quam eſſet militum ſuorum numerus, ac propterea timeret, ne captivi illi arma reſumerent cum ſuorum periculo, interfici omnes illos juſſiſſe paucis e proceribus exceptis, inter quos Dux Aurelianenſis vivus ſuperfuit. Tum proſequens addit: *Hinc origo victoriarum fuit, hinc nomen ejus crevit, hinc territi Gallici comparere numquam auſi ſunt, ubi ejus vexilla viderunt. At is poſtea morbo contracto vitam finiit, qui ſi aliquandiu vixiſſet, omnium fert opinio, Regnum Franciæ in ejus poteſtatem veniſſet; nec ipſe hoc contentus, ut eſt ambitus humanus, ampliora quæſiviſſet. Hic apud Anglicos omnes plumas, in quibus dormiebatur, prohibuit, lectoſque lana dura fieri decrevit, ne corpora hominum molleſcerent, hujuſque mens erat, accepto Franciæ Regno omnes vineas amputare, vinique uſum ſuis ſubditis interdicere; nam fieri homines vino languidos, inertes, inſenſatoſque dicebat. Quo fit, ut morti ſuæ, quamvis magnæ virtutis fuerit, minus condoleam, libentius enim ipſo, quam vino careo; quamvis fateor, ſi quis eo modo bibat, ut mos eſt Anglicis, vinum hebetare hominis ingenium.*

ARTICULUS II.

DE EDUARDO V. RICHARDO III. & HEN- RICO VII.

Eduardus V.

I. DUos filios minorennes reliquerat *Eduardus* IV. ſcilicet *Eduardum* VValliæ Principem, annum ætatis circiter 13. agentem & *Richardum* Ducem Eboracenſem, biennio minorem, ſub tutela *Richardi* fratris Gloceſtriæ Ducis. Hic majorem natu *Eduardum* Angliæ Regem proclamavit ejus nominis *Quintum*. Sed paulo poſt *Eduardum* ipſum, ac *Richardum* fratrem nothos, *Eliſabetham* Reginam matrem adulteram, adornata calumnia denuntiari curavit, ſubornato ad eam publicandam e ſuggeſtu *S. Pauli* Londinenſis Pſeudo-Theologo quodam nomine *Shaio* Duce *Bukingamiæ* favente, & auctoritate ſua immani calumniæ pondus addente. Denique *Eduardo* Rege ejuſque fratre *Richardi* interfectis, tyrannidem invaſit, Rexque appellatus eſt, *Richardus* ejus nominis *Tertius*. Longa non fuit tam gravibus parta ſceleribus dominatio. *Henricus* enim Richemundiæ comes, *Henrici Sexti* ex fratre nepos, Anglici regni legitimus hæres, *Thoma Stamleio* & *Guillelmo* fratribus aliiſque proceribus, quos magno numero in partes traxerat ad excutiendum Tyranni jugum opitulantibus, illum juſto prælio fudit cæciditque ad 11. Kalendas Septembris, anno milleſimo quadringenteſimo octogeſimo-ſexto. De his legendi *Polydorus Vergilius* Libro 25. Anglicanæ Hiſtoriæ, *Thomas Morus* in Vita *Richardi*, & *Nicolaus Harpsfeldius* Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Anglorum Sæculo 15. Cap. 6.

Richardi Gloceſtriæ Ducis immanis calumnia.

Richardus tertius.

Henricus VII.

II. *Henricus* VII. ex multiplicibus inſidiis divina providentia ſervatus, avitum regnum vindicata ab immanis Tyranni dominatu patria, conſecutus eſt. *Eliſabetham* Regis *Eduardi* IV. filiam ex Eboracenſi familia uxorem duxit. Quo Matrimonio Lancaſtriorum & Eboracenſium famoſa illa, & Anglis exitialia odia reſtincta ſunt. Hujus regis ſaluti contra aſcititios & perſonatos *Eduardi* regis, & *VVarvicenſis* comitis filios, aliaſque conjurationes & ſeditiones graviſſimas Deus Optimus Maximus conſuluit: ſummamque tandem & ſingularem ab omnibus tam domeſticis quam externis bellis quietem illi indulſit. Ad cujus boni cumulum & illa felicitas acceſſit, ut accuratior illa atque exquiſitior Latinæ, Græcæ, & Hebraicæ linguæ, artiumque optimarum cognitio, quæ diu in Anglia jacuerat, & viri undequaque doctiſſimi florere paſſim inciperent: quos inter *Joannes Coletus* Londinenſis Eccleſiæ *S. Pauli* Decanus & Concionator egregius, nomen ſibi peperit immortale. Leges tulit Eccleſiæ & Reipublicæ utiliſſimas, quibus fœneratores,

tores, mulierumque raptores coercuit. Episcopis, aliisque Ecclesiæ Præfectis negotium facessi vetuit ob Clericorum incontinentium incarcerationem. Advocatos instituit, qui causas pauperum gratis agerent. Princeps erat insigni prudentia, modestia, temperantia, benignitate, ab omni fastu & arrogantia alienissimus; justi & æqui observantissimus qui tamen judiciorum severitatem misericordia & lenitate, ut se dabat occasio, prudenter temperaret. Singulari erga Deum, & Divina, Sacratosque Viros pietate afficiebatur. Binas, ternasque quotidie Missas audiebat. Pauperum miserias profusa liberalitate sublevabat. Pecuniæ colligendæ, mulctæ præsertim nomine ab iis qui in Leges peccabant, populo studiosior videbatur, quam tamen adhuc vivens piorum consilio restituit. Omnis etiam pecuniæ quam a Judicibus Fisci præter Jus corrasisse sibi videbatur, restitutionem supremis tabulis imperavit. Cœnobia & Xenodochia plurima extruxit, ornavit. Morti proximus, Edicto toto regno promulgato, omnibus qui Leges violassent, pœnas remisit. Ab ea gratia excepti fures & homicidæ, quod hæc facinora non ipsum, sed alterum læsissent. Obiit 11. Kalendas Maii anno millesimo quingentesimo octavo, ætatis quinquagesimo-secundo regni vigesimo-quarto. Octo filios ex *Elisabetha* uxore suscepit, quatuor mares, totidem fœminas, tres dumtaxat superstites reliquit, *Henricum* VValliæ Principem, regni hæredem, *Margaritam* & *Mariam*. De ipso plura *Polydorus Vergilius* Libro 26. & *Harpsfeldius* 15. Sæculo Historiæ Ecclesiasticæ Anglorum cap. 7.

Henrici septimi elogium.

Henrici septimi Liberi.

ARTICULUS III.

De HENRICO VIII.

I. S*Eptimi* post *Henrici* mortem Rex Angliæ salutatus est *Henricus* VValliæ Princeps ejus filius, Anglorum Regum, ejusnominis *Octavus*, annorum duodeviginti adolescens. *Catharinam Ferdinandi* & *Elisabethæ* Hispaniæ Regum filiam, *Arthuri* fratris sui Viduam, qui nullos ex ea liberos susceperat: immo ob ætatis imbecillitatem, ac lentum, quo conficiebatur, morbum, nequidem virginitatis ejus florem delibasse dicebatur, *Julio* II. Pontifice Maximo juris humani, quod unum obstabat, vinculum solvente de Theologorum & Jurisperitorum doctissimorum consilio, uxorem duxit: Ex qua tres filios, duasque filias suscepit, paucis post nativitatem mensibus præreptos. Sola *Maria* utrique parenti superstes vixit. Cum *Julio* II. & Hispaniæ Rege adversus *Ludovicum* XII. Regem Francorum fœdus iniit, Pisanum Concilium execratus est, Regni sui Antistites ad Lateranense mittendos decrevit. Rerum civilium & bellicarum gloriæ novum decus addidit, cum adversus *Lutherum* pro summa Religionis Catholicæ Libellum edidit plenum pietatis & eruditionis, propter quod Illustre *Defensoris Fidei* nomen Pontificio *Leonis* X. Diplomate consecutus est. *Thomas VVolsæus* non humili tantum loco, sed & vili natus, ad summas Ecclesiæ, Aulæque Dignitates adrepserat, Eboracensis Archiepiscopus, Regni Cancellarius, S. R. E. Cardinalis, & Sedis Apostolicæ per totam Angliam a Latere Legatus creatus; vir summa apud Regem gratia & auctoritate. Quo ut ad sua consilia *Carolus* V. uteretur, per ipsumque *Henricum* Regem in societatem belli contra Gallos traheret, ipsum observantia, beneficiis, promissis obstringere sibi nitebatur, frequentes ad ipsum literas augusta manu dabat, subscribebatque hunc in modum: *Filius vester & cognatus Carolus:* quin & Summi Pontificatus spem injiciebat, si res suas in Angliæ Regia promoveret. Verùm cum bello adversus Gallos prospere gesto, captoque *Francisco* Rege in prælio Ticinensi, Anglicorum auxiliorum haud amplius egeret Cæsar, ejus in *VVolsæum* studium deferbuit. Quocirca ille *Carolo* infensissimus evasit, & Christianissimo Regi se totum addixit. Jam alienus erat a *Catharina* conjuge *Henrici* Regis animus. Morum dissimilitudo maxima fastidium augebat in dies. *Catharina* media nocte surgebat, ut nocturnis precibus interesset. Mane hora quinta ornabat se quam citissime, nihil sibi temporis, præter id solum quo vestiebatur, perire dicens. Sub Regiis vestibus *S. Francisci* habitu, cujus Tertio Ordini nomen dederat, utebatur. Singulis Sextis Feriis & Sabbatis jeju-

Henrici octavi Nuptiæ.

Henricus octavus contra Lutherum scribit.

VVolsæus Cardinalis Politicarum artium peritissimus.

Catharina Reginæ pietas.

nabat: in Vigiliis Festivitatum Deiparæ Virginis solo pane & aqua vivebat: Quartis & sextis Feriis peccata Sacramentali Confessione expiabat: Dominicis diebus Eucharistiam singulari pietatis affectu sumebat: Officium B. Virginis quotidie persolvebat: Sex horas matutinas quotidie in Templo Sacris Officiis intenta transigebat. Pomeridiano tempore, Sanctorum Acta Puellis suis adstantibus ad duas horas legebat: Inde Templum repetens, vacabat orationi ad horam Cœnæ, quam sumebat parcissimam. Flexis orabat genibus absque pulvinari. Omnium denique virtutum cultu eminebat. *Henricus* contra levis & in libidines pronus, cum Nobilibus Puellis, quas Regina in comitatu & ministerio habebat, colludere, frequentior in Gynæceo versari quam in Templo, saltare lubentius quam orare; sanctimoniam Reginæ suspicere, furtivas cum aliis venari voluptates. *VVolsæus* Cardinalis politicarum artium quam Religionis, rationum suarum atque commodorum quam justitiæ studiosior, Reginæ sanctissimæ fœminæ gratus esse non poterat. Hic itaque ut Regi placeret, ut Reginam læderet, ut de Cæsare, cujus erat matertera, vindictam sumeret, *Henrici* connubium cum *Catharina* legitimum non esse, quod *Arthuri* Principis ejus fratris vidua esset; nec in eo salva conscientia ipsum manere posse, ejus Majestati suggessit, usus etiam ad id ope *Joannis Longlandi* Lincolniensis Episcopi, conscientiæ ipsius Moderatoris: salutem Regis in discrimine versari, nisi *Catharinæ* repudium diceret. Esse Regi Christianissimo Sororem *Margaritam* Ducis *Alenconii* Viduam, juvenem ac eleganti forma Principem, quam postulare posset uxorem. Id conjugium firmandæ inter utramque Regiam paci opportunum fore; utque ambo Reges conjunctis viribus Cæsarem ad *Clementem* VII. Pontificem Maximum, quem per summum nefas in custodia detinebat, restituendum libertati, & *Francisci* I. filios, quos obsides habebat, dimittendos compellerent. Hoc pacto non solum Anglorum, sed & Francorum Regem, & Summum Pontificem promereri *VVolsæus* satagebat. Decreta in Gallias Legatio, cujus Princeps *VVolsæus*. Præter generalia Mandata tribus ex æquo Oratoribus a Rege data, singularia quædam ille accepit, ut de procurando *Catharinæ* divortio; de Matrimonio *Henrici* cum *Margarita Alenconia*, & de filiis Christianissimi Regis ex manu Cæsaris eruendis ageret. Vix Caletum pervenerat *VVolsæus*, cum secreta Mandata a Rege accepit, ne ullum de novo Matrimonio cum Regis Christianissimi Sorore contrahendo verbum faceret, sed de reliquis dumtaxat capitibus ageret. Jam enim *Annæ Bolenæ* amore captus & illaqueatus *Henricus*, Nuptias cum ipsa meditabatur, si divortii negotium ex sententia succederet. Arte magis quam naturalibus illecebris hominum amores sibi conciliare potis erat *Anna*. Ipsam enim eximie pulchram censeri nævi non mediocres minime permittebant. Sed labiorum venustas, vestium elegantia, saltandi & fidibus ludendi peritia, lepida & ad facetias ac jocos composita indoles, *Henrici* Regis libidinem illexerunt, inflammaverunt. Meretricium animum specie quadam & larva pudoris obduxerat; se cuiquam hominum potiundi sui corporis facultatem nusquam daturam jurabat, nisi conjugali jure, sæpius a Rege rogata, ipsum repulsa magis devinciebat, accendebat. Multa de ipsa probra vulgata sunt, quod scilicet *Henrici* Regis filia esset, ex *Boleni* Equitis uxore furtivo concubitu suscepta, dum *Bolenus* in Galliis versaretur: quod plurimis stupris cum in Anglia, tum in Gallia se contaminasset: quod Rex cum ejus Sorore stupri consuetudinem habuisset: quæ etsi a *Sandero* in Anglicani Schismatis Historia ut certa asserantur, non sum tamen credulitatis tantæ ut pleraque hujusmodi conficta, & in vulgus emissa non addubitem in odium Divortii, novarumque nuptiarum *Henrici*, & consecuti Schismatis. Quamquam *Annæ Bolenæ* posterius adulterium, propter quod a Rege capite damnata est, haud incredibilia esse suadeat quæ de prioribus ejus stupris publicata sunt: nec etiam verisimile non sit *Henricum* sua cupiditate raptum & excœcatum, probrosum incestumque Matrimonium contraxisse, ut libidinem expleret: ideoque illum a Deo in reprobum sensum traditum, repulsa conscientia, conculcata Dei lege, Fidei tandem naufragium fecisse. Ut ut est, *Henricus* uxorem expetens *Annam*, quæ concubinæ loco esse nollet, de divortio flagrantissimis studiis egit cum *VVolsæo* Cardinali ex Gallica Legatione reduce. Projectæ vir adulationis, nihil æque metuens ac variantis fortu-

Catharinæ Reginæ repudium Henricus meditatur.

Henricus octavus Annæ Bolenæ amore captus.

Causa Divortii Henrici octavi

næ

næ vices, casumque a Regis gratia & primaria auctoritate, nihil negligit ejus ut expectationi satisfaciat. Mittitur ad Summum Pontificem Legatio, postulantur Judices *Campegius & VVolsæus* ipse, Cardinales. Causa Divortii Romæ primum in selectorum Theologorum & Cardinalium Consessu disceptata: concessi deinde Judices quos Rex optabat. Ab ipsis Regina appellavit, primum quod locus Judicii parum æquus videretur, cum *Henricus* hujus litis Actor rerum in Anglia potiretur, ipsa in Hispaniis nata, ibi peregrina esset. Deinde quod sibi suspecti essent Judices, utpote Regi devincti, immo & subditi, *VVolsæus* ob VVintoniensem Episcopatum, Eboracensem Archiepiscopatum, Abbatias plurimas; *Campegius* ob Sarisberiensem Episcopatum dono Regis obtentum. Causæ nihilominus cognitionem rogante Rege ac importunius urgente, Legati suscepere. Prolata in medium, discussaque Regiorum Procuratorum momenta contra *Henrici & Catharinæ* Matrimonium, contra *Julii* II. Diploma, qui illius contrahendi veniam fecerat: quæ Reginæ Advocati luculenter confutarunt. Totam causæ disceptationem accurate refert *Sanderus* Lib. 1. Sic vero contrahit *Edmundus Campianus* Societatis Jesu Sacerdos piissimus & doctissimus, sub *Elisabethæ* Reginæ persecutione Martyrio coronatus, in Narratione *De Henrici* Divortio. *A Rege Patroni, Leviticum jus urgere, probare coitum; Diploma spurium & suppositititium dicere, genuinum ostendi, in quorum postremo tacite subinnuatur conjunctio corporea, nimium sibi Pontificem sumere, qui nullum finem nec modum faciat divinum etiam præceptum remittendi. Arthurum primo mane sitivisse, hausisse plenum cyathum, Hispanicas oras valde calentes & siccas per jocum dictitasse. Consiliarii Reginæ contra: In demortui fratris thalamum, qui nullum hæredem reliquisset, non modo potuisse fratrem subrogari, sed etiam apertissimis Scripturæ testimoniis debuisse; id tamen ad tempus: post Ecclesiam cavisse ne quis hujuscemodi connubium appeteret. Hominum scita per homines temperari. Carnalem omnino copulam dejerare; id esse consummationem cujusque Matrimonii. Sponsum jam, priusquam cum uxore rem habuisset, ab eadem segregatum, & virginem obiisse. Cautionem adjectam recentiori Diplomati; quod Leges interpretentur & conjectent coitum, si nox una supervenerit. Arthurum neque per ætatem, neque per valetudinem, dare operam rei uxoriæ potuisse. Confutum esse figmentum* Hispanicum *a Sycophanta quoppiam non infaceto*. Reginæ porro patrocinabantur Cantuariensis Archiepiscopus *Guillelmus Varanus*, Roffensis Episcopus *Joannes Fischerus*, quatuor alii pietate pariter & doctrina spectatissimi Præsules, totidemque Theologi, non ad aulicam auram flectere sententias, sed ad Scripturam Sacram, Traditionem, Sacrosque Canones quæstiones expendere soliti. Hi & verbis, & libris quos Legatis Apostolicis exhibuere, diserte probarunt, nullam in terris esse potestatem, quæ Regis cum *Catharina* Matrimonium a Deo conjunctum dissolvere posset aut disjungere. Rex Apostolicos Legatos acriter urgebat ut causam finirent: procrastinabant illi, præcipue *Campegius*, festinationem in causa tanti momenti calumniæ obnoxiam fore, & in orbis Christiani scandalum cessuram dicens: accuratius ac scrupulosius causæ examen esse non posse, in qua de Matrimonii per viginti annorum cohabitationem pacificam, & liberorum susceptionem roborati dissolutione; de prolis generosæ atque adeo Regiæ, *Mariæ* scilicet VValliæ Principis, quam hucusque *Henricus* pro legitima habuerat, & in spem successionis in Regnum educaverat, cujus ut legitimæ Nuptias tot Principes ambiverant, abjectione & exhæredatione; de Cæsaris offensione; de Christiani populi divellenda concordia, de Pontificia dispensatione in irritum mittenda, ageretur.

cum Catharina Regina disceptatur.

II. Pontifex interim Appellationis a Regina interejectæ habita ratione, causam ad se revocavit, ulteriori ejus cognitione Legatis interdicta. Ejus examini præfectus *Paulus Capisucchus* Romanæ Rotæ Duodecimvirum Decanus, qui demum totam ejus seriem Pontifici referret ac explicaret. Regi ac Reginæ dicta dies ut legitimos Procuratores Romam mitterent. Rex *Thomam Cranmerum* misit. Theologorum & Jurisconsultorum quorumdam suffragia redimere conatus est ad divortii necessitatem adstruendam, ut *Reginaldus Polus* tunc Parisiis degens lib. 3. De Unione, *Petrus Ferdinandus* Basileensis Episcopus, & *Cochlæus* contra *Morisonum* scribens, testantur. Frustra *Polum*, frustra *Thomam Morum* viros inte-

Apud Sanderum Lib. 1. p. 49. 50.

integerrimos tentavit. Viri ex omni ratione doctissimi *Catharinæ* Reginæ causam Scriptis tuiti sunt. Rex quo Pontificem terreret, Edicto vetuit ne quis e suis subditis quicquam in Romana Curia, absque suæ licentia Majestatis peteret deinceps aut procuraret. *VVolsæum* vero, qui Divortii quidem consilium primus suggesserat, postea negotium remissus tractaverat, denique rem pœnitendam se commisisse fassus fuerat, Cancellarii Dignitate abdicatum, ac Episcopatu Vintoniensi, Palatio quod Londini habebat magnificentissimum, immensis opibus spoliatum, & in Ecclesiam suam Eboracensem relegatum; ab *Henrico* Northumbriæ Comite paulo post apprehendi, captivumque Londinum duci jussit. At in ipso itinere ad Lecestriæ oppidum obiit ad 4. Kalendas Decembris, anno 1530. Cum in eum velut in reum læsæ Majestatis manus injicerentur, has in voces erupit: *Utinam nihilo magis læsæ Majestatis Divinæ reus essem! Nunc autem dum nulli rei magis incubui, quam ut Regi penitus inservirem, & in Deum peccavi, & Regis gratiam non obtinui*. Extincto sub idem tempus *Guillelmo Varano* Cantuariensi Archipræsule, Rex *Henricus* ad eum Archiepiscopatum nominavit *Thomam Cranmerum* qui *Thomæ Boleno* Annæ Patri erat a Sacris; virum qui se in omnibus ad Regis nutum componeret, nullamque aliam Religionis ac Disciplinæ normam sectaretur. Mox inito cum *Francisco I.* Rege Christianissimo contra Cæsarem fœdere, Turnonium & Tarbiensem Cardinales Gallos ad Summum Pontificem mitti obtinuit, qui Regis utriusque nomine Pontificem ad probandum *Catharinæ Reginæ* repudium, novique conjugii facultatem concedendam vehementius urgerent. Cum vero Ecclesiasticos Viros frequentissimos a partibus *Catharinæ* stare, divortium execrari animadverteret, Clerum subigere decrevit, suæque voluntati mancipare. Adornata calumnia de infractione Legis, quam Angli *De Præmunire* vocant, Sacrum Ordinem universum in Jus vocavit, quod Pontificiorum Legatorum auctoritatem contra Regis Mandata coluissent ac propugnassent: ideoque, Clericorum totius Regni bona in commissum cecidisse, & fisco esse obnoxia pronuntiavit. Clerus omni destitutus patrocinio, præsertim cum *Cranmerus* Cantuariensis, & *Leius* Eboracensis Archipræsules fœde Regem adularentur, quadraginta aureorum millia ejus obtulit Majestati quasi ad expiationem criminis, supplicans ut pœnam reliquam condonare dignaretur, pro summa illa potestate quam in Regno suo tam in Clerum, quam in Laicos ipsam habere fatebantur. Ex his initiis graviorem tempestatem auguratus *Thomas Morus*, Cancellarii Dignitate se abdicavit. In illius locum suffecit Rex *Thomam Audlæum* mediocris fortunæ hominem cui ad tuendam splendide dignitatem Monasterium locupletissimum *Ecclesiæ Christi* Londini situm, cum reditibus omnibus dono dedit, Canonicis Regularibus in alia ejusdem Ordinis Monasteria distributis.

Cardinalis VVolsæi casus.

Anglicani Cleri oppressio.

III. *Clementem VII.* Pontificem Maximum certiorem fecerant Cardinales Galli, quorum supra meminimus, de periculo Angliæ imminente ab impotenti amore quo *Annam* deperibat *Henricus*, nisi sua Sanctitas, quantum Jura fasque permitterent, ejus votis indulgeret: ita affectum esse, ut *Annam* ducere non dubitaret, quamvis Apostolica Sede repugnante. Quamobrem Christi Vicarius frænum ejus libidini injicere tentavit, Apostolico Diplomate ipsi prohibens sub pœna Anathematis, ne pendente lite de divortio novum conjugium iniret, aut in prioris præjudicium quidquam attentaret. Sed Rex instar juvenci indomiti vincula disrupit, spretisque Patris optimi monitis ac mandatis, *Annam Bolenam* Pembruchi prius Marchionissam creatam ad 18. Kalendas Decembris anni 1532. clam uxorem duxit, Nuptiis a *Rolando* quodam Presbytero ante Solis ortum celebratis, cui primum suum cum *Catharina* connubium Pontificia Sententia diremptum esse persuasit, sibique factam novarum Nuptiarum potestatem. *Annæ* favore ad summæ auctoritatis ac dignitatis fastigium evectus est *Thomas Cronvellus*, homo vafer, ambitiosus, avarus, Lutheranæ Factioni addictus, totique Ecclesiastico Ordini infestus. Hunc Rex ut hominem *Annæ* gratum, & suis Consiliis Ministrum aptissimum sociare statuit *Cranmero* Archiepiscopo, & *Audlæo* Cancellario, ut per illum Triumviratum ex sua sententia singula gererentur. Primo itaque Regiis Scriniis illum præfecit, tum sibi a Secretis constituit, postea Equitem Auratum & Baronem, deinceps Essexiæ comitem creavit, Magnum etiam regni Camerarium & Sigilli secreti Custodem: postea-

Henricus clandestinum cum Anna Bolena Matrimonium iniit.

postremo non solum Consilii sui Primum, verum etiam suum in Causis Ecclesiasticis Vicarium Generalem. Ab eo porro, aliisque Politicis regi persuasum est, ut in Comitiis regni novum ab omnibus Viris Ecclesiasticis exigeret Sacramentum, quo eamdem suæ Majestati obedientiam jurarent, quam antea Romano Pontifici promittere consueverant, in causis etiam Ecclesiasticis & spiritualibus. Tentationi cessit ante omnes *Joannes Fischerus* Episcopus Roffensis; illa Juramento adjecta exceptione, quam Rex sibi non ingratam fore testatus est, (*quantum per Dei verbum liceret*) Hac Anglicani Cleri columna concussa, cœteri facile Regis voluntati cesserunt. Secundum hæc *Cranmerus* ea lege creatus Archiepiscopus Cantuariensis ut divortium regis lata Sententia approbaret, Romano etiam Pontifice repugnante, frustra in jus vocata *Catharina*, pronuntiavit necessitatem Jure Divino impositam esse regi, illam utpote defuncti fratris sui uxorem dimittendi concessamque novi contrahendi conjugii libertatem. Hac sententia fretus *Henricus*, quam quinque ante menses clam sibi copulaverat, *Annam* solemni pompa duxit. Nuptiis pridie Idus Aprilis, quæ Vigilia erat Resurrectionis Dominicæ celebratis, nova Sponsa Regio Diademate ornata est postridie Kalendas Junii anni 1533.

Impium juramentum a Viris Ecclesiasticis extorquet Henricus Octavus.

Cranmerus Cantuariensis Archiepiscopus divortii Sententiam.

IV. Cum hujus Matrimonii fama pervagata fuisset, *Clemens Septimus* justis Cæsaris quærimoniis permotus, simul & abjecta spe *Henricum* ab *Annæ* complexibus abstrahendi, nisi forte adhibita Censurarum Ecclesiasticarum severitate, maxime cum ejus Oratores Massiliæ in ipso cubiculo Pontificio coram *Francisco* rege Christianissimo, Christi Vicario insolenter obloqui, & de iis quæ hac in causa gereret, ad futurum Concilium appellare non dubitassent; cum etiam Rex Christianissimus sanctissime contestatus esset, se in iis, quæ contra Religionem, & obedientiam Sedi Apostolicæ debitam ab *Henrico* fierent, nullum ipsi favorem aut auxilium impensurum: Pontifex Romam reversus, peremptoriam tulit Sententiam, qua ejectionem ac spoliationem *Catharinæ* Reginæ a possessione Juris Conjugalis, & Reginalis Dignitatis, & Matrimonium inter *Henricum* & *Annam* contractum, nulla, injusta, & attentata fuisse & esse declaravit: „ Prolemque susceptam vel suscipiendam, illegitimam fuisse & esse: Ipsamque *Catharinam* „ Reginam ad suum pristinum statum & quasi possessionem Juris Conjugalis & Reginalis Dignitatis restitui: *Annam* a regio thoro, & quasi possessione ejusdem Juris & „ Dignitatis ejici ac amoveri debere: prout ipse Pontifex restituit & reponit, rejicit & „ removet. *Henricum* regem in majoris Excommunicationis, & alias Censuras & pœnas, ob inobedientiam & contemptum Mandatorum Sedis Apostolicæ incurrisse de- „ claravit: suspenso nihilominus ad mensem Censurarum effectu, ut Pontificiæ Sententiæ ac Mandatis commodius Rex parere posset.

Regem inter & Catharinam Reginam pronuntiat.

Clementis VII. Acta hac in causa.

Censuræ in Regem latæ.

V. His exacerbatus *Henricus* sub pœnis gravissimis edixit, ne quis in posterum *Catharinam* Reginam vel *Henrici* regis uxorem, sed tantum *Arthuri* Principis Viduam appellaret: *Mariam* ex *Catharina* filiam, quam ante *Walliæ* Principem regnique hæredem universi Ordines jurato professi fuerant, omni regio ornamento detracto, tamquam spuriam & illegitimam, ad *Catharinam* Matrem remisit, ut privatam cum ea vitam ageret: Constituti famulorum loco in *Catharinæ* domo custodes & exploratores: in ejus amicos patronosque sævitum. Nata interim est *Annæ* filia *Elisabetha*, septimo Idus Septembris, in pervigilio Nativitatis Deiparæ Virginis, quinque mensibus post solemnes nuptias necdum elapsis. Mox initium Piorum persecutioni datum; Roffensem Episcopum *Joannem Fischerum*, *Thomam Morum*, ducentos Fratres Minores de Observantia nuncupatos in carcerem detrusit, quod Matrimonium *Catharinæ* acerrime defenderent: iniquam Juramenti formulam a Rege propositam, qua profitendum erat nuptias regis cum *Anna* legitimas esse, natamque ex iis prolem *Elisabetham* veram esse regni hæredem exclusa *Maria* Principe, quasi ex Matrimonio illegitimo prognata, palam improbarent. Exinde celebrata regni Comitia 3. Nonas Novembris, anno 1534. in quibus ab *Henrico* de communi Præsulum depravatorum, ac Procerum sententia, *Maria* Princeps natalium honore, omnique regnandi jure privata est: omnes honorum tituli, ac successionis jura in *Elisabetham* translata. Dein omnis Potestas ac Jurisdictio in Anglos & Hibernos Romano Pontifici in perpetuum tempus abjudicata & abrogata: perduelles declarati, qui in Romano Pontifice primatum Jurisdictionis & Auctoritatis

Henrici contumacia & furor.

Elisabethæ ex Anna Bolena nativitas.

Regni Comitia.

Henrici Octavi a Summi

Pontificis obedientia & ab Ecclesia defectio.

tatis colerent. Anglicanæ Ecclesiæ Summum & unicum in terris Caput Rex declaratus, cujus unius esset suprema auctoritate errores, hæreses, abusus omnes emendare: cui eo nomine omnium Sacerdotiorum Annatæ, ac Decimæ solverentur. Nomen Papæ ubique inductum, proscriptumque, ac in Litaniis impia & sacrilega ista verba *Henrici* mandato apposita: *Ab Episcopi Romani tyrannide, & detestandis enormitatibus libera nos Domine.* Cum autem *Henrici* defectionem a Romano Pontifice Catholici omnes execrarentur: cum *Franciscus I.* Rex Christianissimus ejus Oratores ea de re ne quidem audire voluisset: Cum ipsi *Lutherus & Calvinus* usurpatum ab eo Ecclesiæ primatum non probarent; jussit ut sui tam Concionibus, quam Libris editis, hanc novam Auctoritatem suam Ecclesiasticam tuerentur. Qua regis voce excitati sunt ad concionandum plurimi, ad scribendum etiam nonnulli, quorum aliqui id sponte faciebant, quod hæresi faverent, ut *Sansonus*, *Foxus*, *Morisonus*, & alii: quidam vero coacte, ne regem offenderent, ut *Gardinerus* Wintoniensis, & *Tonstallus* Dunelmensis, Episcopi. *Reginaldum Polum* consanguineum suum frustra ad scribendum pro monstruoso suo primatu hortatus est: quin immo hunc ille fortiter oppugnavit quatuor Libris *De Unione Ecclesiastica* Regi inscriptis. Quibus quidem regis odium ita in se commovit, ut patriæ proditor, reusque læsæ Majestatis ab eo sit declaratus, vitaque ejus multiplicibus insidiis deinceps appetita; mater, frater, avunculus necati, familia universa illius causa afflicta & prope extincta fuerit. Immani etiam furore insectatus est Religiosos tyrannidis ac Schismatis sui impugnatores, Ordinum præcipue *Carthusiani*, *S. Brigittæ*, & *S. Francisci* Professores, ex quibus plurimi *Henriciana* persecutione Martyres consecrati, una cum *Joanne Fischero* Episcopo Roffensi, & *Thoma Moro*, de quorum gloriosis agonibus legendus *Sanderus* lib. 1. *De Schismate Anglicano*.

Henricianapiorum persecutio.

Pauli tertii Acta in Henricum octavum.

VI. His acceptis, *Paulus Tertius* Pontifex Maximus, qui *Clementi Septimo* successerat, *Henricum*, ejusque complices in Jus vocat: illum, nisi pareat, Regno ac Dominiis omnibus privatum denuntiat: Hos in pœnas omnes Legibus præscriptas incurrisse, cum bonis omnibus diffidatos, & Christiana sepultura privatos esse jubet ac decernit. „ Loca omnia, in quibus Rex fuerit, Ecclesiastico subjicit Interdicto: *Hen-* „ *rici* vassallos & subditos a juramento fidelitatis absolvit: Communionem omnem & „ commercium cum *Henrico* vel ejus subditis prohibet; omnesque contractus cum illis „ factos aut faciendos, irritos pronuntiat: Prælatis, aliisque Viris Ecclesiasticis præci- „ pit, ut ex Anglia, & aliis *Henrici* Ditionibus quamprimum exeant. Principibus Vi- „ ris, Ducibus, ac reliquæ Nobilitati Anglicanæ, ut vi ac armis se Henrico opponant, „ eumque e Regni finibus ejicere nitantur. Cæterorum regum ac Principum cum *Hen-* „ *rico* confœderationes, contractus, pacta & conventa omnia quovis modo stabilita, ir- „ rita facit & nulla: Eosque ut *Henricum* ac cæteros Ecclesiæ rebelles sacris armis per- „ sequantur, donec Sedi Apostolicæ colla submiserint, erroresque agnoverint, in Do- „ mino hortatur. Ut prædictæ personæ rebelles & infideles, *Henrici* sequaces, ubi- „ cumque terrarum apprehensi & intercepti fuerint, in servos ipsi, & omnia eorum „ bona capientibus cedant, edicit. „ Cujus quidem Sententiæ dilata executio est, quod interim in Anglia ejusmodi rerum mutationes acciderint, quæ novas spes de *Henrici* emendatione excitarent. Sed frustra invitabatur ad pœnitentiam, cujus cor obdurescebat in dies, & qui novis sacrilegiis ac flagitiis facinorum suorum mensuram cumulabat. Aggressus est inter alia Monasteriorum visitationem tamquam Summum Anglicanæ Ecclesiæ Caput. *Leum* Juris Civilis Professorem, Sacris Ordinibus non initiatum, lustrandis Monachorum ac Sacrarum Virginum Ædibus, & inquisitioni in eorum vitam ac mores præfecit. Cujus Visitationis hæ fuere leges; primum, ut omnium vitia disceret: deinde, ut qui minor 24. annis esset e Monasterio exire, & ad sæculum reverti cogeretur; qui vero major esset, non cogeretur quidem, sed tamen exire, si vellet, impune posset: Exeuntibus loco religiosi habitus togam Sacerdotalem, & aureos octo daret Abbas: Virgines sacræ more sæcularium feminarum vestirentur: pretiosissima quæque Ecclesiarum ornamenta, & Sanctorum Reliquiæ Regis Quæstoribus traderentur. Eo vero consilio hæc instituta Visitatio est, ut Rex omnem evertendi ac diripiendi Monasteria occasionem captaret. Pridie ergo Nonas Februarii anno 1535. minora

Monasteriorum visitationem usurpat Henricus, pro Summo Anglicanæ Ecclesiæ capite se gerens.

nora quæque Monasteria, quorum annui census nonnisi ad septingentos circiter aureos æstimabantur ex Comitiorum Regni sententia invasit. Hoc primo impetu Monasteria trecenta septuaginta sex oppressa sunt, ex quorum spoliis in Fiscum Regium cesserunt annui census ad centum circiter & viginti millia aureorum; in supellectili vero bonisque mobilibus ad quadraginta fere millia; Religiosorum utriusque sexus decem amplius millia ad sæculum redierunt. Inter hæc obiit Serenissima pientissimaque Regina *Catharina*, cujus sanctitatem non solum vitæ religiosissime transactæ tenor, eximiæque in tanto fastigio virtutes, non solum invicta in rebus adversis constantia, patientia, charitas, humilitas, reverentia, & observantia erga Regem, ex marito licet persecutorem crudelissimum; sed & literæ quas paulo ante obitum scripsit ad P. *Joannem Forestum* Ordinis FF. Minorum Professorem, conscientiæ quondam suæ moderatorem, qui in carcere Londinensi a duobus annis detinebatur Martyrii candidatus; & aliæ quas in extremis posita scripsit ad Regem, quæ ex corde ipsius, quamvis saxeo, lachrymas elicuerunt, locupletissime testantur. Legi possunt apud *Sanderum* lib. 1. pag. 107. & 112. Paulo post *Anna Bolena*, divinæ matura ultioni, adulterii & incestus convicta & damnata est. Postridie mortis *Annæ Bolenæ*, Rex *Joannam Setmeram*, quam ea vivente deperibat, uxorem duxit.

Catharina Regina obiit.

Anna Bolena adulterii & incestus convicta damnatur.

VII. Paulo post indictis Comitiis insimul & Synodo ad sextum Idus Junias ejusdem anni 1536. ea rescidit, quæ pro *Elisabetha* Bolenæ filia in *Mariæ* Principis detrimentum olim decreverat. Tum in utroque Concilio disceptari jussit ac deliberari, quæ forma Religionis ac divini cultus deinceps in Anglia tenenda ac servanda esset, intacto tamen Primatu suo, quem ut apertius etiam tunc exerceret, *Thomam Cromvelem* supremum suum Vicarium Generalem in causis Ecclesiasticis ac spiritualibus constituit, eique Sigillum peculiare tradidit quo in hujusmodi negotiis uteretur. Illum etiam suo nomine ac loco præsidere voluit Synodis omnibus & conventibus Episcoporum, quamvis laicus esset omnisque bonæ eruditionis expers. In iisdem Comitiis & Synodo, post varias de Fide disceptationes, Libellus auctoritate publica editus, qui vulgo *Sex Articulorum* appellatur, cum hac inscriptione: *Articuli per Regiæ Majestatis Serenitatem constituti*. Horum primus in Eucharistiæ Sacramento *Transsubstantiationem* credi jubet. Alter *Communionem sub una specie ad salutem sufficere* declarat. Tertius, *Cœlibatum Sacerdotem retinendum* sancit. Quartus *vota castitatis & viduitatis* non temere facta, *necessario persolvenda* decernit. Quintus, non modo *Missarum celebrationem Juri Divino consentaneam esse*, verum & *Missas privatas* fieri *bonum ac necessarium* esse asserit. Sextus denique *Auricularem Confessionem in Ecclesiam necessario conservandam* edicit. Qui secus aut docuerit aut crediderit, post 12. diem Junii proxime sequentis, illum *tamquam hæreticum* suppliciis affectum iri gravissimis Regia Serenitas, cum utriusque Senatorii Ordinis, & plebis in Comitiis adunatæ consensu decernit.

De forma Religionis in Anglia tenenda, in Synodi & Regni Comitiis agitur.

VIII. De *Henrici* VIII. sceleribus, sacrilegiis, immanitate in pios quosque, certior factus *Paulus* III. Romanus Pontifex, & quod *S. Thomæ* Cantuariensis Archiepiscopi sacram memoriam violasset, eum ceu proditorem damnasset, corpus ejus comburi, cineres in ventum spargi jussisset; suspensam hucusque Sententiæ in eum latæ publicationem imperavit Diplomate dato Kalendis Januarii, anno 1538. Dum hæc Romæ gererentur, *Henricus* quatuor Ordinum Mendicantium Religiosos Viros ex suis Monasteriis ejecerat; ipsorumque Ædes usurpaverat: Postmodum etiam cœtera utriusque sexus Monasteria invasit, eorumque bona in fiscum redegit. *Jana Semera* in partu defuncta quo filium profudit *Eduardum*, quartam duxit uxorem, *Annam* sororem *Guillelmi* Cliviæ & Juliæ Ducis: cujus brevi pertæsus *Cromvele* harum conciliatore Nuptiarum ab Ordinibus Regni hæreseos, perduellionis, feloniæ, repetundarum damnato, capiteque truncato, cum ipsa divortium fecit, & cum *Catharina Houarda* Ducis Nortfolciæ Nepte quintas Nuptias celebravit. His diebus lepidum illud Anglicanæ Ecclesiæ Caput Legem edidit perpetuam de Nuptiis, Comitiorum etiam auctoritate firmatam, qua statuebatur; Ut si quæ personæ in Levitico non prohibitæ, solo consensu per verba de præsenti Matrimonium, nulla carnali copula subsequuta, contraxerint; ambæ vero postea, vel earum altera, Nuptiis cum tertia persona in Levitico non prohibita contractis, carnali copula easdem consummaverint, hæ posteriores, quas copula firmasset, non priores

Henricus octavus Monasteriorum bona in fiscum redigit.

Pudenda lex de Nuptiis ab Henrico Octavo lata.

res

res illæ, quas solus consensus statuisset, ratæ atque legitimæ haberentur: adeo ut cum olim Juris Gentium regula fuisset: *Nuptias non concubitus, sed consensus facit*; jam deinceps *Henrici* regula esse cœperit: *Nuptias non consensus, sed concubitus constituit*. Quam tamen regulam violare non dubitavit & in Legem ipse suam commisit, cum *Annam-Clivensem*, cujus Nuptias non solo consensu, sed septem etiam mensium concubitu firmaverat, eo tantum prætextu repudiavit, ipsaque vivente alteram duxit, quod in alterius Nuptias antea consensisse fingeretur. Hujus porro Legis tantopere postea puduit ipsos Protestantes, ut mortuo *Henrico* eam rescindi curaverint. Post hæc *Catharina Houarda* ob adulterium, cum Procis, ex Ordinum Sententia, neci tradita, *Catharina Parram* Baronis *Latimeri* Viduam, sextis nuptiis sibi copulavit. Inane erat Regis ærarium, etsi opes immensas ex Ecclesiis & Monasteriis corrasisset: unde gravissimis tributis, & antea inauditis populum vexavit; & inter alia, indictis Comitiis ad 8. Kalendas Decembris anni 1545. omnibus & singulis auctoritate publica tam decimam quam quintamdecimam sibi solvendam ex omnibus censibus annuis totius Angliæ; ex bonis vero mobilibus duas integras decimas imposuit. Eorumdem etiam Comitiorum assensu & auctoritate potestatem summam accepit in Ptocotrophia & Xenodochia, in omnia etiam Nosocomia, Seminaria, & Collegia, in omnes denique Missarum fundationes, sacrasque oblationes: ut dum viveret, de his omnibus, eorumque bonis, Basilicis, ædificiis, ac censibus annuis, pro suo arbitratu statueret ac disponeret.

Sextæ Henrici Octavi Nuptiæ.

Extrema Henrici Octavi ægritudo, & obitus.

IX. Gravi correptus ægritudine, mortemque imminentem prævidens, de reconciliatione cum Romana Ecclesia & Summo Pontifice cogitavit, eaque de re cum Episcopis nonnullis egit; sed præterita ejus crudelitas effecit ut nemo insidias non timeret, nemo ipsum sincere loqui arbitraretur, nemo animi sui sensa libere aperire & veritatem dicere auderet. Respondit unus: Ejus Majestatem cæteris mortalium sapientiorem esse: Illum divino consilio Pontificis Romani Primatum abdicasse, nec jam solicitum esse debere, cum publica Regni Lege Judicium illud confirmatum esset. *Stephanus Gardinerius* Vintoniensis Episcopus seorsim Regi suasisse fertur, ut si fieri posset, Ordinibus Regni convocatis rem tanti ponderis cum iis communicaret. Sin ad congreganda Comitia tempus non suppeteret, saltem animi sui sententiam scripto exponeret: Deum solo cordis voto contentum esse quando res propter necessarium impedimentum executioni mandari non potest, sed prævaluit adulatorum turba, qui veriti ne Religionis mutatione ipsi bonis Ecclesiasticis exciderent, Regi persuaserunt, ut scrupulos omnes abjiceret: 25. die ante mortem Ecclesiam FF. *S. Francisci de Observantia* aperiri, & expiari jussit, Missamque in ea celebrari, ac in Parochiam erigi, certo attributo censu; in eaque scribi voluit hæc verba: *Ecclesia Christi ab Henrico* VIII. *Angliæ Rege fundata*. Sacramentum Eucharistiæ summo semper in honore habuit. Quocirca cum paulo ante obitum sub unica specie, ut consueverat, communicaturus surgeret ut Christi corpus genu flexo adoraret; Zuingliani vero qui adstabant, dicerent posse Majestatem suam in tam imbecilli valetudine sedentem in cathedra Eucharistiam sumere, respondit: „ Si „ me non modo usque ad terram dejicerem, sed & sub ipsam terram submitterem, ne „ sic quidem satis honoris huic Sanctissimo Sacramento mihi viderer delaturus. „ Literis excultus fuit, virosque fovit literatos. Episcopos (præter unum *Cramnerum* Cantuariensem, quem ad eam Dignitatem promovit ut suæ libidini in divortii negotio serviret) & doctos & minime malos plerumque nominavit: adeo ut multi postea sub *Eduardi* & *Elisabethæ* Regno ob Catholicæ religionis professionem carceres & vincula subierint. Schismatis, ebrietatis, libidinis, avaritiæ, crudelitatis infamia nonnullas, quibus præditus erat, præclaras dotes obscuravit, obruit. Condito Testamento statuit, ut *Eduardus* filius *ex Jana Seimera* novennis sibi in Regnum succederet; secundum hunc, si obiret absque liberis, regnaret *Maria* Princeps ex *Catharina* priori conjuge filia: tertia esset in Jure successionis *Elisabetha* ex *Anna Bolena* suscepta: his deficientibus, ad illos Regnum devolveretur, ad quos jure communi pertineret. Deinde impuberi filio sexdecim Tutores & Curatores pari potestate constituit, eosque magna ex parte Catholicos: jussitque ut in Fide ac Religione Catholica educaretur, excepto Primatus Ecclesiastici titulo, quem in ipsum transfudit; & ut regnum ab hæresibus purgaret.

Henrici Octavi Testamentum.

Obiit

Obiit *Henricus* VIII. Angliæ Rex Londini ad 5. Kalendas Februarii anno 1547. Regni 38. ætatis 56.

ARTICULUS IV.

DE EDUARDO VI.

EDuardus novem annorum puer ſecundum ſupremam Patris voluntatem, Rex Angliæ & Hiberniæ, ſummumque Anglicanæ Eccleſiæ Caput proclamatus eſt. Inter Tutores ipſi a parente datos orta diſſenſione, quod Catholici Regnum ad Eccleſiæ Romanæ communionem & Summi Pontificis obedientiam revocare vellent, alii perſeverandum in Schiſmate ducerent, *Eduardus Seimerus* Herfordiæ Comes, & paulo poſt Somerſeti Dux, *Janæ* quondam Reginæ frater, *Eduardi* Regis Avunculus, totam ad ſe rapuit auctoritatem, ſeque ſolum Regis Tutorem ac Regni Protectorem dixit. Ejus favore Hæreſis in Anglia caput extulit: *Martino Bucero*, *Petro Martyri*, *Bernardino Ochino*, ſimilibuſque peſtibus ad Cathedras Theologicas, & Templorum ſuggeſta patuit aditus: ad eos audiendos coacta juventus eſt, Theologia Scholaſtica ex Academiis proſcripta, exauctorati SS. Patres; Sacrorum Bibliorum Codices fœde interpolati. Comitia Regni Londini pridie Nonas Novembris ejuſdem anni 1547. celebrata, quorum Decreto novi adminiſtrandorum Sacramentorum Ritus conſtituti ſunt, Liberque ea de re editus ac publicatus. De Sanctorum Imaginibus toto Regno abolendis deliberatum. Miſſæ Sacrificium abrogatum. Vaſa ſacra, Cruces, candelabra aurea, argentea, Regis fiſco adjudicata. Imperata ſub utraque ſpecie Communio Euchariſtica. Vulgaris idiomatis uſus in Sacra introductus. Hæretici Viſitatores inſtituti, qui omnia Catholicæ Religionis monumenta, ſigna, teſſeraſque everterent, abolerent. Qui ab impia novitate abhorrebant Epiſcopi, *Stephanus* Wintonienſis, *Cutbertus* Dunelmenſis, & alii, in carceres conjecti, poſtea Dignitatibus exuti. Hæretici, perditique homines in eorum loca intruſi. Hic Religionis in Anglia ſub *Eduardo VI.* ſtatus. Obiit ille pridie Nonas Julii, anno 1553. ætatis 16. Regni 7. eodem menſis die quo *Henricus* ejus Pater, *Thomam Morum* capite truncari juſſerat. Poſt ejus mortem, *Joannes Dudlæus* Comes Vvarvicenſis qui *Eduardum Seimerum* Somerſeti Ducem, & Regni Protectorem, capite plecti publico Judicio curaverat, *Joannam* Ducis Suffolcienſis filiam *Henrici* VIII. Neptem, Reginam renuntiavit, Prætore Londinenſi, ſex primariis Senatoribus in ejus verba jurare compulſis. Verum Proceribus, Nobilitate, ac Plebe univerſa ad *Mariam* Principem *Henrici* VIII. ex *Catharina* filiam, cujus evidentiſſimum jus erat, concurrente, *Dudlæus* quoque animo fractus *Mariam* Reginam conclamavit, & Magiſtratui ſe dedidit; cujus Sententia poſt dies aliquot perduellionis damnatus, capite plexus eſt, ejurata prius hæreſi, & Catholicæ Profeſſione Fidei edita.

Hæreſis in Anglia recepta.

ARTICULUS V.

DE MARIA REGINA.

MAriæ fauſtum nomen, Imperiumque Catholicæ Religioni fuit. Regios titulos ſimul ſumpſit, & ſupremi Eccleſiæ Anglicanæ Capitis appellationem, Primatuſque Eccleſiaſtici Dignitatem a Patre impie uſurpatam, ab *Eduardo* fratre ſacrilege retentam reſpuit, abdicavit: *Edmundum* Londinenſem, *Stephanum* Vvintonienſem, *Cutbertum* Dunelmenſem Epiſcopos *Thomam Nortfolciæ* Ducem, *Eduardum Courteneum* Marchionis Exonienſis olim ab *Henrico* VIII. occiſi filium, injuſte carceribus damnatos, in libertatem ac priſtinos honores reſtituit: *Stephanum* Vvintonienſem Epiſcopum Regni Cancellarium creavit: Exilii & perduellionis contra *Reginaldum* Cardinalem *Polum* latam ab *Henrico* Rege iniquiſſimam Sententiam reſcidit: graviſſimum vectigal populo ab *Eduardo* Rege impoſitum condonavit. Poſt Inaugurationis ſolemnia Kalendis Octobris anni 1553. celebrata, Comitiis eodem menſes convocatis, Sententiam de *Henrici*

&

& *Catharinæ* parentum divortio quondam latam inprimis rescindi, & illorum Matrimonium legitimum, susceptamque ex ea Prolem pariter legitimam pronuntiari curavit. Nupsit *Philippo* Hispano, *Caroli V.* Imperatoris filio. Harum occasione Nuptiarum, magis autem Catholicæ Religionis odio, in cujus restaurationem Pientissima Regina incumbere decreverat, exorta in ejus Majestatem conjuratio perduellium supplicio aut carcere dissipata est. *Suffolciæ* Dux, aliique capite plexi, *Elisabethæ* Reginæ soror, conjurationis particeps, in custodiam tradita. Mox præcipuas curas ad restituendam Religionem *Maria* convertit. Quod ut felicius ac facilius conficeret, exteros omnes, qui nec publicam personam gererent, nec Regnicolarum juribus donati essent, ad certum diem, gravissima indicta pœna, Regno exire jussit. Hoc Edicto supra triginta millia Hæreticorum ex Anglia excedere compulsa, *Buceri* & *Fagii* cadavera exhumata & cremata sunt. Cardinalis *Polus* a *Julio* III. Pontifice Maximo, Serenissima Regina postulante, in Angliam a Latere Legatus, supplices Ordines, Regnumque totum a Schismate absolvit, ac Sedi Apostolicæ reconciliavit, in Profesto *S. Andreæ* Apostoli anno 1554. Missi Romam Oratores, Regum & Ordinum nomine obedientiam ejus Sanctitati exhibituri. Exin Legatus in Religione instauranda, in Cleri Populique Disciplina restituenda, in reformandis Academiis, in moribus emendandis, in antiquis Institutis, piisque Consuetudinibus postliminio reducendis, hortationibus, Synodis, Decretisque sanctissimis invigilavit, ac pro virili laboravit. Quoniam vero difficultas adversus reconciliationem cum Apostolica Sede ab iis objecta erat, qui bona Ecclesiastica ab *Henrico* Rege distracta possidebant, Legatus propter bonum pacis & unitatis Ecclesiasticæ, publico Instrumento, Summi Pontificis nomine & auctoritate, omnes de hujusmodi bonis in Schismate acquisitis, quoad pœnas & Censuras Canonicas, in perpetuum liberos & absolutos declaravit. Primitias vero & decimas fructuum, quæ *Henrici* & *Eduardi* Regum Sanctionibus in Fiscum inferebantur, Clero deinceps persolvi decretum est. Matrimonia in gradibus prohibitis contracta, una cum prole ex iis suscepta, legitima esse decrevit, data iis qui sic contraxerant, venia. Episcopos Religione Catholicos, sed in Schismate creatos, una cum sex novis Episcopatibus ab *Henrico* VIII. erectis confirmavit. Quæ omnia ut prudentissime constituta, rata deinde habuit *Paulus* IV. Obiit *Maria* diuturniori ævo digna Princeps 17. Kalendas Decembris, anno 1558. ætatis 44. Regni 5. De cujus Historia legendi *Sanderus* lib. 11. de Schismate, *Natalis Comes* lib. 7. *Thuanus* lib. 13. *Sleidanus* lib. 25. *Belcarius* lib. 26. *Florimundus Ramundus* lib. 7. & alii.

Catholica Religio in Anglia restituta.

ARTICULUS VI.

De ELISABETHA Regina.

I. QUam faustum Catholicæ in Anglia Religioni *Mariæ* Regnum, tam infaustus eidem fuit ac perniciosus *Elisabethæ* Principatus. Hæc *Maria* Scotiæ Regina se frustra pro hærede gerente Angliæ Regina summo omnium Ordinum consensu salutata est, annos tunc nata viginti quinque, literis politioribus exculta, & linguarum Latinæ, Italicæ, Gallicæ perita, egregiis naturæ ac ingenii prædita dotibus, gerendæ Reipublicæ capacissima; ac magnorum Principum numero celebranda, nisi tot naturæ, studii, Politicæ ornamenta hæresi & crudelitate, quam in pios exercuit, dedecorasset. Nec tamen statim impietatem prodidit: nam quamdiu vixit Maria ejus soror Catholicam semper simulavit Religionem: sed postea verita, ne qua etiam ipsi fieret controversia de natalibus, jureque regnandi, damnatis *Clementis* VII. & *Pauli* III. Romanorum Pontificum sententia nuptiis *Henrici Octavi* cum *Anna Bolena*, ex quibus nata erat, Proleque ex iis suscepta illegitima declarata; operæ pretium existimavit politicis artibus erudita mulier, & animo jam infidelis, Romanæ Ecclesiæ jugum excutere, novam Religionis Ecclesiasticique Regiminis formam introducere decrevit & stabilire. Pedetentim tamen hoc in negotio procedere voluit, ac primum solam Religionis permittere libertatem: deinde Catholico ritu inaugurari ab Episcopo Carleolensi 18. Kalendas Februarii,

bruarii, anno 1559. qua in Solemnitate solitum Juramentum præstitit de Fidei Catholicæ defensione, & Privilegiorum ac Libertatum Ecclesiasticarum conservatione: Inaugurationemque suam Romano Pontifici curavit significari per *Eduardum Carnum*, qui *Mariæ* sororis Legatione functus, adhuc in Aula Romana versabatur. *Paulus* IV. ut erat Dignitatis suæ & Auctoritatis retinentissimus, Responsum dedit nutantis in Anglia religionis statui parum opportunum: Regnum Angliæ feudum esse Apostolicæ Sedis, nec potuisse ipsam, obstante maxime natalium vitio, administrationem Regni inconsulta eadem Sede assumere: Illamque hortatus est, quo cuncta rite fierent, ut se ejus arbitrio permitteret, paternum erga se animum in Pontifice probatura. Egisse etiam dicitur per Oratores *Henricus secundus* Rex Christianissimus, ne Summus Pontifex gratiosius responsum daret, quippe qui vereretur ne *Elisabetha* Hispaniarum Regi *Philippo*, aut *Ferdinando* Cæsaris cognominis filio nuberet, quæ Nuptiæ Gallicis rebus incommodæ futuræ essent. (Ita enim *Belleforestius* Lib. 6. *Camdenus in Elisabethæ* Vita, & *Thuanus* Lib. 20. referunt.) Hac occasione ausa est *Elisabetha* hæresim, quam animo fovebat, publice profitendi, & in Regno stabiliendi.

Elisabetha Acta & Decreta Mariæ Reginæ de Religione rescindit.

II. Convocatis itaque Regni Comitiis, prævalent contra Episcoporum suffragia Nobilitate, obtinuit, ut Acta & Decreta *Mariæ* omnia de Religione abolerentur, *Eduardi autem* fratris restituerentur. Interim vero lata Lege ne ullum Romano Pontifici obsequium præstaretur, ipsa Patris & Fratris exemplo omnem Jurisdictionis non solum temporalium, verum etiam Ecclesiasticarum rerum & causarum plenitudinem sibi assumpsit, cum omni visitatione, correctione, reformatione Cleri, cum omni auctoritate Episcopos creandi, Synodos convocandi, atque in iis præsidendi, Leges & Constitutiones condendi; cum omni cognitione ac punitione errorum, hæresum, schismatum, abusuum; denique cum omni facultate substituendi alios quoscumque vellet, etiamque simplices Laicos in iisdem negotiis; nulla Episcoporum habita ratione, nisi quantum ipsa concederet: ita ut Jurisdictionem potestatemque Episcopalem non tenerent aut exercerent, *Nisi ad beneplacitum Reginæ, nec aliter nisi per ipsam, & a Regali Majestate derivatam Auctoritatem*: Neque ista quidem tamquam recens usurpata sibi attribuens, sed tamquam ad antiquum Jus Regale Anglicum pertinentia. Quamobrem supremi Capitis Ecclesiastici nomine attribuit sibi in perpetuum primi anni cujuscumque Beneficii integros fructus: omnesque Cœnobiorum possessiones ante sacris usibus a *Maria* Regina restitutas, partim Fisco addixit, partim Nobilitati distribuit. Vicarios & Commissarios in Spiritualibus constituit: Sigillum ad causas Ecclesiasticas peculiare cudit. Imagines sacras omnes a Templis, aliisque locis deturbari jussit, excepta Christi Crucifixi, quam in domestico sacello servavit, publiceque exponi permisit. Missæ Sacrificium, cum reliquo omni Sanctissimo Ritu prædicandi, & Sacramenta administrandi, sustulit. Novaque Sacra, cæremonias, precesque lingua vulgari, ad normam præsertim Lutheranorum præscripsit; quamvis Calviniana dogmata maxima ex parte profiteretur; secundum quæ Schismaticam illam Ecclesiam suam institui voluit. Ad hæc, convocato Parlamento, Archiepiscopos omnes, Episcopos, Prælatos, totumque Clerum novo Juramento obstringere decrevit: Qui recusarent, prima vice Beneficiis bonisque omnibus mulctari, & in carcerem detrudi; altera vice perduellionis damnari, & capite plecti edixit. Hæc autem est Schismatici, quod Suprematiæ vocant, Sacramenti formula.

Firmato Schismate novam Religionis formam instituit.

Novum Suprematiæ Juramentum a Clero exigit.

III. *Ego N. prorsus testificor & declaro in conscientia mea, Reginam esse solam Supremam Gubernatricem & istius Regni Angliæ, & aliorum omnium suæ Majestatis dominiorum, & regionum non minus in omnibus Spiritualibus atque Ecclesiasticis rebus vel caussis, quam temporalibus; & quod nemo externus Princeps, persona, Prælatus, Status, vel Potentatus, aut facto, aut jure habet aliquam Jurisdictionem, Potestatem, Superioritatem, Præeminentiam, vel Auctoritatem Ecclesiasticam aut Spiritualem in hoc Regno. Ideoque plane renuntio & repudio omnes externas Jurisdictiones, Potestates, Superioritates, atque Auctoritates*. Id Juramentum, factamque ab *Elisabetha* in Religione & Ecclesiæ Regimine immutationem cum Episcopi omnes execrarentur, a Regina exauctorati, & relegati, aut in varios carceres conjecti sunt. Melior etiam pars Cleri, variorum Ordinum Monachi, Catholici Doctores, Nobiles Laici utriusque sexus in veteri Religione con-

stantes,

ſtantes, vel in cuſtodiamdati, vel in exilium amandati. Cruenta deinde perſecutio in Sacerdotes, Monachos, Concionatoreſque Catholicos, & ferventiores quoſque Catholicæ Fidei profeſſores ac defenſores excitata Martyres plurimos conſummavit: de quibus *Sanderi* Continuator Lib. 3. De Schiſmate Anglicano; *Diarium Rerum pro Religione Catholica in Turri Londinenſi geſtarum ab anno* 1580. *ad annum* 1585. ab uno ex Catholicis ibidem captivis ſcriptum; & Appendix ſive Lib. 4. Schiſmatis Anglicani ex *R. P. Ribadeneiræ* Societatis Jeſu Libris excerptus, legi poſſunt. Hanc perſecutionem acrius inflammavit *Pii V.* in *Elizabetham* ſevera Conſtitutio data quinto Kalendas Martii anno 1570. qua ipſam Angliæ Regno, omnique alio Dominio, Dignitate, Privilegio privatam declaravit, omneſque ac ſingulos ejus ſubditos a Juramento fidelitatis abſolvit, lato in eos qui illius Legibus ac Mandatis parerent, anathemate. Quam Conſtitutionem *Gregorius* XIII. & *Sixtus* V. innovarunt & confirmarunt: Quorum Diplomatibus exacerbata magis *Elizabetha*, crudeli carnificina in Catholicos graſſata eſt. Perduellibus Scotis adverſus *Mariam Stuartam* Reginam favit, ad ſe confugientem in cuſtodiam dedit, oppreſſit, ultimo ſupplicio affecit, approbata quam inquiſſimi Judices in eam tulerant Sententia, ſolis fulta calumniis, quas innocentiſſima Regina diluerat. Sententiæ ſubſcripſit *Elizabetha* Kalendis Februarii anno 1587. *Maria* vero capite truncata eſt die 18. Februarii, anno ætatis 45. captivitatis 19. Princeps in Fide Catholica conſtantiſſima, in cujus odium oppreſſa & interfecta eſt, eximia in Deum pietate, invicta animi magnitudine, prudentia ſupra ſexum, forma præſtantiſſima. De cujus cauſa, oppreſſione, damnatione, ac triumphali morte pluribus agunt *Camdenus* in Vita *Elizabethæ* Reginæ, *Romualdus Scotus* in Summario *De Morte Mariæ Stuartæ*, ubi rationes legere eſt quibus Cancellarius Angliæ, & Prolocutor *Puckeringius* ipſius necem *Elizabethæ* perſuaſerunt, una cum eorum quæ eidem *Mariæ* objecta ſunt, confutatione, & *Obertus Barneſtapolius* in Epiſtola ad *Joannem* B. Germanum, quam anno poſt *Mariæ* Scotiæ Reginæ mortem *Guillelmo* Cardinali *Alano* dicatam in lucem emiſit hoc præfixo titulo: *Maria Stuarta, Regina Scotiæ, Dotaria Franciæ, Hæres Angliæ & Hyberniæ, Martyr Eccleſiæ, Innocens a cæde Darleana*. Legendus & *P. Cauſſinus* Societatis Jeſu vir eloquentiſſimus Tom. 2. Aulæ Sanctæ *Philippo ſecundo* Regi Catholico infenſiſſima *Eliſabetha*, magiſque Catholicæ Religioni, cum Belgis perduellibus adverſus illum fœdus iniit. *Geuſios* pecunia juvit & milite; Claſſem in Hiſpaniam immiſit haud multo feliciori ſucceſſu, quam *Philippus* Invincibilem ſuam in Angliam immiſerat. Nuptias ejus plures Principes ambierunt, *Ferdinandus* Cæſaris ejuſdem nominis filius, *Carolus* Maximiliani Cæſaris frater, *Franciſcus* Dux Andegavenſis frater *Henrici* Regis Chriſtianiſſimi; & ex Anglis *Nortfolciæ* Dux, & *Arundeliæ* Comes: At illa ſpes ſingulorum, pro rerum ſuarum opportunitate fovit, omnes eluſit; ſe Virginem permanſuram aſſerens, velleque ut in marmore ſub quo ſepulta jaceret, inſcriberetur: *Hic jacet Eliſabetha, quæ & tot annos Regina, & tota ætate ſua Virgo extitit*. Obiit anno milleſimo ſexcenteſimo-tertio, die quarta Aprilis, ætatis anno ſeptuageſimo, Regni quadrageſimo-quinto; de cujus geſtis piura *Camdenus* in ejus Vita.

Eliſabethæ perſecutio in Catholicæ Fidei profeſſores ac defenſores.

Mariam Scotiæ Reginam opprimit.

Elizabethæ obitus.

JOAN-

JOANNIS DOMINICI MANSI

NOTÆ.

DE PIO II.

Regni Neapolitani possessionem Ferdinando Aragonio concessit Pius, querelas Principum Andegavensium, qui sibi illud deberi asserebant, negligens; qua in re non nimis quidem amori in nepotem Antonium Piccolomineum Melphiæ ducem indulsit, ut P. Alexander hic criminatur. Ipse enim Pontifex in una ex orationibus, in Mantuano conventu habitis, hoc factum suum egregie excusat. Curas suas Pius verterat in expeditione Turcica apparanda; huic vero consilio suo maxime obstitisset, si Italiam bello periculoso implicitam reliquisset. Curandum igitur prius sibi esse intelligebat de pace Italiæ reddenda. Id vero numquam impetrasset, nisi Regni Siculi possessionem Aragonio, qui jam fere totum subegerat, concessisset. Ita enim Aragonius voti sui compos factus deposuisset arma, statimque Italia quievisset a bello. Nec enim tunc pronum erat Gallis arma inferre in Italiam pro jure Andegavensium vindicando. Id Pium persuasit, ut Ferdinando Aragonio indulgeret, reservato tamen suo jure Andegavensibus, de quo in tempus aptius se cogniturum spopondit. Hæc pro se Pius, quæ sane probabilia sunt, valentque ad eam invidiam a laudatissimo Pontifice removendam, quam P. Alexander impingit.

In conventu celebri Mantuano, quem Pius celebravit, pluries ab illo, & eloquentissime peroratum esse constat; semel quidem pro Concilio ad omnes Patres, causas conventus hujus indicendi, habendique exponens. Bis etiam verba palam habuit ad Gallos; semel cum ad se primum introducti, ea quæ haberent a Rege suo in mandatis oratione magnifica narrarunt. Ad singula respondit Pius egregie, celebratasque suas a Gallicis legatis laudes modeste a se repellens, in Regem eorum ingeniose convertit. Iterum vero Gallos audivit querentes de neglecto a Pontifice jure optimo Andegavensium, egregie semper de Apostolica Sede merentium, ut Aragoniensibus immeritis faveret. Rogabant igitur, ut injuria aliis impensum Pontificium favorem, sibi merito restitueret. His Gallorum expostulationibus respondit pro concione Pius, fuse & luculenter demonstrans, Andegavensium jus in Regnum Siculum, nec per se potius esse supra jus Aragoniensium; utrique enim Pontificum Romanorum largitione (aliis in Andegavenses, aliis in Aragonios alternantes) se illud tenuisse agnoscebant. Quod igitur a Romanis Pontificibus ante se præstitum fuisset, ut in quam partem maxim evellent, inclinarent; id æque sibi vindicasse se demonstrabat, ut quos maxime vellet, sive Andegavenses, sive Aragonios præferret. Cæterum ita se favisse Andegavensibus ajebat, ut jus integrum, de quo postea cognosceretur, Andegavensibus reservaret. Tum ea prosequutus est, quæ superius indicavi. Postremo in ipso absolvendi cœtus articulo verba habuit postrema; res in eo colloquio gestas sub uno conspectu proponens, & quid sperandum esset de summa re, cujus causa convenerant, declarans. Orationes illas omnes, quarum postrema nondum lucem aspexerat, una cum aliis omnibus Pii orationibus, sive jam editis, sive adhuc ineditis publice a me exponendas propediem expectare eruditos volo.

In eodem Mantuano conventu, vel saltem Pio regnante, conditas credo eas leges, quas Cardinales in Conclavi ad Pontificis electionem coeuntes jurabant, spondente pro se quoque illas se servaturum, si forte in Pontificem eligeretur. Eas leges Paulum II. in sua electione acceptasse, atque nuncupato voto, se illas servaturum spopondisse, scribit P. Alexander in articulo de rebus a Paulo gestis. Integras vero illas ego in meo Conciliorum supplemento tom. V. ubi de conventu Mantuano, e MS. Codice evulgavi, & in eodem conventu vel sub Pio stabilitas, ex ipso legum ipsarum testimonio demonstravi.

De SIXTO IV.

SIxtum IV. conjurationis in Mediceos, cives Florentinos potentissimos, & jam tunc patriæ suæ principatum affectantes, conscium fuisse æquales eorum temporum scriptores quidam affirmant. Hujus vero suspicionis ratio unice petebatur ex Hieronymo Riario Pontificis nepote, Florentiæ tunc agente, quem amicitia cum conjuratis intima reddebat suspectum. Verum Sigismundus de Comitibus Fulginatensis, gravis in primis auctor & æqualis eorum temporum, in sua historia MS. cujus portionem quandam ego apud me servo, suo forte tempore edendam, siquidem contigerit ut reliqua parte potiar, in ea se versari opinione dicit, quæ Hieronymum absolvit. Probabilis sententiæ suæ conjecturas has affert. *Mihi certe mores, ac naturam Hieronymi intuenti probari non potest; præsertim cum omnibus fere conjuratis justas inimicitias intercessisse cum Laurentio Medices sciam; nec ullam causam esse, cur Hieronymus, præter naturam, præterque institutum suum, in Laurentium Medices, multa, & magna beneficia sibi debentem, sævire voluerit; cum iis, quos vitæ suæ insidias fecisse compererat ignoverit tantum, quod monuisse contentus ne amplius facerent, incolumitates, & fortunas concesserit. Præterea neque in vultu, neque in moribus Hieronymi quidquam sævum, aut atrox fuit: contra, omnia plena tranquillitatis, plena clementiæ, plena beneficentiæ. Maximam gloriam in dandis beneficiis ponere. Injuriarum facillime oblivisci; non modo benevolentia, sed significatione benevolentiæ alligari, votis amicorum occurrere; rebus quam verbis gratificari malle. Ejus etiam continentiæ & modestiæ esse, ut cum apud Sixtum propinquum suum tantum auctoritate & gratia posset, quantum nec nostra, nec Patrum nostrorum memoria quisquam apud Pontificem aut Principem potuit, esset autem corporis egregii, formæque elegantis: nullum petulans, aut arrogans dictum, factumque in cujusquam pudicitiam rem aut famam ab eo manarit. Quibus rebus adducor ut credam, eum ab hujusmodi crimine longissime abfuisse.*

De INNOCENTIO VIII.

QUæ de concessa Norvegis ab Innocentio facultate sacrificii in aqua tantummodo conficiendi, hic afferuntur in notis P. Roncagliæ, ut demonstrentur conficta esse omnia & per calumniam impacta Innocentio; adeo valida, & ad persuadendum apta judico, ut nihil præter hoc unum addendum succurrat; nimirum Pontificem hunc adeo fuisse circumspectum in rebus gravibus, & ad religionis dogma pertinentibus, ut nihil definire vellet, quin prius consultandum viris gravissimis & doctissimis traderet. Ita se gessit in damnandis Joannis Pici sententiis nonnullis, quas ille se defensurum publice proposuerat. Neque enim prius damnare eas voluit, quam delectorum in eam rem Theologorum audito consilio, & consultatione diligenti præmissa. Vix autem credo Theologos ejus ætatis, si ab Innocentio de concessione ista consulti fuissent, aliter responsuros quam juxta opinionem tunc apud illos pervulgatam. Quæ vero tunc maxime obtinebat apud doctos sententia in eo erat, (& merito quidem) ut negaret Sacrificium sive in unico tantum pane, sive in pane, & aqua confici potuisse. Vide S. Thomam 2. part. q. 80. art. 12. ad prim. Narrat insuper Volaterranus (qui unicus est auctor fabellæ hujus) ad hæc impetranda ab Innocentio missam fuisse Romam ex Norvegia Legationem. Hujus tamen Legationis ne verbum quidem occurrit, nedum apud alios, sed nec apud Stephanum Infessuram, quamquam ille in suo Diario nihil ex rebus paulo celebrioribus quæ Romæ accidebant omisit, & alias Legationes ad Innocentium missas non siluit. Suspiciosa igitur Legationis hujusce, quæque ex illa pendet dispensationis concessæ veritas, efficitur.

Quæ vero fuerint Joannis Pici Mirandulæ comitis sententiæ a Theologis, quibus id negotii a Pontifice mandatum est, censura notatæ hic subjungere visum est opportunum. Erui illas ex opere Petri Garziæ Xativæ urbe in diœcesi Valentina nati, & Ussellensis in Hispania Episcopi cui titulus: *Determinationes Magistrales contra conclusiones apologeticas Joannis Pici Mirandulani*. Dicavit illud auctor Innocentio VIII. a quo jussus est *Libellum apologeticum* ejusdem Pici discutere una simul cum Joanne Episcopo Tornacensi, domus ponti-

pontificiæ magiſtro. Ambo Libellum hunc Pici in examen revocantes, viſi ſunt reperiſſe ſe in eo quædam reprehenſione, & cenſura digniſſima. Hæc autem Pontifici repræſentata anathemate confixa ſunt. *Sanctitas ſua prædictos errores damnavit, & anathematizavit.* Ex his intelligimus Pontificem cenſura inuſſiſſe ſua non aſſerta quidem, quæ publice ſe defenſurum Picus expoſuit, ut P. Alexander ſcribit, ſed apologeticum librum in eorum defenſionem ſcriptum. Hoc Pici apologeticum inter ejus opera legitur.

I. Chriſtus non veraciter & quantum ad realem præſentiam deſcendit ad Infernos, ut ponit Thomas & communis via, ſed ſolum quoad effectum.

II. Peccato mortali finiti temporis non debetur pœna infinita ſecundum tempus, ſed finita tantum.

III. Nec Crux Chriſti, nec ulla imago adoranda eſt adoratione latriæ, etiam eo modo, quo ponit Thomas.

IV. Non aſſentior communi ſententiæ Theologorum, dicentium poſſe Deum quamlibet naturam ſuppoſitare, ſed de rationali tantum hoc concedo.

V. Sicut nullus opinatur aliquid ita eſſe præciſſe, quia vult ſic opinari, ita nullus credit aliquid eſſe verum præciſe quia vult credere ita eſſe verum.

Propoſitio huic reſpondens.

Non eſt in libera poteſtate hominis credere articulum fidei eſſe verum quando ſibi placet, & credere non eſſe verum quando ſibi placet.

VI. Qui dixerit, accidens exiſtere non poſſe, niſi inexiſtat Euchariſtiæ, potuit Sacramentum tenere, etiam tenendo panis ſubſtantiam non remanere.

VII. Si teneatur communis via de poſſibilitate ſuppoſitionis reſpectu cujuſcumque creaturæ; dico quod ſine converſione ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti, vel paneitatis annihilatione, fieri poteſt ut in altari ſit corpus Chriſti ſecundum veritatem Sacramenti: quod ſit dictum loquendo de poſſibili, non de ſic eſſe.

VIII. Illa verba; hoc eſt Corpus meum, *quæ in conſecratione dicuntur, materialiter tenentur, & non ſignificative.*

IX. Magis improprie dicuntur de Deo quod ſit intelligens vel intellectus, quam de Angelo quod ſit Anima rationalis.

X. Anima nihil actu, & diſtincte intelligit niſi ſeipſam.

XI. Nulla eſt ſcientia, quæ nos magis certificet de Divinitate Chriſti, quam magia, & cabala.

XII. Miracula Chriſti *non ratione rei factæ, ſed ratione modi faciendi, ſuæ divinitatis argumentum ſunt certiſſimum.*

XIII. Rationabilius eſt credere Origenem eſſe ſalvum, quam credere ipſum eſſe damnatum.

Præſtat denique elogium quod æternæ Innocentii memoriæ poſuit Sigiſmundus Fulginatenſis, cujus ſupra memini, hic deſcribere. *Nemo fuit ex tanto numero Cardinalium quin ad ipſum Joannem Baptiſtam* (Cibo qui dein fuit Innocentius VIII.) *ſuffragium, quod hactenus nulli Pontifici contigiſſe legitur, libens conferret; ut verius vero illud Comici videatur: nihil eſſe homini melius facilitate atque clementia; quæ ſi in ullo homine unquam fuit, in ipſo Innocentio fuit permaxima; neminem enim a conſpectu ſuo triſtem diſcedere paſſus eſt; omnes amplexu & oſculo dignabatur; cum magnis, mediocribus, infirmis conjunctam aliquam gratiam habebat: monitum Salvatoris noſtri inſitum habens:* Diſcite a me quia mitis ſum & humilis corde. *Hæc præcipue eum virtus evexit, quanquam aliis abundabat, prudentiaque altiſſima præditus erat. Hic pacis, copiæ, & juſtitiæ titulum tamquam ſignum aliquod ad bene de ſe ſperandum omnibus prætulit, & præſtitit, quantum in eo fuit ſumma cura, & diligentia, quanquam Apoſtolicæ ſedis dignitas & præſervandæ a dominatu Turcarum Italiæ amor, conſilia pacis ſibi breve tempus extorſerit; ad quam tamen ad primam occaſionem, oblitus utilitatum ſuarum, ita avide rediit, ut invitus ab eo dimotus videretur, prout paulo poſt oſtendemus.*

De Pio III.

MEmoriæ Pii III. hæc pauca offerenda censeo, quandoquidem, ne majora de illo ad pontificiam dignitatem evecto celebrarentur, vetuit brevitas illa temporis plus nimis arcta, qua supremam potestatem gessit. Vir fuit non illiteratus, ac Literatorum virorum amator. Extant Epistolæ ejus nonnullæ inter Jacobi Papiensis Epistolas editæ; sunt penes me etiam aliæ ejusdem ad Felinum Sandæum, quas forte juris publici cum sese offeret opportunitas, faciam. Pontifex etiam Literas quasdam scripsit; saltem unica est apud me ad Canonicos Ecclesiæ Cathedralis Lucensis, qua leges præscribit pro conservanda Bibliotheca Felini, qui per eos dies defunctus capitulo Ecclesiæ illius eam legaverat, & supremæ voluntatis suæ curatorem Franciscum Card. Senensem, nempe eumdem Pium III. reliquerat.

Mores ejus religiosissimos, sanctimoniæ plenos atque suavissimos, scriptores omnes prædicant. Unicum proferam Bartholomæum Senaregam, qui rerum Genuensium historiam tunc scribebat, vulgatam Rer. Ital. To. XXIV. *A sui creatione illud frequenter in ore habuit: Non armis opus esse amplius sed de pietate, & religione omnibus cogitandum, quæ prædicatio totam Italiam in spem certam erexit quietioris status, bellorum terroribus undique sublatis.*

De PAULO III.

CElebris est nostris hisce diebus controversia, an libellus ille Pauli III. jussu confectus, *consilium virorum doctorum de emendanda Ecclesia* continens a Paulo IV. in vetitorum Librorum censum relatus sit; cum reipsa in indice repudiatorum librorum occurrat *Liber inscriptus: Consilium de emendanda Ecclesia*, Schelhornius tum alibi non semel, tum in Epistola ad Cardinalem Quirinum contendit Paulum IV. reipsa consultationem hanc cui & ipse interfuerat, suaque subscriptione probaverat demum rejecisse, atque inussisse censura. Cardinalis Quirinus in suis ad judicium Actorum Lipsiensium mensis Augusti anni 1747. *Animadversionibus* omnes eloquentiæ eruditionisque suæ nervos intendit, ut evincat alium omnino esse librum, quem Pauli IV. censura ferit; vel si eumdem, improbari asserit adornatam a Sturmio ejus consilii cum additis ex suo nonnullis editionem. Mihi communis cum Cardinali Quirinio olim sedit opinio, & nunc pariter eadem probatur. Vix profecto in animum inducere possum, a Paulo tam publica censura damnari potuisse librum, cujus scribendi ipse cum sociis auctor fuerat. Numquid non intelligebat quantum ea censura invidiam in se excitasset? Eo provocassent hæretici, ut demonstrarent, merito a se accusari Romanos Pontifices, tamquam ab omni reformandorum morum consilio abhorrentes. Rem dispiciamus propius. Index *Librorum prohibitorum* sub Paulo IV. editus, ac dein cæteri sub aliis Pontificibus fuerunt: *Liber conscriptus, consilium de emendanda Ecclesia*. Num probabile est unicum tunc forte Librum prodiisse de hoc argumento? Reformationem omnes in Germania heterodoxi orthodoxique crepabant. Notus est liber Nicolai de Clemangis inscriptus: *De corrupto Ecclesiæ statu*. Extant in collectione Conringii, anno 1650. edicta nonnulla *quibus doceretur necessitas reformationis Ecclesiæ Romanæ &c.* Ipse pariter Schelhornius e MS. Cod. vulgavit Friderici Staphili *Consilium de reformanda Ecclesia* Ferdinando I. Imperatori suggestum. Fieri igitur potuit ut similis tituli similisque argumenti Liber ab alio quopiam scriptus, a Paulo IV. sub hoc titulo proscriberetur. Quod & mihi probabilis hæc ratio persuadet, nimirum in Indicibus Romanis cum de Consilio hoc Novenvirali certo agitur, titulum illi præscribi hunc: *Consilium delectorum Cardinalium;* Libri vero de quo agimus titulus est: *Consilium de emendanda Ecclesia*. Cedo mihi Elenchum Librorum prohibitorum a P. Francisco Magdaleno Capiferro sacræ cong. Indicis a secretis, confectum, editumque Romæ anno 1632. in 12. ubi ad Literam C. lego: *Consilium delectorum Cardinalium. Vide Æquitatis discussio*. Porro Libellus iste: *Æquitatis discussio, &c.* apologia est libelli: *Consilium delectorum Cardinalium*, de quo hic agi-

In Amœnitat. Hiscr. Eccl. tom. 2. p. 599.

agimus. Ita ergo in indice Romano indicatur Consilium Novenvirale; non vero hoc alio titulo: *Consilium de emendanda Ecclesia*. Nec abs re etiam animadverto Consilium illud in vetustis Indicibus referri in classe incertorum Auctorum, seu librorum nomen auctoris sui nequaquam præferentium. Consilium vero Novenvirale auctores suos adscriptos exhibet; quare si de hoc ipso Consilio in Indice ageretur, profecto in classem librorum a certis auctoribus scriptorum referendus fuerat. Hæc pauca dare in præsentia opportunum censui, ne intactam præterire velle viderer quæstionem, tanto nunc partium ardore agitatam, quæ tamen pro Romana Ecclesia patronum nacta est validissimum, cujus manibus totam, quanta est, illam relinquo, certum tenens nulli melius, tutiusque commendari potuisse.

DE JOANNE HUS.

QUæ dogmata Joannes Hus propugnaverit, quæque illi immerito appinxerint Catholicæ fidei Zelotes imperiti, nemo melius erudire nos potest præ Laurentio Byzino, qui apud VVenceslaum Imperatorem novæ urbis Pragensis Cancellarium agens, Husso studebat, & rerum tum & deinceps gestarum commentarium scripsit, vulgatum a Ludevvig *Reliquiar.* T. VI. p. 124. Tradit schismatis ab Hussitis reiiciendi, abjiciendi cœremonias sacras, a lituriga vestes removendi, Confessionem auricularem tollendi, atque cum illa una pariter jejunia quadragesimalia festosque dies, Dominico excepto, subducendi, tum & Purgatorii, invocationis Sanctorum, atque Imaginum cultus dogmata ejurandi auctorem primum se præbuisse Martinum Loquis Moravum; socios Joannem Oilezin & Conradum cum aliis Taboritis, qui omnes ex oraculo cujusdam VVenceslai regis pincernæ in Praga pendebant. Prædicandi dogmata ista exordium non ante annum 1420. factum, idest post Hussi obitum quinquennio, idem Byzinus adnotavit. Ex quo illud consequitur, verissime existimasse P. Alexandrum nihil, vel fere nihil Hussum cum Heterodoxis ætatis nostræ habuisse commune.

Ceterum non ita purum ab omnibus prorsus illis hæreseos criminibus Hussum judico, quin justam ita de se suspicandi in nonnullos rationem ab eo datam negem. Sæpe sub catholicorum verborum tegumento hæreticum sensum occulere visus est, quod illi exprobrat Stephanus Carthusiæ Dolanensis Prior in Antihusso, vulgato a P. Pez Anecdot. T. IV. part. 2. pag. *363*. Sacrorum Lipsanum osorem quis non dixerit eum, qui factiosos suos permittebat Sacras Reliquias proiicere, conculcare, violare, quamvis sub obtentu abjiciendi profanum cultum, quem forte præstare possunt fideles profana pro sacris venerantes? Palam omnibus indiscriminatim docebat pro concione: *Quod sola contritio sufficiat ad salutem sine confessione oris mortali Sacerdoti*. Id vero licet sensu Catholico propugnari possit, in contritione enim confessionis votum continetur, quod sufficit ad implendum divinum præceptum si forte sacerdos absit; attamen hæreseos suspicione non caret, ut idem Stephanus toto cap. X. demonstrat, tandem concludens: *Quod pro sola contritione Magister ille Hus ita arduis allegationibus disputet, videtur pro non facienda (al. fienda) Confessione magis præsumptionem, quam ædificationem laicis inculcare, & maxime in illa Chrysostomi allegata per ipsum auctoritate, quæ sic personat: Non tibi dico, ut te prodeas in publicum, nec apud alios te accuses; sed obedire te volo Prophetæ dicenti:* Revela viam tuam ante Dominum; confitere peccata tua apud verum Judicem, cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua, sed conscientiæ tuæ memoria, & tunc demum spera te misericordiam consequi posse.

De BOHEMORUM Compactatis.

QUamvis de Bohemorum compactatis diligenter, & copiose P. Alexander disputaverit; nonnulla tamen addere juvat post hujus Auctoris obitum a Viris doctissimis in lucem publicam extracta. Compactatorum epitomen Cochlæus quidem, ut hic in Historia adnotatur, retulit, integras tabulas cum monumentis aliis huc pertinentibus vulgavit Leibnizius in *Mantiss.* Cod. Juris Gentium p. 138. Quæ compactata postquam

cum Legatis Concilii conventa fuerunt, ad ipsum Concilium relata sunt. Quid dein statuerit Concilium silet P. Alexander; narràt vero testis oculatus, Æneas Sylvius in oratione de Compactatis Bohemorum coram Callixto Papa III. habita, vulgata a Muratorio Anecdot. T. 3. p. 309. ex qua hic ipsa ejus verba dare juvat: *Cum res Basileæ concludi non posset, missi legati sunt in Bohemiam viri sapientes, & qui divinæ atque humanæ legis peritiores habebantur. Qui petitionibus Bohemorum ad verum discussis, nonnulla cum his capitula confecerunt* (hæc ipsa nempe quæ a Leibnizio recitata jam dixi) *quæ Compactata dicuntur. Horum vigore abdicant a sese Bohemi quosvis articulos erroneos, illo dempto, qui de communione duplici nuncupatur. Neque enim super hoc Legati, & Bohemi convenire potuerunt; cum illi ex præcepto Salvatoris Communionem Calicis deberi populo dicerent; nostri negarent. Conventum tamen inter eos est hanc disceptationem ad Concilii decisionem remitti. Bohemos autem in omnibus universalis Ecclesiæ ritum resumere debere, excepta Sacramenti communione, quam sub duplici specie his qui usum rationis * haberent ex auctoritate universalis Ecclesiæ concedi voluerunt. Intervenerunt & aliæ pleræque pactiones, quarum meminisse non est modo necessum. Annuit S. Synodus ratum quod legati fecere; nam quamvis Theutones adversarii viderentur, aliis nationibus non placuit infinitas pene animas perditum iri communione negata. Constabat enim, paucis exceptis, qui mentis inflatione contra Patrum instituta surrexerant, Bohemorum populum errore seductum. Declaravit deinde Synodus Communionem Calicis, quoad populares non cadere sub præcepto Domini; nec licere Laicis illam sibi auctoritate propria usurpare; misitque Philibertum Normanica Constantiæ Pontificem eruditum & integrum virum, qui legatione inter Bohemos utens (favente Sigismundo Cæsare, qui per hunc modum & Pragam, & Regnum recuperavit) in usum Compactata redegit. Intervenerunt & aliæ inter Regni communitatem, & Sigismundum pactiones, quibus Ecclesia Pragensis Joanni de Rokezana promissa. Post hæc exortæ sunt notissimæ illæ inter summum Pontificem Eugenium & Patres, qui Basileæ remanserunt contentiones.* Tum prosequitur narrans civiles turbas Bohemiæ regnum agitasse: ex quibus factum est, ut religionis omnino negligerentur, paulatimque populus ad impietatem, cui jam assuerat rediret, tum demum addit: *Petita est tamen aliquoties & ab Eugenio & a Nicolao* (IV. Papa) *Compactatorum confirmatio, sed cum Rochezana simul in Archiepiscopum efflagitaretur, anima nigra & pestilens, abhorruit Apostolica sedes alterum cum altero simul admittere.* Cætera Æneas persequens, narrat quomodo Joannes Card. S. Angeli, & Nicolaus de Cusa Cardinalis Bohemos ad concordiam reducere S. Romanæ Ecclesiæ adnisi sint: frustra tamen illi, pristina semper consilia pertinaciter retinentibus Bohemis. Atque ita extractum fuisse tempus ait usque ad eum annum quo tandem ipse venisset ad Pontificem ab Imperatore Friderico III. missus, ut de reducendis Bohemis secum ageret; cum præsertim nihil illi peterent, nisi ut Compactata olim a Basileensi Concilio impetrata sibi assererentur. Poscebant tamen simul & pro Rokesana viro Hussiticæ hæreseos suspecto Pragensem Cathedram. Hæc Æneas, a quo tamen nihil impetratum est. Sed ipse pariter Æneas in Petri cathedram tandem assumptus cum Bohemicam legationem pro obtinendis compactatis excepisset, se concessurum negavit, seque omni de iis deinceps impetrandis Bohemos privavit. Hæc de Compactatis, de quibus sæpe etiam deinceps actum scio: nam sub Pio IV. de indulgenda Bohemis sub utroque symbolo Eucharistia iterum tractatio invaluit, exorarique se tandem Pontifex permittens Bullam de Concessione illa signavit, quamvis justis deinde de causis non prodivit in publicum.

* *In meo Cod. MS. deest rationis.*

Et merito quidem Romani isti Pontifices in Compactatorum concessione difficiles sese præbuerunt; quamquam enim pro pace toti Regno restituenda, servandisque ad Fidem Bohemis id demum concedi posse videretur, ut in communione Eucharistiæ cum pane sacro accepto, de calice etiam sacro potarent; simul tamen credendum illis fuerat nullo Dei præcepto ad id fideles obstringi. Bohemi vero tamquam ex Dei mandato de utroque symbolo communicare volebant. Quare nec eorum Sacerdotes umquam monebant populum ut id crederent, nec populus aliter quam olim Hussitæ credebat. Quæ animi affectio tunc etiam illis inerat, cum maxime pacem cum Catholica Ecclesia composuisse videbantur. Id præcipue ostenderunt ipsi Bohemorum legati, post initam cum legatis Concilii

cilii pacem ad Concilium ipsum venientes. Hæc enim de illis reperi in vetustissimo & tunc scripto Codice Bibliothecæ Vindobonensis Cæsareæ. *Post audientiam ibidem in Concilio consuetam Ambasiatores Bohemorum protestationem hanc habuerunt.*

Nos Oratores Regni Bohemiæ, protestamur nomine præfati regni, quod si præfatus articulus communionis sub utraque specie, quoad materiam de præcepto, secus determinetur, quam secundum Judicem compactatum in Ægra; quod talem determinationem vel sententiam nullatenus intendimus suscipere, nec in eam consentire; immo eidem ex nunc expresse contradicimus: petentes instrumenta ad perpetuam rei memoriam. Nihil profecto certi definitum fuisse in Ægra quoad præceptum sumendi calicis satis constat. Altero insuper post eam legationem an. 1434. convenientes in Synodum ex universo Bohemiæ regno Clerici definierunt: *Comunio divinissimæ Eucharistiæ sub specie utraque, panis scilicet & vini, utilis multum & saluti expediens, toti credentium populo est necessaria, a Domino præcepta Salvatore; sicque communicantes moti fide Scripturæ a Spiritu Domini, etiam Prælati dissentiant, licite faciunt; nec ideo populi profani dicendi sunt, nec veluti hæretici puniendi.* Hujus, ita vocari si placeat, Synodi acta ego in mea Conciliorum collectione Tom. VI. pag. 550. ex Vindobonensi Cæsarea Bibliotheca eruta vulgavi.

Aliam Compactatorum abusionem Pius II. Bohemis exprobravit in ea, quam ad ipsos habuit, oratione, cum eorumdem compactatorum approbationem ab ipso petituri venissent. In ea enim ait ex compactatis ipsis didicisse se, sponsionem a Concilio factam fuisse de facultate concedenda, si id per legatos postulassent, *Sacerdotibus eorum communicandi eas personas, quæ in annis discretionis constitutæ reverenter & devote postulaverint, cum additione, quod Sacerdotes sic communicantes dicerent semper, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer totus Christus. Nunc vero*, addit ipse Pius, *hæc pollicitatio numquam impleta est, cum vestri Sacerdotes non servarint conventa.*

Nec ipsi pariter Bohemi ad hanc de se suspicionem augendam, confirmandamque parum contulere. Postquam enim res Ecclesiæ suæ cum Basileensibus Patribus plane composuisse visi sunt, anno demum post eam concordiam sexto, Christi scilicet 1442. collecti in cœtum Magistratus, Clerusque Pragensium definierunt: *Ut nullus audeat prædicare, quod tantum sumitur sub una specie, quantum sub utraque.* Perinde enim hoc erat, ac concordatis directe repugnare; justamque de sinceritate fidei Bohemicæ suspicionem præbere.

De Scriptoribus qui Lutheranam hæresim impugnarunt.

VEniam profecto dabit V. Cl. P. Alexander, si adjiciendum aliquid suscipio Catalogo a se contexto (alioqui tamen copioso) de Scriptoribus, qui rem Lutheranam Sæculo XVI. impugnarunt; id enim me acturum proposui, ut erudita ejus historia magis, magisque ornaretur, atque illustraretur. Veniam etiam ab æquis lectoribus me impetraturum spero, si eruditionis partem hanc mihi sumo, homo Italus, a quo nihil præclarum sperandum esset de re in Germania plerumque expedita, & a Germanis scriptoribus fere repetenda. In enim mihi commodi, quod ex angustia Bibliothecarum nostrarum comparari nequaquam posset, mihi contulit Vindobonense iter, ante paucos hosce menses confectum, ubi librum hac in re incomparabilem nactus sum, Bibliothecam nempe antiquam Vindobonensem civicam adornatum opus a Cl. Philippo Jacobo Lambeker a secretis Civitatis Vindobonensis, & Civicæ illius Bibliothecæ custode. Plures in eo opere censentur Germanici Scriptores Sæculi XVI. in Lutherum & Lutherana dogmata, quos omnes, iis tamen omissis, qui & P. Alexandro innotuerunt, hic dabo, nonnullis adjectis cujuscumque tandem gentis extiterint, quos pauperculum penu meum recondit. *Augustinus Alveldensis* Franciscanus, Lipsiensis, cujus est libellus duplex, alter de *Sede Apostolica* Germanice editus in f. absque loci, & anni adscriptione, alius inscriptus *Malagma optimum contra F. Joannem Lonicerum, & F. Martinum Lutherum*, in 4. absque loco & tempore. *Thomas Rhadinus*, Todescus. Oratio in Martinum Lutherum in 4 Coloniæ 1520. & altera ejus adversum Melanchtonem in 8. Romæ 1522. *Joannes Antonius*

tonius Modestus. Oratio ad Carolum Cæsarem contra Martinum Lutherum in 4. Argentinæ 1521. *Jacobus Hochstratanus*. Cum Divo Augustino colloquia contra enormes atque perversos Martini Lutheri errores in 4. vol. 2. Coloniæ, *Gaspar Sasgerus*. Scrutinium divinæ Scripturæ pro conciliatione quorumdam dissidentium dogmatum; in 4. Basileæ 1522. *Ejusdem*, Replica contra periculosa scripta post scrutinium divinæ Scripturæ, in 4. sine anno & loco. Ejusdem tractatus de Purgatorio, Germanice in 4. Monach. *Joannes Dietembergius*. Tractatus contra Martini Lutheri libellum de abusu Missæ in 4. sine loco & anno. *Ejusdem* Refutatio Lutherani Libelli de hominum doctrinis in 4. Argent. 1523. qui ambo Libri Germanice scribuntur cum tertio alio ibidem adito an homines per bona opera regnum cœlorum mereri possint. *Fridericus Nausea*, Blancicampianus dein Viennensis Archiepiscopus. De divinis in Ecclesia officiis vernacula lingua agendis ad Senatum Norimbergensem crisis in 4. absque loco & anno. Ejusdem contra universales catholicæ Fidei adversarios in 4. Mogunt. 1529. *Bartholomæus de Usingen*. Libellus de falsis prophetis vitandis; de Cœlibatu Sacerdotum, & de Matrimonio eorumdem responsio ad sermonem Langii in 4. Ejusdem de merito bonorum operum contra factionem Lutheranam in 4. Ambo prodierunt Erphordii an. 1525 *Joannes Mensingius*. Oratio de Sacerdotio Ecclesiæ Christi Catholicæ adversus Lutherum. Ejusdem examen scripturarum, & argumentorum Martini Lutheri pro abroganda Missa oratio secunda. Utrumque opus prodiit anno 1527. loco ignoto. *Nicolaus Herstorn* Locorum communium adversus hujus temporis hæreses Enchiridion in 12. absque loco 1528. Ejusdem Monas sacrosanctæ Evangelicæ doctrinæ in 8. Coloniæ 1529. *Georgius Wicelius*. Ducentæ sententiæ ex V. & N. Testamen. convincentes necessitatem bonorum operum ad justificationem & vitam æternam, Germanice, in 8. 1534. Ejusdem Apologia contra Lutheranos Germanice in 8. Lipsiæ 1535. *Joannes Helter Corbachius*, Malleolus Christianus in 8. Colon. 1535. Hæc omnia ex Lambekero dedi.

Reliquos ex meo thesauro librario profero. *Joannes Driedo*, Brabantinus, cujus opera P. Alexander indicat hic cap. V. Art. II. *Ludovicus Majoranus*, Gravinas, Canon. Reg. Lateranensis. Clypeus Militantis Ecclesiæ in 4. Romæ 1575. *Laurentius Areturus*, Faunteus Polonus. Cœnæ Lutheranorum, & Calvinistarum oppugnatio in 4. Postnaniæ 1586. *Joannes Genesius Sapulveda*, Hispanus. De fato, & libero arbitrio adversus Lutherum in 4. Romæ 1526. *Joannes Maria Verratus* Ferrariensis Carmelita. Disputationes adversus Lutheranos to. 2. Venetiis 1544. editio secunda. *P. Franciscus Romæusa Castellione*. Tusus ord. Pr. De libertate operum, & necessitate in 4. Lugd. 1538. *F. Everhardus Bellick*, Carmelitarum per inferiorem Germaniam Provincialis, Judicii Universitatis & Cleri Coloniensis defensio in 8. Paris. 1545. *Alphonsi* etiam *Salmeronis* celebris Soc. Jes. Theologi, scripta quædam in Lutherana dogmata, præsertim de Purgatorio, & de Indulgentiis aliaque commemorat Alegambe in Biblioth. Soc. Jesu; quamvis typis expressa nondum prodierunt. Prætereo *Philippi Archinti*, Mediolanensis, Episcopi Burgi S. Sepulchri, & in Urbe Roma sub Paulo III. vicarii edictum Christianum de Fide & Sacramentis, quod Romæ prius productum, denuo Cochlæi opera formis Ingolstadiensibus iterum excusum est, an. 1546. In Miscellaneis quoque suis l. 2. tract. 4. Cochlæus meminit Prioris apud Prædicatores Francfordiæ qui, Lutheri 139. articulos reprobavit. Quoniam vero & Poetas in Lutherum armatos producit P. Alexander, est & mihi in promptu Poeta, quem classi Vatum Anti-Lutheranorum adjungam. Is est Junior *Ludovicus Parisetus* Regiensis, cujus sunt Epistolæ, metrice scriptæ, editæ Regii an. 1541. Ex his Epistolis quædam lib. IV. est ad Lutherum, ejusque dogmata egregie confutat.

Lucenses quoque mei sæculo illo patronos sese Ecclesiæ Romanæ adversus Lutheranos exhibuerunt. *Henricus Buccellius*, ex opusculis nonnullis piis æque, & elegantibus de Amore Dei, & de Religione typis jam evulgatis clarus, calamum etiam in Lutheranos strinxit datis geminis justæ molis voluminibus *adversus Lutheranorum conclusiones Comitiis Augustæ Vindelicorum* oblatas; quamquam opus istud, luce alioquin non indignum, in pluteis Bibliothecę collegii nostri S. Mariæ Curtis Orlandingorum adhuc occulitur. Ven. *P. Paulinus Bernardini*, e sacra Prædicatorum familia, vir genere, moribus, & scientia clarus, concordiam catholicam adversus hęreticos Italice scripsit, &

vu.ga-

vulgavit Florentiæ an. 1552. in 8. adjecta in fine Italica versione ex latina versione operis Germanici a *Georgio Vicellio* scripti de statu doctrinæ & moribus Lutheranorum. Hæc mihi addenda catalogo Scriptorum antilutheranorum, a P. Alexandro confecto succurrerunt, ut plenior ille redderetur; quamquam neque hac mea accessione rem totam confectam agnosco; adeo enim multi ex omni gente, lingua, professione exorientem tunc Lutheranam hæresim suffocare nisi sunt, ut ex hoc toto virorum doctorum, varie per orbem dispersorum, consensu, validum conficiatur argumentum, quo ficta illa & mendax arguatur; Veteri enim adagio pervulgatum novimus: *Quod dicunt omnes, est verum*.

DE JOANNE A TURRECREMATA.

JOannes de Turrecremata Hispanus ex Ordine Prædicatorum S. R. E. Cardinalis, demum & Episcopus Sabinensis vir omnigena eruditione præstantissimus, & Pontificiæ auctoritatis in Concilio Basileensi vindex acerrimus. Hunc utique insignem Theologum, & Ordinis sui decus eximium, quamquam P. Alexander non siluit, iterum mihi commemorandus venit, quod ejus nonnulla habeam promenda a nullo huc usque scriptore, qui ejus memoriam posteris commendarunt, adnotata. Pertinent hæc ad catalogum operum ab homine laboriosissimo editorum. Hæc igitur habeo, quæ de operibus ejus promam. *Expositio brevis & utilis super toto Psalterio* Romæ primum vulgata An. 1470. & 1746. in 4. ac dein sæpe alias.

Meditationes in vitam Christi excusæ Antuerpiæ 1607. *in* 12.

Sermones de tempore, & de sanctis. Lugduni 1509. *in* 4.

Quæstiones Spiritualis convivii super Evangeliis tam de tempore, quam de sanctis, Norimbergæ 1478. *fol.*

Flos Theologiæ pro sermonibus aplicabilis circa Textum Epistolarum, atque Evangeliorum, Basileæ 1481. *fol.*

Expositio omnium S. Pauli Epistolarum, Basileæ 1495. ut ex Beughemio refert Fabricius.

Commentaria in Decretum Gratiani fol. vol. quatuor Venetiis 1578. Prior tamen editio est Lugdunensis 1519. Tom. 5. fol.

Summa de Ecclesia, Romæ 1489. *fol.* & sæpe alias excusa.

De Pontificis maximi, Conciliique generalis auctoritate ad Basileensem Oratorem in Concilio Florentino. Extat in Tom. 17. Concil. Venetæ editionis.

Flores sententiarum D. Thomæ Aquinatis de auctoritate summi Pontificis collecti in Concilio Basileensi; excusi sunt novissime Neapoli 1715. in 8.

Commentaria in regulam S. Benedicti ad Arsenium Monachum Florentium in 4. Venetiis 1500.

De Reformatione, seu Decisiones in regulam S. Benedicti pro conscientia Prælatorum, & subditorum, Venetiis 1718. *in* 8.

De veritate Conceptionis B. Mariæ Virginis tractatus in 13. *partes divisus, Romæ* 1547. *in* 4.

De efficacia aquæ benedictæ contra Petrum Anglicum in Bohemia, in 4. sine loco & anno.

De Corpore Christi adversus Bohemos, Basilea & Delphis sine anno in 4.

Contra principales errores Mahometis, & Turcarum, in 4. sine anno & loco.

Apparatus super Eugenii IV. decreto de unione Ecclesiæ Græcæ cum latina. Prodiit cum summa de Ecclesia Venetiis 1561. in 4.

Contra principales errores Mahometis, & Turcarum, in 4. sine anno & loco.

Apparatus super Eugenii IV. decreto de unione Ecclesiæ Græcæ cum latina. Prodiit cum summa de Ecclesia Venetiis 1561. in 4.

Dissertationes duæ de Eucharistiæ veritate. Leguntur in Actis Concilii Florentini.

Meditationes depictæ in Ecclesiæ ambitu S. Mariæ de Minerva, Romæ 1498. in 4.

Defensio revelationum S. Birgittæ. Hujus operis prior tantum pars excusa erat in fronte

te operum S. Birgittæ; posterior vero hucusque in MSS. latens, me primum auctore exiit in lucem in supplemento Conciliorum to. IV. pag. 910.

Quodlibetica cum sermonibus Petri de Alliaco, Argentorati 1490.

De Pontificatu S. Petri concio coram Patribus Basileensibus habita nondum prodiit.

Quæstio quædam facta per eumdem dum erat Magister S. Palatii. Prodiit Conciliorum to. XVIII. pag. 1427. sed & ante prodierat excusa Venetiis in 4. an. 1563.

Reprobationes 38. articulorum qui dicuntur esse Hussitarum qui sunt in Regno Bohemiæ non editæ.

Collecta per D. Cardinalem S. Sixti sub petitione D. Regis Franciæ ut aliud tertium celebraretur Concilium. Me curante lucem vidit in Supplemento Conciliorum tom. V. pag. 235.

Votum pro avvisamento quod Papa debeat jurare servare decreta de Conciliis generalibus continuandis &c. Ego primum vulgavi supplementi Conciliorum to. V. pag. 799.

Repetitiones quædam super quibusdam propositionibus Augustini de Roma. Edidi ego omnium primus in Supplemento Conciliorum to. IV. pag. 1023.

Tractatus contra avvisamentum quoddam Basileensium, quod non liceat appellare a Concilio ad Papam mea opera primum extractus in lucem, ibidem pag. 1299.

Oratio ejusdem in Moguntino Conventu habita cum esset eo missus orator per Eugenium Pontificem, in Suplem. Concil. to. V. pag. 64.

Responsio ejusdem in blasphemam & sacrilegam invectivam ad SS. Canonem justissimæ condemnationis congregationis Basileensium, ibid. pag. 76.

Solemnis tractatus in favorem Eugenii contra decreta Concilii Constantiensis, & contra gesta in Concilio Basileensi, in eodem meo Spplem. to. IV. pag. 746.

Tractatus in quo ponuntur impugnationes quarumdam propositionum quas quidam Mag. in Theologia, nominatus Alfonsus de Matricali, posuit & asseruit in disputatione publica in Romana Curia die XXI. Junii anno 1443. Non editus.

Salus animæ, seu stabilimentum Fidei Catholicæ, Londini 1509.

Responsio ad quæstionem quamdam sibi propositam per Fratres Ordinis S. Birgittæ; an scilicet Fratres, qui in Diaconatus officio in Religione S. Augustini, S. Salvatoris nuncupati, recepti sunt dum ad Sacerdotium assumuntur, debeant habere locum infra alios Sacerdotes tredecim, de quibus in capitulo X. regulæ, vel debeant habere locum infra alios Sacerdotes secundum ordinem temporis, quo recepti sunt in Monasterio. Servatur in Codice quodam MS. Bibliothecæ Canonicorum Majoris Ecclesiæ Lucensis.

Tractatus quidam contra Madianitas & Ismaelitas adversarios & detractores fidelium, qui a populo Israelitico originem trahunt. Extant in eodem Codice MS.

Contemplationes MSS. in Cod. Vaticano a Fabricio Bibliothecæ medii ævi l. 9. indicantur, sed nondum sunt editæ cum sequentibus.

Symbolum quinquaginta veritatum Fidei contra quinquaginta errores Manichæorum.

Disputatio de veritate & adoratione Sanguinis Christi qui Mantuæ servatur.

Quæstiones de Deo & Angelis.

Contra certos hæreticos noviter impugnantes paupertatem Christi & Apostolorum.

Libellus pro defensione Romani Imperii.

Libellus de nuptiis spiritualibus.

Gratiani decretorum libri quinque secundum Gregorianos Decretalium libros, titulosque digesti per Joannem a Turrecremata cura Justi Fontanini Archiepiscopi Ancyrani vulgati & præfatione, & scholiis illustrati vol duo in fol. Romæ lucem viderunt an. 1726.

INDEX

RERUM PRÆCIPUARUM,

Quæ in Hoc Volumine Continentur.

A

ABbreviatorum Ordo a Paulo II. ſublatus, *32*.
Abſolutio ab abſente Sacerdote data, 124.
Abuſus emendandi, 74.
Adamitæ; varii eorum Auctores, & errores, *ib.*
Adrianus VI. Pont. Max. patria ejus, parentes, fortunæ, *61*. Romanorum invidiam in ſe concitat, *62*. Adriani reſtaurandæ diſciplinæ ſtudium, *ib.* Adriani VI. mandata Franciſco Cheregato in Germania Nuntio data, *ib.* Adriani mandatis Principum Germaniæ reſponſa, *63*. Adrianus VI. in Beneficiorum & dignitatum Eccleſiaſticarum diſtributione, nihil carni & ſanguini concedit, *64*. Jus nominandi Epiſcopos Regi Catholico tribuit Adrianus VI. *65*. Adrianus in conficiendis negotiis lentior & timidior, *ib.* Adriani obitus, *ib.* Epitaphium, *ib.* Adriani VI. Elogium, *ib.* Adriani VI. mediocrem Pontificem falſo vocat Palavicinus, *ib.* Adriani opera, *319*.
Ægidius Viterbienſis, *313*.
Æmilius (Paulus) *345*.
Agricola (Joannes) ſectæ Antinomorum parens, 204. Agricolæ errores, *ib.*
Ambaſiana conjuratio a quibus inita, detecta, & diſſipata, 234. 478.
Ambroſius Camaldulenſis, *361*.
Amedæus Sabaudiæ Dux ſub Felicis V. nomine a Baſileenſis Concilii Patribus Papa ſalutatur, 15. Amedæus ad Nicolai V. obedientiam revocatur, 20. Quibus conditionibus, *ib.*
Amurathes II. Bella varia ab ipſo ſuſcepta, *429*. Fabula quæ de Amurathe narratur, *ibid.*
Amurathes III. Levitas ejus, inconſtantia, crudelitas, *438*. Bellum Perſicum ab Amurathe ſuſceptum, *ib.* Amurathis bellum in Illirico & Croatia, *439*.
Anabaptiſtæ, quare ſic dicti, *223*. ſectæ Anabaptiſtarum Auctor, *ib.* Anabaptiſtatum bella, ſeditiones, immanitas, 224. Anabaptiſtarum errores, 225. Variæ Anabaptiſtarum ſectæ, *ib.* Davidiani Anabaptiſtæ, *226*. Libertinorum Anabaptiſtarum errores, *ib.* Liber Lutheri contra Anabaptiſtas, *193*.
De *Anania* (Joannes) pietas ejus, juriſperitia, *300*.
De *Ancharano* (Petrus) *300*.
Andegavenſe Concilium, *356*.
Angelica Salutatio meridiano campanæ ſigno dici ſolita, 47.
Angli ex Gallia penitus ejecti, *436*. *vid.* Carolum VI. VII.
Angelicus (Thomæ) & opera, *289*.
Anglo Calviniani, in quo a ceteris Reformatis, differant, 170. Eorumdem cum Prætenſis Galliæ Reformatis diſſidium, *ib.*
Anni initium, olim a Paſchatis die ſumptum, 483. Quando Annus a Kalendis Januariis habuit initium, *ib.*

An-

Annius (Joannes) 305. Patria ejus, professio, *ib.* Antiquitatum Joannis Annii Critica, *ib.* & seq.
Annuntiatarum Ordo, a quo institutus, 399.
Annuntiationis B. Mariæ Sanctimonialium Ordo, a quo institutus & confirmatus, 47.
Antinomi, Lutheranæ Sectæ stirps, 204. Quare sic dicti, *ib.*
Anti-Trinitarii. Hujus sectæ Auctor & errores, 269. & seq.
S. Antoninus, Patria ejus, professio, 298. Elogium, Opera, *ib.*
Antonius Crati Prior, a Lusitanis Rex salutatus, a Philippo II. Hispaniarum Rege vincitur, 514.
Antonius Vercellensis, 337.
Alanus (Guillelmus) 322.
Albanus (Joannes Hieronymus) 342.
Albertus Austriæ Dux in Sigismundi soceri regna & Imperium succedit, 442. Virtutes ejus & mors, 443.
Albertus (Leander) 345.
Albertus Pius, Carporum in Italia Princeps, & opera, 322.
Alciatus (Andreas) 341.
Aldobrandinus Cardinalis a Latere Legatus, in Gallias missus, 122.
Alphonsus a Castro, 333.
Alphonsus Rex Aragoniæ, 500. Alphonsi cum Martino V. & Eugenio IV. simultates, *ib.* Neapolitanum regnum Alphonsus sibi subjicit, *ib.* Alphonsi nuptæ, *ib.* Alphonsus litterarum amans, *ib.* Alphonsi Aragoniæ Regis virtutes & vitia, *ib.*
Alphonsus V. Lusitaniæ Rex, 504. Alphonsi in Petrum Conimbricæ Ducem sævitia, *ib.* Alphonsi V. nuptiæ, *ib.* Alphonsi Regis elogium, 505.
Alexander V. Nomen ejus, patria, doctrina, professio, 7. Concordibus suffragiis legitimus Pontifex eligitur, *ib.* Concilii Pisani Decreta confirmat, *ib.* Christianos Principes ad militiam contra Turcas excitat, *ib.* Alexandri V. Constitutio in favorem Religiosorum Mendicantium, *ib.* Contra quam reclamat Parisiensis Academia, *ib.* Alexandri V. obitus, *ib.* Alexandri elogium, *ib.*
Alexander VI. Callixti III. nepos, Pontifex Romanus eligitur, 45. Alexandri VI. mores, ingenium, *ib.* Alexandri VI. gesta in Carolum Regem Christianissimum, *ib.* Alexandri VI. Concilium de restauratione disciplinæ, 46. Alexandri gesta in Savonarolam virum religiosissimum, *ib.* Alexandri expeditio in Turcas, 47. Alexandri VI mores infausta, *ib.* Alexandri optimæ dotes ac vitia, *ib.* Cardinales Alexandri VI. *ib.*
De *Alliaco* (Petrus) patria ejus, parentes, dignitates, opera, 321.
Aloysius Legionensis, 319.
Appellationes a Summo Pontifice ad Concilium, 28. Objectionibus fit satis, 29. & seq.
Aquensis Synodus, 368.
Aquilejense Concilium, *ib.*
Argentræus (Bertrandus) 344.
Ariostus (Alexander) 391.
Armenorum ad Ecclesiæ Romanæ gremium accessio, 16.
Arminiani, Calvinianorum soboles, 173. Eorum Auctor & Magister, *ib.* In quo a ceteris Calvinianis discrepent, *ib.* Arminiani quare Remonstrantes dicti, 173. Arminianorum articuli de prædestinatione, *ib.* De Christi morte, 175. De gratia & libero arbitrio, 173. De perseverantia, 176. Arminianorum theses de virtutibus præsertimque de fide, 175. Dordrectanæ Synodi sententia in Arminianos, 177.
Avenionense Concilium, 368.
Avenionensis Ecclesia Metropolitana dignitate ornatur, 37.
Augustana Confessio quid sit, 211. Confessionis Augustanæ articuli, *ib.* Augustanæ Confessionis Auctor, 199. Augustana Confessio a Philippo Melanctone recognita, emendata, aucta & locupletata, 201. Augustana Comitia, 211. 218. & seq.

Augustinus (Antonius) 344.
Avila (Joannes) 337.
Aurelianensis Ducis cædes a Joanne Duce Burgundiæ procurata, 453. Bella & diffidia inde derivata, *ib.*
Aurelianensis puella, nomen ejus, ætas, parentes, pietas, 456. Aureliam ab obsidione liberat, *ib.* Carolum VII. Puella Remos perducit per medios hostes ad inaugurationem suscipiendam, 457. Puella ab Angelis capta & inique damnata, *ib.* Aurelianensis Puellæ innocentia vindicatur, *ib.*
De *Auxiliis* Congregatio, 124.
Azpilcueta (Martinus) 341. & seq.

B

B*Adetus* (Arnoldus) 328.
Bajazethes II. Patri Mahometi Imp. a Prætorianis suffectus, 434. a Bajazethis filiorum perduellio, *ib.* Bajazethes regnum abdicare compellitur, *ib.* Bajazethes II. veneno jussu Selimi filii propinato extinctus, 432.
Bajus (Michael) Lovaniensis Academiæ Doctor & Professor, 281. Propositiones Michaelis Baii, *ib.* & seq. Errorum Michaelis Baii damnatio, 284. De sensu Diplomatis Pii V. Bajanas Propositiones damnantis, 285. Baii proposiziones a quibus propugnatæ, 287.
Balduinus (Franciscus) 343.
Baldus de Ubaldis, Jurisconsultus, 300.
Bandellus a Castro novo, (Vincentius) 245 & seq.
Bannes (Dominicus) 335.
Baptismus. Zuinglii error de Baptismo, 198. Calvini errores de Baptismo, 411. Baptisma a Calvinistis collatum nec sub conditione iterandum, 363.
Barbatius (Andreas) 210.
Barnabitæ, quare sic dicti, 406. A quo Barnabitarum Congregatio instituta, *ib.*
Bartholomæus a Martyribus, 399. Opera ejus, *ib.* Elogium, *ib.*
Basileensi Concilium. Concilii Basileensis Acta contra Eugenium, 14. Synodus Basileensis Ferrariam translata, 15.
Belcarius Peguillo (Franciscus) 348.
Belgæ. Fœdus Belgicorum Ordinum adversus Hispanam dominationem, 512.
Bellum Sacrum, 2. 6. 21. 29. 36. 38. 43. 47. 124.
Bembus (Petrus) 346.
Benedictus XIII. dubius primum Pontifex, tum Antipapa, 4. Benedicti Conciliabulum Perpiniani celebrat, *ib.* Ejus in ischismate pertinacia, *ib.* Benedicti obitus, 5. De Benedicti XIII. corpore incorrupto adhuc perseverante quid sentiendum, *ib.* & seq. Quot annos sedit Benedictus, *ib.*
Benedictus (Joannes) Parisiensis Theologus, 315.
Beneficiorum Ecclesiasticorum institutio, 358. Decreta Beneficiatos spectantia, 75. Abusus in Beneficiorum collatione, *ib.* Super Beneficia collata pensiones, *ib.* Abusus in permutationibus Beneficiorum, *ib.* Abusus in Expectativis & Reservationibus Beneficiorum, 75. Beneficiorum incompatibilium retentio cum dispensatione, *ib.* Beneficiorum pluralitas damnata, 377. & seq. Concilii Tridentini Decreta contra Beneficiorum pluralitatem, *ib.* Concilium Tridentinum Beneficiorum quorumlibet pluralitatem damnat, ubi unum ad vitam honeste sustentandam sufficit, 378. & seq. Compatibilium & incompatibilium Beneficiorum distinctio Antiquis incognita, *ib.* Jacobi Cardinalis Papiensis Epistola contra Beneficiorum pluralitatem, *ib.* Panormitani ea de re sententia, 378. Beneficiorum collatio, 395. Beneficia quibus conferenda, *ib.* Beneficia scholasticæ nominationi obnoxia, 396. 397. *vid.* Nominatio. Beneficia quæ Indultis subjacent, 398. *vid.* Indulta. Jus præventionis in Beneficiorum collatione, 399.

399. & ſeq. Beneficiorum reſignationes & permutationes, 399. Beneficiales penſiones, 400. *vid.* Penſiones.
Benetus (Cyprianus) Ord. FF. Prædicatorum Profeſſor, 322.
Bergomas (Jacobus Philippus) 345.
Bernardus Luxemburgius, 346.
Bernardinus Senenſis, 595.
Beroaldus (Philippus) 310.
Berojus (Auguſtinus) 342.
Beſſarion Cardinalis, Theologus inſignis, 291. Opera ejus, *ib.*
Bertrandus (Ludovicus) 337.
Biblia. Eruditorum virorum Congregatio, ad Latinæ verſionis Bibliorum emendationem a Pio V. inſtituta, 111. Bibliorum ſacrorum Editio, 123.
Biel (Gabriel) & opera, 294.
Bellichius (Everardus) 333.
Billius Prunæus (Jacobus) 334.
Blandrata (Georgius) Anti Trinitarius, 214.
Blondus (Flavius) 304.
Bloſius (Ludovicus) 340.
Boerius (Nicolaus) 341.
Bohemi. De geſtis a Synodo Baſileenſi in cauſa Bohemorum, 156. Quatuor Bohemorum articuli Synodo Baſileenſi propoſiti, 157. Pragenſium Theologorum de quatuor Bohemorum articulis ſententia, *ib.* Compactata Pragenſia Bohemorum. 159.
Anna *Bolena*, Indoles ejus, forma, dotes, 520. Henricus VIII. Annæ Bolenæ amore caput, *ib.* Henrici clandeſtinum cum Anna Bolena matrimonium, 522. Elizabethæ ex Anna Bolena nativitas, 523. Anna Bolena adulterii & inceſtus convicta damnatur, 524.
Boncompagnus (Hugo) 343.
Bonfinius (Antonius) 305.
Borbonius (Carolus) Virtutes ejus & nævi, 82.
Borgia (Rodericus) 45. Cæſar Borgia & perfidia ejus, 46. *vid.* Alexander VI.
Borromæus (Carolus) Cardinalis, 341. Elogium ejus & opera, *ib.* & ſeq. S. Carolus Conciliorum ſuorum Decreta Romanæ Eccleſiæ emendationi ſubjicit, 362.
Boſius (Antonius) 348.
Bovillus (Carolus) 328.
Branda (Joannes) 309.
Brandolinus, ſeu Bracciolinus, 301.
Brentius (Joannes) patria ejus, mores, 204. Novos errores Lutheri placitis addidit, *ib.* & ſeq. Brentius Ubiquitariorum parens, *ib.*
Breviarii recitatio Clericis Beneficiatis, vel in ſacris Ordinibus conſtitutis imperata, 354. *vid.* Officium divinum.
Briſſonius (Barnabas) 344.
Brulifer (Stephanus) 328.
Brunus (Leonardus) 302.
Bucerus (Martinus) Patria ejus, Doctrina, Elogium, 202. Hermannum Celonienſem Archiepiſcopum in hæreſim trahit, 203. Bucerus hæreſim in Anglia docet, *ib.* Error Buceri circa Euchariſtiam, *ib.* Lutherum, vel repugnantem in partes ſuas trahit, *ib.* Alii Buceri errores, *ib.*
Buchius (Dominicus) 313.
Buda a Solimane expugnata, 434.
Bunderius (Jonnes) 333.
Burdigalenſe Concilium, & Decreta, 364. Burdigalenſe Parlamentum a quo, & quando inſtitutum, 461.
Burgundiæ Parlamenti inſtitutio, 461.
Burſfeldenſis Ordinis Benedictioni Congregatio, a quo inſtituta, 404.

Buschius (Joannes) 302.
De *Butrio* (Antonius) Opera ejus, 300.
Bituricensia Concilia, 430. 368.

C

CAgnatius, & Opera ejus, 342.

Cajetanus, Ordinis FF. Prædicatorum, virtutes ejus & opera, 383. Melchioris Cani judicium de Cajetani Commentariis in Scripturam sacram, 322. Ambrosii Catherini Annotationes in Cajetanum, *ib.* Alphonsi a Castro & Prateoli severior in Cajetanum, censura, 323. Cajetani Cardinalis cum Luthero colloquium, 206.

Calixtus III. Romanus Pontifex eligitur, 21. Ad bellum contra Turcas promovendum voto se obstringit, *ib.* S. Antonini ad Callixtum Oratio, 22. Callixtus Ecclesiarum immunitatum vindex, *ib.* Unam & alteram expeditionem contra Turcas suscipit, *ib.* Callixtus a calumniis vindicatur, *ib.* Callixti Elogium, 24. Callixti præclaræ sententiæ, *ib.* Callixti III. Cardinales, *ib.*

Calvinus. Patria ejus, parentes, studia varia, 228. Calvini institutiones, 230. Calvini varii situs & conditiones, *ib.* & seq. Calvinus Geneva pellitur, *ib.* Calvinus Senatum populumque Genevensem sectæ suæ penitus addicit, 232. Calvini Catechismus, *ib.* Varia Calvini scripta, *ib.* Francisci I. Regis Christianiss. Edictum contra Calvinistas, 231. Consensio Zuinglianorum Tigurinorum cum Genevensibus Calvinianis, *ib.* Controversia de Prædestinatione Calvinum inter & Bolsecum, 276 Michaelem Servetum ad Magistratum defert Calvinus, & Vivum cremari procurat, *ib.* Contentio de pœnis Hæreticorum inter Calvini gregales orta, *ib.* Calvinistæ nobiles in Anglia & Belgio cremati, *ib.* & seq. Calvinianæ sectæ in America propagandæ consilium dissipatum, 233. Quæstio in Calvinianos Parisiis habita, 234. Calvinus contra Tritheitas agit, *ib.* Commentarios in Isaiam Calvinus in lucem prodit, *ib.* Calvinus Ambrosianæ conjurationis conscius, 234. Calviniani in Galliis quare Hugonoti appellati, *ib.* Valdenses ad se trahere nititur Calvinus, *ib.* Calvinistarum seditio, *ib.* Sacrilegia, crudelitas, *ib.* Calvini mors, *ib.* Calvini mores, *ib.* Calvini errores de Deo & Christo Jesu, 235. Calvini errores de libero hominis arbitrio, 283. De concupiscentia post Baptismum superstite, *ib.* Calvini errores de justificatione, 237. Error Calvini de justitia inamissibili, 239. Calvini errores de peccatis, 240. Calvini errores de Lege, *ib.* Calvini errores de fide & operibus, 241. Calvini errores de Pœnitentiæ Sacramento, *ib.* Calvini errores de Indulgentiis & Purgatorio, 242. De Sanctorum intercessione & invocatione, *ib.* Calvini error contra Romanum Pontificem, 242. Calvini calumniæ in Romanam Ecclesiam, *ib.* Ejusdem errores de Ecclesia & Conciliis, *ib.* De Imaginibus & Cultu Sanctorum, 290. De Legibus Ecclesiasticis, *ib.* Calvini errores circa vota, *ib* Calvini errores de Sacramentis, 244. Calvini errores de Baptismo, 246. Calvini errores de Eucharistia, 247. Hujus Hæresiarchæ errores de Traditionibus & Scriptura, 250. Calviniana disciplina, 251. Calvinus legitima missione destitutus, 252. Calviniana Disciplina in Baptismo & Cœnæ celebratione, *ib.* Calviniani Lutheranos Augustanæ Confessionis ad Cœnam & Communionem recipiunt, 253. & seq. Ineluctabile contra Calvinistas argumentum, *ib.* Calvinistarum inter se dissidia, 253. & seq. Calvinistarum sectæ præcipuæ, *ib.* Anglo-Calvinianorum & Puritanorum discrimen, *ib.* Anglo-Calvinianorum controversia cum Prætensis Galliæ Reformatis, 254. & seq. Colloquia & Synodi in causa Calvinianæ hæreseos habita, 260. & seq. Formula fidei Ministrorum Calvinianorum de Eucharistia, 263. Theologorum Parisiensium doctrinale judicium de Formula Fidei Ministrorum Calvinistarum, 264. Formula fidei a cœtu Præsulum Calvinianis Ministris præscripta, 265. Calviniani Ministri Augustanæ Confessioni subscribere recusant, *ib.* Calvinistarum doli, 266. Colloquium alterum cum Calvinistis in Castro S. Germani habitum, *ib.* Calvinistarum Synodus Sen-

domirienſis, *ib.* & ſeq. Rupellenſis, 266. Nemauſenſis, *ib.* Scriptores qui Calvinianam hæreſim impugnarunt, 268. Baptiſma collatum a Calviniſtis nec ſub conditione iterandum, 363. Henrici II. contra Calvinianos Edicta, 476. Calvinianorum in Gallia tumultus, *ib.* Franciſci II. contra Calvinianos Edicta, 478. & ſeq. Caroli IX. Edictum Januarium Calvinianis favens, 481. Bellum civile a Calvinianis incenſum, *ib.* Pacificationis Edictum Calvinianis temporum neceſſitate conceſſum, 482. & ſeq. Calvinianorum bella civilia, 483. Calvinianorum cædes die S. Bartholomæo ſacra, 484. Novi Calviniſtarum perduellium motus, 487. & ſeq.

Cameracenſe Concilium, 360. Tridentinum Concilium in hac Synodo receptum, *ib.* & ſeq.

Campanus (Joannes Antonius) 303.

Campianus (Edmundus) 334.

Cancellarii Franciæ indultum, 79.

Caniſius (Petrus) 335. Caniſii Elogium, *ib.*

Canonici Juris emendatio, 109. Selecti viri qui in id operis incubuere, *ib.*

Canus (Melchior) Canarienſis Epiſcopus, 319.

Capellani. Lex poſita Capellanis Nobilium, 352.

Capiſtranus (Joannes) pietas ejus, doctrina, prodigia, 378.

Capitonus (Felicianus) 399.

Capreolus (Joannes) Patria ejus, profeſſio, doctrina, opera, 295.

Capuccinorum Ordo, 407. A quo conditus, *ib.*

Carafa (Joannes Petrus) ſub Pauli IV. nomine Pontifex Maximus, 86. *vid.* Paulus IV. Pii IV. in Carafas ſævitia, 93.

Cardinales. Leges Cardinalibus poſitæ, 11. Cardinalium præeminentia, 16. Articuli in Conclavi a Cardinalibus jurati, 24. Ruber Cardinalium ornatus, quando, & a quo ortum habuerit, 33. Cardinalatus & Epiſcopatus officia utrum ſint incompatibilia, 75. Cardinalium vita lex animata aliis eſſe debet, *ib.* Conſtitutio de Cardinalium delectu, 112. Biretus ruber Cardinalibus ex Ordinibus Regularium aſſumptis conceſſus, 118. Cardinales Innocentii VII. 2. Gregogii XII. 3. Benedicti XIII. *ib.* Joannis XXIII. 7. Martini V. 13. Eugenii, 17. Nicolai V. 21. Callixti III. 24. Pii II. 28. Pauli II. 34. Sixti IV. 41. Innocentii VIII. 44. Alexandri VI. 47. Julii II. 55. Leonis X. 60. Clementis VII. 70. Pauli III. 80. Julii III. 85. Pauli IV. 90. Pii IV. 97. Pii V. 105. & ſeq. Gregorii XIII. 111. Sixti V. 116. & ſeq. Innocentii IX. 121. Clementis VIII. 125.

Carlerius (Ægidius) 179.

Carloſtadius (Andreas) Patria ejus, profeſſio, Religio, 196. & ſeq. Primus Reformatorum uxorem duxit, *ib.* Sacrilegæ Carloſtadii nuptiæ, *ib.* Carloſtadii errores, *ib.* Lutheri Liber contra Carloſtadium, 188.

Carmelitarum Diſcalceatorum Ordo, a quibus inſtitutus & reſtitutus, 410.

Carmelus. Equeſtris S. Mariæ de Monte Carmelo Ordinis inſtitutio, 498.

Carolus VI. Francorum Rex, extremum regni ejus infelix & funeſtum, 452. & ſeq. Civile bellum hujus cauſa & exitu, & exitus, 453. Bellum Anglicum, *ib.* & ſeq. Burgundiæ Dux cum Henrico V. Anglorum Rege ad Caroli Regis & regni perniciem fœderatus, 455. Urbs Regia, Rex, Regina in poteſtatem Anglorum redacta, *ib.* 414. Caroli VI. obitus, 455. Caroli VI. Elogium, *ib.*

Carolus VII. Delphinus & Regni Rector, 456. Regem ſe Francorum nuncupat, *ib.* Carolus VII. a Johanna puella Remos perductus ad Inaugurationem ſuſcipiendam, 457. & ſeq. Caroli Regis victoriæ, 458. Caroli VII. filii, *ib.* Caroli VII. elogium, 459.

Carolus VIII. Francorum Rex ſub Annæ ſororis tutela, 566. Carolini Regni initia, *ib.* Bellum Britannicum feliciter a Carolo confectum, *ib.* Epiſcopi molitionum quarumdam occultarum contra Carolum accuſati, *ib.* Res in Belgio turbatæ, 467. Innocentius VIII. Belgas interdicto ſupponit, *ib.* Appellatio a Monitorio Pontificio, a Catholico Caroli Regis Advocato, interjecta, *ib.* Caroli VIII. nuptiæ cum Anna Brit-

Brittanniæ Duce, *ib.* Caroli VIII. Expeditio Italica, 468. Carolus VIII. Neapolitano Regno potitur, *ib.* Regis Caroli victoria, *ib.* Savonarolæ de Carolo vaticinia, 469. Caroli VIII. obitus, *ib.* Ejus Elogium, *ib.* Vvaldenses Hæreticos partim exterminavit, partim ad Catholicam Religionem revocavit Carolus VIII. *ib.* Pietatis illius monumenta, 469.

Carolus IX. annum agens ætatis decimum Francisco II. fratri succedit, 480. Varii Calvinianorum motus, *ib.* & seq. Triumviratus ad Catholicam Religionem tuendam fœderatus, *ib.* Diploma in gratiam Calvinianorum procurante Regina Matre datum, *ib.* Caroli IX. Edictum Julianum adversus Hæreticos, 481. Poissiacense Colloquium nullo fructu indictum & habitum, *ib.* Caroli IX. Edictum Januarium Calvinianis favens, 481. Civile Bellum a Calvinistis susceptum, *ib.* Prælium Drocense, *ib.* Pacificationis Edictum, 482. Edictum Molinense, 483. Bellum civile a Calvinistis renovatum, *ib.* Prælium Sandionysianum, *ib.* Rupellæ a Carolo defectio, *ib.* Pax Carnuti facta, *ib.* Bellum civile redintegratum, 484. Nova Caroli IX. in Hæreticos Edicta, *ib.* Jarnacense prælium & victoria ab Exercitu Caroli reportata, *ib.* Carolus Judæorum Synagogas evertit, *ib.* Prælium Moncotoriense & plena Carolini Exercitus victoria, *ib.* Pax confecta, & Pacificationis Edictum, *ib.* S. Bartholomæo die sacro Calvinianorum cædes Caroli jussu perpetrata, 484. Henrici Borbonii Navarræ Regis cum Caroli IX. sorore nuptiæ, *ib.* Novum Pacificationis Edictum, *ib.* Nova in Carolum IX. conjuratio, *ib.* Caroli IX. obitus, *ib.* Caroli IX. Elogium, *ib.*

Carolus V. Hispaniæ Rex, Imper. eligitur, 450. Caroli V. gesta in negotiis Religionis, *ib.* Bellum Smalcaldicum a Carolo V. fœliciter confectum, 449. Augustana Comitia a Cæsare habita, *ib.* Religio Christiana Augustæ, a Carolo restituta, *ib.* Caroli V. Edictum *Interim* nuncupatum, *ib.* Caroli V. cum Francisco I. inimicitiæ, *ib.* Caroli V. erga Clementem VII. iniquitas, 538. Caroli V. fastus, *ib.* Carolus in Franciscum I. invehitur, *ib.* Eidem bellum infert, *ib.* Pax Carolum inter & Franciscum confecta, 451. Caroli V. per Galliam transitus, *ib.* Carolus V. Franciscum I. inanibus promissis deludit, *ib.* Caroli V. cum Henrico Angliæ Rege fœdus contra Franciscum I. *ib.* Carolus V. Imperium abdicat, *ib.* Pius ejus secessus & ad mortem præparatio, 451. Caroli V. filii, *ib.* Caroli V. cum Francisco I. comparatio, 472. Mexica & Perua Caroli Imperio subdita, 509. Utrum Hispanorum in novi Orbis incolas crudelitas Carolo V. sit imputanda, *ib.* & seq.

Caroli Principis, Philippi II. Hispaniarum Regis filii mors infausta, 513.

Carranza Bartholomæus, 331.

Castellionei Cardinalis & Bellovacensis Episcopi causa in Concilio Rhemensi agitata, 360.

Castrius (Leo) 318.

Catharinæ Reginæ Matris artes politicæ, 479. Catharina Calvinianis favet, *ib.* Regni administratio Catherinæ confirmata, *ib.*

Catherinæ Ferdinandi & Elizabethæ Hispaniæ Regum filia, Angliæ Regina, 519. Catharinæ Reginæ pietas, *ib.* Catharinæ repudium tentatur, *ib.* Divortii sententia Regem inter & Catharinam, 620. & 524. Catharinæ Reginæ obitus, 524.

Catharina Senensis. Controversia de sacris Catherinæ Senensis stigmatibus Franciscanos inter & Dominicanos excitata, 40. & seq.

Catharinus, patria ejus, professio, doctrina, 326. Catharini nævi & virtutes, *ib.* & seq. Catharini opinio de intentione Ministri Sacramentorum, *ib.* Catharinus Pontificium Primatum tuetur, 181. Responsio Lutheri ad Librum Catharini, *ib.*

Cenalis (Robertus) 333.

Cervantes (Gaspar) 343.

Chalcondilas (Laonicus) 301.

Chaldæorum ad Ecclesiæ fidem reditus, 16. & seq.

Charitatis Fratrum Ordo, a quo institutus, 409. Votum peculiare, *ib.*

Christi Transfigurationis festum, quare institutum, 23.

Clandestino Matrimonia, 427.

Clarius (Isidorus) 282.
A *Clavasio* (Angelus) 358.
Clausura Monialium, *vid.* Moniales.
Clerici. Apud Laicos Clericorum vitia a Concionatoribus non detegenda, 350. Clericorum immunitates, 353. 355. 356. Clerici divinorum tempore a confabulationibus abstineant, 354. Clericorum vestes, 357. Religiosorum virorum cum Clero sæculari concordia, 355. Tabernæ, & Negotiatio Clericis prohibita, 358. Pœna Clericorum coram judicibus laicis litigantium in casibus ad forum Ecclesiasticum pertinentibus, 384. Lites inter Clericos componendæ, 385. Pœnæ trahentium Clericos ad forense judicium, *ib.* Titulus Clericalis, 392. Quilibet Clericus in sua Ordinatione certæ Ecclesiæ addicendus, 393.
Clerici Regulares ministrantes infirmis, a quibus institutis, 409.
Clerici Regulares Minores, 409.
Clemens VII. ad Pontificiam Sedem evehitur. 66. Legatum in Germaniam mittit, ad Lutheranam sectam opprimendam, *ib.* Clementis VII. cum Carolo V. Imperatore dissidium, *ib.* Clementis VII. captivitas, *ib.* Pacem iniit conditionibus iniquis, *ib.* & seq. Conditiones pacis, *ib.* Gesta Clementis VII. in causa Henrici VIII. Angliæ Regis, 66. Clementis VII. cum Francisco I. congressus, 68. De Concilii Generalis celebratione Clemens VII. deliberat. 69. Clementis obitus, *ib.* Mores, *ib.* Clementis VII. variæ Constitutiones & Acta, *ib.* 523. Clementis VII. Cardinales, 70.
Clemens VIII. in Pontificiam Cathedram evectus, 122. Henricum IV. absolvit, *ib.* Pacem inter Reges Galliæ & Hispaniæ constituit, 123. Ferrariam totamque ejus ditionem recipit, *ib.* Editionem Bibliorum castigatissimam perfici curat Clemens VIII. *ib.* Clementis pro Regulari disciplina studium, 124. Clementis obitus, *ib.* & seq. Clementis VIII. Cardinales, 125.
Clingius (Conradus) 333.
Clitoveus (Jodocus) 266.
Coclæus (Joannes) Francofurti Decanus, 324.
Cœmeteria. Deambulationes in Cœmeteriis prohibitæ, 454.
Cœna. Bulla in Cœna Domini a Pio V. promulgata, 104. Quo exitu, *ib.*
Collenutius Pandulfus, 345.
Coloniensia Concilia, quando, cur, & quibus præsidibus celebrata, 454. 359.
Comes (Natalis) 348.
Cominæus (Philippus) Ejus Elogium, *ib.* & seq.
Commendæ. Cœnobiorum Commendationes tardius & ægre admodum receptæ & probatæ, 413. Ordinum Capita nemini commendata, *ib.* & seq. Commendatarii inter Abbates recepti, 414. Abbates & Priores Commendatarii ad Sacerdotium intra annum ut promoveatur compellendi, ubi ætatem a jure præscriptam attigerunt, *ib.* Abbatum Commendatariorum vita & cultus exterior qualis esse debet, 415.
Conceptionis Immaculatæ celebritas & Officium, 37. Controversia de Immaculata Deiparæ Virginis Conceptione a Sixto IV. Summo Pontifice composita, 41. Ordo Monialium sub titulo Conceptionis Beatæ Virginis, 43. Sixti IV. Constitutionem de B. Mariæ Virginis Conceptione Pius V. confirmat, 100.
Conceptionis Deiparæ Virginis Ordo, 405. & seq.
Concilium. Appellationes a Summo Pontifice ad Concilium, 26.
Concionatorum Prælatis detrahentium pœnæ, 355. & seq. Concionandi locus, modus, 356. Concionatores Regulares ab Episcopis benedictionem petere tenentur, 410.
Concordata inter Franciscum I. & Leonem X. inita, 374. Regiæ ad Prælaturas nominationis conditiones in Concordatis præscriptæ, *ib.* Concordata Germanica, 375. Concordata juri antiquo non derogant quoad Episcoporum causas, 376.
Condæus Princeps, Calvinista, 479. Condæus belli civilis incentor, 481. Mors Condæi Principis, 484. Acta Sixti V. in Condæum Principem, & ejusdem Principis de ejusmodi Actis appellatio, 113.

Confessio. Opinio de Confessione per litteras absenti Sacerdoti facta, 125. Ad Confessionem nemo absque proprii Sacerdotis licentia recipiendus, 253. 492. Confessionis sacramentalis necessitas, 139. & seq.
Confraternitates a Regularibus administratæ, 490.
Constantiense Concilium a quo convocatum & quare, 7
Conimbricensis Academiæ institutio, 512.
Consilii Magni apud Gallos creatio, 472.
Constantinopolis a Turcis expugnata, 21. 428. Expugnatæ a Turcis Constantinopoleos annus & dies, 430.
Constantinus Palæologus, *vid.* Palæologus.
Contractus. Moralis Christianæ regula de Contractibus, 364. 368.
Corario (Angelus) sub Gregorii XII. nomine Pontifex creatus, 5.
Corius (Bernardinus) 306.
Cortesius (Gregorius) Abbas Cassinensis, 327.
Cortesius (Paulus) Protonotarius Apostolicus, 328.
Covarruvias fratres (Didacus & Antonius) 343.
Coussordus (Claudius) 327.
Crabbius (Petrus) 332.
Crassus (Damianus) 310.
Curati. Utrum Parocchiani suis Curatis teneantur ad oblationem faciendam, 171. Curati ad residentiam obligati, 401. Curatorum non residentium pœnæ, 402.
Cujacius (Jacobus) 442.
Cumiranus (Seraphinus) 460.
Curzolala a mulieribus Christianis, contra Turcas propugnata, 438.
De *Cusa* (Nicolaus) E. R. Cardinalis, 351. Scripta ejus, *ib.*

D

D. *Avidis* (Franciscus) Anti-Trinitarius, 275.
Decimæ pro Ecclesiæ ac Reipublicæ necessitate collatæ, 420. & seq. Appellationes ab impositione Decimarum a Summis Pontificibus Clero Gallicano, absque ejusdem Cleri consensu impositarum, 421. & seq. Decimarum Tertia Regibus Catholicis a Martino V. concessa, 422. Sixto IV. revocata, *ib.* Appellatio Cleri Hispanici de impositione Quartæ ab Adriano VI. facta in gratiam Caroli V. *ib.* Decimarum salutionis obligatio, 171.
Delicta privilegiata & communia, 384.
Demochares (Antonius) 333
Dertusanum Concilium, 355.
Deza (Didacus) Toletanus Archipræsul, 310.
Diana Regia pellex, 476.
Dias (Joannes Bernardus) 442.
Disciplinæ Ecclesiasticæ prolapsionis origo indigitatur, 73 Disciplina Ecclesiastica ab Episcopis instaurata, 265. & seq. Calviniana Disciplina, 251. 252. Ecclesiastica Disciplina Conciliis stabilita, 350. 353. 355. 359. & seq. Disciplina Ecclesiastica in Galliis temporum nequitia collapsa, 886. Disciplinæ Ecclesiasticæ prolapsio in Hispaniis, 503.
Dispensatio. Abusus in Dispensationibus, 26. Dispensatio cum constituto in sacris Ordinibus, ut possit uxorem ducere, 78. Dispensatio in nuptiis inter consanguineos, *ib.* Dispensatio Pontificia quando justa causa non subest, non valet in foro poli, 377.
Doræus (Joannes) 337.
Dolera (Clemens) 333.

Dominicæ diei obſervantia, 355. 357.
Dominici (Joannes) S. R. E. Cardinalis, ingenium ejus, memoria, opera, 288.
Dordrectana Synodus, quare & quo fine congregata, 259. Dordrectanæ Synodi Acta, *ib.* & ſeq.
Dorlandus (Petrus) 346.
Dreſdenſis Conventus, 221.
Driedo (Joannes) Lovanienſis Academiæ Doctor Theologus, 322.
Dubravius (Joannes) 347.
Duellum. Conſtitutio contra Duellum confirmatur, 59.
Durantius (Joannes Stephanus) 343.

E

Eccleſia. Calvini errores de Eccleſia, 242. Socinianorum errores circa Eccleſiam, 280. Eccleſiæ infallibilitas, 363. Conſanguinei ex Eccleſiæ bonis non augendi, 418. Mediolanenſis Concilii Decreta de Canonica bonorum Eccleſiæ diſpenſatione, 419. Bonorum Eccleſiaſticorum immunitates, 420. Utrum Eccleſia jus habeat judicandi cauſas feudales, 435. Deambulationes & confabulationes in Eccleſiis vetitæ, 354.
Eccleſiaſticæ poteſtatis fines, 72. Eccleſiaſtica Diſciplina, *vid.* Diſciplina. Scriptores Eccleſiaſticis, 288. & ſeq. 301. & ſeq. Eccleſiaſtici viri in Galliis, non item in ceteris regnis ab omni militiæ onere liberi, 426.
Eduardus IV. Angliæ Rex, 520. Eduardi nuptiæ, *ib.* Eduardus IV. regno pellitur, *ib.* In regnum reſtituitur, *ib.*
Eduardus V. Angliæ Rex, 518. Richardi Gloceſtriæ Ducis immanis calumnia & cædes in Eduardum, *ib.*
Eduardus VI. Rex Angliæ & Hiberniæ, & ſupremum Anglicanæ Eccleſiæ Caput proclamatus, 527. Religionis in Anglia ſub Eduardo VI. ſtatus *ib.* Eduardi obitus, *ib.*
Eduardus Rex Luſitaniæ, 502. Eduardi liberi, & obitus, *ib.*
Ekius (Joannes) 324.
Electiones ſacræ. Pro ſacrarum Electionum reſtitutione Regi ſupplicandum decernitur, 381. Electiones contra reſervationes vindicantur, 371. & ſeq.
Elizabetha omnium conſenſu Angliæ & Hiberniæ Regina renuntiatur, 529. Elizabethæ naturales dotes, ingenium, artes politicæ, *ib.* Elizabetha Acta & Decreta Mariæ Reginæ de Religione reſcendit, *ib.* Firmato ſchiſmate novam Religionis formam inſtituit, 630. Novum ſupremati juramentum a Clero exigit, *ib.* Elizabethæ perſecutio in Catholicæ Fidei profeſſores, ac defenſores, *ib.* Mariam Scotiæ Reginam Elizabetha oprimit, 631. Elizabethæ in Catholicam Religionem odium, *ib.* Elizabethæ obitus & Epitaphium, *ib.* Acta Pii V. Pont. Max. in Elizabetham Angliæ Reginam, 101. Anglos a juramento & fidelitatis debito erga Elizabetham abſolvit Pius IV. *ib.* Sententiæ in Elizabetham latæ æquitas ob natalium ejus vitium, 102. Sententiæ ſenſus, *ib.* & ſeq. Sententiæ depoſitionis in Elizabetham latæ inutilitas, 103. Elizabethæ in orthodoxos perſecutio, *ib.*
Emanuel Græcorum Imperator Innocentii VII. Rom. Pont. opem adverſus Tamerlanem implorat, 2.
Emanuel Luſitaniæ Rex, 507. Mauros & Judæos Luſitaniæ finibus jubet abſcedere, *ib.* Ejus Imperio Malaca, Molucæ, Braſilia, aliæque novi orbis inſulæ adjectæ, *ib.* Emanuelis in Africa victoriæ, *ib.* Emanuelis Regis liberi, 508. Obitus & Elogium, *ib.*
Epiſcoporum nominatio Catholicis Regibus conceſſa, 65. Lutheri liber contra Epiſcoporum ordinem, 185. & ſeq. Eccleſiaſtica diſciplina ab Epiſcopis Poiſſiaci ſtabilita 264.

264. & seq. Sigillum ab Episcopis non locandum, 364. Episcoporum electiones contra reservationes & gratias expectativas vindicatæ, 371. Juramentum obedientiæ ab Episcopis Romano Pontifici præstitum, 375. Sacramentum fidelitatis ab Episcopis præstitum Regibus, ib. Cessiones sive Resignationes simplices Episcoporum, 375. Episcoporum Coadjutores, ib. Translationes Episcoporum invitis Episcopis fieri non debent, 376. Translationes Episcoporum fieri non debent nisi ob Ecclesiæ necessitatem vel majorem utilitatem, ib. & seq. Residentia Episcoporum, 379. Concilii Tridentini Decreta de Episcoporum in suis Diœcesibus necessaria mansione, ib. Quæ absentiæ causæ censeantur legitimæ, 380. Episcoporum non residentium culpa & pœna, ib. Utrum Episcoporum residentia sit juris divini, 381. Episcoporum jurisdictio in Galliis postremis illis sæculis imminuta, 382. & seq. Quam late pateret in Hungaria, ib. Et in Polonia, ib. Episcopalis in Clericos jurisdictio Conciliorum Decretis asserta & vindicata, 383. Episcopi jurisdictionem suam tueri tenentur, 384. Canonica Episcoporum judicia, 385. Concordata juri antiquo non derogant quoad Episcoporum causas, ib. & seq. Utrum Episcoporum depositiones immediate obnoxiæ sint Summo Pontifici, 386. Judiciorum Episcopalium forma Tridentini Concilii Decreto, in Ecclesia Gallicana non est immutata, 387. Episcoporum causæ coram Metropolitano discutiendæ, ib. Unusquisque a proprio Episcopo ordinandus, 394. Proprius Episcopus quis sit, ib. Absque institutione aut examine saltem Episcopi, Ecclesiæ Parocchiales non conferendæ, 396. Indulgentiæ absque Episcoporum licentia non promulgandæ, 410. Confessiones sæcularium ab iis solis qui ab Episcopis approbati sunt audiendæ, 411. Monasteria absque Episcopi, in cujus Diœcesi sita sint licentia, non erigenda, ib. Episcoporum in Moniales Auctoritas, ib. & seq.

Epo (Boetius) 344. & seq.

Erasmus (Desiderius) virtutes ejus & vitia, 311. Erasmus ab hæreseos Lutheranæ suspicione se purgat, ib. Erasmi versio Novi Testamenti probata, 312. Plurimi Erasmi articuli a Facultate Parisiensi damnati, ib. Erasmi de sacra Facultate Parisiensi existimatio, 313. Erasmi colloquiorum periculosa lectio, 77.

Eremitarum Discalceatorum S. Augustini Congregatio, 405.

Erfordiæ Conventus, 221.

Ericus Daniæ Rex, 301.

Espencæus (Claudius) 315. 334.

Eucharistia. Realem Corporis & Sanguinis Christi præsentiam in Sacramento Eucharistiæ & transubstantiationem Joannes Hus propugnat, 138. & seq. De Eucharistia error Carlostadii, 195. Zuinglii, 196 Melanctonis, 200. & seq. Buceri, 203. Scuvenkfeldii, 204. Brentii, 205. Calvini errores de Eucharistia, 329. Formula fidei ministrorum Calvinianorum de Eucharistia, 263. Theologorum Parisiensium de hac formula judicium, 264.

Eugenius IV. Summus Pontifex eligitur, 14. Juratus in Conclavi articulos Eugenius confirmat, ib. Synodum Basileensem dissolvere ac Bononiam transferre conatur Eugenius, 15. Conciliarium in Eugenium molitiones, 14. & seq. Concilium Ferrariam primum, tandem Florentiam ab Eugenio translatum, 15. Eugenii & priscorum Pontificum in concedendis Indulgentiis moderatio, 15. Acta Eugenii cum Principibus Christianis, ib. Pragmaticam Sanctionem Eugenius improbat, 16. Cardinalibus primum in sedendo locum & honorem supra quosvis Episcopos & Archiepiscopos asserit, ib. Syri ac Mesopotameni in Ecclesiæ gremium ab Eugenio recepti, ib. Chaldæi & Maronitæ procurante Eugenio ad Ecclesiam redeunt, ib. & seq. Germani ad Eugenii obedientiam reversi, ejurata neutralitate, 17. Eugenii prudens declaratio, ib. Eugenii Elogium, ib. De eruditorum amore & remuneratione præclara Eugenii sententia, 18. Eugenii Cardinales, ib.

Expectativarum gratiarum abusus, 76. Extremæ Unctionis Sacramentum a Joanne Hus agnitum, 140.

F

Faber (Jacobus) Stapulensis, virtutes ejus & vitia, 311.
Faber (Joannes) Augustanus, 323.
Faber (Joannes) a Calvinis, 323.
Faber (Joannes) Hailbrunensis, 337.
Faber (Joannes) Viennensis Episcopus, 239. Opera ejus, 323. Elogium, *ib.*
Facultas sacra Parisiensis, *vid.* Parisiensis.
Famagusta a Salimo expugnata, 438.
Familiaritatis Regiæ per subreptionem litteræ impetratæ, viris Ecclesiasticis non suffragantur, 355.
Fazellus (Thomas) 347.
Ferdinandi Romanorum Regis ad Imperium electio, 87. Ferdinando Cæsari Imperatoriam dignitatem confirmat Pius IV. 93. Ferdinandi virtutes, *ib.*
Ferdinandus Rex Aragoniæ renuntiatus, 500. Petri de Luna obedientiam ejurat, *ib.* Ferdinandi præclara sententia, *ib.* Ferdinandi Regis liberi, *ib.* Elogium, *ib.*
Ferdinandus & Isabella Hispaniæ Reges, 505. Inquisitio in Castellæ regno a Ferdinando & Isabella instituta, *ib.* Novi orbis inventio, & Ferdinando ejusdem ab Alexandro VI. donatio, 506. Ferdinandus Regno Neapolitano potitur, *ib.* Bellum Africanum fœlici successu Ferdinandus conficit, *ib.* Ferdinandi Regis obitus, 507. Elogium, *ib.*
Ferdinandus (Joannes) 318.
Ferraria a Duce Mutinensi recepta, 123.
Ferus (Joannes) 315.
Festorum dierum observantia, 354. 355.
Fidelitatis Sacramentum ab Episcopis, Regibus Christianiss. præstandum, 376.
Fischerus (Joannes) Roffensis in Anglia Episcopus, 322.
Florentini. Sixti IV. bellum in Florentinos, 38. Pax Florentina, 39. Magni Florentiæ Ducis titulus Cosmo Medicæo a Pio V. datus, 103.
Floridæ novi orbis insulæ a Christophoro Columbo inventio, 501.
Folieta (Ubertus) 348.
Fererius (Franciscus) 334.
Fossariorum hæreseos ortus & progressus, 371. Errores, *ib.*
Franci, *vid.* Galli Francorum Regis Oratori primus locus post Cæsareos Oratores datus Pii IV. judicio, 96.
Franciscus I. Francorum Rex, 471. Francisci I. bella, *ib.* Francisci I. & Caroli V. Imperatoris comparatio, 472. Francisci I. cum tribus Pontificibus congressus sive colloquia, *ib.* Francisci I. Concordata, *ib.* Franciscus I. a calumnia vindicatur, 473. Francisci I. justitia, 474. Franciscus Magistratus venales facit, *ib.* Vectigalia & tributa sine Ordinum consensu a Francisco I. indicta, *ib.* Franciscus I. litterarum parens, *ib.* Francisci I. Elogium, 475. Francisci I. liberi, *ib.* Francisci cum Carolo V. Imperatore bella & dissidia, *vid.* Carolus V. Pacta Concordata inter Franciscum I. & & Leonem X. 58. Clementis VII. cum Francisco Rege congressus, 68.
Franciscus II. Henrico II. in Francorum Regum solio subrogatus, 477. Imperium Francisci II breve & Calvinianorum seditionibus inquietum, 478. Summam auctoritatem ad Guisios transfert, *ib.* Francisci II. Edicta contra Hæreticos. *ib.* Ambrosiana conjuratio, a quibus inita, detecta, & sopita, *ib.* & seq. Romorantinum Edictum a Francisco II. datum, *ib.* Novi Calvinianorum motus, 479. Conventus Principum & Procerum ad Fontem Blaudi ad eos reprimendos a Rege indictus, *ib.* Franciscus II. trium Ordinum Conventum Meldis indicit, quare, *ib.* Francisci II. obitus & elogium, 480.

Franciſcus Ferrarienſi ; 309.
Franciſcus Oſſunenſis , 337.
Francofordienſis Conventus , 214. 222.
Fridericus III. quare Pacificus dictus , 443. Conventus Francofordiæ a Frederico III. habitus, *ib.* Friderici III. Coronatio, 444. Friderici III. vitia, *ib.* Friderici III. ignavia , 445. Friderici per Germaniam otioſa peregrinatio , *ib.* Præclaræ Friderici III. ſententiæ , 446.
Fulgoſus (Baptiſta) 305.
Fulienſes , ſeu B. Mariæ Fulienſis Congregatio , a quo inſtituta, 409.

G

GAgneus (Joannes) Pariſienſis Academiæ Cancellarius, 315.
Gaguinus (Robertus) 307.
Galatinus (Petrus) 329.
Gallorum fortitudinis bellicæ elogium , 22. Gallorum ad hoſtes fidei debellandos promptus animus , 25. Julii II. in Gallos inimicitiæ , 49. Gallici Exercitus cum Pontificio pugna , 50.
Garcias Loayſa , 344.
Gardinerus (Stephanus) 332.
Garetius (Joannes) 334.
Garibajus (Stephanus) 347.
Gemiſtus (Georgius) Beſſarionis Cardinalis Magiſter , 301.
Geneva protectio a Rege ſuſcepta, 488.
Gentilis (Valentinus) Anti-Trinitarius , 273. Errores ejus, *ib.* & ſeq. Valentini Gentilis retractatio , 274. Sententia in eum lata , *ib.* Gentilis fuga , 275. Supplicium , *ib.*
Georgius Bohemiæ Rex , Huſſita , a Paulo II. damnatus & exauctoratus, 73.
Georgius Trapezuntinus , 305.
Gerardus Moringus , 315.
Germanica Concordata , 29. 375.
Germani ad Eugenii obedientiam reverſi, 17.
Gerſonius Academiæ Pariſienſis Cancellarius , & ejus contra Joannis Parvi Aſſertiones acta , 162. Ducis Burgundiæ motus contra Gerſonium , 166. Gerſonii ſchedula contra Burgundiæ Ducem & ejus fautores , *ib.* Gerſonii opera , 292. Gerſonii elogium , *ib.* & ſeq.
Gobelini in Ludovicum XI. calumniæ, 461. Gobelini errores refelluntur, 462. & ſeq. Gobellinus Gallicanæ diſciplinæ juriſque Francorum Regum ignarus, 463.
Gomarus , & Gomariſtæ, 256. Gomariſtarum cum Armeniani: diſſidium, *ib.* & ſeq. Gomariſtarum Antitheſes, 259.
Grabon (Matthæus) Paria ejus , profeſſio , errores , 168. & ſeq.
Graduati , & Beneficia ipſis conferenda , 397. Quotuplex Graduatorum genus, *ib.*
Græca Eccleſiæ cum Romana unio , 15.
Græcorum Imperatores , 426. & ſeq.
Grandis (Nicolaus) 310.
Gratia. Congregatio de auxiliis divinæ Gratiæ, 124.
Gratiæ Expectativæ. Abuſus in Gratiarum conceſſionibus, 77. Caroli VI. Regis Chriſtianiſs. Decretum contra Gratias expectativas, 371.
Gratiani & totius juris Canonici emendatio, 109.
Gratuita dona pro Eccleſiæ utilitate a viris Eccleſiaſticis collata, 420.
Gregorius XII. Ejus ad Pontificatum electio , 4. Virtutes ejus , *ib.* Nævi , *ib.* Cardinalium

nalium a Gregorio feceffio , & quare , *ib.* Gregorius XII. a Concilio Pifano exauctoratur , *ib.* & feq. Gregorii Pontificatus ceffio , *ib.* Gregorii obitus , *ib.* Gregorii XII. Cardinales , 4.

Gregorius XIII. Pio V. Pont. Max. fubftitutus , 107. Gregorii XIII. curæ de fide propaganda, *ib.* Henricum III. Galliæ Regem adverfus Calviniftas pecunia & copiis juvat , *ib.* Gregorius a calumnia vindicatur , *ib.* Gregorii pietas , *ib.* Munificentia, *ib.* Gregoriani Kalendarii emendatio, 109. & feq. Gratiani & totius juris Canonici emendatio , curante Gregorio , 109. De facrorum Bibliorum expurgatione Gregorius XIII. cogitat , *ib.* Cæremoniale Epifcoporum Gregorii juffu editum , 110. Varia Gregorii XIII. Decreta , *ib.* Religiofos Ordines confirmat , *ib.* Regularium privilegia ad juris communis apices reducit , *ib.* Gregorii XIII. elogium, *ib.* Præclara Græorii fententia , 111. Gregorii XIII. Cardinales , *ib.*

Gregorius XIV. Summus Pontifex , 118. Gregorii XIV. Conftitutiones , *ib.* Acta Gregorii XIV. in Henricum IV. Francorum Regem, 120. & feq. Gregorii obitus, 122. Gregorii XIV. Cardinales , *ib.*

Gropperus (Joannes) 333.

Guicciardinus (Francifcus) 337.

Guillaudus (Claudius) 313.

Guifii . Summa auctoritas ad Guifios translata , 478. & feq. Guifii Catholicæ Religionis vindices , *ib.* & feq. Ambrofiana in Guifios conjuratio , *ib.* Guifiorum prudantia diffipata , *ib.* Nova in Guifios conjuratio, 480. Guifiorum virtus & vigilantia , *ib.* Mors Guifii Ducis , 578. Guifiorum & Coliniorum reconciliatio, 483. Guifii majeftatis rei , 491. Gufiorum Principum cædas, 113. 116. 491.

Gymnafia. Abufus in Gymnafiis , 77.

H

H*Adrianus* Pontifex hujus nominis Sextus, *vid.* Adrianus,

Hæretici . Edicta contra Hæreticos, 310. 478.

Harpsfeldius (Nicolaus) 347.

Haffelius (Joannes) cognomento Leonardus , 332.

Hartmannus Scedel , 303.

Heldingus (Michael) 337.

Hennuyerii (Joannis) Lexovienfis Epifcopis charitas & clementia , 484.

Henricus II. Galliæ Rex , virtutes ejus , 475. Bellum Anglicum , *ib.* Pax cum Anglo confecta , *ib.* Parmenfe bellum , *ib.* Henrici II. Edictum contra Hæreticos , 476. Bellum Henrici adverfus Carolum V. Imp. & Philippum Hifpaniarum Regem, *ib.* Pax confecta , quibus conditionibus , 470. Henrici II. contra Calvinianos Edicta , *ib.* Henrici II. Edictum de matrimoniis filiorum familias , 478. Edictum Henrici II. contra mulieres uterum vel partum celantes , *ib.* Henrici obitus , *ib.* Henrici II. liberi , *ib.*

Henricus III. Poloniæ & Francorum Rex , 485. Civile bellum, 486. Pax , *ib.* Henrici III. Pacificationis Edictum in favorem Hæreticorum, temporum neceffitate conceffum , *ib.* Henoticum fœdus, *ib.* Henricus Henotici fœderis caput, *ib.* Novi contra Henricum Calviniftarum perduellium motus , 487. Pacificationis Edictum Pictavienfe , *ib.* & feq. Equeftris ordo S. Spiritus ab Henrico III. inftitutus, *ib.* & feq. Cleri Gallicani Conventus Melodunenfis , *ib.* Cleri fupplicationibus Henrici refponfa , *ib.* Genevæ protectio ab Henrico fufcepta , 488. Civile bellum renovatur, *ib.* Pax confecta , *ib.* Cleri Gallicani Comitia, *ib.* Civile bellum magis exardefcit, *ib.* Henrici III. concordia cum Fœderatis , 489. Edictum a Rege contra Hæreticos conditum , *ib.* Novum Henrici III. Edictum contra Hæreticos , & ad Henotici fœderis

ris firmitatem, 490. Guisiorum necem Henricus meditatur, 491. imperat, *ib.* Cardinalis Borbonius & Petrus Espinacus jussu Regis in custodiam traditi, *ib.* Henricus III. Christianiss. Rex Ducem & Cardinalem Guisios trucidare jubet, 364. Quare, *ib.* & seq. Sixti V. Monitorium in Henricum III. ob Guisiorum cædem, *ib.* Nulla Monitorii hujus ratio in Galliis habita est, 114. Servini Regii Advocati Catholici Apologia pro Henrico Rege, *ib.* & seq. Motus ex Guisiorum cæde orti, 491. & seq. Seditiosum quorumdam Theologorum contra Henricum III. responsum, 492. Responsum, illud Facultati Parisiensi immerito affingitur, *ib.* Henrici Regis rationes Pontifici per Oratorem propositæ, *ib.*

Henricus IV. Magnus cognominatus, Francorum Rex, 495. Bellum civile, *ib.* Parisiensium quorumdam Doctorum responsum, contra Henricum IV. 496. Acta Gregorii XIV. in Henricum IV. Francorum Regem, 119. Supremarum Curiarum Senatusconsulta pro Regiorum jurium defensione, *ib.* Henrici IV. moderatio, 120. Senatus Parisiensis Fœderatis contra Henricum Regem addictus, *ib.* Gallicanorum Præsulum erga Henricum fidelitas, prudentia & constantia, 121. Pax inter Henricum IV. & Philippum III. Reges, *ib.* Henrici IV. conversio, *ib.* Absolutio *ib.* 496. Inauguratio, 497. Henricus Lutetiam cum armato milite intromissus, *ib.* Joannis Castelli in Henricum IV. facinus, *ib.* Absolutio Regi concessa a Summo Pontifice, *ib.* Cleri Gallicani Comitia, *ib.* Nannetense Pacificationis Edictum Henrici jussu promulgatum, 498. Henrici IV. nuptiæ, *ib.* Pax Sabaudiæ Ducis cum Henrico, *ib.* Equestris Ordo S. Mariæ de Monte Carmelo & S. Lazari ab Henrico institutus, 499. Henrici IV. cædes & liberi, *ib.*

Henricus IV. Angliæ Rex, 515. Regnum ejus inquietum, *ib.* Henrici IV. Leges Ecclesiæ commodæ, 516. Anglicani Cleri postulata, *ib.* Henrici IV. obitus, *ib.*

Henricus V. Angliæ Rex, virtus & ejus pietas, 516. Belli Gallici ab ipso suscepti initia & progressus, *ib. vid.* Carolus VI. Henrici V. mors, *ib.*

Henricus VI. Angliæ & Franciæ Rex proclamatus & coronatus; 517. Angli ex Gallia penitus ejiciuntur, *ib.* Henricus ab Eduardo Marchiæ Comite victus & ex Anglia pulsus, *ib.* Henricus VI. in regnum restitutus, 518. Henrici VI. mors & sanctimonia, *ib.*

Henricus VII. Anglorum Rex, 518. Henrici nuptiæ, *ib.* Henrici Elogium, 519. Henrici VII. liberi, *ib.*

Henricus VIII. Anglorum Rex, 38. 519. Henrici VIII. nuptiæ, *ib.* Henricus VIII. contra Lutherum scribit, *ib.* Henricus a Leone X. Summo Pontifice Defensoris fidei titntolo donatur, 60. Catharinæ Reginæ repudium Henricus meditatur, 520. Henricus VIII. Annæ Bolenæ amore captum, 521. Causa divortii Henrici VIII. cum Catharina Regina disceptatur, *ib.* Henricus Anglicanum Clerum opprimit, *ib.* Crammerus Cantuariensis Archiepisc. divortii sententiam Henricum inter & Catharinam Reginam pronuntiat, 523. & seq. Impium juramentum a viris Ecclesiasticis extorquet Henricus VIII. 522. Clementis VII. Acta in causa Henrici Regis & ejus cum Anna Bolena matrimonium, 67. & seq. 523. Henrici contumacia & furor, *ib.* Elizabethæ ex Anna Bolena nativitas, *ib.* Henrici VIII. a Summi Pontificis obedientia & ab Ecclesia defectio, 524. Henriciana piorum persecutio, *ib.* Pauli III. Acta in Henricum, 71. 524. Henrici impietas, *ib.* Monasteriorum visitationem usurpat Henricus, pro summo Anglicanæ Ecclesiæ capite se gerens, 525. De forma Religionis in Anglia tenenda in Synodo & regni Comitiis agitur, 526. Henricus Monasteriorum bona in fiscum redigit, 526. Pudenda lex de nuptiis ab Henrico VIII. lata, *ib.* Henrici tertiæ, quartæ, quintæ & sextæ nuptiæ, *ib.* Extrema Henrici VIII. ægritudo & obitus, 527. Henrici in Eucharistiæ sacramentum reverentia; *ib.* Henrici VIII. Testamentum, *ib.*

Henricus IV. Rex Castellæ, 501. Blancam uxorem Regis Navarræ filiam, post annos conjugii quatuordecim repudiat, *ib.* Henrici virtutes & vitia, 502. Bellum civile,

vile, *ib.* In Henricum conjuratio, *ib.* Paulus II. Pontifex Maximus perduelles ad Henrici Regis obedientiam revocare satagit, *ib.* Pax confecta, 503.
Henricus Cardinalis, Rex Lusitaniæ, 514. Regni ejus incerta successio, *ib.* & seq.
Henricus De Hassia, Moralis Theologus, 299.
Hasselius (Joannes) 332.
Hiberniæ regio titulo donata, a quo & quando, 86,
S. Hieronymi de Fesulis Eremitæ, a quo instituti, 404.
Hieronymus a Sancta Fide ex Judæo Christianus, Scripturæ Sacræ Interpres, 288.
Hieronymus Pragensis, Joannis Hussi sectator, 151. Hieronymi Constantiam adventus, *ib.* & seq. In Hieronymum Pragensem habita quæstio, *ib.* Ejus Retractatio, 152. Hieronymi Pragensis ceu relapsi damnatio & supplicium, 153. & seq. Hieronymi Pragensis constantia, *ib.*
Hildebergense colloquium, 220.
Hispanica Concilia, 355. & seq.
Hispaniæ Reges, 499. & seq. Hispanis Regibus jus nominandi Episcopos ab Hadriano VI. Romano Pontifice tribuitur, 65.
Hispaniolæ, novi orbis insulæ, inventio, 506.
Horantius (Franciscus) 334.
Hortolanus (Cosmas Damianus) 316.
Hosius (Stanislaus) Cardinalis, & Pii IV. in Concilio Tridentino Legatus, 324.
Hugonotorum nomen unde derivatum, 234.
Hus, *Hussitæ*, Hussitarum origo, auctor, 327. & seq. Hussitarum defensores & factiones variæ, *ib.* & seq. Joannes Hus & Hussitarum errores, 129. & seq. Joannes Hus realem Corporis & Sanguinis Christi præsentiam in Sacramento Eucharistiæ & transubstantiationem propugnat, 138. Confessionis sacramentalis necessitas a Joanne Hus agnita, 140. & seq. Joannes Hus Extremæ Unctionis Sacramentum agnoscit, 141. & seq. Joannes Hus Purgatorium confitetur, 142. Joannes Hus Sanctorum in Cœlo renantium invocationem nobis salutarem esse profitetur, 142. Joannes Hus Virginem Mariam invocat & laudat, *ib.* Joannis Hus doctrinæ cum Romana Ecclesia consensus, *ib.* Hussitarum cum Lutheranis & Calvinistis in præcipuis fidei suæ dogmatibus discrepantia, 143. Pragensium Hussitarum articuli contra Thaboritas, 144. Quæstiones a Joanne Hus animo hæretico propositæ, ejusdemque responsa, 145. Joannes Hus a Pragensi Archiepiscopo damnatus, 146. Joannis Hus doctrina ab Alexandro V. Pontifice Maximo improbatur, *ib.* & seq. Joannes Hus a Joanne XXIII. Rom. Præsule damnatus, 147. Joannes Hus a sententia Pontificis ad Christum appellat. *ib.* Facultatis Theologicæ Pragensis consilium contra Hussiticam hæresim, 148. Joannes Hus ad Concilium Constantiense proficiscitur, *ib.* Ejus audatia & artes, 150. Joannis Hus fuga, 151. Causa Joannis Hus examinatur, 152. Joannis Hus damnatio & supplicium, *ib.*

I

JAcobitarum unio cum Ecclesia Romana, 15.
Jarnacense prælium, 484.
Javarinum ab Amurathe III. expugnatum, 439.
Javellus (Chrysostomus) 331.
S. Ignatius Loyola Societatis Jesu Conditor, 338. 408. S. Ignatius libri spiritualium Exercitiorum auctor, 338. Primi S. Ignatii socii, 408.
Illuminatorum secta repullulans extinguitur, 108.

Illyricus (Flaccus) rigidiorum Lutheranorum antesignanus, 204 Melanctonis & aliorum Confessionistarum professus hostis, *ib.* Centuriarum Magdeburgensium præcipuus Compilator, *ib.*

Imagines. Joannes Hus & Hussitæ de Imaginibus quid senserint, 142. & seq.

Imitatio. Quis Auctor libri de Imitatione Christi, 294.

De *Imola* (Joannes) Opera ejus, 300.

Imperatores Turcarum, 428. Imperatores Occidentis, 440.

Incarnatio. Socinianorum errores circa Incarnationem, 227.

Incestuosus Princeps quibus conditionibus absolvendus, 26.

Independentes. Hujus sectæ auctor, fautor, errores, 254.

Indulgentiæ caute distribuendæ, 61. Indulgentiarum promulgatio quibus olim demandata, *ib.* De Indulgentiis Joannes Hus quid senserit, 133. Lutheri contra Indulgentias declamatio, 173. & seq. Lutheri Liber de Indulgentiis Leoni X. oblatus, 177. Errores Calvini de Indulgentiis, 241. Prudens de Indulgentiis Decretum, 362. Indulgentiæ absque Episcoporum licentia non promulgandæ, 410.

Indultum Cancellarii Franciæ & Senatus Parisiensis Paulo III. acceptum, 79. Indultaria nominatio, 398. Indultariæ nominationis, conditiones, *ib.* Quæ beneficia Indulti subjaceant, *ib.* Indulta Cardinalium, 399.

Ingelramus, 301.

Innocentius VII. Pontifex Romanus creatur, 1. Innocentii pro Ladislao Decretum, 2. Ladislai in Siculas Ecclesias tyrannidem Innocentius dissimulat, *ib.* Bellum sacrum adversus Tamerlanem indicit Innocentius, *ib.* Factiones Romæ, sub Innocentii VII. Pontificatu, *ib.* & seq. Romani adversus Innocentium concitantur, *ib.* & seq. Romani ad officium & Innocentii obedientiam reversi, 3. Innocentius in Ladislaum Neapolitanum Regem fert excommunicationis sententiam, *ib.* Quare, *ib.* Pax inter ipsos inita, *ib.* Innocentii VII. obitus, *ib.* Innocentii VII. Cardinales, *ib.*

Innocentius VIII. Pont. Max. 43. Pacta conventa Cardinalium in Conclavi, ab Innocentio juramento confirmata, *ib.* Innocentii VIII. bellicæ expeditiones, *ib.* & seq. Utrum Innocentius Norvegis concesserit ut absque vino Missæ sacrificium Sacerdotes apud illos offerrent, & 44. Innoc. VIII. Cardinales, *ib.* Innoc. VIII. Belgas interdicto supponit, 466.

Innocentius IX. Pontifex electus, 121. Innocentii IX. præclara consilia, *ib.* Innocentii IX. Cardinales, *ib.*

Inquisitio sacra in Castellæ & Aragoniæ regnis instituta, 505. Inqnisitionis sacræ auctoritas a Paulo IV. Pont. Max. ampliata, 87. Inquisitio in Lusitania stabilita, 505.

Institor (Henricus) 299.

Intelligentiæ homines, 161. Hujus sectæ Auctores, initia, errores, *ib.* Hujus sectæ cum Quietistis affinitas, *ib.*

Interim Cæsareum quid sit, 218 449.

Joannes XXIII. Summus Pontifex, 7. Mores ejus, *ib.* Citatio Joannis XXIII. 4. Joannis XXIII. exauctoratio, 7. Joannis XXIII. Cardinales, 8.

Joannes II. Rex Aragonum, 504. Ejus in filium crudelitas, *ib.*

Joannes Castellæ Rex, & continui in Castella motus, 499. Joannis elogium & obitus, *ib.* Joannis Castellæ Regis liberi, *ib.* Joannis præclara sententia, *ib.*

Joannes Rex Lusitaniæ, 504. Joannis bellum Africanum, *ib.* Joannis Lusitaniæ Regis liberi, 501.

Joannes II. Rex Lusitaniæ, 506. Joannis pro Christiana Religione studium, *ib.* Joannis Lusitaniæ Regis præclara sententia, *ib.* Joannis virtutes & vitia, *ib.*

Joannes III. Rex Lusitaniæ, 510. Joannis Christianæ Religionis in Indias Orientales propagandæ studium, *ib.* Lusitanorum sub Joanne III. Rege egregia facinora, 511. Inquisitio in Lusitana a Joanne instituta, *ib.* Academia Conimbricensis ab ipso stabilita, *ib.* Joannis III. obitus & elogium, *ib.*

Joannes Burgundiæ Dux, Ludovicum Ducem Aurelianensem immani proditione trucidari curat, *162.* 453. Joannis Burgundiæ Ducis motus, *166.* & seq. 453. Gersoni schedula adversus Joannem & ejus fautores, *166.*
Joannes Major Theologus Parisiensis, 322.
Joannes Tabiensis, 342.
Jodocus Moravus, Imperator, 440.
Jovius Pontanus (Joannes) 345.
Jovius (Paulus) 347.
Isabella Henrici IV. Castellæ Regis soror, & ejus cum Ferdinando Aragoniæ Principe nuptiæ, 505 & seq. *vid.* Ferdinandus.
Isidorus Thessalonicensis, 291.
Isolanus (Isidorus) 329.
Julius II. Pontifex Romanus creatur, 49. Pacta Conventa Cardinalium in Conclavi a Julio II. jurejurando firmata, *ib.* Julii II. in Regem regnumque Galliæ inimicitiæ, 49. & seq. Gallici Exercitus cum Pontificio pugna ad Ravennam, 50. Julii II. in temporalia Regis Christianiss. jura invasio, 51. Utrum Julius II. Decretum aut sententiam tulerit, vi cujus Ferdinandus Hispaniæ Rex Navarricum regnum occupaverit, 52. & seq. Salubres Julii II. Constitutiones, 53. Julii II. obitus, 54. Julii II. Cardinales, 55.
Julius III. & ejus ad Summum Pontificum electio, 85. Julii optimæ dotes, *ib.* Pacem inter Imperatorem & Regem Christianiss. componere conatur Julius III. 100. Julii III. virtutes & nævi, *ib.* Julii III. Cardinales, 101. Melanctonis variatio in justificationis dogmate, 211.
S. Justinæ, seu Cassinensis Congregatio, 404.
Justinianus (Augustinus) patria ejus, doctrina, opera, 309. Augustinus Justinianus primus Hebraicæ linguæ in Regio Collegio Parisiensi Professor, *ib.*
Justinianus (Petrus) 347.

K.

Kalendarii Gregoriana emendatio, 108.
Kalteisen (Henricus) patria ejus, professio, obitus, 294.
A *Kempis* (Thomas) patria ejus, professio, 296. Opera, *ib.*
Krantzius (Albertus) 347.

L.

Ladislaus Neapolitanus Rex, in Siculas Ecclesias ac Monasteria sævit, 2. Romam occupare tentat, *ib.* Ladislaus Pontificio fulmine prostratus regno spoliatur, *ib.* Ladislaum inter & Innocentium VII. Romanum Pontificem pax conciliata, *ib.* Romam expugnat Ladislaus & capit, 4. Ladislaus intra annum a Paulo Ursino pellitur, *ib.*
Laines (Jacobus) 333.
Lancellottus (Joannes Paulus) 343.
Langius (Paulus) 346.
Lanspergius (Joannes Justus) 337.
Latomus (Jacobus) 327.
Lavatheri mendacium, 264.
Laurentius Justinianus, 295.

S. La-

S. *Lazari* Ordo Equeſtre a quo inſtitutus, & quando, 498.
Lazius (Vvolfgangus) 347.
Legati. Abuſus in Legatis, 76 Legati Apoſtolicæ Sedis quibus conditionibus in Gallii recepti, 463.
Leo X. Juniorum Cardinalium opera in Romana Sede collocatur, 57. Pacem inter Chriſtianos Principes conciliat, *ib.* Pacta Conventa inter Franciſcum I. Regem Chriſtianiſſimum, & Leonem X. 58. Leo X. Pacis inter Francorum & Hiſpaniæ Reges ſequeſter, *ib.* Varia Leonis X. Decreta & geſta, 59. Leonis Elogium, 60. Lonis X. Cardinales, *ib.* Leonis X. nævi, 61. Leo X. in diſtributione Indulgentiarumparum cautus, *ib.*
Lepantina victoria, 104.
Lethmatius (Hermanus) 333. Ejus elogium, *ib.* Librorum ſacrorum editio abſque Epiſcoporum licentia prohibita, 47. Librorum prohibitorum index a Paulo IV. promulgatus, 88.
A *Lieuvis* (Dionyſius) Patria ejus, profeſſio, ſcripta, obitus, 289.
Lindanus (Guillelmus) 335.
Lippomanus (Aloyſius) 316.
Loayſa (Garcias) 344.
Longinus (Joannes) 302.
Ludovicus Granatenſis, 338. Ludovici Granatenſis & operum ejus elogium, *ib.*
Ludovicus XI. Francorum Rex, 459. Virtutes ejus & vitia, *ib.* & 461. Ludovicus XI. ad Sixtum IV. Oratorem mittit, 36. & ſeq. Ludovici XI. poſtulata, *ib.* Sixti Conſtitutio Ludovico favens, 37. Ludovici Oratores ad Sixtum & Sixti reſponſa, 38. Pragmaticam ſanctionem Ludovicus abrogat, 459. Extremis amicitii regnum firmare conatur, *ib.* Procerum conjuratio adverſus Ludovicum facta, & quare, *ib.* Pacem cum conjuratis Principibus Ludovicus pepigit, 460. Ludovicus in Peronæ arce a Burgundiæ Duce detentus, *ib.* Ludovici XI. Pacta cum Eduardo Anglorum Rege & Carolo Burgundiæ Duce, 461. Provincia Cenomani & Andes ad Ludovici Regis dominium redeunt, *ib.* Andegavenſem & Virdunenſem Epiſcopos in carcerem mittit, *ib.* Ludovici morbus, *ib.* Ludovici impotens diuturnioris vitæ deſiderium, *ib.* Ludovici XI. obitus, 463. Filii, *ib.* Ludovicus XI. a Gobelini calumniis vindicatur, *ib.*
Ludovicus XII. Carolo VIII. ex lege ſuccedit agnatione proximus, 470. Ludovici XII. clementia, *ib.* Joannem Ludovici XI. filiam repudiat, *ib.* Ludovici XII. matrimonium, *ib.* Ludovici expeditio Mediolanenſis, 471. Ludovici fœdus ſacrum contra Turcas, *ib.* Bellum Neapolitanum, *ib.* Genuenſes a Rege domiti, *ib.* Ludovici XII. fœdus contra Venetos, *ib.* Eorum clades, 472. Julii II. Romani Pontificis, cum *ib.* Ludovici XII. liberi, *ib.* Ludovici XII. elogium, *ib.* Ludovico XII. inimicitiæ,.
Petrus de *Luna* in ſua Obedientia Benedictus XIII. *vid.* Benedictus XIII.
Luſitanorum Reges, 499. & ſeq.
Lutheranæ hæreſeos initium, 172. & ſeq. Progreſſus, 200. & ſeq. Schiſma, 204. Lutherani rigidiores, 205. Conventus Acta, Colloquia, Synodi cum Catholicorum, tum Hæreticorum in cauſa Lutheranæ Hæreſeos habiti, 206. & ſeq. *vid.* Luther.
Luther (Martinus) Patria ejus, parentes, nomen, profeſſio, 172. Lutheri contra Indulgentia declamatio, 173. Lutheri theſes contra Indulgentias, 174. Lutheri mores, *ib.* Lutheri errores ac ſcripta quibus illos tuetur, 175. & ſeq. Lutherus librum de Indulgentiis Leoni X. dicare auſus, 177. Lutheri liber contra Scholaſticos, 178. Theſes Lipſicæ Lutheri contra Eckium, 179. Lutheri liber adverſus execrabilem Bullam Antichriſti inſcriptus, 181. Lutheri liber de Reformatione, *ib.* Lutherus totum jus Pontificium publice comburit, *ib.* Hoc facinus edito libello Lutherus excuſat, *ib.* Reſponſio Lutheri ad Librum Catharini, *ib.* Lutheri liber de Captivitate Babylonica, *ib.* Lutheri liber contra Latomum, 184. Lutheri liber de Miſſa privata abroganda, 185. Lutherus vota Monaſtica impugnat, *ib.* Melanctonis Apologia pro Luthero contra Pariſienſes Theologos, 185. Hanc Apologiam in Theutonicam

Mombelgardiense Colloquium, inter primarios Lutheranæ & Calvinianæ sectæ Ministros habitum, 267.
Monachi, *vid.* Regulares.
Monialium clausura, 411. Circa Monialium clausuram auctoritas cui competat, *ib.* & seq. Non licet Monialibus post professionem oxire a Monasterio ad breve tempus, quocumque prætextu, *ib.* Regia ad Monialium Abbatias nominatio, 412. Dotales eleemosynæ in Monialium professione approbatæ; exactio vetita, 414. Monialium in bona parentum sæculo 15. successio, 416. Abusus in Monialibus, 77.
Monstreletus, 301.
De *Monte* Nigro (Joannes) 294.
Montmorantius Equitum Magister & ejus pro Catholica Religione studium, 479. In prælio Drocensi a Calvinianis vulneratus & captui, 482. Sandionysiano prælio occiditur, 483. Mommorantii Ducis Elogium, *ib.*
Morales (Ambrosius) 348.
Mulbrunense Colloquium, 221.
Muliebris luxus vetitus, 353.
Mussipontanæ Academiæ erectio, 82.
Mussus (Cornelius) 317.

N

N*Aclantus* (Jacobus) 315.
Narbonense Concilium, 360.
De *Natalibus* (Petrus) 305.
Navarræ Regina. Pii V. Summi Pontificis Acta in Joannem Navarræ Reginam; 95. Carolus IX. Navarricæ Reginæ causam tuetur, *ib.* & seq. Pius IV. a judiciariis actis in Reginam Navarræ abstinet, 96. Acta Sixti V. in Regem Navarræ, 113. Navarrus Rex de Censuris Pontificiis ad Concilium vocat, *ib.*
Navarrici regni a Ferdinando, ejusque successoribus invasio, 52. Christianiss. Regum in Navarram jura invicte probantur, *ib.*
Naurbugense Colloquium, 221.
Nausea (Fridericus) Blancicampianus, 324.
Nausea (Fridericus) Viennensis Episcopus, 337.
Neapolitani Regni divisio, 47. Aragonum & Gallorum de Regno Neapolitano dissidia, unde orta, 467.
Nebrissensis (Ælius Antonius) 346.
Nicolaus V. Eugenio IV. Summo Pontifici sufficitur, 20. Plenariam Carolo VII. Christianiss. Regi dat potestatem Ecclesiæ pacem procurandi, *ib.* Amedæus in sua Obedientia Felix V. appellatus, & Basileensis Concilii reliquiæ ad Nicolai V. obedientiam revocatæ, *ib.* Nicolai expeditio sacra, 25. Nicolaus virorum eruditorum fautor & remunerator, *ib.* Nicolai V. Cardinales, 22.
Nicosiæ expugnatio, 438.
Niemus (Theodoricus) 301.
Nigrius (Philippus) 342.
Nobilium (Flaminius) 317.
Nominationis jus ad Prælaturas Christianiss. Regibus collatum, 374. 412. Regiæ Nominationis conditiones, *ib.* & seq. Jus Regiæ Nominationis in Hispaniis [illegible] Nominatio Scholastica, 396. Nominationis Scholasticæ conditiones, *ib.* & [illegible] Beneficia Scholasticæ Nominationi obnoxia, 397. Scholasticæ Nomin[illegible] stes, *ib.* Indultaria Nominatio, 398. Conditiones ad robur indultari[illegible]

nis necessariæ , *ib.* Regia ad Monasticas Præfecturas Nominatio , 412. Regiæ ad Abbatias & Prioratus Nominationis conditiones , *ib.* Regia ad Abbatias Monialium Nominatio , unde profecta , 413.
Norimbergensis Conventus , 209. Pax Norimbergensis , 213.
Normanniæ Parlamenti institutio , 471.
Novitiorum renuntiationes , 408.
Nuntii . Abusus in Nuntii Apostolicis, 80.
Nuptiæ . Dispensatio in Nuptiis , 77. Nuptiæ secundæ & insultus a plebe secundo nubentibus fieri soliti , 356.

O

OEcolampadius . Doctrina ejus , in quo a Zuinglio diversa , 199. Oecolampadii obitus , 199. Lutheri liber contra Oecolampadium , 194.
Olavius (Martinus) 316.
Oleaster (Hieronymus) 314.
Officia divina devote & horis congruentibus decantanda , 314.
Orbis Novi inventio , 506. & seq. Quid juris in novum Orbem ex *Alexandri* VI. donatione Catholicis Regibus accesserit , *ib.* & seq. Hispanorum in novi Orbis incolas crudelitas , 510.
Ordinatio . Abusus in Ordinationibus , 74. Ordinandorum examen , 352. Ordinationes gratuitæ , 359. Ordinandorum Titulus, 392. Ordinandorum & ad Beneficia nominandorum ætas , 394. Unusquisque a proprio Episcopo ordinandus , *ib.* Nemo ab Episcopo Beneficii Ordinandus nisi a triennio Beneficium in ejus Diœcesi pacifice possideat , 395. De iis qui Beneficium sibi in fraudem conferri curant ut eludant examen sui Ordinarii & Ordinari queant, *ib.*
Orebitæ Hussitarum factio , 128. Martinus V. adversus Orebitas bellum sacrum decernit , *ibid.* Orebitarum in Catholicos , & præsertim Sacerdotes crudelitas , *ib.*
Originale peccatum . De Originali peccato Zuinglii error , 298.
Osiander (Andreas) Lutheranus , in Lutherana secta schisma facit , 196.
Othomarus Luscinius , 313.
Oxomensis . Petri de Osma , sive Oxomensis , professio , ingenium , errores , 171. A quibus damnati , 78. 171.
Oxoniense Concilium , 418. Oxoniensis Concilii statuta , *ib.*

P

PAcificus , Casuita , 299.
Pagninus (Santes) 314. Opera ejus , *ib.*
Palatii sacri Magistri auctoritas , 22.
Palæologus (Manuel) Græcorum Imperator , 426.
Palæologus (Joannes) Manuelis filius & successor , 426. Græcæ cum Romana Ecclesia unionem promovet , *ib.* Concilio Florentino subscribit , *ib.* Schismatis evertendi [illegible]dium remittit , *ib.*
[illegible] (Constantinus) Joannis frater natu maximus Græcorum Imperator [illegible] [illegible]7. Constantini Palæologi obitus , *ib.*
[illegible]) 313.

cam linguam vertit Lutherus, *ib.* Facultatis Parisiensis judicium expetit Lutherus; *ib.* Lutheri liber contra Episcoporum Ordinem, *ib.* Secum ipse Lutherus pugnat, 186. Lutheri convitia in Regem, *ib.* Movi Testamenti in linguam Germanicam Lutherana translatio, 187. Plura novi Testamenti loca a Luthero interpolata, *ib.* Lutheri spurcities & falacitas, 223. Lutheri liber de formula Missæ & Communionis, *ib.* Ritus Lutherani, *ib.* Lutheri liber ad Vvaldenses & Bohemos, 189. Lutheri inconstantia, *ib.* Lutheri liber contra Carlostadium, 190. Lutheri liber de servo arbitrio, *ib.* Pugni Lutheri contra Sacramentarios, quos velut hæreticos insectatur, 191. & seq. Lutheri liber contra Anabaptistas, 193. Lutheri confessio de Cœna Domini, contra Zuinglium, & Oecolampadium, 194. Transubstantiationis dogma in medio relinquit Lutherus, *ib.* Lutherus diaboli discipulus, 195. Lutheri in Sacramentarios declamatio, *ib.* Cardinalis Cajetani cum Luthero congressus, 206. Miltitii Nuntii Apostolici cum Luthero colloquium, 207. Disputatio Lipsica inter Lutherum & Eckium, 208. Lutherus ab Academiis Coloniensi & Lovaniensi, & a Leone X. damnatus, *ib.* Lutherus Imperatoris Edicto proscriptus, 208. & seq. Lutherus a sacra Facultate Parisiensi damnatus, *ib.* Formula Concordiæ in re Sacramentaria inter Lutheranos, 214. Articuli sacræ Facultatis Parisiensis contra Lutheranam hæresim, 217. Lovaniensis Academiæ articuli contra Lutherum, 218. Concordia discors Lutheranorum, 222. Tractatus Concordiæ cum Greca Ecclesia a Lutheranis frustra tentatus, 223. Jeremias Patriarcha Constantinopolitanus Lutheranos errores configit, *ib.* Scriptores qui Lutheranam hæresim impugnarunt, *ib.* & seq. Lutherus legitima missione carens, 251. Lutherani ad Cœnam & Communionem a Calvinianis admissi, *ib.* Lutheri & errorum ejus damnatio, 58.

Lychetus (Franciscus) 328.

M

MAffæus (Joannes Petrus) 348.

Magdalius (Jacobus) 310.

Magnus (Joannes) 346.

Mahometes, virtus ejus bellica & expeditiones, 430.

Mahometes II. Parentes ejus, 431. Victoriæ, *ib.* Mahometes II. Christianis favit, *ib.* Mahometes quatuor linguarum & Astrologiæ peritus, 432. Mahometis vitia & obitus, *ib.*

Mahometes III. regni initia fratrum strage cruentat, 439. Mahometis res vario exitu gestæ, *ib.* Mors Mahometis III. *ib.*

Maillardus (Oliverius) 337.

Mantuanus Conventus, 25.

Marcellus II. Pont. Max. 85. Communis Christianorum parens nullis partium studiis flectitur, *ib.* Marcelli in Ecclesiæ reformatione studia, 100. Carni & sanguini nihil tribuit Marcellus, *ib.* Marcellus III. a calumnia vindicatur, *ib.*

Marcellus (Chrystophorus) Corcyrensis Archiepiscopus, 323.

Margarinus (Joannes) 345.

Margaritæ Austriacæ cum Philippo III. Hispaniarum Rege conjugium, 125.

Maria Virgo. Festum Compassionis B. Mariæ Virginis, 354. Mariæ Virginis Conceptio Immaculata, *Vid.* Conceptio.

Maria Regina, Henrici VIII. Angliæ Regis & Catharinæ filia, 527. Supremi Ecclesiæ Anglicanæ capitis appellationem Primatusque Ecclesiastici dignitatem respuit, *ib.* Mariæ Reginæ pro Catholica Religione zelus, *ib.* Catholica Religio ab ipsa in Anglia restituta, *ib.* Mariæ obitus, *ib.*

Paulus a sancta *Maria*, genus ejus, opes, doctrina, ad fidem conversio, & opera, 288.

Maro-

Maronitarum ad Ecclesiæ fidem & communionem reditus, 16.
Marotus qui sit, 223. Psalmi rithmis vernaculo idiomate ab ipso compositi & interpolati, *ib.* Quando & ubi primum cantari cœpti, *ib.*
Marpurgensis Conventus, 210.
Martinus V. Concordibus suffragiis Sumus Pontifex eligitur, 8. Martini V. elogium, *ib.* Acta Martini V. contra Hæreticos, *ib.* Acta Martini V. contra Schismaticos, 10. Alphonsum Aragonum Regem in ejus vocat, *ib.* Quare, *ib.* Leges Cardinalibus a Martino V. positæ, 11. Martini V. Acta cum Principibus, 14. Martinus V. a calumnia vindicatus, 12. Martini V. cautio in Dispensationibus concedendis, *ib.* Martini obitus, 13. Martini V. Cardinales, *ib.*
Marcilius Ficinus, 308.
Masius (Andreas) 317.
Matrimoniorum publicæ denuntiationes facile non condonandæ, aut pecunia redimendæ, 245. Matrimonia in Ecclesiis, non in privatis Oratoriis contrahenda, *ib.* Matrimonia clandestina, 356. 477. Matrimonia filiorum familias, *ib.*
Maximilianus I. Cæsar designatus, 446. Maximiliani Cæsaris expeditio Italica, *ib.* Bellum Helveticum, *ib.* Maximiliani fœdus cum Ludovico XII. Rege Francorum, 447. Maximiliani bellum adversus Venetos, *ib.* & seq. Maximiliani bellum Gallicum, 448. Pax Maximiliani cum Rege Christianissimo, 449.
Maximilianus II. Imperator, licentiam publice profitendi Confessionem Augustanam rescindit, 452. Poloniæ Rex eligitur, *ib.* Maximiliani II. obitus, *ib.*
Mechliniense Concilium, Præses & Decreta, 362.
Medicææ (Mariæ) cum Rege Christianiss. conjugium, 123. Conjuratio in Medicæos, quare & a quibus facta, 38. Magni Florentiæ Ducis titulo Cosmus Medicæus donatur, 104.
Medina (Joannes) Theologus Complutensis, 324. Bartholomæus Medina in Academia Salmaticensi Professor & Doctor, *ib.*
Mediolanensia Concilia, quare, quando, & quibus præsidibus celebrata, 361.
Melancton (Philippus) patria ejus, nomen, doctrina, 199. Melancton Augustanæ Confessionis Auctor, *ib.* Melancton in dogmate de Eucharistia tradendo varius & anceps, *ib.* & seq. Melanctonis variatio in justificationis dogmate, 201.
Melanctonis Apologia pro Luthero contra Parisienses Theologos, 185. 199.
Melitæ insulæ obsidio, 436. Melitæ obsidio soluta, *ib.*
Medicantes. Alexandri V. Constitutio in favorem Religiosorum Mendicantium, & quæ hanc Constitutionem subsecuta sunt, 6. Mendicantium Privilegia a Gregorio XIII. secundum Concilli Decreta restringuntur, 110. Mendicantium quorumdam Religiosorum errores, 170. Mendicantes in Vicarios Parochialium Ecclesiarum non assumendi, 354.
Mensbona (Jacobus) 305.
Merlinus (Jacobus) 331.
Mercerus (Joannes) 318.
Mesopotameni in Ecclesiæ gremium recepti, 17.
Metropolitanorum officia, 370.
Mexica Cortesii virtute subacta & Catholici Regis Imperio adjecta, 509.
Mexicana Synodus, 370.
Medelburgius (Paulus) 162.
Meltitius Apostolicus Nuntius, & ejus cum Luthero congressus & œconomica, 207.
Minimorum Ordo, a quo institutus, 404. Quare sic dictus, *ib.*
Missæ sacrificium utrum sine vino offerri queat, 44. Ea die qua prima Missa celebratur, convivia prohibita, 353. Missæ solemnis in Parochialibus Ecclesiis diebus Dominicis audiendæ necessitas, 171.
Molanus (Joannes) 336.
Molinense Edictum, 483.

Mombelgardiense Colloquium, inter primarios Lutheranæ & Calvinianæ sectæ Ministros habitum, 267.
Monachi, *vid.* Regulares.
Monialium clausura, 411. Circa Monialium clausuram auctoritas cui competat, *ib.* & seq. Non licet Monialibus post professionem oxire a Monasterio ad breve tempus, quocumque prætextu, *ib.* Regia ad Monialium Abbatias nominatio, 412. Dotales eleemosynæ in Monialium professione approbatæ; exactio vetita, 414. Monialium in bona parentum sæculo 15. successio, 416. Abusus in Monialibus, 77.
Monstreletus, 301.
De *Monte* Nigro (Joannes) 294.
Montmorantius Equitum Magister & ejus pro Catholica Religione studium, 479. In prælio Drocensi a Calvinianis vulneratus & captus, 482. Sandionysiano prælio occiditur, 483. Mommorantii Ducis Elogium, *ib.*
Morales (Ambrosius) 348.
Mulbrunense Colloquium, 221.
Muliebris luxus vetitus, 353.
Mussipontanæ Academiæ erectio, 82.
Mussus (Cornelius) 317.

N

N*Aclantus* (Jacobus) 315.
Narbonense Concilium, 360.
De *Natalibus* (Petrus) 305.
Navarræ Regina. Pii V. Summi Pontificis Acta in Joannem Navarræ Reginam, 95. Carolus IX. Navarricæ Reginæ causam tuetur, *ib.* & seq. Pius IV. a judiciariis actis in Reginam Navarræ abstinet, 96. Acta Sixti V. in Regem Navarræ, 113. Navarrus Rex de Censuris Pontificiis ad Concilium vocat, *ib.*
Navarrici regni a Ferdinando, ejusque successoribus invasio, 52. Christianiss. Regum in Navarram jura invicte probantur, *ib.*
Naurbugense Colloquium, 221.
Nausea (Fridericus) Blancicampianus, 324.
Nausea (Fridericus) Viennensis Episcopus, 337.
Neapolitani Regni divisio, 47. Aragonum & Gallorum de Regno Neapolitano dissidia, unde orta, 467.
Nebrissensis (Ælius Antonius) 346.
Nicolaus V. Eugenio IV. Summo Pontifici sufficitur, 20. Plenariam Carolo VII. Christianiss. Regi dat potestatem Ecclesiæ pacem procurandi, *ib.* Amedæus in sua Obedientia Felix V. appellatus, & Basileensis Concilii reliquiæ ad Nicolai V. obedientiam revocatæ, *ib.* Nicolai expeditio sacra, 25. Nicolaus virorum eruditorum fautor & remunerator; *ib.* Nicolai V. Cardinales, 22.
Nicosiæ expugnatio, 438.
Niemus (Theodoricus) 301.
Nigrius (Philippus) 342.
Nobilium (Flaminius) 317.
Nominationis jus ad Prælaturas Christianiss. Regibus collatum, 374. 412. Regiæ Nominationis conditiones, *ib.* & seq. Jus Regiæ Nominationis in Hispaniis, 375. Nominatio Scholastica, 396. Nominationis Scholasticæ conditiones, *ib.* & seq. Quæ Beneficia Scholasticæ Nominationi obnoxia, 397. Scholasticæ Nominationis potestes, *ib.* Indultaria Nominatio, 398. Conditiones ad robur indultariæ Nominationis

nis necessariæ, *ib.* Regia ad Monasticas Præfecturas Nominatio, 412. Regiæ ad Abbatias & Prioratus Nominationis conditiones, *ib.* Regia ad Abbatias Monialium Nominatio, unde profecta, 413.
Norimbergensis Conventus, 209. Pax Norimbergensis, 213.
Normanniæ Parlamenti institutio, 471.
Novitiorum renuntiationes, 408.
Nuntii. Abusus in Nuntii Apostoiicis, 80.
Nuptiæ. Dispensatio in Nuptiis, 77. Nuptiæ secundæ & insultus a plebe secundo nubentibus fieri soliti, 356.

O

OEcolampadius. Doctrina ejus, in quo a Zuinglio diversa, 199. Oecolampadii obitus, 199. Lutheri liber contra Oecolampadium, 194.
Olavius (Martinus) 316.
Oleaster (Hieronymus) 314.
Officia divina devote & horis congruentibus decantanda, 314.
Orbis Novi inventio, 506. & seq. Quid juris in novum Orbem ex Alexandri VI. donatione Catholicis Regibus accesserit, *ib.* & seq. Hispanorum in novi Orbis incolas crudelitas, 510.
Ordinatio. Abusus in Ordinationibus, 74. Ordinandorum examen, 352. Ordinationes gratuitæ, 359. Ordinandorum Titulus, 392. Ordinandorum & ad Beneficia nominandorum ætas, 394. Unusquisque a proprio Episcopo ordinandus, *ib.* Nemo ab Episcopo Beneficii Ordinandus nisi a triennio Beneficium in ejus Diœcesi pacifice possideat, 395. De iis qui Beneficium sibi in fraudem conferri curant ut eludant examen sui Ordinarii & Ordinari queant, *ib.*
Orebitæ Hussitarum factio, 128. Martinus V. adversus Orebitas bellum sacrum decernit, *ibid.* Orebitarum in Catholicos, & præsertim Sacerdotes crudelitas, *ib.*
Originale peccatum. De Originali peccato Zuinglii error, 298.
Osiander (Andreas) Lutheranus, in Lutherana secta schisma facit, 196.
Othomarus Luscinlus, 313.
Oxomensis. Petri de Osma, sive Oxomensis, professio, ingenium, erroges, 171. A quibus damnati, 78. 171.
Oxoniense Concilium, 418. Oxoniensis Concilii statuta, *ib.*

P

PAcificus, Casuita, 299.
Pagninus (Santes) 314. Opera ejus, *ib.*
Palatii sacri Magistri auctoritas, 22.
Palæologus (Manuel) Græcorum Imperator, 426.
Palæologus (Joannes) Manuelis filius & successor, 426. Græcæ cum Romana Ecclesia unionem promovet, *ib.* Concilio Florentino subscribit, *ib.* Schismatis evertendi studium remittit, *ib.*
Palæologus (Constantinus) Joannis frater natu maximus Græcorum Imperator creatur, 427. Constantini Palæologi obitus, *ib.*
Palmerius (Matthæus) 313.

Palmius (Benedictus) 337.
Pamelius (Jacobus) 335.
Pamphilus (Josephus) 347.
Panvinus (Onuphrius) 346.
Papa, *vid.* Romanus Pontifex.
Papiensis Cardinalis libera in Paulum II. animadversio, 33.
Paris (Stephanus) 337.
Parisiensis Senatus indultum, 79.
Parisiensis Facultas Lutheri Assertiones damnat, 209. Facultatis Parisiensis in Lutheri negotio Consilium, 313. Articuli Facultatis Parisiensis contra Lutheranam & Calvinianam hæreses, 210. Theologorum Parisiensium doctrinale judicium de formula fidei Ministrorum Calvinistarum, 264. Erasmi errores a Facultate Parisiensi damnati, 311. Erasmi de Facultate Parisiensi existimatio, 312. Seditiosorum quorumdam Theologorum responsum contra Henricum III. Facultati Parisiensi falso adscriptum, 492. Parisiensium quorumdam Theologorum Responsum contra Henricum IV. Parisiensi Facultati minime tribuendum, 497.
Parisius (Petrus Paulus) 342.
Partus. Edictum contra mulieres uterum vel partum celantes, 477.
Parvi (Guillelmus) primus vi Concordatorum nominatus a Rege Trecensis Episcopus, Gillelmi Parvi elogium, *ib.* & seq.
Parvi (Joannis) errorum occasio. 162. Censura articulorum Joannis Parvis a sacra Facultate Parisiensi edita, 163. Episcopi Parisiensis & Inquisitoris fidei sententia in Articulo Joannis Parvi, 164. Ejusdem sententiæ Appellatio ad Summum Pontificem, 165. Lata contra Joannis Parvi Assertiones sententia tribus Cardinalibus examinanda committitur, *ib.* Res ad Concilium Constantiense delata, *ib.* Joannis Parvi propositio de cæde tyranni per quemcumque ejus subditum, ut hæretica damnatur a Concilio Constantiensi, 167. Sententia Parisiensis Episcopi & inquisitoris in articulos erroneos Joannis Parvi Regio Edicto, in Tabulas Supremi Senatus Parisiensis relata est, 168.
Pascha. Paschalis communionis lex explicatur, 16.
Passaviensis Conventus, 219.
Patronatus jus, 353. 395.
De *Pauli* (Franciscus) & Ordo ab ipso institutus, 405. S. Francisci de Paula elogium, *ib.* Franciscus de Paula Ordinis Minimorum conditor in Sanctorum numerum relatus, 58.
Paulus II. Sum. Pontif. creatus, 31. Quibus legibus subscripserit cum ad Pontificatum eveheretur, *ib.* Pauli II. inconstantia, juramenti violatio, & violentia, 32. & seq. Pauli II. pro Christiana Republica sollicitudo, 33. Gregorium Bohemiæ Regem Hussitam damnat & exauctorat, *ib.* Abbreviatorum Ordinem abolet, *ib.* Rubris capitis Cardinales ornat, 34. Pauli II. Constitutiones disciplinam Ecclesiasticam spectantes, *ib.* Pauli II. mores, *ib.* Jacobi Cardinalis Papiensis libera ad Paulum II. admonitio, *ib.* Pauli II. Cardinales, 34. Præclara Pauli II. sententia, 35.
Paulus III. Pont. Max. 71. Pauli III. studium pro Religione & pace Reipublicæ Christianæ, *ib.* Cæsarea quædam Edicta Paulus III. improbat, 72. Pauli III. acta in Henricum Angliæ Regem, *ib.* Paulus III. amplificandæ familiæ supra modum studiosus, 80. Pauli III. Elogium, *ib.* Pauli III. Cardinales, *ib.* & seq.
Paulus IV. Summus Pontifex electus, 86. Theatinorum conditor, *ib.* Hiberniam Regio titulo ornat, *ib.* Bellum inter Philippum Hispaniæ Regem & Paulum IV. *ib.* & seq. Pax inter eosdem confecta, 87. Ferdinandi Romanorum Regis electionem ad Imperium post Caroli V. abdicationem approbare non vult Paulus IV. *ib.* Pauli IV. studia & curæ pro fide conservanda & propaganda, *ib.* Sanctæ Inquisitionis auctoritas a Paulo IV. ampliata, *ib.* Librorum prohibitorum index ab
eodem

eodem promulgatur, 105. Pauli IV. Decreta ad morum reformationem, *ib.* Quæ Paulus IV. sancit ad divini cultus incrementum, 89. Pauli IV. cautio in Pontificiæ potestatis usu, *ib.* Pauli IV. severitas in nepotes, 91. Pauli IV. obitus, 108. Populi Romani in ejus memoriam furor, *ib.* Pauli IV. nævi, *ib.* Pauli IV. Cardinales, *ib.*

Paulus Middelburgius, 328.

Payva de Andrada (Jacobus) 326.

Pelargius (Ambrosius(Trevirensis Archiepiscopus, 328.

Pensiones Beneficiales, 59. 400. & seq. Pensionum abusus, 75. 481. Pensionum Beneficialium conditiones, *ib.* Pensiones Ecclesiasticæ sola subventionis & eleemosynæ causa assignandæ, *ib.*

Permutationes Beneficiorum, 399.

Pepinus (Guillelmus) 377.

Porua Catholici Regis Imperio subjecta, 510.

Philippus II. Hispaniarum Rex, Caroli V. Imperatoris filius, 512. Nuptiæ ejus cum Maria Angliæ Regina, *ib.* Et cum Elizabetha Henrici II. Francorum Regis filia, *ib.* Fœderatos perduelles adversus Henricum II. Christianiss. Regem fovet, *ib.* Belgicorum Ordinum fœdus adversus Hispanam dominationem, 513. Classis Philippi II. clades, 514. Carolum filium primogenitum in custodiam tradit Philippus II. *ib.* Mors Caroli Principis, *ib.* Bullam Cœnæ Domini in suis Regnis ac Ditionibus promulgari Philippus II. prohibet, *ib.* Bellum inter Philippum & Paulum IV. 86. Pax inter eos, & quibus conditionibus confecta, 87. Philippus II. Lusitaniæ regnum sibi subjicit, 616. Antonius a Lusitanis Rex salutatus a Philippo vincitur, *ib.* Sanctacrucii, Philippi mandato, in Gallos captivos crudelitas, *ib.* Philippi Regis obitus, 515. Ejus elogium, *ib.*

Philippi III. Hispaniarum Regis cum Margarita Austriaca conjugium, 123.

Phranza (Georgius) Grecus Historicus, 301.

Picalominæus (Æneas Silvius) 304. & seq.

Pius (Joannes) Carthusianæ Divionensis Prior, 313.

Picus Mirandulæ Dominus, 308. & seq. Elogium ejus, *ib.* Pici Mirandulæ Comitis propositiones damnatæ, 44.

Pighius (Albertus) 332.

Pisanus (Alphonsus) 335.

Piscatoriani. Hujus sectæ Auctor, & errores, & seq.

Pius II. Callixto III. Summo Pontifici substituitur, 25. Sacram adversus Turcas expeditionem Pius II. indicit, *ib.* Pii II. Constitutio contra appellantes ad futurum Concilium, 27. Nimium amplificandæ familiæ Pii II. studium, 28. Pii II. Epistola ad Mahometum II. *ib.* Pii II. obitus, *ib.* Pii II. virtutes & nævi, *ib.* Quæstio de sanguine Christi, inter FF. Prædicatores & Minores coram Pio II. disceptata, *ib.*

Pius III. Pontifex Maximus, 48. Mors ejus præmatura, *ibid.* Pii III. eligium, *ibid.*

Pius IV. Post quatuor menses & sex dies vacationis Sedis, Pontifex creatus, 93. Initia Pontificatus ejus, *ib.* Pius IV. sævit in Carafas *ib.* Concilium Tridentinum restaurat, 94. Pii IV. restaurandæ disciplinæ studium, 95. Pii Acta in Præsules Gallicanos de hæresi accusatos, *ib.* Ejusdem Pontificis Acta in Joannam Navarræ Reginam, 96. Pii IV. virtutes & vitia, 97. Pii IV. Cardinales, *ib.*

Pius V. Pontifex Romanus, & Pastoralis ejus sollicitudo, 99. Curæ Pii V. de restauratione disciplinæ, 100. Sixti IV. Constitutiones de B. Mariæ Virginis Conceptione Pius V. confirmat, 101. Mariam Scotiæ Reginam litteris & operibus consolatur, 102. Pii V. Acta in Elizabetham Angliæ Reginam, *ib.* Anglos a juramento & omni debito fidelitatis erga Elizabetham absolvit, *ib.* Pius V. excusatur, 102. Sententiæ in Elizabetham a Pio V. latæ æquitas ob natalium ejus vitium, *ib.* Pii V. Acta pro Religione, 103. Pii V. in Galliam merita & beneficia, *ib.*

Ma-

Magni Florentiæ Ducis titulum Cosmo Medicæo Pius V. tribuit, *ib.* Bullam in Cœna Domini promulgari jubet Pius V. 104, Quo exitu, *ib.* Bellum Sacrum contra Turcas Pius V. promovet, *ib.* Pii V. obitus, 105. Sanctitas, *ib.* Pii V. Cardinales, *ib.*
Placidus Parmensia, 282.
B. *Platina*, 304.
Possiacense Colloquium, 261. 480, Acta Colloquii Poissiacensis, 260. Præsulum Poissiaci congregatorum judicium de Calvinianis, 264.
Pontifex Romanus, *vid.* Romanus.
Postellus (Guillelmus) patria ejus, professio, doctrina, ingenium, 288.
Postelli errores & opera ipsi vere, vel falso adjudicata, *ib.*
Pradus (Hieronymus) 318.
Præcepta negativa nullam excusationem admittunt, 352.
FF. *Prædicatores*. Constitutio bonum regimen Ordinis FF. Prædicatorum spectans, 110.
Præventiones Pontificiæ in Beneficiorum collatione, 398. Potestas Præventionis Pontificiæ, 399.
Pragæ Christiana Religio restituta, 441.
Pragensia compactata Bohemorum, 159. *vid.* Bohemi.
Pragmaticæ Sanctionis absolutio, 26. Gallicanorum Præsulum Procerumque Conventus de Pragmaticæ Sanctionis restitutione, 38.
Pratensis (Felix) 315
Prateolus (Gabriel) 347.
Presbyteriani, & eorum errores, 254.
Prosper, Cardinalis Sanctacrucius, 343.
Protestantes; Quare sic dicti, 210.
Psalmi a Maroto rithmis vernaculis interpolati, 316.
Puella Aurelianensis, *vid.* Aurelianensis.
Pupillorum pecunias utrum mutuo dare liceat sub certo lucro singulis annis ultra sortem recipiendo, retenta facultate repetendæ sortis, 364.
Purgatorium Joannes Hus confitetur, 141. Errores Calvini de Purgatorio, 241.
Puritani Calviniarorum soboles, 253.
Puteanus (Franciscus) 310.

Q

Q*Uarta*, ab Adriano VI. Carolo V. concessa, 440. *vid.* Decimæ.
Quietistæ. Secta Hominum intelligentiæ Quietistarum erroribus affinis, 161.
Quintinus (Joannes) 342. & seq.

R

R*Emundus* (Florimundus) 347.
De *Ragusio* (Joannis) opera, 294.
Rampelogus (Antonius) Scriptor Ecclesiasticus, 290.
Ranzanus (Petrus) 302.
Ratisponensis Conventus, 210. 213. 215. 218. 219.
Ravenna a Gallis expugnata, 50.
Ravestenius (Jodocus) 333.

Raulinus (Joannes) 337.
Rebuffus (Petrus) 342.
Recollectorum Congregatio, a quibus instituta, 407.
Reformatio Ecclesiæ, *vid.* Ecclesia.
Reges. Utrum Summus Pontifex potestatem habeat in temporalia Regum, 96. Utrum Romanorum Pontificum facta & exempla indirectam Romani Pontificis vel Ecclesiæ auctoritatem in Regum temporalia stabilire possint, 95. & seq. 102.
Regiæ securitati & auctoritati a Deo institutæ consulitur, 365
Regius (Henricus) 314.
Regulares. Religiosi. Abusus in Ordinibus Religiosis, 76. Abusus in Religiosis apostatis, 77. & seq. Regularis Disciplinæ in Religiosis Ordinibus instauratio, 124. Religiosorum cum Clero concordia, 355. Charitas in Regulares commendatur, 363. Religiosæ professionis tempus, 411. Regularium exemptiones, *ibid.* & seq. Regulares conciones habituri quid Episcopis debeant, *ib.* Regulares in quibus Episcopis subditi, *ib.* & seq. Regulares in bona parentum Seculo XV. succedebant, 416. Contraria dispositio Principum legibus inducta Sæculo XVI. *ib.*
Rhemensis Academiæ erectio, 82.
Rhemensia Concilia, quare & quibus præsidibus celebrata, 260. 365.
Remonstrantes qui sint, & quare sic dicti, *vid.* Arminiani.
In *Reservationibus* Beneficiorum abusus, 90. Episcoporum electiones contra Reservationes vindicatæ, 372. Caroli VI. Regis Christianiss. Constitutio contra Reservationes, *ib.* Concilii Basileensis Decretum contra Reservationes Pontificias, 373. Certus modus Reservationibus per Concordata præscriptus, 395.
Residentia Episcoporum antiquis Canonibus & Summorum Pontificum Decretis imperata, 379 quæ absentiæ causæ legitimæ, 380. Absque legitima causa absentes mortalis peccati rei sunt, & fructus Beneficiorum pro rata temporis absentiæ suos non faciunt, *ib.* Concilium Tridentinum non expresse pronunciat Residentiam juris esse divini, illud tamen innuit, 379. Residentiæ obligatio, 402. Non residentium Curatorum & Canonicorum pœnæ, 403. Dispensationes de Residentia ad tempus, quæ legitimæ censeantur, 381. Abusus non Residentiæ Pastorum, 90.
Resignationes Beneficiorum simplices, 399. Resignationes in favorem, *ib.* Resignationes cum reservatione pensionis, 400.
Rhodus a Petro Albussonio defensa & servata, 432. Rhodi obsidio, 434. & deditio, *ib.* & seq.
Ribera (Franciscus) 318.
Richardi Glocestriæ Ducis immanis calumnia, 517. Richardus in Eduardum Angliæ Regem, & Richardum nepotes sævit, *ib.* Angliæ solium invadit, *ib.* Richardus ab Henrico VII. prælio fusus & cæsus, *ib.*
Ritius (Michael) 345.
Rocca (Angelus) 347.
Rodericus Santius, 305.
Rodulphus II. Hungariæ, Bohemiæ & Romanorum Rex, Imperator creatus, 452 Rodulphi cum Turcarum Imperatoribus bella, *ib.* Rodulphi ignavia & obitus, *ib.*
De *Roma*. Augustinus de Roma & ejus errores, 168. A quibus damnati, *ib.*
Romana Ecclesia. Errores Calvini contra Ecclesiam Romanam, 242. Calvini calumniæ in Romanam Ecclesiam, *ib.*
Romani Pontifices in multis errare possunt, 107. Utrum Romani Pontificis potestas ex superiorum Pontificum factis petenda sit, *ib.* Utrum Romani Pontificis judicium sit indeficiens, *ib.* An Romanus Pontifex supremam habeat in temporalibus Regum & Principum auctoritatem, *ib.* Calvini Calumniæ in Romanum Pontificem, 242 Romani Pontificis auctoritas, 350. Romani Pontificis Decretis, sive fidem, sive mores spectent, Canonice promulgatis parendum est, *ib.* & seq. Concilii Treverensis erga Romanum Pontificem observantia, 360. Juramentum obedientiæ a novis Episcopis Romano Pontifici præstandum, 375.

Romorantinum Francisci II. Edictum, 478.
Rosarii Deiparæ Virginis devotio, 70.
Rothomagense Concilium, 363.
Ruisvich (Hermannus) ob errores perpetuo carcere damnatus, 172. Custodia elapsus, & in priorem insaniam lapsus, vivus comburitur, *ib.* Hermani Ruisvich errores præcipui, *ib.*
Rupertus Bavarus, Imperator, 440.
Ruthenorum ab fidem & communionem Ecclesiæ Romanæ reditus, 122.

S

SA (Emanuel) Societatis Jesu insignis Theologus, 229.
Sabellicus (Antonius) 345.
Sacerdos. Utrum in peccato existens valide possit absolvere suos subditos a peccatis, 352. Confessiones non audiendæ absque proprii Sacerdotis licentia, 353. Missæ celebratio Sacerdotibus injuncta, 357.
Sacramenta. Calvini errores de Sacramentis, 244. Socinianorum errores circa Sacramenta, 360.
Sacramentarii Lutheri declamatio in Sacramentarios, 195. Pugna Lutheri contra Sacramentarios, quos velut hæreticos insectatur, *ib.* Oecolampadius in modo explicandi Sacramentariam hæresim a Zuinglio diversus, 199.
Sadoletus (Jacobus) Cardinalis, 310.
Salmeron (Alphonsus) 319.
Salvatoris Silvæ-lacus Congregatio, a quo instituta, 404.
Salvis seu de Salis (Baptista) 299.
Sanctacrucius Cardinalis, 343.
Sanctesius (Claudius) 334.
Sanctorum invocatio salutaris Joanne Hus consentiente, 242. Calvini errores de Sanctorum intercessione & invocatione, 241. De eorumdem cultu & imaginibus, 243. Sanctorum omnium Octava, quando, a quo, & quare instituta, 39.
Sanderus (Nicolaus) 334.
De *Sanguine* Christi quæstio inter FF. Prædicatores & Minores, 27.
Sanctæ-Crucii Hispaniæ classis Præfecti in Gallos captivos crudelitas, 514.
Savonarola. Alexandri VI. gesta iniqua in Savonarolam virum sanctissimum, 46. Savonarolæ elogium & vindiciæ, 297.
Secundinus (Nicolaus) Græcus Auctor, 301.
Scala (Bartholomæus) 305.
Scanderbegus Rex Epirotarum, virtus ejus bellica & obitus, 429.
Schenquius (Fridericus) 343.
Scholarius (Gregorius) ex Laico Patriarcha creatus, opera ejus, 290.
Scholastica nominatio quid sit, 397. *vid.* Nominatio.
Schottus (Petrus) 300.
Scriptores Sæculi XV. & XVI. 288. & seq. 309. & seq.
Scripturæ sacræ Interpretes Sæculi XV. 288.
Scuvenkfeldius, Lutheranorum non minus quam Ecclesiæ Romanæ hostis, 204 Scuvenkfeldii errores, *ib.* & seq.
Sebastianus Rex Lusitaniæ, 513. Bellum Africanum a Sebastiano susceptum, *ib.* Sebastiani Regis magnanimitas, 514. Mors Sebastiani Regis, *ib.*
Seissellus (Claudius) 328.
Selimus I. Ejus crudelitas, & bellica facinore, 434.
Selimus II. & bella vario exitu confecta, 438. & seq.

Senonensia Concilia; quare & quibus præsidibus celebrata, 358.
Septuaginta Interpretum versio Græca, Sixti V. curis emendata, 112.
Sepultura. Qui in Ecclesiis sepeliendi, 363.
Seripandus (Hieronymus) Eremita; a Pio IV. Cardinalis creatus, 316.
Serranus (Petrus) 317.
Servetus (Michael) Patria ejus, peregrinationes, studia varia, 110. Impia Serveti dogmata, ib. & seq. Serveti supplicium, 231. 272.
Servini Advocati Catholici pro Henrico Rege Christianissimum Apologia, 114. & seq.
Sigethi expugnatio, 437.
Sigillum ab Episcopis non locandum, 364.
Sigismundus Caroli IV. Imperatoris filius, 441. Sigismundus Bohæmiæ Rex, *ib.* Ab Eugenio IV. Romæ coronatur Imperator, 17. 441. Sigismundi pro religione zelus, *ib.* & seq. Sigismundus Imperator declarat Ecclesiam, etiam in Synodo Generali congregatam non habere potestatem judicandi causas feudales, 442. Sigismundi virtutes, *ib.* Sigismundi præclaræ sententiæ, *ibid.*
Sigonius (Carolus) 348.
Simancas (Jacobus) 342.
Simonia damnatur, 364. Moralis Christianæ Regulæ adversus Simoniacam fiduciam, 366. Abusus in absolutione Simoniaci, 78.
Sixtus IV. Pontifex creatur, 36. Expeditio ejus contra Turcas, *ibid.* Sixti Constitutio Gallis favans, 37. Sixtus ex Ecclesiæ spoliis Nepotes suos ditat, *ib.* Sixti studium pro fide propaganda, *ib.* Avenionensem Ecclesiam Metropolitica dignitate ornat, *ib.* Deiparæ Virginis cultum auget, *ib.* Pazzorum in Medicæos odium fovet, 38. & seq. Sixti bellum in Florentinos, *ibid.* Quomodo se gessit erga Ludovicum XI. Sixtus IV. *ibid.* Pax cum Florentinis, 39. Petri Oxomensis propositiones damnat, *ibid.* Bellum sacrum adversus Turcas promovet Sixtus, *ibid.* Novorum Officiorum a Sixto IV. institutio & venalitas, 39. Sixti magnificentia, *ib.* Controversia de Catharinæ Senensis Virginis stigmatibus sub Sixti Pontificatu excitata, *ibid.* Controversia de Immaculata Deiparæ Virginis Conceptione a Sixto composita, 40. Sixti IV. opera, *ibid.* Sixti IV. Cardinales, *ibid.* Sixti obitus, *ib.*
Sixtus V. Gregorio XIII. Pontifex Maximus substituitur, 112. Eruditorum virorum Congregatio ad Latinæ versionis Bibliorum, & Græcæ LXX. Interpretum emendationem a Sixto V. instituta, *ibid.* & seq. Sixti V. Constitutiones morum disciplinam spectantes, 113. Sixtus V. divinum cultum auget, *ibid.* Sixti V. Constitutio de Cardinalium delectu, *ibid.* Variæ Congregationes Cardinalium a Sixto V. institutæ, *ibid.* Thesaurus pro Christianæ Reipublicæ necessitatibus a Sixto V. congregatus & successoribus relictus, *ibid.* Acta Sixti V. in Regem Navarræ & in Condæum Principem, 114. Sixti V. litteræ ad Gisiuum Ducem datæ, *ibid.* Sixti V. Monitorium in Henricum Regem Christianissimum ob Guisiorum cæpem, *ib.* 393. Sixtus V. a calumnia vindicatur, 116. Sixti V. obitus, *ib.* Sixti V. Cardinales, *ib.* & seq.
Sixtus Senensis, Elogium ejus & opera, 378. & seq.
Smalcaldicum fœdus, 213.
Sociniani. Sectæ conditores, 276. Socinianorum errores, 277. De Scriptura, sacra, *ib.* Circa Trinitatem, *ib.* Circa Incarnationem, 278. Circa hominem, 332. Circa Sacramenta, *ib.* Circa Legem, gratiam & justificationem, 279. Socinianorum errores de Anima & Resurrectione, *ib.* Socinianorum errores circa Ecclesiam, 280. Sociniana Moralis, 281.
Societas Jesu, quare & a quo instituta, 408. Primi Societatis Jesu Patres, & fructus, *ib.* Societatis Jesu vota, *ib.* Societatis Jesu confirmatio, *ib.* Societatis Jesu character & spiritus, 409. Societatis Jesu elogium, *ib.* Societatis Jesu innocentia ab Henrico IV. agnita & a calumniis vindicata, 497.

Solimanes, virtutes ejus civiles & bellicæ, 434. Rhodum obſidet & capit, *ibid.* & ſeq. Hungarica Solimanis expeditio & victoriæ, 435. Budam Solimanes expugnat, 436. Viennæ obſidionem ſolvere compellitur Solimanes, *ib.* Melitam inſulam per duces obſidet nec capit, 436. & ſeq. Poſtrema Solimanis in Hungariam expeditio, 437. Ceteræ Solimanis expeditiones, 434. 435. 437. Solimanis in filios immanitas, *ib.*
Somaſchi Regulares Clerici, & eorum inſtitutio, 407.
Sonnius (Franciſcus) 333.
Soto (Dominicus) 325.
Soto Major (Ludovicus) 392.
Soto (Petrus) 388. Petri Soto elogium & opera, *ib.*
De *Spiera* (Ambroſius) 337.
De *Spina* (Bartholomæus) 329.
Spirenſis Conventus, 210. 216.
Spiritus ſancti Equeſtris Ordinis inſtitutſo, 487. Primus Præſul in Ordinem & S. Spiritus ab Henrico III. adlectus, 82.
Sprengerus (Jacobus) 300,
Stancarus (Franciſcus) Error Stancari de Chriſto Mediatore, 205.
Stapletonus (Thomas) 332.
Stella (Didacus) Luſitanus, 337
Steucus (Auguſtinus) 313.
Suarez (Cyprianus) Hiſpanus, 319.
Sueſſionenſe Concilium, quomodo, cur, & quo præſide celebratum, 357.
Surita (Hieronymus) 347.
Syri in Eccleſiæ gremium recepti, 16. 84.

T

T*apperus* (Ruardus) 333.
Tarapha (Franciſcus) 340.
Temporalia. Utrum Romani Pontifices auctoritatem habeant in Temporalia Regum, 96. 103.
Tertia Regibus Catholicis conceſſa, 422. *vid*, Decimæ.
Teſtamenti Novi in linguam Germanicam Lutherana translatio, 186. Novi Teſtamenti loca a Luthero interpolata, *ib.*
Thaborithæ Joannis Hus errorum defenſores, 96. Thaboritatem in Catholicos immanitas, *ibid.* & ſeq. Pragenſium Huſſitarum articuli contra Thaboritas, 144.
Theatinorum Ordo, a quo inſtitutus, 86. 406. Theatinorum lex peculiaris; *ibid.*
Theologi XV. Sæculi, 289. & ſeq. 298. & ſeq.
S. *Thereſia* a Jeſu, patria ejus, parentes, pietas, 340. S. Thereſiæ elogium, *ibid.* Opera, *ibid.*
Thomas a Villa-Nova, 338
Tilmanus (Godefridus) 315.
Tiraquellus (Andreas) 342.
Titelmanus (Franciſcus) 310.
Toletanum Concilium, 357.
Toletus (Franciſcus) Societatis Jeſu primus Cardinalis, 318. Opera ejus, *ib.*
Torgenſis Conventus, 221.
Toſtatus (Alphonſus) Ingenium ejus, eruditio & opera, 289.

Traditiones. Calvini errores de Traditionibus, 243.
Transfigurationis Christi Festum, quare institutam, 23
Translationes Episcoporum, quando, & cur fieri possint, 377.
De *Transubstantiatione* quid Lutherus senserit, 194.
Treverense Concilium, quando & quo Præside celebratum, 451. Concilii Treverensis erga sedem Apostolicam reverentia, *ib.*
Tridentini Concilii convocatio, 71. Varii Concilii Tridenti status, 83. 94. 218. 260.
Tritheitæ. Calvinus conrra Tritheitas agit, 231.
Trithemius (Joannes) 349.
Trivultius (Augustinus) 343.
Trovamalis (Baptista) 300.
Tudeschus (Nicolaus) Cardinalis, Jurisconsultus insignis, 301.
Turcæ. Expeditio sabra contra Turcas, 21. Insignis de Turcis victoria, *ib.* 104. Expeditio altera contra Turcas, 22. Bellum contra Turcas susceptum, 36. 38. 104. Turcarum Reges & Imperatores, 428. Vinum Turcis interdictum, 437.
Turonensis Synodus, & varia ejus Decreta, 365. & seq.
De *Turrecremata* (Joannes) Cardinaiis, patria ejus, professio, doctrina, 293.

V

Valla (Laurentius) 303.
Vargas (Franciscus) 342.
Vasæus (Joannes) 347.
Vatablus (Franciscus) 322.
Vaticana Bibliotheca a Sixto IV. constructa, ornata & dotata, 38.
De *Ubaldis* (Baldus) 300.
Udalricus (Joannes) 327.
Vega (Andreas) 391.
Vergilius (Polydorus) 346.
Uladislaus Hungariæ Rex, & pax ab ipso cum Amurate II. inita, 429. Uladislai obitus, *ib.*
Volaterranus (Raphael) 346.
Vordanus (Nicasius) 301.
Vota Monastica a Luthero impugnata, 185. Calvini errores circa vota, 243
Vicarii Parochialium Ecclesiarum ex Mendicantibus Monachis non assumendi, 354.
Victoria (Franciscus) 324.
Victorius (Marianus) 333.
Vielmus (Hironymus) 335.
Viegas (Blasius) 319.
Venna a Matthia Hungariæ Rege expugnata, 445.
Viglius ab Aita, 341.
Viguerius (Joannes) 332.
Viguerius (Marcus) 328.
Vinariense in causa Lutheri Colloquium, 220.
Vincentius Ferrerius, patria ejus & professio, 295. S. Vincentii Ferrerii elogium, *ib.* Opera, 296.
Vini potus Turcis interdictus, 437. Quare, *ib.*
Virgo Maria, *vid.* Maria.
Vivaldus (Joannes Ludovicus) 220.

Urbanus VII. Pont. Max. 118.
Usuræ. Decretum de Usuris notandum, *361*. Regulæ de Usuris, adversus Moralis Christianæ corruptelas, *364. 369.*
Vvalsingham (Thomas) *302.*
Vvernerius Rolenvinck de Laer, *303.*
Vvichleffi erroris debellatio, 8. De Vvichleffi libris Hussitarum Hæresis erupit, 127. & seq.
Vvimphelingus (Jacobus) *306.*
Vuolsæi Cardinalis indoles, mores, ingenium, parentes, dignitas, 518. & seq. Vvolsæi impium concilium, 519. Vvolsæi Cardinalis casus, 520.
Vvormatiensia Comitia in causa Lutheri, 208. 214.

X

X*Averius* (Franciscus) *338.*
Ximenius e cisneros (Franciscus) *309.* Biblia sacra curis ejus excussa, *ib.*

Z

Z*Abarella* (Franciscus) *300.*
Zamora (Franciscus) *337.*
Zanchius (Basilius) *316.*
Zisca Bohemicum Regnum occupat, 128. Zisca Thaboritarum seu Hussitarum Dux, *ib.* *136.* Ziscæ in Catholicos sævitia, *ib.* Ziscæ obitus, *ib.*
Zuinglius (Huldricus) Parria ejus, professio, doctrina, *196.* Zuiuglii articuli, *ib.* Error Zuinglii de Eucharistia, *197.* Figuræ clavem ad explicanda verba Christi Eucharistiam instituentis a quo accepit Zuinglius, *ibid.* Error Zuinglii de peccato originali, *198.* Error Zuinglii de Baptismo, *ibid.* Zuinglius Confessionem fidei scribit ad Regem Christianiss. *199.* Zuinglius in acie cæsus, *ibid.* Lutheri confessio contre Zuinglium. *194*

Explicit Index Alphabeticus.

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM.
Quæ in Notis, & Animadversionibus continentur.

A

ADrianus VI. an Pontificiæ infallibilitati præjudicium attulerit, 66.
Alexander VI. an Indiarum Regna Ispanis potuerit concedere, 508.
Appellatio a Concilio ad Papam omnino prohibita a Pio II. 31.

C

CAtharinus nimis exagerat errores Cajetani, 336.
Clerus Gallicanus Concilium Tridentinum excepit, 392.
Congregatio Clericorum Regularium Matris Dei quando incœperit, 392.

D

DOnatio Alexandri VI. a quibus impugnata, vel propugnata, 508.

I

INnocentius VIII, non concessit Norvegis Missæ Sacrificium offerre absque vino, 44.
V. P. Joannes Leonardius Fundator Congregationis Clericorum Matris Dei omnibus virtutibus præclarus, 418.

L

LEo X. quare ab Hæreticis male habitus, quamvis ab Erasmo laudatus, 62.

N

P. NAtalis corrigit quæ alias dixerat de damnatione propositionum Baji, 288. Non semper æquus in privilegia Romani Pontificis, 351.

P

PAulus II. qua morte obierit, 35.
Paulus IV. Pontificiam infallibilitatem non removit, 92.
Pius II. omnem appellationem a Concilio ad Papam prohibuit, 31.

Pon-

Pontifex Romanus ob fidei dilatationem aliasque ob causas potest onera Ecclesiis imponere, 25. Quare Henrico IV. Galliarum Regi infensus, 498.
Pragmatica sanctio quare a Romanis Pontificibus execrata, 459.
Principes possunt excipere adversus Episcopum electum a Papa, si rationabiliter ob illius personam sibi timerent, 391.

R.

RÉservationes, & expectativæ in Beneficiis quomodo considerandæ, 392.

S.

SOrbona urget Pontificem pro Regis exauctoratione, 117.

3221

FINIS.

BIBLIOTECA O. F. M. CAP. MONTEFUSCO (AV)

[illegible]

BIBLIOTECA C. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

BIBLIOTECA O. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)